ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּיָהּ:

המשך ביאור למסכת קידושין ליום רביעי עמ' ב

1 האשה מקודשת. **וּמַר** – חכמים הסוברים שאין האשה מקודשת,
2 **לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי** – אינם סוברים כדעת רבי, אלא כדעת חכמים
3 שצריך בנוסף למסירת השטר חוב אף לכתוב שטר נוסף, ומאחר
4 שמקדש זה לא כתב לאשה שטר נוסף, אינה מקודשת.
5 הגמרא מבארת את מחלוקת רבי מאיר וחכמים באופן נוסף:
6 **וְאִיבָּעֵית אֵימָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֵית לְהוּ דְּרַבִּי, וְהָכָא בְּדְרַב פַּפָּא**
7 **קָמִיפַּלְגִי, דְּאָמַר רַב פַּפָּא הַאי מַאן דְּזַכִּין שְׁטָרָא לְחַבְרֵיהּ** – אדם
8 המוכר לחבירו שטר חוב שיש לו על אחרים, **צָרִיךְ** המוכר
9 **לְמִיכְתַּב לֵיהּ** לקונה, **קְנֵי לֵךְ הוּא** – שטר זה, **וְכָל שֶׁעֲבוּדֵיהּ** – וכל
10 שיעבוד שבא מחמתו, ואם לא כתב כן, אין מכירתו חלה. **מַר** –
11 חכמים הסוברים שאין האשה מקודשת, **אית לֵיהּ דְּרַב פַּפָּא** –
12 סוברים הם כדינו של רב פפא, ולכך אין האשה מקודשת שהרי
13 לא כתב שמקנה לה שטר זה וכל שיעבודו, **וּמַר** – רבי מאיר, **לֵית**
14 **לֵיהּ דְּרַב פַּפָּא**, ולכך סובר שהאשה מקודשת.
15 הגמרא מבארת את מחלוקת רבי מאיר וחכמים באופן נוסף:
16 **וְאִיבָּעֵית אֵימָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא אית לְהוּ דְּרַב פַּפָּא, וְהָכָא בִּדְשְׁמוּאֵל**
17 **קָמִיפַּלְגִי** – ונחלקו בדינו של שמואל, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל,**

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה ונחה עליו רוח הוי׳
אחרון של פסח, ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) ר״ד יום שש״פ בעת הסעודה, ה׳תשכ״ה ..... יח

ה) שיחת אחרון של פסח, ה׳תשכ״ה ..... יח

ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... מו

ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת אחרי ..... מז

ח) שיעורי חומש יומי לשבוע אחרון של פסח ..... נ

ט) שיעורי תהלים לשבוע אחרון של פסח ..... עד

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע אחרון של פסח ..... עה

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע אחרון של פסח ..... פו

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פט

שיעורי רמב״ם

יג) – ג׳ פרקים ליום לשבוע אחרון של פסח ..... צב

יד) – פרק אחד ליום לשבוע אחרון של פסח ..... קעו

טו) – ספר המצוות לשבוע אחרון של פסח ..... קצט

טז) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף ב עד דף ז ..... רד

יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק כד, משלי פרק לא ..... רלב

יח) משניות – מסכת ברכות/פאה
ביאור קהתי ..... רלד

יט) עין יעקב מסכת יומא ..... רמג

כ) מסכת קידושין עם ביאורים
מדף מד עד דף נ ..... רמד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רעז

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רעח

כג) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... רפ

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רפא

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רפא

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רפב

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רפב

כח) ספר המאמרים ה׳תש״י
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רפג

כט) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רפג

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רפד

לא) לוח זמנים לשבוע אחרון של פסח ..... רפה

לב) עירוב תבשילין ..... רפו

לג) סדר מצות הדלקת נרות לערב שביעי של פסח
וערב שבת קודש ..... רפז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. אחרון של פסח, ה'תשכ"ה*

וְנָחָה עָלָיו רוּחַ הָוָיָ׳ גוֹ׳ וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת הָוָיָ׳ גוֹ׳ וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ גוֹ׳[1], וּמְבָאֵר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר בְּמַאֲמָרוֹ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל זֶה[2], שֶׁבִּפְסוּקִים אֵלּוּ מְתָאֵר הַנָּבִיא בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ שֶׁיָּבֹא לְגָאֳלֵנוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן, וְאוֹמֵר בָּזֶה כַּמָּה דְּבָרִים בְּנוֹגֵעַ לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וְהַנְהָגָתוֹ. בִּתְחִלָּה מְבָאֵר מַעֲלַת מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ עַצְמוֹ - וְנָחָה עָלָיו רוּחַ הָוָיָ׳ וְגוֹ׳, וְאַחַר־כָּךְ מְבָאֵר אֶת הַנְהָגָתוֹ - וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת הָוָיָ׳ וְגוֹ׳ [שֶׁגַּם "וַהֲרִיחוֹ" הוּא עִנְיָן בְּהַנְהָגָתוֹ, דְּמוּרַח[3] וְדָאִין[4]], וּלְאַחֲרֵי־זֶה מוֹסִיף וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְגוֹ׳, שֶׁהַנְהָגַת הַמָּשִׁיחַ תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁיִּפְעוֹל[5] גִּלּוּי אֱלֹקוּת בְּכָל הָעוֹלָם, לֹא רַק בְּסוּג הַמְדַבֵּר אֶלָּא גַּם בְּסוּג הַחַי (זְאֵב וְנָמֵר וְכוּ׳)[6] וַאֲפִילּוּ בְּסוּג הַדּוֹמֵם[7], וּכְמוֹ שֶׁמַּמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב[8] כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הָוָיָ׳, שֶׁגַּם הָאָרֶץ הַגַּשְׁמִית (דּוֹמֵם) תִּהְיֶה מְלֵאָה דֵּעָה אֶת הָוָיָ׳.

וּמְדַיֵּק בַּמַּאֲמָר, דְּצָרִיךְ לְהָבִין, דְּמִכֵּיוָן שֶׁיִּהְיֶה אָז מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הָוָיָ׳, לָמָּה יִצְטָרְכוּ לְמֶלֶךְ. וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה[9] דִּמְלוּכָה הוּא עִנְיָן הַהִתְנַשְּׂאוּת, מַה שֶּׁהַמֶּלֶךְ מוּבְדָּל וּמְרוֹמָם מֵהָעָם. וְגַם הַצִּיּוּיִים שֶׁל הַמֶּלֶךְ (אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה הֵם תְּנוּעָה דְּקֵירוּב, שֶׁהַמֶּלֶךְ מִתְקָרֵב אֶל הָעָם לְהַנְהִיגָם כִּרְצוֹנוֹ)

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בנבואת ישעיהו, בפסוקי ההפטרה של אחרון־של־פסח (בחוץ לארץ),
2 לגבי מלך המשיח:
3 **וְנָחָה עָלָיו** תשרה עליו **רוּחַ הָוָיָ׳ גוֹ׳ וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת הָוָיָ׳ גוֹ׳**
4 ועל מצב העולם בימות המשיח נאמר בהמשך **וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ גוֹ׳**[1],
5 **וּמְבָאֵר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־**
6 **וְחָמִי אַדְמוֹ"ר בְּמַאֲמָרוֹ** משנת
7 תש"ט **דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח
8 בפסוק **זֶה**[2], **שֶׁבִּפְסוּקִים אֵלּוּ**
9 **מְתָאֵר הַנָּבִיא** ישעיהו את **בִּיאַת**
10 **מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ שֶׁיָּבֹא לְגָאֳלֵנוּ**
11 **בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן, וְאוֹמֵר**
12 הנביא **בָּזֶה כַּמָּה דְּבָרִים בְּנוֹגֵעַ**
13 **לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וְהַנְהָגָתוֹ.**
14 **בִּתְחִלָּה מְבָאֵר** הנביא **מַעֲלַת**
15 **מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ עַצְמוֹ - וְנָחָה**
16 **עָלָיו רוּחַ הָוָיָ׳ וְגוֹ׳, וְאַחַר־כָּךְ**
17 **מְבָאֵר אֶת הַנְהָגָתוֹ - וַהֲרִיחוֹ**
18 **בְּיִרְאַת הָוָיָ׳ וְגוֹ׳ [שֶׁגַּם**
19 **"וַהֲרִיחוֹ" הוּא עִנְיָן**
20 **בְּהַנְהָגָתוֹ, דְּמוּרַח**[3] **וְדָאִין**[4]
21 מריח ודן, כלומר מכריע את הדין לפי
22 הריח, מבלי צורך לגבות עדות
23 ולהרבות בחקירות], **וּלְאַחֲרֵי־זֶה**
24 **מוֹסִיף** הנביא ואומר עוד על ביאת
25 המשיח **וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְגוֹ׳,**
26 **שֶׁהַנְהָגַת הַמָּשִׁיחַ תִּהְיֶה**
27 **בְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁיִּפְעוֹל**[5] **גִּלּוּי**
28 **אֱלֹקוּת בְּכָל הָעוֹלָם, לֹא רַק**
29 **בְּסוּג הַמְדַבֵּר** בני אדם **אֶלָּא גַּם**
30 **בְּסוּג הַחַי** בעלי חיים **(זְאֵב וְנָמֵר**
31 **וְכוּ׳)**[6] **וַאֲפִילּוּ בְּסוּג הַדּוֹמֵם**[7]
32 גם יפעל מלך המשיח גילוי אלוקות,

ביאור בדרך אפשר

33 **וּכְמוֹ שֶׁמַּמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב**[8] **כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הָוָיָ׳,**
34 **שֶׁגַּם הָאָרֶץ הַגַּשְׁמִית (דּוֹמֵם** שאין בה אפילו חיות של צומח ובוודאי
35 לא של בעלי חיים ובני אדם) **תִּהְיֶה מְלֵאָה דֵּעָה אֶת הָוָיָ׳.**
36 **וּמְדַיֵּק** הרבי הריי"צ בַּמַּאֲמָר הנזכר משנת תש"ט, **דְּצָרִיךְ לְהָבִין,**
37 **דְּמִכֵּיוָן שֶׁיִּהְיֶה אָז** בימות המשיח
38 **מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הָוָיָ׳,**
39 **לָמָּה יִצְטָרְכוּ לְמֶלֶךְ** והרי
40 בפשטות תפקיד המלך הוא לעשות
41 משפט וסדר, וכאשר כל העולם מלא
42 בידיעת ה' אין צורך בכך?
43 **וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה**[9] **דִּמְלוּכָה**
44 **הוּא עִנְיָן הַהִתְנַשְּׂאוּת** והרוממות
45 של המלך, **מַה שֶּׁהַמֶּלֶךְ מוּבְדָּל**
46 **וּמְרוֹמָם מֵהָעָם** ונמצא בדרגה
47 נעלית מהם. **וְגַם הַצִּיּוּיִים שֶׁל**
48 **הַמֶּלֶךְ** הפקודות שהמלך מצווה על
49 העם **(אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה הֵם**
50 **תְּנוּעָה** פעולה בכיוון **דְּקֵירוּב,**
51 **שֶׁהַמֶּלֶךְ מִתְקָרֵב אֶל הָעָם**
52 **לְהַנְהִיגָם כִּרְצוֹנוֹ** והפקודות הם
53 כתוצאה מהקירוב וההתייחסות של
54 המלך אל העם) **הֵם**[10] **בְּאוֹפֶן**

) המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ויצא לאור בקונטרס אחרון של פסח - תשמ"ז. 1) ישעי' יא, ב ואילך. - הפטורת אחרון של פסח. 2) דשנת ה'תש"ט. נדפס בסה"מ ה'תש"ט ע' 123 ואילך. 3) סנהדרין צג, ב. 4) ועפ"ז מובן בפשטות מה שמוסיף בהמאמר "דמורח ודאין". 5) ראה אוה"ת נ"ך ע' קפז מס' כלי פז, "שע"י והי' צדק אזור מתניו.. עי"ז יהי' וגר זאב עם כבש כו'". ועפ"ז יובן מ"ש בהמאמר (רק) "במלך המשיח ובהנהגתו" - אף שמדבר גם במצב העולם שיהי' אז - דיש לומר, שזה נכלל ב"הנהגתו". 6) כהפס"ד בקבלה ובחסידות שהכתובים הם כפשוטם - ראה ד"ה כי פדה לאדה"ז (סה"מ אתהלך לאזניא ע' נח), ועם הגהות - באוה"ת נח (כרך ג) תרע, א. וראה שם תרע, ב ואילך. מאמרי אדה"ז ענינים ע' פז, ועם הגהות - באוה"ת שם תרלג, ב ואילך. המשך וככה תרל"ז פצ"ד. ועוד. וראה "סיום הרמב"ם" (משיחות יו"ד שבט ה'תשמ"ז) ס"ט (תורת מנחם - הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' קל. וש"נ). ועוד. 7) להעיר מהכתוב (חבקוק ב, יא) אבן מקיר תזעק וגו'. וראה מדרש תהלים סוף מזמור עג. 8) ישעי' שם, ט. 9) וראה ספר המצות להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג (קי, ב ואילך).

---

*) ולהעיר גם מרמב"ם הל' מלכים ספי"א "ויתקן את העולם כו'", שמשיח יתקן את העולם. ואף שכוונת הרמב"ם שם ב"לתקן את העולם" היא לסוג המדבר ("אהפוך אל עמים") - הרי לדעת הרמב"ם (רפי"ב) "וגר זאב עם כבש" הוא משל.

הֵם[10] בְּאוֹפֶן דְּרוֹמְמוּת וְהַבְדָּלָה, בְּדֶרֶךְ פְּקוּדָה
וּגְזֵרָה. וְכֵן הוּא גַּם מִצַּד הָעָם, דְּמַה שֶׁהֵם
מְקַיְּמִים צִיווּי הַמֶּלֶךְ הוּא לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵם יוֹדְעִים
וּמַשִּׂיגִים אֶת טַעַם הַצִּיווּי, כִּי־אִם מִצַּד יִרְאַת
וְאֵימַת הַמֶּלֶךְ, שְׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ[11]. וְנִמְצָא,
שֶׁגַּם הַהַשְׁפָּעָה מֵהַמֶּלֶךְ לְהָעָם הוּא בְּאוֹפֶן
דְּהִתְנַשְּׂאוּת וְהַבְדָּלָה. וְזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין
הַשְׁפָּעָה דְּרַב לַהַשְׁפָּעָה דְּמֶלֶךְ, דְּעִנְיַן הַשְׁפָּעָה
דְּרַב הוּא מַה שֶּׁהָרַב מִתְקָרֵב לְהַתַּלְמִיד
(שֶׁמְּצַמְּצֵם אֶת שִׂכְלוֹ לְפִי־עֶרֶךְ כְּלֵי הַתַּלְמִיד)
בְּאוֹפֶן שֶׁהַתַּלְמִיד יַשִּׂיג אֶת הַשֵּׂכֶל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
הַשְׁפָּעָה דְּמֶלֶךְ הִיא מוּבְדֶּלֶת מֵהָעָם, לְמַעְלָה
מֵהַשֵּׂכֶל שֶׁלָּהֶם. וְהַשֹּׁרֶשׁ דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ
(הַשְׁפָּעָה דְּרַב וּדְמֶלֶךְ) הוּא[12] גַּם בַּתּוֹרָה, דְּיֵשׁ
בָּהּ (דּוּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ. דְּיֶשְׁנָם עִנְיָנִים
בַּתּוֹרָה שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בַּשֵּׂכֶל, אֲבָל עֶצֶם הַתּוֹרָה הִיא
לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל[13]. וּלְעָתִיד־לָבֹא, יִתְגַּלּוּ שְׁנֵי
הָעִנְיָנִים. דְּזֶהוּ מַה שֶּׁמָּשִׁיחַ נִקְרָא בְּשֵׁם רַב וּבְשֵׁם
מֶלֶךְ, הֵינוּ, דְּנוֹסֵף עַל זֶה שֶׁמָּשִׁיחַ יְלַמֵּד תּוֹרָה
לְכָל יִשְׂרָאֵל[14] וְיַשְׁפִּיעַ לְכוּלָּם טוּב טַעַם וָדַעַת
בְּסוֹדוֹת, בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁמִּצַּד הַשְׁפָּעָה זוֹ
נִקְרָא מָשִׁיחַ בְּשֵׁם רַב, הִנֵּה הוּא בְּעַצְמוֹ יַשִּׂיג
הַרְבֵּה יוֹתֵר לְאֵין קֵץ מִמַּה שֶׁיַּשְׁפִּיעַ בְּהַשָּׂגָה,
וְהַהַשְׁפָּעָה דְּעִנְיָנִים אֵלּוּ תִּהְיֶה בִּבְחִינַת מַקִּיף
בְּדוּגְמַת הַשְׁפָּעָה דְּמֶלֶךְ. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף לִכְאוֹרָה,
דְּעַל־פִּי הַיָּדוּעַ[15] שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה דְּמָשִׁיחַ (מַה
שֶׁיְּלַמֵּד אֶת כָּל הָעָם) יִהְיֶה בְּאוֹפֶן דִּרְאִיָּה
שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה, מוּבָן מִזֶּה, דְּהָעִנְיָנִים

ביאור בדרך אפשר

דְּרוֹמְמוּת וְהַבְדָּלָה של המלך מהעם, בְּדֶרֶךְ פְּקוּדָה וּגְזֵרָה ולא באופן שהמלך יורד אל העם, מסביר לעם את הנימוקים להחלטות שלו ומשכנע אותם לקבל את הדברים. וְכֵן כשם שמצד המלך הפקודות והגזירות ניתנות לעם מתוך רוממות והתנשאות, כך הוּא גַּם מִצַּד הָעָם, דְּמַה שֶׁהֵם מְקַיְּמִים צִיווּי הַמֶּלֶךְ הוּא לֹא מִפְּנֵי יוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִים בשכלם והבנתם אֶת טַעַם הַצִּיווּי, כִּי־אִם אלא מִצַּד יִרְאַת וְאֵימַת הַמֶּלֶךְ, כמאמר חכמינו ז״ל על הפסוק שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ[11]. וְנִמְצָא, שֶׁגַּם הַהַשְׁפָּעָה מֵהַמֶּלֶךְ לְהָעָם ולא רק מצבו של המלך מצד עצמו הוּא בְּאוֹפֶן דְּהִתְנַשְּׂאוּת וְהַבְדָּלָה. וְזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ ההבדל שֶׁבֵּין הַשְׁפָּעָה דְּרַב לתלמיד לַהַשְׁפָּעָה דְּמֶלֶךְ לעם, דְּעִנְיַן הַשְׁפָּעָה דְּרַב הוּא מַה שֶּׁהָרַב מִתְקָרֵב לְהַתַּלְמִיד (שֶׁמְּצַמְּצֵם אֶת שִׂכְלוֹ שמצד עצמו הוא גדול ועמוק לְפִי־עֶרֶךְ יכולת הקליטה וההכלה של כְּלֵי השכל של הַתַּלְמִיד) בְּאוֹפֶן שֶׁהַתַּלְמִיד יַשִּׂיג אֶת הַשֵּׂכֶל והתאמת הדברים לתלמיד היא על ידי התקרבות של הרב לתלמיד, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַשְׁפָּעָה דְּמֶלֶךְ לעם הִיא מוּבְדֶּלֶת מֵהָעָם, לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל שֶׁלָּהֶם כאמור שהמלך מצווה לעם פקודות וגזירות ואינו מסביר ומשכנע מדוע יש לעשות כך.

וְהַשֹּׁרֶשׁ דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ (שני סוגי ההשפעה האמורים לעיל הַשְׁפָּעָה דְּרַב וּדְמֶלֶךְ) הוּא[12] גַּם בַּתּוֹרָה, דְּיֵשׁ בָּהּ (דּוּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ השפעה בדרך קירוב אל המקבל והשפעה באופן של רוממות והבדלה. דְּיֶשְׁנָם עִנְיָנִים בַּתּוֹרָה שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בַּשֵּׂכֶל והלימוד בהם הוא מתוך קירוב כלימוד הרב עם תלמידו, אֲבָל עֶצֶם הַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל[13] ואינה נתפסת בשכל האנושי המוגבל ומצד עצם התורה, לימוד התורה הוא בדרך רוממות, כמו השפעת המלך על העם. וּלְעָתִיד־לָבֹא, יִתְגַּלּוּ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים האמורים שבתורה. דְּזֶהוּ הטעם הפנימי על מַה שֶּׁמָּשִׁיחַ נִקְרָא בשני שמות בְּשֵׁם רַב עניין הקירוב וּבְשֵׁם מֶלֶךְ עניין הרוממות, הֵינוּ, דְּנוֹסֵף עַל זֶה שֶׁמָּשִׁיחַ ילמד תורה לעם ישראל מתוך קירוב כי הוא יְלַמֵּד תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל[14] וְיַשְׁפִּיעַ לְכוּלָּם טוּב טַעַם וָדַעַת בְּסוֹדוֹת, בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁמִּצַּד הַשְׁפָּעָה זוֹ נִקְרָא מָשִׁיחַ בְּשֵׁם רַב, הִנֵּה הוּא בְּעַצְמוֹ יַשִּׂיג בלימוד התורה הַרְבֵּה יוֹתֵר לְאֵין קֵץ מִמַּה שֶׁיַּשְׁפִּיעַ לבני ישראל בְּהַשָּׂגָה, וְהַהַשְׁפָּעָה דְּעִנְיָנִים אֵלּוּ שיגיע בעצמו, שהם נעלים לאין שיעור מהדברים שהוא משפיע לבני ישראל תִּהְיֶה בִּבְחִינַת מַקִּיף מלמעלה ואינו מושג ונקלט בפנימיות, בְּדוּגְמַת הַשְׁפָּעָה דְּמֶלֶךְ שהיא מתוך הבדלה ורוממות. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף לִכְאוֹרָה, דְּעַל־פִּי הַיָּדוּעַ[15] בתורת החסידות שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה דְּמָשִׁיחַ (ואין הכוונה רק ללימוד התורה של משיח עצמו אלא גם מַה שֶׁיְּלַמֵּד אֶת כָּל הָעָם) יִהְיֶה בְּאוֹפֶן דִּרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה (וכמבואר על כך ב׳לקוטי תורה׳ פרשת צו: ״... בבחינת ראיה ממש שלמעלה מבחינת שמיעה והבנה שהיא על־ידי אותיות ... על־דרך מה שכתוב ... גבי האריז״ל שבשעת השינה ביום השבת שמע בישיבה של מעלה בפרשת בלק ובלעם דברים נפלאים מה שלא יכול לפרשם בשמונים שנים רצופים. וזה תמוה לכאורה איך יכול לתפוס במחשבתו בשעה אחת מה שצריך לומר בדבור שמונים שנה ... הענין הוא שהשגתו היה בבחינת ראיה דהיינו ראיית עצמיות

---

10) ראה בארוכה סה״מ ה׳תש״ח ע׳ 45. 11) סנהדרין כב, א במשנה. ספרי עה״פ שופטים יז, טו. רמב״ם הל׳ מלכים רפ״ב. 12) ככל הענינים דעולם שמשתלשלים מענינם בתורה - אסתכל באורייתא וברא עלמא (זח״ב קסא, א־ב). 13) ראה בארוכה ד״ה ת״ר מצות נ״ח ה׳תשל״ח (תורת מנחם - ספר המאמרים כסלו ע׳ קסד ואילך) פ״ד. וש״נ. 14) ראה לקו״ת צו יז, א. מאמרי אדה״ז פרשיות התורה ח״א ע׳ רסא. שער האמונה פנ״ו. 15) לקו״ת שם, א־ב. שער האמונה פ״ס. סד״ה וידבר אלקים (השני) תרצ״ט. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

החכמה ולא כמו שמתלבשת בבינה והשגה בבחינת אותיות והיא למעלה מעלה מבחינת השכל כמו שמלובש בהשגה ואותיות עד שיתכן שמה שמשיג בבחינת ראיית החכמה בשעה ושתיים, כשירצה להלבישה באותיות יצטרך על זה זמן ס׳ או פ׳ שנה״), **מוּבָן מִזֶּה, דְּהָעִנְיָנִים שֶׁיַּשְׁפִּיעַ** משיח **בְּאוֹפֶן דְּמֶלֶךְ הֵם עִנְיָנִים כָּאֵלּוּ שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לָבֹא בְּגִלּוּי אֲפִילּוּ בִּרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל** שאותם ילמד משיח את כל העם בתור רב, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, מִצַּד זֶה שֶׁמָּשִׁיחַ יִהְיֶה (גַּם) מֶלֶךְ, יִגָּלֶה לְיִשְׂרָאֵל גַּם עִנְיָנִים אֵלּוּ** שהם למעלה מהתגלות לגמרי, אפילו למעלה מהתגלות באופן של ראיה, **אֶלָּא שֶׁהַגִּלּוּי דְּעִנְיָנִים אֵלּוּ יִהְיֶה בְּדֶרֶךְ מַקִּיף** כלומר, אכן גם עניינים אלו יתגלו אבל לא יחדרו בפנימיות אלא יישארו בדרך ״מקיף״ מלמעלה.

ב) וּמַמְשִׁיךְ הרבי הריי״צ **בַּמַּאֲמָר**[16] הנזכר של שנת תש״ט, **דְּכָל זֶה (הַיְנוּ, הֵן הַהַשְׁפָּעָה דְּרַב, וְהֵן הַהַשְׁפָּעָה דְּמֶלֶךְ**[17]) הבאה בדרך של קירוב, **בָּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה** עבודת ה׳ של בני ישראל **דִּזְמַן הַגָּלוּת** שהיא הקדמה והכנה להשפעות של ימות המשיח, כפי שיתבאר להלן.

וּלְהָבִין הַשַּׂכָּוֹת שֶׁל הָעֲבוֹדָה של בני ישראל **דִּזְמַן הַגָּלוּת לְהַגִּלּוּי** של האור האלוקי וההשפעות **דִּלְעָתִיד־לָבֹא, מַקְדִּים בַּמַּאֲמָר**[18], **שֶׁמִּצַּד גּוֹדֶל וְרִבּוּי הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, עִקַּר הָעֲבוֹדָה בִּזְמַן הַגָּלוּת הוּא** לא כל כך בעבודה נעלית של דרגות גבוהות בהבנה והשגה באלוקות או באהבת ה׳ ויראת ה׳ אלא **בְּדֶרֶךְ נִצָּחוֹן** והתגברות על

ביאור בדרך אפשר

ההעלמות וההסתרים, **לִהְיוֹת חָזָק בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת** במעשה **בְּפוֹעַל מַמָּשׁ**, גם כאשר האדם לא נמצא בדרגה רוחנית גבוהה בעבודת המוח והלב **מִבְּלִי לְהִתְחַשֵּׁב עִם שׁוּם מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב** מקיום התורה והמצוות במעשה בפועל. **דִּבְכְלָלוּת** באופן כללי עבודת ה׳ בדרך ניצחון **הוּא עִנְיָן הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת,** מעל ומעבר למה שההיגיון והשכל האנושי מחייב, **דְּעִנְיָן הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ הוּא שֶׁאֵינוֹ נִכְנָס בְּשׁוּם שַׁקְלָא־וְטַרְיָא,** וההחלטה להיות חזק בלימוד התורה ובקיום המצוות בפועל היא לא לאחר דיון ובחינת השיקולים השונים **כִּי־אִם** מתוך הנחה והחליטה תקיפה **שֶׁאִי־אֶפְשָׁר** לא ייתכן **כְּלָל**[19] **לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן אַחֵר.**

וְהָעִנְיָן הוּא, דִּבְזְמַן הַבַּיִת כאשר בית המקדש היה קיים **הָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּמַדְרֵגָה** רוחנית **עֶלְיוֹנָה**[20], **דְּנוֹסָף עַל זֶה שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי הַשָּׂגָה** והבנה שכלית **גְּדוֹלָה**[21] בתורה ובענייני אלוקות, **הִנֵּה בַּעֲלִיתָם לָרֶגֶל** לבית המקדש בחג הפסח, בחג השבועות ובחג הסוכות **הָיְתָה אֶצְלָם גַּם רְאִיָּה בֶּאֱלֹקוּת (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה** שכלית, שהרי אינה דומה ראיה לשמיעה ובחוש הראיה הקליטה היא הרבה יותר חזקה והרבה יותר מוחשית מאשר הבנה והשגה שכלית) **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[22] בתורה אודות המצווה לעלות לרגל בחגים **שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה גוֹ׳ וּכְשֵׁם שֶׁבָּא** האדם לבית המקדש כדי **לֵרָאוֹת** לפני ה׳, **כָּךְ בָּא לִרְאוֹת**[23] את הגילוי האלוקי, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת** לאחר חורבן בית המקדש, כאשר אין אפשרות לראות אלוקות בגלוי **כְּתִיב**[24] **אֲנִי יְשֵׁנָה, וְאָמְרוּ רַז״ל**[25] שמצב זה בו כנסת ישראל נמצאת במצב רוחני ירוד הדומה ל״שינה״ בה כוחות הנפש של האדם נמצאים בתרדמה ובחלישות,

1 שֶׁיַּשְׁפִּיעַ בְּאוֹפֶן דְּמֶלֶךְ הֵם עִנְיָנִים כָּאֵלּוּ שֶׁאֵינָם
2 יְכוֹלִים לָבֹא בְּגִלּוּי אֲפִילּוּ בִּרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה
3 מֵהַשֵּׂכֶל, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, מִצַּד זֶה שֶׁמָּשִׁיחַ יִהְיֶה
4 (גַּם) מֶלֶךְ, יִגָּלֶה לְיִשְׂרָאֵל גַּם עִנְיָנִים אֵלּוּ, אֶלָּא
5 שֶׁהַגִּלּוּי דְּעִנְיָנִים אֵלּוּ יִהְיֶה בְּדֶרֶךְ מַקִּיף.
6 ב) **וּמַמְשִׁיךְ** בַּמַּאֲמָר[16], דְּכָל זֶה (הַיְנוּ, הֵן
7 הַהַשְׁפָּעָה דְּרַב, וְהֵן הַהַשְׁפָּעָה
8 דְּמֶלֶךְ[17]) בָּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה
9 דִּזְמַן הַגָּלוּת. וּלְהָבִין הַשַּׂכָּוֹת שֶׁל הָעֲבוֹדָה דִּזְמַן
10 הַגָּלוּת לְהַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא, מַקְדִּים בַּמַּאֲמָר[18],
11 שֶׁמִּצַּד גּוֹדֶל וְרִבּוּי הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים שֶׁבִּזְמַן
12 הַגָּלוּת, עִקַּר הָעֲבוֹדָה בִּזְמַן הַגָּלוּת הוּא בְּדֶרֶךְ
13 נִצָּחוֹן, לִהְיוֹת חָזָק בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּפוֹעַל
14 מַמָּשׁ, מִבְּלִי לְהִתְחַשֵּׁב עִם שׁוּם מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב.
15 דִּבְכְלָלוּת הוּא עִנְיָן הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ
16 שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, דְּעִנְיָן הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ
17 הוּא שֶׁאֵינוֹ נִכְנָס בְּשׁוּם שַׁקְלָא־וְטַרְיָא, כִּי־אִם
18 שֶׁאִי־אֶפְשָׁר כְּלָל[19] לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן אַחֵר.
19 **וְהָעִנְיָן** הוּא, דִּבְזְמַן הַבַּיִת הָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל
20 בְּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה[20], דְּנוֹסָף עַל זֶה שֶׁהָיוּ
21 בַּעֲלֵי הַשָּׂגָה גְּדוֹלָה[21], הִנֵּה בַּעֲלִיתָם לָרֶגֶל הָיְתָה
22 אֶצְלָם גַּם רְאִיָּה בֶּאֱלֹקוּת (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה)
23 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[22] שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה גוֹ׳
24 וּכְשֵׁם שֶׁבָּא לֵרָאוֹת, כָּךְ בָּא לִרְאוֹת[23], מַה־שֶּׁאֵין־
25 כֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת כְּתִיב[24] אֲנִי יְשֵׁנָה, וְאָמְרוּ רַז״ל[25]

---

16) ד״ה הנ״ל תש״ט בתחילתו. 17) כפירוש הפשוט ב״כל זה״. וכמובן גם מזה שכל הגילויים דלע״ל תלויים במעשינו ועבודתינו בזמן הגלות (ראה תניא רפל״ז). 18) במאמר הנ״ל בתחילתו ״יש להקדים תחילה מה שנתבאר לעיל״, ו״לעיל״, במאמרי המשך חגה״פ תש״ט שלפני המאמר ד״ה ונחה, מבאר ענינים אלו באריכות. 19) ראה תניא ספי״ח. 20) ד״ה אין הקב״ה בא בטרוניא תרפ״ה פ״ו (סה״מ תרפ״ה ע׳ רסג ואילך). 21) שם. וראה גם המשך חגה״פ תש״ט סי״ד (ע׳ 122). 22) משפטים כג, יז. תשא לד, כג. 23) ראה חגיגה ב, א. 24) שה״ש ה, ב. 25) זח״ג צה, א.

ביאור בדרך אפשר

הוא כאשר בני ישראל נמצאים **בְּגָלוּתָא** בגלות, **דִּכְמוֹ שֶׁבְּשֵׁינָה כִּפְשׁוּטָהּ מִתְעַלְּמִים כָּל כֹּחוֹת** הנפש **הַפְּנִימִיִּים** ואינם פועלים בגלוי, **מַתְחִיל מִכֹּחַ הַשֵּׂכֶל, שֶׁבְּעֵת הַשֵּׁינָה מִסְתַּלֵּק** עולה ונעלם **כֹּחַ הַשֵּׂכֶל וְלֹא נִשְׁאָר** וממשיך לפעול **אֶלָּא כֹּחַ הַמְּדַמֶּה**[26], כוח הדמיון שהוא אמנם פעולה של המוח והשכל, אבל לעומת כוח ההבנה וההשגה, כוח הדמיון הוא דבר מועט ונחות, **וְעִקַּר הַהִתְעַלְּמוּת** וההסתר **(שֶׁמִּצַּד הַשֵּׁינָה) הוּא בְּכֹחַ הָרְאִיָּה (וְעַד שֶׁזֶּה** ההתעלמות של כוח הראיה **נִכָּר גַּם בְּאֵבְרֵי הַגּוּף,** ובשונה משאר האברים, כמו למשל הידיים והרגליים שהתעלמות הכוחות שבהם (כוח המעשה, כוח ההליכה) אינה פועלת בהם שום שינוי חיצוני, הרי ההתעלמות של כוח הראיה בעת השינה ניכרת בעין הגשמית **שֶׁבְּעֵת הַשֵּׁינָה נִסְגָּרִים הָעֵינַיִם)**[27], **כְּמוֹ כֵן הוּא גַּם בַּשֵּׁינָה** במובן הרוחני **דְּגָלוּת, דְּעִקַּר הַהֶעְלֵם** על האור האלוקי ומצב ה'שינה' **דְּגָלוּת הוּא מַה שֶּׁבִּזְמַן הַגָּלוּת לֹא יֶשְׁנָהּ** לא קיימת **הָרְאִיָּה בֶּאֱלֹקוּת,** וההעלם וההסתר הוא באופן של **אֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ**[28], לא רואים אותות ומופתים, **וְגַם הַהַשָּׂגָה בֶּאֱלֹקוּת (שֶׁיֶּשְׁנָהּ** אם כי בדרגה הרבה יותר נמוכה **גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת) אֵינָהּ בְּעֶרֶךְ כְּלָל** היא ללא כל יחס והשוואה **לְהַהַשָּׂגָה** של בני ישראל באלוקות **שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת, וְעַד** כדי כך גדול הפער בין ההשגה בזמן הבית באלוקות להשגה שישנה כעת באלוקות **שֶׁהַהַשָּׂגָה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת (לְגַבֵּי הַהַשָּׂגָה שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת) הִיא בְּדוּגְמַת כֹּחַ הַמְּדַמֶּה שֶׁבַּשֵּׁינָה**[29] כוח הדמיון הפועל בעת השינה, לעומת כוח השכל של התפיסה וההבנה הפועל בשעה שהאדם ער. **וּמִצַּד זֶה,** מאחר שההבנה וההשגה שבזמן הגלות היא ברמה נמוכה לאין שיעור מזו שבזמן הבית, **גַּם הָאַהֲבָה וְיִרְאָה** הרגשות של אהבת ה' ויראת ה' **(שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת) אֵינָהּ כִּדְבָעֵי** אלא ברמה נמוכה לאין שיעור לעומת האהבה והיראה שהיו בזמן שבית המקדש קיים. וממשיך ומפרט מדוע האהבה והיראה שבזמן הגלות היא ברמה נמוכה **דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת אִי־אֶפְשָׁר** לא יכול **לִהְיוֹת הַבִּטּוּל דְּהִשְׁתַּחֲוָאָה (בִּטּוּל פְּנִימִי)** בזמן שבית המקדש היה קיים, העולים לרגל בחגים היו משתחווים לפני ה' וההשתחוויה שבה האדם נשכב על הקרקע כשראשו ורגליו הם בשווה מסמלת התבטלות פנימית עמוקה של המציאות והיישות העצמית שלו, וביטול זה לא יכול להיות בזמן הגלות כיוון **שֶׁבָּא דַּוְקָא מִצַּד הָרְאִיָּה בֶּאֱלֹקוּת,** הביטול נובע מעוצמת הגילוי האלוקי שהאדם רואה בבית המקדש בעלותו לרגל, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[30] בנוסח תפילת מוסף לגבי זמן הגלות, **וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִים** בזמן הזה **לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנֶיךָ, דְּמִכֵּיוָן שֶׁאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת** לבית המקדש **וְלֵרָאוֹת** ולראות אלוקות בגלוי כפי שהיה בזמן בית המקדש קיים, **בְּמֵילָא אֵין אָנוּ יְכוֹלִים (גַּם) לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּטּוּל פְּנִימִי**[31] כפי שהיה בעלייה לרגל, בנוסף לכך, **הִנֵּה גַּם הַ'בִּטּוּל חִיצוֹנִי' (בִּטּוּל דִּכְרִיעָה** כאשר האדם לא משתחווה באופן שהראש והרגל הם בשווה אלא רק כורע ומתכופף, הדבר מסמל ביטול ברמה יותר נמוכה מאשר השתחוואה, ביטול חיצוני)[32], **שֶׁבָּא מִצַּד הַשָּׂגַת אֱלֹקוּת (שֶׁיֶּשְׁנוֹ, בִּכְלָלוּת, גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת** אלא שאינו ברמה הגבוהה והנעלית שהייתה בזמן שבית המקדש היה קיים**),** הנה גם ביטול זה, החיצוני, **אֵינוֹ כִּדְבָעֵי,** כפי שצריך להיות, **מִכֵּיוָן שֶׁגַּם הַהַשָּׂגָה בֶּאֱלֹקוּת שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת** למרות שבאופן כללי היא קיימת **אֵינָהּ הַשָּׂגָה אֲמִתִּית, וְעִקַּר הָעֲבוֹדָה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת הוּא בְּדֶרֶךְ נִצָּחוֹן** להתגבר על ההעלמות וההסתרים, לנצח את המונעים ומעכבים ולקיים תורה ומצוות למעשה בפועל, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וּבִזְמַן הַגָּלוּת גּוּפָא** עצמו, **הִנֵּה מִדּוֹר לְדוֹר מִתְמַעֲטִים** ומתקטנים

ביאור בדרך אפשר

1 בְּגָלוּתָא, דִּכְמוֹ שֶׁבִּשֵּׁינָה כִּפְשׁוּטָהּ מִתְעַלְּמִים כָּל
2 כֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים, מַתְחִיל מִכֹּחַ הַשֵּׂכֶל, שֶׁבְּעֵת
3 הַשֵּׁינָה מִסְתַּלֵּק כֹּחַ הַשֵּׂכֶל וְלֹא נִשְׁאָר אֶלָּא כֹּחַ
4 הַמְּדַמֶּה[26], וְעִקַּר הַהִתְעַלְּמוּת (שֶׁמִּצַּד הַשֵּׁינָה)
5 הוּא בְּכֹחַ הָרְאִיָּה (וְעַד שֶׁזֶּה נִכָּר גַּם בְּאֵבְרֵי
6 הַגּוּף, שֶׁבְּעֵת הַשֵּׁינָה נִסְגָּרִים הָעֵינַיִם)[27], כְּמוֹ כֵן
7 הוּא גַּם בַּשֵּׁינָה דְּגָלוּת, דְּעִקַּר הַהֶעְלֵם דְּגָלוּת
8 הוּא מַה שֶּׁבִּזְמַן הַגָּלוּת לֹא יֶשְׁנָהּ הָרְאִיָּה
9 בֶּאֱלֹקוּת, אֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ[28], וְגַם הַהַשָּׂגָה
10 בֶּאֱלֹקוּת (שֶׁיֶּשְׁנָהּ גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת) אֵינָהּ בְּעֶרֶךְ
11 כְּלָל לְהַהַשָּׂגָה שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת, וְעַד שֶׁהַהַשָּׂגָה
12 שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת (לְגַבֵּי הַהַשָּׂגָה שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת) הִיא
13 בְּדוּגְמַת כֹּחַ הַמְּדַמֶּה שֶׁבַּשֵּׁינָה[29]. וּמִצַּד זֶה, גַּם
14 הָאַהֲבָה וְיִרְאָה (שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת) אֵינָהּ כִּדְבָעֵי.
15 דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת
16 הַבִּטּוּל דְּהִשְׁתַּחֲוָאָה (בִּטּוּל פְּנִימִי) שֶׁבָּא דַּוְקָא
17 מִצַּד הָרְאִיָּה בֶּאֱלֹקוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[30] וְאֵין אָנוּ
18 יְכוֹלִים לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנֶיךָ,
19 דְּמִכֵּיוָן שֶׁאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת,
20 בְּמֵילָא אֵין אָנוּ יְכוֹלִים (גַּם) לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִהְיוֹת
21 בִּבְחִינַת בִּטּוּל פְּנִימִי[31], הִנֵּה גַּם הַ'בִּטּוּל חִיצוֹנִי'
22 (בִּטּוּל דִּכְרִיעָה)[32], שֶׁבָּא מִצַּד הַשָּׂגַת אֱלֹקוּת
23 (שֶׁיֶּשְׁנוֹ, בִּכְלָלוּת, גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת), אֵינוֹ כִּדְבָעֵי,
24 מִכֵּיוָן שֶׁגַּם הַהַשָּׂגָה בֶּאֱלֹקוּת שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת
25 אֵינָהּ הַשָּׂגָה אֲמִתִּית, וְעִקַּר הָעֲבוֹדָה שֶׁבִּזְמַן
26 הַגָּלוּת הוּא בְּדֶרֶךְ נִצָּחוֹן, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וּבִזְמַן
27 הַגָּלוּת גּוּפָא, הִנֵּה מִדּוֹר לְדוֹר מִתְמַעֲטִים הַמּוֹחִין

---

26) תו"א וישב כח, ג. 27) סה"מ תרס"ט ס"ע צט ואילך. ובארוכה - ד"ה פדה בשלום תשי"ג [פ"ג ואילך (סה"מ תשי"ג ע' מט ואילך)]. 28) תהלים עד, ט. 29) תו"א שם. סה"מ תרס"ט שם ע' קא. ובכ"מ. 30) בתפלת מוסף דיו"ט. 31) לקו"ת ברכה צח, ב. המשך חגה"פ תש"ט פ"ב (ע' 108). 32) ראה בארוכה המשך הנ"ל פ"ג (ע' 109).

ביאור בדרך אפשר

המוחין והלבבות, והשכל והרגש הולכים ונחלשים **כְּמַאֲמַר רַז״ל**[33] רבותינו זכרונם־לברכה בגמרא **לְבָן שֶׁל רִאשׁוֹנִים** היה רחב מאד כפתחו של האולם בבית המקדש **כו׳** ושל אחרונים פחות רחב ורוחבו כרוחב פתח ההיכל שבבית המקדש, **וְאָנוּ** ליבנו פתוח כרוחב פתח צר מאד **כְּמְלֹא נֶקֶב מַחַט סִידְקִית**, וכך המוחות והלבבות מתמעטים מדור לדור **וּבִפְרָט בְּדָרָא דְּעִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא** בדור עקבותיו של המשיח, הדור של סוף הגלות **שֶׁנִּתְרַבּוּ הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים** יותר מאשר בדורות הקודמים **(נוֹסָף לְזֶה שֶׁנִּתְמַעֲטוּ הַמּוֹחִין** ההולכים ומתמעטים מדור לדור, כאמור לעיל). **וְלָכֵן בַּזְּמַן הַזֶּה נוֹגֵעַ עוֹד יוֹתֵר** מאשר בדורות הקודמים **עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן** וההתגברות לקיים תורה ומצוות למרות הקשיים וההסתרים **וְהַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ** לעבודת ה׳ **שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם־וָדַעַת** מעל ומעבר למה שמתחייב על־פי ההיגיון. **וְגַם הַ׳בַּעֲלֵי מוֹחִין׳ הַנִּמְצָאִים עַכְשָׁו** גם אלה שהם כן בעלי שכל ומסוגלים לעבוד את ה׳ בעבודת המוח, בהבנה והשגה, **צְרִיכִים לְהַנִּיחַ שִׁכְלָם** הצידה **וְלֹא לֵילֵךְ אַחֲרֵי הַטַּעַם־וָדַעַת** לא להסתמך על השכל וההיגיון ולפעול על פיהם **(כִּי מִצַּד הַשֵּׂכֶל** האנושי **אֶפְשָׁר לִנְטוֹת חַס־וְשָׁלוֹם מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת**, כי השכל עלול להמציא נימוקים שונים שאינם נכונים על פי האמת **וּבִפְרָט עַכְשָׁו** בתקופת ״עקבתא דמשיחא״ **שֶׁנִּתְרַבּוּ הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים** יותר מאשר בדורות הקודמים, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), רַק** אלא צריך **לַעֲמוֹד חָזָק** בתוקף רב **שֶׁלֹּא לִנְטוֹת חַס־וְשָׁלוֹם מֵהַ׳שֶּׁלְּחָן עָרוּךְ׳** ההלכה הפסוקה בספר ״שולחן ערוך״ **אֲפִילּוּ כְּקוּצוֹ שֶׁל יו״ד** אפילו נטייה מזערית כגודל ה״קוץ״ שעל גבי האות יו״ד שהיא האות הקטנה ביותר, ולעבוד את ה׳ **עֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ נִצָּחוֹן וּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל**[34] כמבואר לעיל.

ג) וְהִנֵּה הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר דְּהַגָּלוּת על האור

ביאור בדרך אפשר

1 **וְהַלְּבָבוֹת, כְּמַאֲמַר רַז״ל**[33] **לְבָן שֶׁל רִאשׁוֹנִים כו׳,**
2 **וְאָנוּ כְּמְלֹא נֶקֶב מַחַט סִידְקִית, וּבִפְרָט בְּדָרָא**
3 **דְּעִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא שֶׁנִּתְרַבּוּ הַהַעְלָמוֹת**
4 **וְהַהֶסְתֵּרִים (נוֹסָף לְזֶה שֶׁנִּתְמַעֲטוּ הַמּוֹחִין). וְלָכֵן**
5 **בַּזְּמַן הַזֶּה נוֹגֵעַ עוֹד יוֹתֵר עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן**
6 **וְהַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם־וָדַעַת. וְגַם**
7 **הַ׳בַּעֲלֵי מוֹחִין׳ הַנִּמְצָאִים עַכְשָׁו צְרִיכִים לְהַנִּיחַ**
8 **שִׁכְלָם וְלֹא לֵילֵךְ אַחֲרֵי הַטַּעַם־וָדַעַת (כִּי מִצַּד**
9 **הַשֵּׂכֶל אֶפְשָׁר לִנְטוֹת חַס־וְשָׁלוֹם מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת,**
10 **וּבִפְרָט עַכְשָׁו שֶׁנִּתְרַבּוּ הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים,**
11 **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), רַק לַעֲמוֹד חָזָק שֶׁלֹּא לִנְטוֹת**
12 **חַס־וְשָׁלוֹם מֵהַ׳שֶּׁלְּחָן עָרוּךְ׳ אֲפִילּוּ כְּקוּצוֹ שֶׁל**
13 **יו״ד, עֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ נִצָּחוֹן וּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ**
14 **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל**[34].
15 **ג) וְהִנֵּה הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר**
16 **דְּהַגָּלוּת (כּוֹלֵל גַּם הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר**
17 **דְּדָרָא דְּעִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא) הוּא רַק עַל כֹּחוֹת**
18 **הַפְּנִימִיִּים דְּהַנְּשָׁמָה וְלֹא עַל מִדַּת הַנִּצָּח, מְבָאֵר**
19 **בַּמַּאֲמָר**[35]**, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנִּצָּח**[36] **הוּא בְּעֶצֶם**
20 **הַנֶּפֶשׁ, דִּכְמוֹ כֵן הוּא לְמַעְלָה, שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנִּצָּח הוּא**
21 **בִּפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, וּבִפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן**
22 **הַשִּׁינּוּי. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[37] **וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא**
23 **יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם, דְּעִנְיַן**
24 **הַנֶּחָמָה וְהַשִּׁינּוּי שַׁיָּךְ רַק בִּבְחִינַת ׳אָדָם׳,**
25 **הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּמִכֵּיוָן שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנִּצָּח הוּא בִּבְחִינַת**
26 **״לֹא אָדָם״, לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לָכֵן אֵין שַׁיָּךְ**

ביאור בדרך אפשר

44 האלוקי ועל הנשמה **(כּוֹלֵל גַּם הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר** הגדול במיוחד
45 **דְּדָרָא דְּעִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא** הדור של סוף הגלות) **הוּא רַק עַל**
46 **כֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים דְּהַנְּשָׁמָה** כוחות השכל והרגש **וְלֹא עַל מִדַּת**
47 **הַנֵּצַח** הקשורה במעשה בפועל, שהוא דבר חיצוני לעומת הכוחות
48 הפנימיים, ולכאורה צריך להבין מדוע
49 דווקא הכוחות הפנימיים, הנעלים
50 יותר, מושפעים מההעלם וההסתר יותר
51 מכוח הניצחון שהוא יותר חיצוני ויותר
52 ונחות, **מְבָאֵר** הרבי הריי״צ
53 **בַּמַּאֲמָר**[35]**, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ**
54 **הַנֵּצַח**[36] **הוּא בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ,**
55 כלומר, אמנם בסדר המדריגות של
56 הכוחות בנפש האדם, הכוחות הפנימים
57 השכל והרגש, יותר נעלים ממידת
58 הנצח, אבל בשורש הדברים בעומק
59 הנפש השורש של מידת הנצח הוא
60 עמוק ונעלה יותר והוא בעצמיות
61 הנפש, ולכן גם ההעלמות וההסתרים
62 הגדולים לא מעלימים עליו, **דִּכְמוֹ**
63 **כֵּן הוּא לְמַעְלָה,** בספירות
64 העליונות באלוקות, **שֶׁשֹּׁרֶשׁ** מידת
65 **הַנֵּצַח** האלוקית **הוּא בִּפְנִימִיּוּת**
66 **הַכֶּתֶר,** בעומק ובפנימיות בחינת
67 ״כתר עליון״ (שלמעלה מעשר הספירות
68 שהתחלתן בעניין המוחין, ספירת
69 החכמה, כשם שכתר גשמי הוא מעל
70 הראש) **וּבִפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר לֹא**
71 **שַׁיָּךְ עִנְיַן הַשִּׁינּוּי** ושום דבר לא
72 יכול להסתיר על בחינה זו או למנוע
73 את פעולתה. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[37] על
74 הקדוש־ברוך־הוא כפי שהוא מתגלה
75 ופועל באמצעות מידת הנצח **וְגַם**
76 **נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר** לא ייתכן
77 שיהיה בו שינוי מהאמת **וְלֹא יִנָּחֵם**
78 ולא ייתכן שתהיה בו חרטה **כִּי לֹא**
79 **אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם** כי אין הוא כמו
80 אדם שעשוי לשנות את דעתו
81 ולהתחרט, ולפי המשמעות הפנימית של הדברים, במידת הנצח אין מקום
82 ״להינחם״ **דְּעִנְיַן הַנֶּחָמָה וְהַשִּׁינּוּי** למעלה באלוקות **שַׁיָּךְ** ייתכן **רַק**
83 **בִּבְחִינַת ׳אָדָם׳,** כפי שהקדוש־ברוך־הוא נקרא ״אדם״, תואר המורה על
84 **הִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** האור האלוקי כפי שיורד מלמעלה למטה בהשתלשלות
85 ממדריגה למדריגה (כחוליות של שלשלת האחוזות זו בזו) **וּמִכֵּיוָן שֶׁשֹּׁרֶשׁ**
86 מידת **הַנֵּצַח** העליונה **הוּא בִּבְחִינַת ״לֹא אָדָם״, לְמַעְלָה**

---

33) עירובין נג, א. 34) המשך הנ״ל פי״ד (ע׳ 3־122). 35) ד״ה ונחה תש״ט פט״ו ואילך (ע׳ 124 ואילך) 36) ראה גם המשך באתי לגני השי״ת פי״א ואילך. ובכ״מ. 37) שמואל־א טו, כט. וראה תו״א יתרו עב, ג.

ביאור בדרך אפשר

מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לָכֵן אֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁינּוּי, וְיֵשְׁנוֹ עניין הניצחון בְּגִילּוּי גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת למרות כל ההעלמות וההסתרים. וְלֹא עוֹד, ולא זו בלבד שהניצחון קיים גם בזמן הגלות למרות ההעלמות וההסתרים אֶלָּא יתירה מזו שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת בכלל, וּבִפְרָט בְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא כשההסתר גדול עוד יותר, כֹּחַ הַנִּצָּחוֹן וְהַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ של בני ישראל להתגבר על כל מונע ומעכב ולקיים תורה ומצוות בפועל הוּא בְּגִלּוּי יוֹתֵר מִבִּזְמַן הַבַּיִת[38].

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶּׁמְּבָאֵר בַּמַּאֲמָר (וּבַאֲרוּכָה) בְּמַעֲלַת שֹׁרֶשׁ הַנִּצָּח כפי שהוא באלוקות וכן כפי שהוא בכוחות הנשמה האלוקית, הוּא (גַּם) כְּדֵי לְבָאֵר הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁהַגִּלּוּי של האלוקות דִּלְעָתִיד־לָבֹא בָּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה של בני ישראל דִּזְמַן הַגָּלוּת. דְּלִהְיוֹת שֶׁהָעֲבוֹדָה בִּזְמַן הַגָּלוּת הִיא בְּדֶרֶךְ נִצָּחוֹן, כמבואר לעיל, דְּשֹׁרֶשׁ הַנִּצָּח הוּא מִפְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, בְּחִינַת יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ[39] שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּלּוּי, בפשטות המושג ״חושך״ משמעו העלם והסתר שמונע את התגלות האור האלוקי, אך יש גם ״חושך״ במשמעות נעלית של בחינה נעלית כל כך שהיא למעלה מלבוא לידי גילוי, ועניין זה נרמז בכתוב ״ישת חשך סתרו״, הקדוש־ברוך־הוא שם את החושך להיות נסתר, למעלה מהתגלות, וזה עניינה של פנימיות הכתר, הבחינה העליונה שהיא השורש של מידת הנצח, לָכֵן עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה של בני ישראל העובדים את ה׳ דִּזְמַן הַגָּלוּת יִתְגַּלּוּ לֶעָתִיד־לָבֹא בימות המשיח גַּם הָעִנְיָנִים הללו באלוקות שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה וּרְאִיָּה[40], כיוון שהעבודה בזמן הגלות היא לא על ידי הבנה והשגה או ראיה אלא במידת הניצחון והמסירות נפש שלמעלה מהשגה ולמעלה מראיה, ולכן עבודה זו היא הכנה והקדמה ראויה להתגלות

ביאור בדרך אפשר

בוֹ שִׁינּוּי, וְיֵשְׁנוֹ בְּגִילּוּי גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, וּבִפְרָט בְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא, כֹּחַ הַנִּצָּחוֹן וְהַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ הוּא בְּגִלּוּי יוֹתֵר מִבִּזְמַן הַבַּיִת[38].

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶּׁמְּבָאֵר בַּמַּאֲמָר (וּבַאֲרוּכָה) בְּמַעֲלַת שֹׁרֶשׁ הַנִּצָּח, הוּא (גַּם) כְּדֵי לְבָאֵר הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁהַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא בָּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה דִּזְמַן הַגָּלוּת. דְּלִהְיוֹת שֶׁהָעֲבוֹדָה בִּזְמַן הַגָּלוּת הִיא בְּדֶרֶךְ נִצָּחוֹן, דְּשֹׁרֶשׁ הַנִּצָּח הוּא מִפְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, בְּחִינַת יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ[39] שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּלּוּי, לָכֵן עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּזְמַן הַגָּלוּת יִתְגַּלּוּ לֶעָתִיד־לָבֹא גַּם הָעִנְיָנִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה וּרְאִיָּה[40] (לְמַעְלָה גַּם מֵהַהַשָּׂגָה וּרְאִיָּה דִּלְעָתִיד), וְרַק שֶׁמָּשִׁיחַ יְגַלֶּה אוֹתָם בְּאוֹפֶן דִּמְלוּכָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.

ד) **וּמַמְשִׁיךְ** בַּמַּאֲמָר[41], דְּבִאוּר דָּבָר זֶה (מַה שֶּׁהַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד בָּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת) יוּבָן מִעִנְיַן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, שֶׁהַיְרִידָה הִיא לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה. דְּמִזֶּה מוּבָן גַּם בַּיְרִידָה דְּגָלוּת, שֶׁהִיא לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה. שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בִּזְמַן הַגָּלוּת דַּוְקָא יִהְיֶה הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד שֶׁהוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהוֹסָפַת בֵּאוּר זֶה (שֶׁכְּוָנַת הַיְרִידָה דְּהַגָּלוּת הִיא מִלְּכַתְּחִלָּה לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה) הוּא בִּכְדֵי לְבָאֵר הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁגַּם הַגִּלּוּי דְּמָשִׁיחַ שֶׁיְּגַלֶּה בְּתוֹר רַב, בְּהַשָּׂגָה וּרְאִיָּה, בָּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּזְמַן הַגָּלוּת (אַף שֶׁעִנְיַן הַהַשָּׂגָה וּמִכָּל־שֶׁכֵּן הָרְאִיָּה, הָיָה דַּוְקָא בִּזְמַן

ביאור בדרך אפשר

עניינים שלמעלה מהשגה וראיה (לְמַעְלָה גַּם מֵהַהַשָּׂגָה וּרְאִיָּה באלוקות דִּלְעָתִיד שתהיה לעתיד לבוא), וְרַק שֶׁמָּשִׁיחַ יְגַלֶּה אוֹתָם בְּאוֹפֶן דִּמְלוּכָה, בדרך של רוממות והבדלה, ולא בדרך של קירוב כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.

ד) וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר[41], דְּבִאוּר דָּבָר זֶה (מַה שֶּׁהַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד בָּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת) יוּבָן מִעִנְיַן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, שֶׁהַיְרִידָה הִיא לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה. דְּמִזֶּה מוּבָן גַּם בַּיְרִידָה דְּגָלוּת, שֶׁהִיא הנשמה הגבוה מאד באלוקות לעולם הזה הגשמי להתלבש בגוף גשמי הִיא לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה כדי שבסופו של דבר תתעלה למעמד ומצב נעלה עוד יותר מכפי שהייתה לפני הירידה. דְּמִזֶּה מוּבָן גַּם בַּיְרִידָה דְּגָלוּת, שֶׁהִיא גם ירידה גדולה מאד ביחס למצב הרוחני של בני ישראל ומצב העולם קודם הירידה, והמטרה של הירידה היא לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה למעמד ומצב נעלה מאד, יותר מכפי שהיה קודם הגלות. שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בִּזְמַן הַגָּלוּת דַּוְקָא מתוך מסירות נפש להתגבר על ההעלמות וההסתרים יִהְיֶה בסופו של דבר, לאחר היציאה מהגלות, הַגִּלּוּי של האור האלוקי דִּלְעָתִיד לבוא, בימות המשיח שֶׁהוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת לפני הירידה וההעלם בגלות.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהוֹסָפַת בֵּאוּר זֶה כטעם על כך שהגילוי דלעתיד יבוא על ידי העבודה בזמן הגלות (שֶׁכְּוָנַת הַיְרִידָה דְּהַגָּלוּת הִיא מִלְּכַתְּחִלָּה לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה למצב נעלה יותר מכפי שהיה קודם הירידה) הוּא בִּכְדֵי לְבָאֵר הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁגַּם הַגִּלּוּי דְּמָשִׁיחַ שֶׁיְּגַלֶּה בְּתוֹר רַב, בְּהַשָּׂגָה וּרְאִיָּה, ולא רק הגילוי שיגלה המשיח בתור מלך, בָּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּזְמַן הַגָּלוּת (אַף שֶׁעִנְיַן הַהַשָּׂגָה וּמִכָּל־שֶׁכֵּן הָרְאִיָּה, הָיָה

---

38) המשך חגה״פ תש״ט פי״א ואילך (ע׳ 118 ואילך). וראה להלן סעיף ט. 39) תהלים יח, יב. 40) וכמבואר במאמר הנ״ל פי״ז (ובארוכה בהמשך באתי לגני), דע״י התעוררות הנצחון דנה״א, מתגלים האוצרות שלמעלה, ״בחינת ההעלם והסתימות דא״ס״. 41) פ״כ (ריש ע׳ 130).

ביאור בדרך אפשר

דַּוְקָא בִּזְמַן הַבַּיִת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל ולכאורה לא מובן איך העבודה בזמן הזה, שהיא מתוך קבלת עול ומסירות נפש, ונעדרת הבנה והשגה, וכל שכן שהיא נעדרת ראיה, יכולה להיות הכנה והקדמה לגילויים שיהיו לעתיד לבוא).

וְיוּבָן זֶה מֵעִנְיַן הַיְרִידָה של האור האלוקי היורד ונמשך מלמעלה למטה **שֶׁבִּכְלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של האור ממדרגה למדרגה, **דְּתְחִלַּת הַיְרִידָה הוּא צִמְצוּם הָרִאשׁוֹן,** הצמצום של האור האלוקי האין־סוף שנסתלק הצידה, כביכול, והתעלם האור, וכך נוצרה נתינת מקום לבריאת עולמות ונבראים מוגבלים, **וְיָדוּעַ**[42] בתורת החסידות **דִּפְעוּלַּת הַצִּמְצוּם** הראשון הנזכר לעיל **הִיא הֵן בְּאוֹר־אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל** עצמו שנסתלק הצידה, כביכול, **וְהֵן בְּהָאוֹר שֶׁבִּבְחִינַת גְּבוּל (הָאוֹר שֶׁלְּהָאִיר הָעוֹלָמוֹת)** שגם בו יש צמצום ומיעוט ואינו מאיר בעולמות כמו שהוא מצד עצמו אלא רק הארה מועטת ממנו יורדת להחיות את העולמות. **דִּפְעוּלַּת הַצִּמְצוּם בָּאוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל** האין־סוף עצמו **הוּא מַה שֶּׁנִּתְעַלֵּם** לא להאיר למטה, וחזר ועלה למעלה **וְנִכְלָל בִּמְקוֹרוֹ** במקור האור, **וְאֵינוֹ מֵאִיר בְּגִלּוּי בִּמְקוֹם הֶחָלָל** שנוצר בעקבות סילוק וצמצום האור, **הֵינוּ דִּפְעוּלַּת הַצִּמְצוּם בְּאוֹר זֶה** האין־סוף, הבלי גבול **הוּא לֹא בְּהָאוֹר גּוּפָא** עצמו אלא באופן הארתו שקודם הצמצום האיר ללא גבול ולאחר הצמצום אינו מאיר. **וְיֵשׁ לוֹמַר הַטַּעַם,** מדוע באמת הצמצום לא פועל באור הבלי גבול עצמו אלא רק באופן הארתו, **דְּמִכֵּיוָן שֶׁאוֹר זֶה** האין־סוף **הוּא** בעצם מהותו **לְמַעְלָה מֵעֶרֶךְ הָעוֹלָמוֹת** המוגבלים, **אֵין בִּיכוֹלֶת הַצִּמְצוּם** שנועד כדי לברוא עולמות מוגבלים **לִפְעוֹל בּוֹ** באור הבלי־גבול **יְרִידָה וְהַגְבָּלָה, וְכָל פְּעוּלַּת הַצִּמְצוּם בְּאוֹר זֶה** אינה פועלת שינוי באור עצמו אלא **הוּא שֶׁלֹּא יָאִיר** אור אין־סוף **בִּמְקוֹם הֶחָלָל** המקום הפנוי (נתינת המקום הרוחנית) לצורך עמידת העולמות שנוצר כתוצאה מהצמצום. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן פְּעוּלַּת הַצִּמְצוּם בְּהָאוֹר שֶׁלְּהָאִיר הָעוֹלָמוֹת** שהוא אור מוגבל ומועט **הוּא בְּהָאוֹר גּוּפָא** באור זה הצמצום גורם שינוי באור עצמו, **וּבְכַמָּה עִנְיָנִים** ופעולת הצמצום באור הגבול היא בכמה היבטים, כפי שממשיך ומפרט.

אֶחָד, שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם הָיָה אוֹר זֶה אור הגבול **מְעוֹרָב וְכָלוּל בְּאוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל, וְעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם נִבְדָּל** האור הגבול מהאור הבלי־גבול להיות ניכר ונרגש **בִּפְנֵי עַצְמוֹ**[43]**, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יָרַד מִמַּעֲלָתוֹ** הקודמת בה היה קודם הצמצום, כאשר היה מעורב בתוך האור הבלי־גבול וכלול בו ולא ניכר כמציאות בפני עצמה.

ב׳, דְּעַל־יְדֵי שֶׁנִּמְשָׁךְ דֶּרֶךְ דִּלּוּג, הַצִּמְצוּם שֶׁלֹּא בְּהַדְרָגָה המשכת וירידת האור האלוקי ממדרגה למדרגה ב׳סדר השתלשלות׳ היא בסדר והדרגה כך שיש יחס קרוב בין כל דרגה ודרגה לזו שמעליה וזו שמתחתיה, אבל המעבר בין לפני הצמצום לאחרי הצמצום הוא בדרך דילוג, לא בסדר והדרגה, כך שלאחר הצמצום נמשך אור מצומצם שאין לו יחס וערך לאור האין־סוף הבלי־גבול שהאיר קודם הצמצום, ולכן **הוּא** האור המאיר לאחר הצמצום **בָּא** ונמשך ומתגלה **בִּבְחִינַת הִתְחַלְּקוּת** באופנים שונים של **עֶשֶׂר סְפִירוֹת** עשרה כוחות אלוקיים שונים, בעוד שלפני הצמצום מאיר אור עליון פשוט לא מוגדר בשום הגדרה ואין בו התחלקות לספירות שונות, וכמבואר ב׳המשך׳ תער״ב: ״דהצמצום הוא שנתעלם האור ונשאר מקום פנוי כו׳ והמשכת האור אחר־כך באה בדרך דילוג הצמצום והיינו שלא בהדרגה כו׳, וכמו על־דרך־משל המדלג וקופץ ממקום למקום שהוא נעתק ממקום למקום שלא בהדרגה בהילוך מעט מעט על הארץ אלא הוא כפורח באויר כו׳, וכמו כן הוא למעלה שנמשך האור דרך דילוג הצמצום שלא בהדרגה ועל ידי זה הוא בא בבחינת התחלקות כו׳, והיינו שאין זה רק שהצמצום מגביל את האור (...) כי אם שהאור עצמו בא בהתחלקות כו׳ **[וְכַמְבֹאָר בַּאֲרוּכָה**[44]**, דְּעִנְיַן הַסְּפִירוֹת שֶׁבָּאוֹר** שלאחר הצמצום **הוּא לֹא רַק מִצַּד הַכֵּלִים** שבהם האור מתלבש ובאמצעותם הוא מאיר, כי עניינם הוא שהאור יאיר במדידה והגבלה, **כִּי־אִם שֶׁעִנְיַן הַסְּפִירוֹת הוּא גַּם מִצַּד הָאוֹר,** כי האור שמאיר לאחר הצמצום הוא אור שמצד עצמו כבר שייך להגדרות והתחלקות לבחינות שונות].

---

42) בהבא לקמן ראה בארוכה ד״ה ויהי הענן וד״ה שלאחריו תרע״ה (המשך תער״ב ח״ב ע׳ תתקלד ואילך). 43) ראה גם המשך חגה״פ תש״ט פכ״ג וכ״ד (ע׳ 133 ואילך). 44) המשך תער״ב שם ס״ע תתקלח ואילך. המשך ר״ה תרצ״ד (תשי״א) פ״כ וכ״א (סה״מ תשי״א ע׳ 84 ואילך).

ג', דְּעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם מִתְלַבֵּשׁ (אַחַר־כָּךְ) הָאוֹר בְּהַכֵּלִים, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא בָּא בְּהַגְשָׁמָה, שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּמוֹ הַכֵּלִים.

ה) **וְהִנֵּה** עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בַּהֶעְלֵם דִּירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה (שֶׁכָּל הַהַעְלָמוֹת שָׁרְשָׁם הוּא מֵהַהֶעְלֵם (דְּצִמְצוּם) הָרִאשׁוֹן), שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי עִנְיָנִים, דּוּגְמַת שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ"ל שֶׁבַּצִּמְצוּם הָרִאשׁוֹן[45]. א', שֶׁבִּהְיוֹת הַנְּשָׁמָה לְמַעְלָה, כָּל כֹּחוֹתֶיהָ הֵאִירוּ בְּגִלּוּי, וּבִירִידָתָהּ לְמַטָּה, הֵם בְּהֶעְלֵם. דְּהֶעְלֵם הַזֶּה אֵינוֹ מַה שֶּׁהַגּוּף מַעְלִים, כִּי־אִם שֶׁעִנְיָנִים אֵלּוּ דְּהַנְּשָׁמָה נִשְׁאָרִים לְמַעְלָה וְאֵינָם מִתְלַבְּשִׁים בַּגּוּף[46], בְּדוּגְמַת מַה שֶּׁאוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל אֵינוֹ מֵאִיר בִּמְקוֹם הֶחָלָל. וּב', שֶׁגַּם עִנְיָנִים אֵלּוּ שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בַּגּוּף, הֵם בְּהַגְשָׁמָה, בְּדוּגְמַת הַהֶעְלֵם שֶׁבְּאוֹר הַקַּו שֶׁמִּצַּד הַכֵּלִים[47]. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בַּהֶעְלֵם דְּגָלוּת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דּוּגְמַת שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ[48]. א', מַה שֶּׁבִּזְמַן הַגָּלוּת לֹא יֶשְׁנָם הַגִּילּוּיִים דְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא מַה שֶּׁמִּשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת וְלִרְאוֹת, וּב' שֶׁגַּם הַהַשָּׂגָה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת אֵינָהּ הַשָּׂגָה אֲמִתִּית, שֶׁזֶּהוּ (לֹא רַק מִצַּד זֶה שֶׁלֹּא יֶשְׁנָם הַגִּילּוּיִים דְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא גַּם) מִצַּד הַהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר דְּגָלוּת, שֶׁמַּעְלִים וּמַסְתִּיר עַל הַשָּׂגַת אֱלֹקוּת.

ו) **וְהִנֵּה** יָדוּעַ[49] דְּכַוָּנַת הַצִּמְצוּם הוּא בִּכְדֵי שֶׁהַגִּילּוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף יִהְיֶה גַּם בָּעוֹלָמוֹת. דְּקוֹדֶם הַצִּמְצוּם, כְּשֶׁהָיָה אוֹר־אֵין־

ביאור בדרך אפשר

ג', דְּעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם מִתְלַבֵּשׁ (אַחַר־כָּךְ) הָאוֹר בְּהַכֵּלִים, הצמצום גרם לכך שהאור המאיר לאחר הצמצום יהיה מסוגל להתלבש בכלים שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא בָּא בְּהַגְשָׁמָה, שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּמוֹ הַכֵּלִים והגדרות וההגבלות של הכלים חלות גם על האור עצמו.

ה) **וְהִנֵּה** עַל־דֶּרֶךְ־זֶה בדומה לפעולת ההעלם באור האלוקי על ידי הצמצום **הוּא גַּם בַּהֶעְלֵם דִּירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה** להתלבש בגוף גשמי בעולם הזה **(שֶׁכָּל הַהַעְלָמוֹת** מכל הסוגים **שָׁרְשָׁם הוּא מֵהַהֶעְלֵם (דְּצִמְצוּם) הָרִאשׁוֹן** כי כל העלם והסתר על עניין אלוקי רוחני, בכל המדרגות, נמשך ומשתלשל מההעלם של צמצום הראשון), **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** בהעלם של ירידת הנשמה בגוף **שְׁנֵי עִנְיָנִים, דּוּגְמַת שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ"ל שֶׁבַּצִּמְצוּם הָרִאשׁוֹן**[45], כפי שממשיך ומפרט.

א', שֶׁבִּהְיוֹת הַנְּשָׁמָה לְמַעְלָה, לפני הירידה לעולם הזה ולגוף הגשמי, **כָּל כֹּחוֹתֶיהָ** של הנשמה **הֵאִירוּ בְּגִלּוּי, וּבִירִידָתָהּ לְמַטָּה, הֵם בְּהֶעְלֵם. דְּהֶעְלֵם הַזֶּה אֵינוֹ מַה שֶּׁהַגּוּף** הגשמי **מַעְלִים** על התגלות כוחות הנפש, **כִּי־אִם שֶׁעִנְיָנִים** וכוחות **אֵלּוּ דְּהַנְּשָׁמָה נִשְׁאָרִים לְמַעְלָה** באלוקות, בדרגות שהן שורש הנשמה **וְאֵינָם מִתְלַבְּשִׁים** לפעול **בַּגּוּף**[46], **בְּדוּגְמַת מַה שֶּׁאוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל** שהאיר בגלוי לפני הצמצום הראשון **אֵינוֹ מֵאִיר בִּמְקוֹם הֶחָלָל** המקום הפנוי לבריאת העולמות שנוצר בעקבות הצמצום הראשון אלא נשאר נעלם.

וּב', שֶׁגַּם עִנְיָנִים וכוחות **אֵלּוּ** של הנשמה **שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בַּגּוּף, הֵם בְּהַגְשָׁמָה, בְּדוּגְמַת הַהֶעְלֵם שֶׁבְּאוֹר הַקַּו** לאחר הצמצום הראשון חזר והאיר אור מועט ומצומצם הנמשל לקו דק ובאור זה יש העלם ו'הגשמה', כביכול, **שֶׁמִּצַּד הַכֵּלִים**[47] כתוצאה מכך שהתלבש בכלים שעניינם הוא להגביל את האור, וההגדרות של הכלים חלים על האור, וכך גם ההתלבשות בגוף גורמת ל'הגשמה' של אור הנשמה.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּהֶעְלֵם דְּגָלוּת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דּוּגְמַת שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ[48] שישנם בהעלם של הצמצום הראשון ובהעלם של ירידת הנשמה בגוף, כפי שממשיך ומפרט.

א', מַה שֶּׁבִּזְמַן הַגָּלוּת לֹא יֶשְׁנָם אינם **הַגִּילּוּיִים דְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ** שהאירו בזמן שבית המקדש היה קיים, **וְהוּא מַה שֶּׁמִּשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת** לבית המקדש בשלושת הרגלים ואין אנו יכולים לקבל את הגילוי האלוקי שהיה במקדש **וְלִרְאוֹת**, ואין לנו את היכולת "לראות" היינו **שֶׁלֹּא יֶשְׁנָהּ** שאין **רְאִיָּה בֶּאֱלֹקוּת** בגלל ההעלם וההסתר ששורר בזמן הגלות אין לנו את היכולת לקלוט אלוקות באופן של ראיה.

וּב' שֶׁגַּם הַהַשָּׂגָה באלוקות **שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת** באמצעות הבנה בשכל (שהיא בדרגה יותר נמוכה מראיה) **אֵינָהּ הַשָּׂגָה אֲמִתִּית** כי האדם אינו מסוגל לקלוט בשכלו את עומק הדברים לאמיתתם, **שֶׁזֶּהוּ** חוסר היכולת לקלוט ענייני אלוקות כראוי ולאמיתתם **(לֹא רַק מִצַּד זֶה שֶׁלֹּא יֶשְׁנָם** שבזמן הגלות לא מאירים **הַגִּילּוּיִים דְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא גַּם) מִצַּד הַהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר דְּגָלוּת, שֶׁמַּעְלִים וּמַסְתִּיר עַל הַשָּׂגַת אֱלֹקוּת** ולא מאפשר להשיג אלוקות כראוי.

ו) וְהִנֵּה יָדוּעַ[49] בתורת החסידות **דְּכַוָּנַת** המטרה והתכלית של **הַצִּמְצוּם הוּא בִּכְדֵי שֶׁהַגִּילּוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף** הבלי־גבול **יִהְיֶה** ויאיר בגלוי **גַּם בָּעוֹלָמוֹת** המוגבלים (כלומר, פעולת הצמצום היא העלם

---

45) המשך חגה"פ תש"ט פ"כ (ע' 130). 46) ראה המשך הנ"ל שם, דזה שבירידת הנשמה מתעלמים הכחות שלה הוא "כמו האדם בעת השינה דאינו רואה ואינו שומע מאומה" - והרי ההעלם דשינה הוא לא מה שהגוף מעלים אלא אדרבא מה שהכחות דהנשמה מסתלקים מהגוף. 47) כמפורש בהמשך תער"ב שם ע' תתקצ. 48) להעיר, דענין הראי' (ובפרט דביהמ"ק) הוא מצד גילוי עצמות אוא"ס, כדלקמן ס"ו־ז. משא"כ ענין ההשגה (שיש בה התחלקות, והיא באופן דחידוש) הוא מצד אור הקו. 49) המשך תרס"ו ע' ד. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

והסתר והגבלה, אבל המטרה והתכלית היא בשביל הגילוי). **דְּקוֹדֶם הַצִּמְצוּם,** לפני הצמצום הראשון, **כְּשֶׁהָיָה אוֹר־אֵין־סוֹף** האור האלוקי הבלי־גבול, **מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל** כל המציאות, מבלי שתהיה נתינת מקום (רוחנית) לקיום עולמות מוגבלים, **לֹא הָיָה אֶפְשָׁר** לא הייתה יכולה **לִהְיוֹת מְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת** המוגבלים, **וּבְמֵילָא** מאחר שלא יכולה להיות מציאות של עולמות **לֹא הָיָה הַגִּלּוּי בָּעוֹלָמוֹת, וְעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם נִתְחַדֵּשׁ שֶׁהַגִּילּוּי דְּאוֹר־אֵין־סוֹף יִהְיֶה גַּם בָּעוֹלָמוֹת.** ויאיר **וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים הַיָּדוּעַ**בתורת החסידות[50] **(בְּעִנְיַן הַהֶעְלֵם** על האור האלוקי **דְּהַצִּמְצוּם, מַה שֶּׁאוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל** האין־סוף **נִתְעַלֵּם** התעלה וחדל מלהאיר בגלוי **וְנִכְלָל בִּמְקוֹרוֹ** ושורשו באלוקות מבלי להאיר כמציאות בפני עצמה), **דְּקוֹדֶם הַצִּמְצוּם,** לפני הצמצום הראשון, **כַּאֲשֶׁר אוֹר־אֵין־סוֹף** הבלי־גבול **הָיָה מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם הֶחָלָל** מבלי שתהיה נתינת מקום למציאות כלשהי **(הַיְנוּ שֶׁהֵאִיר בּוֹ** ב׳מקום החלל׳ **אוֹר־אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל) הָיָה אֶלְקוּת בִּפְשִׁיטוּת וּמְצִיאוּת בְּהִתְחַדְּשׁוּת,** האלוקות התקבלה כדבר פשוט ומובן מאליו, ואילו המציאות של העולמות והנבראים כדבר גשמי הייתה חידוש ופלא **וְעַל־יְדֵי סִלּוּק הָאוֹר** הצידה, כביכול, שזוהי פעולת הצמצום, **נַעֲשָׂה מְצִיאוּת בִּפְשִׁיטוּת** המציאות של העולמות והנבראים נתפסת כדבר פשוט ומובן מאליו **וֶאֱלְקוּת בְּהִתְחַדְּשׁוּת** האלוקות נתפסת כדבר חידוש ופלא.

וּבַחִלּוּק דְּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, ההבדל בין שני הדברים הללו, אלוקות בפשיטות ומציאות בהתחדשות מצד אחד, ומציאות בפשיטות ועולמות בהתחדשות מצד שני, כפי שהוא משתקף בעבודת ה׳ של האדם **כַּמָּה מַדְרֵגוֹת** דרגות שונות, כפי שממשיך ומפרט.

בִּכְלָלוּת באופן כללי **הוּא הַחִלּוּק** ההבדל **בֵּין רְאִיַּת אֶלְקוּת**

ביאור בדרך אפשר

תפיסת וקליטת האלוקות באופן ברור ומוחשי כמו ראיה **לְהַשָּׂגַת אֱלְקוּת** תפיסת וקליטת האלוקות על ידי השגה שכלית. **דְּכַאֲשֶׁר הַיְדִיעָה** וההכרה **בֶּאֱלְקוּת הִיא בְּאוֹפֶן דִּרְאִיָּה** כמו ראיה ברורה ומוחשית בעיניים, **אֲפִילּוּ בִּרְאִיָּה דְּחָכְמָה,** אפילו אם מדובר על ראיה כפי שהיא במדריגת ה׳חכמה׳ שבשכל **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בִּרְאִיָּה דִּנְבוּאָה** אם הידיעה וההכרה באלוקות היא נעלית הרבה יותר, כפי שהקדוש־ברוך־הוא מתגלה לנביאים **שֶׁהִיא רְאִיָּה מַמָּשׁ**[51], ממש כמו ראיה בעיניים גשמיות, אזי **הַיְדִיעָה** וההכרה באלוקות **הִיא בִּפְשִׁיטוּת** כדבר פשוט ומובן מאליו **שֶׁאֵין צָרִיךְ** האדם ה׳רואה׳ אלוקות בדרגה זו **לִרְאִיּוֹת וְהוֹכָחוֹת עַל זֶה** והדבר נקלט בו ומתקבל אצלו ׳בפשיטות׳, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהַיְדִיעָה** וההכרה של האדם **בֶּאֱלְקוּת הִיא מִצַּד הֶכְרֵחַ הַשֵּׂכֶל** ידיעה המבוססת על הוכחות הגיוניות, **הִיא בְּדֶרֶךְ הִתְחַדְּשׁוּת** חידוש ופלא.

אֲבָל בִּפְרָטִיּוּת יותר, ההבדל בין שני האופנים בידיעת אלוקות בצורה יותר מפורטת, לאמיתו של דבר, **הָעִנְיָן דֶּאֱלְקוּת בִּפְשִׁיטוּת** תפיסת אלוקות וידיעה והכרה באלוקות כדבר פשוט ומובן מאליו **יִהְיֶה** רק **לָעָתִיד־לָבֹא,** בימות המשיח, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַכְשָׁו** בזמן הגלות **גַּם הַגִּלּוּי דִּנְבוּאָה** ההתגלות האלוקית לנביאים, למרות שהיא בדרגה גבוהה ביותר, **הוּא בְּדֶרֶךְ הִתְחַדְּשׁוּת** ולא נקלטת כדבר פשוט ומובן מאליו. **שֶׁהֲרֵי בְּדָבָרִים גַּשְׁמִיִּים** מוחשיים **יָכוֹל לִרְאוֹת כָּל אֶחָד וְאֵין בָּזֶה הַפְלָאָה** ושום חידוש **כְּלָל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עִנְיַן הַנְּבוּאָה** אינו מסור לכל אחד אלא **הוּא דַּוְקָא בְּמִי שֶׁהוּא רָאוּי לְזֶה,** להיות נביא, **דְּאֵין הַנְּבוּאָה חָלָה אֶלָּא עַל** מי שהתקיימו תנאים מיוחדים והוא **חָכָם גָּדוֹל בְּחָכְמָה גִּבּוֹר בְּמִדּוֹתָיו וְכוּ׳**[52], **וְכֵן הוּא בִּרְאִיָּה דְּחָכְמָה** שאמנם היא לא ראיה בדרגה נעלית כמו הנבואה אבל גם זו דרגה

---

1 סוֹף מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל, לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לִהְיוֹת
2 מְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת, וּבְמֵילָא לֹא הָיָה הַגִּלּוּי
3 בָּעוֹלָמוֹת, וְעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם נִתְחַדֵּשׁ שֶׁהַגִּילּוּי
4 דְּאוֹר־אֵין־סוֹף יִהְיֶה גַּם בָּעוֹלָמוֹת. וְיוּבָן זֶה
5 בְּהַקְדִּים הַיָּדוּעַ[50] (בְּעִנְיַן הַהֶעְלֵם דְּהַצִּמְצוּם, מַה
6 שֶּׁאוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל נִתְעַלֵּם וְנִכְלָל בִּמְקוֹרוֹ),
7 דְּקוֹדֶם הַצִּמְצוּם, כַּאֲשֶׁר אוֹר־אֵין־סוֹף הָיָה
8 מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם הֶחָלָל (הַיְנוּ שֶׁהֵאִיר בּוֹ אוֹר־
9 אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל) הָיָה אֶלְקוּת בִּפְשִׁיטוּת
10 וּמְצִיאוּת בְּהִתְחַדְּשׁוּת, וְעַל־יְדֵי סִלּוּק הָאוֹר,
11 נַעֲשָׂה מְצִיאוּת בִּפְשִׁיטוּת וֶאֱלְקוּת בְּהִתְחַדְּשׁוּת.
12 וּבַחִלּוּק דְּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, כַּמָּה
13 מַדְרֵגוֹת. בִּכְלָלוּת הוּא הַחִלּוּק בֵּין רְאִיַּת אֱלְקוּת
14 לְהַשָּׂגַת אֱלְקוּת. דְּכַאֲשֶׁר הַיְדִיעָה בֶּאֱלְקוּת הִיא
15 בְּאוֹפֶן דִּרְאִיָּה, אֲפִילּוּ בִּרְאִיָּה דְּחָכְמָה, וְעַל־
16 אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בִּרְאִיָּה דִּנְבוּאָה שֶׁהִיא רְאִיָּה
17 מַמָּשׁ[51], הַיְדִיעָה הִיא בִּפְשִׁיטוּת שֶׁאֵין צָרִיךְ
18 לִרְאִיּוֹת וְהוֹכָחוֹת עַל זֶה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
19 כְּשֶׁהַיְדִיעָה בֶּאֱלְקוּת הִיא מִצַּד הֶכְרֵחַ הַשֵּׂכֶל, הִיא
20 בְּדֶרֶךְ הִתְחַדְּשׁוּת. אֲבָל בִּפְרָטִיּוּת, הָעִנְיָן דֶּאֱלְקוּת
21 בִּפְשִׁיטוּת יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַכְשָׁו
22 גַּם הַגִּלּוּי דִּנְבוּאָה הוּא בְּדֶרֶךְ הִתְחַדְּשׁוּת. שֶׁהֲרֵי
23 בְּדָבָרִים גַּשְׁמִיִּים יָכוֹל לִרְאוֹת כָּל אֶחָד וְאֵין בָּזֶה
24 הַפְלָאָה כְּלָל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עִנְיַן הַנְּבוּאָה הוּא
25 דַּוְקָא בְּמִי שֶׁהוּא רָאוּי לְזֶה, דְּאֵין הַנְּבוּאָה חָלָה
26 אֶלָּא עַל חָכָם גָּדוֹל בְּחָכְמָה גִּבּוֹר בְּמִדּוֹתָיו
27 וְכוּ׳[52], וְכֵן הוּא בִּרְאִיָּה דְּחָכְמָה שֶׁהִיא רַק

---

50) ד״ה ויהי הענן תרע״ה הנ״ל. 51) ראה המשך תרס״ו ע׳ צח. וראה אגה״ק סי״ט ובסהמ״צ להצ״צ קעג, א. 52) רמב״ם הל׳ יסוה״ת רפ״ז.

ביאור בדרך אפשר

גבוהה בהשגת אלוקות **שֶׁהִיא רַק בִּיחִידֵי סְגוּלָה, הֲרֵי שֶׁגִּלּוּי הַנְּבוּאָה עַכְשָׁו** בזמן הגלות **הוּא בְּדֶרֶךְ חִדּוּשׁ** והפלאה **וְלֹא בְּדֶרֶךְ פְּשִׁיטוּת** כדבר פשוט ומובן מאליו, **וְהוּא מַה שֶּׁאוֹמְרִים עָלָיו חִדּוּשׁ שֶׁהוּא נָבִיא. וְהוּא מִפְּנֵי שֶׁכְּלָלוּת הַגִּלּוּי** של האלוקות **עַכְשָׁו, גַּם הַגִּלּוּי דִּנְבוּאָה, הוּא מֵאוֹר הַקַּו שֶׁאַחַר הַצִּמְצוּם** ולאחר הצמצום, ענייני אלוקות מתקבלים כחידוש ופלא, שהרי בעולם שורר העלם והסתר על אלוקות. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לֶעָתִיד־לָבֹא** בימות המשיח **שֶׁאָז יִהְיֶה הַגִּילּוּי דְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁקּוֹדֶם הַצִּמְצוּם,** אור בלי־גבול שלמעלה מכל הגבלה וגדר ושום דבר לא מעלים ומסתיר עליו **תִּהְיֶה הַנְּבוּאָה כְּמוֹ דָּבָר טִבְעִי מַמָּשׁ, שֶׁלָּכֵן יִהְיֶה** גילוי אלוקות בנבואה **בְּכָל אֶחָד וְאַחַת, גַּם בִּילָדִים וִילָדוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[53] ביעודי הגאולה השלימה **אֶשְׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי עַל כָּל בָּשָׂר וְנִבְּאוּ בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם**[54] היינו שכולם יהיו נביאים, וכפי שמבואר ב'המשך' תער"ב אודות גילוי האלוקות לעתיד לבוא 'בפשיטות' וכדבר טבעי: "(דכמו שעכשיו תפיסת היש והמציאות הוא דבר טבעי, כמו כן יהי' לעתיד תפיסת האלוקות כדבר טבעי כו'), ולא כמו התגלות סודות התורה עכשיו ליחידי סגולה כמו הרשב"י וחבריו שזהו רק ליחידי סגולה, והי' דבר פלא שסודות התורה נקראו נפלאות וההתגלות הוא כמו התגלות דבר הנפלא כו', וכמו נס נפלא שנעשה בהיפך הטבע שנקרא נפלאות וכמו שכתוב נגד כל עמך אעשה נפלאות כו', שמפליא מאוד לב הרואים שמתפעל כל רואה בחידוש גדול ונורא כזה, וכמו כן סודות התורה נקראים נפלאות וכמו פליאות חכמה נפלאות מתורתך כו', והתגלות הסוד הוא כמו גילוי דבר הנפלא כו', וכמו הרשב"י עליו־השלום שהי' נפלא מאד הן בעבודתו בהביטול שלו דבחד קטירא אתקטרנא כו', והן בידיעה והשגה שלו בנפלאות התורה ובמופתים שלו שהי' מלומד בנסים והיה לפלא גם בדורו כו', אבל לעתיד לא יהי' זה בדרך נפלא כלל וסודות התורה לא יקראו כלל בשם סוד ולא בשם נפלאות כו'".

ז) **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה** בדומה למבואר לעיל על גילוי האלוקות שהאיר קודם הצמצום באופן טבעי, לא כדבר חידוש **הָיָה גַּם בִּרְאִיַּת אֱלֹקוּת** על־ידי בני ישראל **שֶׁהָיְתָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, דְּזֶה שֶׁהַגִּילּוּי דִּרְאִיָּה שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד** מבני ישראל שעלו לרגל, "יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ", מבלי יוצא מן הכלל, לא כמו הגילוי בנבואה או אפילו הגילוי בחכמה שהוא רק לראויים לזה, כמבואר לעיל, **הוּא מִפְּנֵי שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הֵאִיר גִּילּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁקּוֹדֶם הַצִּמְצוּם** שאין גבול להתגלותו, והארתו היא כדבר טבעי מובן מאליו, **אֶלָּא שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן,** למרות שבאופן כללי הגילוי בבית המקדש היה דומה לגילוי שלפני הצמצום **גַּם הַגִּלּוּי דְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ לֹא הָיָה כְּמוֹ דָּבָר טִבְעִי** ומובן מאליו **מַמָּשׁ** שאין בו חידוש והפלאה. **דְּמִכֵּיוָן שֶׁהַגִּלּוּי הָיָה רַק בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ** ולא במקום אחר **[וְלֹא כְּמוֹ רְאִיַּת דְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁאֵין צָרִיךְ לְזֶה מָקוֹם מְיוּחָד** אלא הדברים הגשמיים נראים במוחש ונתפסים בעיני בשר בכל מקום ומקום**], הֲרֵי מוּבָן, דְּזֶה שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה רְאִיַּת אֱלֹקוּת הָיָה מִצַּד אֵיזוֹ סִבָּה, מִצַּד גִּילּוּי דְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁהֵאִיר בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לֶעָתִיד־לָבֹא**[55] **תִּהְיֶה רְאִיַּת אֱלֹקוּת כְּמוֹ דָּבָר טִבְעִי מַמָּשׁ,** כמו שכתוב[56] **וְרָאוּ כָל בָּשָׂר גוֹ', דְּהַתְּכוּנוֹת שֶׁל עֵינֵי בָשָׂר**[57] **יִהְיוּ בְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁיִּרְאוּ אֱלֹקוּת**[58].

1 בִּיחִידֵי סְגוּלָה, הֲרֵי שֶׁגִּלּוּי הַנְּבוּאָה עַכְשָׁו הוּא
2 בְּדֶרֶךְ חִדּוּשׁ וְלֹא בְּדֶרֶךְ פְּשִׁיטוּת, וְהוּא מַה
3 שֶׁאוֹמְרִים עָלָיו חִדּוּשׁ שֶׁהוּא נָבִיא. וְהוּא מִפְּנֵי
4 שֶׁכְּלָלוּת הַגִּלּוּי עַכְשָׁו, גַּם הַגִּלּוּי דִּנְבוּאָה, הוּא
5 מֵאוֹר הַקַּו שֶׁאַחַר הַצִּמְצוּם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
6 לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁאָז יִהְיֶה הַגִּילּוּי דְּאוֹר־אֵין־סוֹף
7 שֶׁקּוֹדֶם הַצִּמְצוּם, תִּהְיֶה הַנְּבוּאָה כְּמוֹ דָּבָר טִבְעִי
8 מַמָּשׁ, שֶׁלָּכֵן יִהְיֶה בְּכָל אֶחָד וְאַחַת, גַּם בִּילָדִים
9 וִילָדוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[53] אֶשְׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי עַל כָּל
10 בָּשָׂר וְנִבְּאוּ בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם[54].
11 ז) וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הָיָה גַּם בִּרְאִיַּת אֱלֹקוּת
12 שֶׁהָיְתָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, דְּזֶה
13 שֶׁהַגִּילּוּי דִּרְאִיָּה שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה בְּכָל אֶחָד
14 וְאֶחָד, "יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ", הוּא מִפְּנֵי שֶׁבְּבֵית
15 הַמִּקְדָּשׁ הֵאִיר גִּילּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁקּוֹדֶם
16 הַצִּמְצוּם, אֶלָּא שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן, גַּם הַגִּלּוּי דְּבֵית
17 הַמִּקְדָּשׁ לֹא הָיָה כְּמוֹ דָּבָר טִבְעִי מַמָּשׁ. דְּמִכֵּיוָן
18 שֶׁהַגִּלּוּי הָיָה רַק בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ [וְלֹא כְּמוֹ רְאִיַּת
19 דְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁאֵין צָרִיךְ לְזֶה מָקוֹם מְיוּחָד],
20 הֲרֵי מוּבָן, דְּזֶה שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה רְאִיַּת
21 אֱלֹקוּת הָיָה מִצַּד אֵיזוֹ סִבָּה, מִצַּד גִּילּוּי דְּאוֹר־
22 אֵין־סוֹף שֶׁהֵאִיר בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
23 לֶעָתִיד־לָבֹא[55] תִּהְיֶה רְאִיַּת אֱלֹקוּת כְּמוֹ דָּבָר
24 טִבְעִי מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[56] וְרָאוּ כָל בָּשָׂר גוֹ',
25 דְּהַתְּכוּנוֹת שֶׁל עֵינֵי בָשָׂר[57] יִהְיוּ בְּאוֹפֶן כָּזֶה
26 שֶׁיִּרְאוּ אֱלֹקוּת[58].

ביאור בדרך אפשר

42 לפלא גם בדורו כו', אבל לעתיד לא יהי' זה בדרך נפלא כלל וסודות התורה
43 לא יקראו כלל בשם סוד ולא בשם נפלאות כו'".
44 ז) **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה** בדומה למבואר לעיל על גילוי האלוקות שהאיר קודם
45 הצמצום באופן טבעי, לא כדבר חידוש **הָיָה גַּם בִּרְאִיַּת אֱלֹקוּת** על־ידי
46 בני ישראל **שֶׁהָיְתָה בְּבֵית**
47 **הַמִּקְדָּשׁ, דְּזֶה שֶׁהַגִּילּוּי דִּרְאִיָּה**
48 **שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה בְּכָל**
49 **אֶחָד וְאֶחָד** מבני ישראל שעלו
50 לרגל, "יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ", מבלי
51 יוצא מן הכלל, לא כמו הגילוי בנבואה
52 או אפילו הגילוי בחכמה שהוא רק
53 לראויים לזה, כמבואר לעיל, **הוּא**
54 **מִפְּנֵי שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הֵאִיר**
55 **גִּילּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁקּוֹדֶם**
56 **הַצִּמְצוּם** שאין גבול להתגלותו,
57 והארתו היא כדבר טבעי מובן מאליו,
58 **אֶלָּא שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן,** למרות
59 שבאופן כללי הגילוי בבית המקדש היה
60 דומה לגילוי שלפני הצמצום **גַּם**
61 **הַגִּלּוּי דְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ לֹא הָיָה**
62 **כְּמוֹ דָּבָר טִבְעִי** ומובן מאליו
63 **מַמָּשׁ** שאין בו חידוש והפלאה.
64 **דְּמִכֵּיוָן שֶׁהַגִּלּוּי הָיָה רַק בְּבֵית**
65 **הַמִּקְדָּשׁ** ולא במקום אחר **[וְלֹא**
66 **כְּמוֹ רְאִיַּת דְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים**
67 **שֶׁאֵין צָרִיךְ לְזֶה מָקוֹם מְיוּחָד**
68 אלא הדברים הגשמיים נראים במוחש
69 ונתפסים בעיני בשר בכל מקום
70 ומקום**], הֲרֵי מוּבָן, דְּזֶה שֶׁבְּבֵית**
71 **הַמִּקְדָּשׁ הָיָה רְאִיַּת אֱלֹקוּת**
72 **הָיָה מִצַּד אֵיזוֹ סִבָּה, מִצַּד**
73 **גִּילּוּי דְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁהֵאִיר**
74 **בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ,** ואם כן יש בו
75 חידוש וייחודיות **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן**
76 **לֶעָתִיד־לָבֹא**[55] **תִּהְיֶה רְאִיַּת**
77 **אֱלֹקוּת כְּמוֹ דָּבָר טִבְעִי מַמָּשׁ**
78 שאין בו כל חידוש (ועל־דרך המובא לעיל מ'המשך' תער"ב שלעתיד־לבוא
79 העניינים העמוקים והנסתרים של תורה לא ייקראו 'סודות' אלא יתקבלו כדברים
80 גלויים ומובנים מאליהם), **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[56] על ימות המשיח **וְרָאוּ כָל**
81 **בָּשָׂר גוֹ', דְּהַתְּכוּנוֹת שֶׁל עֵינֵי בָשָׂר**[57] העיניים הגשמיות עצמן **יִהְיוּ**
82 **בְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁיִּרְאוּ אֱלֹקוּת**[58].

---

53) יואל ג, א. 54) וכמבואר כ"ז בד"ה ויהי הענן שם. 55) ראה ד"ה ויהי הענן שם (ע' תתקלו) "שבביהמ"ק הי' גילוי אוא"ס.. וביותר מזה יהי' לעתיד". 56) ישעי' מ, ה. וראה שער האמונה פנ"ה. 57) ראה ד"ה ויהי הענן שם "דכמו שעכשיו תפיסת היש והמציאות הוא דבר טבעי, כמו"כ יהי' לעתיד תפיסת האלקות כדבר טבעי כו'". 58) ועפ"ז תומתק ההוספה ד"וראו כל בשר" על "ונגלה כבוד הוי'" (שלפנ"ז) - אף שזה מובן לכאורה מ"ונגלה גו'", כי אמיתית הענין ד"ונגלה"

ביאור בדרך אפשר

ח) **וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי הַגִּלּוּי דְּאוֹר־אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, וּמְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת** המוגבלים ובמיוחד העולם הזה הגשמי - **הֵם שְׁנֵי הֲפָכִים** הסותרים זה לזה, **שֶׁלָּכֵן** כיוון שהאין־סוף והעולמות הם בסתירה זה לזה **כְּשֶׁהָיָה אוֹר־אֵין־סוֹף** הבלי־גבול, שהוא למעלה מכל מדידה והגבלה, **מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם הֶחָלָל,** וכל ה׳חלל׳ היה מלא בגילוי אלוקות מבלי כל נתינת מקום למציאות אחרת **לֹא הָיָה אֶפְשָׁר** יכולה **לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת** כי אל מול גילוי האין־סוף אין מקום לשום מציאות אחרת, **וּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹם** שתהיה נתינת מקום (ברוחניות, בתוכן העניין) **לָעוֹלָמוֹת הוּצְרַךְ לִהְיוֹת סִלּוּק הָאוֹר** אין־סוף הצידה, כביכול, שלא יאיר, **וּמִכֵּיוָן שֶׁהִתְהַוּוּת דִּמְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת** והקיום שלהם בתור עולמות מוגבלים **הִיא דַּוְקָא מִסִּלּוּק** והתעלמות **הָאוֹר (הֵפֶךְ עִנְיַן הַגִּלּוּי), הֵיאַךְ אֶפְשָׁר** איך ייתכן **שֶׁהַמְּצִיאוּת דְּעוֹלָמוֹת (וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה הַמְּצִיאוּת דְּבָשָׂר גַּשְׁמִי** שהיא מציאות גשמית וחומרית ובכל זאת עליה מדובר ביעוד ״וראו כל בשר יחדיו כי פי ה׳ דיבר״, כאמור לעיל) **תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁבִּמְצִיאוּתָהּ יִהְיֶה בָּהּ גִּלּוּי אֱלֹקוּת** שמצד אחד תישאר בגדרי המציאות שלה, ומצד שני יהיה בה גילוי של האין־סוף שאין לו גבול? **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּמִכֵּיוָן שֶׁכַּוָּנַת הַצִּמְצוּם** והתכלית של המטרה **שֶׁהוּא אמנם פעולה של העלם והסתר אבל כוונתה ותכליתה הִיא בִּשְׁבִיל הַגִּלּוּי (כדי שֶׁהַגִּלּוּי יִהְיֶה גַּם**

ביאור בדרך אפשר

בִּמְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת, ואילו בעוד שהאין־סוף מאיר בלי־גבול לא יכולה להיות מציאות של עולמות מוגבלים, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), הֲרֵי שֶׁפְּנִימִיּוּת** התוכן הפנימי של **הַצִּמְצוּם** עצמו **[וּבְמֵילָא גַּם הָעוֹלָמוֹת** המוגבלים **שֶׁנִּתְהַוּוּ מֵהַצִּמְצוּם]** לאמיתו של דבר **אֵינוֹ סוֹתֵר לַגִּלּוּי, וְאַדְּרַבָּא, זֶהוּ (עִנְיַן הַגִּלּוּי) עִנְיָנוֹ** התוכן **הַפְּנִימִי דְּהַצִּמְצוּם** כלומר, לא זו בלבד שהאור האין־סוף לא סותר לעולמות, כי גם הצמצום שעל ידו נבראו העולמות נועד בעצם בשביל הגילוי, אלא יתירה מזו התוכן הפנימי של הצמצום עצמו הוא הגילוי. **אֶלָּא שֶׁבִּכְדֵי לְגַלּוֹת הַפְּנִימִיּוּת דְּהַצִּמְצוּם,** שבמצב רגיל איננה גלויה ולכאורה נראה שאכן הוא העלם והסתר על האין־סוף, ולגלות שבעצם עניינו הוא גילוי, **זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הֲעָבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל** בכלל, **וּבִפְרָט בִּזְמַן הַגָּלוּת** כאשר העבודה היא מתוך מסירות נפש להתגבר ולנצח את היצר **(כְּדִלְקַמָּן סְעִיף ט).**

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁמּוֹסִיף הרבי הריי״צ **בַּמַּאֲמָר** הנזכר **שֶׁהַיְרִידָה** של הנשמה האלוקית למטה, להתלבש בגוף גשמי בעולם הזה, **הִיא לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה** לדרגה גבוהה יותר מכפי שהייתה קודם הירידה, **שֶׁבָּזֶה מְבָאֵר** במאמר **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ד) דְּזֶה שֶׁעַל־יְדֵי הֲעָבוֹדָה** של בני ישראל **דְּזְמַן הַגָּלוּת יִהְיֶה הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא הוּא לֹא רַק הַגִּלּוּי דְּהָעִנְיָנִים** האלוקיים **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה וּרְאִיָּה** וההתגלות שלהם היא בדרך רוממות והבדלה **שֶׁמְּשִׁיחַ יְגַלֶּה אוֹתָם**

1 ח) **וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי הַגִּלּוּי דְּאוֹר־אֵין־סוֹף**
2 **הַבְּלִי־גְּבוּל, וּמְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת -**
3 **הֵם שְׁנֵי הֲפָכִים, שֶׁלָּכֵן כְּשֶׁהָיָה אוֹר־אֵין־סוֹף**
4 **מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם הֶחָלָל, לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לִהְיוֹת**
5 **הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת, וּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹם**
6 **לָעוֹלָמוֹת הוּצְרַךְ לִהְיוֹת סִלּוּק הָאוֹר, וּמִכֵּיוָן**
7 **שֶׁהִתְהַוּוּת דִּמְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת הִיא דַּוְקָא מִסִּלּוּק**
8 **הָאוֹר (הֵפֶךְ עִנְיַן הַגִּלּוּי), הֵיאַךְ אֶפְשָׁר**
9 **שֶׁהַמְּצִיאוּת דְּעוֹלָמוֹת (וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה**
10 **הַמְּצִיאוּת דְּבָשָׂר גַּשְׁמִי) תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן**
11 **שֶׁבִּמְצִיאוּתָהּ יִהְיֶה בָּהּ גִּלּוּי אֱלֹקוּת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה,**
12 **דְּמִכֵּיוָן שֶׁכַּוָּנַת הַצִּמְצוּם הִיא בִּשְׁבִיל הַגִּלּוּי**
13 **(שֶׁהַגִּלּוּי יִהְיֶה גַּם בִּמְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת, כַּנִּזְכָּר**
14 **לְעֵיל), הֲרֵי שֶׁפְּנִימִיּוּת הַצִּמְצוּם [וּבְמֵילָא גַּם**
15 **הָעוֹלָמוֹת שֶׁנִּתְהַוּוּ מֵהַצִּמְצוּם] אֵינוֹ סוֹתֵר לַגִּלּוּי,**
16 **וְאַדְּרַבָּא, זֶהוּ (עִנְיַן הַגִּלּוּי) עִנְיָנוֹ הַפְּנִימִי**
17 **דְּהַצִּמְצוּם. אֶלָּא שֶׁבִּכְדֵי לְגַלּוֹת הַפְּנִימִיּוּת**
18 **דְּהַצִּמְצוּם, זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הֲעָבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל**
19 **וּבִפְרָט בִּזְמַן הַגָּלוּת (כְּדִלְקַמָּן סְעִיף ט).**
20 **וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁמּוֹסִיף בַּמַּאֲמָר**
21 **שֶׁהַיְרִידָה הִיא לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה,**
22 **שֶׁבָּזֶה מְבָאֵר (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ד) דְּזֶה שֶׁעַל־**
23 **יְדֵי הֲעָבוֹדָה דְּזְמַן הַגָּלוּת יִהְיֶה הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־**
24 **לָבֹא הוּא לֹא רַק הַגִּלּוּי דְּהָעִנְיָנִים שֶׁלְּמַעְלָה**
25 **מֵהַשָּׂגָה וּרְאִיָּה (שֶׁמְּשִׁיחַ יְגַלֶּה אוֹתָם מִצַּד זֶה**
26 **שֶׁהוּא מֶלֶךְ), אֶלָּא[59] גַּם הָעִנְיָנִים דְּהַשָּׂגָה**

הוא שהוא בגלוי בכל מקום? וע״פ מ״ש בפנים מובן, שהחידוש ד״וראו כל בשר״ הוא שהבשר יראה (לא רק מצד הגילוי דכבוד הוי׳, אלא גם) מצד הבשר גופא. 59) להעיר ממ״ש בההמשך (חגה״פ תש״ט) ספ״ל שהתכלית דירידת הנשמה בגוף הוא ״בכדי לחזות בנועם הוי׳״, ענין הראי׳. ומבאר שם, דקודם הירידה הי׳ ראי׳ באלקות רק בעצם הנשמה, והעלי׳ שנעשית ע״י הירידה הוא ״שגם בחינת הגילוי של הנשמה תבוא לחזות בבחי׳ ראי׳ ממש״. - הרי שהעלי׳ דהנשמה שמדובר כאן הוא (לא (רק) שנמשך ענין נעלה יותר שלא הי׳ בהנשמה קודם הירידה, כי אם (גם)) שאותו הענין שהי׳ מקודם (ראי׳) יהי׳ גם ב״בחינת הגילוי של הנשמה״. ומזה מובן עד״ז בהעלי׳ שע״י הירידה דגלות, שהעלי׳ היא (לא (רק) הענינים שמשיח יגלה אותם מצד זה שהוא מלך, שלא היו אפילו בזמן הבית, כי אם גם) שהענינים דהשגה וראי׳ (שהיו בזמן הבית) יהיו גם מצד המטה, כבפנים.

ביאור בדרך אפשר

מִצַּד זֶה שֶׁהוּא מֶלֶךְ המרומם מהעם), **אֶלָּא**[59] **גַּם הָעִנְיָנִים דְּהַשָּׁגָה וּרְאִיָּה**[60], שהם אמצעים לקלוט ולתפוס דברים בצורה פנימית **שֶׁמָּשִׁיחַ יְגַלֶּה אוֹתָם בְּתוֹר רַב**[61] מתוך קירוב, **שֶׁגַּם הַגִּלּוּי דְּעִנְיָנִים אֵלּוּ הוּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּזְמַן הַגָּלוּת** למרות שהיא עבודה במסירות נפש ומידת הניצחון מתוך קבלת עול ללא השגה וללא ראיה, **כִּי זֶה שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה ״וְרָאוּ כָל בָּשָׂר״ גו׳ מִצַּד הַטֶּבַע וְהַתְּכוּנוֹת דְּבָשָׂר גּוּפָא** עצמו וגילוי האלוקות בעולם יהפוך להיות דבר טבעי מובן מאליו, **הוּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי שֶׁמְּגַלִּים הַכַּוָּנָה הַפְּנִימִית דְּהַיְרִידָה, שֶׁהַיְרִידָה הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה** ולאחר שמתברר שכל הירידה וכל הצמצום וכל ההעלם נועדו בעצם בשביל הגילוי, אזי גם העבודה דזמן הגלות שאין בה השגה ואין בה ראיה מהווה הקדמה והכנה ראויה לגילוי אלוקות.

ט) וְהִנֵּה עִנְיָן זֶה (**שֶׁהַצִּמְצוּם הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּלּוּי**) **מִתְּגַלֶּה** (**בְּעִקָּר**) **עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּזְמַן הַגָּלוּת**, שהיא עבודה של מסירות נפש, כמבואר לעיל, וכפי שממשיך ומבאר. **דְּהִנֵּה הַיְרִידָה דְּגָלוּת**, כמו ירידת הנשמה בגוף, **הִיא לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה** כדי שלאחר סיום הגלות כשתבוא הגאולה תהיה התעלות למצב נעלה עוד יותר מכפי שהיה לפני הגלות (**בְּדוּגְמַת מַה שֶׁהַצִּמְצוּם הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּלּוּי**, כמבואר לעיל). **אֶלָּא שֶׁבְּעִנְיָן זֶה** (**הַיְרִידָה**

ביאור בדרך אפשר

דְּגָלוּת) **מִתְוַסֵּף** חידוש מיוחד שלא קיים בעניין הצמצום והגילוי, **שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת גּוּפָא** עצמו, בעת הירידה שקודם העלייה, **רוֹאִים בְּפוֹעַל אֵיךְ שֶׁהַהֶעְלֵם דְּהַגָּלוּת** העובדה שלא רואים אלוקות בזמן הגלות **מְעוֹרֵר** בבני ישראל **אֶת כֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ** להתגבר על ההעלמות וההסתרים, כפי שממשיך ומפרט.

וְהָעִנְיָן הוּא כַּמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר[62], **דִּבְזִמַּן הַגָּלוּת** בכלל, **וּבִפְרָט בִּדְרָא דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא,** כאשר ההעלם וההסתר גדול עוד יותר, **כֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ** להתגבר על כל המניעות ולקיים תורה ומצוות בפועל **הוּא בְּגִלּוּי יוֹתֵר מִבִּזְמַן הַבַּיִת** כאשר היה גילוי אלוקות. **וּמֵבִיא מָשָׁל עַל זֶה מִכֹּחַ הָרָצוֹן שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁעֵם הֱיוֹתוֹ כֹּחַ מַקִּיף** שאינו מתלבש באברים בפנימיות כמו הכוחות הפנימיים שעיקרם השכל והרגש, **שֶׁלָּכֵן הוּא נִמְצָא בְּכָל הָאֵבָרִים** באותה מידה כי הוא פועל בדרך ׳מקיף׳ מלמעלה ולא בהתלבשות פנימית כמו כוח הראיה שמתלבש דווקא בעין וכוח השמיעה שמתלבש דוקא באוזן, **מִכָּל־מָקוֹם עִקַּר גִּלּוּי הָרָצוֹן** של הנפש **הוּא בְּהָעֲקֵבַיִם**[63], **שֶׁלָּכֵן נָקֵל יוֹתֵר לְאָדָם לְהַכְנִיס עֲקֵבוֹ בְּמַיִם רוֹתְחִים,** אף שהדבר כרוך בסבל, **מִכְּמוֹ לָתֵת מַיִם רוֹתְחִים עַל רֹאשׁוֹ** כי הרצון מתגלה ופעל בעקב, בו אין הבנה והשגה ובדרך כלל **דִּכְמוֹ־כֵן הוּא גַּם בַּ׳צִּיּוּר** התחושות חלשות יותר מאשר בראש. **דִּכְמוֹ־כֵן הוּא גַּם בַּ׳צִּיּוּר**

---

60) הענין דהפיכת הצמצום לאור (ע״י שמגלים את כוונת הצמצום, שהוא בשביל הגילוי) הוא הן בנוגע לגילוי אור הבל״ג (כנ״ל בארוכה בפנים), והן בנוגע להגילוי דאור הקו (ראה המשך תער״ב ח״ב ע׳ תתקצא ״שהכלי מתהפך ונעשה ג״כ כמו האור.. ומאיר בזה האור.. כמו שהוא בעצם״). ולכן הן הענין דראי׳ (שמצד גילוי אור הבל״ג) והן הענין דהשגה (שמצד גילוי הקו) באים ע״י העבודה בזמן הגלות, שעל ידה נתגלה שכוונת הצמצום הוא בשביל הגילוי. 61) בהמשך תרס״ו שבהערה 49, דנוסף לזה שע״י הצמצום דוקא יהי׳ לע״ל הגילוי דאוא״ס (שהאיר גם מקודם) גם בעולמות, יהי׳ גם הגילוי דפנימיות ועצמות אוא״ס שלמעלה גם מהאור שהאיר לפני הצמצום. ויש לומר, דזה שלעתיד יהי׳ הראי׳ באלקות ״כמו דבר טבעי ממש״ - הו״ע מה שלעתיד יהי׳ הגילוי דאוא״ס (שהאיר בגילוי גם קודם הצמצום) גם בעולמות; והענינים שלמעלה מראי׳ (למעלה מבחינת גילוי) שמשיח יגלה אותם מצד זה שהוא מלך - הוא דוגמת הגילוי דפנימיות ועצמות אוא״ס שלא האיר גם קודם הצמצום. 62) ד״ה אני ישנה בהמשך חגה״פ תש״ט. 63) לכאורה הי׳ אפ״ל, שהשכל שבראש מעלים על הרצון, משא״כ העקב. אבל ראה לקו״ש ח״ט ע׳ 75 הערה 30, דמהלשון בתו״א (א, ב) ״ובבחינה זו נקרא הרגל ראש״ משמע דהעקב (מצד פחיתותו) הוא כלי לבחינת תחילתן. עיי״ש בארוכה.

ביאור בדרך אפשר

קוֹמָה׳ דִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל כשהיא נמשלת לדמות של אדם שיש לו גם ׳ראש׳ וגם ׳עקב׳, שֶׁכֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ (כֹּחַ בִּלְתִּי מוּגְבָּל, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת בְּכֵלִים וכל עניינו הוא לעבוד את ה׳ מעל ומעבר למתחייב מצד השכל או הרגש שעם כל מעלתם הרי הם מוגבלים) הוּא בְּגִלּוּי יוֹתֵר בַּאֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים שבדרך כלל הם בדרגה יותר נמוכה (בְּחִינַת עֲקֵבַיִם) מִבְּ׳בַעֲלֵי מוֹחִין׳ שהם בדרך כלל בדרגה יותר גבוהה, אבל כשיש צורך במסירות נפש הדבר מתגלה באנשים פשוטים יותר מב׳בעלי מוחין׳. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּ׳צִּיּוּר קוֹמָה׳ דִּכְלָלוּת כָּל הַדּוֹרוֹת שיש דורות נעלים שהם בדוגמת ׳ראש׳ ויש דורות נחותים שהם בדוגמת ׳עקב׳ שֶׁעִקַּר גִּלּוּי כֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ הוּא בְּדָרָא דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא שבו יש יותר אנשים פשוטים ופחות ׳בעלי מוחין׳, ובו מתגלה כוח המסירות נפש יותר מבדורות הקודמים. דְּהַסִּבָּה לְזֶה מַה שֶּׁהֶעְלֵם הַגָּלוּת מְעוֹרֵר וּמְגַלֶּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ (אַף שֶׁהֶעְלֵם וְגִלּוּי הֵם שְׁנֵי הֲפָכִים ולכאורה לא מובן איך העלם והסתר מביא כוחות לידי גילוי) הוּא מִפְּנֵי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַהֶעְלֵם דְּגָלוּת הוּא הַהֶעְלֵם דְּצִמְצוּם הָרִאשׁוֹן, שֶׁכַּוָּנָתוֹ הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי כמבואר לעיל שכל ההעלמות נמשכות מההעלם של הצמצום הראשון, וכן נתבאר שכשם שההעלם של הצמצום הראשון נועד לאמיתו של דבר בשביל הגילוי, כך ההעלם של ירידת הנשמה למטה הוא בשביל העלייה, וכך גם ההעלם של הגלות מטרתו ותכליתו הוא הגילוי, וממילא אין סתירה בכך שההעלם שיש על האלוקות בזמן הגלות מעורר ומגלה את כוח ה׳מסירות נפש׳.

וְעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ בִּזְמַן הַגָּלוּת, עַל־יְדֵי־זֶה

ביאור בדרך אפשר

1 דִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ (כֹּחַ בִּלְתִּי
2 מוּגְבָּל, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת בְּכֵלִים) הוּא
3 בְּגִלּוּי יוֹתֵר בַּאֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים (בְּחִינַת עֲקֵבַיִם)
4 מִבְּ׳בַעֲלֵי מוֹחִין׳. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּ׳צִּיּוּר
5 קוֹמָה׳ דִּכְלָלוּת כָּל הַדּוֹרוֹת, שֶׁעִקַּר גִּלּוּי כֹּחַ
6 הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ הוּא בְּדָרָא דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא.
7 דְּהַסִּבָּה לְזֶה מַה שֶּׁהֶעְלֵם הַגָּלוּת מְעוֹרֵר וּמְגַלֶּה
8 כֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ (אַף שֶׁהֶעְלֵם וְגִלּוּי הֵם שְׁנֵי
9 הֲפָכִים) הוּא מִפְּנֵי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַהֶעְלֵם דְּגָלוּת הוּא
10 הַהֶעְלֵם דְּצִמְצוּם הָרִאשׁוֹן, שֶׁכַּוָּנָתוֹ הוּא בִּשְׁבִיל
11 הַגִּילוּי. וְעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ בִּזְמַן
12 הַגָּלוּת, עַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלֶּה בְּפוֹעַל עִנְיָן הַפְּנִימִי
13 דְּהַהֶעְלֵם (דְּהֶעְלֵם הַגָּלוּת, וְעַד לְשָׁרְשׁוֹ הַהֶעְלֵם
14 דְּצִמְצוּם הָרִאשׁוֹן), שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי.
15 יו״ד) **וְעַל־פִּי** כָּל הַנַּ״ל יוּבָן גַּם־כֵּן מַה
16 שֶׁבְּהָעֲבוֹדָה דִּזְמַן הַגָּלוּת,
17 וּבִפְרָט בְּדָרָא דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא, יֶשְׁנָן שְׁנֵי
18 עִנְיָנִים, לִימוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה
19 דַּוְקָא, וּבְיַחַד עִם זֶה הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ. כִּי
20 בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁתִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד, יֶשְׁנָם שְׁתֵּי
21 מַדְרֵגוֹת, מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לָבֹא בְּהַשָּׂגָה, וְעֶצֶם
22 פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה (וּלְמַעְלָה גַּם
23 מֵרְאִיָּה). וּמִכֵּיוָן שֶׁכָּל הַגִּילוּיִים דִּלְעָתִיד תְּלוּיִים
24 בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ עַכְשָׁו[64], לָכֵן דּוֹרְשִׁים מִכָּל
25 אֶחָד וְאֶחָד שְׁתֵּי הָעֲבוֹדוֹת, הַהִתְעַסְּקוּת בְּלִימוּד
26 הַחֲסִידוּת (מֵעֵין תּוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ) בַּהֲבָנָה
27 וְהַשָּׂגָה[65], וּבְיַחַד עִם זֶה הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ,
28 מְסִירַת הָרָצוֹן, שֶׁעַל־יְדֵי שְׁתֵּי עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ יִהְיֶה
29 גִּלּוּי הַמָּשִׁיחַ בִּשְׁנֵי הָאוֹפַנִּים דְּ׳רַב׳ וּ׳מֶלֶךְ׳,
30 בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

מִתְגַּלֶּה בְּפוֹעַל עִנְיָן התוכן הַפְּנִימִי דְּהַהֶעְלֵם (דְּהֶעְלֵם
42 הַגָּלוּת, וְעַד לְשָׁרְשׁוֹ הַהֶעְלֵם דְּצִמְצוּם הָרִאשׁוֹן), שֶׁעִנְיָנוֹ
43 ומטרתו ותכליתו הוּא בִּשְׁבִיל הַגִּילוּי.
44
יו״ד) וְעַל־פִּי כָּל הַנַּ״ל יוּבָן גַּם־כֵּן מַה שֶּׁבְּהָעֲבוֹדָה של בני
45 ישראל העובדים את ה׳ דִּזְמַן
46 הַגָּלוּת, וּבִפְרָט בְּדָרָא
47 דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא, יֶשְׁנָם שְׁנֵי
48 עִנְיָנִים הנדרשים במיוחד בתקופה
49 זו, לִימוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה
50 בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה דַּוְקָא, וּבְיַחַד
51 עִם זֶה הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירוּת־
52 נֶפֶשׁ שכל עניינה הוא לעבוד את ה׳
53 למעלה מטעם ודעת, מעבר למה
54 שמתבקש ומתחייב על פי השכל, ואין
55 זו סתירה אלא שני הדברים משלימים
56 זה את זה. כִּי בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה
57 שֶׁתִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד, יֶשְׁנָן שְׁתֵּי
58 מַדְרֵגוֹת, מַה שֶּׁאֶפְשָׁר יכול
59 לָבֹא בְּהַשָּׂגָה, וְעֶצֶם פְּנִימִיּוּת
60 הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה
61 (וּלְמַעְלָה גַּם מֵרְאִיָּה) ולעתיד
62 לבוא גם זה יתגלה. וּמִכֵּיוָן שֶׁכָּל
63 הַגִּילוּיִים האלוקיים דִּלְעָתִיד של
64 ימות המשיח תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ
65 וַעֲבוֹדָתֵנוּ עַכְשָׁו[64] וזו ההכנה
66 וההקדמה לגילויים של לעתיד לבוא,
67 לָכֵן כעת, בזמן הגלות דּוֹרְשִׁים
68 מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד שְׁתֵּי
69 הָעֲבוֹדוֹת האמורות, הַהִתְעַסְּקוּת
70 בְּלִימוּד הַחֲסִידוּת (מֵעֵין
71 תּוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ) בַּהֲבָנָה
72 וְהַשָּׂגָה[65] עד כמה שרק אפשר,
73 וּבְיַחַד עִם זֶה הָעֲבוֹדָה
74 דִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ, מְסִירַת
75 הָרָצוֹן, למעלה מטעם ודעת,
76 שֶׁעַל־יְדֵי שְׁתֵּי עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ
77 יִהְיֶה גִּלּוּי הַמָּשִׁיחַ בִּשְׁנֵי
78 הָאוֹפַנִּים דְּ׳רַב׳ (השפעה פנימית,
79 עניין ההבנה וההשגה) וּ׳מֶלֶךְ׳
80 (השפעה באופן של רוממות, עניין
81 ה׳מסירות נפש׳) בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.
82

---

64) תניא רפל״ז. 65) וע״פ המבואר לעיל ס״ח ובהערה 60, גם הענינים שמשיח יגלה אותם מצד שהוא רב - באים ע״י העבודה דמס״נ שבזמן הגלות, כי עי״ז דוקא מתגלה שכוונת הצמצום הוא בשביל הגילוי. אבל: זהו (העבודה דמס״נ) בכדי שהגילוי דענינים אלו יהי׳ בעולמות, משא״כ הגילוי דהענינים עצמם שמשיח יגלה בתור רב הוא ע״י העבודה דהבנה והשגה דוקא, מדה כנגד מדה.

בס"ד. ר"ד יום שביעי של פסח, בעת הסעודה, ה'תשכ"ה.

רשימה פרטית בלתי מוגה

כשדיברו אודות ה"שפּאָלער זיידע"[1], שאל אחד המסובים על דבר שייכותו לחב"ד. ואמר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א:

ישנו הסיפור ששמעתי מכבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[2]:

אדמו"ר הזקן התחיל לכתוב גם "ספר של צדיקים" (נוסף ל"ספר של בינונים"), ואמר לו ה"סבא משפּאָלי", שהעולם אינו יכול להכיל זאת, ונתעורר קטרוג למעלה ופסקו שישרף, ואני אעלה באותו להב השמימה. וכן היה, שבזמן השריפה נסתלק ה"סבא משפּאָלי".

- שאלתי אצל כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר: הרי ה"סבא משפּאָלי" היה בריחוק מקום? ולא ענה על זה. -

ונמצא, שיש איזו שייכות ביניהם כו'.

עוד סיפר כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[3]:

פעם ביקר ה"סבא משפּאָלי" אצל אדמו"ר הזקן (בשנת תקס"ט או תק"ע), וסיפר לו, אשר בהיותו בן ג' שנים זכה לראות את הבעל־שם־טוב, והניח הבעל־שם־טוב ידו הקדושה על לבו, ומאז "חם" לו ("פון יעמאָלט אָן איז מיר וואַרעם"), והיינו, שבכך נטע בו הבעל־שם־טוב את מדת אהבת ישראל.

[אחד המסובים אמר שרוצה לשאול דבר־מה, ואמר לו כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א (בבת שחוק): הרי אין זה ליל ראשון של פסח[4]!...].

בס"ד. שיחת אחרון של פסח, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדושות לסעודה. ולאחרי שניגנו הניגון "אתה בחרתנו", צוה כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ממצרים גאלתנו", והניגון "אני מאמין".

א. בסעודת אחרון של פסח לפני עשרים שנה[1], אמר כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר: לחיים, (ופירש), יתן ה' יתברך שכל הגילויים של יום־טוב זה, והגילוי של יום זה, אחרון של פסח, הגילוי של משיח, יומשכו בהתגלות בחסד וברחמים.

[כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א לקח כוס יין ואמר: "לחיים, יתן ה' יתברך וכו' בחסד וברחמים". ואחר־כך המשיך:]

ופירוש הדברים:

יום־טוב (סתם) - קאי על כל הימים־טובים, כפי שאומרים בנוסח "אתה בחרתנו" בתפלת כל יום־טוב. ולכן הוסיף כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר והדגיש "יום־טוב זה", שכוונתו להיום־טוב דחג הפסח בפרט.

---

1) כשהזכירו המסובים שיש בימינו משפחות בשם "זיידמן" "זיידה" וכיו"ב שמתייחסים ל"סבא משפּאָלי", אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שמכיר כמה משפחות כאלו.

2) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ב ע' 342. וש"נ.

3) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ריש ע' תנא. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יד טבת).

4) ראה שיחת ליל ב' דחה"פ תרצ"ט סי"ג (סה"ש תרצ"ט ע' 324).

1) שיחת אחש"פ בסעודת היום תש"ה בסופה (סה"ש תש"ה ע' 100).

ואכן בחג הפסח ישנם ב' הענינים: (א) ענין היום־טוב שבו, אשר נוסף על היותו אחד משלשת הרגלים, הרי הוא "ראש (השנה) לרגלים"[2] (לא רק תחילה לרגלים, תחילה בזמן, אלא "ראש לרגלים"), דכשם שהראש שבאדם כולל את החיות של כל האברים ומנהיג אותם[3], כמו כן כולל חג הפסח את כל הימים־טובים ומנהיג אותם. (ב) חג הפסח. וכוונת כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר בדברו אודות "הגילויים של יום־טוב זה" היא - הן להגילויים של יום־טוב בכלל (שכל הימים־טובים כלולים בחג הפסח), והן להגילויים של חג הפסח ביחוד.

וממשיך כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר - "והגילוי של יום זה, אחרון של פסח, הגילוי של משיח":

כיון שאומר "והגילוי כו'" (בוא"ו המוסיף), מובן, שאין כוונתו לענינו של אחרון של פסח כפי שהוא אחד מימי הפסח (דכשם שבכל יום־טוב חוגגים בחוץ לארץ יום־טוב שני של גלויות, כך גם בשביעי של פסח יש יום־טוב שני) - שהרי אין זה ענין נוסף, אלא רק פרט ממה שכתוב לפני זה אודות "הגילויים של יום־טוב זה"; ועל כן צריך לומר, שכוונתו לענין מיוחד שישנו באחרון של פסח שאינו בשאר ימי הפסח שלפני זה.

וממשיך לבאר שזהו "הגילוי של משיח", שאין זה ענין בפני עצמו (שלכן אינו אומר "והגילוי כו'"), אלא זהו פירוש ל"הגילוי של יום זה", היינו, שענינו המיוחד של יום זה, אחרון של פסח, הוא: "הגילוי של משיח" (כדלקמן).

ב. על־פי הנזכר לעיל יש לבאר הטעם שיום זה נקרא בשם "אחרון של פסח":

ובהקדמה - ששמא מילתא היא[4]. שם של דבר מסויים, שם שנתקבל אצל בני ישראל, ובפרט כאשר שם זה הובא בספרים שהם חלק מתורה שבעל־פה - אינו שם הסכמי, היינו, שבכדי שידעו במה דברים אמורים, הסכימו לקרותו בשם מסויים (מבלי הבט על כך אם זהו שם המורה על תוכן הדבר הנקרא בשם זה אם לאו), אלא זהו שם שמבטא ומכיל את התוכן של הדבר הנקרא בשם זה.

ועל־פי־זה אינו מובן מדוע נקרא יום־טוב זה בשם "אחרון של פסח":

יום אחרון של יום־טוב - ישנו (לא רק בחג הפסח, אלא) גם בחג השבועות ובחג הסוכות, ואף־על־פי־כן אינם נקראים בשם "אחרון", אלא בחג הסוכות נקרא יום האחרון בשם "שמחת תורה", שמבטא את ענינו המיוחד של יום זה לגבי כל שאר ימי חג הסוכות, ובחג השבועות נקרא היום האחרון בשם "שבועות" (סתם), או (כאשר רוצים להדגיש את ענינו המיוחד ולהבדילו מיום הראשון דשבועות) בשם "יום־טוב שני דשבועות".

ואם כן, גם בחג הפסח היה היום האחרון צריך להקרא בשם "פסח" (סתם, או "שמיני של פסח", כדי לידע איזה יום זה), או בשם שמורה על הענין דקריעת ים סוף (מצד היותו יום־טוב שני של שביעי של פסח שבו היתה קריעת ים סוף), או (אם רוצים להדגיש את ענינו המיוחד ולהבדילו משביעי של פסח) בשם יום־טוב שני של היום־טוב דקריעת ים סוף. ומהו הטעם שנקרא בשם "אחרון של פסח"?

ובהכרח לומר שיש מעלה מיוחדת ביום זה לגבי כל שאר ימי הפסח שמתבטאת בשם "אחרון של פסח" דוקא.

ג. והענין בזה:

השם "אחרון" מורה על היותו סיום וחותם כל הענין, שכולל את כולו ופועל בו שלימות כו'.

ובנדון דידן: "שביעי של פסח" - עם היותו בהמשך לימים שלפניו, כי ללא ששת הימים שלפניו אינו יכול להיות שביעי, הרי הוא רק בהמשך לימים שלפניו, אבל אינו כולל אותם, וכמודגש בכך שאינו

---

2) ר"ה ד, א.

3) ראה לקו"ת תבוא מא, ג. נצבים מז, א־ב. דרושי ר"ה נח, א־ב. סידור (עם דא"ח) שער ר"ה רלד, ג. עט"ר שער ר"ה בתחלתו. מאמרי ר"ה דשנת תש"א (סה"מ תש"א בתחלתו); תש"ב (סה"מ תש"ב ע' 10). ועוד.

4) ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. ובארוכה - אג"ק ח"א ע' רפט ואילך. וש"נ.

נקרא בשם "שבעה", מספר הכולל, אלא בשם "שביעי", מספר סידורי; מה־שאין־כן "אחרון" של פסח" - הרי השם "אחרון" מורה שהוא כולל את כל ימי הפסח שלפניו ומשלים אותם.

ועל־דרך שמצינו במחנה דן, שלהיותו האחרון לכל המחנות[5], היה "מאסף לכל המחנות"[6], ש"כל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו"[7]. וכמו כן גם בנוגע ל"אחרון של פסח", שמתקן ומשלים את כל ימי הפסח שלפניו.

ומזה גופא שביכלתו לתקן ולהשלים את כל ימי הפסח, מוכח, שיש בו ענין נעלה יותר מכל ימי הפסח, שלכן ביכלתו לתקנם ולהשלימם.

ד. ועל־פי האמור לעיל (סעיף א) שכבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר מפרש מעלת הגילוי דאחרון של פסח שזהו הגילוי של משיח - יש לבאר השייכות של מעלת אחרון של פסח שמשלים את כל ימי הפסח עם ענינו של משיח:

ויובן על־פי הידוע שמשיח יפעל קיבוץ גליות[8]: משיח יקבץ את כל בני ישראל מכל המקומות שנמצאים בגלות, ויביא אותם לארץ ישראל.

ובהקדמה:

אצל בני ישראל קשורה הגשמיות עם הרוחניות: כדי ש"עץ השדה יתן פריו" בגשמיות, צריכה להיות ההנהגה ד"בחוקותי תלכו וגו'"[9], שעל־ידי־זה "עץ השדה יתן פריו" ברוחניות, כדברי הגמרא[10]: "מאי פירות .. מצוות", ואז, "עץ השדה יתן פריו" בגשמיות.

ועל־דרך־זה בנוגע לקיבוץ גלויות - שמשיח יקבץ את נדחי ישראל בגשמיות, מצד זה שיקבץ את כל ניצוצות הקדושה שנמצאים בגלות, וכפי שמבאר כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן במכתבו הידוע[11] (בענין ביאת המשיח, והחילוק שבין "דוד" ל"בן דוד") תוכן הענין דקיבוץ גלויות ברוחניות.

הסיבה לכך שניצוצות הקדושה נמצאים בגלות - תחילתה מצד שבירת הכלים, ולאחרי כן - מצד ענין החטאים כו'.

כאשר יהודי משקיע את כחותיו - כח המעשה והדיבור והמחשבה, שבעיקרם הם כחות נפשו האלקית, כחות דקדושה - בעניני עולם הזה, הרי הוא לוקח את ניצוצות הקדושה שבו ומכניס אותם למעמד ומצב של גלות.

[ובפרטיות יותר:

ביחס לכח המעשה והדיבור, שתמורת זה שכח המעשה צריך להיות מלובש במעשה המצוות, וכח הדיבור צריך להיות מלובש בדיבור התורה והתפלה, וכן בדברי אהבה וקירוב לחבירו, שזה נכלל במצות "ואהבת לרעך כמוך"[12], וכדאיתא בתניא[13]: "לא הפסיד שכר מצות אהבת רעים" [ואדרבה: בדברי אהבה וקירוב יש מעלה לגבי עשיית טובה, כמובן מדברי הגמרא[14] אודות מעלת "המפייסו" לגבי "הנותן פרוטה"] - הרי הוא מלביש את כח המעשה והדיבור בעניני עולם הזה.

ובעיקר - ביחס לכח המחשבה, שזה נוגע יותר מאשר כח המעשה והדיבור, כי: (א) בג' הלבושים מחשבה דיבור ומעשה, הנה כח המחשבה הוא היותר זך ונעלה, ולכן הרי זה נוגע בנפש יותר. (ב) בנוגע למעשה ודיבור יש לו תירוץ - דכיון שהנשמה ירדה למטה ונתלבשה בגוף, זקוק הוא לעניני עולם הזה

5) ראה במדבר ב, לא.
6) בהעלותך יו"ד, כה.
7) פרש"י עה"פ (מירושלמי עירובין פ"ה ה"א).
8) רמב"ם הל' מלכים פי"א ה"ד.
9) ר"פ בחוקותי.
10) סוטה מו, סע"א.
11) אג"ק שלו ח"א ע' שט ואילך.
12) קדושים יט, יח.
13) פל"ב.
14) ב"ב ט, ב.

כו'; מה־שאין־כן בנוגע למחשבה אין לו תירוץ - דכיון שמחשבה היא לעצמו, הרי יכול לעשות את כל הענינים שצריך לעשותם גם מבלי לחשוב אודותם.

ובמחשבה גופא - נוגע בעיקר מחשבה שבמחשבה עוד יותר מאשר מחשבה שבדיבור, כי: (א) מחשבה שבמחשבה מגעת בעומק יותר בנפש, (ב) בנוגע למחשבה שבמחשבה בודאי אין תירוץ כלל, כי אפילו אם הוא טוען שמוכרח להשתמש בכח המחשבה בשביל דיבור ומעשה, הרי זה רק בחינת מחשבה שבדיבור כו', אבל לא בחינת מחשבה שבמחשבה, שאינה נוגעת לענינים של פועל].

וזהו ענינו של משיח - שיקבץ את כל ניצוצות הקדושה, כחותיו של יהודי, שנאבדו (ע"ד מאמר רז"ל[15] "המאבד מה שנותנים לו") בנפש הבהמית, ויחזיר אותם לנפש האלקית, שהיא הה'בעל בית' האמיתי אשר אליו שייכים כל הכחות של איש ישראל - בדוגמת מחנה דן שהיה מחזיר האבידות לבעליהן,

ועל־ידי קיבוץ גלויות ברוחניות יפעל גם קיבוץ גלויות בגשמיות - שיקבץ את כל בני ישראל מכל מקומות גלויותיהם, ויביא אותם לארץ ישראל, "ארץ אשר הוי' אלקיך דורש אותה תמיד עיני הוי' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"[16], שזהו המקום שאליו שייכים בני ישראל.

ה. ועל־פי־זה מובנת השייכות בין ענינו של משיח, שזהו הגילוי שמאיר באחרון של פסח, עם מעלת אחרון של פסח שכולל ומשלים את כל ימי הפסח:

איתא ב'פרי עץ חיים'[17] בנוגע לז' הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים, שכוללים את כל שבעת ימי השבוע - שיום ראשון מתקן את כל ימי ראשון של השנה שעברה, יום שני מתקן את כל ימי שני, וכן בשאר ימי השבוע.

ועל־דרך־זה יש לומר בנוגע לז' ימי הפסח, שגם הם כוללים את כל שבעת ימי השבוע - שהם פועלים בסדר דמלמעלה למטה על כל שבעת ימי השבוע שבמשך השנה הבאה: העבודה של יום ראשון דחג הפסח, שבקביעות שנה זו חל בשבת - פועלת על כל השבתות של השנה הבאה; העבודה של יום השני דחג הפסח (שחל ביום ראשון בשבוע) - פועלת על כל ימי ראשון, ועל־דרך־זה בשאר הימים, עד לעבודה דשביעי של פסח, שפועלת על כל ימי ששי של השנה הבאה.

וכל זה - כאשר העבודה היא כדבעי;

אבל כאשר נחסר בעבודה דשבעת ימי הפסח, ויהודי איבד את הכחות שניתנו לו - הנה על זה באה הנתינת־כח באחרון של פסח, שבו מאיר גילוי הארת המשיח[18], שניתן הכח לקיבוץ גלויות, לתקן ולהשלים את העבודה שהיה צריך לעשות במשך כל ימי חג הפסח, שעל־ידי־זה נמשך גם על כל הימים של השנה הבאה.

ו. וככל ענין שבתורה, שלאחרי שנתגלה הרי זה נעשה נחלתו של כל אחד מישראל, כן הוא בנדון דידן - שלאחרי שכבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר גילה ופירסם שבאחרון של פסח מאיר גילוי הארת המשיח, ולכן צריכה להיות בו העבודה דקיבוץ גלויות, הרי זה נעשה חובתו וזכותו של כל אחד מישראל, שצריך לעסוק בעבודה זו. ובמילא מובן גודל האחריות כאשר חסר בעבודה זו.

ועל זה הביע כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר את ברכתו "שכל הגילויים .. יומשכו בהתגלות בחסד וברחמים":

ענין החסד הוא - שמצדו נותנים לכולם.

וכבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר לא הסתפק בענין החסד, אלא הוסיף גם ענין הרחמים - שמעלת הרחמים על החסד היא בשתים: (א) מצד חסד - הרי אף שנותנים לכולם, הרי זה באופן של "נהמא

15) חגיגה ד, רע"א. וראה לקו"ת פינחס עו, ריש ע"ב. ובכ"מ.
16) עקב יא, יב.
17) שער תפלת ר"ה ספ"ז.
18) שיחת יום אחש"פ תש"ב ס"ג (סה"ש תש"ב ס"ע 109 ואילך) - נעתק ב"היום יום" כב ניסן (אחש"פ). וראה גם לעיל ס"א. לקמן ס"ח.

דכיסופא"[19], מה־שאין־כן מצד רחמים, ניכרת ענינו של המקבל[20]. (ב) ענין הרחמים מגיע בעומק יותר מאשר ענין החסד, כידוע[21] שרחמים "לוקח" ("דערנעמט") את הפנימיות, ועל־ידי הפנימיות - גם את העצמיות.

ובתור הקדמה לכל הענין המדובר אז, אמר כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר "לחיים" על יין - בהתאם למאמר רז"ל[22] "אין אומרים שירה אלא על היין".

* * *

ז. שנה זו היא שנת המאה להסתלקות ה'צמח־צדק', שהרי הסתלקותו היתה בי"ג ניסן תרכ"ו, ונמצא, שבערב פסח השתא התחילה שנת המאה להסתלקותו.

[ובהקדמה - שכבר דובר פעם[23] שאף־על־פי שמדידת הזמן שלמטה לא קיימת למעלה, וכמוזכר לעיל[24] שבעולם היצירה נכללים עשר או חמש עשרה שנים שלנו בבת אחת, מכל־מקום גם למעלה יש ענינים מסויימים שבהם מתחשבים עם אופן הזמן שלמטה, וכדברי הגמרא[25]: "יש בגר בקבר".

וזהו גם מה שמצינו בנגלה דתורה, ובארוכה בספרי מוסר, קבלה וחסידות[26], שלאחרי הסתלקות הנשמה מהגוף יש חילוקים בין י"ב חודש (שבהם גופא יש כמה חילוקים[27]) למשך הזמן שלאחרי זה[28], וגם לאחרי י"ב חודש, הנה בכל שנה ושנה בבוא יום ה"יאָרצייט" (מצד מציאות הזמן למטה) נעשית עליה בנשמה למעלה.

וכידוע רשימת כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר שרשם ביומנו, שראה בחלום את אביו, כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן, באמרו דרוש חסידות על קאַפּיטל פ' בתהלים, שהיה הקאַפּיטל המתאים למספר שנותיו בשנה ההיא (כידוע המנהג שביום ההולדת בכל שנה מתחילים לומר הקאַפּיטל תהלים המתאים למספר השנים[29]), אף שהיה זה עשרים שנה לאחרי הסתלקותו[30].

ומזה מוכח, שגם לאחרי ההסתלקות יש עליות הקשורות עם שינויי הזמן למטה. וענין זה שייך לא רק אצל נשיאי ישראל, אלא גם אצל כל בני ישראל, כדמוכח מהחילוקים בנוגע לי"ב חודש וכו', שישנם אצל כל בני ישראל].

ובהתאם לכך, יש להתעכב על מאורע שאירע אצל ה'צמח צדק' באחרון של פסח האחרון בחיים חיותו בעלמא דין, בשנת תרכ"ה, כפי שסיפר כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר באחרון של פסח בבואו לאמריקא בפעם השניה[31]. וכיון שהסיפור נדפס כבר, אזכיר את נקודת הדברים בקיצור - הנוגע לענינו.

ח. וזה דבר הסיפור:

כאשר אדמו"ר מהר"ש סעד עם בני הבית סעודת יום־טוב, ואמר לילדיו שהיום הוא אחרון של פסח, שאל בנו הרש"ב מדוע היום האחרון של פסח הוא יום־טוב? והשיבה אחותו המבוגרת, דבורה לאה, שכאשר בני ישראל נזהרים מאיסור חמץ, שהוא איסור חמור, במשך שבעה ימים, לכן עושים יום־טוב ביום האחרון של פסח. וכאשר אדמו"ר מהר"ש שמע את הביאור של בתו דבורה לאה, אמר לה: דבורה לאה, יש לך ראש טוב.

---

19) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.
20) ראה גם תורת מנחם סה"מ אלול ע' רנג. וש"נ.
21) ראה תורת מנחם סה"מ תשרי ס"ע קנד ואילך. וש"נ.
22) ברכות לה, א. וש"נ.
23) ראה תורת מנחם - התוועדויות חכ"ו ע' 115 ואילך. וש"נ.
24) שיחת ליל ב' דחה"פ סי"ז (לעיל ע' 177). וש"נ.
25) כתובות לח, סע"ב.
26) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ס"ע 58 ואילך. וש"נ.
27) שבהם תלויים חילוקי הדעות בזמן אמירת קדיש (נעתקו ונסמנו בתורת מנחם - התוועדויות ח"ב ע' 151).
28) ראה שבת קנב, סע"ב.
29) ראה תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ע' 251. וש"נ.
30) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ד ע' 111. וש"נ.
31) שיחת אחש"פ בסעודת הלילה ה'ש"ת ס"ג (סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 71 ואילך).

לאחרי כן, כאשר אדמו"ר מהר"ש נכנס עם ילדיו אל אביו ה'צמח צדק' כדי לשמשו - סיפר לו מה ששאל הרש"ב, ומה שהשיבה דבורה לאה, ואמר ה'צמח צדק', שזהו תירוץ שכלי טוב.

ואחר־כך קרא ה'צמח צדק' את הילדים שיתקרבו אליו (כי מקודם לכן עמד רק אביהם, אדמו"ר מהר"ש, בקירוב מקום לה'צמח צדק'), ואמר להם: היום האחרון של חג הפסח נקרא בשם "אחרון של פסח", היינו, שאחרון של פסח הוא סיום הענין שהתחיל בלילה הראשון של פסח. הלילה הראשון של פסח הוא היום־טוב שלנו על הגאולה שגאלנו הקדוש־ברוך־הוא ממצרים .. אחרון של פסח הוא היום־טוב שלנו על הגאולה האחרונה שהקדוש־ברוך־הוא יגאל אותנו מהגלות האחרון על־ידי משיח צדקנו וכו'.

ובהמשך לסיפור הנזכר לעיל מה'צמח צדק', סיפר אז כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר עוד סיפור שסיפר לו אביו, כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן[32], ותוכנו:

בליל אחרון של פסח תרס"ו נכנס כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן לחדר הספרים, ושמע שמתנהל ויכוח חזק בין נכדותיו, בנותיו של כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר: אחת אומרת שאחרון של פסח הוא יום־טוב כמו כל הימים־טובים, ואחת אומרת שאינו יום־טוב כמו כל ה'ימים טובים', והראיה, שבהדלקת הנרות אין אומרים ברכת שהחיינו.

וכרגע - סיים כבוד קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן לספר לכבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר - נזכרתי על המאורע דאחרון של פסח בשנת תרכ"ה.

ט. סיפור הנ"ל כשלעצמו - אילו היה מופיע בספר סיפורי מעשיות, הרי זה סיפור נאה; אבל, לאחרי העיון וההתבוננות - כאשר לוקחים בחשבון שסיפור זה מכיל פתגם של נשיא בישראל, ה'צמח־צדק', שנמסר על־ידי נשיאי ישראל, עד לכבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר, שסיפרו באחרון של פסח (שנוסף על מעלת ימי הפסח בכלל, יש בו מעלה מיוחדת על כל ימי הפסח, כנזכר לעיל), ואחר־כך רשם אותו וצוה להדפיסו, כך, שבודאי כל פרטי הענינים שבו הם מכוונים כו'[33] - הרי הסיפור כולו מוקשה מתחילתו עד סופו[34]:

א) היום־טוב דאחרון של פסח - כפשוטו - הוא מצד היותו יום־טוב שני דשביעי של פסח, ולא - כדברי ה'צמח צדק' - מצד הגאולה האחרונה?

ב) וקושיא גדולה יותר - שה'צמח צדק' סותר את עצמו: על הטעם שהיום־טוב הוא בגלל שבני ישראל נזהרו מאיסור חמץ, אמר ה'צמח צדק' שזהו תירוץ שכלי טוב, והיינו, שמסכים לזה; ואחר־כך אומר שהיום־טוב הוא מטעם אחר - מצד הגאולה האחרונה?

וכל זה - בנוגע לסיפור אודות ה'צמח צדק'; ופלא גדול יותר - בנוגע לסיפור כבוד קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן, שכאשר שמע את הויכוח של בנות כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר אם אחרון של פסח הוא יום־טוב כמו כל ה'ימים טובים' או לא, נזכר על פתגם ה'צמח צדק' שהיום־טוב דאחרון של פסח הוא מצד הגאולה האחרונה [והיינו, שנוסף לכך שמעצם הסיפור משמע שב' הענינים שייכים זה לזה, הנה כדי שלא יהיה מקום לטעות הוסיף כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן והדגיש "וכרגע נזכרתי כו'"] - דלכאורה: מהי השייכות של ב' הענינים זה לזה?

ואדרבה - לא זו בלבד שאינם שייכים זה לזה, אלא עוד זאת, שהם בסתירה זה לזה: כאשר אומרים שהיום־טוב דאחרון של פסח אינו כמו שאר ה'ימים טובים', והראיה, שאין אומרים ברכת שהחיינו, נמצא,

32) שיחה הנ"ל ס"ד (שם ע' 72).

33) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 113. וש"נ.

34) ראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ג סי"ג (תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ע' 313 ואילך).

שמעלתו פחותה מכל ה'ימים טובים'; ואילו לפי דברי ה'צמח צדק' שהיום־טוב דאחרון של פסח הוא מצד הגאולה האחרונה, נמצא, שמעלתו גדולה יותר מכל ה'ימים טובים'[35].

* * *

י. סיפור הנ"ל (סעיף ח) מאחרון של פסח שנת תרס"ו, שכאשר כבוד קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן שמע את הויכוח של נכדותיו בנוגע להיום־טוב דאחרון של פסח, נזכר אודות המאורע שאירע באחרון של פסח תרכ"ה - אירע בליל אחרון של פסח; ונוסף לזה היה עוד מאורע ביום אחרון של פסח:

ביום אחרון של פסח שנת תרס"ו, ערך כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן סעודת יום־טוב - בפעם הראשונה - עם תלמידי תומכי תמימים, וצוה לתת לכל תלמיד ד' כוסות[36].

(ואמר כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:) ובכן, גם עתה יש לקיים מנהג זה[37].

* * *

יא. בהמשך להאמור לעיל (סעיף ח) בשם ה'צמח צדק' שהיום האחרון של פסח הוא סיום הענין שהתחיל בלילה הראשון של פסח - הרי כאן המקום להשלים הענינים שדובר אודותם בימים הראשונים דפסח:

ענין הא', בנוגע למילת בני ישראל בליל הפסח לצורך אכילת הפסח[38] - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ז עמוד 125 ואילך.

וענין הב', בנוגע לפסח שחל בשבת, שלא גזרו שלא לאכול מצה ומרור משום גזירה דרבה[39] - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות חלק ז עמוד 48 ואילך.

* * *

יב. ענין נוסף בהמשך לימים הראשונים דחג הפסח:

בג' הענינים דפסח מצה ומרור - הנה הענין דפסח אינו שייך כלל בזמן הזה, מרור הוא רק מדרבנן, ומצה היא מדאורייתא גם בזמן הזה[40].

החילוק בין ג' הענינים פסח מצוה ומרור בגשמיות הוא: מרור - הוא דבר שיש בו טעם מרירות; מצה - אין בה טעם (אמנם אין בה טעם של מרירות, אבל גם טעם טוב מיוחד אין בה); ואילו פסח - יש בו טעם טוב מיוחד, ועד שנאכל על השובע[41], ואינו נאכל אלא צלי[42], כדרך שהמלכים אוכלים[43].

וההוראה מזה בנוגע אלינו[44]:

ישנם הטוענים[45]: אילו היה הקדוש־ברוך־הוא נותן שיהיה מעמד ומצב של הרחבה - אזי היה קיום התורה ומצוות בנקל יותר.

והמענה על זה:

הרחבה מיוחדת - פסח - היתה רק בזמן הבית, שאז היו "חטים ככליות"[46] וכיוצא בזה; אבל בזמן הגלות לא שייך סדר כזה, וכדברי הגמרא[47]: "מיום שחרב בית המקדש .. דיו לעבד שיהא כרבו כו'".

---

35) המשך הענין - ראה לקמן סמ"ט ואילך.

36) ראה גם שיחת אחש"פ הנ"ל סט"ז (תורת מנחם שם ע' 312). וש"נ.

37) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שאין לשתות ד' הכוסות בבת אחת, שאז אין יוצאים י"ח (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ב סט"ז. וש"נ), ויש להפסיק ביניהם לכל הפחות בניגון.

38) שנתבאר בשיחת ליל ב' דחה"פ ס"ט (לעיל ע' 172).

39) שנתבאר בשיחה הנ"ל ס"ז (לעיל ס"ע 169 ואילך).

40) פסחים קכ, א. שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ה סט"ו.

41) שם ע, א. רמב"ם הל' ק"פ פ"ח ה"ג.

42) פסחים שם.

43) חינוך מצוה ז.

44) ראה בארוכה "רשימות" חוברת לח ע' 19 ואילך. וראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תש"כ ס"ה (תורת מנחם - התוועדויות חכ"ח ע' 15). וש"נ.

45) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 98. וש"נ.

46) ראה תענית כג, רע"א.

47) ברכות נח, ב. ועוד.

אמנם, כל זה אינו אלא בנוגע לענין של הרחבה מיוחדת; אבל כאשר מדובר אודות אכילת מצה, ענין שנוגע לצורך האדם, לחבר גופו ונפשו - על זה לא מוותרים כו'; ענין זה ישנו גם בזמן הגלות, ומן התורה.

ועל־דרך־זה ברוחניות: אף־על־פי שבזמן הגלות לא מאיר גילוי אלקות - הרי זה רק בנוגע לענינים של הרחבה כו'; אבל הענינים העיקריים הדרושים לכל אחד מישראל - צריכים להיות וישנם תמיד, ללא חילוקים.

ולכן גם בזמן הגלות יכולים וצריכים לעסוק בכל עניני העבודה כו', עד שפועלים את הגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

יג. בין הענינים שבהם משתווית הגאולה העתידה ליציאת מצרים (כפי שלמדים ממה שכתוב[48] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות") - הרי זה מ"ש[49] "והדריך בנעלים" (שזהו בהוספה על מה שכתוב[50] "בנהר יעברו ברגל", "ברגל" סתם, ואילו כאן נתפרש גם ענין ה"נעלים"), שזהו על־דרך מה שנאמר ביציאת מצרים "נעליכם ברגליכם"[51].

ומזה מובן, שטעם הציווי "נעליכם ברגליכם" אינו בגלל שהיציאה ממצרים היתה "בחפזון"[52] (כפי שמצינו במפרשים[53] בנוגע לציווי "מתניכם חגורים" ו"מקלכם בידכם") - שהרי טעם זה שייך רק ביציאת מצרים, ולא בגאולה העתידה, עליה נאמר[54] "לא בחפזון תצאו", אלא אדרבה, "בשובה ונחת תושעון"[55], וכיון ש"והדריך בנעלים" שנאמר בגאולה העתידה הוא מטעם אחר, צריך לומר שגם "נעליכם ברגליכם" שביציאת מצרים הוא מאותו טעם כמו בגאולה העתידה, שהרי "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[56].

וכשם ש"והדריך בנעלים" שנאמר בגאולה העתידה מכריח לומר ש"נעליכם ברגליכם" שנאמר ביציאת מצרים אינו מצד ענין החפזון, הרי זה מכריח גם שאין זה בכדי להנצל מקוצים וברקנים או מנחשים (דכיון שבנחש נאמר[57] "ואתה תשופנו עקב", עלול העקב להנזק מן הנחש) - כי: טעם זה שייך רק ביציאת מצרים, דכיון שאז הלכו במדבר שיש בו קוצים וברקנים וגם נחשים, כמו שכתוב[58] "המוליכך במדבר .. נחש שרף ועקרב גו'", הנה כדי שלא ינזקו מהם (ובפרט כאשר ההליכה היא בחפזון, שאז לא מעיינים ומתבוננים בדרך), הוצרכו לנעלים; מה־שאין־כן בגאולה העתידה, שאז יקויים היעוד "וגר זאב עם כבש גו' ונער קטן נוהג בם"[59], "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי"[60], וכמאמר רז"ל[61] על הפסוק[62] "מזמור שיר ליום השבת", "למשבית מזיקין מן העולם" - הרי לא שייך טעם זה.

וכיון שכאשר התורה מבארת את אופני הגאולה (יציאת מצרים וגאולה העתידה) מדגישה התורה שצריך להיות "נעליכם ברגליכם", "והדריך בנעלים"[63] - הרי מובן, שזהו (לא רק מצד סיבה צדדית, אלא) ענין עיקרי בגאולה. וצריך להבין: מהי השייכות של נעלים לענין הגאולה?

---

48) מיכה ז, טו.
49) ישעי' יא, טו.
50) תהלים סו, ו.
51) בא יב, יא.
52) פ' ראה טז, ג.
53) ראה פרש"י וספורנו עה"פ בא שם.
54) ישעי' נב, יב.
55) שם ל, טו.
56) ראה גם המשך וככה תרל"ז פק"ח ואילך.
57) בראשית ג, טו.
58) עקב ח, טו.
59) ישעי' יא, ו.
60) שם, ט.
61) יל"ש בחוקותי רמז תערב (נתבאר בהמשך מים רבים תרל"ו פקס"א ואילך).
62) תהלים צב, א.
63) ראה גם שיחת אחש"פ תשי"ט סי"ד ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חכ"ה ע' 233 ואילך). תשכ"א סי"ח ואילך (תורת מנחם - התוועדויות ח"ל ע' 259 ואילך).

גם צריך להבין:

ידוע שכל הגילוים דלעתיד־לבוא תלויים "במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"[64]. והיינו, שלא זו בלבד שהגילויים דלעתיד־לבוא באים על־ידי עבודה (סתם), ולא באופן של "נהמא דכיסופא"[19], אלא עוד זאת, שהעבודה צריכה להיות מעין הגילוי, כיון שהיא גורמת וממשכת את הגילוי, כמאמר רז"ל[65] "שכר מצוה מצוה", "כי הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה"[64].

וכיון ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", הרי מובן, שכשם שהגילויים של הגאולה העתידה תלויים בעבודתינו בגלות זה, כך היו עניני יציאת מצרים תלויים בעבודתם של ישראל בהיותם בגלות מצרים.

וצריך להבין: מהי העבודה שצריכה להיות עתה, וכן העבודה שהיתה בגלות מצרים - שפועלת שתהיה הגאולה באופן של הליכה בנעלים?

יד. ויש להקדים תחילה ביאור ענין הנעל - הלבוש של העקב שברגל:

העקב שברגל הוא אבר היותר תחתון בגשמיות. וכיון שכל הענינים הגשמיים נמשכים מענינם ברוחניות, ובפרט באדם, שכיון שענינו להגביר את הצורה על החומר, הרי בודאי שאצלו תלויים עניני החומר בעניני הצורה - הרי מובן, שהעקב שברגל הוא היותר תחתון גם ברוחניות.

וכידוע שעיקר החיות הוא בראש, ואילו בגוף יש פחות חיות, וברגל החיות הוא פחות ביותר, ועד שבעקב אין החיות בגילוי כלל, שלכן נקרא "מלאך המות שבאדם"[66].

וזהו גם הטעם לכך שההליכה על הארץ היא באמצעות העקב, שנמצא בסמיכות לארץ: ארץ היא בחינת דומם (כללות יסוד העפר). וכדי שיוכל להיות החיבור של האדם, מין המדבר, עם הארץ שמבחינת הדומם, שהם רחוקים זה מזה בתכלית - צריך להיות "ממוצע" ביניהם, שזהו ה"עקב", בחינת הדומם שבאדם, דכיון שביחס לאדם עצמו הרי הוא דומם, לכן יכול להיות בסמיכות לארץ, בחינת דומם ממש.

אך גם העקב שברגל זקוק ללבוש הנעל:

אף־על־פי שהעקב שברגל הוא בחינת הדומם שבאדם, ועל־ידו הולך האדם על הארץ, בחינת דומם ממש - אף־על־פי־כן, צריך להיות הפסק בין העקב שברגל ובין הארץ.

האברים והכחות העליונים של האדם - הרי מלכתחילה אין להם שייכות אל הארץ; החידוש הוא שאפילו בחינת הדומם שבאדם, שיש לו כבר שייכות אל הארץ - צריך להיות דבר המפסיק בינו ובין הארץ.

טו. והענין בזה:

הנשמה - היא חצובה מתחת כסא הכבוד[67], ולמעלה יותר. ולאחרי שהקדוש־ברוך־הוא הורידה לעולם הזה להתלבש בגוף גשמי, הנה כדי שיהיה קישור הנשמה בגוף, זקוקים לארץ - "ארץ ממנה יצא לחם"[68], ש"לבב אנוש יסעד"[69], ועל ידו תתחבר הנשמה עם הגוף. אך למרות שצריכים לעסוק בענינים ארציים, צריך להיות בשעת מעשה "נעל" - דבר המפסיק בינו לארץ, היינו, שיהיה מנותק מהענינים הארציים, לעשותם בלא לב ולב[70].

כלומר: לא די בכך שבענינים הארציים, עניני מסחר וכיוצא בזה, יעסוק רק זמן מועט, כפי המוכרח לפרנסתו בלבד, ואילו במשך כל שאר הזמן יהיה מונח בתורה ותפלה, ללא טרדות ומחשבות זרות מענינים גשמיים; הדרישה היא - שגם בעת המסחר גופא יהיה מנותק מענינים ארציים.

---

64) תניא רפל"ז.
65) אבות פ"ד מ"ב.
66) אדר"נ ספל"א.
67) ראה זח"ג כט, ריש ע"ב. וראה הנסמן בנצו"ז לזח"א קיג, א.
68) איוב כח, ה.
69) תהלים קד, טו.
70) ראה סד"ה יגיע כפיך דליל ב' דחה"פ דאשתקד (תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 279). וש"נ.

ובדוגמת הנעל שהוא לבוש של העקב שברגל; הנעל אינו לבוש של המוח ולב, ואפילו לא לבוש על חלק הרגל שלמעלה מהעקב - אברים אלו מלכתחילה אינם בסמיכות אל הארץ; החידוש של הנעל הוא - שאפילו העקב שהוא בסמיכות לארץ, הרי הוא מנותק מן הארץ.

ועל־דרך־זה בעבודה: אפילו בזמן שהאדם עוסק בענינים הארציים - הרי זה בלא לב ולב, כי־אם מצד ההכרח בלבד. וכמאמר רז"ל[71] "יכול יהא יושב ובטל, תלמוד לומר[72] אשר תעשה": מצד עצמו היה יושב בטל ממלאכה בענינים גשמיים, אלא שהוא "אנוס על פי הדיבור"[73], לקיים את הציווי "בכל אשר תעשה".

טז. על־פי־זה יובן מאמר רז"ל[74] "לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו":

לכאורה אינו מובן: מהי השייכות בין קורות ביתו למנעלים? - קורות ביתו הם למעלה מראשו, ואילו מנעלים הם למטה אפילו מעקבי רגליו, ואם כן, מהי השייכות ביניהם, ולא עוד אלא שמוטב למכור קורות ביתו למעלה מראשו בשביל מנעלים שלמטה אפילו מעקבי רגליו?

והביאור בזה:

ראש - הוא הכלי לשכל, וקורות ביתו שלמעלה מהראש - היינו שמכיר בשכלו שיש ענין שלמעלה ממנו. ובדוגמת דברי הגמרא[75] שכיסוי הראש הוא סגולה ליראת שמים, כי הלבוש שלובש על גבי הראש מורה שיש ענין שלמעלה מראשו.

אך יש חילוק בין לבוש שעל גבי הראש לקורות ביתו:

לבוש - הוא מדוד לפי מדת האבר המלובש בו, מה־שאין־כן קורות ביתו אינם מדודים לפי מדות האדם[76].

וזוהי מעלת קורות ביתו לגבי הלבוש שעל גבי הראש: כיסוי הראש - עם היותו סגולה ליראת שמים, כיון שנרגש אצלו ענין האלקות שלמעלה ממנו, אבל זהו ענין שמדוד לפי אופן השגתו, וכאשר הקדוש־ברוך־הוא מדוד לפי ראשו - אין זה כדבעי. ולכן צריך להיות הענין דקורות ביתו - שיהיה נרגש אצלו שאלקות אינו מוגבל כלל לפי אופן ההשגה.

אבל לאידך, לא צריך להיות מקיף שאינו שייך אליו כלל, אלא "קורות ביתו" דוקא, והיינו, שצריך להיות נרגש אצלו ש"הוי'" - היה הוה ויהיה כאחד[77], למעלה מהגבלה - הוא "אלקינו", כחנו וחיותנו[78].

ובלשון הקבלה והחסידות הוא ענין מקיף דיחידה, ובאותיות פשוטות הוא ענין האמונה שהקדוש־ברוך־הוא הוא לא רק ממלא כל עלמין, אלא הוא גם סובב כל עלמין, וכולא קמיה כלא חשיב, וביחד עם זה, הנה "כמצביה עבד בחיל שמיא"[79], שמנהיג את העולם כולו, עם היותו קדוש ומובדל מהעולמות.

ובכדי שיהיה הענין ד"קורות ביתו", דרושה ההקדמה ד"מנעלים לרגליו" (שלכן "לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו"), כי כאשר חסר אצלו ענין ה"מנעלים", אזי גם "קורות ביתו" אינם פועלים מאומה; דוקא לאחרי שפועל על עצמו להתנתק מענינים ארציים, שעל־ידי־זה מבטיח גם את שלימותם של כחותיו התחתונים ("מנעלים לרגליו") - אזי יכולה להיות אצלו ההשגה בבחינת האלקות שלמעלה מגדר עולמות באופן של "קורות ביתו", שתחדור בכחותיו ופעולותיו ותשפיע עליהם, כמו קורות ביתו בגשמיות שהם מחסה מזרם וממטר[80].

---

71) מדרש תהלים קלו, יג. ויל"ש שם (רמז תתפג). וראה לקו"ש ח"א ע' 189 הערה 11. חי"ד ע' 245 הערה 20. וש"נ.
72) פ' ראה טו, יח.
73) נוסח הגש"פ (פיסקא וירד מצרימה).
74) שבת קכט, א.
75) שם קנו, ב. שו"ע אדה"ז או"ח ס"ב ס"ז.
76) ראה לקו"ת ברכה צח, ד ואילך. ובכ"מ.
77) זח"ג רנז, ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיוה"א פ"ד (פב, א).
78) ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח ס"ה. לקו"ת בלק עג, ג. פינחס פ, א. ובכ"מ.
79) דניאל ד, לב.
80) ע"פ לשון הכתוב - ישעי' ד, ו.

ההתחלה צריכה להיות - לא מענינים נעלים ב"עשה טוב", השגת בחינת סובב כל עלמין כו', אלא - מ"סור מרע", שלא תהיה לו שייכות לענינים ארציים. ובדוגמת חינוך התינוק, שלא מתחילים ללמוד עמו ענינים עמוקים באחדות הוי', אלא התחלת הלימוד הוא מ"תורה צוה גו'"[81], אמירת ברכה, קריאת שמע, וכיוצא בזה. ועל־דרך־זה בכל יום, שהתחלת העבודה אינה בקריאת שמע, התבוננות באחדות הוי', אלא באמירת "מודה אני", שזהו ענין פשוט שאין בו אפילו הזכרת שמות הקדושים, ורק לאחרי זה מגיעים לקריאת שמע, שענינה ההתבוננות ב"אחד", שז' הרקיעים והארץ וד' רוחות השמים הם בטלים לאור אין־סוף, אלופו של עולם[82].

יז. ועל־פי־זה יובן הענין ד"נעליכם ברגליכם" שהוצרך להיות ביציאת מצרים:

יציאת מצרים היתה הקדמה למתן־תורה, כמו שכתוב[83] "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה". וכדי שיהיו ראויים לגילוי הנעלה דמתן תורה, צוה הקדוש־ברוך־הוא שיהיה הענין ד"נעליכם ברגליכם", היינו, שיהיה הפסק בינם ובין הארץ, בדוגמת הקדמת ה"מנעלים" ל"קורות ביתו", שעל־ידי־זה יהיו ראויים לקבלת התורה.

ובדוגמת הענין דמתן תורה שבכל יום, כמו שכתוב בנוסח ברכת התורה "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו": לכל לראש צריך להיות הענין ד"בחר בנו מכל העמים", שיהודי נבחר ומובדל מכל העמים, ואין לו שייכות לעולם - "מנעלים לרגליו"; ולאחרי כן יכול להיות הענין ד"נתן לנו את תורתו".

וכיון שהענין ד"נעליכם ברגליכם" הוא הכנה לקבלת התורה, שזוהי התכלית דיציאת מצרים - אין זה ענין צדדי, אלא ענין עיקרי ביציאת מצרים.

יח. והענין ד"נעליכם ברגליכם" בשעת יציאת מצרים - היה בתור שכר על עבודתם של ישראל במצרים שהיתה מעין השכר:

בהיות בני ישראל במצרים היו מובדלים מן המצריים - לא רק בכך ש"הטיל הקדוש־ברוך־הוא שמו עליהם וכו'"[84], אלא גם בכך ש"לא שינו" ונזהרו בכל ד' הענינים שנימנו במדרשי רז"ל[85]. ועל־ידי־זה שהיו מובדלים מן המצריים, היו מובדלים גם מכל העמים, שהרי מצרים היתה אז מושלת בכיפה על כל העולם כולו[86].

ועל זה בא השכר, שבשעת יציאת מצרים היה הענין ד"נעליכם ברגליכם" - שמבלי הבט על כך שהלכו "במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב גו'" בגשמיות וברוחניות, הבדיל הקדוש־ברוך־הוא אותם על־ידי עשיית דבר המפסיק בינם ובין המדבר.

יט. וכשם שביציאת מצרים היה הענין ד"נעליכם ברגליכם" - כמו כן יהיה הענין ד"והדריך בנעלים" בגאולה העתידה:

לכאורה, הנה כשם שלעתיד־לבוא לא יהיה צורך במנעלים בגלל חשש מקוצים וברקנים או נחשים, שהרי "לא ירעו ולא ישחיתו גו'" (כנזכר לעיל סעיף י"ג) - כמו כן לא יהיה צורך בדבר המפסיק בין האדם ובין הארץ, דכיון שהארץ עצמה תהיה במעמד ומצב ש"מלאה הארץ דעה את הוי'"[60], אם כן מהו הצורך בהבדלה מן הארץ.

לעתיד־לבוא יקויים היעוד "לתקן עולם במלכות שד־י"[87], על־ידי־זה שיהיה בעולם גילוי אלקות, ועד להגילוי דשם הוי', כמאמר רז"ל[88] "לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת, אבל לעולם הבא כולו אחד, נכתב ביו"ד ה"י ונקרא ביו"ד ה"י . . כשאני נכתב אני נקרא".

---

81) ברכה לג, ד. סוכה מב, א.
82) ראה סמ"ק הובא בב"י או"ח סס"א. שו"ע ואדה"ז שם ס"ו. לקו"ת תזריע כג, ג. ובכ"מ.
83) שמות ג, יב. וראה שמו"ר פ"ג, ד. פרש"י עה"פ.
84) פרש"י פינחס כו, ה. וראה יל"ש תהלים רמז תתעט.
85) ראה מכילתא בא יב, ו. ויק"ר פל"ב, ה.
86) מכילתא בשלח יד, ה. תרגום שני מג"א בתחלתו.
87) נוסח התפלה - "ועל כן נקוה".
88) פסחים נ, א.

והרי החילוק בין שם אד' לשם הוי' הוא, שאד' הוא מלשון אדנות[89], והיינו, שהקדוש־ברוך־הוא הוא 'בעל הבית' על כל העולם, אבל אף־על־פי־כן, העולם הוא מציאות בפני עצמו, ובדוגמת אדון ועבד שהם ב' דברים נפרדים; מה־שאין־כן שם הוי' שענינו היה הוה ויהיה כאחד, היינו, שבגדר הזמן (היה הוה ויהיה) גופא הרי זה באופן שלמעלה מהזמן (כאחד), והיינו, שלא זו בלבד שאלקות הוא 'בעל הבית' על העולם, אלא שהעולם עצמו הוא אלקות, שלכן הנה הזמן עצמו הוא למעלה מהזמן.

אמנם, למרות זיכוך העולם לעתיד־לבוא, יהיה גם אז הענין ד"הדריך בנעלים":

לעתיד־לבוא כאשר העולם יהיה בתכלית הזיכוך - יהיו בני ישראל במדריגה נעלית עוד יותר.

ועל־דרך מה שכתוב[90] "והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים", והיינו, שאף־על־פי שאור הלבנה יגדל להיות כמו אור החמה עכשיו, הנה אור החמה דלעתיד־לבוא יהיה גדול יותר[91].

ולכן, אף שלעתיד־לבוא כתיב[92] "אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד", אין זה מגיע להעילוי שיהיה אז אצל בני ישראל, שלכן הנה גם אז יהיה הענין ד"בחר בנו מכל העמים".

וזהו גם שלעתיד־לבוא כתיב[93] "ועמדו זרים ורעו צאנכם":

"זרים" - לא קאי על אומות העולם כפי שהם ב'ציור' שבזמננו, שהרי לעתיד־לבוא יקויים היעוד[94] "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", אלא הכוונה היא על אומות העולם כפי שיהיו לאחרי ש"אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד".

ואף־על־פי־כן, הנה לא זו בלבד שיהיו למטה במדריגה מבני ישראל, אלא עוד זאת, שיהיו בריחוק שבאין־ערוך, ועד כמו דבר זר לגמרי - "זרים", ותפקידם יהי' - "ורעו צאנכם", ואילו לענינים היותר פנימיים, לא תהיה להם שייכות.

ועל־פי־זה מובן, שגם לעתיד־לבוא, כאשר יזדכך עולם הזה הגשמי עד ש"מלאה הארץ דעה את הוי",

- והרי ענין זה גופא יהיה על־ידי בני ישראל, שכן, אף־על־פי שבני־ישראל מובדלים מן העולם, הרי ידוע המשל שכאשר פועלים באדם הגבהת הראש, אזי נגבהים בדרך ממילא כל חלקי הגוף, עד לעקביים, כולל גם המנעלים, ואפילו כל מה שנדבק תחת המנעלים -

הנה גם אז יהיה הענין ד"הדריך בנעלים" כדי להפסיק בין עקב הרגל של איש ישראל ובין הארץ, וכידוע[95] שגם בענין של מחיצה והבדלה יש כמה דרגות: בין טמא לטהור, בין קודש לחול, ובין טוב ליותר טוב.

כ. וענין "והדריך בנעלים" בגאולה העתידה יהיה על־ידי עבודתינו עתה בזמן הגלות - עבודה כזו שהיא מעין השכר ד"הדריך בנעלים":

יהודי צריך לדעת, שאף־על־פי שנמצא בגלות בין העמים, וכל ההשפעות הגשמיות שמושפעות אליו באים באמצעות ע' השרים, על־ידי השר של המדינה שנמצא בה, אף־על־פי־כן, צריך להיות ניכר שהוא יהודי; עליו להיות מובדל מן העולם - "אתה בחרתנו מכל העמים".

וענין זה צריך להיות לא רק בפנימיותו, אלא באופן ש"ראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך"[96], היינו, שאפילו אומות העולם צריכים לראות ששייך ל"זרע ברך הוי'"[97], וצריכים לראות זאת לא רק ב"תפילין שבראש"[98], במוח ולב, אלא גם בעקביים, והיינו, שגם כאשר עוסק בעובדין דחול, באמצעות

89) ראה טושו"ע ואדה"ז שבהערה 78. שעהיוה"א שבהערה 77.
90) ישעי' ל, כו.
91) ראה סד"ה והי' אור הלבנה בלקו"ת צו יו"ד, א. רד"ה והי' אור הלבנה תרס"ז (המשך תרס"ו ע' תט).
92) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספי"א.
93) ישעי' סא, ה.
94) זכרי' יג, ב.
95) ראה גם תו"א לך לך יג, א. דרמ"צ ז, ב.
96) תבוא כח, יו"ד.
97) ישעי' סא, ט.
98) ראה ברכות ו, א.

העקביים (שהרי הכחות הנעלים הם באופן שמלכתחילה אין להם שייכות לארציות, אפילו לא באופן שיש דבר המפסיק ביניהם), הרי זה באופן שיש "מנעלים לרגליו", היינו, שהוא מובדל מהם, ועושה אותם רק בגלל היותו "אנוס על פי הדיבור" (כנזכר לעיל סעיף ט"ו).

וכאשר נועל מנעלים לרגליו - הרי מלבד הריוח שיש לו עתה, שהמנעלים מגינים עליו לא רק מסכנת הנחשים, אלא גם מקוצים וברקנים, הנה עוד זאת, שעל־ידי־זה יזכה לקיום היעוד "והדריך בנעלים" לעתיד־לבוא - שגם כאשר יקויים היעוד "אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד", ו"מלאה הארץ דעה את הוי'", אזי יהיו בני ישראל בהבדלה מן העולם.

כא. והנה, ב'ספר חרדים' מצינו חלוקת המצוות לפי שייכותם לאברי גוף האדם, ונימנו שם המצוות התלויות ברגל. וביניהם יש גם ענין הריצה לכל דבר מצוה[99], שהריצה היא ברגל, ובפרטיות יותר - בעקב שברגל.

ובנוגע לענינו:

כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר תיקן והנהיג שבכל ה'ימים טובים', מועדים לשמחה, ילכו לבתי־כנסיות כדי לשמח יהודים, והרי קיום תקנה זו קשור עם ענין ההליכה על־ידי העקב שברגל.

ובנוגע להליכה זו - הנה כיון שקודם שמגיעים לבתי־כנסיות צריכים לעבור באמצע חלק מעולם הזה שאינו קדושה, לכן יש צורך ב"מנעלים", כדי שלא ידבק בו מהענינים הארציים שבאמצע. והיינו, שאף שזוהי הליכה לדבר מצוה, מכל־מקום כאשר נמצאים בדרך, קודם שמגיעים לדבר מצוה, יש צורך בענין המנעלים;

אבל כאשר מגיעים כבר לבתי־כנסיות ונפגשים עם יהודים - אזי צריך להסיר את המנעלים והמחיצות, כי: (א) נמצאים בבית־כנסת, "מקדש מעט"[100], והרי בבית המקדש היו צריכים לילך דוקא בלי מנעלים, בכדי שלא יהיה דבר החוצץ בינו לבין המקדש[101]. ועל־דרך מה שכתוב[102] "של נעליך מעל רגליך כי המקום גו' אדמת קודש הוא". (ב) כאשר נפגשים עם יהודי ומדברים עמו כו', צריך להסיר את המחיצות ולהתאחד עמו - "ואהבת לרעך כמוך"[12].

כב. (וסיים כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א:)

כל אלו שקיימו את תקנת כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר והלכו למקומות רחוקים [בגשמיות, אבל לא ברוחניות חס־ושלום, וכאמור, שכאשר פוגשים יהודים בבתי־כנסיות צריך להסיר את כל המחיצות], כדי לשמח יהודים בחג הפסח,

- וכיון שחג הפסח הוא ראש לרגלים[2], תהיה הליכה זו התחלה טובה להליכה גם בכל שאר המועדים לשמחה -

יאמרו "לחיים" וינגנו ניגון שמחה, מתוך החלטה טובה לקיים תקנה זו גם בשאר הרגלים, ומתוך שמחה וטוב לבב.

וזו תהיה הכנה להיעוד "והדריך בנעלים" שיהיה בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

[אחד המסובים אמר "לחיים" עבור יהודי רוסיא, ואחר־כך הורה כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א לאחד האורחים מיהודי רוסיא שיאמר "לחיים", וניגנו "הושיעה את עמך", וכבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א עמד מלא קומתו ורקד על מקומו בשמחה גדולה].

* * *

99) ראה ספר חרדים חלק מ"ע מד"ק ומד"ס פ"ו.
100) יחזקאל יא, טז. וראה מגילה כט, א.
101) ראה זבחים טו, ב. רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ה הי"ז.
102) שמות ג, ה.

כג. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור־המתחיל ונחה עליו רוח הוי' (הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א).

* * *

כד. בהמשך להמדובר לעיל[39] אודות הענין המיוחד בשנה זו, שחג הפסח מתחיל ביום השבת (ובמילא גם סיומו של חג הפסח, אחרון של פסח, הוא ביום השבת) - יש להתעכב על ענין נוסף המיוחד בשנה זו, שהיא שנת העיבור (ששייך במיוחד לחג הפסח, כדלקמן),

ונקראת גם "שנה תמימה", כדרשת חז"ל (במסכת ערכין[103]) על הפסוק[104] "עד מלאת לו שנה תמימה" (גבי מכירת בתי ערי חומה), "כשהוא אומר תמימה, להביא את חודש העיבור" (שאם היתה שנה מעוברת אינה נחלטת עד שלשה עשר חודש).

ועל־פי תורת הבעל־שם־טוב[105] שמכל ענין צריך ללמוד הוראה בעבודת ה' - יש לבאר ההוראה בעבודת האדם שלמדים מהענין דשנת העיבור, שנה תמימה.

כה. ויובן זה מתוכן ענין שנת העיבור כפשוטו[106] - שעל ידה משתווה החילוק שבין שנת הלבנה לשנת החמה, ש"יתירה שנת החמה על שנת הלבנה קרוב מאחד עשר יום"[107]:

"ישראל מונין לְלבנה"[108] - "המאור הקטן"[109], כי גם בני ישראל הם במעמד ומצב של קטנות - "אתם המעט מכל העמים"[110], "יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן"[111], ולכן הסדר הוא ש"קטן מונה לקטן"[112], שזהו מנין חדשי השנה, שהם חדשי הלבנה, החל מחודש ניסן, עליו נאמר[113] "החודש הזה לכם ראש חדשים".

אמנם, ישנו גם הציווי "שמור את חודש האביב"[114], "כדי שיהיה פסח בזמן האביב"[115] [ועל־דרך־זה בנוגע לשאר המועדים, שחג השבועות צריך להיות בזמן הקציר והביכורים, וחג הסוכות בזמן האסיף, אלא שהציווי "שמור גו'" נאמר בנוגע לחג הפסח דוקא], והרי זמן האביב [ועל־דרך־זה זמן הקציר וזמן האסיף] תלוי במהלך השמש.

ועל זה נותנת התורה עצה - להוסיף עוד חודש אחת לב' או ג' שנים: "כשיתקבץ מן התוספת הזאת (י"א יום שיתירה שנת החמה על שנת הלבנה) כמו שלושים יום או פחות מעט או יותר מעט, מוסיפין חודש אחד ועושין אותה השנה שלשה עשר חודש, והיא הנקראת שנה מעוברת"[107], "ואין מוסיפין לעולם אלא אדר .. ולולי הוספת החודש הזה, הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים"[116] (ולדעת כמה מוני המצוות - מצות־עשה לעבר השנים כדי שיהי' חג הפסח בחודש האביב[117]).

וכמו כן שנה זו, שהיא שנה ששית למחזור קטן של י"ט שנה, היא שנה מעוברת, כפי שמבאר הרמב"ם בהלכות קידוש החודש[118] שכל מחזור של תשע עשרה שנה יש בו שבע שנים מעוברות (שנה השלישית ושנה הששית וכו') ושתים עשרה שנים פשוטות, ובסיום המחזור משתוים שני החמה עם שני הלבנה.

ונמצא, שענינה של שנת העיבור, שנקראת שנה תמימה, הוא - שעל־ידי הוספת חודש העיבור נשלם החסרון של שנת הלבנה לגבי שנת החמה.

---

103) לא, א (במשנה) ובפרש"י. וראה גם יהל אור ע' סז.
104) בהר כה, ל.
105) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).
106) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ג ע' 70. וש"נ.
107) רמב"ם הל' קידוה"ח פ"א ה"ב.
108) סוכה כט, א.
109) בראשית א, טז.
110) ואתחנן ז, ז.
111) ראה חולין ס, ב.
112) ב"ר פ"ו, ג. וראה חדא"ג מהרש"א לסוכה שם.
113) בא יב, ב.
114) פ' ראה טז, א ובפרש"י.
115) רמב"ם שם פ"ד ה"ב.
116) שם ה"א.
117) ראה רמב"ן ובה"ג - הובאו במכתב י"א ניסן שנה זו בהערה (אג"ק חכ"ג ס"ע שס ואילך).
118) פ"ו ה"י־יא. רפ"י.

ועוד פרט בזה - שלא זו בלבד שנשלם החסרון שנחסר בעבר, אלא עוד זאת, שעל־ידי־זה ניתוסף מספר ימים בתור "מקדמה" על העתיד, לשנה הבאה.

ולהעיר, שגם בסיום מחזור קטן של י"ט שנה שמשתווים שני החמה עם שני הלבנה, הרי חודש העיבור האחרון הוא חודש אדר של שנה הי"ט, ולאחריו יש עוד חצי שנה, ששה חדשי הלבנה, שבכל אחד מהם נחסר כמעת־לעת לגבי מהלך החמה, ונמצא, שכ"ד ימים של חודש העיבור משלימים את החסרון שנחסר בעבר, ואילו ששה ימים האחרונים שבו הם בשביל העתיד, להשלים את החסרון של ששה החדשים שלאחרי זה.

[ועל־דרך־זה מצינו בענין נוסף בשנה שלימה:

בנוגע לסדר החדשים המלאים והחסרים, הנה "שני החדשים שהם מרחשון וכסלו .. שנה שיהיה בה שני חדשים אלו מלאים היא שנקראו חדשיה שלמים, ושנה שיהיו .. חסרים נקראו חדשיה חסרין, ושנה שיהיה בה מרחשון חסר וכסלו מלא נקראו חדשיה כסדרן"[119].

וכיון שגם בשנה כסדרה (כאשר מרחשון חסר וכסלו מלא) אין חסרון (שהרי רק כאשר שניהם חסרים נקראת שנה חסרה), הרי מובן, שבשנה שלימה (כאשר שניהם מלאים) נעשה לא רק שלימות החסרון שנחסר בעבר, אלא גם הוספה על העתיד[120]].

כו. ומזה למדים הוראה בעבודת האדם:

החילוק שבין חמה ללבנה הוא - שבחמה אין שינויים, ואילו בלבנה יש שינויים, שלפעמים הולכת ומתמעטת ולפעמים הולכת ומתמלאת.

ועל־דרך־זה בנוגע לבני ישראל שנמשלו ללבנה - נוסף לכך ש"אתם המעט מכל העמים", מעט בכמות לגבי ריבוי הכמות של אומות העולם, כפי שהיה בכל הדורות, כולל גם בימי שלמה כאשר בני ישראל היו במעמד ומצב ד"קיימא סיהרא באשלמותא"[121], ומכל הארצות באו והביאו מתנות כו'[122], הרי גם אז, כשהסתכלו בעיני בשר על הכמות בלבד, ראו שבני ישראל הם מתי מספר לגבי ה"רוב עם" שמחוץ לבני ישראל - שיש בהם שינויים של עליות וירידות, כפי שרואים בדברי ימי ישראל במשך כל הדורות.

ועל־דרך־זה בכל אדם, שיש אצלו ענינים שאין בהם שינויים, ויש אצלו ענינים שהם באופן של עליות וירידות, ולדוגמא: בנוגע לג' הדברים שבהם משתוה אדם לבהמה, כמו אכילה ושתיה[123] - אין שינויים בין קטנותו נערותו וזקנותו, שהרי מהרגע הראשון שנולד ועד לרגע האחרון במשך כל ימי חייו זקוק הוא לאכילה ושתיה [אמנם יש ביכלתו להתענות למשך זמן מסויים, אבל זהו באופן שמכריח וכופה את עצמו לעשות היפך טבעו כו']; ואילו בנוגע לכחותיו הפנימיים, כמו כח השכל - הרי "עיר פרא אדם יולד"[124], ואחר־כך כשהולך וגדל אזי מתפתח כח שכלו והבנתו עד לימי הזקנה, ובימי הזקנה גופא יש חילוקים בין זקני תלמידי חכמים לזקני עמי הארץ כו'[125], והיינו, שיש בזה שינויים, עליות וירידות.

ועל־דרך־זה יש חילוק בין ענינים שאין בהם שינויים (חמה) לענינים שיש בהם שינויים (לבנה) - בעבודת ה':

אצל איש ישראל ישנם ענינים שמזעזעים אותו ("עס גיט אים אַ טרייסל"), ולדוגמא: כאשר מדובר אודות ציווי מפורש בשולחן־ערוך ועל־אחת־כמה־וכמה בתורה־שבכתב - הרי בודאי לא שייך בזה שינויים; אבל כאשר מדובר אודות ענין שהוא רק מדרבנן, דקדוק קל של דברי סופרים - אזי יתכן שבמקום שמכירים אותו הרי הוא מקפיד ונזהר בזה, מה־שאין־כן בהיותו בדרך, במרחקים, במקום שאין מכירים אותו, אזי עלול לוותר ולא להקפיד על חלב ישראל ופת ישראל. - הוא יודע אמנם שאצל

119) שם פ"ח ה"ו.
120) ראה גם "פירוש" לרמב"ם שם ה"ה.
121) זח"א קנ, רע"א. רכג, א־ב. רכה, סע"ב. ועוד. וראה גם שמו"ר פט"ו, כו.
122) ראה מלכים־א ה ואילך. שם יו"ד.
123) ראה חגיגה טז, א.
124) איוב יא, יב.
125) ראה משנה סוף קנים.

הקדוש־ברוך־הוא אין שינויים, שנמצא בשוה בביתו ובדרך כו', אבל אף־על־פי־כן, אצלו יש שינויים, עליות וירידות.

וענין זה הוא בב' הקצוות: גם קל שבקלים, שכל הענינים אצלו הם באופן של עליות וירידות - הנה כאשר בא לענין שנוגע לנקודת היהדות, אזי מוסר נפשו על קדושת השם (כמבואר בתניא[126]); ולאידך גיסא - "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"[127], אמנם לא בענין המפורש בתורה שבכתב ותורה שבעל־פה, אבל בענין של הידור מצוה בלבד - אם רק אין בזה חילול השם, כדברי רב: "היכי דמי חילול השם .. כגון אנא אי שקילנא בשרא מטבחא ולא יהבינא דמי לאלתר"[128], אבל במקום שאין מכירים אותו, ובמילא לא יהיה בזיון וזלזול התורה, יכול לוותר על זה.

ולהוסיף, שגם בנגלה דתורה רואים שיש ענין של שינויים:

איתא במשנה[129] ומבואר בירושלמי[129] ש"עם הארץ אינו משקר בשבת", ולכן יכולים לסמוך על דבריו בנוגע לדמאי כו'. ולכאורה אינו מובן - דממה־נפשך: כיון שאסור לומר דבר שקר, כציווי התורה "מדבר שקר תרחק"[130], מהו החילוק בין יום השבת לימות החול; ואם ביום חול ביכלתו לומר דבר שקר למרות האיסור שבדבר (שאינו שייך אליו...) - מדוע בשבת אינו משקר?!

אך הענין הוא - שביום השבת מתעלה העולם כולו, ולכן מתעלה גם הוא, ועילוי זה מתבטא בכך שמתיירא לומר דבר שקר, מה־שאין־כן בימות החול כו'.

ועל־דרך־זה יש שינויים בכמה ענינים בכללות העבודה בכל יום: בשעת התפלה ולימוד התורה הרי הוא נמצא במעמד ומצב נעלה, בבחינת שבת ("אַ שבת'דיקער"), כראוי ליהודי; אבל לאחרי התפלה, בצאתו לרחוב לעסוק בעניני פרנסה, שאז צריך להתמודד עם ה"תחרות" שמתנהלת מסביב - איך יכול להזהר ולשמור על כל פרטי הדקדוקים שנתבארו ב'שולחן ערוך' חושן־משפט בנוגע לדיני השגת גבול, או בנוגע לאבק לשון הרע וכיוצא בזה, בה בשעה שצריך לדאוג לפרנסתו ופרנסת בני ביתו?!...

כז. וכיון דאתינן להכי, יש להעיר גם בנוגע להיתר הכי גדול שבעולם שנתחדש במדינה זו:

יש ענין בלתי־רצוי שגם אם הוא לא יעשה זאת, יתקיים הדבר בלאו־הכי (כפי שהתפרסם בעיתון שישנם כבר האמצעיים הכספיים הדרושים לכך), ואם כן, מה החסרון בכך שהוא ינצל זאת כדי להשיג פרנסתו?!

ואדרבה - יש לו ראיות שונות ומשונות שהוא צריך לעשות זאת: גם אם הוא לא יעשה זאת, הרי יהיה הדבר בעולם, ובלשון חז"ל[131]: "אי אפשר לעולם בלא בורסקי", וכיון שכן - טוען הוא - מוטב שייעשה הדבר על ידו, כי בנוגע אליו - הרי להיותו בבחינת כהן גדול ששימש שמונים שנה, וכבר עברו רוב שנותיו, לא ישפיע הדבר לרעה; וגם בנוגע לעולם - הרי כשייעשה הדבר על ידי אחרים, אזי יהיה הרע במילואו, ואילו כשייעשה הדבר על ידו, אזי ישתדל למעט את הרע עד כמה שאפשר - שלא תהיה עבירה גדולה, אלא עבירה ממוצעת או עבירה קטנה; ובינתיים תהיה גם תועלת עבורו - בנוגע לעניני פרנסה... ובודאי ינצל זאת עבור עניני יהדות, כמו הוספה בצדקה וכיוצא בזה.

כאשר שואלים אותו: האם גם בהיותו בישיבה היה סבור כך - הרי הוא מזדעזע... בודאי לא היה מעלה על דעתו מחשבה כזו. ואם כן, מה נשתנה עכשיו - הרי התורה היא נצחית[132] (וכמודגש בנוסח ברכת התורה: "נותן התורה", לשון הוה[133]), ומצוותיה נצחיות הן, כולל גם הציווי ד"לפני עור"[134]. ואפילו לפי הדעה[135] שהאיסור ד"לפני עור" מן התורה הוא רק "בתרי עברי נהרא", הרי לכל הדעות יש בזה איסור דרבנן[136], כיון שהוא ה"ממוצע" שעל ידו נעשה האיסור.

---

126) פי"ד. פי"ח־ט.
127) קהלת ז, כ.
128) יומא פו, א. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ה.
129) דמאי רפ"ד.
130) משפטים כג, ז.
131) פסחים סה, רע"א. וש"נ.
132) תניא רפי"ז. ובכ"מ.
133) של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. ובכ"מ.
134) קדושים יט, יד.
135) ע"ז ו, ריש ע"ב.
136) ראה ר"ן ע"ז שם. תוד"ה בבא - שבת ג, רע"א.

ולהעיר גם מביאור אדמו"ר הזקן באגרת הקודש[137] בענין שמעי בן גרא שקלל את דוד, שאף שלהיותו "בעל בחירה .. מתחייב .. על רוע בחירתו, אף־על־פי־כן, על הניזק כבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים למקום, ולא עוד אלא אפילו בשעה זו ממש שמכהו או מקללו מתלבש בו כח ה' ורוח פיו יתברך המחייהו ומקיימו, וכמו שכתוב[138] כי ה' אמר לו קלל, והיכן אמר לשמעי, אלא שמחשבה זו שנפלה לשמעי בלבו ומוחו, ירדה מאת ה' ורוח פיו המחיה כל צבאם, החיה רוחו של שמעי בשעה שדיבר דברים אלו לדוד, כי אילו נסתלק רוח פיו יתברך רגע אחד מרוחו של שמעי, לא יכול לדבר מאומה, וזהו כי ה' אמר לו בעת ההיא ממש קלל את דוד, ומי יאמר וגו'".

ולכאורה היה שמעי בן גרא יכול לעשות חשבון, שגם אם הוא לא יקלל את דוד, הרי ימצא מישהו אחר שיקלל אותו, ואם כן, מוטב שתהיה הקללה על ידו, בהיותו תלמיד חכם וכו' (כדאיתא בגמרא[139] גודל הפלאת מעלתו), מאשר על־ידי מישהו אחר שאינו במעלה זו, שאז מי יודע באיזה אופן תהיה הקללה. ואף־על־פי־כן, היה זה ענין בלתי רצוי, ועד שנתחייב מיתה על זה!

ועל־דרך־זה בנדון־דידן - שגם כאשר טוען שכוונתו רצויה, כדי להמעיט בדבר הבלתי־רצוי (שיהיה כמו קללת שמעי), אין לו לדחוף את עצמו ("שפאַרן זיך") להיות השליח שעל ידו ייעשה דבר שהוא היפך הקדושה, הטוב והרצוי כו'.

כח. ובנוגע לענינו - הנה כאשר כל אחד יתבונן בחייו, יווכח, שגם אצלו יש ענין של שינויים כו',

אלא, ש"לא ברשיעי עסקינן"[140], כך, שכאשר מדובר אודות ענין שאין לו היתר, בודאי לא יעלה על דעתו לעשותו, ובזה אכן לא נשתנה מכמו שהיה בישיבה כו'; אבל יש ענינים שבהם נשתנה מכמו שהיה בישיבה - שאז היה בעולם הזה הגשמי, ואילו עתה נמצא הוא בעולם הזה החומרי... במעמד ומצב שהעולם הוא בפשיטות ואלקות הוא בהתחדשות[141].

ולדוגמא: בהיותו בישיבה, היתה שייכותו ל"פרה" ו"חמור" אך ורק בלימוד הסוגיא ד"המחליף פרה בחמור"[142], שעל־ידי־זה מקיים מצות תלמוד תורה; ואילו עתה, מתעסק בפרה וחמור כפשוטם.

ובזה גופא יכולה להיות ההתעסקות עם פרה וחמור באופן של רשות, ועד ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים"[143] ו"בכל דרכיך דעהו"[144]; אבל יכול להיות גם מצב שאינו אוחז בדרגא זו, אלא הנהגתו היא כפי המתחייב מצד נפשו הבהמית, ובפרט אם הוא גם להוט אחר תאוות הממון וכו'.

ומובן, שבאופן כזה ההתעסקות היא לא רק עם פרה וחמור גשמיים שאפשר למששם בידים, אלא פרה וחמור ששייכים לקליפות, ועד לג' קליפות הטמאות - בריחוק הכי גדול מפרה וחמור כפי שהם בגמרא ובפירוש התוספות וב'שולחן ערוך' חושן־משפט.

וזהו כללות החילוק שבין חמה ולבנה בעבודת האדם - שיש ענינים שבהם לא שייך שינויים, החל מנקודת היהדות, ועל־דרך־זה בכמה ענינים בעבודה בפועל שבהם מתנהג בעולם כמו בהיותו בישיבה, בבית־הכנסת ובית־המדרש; ויש ענינים שבהם יכולים להיות שינויים כו', כמו הלבנה שלפעמים היא מלאה ולפעמים היא חסרה, ועד למעמד ומצב שבענינים מסויימים מתנהג באופן שלא ניכר החילוק בינו לבין אינו־יהודי.

כט. ועל זה באה ההוראה משנת העיבור - שכדי להשלים את החסרון של שנת הלבנה לגבי שנת החמה, צריך להוסיף חודש העיבור, שעל־ידי־זה נעשה לא רק מילוי החסרון, אלא גם הוספה יתירה עבור העתיד:

---

137) סכ"ה (קלח, ב).
138) שמואל־ב טז, יו"ד.
139) ראה גיטין נט, רע"א. וש"נ.
140) ראה יומא ו, א. וש"נ.
141) ראה סה"מ תש"ו ע' 30. ועוד.
142) ב"מ ק, רע"א.
143) אבות פ"ב מי"ב.
144) משלי ג, ו.

כאשר יש מצב של שינויים, מיעוט וירידה, שזהו ענין של חטא, מלשון חסרון[145] - אזי צריך להיות ענין התשובה לא רק באופן שמכאן ולהבא תהיה הנהגתו כמו קודם החסרון, אלא צריך להוסיף זהירות גדולה יותר,

- כמובא באגרת התשובה[146] מה שכתוב ב'תנא דבי אליהו' [ולפנינו הרי זה במדרש[147]] "אדם עבר עבירה ונתחייב מיתה למקום, מה יעשה ויחיה, אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים, לשנות פרק א' ישנה ב' פרקים". וזהו כללות הענין המבואר בספרי מוסר[148], שבעל־תשובה צריך זהירות יתירה בענין שנכשל בו בעבר -

כשם שכדי להשלים את החסרון של שנת הלבנה לא די בהוספת מספר הימים החסרים, אלא צריך להוסיף חודש שלם (שהרי "אי אפשר להיות השנה שנים עשר חודש וכך וכך ימים, שנאמר[113] לחדשי השנה, חדשים אתה מונה לשנה, ואי אתה מונה ימים"[107]), שעל־ידי־זה ניתוסף במספר הימים יותר מאשר בשנה רגילה.

ואז נעשית "שנה תמימה", והיינו, שענין התמימות והשלימות בעבודת ה' ניכר דוקא כאשר היה ענין של חסרון, ואף־על־פי־כן נעשית השלמת החסרון בהוספה יתירה לגבי המעמד ומצב שהיה לפני החסרון.

וזהו גם הענין ד"תשובה שלימה":

בענין התשובה מבאר רבינו הזקן[149] שיש ב' מדריגות: תשובה תתאה ותשובה עילאה. אמנם, מלשון חז"ל "תשובה שלימה"[150], מובן, שכללות ענין התשובה, גם תשובה תתאה, צריך להיות באופן של שלימות דוקא, ולדוגמא - שהתשובה אינה מפני יראת העונש, שאז התשובה אינה בשלימותה, שהרי לולי יראת העונש, הנה מצד עצמו אוחז הוא במעמדו ומצבו הקודם, שסומך על "כחו ועוצם ידו"[151], ולא נוגע לו מאומה כו'.

ונוסף לכך, יש בזה גם הרמז שענין השלימות בעבודת ה' הוא דוקא כאשר ישנו ענין התשובה, כי: גם כאשר מדובר אודות מי שנמצא במעמד ומצב ש"לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם"[152], ועד לצדיק במדריגת דוד ש"לבי חלל בקרבי"[153], ולכן אמר "בחנני ה' ונסני"[154] - הרי סוף כל סוף יכול ליפול ממדריגתו כו'; מה־שאין־כן מי שחטא ושב בתשובה, היינו, שהיה אצלו ענין של חסרון, בדוגמת החסרון דשנת הלבנה, והשלים את החסרון, ולא עוד אלא שהוסיף מעט, ועל־אחת־כמה־וכמה אם הוסיף הרבה, כשם שחודש העיבור מוסיף על העתיד - אזי יודעים שעבודתו היא בשלימות.

ל. והוראה נוספת מזה שהוספת חודש העיבור קשורה עם "חודש האביב", כדי שיהא חג הפסח בחודש האביב (כנזכר לעיל סעיף כ"ה):

נתבאר במכתב הכללי[155] בנוגע לשייכות דיציאת מצרים לחודש האביב ("כי בחודש האביב הוציאך ה' אלקיך ממצרים"[114]), שחודש האביב הוא הזמן שבו יוצאים ורואים אילנות מלבלבין וכו'[156], והיינו, שנעשה חידוש כחות הטבע במילואם ובאופן של התגברות מיום ליום, ולכן, כאשר בחודש האביב פועל יהודי בעבודתו הענין ד"משכו וקחו גו'"[157], "משכו ידיכם מעבודה־זרה"[158], לבטל את העבודה־זרה של מצרים שדוגלת בשלטון כחות הטבע כו' - אזי יודעים שאכן היה אצלו ענין היציאה ממצרים.

וזהו גם מה שחודש העיבור שייך לחודש האביב - כי גם השלמת החסרון, ענין התשובה, צריך להיות כאשר האדם נמצא בשלימות כחותיו, ולא לאחרי שהזקין ותש כחו כו' - כדרשת רבותינו זכרונם־

145) ראה ויצא לא, לט ובפרש"י. ס' שופטים כ, טז. מלכים־א א, כא ובפרש"י. לקו"ת מטות פב, א. נצבים נא, א. ובכ"מ.
146) ספ"ט.
147) ויק"ר רפכ"ה.
148) ראה לקו"ש חל"ט ע' 97. וש"נ.
149) תניא אגה"ת פ"ד ואילך.
150) נוסח תפלת העמידה דימי החול.
151) ע"פ לשון הכתוב - עקב ח, יז.
152) תניא רפי"ב.
153) תהלים קט, כב.
154) שם כו, ב.
155) די"א ניסן שנה זו - אג"ק חכ"ג ע' שסה.
156) ברכות מג, ב.
157) בא יב, כא.
158) מכילתא עה"פ. הובא בפרש"י עה"פ שם, ו.

לברכה[159] על הפסוק[160] "אשרי איש ירא את ה'", "אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש" (כשהוא בחור בכחו .. קודם ימי הזקנה), וכדאיתא בגמרא[161] "היכי דמי בעל תשובה .. כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה .. באותה אשה באותו פרק באותו מקום", והיינו, שעומד בכח גופו בכל תוקף רתיחת הדמים, ואף־על־פי־כן עומד בנסיון כו' - שאז יודעים שהתשובה היא בשלימותה.

לא. וכאשר חג הפסח הוא בחודש האביב (על־ידי הוספת חודש העיבור), אזי נעשים גם שאר ה"ימים טובים' בזמנם - חג השבועות בזמן הקציר, וחג הסוכות בזמן האסיף:

כאשר ישנו הענין ד"משכו ידיכם מעבודה־זרה", היינו, שאינו מתפעל מהעבודה־זרה של המדינה גם בהיותה בתקפה, ומתנהג באופן הפכי, "קחו לכם צאן של מצוה"[158] - הרי זה פועל ומשפיע על כללות העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות, שזהו ענינם של חג השבועות - "זמן מתן תורתנו", וחג הסוכות, חג האסיף, "באספך מגרנך ומיקבך"[162], אסיפת הפירות - "מאי פירות מצוות"[10],

כולל גם בפרטיות יותר בנוגע ללימוד התורה גופא - הן ההשגה בתורה לפני ריבוי היגיעה, בדוגמת תבואת השדה (ענינו של חג הקציר) שצומחת ללא ריבוי יגיעה, והן ההשגה בתורה שלאחרי ריבוי היגיעה, עד ש"קאי אדעתיה דרביה"[163], בדוגמת צמיחת הפירות (ענינו של חג האסיף) לאחרי ריבוי יגיעה.

ובאופן כזה נמשך מהענין ד"משכו וקחו לכם" עד ל"עצרת תהיה לכם"[164] - "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך"[165] - המשכת כל טוב רוחני וכל טוב גשמי לנפש האלקית ועל ידה גם לנפש הבהמית ולגוף, וזוכים לשנה טובה ומבורכת בגשמיות וברוחניות גם יחד.

* * *

לב. על הפסוק[157] "משכו וקחו לכם גו'" - יש מקשים:

כיון שנאמר "קחו לכם צאן גו' ושחטו הפסח", בה בשעה שהצאן היה ה"עבודה־זרה" של מצרים[166] - הרי בדרך ממילא לא היו שייכים כבר לעבודה־זרה, ואם כן, לשם מה צריך הכתוב להוסיף ולהקדים תיבת "משכו", שפירושה "משכו ידיכם מעבודה־זרה"[158], ורק אחר־כך "וקחו"?

ומשמעות הדברים - שהענין ד"קחו לכם גו'" לאמיתתו אינו יכול להיות ללא ההקדמה ד"משכו ידיכם מעבודה־זרה".

והביאור בזה - בפשטות - על־פי הכלל בדרכי התשובה, שכדי שהתשובה תהיה כדבעי, לא די לתקן מקצת מהענינים שקלקל, אף אם זהו החלק העיקרי, ואילו שאר הדברים ישארו כמו שהם, אלא התשובה והתיקון צריך להיות בנוגע לכל הענינים.

לא די בהתעוררות כללית בלבד, ללא שימת־לב לענינים פרטיים, בחשבו, שכיון שנעשה בעל־תשובה, אזי נשתנה לגמרי ונעשה מציאות חדשה ("אַ נייער מענטש")[167], אלא יש צורך להתבונן ולשים לב גם לפרטי הענינים - כל פרטי הענינים שעבר על רצון העליון, החל מענינים המפורשים בתורה שבכתב, ועד להענינים ד"כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש", שגם הם ניתנו למשה מסיני[168].

וכפי שמצינו בהלכה, שהגוזל את חבירו, הנה גם לאחרי שמתחרט על מעשיו ושב בתשובה כו', צריך להחזיר את הגזילה, גם כאשר מדובר אודות "שוה פרוטה" בלבד, ועד ש"יוליכנו אחריו אפילו למדי"[169].

---

159) ע"ז יט, א (ובפרש"י).
160) תהלים קיב, א.
161) יומא פו, ב. וראה רמב"ם הל' תשובה רפ"ב.
162) פ' ראה טז, יג.
163) ע"ז ה, ריש ע"ב.
164) פינחס כט, לה.
165) משלי ה, יז. וראה שמו"ר פט"ו, כג.
166) פרש"י ויגש מו, לד. וארא ח, כב.
167) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ד.
168) ראה מגילה יט, ב. ועוד. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.
169) ב"מ נה, א (במשנה). וש"נ.

וזהו גם שאמיתית ענין התשובה הוא על־ידי ההתבוננות בהענין ד"רע ומר עזבך את הוי' אלקיך"[170] - אף שלכאורה העיקר הוא שמחליט שמהיום והלאה יתנהג כדבעי, בהתאם לרצונו של הקדוש־ברוך־הוא, ואף־על־פי־כן יש צורך לחזור ולהתבונן בפרטי הענינים הבלתי־רצויים שהיו בעבר, ולא לחשוב שהם ענינים טפלים, שיתבטלו בדרך ממילא על־ידי הענין העיקרי.

וזהו מה שנאמר "משכו וקחו לכם צאן גו'":

"צאן" - ה'עבודה־זרה' של מצרים - הם הענינים שהמדינה משתחווה להם כו'; ועל זה נאמר "משכו וקחו גו'" - שלא די בביטול ושלילת ה'עבודה־זרה' על־ידי־זה שמכאן ולהבא יקח "צאן של מצוה", אלא יש צורך בהקדמה ד"משכו ידיכם מעבודה־זרה", למשוך ידו מכללות אופן החיים שהביאו לידי ההנהגה שלא כדבעי, ולעקור את עצמו מהסביבה שבגללה הגיע למעמד ומצב זה.

ואם אינו רואה נחיצות בדבר, וטוען, שדי בכך ש"עמד בנסיון" ושחט את הטלה וביטל את ה'עבודה־זרה' של מצרים, ושוב לא יזיק לו להשאר במצרים ולהמשיך להשתייך לחברתם של עובדי 'עבודה־זרה' כו' - אומרים לו, שהסימן לכך שהענין ד"שחטו הפסח" הוא כדבעי, הרי הוא דוקא כאשר ישנו הענין ד"משכו ידיכם", וכל זמן שאינו עוקר עצמו מהסביבה, ולא עוד אלא שנוח לו ומתענג בסביבה זו, הרי זה סימן שיש לו עדיין שייכות ל'עבודה־זרה'!

כאשר יהודי שב בתשובה אבל חסר אצלו הרגש ד"רע ומר עזבך את הוי' אלקיך", הרי זו הוכחה שתשובתו אינה שלימה; וכאשר יש אצלו רגש המרירות, הנה כשמתמרמר על המסובב, צריך להתמרמר ולשנוא גם את הסיבה שהביאה לידי מסובב זה.

וזהו הענין ד"תשובת המשקל"[171] - שבאותה מדה שהיה לו התענוג בעשיית העבירה, במדה כזו צריך להיות הצער שבהתשובה, כדי לבטל את התענוג שהיה לו על־ידי העבירה; וכאשר חסר בהמשקל, שהצער אינו במדה זו, אזי חסר גם בתשובה.

לג. ומזה באים לענין נוסף[172]:

לאחרונה נתפשטה במדינה זו "מגיפה" - שיש כאלו שנהנים לערוך "ויכוחים" עם אלו שאינם מודים בעניני יהדות.

כאשר הויכוח הוא עם אדם מישראל - אזי יש בזה משום מצות "הוכח תוכיח"[173], ובפרט כשהויכוח הוא עם אדם כזה שעליו פוסקת הגמרא[174] "אסור לרחם עליו", וכידוע[175] פתגם אדמו"ר נשמתו־עדן בענין זה: עד כמה גדולה הרחמנות על מי שאפילו התורה אומרת שאסור לרחם עליו...

אבל כאן מדובר אודות ויכוחים עם "מצרים" - שזהו דבר שאין בו תועלת, שהרי מדובר אודות גוי שאין צורך כלל לגיירו, ואף־על־פי־כן, נהנה לערוך ויכוחים עם הגוי.

ובכן: מהו פשר ההנאה בויכוחים עם גויים?! - אין זו אלא הוכחה שחסר אצלו בענין ד"משכו ידיכם מעבודה־זרה", והיינו, שהוודאות בשלילת מציאות ה'לעומת זה' אינה בשלימות אצלו, וכנראה שזוהי הסיבה שהוא להוט אחר ויכוחים עם הגוי, כדי לנסות לשכנע את עצמו!...

לד. וזהו הטעם ל"דבר פלא" שרואים בענין זה:

אילו היה צורך בויכוחים עם גויים כדי להוכיח את האמת כו' - היה צריך להיות הסדר, שמי שהוא למדן יותר, ירא־שמים יותר, ונוגע לו יותר "לתקן עולם במלכות שד־י"[87], ישתדל וירדוף יותר אחרי ויכוחים אלו.

---

170) ירמי' ב, יט.

171) ראה לקו"ת ואתחנן ט, ד. ובכ"מ.

172) בהבא לקמן - ראה גם אג"ק חכ"ד ריש ע' תצה. וש"נ. מכתב ט' טבת; כ"ו אדר שני; כ"ה ניסן; ט"ו אייר שנה זו (תורגמו מאנגלית ב"כפר חב"ד" גליונות 1235; 1238). שיחות פורים תשכ"ז סכ"ח ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ט ע' 205 ואילך); ש"פ בראשית תשל"ב; וא"ו תשרי תשמ"ח (נעתקו ב"התקשרות" גליון כג ע' 9 ואילך).

173) קדושים יט, יז.

174) ברכות לג, א. וש"נ.

175) ראה גם לעיל ע' 153. וש"נ.

ובפועל רואים אנו, שבין בני ישראל גופא, הנה דוקא מי שהוא עם־הארץ גדול יותר, ופחות יראַ־שמים - רודף הוא יותר אחרי ויכוחים אלו; ודוקא מי שאינו מייחס חשיבות ל'שולחן ערוך' כלל - עוסק בויכוחים אלו מתוך להט והתלהבות, בטענה שאי אפשר להניח לעולם להתהלך בעיוורון!...

בצעירותו - למד ב"פּאָבליק סקול", ב"היי סקול" וב"קאַלעדזש", ובזמנו הפנוי שיחק "פוט־באָל"; ואילו עתה, מצד ה"משרה" שמכהן בה, ומשלמים לו עבורה כך וכך - קרא כמה ספרים מתורגמים לאנגלית (שהרי אינו מבין לשון הקודש, וגם אם מבין - אין לו פנאי לזה, אלא יש לו ספרי קיצורים שבהם הוא מעיין, וסומך על "כחו הגדול" שיספיקו לו קיצורים אלו כדי לנצח בויכוח), ומכה על ה"שטענדער", ומכריז שרצונו להביא ולגלות "אמת[176] הוי' לעולם"!... - איזו "אמת", ה"אמת" שקיבל ממי ש"שנה ופירש"!...

ישנו פתגם שכאשר יש ספק ולא יודעים כיצד לנהוג, יש לשאול עם־הארץ ולעשות להיפך[177]. ועל־דרך־זה בנדון דידן: כאשר רואים מי הם אלו שנהנים להתווכח עם גויים, מה מצבם בשמירת התורה ומצוות כו' - יודעים בבירור שצריכים להתנהג להיפך.

[ולהעיר גם מהפתגם הידוע של הרב הצדיק ר' לוי יצחק מבאַרדיטשוב[178], שבא בטענה להקדוש־ברוך־הוא על כך שה"גן־עדן" נמצא "בספרים", שכן, אילו היה הגן־עדן נראה במוחש בעולם, אזי היתה הנהגת בני ישראל כדבעי. ובנדון דידן - הרי זה ענין שנראה במוחש!...].

לה. ולגופו של ענין:

עריכת ויכוחים עם אינם־יהודים - לא זו בלבד שאין בה משום "קידוש השם", אלא עוד זאת, על־פי פסק הרמב"ם הרי זה איסור מן התורה, ובזה גופא - לא בהלכות מאכלות אסורות וכיוצא בזה, אלא בהלכות עבודה־זרה, כמו שכתב הרמב"ם[179] ש"על ענין זה הזהירה תורה ונאמר בה[180] ולא תתורו אחרי לבבכם ("זו מינות") .. אשר אתם זונים, כלומר, לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה וידמה שמחשבתו משגת האמת", "ונמצא יוצא לידי מינות".

וכל זה - גם כאשר מנצח בויכוח, כי בשעה שמתווכח עם הזולת, עליו לשמוע את טענותיו, ודבר זה פועל בו, וכמאמר רז"ל[181] "המתאבק עם מנוול מתנוול גם כן".

ולהעיר גם מהידוע אודות אחד מחכמי ישראל (שנזכר בספרי ה'צמח צדק'), שעסק בתרגום תורה שבכתב עבור גויים, ובסופו של דבר, ירד מנכסיו ונעשה עני מדוכא, ומיוצאי חלציו היו כאלו שהמירו את דתם רחמנא־ליצלן.

לו. ועל־פי דברי הרמב"ם הנ"ל, מובן, שמי שעוסק בויכוחים כאלו - אין כוונתו לשם שמים, לשם קיום וחיזוק התורה והמצוות ("ניט ער איז אויסן דעם אויבערשטן, און ניט ער איז אויסן תורה ומצוות"), אלא לשם מילוי תאוותו; אין זה ענין הבא מצד השכל שבראש, אלא מצד תאוות הלב - "ולא תתורו אחרי לבבכם גו' אשר אתם זונים גו'".

אם היה נוגע לו חיזוק היהדות - היה עוסק בעצמו בלימוד התורה, ופועל גם על אשתו ובניו, על קהילתו, ועל אלף ומאה בתי־כנסיות שישנם בניו־יאָרק; ורק לאחרי כן, אם ישאר לו עדיין פנאי - אזי יוכל להתעסק בהענין ד"אז אהפוך גו'"[92]...

ובנוגע לפועל - הנה מאז שעזב את הישיבה (ושכח כל מה שלמד שם...), אין לו פנאי לעיין בספר; יש לו ספרי קיצורים, עד לקיצור של ה'קיצור שולחן ערוך' - שהרי הוא "אורטודוקסי"... ומי שהוא למטה מזה - הרי הוא פטור אפילו מלימוד 'קיצור שולחן ערוך', וגם מלימוד קיצור של ה'קיצור שולחן ערוך', אלא "מקלו[182] יגיד לו"...

---

176) תהלים קיז, ב.
177) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ד ע' 155. וש"נ.
178) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ו ע' תכ. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 98. וש"נ.
179) פ"ב ה"ג.
180) שלח טו, לט.
181) תניא ספכ"ח.
182) לשון הכתוב - הושע ד, יב.

הוא עסוק בהכנת "נאום" ("ספִּיטש") עבור מסיבת "תנאים", "בר־מצוה" או "ברית־מילה", או בהכנת "נאום" כדי לאומרו ב"בית החיים" רחמנא־ליצלן;

בכל אסיפה - עליו להיות ה"נואם אורח" ("גאַסט רעדנער"), ולא רק באסיפה בענין שהוא דבר הרשות, אלא גם בענין שהוא דבר איסור... אלא ש"עושה טובה" ואינו אוכל בסעודה החגיגית ("באַנקעט"), אבל מכל־מקום דואג שיזמינו אותו לשם, שכן, איך יתכן שיתקיים "באַנקעט" והוא לא יישב ב"שולחן הכבוד"?!...

וכן בנוגע לענין הויכוחים: רצונו להיות "עסקן", "יועץ" ו"דברן", ולהראות שביכלתו לנצח בויכוח; וכשרואה שיהודי פלוני מתווכח עם יהודי, מתווכח הוא עם אינו־יהודי...

ומוסיף לטעון:

איך יוכל לעסוק בלימוד, ולהניח שהעולם ימשיך ללכת בחשיכה?!... הרי עליו מוטל להביא את קדושת האלקות בכל העולם כולו, ולכן עורך ויכוחים עם גוי, כדי להשמיע את דעתו, ולהראות לו שהוא "בעל הסברה" ו"דרשן טוב" (לא מפני ה"ישות" שלו, כמובן... אלא כדי שיקויים מה שכתוב[96] "וראו כל עמי הארץ גו'"...), ולקבל ממנו "סמיכה" על גדלותו...

בשנים שעברו, היה רב צריך להיות ירא־שמים, ונוסף לזה היה צריך להיות למדן, כדי שיוכל לפסוק שאלות, ולאחרי כן החליטו, שיראת־שמים - מהיכא תיתי, העיקר הוא שיהיה למדן; אחר־כך הוסיפו שצריך להיות "למדן" (להבדיל) בהוויות העולם (שהרי לולי זאת יקרא "בטלן"...), ובשביל זה צריך ללמוד לימודי חול, על־כל־פנים בדרך טפל; ועד שלאחרי זה, כאשר "אכשור דרי"[183] (כמאמר רז"ל[184] "אם ראשונים כמלאכים כו'")... נעשה הטפל עיקר - שהתחילו להרבות בלימודי החול ולמעט לימודי הקודש, שכן, אם ילמד "קיצורים" בלימודי חול - לא יקבל "תואר אקדמי", מה־שאין־כן אם ילמד "קיצורים" בלימודי קודש - עדיין יוכל לקבל "סמיכה"...

ובכל זה ניתוסף עתה ענין חדש:

פעם היה הסדר, שקבלת ה"סמיכה" היתה איש מפי איש עד משה רבינו[185]; לאחר שנתבטלה סמיכה זו - היו המסמיכים רבנים מיוחדים, גדולי הדור, ואחר־כך היתה קבלת ה"סמיכה" מרב למדן סתם;

אך לאחרי זה התחילה להיות קבלת ה"סמיכה" מהמוסד שעבורו נתן אביו ממון רב יותר; ולאחרי זה, התחילה להיות קבלת ה"סמיכה" מאשתו של ה"פּרעזידענט"...

- כידוע מה שכתוב בכתבי האריז"ל[186] בנוגע לדורנו, דרא דעקבתא דמשיחא (שהוא גלגול מדור יציאת מצרים), שיהיו נשמעין לנשותיהן, וממילא הולכת ה"רבנית" שלו אל אשתו של ה"פּרעזידענט", והיא פועלת על ה"פּרעזידענט" שימנה אותו ל"ראַביי"... -

ובכל אופן, הרי זו לכל־הפחות "סמיכה" מאיש או אשה מבני ישראל;

אמנם, מעתה יהיה בזה סדר חדש - שכאשר ה"גלח" (הכומר) יאמר שהוא "דברן" ו"דרשן" טוב, ויש לו ידיעה אודות "אותו האיש" (שהרי כדי לקבל מחמאה מה"גלח" - עליו להיות בקי בעניניו של "אותו האיש"), וגם אודות ענינים שאמר "מחמד המשוגע" (כפי שכותב עליו הרמב"ם[187]) - אזי ראוי הוא להיות רב, מאחר שהוסמך על־ידי ה"גלח"!...

וכאשר אומרים לו שתמורת קריאה בספרי האפיקורסים, מוטב שיקרא פסוק חומש (על־כל־פנים עם תרגום אנגלי), או קטע ב"עין יעקב", או סעיף ב'קיצור שולחן ערוך' - טוען שהוא "עסוק" ("ביזי") בצרכי הרבים, וממילא פטור הוא מכל הענינים... אם רצונך להיות עסוק בצרכי ציבור - היה עסקן

---

183) יבמות לט, ב. וש"נ.

184) ע"פ שבת קיב, ב (וראה לקו"ש חט"ו ע' 281 הערה 14. וש"נ).

185) ראה רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ד.

186) ראה ל"ת וסה"ל להאריז"ל שמות ג, ד. שער הגלגולים הקדמה כ.

187) באגרת תימן.

ציבורי, אבל למה חפץ אתה להיות "רב" ומנהיג רוחני, כשאינך מוצא פנאי לעיין בספר יהודי, אפילו בשפה האנגלית?!... ולאידך, כדי להראות לגויים שהוא יודע מה שאמר "אותו האיש", ויודע מה שנאמר ב"חוקה" ("קאָנסטיטושאן"), ויודע כיצד לשמור על ה"חוקה" - בשביל זה יש לו פנאי!

כיצד יכול אדם כזה להיות רב בישראל ("ראַביי"), בה בשעה שהקדיש את כל זמנו עבור לימודי חול, ופיטם עצמו בספרי מינות (כנראה מצד "דע מה שתשיב"[188]...), ומאבד את כל ימיו על ענינים של מה בכך, ולכל היותר, על ענינים של בריאות הגוף וכיוצא בזה!...

ולא עוד אלא שהוא זה שמתיימר לייצג את בני ישראל בויכוח עם גויים!... - עד עתה לא הבליט את יהדותו בגלוי, לא במשפחתו ("למשפחותיכם"[157]) ולא ברחוב; אבל בנוגע לויכוח - צריך הוא להיות הראשון, וסבור שינצח, ולא עוד אלא שרצונו לזכות לסייעתא דשמיא, שיסייעו לו להשיב לאפיקורוס!...

וכאשר אומרים לו שהרמב"ם פוסק שיש בזה איסור מן התורה, "ולא תתורו אחרי לבבכם גו'" - טוען הוא, שהדברים אמורים רק במי שאינו מקורב למלכות, אבל הוא - להיותו מקורב למלכות, יש לו שייכות עם ה"נשיא" ("פּרעזידענט") ועם "סגן הנשיא" ("ווייס פּרעזידענט"), ועם נשיאת "ארגון הנשים", ועד שהתאספו יהודים נבחרים מעם, ובחרו בו להיות "ראַביי על גבי ראַביי", "פּרעזידענט" של הארגון הרבני... כך, שהרי יהודים פוסקים שהוא "גדול בישראל" - הרי הכל מוטל על כתפיו, ומוכרח הוא להאיר את העולם באור האלקים!...

הוא טוען שצריכים להאיר את העולם לרגל "זמן חירותנו" - בה בשעה שלאמיתו של דבר הוא עצמו אינו בן־חורין:

אצל גויים - יש אופנים שונים של חירות; אבל אצל בני ישראל - אם חפצים ב"חירות" ("פרידאָם"), הרי הדרך היחידה לזה היא (לא על־ידי הליכה ל"קאַלעדזש", השתתפות בויכוחים, קריאת "עיתונים" וספרי קיצורים, אלא) על־ידי לימוד התורה, כמאמר רז"ל[189] "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה", ובהקדמת ברכת התורה - "ברכו בתורה תחלה"[190] - "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו".

ואילו הוא טוען שאי־אפשר לחיות ב"גטו" (שזהו היפך ההנהגה של "בן חורין"), ושההבדלה מהגויים היא "אפליה" ("דיסקרימינאַציע"), ושאם רצונו לחיות ב"גטו" היה יכול לחיות באירופא, ולשם מה צריכים לחיות ב"אמריקא"!...

לז. ועל זה באה ההוראה - "משכו (ידיכם מעבודה־זרה) וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח וגו'":

עבודתו של יהודי היא באופן ד"משכו ידיכם מעבודה־זרה" - שבורח ומסתלק מהגויים, כולל גם מהגוי שבקרבו[191] [ולא איכפת לו שילעגו עליו ויאמרו שהוא שייך ל"גטו" ומאמין ש"אתה בחרתנו", ולא משתדל להשיג "תואר אקדמי" ("דיגרי") שהיה מסייע לו לכסות את הוצאותיו, בידעו ש"אפילו ריש גרגותא משמיא מנו לי"[192]], ואז יכול לשחוט הפסח.

וכך מתנהג לא רק בנוגע לעצמו, אלא כהמשך הכתוב: "למשפחותיכם", גם בנוגע לבני ביתו וכל הנמנים עמו על הפסח, ובמובן הרחב - ובפרט כשמדובר אודות "רב", "מלמד", "מנהל" ו"מנהיג רוחני" הרי זה כולל גם את כל אלו הנמצאים תחת השפעתו.

וכל זה לא נעשה בצנעא, באופן שבצאתו לרחוב לא ניכר שהוא יהודי, אלא כהמשך הכתוב: "והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות"[193] ("שלש מתנות"[194], "בתלת זימני הוי חזקה"[195], והיינו שזוהי פעולה

188) אבות פ"ב מי"ד.
189) אבות פ"ו מ"ב.
190) נדרים פא, א. וש"נ.
191) ראה שבת קה, ב.
192) ברכות נח, סע"א. וש"נ.
193) בא יב, כב.
194) פרש"י עה"פ.
195) ב"מ קו, ריש ע"ב.

נצחית, לו, לבניו ולבני בניו), כך, שיהיה הדבר ניכר גם ברחוב, ואפילו ה"מלאך המשחית" ידע שכאן גר יהודי ששחט את ה'עבודה־זרה' של המדינה!

אבל הוא - לא עולה על דעתו ליתן מדם הפסח על המשקוף ועל שתי המזוזות, כך שיהיה מוקף מכל הצדדים בהכרזה שהוא ובני ביתו שחטו את ה'עבודה־זרה'. - וכי איך אפשר לתבוע דבר כזה?!...

בגד ארוך - אינו לובש; זקן (שאפילו לדעת המתנגדים הרי זה הידור, ולדעת ה'צמח צדק' חיוב דאורייתא[196]) - אין לו; ובנוגע לציצית - נוהג הוא באופן ד"הצנע לכת", עד שאפילו בני ביתו אינם יודעים שהוא יהודי...

את ילדיו - שולח הוא ל"קאַלעדזש" ללמוד לימודי חול, וחפץ שיצליחו בזה בתכלית השלימות; אבל בנוגע לזקן (עבור בנו) ופאה נכרית (עבור בתו) - חס־ושלום, זה לא "מודרני"! - לפני כמה מאות שנים (וכן אצל אלו שמתנהגים כמו לפני כמה מאות שנים...) היה זה "ענין", אבל בנוגע אליו - "רחמנא ליבא בעי"[197], ומה איכפת לו כיצד נראה חיצוניות הגוף? - עליו להיות חלק מה"חברה" ("סאָסייעטי"), וכאמור, שאי־אפשר לחיות ב"גטו"!...

בשעת ה"דרשה" ("סערמאָן") ביום־הכפורים - בהיותו לבוש בכיפתו הלבנה - מכריז הוא "שמע ישראל"; אבל מיד במוצאי יום הכיפורים, כשיוצא לרחוב - נזהר הוא שלא להתגרות בגויים, באמרו שזוהי גמרא מפורשת במסכת מגילה[198]: "אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו"...

ולעומת זאת, כאשר מדובר אודות כל עניני המדינה, כל ענין של כבוד שאין בו קורטוב של יראת־שמים - נאבק הוא להיות הראשון! וכמו כן בנוגע ל"דו־שיח" ("דייאַלאָג") עם גויים - צריך הוא להיות הראשון, שהרי יש לו "תארים אקדמיים" מכל ה"קאַלעדזשעס" הגדולים... - לא של יהודים אלא של גויים דוקא, שהרי אי אפשר שיהיו "קאַלעדזשעס" יהודיים שמעורבים בהם לימודי קודש ולימודי חול, ועל־דרך מה שכתוב ב'חובת הלבבות'[199] שכשם שלא ישכנו אש ומים בכלי אחד, כך לא ישכנו בלב אחד אהבת ה' ועניני עולם הזה (ורק אהבת ה' ויראת ה' יכולים לשכון יחד[200]).

לח. וה"צרה" הכי גדולה בזה - שאין פוצה פה ומצפצף!

ישנם שחוששים לדבר אודות ענין זה, באמרם שזהו דבר שנעשה כבר "אופנתי" ("געוואָרן אַ מאָדע"), ו"אחרי רבים להטות"[201], ומה גם שנמצאים ב"אמריקא", וצריכים "לחיות עם הזמן", ו"מוטב שיהיו שוגגין כו'"[202], ומודים להקדוש־ברוך־הוא שהמצב אינו גרוע יותר כו'.

וישנם גם "ממוצעים", שמתרצים את התעסקותם בזה, באמרם, שכיון שבפועל מתקיימים הויכוחים, ועלול לצאת מהם קלקול, הרי מוטב שילך אל הויכוח (לא "עם־הארץ", אלא) "בן־תורה", ששמו מופיע בספרון שעל "דף־השער" שלו מתנוסס שם של ארגון "אורטודוקסי"...

[וזאת - למרות שכתוצאה מזה ימשכו אחריו תלמידיו, שלא הגיעו לקרסוליו (אף שגם "קרסוליו" הם יו"ד טפחים למטה מתחת לארץ...), וגם הם ילכו לשם (מבלי לשאול אותו וללא ידיעתו), שהרי ה"ראַביי" שלהם הלך לשם, "ונמצא שם שמים כו'"[203] - היפך קידוש השם!].

אבל האמת היא - שאילו היו יוצאים בפומבי נגד ענין זה, היו מצליחים בעזרת ה' יתברך.

לט. ויש להוסיף, שהענין האמור לעיל מודגש גם בנוגע ליציאת מצרים (שדוגמתה תהיה גם הגאולה העתידה, כמו שכתוב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[48]):

---

196) ראה בארוכה תורת מנחם - התוועדויות ח"ח ע' 138 ואילך. וש"נ.

197) סנהדרין קו, ב ובפרש"י. זהר ח"ב קסב, ב. ח"ג רפא, ב.

198) ו, ב. וש"נ.

199) שער ח פ"ג אופן כה.

200) ספרי ואתחנן ו, ה.

201) משפטים כג, ב.

202) ביצה ל, א. וש"נ.

203) אבות פ"א מי"א.

ידוע שפרעה וחרטומי מצרים היו חכמים גדולים ביותר[204]. וכיון שמשה רבינו ענינו חכמה[205], היה יכול לנהל עמהם ויכוח (ובפרט שמשה רבינו עצמו נתגדל בבית פרעה, וידע דרכי המצריים ואיך להתנהג עמהם כו'), ולהוכיח להם שאלהי מצרים אין בהם ממש, ורק אלקי ישראל הוא האלקים, ואז בוודאי היו מצייתים לו מרצונם הטוב.

ומה גם שאז לא היה הדבר נמשך י"ב חדשים (כפי שנמשכו עשר המכות), אלא במשך שעות אחדות היה יכול לקבץ יחד את כל חרטומי מצרים, והיה מנצחם בויכוח, והיו מתגיירים והולכים יחד עם בני ישראל לקבל את התורה!

זאת ועוד:

בשביעי של פסח, בעת קריעת ים־סוף, כשרצו לומר שירה, אמר הקדוש־ברוך־הוא "מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה"[206]; והרי היה אפשר לחסוך זאת, אילו רק היה משה רבינו מתווכח עם המצריים!

ועל־דרך־זה בנוגע למכת בכורות, וכן כל שאר המכות שלפני זה - ש"לא עביד קודשא־בריך־הוא ניסא למגנא"[207] - אילו היה משה מתווכח עם המצריים, לא היה צורך בכל הנסים דעשר המכות!

ואף־על־פי־כן, לא נרמז בשום מקום, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל־פה, שמשה הכניס את עצמו בויכוחים עם המצריים!

כאשר מציעים להכנס עם המצריים בויכוחים כו' - אומרת התורה: לא! אלא ההנהגה עמהם צריכה להיות דוקא באופן ד"והרביתי את אותותי גו'"[208].

ומהטעמים לדבר - כי, אף שמצד הענין דיציאת מצרים היה נקל יותר שמשה יפעל זאת על־ידי ויכוחים כו', מכל־מקום, בנוגע למשה עצמו, הרי עצם הויכוח הוא בבחינת "המתאבק עם מנוול כו'", כנזכר לעיל.

ומכאן ראיה נוספת לשלילת ענין הויכוחים בימינו אלו. - והלואי שיפסיקו זאת מצד התעוררות "דעת הקהל" של בני ישראל עצמם, בחסד וברחמים, ולא יצטרכו להגיע למעמד ומצב - שהיה ביציאת מצרים - ש"ביד חזקה יגרשם" ("על כרחם של ישראל")[209], שכן, אף שהלה טוען שהוא "קרוב למלכות", הרי אין זה באופן שהגויים רודפים אחריו... ואדרבה: סוף כל סוף ישליכוהו מחוץ לדלת בבזיונות לא עלינו ("ניט פאַר קיינעם געדאַכט").

מ. אלא מאי, השאלה היא מי יעמיד את אומות העולם על־דרך האמת?!

ובכן: ענין זה יכול להיעשות על־ידי אלו השקועים בלימוד התורה והמסוגלים ומוכשרים לזה, כשירגישו שעליהם לעסוק בענין זה.

ובעיקר - יתקיים הדבר בעת קץ הימין, שזהו הזמן לקיום היעוד "אז אהפוך גו'" (כמבואר גם בתניא[210]); ובינתיים - אין שום מצוה לעסוק בגירות,

[ואדרבה: גם מי שבא להתגייר מדעת עצמו בזמן הזה[211] - הנה לפני שמקבלים אותו "ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות כו'", מתווכחים עמו ו"אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר כו'"[212]],

---

204) ראה מדרש הנעלם בזח"א קכה, סע"א. הובא בלקו"ת ס"פ צו. וראה גם מלכים־א ה, יו"ד.

205) ראה לקו"ת עקב יז, א. ובכ"מ.

206) מגילה יו"ד, סע"ב.

207) ראה דרשות הר"ן דרוש ח (נעתק בלקו"ש ח"ג ע' 966 הערה 3). וראה שבת נג, ב. ועוד.

208) וארא ז, ג.

209) ס"פ שמות (ובפרש"י).

210) ספל"ו.

211) משא"כ לימות המשיח - אין מקבלים גרים כלל (יבמות כד, ב).

212) שם מז, א.

וכאמור לעיל - שההנהגה צריכה להיות באופן ד"משכו וקחו לכם גו'", שזוהי ההנהגה שהביאה לחירות האמיתית - החירות ד"תעבדון את האלקים גו'"[83], ועל־דרך־זה בימינו אלה - שהנהגה זו היא שתביא את הגאולה, שתהיה בחסד וברחמים, על־ידי־זה שנלך - מתוך הרחבה ברוחניות ובגשמיות - בדרך הוי', ונלמד תורת הוי', ונפיץ יהדות בלי פשרות בקרב בני ישראל, והנהגה זו תביא את הגאולה, שאז יקויים היעוד ד"אז אהפוך גו'" - אבל לא על־ידינו, אלא על־ידי משיח צדקנו, בקרוב בימינו ממש.

* * *

מא. דובר לעיל (סעיף ח) אודות דברי ה'צמח צדק' באחרון של פסח תרכ"ה (אחרון של פסח האחרון לפני הסתלקותו), שהיום־טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה האחרונה שהקדוש־ברוך־הוא יגאל אותנו מן הגלות האחרון על־ידי משיח צדקנו.

ובהקדמה:

אף־על־פי שדברי ה'צמח צדק' הנ"ל נאמרו לילדים, מכל־מקום, בודאי מיוסדים הדברים ומתאימים על־פי התורה, שכן, דבר שאומר "איש אמת" (אפילו רק לילדים וכיוצא בזה), הרי זה דבר אמת, והיינו, שמתאים על־פי 'תורת אמת', ועל־אחת־כמה־וכמה כשהדברים נאמרו על־ידי "שר התורה", ועל־אחת־כמה־וכמה נשיא בישראל, ונמסרו הדברים על־ידי נשיאי ישראל שלאחריו - הרי בודאי שהדברים מתאימים על־פי 'תורת אמת'.

ובנדון דידן: אף שהטעם הפשוט להיום־טוב דאחרון של פסח הוא להיותו יום־טוב שני דשביעי של פסח - יש בו גם הענין שהיום־טוב הוא מצד הגאולה העתידה לבוא על־ידי משיח צדקנו.

וככל הענינים שבפנימיות התורה[213] - מרומז הדבר גם בנגלה דתורה:

באחרון של פסח מפטירין "עוד היום בנוב לעמוד גו'"[214], וטעם הדבר, "לפי שבליל פסח היתה מפלתו של סנחריב"[215].

ולכאורה אינו מובן: הרי מפלת סנחריב היתה בליל ראשון של פסח, שנאמר[216] "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג", ומה שייכותה לאחרון של פסח?

והביאור בזה[217]:

מפלת סנחריב היתה על־ידי חזקיה. וכיון שעל חזקיה אמרו רז"ל[218] "ביקש הקדוש־ברוך־הוא לעשות חזקיה משיח", לכן מפטירין אודות נצחונו של חזקיה באחרון של פסח, לרמז על השייכות של היום־טוב דאחרון־של־פסח עם הגאולה העתידה לבוא על־ידי משיח צדקנו.

מב. ובהקדמה לכך שהיום־טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה האחרונה, אמר ה'צמח צדק', שאחרון של פסח הוא סיום הענין שהתחיל בלילה הראשון של פסח, וביאר, שהלילה הראשון של פסח הוא היום־טוב שלנו על הגאולה שגאלנו הקדוש־ברוך־הוא ממצרים,

- אף שלכאורה אינו מובן מהו הצורך בהקדמה זו, שהרי השאלה היתה בנוגע להיום־טוב דאחרון של פסח, ואם כן, היה לו לומר מיד שהיום־טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה האחרונה -

כי בזה מרומז התיווך בין דברי ה'צמח צדק' שהיום־טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה העתידה, ובין הטעם הפשוט שאחרון של פסח הוא אחד מימי חג הפסח, יום־טוב שני דשביעי של פסח:

---

213) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ס"ע 107. וש"נ.
214) ישעי' יו"ד, לב.
215) שו"ע אדה"ז או"ח סת"צ סי"ג.
216) ישעי' ל, כט.
217) ראה גם שיחת אחש"פ תשכ"א בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות ח"ל ע' 244 ואילך). תשכ"ב סכ"ג (תורת מנחם - התוועדויות חל"ג ע' 349). וש"נ.
218) סנהדרין צד, א.

כיון שאחרון של פסח הוא (לא רק האחרון בזמן, אלא גם) הסיום והשלימות של כל ימי הפסח (כנזכר לעיל סעיף ג) - הרי הוא כולל גם את הגאולה האחרונה, שהיא הסיום והשלימות של הגאולה ממצרים.

והענין בזה:

כתיב[48] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". וידועה קושיית הזהר[219]: מדוע נאמר "כימי צאתך גו'", "ימי" דייקא, לשון רבים, הרי יציאת מצרים היתה ביום אחד (בט"ו ניסן שנת ב'תמ"ח), ואם כן, הוה־ליה־למימר "כיום צאתך גו'"?

ומבאר בזה כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[220], שהחל מזמן יציאת מצרים עד לגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו אמן, ממשיכים תמיד לצאת ממצרים, וכל זמן שעדיין לא באה הגאולה העתידה, נמצאים עדיין במצרים, ולכן נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים", "ימי" לשון רבים.

כשם שבנוגע ליציאת מצרים כפשוטה נאמר[83] "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", היינו, שנקודת השיא של יציאת מצרים היא מתן־תורה, וכדאיתא ב'זהר חדש'[221] "בכל יום (מיציאת מצרים עד מתן־תורה) אפיק לן מן גלותא", כיון שעד מתן־תורה היו עדיין ב"מצרים" - כך גם בכללות יותר, שתכלית השלימות דיציאת מצרים תהיה לעתיד־לבוא, שאז יהיה תכלית השלימות דמתן־תורה, בהתגלות תורתו של משיח, כמו שכתוב[222] "ישקני מנשיקות פיהו", שהוא ענין טעמי תורה שיתגלו לעתיד־לבוא.

מג. והביאור בזה:

החל מיציאת מצרים, כאשר "היום הזה נהיית לעם"[223], התחילה עבודתם של ישראל (לא רק בנוגע לעצמם, אלא גם) לפעול בעולם - להאיר את העולם שגם הוא יהיה כלי לאלקות. וכיון שגמר הענין יהיה רק בגאולה העתידה, ש"אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד"[92], ועד ש"ראו כל בשר גו'"[224], הנה עד אז לא הסתיימה היציאה ממצרים; כל זמן שעדיין לא נתבררו כל הניצוצות שנמצאים בכל חלקי העולם - הנה מצד זה שהניצוצות נמצאים בגלות, תקועים ("שטעקן") גם בני ישראל בגלות.

ואף שלכאורה איזה ערך יש לעולם (עם ניצוצות הקדושה שבו) לגבי בני ישראל - הרי כיון שבני ישראל הם הכוונה הפנימית של העולם, כמאמר רז"ל[225] "בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית", והשליחות של בני ישראל היא לזכך את העולם, לכן, קשורים בני ישראל עם ניצוצות הקדושה שבעולם, וכל זמן שניצוצות הקדושה הם בגלות, חסר עדיין בגאולה של בני ישראל.

וככל הענינים משתקף גם ענין זה בהלכה בפועל[213] - כפי שמצינו בנוגע לטבילה במקוה, שכל זמן שישנו חלק השייך לגוף, אפילו שערות שהם טפל לבשרו[226], שנשאר מחוץ למים, ולא נטהר, אזי לא נטהר האדם כולו, אפילו ראשו[227]. ועד כדי כך קשורה טהרת הראש וטהרת השערות, שלא זו בלבד שתלויים זה בזה (שהראש אינו יכול להטהר ללא השערות), אלא עוד זאת, שטהרתם מוכרחת להיות בבת אחת, שהרי אי אפשר לחלק את הטבילה לחלקים, תחילה חלק זה ואחר־כך חלק אחר, תחילה העיקר ואחר־כך הטפל, או להיפך, אלא טבילת כל אברי הגוף יחד עם השער הטפל מוכרחת להיות בבת אחת.

וכמו כן בנוגע לגאולת עם ישראל - שאינה יכולה להיות בשלימותה אלא רק כאשר עם ישראל ישלים את שליחותו ויברר גם את ניצוצות הקדושה שבעולם (אף שהם טפלים ובאין־ערוך לבני ישראל עצמם), וענין זה יושלם בגאולה העתידה, ש"אז אהפוך אל עמים וגו'".

---

219) ח"ג קעו, רע"א. וראה גם זח"א בהשמטות סי' כה (רסא, ב), הובא באוה"ת נ"ך עה"פ סק"ז (ע' תפז).

220) רד"ה כימי צאתך דאחש"פ תש"ח (סה"מ תש"ח ע' 159). וראה גם שם רפי"ב (ע' 164).

221) ר"פ יתרו.

222) שה"ש א, ב ובפרש"י.

223) תבוא כז, ט.

224) ישעי' מ, ה.

225) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית. ובכ"מ.

226) עירובין ד, ב. וש"נ.

227) ראה רמב"ם הל' מקוואות פ"א ה"ז.

נח. דובר כמה פעמים[279] שכל ענין שמקשרים עם מעשה בפועל, הרי זה בתוקף יותר, כמובא גם בנגלה דתורה.

וכן הוא בנוגע להמדובר לעיל (סעיף כ"ה) בענין "שמור את חודש האביב", שיהא חג הפסח בזמן האביב, היינו, שתהיה התבואה מוכנה לקצירה - הרי השייכות למעשה בפועל מודגשת במיוחד בנוגע לארץ ישראל (מה־שאין־כן בחוץ לארץ).

ובנוגע אלינו - הרי זה שייך במיוחד לכפר חב"ד, ששם ישנה ההתעסקות בעבודת השדה והכרם על־ידי אחינו בני ישראל שיצאו לחירות לאחרי כמה וכמה שנים שהיו נתונים בצרה ושביה[280], ולכן הוצרכה עבודתם להיות מתוך מסירות נפש בפועל ובגלוי (כמו שנתבאר לעיל במאמר[281]).

ויהי רצון, שיציאתם משם תהיה באופן ש"בתר רישא גופא אזיל"[282], היינו, שתהיה היציאה לחירות - עם כל הפירושים - אצל כל בני ישראל שעדיין נמצאים שם, בשמחה וטוב לבב, מתוך הרחבה ועונג,

ועד לחירות האמיתית שתהיה אצלם - בתוככי כל בני ישראל בכל מקום שהם - בקרוב ממש, על־ידי משיח צדקנו.

[לאחרי ברכת המזון, תפלת ערבית, הבדלה ואמירת "ויתן־לך" - נתן כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א לכל המסובים שיחיו בידו הקדושה מ"כוס של ברכה". וטרם צאתו אמר:

שבוע טוב, קיץ בריא וטוב תמידי ("אַ גוטן תמיד"), ולהמשיך על כל השנה כולה.

ואחר־כך התחיל כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א לנגן "כי בשמחה תצאו"].

279) ראה שיחת אחש"פ תש"כ ס"ב (תורת מנחם - התוועדויות חכ"ח ע' 40 ואילך). שם חמ"ב ע' 223. וש"נ.
280) ראה גם לעיל ס"ע 81 ואילך. וש"נ.
281) ד"ה ונחה גו' פ"ט (לעיל ע' 193).
282) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח ניסן, תשי"ט
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה יצחק שי' הלוי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מכ"ז ניסן עם המצורף אליו.

ובעת רצון יקרא על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

ובודאי לדכוותי' למותר להאריך במאמר רז"ל שאין מספיק עשי' לחוד, אלא שצ"ל עשי' דוקא באופן כדבעי למיעבד, ומובן שכוונתי בהנוגע אליו, שגם לאחרי מה שכותב, שכשמוצא שעה לומד בנגלה ונסתר וכו', הנה מי שחונן בכח השפעה על הזולת, ברור שזהו מתפקידו הפנימי, ולא עוד שדוקא כנ"ל באופן דבעי למיעבד, ואם בכל הזמנים ובכל המקומות, השיטה דאני את נפשי הצלתי, היתה מגונה (עיין זהר ח"א ק"ו א') עאכו"כ בתקופתנו ובארצוה"ב, שבשנים אלו ניכרת התעוררות חזקה בין הצעירים לתשובה להי' לתורתו ולמצותיו, אלא שצריכים שמי שהוא יורם הדרך, ורואים במוחש, שכששומעים הדברים לא בשפתם המדוברת או ממי שהוא זקן מהם עשיריות בשנים, אין לזה השפעה כ"כ, כמו ששומעים זה בשפת המדינה וממי שקרוב אליהם בגיל, וק"ל ואין להאריך בדבר הפשוט.

ויהי רצון, שעכ"פ מכאן ולהבא יתחיל בהשפעה על הזולת ובהוספה בזה כהנה וכהנה, וזכות הרבים מסייעתו.

המצפה לבשו"ט בכל האמור.

יב

ביאור החילוק בין יעקב ומשה, דשניהם נזדמנה להם אשתו אצל הבאר"

יעקב נזדמנה לו אשתו רחל אצל הבאר, ומשה נזדמנה לו אשתו צפורה אצל הבאר.

והנה, אם שהבאר דיעקב ומשה אחד הוא בכלל כמו שאמר בזהר חלק ב׳ דף יג ע״א[1] מהאי בירא אשתקיין עדרייא דרעי משה כו׳ מהאי בירא אשתקיין עדרייא דבריר יעקב כו׳, וכן יעקב ומשה הם דרגא א׳ בכלל.

מ״מ יש הפרש ביניהם, והוא:

יעקב, הוא בחי׳ חיצוניות.

ומשה, הוא בחי׳ פנימית וכמאמר[2] משה מלגו ויעקב מלבר.

ויעקב נקרא קטן כמ״ש[3] בנה הקטן, וכתיב[4] מי יקום יעקב כי קטן הוא, ואצל הבאר נזדמנה לו אשתו רחל[5] הקטנה.

ומשה הוא גדול כמ״ש[6] ויגדל משה וכתיב[7] גם האיש משה גדול מאד, ואצל הבאר נזדמנה לו צפורה שהיא מבחי׳ לאה שהיא גדולה.

וכתיב[8] ויואל משה לשבת את האיש ר״ת לאה, זהו שכתוב אח״כ ויתן לו את צפרה כו׳ כי צפרה היא מבחי׳ לאה[9], ועיין בטעמי מצות להרח״ו ז״ל זיע״א פרשת שופטים בענין ח״י נשים שהמלך מותר ליקח.

והבאר דיעקב הי׳ אצל[10] חרן.

והבאר דמשה הי׳ במדין[11].

א״כ, אם שהבאר שלהם בכלל אחד הוא, עכ״ז באר דיעקב הוא בחי׳ חיצוניות, ובאר דמשה הוא בחי׳ פנימית.

והנה יעקב הנקרא קטן הוא מבחי׳ מוחין דקטנות, ומשה שהוא גדול הוא בחי׳ מוחין דגדלות, ועיין בלקוטי תורה להאריז״ל פרשת ויחי בפסוק ויתחזק ישראל[12], ומוחין דגדלות הם שמות[13] הוי׳, זהו שלמשה נתגלה שם הוי׳ ולא ליעקב אם שהי׳ בחיר[14] שבאבות, כמ״ש[15] ושמי הוי׳ לא נודעתי להם, ולמשה נתגלה זה.

זהו שהבאר דיעקב הי׳ אצל חרן, חר״ן הוא מספר[16] ג׳ פעמים אלקים והיינו מוחין דקטנות שהם שמות אלקים.

והבאר דמשה הי׳ אצל מדין, מדי״ן הוא מספר ד׳ פעמים הוי׳, והיינו מוחין דגדלות שהם שמות הוי׳.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות־דברים עמוד לד

---

1) פירוש: מזו הבאר מקבלים העדרים שרעה משה שהם בני ישראל, מזו הבאר מקבלים שפע גם העדרים שבירר יעקב, ע״ש.

2) ראה אור התורה ואתחנן עמוד קעב וז״ל: ידוע המאמר בזהר בכמה דוכתי דמשה מלגאו ויעקב מלבר, פי׳ שרש בחי׳ משה הוא הדעת והוא בחי׳ הפנימית ליעקב שהוא מדת אמת הנ״ל. וביאור הדברים הנה עד״מ מבשרי אחזה כו׳ בהיות ידוע דהתינוק מדותיו מצומצמים מאד בבחי׳ הקטנות לדברים קטנים מאד כמו השחוק באגוזים וכיוצא, ולכשיגדל יגדלו המדות בו שיתאוה לדברים גדולים כמו כבוד וממון וכיוצא, וזהו השינוי מסיבת הדעת הוא בא מפני שבקטנותו הדעת שלו קטן ואינו משיג רק לדברים וענינים קטנים בלבד וע״כ מדותיו קטנים וכמ״ש (משלי יב, ח) לפי שכלו יהולל איש כו׳ וכידוע, וכאשר יגדל בדעתו יגדלו מדותיו לחשוק דברים גדולים כו׳, וא״כ אנו רואים מזה מאחר שהדעת הוא עיקר ומקור המדות והוא הסיבה והגורם קטנות המדה או גדלות המדה דהיינו לפי קטנותו או גדולתו הרי הוא המלובש ומוסתר בתוך פנימי׳ המדה ממש ולכך תלוי בו אופן גידולה כנ״ל, וזהו הנק׳ דעת המתפשט במדות וכו׳.

וא״כ אור הדעת הרי הוא בחי׳ פנימית המדות ועיקרם ולכך אמר משה מלגאו ויעקב שהוא כללות המדות מלבר, כי בחי׳ הדעת הוא עיקר עצם המדות בבחי׳ פנימיותן, ומאחר שכן הגם שמדת יעקב נק׳ אמת אבל הוא רק מלבר לגבי משה שהוא מלגאו וכו׳, וכידוע דהדעת עולה עד הכתר דהיינו שמאיר בו הארת השלימות דכתר כנ״ל הטעם במדת אמת דיעקב, וגם הוא מאיר בו ביתר שאת מטעם שהוא אמיתית המדות ועצמותם ביותר כנ״ל וד״ל, ע״ש.

ראה לקמן סימן נט.

3) בראשית כז, טו. שם, מב.

4) עמוס ז, ב.

5) בראשית כט, יח. ויאהב יעקב את רחל ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה״.

6) שמות ב, יא.

7) שם יא, ג.

8) שם ב, כא.

9) ראה גם לקוטי תורה מהאריז״ל תהלים (צ, א) וז״ל: תפלה למשה איש האלקים״ ר״ת לאה וסופי תיבות משה למפרע, רמז שמשה הוא בעלה דמטרוניתא שהוא סוד צפורה, ע״ש.

10) מבאר: דבאר״ דיעקב שהוא בחי׳ קטן, יש לו קשר עם חרן״ דהוא בחי׳ קטנות המוחין״ בחי׳ אלקים כדלקמן, ובאר״ דמשה — בחי׳ גדלות — הי׳ במדין״ דמרמז לבחי׳ הוי׳.

11) שמות ב, טו.

12) ועיין בזה״ק פרשת וישלח דף קע״ד ע״א שישראל ויעקב הוא ע״ד שמות הוי׳ ואלקים ע״ש, הרי שיעקב הוא ע״ד שם אלקים, וידוע שמוחין דקטנות הם שמות אלקים (וישראל שהוא ע״ד שם הוי׳, הוא כמו בחי׳ משה כמובן מהלקוטי תורה פרשת ויחי שם).

13) ראה לקמן סימן סב.

14) ראה בראשית רבה ריש פע״ו הבחור שבאבות זה יעקב, שנאמר (תהלים קלה, ד) כי יעקב בחר לו י־ה״. זהר חלק א׳ דף קיט, ב. שער הפסוקים תולדות כז, כה.

15) שמות ו, ג.

16) אלקים בגי׳ 86, ג׳ פעמים (3X86 = 258), כמספר חר״ן. זהו דחרן״ מרומז על בחי׳ אלקים, בחי׳ צמצום וגבורה הנק׳ קטנות המוחין.

ראה תורת חיים בראשית (פרשת לך לך) צ, א ואילך. קסו, סע״ב. דחרן״ בגי׳ גרון״ (עם הכולל), שהוא בחי׳ מיצר הגרון שמפסיק ומבדיל בין המוחין שבראש — השגה והבנה באלקות, למדות שבלב, וזהו״ע קטנות המוחין, שהתפעלות השכל שבמוח מתכווץ ומתמעט, שאינו פועל בהרגש מדות שבלב ע״ש. ראה אור התורה פרשת וארא עמוד קנח.

יד, כט – ויחזק ה' את לב פרעה מלך מצרים וירדוף אחרי בני ישראל ובני ישראל יוצאים ביד רמה

א. ידועה אגרת הקודש של הבעל שם טוב[1], בה מסופר על שאלתו את המשיח: "אימתי קא אתי מר?" מתי יבוא המשיח? ותשובת משיח: "לכשיפוצו מעינותיך (מעיינות החסידות) חוצה",

כל הענינים הרי רמוזים בתורה[2]: התרגום אומר על הפסוק[3] "ובני ישראל יוצאים ביד רמה" – "בריש גלי". ובספרים נאמר שבתיבת "בריש" מרומז הבעל שם טוב: **בריש** הוא ראשי תיבות "ר' ישראל בן שרה", וגם "ר' ישראל בעל שם"[4].

גם נאמר בספרים, שבתיבת "בריש" מרומז הרשב"י: **בריש** הוא ר"ת "ר' שמעון בן יוחאי"[4]. גם האריז"ל: "ר' יצחק בן שלמה". שעל ידי תורת רשב"י והאריז"ל[5] תבוא הגאולה – "ובני ישראל יוצאים ביד רמה". כדאיתא בזוהר[6]: "האי ספר הזהר יפקון בי' מן גלותא ברחמים" (בספר הזהר יצאו מהגלות ברחמים). רשב"י וכן האריז"ל הרי גילו פנימיות התורה רק ליחידי סגולה, וגם זאת בהגבלה, ואילו גילוי המשיח יהי' כאשר פנימיות התורה תתגלה באופן של הפצה דוקא[7], ובכל מקום עד **לחוצה**, וענין **זה** החל מהבעל שם טוב, שהתחיל לגלות חסידות לכול, ללא הגבלות.

ב. בתורה בא הכל בדיוק. גם מה שהרמז של רשב"י, האריז"ל ושל הבעל שם טוב אינו בלשון הפסוק כי אם בתרגום, הוא איפוא מדוייק.

פשוטו של הכתוב מדבר על יציאת מצרים. אלא שמאחר וגלות מצרים היא שורש לכל הגליות[8], ויציאת מצרים היא שורש לכל הגאולות, נרמזת בפסוק זה של יציאת מצרים גם הגאולה העתידה על ידי משיח צדקנו.

בתרגום, רמוזה הגאולה העתידה בגילוי יותר. תירגום התורה מלשון הקודש לשפת־גלות, לתרגום, בא משום שבזמן הגלות לא הבינו הכל את לשון הקודש. ונמצא, שעל ידי התרגום המשיכו תורה ולשון קודש גם בלשון חול, שגם החול יהי' קודש[9]. וזוהי ההכנה לגאולה העתידה.

בגאולת מצרים נותר הרע בתקפו, הרי לכן נאלצו בני ישראל **לברוח** מהרע[10] "כי ברח העם". לא כן בגאולה העתידה, שעל אותו הזמן נאמר[11]: "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", שהרע והטומאה יעלמו אז לגמרי. ולכן בגאולה העתידה לא יהי' צורך לברוח – "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון"[12], כי אם "וראו כל בשר יחדיו"[13], שגם הבשר הגשמי כאן למטה יראה אלקות במוחש.

לכן נרמזים שמותיהם של הרשב"י, האריז"ל והבעל שם טוב דוקא בתרגום, כי תורתם היא באופן של "יפוצו מעינותיך חוצה" (לא לברוח מהחוץ, אלא אדרבה, להפיץ **שם** את המעיינות של פנימיות התורה), כשם שהתרגום מביא לשון קודש ותורה לתוך החול והחוצה, שעל ידי זה תהי' הגאולה העתידה.

ג. יהודי כתב לי, שבתיבת "בריש" מרומז גם הרבי בעל ההילולא – ר' – רבי, י' – יוסף יצחק, ב' – בן, ש' – שלום (דובער) וכן שטערנא שרה (אם הרבי).

אף שבדרך כלל אין להמציא ר"ת ורמזים, אבל בנוגע לענינים שמצד עצמם הם ברורים ונכונים, יש מקום למצוא להם גם רמז. – כל הנהגה ודרך בעולם, מה טוב למצוא דוגמתם (על כל פנים דוגמא רחוקה) בעניני תורה. ובענינו יש לומר שהוא על דרך דברי הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות, על אתרוג, הדס וכו', שהגמרא דורשת אותם מהפסוק, שאין פירוש הדבר, שללא הדרשות לא היינו יודעים מהי כוונת "פרי עץ הדר וכו'", אלא שבני ישראל בכל הדורות ידעו בקבלה ממשה רבינו דור אחר דור מה הם הד' מינים, אלא כיון שהכול הרי מרומז בתורה, חפשו חכמים ומצאו רמז על כך גם מפסוקי התורה.

ד. כאמור לעיל, גילוי החסידות לכל, ללא הגבלה, החל מהבעל שם טוב. וכידוע, שהבעש"ט הלך מעיר לעיר ומכפר לכפר, ומסר ענינים של תורת החסידות גם לאנשים פשוטים ביותר. אלא כדי שהאנשים הפשוטים יוכלו להשיג הדברים, התאים הבעל שם טוב את עניני החסידות לפי ערכם, בסיפורים, פתגמי־תורה קצרים והדומה, כשבתוכם חבויים רזין ורזין דרזין.

הנהגת המגיד ממעזריטש – תלמיד וממלא מקומו של הבעל שם טוב – היתה, לומר חסידות בגלוי (לא על ידי הלבשתם בלבושים של סיפורים וכדומה), אבל זה רק לתלמידיו וגדולי תורה, אבל לא לכולם.

הנהגת אדמו"ר הזקן – תלמידו וממלא מקומו של המגיד – והרביים ממלאי מקומו, היתה להלביש עניני חסידות בשכל, שגם שכל אנושי יוכל להשיג את תורת החסידות. וזהו החידוש של חסידות חב"ד, לגלות חסידות לכל בני

---

1) ראה לקוטי שיחות ח"ג (המתורגם ללה"ק) ע' 74 הערה 92* והע' 03. ביאור הענין – ראה שיחת שמח"ת תר"ץ (לקו"ד ח"ב ע' 275 ואילך).

2) זח"ג רכא, א. וראה ב"ק צב, א.

3) שמות יד, ח.

4) הובא בדגל מחנה אפרים במקומו.

5) ראה הקדמת הס' כסא מלך, מקדש מלך.

6) ח"ג קכד, ב. וראה אגה"ק סי' כו.

7) כדיוק הל' בתקוני זוהר (ת"ו בסופו) דברי אליהו הנביא מבשר הגאולה מגלותנו זה (לרשב"י): כמה ב"נ לתתא **יתפרנסון** מהאי חיבורא דילך כד אתגלי לתתא בדרא בתראה בסוף יומיא **ובגינא** וקראתם דרור בארץ גו'. ובכסא מלך שם ביאר והדגיש: בדרא בתראה דוקא קרוב לימות המשיח כו' (אף אשר) זה כמה מאות שנים שנתגלה כו' (כי הלימוד צ"ל דוקא באופן של) יתפרנסון כו' **יפורשו** מאמריו העמוקים בהקדמות שגילה האר"י זלה"ה כו' **שיבינו** כו' כי הלומד גירסא בעלמא הגם שיש לו שכר טוב כו' עכ"ז הסגולה דבגיני' וקראתם דרור היא כשיתפרנסון וילמדו פירושי המאמרים כו'. – ראה ג"כ הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות.

8) ראה ויק"ר פי"ג, ה.

9) ראה לקוטי שיחות ח"ג (המתורגם ללה"ק) ע' 611. תורה אור משפטים ד"ה ויראו גו' לבנת הספיר.

10) תניא פל"א.

11) זכרי' יג, ב.

12) ישעי' נב, יב. וראה המשך וככה – תרל"ז בסופו.

13) שם מ, ה.

ישראל, לא רק ליחידי סגולה, השייכים לזה מצד גודל נשמתם או מצד עבודתם. ובמיוחד נעשה כן לאחר גאולת י"ט כסלו[14]. ועל ידי כך גדל והתרחב חוג לומדי מעיינות תורת החסידות, וגדול לימוד שמביא לידי מעשה, הנהגה חסידותית.

מכל מקום, לא היתה לכולם גישה נוחה כל כך לתורת החסידות, שכן רק בעלי שכל מסוגלים היו להבין את תורת החסידות. דרכי החסידות היו אמנם עבור כולם, גם לאנשים פשוטים, אבל את תורת החסידות יכלו להבין רק בעלי שכל בלבד. גם בנוגע לפרסום חסידות הי' הבדל בין חסידים ושאינם חסידים. חוג החסידים אמנם הלך וגדל, אך עדיין נותרו שני חוגים: חסידים ושאינם חסידים.

דרכו של הרבי בעל ההילולא היתה, לומר חסידות לכולם, ללא כל הגבלות. בכל מקום אליו הגיע הרבי דיבר חסידות, מבלי להתחשב אם המקום הוא חסידי או לא. יתרה מזו: הרבי השקיע כוח מיוחד שגם אלו, שחסר להם עדיין בקיום המצוות, ילמדו תורת החסידות. הוא התאים ואיפשר הבנת החסידות גם לאלו שחסרה אצלם ידיעה, עד שאפילו אלו שאינם מבינים לשון קודש ואפילו לא אידיש, ציוה הרבי לתרגם עבורם חסידות בשפת המדינה.

ובדרך אפשר יש לומר, שבזה דומה הנהגת הרבי להנהגת הבעש"ט: שניהם שוחחו בתורת החסידות באופן המתאים לכולם, גם לאנשים פשוטים, וכן הפיצו שניהם חסידות בכל החוגים – ללא הגבלות. שאר רבותינו קירבו לכולם, גם לאנשים פשוטים, את ההליכה וחיי דרכי החסידות. ואילו הבעש"ט והרבי, נתנו לכל בני ישראל לא רק את דרכי החסידות כי אם גם את תורת החסידות.

ה. כאמור, הי' הבעש"ט מתאים ומלביש עניני חסידות בסיפורים וכדומה, שהי' מספר לאנשים פשוטים ובפתגמי תורה קצרים. אמנם היו בפתגמי התורה ואפילו בסיפורים רזין דרזין, אך האנשים הפשוטים קלטו בגלוי את הסיפורים, או את הפתגם הקצר, ולא את תוכנו הפנימי, את הסודות החבויים בפתגם או בסיפורים.

אבל הרבי, גילה את תורת החסידות באופן שכולם יוכלו להבין **אותה**. הוא אמנם ביטא אותם בענינים קלים ובאותיות פשוטות, אבל גם המקבלים הבינו שמדברים חסידות, ואף קלטו אפס קצהו של הרזים שבהם.

כלומר את הכיוון להפצת תורת החסידות באופן כזה הנדרש כהכנה קרובה וסמוכה **ממש** לביאת המשיח נתן הרבי. משיח הרי יבוא **בגלוי לכל ישראל**, כך שגם ההכנה לכך, הפצת תורת החסידות, צריכה להיות **לכל** ישראל באופן **גלוי** –

הרבי הי' זה שנטל את האבן הטובה שבכתר המלך, שבה תלוי' כל חשיבות הכתר – כמשל הידוע[15], והפיצה עד לאנגלית וצרפתית וכו'. הרי מובן איפוא, שהרבי הי' זה שעשה את ההכנה, האחרונה ממש, לגאולה האמיתית, שהיא כפי שהרמב"ם פוסק בבירור כיצד יהי' תחילת ותהליך סדר הגאולה[16]:

(בתחילה יהי') יעמוד מלך מבית דוד, הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו – כפי תורה שבכתב ו(תורה) שבעל פה; ויכוף כל ישראל לילך בה (דרך התורה) ולחזק בדקה; וילחום מלחמות ה' כו' ויצליח ויבנה המקדש במקומו ויקבץ נדחי ישראל כו' ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' כו',

וכדברי הנביא שהגאולה הנוכחית תהי' **כימי צאתך מארץ מצרים** – באופן[17] של – **אראנו נפלאות**, גאולה ביד רמה ובריש גלי, ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

לקוטי שיחות ח"ג, משיחות יו"ד שבט תשי"ב (מתורגם ללה"ק)

14) ראה שיחת י"ט כסלו תרס"ח (תורת שלום ע' 112 ואילך).

15) ראה התמים חוברת ב ע' מט.

16) רמב"ם הל' מלכים פי"א ה"ד. וראה מכתב כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע (בקובץ מכתבים ח"א מכתב ט).

17) מיכה ז, טו. וראה ג"כ זח"ב קפט, ב. רמ, רע"א.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ' א

על כל העניין בשביל החידוש שמתחדש שם. ולכך סובר רבי ישמעאל שאין לדרוש ממה שחזרה התורה על הפסוק 'וקנא לאשתו' שחייב לקנאות, שהרי הייתה צריכה התורה לכתוב 'והיא לא נטמאה' כפי שהתבאר, ולכן חזרה שוב גם על ענין הקינוי.

מבארת הגמרא את מחלוקתם השנייה של רבי ישמעאל ורבנן. "**לָהּ יִטַּמָּא**" **רְשׁוּת** – מותר לכהן להיטמא לקרוביו, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** – מצוה עליו להיטמא לקרוביו. שואלת הגמרא, **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה עליו להיטמא, אלא **אַיְּדֵי דְּכָתִיב** – מאחר שכתוב "**אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו**" – שאסרה התורה על הכהנים להיטמא למתים, **אִיצְטְרִיכָא לְמִיכְתַּב 'לָהּ יִטַּמָּא'** – הוצרכה התורה לכתוב 'לה יטמא', ללמדנו שמותר לכהן להיטמא לאחותו ולכל קרוביו, אך אין זו חובה. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** מניין לו שחייב להיטמא, הרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין איסור בדבר ומנין שחובה עליו להיטמא. ומשיבה, סובר רבי עקיבא שדבר זה נלמד מהפסוק "**מִכִּי אִם לְשֹׁאֵרוֹ**" **נִפְקָא**, וכיון שכך, 'לָהּ יִטַּמָּא' **לָמָּה לִי** – לשם מה חזרה התורה וכתבה 'לה יטמא', **לְחוֹבָה** – ללמדנו שמצוה עליו להיטמא לקרוביו. שואלת הגמרא, אם כן **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שסובר שאין חיוב להטמא מה דורש מהפסוק 'לה יטמא', שהרי למדנו שאין איסור בדבר מהפסוק 'כי אם לשארו'. ומשיבה, דורש 'לָהּ **מִיטַּמֵּא**' **וְאֵין מִיטַּמֵּא לְאֵיבָרֶיהָ** – שאסור לכהן להטמא לאברים של קרוביו, אלא רק לכל גופם.

ב״ה, כ״ח ניסן, תשי״ט
ברוקלין.

הרה״ג וו״ח אי״א נו״נ וכו׳ מו״ה יצחק שי׳ הלוי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מכ״ז ניסן עם המצורף אליו.

ובעת רצון יקרא על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

ובודאי לדכוותי׳ למותר להאריך במאמר רז״ל שאין מספיק עשי׳ לחוד, אלא שצ״ל עשי׳ דוקא באופן כדבעי למיעבד, ומובן שכוונתי בהנוגע אליו, שגם לאחרי מה שכותב, שכשמוצא שעה לומד בנגלה ונסתר וכו׳, הנה מי שחונן בכח השפעה על הזולת, ברור שזהו מתפקידו הפנימי, ולא עוד שדוקא כנ״ל באופן דבעי למיעבד, ואם בכל הזמנים ובכל המקומות, השיטה דאני את נפשי הצלתי, היתה מגונה (עיין זהר ח״א ק״ו א׳) עאכו״כ בתקופתנו ובארצוה״ב, שבשנים אלו ניכרת התעוררות חזקה בין הצעירים לתשובה לה׳ לתורתו ולמצותיו, אלא שצריכים שמי שהוא יורם הדרך, ורואים במוחש, שכששומעים הדברים לא בשפתם המדוברת או ממי שהוא זקן מהם עשיריות בשנים, אין לזה השפעה כ״כ, כמו ששומעים זה בשפת המדינה וממי שקרוב אליהם בגיל, וק״ל ואין להאריך בדבר הפשוט.

ויהי רצון, שעכ״פ מכאן ולהבא יתחיל בהשפעה על הזולת ובהוספה בזה כהנה וכהנה, וזכות הרבים מסייעתו.

המצפה לבשו״ט בכל האמור.

ב״ה, כ״ט ניסן, תשי״ט
ברוקלין.

האברך וו״ח אי״א רב פעלים כו׳ אהרן נחמן שי׳

שלום וברכה!

לאחרי הפסק נתקבל מכתבו ממוצש״ק פ׳ אחרי עם המצורף אליו, ולפלא שמקצר במקום שאמרו להאריך, בהנוגע לפעולות מבצע מצה שמורה וכו׳, ואף שלימוד זכות יש בזה, שבודאי יראה שאחרים יכתבו בזה בפרטיות הדרושה.

ויהי רצון שיבשר טוב באותן הנקודות שכותב הוא, ובפרט שצדק בדבריו, שכמה מהם **עתה** שעת הכושר לעשות בהצלחה, ומבלי קישוים יתרים, ועל כגון דא נאמר, יפה שעה אחת קודם, אף שכמובן צ״ל בתכנית מוכנה ובדרכי נועם.

מה שניכר גם כן במכתבו הוא, שלדאבון כנראה, גם השנה לא ניצלו המפעל דמצה שמורה באופן מסודר, והרי זו מהפעולות המיוחדות לחב״ד, ונותנות דרך לחדור לכאו״א בדרך של נועם, וביחד עם זה נותנות אפשריות לאמר דבור של התעוררות, וק״ל.

ויהי רצון שכיון שבאים אנו מחדש ניסן, ונכנסים לחדש זיו, בו נולדו זיותני עולם, וידוע דברי האריז״ל, שכשהימים נזכרים (ה״ה גם) ונעשים, הנה יתוסף בכל ענינים הפרטים והכללים, בתכ״י, חירות וגאולה להרבות זיו בעולם, זיו והארות מעשה אבותינו, וכמובא בתניא, שכל אבריהם ועשיותיהם רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם.

בברכה לבשו״ט בענינים הפרטים ובענינים הכללים ובקרוב.

◆ יום ראשון ט"ז ניסן ◆

טז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ:

רש"י ◄ **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ'** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מוֹשְׁלוֹ מָשָׁל לְחוֹלֶה שֶׁנִּכְנַס אֶצְלוֹ רוֹפֵא. אָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב. בָּא אַחֵר וְאָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב, שֶׁלֹּא תָּמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי. זֶה זֵרְזוֹ יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר: "אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן".◆

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בָּתַר דְּמִיתוּ תְּרֵין בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרוֹבֵיהוֹן אֶשְׁתָּא נוּכְרִיתָא קֳדָם יְיָ וּמִיתוּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כז ע' 117)

פָּרָשַׁת אַחֲרֵי

סֵדֶר הַפָּרָשִׁיּוֹת מִתְּחִלַּת חֲמֵשׁ וַיִּקְרָא וְעַד פָּרָשַׁת אַחֲרֵי, הוּא בְּסֵדֶר מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה: רֵאשִׁית מַגִּיעוֹת וַיִּקְרָא, צַו וְחֵלֶק מִפִּ' שְׁמִינִי - בָּהֶם מְדֻבָּר עַל עִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה בִּלְבַד, הַמִּשְׁכָּן, בִּגְדֵי הַכְּהוּנָה, הַקָּרְבָּנוֹת וְכוּ'. לְאַחַר־מִכֵּן שְׁמִינִי, תַּזְרִיעַ וּמְצֹרָע - פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁעוֹסְקוֹת בַּהַבְדָּלָה שֶׁבֵּין עִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה, לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם - לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא לַטָּהוֹר. וּלְאַחַר־מִכֵּן מַגִּיעָה פָּרָשַׁת אַחֲרֵי - הָעוֹסֶקֶת בְּדִינֵי יוֹם־כִּפּוּר - לְאַחֲרֵי שֶׁאָדָם שָׁמַע אֶת מִצְוֹת הַתּוֹרָה, וְנִכְשַׁל בָּהֶם, אַל לוֹ לְהִתְיָאֵשׁ, בִּגְלַל שֶׁיֶּשְׁנוֹ יוֹם הַכִּפּוּר, בְּיוֹם זֶה "יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ז ע' 117)

וַיְדַבֵּר ה' . . אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן (טז, א) **מָשָׁל לְחוֹלֶה שֶׁנִּכְנַס אֵצֶל רוֹפֵא . . וְאָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב, שֶׁלֹּא תָּמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי . . לָכֵן נֶאֱמַר 'אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן' שֶׁלֹּא יָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו.** (רש"י) בְּדֶרֶךְ כְּלַל אָדָם חוֹלֶה, סוֹבֵל מֵחֹם גָּבוֹהַּ, וְלָכֵן יֵשׁ לוֹ תְּשׁוּקָה גְּדוֹלָה לְצַנֵּן אֶת גּוּפוֹ ע"י אֲכִילַת דְּבָרִים צוֹנְנִים, וּשְׁהוּת בִּמְקוֹמוֹת קָרִים. אַזְהָרָה לְבַד שֶׁלֹּא יֹאכַל צוֹנֵן וְלֹא יִשְׁכַּב בִּמְקוֹמוֹת קָרִים, לֹא תּוֹעִיל, כִּי תְּשׁוּקָתוֹ שֶׁל חוֹלֶה הִיא לְקָרֵר אֶת גּוּפוֹ. רַק אַזְהָרָה וּפַחַד שֶׁאִם יַעֲשֶׂה כָּךְ יָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי, גּוֹרֶמֶת לַחוֹלֶה שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים אֵלּוּ.

עַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּעִנְיַן אַהֲרֹן וְהַכֹּהֲנִים, תְּשׁוּקָתָם הַטִּבְעִית שֶׁל הַכֹּהֲנִים לְהִתְעַלּוֹת וּלְהִתְקָרֵב אֶל ה' הִיא כָּל־כָּךְ עֲצוּמָה, שֶׁאַזְהָרָה לְבַדָּהּ לֹא תּוֹעִיל. רַק הַפַּחַד שֶׁהֵם יָמוּתוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, הִיא תִּגְרֹם לָהֶם לְהִתְגַּבֵּר עַל תְּשׁוּקָתָם הַטִּבְעִית.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 117)

אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב (רש"י טז, א) **אֲכִילַת צוֹנֵן** – כְּנֶגֶד הָאִסּוּר לְהִכָּנֵס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים בְּכָל יוֹם (מִלְּבַד יוֹם כִּפּוּר) אֲפִלּוּ לְשֵׁם הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת. כִּי הַקָּרְבָּנוֹת נִמְשָׁלִים לְלֶחֶם וּלְמַאֲכָל, וְהַקְרָבָתָם שֶׁלֹּא כַּדִּין כְּמוֹהוּ כַּאֲכִילַת מַאֲכָל צוֹנֵן. **שְׁכִיבָה בְּטַחַב** – כְּנֶגֶד הָאִסּוּר לְהִכָּנֵס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים לֹא קָרְבָּנוֹת (אֲפִלּוּ בְּיוֹם כִּפּוּר). כִּי הַשְּׁהִיָּה שָׁם לֹא הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת דּוֹמָה לִשְׁהִיָּתוֹ שֶׁל חוֹלֶה בְּמָקוֹם קַר, לֹא אֲכִילַת מַאֲכָל צוֹנֵן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עַל־פִּי לקוטי־שיחות כרך ג, עמוד 987 – מתוך 'לקראת שבת')

חֶטְאָם שֶׁל בְּנֵי אַהֲרֹן

אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ: (טז, א)

וְאֵינוֹ מוּבָן: מַה מּוֹסִיפָה תֵּיבַת "וַיָּמוּתוּ" עַל הַנִּכְתָּב קוֹדֶם "אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן"?

עוֹד צָרִיךְ לְהָבִין: מִבֵּין הַדְּבָרִים שֶׁעֲלֵיהֶם נָעֲנְשׁוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, מוֹנֶה הַמִּדְרָשׁ כִּדְלְהַלָּן: נִכְנְסוּ לִפְנֵי וְלִפְנִים [לְקוֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים], מְחוּסְרֵי בְּגָדִים הָיוּ [לֹא לָבְשׁוּ אֶת כָּל בִּגְדֵי הַכְּהוּנָה שֶׁחַיָּבִים לִלְבֹּשָׁם בְּעֵת עֲשִׂיַּת הָעֲבוֹדָה], לֹא הָיוּ לָהֶם בָּנִים, לֹא הָיוּ לָהֶם נָשִׁים.. וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֵיכָן מְרוּמָזִים הֵם בַּפָּסוּק?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה: תּוֹרַת הַחֲסִידוּת מְבָאֶרֶת (עיין ב'אור החיים' הקדוש), שֶׁהַחֵטְא שֶׁל שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן לֹא הָיָה חֵטְא כִּפְשׁוּטוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא חֶטְאָם הִתְבַּטֵּא בְּכָךְ שֶׁנָּתְנוּ שֶׁדְּבֵקוּתָם הָעֲצוּמָה בַּהקָבָ"ה תְּבִיאֵם לִידֵי כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּפוֹעַל. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמוּתוּ" שֶׁקִּירוּבָם אֶל ה' הָיָה בְּאוֹפֶן הַמֵּבִיא לִ"וַיָּמוּתוּ", וְזֶה נֶחְשָׁב לְחֵטְא, כִּי בַּד בְּבַד עִם הָרָצוֹן לְהִתְפַּשֵּׁט מֵהַגַּשְׁמִיּוּת וּלְהִדָּבֵק בָּאֱלֹקוּת - "רָצוֹא", צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם הַתְּנוּעָה דְּ"שׁוּב", הָעֲבוֹדָה דְּנִשְׁמָה בַּגּוּף וְהִתְעַסְּקוּת בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ עַל חֵטְא בְּנֵי אַהֲרֹן

נִרְמָזִים בַּפָּסוּק, שֶׁכּוּלָּם עִנְיָנָם הוּא שֶׁהָיָה לָהֶם יָרְצוֹא לְלֹא שׁוֹב' "בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמוּתוּ": נִכְנְסוּ לִפְנֵי וְלִפְנִים – עִנְיַן הָרְצוֹא. מְחוּסְרֵי בְּגָדִים – נִכְנְסוּ לְלֹא לְבוּשִׁים הַמְרַמְּזִים עַל לְבוּשֵׁי הַמִּצְוֹת (עיין תניא פרק ה) שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם. לֹא הָיוּ לָהֶם נָשִׁים וּבָנִים – לֹא עָסְקוּ בְּמִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה שֶׁמַּטָּרָתָהּ לְהַמְשִׁיךְ נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים.

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת:

ב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה מַלֵּל עִם אַהֲרֹן אָחוּךְ וְלָא יְהֵי עָלֵל בְּכָל עִדָּן לְקוּדְשָׁא מִגְּיוֹ לְפָרֻכְתָּא לְקֳדָם כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא וְלָא יְמוּת אֲרֵי בַּעֲנָנָא אֲנָא מִתְגְּלִי עַל בֵּית כַּפֻּרְתָּא:

רש"י ◄ וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא • שֶׁלֹּא יָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו. וְלֹא יָמוּת • שֶׁאִם בָּא, הוּא מֵת. כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה • כִּי תָּמִיד אֲנִי נִרְאֶה שָׁם עִם עַמּוּד עֲנָנִי. וּלְפִי שֶׁגִּלּוּי שְׁכִינָתִי שָׁם, יִדָּהֵר שֶׁלֹּא יַרְגִּיל לָבֹא, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ; וּמִדְּרָשׁוֹ: לֹא יָבֹא כִּי־אִם בַּעֲנָן הַקְּטֹרֶת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ג, פרשת אחרי)

עַל יְדֵי הַ"וְאַל", הַלֹּא, בִּיטּוּל עַצְמִי - כְּשֶׁהָרָצוֹן הוּא לֹא בַּקִּירוּב הָאִישִׁי לְקָדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֶלָּא רַק לְמַלֵּא אֶת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן - אֲזַי "יָבוֹא אֶל הַקּוֹדֶשׁ".

(ג) בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה:

ג בְּדָא יְהֵי עָלֵל אַהֲרֹן לְקוּדְשָׁא בְּתוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא:

רש"י ◄ בְּזֹאת • גִּימַטְרִיָּא שֶׁלּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, רֶמֶז לְבֵית רִאשׁוֹן. בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן וְגוֹ' • וְאַף זוֹ, לֹא בְכָל עֵת, כִּי־אִם בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א כרך ב עמ' 215)

בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ (טז, ג) **בְּכָל שָׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֶה לִכָּנֵס יִכָּנֵס, רַק שֶׁיִּכָּנֵס בַּסֵּדֶר הַזֶּה** (ויקרא רבה) מַשְׁמַע, שֶׁמְּקוֹמוֹ הָאֱמִתִּי שֶׁל אַהֲרֹן הוּא בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים. וְהַנָּה, כָּל יְהוּדִי הוּא 'כֹּהֵן גָּדוֹל', כִּדְאִיתָא בְּ'בַעַל הַטּוּרִים' עַל הַפָּסוּק "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים", וְאִם כֵּן, מְקוֹמוֹ הָאֱמִתִּי בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וְהוּא שַׁיָּךְ לִקְדֻשָּׁה זוֹ. וְכִפְסַק הָרַמְבַּ"ם: "כָּל אִישׁ . . אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ . . נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" (וְיָמִתֵּק עַל פִּי הַמִּסְפָּר בַּנְּבִיא, שֶׁהֶחְבִּיאוּ אֶת יוֹאָשׁ בַּעֲלִיַּת קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שֵׁשׁ שָׁנִים).

~ **נקודות משיחות קודש** ~

"זֹאת" לְפִי בֵּיאוּר הַזֹּהַר - הוּא יִרְאָה וּבִיטּוּל, וְ"דָּא תַּרְעָא לְאַעְלָאָה", כְּשֶׁיֶּשְׁנָהּ הַהַקְדָּמָה שֶׁל "זֹאת", יִרְאָה וּבִיטּוּל, הֲרֵי גַּם אִם "יָבוֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ" (רְצוֹא), יִכָּנֵס "לִפְנֵי וְלִפְנִים", לֹא יַפְרִיעַ לוֹ הַדָּבָר לְ"וְכִפֶּר גוֹ' וּבְעַד בֵּיתוֹ - זוֹ אִשְׁתּוֹ", אֶל הַ'שּׁוֹב' לְעִנְיְנֵי עוֹלָם (וְאַדְרַבָּה, אִם חָסֵר הַ"בֵּיתוֹ זוֹ אִשְׁתּוֹ", אֵינָהּ יְכוֹלָה לִהְיוֹת כְּלָל הַכְּנִיסָה לִפְנֵי וְלִפְנִים, כִּי תַּכְלִית הַ"רָצוֹא" הִיא -שֶׁיּוּמְשַׁךְ בַּ"שּׁוֹב"). וְכָךְ גַּם הָיָה בִּיְצִיאָה מִלִּפְנֵי וְלִפְנִים - מִיָּד בַּיְּצִיאָה מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, הָיָה מִתְפַּלֵּל **אוֹתוֹ** כֹּהֵן גָּדוֹל תְּפִילָה עַל "פַּרְנָסַת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל" - פַּרְנָסָה בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם - בְּגַשְׁמִיּוּת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ו ח"ג ע' 196)

בְּזֹאת יָבוֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ (טז, ג)

בְּזֹאת: גִּימַטְרִיָּא שֶׁלּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, רֶמֶז לַבַּיִת הָרִאשׁוֹן (רש"י)

עַל הַפָּסוּק "וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי וְיִחַר אַפִּי בָּהֶם וַאֲכַלֵּם" (לְאַחַר חֵטְא הָעֵגֶל), אוֹמֵר רַשִּׁ"י: עֲדַיִן לֹא שָׁמַעְנוּ שֶׁהִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עֲלֵיהֶם, וְהוּא אוֹמֵר הַנִּיחָה לִי? אֶלָּא כָּאן פָּתַח לוֹ פֶּתַח, וְהוֹדִיעוֹ שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בּוֹ, שֶׁאִם יִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, לֹא יְכַלֵּם". וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּעִנְיָנֵנוּ, הָרֶמֶז שֶׁבַּכָּתוּב, אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר - רֶמֶז לְבֵית רִאשׁוֹן, הוּא פְּתִיחַת פֶּתַח לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם יִשְׁמְעוּ לַקָּבָּ"ה, וְלֹא יַחְטְאוּ, תִּבָּטֵל הַהִגְבָּלָה שֶׁל מִסְפַּר הַשָּׁנִים, וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן יִשָּׁאֵר נִצְחִי.

(ד) כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם:

ד כִּתּוּנָא דְבוּצָא קוּדְשָׁא יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסִין דְּבוּץ יְהוֹן עַל בִּסְרֵהּ וּבְהֶמְיָנָא דְבוּצָא יַסַּר וּבְמִצְנֶפְתָּא דְבוּצָא יָחֵת בְּרִישֵׁהּ לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא אִנּוּן וַיַסְחֵי בְּמַיָּא יָת בִּסְרֵהּ וַיִלְבְּשִׁנּוּן:

רש"י◄ **כְּתֹנֶת־בַּד וְגוֹ'** • מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ לִפְנִים בִּשְׁמוֹנָה בְּגָדִים שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ בָּהֶם בַּחוּץ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם זָהָב, לְפִי שֶׁאֵין קָטֵגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר (ר"ה כו), אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה, כְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, וְכֻלָּן שֶׁל בּוּץ. **קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ** • (ת"כ) שֶׁיִּהְיוּ מִשֶּׁל הֶקְדֵּשׁ. **יִצְנֹף** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'יָחֵת בְּרִישֵׁהּ', יַנִּיחַ בְּרֹאשׁוֹ, כְּמוֹ (בראשית לט טז): "וַתַּנַּח בִּגְדוֹ",

'וַאֲחַתְּהּ'. **וְרָחַץ בַּמַּיִם** • אוֹתוֹ הַיּוֹם טָעוּן טְבִילָה בְּכָל חֲלִיפוֹתָיו (יומא ל), וְחָמֵשׁ פְּעָמִים הָיָה מַחֲלִיף מֵעֲבוֹדַת פְּנִים לַעֲבוֹדַת חוּץ, וּמִחוּץ לִפְנִים, וּמְשַׁנֶּה מִבִּגְדֵי זָהָב לְבִגְדֵי לָבָן וּמִבִּגְדֵי לָבָן לִבְגְדֵי זָהָב, וּבְכָל חֲלִיפָה טָעוּן טְבִילָה וּשְׁנֵי קִדּוּשֵׁי יָדַיִם וְרַגְלַיִם מִן הַכִּיּוֹר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום כ"ו בניסן)

בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם (טז, ד) **בְּגָדִים** - רוֹמְזִים לְמַחְשָׁבָה וְדִבּוּר, שֶׁנִּקְרְאוּ לְבוּשִׁים לַנֶּפֶשׁ. **"בִּגְדֵי קֹדֶשׁ"** - מַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר בְּעִנְיָנִים שֶׁל תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

"וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת בְּשָׂרוֹ" - יֵשׁ לִרְחֹץ וּלְנַקּוֹת אֶת הַבָּשָׂר, וְכֵן לְהָדִיחַ אֶת הָ'אֶת', הַטָּפֵל לַבָּשָׂר, דְּהַיְנוּ הַהֶרְגֵּלִים הַשּׁוֹנִים שֶׁמְּקוֹרָם בַּ'בְּשָׂרִיּוּת', וְלַהֲפוֹךְ זֹאת לְ'בְּשַׂר קֹדֶשׁ'. **"וּלְבֵשָׁם"** - אוֹ־אָז אֶפְשָׁר לִלְבֹּשׁ אֶת 'בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ'.

(ה) וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה:

ה וּמִן כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִסַּב תְּרֵין צְפִירֵי עִזִּין לְחַטָּאתָא וּדְכַר חַד לַעֲלָתָא:

(ו) וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ:

ו וּיִקְרֵב אַהֲרֹן יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא דִּי לֵהּ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ:

רש"י◄ **אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ** • הָאָמוּר לְמַעְלָה. וְלִמֶּדְךָ כָּאן, שֶׁמִּשֶּׁלּוֹ הוּא בָּא וְלֹא מִשֶּׁל צִבּוּר. **וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ** • מִתְוַדֶּה עָלָיו עֲוֹנוֹתָיו וַעֲוֹנוֹת בֵּיתוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ג פרשת אחרי)

בִּכְנִיסַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים לְקוֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, הָיָה נוֹגֵעַ הַ"בֵּיתוֹ - זוֹ אִשְׁתּוֹ".

וְהָרָמֶז בָּזֶה: בְּכֹדֵי שֶׁהַכְּנִיסָה אֶל הַקּוֹדֶשׁ תִּהְיֶה כָּרָאוּי, שֶׁאָז הִיא מְבִיאָה לְ"יְצִיאָה בְּשָׁלוֹם", שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַכְּנִיסָה - הֲרֵי זֶה תָּלוּי בִּנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל. שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הַבַּעַל נִמְצָא "לִפְנֵי וְלִפְנִים", גַּם אָז יֵשׁ הַתְּאָמָה בֵּין "בֵּיתוֹ" לְדַרְגָּתוֹ שֶׁלּוֹ, וְעוֹד יוֹתֵר:

זְכוּתָן וְתִפְקִידָן שֶׁל נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל הִיא לְהַשְׁפִּיעַ עַל בַּעֲלֵיהֶן וּבְנֵיהֶן, שֶׁלְּגַבֵּיהֶם תִּהְיֶה הַכְּנִיסָה אֶל הַקּוֹדֶשׁ קְשׁוּרָה עִם הַיְצִיאָה מֵהַקּוֹדֶשׁ.

נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לֹא צְרִיכוֹת לַחְשֹׁשׁ, שֶׁאִם הַבַּעַל יַאֲרִיךְ בְּתִפְלָתוֹ בְּשָׁעָה אוֹ יוֹתֵר, אוֹ אִם יַמְשִׁיךְ בְּלִימוּדוֹ בְּשָׁעָה אוֹ יוֹתֵר, יֶחְסַר בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים; כֵּן אֵין מָקוֹם לִדְאָגָה, שֶׁאִם יַחְנְכוּ אֶת הַיְלָדִים לִלְמוֹד תּוֹרָה יוֹם שָׁלֵם, תֶּחְסַר אַחַר־כָּךְ בַּהִסְתַּדְּרוּת שֶׁלָּהֶם כוּ' - אֶלָּא אַדְּרַבָּה, עֲלֵיהֶם לְהַסְבִּיר לְבַעֲלֵיהֶן וְלִבְנֵיהֶן, שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי הַהוֹסָפָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹות, "בְּחוּקוֹתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ", יִתְוַסֵּף בְּ"וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְגוֹ'".

(ז) וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ז וְיִסַּב יָת תְּרֵין צְפִירִין וִיקִים יָתְהוֹן קֳדָם יְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

(ח) וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל:

ח וְיִתֵּן אַהֲרֹן עַל תְּרֵין צְפִירִין עַדְבִין עַדְבָא חַד לִשְׁמָא דַיְיָ וְעַדְבָא חַד לַעֲזָאזֵל:

רש"י◄ **וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת** • מַעֲמִיד אֶחָד לְיָמִין וְאֶחָד לִשְׂמֹאל, וְנוֹתֵן שְׁתֵּי יָדָיו בַּקַּלְפִּי, וְנוֹטֵל גּוֹרָל בְּיָמִין וַחֲבֵרוֹ בִּשְׂמֹאל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶם אֶת שֶׁכָּתוּב בּוֹ "לַשֵּׁם", הוּא לַשֵּׁם, וְאֶת שֶׁכָּתוּב בּוֹ "לַעֲזָאזֵל", מִשְׁתַּלֵּחַ לַעֲזָאזֵל. **עֲזָאזֵל** • (יומא סז, ת"כ) הוּא הַר עַז וְקָשֶׁה, צוּק גָּבֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶרֶץ גְּזֵרָה", חֲתוּכָה.

(ט) **וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת:**

ט ויקרב אַהֲרֹן יָת צְפִירָא די סְלִיק עֲלוֹהִי עַדְבָּא לִשְׁמָא דַיְיָ וַיַעְבְּדִנֵּהּ חַטָּאתָא:

רש"י◄ **וְעָשָׂהוּ חַטָּאת** • כְּשֶׁמַּנִּיחַ הַגּוֹרָל עָלָיו, קוֹרֵא לוֹ שֵׁם, וְאוֹמֵר: "לַה' חַטָּאת".

(י) **וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד־חַי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה:**

י וּצְפִירָא די סְלִיק עֲלוֹהִי עַדְבָּא לַעֲזָאזֵל יִתְקַם כַּד חַי קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי לְשַׁלָּחָא יָתֵהּ לַעֲזָאזֵל לְמַדְבְּרָא:

רש"י◄ **יָעֳמַד־חַי** • כְּמוֹ "יֵעָמֵד חַי", עַל־יְדֵי אֲחֵרִים; וְתַרְגּוּמוֹ: יִתְקַם כַּד חַי'. (ת"כ) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל", וְאֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁלּוּחוֹ אִם לְמִיתָה אִם לְחַיִּים, לְכָךְ נֶאֱמַר: "יָעֳמַד־חַי" — עֲמִידָתוֹ חַי עַד שֶׁיִּשְׁתַּלַּח; מִכָּאן, שֶׁשְּׁלִיחוּתוֹ לְמִיתָה. **לְכַפֵּר עָלָיו** • שֶׁיִּתְוַדֶּה עָלָיו, כִּדְכְתִיב: "וְהִתְוַדָּה עָלָיו וְגוֹ'".

(יא) **וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ:**

יא ויקרב אַהֲרֹן יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא די לֵהּ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא די לֵהּ:

רש"י◄ **וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וְגוֹ'** • (ת"כ) וּדְווּי שֵׁנִי עָלָיו וְעַל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, שֶׁהֵם כֻּלָּם קְרוּיִים בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים קלה) "בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־ה' וְגוֹ". מִכָּאן, שֶׁהַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִים בּוֹ, (ת"כ) וְכָל כַּפָּרָתָן אֵינָהּ אֶלָּא עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת וְגוֹ'".

(יב) **וְלָקַח מְלֹא־הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת:**

יב ויסב מְלֵי מַחְתִּיתָא גּוּמְרִין דְּאֶשָּׁא מֵעִלְּוֵי מַדְבְּחָא מִן קֳדָם יְיָ וּמְלֵי חָפְנוֹהִי קְטֹרֶת בּוּסְמִין דַּקִּיקִין וְיָעֵל מִגָּיו לְפָרֻכְתָּא:

רש"י◄ **מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ** • הַחִיצוֹן (יומא מה). **מִלִּפְנֵי ה'** • מִצַּד שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּתַח, וְהוּא צַד מַעֲרָבִי. **דַּקָּה** • (יומא שם) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "דַּקָּה", וַהֲלֹא כָּל הַקְּטֹרֶת דַּקָּה הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל לו): "וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק"? אֶלָּא שֶׁתְּהֵא דַּקָּה מִן הַדַּקָּה, שֶׁמֵּעֶרֶב יוֹם־הַכִּפּוּרִים הָיָה מַחֲזִירָהּ לַמַּכְתֶּשֶׁת.

(יג) **וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת וְלֹא יָמוּת:**

יג ויתֵּן יָת קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא עַל אֶשָּׁתָא לָקֳדָם יְיָ וְחָפֵי עֲנָנָא קְטָרְתָּא יָת כַּפֻּרְתָּא די עַל סַהֲדוּתָא וְלָא יְמוּת:

רש"י◄ **עַל־הָאֵשׁ** • שֶׁבְּתוֹךְ הַמַּחְתָּה. **וְלֹא יָמוּת** • הָא אִם לֹא עֲשָׂאָהּ כְּתִקְּנָהּ, חַיָּב מִיתָה.

(יד) **וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ:**

יד ויסב מִדְּמָא דְתוֹרָא וְיַדֵּי בְּאֶצְבְּעֵהּ עַל אַפֵּי כַּפֻּרְתָּא קְדוּמָא וְלָקֳדָם כַּפֻּרְתָּא יַדֵּי שְׁבַע זִמְנִין מִן דְּמָא בְּאֶצְבְּעֵהּ:

רש"י◄ **וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ** • הַזָּאָה אַחַת בְּמַשְׁמָע. **וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע** • הֲרֵי אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה.

(טו) וְשָׁחַט אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת־דָּמוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת:

טו וְיִכּוֹס יָת צְפִירָא דְּחַטָּאתָא דִּי לְעַמָּא וְיָעֵל יָת דְּמֵהּ לְמִגָּיוֹ לְפָרֻכְתָּא וְיַעְבֵּד לְדִמֵּהּ כְּמָא דִּי עֲבַד לְדִמָא דְתוֹרָא וְיִדֵּי יָתֵהּ עַל כַּפֻּרְתָּא וְלֻקֳדָם כַּפֻּרְתָּא:

רש"י ◄ אֲשֶׁר לָעָם • מַה שֶּׁהַפָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים, מְכַפֵּר הַשָּׂעִיר עַל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הַשָּׂעִיר שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַשֵּׁם. כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר • אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה.

(טז) וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם:

טז וִיכַפֵּר עַל קוּדְשָׁא מִסּוֹאֲבַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִמֶּרְדֵּיהוֹן לְכָל חֲטָאֵיהוֹן וְכֵן יַעְבֵּד לְמַשְׁכַּן זִמְנָא דְּשָׁרֵי עִמְּהוֹן בְּגוֹ סוֹאֲבָתְהוֹן:

רש"י ◄ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • (ת"כ) עַל הַנִּכְנָסִין לַמִּקְדָּשׁ בְּטֻמְאָה, וְלֹא נוֹדַע לָהֶם בַּסּוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל־חַטֹּאתָם", וְחַטָּאת הִיא שׁוֹגֵג. וּמִפִּשְׁעֵיהֶם • אַף הַנִּכְנָסִין מֵזִיד בְּטֻמְאָה. וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד • (יומא נז) כְּשֵׁם שֶׁהִזָּה מִשְּׁנֵיהֶם בִּפְנִים אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, כָּךְ מַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת מִבַּחוּץ מִשְּׁנֵיהֶם אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה. הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם • אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם.

(יז) וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל:

יז וְכָל אֱנָשׁ לָא יְהֵי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא בְּמֵעֲלֵהּ לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא עַד מִפְּקֵהּ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנָשׁ בֵּיתֵהּ וְעַל כָּל קְהָלָא דְּיִשְׂרָאֵל:

עטרת מרים

א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם: ב וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה מִפְּנֵי שֶׁמְּצָאוּ שֶׁהָיָה גְּלָל בַּתּוֹכָחָה שֶׁפִּיּוּמָהּ אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית: ג וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד מְקוֹם מַעֲמַד הַמֶּלֶךְ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית ׀ לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחַר יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית: ד וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה וְשֹׁמְרֵי הַסַּף לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְהוָה אֶת כָּל־הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן וְנָשָׂא אֶת־עֲפָרָם בֵּית־אֵל: כִּי שָׁם הָיָה מְקוֹם טוּמְאָה:

הפטרה ליום שני של פסח מלכים ב פרק כג

כג א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם: ב וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִתּוֹ

וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה: ג וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית ׀ לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחַר יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית: ד וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה וְשֹׁמְרֵי הַסַּף לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְהוָה אֶת כָּל־הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן וְנָשָׂא אֶת־עֲפָרָם בֵּית־אֵל:

עטרת מרים

ח וְהִשְׁבִּית אֶת־הַכְּמָרִים כֹּהֲנֵי עֲבוֹדָה זָרָה אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה וַיְקַטֵּר לְהִיוֹת מְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְבִּיבֹת יְרוּשָׁלִָם וְאֶת־הַמְקַטְּרִים לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלַמַּזָּלוֹת וּלְכָל צְבָא הַשָּׁמָיִם גַּם אוֹתָם הִשְׁבִּית: ו וַיֹּצֵא אֶת־הָאֲשֵׁרָה מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם אֶל־נַחַל קִדְרוֹן וַיִּשְׂרֹף אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיָּדֶק לְעָפָר שְׂרֵפָה עַד שֶׁהָיְתָה דַק כְּעָפָר וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־עֲפָרָהּ עַל־קֶבֶר בְּנֵי הָעָם שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לָהֶם: ז וַיִּתֹּץ אֶת־בָּתֵּי הַקְּדֵשִׁים בָּתֵּי הַזְּמָה אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר הַנָּשִׁים מְיוּחֲדוֹת לִזְנוּת אֹרְגוֹת שָׁם בָּתִּים יְרִיעוֹת לָאֲשֵׁרָה: ח וַיָּבֵא לִירוּשָׁלִַם לְהַחֲזִירָם בִּתְשׁוּבָה אֶת־כָּל־הַכֹּהֲנִים מִזֶּרַע אַהֲרֹן מֵעָרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ בָּמָרִים לַעֲבוֹדָה זָרָה וַיְטַמֵּא אֶת־הַבָּמוֹת הִשְׁלִיךְ שָׁם גְּבֹלוֹת וְכִדּוֹמָה אֲשֶׁר קִטְּרוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים הַבָּמוֹת אֲשֶׁר עָמְדוּ מִגֶּבַע עַד־בְּאֵר שֶׁבַע וְנָתַץ אֶת־בָּמוֹת הַשְּׁעָרִים אֲשֶׁר עָמְדוּ מוּל הַשְּׁעָרִים וַאֲשֶׁר בִּפֶּתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שַׂר־הָעִיר אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאול אִישׁ בְּבוֹא אֶל הָעִיר בְּשַׁעַר הָעִיר: ט אַךְ לֹא יָעֲלוּ כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת עוֹד לְשָׁרֵת אֶל־מִזְבַּח יְהוָה בִּירוּשָׁלִָם כִּי לֹא הוּכְשְׁרוּ עוֹד לָעֲבוֹדָה כִּי אִם־אָכְלוּ מַצּוֹת מְנָחוֹת הַנֶּאֱפוֹת מַצּוֹת, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קָדָשִׁים בְּתוֹךְ אַחֵיהֶם: כא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר עֲשׂוּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּכָּתוּב עַל סֵפֶר הַבְּרִית הַזֶּה: כב כִּי לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה מִימֵי הַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר שָׁפְטוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְכֹל יְמֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה: כג כִּי אִם־בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה לַיהוָה בִּירוּשָׁלִָם: כד וְגַם אֶת־הָאֹבוֹת וְאֶת־הַיִּדְּעֹנִים וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־הַגִּלֻּלִים וְאֵת כָּל ׀ הַשִּׁקֻּצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם בִּעֵר יֹאשִׁיָּהוּ לְמַעַן הָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר בְּעַבּוּר הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מָצָא חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן בֵּית יְהוָה כִּי הַסֵּפֶר הַזֶּה הָיְתָה סִיבָּה לְכָל זֶה: כה וְכָמֹהוּ לֹא־הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁב אֶל־יְהוָה בְּכָל־לְבָבוֹ וּבְכָל־נַפְשׁוֹ וּבְכָל־מְאֹדוֹ כְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא־קָם כָּמֹהוּ:

ח וְהִשְׁבִּית אֶת־הַכְּמָרִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְבִּיבֹת יְרוּשָׁלִָם וְאֶת־הַמְקַטְּרִים לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלַמַּזָּלוֹת וּלְכָל צְבָא הַשָּׁמָיִם: ו וַיֹּצֵא אֶת־הָאֲשֵׁרָה מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם אֶל־נַחַל קִדְרוֹן וַיִּשְׂרֹף אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיָּדֶק לְעָפָר וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־עֲפָרָהּ עַל־קֶבֶר בְּנֵי הָעָם: ז וַיִּתֹּץ אֶת־בָּתֵּי הַקְּדֵשִׁים אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר הַנָּשִׁים אֹרְגוֹת שָׁם בָּתִּים לָאֲשֵׁרָה: ח וַיָּבֵא אֶת־כָּל־הַכֹּהֲנִים מֵעָרֵי יְהוּדָה וַיְטַמֵּא אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר קִטְּרוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים מִגֶּבַע עַד־בְּאֵר שֶׁבַע וְנָתַץ אֶת־בָּמוֹת הַשְּׁעָרִים אֲשֶׁר־פֶּתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שַׂר־הָעִיר אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאול אִישׁ בְּשַׁעַר הָעִיר: ט אַךְ לֹא יָעֲלוּ כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת אֶל־מִזְבַּח יְהוָה בִּירוּשָׁלִַם כִּי אִם־אָכְלוּ מַצּוֹת בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: כא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר עֲשׂוּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּכָּתוּב עַל סֵפֶר הַבְּרִית הַזֶּה: כב כִּי לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה מִימֵי הַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר שָׁפְטוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְכֹל יְמֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה: כג כִּי אִם־בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה לַיהוָה בִּירוּשָׁלִַם: כד וְגַם אֶת־הָאֹבוֹת וְאֶת־הַיִּדְּעֹנִים וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־הַגִּלֻּלִים וְאֵת כָּל ׀ הַשִּׁקֻּצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם בִּעֵר יֹאשִׁיָּהוּ לְמַעַן הָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מָצָא חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן בֵּית יְהוָה: כה וְכָמֹהוּ לֹא־הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁב אֶל־יְהוָה בְּכָל־לְבָבוֹ וּבְכָל־נַפְשׁוֹ וּבְכָל־מְאֹדוֹ כְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא־קָם כָּמֹהוּ:

◆ יום שני י״ז ניסן ◆

(יח) וְיָצָא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יח וְיִפּוֹק לְמַדְבְּחָא די קֳדָם יְיָ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְיִסַּב מִדְּמָא דְתוֹרָא וּמִדְּמָא דְצִפִּירָא וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

רש״י◄ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־ה׳ • זֶה מִזְבַּח הַזָּהָב, שֶׁהוּא לִפְנֵי ה׳ בַּהֵיכָל, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְיָצָא״? לְפִי שֶׁהִזָּה הַהַזָּאוֹת עַל הַפָּרֹכֶת וְעָמַד מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלִפְנִים וְהִזָּה, וּבְמַתְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ הִזְקִיקוֹ לָצֵאת מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלַחוּץ, וַיַּתְחִיל מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית (יומא נח). וְכִפֶּר עָלָיו • וּמַה הִיא כַּפָּרָתוֹ? ״וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר״ — מְעֹרָבִין זֶה לְתוֹךְ זֶה.

(יט) וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יט וְיַדֵּי עֲלוֹהִי מִן דְּמָא בְּאֶצְבְּעֵהּ שְׁבַע זִמְנִין וִידַכְּנֵהּ וִיקַדְּשִׁנֵּהּ מִסּוֹאֲבָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם • אַחַר שֶׁנָּתַן מַתָּנוֹת בְּאֶצְבָּעוֹ עַל קַרְנוֹתָיו, מַזֶּה שֶׁבַע הַזָּאוֹת עַל גַּבּוֹ (ת״כ). וְטִהֲרוֹ • מִמַּה שֶׁעָבַר. וְקִדְּשׁוֹ • לֶעָתִיד לָבֹא.

(כ) וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיב אֶת־הַשָּׂעִיר הֶחָי:

כ וִישֵׁצֵי מִלְּכַפָּרָא עַל קוּדְשָׁא וְעַל מַשְׁכַּן זִמְנָא וְעַל מַדְבְּחָא וִיקָרֵב יָת צְפִירָא חַיָּא:

(כא) וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת־שְׁתֵּי יָדָיו עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשִׁלַּח בְּיַד־אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה:

כא וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן יָת תַּרְתֵּין יְדוֹהִי עַל רֵישׁ צְפִירָא חַיָּא וִיוַדֵּי עֲלוֹהִי יָת כָּל עֲוַיַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָת כָּל מֶרְדֵּיהוֹן לְכָל חֲטָאֵיהוֹן וְיִתֵּן יָתְהוֹן עַל רֵישׁ צְפִירָא וִישַׁלַּח בְּיַד גְּבַר דִּזְמִין לְמְהַךְ לְמַדְבְּרָא:

רש״י◄ אִישׁ עִתִּי • (יומא סו) הַמּוּכָן לְכָךְ מִיּוֹם אֶתְמוֹל.

(כב) וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹתָם אֶל־אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשִׁלַּח אֶת־הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר:

כב וְיִטּוֹל צְפִירָא עֲלוֹהִי יָת כָּל חוֹבֵיהוֹן לְאַרְעָא דְלָא יָתְבָא וִישַׁלַּח יָת צְפִירָא בְּמַדְבְּרָא:

(כג) וּבָא אַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם:

כג וְיֵיעוֹל אַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיַשְׁלַח יָת לְבוּשֵׁי בוּצָא די לְבַשׁ בְּמֵעֲלֵהּ לְקוּדְשָׁא וְיַצְנְעִנּוּן תַּמָּן:

רש״י◄ וּבָא אַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד • אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאֵין זֶה מִקּוֹמוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה, וְנָתְנוּ טַעַם לְדִבְרֵיהֶם בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (דף לב), וְאָמְרוּ: כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ נֶאֱמְרָה עַל הַסֵּדֶר, חוּץ מִ״בִּיאָה״ זוֹ שֶׁהִיא אַחַר עֲשִׂיַּת עוֹלָתוֹ וְעוֹלַת הָעָם וְהַקְטָרַת אֵמוּרֵי פָּר וְשָׂעִיר שֶׁנַּעֲשִׂים בַּחוּץ בְּבִגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל וּמְקַדֵּשׁ וּפוֹשְׁטָן וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן. וּבָא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד • לְהוֹצִיא אֶת הַכַּף וְאֶת הַמַּחְתָּה, שֶׁהִקְטִיר בָּהּ הַקְּטֹרֶת לִפְנֵי וְלִפְנִים. וּפָשַׁט אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד • אַחַר שֶׁהוֹצִיאָם, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְזֶהוּ סֵדֶר הָעֲבוֹדוֹת: תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר בְּבִגְדֵי זָהָב, וַעֲבוֹדַת פָּר וְשָׂעִיר הַפְּנִימִיִּים וּקְטֹרֶת שֶׁל מַחְתָּה בְּבִגְדֵי לָבָן, וְאֵילוּ וְאֵיל הָעָם וּמִקְצָת הַמּוּסָפִין בְּבִגְדֵי זָהָב, וְהוֹצָאַת כַּף וּמַחְתָּה בְּבִגְדֵי לָבָן, וּשְׁיָרֵי הַמּוּסָפִין וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם וּקְטֹרֶת הַהֵיכָל שֶׁעַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי בְּבִגְדֵי זָהָב. וְסֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת, לְפִי סֵדֶר הָעֲבוֹדוֹת, כָּךְ הוּא:

"וְשִׁלַּח אֶת־הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר", "וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְגוֹ'", "וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְגוֹ'", "וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת וְגוֹ'", וְכָל הַפָּרָשָׁה עַד "וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה". **וְהִנִּיחָם שָׁם** • מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין גְּנִיזָה וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתָן אַרְבָּעָה בְּגָדִים לְיוֹם כִּפּוּרִים אַחֵר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ' 224)

וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ . . לְיוֹם כִּפּוּרִים אַחֵר (רש"י טז, כג) עֲבוֹדַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּיוֹם כִּפּוּר הֵבִיאָה אֶת יִשְׂרָאֵל לִתְשׁוּבָה, וְכָךְ נִתְכַּפְּרוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם. וְהִנֵּה יָדוּעַ, שֶׁבַּעַל תְּשׁוּבָה אֲמִתִּי נֶהֱפַךְ כְּבְיָכוֹל לְאִישׁ אַחֵר: "אֵינִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים" (רַמְבַּ"ם). מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁגַּם הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עַצְמוֹ צָרִיךְ לְהַגִּיעַ לְהִתְחַדְּשׁוּת כָּזוֹ; וְלָכֵן לָבַשׁ בְּכָל שָׁנָה בְּגָדִים חֲדָשִׁים, שֶׁכֵּן הוּא נִהְיָה אָדָם חָדָשׁ וְנַעֲלָה יוֹתֵר, וּבִגְדֵי הַשָּׁנָה הַקּוֹדֶמֶת אֵינָם רְאוּיִים לוֹ עוֹד.

(כר) וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־עֹלַת הָעָם וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד הָעָם:

כד וְיַסְחֵי יָת בִּסְרֵהּ בְּמַיָּא בַּאֲתַר קַדִּישׁ וְיִלְבַּשׁ יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיִפּוֹק וְיַעְבֵּד יָת עֲלָתֵהּ וְיָת עֲלַת עַמָּא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל עַמָּא:

רש"י◄ **וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וְגוֹ'** • (יומא לב) לְמַעְלָה לָמַדְנוּ מ"וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם", שֶׁכְּשֶׁהוּא מְשַׁנֶּה מִבִּגְדֵי זָהָב לִבְגְדֵי לָבָן, טָעוּן טְבִילָה. שֶׁבְּאוֹתָהּ טְבִילָה פָּשַׁט בִּגְדֵי זָהָב שֶׁעָבַד בָּהֶן עֲבוֹדַת תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, וְלָבַשׁ בִּגְדֵי לָבָן לַעֲבוֹדַת הַיּוֹם; וְכָאן לָמַדְנוּ, שֶׁכְּשֶׁהוּא מְשַׁנֶּה מִבִּגְדֵי לָבָן לִבְגְדֵי זָהָב, טָעוּן טְבִילָה. **בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ** • (ת"כ, יומא שם) הַמְקֻדָּשׁ בִּקְדֻשַּׁת עֲזָרָה, וְהִיא הָיְתָה בְּגַג בֵּית הַפַּרְוָה, וְכֵן אַרְבַּע טְבִילוֹת הַבָּאוֹת חוֹבָה לַיּוֹם, אֲבָל הָרִאשׁוֹנָה הָיְתָה בַּחֵיל. **וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו** • שְׁמוֹנָה בְּגָדִים שֶׁהוּא עוֹבֵד בָּהֶן כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה. **וְיָצָא** • מִן הַהֵיכָל אֶל הֶחָצֵר שֶׁמִּזְבַּח הָעוֹלָה שָׁם. **וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ** • אַיִל לְעוֹלָה הָאָמוּר לְמַעְלָה: "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן וְגוֹ'". **וְאֶת־עֹלַת הָעָם** • (יומא עג) "וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה" הָאָמוּר לְמַעְלָה "וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'".

◆ יום שלישי י"ח ניסן ◆

(כה) וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה:

כה וְיָת תַּרְבָּא דְחַטָּאתָא יַסֵּק לְמַדְבְּחָא:

רש"י◄ **וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת** • אִמּוּרֵי פַּר וְשָׂעִיר. **יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה** • עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, דְּאִלּוּ בַּפְּנִימִי כְּתִיב: "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה" (שמות ל ט).

(כו) וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת־הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַّחֲנֶה:

כו וּדְמוֹבִיל יָת צְפִירָא לַעֲזָאזֵל יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי יָת בִּסְרֵהּ בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא:

(כז) וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־פִּרְשָׁם:

כז וְיָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא וְיָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא דִּי אִתְּעַל מִדְּמְהוֹן לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא יִתַּפְּקוּן לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיוֹקְדוּן בְּנוּרָא יָת מַשְׁכֵּיהוֹן וְיָת בִּסְרְהוֹן וְיָת אָכְלֵיהוֹן:

רש"י◄ **אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם** • לַהֵיכָל וְלִפְנֵי וְלִפְנִים.

(כח) וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַّחֲנֶה:

כח וּדְמוֹקִיד יָתְהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי יָת בִּסְרֵהּ בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא:

(כט) וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם:

כט וּתְהֵי לְכוֹן לִקְיָם עָלָם בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא תְּעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן וְכָל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן יַצִּיבָא וְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן:

(ל) כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

ל אֲרֵי בְּיוֹמָא הָדֵין יְכַפַּר עֲלֵיכוֹן לְדַכָּאָה יָתְכוֹן מִכֹּל חוֹבֵיכוֹן קֳדָם יְיָ תִּדְכּוּן:

(לא) שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:

לא שְׁבַת שְׁבָתָא הִיא לְכוֹן וּתְעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן קְיָם עָלָם:

(לב) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח אֹתוֹ וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו וְלָבַשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ:

לב וִיכַפַּר כַּהֲנָא דִּי רַבִּי יָתֵהּ וְדִי יְקָרֵב יָת קֳרָבָנֵהּ לְשַׁמָּשָׁא תְּחוֹת אֲבוּהִי וְיִלְבַּשׁ יָת לְבוּשֵׁי בוּצָא לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא:

רש"י ◄ וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח וְגוֹ' • (ת"כ) כַּפָּרָה זוֹ שֶׁל יוֹם־הַכִּפּוּרִים אֵינָהּ כְּשֵׁרָה אֶלָּא בְּכֹהֵן גָּדוֹל, לְפִי שֶׁנֶּאֱמְרָה כָּל הַפָּרָשָׁה בְּאַהֲרֹן, הֵצֶרֶךְ לוֹמַר בְּכֹהֵן גָּדוֹל הַבָּא אַחֲרָיו שֶׁיְּהֵא כָּמוֹהוּ. וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ • (ת"כ) אֵין לִי אֶלָּא הַמָּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, מְרֻבֶּה בְּגָדִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ וְגוֹ'", וְהֵם כָּל הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים שֶׁעָמְדוּ מִיּאשִׁיָּהוּ וְאֵילָךְ, שֶׁבְּיָמָיו נִגְנְזָה צְלוּחִית שֶׁל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו • (ת"כ) לְלַמֵּד שֶׁאִם בָּנוֹ מְמַלֵּא אֶת מְקוֹמוֹ, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם.

(לג) וְכִפֶּר אֶת־מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־כָּל־עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר:

לג וִיכַפַּר עַל מִקְדַּשׁ קוּדְשָׁא וְעַל מַשְׁכַּן זִמְנָא וְעַל מַדְבְּחָא יְכַפַּר וְעַל כַּהֲנַיָּא וְעַל כָּל עַמָּא דִּקְהָלָא יְכַפַּר:

(לד) וְהָיְתָה־זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל־חַטֹּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

לד וּתְהֵי דָא לְכוֹן לִקְיָם עָלָם לְכַפָּרָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חוֹבֵיהוֹן חָדָא בְּשַׁתָּא וַעֲבַד כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

רש"י ◄ וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגוֹ' • כְּשֶׁהִגִּיעַ יוֹם־הַכִּפּוּרִים עָשָׂה כַּסֵּדֶר הַזֶּה; וּלְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹבְשָׁן לְגִדְלָתוֹ, אֶלָּא כִּמְקַיֵּם גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ (ת"כ).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 131)

שֶׁלֹּא הָיָה לוֹבְשָׁן לְגִדְלָתוֹ (רש"י טז, לד) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ נֶאֱמַר שֶׁבַח זֶה בְּבִגְדֵי הַלָּבָן, לֹא בְּבִגְדֵי הַזָּהָב. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לְגַבֵּי בִּגְדֵי הַזָּהָב אֵין חִדּוּשׁ בָּכָךְ שֶׁלֹּא לְבָשָׁם לִגְדֻלָּתוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיוּ מְיֻחָדִים לוֹ (גַּם הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הַבָּא אַחֲרָיו יָכוֹל לִלְבֹּשׁ אוֹתָם). אַךְ לְגַבֵּי בִּגְדֵי הַלָּבָן, שֶׁהָיוּ מְיֻחָדִים לוֹ לְיוֹם כִּפּוּר זֶה (רש"י פסוק כג), הָיָה עָלוּל לַחְשֹׁב שֶׁנּוֹעֲדוּ לְצַיֵּן אֶת גְּדֻלָּתוֹ, וְלָכֵן בְּיוֹם כִּפּוּר הַבָּא יֵשׁ צֹרֶךְ בַּחֲדָשִׁים, בְּהֶתְאֵם לְדַרְגָּתוֹ אָז.

◆ יום רביעי י"ט ניסן ◆

יז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר:

ב מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ לְמֵימָר:

(ג) אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחָט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:

ג גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל דִּי יִכּוֹס תּוֹר אוֹ אִמַּר אוֹ עִזָּא בְּמַשְׁרִיתָא אוֹ דִּי יִכּוֹס מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא:

רש״י◄ אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב • בַּמִּקְדָּשִׁין הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״לְהַקְרִיב קָרְבָּן״. בַּמַּחֲנֶה • (זבחים קו) חוּץ לָעֲזָרָה.

(ד) וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ:

ד וְלִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא אֲיָתֵהּ לְקָרְבָא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ קֳדָם מַשְׁכְּנָא דַיְיָ דְּמָא יִתְחַשַּׁב לְגַבְרָא הַהוּא דְּמָא אֲשַׁד וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּהּ:

רש״י◄ דָּם יֵחָשֵׁב • כְּשׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם, שֶׁמִּתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. דָּם שָׁפָךְ • (ת״כ) לְרַבּוֹת אֶת הַזּוֹרֵק דָּמִים בַּחוּץ.

(ה) לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וֶהֱבִיאָם לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה אוֹתָם:

ה בְּדִיל דִּי יַיְתוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דִּבְחֵיהוֹן דִּי אִנּוּן דָּבְחִין עַל אַפֵּי חַקְלָא וְיַיְתֵנּוּן לָקֳדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְוָת כַּהֲנָא וְיִכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ יָתְהוֹן:

רש״י◄ אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים • אֲשֶׁר הֵם רְגִילִים לִזְבֹּחַ.

(ו) וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת־הַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֵלֶב לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

ו וְיִזְרוֹק כַּהֲנָא יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא דַיְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיַסֵּק תַּרְבָּא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קמד)

וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם (יז, ו)

דָּם מְסַמֵּל חַיּוּת וַחֲמִימוּת („כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִיא״), וְהוּא קָרֵב עַל הַמִּזְבֵּחַ לְרַמֵּז שֶׁהַלַּהַט וְהַהִתְלַהֲבוּת יֵשׁ לִשְׁמֹר רַק לְדְבָרִים שֶׁבִּקְדֻשָּׁה. וְלָכֵן הַדָּם אָסוּר בַּאֲכִילָה, הַיְינוּ שֶׁלֹּא נִתָּן לַהֲפֹךְ אוֹתוֹ לְ׳דָם וּבָשָׂר כִּבְשָׂרוֹ׳ שֶׁל גּוּף יְהוּדִי, שֶׁקָּדוֹשׁ הוּא, כֵּיוָן שֶׁהַלַּהַט וְהַהִתְלַהֲבוּת בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם אֵינוֹ מְכֻרָּח. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַבָּשָׂר עַצְמוֹ מְכֻרָּח הוּא, שֶׁכֵּן נִתָּן לַהֲפֹךְ אוֹתוֹ לִקְדֻשָּׁה.

(ז) וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה־זֹּאת לָהֶם לְדֹרֹתָם:

ז וְלָא יִדְבְּחוּן עוֹד יָת דִּבְחֵיהוֹן לַשֵּׁדִין דִּי אִנּוּן טָעָן בַּתְרֵיהוֹן קְיָם עָלָם תְּהֵי דָּא לְהוֹן לְדָרֵיהוֹן:

רש״י◄ לַשְּׂעִירִם • לַשֵּׁדִים, כְּמוֹ (ישעיה יג כא): ״וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ־שָׁם״.

◆ יום חמישי כ׳ ניסן ◆

(ח) וַאֲלֵהֶם תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יָגוּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ־זָבַח:

ח וּלְהוֹן תֵּימַר גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי יַסֵּק עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:

רש״י◄ אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֹלָה • לְחַיֵּב עַל הַמִּקְטִיר אֵיבָרִים בַּחוּץ [עַיֵּן בְּרַא״ם] כְּשׁוֹחֵט בַּחוּץ, שֶׁאִם שָׁחַט אֶחָד וְהֶעֱלָה חֲבֵרוֹ, שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין (ת״כ. חולין קט).

(ט) וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֶנּוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַיהוָה וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמָּיו:

ט וְלִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא אַיְתְנֵהּ לְמֶעְבַּד יָתֵהּ קֻדָּם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּהּ:

רש״י ◄ **וְנִכְרַת** • זַרְעוֹ נִכְרָת וְיָמָיו נִכְרָתִין.

(י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל־דָּם וְנָתַתִּי פָנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת אֶת־הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּהּ:

י וּגְבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי יֵיכוּל כָּל דְּמָא וְאֶתֵּן רוּגְזִי בַּאֲנָשָׁא דְּיֵכוּל יָת דְּמָא וַאֲשֵׁיצֵי יָתֵהּ מִגּוֹ עַמֵּהּ:

רש״י ◄ **כָּל־דָּם** • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר״, יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל דַּם הַמִּקְדָּשִׁים? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כָּל־דָּם״. **וְנָתַתִּי פָנַי** • (ת״כ) פְּנַאי שֶׁלִּי, פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ.

(יא) כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִוא וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי־הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר:

יא אֲרֵי נִפְשׁ בִּסְרָא בִּדְמָא הִיא וַאֲנָא יְהָבִתֵּהּ לְכוֹן עַל מַדְבְּחָא לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתֵיכוֹן אֲרֵי דְּמָא הוּא עַל נַפְשָׁא מְכַפָּר:

רש״י ◄ **כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר** • שֶׁל כָּל בְּרִיָּה, ״בַּדָּם הִיא״ תְּלוּיָה, וּלְפִיכָךְ נְתַתִּיו עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם; תָּבֹא נֶפֶשׁ וּתְכַפֵּר עַל הַנֶּפֶשׁ.

(יב) עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא־תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם:

יב עַל כֵּן אֲמַרְתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֱנָשׁ מִנְּכוֹן לָא יֵיכוּל דְּמָא וְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן לָא יֵיכוּל דְּמָא:

רש״י ◄ **כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם** • לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים.

(יג) וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר:

יג וּגְבַר גְּבַר מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי יְצוּד צֵיד חַיְתָא אוֹ עוֹפָא דִּי מִתְאֲכֵל וְיֵישׁוֹד יָת דְּמֵהּ וִיכַסְּנֵהּ בְּעַפְרָא:

רש״י ◄ **אֲשֶׁר יָצוּד** • (ת״כ. חולין פד) אֵין לִי אֶלָּא צַיִד, אַרְנָבוֹת וְתַרְנְגוֹלִין מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״צַיִד״, מִכָּל־מָקוֹם. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: ״אֲשֶׁר יָצוּד״? שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר, אֶלָּא בְּהַזְמָנָה זֹאת. **אֲשֶׁר יֵאָכֵל** • פְּרָט לְטְמֵאִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לז, עמוד 52 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

כִּיסּוּי הַדָּם – בְּחַיֵּי הָאָדָם

וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר: (יז, יג)

צִוָּה . . לְכַסּוֹת כָּל דָּם בְּחַיָּה וָעוֹף כִּי לֹא יִתְקָרֵב דָּמָם עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּי גַּם בְּעוֹפוֹת לֹא יִקְרַב מֵהֶם רַק שְׁנֵי מִינִים בִּלְבַד וְגַם הֵם אֵינָם נִשְׁחָטִים, אֲבָל בַּבְּהֵמוֹת רוֹב הַמְּצוּיִים נִשְׁחָטִים לְשֵׁם הַנִּכְבָּד, וְדָמָם לְכַפֵּר וְאֵין רָאוּי לְכַסּוֹתוֹ. וְלֹא חָשַׁשׁ לְכַסּוֹת דַּם הַחוּלִין בַּבְּהֵמָה, כִּי אֵין חוּלִין בַּמִּדְבָּר וְגַם אַחֲרֵי כֵן עַל הָרוֹב יְצַוֶּה. (רמב״ן בפרשתנו)

וְיֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם:

״דָּם״ הוּא עִנְיָן הַחַיּוּת, ״הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ״, וְתַכְלִיתוֹ הוּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּעִנְיְנֵי קְדוּשָׁה, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁבִּקְדוּשָׁה צְרִיכִים לַעֲשׂוֹתוֹ בְּחַיּוּת וְהִתְלַהֲבוּת גְּלוּיָה דַּוְקָא. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעִנְיְנֵי חוֹל - דִּבְרֵי הָרְשׁוּת שֶׁל הָאָדָם, צְרִיכִים לַעֲשׂוֹתָם בְּלִי חַיּוּת, ״בְּלֹא לֵב וָלֵב״, דְ״כָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם״ דַּוְקָא לֹא בִּשְׁבִיל הֲנָאַת גּוּפוֹ, אֶלָּא כְּדֵי לַעֲבוֹד אֶת הַבּוֹרֵא. וְזֶהוּ תּוֹכֶן מִצְוַת כִּיסּוּי הַדָּם, שֶׁבְּעִנְיְנֵי חוּלִין צְרִיכִים **לְכַסּוֹת** אֶת הַדָּם, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִיכָּר בָּהֶם חַיּוּת.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁכִּיסּוּי הַדָּם צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּעָפָר דַּוְקָא – כִּי עָפָר מוֹרֶה עַל שִׁפְלוּת וְהַכְנָעָה ״וְאָנֹכִי עָפָר

וָאֵפֶר״, ״וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה״, וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם עוֹסֵק בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת, צָרִיךְ לְעוֹרֵר בְּנַפְשׁוֹ הַבִּטּוּל וְהַהַכְנָעָה, לִהְיוֹת חָרֵד שֶׁלֹּא לְהִמָּשֵׁךְ אַחַר תַּאֲווֹת הַלֵּב (לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת בִּשְׁבִיל הֲנָאַת הַגּוּף), אֶלָּא כָּל כַּוָּנָתוֹ תִּהְיֶה רַק לְשֵׁם שָׁמַיִם. אַךְ כַּאֲשֶׁר הָאָדָם חָדוּר כּוּלוֹ בִּקְדוּשָׁה, וְגַם דִּבְרֵי הָרְשׁוּת שֶׁלּוֹ הֵם חֵלֶק מֵעֲבוֹדַת ה׳ שֶׁלּוֹ, מוּבָן שֶׁגַּם עִסְקֵי הַחוּלִין שֶׁלּוֹ יְכוֹלִים לִהְיוֹת בְּחַיּוּת וְהִתְלַהֲבוּת, וְאֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹת הַדָּם כֵּיוָן שֶׁהַחַיּוּת שֶׁלּוֹ הִיא בִּקְדוּשָׁה שֶׁבַּדָּבָר, וְתוּ לֹא. וְזֶה נִרְמָז בָּזֶה שֶׁבֶּהֱמַת חוּלִין אֵינָהּ צְרִיכָה כִּיסּוּי דָּם, מֵאַחַר שֶׁרוֹב מִינֵי בְּהֵמוֹת רְאוּיִין לַמִּזְבֵּחַ.

(יד) כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא וָאֹמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל־בָּשָׂר לֹא תֹאכֵלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הִוא כָּל־אֹכְלָיו יִכָּרֵת:

יד אֲרֵי נַפְשׁ כָּל בִּסְרָא דְּמֵהּ בְּנַפְשֵׁהּ הוּא וַאֲמָרִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל בִּסְרָא לָא תֵּיכְלוּן אֲרֵי נַפְשׁ כָּל בִּסְרָא דְּמֵהּ הִיא כָּל דְּיֵכְלֵנֵּהּ יִשְׁתֵּיצֵי:

רש״י ◄ דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא • דָּמוֹ הוּא לוֹ בִּמְקוֹם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהַנֶּפֶשׁ תְּלוּיָה בּוֹ. כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הוּא • הַנֶּפֶשׁ הִיא הַדָּם. ׳דָּם׳ וּ׳בָשָׂר׳ לְשׁוֹן זָכָר. ׳נֶפֶשׁ׳ לְשׁוֹן נְקֵבָה.

(טו) וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְטָהֵר:

טו וְכָל אֱנָשׁ די יֵיכוּל נְבִילָא וּתְבִירָא בְּיַצִּיבָא וּבְגִיּוֹרָא וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא וְיִדְכֵּי:

רש״י ◄ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה • בֶּנְבֵלַת עוֹף טָהוֹר דִּבֶּר הַכָּתוּב, שֶׁאֵין לָהּ טֻמְאָה אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁנִּבְלַעַת בְּבֵית הַבְּלִיעָה. וְלְמִדְךָ כָּאן, שֶׁמִּטַּמְּאָה בַּאֲכִילָתָהּ וְאֵינָהּ מִטַּמְּאָה בְּמַגָּע, וּ״טְרֵפָה״ הָאֲמוּרָה כָּאן, לֹא נִכְתְּבָה אֶלָּא לִדְרֹשׁ. וְכֵן שָׁנִינוּ: יָכוֹל תְּהֵא נִבְלַת עוֹף טָמֵא מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה? תַּלְמוּד לוֹמַר ״טְרֵפָה״ — מִי שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ טְרֵפָה. יָצָא עוֹף טָמֵא, שֶׁאֵין בְּמִינוֹ טְרֵפָה.

(טז) וְאִם לֹא יְכַבֵּס וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: פ

טז וְאִם לָא יְצַבַּע וּבִסְרֵהּ לָא יַסְחֵי וִיקַבֵּל חוֹבֵהּ:

רש״י ◄ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ • אִם יֹאכַל קֹדֶשׁ אוֹ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ, חַיָּב עַל טֻמְאָה זוֹ כְּכָל שְׁאָר טֻמְאוֹת. וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ • עַל רְחִיצַת גּוּפוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת, וְעַל כִּבּוּס בְּגָדִים בְּמַלְקוֹת.

יח

(א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י ◄ אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם • אֲנִי הוּא שֶׁאָמַרְתִּי בְּסִינַי (שמות כ): ״אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ״, וְקִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי, מֵעַתָּה קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי. רַבִּי אוֹמֵר: גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָיו שֶׁסּוֹפָן לִנָּתֵק בַּעֲרָיוֹת בִּימֵי עֶזְרָא לְפִיכָךְ בָּא עֲלֵיהֶם בִּגְזֵרָה: ״אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם״ — דְּעוּ מִי גּוֹזֵר עֲלֵיכֶם, דַּיָּן לְהִפָּרַע וְנֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׁכָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ׳ 89)

רַבִּי אוֹמֵר . . שֶׁסּוֹפָן לִנָּתֵק בַּעֲרָיוֹת בִּימֵי עֶזְרָא (רש״י יח, ב) בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט קָשֶׁה לוֹמַר שֶׁכְּוָנַת הַכָּתוּב הִיא לִמְאֹרַע שֶׁיֶּאֱרַע זְמַן רַב אַחַר כָּךְ, וּכְדֵי לְתָרֵץ קִצָּת קֹשִׁי זֶה, אוֹמֵר רַשׁ״י דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ. דְּהִנֵּה, רַבִּי סִדֵּר וְכָתַב אֶת הַמִּשְׁנָה, וְאַף שֶׁדְּבָרִים שֶׁבְּעַל־פֶּה אָסוּר לְאָמְרָן בִּכְתָב, הִתִּירוּ זֹאת מִשּׁוּם ״עֵת לַעֲשׂוֹת לַה׳ הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ״. הֲרֵי שֶׁרַבִּי מְפָרֵשׁ פָּסוּק שֶׁאָמַר דָּוִד עַל זְמַן כְּתִיבַת הַמִּשְׁנָה; וְאַף כָּאן אָזִיל לְשִׁיטָתֵיהּ וּמְפָרֵשׁ שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לִזְמַן עֶזְרָא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין לקוטי־שיחות כרך יב, עמוד 83 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

׳קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי׳ גַּם כְּשֶׁמְּנוּגְּדוֹת לְשֵׂכֶל

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: אֲנִי הוּא שֶׁאָמַרְתִּי בְּסִינַי אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ וְקִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי, מֵעַתָּה קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי (יח, ב. ובפירוש רש״י).

וְצָרִיךְ בֵּיאוּר, לְכֹאוֹרָה תּוֹכֶן קַבָּלַת הַמַּלְכוּת („קִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי") הוּא שֶׁמְּקַבֵּל עַל עַצְמוֹ כָּל מַה שֶׁיְּצַוֵּהוּ הַמֶּלֶךְ, כּוֹלֵל גַּם גְּזֵרוֹת, וּמַדּוּעַ אִם כֵּן מְחַלֵּק רַשׁ״י "קִבַּלְתֶּם

עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי (וּבְנוֹסָף לְכָךְ) מַעֲתָּה קִבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי"?
וְהַבֵּיאוּר בָּזֶה: יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁבִּקְבָּלַת מַלְכוּת שָׁמַיִם, שֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי, קִבְּלוּ רַק מִצְוֹת הַמּוּבָנוֹת בַּשֵּׂכֶל, אוֹ לְכָל הַפָּחוֹת שֶׁאֵינָן מְנֻגָּדוֹת לַשֵּׂכֶל, אֲבָל לֹא קִבְּלוּ גְּזֵרוֹת שֶׁמְּנוּגָּדוֹת לַשֵּׂכֶל.
וְלָכֵן, לִפְנֵי שֶׁהַקָּבָּ"ה צִוָּה עַל הָעֲרָיוֹת שֶׁהֵם בְּגֶדֶר גְּזֵרָה הַמְנוּגֶּדֶת לַסְּבָרָא הַמִּתְבַּקֶּשֶׁת, הִזְהִירָם עַל קַבָּלַת הַגְּזֵרוֹת.
וְהַטַּעַם שֶׁ'עֲרָיוֹת' הֲוֵי בְּגֶדֶר גְּזֵרָה הוּא:
תַּכְלִית הַנִּשּׂוּאִין הוּא "פְּרוּ וּרְבוּ", וְעַד שֶׁנַּעֲשִׂים לְ"בָשָׂר אֶחָד" בְּתוֹלְדוֹתֵיהֶם, וְעַל כֵּן מוּבָן שֶׁיֵּשׁ שְׁלֵמוּת בָּזֶה כַּאֲשֶׁר הָאִשָּׁה הִיא "שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ" שֶׁל הָאִישׁ. וּבִפְרָט דַּחֲזִינָן שֶׁכָּל קִיּוּם הָעוֹלָם תָּלוּי בְּכָךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן הִתְחַתְּנוּ עִם אַחְיוֹתֵיהֶם, וְאַף בְּיַעֲקֹב מְצִינוּ שֶׁנָּשָׂא אֲחָיוֹת וְהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה, וְכֵן עַמְרָם נָשָׂא דּוֹדָתוֹ, וְנוֹלְדוּ אַהֲרֹן מִרְיָם וּמֹשֶׁה. אִם־כֵּן נִמְצָא שֶׁהַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת כִּי קִרְבָה בְּנִישּׂוּאִין צְרִיכָה לִהְיוֹת מַעֲלָה וְלֹא אִיסּוּר, וּמוּבָנֶת הַ"גְּזֵרָה" בְּכָךְ שֶׁ"אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ וְגוֹ'", וְלָכֵן הִקְדִּימָה הַתּוֹרָה "אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם" - מַעַתָּה קִבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת שבת פרשת אחרי־קדושים, תשל"א)

וְהַטַּעַם דְּהַצִּיווּי עַל הָעֲרָיוֹת נִקְרָא "גְּזֵרָה":
דָּבָר מוּבָן הוּא, שֶׁבְּנוּגֵעַ לְנִישּׂוּאִין, מַעֲלַת הַיּוּחָסִין תּוֹפֶסֶת מָקוֹם חָשׁוּב וְעִיקָּרִי, וּבִפְרָט כְּשֶׁהַבָּא לְהִשְׁתַּדֵּךְ הוּא בַּר יְחוּס נַעֲלֶה. וּכְמוֹ שֶׁלָּמַדְנוּ וְרָאִינוּ שֶׁהַתּוֹרָה הֶאֱרִיכָה בְּיִחוּסָהּ שֶׁל אִשֶּׁת אַהֲרֹן, שֶׁנָּשָׂא אֶת "אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב אֲחוֹת נַחְשׁוֹן" - לְבָאֵר שֶׁהָיְתָה מְצוּיֶּנֶת בְּיִחוּסָהּ, בִּהְיוֹתָהּ (בַּת עַמִּינָדָב וְגַם) אֲחוֹת נַחְשׁוֹן [וְכִדְפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: "מִכָּאן לְמַדְנוּ, הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה צָרִיךְ **לִבְדּוֹק בְּאַחְיָהּ"]**; וְכֵן אַבְרָהָם כְּשֶׁשָּׁלַח אֶת אֱלִיעֶזֶר לָקַחַת אִשָּׁה לִבְנוֹ לְיִצְחָק, אָמַר לוֹ "כִּי אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק", כִּי בְּנוֹת אַרְצוֹ וּמוֹלַדְתּוֹ מְיוּחָסוֹת הֵן, בִּהְיוֹתָן מִמִּשְׁפַּחַת אַבְרָהָם.
וּלְפִי זֶה, הִסְבָּרָא נוֹתֶנֶת שֶׁהַשִּׁידּוּךְ הֲכִי טוֹב לְאִישׁ הַמְיוּחָס הוּא - מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, וְכָל הַקָּרוֹב אֵלָיו יוֹתֵר, הָגוּן וּמַתְאִים יוֹתֵר לְעִנְיַן הַשִּׁידּוּךְ.
וּבִכְלָל וְעִיקָּר: תַּכְלִית הַנִּישּׂוּאִין הוּא שֶׁיִּהְיֶה פְּרוּ וּרְבוּ, וְנַעֲשׂוּ לְ"**בָשָׂר אֶחָד**" - בְּיַלְדֵיהֶם, הֲרֵי מוּבָן שֶׁזֶּהוּ בִּשְׁלֵימוּת יוֹתֵר כְּשֶׁהָאִשָּׁה הִיא **שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ** שֶׁל הָאִישׁ. וּבְדִינֵי עֲרָיוֹת נַהֲפוֹךְ הוּא, וְהַתְחָלָתָם: אִישׁ אִישׁ אֶל **כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ** לֹא תִקְרְבוּ גוֹ'!
וְעוֹד: בָּרָא הַקָּבָּ"ה אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹפָן שֶׁקִּיּוּמוֹ הָיָה תָּלוּי בָּזֶה שֶׁבְּנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן יִשְׂאוּ אֲחָיוֹת שֶׁלָּהֶם, יַעֲקֹב נָשָׂא אֲחָיוֹת וְהָיְתָה מִטָּתוֹ דְּוֹקָא שְׁלֵימָה, עַמְרָם נָשָׂא דּוֹדָתוֹ וְנוֹלְדוּ מִרְיָם אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה, שֶׁעַל־פִּי כָּל זֶה - הָאִיסּוּר דְּ"**כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ**" הֲרֵי הוּא עַל־דֶּרֶךְ פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י בְּעִנְיַן הָעֲקֵידָה "אָתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ קַח נָא אֶת בִּנְךָ, עַכְשָׁיו אַתָּה אוֹמֵר לִי אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר". לָכֵן בָּא צִיּוּוּי מְיוּחָד עַל קַבָּלַת הַ"גְּזֵרוֹת" בִּכְלָלוּת, וְאַחַר־כָּךְ בָּא הַצִּיּוּוּי עַל הַ"גְּזֵרָה" הַפְּרָטִית, עַל הָעֲרָיוֹת.

(ג) כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם־בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ:

ג כְּעוֹבְדֵי עַמָּא דְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם דִּי יְתֶבְתּוּן בַּהּ לָא תַעְבְּדוּן וּכְעוֹבְדֵי עַמָּא דְּאַרְעָא דִּכְנַעַן דִּי אֲנָא מָעֵל יָתְכוֹן תַּמָּן לָא תַעְבְּדוּן וּבְנִימוֹסֵיהוֹן לָא תְהָכוּן:

רש"י ◄ **כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם** • (ת"כ) מַגִּיד שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם וְשֶׁל כְּנַעֲנִיִּים מְקֻלְקָלִים מִכָּל הָאֻמּוֹת, וְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁיָּשְׁבוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מְקֻלְקָל מִן הַכֹּל. **אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה** • מַגִּיד שֶׁאוֹתָן עֲמָמִין שֶׁכָּבְשׁוּ יִשְׂרָאֵל, מְקֻלְקָלִים יוֹתֵר מִכֻּלָּם (ת"כ).

וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ • מַה הִנִּיחַ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא אָמַר? אֶלָּא אֵלּוּ נִימוּסוֹת שֶׁלָּהֶן, דְּבָרִים הַחֲקוּקִין לָהֶם, כְּגוֹן טַרְטִיָּאוֹת וְאִצְטַדְיָאוֹת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵלּוּ דַּרְכֵּי הָאֱמוֹרִי שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים.

(ד) אֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

ד יָת דִּינַי תַּעְבְּדוּן וְיָת קְיָמַי תִּטְּרוּן לְהַלָּכָא בְּהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֵכוֹן:

רש"י ◄ **אֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ** • אֵלּוּ דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה בְּמִשְׁפָּט, שֶׁאִלּוּ לֹא נֶאֱמְרוּ, הָיוּ כְּדַאי לְאָמְרָן. **וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ** • דְּבָרִים שֶׁהֵם גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ, שֶׁיֵּצֶר הָרָע מֵשִׁיב עֲלֵיהֶם: 'לָמָּה לָנוּ לִשְׁמָרָן'? וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן: אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז וְטָהֳרַת מֵי חַטָּאת, לְכָךְ נֶאֱמַר: "אֲנִי ה'", גָּזַרְתִּי עֲלֵיכֶם, אִי אַתֶּם רַשָּׁאִים לְהִפָּטֵר! **לָלֶכֶת בָּהֶם** • אַל תִּפָּטֵר מִתּוֹכָם, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: לָמַדְתִּי חָכְמַת יִשְׂרָאֵל, אֵלֵךְ וְאֶלְמַד חָכְמַת הָאֻמּוֹת.

(ה) **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְהוָה: ס**

ה וְתִטְּרוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי דִּי יַעְבֵּד יָתְהוֹן אֲנָשָׁא וְיֵחֵי בְּהוֹן לְחַיֵּי עָלְמָא אֲנָא יְיָ:

רש״י ◄ **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי•** לְרַבּוֹת שְׁאָר דִּקְדּוּקֵי הַפָּרָשָׁה, שֶׁלֹּא פֵּרֵט הַכָּתוּב בָּהֶם (ת״כ). דָּבָר אַחֵר: לִתֵּן שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַחֻקִּים, וּשְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַמִּשְׁפָּטִים, לְפִי שֶׁלֹּא נָתַן אֶלָּא עֲשִׂיָּה לַמִּשְׁפָּטִים **וּשְׁמִירָה לַחֻקִּים. וָחַי בָּהֶם•** לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁאִם תֹּאמַר בָּעוֹלָם הַזֶּה, וַהֲלֹא סוֹפוֹ הוּא מֵת!. **אֲנִי ה׳•** נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת אחרי, שבת הגדול, י״ב ניסן, ה׳תשכ״ז)

הַלָּשׁוֹן שְׁמִירָה - פֵּירוּשׁוֹ (גַּם) מִלְּשׁוֹן הַמִּתְּנָה, כְּפִי שֶׁהַ׳בֵּן חָמֵשׁ לְמִקְרָא׳ זוֹכֵר פֵּירוּשׁ רַשִׁ״י בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב עַל הַפָּסוּק "וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר", "הָיָה מַמְתִּין וּמְצַפֶּה מָתַי יָבוֹא". וְכֵיוָן שֶׁהַכָּתוּב מְדַיֵּיק לוֹמַר "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקּוֹתַי", בִּלְשׁוֹן שְׁמִירָה דַּוְקָא - יֵשׁ בָּזֶה גַּם הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל הַמְתָּנָה וְצִיפִיָּה, שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל הַחִיּוּת וְהַהִתְלַהֲבוּת ("קאָך") וְהָעֲרִיבוּת ("גֶעשְׂמַאק") שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת בַּדָּבָר.

וְזֶהוּ מַה שֶׁמְּסַיֵּים רַשִׁ״י בְּפֵירוּשׁ הַפָּסוּק "וְאֶת חֻקּוֹתַי תִּשְׁמְרוּ", דְּקָאֵי עַל "דְּבָרִים שֶׁהֵן גְּזֵירַת הַמֶּלֶךְ כוּ׳", "אִי־אַתֶּם רַשָּׁאִים לִיפָּטֵר", וְכֵן בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב: "לֶלֶכֶת בָּהֶם", "אַל תִּפָּטֵר מִתּוֹכָם, שֶׁלֹּא תֹּאמַר לְמַדְתִּי חָכְמַת יִשְׂרָאֵל, אֵלֵךְ וְאֶלְמַד חָכְמַת הָאוּמּוֹת" - שֶׁלֹּא מְדוּבָּר כָּאן אוֹדוֹת עֶצֶם הַלִּימּוּד וְהַקִּיּוּם, אֶלָּא אוֹדוֹת הַחִיּוּת וְהַהִתְלַהֲבוּת בָּזֶה. יְהוּדִי יָכוֹל לִטְעוֹן: כֵּיצַד יְכוֹלִים לִדְרוֹשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ חִיּוּת וְהִתְלַהֲבוּת ("עֶר זָאל זִיךְ קָאכְן") בְּ"חוּקִים" שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם טַעַם?! - הוּא יָכוֹל לַעֲסוֹק בְּלַהַט וּלְדַבֵּר עִם גּוֹיִם רַק אוֹדוֹת "מִשְׁפָּטִים", שֶׁמּוּבָנִים עַל־פִּי שֵׂכֶל, וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב: "כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים"; אֲבָל לֹא בְּנוֹגֵעַ לְחוּקִים. וְאַדְרַבָּה - טוֹעֵן הוּא - לְהַרְעִישׁ בְּנוֹגֵעַ לְ"חוּקִים" הֲרֵי זֶה 'חִילּוּל הַשֵּׁם'!...

וְעַל זֶה אוֹמְרִים לוֹ: "אִי־אַתָּה רַשַּׁאי לְהִפָּטֵר"; עָלֶיךָ לַעֲסוֹק מִתּוֹךְ חִיּוּת וְלַהַט גַּם בְּעִנְיַן הַחוּקִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת אחרון־של־פסח תשמ״ז. התוועדויות תשמ״ז כרך כ, עמ׳ 451)

וָחַי בָּהֶם (יח, ה)

מִסָּפֵר שֶׁאֵצֶל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הִתְנוֹעֲעוּ חוּטֵי הַצִּיצִית מֵעַצְמָם, כְּאִלּוּ הָיוּ דָּבָר חַי. כִּי אֵצֶל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נִתְגַּלָּה הַ"וָחַי בָּהֶם" (שֶׁעֲשִׂיַּת מִצְוָה מַמְשִׁיכָה בַּחַיּוּת) בְּחוּטֵי הַצִּיצִית הַגַּשְׁמִיִּים מַמָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום י׳ בשבט)

הָרַבָּנִית רִבְקָה, זוּגָתוֹ שֶׁל כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ״ר הַמַּהַר״שׁ, חָלְתָה פַּעַם, וְהָרוֹפֵא צִוָּה עָלֶיהָ לֶאֱכֹל תֵּיכֶף בְּקוּמָהּ מִשְּׁנָתָהּ. הָרַבָּנִית, שֶׁלֹּא רָצְתָה לִטְעֹם קֹדֶם הַתְּפִלָּה, נָהֲגָה לְהִתְפַּלֵּל תְּחִלָּה בְּהַשְׁכָּמָה, וְרַק לְאַחַר מִכֵּן לֶאֱכֹל פַּת שַׁחֲרִית.

כְּשֶׁנּוֹדַע הַדָּבָר לְחוֹתְנָהּ, כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ״ר הַ׳צֶּמַח־צֶדֶק׳, אָמַר לָהּ:

עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת נֶאֱמַר "וָחַי בָּהֶם", הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לְהַכְנִיס חַיּוּת בַּמִּצְוֹת. כְּדֵי לַעֲשׂוֹת זֹאת מוּכְרָחִים לִהְיוֹת בַּעַל כֹּחַ, בְּרִיאִים וַחֲזָקִים, וְלִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה.

וְסִיֵּם וְאָמַר: אֵינְךָ חַיָּבֶת לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הָאֲכִילָה. מוּטָב לֶאֱכֹל בִּשְׁבִיל הַתְּפִלָּה, מִלְּהִתְפַּלֵּל בִּשְׁבִיל הָאֲכִילָה!

◆ יום שישי כ"א ניסן ◆

(ו) אִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי יְהוָה׃ ס

ו גְּבַר גְּבַר לְכָל קָרִיב בִּסְרֵהּ לָא תִקְרְבוּן לְגַלָּאָה עֶרְיָא אֲנָא יְיָ׃

רש"י◄ לֹא תִקְרְבוּ • לְהַזְהִיר הַנִּקְבָּה כַּזָּכָר, לְכָךְ נֶאֱמַר לְשׁוֹן רַבִּים. אֲנִי ה' • נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

(ז) עֶרְוַת אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה אִמְּךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ׃ ס

ז עֶרְיַת אֲבוּךְ וְעֶרְיַת אִמָּךְ לָא תְגַלֵּי אִמָּךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתַהּ׃

רש"י◄ עֶרְוַת אָבִיךָ • (סנהדרין נד) זוֹ אֵשֶׁת אָבִיךָ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כְּמַשְׁמָעוֹ? נֶאֱמַר כָּאן: "עֶרְוַת אָבִיךָ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (לקמן כ): "עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה". מַה לְּהַלָּן אֵשֶׁת אָבִיו, אַף כָּאן אֵשֶׁת אָבִיו. וְעֶרְוַת אִמְּךָ • לְהָבִיא אִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ אֵשֶׁת אָבִיו.

(ח) עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוַת אָבִיךָ הִוא׃ ס

ח עֶרְיַת אִתַּת אֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי עֶרְיַת אֲבוּךְ הִיא׃

רש"י◄ עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ • לְרַבּוֹת לְאַחַר מִיתָה.

(ט) עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַת־אָבִיךָ אוֹ בַת־אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן׃ ס

ט עֶרְיַת אֲחָתָךְ בַּת אֲבוּךְ אוֹ בַת אִמָּךְ דִּילִידָא מִן אֲבוּךְ מִן אִתַּת אָחֳרִי אוֹ מִן אִמָּךְ לִגְבַר אָחֳרָן לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתְהֵן׃

רש"י◄ בַּת־אָבִיךָ • אַף בַּת אֲנוּסָה בְּמַשְׁמָע. מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ • בֵּין שֶׁנּוֹלְדָה מֵאוֹתָהּ שֶׁאוֹמְרִים לוֹ לְאָבִיךָ: קַיֵּם אֶת אִמָּהּ, וּבֵין שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: הוֹצֵא אֶת אִמָּהּ, כְּגוֹן: מַמְזֶרֶת אוֹ נְתִינָה.

(י) עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ אוֹ בַת־בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה׃ ס

י עֶרְיַת בַּת בְּרַךְ אוֹ בַת בְּרַתָּךְ לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתְהֵן אֲרֵי עֶרְיָתָךְ אִנִּין׃

רש"י◄ עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ וְגוֹ' • (יבמות צז) בְּבִתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ - הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וּבִתּוֹ וּבַת בִּתּוֹ מֵאִשְׁתּוֹ, אָנוּ לְמֵדִין מֵ"עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ" שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "לֹא תְגַלֶּה", בֵּין שֶׁהִיא מִמֶּנּוּ, בֵּין שֶׁהִיא מֵאִישׁ אַחֵר. עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ • קַל־וָחֹמֶר לְבִתְּךָ, אֶלָּא לְפִי שֶׁאֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין, לְמָדוּהָ מִ'גְּזֵרָה־שָׁוָה' (מסכת יבמות ג. סנהדרין עח).◆

(יא) עֶרְוַת בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ׃ ס

יא עֶרְיַת בַּת אִתַּת אֲבוּךְ דִּילִידָא מִן אֲבוּךְ אֲחָתָךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתַהּ׃

רש"י◄ עֶרְוַת בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ • לְמֵד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אֲחוֹתוֹ מִשִּׁפְחָה וְנָכְרִית, לְכָךְ נֶאֱמַר: בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ, בָּרְאוּיָה לְקִדּוּשִׁין.

(יב) עֶרְוַת אֲחוֹת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה שְׁאֵר אָבִיךָ הִוא׃ ס

יב עֶרְיַת אֲחַת אֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי קָרִיבַת אֲבוּךְ הִיא׃

(יג) עֶרְוַת אֲחוֹת־אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי־שְׁאֵר אִמְּךָ הִוא׃ ס

יג עֶרְיַת אֲחַת אִמָּךְ לָא תְגַלֵּי אֲרֵי קָרִיבַת אִמָּךְ הִיא׃

(יד) עֶרְוַת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב דֹּדָתְךָ הִוא׃ ס

יד עֶרְיַת אַח אֲבוּךָ לָא תְגַלֵּי לְאִתְּתֵהּ לָא תִקְרַב אִתַּת אַח אֲבוּךָ הִיא׃

רש"י◄ עֶרְוַת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה • וּמַה הִיא עֶרְוָתוֹ? "אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב".

(טו) עֶרְוַת כַּלָּתְךָ לֹא תְגַלֵּה אֵשֶׁת בִּנְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ׃ ס

טו עֶרְיַת כַּלְתָּךְ לָא תְגַלֵּי אִתַּת בְּרָךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתַהּ׃

רש"י◄ אֵשֶׁת בִּנְךָ הִוא • לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשֶׁיֵּשׁ לְבִנְךָ אִישׁוּת בָּהּ, פְּרָט לַאֲנוּסָה וְשִׁפְחָה וְנָכְרִית (סנהדרין עה).

(טז) עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוַת אָחִיךָ הִוא׃ ס

טז עֶרְיַת אִתַּת אֲחוּךָ לָא תְגַלֵּי עֶרְיַת אֲחוּךָ הִיא׃

(יז) עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת־בַּת־בִּנָּהּ וְאֶת־בַּת־בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא׃

יז עֶרְיַת אִתְּתָא וּבְרַתַּהּ לָא תְגַלֵּי יָת בַּת בְּרַהּ וְיָת בַּת בְּרַתַּהּ לָא תִסַּב לְגַלָּאָה עֶרְיָתַהּ קָרִיבָן אִנּוּן עֲצַת חִטְאִין הִיא׃

רש"י◄ עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ • (יבמות צז) לֹא אָסַר הַכָּתוּב אֶלָּא עַל־יְדֵי נִשּׂוּאֵי הָרִאשׁוֹנָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תִקַּח", לְשׁוֹן קִיחָה, וְכֵן לְעִנְיַן הָעֹנֶשׁ: "אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ" (לקמן כ), לְשׁוֹן קִיחָה, אֲבָל אָנַס אִשָּׁה, מֵתָר לִשָּׂא בִּתָּהּ. שַׁאֲרָה הֵנָּה • קְרוֹבוֹת זוֹ לָזוֹ. זִמָּה • עֵצָה, כְּתַרְגּוּמוֹ: "עֵצַת חִטְאִין", שֶׁיִּצְרְךָ יוֹעֶצְךָ לַחֲטֹא.

(יח) וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצֹרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ׃

יח וְאִתְּתָא עִם אֲחָתַהּ לָא תִסַּב לְאַעָקָא לְגַלָּאָה עֶרְיָתַהּ עֲלַהּ בְּחַיָּיהָא׃

רש"י◄ אֶל־אֲחֹתָהּ • (קידושין נ) שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת. לִצֹרֹר • לְשׁוֹן צָרָה, לַעֲשׂוֹת אֶת זוֹ צָרָה לְזוֹ. בְּחַיֶּיהָ • לְמֶדֶךְ שֶׁאִם גֵּרְשָׁהּ, לֹא יִשָּׂא אֶת אֲחוֹתָהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא בַּחַיִּים.

(יט) וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ׃

יט וּלְאִתְּתָא בְּרִחוּק סוֹבְתַהּ לָא תִקְרַב לְגַלָּאָה עֶרְיָתַהּ׃

(כ) וְאֶל־אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע לְטָמְאָה־בָהּ׃

כ וּבְאִתַּת חַבְרָךְ לָא תִתֵּן שְׁכֵבְתָּךְ לְזַרְעָא לְאִסְתָּאָבָא בַּהּ׃

(כא) וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃

כא וּמִבְּנָיךָ לָא תִתֵּן לְאַעֲבָרָא לְמֹלֶךְ וְלָא תַחֵל יָת שְׁמָא דֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ׃

רש"י◄ לַמֹּלֶךְ • עֲבוֹדַת אֱלִילִים הִיא שֶׁשְּׁמָהּ 'מֹלֶךְ', וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתָהּ, שֶׁמּוֹסֵר בְּנוֹ לַכְּמָרִים, (סנהדרין סד) וְעוֹשִׂין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת גְּדוֹלוֹת וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֵּן בְּרַגְלָיו בֵּין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת הָאֵשׁ. לֹא־תִתֵּן • זוֹ הִיא מְסִירָתוֹ לַכְּמָרִים. לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ • זוֹ הַעֲבָרַת הָאֵשׁ.

עטרת מרים

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה אֹתוֹ לְעֹת שִׂנְאָתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל וְנִצּוֹל מִכֻּלָּם: ב וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי מְחִסִי וּמְצֻדָּתִי מִבְּצַר חָזָק וּמְפַלְטִי־לִי וּמַצִּיל אוֹתִי: ג אֱלֹהֵי צוּרִי חָזִק אֶשֶׁר אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי מָגֵן לִי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי מוֹשִׁיעִי מֵחָמָס תּוֹשִׁיעֵנִי: ד מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ: ה כִּי אֲפָפֻנִי מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת נַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי: ו חֶבְלֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי מוֹקְשֵׁי מָוֶת: ז בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו: ח וַיִּתְגָּעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ: ט עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ: י וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו: יא וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעָף וַיֵּרָא עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ: יב וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכּוֹת חֲשַׁרַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים: יג מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ: יד יַרְעֵם מִן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ: טו וַיִּשְׁלַח

שי למורא

א) בְּיוֹם הִצִּיל ה׳ אוֹתוֹ מִכַּף כָּל אוֹיְבָיו, לְעֵת זִקְנָתוֹ לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ עָלָיו כָּל צָרוֹתָיו וְנִצַּל מִכֻּלָּם. פֵּרוּשׁ אַחַר, בְּכָל עֵת שֶׁבָּאָה עָלָיו צָרָה וְנִצַּל מִמֶּנָּה הָיָה שָׁר הַשִּׁירָה הַזֹּאת. וּמִכַּף שָׁאוּל, לְפִי שֶׁהָיָה אוֹיְבוֹ וְרוֹדְפוֹ מִכֻּלָּם, הִזְכִּירוֹ לְחוּד. ב) סַלְעִי, חָזָק, כְּמוֹ סֶלַע חָזָק. וּמְצֻדָּתִי, מִבְצָרִי. וּמְפַלְטִי לִי, מְפַלֵּט אוֹתִי עִם צְבָא יִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה. וְגַם בִּהְיוֹתִי לְבַדִּי. ג) צוּרִי, חָזָק, כְּמוֹ צוּר וְסֶלַע. וְקֶרֶן יִשְׁעִי, הוּא לִי לְעֵזֶר כְּמוֹ קֶרֶן לְבַעַל הַקַּרְנַיִם. מִשְׂגַּבִּי, סוֹמֵךְ אוֹתִי. וּמְנוּסִי, שֶׁהָיִיתִי נָס אֵלָיו לְעֵזְרָה. מֵחָמָס, מֵאַנְשֵׁי חָמָס. ד) מְהֻלָּל אֶקְרָא ה׳ וגו׳, כַּאֲשֶׁר אֲנִי קוֹרֵא אֶל ה׳ בְּהַלֵּל, אָז אֲנִי נוֹשָׁע. ה) אֲפָפֻנִי, סִבָּבוּנִי. מִשְׁבְּרֵי מָוֶת, צָרוֹת שׁוֹבְרוֹת מוֹבִילוֹת אֶל מָוֶת. פֵּרוּשׁ אַחֵר, גַּלֵּי מָוֶת. נַחֲלֵי בְלִיַּעַל, גְּיָסוֹת שׁוֹטְפוֹת כְּנַחַל, מֵאַנְשֵׁי בְלִיַּעַל. יְבַעֲתֻנִי, יַבְעִיתוּ וְיַחֲרִידוּ אוֹתִי. ו) חֶבְלֵי שְׁאוֹל, מַכְאוֹבֵי מָוֶת. "חֶבְלֵי", כְּמוֹ "חֶבְלֵי יוֹלֵדָה" (הושע יג,יג). קִדְּמֻנִי, בָּאוּ לְפָנַי. ח) וַיִּתְגָּעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ, נַעַשׁ וְרָעַד וְרָעַשׁ תְּקָפוּ אֶת אוֹיְבֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ, שֶׁהִרְעִישׁ הקב"ה גַּם אֶת צְבָא הַשָּׁמַיִם בִּשְׁבִילוֹ. כִּי חָרָה לוֹ, כַּאֲשֶׁר חָרָה לוֹ עַל מַעֲשֵׂיהֶם וְנָקַם מֵהֶם נִקְמָתִי. ט) עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ, הוּא עִנְיַן כַּעַס. כְּמוֹ "אָז יֶעְשַׁן אַף ה׳" (דברים כט,יט). תֹּאכֵל, תִּשְׂרֹף אֶת הַקָּמִים עָלַי. י) וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד, נָטָה אֶת הַשָּׁמַיִם לְמַטָּה לָאָרֶץ וְיָרַד עֲלֵיהֶם לְהִתְקָרֵב אֶל שׂוֹנְאֵי לְהַכּוֹת בָּהֶם. כְּלוֹמַר שֶׁהָיָה מְמַהֵר לְהַכְּרַע מֵהֶם. וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו, שֶׁיָּרַד בְּעַב הֶעָנָן לִהְיוֹת מוּכָן לְהַכְּרַע מִשּׂוֹנְאַי. יא) וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיָּעָף וגו׳, הוּא מָשָׁל עַל מְהִירוּתוֹ לָבוֹא לְעֶזְרָה. יב) וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכּוֹת, שָׂם אֶת הַחֹשֶׁךְ סְבִיבוֹתָיו לְסֻכָּה לְהָגֵן עָלָיו. כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ" (שמות יד,כ) שֶׁהָיָה מַפְסִיק בֵּין הַמִּצְרִים לְיִשְׂרָאֵל. חֲשַׁרַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים, קְשׁוּר הַמַּיִם בְּעִנְנֵי הַשָּׁמַיִם, מֵהֶם בָּא הַחֹשֶׁךְ. יג) מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ וגו׳, מִתּוֹךְ הָאוֹר שֶׁלְּפָנָיו אֲשֶׁר חֻפְּצוֹ לְהָאִיר וּלְהוֹשִׁיעַ לִי, מִזֶּה עָצְמוּ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי אֵשׁ בְּאוֹיְבַי. יד) יַרְעֵם, יִתֵּן בָּהֶם רְעָמִים.

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליום שביעי של פסח

בשמואל ב פרק כב

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל: ב וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי וּמְצֻדָּתִי וּמְפַלְטִי־לִי: ג אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי מוֹשִׁיעִי מֵחָמָס תּוֹשִׁיעֵנִי: ד מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ: ה כִּי אֲפָפֻנִי מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת נַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי: ו חֶבְלֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי מוֹקְשֵׁי־מָוֶת: ז בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו: ח וַיִּתְגָּעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ: ט עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ: י וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו: יא וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעָף וַיֵּרָא עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ: יב וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכּוֹת חֲשַׁרַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים: יג מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ: יד יַרְעֵם מִן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ: טו וַיִּשְׁלַח

שי למורא

טו) **וַיָּהֹם,** עָשָׂה בָּהֶם מְהוּמָה. טז) **וַיֵּרָאוּ אֲפִקֵּי יָם,** וְנִרְאוּ מַעֲמַקֵּי הַיָּם. כְּלוֹמַר, נִתְגַּלּוּ דְּבָרִים סְתוּמִים וְנִפְלָאִים. **יִגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל,** נִתְגַּלּוּ הַיְסוֹדוֹת הָעֲמֻקִּים שֶׁל יִשּׁוּב הָעוֹלָם. יז) **מִמַּיִם רַבִּים,** כְּלוֹמַר, שֶׁהִצִּילָהוּ מִצָּרוֹת רַבּוֹת. יח) **מֵאֹיְבִי עָז,** מֵאוֹיְבִי שֶׁהָיָה חָזָק. **כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי,** כַּאֲשֶׁר הִתְחַזְּקוּ מִמֶּנִּי. יט) **יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי,** בְּיוֹם שֶׁהָיָה קוֹרֶה לִי מִקְרֶה רָע הָיוּ אוֹיְבַי מְקַדִּימִים לְבוֹא עָלַי. כא) **כְּבֹר יָדַי,** כְּפִי שֶׁיָּדַי בְּרוּרוֹת וּנְקִיּוֹת מֵעָוֹל. כג) **כִּי כָל מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי,** כִּי כָּל מִשְׁפְּטֵי תּוֹרָתוֹ לְנֶגֶד עֵינַי תָּמִיד לְהִתְנַהֵג לְפִיהֶם. כה) **כִּבְרִי לְנֶגֶד עֵינָיו,** כִּבְרִירוּתִי אֲשֶׁר הִיא לְנֶגֶד עֵינָיו. כו) **גִּבּוֹר תָּמִים,** כְּמוֹ "גֶּבֶר תָּמִים". **תִּתַּמָּם,** אַתָּה נוֹהֵג עִמּוֹ בְּתָמִימוּת. כז) **עִם נָבָר תִּתָּבָר,** עִם אִישׁ בָּרוּר וְנָקִי, תִּתְנַהֵג בִּבְרִירוּת. **וְעִם עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל,** וְעִם אִישׁ הַמִּתְנַהֵג בְּעִקְּמִימוּת, תָּבוֹא עָלָיו בְּדַרְכּוֹ הַנִּפְתֶּלֶת וְהַמְעֻקֶּמֶת. כח) **עַם עָנִי,** מְכֻנָּע בְּעָנִי. **וְעֵינֶיךָ עַל רָמִים תַּשְׁפִּיל,** וְתִתֵּן עֵינֶיךָ עַל הַמִּתְגָּאִים לְהַשְׁפִּילָם. כט) **כִּי אַתָּה נֵרִי,** כִּי אַתָּה תָּאִיר לִי כְּנֵר. **יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי,** יָאִיר לִי אֶת הַחֹשֶׁךְ, כְּלוֹמַר, יוֹצִיאֵנִי מִן הַצָּרָה. ל) **כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד,** כִּי בְּעֶזְרָתְךָ אָרוּץ אֶל גְּדוּדֵי הַגּוֹיִם. **אֲדַלֶּג שׁוּר,** אֶקְפֹּץ עַל הַחוֹמוֹת שֶׁל עָרֵי אוֹיְבַי לְכָבְשָׁם. לא) **תָּמִים דַּרְכּוֹ,** לְגָמוּל לְאִישׁ כְּמִפְעָלוֹ. **צְרוּפָה,** נְקִיָּה מִפְּלֵלָה, כְּכֶסֶף צָרוּף. לג) **מָעוּזִּי חָיִל,** מְחַזֵּק אוֹתִי בְּכֹחַ. **וַיַּתֵּר תָּמִים דַּרְכִּי,** וְהֵתִיר וּפָתַח דַּרְכִּי בַּמִּלְחָמָה בְּאֹפֶן תָּמִים וְשָׁלֵם, שֶׁלֹּא נֶחְסַר אֶחָד מֵאַנְשֵׁי בַּמִּלְחָמָה. לד) **מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאֲיָלוֹת,** מְשִׂים רַגְלַי קַלּוֹת לָרוּץ אַחַר הָאוֹיֵב, כְּאַיָּלָה זוֹ שֶׁרָצָה מַהֵר. **וְעַל בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי,** וְהֶעֱמִיד אוֹתִי עַל גְּבֹהֵי וּגְדֻלָּתִי. לה) **נְחַת קֶשֶׁת נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי,** וְנִדְרְכָה קֶשֶׁת

עטרת מרים

יִתֵּן קוֹלוֹ: **טו וַיִּשְׁלַח חִצִּים** הֵם הָאִישִׁים הַבּוֹעֲרִים שֶׁיָּרְדוּ בְּחוֹזֶק מַהֲעָנָן **וַיְפִיצֵם בָּרָק וַיָּהֹם:** **טז וַיֵּרָאוּ** הָיוּ נִרְאִים **אֲפִקֵּי יָם** קַרְקָעוֹת מֵי הַיָּם כִּי נִבְקְעוּ הַמַּיִם **יִגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל** כִּי נִבְקַע הַתְּהוֹם בְּגַעֲרַת **יְהוָה** בְּקָמִים עָלַי **מִנִּשְׁמַת** מִנְּשִׁיבַת **רוּחַ אַפּוֹ:** **יז יִשְׁלַח מִמָّרוֹם יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים:** **יח יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי:** **יט יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעָן לִי:** **כ וַיֹּצֵא לַמֶּרְחָב אֹתִי יְחַלְּצֵנִי כִּי חָפֵץ בִּי:** **כא יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקָתִי כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי:** **כב כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי:** **כג כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר מִמֶּנָּה:** **כד וָאֱהִי תָמִים לוֹ וָאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֹנִי:** **כה וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצִדְקָתִי כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו:** **כו עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתַּמָּם:** **כז עִם־נָבָר תִּתָּבָר וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל:** **כח וְאֶת־עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים תַּשְׁפִּיל:** **כט כִּי־אַתָּה נֵרִי יְהוָה וַיהוָה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי:** **ל כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד בֵּאלֹהַי אֲדַלֶּג־שׁוּר:** **לא הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ:** **לב כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ:** **לג הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל וַיַּתֵּר תָּמִים דַּרְכִּי:** **לד מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל־בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי:** **לה מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה וְנִחַת**

חִצִּים וַיְפִיצֵם בָּרָק וַיָּהֹם: טז וַיֵּרָאוּ אֲפִקֵּי יָם יִגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל בְּגַעֲרַת יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפּוֹ: יז יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים: יח יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי: יט יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעָן לִי: כ וַיֹּצֵא לַמֶּרְחָב אֹתִי יְחַלְּצֵנִי כִּי חָפֵץ בִּי: כא יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקָתִי כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי: כב כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי: כג כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר מִמֶּנָּה: כד וָאֱהִי תָמִים לוֹ וָאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֹנִי: כה וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצִדְקָתִי כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו: כו עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתַּמָּם: כז עִם־נָבָר תִּתָּבָר וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל: כח וְאֶת־עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים תַּשְׁפִּיל: כט כִּי־אַתָּה נֵרִי יְהוָה וַיהוָה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי: ל כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד בֵּאלֹהַי אֲדַלֶּג־שׁוּר: לא הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ: לב כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ: לג הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל וַיַּתֵּר תָּמִים דַּרְכִּי: לד מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל־בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי: לה מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה וְנִחַת

יִקָּחֵנִי מִיַּד הָאוֹיֵב יַמְשֵׁנִי הוֹצִיאֵנִי מִמַּיִם רַבִּים מִיַּד הָרַבִּים הַקָּמִים עָלַי: יח יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי כַּאֲשֶׁר יְקַדְּמֻנִי הָרָע בְּיוֹם אֵידִי בְּעֵת יִקְרֵנִי מִקְרֶה רָע וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעָן לִי וְאַף כִּי נָפַלְתִּי, הִנֵּה קַמְתִּי: כ וַיֹּצֵא לַמֶּרְחָב לְמָקוֹם רָחָב אֹתִי יְחַלְּצֵנִי יוֹצִיאֵנִי מִן הַמֵּיצָר כִּי־חָפֵץ בִּי: כא יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקָתִי כִּפְי צִדְקָתִי כְּבֹר כִּנְקִיּוּת יָדַי יָשִׁיב לִי: כב כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי לְנְטוֹת מֵאֱלֹהָי: כג כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי לְנֶגֶד עֵינַי תָּמִיד לְהִנָּהֵג עִצְמִי בָּהֶם, וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר אֲפִילוּ מֵאַחַת מִמֶּנָּה: כד כְּשֶׁעָלָה בְּלִבִּי לַחֲטוֹא בְּדָבָר וָאֱהִי תָמִים לוֹ וָאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֹנִי נִשְׁמַרְתִּי מֵאוֹתוֹ עָוֹן: כה לְכָךְ וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצִדְקָתִי כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו וְלֹא נֶגֶד בְּנֵי אָדָם וּלְהִתְיַהֵר: כו כֵּן דַּרְכְּךָ לְהִתְנַהֵג עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתַּמָּם: כז עִם־נָבָר אִישׁ בָּרוּר וְנָקִי תִּתָּבָר תִּתְנַהֵג בִּבְרִירוּת וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל תִּשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ: כח וְאֶת־עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ תִּתֵּן עַל־רָמִים עַל הַמִּתְגָּאִים וַתַּשְׁפִּיל אוֹתָם: כט כִּי־אַתָּה נֵרִי יְהוָה כִּנֵּר וַיהוָה יַגִּיהַּ יָאִיר לִי חָשְׁכִּי יוֹצִיאֵנִי מִן הַצָּרָה: ל כִּי בְכָה בְּעֶזְרָתְךָ אָרוּץ לִקְרַאת גְּדוּד אוֹיְבַי, בֵּאלֹהַי וּכְמַאֲמַר אֱלֹהַי אֲדַלֵּג־שׁוּר אֶקְפֹּץ עַל הַחוֹמָה, לְכַבּוֹשׁ עֲיָרוֹת: לא הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ לִגְמוֹל לְאִישׁ כְּמִפְעָלוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה

בְּרוּרָה, שֶׁאֵין בָּהּ סִיגִים וְדָבָר לְלֹא תוֹעֶלֶת מָגֵן הוּא מַחֲסֶה בְּמָגֵן לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ: לב כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר יוּכַל לַעֲמוֹד כְּנֶגְדוֹ וּמִי צוּר מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ: לג הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל מְחַזֵּק אוֹתִי בְּכֹחַ וַיַּתֵּר מְדַלֵּג אוֹתִי בְּדַרְכִּי, לִהְיוֹת תָּמִים דַּרְכִּי מִבְּלִי מִכְשׁוֹל: לד מְשַׁוֶּה מֵשִׂים רַגְלַי קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת לָרוּץ מַהֵר אַחַר הָאוֹיֵב וְעַל־בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי שָׁם בְּטוּחַ: לה מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה לְהִלָּחֵם בְּטוּב וְנִחַת נָתַתָּ בִּי כֹּחַ לִשְׁבֹּר קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי

עטרת מרים

בְּעֵת הִפְתַּחִי לִירוֹת: לו וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ יִשְׁעֶךָ הָיָה לִי לְמָגֵן וַעֲנֹתְךָ מִדַּת עֲנָוָתְנוּתְךָ תַּרְבֵּנִי עָשִׂתָה כְּאִלּוּ הָיִיתִי עִם רַב: לז תַּרְחִיב הִרְחִבְתָּ צַעֲדִי פְּסִיעוֹתַי תַּחְתֶּנִי וְלֹא לְבַל יְמֻעֲדוּ קַרְסֻלָּי רַגְלֵי לְנִפּוֹל בָּאָרֶץ: לח אֶרְדְּפָה אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם: לט וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם עִם פְּצָעִים וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי: מ וַתַּזְּרֵנִי וַתְּאַזְּרֵנִי חַיִל כֹּחַ לַמִּלְחָמָה לְהִלָּחֵם, וְאֵת שׂוֹנְאַי תַּכְרִיעַ קָמַי תַּפִּיל לִכְרוֹעַ תַּחְתֶּנִי: מא וְאֹיְבַי שֶׁיִּבְרְחוּ לְפָנַי תַּתָּה לִּי הָפְכוּ לִי עֹרֶף מְשַׂנְאַי עִם כִּי יָנוּסוּ, אַשִּׁגֵם וָאַצְמִיתֵם אֶכְרוֹת אוֹתָם: מב יִשְׁעוּ יִפְנוּ אֶל מַלְּכֵי הָאֲדָמָה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לְאַחַר זְמַן יִפְנוּ אֶל־יְהוָה לְהִתְפַּלֵּל אֵלָיו, אֲבָל וְלֹא עָנָם: מג וְאֶשְׁחָקֵם אֶכְתֹּשׁ אוֹתָם לִהְיוֹת דַּק כַּעֲפַר אָרֶץ כְּטִיט הַמּוּשְׁלָךְ בַּחוּצוֹת אֲדִקֵּם אֲעֶשֶׂה אוֹתָם דַּק דַּק אֲרִיקֵעֵם אֲרַמְּסֵם: מד וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי כְּמוֹ שָׁאוּל וְנָבָל וַאֲחִיתוֹפֶל וְאַבְשָׁלוֹם תִּשְׁמְרֵנִי מִיַּד כּוּלָּם, עַד שֶׁהָיִיתִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתִּי וְהֵם יַעֲבְדֻנִי: מה בְּנֵי נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי יְכַזְּבוּ לִי מֵרֵאתָם אוֹתִי, וְיֹאמְרוּ לֹא חָטָאנוּ לָךְ, אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנַי לִשְׁמֹעַ אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי יִהְיוּ נִשְׁמָעִים אֵלַי לְכָל אֲשֶׁר אֲצַוֶּם: מו בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ יִהְיוּ אֲבוּדִים וַיֶּחְגְּרוּ וְיִהְיוּ חֲגֻרִים מִמִּסְגְּרוֹתָם מִקּוֹשֵׁי יִסּוּרֵי מַסְגֵּר שֶׁאֲנִי מְיַסְּרָן בָּהֶם: מז חַי־יְהוָה הָעוֹשֶׂה לִּי אֵלֶּה וּבָרוּךְ עַל כָּל בְּרֵכָה וּתְהִלָּה צוּרִי תָּקֵפוּ וְחָזְקִי וְיָרֹם הוּא רָם עַל כָּל רָמִים אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי וְלֵוֶה לֹא אִירָא שֶׁתִּקְצַר יָדוֹ מִלְּהוֹשִׁיעֵנִי: מח הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמוֹת לִי הַנּוֹקֵם נִקְמָתִי וּמֹרִיד עַמִּים תַּחְתֶּנִי: מט וּמוֹצִיאִי מֵאֹיְבָי מֵאוֹיְבַי וַמַּצִּילֵנִי מֵאוֹיְבַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: נ עַל־כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר: נא מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה־חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

שי למורא

קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי: לו וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וַעֲנֹתְךָ תַּרְבֵּנִי: לז תַּרְחִיב צַעֲדִי תַּחְתֶּנִי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי: לח אֶרְדְּפָה אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם: לט וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי: מ וַתַּאַזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתֶּנִי: מא וְאֹיְבַי תַּתָּה לִּי עֹרֶף מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם: מב יִשְׁעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא עָנָם: מג וְאֶשְׁחָקֵם כַּעֲפַר אָרֶץ כְּטִיט־חוּצוֹת אֲדִקֵּם אֲרִקֵעֵם: מד וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־יָדַעְתִּי יַעֲבְדֻנִי: מה בְּנֵי נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי לִשְׁמֹעַ אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי: מו בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ וַיֶּחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם: מז חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרֹם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי: מח הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמוֹת לִי וּמֹרִיד עַמִּים תַּחְתֶּנִי: מט וּמוֹצִיאִי מֵאֹיְבָי וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: נ עַל־כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר: נא מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה־חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

נְחוּשָׁה עַל יְדֵי זְרוֹעוֹתַי. "קֶשֶׁת נְחוּשָׁה" הוּא כִּנּוּי לְקֶשֶׁת עֲשׂוּיָה מִמַּתֶּכֶת חֲזָקָה וּגְמִישָׁה. לו) מָגֵן יִשְׁעֶךָ, יִשְׁעֶךָ הָיָה לִי לְמָגֵן. וַעֲנֹתְךָ תַּרְבֵּנִי, הָעֲנָוָה שֶׁבְּךָ לְהַשְׁגִּיחַ בִּי, עֲשִׂתָה אוֹתִי כְּאִלּוּ הָיִיתִי עִם רַב. לז) תַּרְחִיב צַעֲדִי וגו', הִרְחַבְתָּ פְּסִיעוֹתַי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמְעָדוּ רַגְלִי. כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא נָפַלְתִּי בִּידֵי שׂוֹנְאַי. מ) וַתַּזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה, אַזַּרְתָּ אוֹתִי בְּכֹחַ לְהִלָּחֵם. תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתֶּנִי, וְאֶת שׂוֹנְאַי תַּפִּיל לִכְרֹעַ תַּחְתַּי. מא) תַּתָּה לִּי עֹרֶף, נָתַתָּ אוֹתָם שֶׁיְּנוּסוּ וְיַהְפְּכוּ לִי עֹרְפָּם. מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם, וְגַם מְשַׂנְאַי יָנוּסוּ, וְעִם כָּל זֶה אַשִּׁיגֵם וְאַכְרִיתֵם. מב) יִשְׁעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ וגו', כְּמוֹ "יִשְׁעוּ אֶל ה' וְלֹא עָנָם וְאֵין מוֹשִׁיעַ", כִּי הֵם רְשָׁעִים וְקוֹרְאִים אֶל ה' וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ. אֲדִקֵּם אֲרִקֵעֵם, אֶעֱשֶׂה אוֹתָם דַּק דַּק וַאֲרַדֵּד אוֹתָם עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. מד) מֵרִיבֵי עַמִּי, מֵאַנְשֵׁי מִלְחֲמָתִי אֲשֶׁר בִּבְנֵי עַמִּי הַלּוֹחֲמִים נֶגְדִּי. תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם, שְׁמַרְתַּנִי מִיַּד כֻּלָּם עַד שֶׁהֲבִאוֹתַנִי לִהְיוֹת לְרֹאשׁ גּוֹיִם. עַם לֹא יָדַעְתִּי, עַמִּים אֲשֶׁר הֵם מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה. מה) לִשְׁמוֹעַ אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי, מִפְּנֵי מִשְׁמַע אָזְנֵיהֶם בִּלְבַד, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנַי, יִהְיוּ נִשְׁמָעִים לִי. מו) בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ, אוֹיְבֵי הַגּוֹיִם יִבְּלוּ וְיִכָּמְשׁוּ. וַיֶּחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם, וַיִּהְיוּ חֲגֻרִים בְּרַגְלֵיהֶם מִמַּה שֶׁיִּהְיוּ סְגוּרִים בְּיָדֵי בְּכַבְלֵי בַּרְזֶל. מז) וְיָרֹם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי, וְהָאֱלֹהִים שֶׁהוּא תֹּקֶף יִשְׁעִי הוּא רָם עַל כָּל רָמִים, וְלָכֵן לֹא אִירָא מֵאֹיְבַי. מח) הַנֹּתֵן נְקָמוֹת לִי, הַנּוֹקֵם נִקְמָתִי. מט) וּמוֹצִיאִי מֵאוֹיְבָי, וּמַצִּילֵנִי מֵאוֹיְבַי. וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי, וּמִן הַקָּמִים עָלַי תַּגְבִּיהֵנִי. נ) מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ, מִגְדַּל יְשׁוּעוֹת הוּא לְמַלְכּוֹ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאָדָם נָם בְּמִגְדַּל־עֹז וְהוּא נִצּוֹל מֵאוֹיְבָיו, כְּמוֹ כֵן נַסְתִּי אֵלָיו וְנוֹשַׁעְתִּי מֵאוֹיְבַי. כְּלוֹמַר, לֹא בַּעֲבוּר תַּשְׁלוּם גְּמוּל, כִּי־אִם בְּחַסְדּוֹ הַגָּדוֹל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לִמְשִׁיחוֹ שֶׁהוּא דָּוִד הַמֶּלֶךְ. וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְדָוִד, כֵּן יַעֲשֶׂה לְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם.

◆ שבת קודש כ"ב ניסן ◆

(כב) וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הִוא׃

כב וְעִם דְּכוּרָא לָא תִשְׁכּוּב מִשְׁכְּבֵי אִתְּתָא תּוֹעֲבְתָּא הִיא׃

(כג) וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְטָמְאָה־בָהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לְרִבְעָהּ תֶּבֶל הִוא׃

כג וּבְכָל בְּעִירָא לָא תִתֵּן שְׁכַבְתָּךְ לְאִסְתָּאָבָא בַּהּ וְאִתְּתָא לָא תְקוּם קֳדָם בְּעִירָא לְמִשְׁלַט בַּהּ תִּבְלָא הוּא׃

רש"י◄ תֶּבֶל הוּא • לְשׁוֹן קֹדֶשׁ וְעֶרְוָה וְנִאוּף, וְכֵן: "וְאַפִּי עַל־תַּבְלִיתָם" (ישעיה י כח). דָּבָר אַחֵר: "תֶּבֶל הוּא", לְשׁוֹן בְּלִילָה וְעִרְבּוּב זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה.

(כד) אַל־תִּטַּמְּאוּ בְּכָל־אֵלֶּה כִּי בְכָל־אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם׃

כד לָא תִסְתָּאֲבוּן בְּכָל אִלֵּין אֲרֵי בְּכָל אִלֵּין אִסְתָּאֲבוּ עַמְמַיָּא דִּי אֲנָא מַגְלֵי מִן קֳדָמֵיכוֹן׃

(כה) וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וַתָּקִא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֶיהָ׃

כה וְאִסְתָּאֲבַת אַרְעָא וְאַסְעָרִית חוֹבַהּ עֲלַהּ וְרוֹקִינַת אַרְעָא יָת יָתְבָהָא׃

(כו) וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃

כו וְתִטְּרוּן אַתּוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי וְלָא תַעְבְּדוּן מִכֹּל תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין צַיְּבָא וְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן׃

(כז) כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ׃

כז אֲרֵי יָת כָּל תּוֹעֲבְתָּא הָאִלֵּין עֲבָדוּ אֱנָשֵׁי אַרְעָא דִּי קֳדָמֵיכוֹן וְאִסְתָּאֲבַת אַרְעָא׃

(כח) וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם׃

כח וְלָא תְרוֹקֵן אַרְעָא יָתְכוֹן בְּסָאֲבֵיכוֹן יָתַהּ כְּמָא דְּרוֹקִינַת יָת עַמְמַיָּא דִּי קֳדָמֵיכוֹן׃

רש"י◄ וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם • מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁהֶאֱכִילוּהוּ דָּבָר מָאוּס שֶׁאֵין עוֹמֵד בְּמֵעָיו אֶלָּא מְקִיאוֹ, כָּךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ מְקַיֶּמֶת עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. וְתַרְגּוּמוֹ: 'וְלָא תְרוֹקֵן', לְשׁוֹן רִקּוּן, מְרִיקָה עַצְמָהּ מֵהֶם.

(כט) כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם׃

כט אֲרֵי כָּל דִּי יַעְבֵּד מִכֹּל תּוֹעֲבְתָּא הָאִלֵּין וְיִשְׁתֵּיצוּן נַפְשָׁתָא דִּיַעְבְּדוּן מִגּוֹ עַמְּהוֹן׃

רש"י◄ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת • הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה בְּמַשְׁמָע.

(ל) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ פפפ

ל וְתִטְּרוּן יָת מַטְּרַת מֵימְרִי בְּדִיל דְּלָא לְמֶעְבַּד מִנִּימוֹסֵי תּוֹעֲבְתָּא דְּאִתְעֲבָדָא קֳדָמֵיכוֹן וְלָא תִסְתָּאֲבוּן בְּהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ פ פ פ

רס"י◄ **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי • לְהַזְהִיר בֵּית־דִּין עַל כָּךְ. וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • הָא אִם תִּטַּמְּאוּ, אֵינִי אֱלֹהֵיכֶם וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרַי, וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם, וְאַתֶּם מִתְחַיְּבִים כְּלָיָה? לָכֵן נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם":**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 100)

וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרַי, וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם, וְאַתֶּם מִתְחַיְּבִים כְּלָיָה (רש"י יח, ל) רַשִׁ"י כָּתַב לְעֵיל "דְּעוּ מִי גּוֹזֵר עֲלֵיכֶם, דַּיָּן לְהִפָּרַע וְנֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר". **נִפְסָלִים** (מְבֻדָּלִים) – הוּא הַנִּגּוּד שֶׁל "מִי גּוֹזֵר", כִּי הָעֲבֹדָה שֶׁה' גּוֹזֵר עָלֵינוּ גְּזֵרוֹת מוֹכִיחָה שֶׁהוּא קָרוֹב לָנוּ וּמִתְעַסֵּק אִתָּנוּ. **הֲנָאָה** – הַנִּגּוּד שֶׁל שָׂכָר, שֶׁמּוֹרֶה עַל הֲנָאָה מֵעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל. **כְּלָיָה** – הַנִּגּוּד שֶׁל פֵּרָעוֹן, שֶׁמּוֹרֶה עַל קֶשֶׁר בֵּין ה' לְיִשְׂרָאֵל ("רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי . . עַל כֵּן אֶפְקֹד . . אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם"); כַּאֲשֶׁר מִתְבַּטֵּל קֶשֶׁר זֶה, שֶׁהוּא חַיֵּינוּ, הַתּוֹצָאָה הִיא כְּלָיָה ר"ל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 101)

וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם, אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם (יח, ל) **הָא אִם תִּטַּמְּאוּ אֵינִי אֱלֹקֵיכֶם . . וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם** (רש"י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ נָקַט לְשׁוֹן שְׁאֵלָה, וְלֹא כָּתַב "וְאֵין לִי הֲנָאָה בָּכֶם". וְיֵשׁ לוֹמַר: גַּם מִי שֶׁהַקָּבָּ"ה אוֹמֵר עָלָיו "אֵינִי אֱלֹקֵיכֶם" – אַל לוֹ לְהִתְיָאֵשׁ וְלַחְשֹׁב שֶׁאֵין לוֹ עוֹד תִּקְוָה לִגְרֹם נַחַת רוּחַ לַה' ("אֵין לִי הֲנָאָה בָּכֶם"). אֶלָּא, עָלָיו לְהִתְבּוֹנֵן בְּכָךְ שֶׁהַקָּבָּ"ה שׁוֹאֵל אוֹתוֹ, כִּבְיָכוֹל: "מַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם"? וּלְחַפֵּשׂ דֶּרֶךְ לָשׁוּב וּלְהִתְקָרֵב אֵלָיו וְלִגְרֹם לוֹ נַחַת רוּחַ.

פ' פסוקים, כ"י כ"ל סימן. עד"ו סימן. חסלת פרשת אחרי

עטרת מרים

לב מֶלֶךְ אַשּׁוּר אָמַר עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד כִּי מִשָּׁם נִרְאֵית יְרוּשָׁלִַם וְאָז יְנֹפֵף יָדוֹ עֶלְיָה בְּדֶרֶךְ לַעֲגוֹ כְּאוֹמֵר הֵלְאָה בְּנֶקֶל אֶכְבְּשֶׁנָּה לְהַר בַּת־צִיּוֹן גִּבְעַת יְרוּשָׁלִַם: **לג** אֲבָל לֹא הָיָה כְּמוֹ שֶׁחָשַׁב כִּי הִנֵּה בַּלַּיְלָה הַהוּא הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת מְסָעֵף פֹּאֲרָה כְּרֵת עֲנָפָיו בְּמַעֲרָצָה כְּמִשּׂוֹר, כְּלוֹמַר, שָׁלַח הַמַּלְאָךְ וְהִכָּה בָּהֶם וְרָמֵי הַקּוֹמָה הַשָּׂרִים הַגְּדוֹלִים גְּדֵעִים נִכְרְתוּ וְהַגְּבֹהִים יִשְׁפָּלוּ: **לד** וְנִקַּף יְעִכְרוּת סִבְכֵי הַיָּעַר הָעֲנָפִים הַמְסֻבָּכִים זֶה בָּזֶה בַּבַּרְזֶל רוֹצֶה לוֹמַר: חֵילוֹ הָרַב יוּמְתוּ עַל יְדֵי הַמַּלְאָךְ וְהַלְּבָנוֹן מַרְבִּית חֵילוֹתָיו בְּאַדִּיר עַל יְדֵי הַמַּלְאָךְ הָאַדִּיר וְהַחָזָק יִפּוֹל: **א** אַל תִּתְמְהוּ מֵהַפֶּלֶא הַגָּדוֹל הַזֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ בְּמַפֶּלֶת מַחֲנֵה אַשּׁוּר כִּי יָבוֹא זְמַן בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ שֶׁיַּפְלִיא לַעֲשׂוֹת עוֹד יוֹתֵר מִזֶּה וְיָצָא חֹטֶר שֵׁבֶט מְלוּכָה מִגֶּזַע יִשַׁי מִזֶּרַע דָּוִד הוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וְנֵצֶר נֶטַע מִשָּׁרְשָׁיו יִפְרֶה יַעֲשֶׂה פְּרִי: **ב** וְנָחָה עָלָיו רוּחַ יְהוָה רוּחַ נְבוּאָה רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת יְהוָה: **ג** וַהֲרִיחוֹ בְּמַעֲטַ הֲבָנָה כְּמוֹ רֵיחַ, יַרְגִּישׁ וַיִּבְחַן בִּבְנֵי אָדָם הַטּוֹבִים הַמָּה אִם רָעִים, וְהַכֹּל בְּיִרְאַת יְהוָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְמַרְאֵה עֵינָיו כְּדֵי שֶׁיִּשְׁפּוֹט וְלֹא־לְמִשְׁמַע אָזְנָיו כְּדֵי

עטרת מרים

שֶׁיּוֹכִיחַ כִּי בִּלְבָבוֹ יָכִין מַדְּעָתוֹ: **ד** וְשָׁפַט בְּצֶדֶק אֶת מִשְׁפַּט דַּלִּים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר כְּפִי הָרָאוּי לְעַנְוֵי־אָרֶץ שֶׁלֹּא יְגַזְּלוּם עוֹד וְהִכָּה רִשְׁעֵי אָרֶץ בְּשֵׁבֶט בְּקִלְלַת פִּיו וּבְרוּחַ שְׂפָתָיו יָמִית רָשָׁע: **ה** וְהָיָה צֶדֶק אֵמוּנָה שֶׁיְּחַזִּיק בָּהֶן יִהְיוּ לוֹ אֵזוֹר מָתְנָיו לְחוֹזֵק וְהָאֱמוּנָה אֵזוֹר חֲלָצָיו: **ו** וְגָר זְאֵב עִם־כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם־גְּדִי יִרְבָּץ וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא בְּהֵמָה פְּטוּמָה יַחְדָּו וְנַעַר קָטֹן נֹהֵג בָּם יוֹלִיךְ אוֹתָם: **ז** וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יַלְדֵיהֶן וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל־תֶּבֶן:

הפטרת אחרון של פסח

ישעיה פרק י

לב עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד יְנֹפֵף יָדוֹ הַר בַּת־צִיּוֹן גִּבְעַת יְרוּשָׁלִַם: לג הִנֵּה הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת מְסָעֵף פֹּאֲרָה בְּמַעֲרָצָה וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדֵעִים וְהַגְּבֹהִים יִשְׁפָּלוּ: לד וְנִקַּף סִבְכֵי הַיָּעַר בַּבַּרְזֶל וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל: **יא** א וְיָצָא חֹטֶר מִגֶּזַע יִשַׁי וְנֵצֶר מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה: ב וְנָחָה עָלָיו רוּחַ יְהוָה רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת יְהוָה: ג וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת יְהוָה וְלֹא־לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא־לְמִשְׁמַע אָזְנָיו יוֹכִיחַ: ד וְשָׁפַט בְּצֶדֶק דַּלִּים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעַנְוֵי־אָרֶץ וְהִכָּה־אָרֶץ בְּשֵׁבֶט פִּיו וּבְרוּחַ שְׂפָתָיו יָמִית רָשָׁע: ה וְהָיָה צֶדֶק אֵזוֹר מָתְנָיו וְהָאֱמוּנָה אֵזוֹר חֲלָצָיו: ו וְגָר זְאֵב עִם־כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם־גְּדִי יִרְבָּץ וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו וְנַעַר קָטֹן נֹהֵג בָּם: ז וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יַלְדֵיהֶן וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל־תֶּבֶן:

עטרת מרים

ח וְשִׁעֲשַׁע יוֹנֵק עַל־חֹר פֶּתֶן וְעַל מְאוּרַת צִפְעוֹנִי גָּמוּל יָדוֹ הָדָה: ט לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־הַר קָדְשִׁי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת־יְהוָה כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים: י וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא מְשֹׁרֶשׁ יִשַׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים בּוֹ יִדְרֹשׁוּ גוֹיִם וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ כָּבוֹד: יא וְהָיָה | בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי | שֵׁנִית יָדוֹ לִקְנוֹת אֶת־שְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר־יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפַּתְרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמֵעֵילָם וּמִשִּׁנְעָר וּמֵחֲמָת וּמִאִיֵּי הַיָּם: יב וְנָשָׂא נֵס לַגּוֹיִם וְאָסַף נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפֻצוֹת יְהוּדָה יְקַבֵּץ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ: יג וְסָרָה קִנְאַת אֶפְרַיִם וְצֹרְרֵי יְהוּדָה יִכָּרֵתוּ אֶפְרַיִם לֹא יְקַנֵּא אֶת־יְהוּדָה וִיהוּדָה לֹא יָצֹר אֶת־אֶפְרָיִם: יד וְעָפוּ בְכָתֵף פְּלִשְׁתִּים יָמָּה יַחְדָּו יָבֹזוּ אֶת־בְּנֵי־קֶדֶם אֱדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹחַ יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם: טו וְהֶחֱרִים יְהוָה אֵת לְשֹׁן יַם מִצְרַיִם וְהֵנִיף יָדוֹ עַל־הַנָּהָר בְּרֹחַ רוּחוֹ וְהִכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהַדְרִיךְ בַּנְּעָלִים: טז וְהָיְתָה מְסִלָּה לִשְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: יב א וְאָמַרְתָּ בַּיּוֹם הַהוּא אוֹדְךָ יְהוָה כִּי אָנַפְתָּ בִּי יָשֹׁב אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנִי: ב הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְהוָה וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: ג וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה: ד וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַיהוָה קְרָאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ: ה זַמְּרוּ יְהוָה כִּי גֵאוּת עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ: ו צַהֲלִי וְרָנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

עטרת מרים

ח וְשִׁעֲשַׁע יוֹנֵק יִתְעַסֵּק לִשְׁמוֹחַ בְּהוֹשְׁטַת יָדוֹ עַל־חֹר פֶּתֶן אֲשֶׁר הַפֶּתֶן יוֹשֵׁב שָׁם וְלֹא יַזִּיקֶנּוּ וְעַל מְאוּרַת הַבֶּקַע שֶׁיּוֹשֵׁב שָׁם צִפְעוֹנִי גָּמוּל יָדוֹ הָדָה יוֹשִׁיט שָׁם: ט הַנְּחָשִׁים הָרָעִים לֹא יָרֵעוּ עוֹד וְלֹא־יַשְׁחִיתוּ מִישֶׁהוּ בְּכָל־הַר קָדְשִׁי הַטּוֹבָה הוֹאת הַהֶיָה כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת־יְהוָה כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים: י וְהָיָה הַהוּא מִשִּׁיחַ הַיּוֹצֵא מִשֹּׁרֶשׁ יִשַׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים בְּיוֹם קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת אֵלָיו כָּל גּוֹיִם יִדְרְשׁוּ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁיְּצַוּוּם וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ לְכָבוֹד כִּי כָּל הַגּוֹיִם יְכַבְּדוּהוּ וְיַעַבְדוּהוּ: יא וְהָיָה | בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי | שֵׁנִית כְּנֶגֶד גְּאוּלַּת מִצְרַיִם יָדוֹ לִקְנוֹת אֶת־שְׁאָר עַמּוֹ אֶת הַנִּשְׁאָרִים בַּגּוֹלָה אֲשֶׁר לֹא מֵתוּ אֲשֶׁר־יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפַּתְרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמֵעֵילָם וּמִשִּׁנְעָר וּמֵחֲמָת וּמֵאִיֵּי הַיָּם: יב וְנָשָׂא נֵס לַגּוֹיִם לְעוֹרֵר לֵב הַפַּרְסִיִּים לְשַׁלּוֹחַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹלָה וּבָזֶה וְאָסַף נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפֻצוֹת יְהוּדָה יְקַבֵּץ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ: יג וְסָרָה קִנְאַת אֶפְרַיִם לֹא יִתְקַנְּאוּ בִּיהוּדָה וְצֹרְרֵי יְהוּדָה הֵם בְּנֵי אֶפְרַיִם יִכָּרֶתוּ אֶפְרַיִם מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף לֹא־יִקַּנֵּא אֶת־יְהוּדָה וִיהוּדָה אֶת מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד לֹא־יָצֹר אֶת־אֶפְרַיִם: יד וְעָפוּ יִמָּהֲרוּ כְּעוֹף הַפּוֹרֵחַ לָלֶכֶת בְּכָתֵף בְּצַד פְּלִשְׁתִּים יָמָּה בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו יָבֹזוּ אֶת־בְּנֵי־קֶדֶם אֱדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹחַ יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם: טו וְהֶחֱרִים יְהוָה אֵת לְשֹׁן יַם־מִצְרַיִם וְהֵנִיף יָדוֹ עַל־הַנָּהָר בַּעְיָם רוּחוֹ וְהִכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים: טז וְהָיְתָה מְסִלָּה לִשְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: יב א וְאָמַרְתָּ בַּיּוֹם הַהוּא אוֹדְךָ יְהוָה כִּי אָנַפְתָּ בִּי יָשֹׁב אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנִי: ב הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְהוָה וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: ג וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה: ד וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַיהוָה קְרָאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ: ה זַמְּרוּ יְהוָה כִּי גֵאוּת עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ: ו צַהֲלִי וְרָנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

עטרת מרים

ז הֲלוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים הַנִּפְרָדִים תָּמִיד עַל יְדֵי שַׁחֲרוּת עוֹרָם, כֵּן אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲגַם שֶׁתִּגְלוּ וְתִתְעָרְבוּ בֵּין הָעַמִּים, תָּמִיד תִּהְיוּ נִפְרָדִים, כִּי אַתֶּם לִי נְאֻם־יְהוָה וְהִרְאִיה לָזֶה הֲלוֹא אֶת־יִשְׂרָאֵל אַחַר יָמִים רַבִּים שֶׁל גָּלוּת וְשִׁעְבּוּד, הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מוּפְרָד וְנִיכָּר בִּשְׁמוֹ וּבְיִחוּסוֹ. וּפְלִשְׁתִּיִּים וְכִי הֶעֱלֵיתִי אוֹתָם מִכַּפְתּוֹר וַאֲרָם מִקִּיר בִּתְמִיהָ? הֲלֹא בְּגָלוּתָם יִתְעָרְבוּ עִם הָעַמִּים וְיִתְבַּטְּלוּ בְּתוֹכָם: ח הִנֵּה עֵינֵי | אֲדֹנָי יֱהוֹה בַּמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה מִלְכוּת אֶפְרַיִם וְהִשְׁמַדְתִּי אֹתָהּ אֶת הַמַּלְכוּת מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֶפֶס כִּי לֹא הַשְׁמֵיד אַשְׁמִיד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב אֶת הֶמּוֹן הָעָם שֶׁל אֶפְרַיִם, הֲגַם שֶׁיֵּעָנְשׁוּ, יִהְיוּ תָּמִיד בֵּית יַעֲקֹב נִפְרָדִים בֵּין הַגּוֹיִם נְאֻם־יְהוָה: ט כִּי־הִנֵּה אָנֹכִי מְצַוֶּה וַהֲנִעוֹתִי לְהַגְלוֹתָם וְלַהֲנִיעָם בְּכָל־הַגּוֹיִם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יִנּוֹעַ מַה שֶּׁמְּנַפִּים בַּכְּבָרָה לְהַפִּיל הָעֲפָר, כֵּן יִשְׂרָאֵל יִתְנוֹעֲעוּ וְיִטַּלְטְלוּ בְּכָל הַגּוֹיִם וְלֹא־יִפּוֹל צְרוֹר הַגֲּרָעִינִים מְלֵאִים מִקֶּמַח, הֵם הַצַּדִּיקִים הַמְּלֵאִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, לֹא יִפְּלוּ אָרֶץ וְיִשָּׁאֲרוּ בְּאֱמוּנָתָם: י בַּחֶרֶב יָמוּתוּ כָּל חַטָּאֵי עַמִּי הָאֹמְרִים לֹא־תַגִּישׁ לֹא תִתְקָרֵב וְתַקְדִּים וְלֹא יִמְהַר לָבוֹא בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה לְהַעֲנִישׁ אוֹתָנוּ כִּי הַכֹּל עִנְיָן מִקָּרֶה: יא בַּיּוֹם הַהוּא בְּיוֹם הַגְּאוּלָּה אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת אַחֲזִיר הַמְּלוּכָה לְבֵית דָּוִד אֲשֶׁר נָפְלָה וְהֶשְׁפָּלָה בִּימֵי הַגּוֹלָה וְגָדַרְתִּי אֶבְנֵה אֶת־פִּרְצֵיהֶן הַפְּרוּצִים וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ לִהְיוֹת בָּנוּי וּמְתוּקָן כִּימֵי עוֹלָם שֶׁתִּהְיֶה מַלְכוּת קְבוּעָה כְּמִקּוֹדֶם: יב לְמַעַן יִירְשׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁאֵרִית אֱדוֹם כִּי רוֹב בְּנֵי אֱדוֹם יִפְּלוּ אָז בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם שֵׁהֵם יַצִּירוּ שֵׁם ה' וּיִקַּבְּלוּ אֱמוּנַת הָאֱמֶת, כָּל אֵלֶּה יִהְיוּ יְרוּשָׁה לַמָּשִׁיחַ נְאֻם־יְהוָה עֹשֶׂה זֹאת: יג הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקָּצִיר וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְלֹא יַסְפִּיקוּ לַחֲרוֹשׁ עַד שֶׁיָּבֹא הַקָּצִיר וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְלֹא יַסְפִּיקוּ לִבְצוֹר עַד שֶׁיָּבֹא עֵת הַזֶּרַע וְהִטִּיפוּ וְיָזְלוּ הֶהָרִים עָסִיס מִדֶּבֶשׁ הַפֵּירוֹת, וּכְאִלּוּ וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוֹגַגְנָה הַפַּרוֹת, כְּאִלּוּ יָזוּב מֵהֶהָרִים יַיִן טוֹב וּמָתוֹק וּשְׁאָר מַשְׁקִים שֶׁל פֵּרוֹת. עָסִיס, עִנְיָן כְּתִישָׁה וּסְחִיטַת פֵּרוֹת. מִלְּשׁוֹן "וְעִסּוֹתָם רְשָׁעִים" (מלאכי ג,בא). תִּתְמוֹגַגְנָה, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּאִלּוּ הַגְּבָעוֹת נָמֹגוּ וְנָמַסוּ מֵרִבּוּי הֶחָלָב שֶׁזָּב עֲלֵיהֶן מִן הַצֹּאן. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִזְכַּר הֶחָלָב בַּפָּסוּק, כָּךְ הִיא הַכַּוָּנָה, כְּדֶרֶךְ הַמִּקְרָא לְקַצֵּר בְּמָקוֹם הַמּוּבָן

שי למורא

ז) כִּבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי, כְּמוֹ בְּנֵי כּוּשִׁיִּים שֶׁהֵם עֲבָדִים לַאֲדוֹנֵיהֶם עַבְדוּת עוֹלָם, כֵּן אַתֶּם עֲבָדִים לִי כָּל יְמֵי עוֹלָם. הֲלֹא אֶת יִשְׂרָאֵל הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהָרֵי הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים, לָכֵן אַתֶּם לִי לַעֲבָדִים. וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתּוֹר וַאֲרָם מִקִּיר, וְכִי אַעֲלֶה אֶת הַפְּלִשְׁתִּים שֶׁמּוֹצָאָם מִכַּפְתּוֹר וְגָלוּ מֵאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים לִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים, וְכִי אַעֲלֶה אוֹתָם מִמְּקוֹם גָּלוּתָם. וַאֲרָם מִקִּיר, וּכְשֶׁבָּא מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְהִגְלָה אֶת אֲרָם לְ"קִיר" (כמו שכתוב במלכים־ב טז,ט), וְכִי אַעֲלֶה אוֹתָם מִשָּׁם. וְרָצָה לוֹמַר, הוֹאִיל וְלֹא עָשִׂיתִי וְלֹא אֶעֱשֶׂה לְאֻמָּה אַחֶרֶת כְּפִי שֶׁעָשִׂיתִי עִמָּכֶם, לָכֵן קְנוּיִים אַתֶּם לִי לַעֲבָדִים. ח) בַּמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה, הִיא הַמַּלְכוּת שֶׁל אֶפְרַיִם. אֶת בֵּית יַעֲקֹב, אֶת הֶמּוֹן הָעָם לֹא אַשְׁמִיד לְגַמְרֵי, אֶלָּא אֶת הַמְּלוּכָה בִּלְבַד אַשְׁמִיד. ט) וַהֲנִעוֹתִי, מִלְּשׁוֹן הֲנָעָה וְנִדְנוּד. בַּכְּבָרָה, מִין נָפָה לְהַפְרֶדֶת עָפָר וּפְסֹלֶת מִגַּרְגִּירֵי הַחִטָּה. וְלֹא יִפּוֹל צְרוֹר אָרֶץ, שֶׁגַּרְגִּירֵי הַחִטָּה הַטּוֹבִים וְכֵן צְרוֹר שֶׁהוּא עָבֶה מִנְّקֵבֵי הַכְּבָרָה אֵינָם נוֹפְלִים לָאָרֶץ. כֵּן יִתְנוֹעֲעוּ יִשְׂרָאֵל וְיִטַּלְטְלוּ בְּכָל הַגּוֹיִם, וְלֹא יִפְּלוּ לָאָרֶץ אֶלָּא חַטָּאִים שֶׁבָּהֶם הַדּוֹמִים לְעָפָר וְלִפְסֹלֶת. י) לֹא תַגִּישׁ, לֹא תִתְקָרֵב. וְתַקְדִּים, וְלֹא תְמַהֵר. בַּעֲדֵינוּ, בְּעַד מַעֲשֵׂינוּ, שֶׁהֵם אוֹמְרִים מִקָּרֶה הוּא בָּעוֹלָם. יא) בַּיּוֹם הַהוּא, בְּיוֹם הַגְּאוּלָּה. אֶת סֻכַּת דָּוִיד, אֶת מַלְכוּת דָּוִד. וְנִקְרֵאת "סֻכָּה" כִּי הִיא סוֹכֶכֶת עַל הָעָם. הַנֹּפֶלֶת, אֲשֶׁר נָפְלָה וְהֶשְׁפְּלָה בִּזְמַן הַגָּלוּת. וְגָדַרְתִּי אֶת פִּרְצֵיהֶן, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מֶלֶךְ אַחֵר עַל שְׁבָטִים אֲחֵרִים, שֶׁלֹּא תִהְיֶה שׁוּם פִּרְצָה בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד. וַהֲרִסֹתָיו אָקִים, הַהֲרִיסָה שֶׁהָיְתָה בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד כָּל יְמֵי הַגָּלוּת שֶׁלֹּא מָלְכוּ בְּכֶלֶל, הֲרֵי אָז אָקִים אוֹתָהּ. כִּימֵי עוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה מֵאָז כִּימֵי דָּוִד עַצְמוֹ. יב) לְמַעַן יִירְשׁוּ וגו', הַפָּסוּק כְּמוֹ הַפּוּךְ,"לְמַעַן יִירְשׁוּ אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם, אֶת שְׁאֵרִית אֱדוֹם וְכָל אוֹיְבֵיהֶם הַגּוֹיִם". יג) וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקָּצִיר, כְּלוֹמַר, הַרְבֵּה תְּבוּאָה תִּצְמַח, וְיִהְיוּ עוֹסְקִים בַּקָּצִירָה עַד זְמַן הַחֲרִישָׁה, וְהַחוֹרֵשׁ וְהַקּוֹצֵר יִפְגְּשׁוּ זֶה בָּזֶה. וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמוֹשֵׁךְ הַזָּרַע, וְיִהְיוּ עוֹסְקִים בְּדְרִיכַת הָעֲנָבִים עַד הַזְּרִיעָה. וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים עָסִיס, רִבּוּי צְמִיחַת עֲנָבִים וּשְׁאָר

הפטרה לפרשת אחרי־מות

עמוס פרק ט

ט ז הֲלוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא אֶת־יִשְׂרָאֵל הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתּוֹר וַאֲרָם מִקִּיר: ח הִנֵּה עֵינֵי | אֲדֹנָי יֱהוֹה בַּמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה וְהִשְׁמַדְתִּי אֹתָהּ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֶפֶס כִּי לֹא הַשְׁמֵיד אַשְׁמִיד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה: ט כִּי־הִנֵּה אָנֹכִי מְצַוֶּה וַהֲנִעוֹתִי בְכָל־הַגּוֹיִם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יִנּוֹעַ בַּכְּבָרָה וְלֹא־יִפּוֹל צְרוֹר אָרֶץ: י בַּחֶרֶב יָמוּתוּ כָּל חַטָּאֵי עַמִּי הָאֹמְרִים לֹא־תַגִּישׁ וְתַקְדִּים בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה: יא בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת וְגָדַרְתִּי אֶת־פִּרְצֵיהֶן וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם: יב לְמַעַן יִירְשׁוּ אֶת־שְׁאֵרִית אֱדוֹם וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה עֹשֶׂה זֹאת: יג הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקָּצִיר וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים עָסִיס וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוֹגַגְנָה:

שי למורא

מֵאֵלָיו אוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר, וְכֵן נֶאֱמַר "יִטְּפוּ הֶהָרִים עָסִיס וְהַגְּבָעוֹת תֵּלַכְנָה חָלָב" (יואל ד,יח). **יד) וְשַׁבְתִּי,** אַעֲמִיד בְּהַשְׁקֵט וּמַרְגּוֹעַ. כְּמוֹ "בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשַׁעוּן" (ישעיה ל,טו). **אֶת שְׁבוּת עַמִּי,** אֶת בְּנֵי הַשֶּׁבִי שֶׁל בְּנֵי עַמִּי יִשְׂרָאֵל. **נְשַׁמּוֹת,** שֶׁהָיוּ שׁוֹמְמוֹת בִּזְמַן הַגָּלוּת. **וְשָׁתוּ אֶת יֵינָם,** כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה יְגִיעָם לָרִיק, וְלֹא יְבוֹאוּ אוֹיְבִים עֲלֵיהֶם. **טו) וּנְטַעְתִּים,** אֲנִי אֶטָּעֵם, כְּעֵץ הַנָּטוּעַ הֵיטֵב, שֶׁלֹּא יָזוּז מִמְּקוֹמוֹ, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יִגְלוּ עוֹד מֵאַרְצָם. **אָמַר ה' אֱלֹהֶיךָ,** כָּכָה הוּא מַאֲמַר הקב"ה לַנָּבִיא עָמוֹס.

עטרת מרים

תִּתְמוֹסֶסְנָה, מַרוֹב מִרְעֶה הַשָּׁמֵן שֶׁלָּהֶם, וְהֶחָלָב הַזָּב מִן הַצֹּאן: **יד וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל** מַעֲלָתָם וּמַדְרֵגָתָם **וּבָנוּ עָרִים נְשַׁמּוֹת** שֶׁהָיוּ שׁוֹמְמוֹת בְּעֵת הַגּוֹלָה **וְיָשְׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ אֶת־יֵינָם וְעָשׂוּ גַנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת־פִּרְיהֶם** וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מִמְּנָּה כִּי שָׁמָּה יֵשְׁבוּ עַד עוֹלָם: **טו וּנְטַעְתִּים עַל־אַדְמָתָם** יִהְיוּ כְּעֵץ הַנָּטוּעַ בִּמְקוֹמוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְעָקְרוֹ מֵאַדְמָתוֹ **וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם** לֹא יֵלְכוּ עוֹד בְּגָלוּת לְעוֹלָם **אָמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:**

יד וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבָנוּ עָרִים נְשַׁמּוֹת וְיָשְׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ אֶת־יֵינָם וְעָשׂוּ גַנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת־פִּרְיהֶם: טו וּנְטַעְתִּים עַל־אַדְמָתָם וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם אָמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט ניסן, תשי"ט
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מו"ה אפרים אליעזר שי' הכהן

שלום וברכה!

היום קבלתי מכתבו קודם נסעי להציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והזכרתי שמה כל אלה שכותב אודותם.

ויהי רצון כיון שנמצאים אנו בין חדש ניסן חדש הגאולה והנסים וחדש זיו, בו נולדו זיותני עולם, וידוע דברי האריז"ל, שהימים האלה כשהם נזכרים (ה"ה גם) ונעשים, הנה יתוסף בכל ענינים הפרטים והכללים בתכ"י חירות וגאולה להרבות זיו גם בעולם, זיו והארות מעבודת אבותינו וכמבואר בתניא שכל אבריהם ועשיותיהם רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם - בחי' מרכבה.

בברכה לבשו"ט.

נ.ב.

ע"ד הצחות יש להעיר מהשם רחל שכותב שניתן בלי שום טעם מיוחד, מהמובא גם לפס"ד להלכה גם בנגלה (נ"ש. ב"ש סקכ"ו סק"ד) אשר אייר ר"ת אברהם יצחק יעקב רחל [מרכבה], והחירות והגאולה עלי' נאמר, כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, ה"ז יהי' ע"י שרחל מבכה על בני' שזה פועל, שכה אמר ה' וגו' ושבו בנים לגבולם.

שיעורי תהלים לשבוע אחרון של פסח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט"ז ניסן פרק כ, מפרק עט עד סוף פרק פב	**יום רביעי - י"ט ניסן** פרק כ, מפרק צ עד סוף פרק צו
יום שני - י"ז ניסן פרק כ, מפרק פג עד סוף פרק פז	**יום חמישי - כ' ניסן** פרק כ, מפרק צז עד סוף פרק קג
יום שלישי - י"ח ניסן פרק כ, מפרק פח עד סוף פרק פט	**יום שישי - כ"א ניסן** פרק כ, מפרק קד עד סוף פרק קה
שבת קודש - כ"ב ניסן פרק כ מפרק קו עד סוף פרק קז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט"ז ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 114, אך אמנם אמרו... עד עמ' 116, ברוך אתה וכה"ג.

ליקוטי אמרים

אך אמנם אמרו רז"ל לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל לכן יתכוין ליחד ולדבקה בו ית' מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל שהוא רוח פיו ית' הנק' בשם שכינה על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין להחיותן ולקיימן והיא היא המשפעת בו כח הדבור הזה שמדבר בדברי תורה או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו ויחוד זה הוא ע"י המשכת אור א"ס ב"ה למטה ע"י עסק התורה והמצות שהוא מלובש בהן ויתכוין להמשיך אורו ית' על מקור נפשו ונפשות כל ישראל לייחדן וכמ"ש לקמן פי' יחוד זה באריכות ע"ש. וזהו פי' לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל*

ואף שלהיות כוונה זו אמיתית בלבו שיהיה לבו חפץ באמת יחוד העליון הזה צריך להיות בלבו אהבה רבה לה' לבדו

למדנו שכוונתו של יהודי בשעת קיומו תורה ומצוות, צריכה להיות, כדי לדבק את נפשו בהקב"ה, – ורבנו הזקן ממשיך ומוסיף, יהודי הרי צריך להכליל את עצמו ב"כלל ישראל", ולכן עליו לשאוף ולכוון בעבודתו, לא רק **שנפשו** תהיה דבוקה בהקב"ה, אלא שגם מקור נפשו ומקור נפשות **כל** ישראל – יהיה דבוק בהקב"ה, על ידי כך מייחדים, כלומר – מאחדים ומדבקים את קודשא בריך הוא (הקב"ה) ושכינתיה (ושכינתו), שכן "קודשא־בריך־הוא" הוא מקור התורה והמצוות, ו"שכינה" היא מקור נפשות כל ישראל – זהו פירוש הנוסח "לשם יחוד" שאומרים לפני קיום מצוה, שיהיה "יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתיה" וזאת "בשם כל ישראל" – "שפי' – והיחוד (עשיית המצוה) הוא בשם כל ישראל – וע"פ הנ"ל מובן ההכרח בזה, כיון שצ"ל היחוד עם שכינת' שהיא מקור נפשות **כל** ישראל" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** כלומר: משמעות "בשם כל ישראל" היא, שהיחוד (זאת אומרת: מעשה המצוה) הוא בשם כל ישראל – שעשיית המצוה היא בשביל ובשם כל כלל ישראל, מכיון שהיחוד, ההתייחדות וההתאחדות (של קודשא־בריך־הוא), הנוצרת על־ידי קיום המצוה הוא עם "שכינתיה" (השכינה שלו), שהיא מקור **כל** ישראל.

אַךְ אָמְנָם אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[17]**: "לְעוֹלָם אַל יוֹצִיא אָדָם עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל"**, - ולכן, לא די במה שהוא מתכוון בשעה שהוא לומד תורה ומקיים מצוה, לדבק את נפשו **שלו** בהקב"ה, אלא – **לָכֵן יְתַכֵּוֵן** בעבודתו, **לְיַחֵד וּלְדַבְּקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, מְקוֹר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וּמְקוֹר נַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא** - מקור נפשו האלקית ונפשות כל ישראל, הוא **רוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "שְׁכִינָה", עַל שֵׁם שֶׁשּׁוֹכֶנֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת תּוֹךְ כָּל עָלְמִין** - בתוך כל העולמות, **לְהַחֲיוֹתָן וּלְקַיְּמָן, וְהִיא** - ה"שכינה", **הִיא הַמַּשְׁפַּעַת בּוֹ** - באדם הלומד תורה, **כֹּחַ הַדִּבּוּר הַזֶּה שֶׁמְּדַבֵּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אוֹ כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה זוֹ.** - שהוא עוסק בהן כעת – הרי שעל־ידי לימוד התורה או קיום המצוה, יתכוון לדבק ולייחד באור אין־סוף, את מקור כוח הדיבור או כוח המעשה, שהוא גם מקור נפשו האלקית ונפשות כל ישראל. **וְיַחוּד זֶה,** - של מקור נפשות ישראל באור אין־סוף **הוּא עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה, עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת שֶׁהוּא** - אור אין־סוף ברוך־הוא, **מְלֻבָּשׁ בָּהֶן.** - בתורה ובמצוות: **וְיִתְכַּוֵּן לְהַמְשִׁיךְ אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ עַל מְקוֹר נַפְשׁוֹ וְנַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל לְיַחֲדָן,** - לייחד את מקור נפשו ונפשות כל ישראל באורו יתברך, **וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן פֵּרוּשׁ יִחוּד זֶה בַּאֲרִיכוּת, עַיֵּן שָׁם. וְזֶהוּ פֵּרוּשׁ "לְשֵׁם יִחוּד קֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּהּ בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל".** - שאומרים לפני קיומן של מצוות, שעל ידי קיום מצוות, יהיה יחוד קודשא־בריך־הוא (הקב"ה), מקור התורה והמצוות, ושכינה, וזאת "בשם כל ישראל", כי כאמור, שכינה היא מקור **כל** נפשות ישראל. **הגהה** בהגהה שאנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן, שנוסף על הדבקות באור אין־סוף ברוך־הוא, שלימוד התורה וקיום המצוה יוצרים בנפשו ובמקור נפשות כל ישראל – "יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתיה" – מביא הדבר גם ל"המתקת הדינים", שה"גבורות" נהפכות ל"חסדים", שיהיה חסד בלבד. דבר זה בא מהיחוד של המדות למעלה, שחסד וגבורה, שהם הפכיים ומנוגדים אחד לשני, יהיו לענין אחד, על ידי המשכת אור שלמעלה משתי מדות אלו, עד ששתיהן בטלות לעומת אור זה, והניגוד שבין מדה אחת לחברתה – מתבטל ממילא. אור זה, המביא יחוד זה במדות, הוא הרצון העליון הנמשך על ידי קיום תורה ומצוות – שכן, תורה ומצוות הן הרי רצונו של הקב"ה שלמעלה מעלה מהמדות חסד וגבורה – וכשרצון עליון זה, שהוא מקור החסדים, נמשך ומתגלה על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, מתאחדות מדות אלו, ו"גבורה" נהפכת ל"חסד". * (**וְגַם עַל־יְדֵי־זֶה** - על ידי קיום תורה ומצוות, **יִתְמַתְּקוּ גַּם כֵּן הַגְּבוּרוֹת בַּחֲסָדִים** - התוקף של ה"גבורות" יומתק **מִמֵּילָא, בְּהִתְכַּלְּלוּת** - על ידי התכללות, **הַמִּדּוֹת וְיִחוּדָם,** - שהמדות למעלה יתאחדו ויתכללו אחת בשניה, **עַל־יְדֵי גִּלּוּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא,** וגם על ידי זה יתמתקו גם כן הגבורות בחסדים ממילא בהתכללות המדות ויחודם על ידי גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה

הגהה

17. ברכות מט, ב.

הַמִּתְגַּלֶּה לְמַעְלָה בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, - על ידי התעוררות מלמטה, **הוּא גִּלּוּיוֹ לְמַטָּה בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה** - בעסק זה מתגלה הרצון העליון, **שֶׁהֵן** - התורה והמצוות, **הֵן רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ;** - ובשעה שיהודי, ממשיך ומגלה, על ידי עיסוקו בתורה ובמצוות, את הרצון העליון למטה – מתגלה גם למעלה במדות העליונות, הרצון העליון, וזה מביא את ההתכללות וה"יחוד" במדות, שה"גבורות" נמתקות ונהפכות ל"חסדים". **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'אַדְּרָא רַבָּא' וּבְ'מִשְׁנַת חֲסִידִים' מַסֶּכֶת אֲרִיךְ־אַנְפִּין פֶּרֶק ד, שֶׁתַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה נִמְשָׁכוֹת מֵ"חִוְרְתָּא" דַּ"אֲרִיךְ־אַנְפִּין", שֶׁהוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, מְקוֹר הַחֲסָדִים):** - אלו הן לשונות של "קבלה", ותובנן הוא כאמור, שעל ידי לימוד תורה וקיום מצוות, נמשך חסד וטוב בעולם. למדנו, שבשעה שיהודי לומד תורה או מקיים מצוה, לא די שיכוון לדבק על ידי כך את נפשו בלבד עם הקב"ה, אלא, עליו גם לכוון לדבק ולייחד על־ידי־זה את מקור נפשות **כל** ישראל באור אין־סוף ברוך־הוא. אך, יש הבדל בין שני סוגי הכוונה: רצונו וכוונתו של יהודי לדבק את נפשו בהקב"ה – באים מהאהבה שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה (שכן, מתוך שיש לו אהבה להקב"ה – הוא רוצה להיות דבוק בו), וממילא – כוונה **זו** היא בודאי אמיתית. ואילו, כדי לרצות שעל־ידי התורה והמצוות שלו יהיה יחוד מקור כל נפשות ישראל באור אין־סוף – "יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתיה" – יש להזדקק כבר לאהבה גדולה ומיוחדת להקב"ה: לרצות גם לגרום נחת רוח להקב"ה, אי לכך, יתכן שכוונה **זו** לא תהיה בו כל כולה אמיתית – ובעבודת ה' יש להיזהר מדבר שאינו כולו אמת, כיצד, איפוא, אומרים שעל כל יהודי לכוון כוונה זו? – מסביר רבנו הזקן להלן, שגם אם אין כוונה זו אצלו כולה אמת, אבל מכיון שיש בה קצת מן האמת – שהרי כל יהודי רוצה לקיים רצונו של הקב"ה (וענין זה, שיהיה יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתיה, הוא הרי רצונו האמיתי של הקב"ה), לכן, בל ימנע עצמו מלכוון כוונה זו, כי אין בכך משום רמיה עצמית, שהרי, מצד הנשמה גם כוונה זו היא אמיתית כולה.

וְאַף שֶׁלִּהְיוֹת כַּוָּנָה זוֹ אֲמִתִּית בְּלִבּוֹ, שֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ חָפֵץ בֶּאֱמֶת יִחוּד הָעֶלְיוֹן הַזֶּה, - של מקור **כל** נפשות ישראל באור אין־סוף ברוך־הוא, **צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּלִבּוֹ אַהֲבָה רַבָּה לַה' לְבַדּוֹ,** - שכן, כל אהבה "חוזרת אל האוהב", כלומר: הוא אוהב דבר מה מפני שזה טוב **לו**, (והיינו שבעצם הוא אוהב את **עצמו** – את מה שטוב **לעצמו**); על־דרך־זה גם באהבתו של יהודי להקב"ה ורצונו להיות דבוק בו על ידי קיום תורה ומצוות – הרי גם זה נובע ממה שהוא רוצה את הטוב **שלו**, מה שטוב לנפש **שלו**. אך כדי לרצות שמקור נפשות כל ישראל יהיה דבוק בהקב"ה, והרי אין בכך משום ענין שטוב **לו עצמו**, שמספיקה לשם כך אהבה להקב"ה שמורגש בה מה שטוב **לעצמו** – אלא, לשם כך, נדרשת אהבה כזו שהיא כל כולה רק להקב"ה בלבד – **לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו לְבַד, וְלֹא לְרַוּוֹת** - צמאון, **נַפְשׁוֹ** - הנפש **שלו, הַצְּמֵאָה לַה', אֶלָּא כְּבָרָא דְּאִשְׁתַּדֵּל בָּתַר אֲבוֹי וְאִמֵּיהּ** - כבן המסור ונמשך אחרי אביו ואמו, **דְּרָחִים לוֹן יָתִיר מִגַּרְמֵיהּ וְנַפְשֵׁיהּ כּוּ'** - שהוא אוהב אותם יותר מאשר גופו ונפשו, [**כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל** - בפרק י', **בְּשֵׁם 'רַעְיָא מְהֵימְנָא'**], - שכך היתה אהבתו של משה רבנו, שמסר את נפשו לשם יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתיה, כבן המוסר את נפשו עבור אביו ואמו – כיצד, איפוא, אנו אומרים שעל כל אחד מישראל לכוון את הכוונה האמורה, בשעה שכדי שתהא זו כוונה אמיתית, נדרשת לכך מדריגה נעלה ביותר של אהבה? **מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ לְכָל אָדָם לְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בְּכַוָּנָה זוֹ, כִּי אַף שֶׁאֵינָהּ בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ לְגַמְרֵי בְּלִבּוֹ שֶׁיְּחַפֵּץ בָּזֶה בְּכָל לִבּוֹ,** - שכאמור, נדרשת לכך מדריגה נעלה ביותר של אהבה, **מִכָּל־מָקוֹם מְעַט מִזְעַר** - במדה מועטה לפחות, **חָפֵץ לִבּוֹ בָּזֶה בֶּאֱמֶת, מִפְּנֵי אַהֲבָה הַטִּבְעִית שֶׁבְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל** - ואהבה טבעית זו מניעה אותו **לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶּׁהוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, וְיִחוּד זֶה** - של מקור נפשות כל ישראל באור אין־סוף ברוך־הוא, **הוּא** - הרי, **רְצוֹנוֹ הָאֲמִתִּי,** - של הקב"ה, **וְהֵינוּ יִחוּד הָעֶלְיוֹן שֶׁבְּאֲצִילוּת, הַנַּעֲשֶׂה בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** - על ידי התעוררות מלמטה, **עַל־יְדֵי יִחוּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית וְהִתְכַּלְּלוּתָהּ בְּאוֹר ה' הַמְלֻבָּשׁ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁעוֹסֶקֶת בָּהֶן, וְהָיוּ** - הנפש האלקית ואור ה', **לְאַחֲדִים מַמָּשׁ,** - מאוחדים כדבר אחד ממש, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל,** - שעל־ידי־זה נעשה היחוד ב"עולם האצילות", **כִּי עַל־יְדֵי־זֶה מִתְיַחֲדִים גַּם כֵּן מְקוֹר** שהוא אוהב יותר מאשר גופו ונפשו, [**כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל** - בפרק י', **בְּשֵׁם 'רַעְיָא מְהֵימְנָא'**], - שכך היתה אהבתו של משה רבנו, שמסר את נפשו לשם יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתיה, כבן המוסר את נפשו עבור אביו ואמו – כיצד, איפוא, אנו אומרים שעל כל אחד מישראל לכוון את הכוונה האמורה, בשעה שכדי שתהא זו כוונה אמיתית, נדרשת לכך מדריגה נעלה ביותר של אהבה? **מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ לְכָל אָדָם לְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בְּכַוָּנָה זוֹ, כִּי אַף שֶׁאֵינָהּ בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ לְגַמְרֵי בְּלִבּוֹ שֶׁיְּחַפֵּץ בָּזֶה בְּכָל לִבּוֹ,** - שכאמור, נדרשת לכך מדריגה נעלה ביותר של אהבה, **מִכָּל־מָקוֹם מְעַט מִזְעַר** - במדה מועטה לפחות, **חָפֵץ לִבּוֹ בָּזֶה בֶּאֱמֶת, מִפְּנֵי אַהֲבָה הַטִּבְעִית שֶׁבְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל** - ואהבה טבעית זו מניעה אותו **לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶּׁהוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, וְיִחוּד זֶה** - של מקור נפשות כל ישראל באור אין־סוף ברוך־הוא, **הוּא** - הרי, **רְצוֹנוֹ הָאֲמִתִּי,** - של הקב"ה, **וְהֵינוּ יִחוּד הָעֶלְיוֹן שֶׁבְּאֲצִילוּת, הַנַּעֲשֶׂה בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** - על ידי התעוררות מלמטה, **עַל־יְדֵי יִחוּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית וְהִתְכַּלְּלוּתָהּ בְּאוֹר ה' הַמְלֻבָּשׁ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁעוֹסֶקֶת בָּהֶן, וְהָיוּ** - הנפש האלקית ואור ה', **לְאַחֲדִים מַמָּשׁ,** - מאוחדים כדבר אחד ממש, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל,** - שעל־ידי־זה נעשה היחוד ב"עולם האצילות", **כִּי עַל־יְדֵי־זֶה מִתְיַחֲדִים גַּם כֵּן מְקוֹר**

ליקוטי אמרים

הגהה

(וגם על ידי זה יתמתקו גם כן הגבורות בחסדים ממילא בהתכללות המדות ויחודם על ידי גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה למעלה באתערותא דלתתא הוא גילויו למטה בעסק התורה והמצוה שהן רצונו ית' וכמ"ש באדרא רבא ובמשנת חסידים מסכת א"א פ"ד שתרי"ג מצות התורה נמשכות מחיוורתא דא"א שהוא רצון העליון מקור החסדים):

ואף שלהיות כוונה זו אמיתית בלבו שיהיה לבו חפץ באמת יחוד העליון הזה צריך להיות בלבו אהבה רבה לה' לבדו לעשות נחת רוח לפניו לבד ולא לרוות נפשו הצמאה לה' אלא כברא דאשתדל בתר אבוי ואמי' דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה כו' [כמ"ש לעיל בשם רעיא מהימנא]. מ"מ יש לכל אדם להרגיל עצמו בכוונה זו כי אף שאינה באמת לאמיתו לגמרי בלבו שיחפוץ בזה בכל לבו מ"מ מעט מזער חפץ לבו בזה באמת מפני אהבה הטבעית שבלב כל ישראל לעשות כל מה שהוא רצון העליון ב"ה ויחוד זה הוא רצונו האמיתי והיינו יחוד העליון שבאצילות הנעשה באתערותא דלתתא ע"י יחוד נפש האלהית והתכללותה באור ה' המלובש בתורה ומצות שעוסקת בהן והיו לאחדי' ממש כמש"ל כי עי"ז מתיחדים ג"כ מקור התורה והמצות שהוא

אין־סוף ברוך־הוא, **צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּלִבּוֹ אַהֲבָה רַבָּה לַה' לְבַדּוֹ,** - שכן, כל אהבה "חוזרת אל האוהב", כלומר: הוא אוהב דבר מה מפני שזה טוב **לו**, (והיינו שבעצם הוא אוהב את **עצמו** – את מה שטוב **לעצמו**); על־דרך־זה גם באהבתו של יהודי להקב"ה ורצונו להיות דבוק בו על ידי קיום תורה ומצוות – הרי גם זה נובע ממה שהוא רוצה את הטוב **שלו**, מה שטוב לנפש **שלו**. אך כדי לרצות שמקור נפשות כל ישראל יהיה דבוק בהקב"ה, והרי אין בכך משום ענין שטוב **לו עצמו**, שמספיקה לשם כך אהבה להקב"ה שמורגש בה מה שטוב **לעצמו** – אלא, לשם כך, נדרשת אהבה כזו שהיא כל כולה רק להקב"ה בלבד – **לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו לְבַד, וְלֹא לְרַוּוֹת** - צמאון, **נַפְשׁוֹ** - הנפש **שלו, הַצְּמֵאָה לַה', אֶלָּא כְּבָרָא דְּאִשְׁתַּדֵּל בָּתַר אֲבוֹי וְאִמֵּיהּ** - כבן המסור ונמשך אחרי אביו ואמו, **דְּרָחִים לוֹן יָתִיר מִגַּרְמֵיהּ וְנַפְשֵׁיהּ כּוּ'** -

הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, שֶׁהוּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עִם מְקוֹר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "שְׁכִינָה", - על ידי יחוד הנפש עם אור ה' שבתורה ומצוות, מתהווה היחוד של **מקור** הנפש – "שכינה", עם מקור התורה והמצוות – "קודשא בריך הוא", **שֶׁהֵן** - ביחס לאורות העליונים הכלליים: **בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" וּבְחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר כַּאֲרִיכוּת.** - אך, כל האמור הוא ביחס לכך שעל יהודי לכוון לפעול יחודו של מקור נפשות כל ישראל במקור התורה והמצוות, ולמרות שאין הוא נמצא במדריגה עילאית זו של אהבת ה' היוצרת ומעוררת בנפש שאיפה ל"יחוד" כזה – בכל זאת, יש קצת מן האמת בכך בכל אחד מישראל, שהרי כל יהודי רוצה למלא את רצון הקב"ה. ואילו, הרצון בכל אחד מישראל לייחד את הנפש **שלו** באור ה' – הוא, כפי שיסוכם להלן, רצון אמיתי, שהוא כולו אמת לאמיתו, ובא מהאהבה המסותרת שבכל אחד מישראל להקב"ה. **אֲבָל יִחוּד נַפְשׁוֹ וְהִתְכַּלְּלוּתָהּ בְּאוֹר ה'** - שהנפש **שלו** תהיה מיוחדת וכלולה לגמרי באור ה', **לִהְיוֹת** - הנפש ואור ה', **לְאֲחָדִים, בָּזֶה חָפֵץ כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ לְגַמְרֵי בְּכָל לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ** - ובא, **מֵאַהֲבָה הַטִּבְעִית הַמְסֻתֶּרֶת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, לְדָבְקָה בַּה', וְלֹא לִפְרֹד וְלִהְיוֹת נִכְרָת וְנִבְדָּל חַס־וְשָׁלוֹם מִיִּחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּשׁוּם אֹפֶן, אֶפְלוּ בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ מַמָּשׁ.** - האהבה המסותרת שבלב כל אחד מישראל להקב"ה, מעוררת ויוצרת את הרצון להתאחד עם הקב"ה ושלא להיות בשום אופן נפרד ונבדל מאחדות ה', גם אם זה קשור במסירת נפש ממש, ולמשל: כשכופים עליו לעבוד חלילה עבודה־זרה, או אפילו רק להשתחוות בצורה חיצונית בלבד לעבודה־זרה – ימסור את נפשו שלא לעשות זאת, כדי שלא להיות נכרת מאחדות ה'. **וְעֶסֶק הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת וְהַתְּפִלָּה הוּא גַּם כֵּן עִנְיָן** - של, **מְסִירַת נֶפֶשׁ מַמָּשׁ, כְּמוֹ בְּצֵאתָהּ** - של הנשמה, **מִן הַגּוּף בִּמְלֹאת** - לה, **שִׁבְעִים שָׁנָה, שֶׁאֵינָהּ מִהַרְהֶרֶת** - אז, **בְּצָרְכֵי הַגּוּף, אֶלָּא מַחֲשַׁבְתָּהּ מְיֻחֶדֶת וּמְלֻבֶּשֶׁת בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה, שֶׁהֵן דְּבַר ה' וּמַחֲשַׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהָיוּ** - הנפש ואותיות התורה והתפילה, שהן דיבורו ומחשבתו של הקב"ה, **לַאֲחָדִים מַמָּשׁ, שֶׁזֶּהוּ כָּל עֶסֶק הַנִּשְׁמוֹת בְּגַן־עֵדֶן, כִּדְאִיתָא** - כמו שכתוב, **בַּגְּמָרָא וּבַזֹּהַר,** - שכל עיסוקה של הנשמה ב"גן עדן" הוא באותיות התורה והתפילה בלבד – כך הדבר גם כעת, בשעה שהוא לומד תורה ועוסק בעבודת התפילה, הרי זה גם כן מסירות נפש: הנשמה משתחררת מכל צרכי הגוף, ונתונה כל כולה באותיות התורה והתפילה, כך שגם דבר זה הוא ענין של מסירות נפש ממש, הבא מהאהבה המסותרת שבכל אחד מישראל. **אֶלָּא** - ההבדל הוא, **שֶׁשָּׁם** - בשעה שהנשמות נמצאות כבר ב"גן עדן" ומתעסקות שם באותיות התורה והתפילה, הן **מִתְעַנְּגִים בְּהַשָּׂגָתָם וְהִתְכַּלְּלוּתָם בְּאוֹר ה'.** - ואילו כאן למטה בעולם הזה, כשיהודי נתון כולו באותיות התורה והתפילה, אין הוא מרגיש בתענוג הגדול שיש לנשמה ב"גן עדן", ברם, בעצם הענין שני הזמנים שווים. **וְזֶהוּ שֶׁתִּקְּנוּ** - אנשי כנסת הגדולה, לומר **בִּתְחִלַּת בְּרָכוֹת הַשַּׁחַר קֹדֶם הַתְּפִלָּה: "אֱלֹהַי, נְשָׁמָה וְכוּ' וְאַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה עָתִיד לִטְלָהּ מִמֶּנִּי וְכוּ'", כְּלוֹמַר** - יהודי אומר: **מֵאַחַר שֶׁ"אַתָּה** - הקב"ה **נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה עָתִיד לִטְלָהּ מִמֶּנִּי", לָכֵן מֵעַתָּה אֲנִי מוֹסְרָהּ וּמַחֲזִירָהּ לְךָ לְיַחֲדָהּ בְּאַחְדּוּתְךָ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[18]: "אֵלֶיךָ, ה', נַפְשִׁי אֶשָּׂא",** - שהנפש תתאחד עם הקב"ה; **וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי הִתְקַשְּׁרוּת מַחֲשַׁבְתִּי בְּמַחֲשַׁבְתְּךָ** - במחשבתו של הקב"ה, **וְדִבּוּרִי בְּדִבּוּרְךָ, בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה,** - שיהודי חושב ומדבר בהן, מתאחדים ומתקשרים מחשבתו ודיבורו במחשבתו ודיבורו של הקב"ה, **וּבִפְרָט בַּאֲמִירָה לַה' לְנֹכֵחַ, כְּמוֹ "בָּרוּךְ אַתָּה", וּכְהַאי גַּוְנָא.** - וכדומה, שפונים אל הקב"ה בברכה זו, באופן בלתי אמצעי, בלשון נוכח,

ליקוטי אמרים

הקב"ה עם מקור נפשו האלהית הנקרא בשם שכינה שהן בחי' ממלא כל עלמין ובחי' סובב כל עלמין כמ"ש במ"א באריכות. אבל יחוד נפשו והתכללותה באור ה' להיות לאחדים בזה חפץ כל אדם מישראל באמת לאמיתו לגמרי בכל לב ובכל נפש מאהבה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל לדבקה בה' ולא ליפרד ולהיות נכרת ונבדל ח"ו מיחודו ואחדותו ית' בשום אופן אפי' במסירת נפש ממש ועסק התורה ומצות והתפלה הוא ג"כ ענין מסירת נפש ממש כמו בצאתה מן הגוף במלאת שבעים שנה שאינה מהרהרת בצרכי הגוף אלא מחשבתה מיוחדת ומלובשת באותיות התורה והתפלה שהן דבר ה' ומחשבתו ית' והיו לאחדים ממש שזהו כל עסק הנשמות בג"ע כדאיתא בגמרא ובזהר אלא ששם מתענגים בהשגתם והתכללותם באור ה' וזהו שתקנו בתחלת ברכות השחר קודם התפלה אלהי נשמה וכו' ואתה נפחתה כו' ואתה עתיד ליטלה ממני כו' כלומ' מאחר שאתה נפחתה בי ואתה עתיד ליטלה ממני לכן מעתה אני מוסרה ומחזירה לך לייחדה באחדותך וכמ"ש אליך ה' נפשי אשא והיינו על ידי התקשרות מחשבתי במחשבתך ודיבורי בדיבורך באותיות התורה והתפלה ובפרט באמירה לה' לנכח כמו ברוך אתה וכה"ג

---

18. תהלים כה, א.

יום שני י"ז ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 116, והנה בהכנה זו... עד עמ' 116, בלילה כנודע.

ליקוטי אמרים

והנה בהכנה זו של מסירת נפשו לה' יתחיל ברכות השחר ברוך אתה כו' וכן בהכנה זו יתחיל ללמוד שיעור קבוע מיד אחר התפלה וכן באמצע היום קודם שיתחיל ללמוד צריכה הכנה זו לפחות כנודע שעיקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחל' הלימוד בבינונים וכמו בגט וס"ת שצריכים לשמה לעכב ודיו שיאמר בתחלת הכתיבה הריני כותב לשם קדושת ס"ת או לשמו ולשמה כו' וכשלומד שעות הרבה רצופות יש לו להתבונן בהכנה זו הנ"ל בכל שעה ושעה עכ"פ כי בכל שעה ושעה היא המשכה אחרת מעולמות עליונים להחיות התחתונים והמשכת החיות שבשעה שלפניה חוזרת למקורה [בסוד רצוא ושוב שבס' יצירה] עם כל התורה ומעשים טובים של התחתונים כי בכל שעה שולט צירוף אחד מי"ב צירופי שם הוי"ה ב"ה בי"ב שעות היום וצירופי שם אדנ"י בלילה כנודע.

1 **וְהִנֵּה, בַּהֲכָנָה זוֹ שֶׁל מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה',** - שהוא מוכן,
2 שתורתו ותפילתו תהיינה באופן של מסירת נפשו להקב"ה, כמו
3 בשעה שיהודי נפרד מגופו, **יַתְחִיל** - לומר, **בִּרְכוֹת הַשַּׁחַר,**
4 **"בָּרוּךְ אַתָּה כו'".** - ברכות השחר הן ראשיתה של עבודת
5 התפילה, **וְכֵן בַּהֲכָנָה זוֹ**
6 **יַתְחִיל לִלְמֹד שִׁעוּר**
7 **קָבוּעַ מִיָּד אַחַר הַתְּפִלָּה.**
8 - שכן, הרי צריך להיות
9 "מבית הכנסת לבית
10 המדרש", שמיד אחרי
11 התפילה, עליו ללמוד
12 שיעור בתורה – יתחיל
13 ללמוד גם שיעור זה מתוך
14 ההכנה והכוונה למסור
15 את נפשו בכך להקב"ה,
16 **וְכֵן בְּאֶמְצַע הַיּוֹם, קֹדֶם**
17 **שֶׁיַּתְחִיל לִלְמֹד, צְרִיכָה**
18 - נדרשת, **הֲכָנָה זוֹ**
19 **לְפָחוֹת, כַּנּוֹדָע שֶׁעִקַּר**
20 **הַהֲכָנָה** - והכוונה,
21 **לִשְׁמָהּ לְעַכֵּב** - באופן
22 הכרחי, ואי אפשר בלעדי
23 זאת, **הוּא בִּתְחִלַּת**
24 **הַלִּמּוּד בַּבֵּינוֹנִים,** -
25 שבתחילת הלימוד יכוון שלימודו יהיה "לשמה", **וּכְמוֹ בְּגֵט**
26 **וְסֵפֶר־תּוֹרָה, שֶׁצְּרִיכִים** - לכתוב אותם, **לִשְׁמָהּ** - הרי זה,
27 **לְעַכֵּב,** - שבאם לא נכתבו בכוונה "לשמה" – הם לא כשרים,
28 אך יחד עם זה – **וְדַיּוֹ שֶׁיֹּאמַר** - הכותב, **בִּתְחִלַּת הַכְּתִיבָה**
29 **"הֲרֵינִי כּוֹתֵב לְשֵׁם קְדֻשַּׁת סֵפֶר־תּוֹרָה",** - בתחילת כתיבת
30 ספר תורה, **אוֹ** - לומר בתחילת כתיבת גט, **"לִשְׁמוֹ"** - של
31 איש **זה, וְ"לִשְׁמָהּ"** - של אשה **זו כו'.** - כך גם די ל"בינוני"
32 לכוון, בתחילת לימודו, שהלימוד יהיה במסירה ונתינה
33 האמורות לעיל. **וּכְשֶׁלּוֹמֵד שָׁעוֹת הַרְבֵּה רְצוּפוֹת** - **יֵשׁ לוֹ**
34 **לְהִתְבּוֹנֵן בַּהֲכָנָה זוֹ הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה**
35 **עַל־כָּל־פָּנִים,** - כלומר, מדי שעה עליו להתבונן שוב באמור,
36 **כִּי בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה**
37 **הִיא הַמְשָׁכָה אֲחֶרֶת**
38 **מֵעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים**
39 **לְהַחֲיוֹת הַתַּחְתּוֹנִים,**
40 **וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוּת** -
41 שנמשכה מהעולמות
42 העליונים, **שֶׁבְּשָׁעָה**
43 **שֶׁלְּפָנֶיהָ חוֹזֶרֶת לִמְקוֹרָהּ**
44 **[בְּסוֹד "רָצוֹא וָשׁוֹב"**
45 **שֶׁבְּסֵפֶר יְצִירָה],** -
46 שהחיות האלקית המחיה
47 את העולם, היא באופן
48 של "רצוא ושוב", היא
49 נמשכת בעולם וחוזרת
50 למקורה בעולמות
51 העליונים, ומדי שעה
52 בשעה שבה למקורה
53 החיות של השעה
54 הקודמת, והיא שבה, **עִם**
55 **כָּל הַתּוֹרָה וּמַעֲשִׂים**
56 **טוֹבִים שֶׁל** - הנבראים **הַתַּחְתּוֹנִים,** - שלמדו וקיימו באותה
57 שעה; **כִּי בְּכָל שָׁעָה שׁוֹלֵט צֵרוּף אֶחָד מִי"ב צֵרוּפֵי שֵׁם**
58 **הַוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא בְּי"ב שְׁעוֹת הַיּוֹם, וְצֵרוּפֵי שֵׁם אֲדֹנָ"י**
59 **בַּלַּיְלָה, כַּנּוֹדָע.** - שבשעות היום שולטים בעולם צירופי שם
60 הוי"[3], ובלילה – צירופי שם אדנ"י. ומכיוון שבכל שעה מאירה
61 חיות אחרת – יש גם לחדש בכל שעה לפחות, את ההכנה
62 והכוונה של "לשמה".

יום שלישי י"ח ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 116, והנה כל כוונתו... עד עמ' נט, וכו' כנ"ל.

ליקוטי אמרים

והנה כל כוונתו במסירת נפשו לה' ע"י התורה והתפלה להעלות ניצוץ אלהות שבתוכה

63 להלן, מסביר רבנו הזקן,
64 שעל אף שלימוד התורה,
65 קיום המצוות ועבודת
66 התפילה נעשים אצלו
67 מתוך מסירות נפש,
68 בהשתחררו מכל עניני הגוף והיותו מסור ונתון כל כולו
69 בעבודה זו – תהיה כוונתו
70 במסירות נפש זו (לא לשם
71 החזרת הנפש למקורה,
72 אלא) לגרום נחת רוח
73 להקב"ה.
74 **וְהִנֵּה, כָּל כַּוָּנָתוֹ בִּמְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה' עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה**

---

3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן לכאורה אפ"ל. אבל אינו דהא באדנ' יש כ"ד צירופים (נוסף ע"ז ששני ההי"ן דהוי' אינן שווין ברוחניותם - שזה נוגע כאן). ולכן נ"ל הפי' - שלא ברור כלל שכל הצירופים מאירים כו', כ"א שמי"ב צירופי כו' מאיר אחד בכל שעה, ועד"ז באד' - וישנם צירופים שלהם - שלא שייכים בכלל לענין השעות. - עד"ז נמצא בתפירות תש"י שהם 12 וכוונתם לי"ב צירופי אד' (משנת חסידים מס' תיקון תפלין פי"ג) המפורשים שם ואין שייכות לשאר הי"ב. ובע"ח ש' השמות פ"ה ז' די"ב צירופים ראשונים דאד' הם בז"א וי"ב צירופים אחרונים במל'".

וְהַתְּפִלָּה, לְהַעֲלוֹת נִיצוֹץ אֱלֹהוּת שֶׁבְּתוֹכָהּ - שבתוך הנפש, **לִמְקוֹרוֹ - תְּהֵא רַק כְּדֵי לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ,** - והנחת־רוח היא: **כְּמִשֵּׁל שִׂמְחַת הַמֶּלֶךְ בְּבוֹא אֵלָיו בְּנוֹ יְחִידוֹ, בְּצֵאתוֹ מִן הַשִּׁבְיָה וּבֵית הָאֲסוּרִים, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** - בפרק ל"א, שהשבת הנפש למקורה, על ידי לימוד תורה ועבודת התפילה, היא כמשל בן מלך המשתחרר מבית הכלא ושב אל אביו המלך – דבר המביא לשמחה גדולה ביותר. שכן, מבחינת הנפש האלקית, יהודי הוא בן מלך – "בנים אתם לה' אלקיכם" – ובהיותה בגוף ובנפש הבהמית, שבויה הנפש האלקית בכלא; וכשהנפש האלקית שבה למקורה, להקב"ה, על ידי תורה ותפילה, הרי זה שובו של בן המלך (מהכלא) אל אביו המלך, דבר הגורם למלך שמחה עצומה. ואכן, זו צריכה להיות כוונתו בשעת לימודו ותפילתו – לגרום בכך שמחה ונחת רוח להקב"ה. אך, הרי למדנו, שכדי שהעבודה תהיה מתוך רצון אמיתי להביא נחת רוח להקב"ה בלבד – כמו לרצות את היחוד של קודשא־בריך־הוא ושכינתיה – על האדם להיות במדריגה גבוהה מאד של אהבת ה', מדריגה שרק צדיקים עומדים בה, כיצד, איפוא, שייך דבר זה לכל אחד מישראל, גם כשאינו בדרגה של צדיקים? – מסביר רבנו הזקן: כשהנחת־רוח מבוססת על שובה של הנפש **שלו** למקורה (ולא כפי שלמדנו לעיל, כשהכוונה היא לייחד את המקור של נפשות **כל** ישראל) לא נדרשת לשם כך אהבה גדולה כל כך, אלא די באהבה מסותרת שבכל אחד מישראל כדי לרצות לגרום להקב"ה נחת רוח כזו. ובלשון ה"תניא": **וְהִנֵּה, כַּוָּנָה זוֹ** - לגרום להקב"ה נחת רוח על ידי השבת הנפש **שלו** למקורה, **הִיא אֲמִתִּית בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ לְגַמְרֵי, בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה,** - והיא באה **מֵאַהֲבָה הַטִּבְעִית שֶׁהִיא יְרֵשָׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ.** - שלא כמו שהדבר הוא כשרוצים לגרום נחת רוח להקב"ה על ידי יחוד מקור **כל** נפשות ישראל להקב"ה, שרצון זה, כאמור, אינו בכל ישראל, באמת לאמיתו, אלא ב"קצת" אמת. ואילו הרצון לגרום נחת רוח להקב"ה על ידי השבת הנפש **שלו** למקורה – הוא אכן באמת לאמיתו. **רַק** - אין להסתפק באהבה הטבעית, אלא **שֶׁצָּרִיךְ לִקְבֹּעַ עִתִּים לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה', לְהַשִּׂיג דְּחִילוּ וּרְחִימוּ שִׁכְלִיִּים,** - יראה ואהבה שכליות בגדלות ה', **וְכֻלֵּי הַאי וְאוּלֵי וְכוּ',** - ועל ידי כל זאת אולי יגיע גם ליראה ואהבה שכליות, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל:** - שלמרות ששוררת בקרבו אהבה מסותרת שבכוחה להביאו ללימוד תורה ולעבודת התפילה באופן של מסירות נפש – בכל זאת, עליו להשתדל להגיע ליראה ואהבה הבאות על ידי התעמקותו בגדלות ה'.

ליקוטי אמרים

למקורו תהא רק כדי לעשות נחת רוח לפניו ית' כמשל שמחת המלך בבוא אליו בנו יחידו בצאתו מן השביה ובית האסורים כנ"ל. והנה כוונה זו היא אמיתית באמת לאמיתו לגמרי בכל נפש מישראל בכל עת ובכל שעה מאהבה הטבעית שהיא ירושה לנו מאבותינו. רק שצריך לקבוע עתים להתבונן בגדולת ה' להשיג דחילו ורחימו שכליים וכולי האי ואולי וכו' כנ"ל:

יום רביעי י"ט ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נט, פרק מב והנה במ"ש... עד עמ' 118, והאדם ידע וגו'.

פֶּרֶק מב. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שלעבודת ה' יש צורך גם ביראה; והוסיף, שביכולת כל יהודי להגיע ליראה הנדרשת ממנו בעבודת ה', לשם קיומן של מצוות ה'עשה' ומצוות הלא־תעשה, וזאת, על ידי התבוננותו שהקב"ה "עומד" עליו ובוחן כליות ולב, אם עובדו כראוי. על ידי התבוננות זו, ימשיך, את ענין היראה לכל הפחות, במוחו ובמחשבתו, וביראה זו יתאפשר לו ללמוד תורה ולקיים מצוות; יראה זו – אומר רבנו הזקן – נקראת בכלל "יראה תתאה", ומשמשת כהקדמה לתורה ולמצוות, שכדי ללמוד תורה ולקיים מצוות באופן שנקרא "עבודה" – נחוצה יראה זו. **וְהִנֵּה, כְּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיַן יִרְאָה תַּתָּאָה,** - שהיא היראה הנדרשת לקיום תורה ומצוות, ואשר כל יהודי יכול להגיע אליה, על ידי התבוננותו איך הקב"ה "עומד" עליו וכו' – יובן **הֵיטֵב מַה שֶּׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[1] עַל פָּסוּק[2]: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ"** – שואלת הגמרא: **"אַטּוּ יִרְאָה מִלְּתָא זוּטַרְתִּי הִיא?** – וכי יראה היא דבר קטן? שהרי הפסוק אומר שזאת **בלבד** ("כי אם") דורש הקב"ה מכל אחד מישראל, כאילו הוא דבר קטן וקל. והגמרא עונה: **אִין, לְגַבֵּי מֹשֶׁה מִלְּתָא זוּטַרְתִּי הִיא וְכוּ'.** – הן! – לגבי משה (רבנו) נחשבת יראה זו לדבר קטן. משמעות הדברים בפשטות היא: פסוק זה הרי נאמר לבני ישראל על ידי משה רבנו, ולגבי משה – יראה היא דבר קטן. **דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן הַתֵּרוּץ,** - של הגמרא, שלגבי משה מהווה יראה דבר קטן, **דְּהָא "שֹׁאֵל**

ליקוטי אמרים

פרק מב והנה במ"ש לעיל בענין יראה תתאה יובן היטב מ"ש בגמ' על פסוק **ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך אטו יראה מילתא זוטרתי היא אין לגבי משה מילתא זוטרתי היא וכו' דלכאורה אינו מובן התירוץ דהא שואל מעמך כתיב. אלא הענין הוא כי**

---

1. ברכות לג, ב. 2. דברים י, יב.

מֵעַמְּךָ" כְּתִיב. – שהרי כתוב "שואל **מעמך** – מ**כל אחד** מישראל, ולגבי בני ישראל בכלל, אין ה"יראה" דבר קטן וקל כזה. במה, איפוא, מתרצת הגמרא את השאלה בקבעה שלגבי **משה** זה דבר קל? – בתשובה יסביר רבנו הזקן להלן, שבמלים "לגבי משה" אין הגמרא מתכוונת שלגבי משה בלבד יראה היא דבר קל, אלא, לגבי ה"משה" שבכל אחד מישראל – מה שמשה רבנו נותן כוח ודעת לכל אחד מישראל, שיוכל לקשר את דעתו באלקות – ולגבי **בחינת "משה"** זו, שב**כל אחד** מישראל, יראה היא אכן דבר קטן; שכן, כשיהודי משתמש בכוח זה של משה הנמצא בקרבו, כלומר, כשהוא מקשר את ה"דעת" שלו באלקות, מהווה אז "יראה", דבר קטן, ועל־ידי־זה קל להגיע ל"יראה". לכן אומרת הגמרא "לגבי **משה**", למרות שהפסוק אומר "שואל **מעמך**" – ממך, כי כאן מדובר אודות ה"משה" שישנו "עמך", בכל אחד מישראל. ובלשון התניא; **אֶלָּא הָעִנְיָן הוּא, כִּי כָּל נֶפֶשׁ וְנֶפֶשׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בָּהּ מִבְּחִינַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, כִּי הוּא** – משה רבנו, **מִשִּׁבְעָה רוֹעִים**[3] – שכל אחד מהם מפרנס את בני ישראל בחיות ואלקות מבחינתו הוא: אברהם – מבחינת חסד ואהבה שלו, וכך הלאה, **הַמַּמְשִׁיכִים חַיּוּת וֶאֱלֹהוּת לִכְלָלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁלָּכֶן** - הם, **נִקְרָאִים בְּשֵׁם "רוֹעִים"**, - כמו רועה המפרנס את צאנו ובכך מכניס בהם חיות, כך מפרנסים שבעת הרועים את נשמות ישראל בחיות ואלקות. חסידים מספרים, שרבנו הזקן התעכב כאן שבועות רבים וחשב אם לכתוב "חיות אלקות" (בלי ו' החיבור) – שהרועים ממשיכים חיות של אלקות, או "חיות ואלקות" (עם ו' החיבור), שהרועים ממשיכים חיות ואלקות, והחליט לכתוב "חיות ואלקות". "חיות" – היינו אהבת ה' ויראת ה', כי הן מכניסות חיות בקיום התורה והמצוות, ו"אלקות" – ענין הביטול, להיות בטל אל הקב"ה. ו"שבעת הרועים" הם הם שממשיכים "חיות ואלקות" לנשמות ישראל. **וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם הוּא כְּלָלוּת כֻּלָּם,** - משה רבנו כולל את כל הרועים, **וְנִקְרָא 'רַעְיָא מְהֵימְנָא'**, הרועה הנאמן, **דְּהַיְנוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַדַּעַת לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל לֵידַע** – שתהיה להם ידיעה והכרה, **אֶת ה'**, - כלומר שהאלקות "תיקלט" ביהודי, שירגיש אלקות, **כָּל אֶחָד כְּפִי הַשָּׂגַת נִשְׁמָתוֹ,** - עד כמה ששכלו מבין ומשיג אלקות – "ייקבעו" הדברים בקרבו וירגיש אותם, **וְשָׁרְשָׁהּ לְמַעְלָה,** - ולפי רום שורש נשמתו למעלה; מי שנשמתו באה משורש עליון יותר – "נקבעת" אצלו אלקות בצורה טובה יותר, ואילו מי שנשמתו באה משורש נמוך יותר – ה"קביעה" אצלו קטנה יותר, **וִיניקָתָהּ** – ולפי יניקת נשמתו, **מִשֹּׁרֶשׁ נִשְׁמַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם,** - אם יניקתו משורש נשמת משה רבנו, גדולה או פחותה יותר, **הַמְּשֻׁרְשֶׁת** – נשמת משה רבנו, **בְּדַעַת הָעֶלְיוֹן שֶׁבְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, הַמְיֻחָדוֹת בְּמַאֲצִילָן בָּרוּךְ־הוּא,** - כמו שאומרים ביחס ל"נברא", שהקב"ה הוא ה"בורא" שברא את ה"נברא", כך אומרים ביחס ל"נאצל" (על ענין שמ"עולם האצילות") שהקב"ה האציל אותו, כלומר, גילה והפריש אותו. שכן, "אצילות" פירושה: האצלה והפרשה מאור אין־סוף ברוך־הוא, **שֶׁהוּא** – הקב"ה המאציל, **וְדַעְתּוֹ אֶחָד וְהוּא** – הקב"ה, **הַמֵּדָע כּוֹ'.** – היודע והידוע – כפי שנתבאר בפרק ב', ששונה הדבר בהקב"ה מאשר בבני אדם: ה"מדע", ה"יודע" וה"ידוע" בבן אדם, הם שלשה דברים נפרדים – "מדע" – כוח־ההבנה המביא אותו להבין את הדבר; "יודע" – **נפש** האדם המבין ויודע על ידי כוח־ההבנה; "ידוע" – **הדבר** שהוא מבין ויודע; ואילו, הקב"ה **"הוא** המדע, **הוא** היודע **והוא** הידוע" הוא עצמו, הוא החכמה או הדעת, הוא עצמו, הוא **מי** שיודע, והוא עצמו, הוא **מה** שהוא יודע. כך – ה"דעת" שלמעלה, היא דבר אחד עם הקב"ה. ובבחינת דעת **זו,** מושרשת נשמתו של משה רבנו. ועל ידי שיהודי מקבל את ענין הדעת מנשמת משה רבנו – "מונח" אצלו אלקות, שיהיה באפשרותו לדעת ולהרגיש אלקות. וכשיהודי משתמש בכוח הדעת, לדעת ולהרגיש אלקות – איך הקב"ה עומד עליו ומביט במעשיו וכו' – קל לו לעורר בקרבו יראה מהקב"ה. ברם, עד כאן למדנו על מה **שכל** אחד מישראל מקבל ממשה רבנו, הרועה שמפרנס וממשיך בחינת הדעת בבני ישראל. להלן יוסבר, שיש "יתר על כן", ענין נעלה יותר במה שמקבלים ממשה רבנו, והוא – בחכמים ובמנהיגים שבכל דור, ישנם "ניצוצין" – ניצוצות – מנשמת משה רבנו ("ניצוץ" הוא הרי **חלק** מהשלהבת, לא הארה בלבד שאיננה חלק מהמאור. כך – שהניצוצות מנשמת משה רבנו שנמצאים בחכמי ומנהיגי הדור – הם **חלק** מנשמת משה רבנו) וענינם הוא ללמד את העם "דעת", שידעו גדולת ה', ושידיעה זו תביא אותם לעבוד את הקב"ה בלב שלם. ובלשון ה"תניא": **וְעוֹד זֹאת יָתֵר עַל כֵּן,** - יותר מאשר למדנו – ישנו במה שמקבלים מנשמת משה רבנו: **בְּכָל דּוֹר וָדוֹר יוֹרְדִין נִיצוֹצִין מִנִּשְׁמַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם וּמִתְלַבְּשִׁין בְּגוּף וְנֶפֶשׁ שֶׁל חַכְמֵי הַדּוֹר "עֵינֵי הָעֵדָה",** - מנהיגי העדה. שלכן נקרא חכם בגמרא בשם משה:

ליקוטי אמרים

כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כי הוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלהות לכללו' נשמות ישראל שלכן נקראים בשם רועים ומשרע"ה הוא כללו' כולם ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשיך בחי' הדעת לכללות ישראל לידע את ה' כל אחד כפי השגת נשמתו ושרשה למעלה ויניקתה משרש נשמת משרע"ה המושרשת בדעת העליון שבי"ס דאצילות המיוחדות במאצילן ב"ה שהוא ודעתו אחד והוא המדע כו'. ועוד זאת יתר על כן בכל דור ודור יורדין ניצוצין מנשמת משרע"ה ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי הדור עיני העדה ללמד דעת את העם ולידע גדולת ה'

---

3. אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף, דוד.

"משה שפיר קאמרת"[4], מפני שבחכם ובגדול הדור, מלובש ניצוץ מנשמתו של משה רבנו – ולא רק בנפש החכמים מתלבשים ניצוצות ממשה רבנו, אלא גם בגופם[5]. ולכן אומרים חסידים שאדם אינו מסוגל לרוות את צמאונו מלהסתכל על רבי, כי גם בגופו של רבי, מלובש ניצוץ ממשה רבנו. התלבשות זו של הניצוצות – מביאה את "חכמי הדור" ו"עיני העדה": **לְלַמֵּד דַּעַת אֶת הָעָם, וְלֵידַע גְּדֻלַּת ה', וּלְעָבְדוֹ בְּלֵב וָנֶפֶשׁ,** – "דעת" זו וידיעת גדלות ה', מביאים את האדם, לעבוד את הקב"ה במלוא הלב והנשמה – **כִּי הָעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב** – אהבת ה' ויראת ה' שביהודי, **הִיא לְפִי הַדַּעַת,** – בהתאם למדת הבנתו וידיעתו את גדלות ה', **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[6]: **"דַּע אֶת אֱלֹהֵי אָבִיךָ** – ועל ידי כך, **וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם וְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה",** – כלומר: ה"עבדהו בלב שלם ונפש חפיצה" תלוי ב"דע את אלקי אביך", בידיעת והבנת גדלות ה', דבר זה לומדים בני ישראל מחכמי הדור, שיש בהם ניצוצות ממשה רבנו. **וְלֶעָתִיד** – ורק לעתיד לבוא, **הוּא אוֹמֵר**[7]: **"וְלֹא יְלַמְּדוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ לֵאמֹר דְּעוּ אֶת ה' כִּי כֻּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי וְגו'".** – אומר הקב"ה. כל זה יהיה רק לעתיד לבוא, ואילו כיום זקוקים ל"רבי" שילמד לדעת ולהבין גדלות ה', כדי להגיע על־ידי־זה לעבוד את הקב"ה בלב ובנשמה, באהבת ה' וביראת ה'. ענין זה מה שמקבלים ממשה רבנו על ידי חכמי הדור (הניצוצות ממשה רבנו) – הוא ענין פנימי, השפעה פנימית בעבודת ה'. **אַךְ עִקַּר הַדַּעַת** – המביאה לעבוד את ה' "בלב שלם ונפש חפיצה", **אֵינָהּ הַיְדִיעָה לְבַדָּהּ, שֶׁיֵּדְעוּ גְּדֻלַּת ה' מִפִּי סוֹפְרִים וּמִפִּי סְפָרִים,** – ממה שלומדים את עניני גדלות ה' מפי החכמים והמנהיגים, הנקראים "סופרים", וממה שלומדים בספרים, **אֶלָּא הָעִקָּר הוּא לְהַעֲמִיק דַּעְתּוֹ** – את ה"דעת" העצמית שלו, **בְּעִנְיָנִים** של **גְּדֻלַּת ה', וְלִתְקֹעַ מַחֲשַׁבְתּוֹ בַּעִנְיָנִים** של גדלות **ה' בְּחֹזֶק וְאֹמֶץ הַלֵּב וְהַמֹּחַ, עַד שֶׁתְּהֵא מַחֲשַׁבְתּוֹ מְקֻשֶּׁרֶת בַּה' בְּקֶשֶׁר אַמִּיץ וְחָזָק, כְּמוֹ שֶׁהִיא** – המחשבה, **מְקֻשֶּׁרֶת בְּדָבָר גַּשְׁמִי שֶׁרוֹאֶה בְּעֵינֵי בָּשָׂר וּמַעֲמִיק בּוֹ מַחֲשַׁבְתּוֹ,** – כלומר מחשבתו תהיה קשורה בה' באותה מדה שהיא קשורה בחפץ גשמי אותו הוא רואה בעיניו, שאז הוא קשור חזק באותו דבר ואינו יכול להינתק ממנו – כך צריכה מחשבתו להיות קשורה באלקות, על ידי התעמקותו בענין של גדולת ה'. **כַּנּוֹדָע שֶׁדַּעַת הוּא לְשׁוֹן "הִתְקַשְּׁרוּת",** כמו – שכתוב[8]: **"וְהָאָדָם יָדַע וְגו'".** – "ידע" (דעת), במובן של "התקשרות", כלומר: "דעת" משמעה, לדעת באופן של להיות מקושר; וגם בענין ה"דעת" באלקות, לא די בידיעת אלקות בלבד – אם כי גם בכך יש משום מצוה: לדעת גדלות הבורא – אלא נדרשת ההתקשרות באלקות, על ידי התעמקות ה"דעת" בעניני גדלות ה'.

ליקוטי אמרים

ולעבדו בלב ונפש כי העבודה שבלב היא לפי הדעת כמ"ש דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ונפש חפיצה ולעתיד הוא אומר ולא ילמדו איש את רעהו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וגו' אך עיקר הדעת אינה הידיעה לבדה שידעו גדולת ה' מפי סופרים ומפי ספרים אלא העיקר הוא להעמיק דעתו בגדולת ה' ולתקוע מחשבתו בה' בחוזק ואומץ הלב והמוח עד שתהא מחשבתו מקושרת בה' בקשר אמיץ וחזק כמו שהיא מקושרת בדבר גשמי שרואה בעיני בשר ומעמיק בו מחשבתו כנודע שדעת הוא לשון התקשרות כמו והאדם ידע וגו'

יום חמישי כ' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 118, וכח זה ומדה זו... עד עמ' 118, כמ"ש שם.

וְכֹחַ זֶה וּמִדָּה זוֹ לְקַשֵּׁר דַּעְתּוֹ בַּה', – שיהיה באפשרותו של יהודי, לקשר את "דעתו" בעניני אלקות, שלא זו בלבד שיבין אותם, אלא שגם ירגיש אלקות, שאז הוא קשור באלקות – הרי כוח זה ומדריגה זו, **יֵשׁ בְּכָל נֶפֶשׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל, בִּינִיקָתָהּ** – על ידי שהיא מקבלת באופן של יניקה, **מִנִּשְׁמַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם.** – שעל־ידי־זה מקבלת הנפש כוח זה ומדה זו, שתוכל להרגיש אלקות ולהיות קשורה באלקות, **רַק מֵאַחַר שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה הַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף, צְרִיכָה**

ליקוטי אמרים

וכח זה ומדה זו לקשר דעתו בה' יש בכל נפש מבית ישראל ביניקתה מנשמת משרע"ה רק מאחר שנתלבשה הנפש בגוף צריכה ליגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת.

---

4. שבת קא, ב ועוד. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועוד יותר בזה - שמדייק הסדר "בגוף ונפש" - שלא נאמר שההתלבשות בגוף היא לא באופן ישר, כ"א ע"י שמתלבשת מקודם בנפש החכמים, אלא - בלא ממוצע דנפשם, וע"ד ודוגמת שהי' במשה, ניצוץ מרע"ה מלובש ישר בגוף החכם [ובזה יומתק דקרי לי' משה – גם מצד הגוף]". 6. דברי הימים־א כח, ט. 7. ירמי' לא, לג. 8. ראה לעיל בפרק ג.

לִיגִיעָה רַבָּה וַעֲצוּמָה כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת. – כדי ש"תונח" בה אלקות ושתהיה קשורה באלקות. ואם כי אמנם הכוח לכך מקבלת הנפש על ידי יניקתה מנשמת משה רבנו (שכן, בלעדי כוח זה, לא היתה תועלת בשום יגיעה, אף הגדולה ביותר, שהרי כיצד יכול נברא להבין ולהרגיש "בורא"? כיצד יכולה נפש המלובשת בגוף, להרגיש אלקות ולהיות קשורה באלקות?!) אך, גם כשישנם כוח זה ומדה זו, נדרשת יגיעה עצומה, כפולה ומכופלת: הָאַחַת - הִיא יְגִיעַת בָּשָׂר, - יגיעה המסירה את ההפרעות שמצד הגוף, לְבַטֵּשׁ אֶת – לשבור את גסות וחומריות הַגּוּף וּלְהַכְנִיעוֹ שֶׁלֹּא יַחְשִׁיךְ עַל אוֹר הַנֶּפֶשׁ, - שאור הנפש, שהוא יכולת הנפש להבין ולהרגיש אלקות, יוכל להאיר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵילּ[9] בְּשֵׁם הַזֹּהַר דְּ"גוּפָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא דְּנִשְׁמָתָא מְבַטְּשִׁין לֵיהּ", - גוף שלא חודר בו אור הנשמה – מבטשין אותו, וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה מֵעֹמֶק הַלֵּב, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם – שעל ידי הרהורי תשובה מעומק הלב, מחלישים את חומריות וגסות הגוף, ואז מוחדר בו "נהורא דנשמתא" – אור ואש הנשמה. זהו סוג אחד של יגיעה, הנקרא "יגיעת בשר", המביא להרחקת הפרעות שמצד הגוף.

ליקוטי אמרים

האחת היא יגיעת בשר לבטש את הגוף ולהכניעו שלא יחשיך על אור הנפש כמש"ל בשם הזהר דגופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה והיינו על ידי הרהורי תשובה מעומק הלב כמ"ש שם.

יום שישי כ"א ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 118, והשנית היא יגיעת... עד עמ' ס, ואוזן שומעת כו'.

וְהַשֵּׁנִית - הִיא יְגִיעַת הַנֶּפֶשׁ, - כדי לגלות כוחות הנפש, שֶׁלֹּא תִּכְבַּד עָלֶיהָ הָעֲבוֹדָה לְיַגֵּעַ מַחֲשַׁבְתָּהּ, לְהַעֲמִיק וּלְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה' שָׁעָה גְּדוֹלָה רְצוּפָה. – שבדרך כלל קשה מאוד להתעמק שעה ארוכה בענין של אלקות; כִּי שִׁעוּר שָׁעָה זוֹ – הנדרשת להתעמק בענין אלקי, כדי לעורר על־ידי־זה בקרבו אהבת ה' או יראת ה', אֵינוֹ שָׁוֶה בְּכָל נֶפֶשׁ, - ישנם כאלה שנדרש מהם זמן רב יותר, וישנם כאלה שנדרש מהם זמן פחות יותר; יֵשׁ נֶפֶשׁ זַכָּה בְּטִבְעָהּ, שֶׁמִּיָּד שֶׁמִּתְבּוֹנֶנֶת בִּגְדֻלַּת ה' - יַגִּיעַ אֵלֶיהָ - מיד, הַיִּרְאָה וּפַחַד ה', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ' אֹרַח חַיִּים סִימָן א': "כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן הָאָדָם שֶׁהַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", עוֹמֵד עָלָיו וְרוֹאֶה בְּמַעֲשָׂיו - מִיָּד יַגִּיעַ אֵלָיו הַיִּרְאָה כו'". – וכפי שמסיים שם, שהתבוננות זו תביא לו הכנעה ובושה מהקב"ה. דבר זה אמור להיות במי ששוכנת בו נפש עדינה, ולכן הוא אומר: "מיד יגיע אליו היראה" – שבלי כל יגיעה, אלא מיד יתעורר בו רגש היראה מהקב"ה, מבלי שיצטרך אף להקדיש משך זמן להתבוננות; וְיֵשׁ נֶפֶשׁ שְׁפָלָה בְּטִבְעָהּ וְתוֹלַדְתָּהּ, מִמְּקוֹר חֲצָבָהּ מִמַּדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה, - שהוא העולם התחתון ביותר, וב"עולם העשיה" עצמו, באה נפשו, מהמדריגות התחתונות ביותר שבעשר הספירות שבו, ושלכן נפש זו בטבעה, היא "נפש שפלה", שענין אלקי אינו "מונח" בה, וְלֹא תּוּכַל לִמְצֹא בְּמַחֲשַׁבְתָּהּ – את הָאֱלֹהוּת, כִּי־אִם בְּקֹשִׁי וּבְחֻזְקָה[10], - לנפש זו דרושה, יגיעה רבה, כדי להתעמק במחשבתה במשך שעה ארוכה, שתוכל לעורר בקרבה התגלות של הארה אלקית, ש"תונח" בה ענין אלקי, עד כדי כך שתרגיש בענין האלקי ויעורר בה יראה מהקב"ה. וּבִפְרָט אִם – בנוסף לנחיתותה של נפש זו בטבעה, הֻטְמְאָה בְּחַטֹּאת נְעוּרִים, - שאז, קשה לה עוד יותר, להרגיש אלקות במחשבתה, מפני שֶׁהָעֲוֹנוֹת מַבְדִּילִים כו' [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'סֵפֶר חֲסִידִים' סִימָן לה]. – שהעוונות המבדילים בין יהודי להקב"ה, מפריעים לו להגיע בקלות ליראת ה'. וּמִכָּל־מָקוֹם, בְּקֹשִׁי וּבְחֻזְקָה, שֶׁתִּתְחַזֵּק מְאֹד מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּאֹמֶץ וְיִגִּיעָה רַבָּה וְעֹמֶק גָּדוֹל, לְהַעֲמִיק בִּגְדֻלַּת ה' שָׁעָה גְּדוֹלָה – שעה ארוכה,

ליקוטי אמרים

והשנית

היא יגיעת הנפש שלא תכבד עליה העבודה ליגע מחשבתה להעמיק ולהתבונן בגדולת ה' שעה גדולה רצופה כי שיעור שעה זו אינו שוה בכל נפש יש נפש זכה בטבעה שמיד שמתבוננת בגדולת ה' יגיע אליה היראה ופחד ה' כמ"ש בש"ע א"ח סימן א' כשיתבונן האדם שהמלך הגדול ממ"ה הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו מיד יגיע אליו היראה וכו' ויש נפש שפלה בטבעה ותולדתה ממקור חוצבה ממדרגות תחתונות די"ס דעשיה ולא תוכל למצוא במחשבתה האלהות כ"א בקושי ובחזקה ובפרט אם הוטמאה בחטאת נעורי' שהעוונות מבדילים כו' [כמ"ש בס"ח סי' ל"ה] ומ"מ בקושי ובחזק' שתתחזק מאד מחשבתו באומץ ויגיעה רבה ועומק גדול להעמיק

---

9. פרק כ"ט בהתחלה. 10. "לשון הספר חסידים, וכן לקמן" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

– כפי שאמר הרבי מוהריי"צ נ"ע באחת משיחותיו, ש"שעה גדולה" משמעה גם: שעה היום ושעה מחר וכך הלאה, שעל ידי שהוא חוזר ומתעמק באותו ענין יום יום, הרי אז - **בְּוַדַּאי תַּגִּיעַ אֵלָיו עַל־כָּל־פָּנִים הַיִּרְאָה תַּתָּאָה הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל,** - מורא מהקב"ה, שימנע אותו מלעשות דבר נגד רצונו של הקב"ה. [על דבריו אלה של רבנו הזקן, שגם נפש שפלה כזו, וגם אם בנוסף לכך עוונותיה מבדילים בינה לבין הקב"ה – בכל זאת, בהתאמצות יתירה והתעמקות גדולה בגדלות ה' – תגיע בודאי גם "נפש שפלה" זו ל"יראה תתאה" על־כל־פנים – **מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שמכך גם מובן, **שבודאי** תגיע גם – ועוד **לפני** זה – להסרת ההבדלה מהעוונות המבדילים – כלומר: לחזור בתשובה עליהם"[11]. **וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[12]**: "יָגַעְתִּי וּמָצָאתִי - תַּאֲמִין".** – יגיעה – עוזרת. וכהסברת הרבי שליט"א, שיגיעה עוזרת לא רק להשגת ענין שלפי ערך היגיעה – כמו השכר שאדם מקבל לפי ערך העבודה שעשה – אלא יגיעה עוזרת, ש"**מצאתי**": הוא מוצא **מציאה**, שאיננה כלל לפי ערך היגיעה שיגע בכך. **וּכְדִכְתִיב**[13]**:** - וכמו שכתוב לגבי "יראה", שהביקוש והיגיעה ביחס ליראה – מן ההכרח שיעזרו: **"אִם תְּבַקְּשֶׁנָּה** – את היראה, **כַּכֶּסֶף וְכַמְּטֻמּוֹנִים תְּחַפְּשֶׂנָּה - אָז תָּבִין יִרְאַת ה'", פֵּרוּשׁ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַפֵּשׂ אָדָם מַטְמוֹן וְאוֹצָר הַטָּמוּן בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ, שֶׁחוֹפֵר אַחֲרָיו בִּיגִיעָה עֲצוּמָה** – בהיותו בטוח, שהאוצר טמון באותו מקום – לא יתעייף וימשיך ביגיעתו עד למציאת המטמון, **כָּךְ צָרִיךְ לַחְפֹּר בִּיגִיעָה עֲצוּמָה, לְגִלּוּת אוֹצָר שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם, הַצָּפוּן וּמֻסְתָּר בְּבִינַת הַלֵּב שֶׁל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל,** - ומכיוון שהאוצר של יראת שמים, נמצא בוודאי בתעלומות הלב היהודי, ב"בינת הלב" – אין לו לאדם מישראל, לחדול ממאמצים בלתי נלאים לחפור ולחפש התגלות האוצר של יראת שמים, **שֶׁהִיא** – "בינת הלב" של אדם מישראל, **בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַזְּמַן,** - הרי שלא שייך כלל לומר שבשעה מסויימת אין באפשרותו להגיע אליה, שבשעה מסויימת האוצר לא נמצא – שכן, היא הרי בחינה ומדריגה שלמעלה מן הזמן, **וְהִיא הַיִּרְאָה הַטִּבְעִית הַמְסֻתֶּרֶת הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל.** אלא, אם היראה היא טבעית ונמצאת תמיד בקרבו של כל אדם מישראל, לשם מה, איפוא, עליו להזדקק לפעולות שונות של התעמקות ה"דעת" בגדולת ה', כדי להגיע ל"יראה"? – אומר על כך רבנו הזקן להלן, כי מכיוון שיראה זו מוסתרת בלב, ולכן אין בכוחה להשפיע במה שנוגע למעשה בפועל, שימנע מעשיית עבירה – לפיכך זקוק האדם לפעולות שונות, כדי לגלות יראה זו, ושיהיה בכוחה להשפיע בדברים הנוגעים למעשה. ובלשון ה"תניא": **רַק שֶׁכְּדֵי שֶׁתָּבֹא** – היראה האמורה, **לִידֵי מַעֲשֶׂה בִּבְחִינַת יִרְאַת חֵטְא,** - שירא לעשות חטא, **לִהְיוֹת "סוּר מֵרָע" בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה** – שלא יעשה, לא ידבר ולא יחשוב את מה שאסור, **צָרִיךְ לְגַלּוֹתָהּ** את היראה, **מִמְּצִפּוּנֵי בִּינַת הַלֵּב שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַזְּמַן, לַהֲבִיאָהּ לִבְחִינַת מַחֲשָׁבָה מַמָּשׁ שֶׁבְּמוֹחַ, לְהַעֲמִיק בָּהּ מַחֲשַׁבְתּוֹ מֶשֶׁךְ זְמַן מָה מַמָּשׁ, עַד שֶׁתֵּצֵא פְּעֻלָּתָהּ מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל מַמָּשׁ,** - שכוח־הפועל שבאותה יראה, שהיתה מקודם רק "בכוח", מוסתרת בנפש – תבוא עתה לידי ביטוי ול"פועל", ולפעול בנפשו ובגופו של האדם; **דְּהַיְנוּ לִהְיוֹת "סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב" בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, מִפְּנֵי ה' הַצּוֹפֶה וּמַבִּיט וּמַאֲזִין וּמַקְשִׁיב וּמֵבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂהוּ, וּכוֹחֵן כְּלִיּוֹתָיו וְלִבּוֹ,** - כלומר: רעיונותיו הפנימיים. ומשום כך, ימנע את עצמו מלעשות עבירה איזו שהיא וישתדל בעשיית טוב. **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[14]**: "הִסְתַּכֵּל** – בעיני השכל, **בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים כּוֹ'** – ואין אתה בא לידי עבירה: **עַיִן** – של הקב"ה כביכול, **רוֹאֶה וְאֹזֶן שׁוֹמַעַת כּוֹ'".** – ההתבוננות איך הקב"ה רואה ושומע את כל מעשיו – תימנע אותו מלעבור עבירה;

ליקוטי אמרים

בגדולת ה' שעה גדולה בודאי תגיע אליו עכ"פ היראה תתאה הנ"ל וכמשארז"ל יגעתי ומצאתי תאמין וכדכתי' אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' פי' כדרך שמחפש אדם מטמון ואוצר הטמון בתחתיות הארץ שחופר אחריו ביגיעה עצומה כך צריך לחפור ביגיעה עצומה לגלות אוצר של יראת שמים הצפון ומוסתר בבינת הלב של כל אדם מישראל שהיא בחי' ומדרגה שלמעלה מהזמן והיא היראה הטבעית המסותרת הנ"ל רק שכדי שתבא לידי מעשה בבחי' יראת חטא להיות סור מרע במעשה דבור ומחשבה צריך לגלותה ממצפוני בינת הלב שלמעלה מהזמן להביאה לבחי' מחשבה ממש שבמוח להעמיק בה מחשבתו משך זמן מה ממש עד שתצא פעולתה מהכח אל הפועל ממש דהיינו להיות סור מרע ועשה טוב במחשבה דבור ומעשה מפני ה' הצופה ומביט ומאזין ומקשיב ומבין אל כל מעשהו ובוחן כליותיו ולבו וכמאמר רז"ל הסתכל בשלשה דברים כו' עין רואה ואוזן שומעת כו'

---

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזהו מה שאדה"ז בשו"ע שלו מדה"ת – שבה הענינים מבוארים – גם בגילוי – בפרטיות ובפני' יותר – מוסיף על הכתוב בש"ע (הנ"ל בתניא, והועתק במהד"ק דשו"ע אדה"ז): 'ואם לא יגיע אליו מיד יעמיק הרבה וכו' וגם ישוב בתשובה שלימה... שהם המונעים מהגיע כו'". **12.** מגילה י, ב. **13.** משלי ב, ד־ה. **14.** אבות ג, א.

יום שבת קודש כ"ב ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ס, וגם כי אין לו... עד עמ' 120, כנ"ל פ"כ:

וְגַם כִּי אֵין לוֹ – להקב"ה כביכול, **דְּמוּת הַגּוּף** – כיצד, איפוא, שייך הענין של "עין" ו"אוזן" למעלה, אברים השייכים לחושי וציורי הגוף? – אלא, **הֲרֵי אַדְרַבָּה** – אכן, משום כך **הַכֹּל גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָיו, בְּיֶתֶר שְׁאֵת לְאֵין קֵץ מֵרְאִית הָעַיִן וּשְׁמִיעַת הָאֹזֶן עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** - כלומר: בשעה שאומרים שלמעלה לא קיים כלל דמות וציור של "גוף" – הכוונה היא, שלמעלה לא קיימים ההגבלות והחסרונות הנובעים מן הגוף; ולמשל: העין הגשמית מוגבלת לראות דברים גשמיים בלבד, ולא עצמים רוחניים; כוח הראיה של העין, מוגבל בשטח וזקוק לאור וכדומה. באותה מדה ישנם הגבלות וחסרונות גם בחוש השמיעה של האוזן הגשמית. ואילו ב"ראיה" וב"שמיעה" למעלה – לא קיימים כלל כל אותם חסרונות והגבלות שבראיה ובשמיעה הגשמיות – למעלה קיימת רק **המעלה** ו**השלימות** שבראיה ובשמיעה; שכן, כל דבר של "שלימות" שישנו בנברא – ישנו בודאי בבורא, **רַק הוּא,** – ה"ראיה" וה"שמיעה" למעלה, ומה שהכל גלוי וידוע למעלה, הוא **עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ אָדָם הַיּוֹדֵעַ וּמַרְגִּישׁ בְּעַצְמוֹ כָּל מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה וְנִפְעַל בְּאַחַד מִכָּל רְמָ"ח אֵבָרָיו, כְּמוֹ קֹר אוֹ חֹם,** - כהשפעתם של קור וחום על כל אחד מאברי גוף האדם, שהוא יודע אותם וחש בהם, **וַאֲפִלּוּ חֹם שֶׁבְּצִפָּרְנֵי רַגְלָיו, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, אִם נִכְוָה בָּאוּר,** - כשאדם נוטל את צפורניו אין הוא חש בכאב כלל, ואילו כשנכוות הצפרניים באש – מרגיש האדם בכאב; **וְכֵן מָהוּתָם וְעַצְמוּתָם** – של האברים עצמם – חש האדם בהם. לפני כן למדנו שאדם יודע ומרגיש בכל המתרחש באבריו, ואילו כאן אנו לומדים שהוא חש את האברים עצמם, **וְכָל מַה שֶּׁמִּתְפַּעֵל** – ומשתנה, **בָּהֶם**[15] **יוֹדֵעַ** – האדם, **וּמַרְגִּישׁ בְּמֹחוֹ,** - הוא אינו צריך להשתמש לשם כך בעיניו ובאזניו, אלא הוא יודע וחש את המתרחש באבריו מעצמו. **וּכְעֵין יְדִיעָה זוֹ, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** - בדומה לידיעה זו למשל, **יוֹדֵעַ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** – את **כָּל הַנִּפְעָל בְּכָל הַנִּבְרָאִים,** - שבעולמות, **עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, לִהְיוֹת** – מפני שהם **כֻּלָּם מְשֻׁפָּעִים** – מקבלים השפעתם וחיותם, **מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[16]**: "כִּי מִמְּךָ** – מהקב"ה, **הַכֹּל",** - הרי, כשם שהמוח – המקור שממנו נמשכת חיות לכל האברים – יודע ומרגיש בכל המתרחש באברים, כך, כביכול, יודע הקב"ה – בהיותו מקור חיותם וקיומם של כל הנבראים – בכל המתרחש בכל הנבראים; **וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר:**[17]**: "וְגַם כָּל הַיְצוּר לֹא נִכְחַד מִמֶּךָּ",** - מפני שכל היצור הרי נוצר ממך, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם** – על פי חקירה, **[וְהִסְכִּימוּ לָזֶה חַכְמֵי הַקַּבָּלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ק** – רבי משה קורדובירו, **בְּ'פְּרֵדֵ"ס'] שֶׁבִּידִיעַת עַצְמוֹ כְּבְיָכוֹל - יוֹדֵעַ** – הקב"ה, **כָּל הַנִּבְרָאִים הַנִּמְצָאִים מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ וְכוּ'.** – מכיוון שהימצאותם של כל הנבראים באה מאמיתת הימצאו של הקב"ה, לכן יודע הקב"ה, כביכול, את כל הנבראים, על ידי שהוא יודע את עצמו. אך, כשאנו אומרים שהקב"ה יודע את כל הנבראים שהוא מחיה, באותה מדה שנפש האדם יודעת וחשה בנעשה באברים המקבלים חיותם ממנה – יכול להיות מקום לטעות ח"ו, לחשוב שכשם שהנפש לבושה בגוף ומשום כך היא מתפעלת ממקרי הגוף (שכן, "התלבשות" משמעה שהמלובש מתפעל ממי שהוא מלובש בו), – אותו דבר, ח"ו, גם למעלה ביחס לחיות האלקית שבנבראים – יוסבר להלן שבנקודה זו אין המשל דומה לנמשל. שכן, החיות האלקית המחיה את העולם – אינה מתפעלת מהעולם, ואין העולם וכל המתרחש בו גורם בה שום שינוי. ובלשון ה"תניא": **רַק שֶׁמָּשָׁל זֶה** – של הנפש והגוף, **אֵינוֹ אֶלָּא לְשַׁכֵּךְ אֶת הָאֹזֶן,** - להקל על האוזן ועל הרעיון של האדם, "לקלוט", כיצד אפשר לדעת דבר מבלי לראותו בעינים ולשמעו באזנים, **אֲבָל בֶּאֱמֶת אֵין הַמָּשָׁל** – של הנפש והגוף, **דּוֹמֶה לַנִּמְשָׁל** – של אלקות ועולם, **כְּלָל, כִּי**

ליקוטי אמרים

וגם כי אין לו דמות הגוף הרי אדרבה הכל גלוי וידוע לפניו ביתר שאת לאין קץ מראית העין ושמיעת האזן עד"מ רק הוא עד"מ כמו אדם היודע ומרגיש בעצמו כל מה שנעשה ונפעל באחד מכל רמ"ח איבריו כמו קור או חום ואפי' חום שבצפרני רגליו עד"מ אם נכוה באור וכן מהותם ועצמותם וכל מה שמתפעל בהם יודע ומרגיש במוחו וכעין ידיעה זו עד"מ יודע הקב"ה כל הנפעל בכל הנבראים עליונים ותחתונים להיות כולם מושפעי' ממנו ית' כמ"ש כי ממך הכל וז"ש וגם כל היצור לא נכחד ממך וכמ"ש הרמב"ם [והסכימו לזה חכמי הקבלה כמ"ש הרמ"ק בפרד"ס] שבידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים הנמצאים מאמיתת המצאו וכו' רק שמשל זה אינו אלא לשכך את האזן אבל באמת אין המשל דומה לנמשל כלל כי נפש האדם אפי' השכלית

---

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "1) זה כבר נאמר לפני זה. 2) בזה צ"ל הל' נפעל. פי' מתפעל – ראה ע"ב כמה פעמים. לולא דמסתפינא אפ"ל שכאן טה"ד וצ"ל: מהם (וקאי על האדם בכללותו). ואז יתאים למש"כ (רע"ב) שאין המשל דומה כלל". **16.** דברי הימים־א כט, יד. **17.** במוסף ראש השנה.

נֶפֶשׁ הָאָדָם, אֲפִלּוּ הַשִּׂכְלִית וְהָאֱלֹהִית, הִיא מִתְפַּעֶלֶת מִמְּאוֹרְעֵי הַגּוּף וְצַעֲרוֹ, מֵחֶמֶת הִתְלַבְּשׁוּתָהּ – של הנפש השכלית והאלקית, **מַמָּשׁ בַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוֹנִית הַמְלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף מַמָּשׁ,** - הנפש החיונית, המחיה את הגוף, מלובשת ממש ומאוחדת עם הגוף, ובה מלובשת הנפש השכלית והאלקית. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** – כביכול, **אֵינוֹ מִתְפַּעֵל חַס־וְשָׁלוֹם מִמְּאוֹרְעֵי הָעוֹלָם וְשִׁנּוּיָיו, וְלֹא מֵהָעוֹלָם עַצְמוֹ,** - הקב"ה אינו מתפעל ממציאות (מהות ועצמות[18]) העולם, ואין מציאות זו פועלת שינוי ח"ו בהקב"ה, **שֶׁכֻּלָּם** – כל העולמות והאירועים שבהם, **אֵינָן פּוֹעֲלִים בּוֹ** – בהקב"ה, **שׁוּם שִׁנּוּי חַס־וְשָׁלוֹם.** – לא בהקב"ה ולא באחדותו, אלא, כשם שהיה יחיד ומיוחד לפני שברא את העולמות, כך הוא יחיד ומיוחד גם אחרי שבראם. **וְהִנֵּה, כְּדֵי לְהַשְׂכִּיל זֶה הֵיטֵב בְּשִׂכְלֵנוּ,** - כיצד אין העולם פועל שינוי בבורא, **כְּבָר הֶאֱרִיכוּ חַכְמֵי הָאֱמֶת** – בעלי תורת הקבלה, **בְּסִפְרֵיהֶם, אַךְ כָּל יִשְׂרָאֵל מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים** – הם מאמינים בהיותם בנים לאבות שהאמינו בקב"ה, **בְּלִי שׁוּם חֲקִירַת שֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, וְאוֹמְרִים[19]: "אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם וְכוּ'",** - "ואתה הוא משנברא העולם", בלי שום שינוי כלל, כלומר, יהודים מאמינים באמונה שלימה, שאין העולם פועל שום שינוי בבורא, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל פֶּרֶק כ:**

ליקוטי אמרים

והאלהית היא מתפעלת ממאורעי הגוף וצערו מחמת התלבשותה ממש בנפש החיונית המלובשת בגוף ממש אבל הקב"ה אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם ושינוייו ולא מהעול' עצמו שכולם אינן פועלים בו שום שינוי ח"ו והנה כדי להשכיל זה היטב בשכלנו כבר האריכו חכמי האמת בספריהם אך כל ישראל מאמינים בני מאמיני' בלי שום חקירת שכל אנושי ואומרי' אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' כנ"ל פ"כ:

---

18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מתאים למש"כ במשל (סע"א). ['ההתהוות' אינה במשל כלל, כי אין הנפש בוראה הגוף. ולכן לא מדבר בזה גם בהנמשל לשוללו]". **19.** בתפילת שחרית.

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שבת קודש עמ' ב

לקדש תחילה ולאחר מכן לכתוב שטר כתובה, פשוט הדבר שאם יש שטר כתובה לפנינו עלינו לחשוש שכבר נתקדשה האשה, ומדוע יש צורך להשמיענו דין זה.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – אכן אין צורך להשמיענו דין זה, אלא באופן **דְּלֹא שְׁכִיחַ סַפְּרָא** – שאין הסופר שכותב את השטרות מצוי במקום זה תמיד. **מַהוּ דְּתִימָּא סַפְּרָא הוּא דְּאִתְרַמֵּי** – שמא תאמר שנזדמן הסופר למקום זה קודם הקידושין, ומיהר הבעל לכתוב שטר כתובה קודם שילך הסופר אף שלא קידש עדיין את האשה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין אומרים כן, אלא תולים שנהג כמנהג אנשי המקום המקדשים תחילה ולאחר מכן כותבים הכתובה, ולפיכך יש לחשוש שאשה זו מקודשת.משנה זו דנה לגבי אדם המקדש אשה ובתה או שתי אחיות בבת אחת, האם חלו הקידושין בשתיהן או באחת מהן, או לא.

משנה

אדם **הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה וּבִתָּהּ אוֹ אִשָּׁה וַאֲחוֹתָהּ כְּאַחַת** – בבת אחת, שתיהן **אֵינָן מְקוּדָּשׁוֹת. וּמַעֲשֶׂה הָיָה בְּקִבּוּצָה** של **חָמֵשׁ נָשִׁים, וּבָהֶן** – בתוכן **הָיוּ שְׁתֵּי אַחָיוֹת, וְלִיקֵּט אָדָם אֶחָד כַּלְּבָלָה** – סל **שֶׁל תְּאֵנִים, וְכַלְּבָלָה זוּ שֶׁלָּהֶן** – של אותן הנשים **הָיְתָה, וְשֶׁל פֵּירוֹת שְׁבִיעִית הָיְתָה, וְאָמַר** להן אותו אדם, **הֲרֵי כּוּלְּכֶם מְקוּדָּשׁוֹת לִי בְּכַלְּבָלָה זוּ, וְקִיבְּלָה אַחַת מֵהֶן עַל יְדֵי כּוּלָּן** – בשליחות כולן, **וְאָמְרוּ** על כך **חֲכָמִים,** שהדין הוא שאין **הָאֲחָיוֹת מְקוּדָּשׁוֹת,** ולא חלו הקידושין אלא על הנשים האחרות.

גמרא

הגמרא מבררת מהו המקור לדין המבואר במשנה: **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** – מנין למדים דין זה שאין קידושין תופסין בשתי אחיות יחדיו, **אָמַר רַבִּי בַּר חָמָא דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא יח יח) **וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקַּח לִצְרֹר,** ויש לבאר כוונת הכתוב כך, **שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה שִׁבְּשָׁעָה שֶׁנַּעֲשׂוּ** האחיות **צָרוֹת זוֹ לָזוֹ,** דהיינו, באופן שנשא שתיהן כאחת, **לֹא יָהֵא לוֹ לִיקּוּחִים** – לא יחולו הקידושין **אֲפִילּוּ בְּאַחַת מֵהֶם.** נמצא, שלדעת רמי בר חמא מקרא זה מזהיר את האדם שלא לישא שתי אחיות כאחת, ואף מלמד שאין קידושין תופסים בהן. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לרמי בר חמא, **אִי הָכִי** – אם כדבריך שהכתוב עוסק באדם המקדש שתי אחיות בבת אחת, **הַיְינוּ דִּכְתִיב** – הרי נאמר בסוף פרשת העריות (שם כח) **'וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשׂוֹת מִקֶּרֶב עַמָּם',** שהעובר על אחד מאיסורי העריות שנמנו בפרשה דינו בכרת, ואף הנושא שתי אחיות כאחת דינו כן, ומדוע, **אִי קִידּוּשִׁין לֹא תָּפְסֵי בָּהּ כָּרֵת מִי מְחַיֵּיב** – הרי מאחר שלא תפסו בהן קידושין, נמצא שאף אחת מהן אינה אשתו, וממילא אף אחותה אינה אסורה עליו מדין אחות אשה, ומדוע יש עליו עונש כרת.

ולפיכך מבאר רבא את המקור לדברי המשנה באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** בהכרח צריך לומר שהכתוב אינו עוסק באדם המקדש שתי נשים כאחת, אלא **קְרָא בָּזֶה אַחַר זֶה** – הכתוב מזהיר אדם שנשא אשה מקודם לכן, שלא יוסיף עתה ליקח אף את אחותה לו לאשה, ואם ישא ענוש הוא כרת, מאחר שנושא את אחות אשתו. **וּמַתְנִיתִין** – המקור לדברי המשנה הסוברת שהנושא שתי אחיות כאחת אין קידושין תופסין אף באחת מהן הוא מסברא, **וּכְדַרְבָּה** – על פי הכלל שאמר רבה, **דְּאָמַר רַבָּה כָּל דבר שֶׁאֵינוֹ יכול לחול בָּזֶה אַחַר זֶה,** הדין הוא **שֶׁאֲפִילּוּ בְּבַת אַחַת אֵינוֹ** חל. וממילא, מאחר שאין אדם יכול לישא את אחות אשתו, נמצא שאין קידושי שתיהן יכולים לחול בזה אחר זה, ולפיכך יש להוסיף מסברא ולומר שאף בבת אחת אינם חלים, ואם ישא אדם שתי אחיות כאחת אין קידושין תופסים אפילו באחת מהן.

גוּפָא – שנינו לעיל, **אָמַר רַבָּה, כָּל דבר שֶׁאֵינוֹ** חל **בָּזֶה אַחַר זֶה, אֲפִילּוּ בְּבַת אַחַת אֵינוֹ** יכול לחול. **אֵיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי** – הקשה אביי לרבה,

יום ראשון

יום רביעי — **טז ניסן, ב דחהמ"צ, אחד לעומר** — ה'תש"ג

לֵיל ב' דְּחַג הַמַּצּוֹת – קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה כְּמוֹ בְּכָל יוֹם טוֹב.

שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: אך אמנם . . . 116 אתה וכה"ג.

גם מי שאין לו אב, ר"ל, אומר לפני מה נשתנה "טאטע איך וועל בא דיר פרעגן פיר קשיות". וסמוכות לזה, שגם מי שאין לו אב ואם, ר"ל, צ"ל בברכת המזון: הרחמן הוא יברך את אבי מורי כו' אמי מורתי כו'.

גַּם מִי שֶׁאֵין לוֹ אָב, רַחֲמָנָא לְצָלָן, אוֹמֵר לִפְנֵי "מַה נִּשְׁתַּנָּה": "אַבָּא, אֶשְׁאַל אוֹתְךָ אַרְבַּע קוּשִׁיּוֹת". וּסְמוּכוֹת לָזֶה, שֶׁגַּם מִי שֶׁאֵין לוֹ אָב וָאֵם, רַחֲמָנָא לְצָלָן, צָרִיךְ לוֹמַר בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן: הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אֶת אָבִי מוֹרִי כו' אִמִּי מוֹרָתִי כו'.

יום שני

יום חמישי — **יז ניסן, שני לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: והנה בהכנה . . . 116 כנודע.

"הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח" – "זֶה" מוֹרֶה עַל מַדְרֵגָה דִּקְדֻשָּׁה, "הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה" – וְכָל הַמַּרְבֶּה כו', "זֶה" שֶׁלּוֹ הוּא מְשֻׁבָּח.

יום שלישי

יום ששי — **יח ניסן, שלשה לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: והנה כל . . . וכו' כנ"ל.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים הוֹדוּ, אֲבָל אוֹמְרִים פָּתַח אֵלִיָּהוּ.

שְׁנַת תר"ח אָמַר הַ"צֶּמַח צֶדֶק" מַאֲמָר עַל הַפָּסוּק "אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה גו'", כֶּסֶף הוּא הַנִּשְׁמָה, עַל שֵׁם שֶׁהִיא תָּמִיד בְּכִסֻּף [=בְּגַעְגּוּעִים] וּתְשׁוּקָה לַעֲלוֹת לְמַעְלָה, וּכְדִכְתִיב "רוּחַ הָאָדָם הִיא הָעוֹלָה לְמַעְלָה", דְּאָדָם הֵם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, "אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם", וְהַנִּשְׁמָה נִתּוּנָה בְּהַלְוָאָה לְהָאָדָם, וּכְתִיב "יָמִים יָצָרוּ גו'", דְּיֵשׁ מִסְפָּר קָבוּעַ כו', וְחָסֵר יוֹמָא חָדָא – חָסֵר לְבוּשָׁא חָדָא [וּכְשֶׁחָסֵר יוֹם אֶחָד – חָסֵר לְבוּשׁ אֶחָד].

יום רביעי

שבת — **יט ניסן, ארבעה לעומר** — ה'תש"ג

גַּם בְּשַׂמְּחָה וּבְצַהֲלָה.
שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם, אֵשֶׁת חַיִל, מִזְמוֹר לְדָוִד, דָּא הִיא סְעוּדְתָא, וְיִתֵּן לְךָ – אוֹמְרִים בְּלַחַשׁ.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: פרק מב. והנה . . . 118 ידע וגו'.

פַּעַם פֵּרֵשׁ אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]: מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה – גְּלוּת שֶׁנִּמְשַׁל לְלַיְלָה – הַיָּה – הָאַחֲרוֹן – מִכָּל הַלֵּילוֹת – גְּלִיּוֹת שֶׁקֹּדְמוּהוּ.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין – לְשׁוֹן מֵרוּק, נִקָּיוֹן וְטָהֳרָה – אֲפִילוּ פַּעַם אֶחָת – לֹא נִגְמַר הַמֵּרוּק בָּהֶם, כִּי הֲרֵי הָיָה אַחֲרֵיהֶם עוֹד גָּלוּת – הַלַּיְלָה הַיָּה שְׁתֵּי פְּעָמִים – מֵרוּק גּוּף וְגִלּוּי הַנֶּפֶשׁ.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ אוֹ מַצָּה - הַיְנוּ כִּי גַּם אַחַר הַגְּלוּת, הָעֲבוֹדָה הִיא מִצַּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מַצָּה בִּטּוּל, וּמִצַּד נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, חָמֵץ יֵשׁוּת - הַלַּיְלָה הַזֶּה - אַחַר גְּלוּת הָאַחֲרוֹן - כֻּלּוֹ מַצָּה - שֶׁיֶּעֱבַר רוּחַ הַטֻּמְאָה.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת - כָּל הַמְקַנֵּא פָּנָיו מוֹרִיקוֹת, וּבְכָל הַגָּלֻיּוֹת הַרְבֵּה בְּחִינוֹת בַּקְנָאָה: קִנְאַת סוֹפְרִים וְהַדּוֹמֶה - הַלַּיְלָה הַזֶּה - אַחַר גְּלוּת הָאַחֲרוֹן - כֻּלּוֹ מָרוֹר - קִנְאָה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה, עַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז"ל כָּל צַדִּיק נִכְוֶה מֵחֲפָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין בֵּין מְסֻבִּין - כָּל הַגְּלוּיִים שֶׁעַל־יְדֵי הַגָּלֻיּוֹת - אוֹכְלִין - בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג, וְיֵשׁ הִתְפַּשְׁטוּת הַתַּעֲנוּג וְתַעֲנוּג הָעַצְמִי, וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּגִּיעַ בַּעֲבוֹדָתוֹ לְהִתְפַּשְׁטוּת הַתַּעֲנוּג וְיֵשׁ לְתַעֲנוּג הָעַצְמִי - הַלַּיְלָה הַזֶּה - אַחַר גְּלוּת הָאַחֲרוֹן - כֻּלּוֹ מְסֻבִּין - שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל יַגִּיעוּ לִבְחִינַת תַּעֲנוּג הָעַצְמִי.

יום חמישי

יום ראשון **כ ניסן, חמשה לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: וכח . . . 118 כמ"ש שם.

פעם נכנס כ"ק הר' חיים אברהם (בן רבינו הזקן) אל אדמו"ר האמצעי בחג הפסח לאמר גוט יום טוב. וסיפר אז – הרח"א – שרבינו הזקן אמר: פסח דארף איינער דעם אנדערען ניט מכבד זיין באכילה ושתי', אָבער נעמען אליין מעג מען.

פַּעַם נִכְנַס כְּבוֹד קְדֶשֶׁת הָרַב חַיִּים אַבְרָהָם (בֶּן רַבֵּנוּ הַזָּקֵן) אֶל אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי בְּחַג הַפֶּסַח לֹאמַר גוּט יוֹם טוֹב [="חַג שָׂמֵחַ"]. וְסִפֵּר אָז - הָרַב חַיִּים אַבְרָהָם - שֶׁרַבֵּנוּ הַזָּקֵן אָמַר: בְּפֶסַח אֵין לְאֶחָד לְכַבֵּד אֶת זוּלָתוֹ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, אַךְ לָקַחַת לְבַד מֻתָּר.

יום שישי

יום שני **כא ניסן, שביעי של פסח, ששה לעומר** ה'תש"ג

בְּעֵת קְרִיאַת הַשִּׁירָה – עוֹמְדִים.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: והשנית . . . ס שומעת כו'.

אין ליובאוויטש פלעגט מען זיין אויף שש"פ – אויך שבועות און הושענא רבה. אז איך בין אלט געווען ניין יאָהר האָב איך זיך שוין ניט געלייגט שלאָפען שש"פ – מ'דארף לערנען א גאנצע נאַכט.

בְּלִיוּבַאוִויטְשׁ הָיוּ נֵעוֹרִים בִּשְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח - גַּם בְּשָׁבוּעוֹת וְהוֹשַׁעְנָא רַבָּה. כְּשֶׁהָיִיתִי בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים, כְּבָר לֹא שָׁכַבְתִּי לִישֹׁן בִּשְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח - יֵשׁ לִלְמֹד לַיְלָה שָׁלֵם.

שבת קודש

יום שלישי **כב ניסן, אחרון של פסח [בחו"ל], שבעה לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: וגם . . . 120 כנ"ל פ"ב.

בַּיּוֹם מְזַהֲרִים: לְקַדֵּשׁ, אַחַר־כָּךְ מִתְפַּלְּלִים תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, וְאַחֲרֵי־זֶה סְעֻדַּת יוֹם־טוֹב.

הבעש"ט היה אוכל ג' סעודות באחש"פ.

היום יום . . .

סעודת אחרון של פסח היתה נקראת – אצל הבעש"ט – משיח'ס סעודה. אחש"פ איז משיח'ס סעודה, ווייל אחש"פ איז מאיר גילוי הארת המשיח.

בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד בחה"פ בהיכל הלימוד והי' אז ש"י תלמידים וח"י שלחנות. סעודת אחש"פ אכל אאמו"ר ביחד עם התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ד' כוסות. ואמר אז: דאָס איז סעודת משיח.

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הָיָה אוֹכֵל ג' סְעוּדוֹת בְּאַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח.

סְעוּדַת אַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח הָיְתָה נִקְרֵאת – אֵצֶל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב – "סְעוּדַת מָשִׁיחַ". "סְעוּדַת מָשִׁיחַ" הִיא בְּאַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח, כִּי בְּאַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח מֵאִיר גִּלּוּי הָאָרַת הַמָּשִׁיחַ.

בִּשְׁנַת תרס"ו הִתְחִיל הַסֵּדֶר, אֲשֶׁר תַּלְמִידֵי תּוֹמְכֵי תְּמִימִים יֹאכְלוּ יַחַד בְּחַג הַפֶּסַח בְּ'הֵיכַל הַלִּמּוּד'. וְהָיָה אָז ש"י תַּלְמִידִים וְח"י שֻׁלְחָנוֹת. סְעוּדַת אַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח אָכַל אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] בְּיַחַד עִם הַתַּלְמִידִים, וְצִוָּה לָתֵת לְכָל תַּלְמִיד ד' כּוֹסוֹת. וְאָמַר אָז: זוֹהִי סְעוּדַת מָשִׁיחַ.

אגרות קודש

[י"ט ניסן תשי"ט]

... במ"ש אודות הספר שניתן לתלמידה אחת, ותוכן הספר הדהים אותו כו' - בודאי באופן המתאים רואים שלא יכנסו ספרים כאלה בתוككי ד' אמות של כל התלמידים-ות שי' אלא שצריך ענין זה להעשות באופן שלא לגרות את התאבון של הנ"ל, מתאים למ"ש מים גנובים ימתקו. ולכן יתייעץ באופן המתאים עם סגל המורים-ות שי' והרי נאמר ותשועה ברוב יועץ.

המשך ביאור למסכת קידושין ליום ראשון עמ' ב

לדעת אביה, אין חוששים לקידושיה כלל **וְאֲפִילּוּ מֵיאוֹן אֵינָהּ צְרִיכָה.** מאחר ורב ושמואל לא אמרו שצריכה גט ומיאון אלא בשדכו, וכדברי רב נחמן, אם כן עולא שחלק עליהם סבר שאפילו שדכו אינה צריכה כלום, לפיכך תמהה הגמרא: **אַף עַל גַּב דְּשִׁידְּכוּ** – וכי יתכן שעולא יאמר שקטנה זו אינה צריכה כלום גם במקרה שכבר שידכו את המקדש לאב קודם לכן, הלוא באופן שכזה בודאי יש לחשוש שמא התרצה האב לקידושין כששמע עליהם אחר כך. מתרצת הגמרא: **מַאן דְּמַתְנֵי הָא** – מי ששנה את דברי עולא בלשון המורה שבא לחלוק על רב ושמואל, **לֹא מַתְנֵי הָא** – לא שנה את דברי רב נחמן ברב ושמואל. כלומר, אם אכן עולא חולק על רב ושמואל, הרי לא יתכן שחלק עליהם במקרה שנעשו כאן שידוכים, שכן במקרה זה בודאי שהיא צריכה גט ומיאון לדברי הכל. אלא, בודאי אותו אמורא שהביא את דברי עולא בלשון מחלוקת [עם רב ושמואל], הבין שהמחלוקת ביניהם היא במקרה שלא נעשו שידוכים. שרב ושמואל מצריכים [גם במקרה זה] גט ומיאון, ואילו עולא חולק וסובר שאינה צריכה כלום. אם כן בודאי חולק הוא על רב נחמן שהעמיד את דברי רב ושמואל דווקא בשדכו, אבל לא שדכו אינה צריכה כלום.

לשון אחרת בדברי עולא: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר עוּלָּא, קְטַנָּה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ,** בין אם שדכו את המקדש לאב לפני כן ובין אם לא שדכו, אין חוששים לקידושין כלל, ואינה צריכה גט **וְאֲפִילּוּ מֵיאוֹן אֵינָהּ צְרִיכָה.** לפי לשון זו, דברי עולא נאמרו בפני עצמם, ולא בהקשר עם דברי רב ושמואל, לפיכך אפשר לומר שעולא דבר בין במקרה ששדכו ובין במקרה שלא שדכו, ובכל אופן אינה צריכה אפילו מיאון.

קושיא ממשנה על דברי עולא: **מָתִיב רַב כַּהֲנָא,** שנינו במשנה (יבמות ב:) **וְכוּלָּן** – חמש עשרה הערות השנויות במשנה [לפני כן] שפוטרות את צרותיהן וצרות צרותיהן מן היבום ומן החליצה, **אִם מֵתוּ** הם לפני שמת הבעל, **אוֹ** שמֵּאֲנוּ בבעל, **אוֹ** נִתְגָּרְשׁוּ ממנו בגט, **אוֹ** שֶׁנִּמְצְאוּ **אֵילּוֹנִית** שקידושיה קידושי טעות הן ובטלים למפרע. בכל האופנים הללו, מאחר שכשמת הבעל ונפלה אשתו [שהיתה מקודם צרתה של הערוה הזו] ליבום, כבר לא היתה הערוה הזו צרתה, **צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת** ליבם, וחייבות להתייבם או לחלוץ. רב כהנא מבאר את קושייתו: אחת מט"ו העריות המוזכרות במשנה שם היא 'בתו'. דהיינו, אם היתה בתו נשואה לאחיו ומתה או מיאנה בו או התגרשה ממנו, צרתה מותרת לאביה. רב כהנא מברר, **דְּקִדְּשָׁהּ מַאן** – מיהו זה שקידש את הבת הזו לאחי אביה, **אִילֵּימָא דְּקִדְּשָׁהּ אָבִיהָ** – אם תאמר שאביה קידש אותה לאחיו, אם כן וכי **בְּמֵיאוֹן סַגִּי לָהּ** – האם די לה במיאון כדי לצאת ממנו, הלוא **גֵּט מְעַלְּיָא בָּעֵיָא** – גט גמור היא צריכה, שכן קידושיה מן התורה הם, שהרי אביה קידש אותה. **אֶלָּא לָאו,** צריכים אנו לומר **דְּקִדְּשָׁהּ אִיהִי נַפְשָׁהּ** – שהיא קדשה את עצמה ללא ידיעת אביה, **וְקָתָנֵי דְּבָעֵיָא מֵיאוֹן** – ונאמר במשנה שהיא צריכה מיאון, ואע"פ שאביה לא קידש אותה. הרי, שקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה צריכה מיאון, וקשה על עולא שאמר אפילו מיאון אינה צריכה. מתרצת הגמרא: **הוּא מוֹתִיב לֵהּ** – רב כהנא הקשה קושיא זו, **וְהוּא מְפָרֵק לֵהּ** – והוא אף מתרצה. המשנה ביבמות (שם) מדברת **כְּגוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ** – לקטנה זו **'מַעֲשֵׂה יְתוֹמָה' בְּחַיֵּי הָאָב** – שנעשה בה מעשה שקבע את דינה להיות ביתומה [לגבי קידושין וכדומה], אע"פ שאביה חי עדיין. כגון, שאביה השיא אותה לאחד, והיא התאלמנה או התגרשה ממנו עוד בקטנותה. ומכיון שכבר נישאה ויצאה מרשות אביה, דינה ביתומה שעומדת ברשות עצמה, ויכולה להתקדש בעצמה מדרבנן. ובמקרה כזה דיברה המשנה שם, שאם לאחר מות בעלה הראשון, הלכה וקדשה את עצמה לאחי אביה, כשבאה לצאת ממנו צריכה היא למאן, ודי לה במיאון.

קושיא נוספת על עולא: **מָתִיב רַב הַמְנוּנָא: אֵין** אדם רשאי **לִמּוֹכְרָהּ**– את בתו **לְקָרוֹבִים** שאינם יכולים לקדש אותה. **מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר אָמְרוּ: מוֹכְרָהּ לְקָרוֹבִים** – רשאי הוא למכור את בתו אף לקרובים, אע"פ שאינם יכולים לקדש אותה.

תשמישי קדושה מדברים ששימשו לחולין — יום ראשון ט"ז ניסן ה'תשע"ו

הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ב: וַעֲצֵי סְתִירָה פְּסוּלִין לְעוֹלָם, לֹא יָבִיאוּ אֶלָּא חֲדָשִׁים.

הרמב"ם נוקט כדעת רבי אלעזר בן שמוע (מנחות כב, א) "מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט, אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט". כלומר, העצים והאש לצורך הקרבת הקרבנות צריכים להיות מחומרים שלא השתמשו בהם לחולין (לחם משנה). וכך פסק גם בהלכות בית הבחירה (פ"א ה"כ): "אין עושין כל הכלים מתחילתן אלא לשם הקודש, ואם נעשו מתחילתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה".

והקשה ה'טור' (פירוש הארוך עה"ת, בראשית כח, יח): מסופר בתורה שיעקב אבינו לקח את האבן אשר שם למראשותיו ועשה אותה מזבח, ואיך היה רשאי לעשות מזבח מאבן שנשתמש בה לצרכי חול?

ומתרץ ה'חתם סופר' (או"ח סי' מ): יעקב לא שכב ממש על האבן אלא "עשאן כמין מרזב סביב לראשו (רש"י בראשית שם) ולכן אינו נחשב כמי שהשתמש באבן.

וה'מנחת חינוך' (מצוה מ) מבאר: אמרו בילקוט (בראשית רמז קיט) שהאבנים שיעקב שם מראשותיו היו מאבני המזבח שנעקד עליו יצחק אביו והוא המזבח שעליו הקריב אדם הראשון (רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ב ה"ב). ואם כן היו אבנים אלו קדושות כבר וגם אם השתמש בהן הדיוט לא נאסרו לגבוה.

וכתבו ראשונים שגם בתשמישי קדושה הדין הוא כך (ראה שו"ת מהרי"ל סי' קי"ד). וכן כתב גם הרמ"א (או"ח סי' קמז ס"א): "אין לעשות מפות לספר תורה מדברים ישנים שנעשו בהם דבר אחר לצורך הדיוט".

אך ה'מגן אברהם' (שם ס"ק ה) הצדיק את 'מנהג העולם' לעשות מפה ופרוכת מבגדים ישנים, כי רק מבגדי הדיוט כמות שהן אסור לעשות תשמישי קדושה, אבל אם שינה צורתם ועשה מהם בגד אחר – מותר. וראיה מה'מראות הצובאות' שהשתמשו בהן תשמישי הדיוט ואחר כך עשו מהן את הכיור במשכן (שמות לח, ח). אמנם, למזבח צריך עצים שלא השתמשו בהם לצרכי הדיוט, ואם ישנו צורתם יהיו פסולים, כי לצרכי מזבח אסור להשתמש בכלים שהשתמש בהם הדיוט גם לאחר שינוי צורתם.

זיקנה הפוסלת את הקרבן — יום שני י"ז ניסן ה'תשע"ו

הלכות מעשה הקרבנות פרק א, הלכה יא: הַשְּׁלָמִים בָּאִים... וּמִן הַבָּקָר... עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים... יוֹתֵר עַל זֶה – הֲרֵי הוּא זָקֵן, וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ.

לדעת הרמב"ם, פר מעל שלש שנים הוא זקן, וכתב ה'טורי אבן' (ראש השנה י, א ד"ה עגל), שאם כן הרי הוא פסול להקרבה גם בדיעבד, כי הגמרא (בכורות מ, א) לומדת דין זה מהפסוק "מן הצאן... פרט לזקן ולחולה", ומאותו פסוק ממעטים "פרט לרובע ונרבע ונעבד", הפסולים גם בדיעבד, ואם עלו על גבי המזבח - ירדו.

והקשה ה'טורי אבן':

הגמרא (עבודה זרה כד, ב) דנה במסופר (שמואל א ל, יד) באנשי בית שמש שהביאו את ארון ה' מארץ פלשתים על גבי שתי פרות, ולאחר שהגיע הארון לבית שמש הקריבו את הפרות עולה לה'. ובתחילה רוצה הגמרא להוכיח שהקרבת הפרות היתה על פי 'הוראת שעה' (הוראה שאינה מתאימה להלכה ונאמרה לשעתה בלבד), שהרי העולה אינה קריבה אלא מן הזכר ואיך הקריבו הפרות. ודוחה זאת, כי אפשר לומר שרק בבית המקדש צריכה העולה להיות מן הזכר אבל ב'בימת יחיד' אפשר להקריב עולה נקבה.

ולדעת הרמב"ם שפר זקן (מעל שלש שנים) פסול להקרבה, בלאו־הכי צריך לומר שזו היתה 'הוראת שעה', כי הפרות שהעלו אנשי בית שמש היו מעל שלש שנים (כך מוכיחה הגמרא שם), ומזה שאין הגמרא אומרת כך יש להוכיח שמעל שלש שנים עדיין אינם 'זקנים' וכשרים להקרבה!

ומיישב ה'שפת אמת' (ראש השנה י, א, ד"ה שהיה) על פי דברי ה'משנה למלך' (הל' איסו"מ פ"ב ה"ו):

לכתחילה אין מקריבים פר מעל שלוש שנים (מדרבנן), כלשון המשנה (פרה פ"א מ"ב) "אין מביאים זקנים מפני הכבוד", אבל אינו פסול להקרבה, ולכן יכלו אנשי בית שמש להקריב את הפרות. ומה שכתב הרמב"ם (הל' איסו"מ שם) שזקן פסול לקרבן, היינו זקן שתש כוחו, כתיאורו בהלכות ביאת המקדש (פ"ד הי"ב): "זקן שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד...".

לא ממתינים לרגע האחרון — יום שלישי י"ח ניסן ה'תשע"ו

הלכות מעשה הקרבנות פרק ד, הלכה ב: וְכֵן אֵיבְרֵי הָעוֹלוֹת מַקְטִירִין אוֹתָן בַּלַּיְלָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. וּכְדֵי לְהַרְחִיק מִן הַפִּשִּׁיעָה, אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין מַקְטִירִין הָאֵמוּרִין וְאֵיבְרֵי הָעוֹלָה אֶלָּא עַד חֲצוֹת הַלַּיְלָה.

בדומה לכך מצאנו בדינים נוספים, כגון קריאת שמע של ערבית ואכילת קדשים, שמדין תורה זמנם כל הלילה, אך חכמים הקדימו את זמנם עד חצות, כדי שלא יאחרו לעשותם אחר עלות השחר.

ולדעת רש"י (ברכות ב, א ד"ה כדי להרחיק), בהקטרת איברי הקרבנות חכמים השאירו את זמנם עד עלות השחר, כי גזרו במצוות המוטלות על כל אדם, כגון קריאת שמע ואכילת קדשים, אך בהקטרת הקרבנות המסורה לכהנים לא גזרו,

כמבואר בכמה מקומות שהכהנים זהירים במצוות (זריזין הן) ואין לחשוש שיתרשלו בקיומן (חידושי אנשי שם למשנה שם).

אך לדעת הרמב"ם גם בהקטרת האיברים תיקנו לעשותה עד חצות, ובטעמו יש לפרש שבדרך כלל סומכים על הכהנים שלא יתרשלו, אך כאן לכתחילה צריך להקטיר את האימורים ביום ולא להמתין ללילה (ולכן מקטירים אותם אפילו בשבת ואין ממתינים למוצאי שבת, כדי לקיים את המצוה בזמנה העיקרי), ואם עד חצות הלילה לא הוקטרו האימורים, הוכח שכהנים אלו אינם זריזים וראוי לגזור עליהם שמא יתאחרו עד הבוקר (תורת מנחם תשמ"ט ג, עמ' 191 הערה 97).

אמנם גם לדעת הרמב"ם לא בכל המצוות גזרו, שהרי באכילת מצה כתב (הל' חמץ מצה פ"ו ה"א) שזמנה כל הלילה ולא הזכיר שמדרבנן צריכים לאוכלה עד חצות. והטעם, כי מצוה הבאה אחת לשנה חביבה על בני אדם ולא יבואו להתרשל בקיומה, ולכן לא ראו צורך לגזור ולהקדים את זמן אכילתה. ועוד שבקדשים גזרו כי אם יתרשל בהם יעברו על 'לא תותירו ממנו עד בוקר', אך באכילת מצה שהיא מצות־עשה ואינה חמורה כ'לא תעשה' לא גזרו, ובקריאת שמע גזרו למרות שהיא מצות־עשה, מחמת חשיבותה המיוחדת שיש בה קבלת עול מלכות שמים (צל"ח ברכות ט, א).

איזה 'דם קדשים' אינו מקבל טומאה?

יום רביעי י"ט ניסן ה'תשע"ו

הלכות מעשה הקרבנות פרק ח, הלכה ט: נִתַּז עַל בֶּגֶד טָמֵא – אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס.

בגד שניתז עליו מדם החטאת טעון כיבוס רק אם הדם ראוי להזאה על המזבח, אבל אם הדם נפסל להזאה, אין הבגד טעון כיבוס (לעיל ה"ג). וסובר הרמב"ם שאם דם חטאת ניתז על בגד טמא, היות והדם נטמא בעת נגיעתו בבגד ואינו ראוי להזאה, אין הבגד טעון כיבוס (ולא כדעה (זבחים צג, א וראה 'לחם משנה' כאן) שרק אם נטמא הדם קודם נגיעתו בבגד אינו חייב כיבוס, אבל אם נטמא בעת נגיעתו בבגד וטומאת הדם וחיוב הכיבוס באים כאחד, אין הטומאה מבטלת את חובת הכיבוס. וב'מרכבת המשנה' ביאר שהיות וחיוב הכיבוס הוא משום שהדם נבלע בבגד, ולא משום נגיעתו בו, לעולם טומאת הדם קודמת, כי כשנגע בבגד כבר נטמא, וחיוב הכיבוס בא אחר כך, כשנבלע בבגד).

והקשו אחרונים (מרכבת המשנה, פסוהמ"ק פ"א הל"ו. מראה כהן, זבחים צב, א. ועוד):

בהלכות 'פסולי המוקדשין' (שם) פסק הרמב"ם: "דם הקדשים אינו מקבל טומאה כלל". ואם כן הדם שניתז על בגד טמא אינו נפסל, ומדוע אינו טעון כיבוס?

ומבאר ה'מרכבת המשנה':

דם קדשים אינו מקבל טומאה משום "שנאמר בדם 'על הארץ תשפכנו כמים'– דם שנשפך כמים הוא הנחשב כמים ויקבל טומאה, אבל דם קדשים שאינו נשפך כמים אינו מקבל טומאה"(רמב"ם שם). ולכן רק דם המתקבל בכלי לשם הזאה אינו נשפך כמים ואינו מקבל טומאה, אבל מה שניתז מהכלי על הבגד ואינו ניתן להזאה, נחשב 'נשפך כמים' ומקבל טומאה.

אך ב'עמודי אור' (סו"ס ע) הוסיף להקשות:

מלשון הרמב"ם (שם) "כל דם הקדשים אינו מקבל טומאה" משמע שאפילו דם שנפסל להזאה אינו מקבל טומאה, כי כיון שבתחילתו היה ראוי להזאה ולא נשפך כמים, גם בסופו אינו מקבל טומאה. וכן משמע מלשונו בהלכות טומאת אוכלין (פ"י הט"ז) שאין לבשר הקדשים אפשרות להיות 'מוכשר' לקבל טומאה (על ידי שיבוא עליו משקה) רק במשקים שיפלו על הבשר מחוץ לעזרה (כי דם קדשים שבעזרה אינו מקבל טומאה ואינו מכשיר), ואם דם קדשים שנפסל מקבל טומאה ('מכשיר') הלא יש בעזרה גם דם קדשים שנפסל? אלא בהכרח לומר שגם דם קדשים שנפסל אינו מקבל טומאה ואינו מכשיר, כיון שבתחילתו, קודם שנפסל, לא היה 'נשפך כמים'. ולפי זה יש לתמוה: מדוע דם שניתז על בגד טמא אינו טעון כיבוס, הרי קודם שנגע בבגד, היה ראוי להזאה?

וצריך עיון.

איזו מנחה אסור להחמיץ?

יום חמישי כ' ניסן ה'תשע"ו

הלכות מעשה הקרבנות פרק יב, הלכה יט: הַמְחַמֵּץ לֶחֶם הַפָּנִים – לוֹקֶה... אֲבָל מִנְחַת נְסָכִים – אֵין בָּהּ מַלְקוּת; שֶׁאִם נִבְּלָה בְּמַיִם – חֲרֵי נִפְסְלָה קֹדֶם שֶׁתִּתְחַמֵּץ, וְאִם נִבְּלָה בְּיַיִן שֶׁל נְסָכִים – מֵי פֵּרוֹת הֵן וְאֵין מַחְמִיצִין.

מהפסוק "כל המנחה... לא תעשה חמץ" (ויקרא ב, יא) למדו (מנחות נז, א) שרוב המנחות אסור להחמיצן. ונחלקו תנאים מה מלמדת התוספת "אשר תקריבו": לדעת רבי יוסי הגלילי - לרבות מנחת נסכים, כי היה מקום לומר שאיסור חימוץ הוא רק במנחות שאינן מוקטרות כולן אלא שייריהן נאכלים, ולא במנחת נסכים המוקטרת כולה. ולדעת רבי עקיבא - לרבות שאסור להחמיץ לחם הפנים, אף שנאכל לכהנים ואינו דומה לשאר מנחות הקרבות בחלקן על המזבח.

ופסק הרמב"ם כרבי עקיבא ש"המחמץ לחם הפנים לוקה... אבל מנחת נסכים אין בה מלקות" (כסף משנה).

והקשה ה'נודע ביהודה': למסקנת הגמרא (שם) הדעות הפוכות - לדעת רבי יוסי הגלילי הפסוק מרבה לחם הפנים, ולדעת רבי עקיבא הפסוק מרבה מנחת נסכים. ונמצא שהרמב"ם פסק כרבי יוסי הגלילי, במקום לפסוק כרבי עקיבא, שהלכה כרבי עקיבא מחבירו (עירובין מו, ב)!

ומבאר:

רבי עקיבא סובר שהפסוק מרבה מנחת נסכים ולא לחם הפנים (מסקנת הגמ' מנחות שם) כי לדעתו כלי המקדש המיוחדים

למדידת יבש, כגון 'עישרון' שבו מודדים סולת לרוב המנחות (שם פז, א), אינם קדושים, וממילא אין לחם הפנים מתקדש עד שיסדרו אותו על השולחן. ונמצא שאינו יכול לבוא לידי חימוץ לעולם, כי קודם סידורו על השולחן לא נתקדש ואין עליו שם מנחה, ולאחר סידורו הוא כבר אפוי. ולכן מפרש רבי עקיבא שהריבוי בא לאסור חימוץ מנחת נסכים, ויצטרך לסבור שמותר להוסיף לה מים.

וכל זה לדעת רבי עקיבא, אבל הרמב"ם פסק שמידת היבש נתקדשה (הל' כלי המקדש פ"א הי"ט), ואם כן אפשר לרבות לחם הפנים לאיסור חימוץ, כי בהכנסתו לכלי מידת היבש מתקדש ויכול לבוא לידי חימוץ, ואין לרבות מנחת נסכים, כי מסתבר שמנחת נסכים באה רק עם שמן ואין להוסיף לה מים ו"אם גיבלה במים - נפסלה קודם שתתחמץ", ובלי מים - "מי פירות הן ואינן מחמיצין".

(נודע ביהודה מהדו"ק סי כב)

אין חזרה בהקדש

יום שישי כ"א ניסן ה'תשע"ו

הלכות מעשה הקרבנות פרק טו, הלכה א: אִם אַחַר שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו שֶׁתִּהְיֶה שְׁלָמִים חָזַר בּוֹ וְאָמַר 'וְיִוָּלְדָה עוֹלָה', אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר – הֲרֵי וְלָדָה שְׁלָמִים; שֶׁאֵין חֲזָרָה בְּהֶקְדֵּשׁ וַאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר.

וכן כתבו התוספות (מנחות פא, ב ד"ה תודה) שבהקדש אינו יכול לחזור בו אפילו תוך כדי דיבור, כיון שאמירה לגבוה כמסירה להדיוט.

והקשה הש"ך (חו"מ סי' רנ"ה ס"ק ה): לענין חזרה תוך כדי דיבור, משווה הגמרא (ב"ק עג, ב) את דין תמורה לעדות, ומכיון שההלכה היא "תוך כדי דיבור כדיבור", גם בתמורה והקדש צריך הדין להיות כן, ומדוע פסק הרמב"ם שבהקדש אין חזרה אפילו תוך כדי דיבור?

ומבאר ה'קצות החושן' (שם ס"ק ב'): הרמב"ם נקט כסוגית הגמרא בנזיר (ט, א) שכל דבר היכול לחול גם בטעות אי אפשר לחזור בו אפילו תוך כדי דיבור, שהרי גם אם דבריו הראשונים נאמרו בטעות (כפי שמתברר מחזרתו) – כבר חלו. ולכן תמורה שאי אפשר להישאל עליה (הל' נדרים פ"ד ה"ז) אי אפשר לחזור בה תוך כדי דיבור.

וה'דובב מישרים' (ח"א סי' כ"ז) מבאר: בהקדש אין מועילה חזרה תוך כדי דיבור כי הקדש חל במחשבה (כדברי הרמב"ם לעיל (פי"ד הי"ב) "גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו כלום... חייב להביא שנאמר כל נדיב ליבו יביאה"). ולכן, גם אם יחזור בו תוך כדי דיבורו הרי החזרה היא לאחר שעבר 'כדי דיבור' מחלות ההקדש, כי ההקדש חל על ידי המחשבה שקדמה לדיבור.

ולפי זה מדויק לשון הרמב"ם "אחר שגמר בלבו והוציא בשפתיו שתהיה שלמים חזר בו ואמר ולדה עולה... – ולדה שלמים, שאין חזרה בהקדש". והקשה בספר 'ושב הכהן' (סי' יח): הרי הקדש חל במחשבה ואין צורך להוציא בשפתיים? אלא שאכן אם גמר בליבו שהבהמה תהיה שלמים חלה עליה קדושת שלמים, אבל אז תועיל החזרה בתוך כדי דיבור, ורק כאשר הוציא בשפתיו, שבגלל דיבורו הזמן שחזר בו הוא כבר לאחר 'כדי דיבור' מגמירת הלב - אין החזרה מועלת.

פירעון אחד לשני חובות?

שבת קודש כ"ב ניסן ה'תשע"ו

הלכות מעשה הקרבנות פרק טז, הלכה טו: מִי שֶׁנָּדַר נֶדֶר – לֹא יְבִיאֶנּוּ מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי; שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן זֶה, וְכָל הַמְחֻיָּב בְּקָרְבָּן – לֹא יָבִיא קָרְבָּנוֹ אֶלָּא מִן הַחֻלִּין.

בטעמו של דין זה כתב המאירי (חולין כב): "שאי אפשר לו לפרוע חובו במה שהוא צריך להביאו מצד אחר". כלומר, אין אדם יכול להיפטר מחיובו באמצעות מעשה שהיה חייב ממילא לעשותו מסיבה אחרת.

ויש שלמדו מכאן לגבי המנהג להתענות ביום שמת בו אביו, ואם אינו יודע את יום המיתה יבחר יום אחד בשנה לצום בו (מג"א סי' תקס"ח סק"כ), שאינו יכול לבחור את היום שמתה בו אמו בו הוא צם בלאו־הכי, כי אינו יכול לקיים את החובה להתענות על מיתת אביו באמצעות תענית שבלאו־הכי היה מתענה (תשורת ש"י סי' תקפה).

אך יש סוברים שזהו דין מיוחד בקרבנות ולא בשאר מצוות (שו"ת פני יהושע או"ח סי' ב) ויש שהוסיפו וביארו שקרבנות באים לכפרה, ואין אדם מתכפר אלא אם כן נחסר לו ממון, וטעם זה אינו שייך בשאר מצוות. ולפי זה אפילו בקרבנות עצמם, אלו שאינם באים לכפרה כגון העומר ושתי הלחם לא נאמר דין זה (ראה שלמי שמחה ח"א סי' כו, ע"פ צפע"נ הל' כלאים פ"י, הכ"ז).

ולדעת המהרי"ל (שו"ת סי' נו, ז) כלל זה אמור לגבי כל המצוות, ולכן כתב שאי אפשר לתת מתנות לאביונים ממעות מעשר, כי דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. אך במקום אחר (סי' קכו) כתב שאדם שנדר להתענות מספר ימים רצופים ובתוך ימים אלו חל יום שיש בו תענית חובה, עולה לו התענית ביום זה לחשבון מספר הימים שנדר להתענות. ומדוע כאן אינו יכול לצאת ידי חובת נדרו במעשה שהיה צריך ממילא לעשותו?

ויש שביאר:

בחיוב כלפי אחרים, כגון קרבן או מתנות לאביונים, יכול אדם לפרוע את חובו רק משלו, אך חיוב תענית הוא לצער את עצמו ולא ליהנות אחרים ובזה יכול לצאת ידי חובתו אפילו בתענית שהיה מתענה בלאו־הכי (תורה לשמה סי' תיב).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ט"ז־כ"ב ניסן תשע"ו

יום ראשון ט"ז ניסן ה'תשע"ו

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יתבאר בו דין שאור ודבש שפסולים למזבח, ושאיסורם במה שהוא.

1 **א. שְׂאוֹר[2] וּדְבַשׁ[3] אֲסוּרִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[4], וְאִסּוּרָן בְּכָל**
2 **שֶׁהֵן[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ**
3 **וְגוֹמֵר. וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם הִקְטִירָן עִם הַקָּרְבָּן אוֹ**
4 **לְשֵׁם קָרְבָּן[6]. וְאֶחָד הַמַּקְטִיר עַצְמָן אוֹ הַמַּקְטִיר**
5 **תַּעֲרֹבֶת שֶׁלָּהֶן - לוֹקֶה עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[7].**
6 **וְאִם הִקְטִיר שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת,**
7 **לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם נֶאֱמְרוּ בְּלַאו אֶחָד[8].**

2) דבר המחמיץ אחרים. והוא הדין לחמץ (=שנחמץ על ידי אחרים). 3) "כל מתיקת פרי קרוייה דבש" ו"הוא שם כולל לדבש הידוע (=דבש דבורים), וכן דבש תמרים שהוא סתם הדבש של תורה, וכן מוהל היוצא מן הפירות המתוקים". והוכרח לפרש כן, מפני שאמרה התורה "כל שאור וכל דבש לא תקטירו וגו', קרבן ראשית (=ביכורים) תקריבו אותם לה'". ואם הדבש הנאמר הוא דבש דבורים מהו זה שנאמר "קרבן ראשית תקריבו אותם", והלא ביכורים אינם אלא מפירות שבעת המינים ולא דבש דבורים. 4) בקטורת אינו חייב אלא במזבח הפנימי. 5) בספרא פרשת ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יב הלכה ד): "אין לי אלא המרובה, המועט מניין? תלמוד לומר כל שאור וכו' וכל דבש". וכן הוא במנחות נח. והמדובר כשההקטרה הייתה בכזית, כגון שהקטירו ביחד עם הכל־שהוא הזה גם דבר המותר להקטרה, וכזעירי בפסחים מג: שהרי פסק רבינו להלן הלכה ב, שאין הקטרה פחותה מכזית וכגון שהאיסור וההיתר ניכרים כל אחד ואחד בפני עצמם, שאם לא כן היינו תערובת. 6) כלומר, או שהקטירן עם הקרבן ואפילו נתכוון לשם עצים, או שהקטירן בפני עצמן ובלבד שיתכוון לשם הקרבן ולא לשם עצים. ראה להלן הלכה ג ובכסף משנה שם. 7) כלומר, על דבש בפני עצמו ועל שאור בפני עצמו, אם הקטירן בנפרד. 8) כרבא במנחות שם: "איתמר המעלה שאור ודבש על גבי המזבח אמר אביי לוקה משום שאור ולוקה משום דבש וכו', רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות, איכא דאמרי חדא מיהא לקי ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי וכו'", ופוסק כאיכא דאמרי הראשון. והראב"ד השיג על רבינו.

8 **ב. נָפַל מֵהֶם כָּל שֶׁהוּא בַּקְּטֹרֶת - נִפְסְלָה[9]. וְאִם**
9 **הִקְטִיר מִמֶּנָּה בַּהֵיכָל[10] - לוֹקֶה[11]. וְאֵין הַקְּטָרָה**
10 **פְּחוּתָה מִכְּזַיִת.**

9) בכריתות ו. בברייתא: "ואם נתן בה דבש פסלה", אבל בירושלמי יומא פרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה ח. "ומשמע שהטעם הוא משום שנאמר לא תקטירו ואם כן אין חילוק בין שאור לדבש, ולא נקט תנא דבש אלא מפני שהוא יפה לקטורת. כמו שאמרו בירושלמי שם אילו היה נותן לתוכה מעט דבש לא היה כל העולם כולו יכול לעמוד בריחה" (כסף משנה). 10) על המזבח הפנימי שבהיכל, שעליו מקטירין הקטורת בכל יום. 11) כלומר, מלבד מה שהוא לוקה על שהקטיר דבש או שאור (שהוא אפילו על מזבח החיצון), הוא לוקה גם על שהקטיר על מזבח הזהב קטורת זרה, שנאמר (שמות ל, ט) "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה".

11 **ג. הֶעֱלָה שְׂאוֹר אוֹ דְבַשׁ בִּפְנֵי עַצְמָן[12] לַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁם**
12 **עֵצִים - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ**
13 **נִיחֹחַ - לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אִי אַתָּה מַעֲלֶה, אֲבָל אַתָּה**
14 **מַעֲלֶה לְשֵׁם עֵצִים. אֲפִלּוּ הִקְטִיר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי**
15 **לְהַקְטָרָה[13] בִּדְבַשׁ אוֹ בִּשְׂאוֹר, הוֹאִיל וְהוּא מִן הַקָּרְבָּן**
16 **- לוֹקֶה[14].**

12) אבל העלה שאור או דבש עם הקרבן, אפילו לשם עצים, חייב. 13) ראה למעלה הלכה א שאינו חייב אלא אם הקטירן עם הקרבן או לשם קרבן, וכאן המדובר כשהבעיר הדבש לשם עצים, ביחד עם בשר חטאת. 14) מקור דברי רבינו בספרא פרשת ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יב הלכה ו): "ומנין המעלה מבשר חטאת וכו' והקטירם מן השאור ומן הדבש עובר בלא־תעשה, תלמוד לומר כי כל שאור וכל דבש וכו'".

17 **ד. כֵּיצַד? הַמַּעֲלֶה מִבְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם[15] אוֹ מִבְּשַׂר**
18 **קָדָשִׁים קַלִּים[16] אוֹ מִשְּׁיָרֵי הַמִּנְחוֹת[17] אוֹ מִמּוֹתַר**
19 **הָעֹמֶר[18] אוֹ מֵחַטַּאת הָעוֹף[19] אוֹ מִלֶּחֶם הַפָּנִים[20] וּשְׁתֵּי**
20 **הַלֶּחֶם[21] אוֹ מִלֹּג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע[22], הַמַּעֲלֶה כְּזַיִת**
21 **מֵאַחַת מֵאֵלּוּ בְּחָמֵץ אוֹ בִּדְבַשׁ, בֵּין לַמִּזְבֵּחַ בֵּין**
22 **לַכֶּבֶשׁ[23] - לוֹקֶה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּל אֵלּוּ רְאוּיִין**
23 **לְהַקְטָרָה, הוֹאִיל וְהֵן קְרוּיִין קָרְבָּן - חַיָּב עֲלֵיהֶן[24];**
24 **שֶׁנֶּאֱמַר: קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיְיָ וְגוֹמֵר[25].**

15) שהם נאכלין לכהנים. 16) שלמי יחיד, תודה, מעשר בהמה ופסח, שנאכלים לבעלים, ובכור הנאכל לכהנים. 17) כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח נקמצות ומקטיר הקומץ כולו על המזבח והשאר נאכל לכהנים". 18) הנאכל לכהנים כשיירי כל המנחות. 19) הנאכלת לכהנים. ומקור דבר זה במנחות נח. "בעי רמי בר חמא מרב חסדא, המעלה מבשר חטאת העוף על גבי מזבח מהו, כל שממנו לאישים אמר רחמנא והאי אין ממנו לאישים (שהרי אין למזבח אלא דמה, וכולה לכהנים), או דלמא כל ששמו קרבן והאי נמי שמו קרבן. כתנאי, ר' אליעזר אומר כל שממנו לאישים, רבי עקיבא אומר כל ששמו קרבן, מאי בינייהו - בשר חטאת העוף איכא בינייהו". וסובר רבינו כי המדובר כאן כשמעלה בשר חטאת העוף עם שאור או דבש,

כנ"ל. ופסק כרבי עקיבא. 20) כי לחם הפנים נאכל כולו לכהנים ואינו קרב לגבי המזבח. 21) כי הן נאכלות לכהנים. 22) כי שיירי לוג השמן נאכלים לזכרי כהונה. ומקור דבר זה בגמרא מנחות הנ"ל "כתנאי וכו' בשר חטאת העוף איכא בינייהו, רב אמר לוג שמן של מצורע איכא בינייהו, דתני לוי "כל קרבנם" לרבות לוג שמן של מצורע". ופסק רבינו כרבי עקיבא, כנ"ל. 23) ולמדו כן ממה שנאמר "ואל המזבח לא יעלו" - אחד מזבח ואחד כבש. 24) אף כי בספרא שם למדו זאת ממה שנאמר (שם, יא) "לא תקטירו ממנו אשה לה'", כל שיש ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו - אין זה אלא לרבי אליעזר אבל לרבי עקיבא (מנחות נח.) "כל ששמו קרבן, ואפילו אין ממנו לאישים - חייב". 25) ולפני זה נאמר (שם, יא) "לא תקטירו ממנו אשה לה'", כל ששמו קרבן לא תקטירו ממנו.

1 **ה. וְכֵן אָסוּר[26] לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ[27] דָּבָר מִכָּל**
2 **דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְהַקְטָרָה, כְּגוֹן בְּשַׂר**
3 **חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת וּשְׁיָרֵי מִנְחוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. מִפְּי**
4 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁמִּקְצָתוֹ לָאִשִּׁים - הֲרֵי**
5 **שְׁאֵרִיתוֹ בְּבֵל תַּקְטִירוּ[28].**

26) לדעת הכסף משנה (למעלה הלכה ג) אין כאן אלא איסור בלבד, אבל מלקות אין כאן, לפי שעיקר הכתוב הוא במעלה שאור ודבש. 27) דווקא על המזבח ולא על הכבש, כי רק לשאור ודבש נתרבה כבש כמזבח, ולא לדבר אחר. ומה שאמרו במנחות נז: "המעלה מכולם על גבי הכבש ר' יוחנן אמר חייב ר' אלעזר אומר פטור", מפרש רבינו שהמדובר במעלה אותם עם שאור ודבש לשם עצים. ופסק כרבי יוחנן, אבל במעלה דברים אלו לחוד בלא שאור ודבש, הכל מודים כי אין כבש כמזבח. 28) אף על פי שלעניין שאור ודבש פסק רבינו (למעלה הלכה ד) כרבי עקיבא ש"כל שהוא קרבן חייב עליהן" - בבשר חטאת לחוד, אין הדבר כן.

6 **ו. הַמַּקְטִיר אֵיבְרֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה[29] עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ -**
7 **לוֹקֶה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר הַקְרָבָתָהּ מִכְּלַל עֲשֵׂה,**
8 **שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: מִן הַטְּהוֹרָה אֶכֹל[30] וּמִן הַטְּהוֹרָה**
9 **הַקְרֵב[31], הָא טְמֵאָה לֹא תֹאכַל וְלֹא תַקְרִיב - כְּשֵׁם**
10 **שֶׁלּוֹקֶה עַל אֲכִילַת הַטְּמֵאָה הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, כְּמוֹ**
11 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ, כָּךְ לוֹקֶה עַל הַקְרָבָתָהּ[32]. אֲבָל**
12 **הַמַּקְרִיב אֵיבְרֵי חַיָּה טְהוֹרָה - עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, וְאֵינוֹ**
13 **לוֹקֶה[33]. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: מִן הַבְּהֵמָה**
14 **מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם, הָא מִן**
15 **הַחַיָּה לֹא תַקְרִיבוּ[34]; וְלַאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה.**

29) חמור, סוס וגמל וכו'. 30) שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו". 31) שנאמר "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם". 32) בזבחים שם אמרו: "איתמר המעלה אברי בהמה טמאה על גבי המזבח, ריש לקיש אמר לוקה, רבי יוחנן אמר אינו לוקה. ריש לקיש אמר לוקה, טהורה אין טמאה לא, ולאו הבא מכלל עשה לוקין עליו, ורבי יוחנן אמר אין לוקין עליו, לאו הבא מכלל עשה אין לוקין עליו. מותיב רבי ירמיה, אותה תאכלו ולא בהמה טמאה, ולאו הבא מכלל עשה עשה, אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא, אסברא לך באברי בהמה טמאה דכולי עלמא לא פליגי, כי פליגי בחיה וכו'". ומפרש רש"י שקושיית ר' ירמיה היא על ריש לקיש, וזה לשונו בדיבור המתחיל ולאו הבא מכלל עשה עשה: "כך היא שנוייה וכו' ומסקינן בלא תעשה מנלן, תלמוד לומר אך את זה לא תאכלו אלמא מדאיצטריך לא תעשה אחריה, לאו אזהרה היא", ובדיבור המתחיל דכולי עלמא לא פליגי: "דעשה הוא דאיכא ותו לא", אבל לדעת רבינו קושיית ר' ירמיה היא על ר' יוחנן, שכיוון שנאמר אותה תאכלו, משמע נמי אתה תקריבו, שכל שאסר להדיוט אסור לגבוה, אם כן ממילא כיוון שהאכילה בלא תעשה - הוא הדין להקרבה, ומתרץ: באברי בהמה טמאה כולי עלמא לא פליגי שהוא בלאו, שלמדים הקרבה מאכילה. 33) בזבחים שם: "כי פליגי בחיה, והכי איתמר רבי יוחנן אמר עובר בעשה, ריש לקיש אמר אינו עובר בלא כלום, ר' יוחנן אמר עובר בעשה, בהמה (=מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם") אין, חיה לא, ריש לקיש אמר וכו' ההוא למצוה בעלמא". ופסק רבינו כרבי יוחנן. 34) ספרא ויקרא (דבורא דנדבה פרשה ב הלכה ו): "בהמה יכול אף החיה שהיא קרוייה בהמה, שנאמר וכו' תלמוד לומר בקר וצאן אין לך בבהמה אלא בקר וצאן, יכול לא יביא ואם הביא כשר וכו', תלמוד לומר בקר וצאן תקריבו, ואין לך בבהמה אלא בקר וצאן בלבד, הא למה זה דומה למי שאמר לו רבו אל תביא לי אלא חטים, הא אם הוסיף זה על החטים, הרי זה עובר על דבריו".

16 **ז. הַגּוֹנֵב אוֹ הַגּוֹזֵל וְהִקְרִיב הַקָּרְבָּן - פָּסוּל[35],**
17 **וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹנְאוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: שֹׂנֵא גָזֵל**
18 **בְּעוֹלָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַבֵּל. וְאִם**
19 **נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - הַקָּרְבָּן כָּשֵׁר[36]. וַאֲפִלּוּ הָיָה**
20 **חַטָּאת, שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין אֶת בְּשָׂרָהּ[37]. וּמִפְּנֵי תַּקָּנַת**
21 **מִזְבֵּחַ אָמְרוּ: שֶׁהַחַטָּאת הַגְּזוּלָה, אִם נוֹדְעָה לָרַבִּים**
22 **- אֵינָהּ מְכַפֶּרֶת אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, כְּדֵי**
23 **שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: מִזְבֵּחַ אוֹכֵל גְּזֵלוֹת. וְכֵן הָעוֹלָה[38].**

35) שנאמר "אם עולה קרבנו" ולמדו מזה (בבא קמא סו: סז) - "קרבנו ולא הגזול". 36) כדעת רב יהודה בגיטין נה. ואף על פי שדעת רבינו (פרק ב מהלכות גזילה ואבידה הלכה א) שיאוש אינו קניין בגזילה - כאן אוקמוה רבנן ברשותיה, כמו שאמר רבא שם נה: (כסף משנה). ועוד שיש כאן גם שינוי השם מחולין להקדש. 37) כלומר, לא רק בעולה, שאינה אלא לריצוי על המזבח, הכשירו, אלא אפילו בחטאת, שיש בה גם אכילה לכהנים. 38) צריך להיות וכל שכן העולה, שהיא כולה למזבח, וכן הוא בגיטין שם: "מאי איריא חטאת אפילו עולה נמי, לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא עולה דכליל היא, אלא אפילו חטאת נמי דחלב ודם היא דסליק לגבי מזבח, ואידך כהנים אוכלים לה, אפילו הכי גזור שלא יאמרו מזבח אוכל גזלות".

ח. הַגּוֹנֵב עוֹלַת חֲבֵרוֹ וְהִקְרִיבָהּ סְתָם[39] - נִתְכַּפְּרוּ בָהּ הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים.

39) כלומר, לא נתכוון להקריבה לשם אחר.

ט. אֵין מְבִיאִין מְנָחוֹת וּנְסָכִים[40] לֹא מִן הַטֶּבֶל[41] וְלֹא מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם לָעֹמֶר[42] וְלֹא מִן הַמִּדְמָע[43], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מֵעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם; מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵרָה[44], שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנְאָהּ. וְאִם הֵבִיא - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ לִהְיוֹתָן רְאוּיִין לְקָרְבָּן, אֲבָל נִתְקַדְּשׁוּ לְהִפָּסֵל, וְיִהְיוּ כְּקָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ[45].

40) [היינו הסולת (ראה בפרק ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א) האסורה לפני העומר מטעם חדש]. 41) ראה גם פסחים מח. "ממשקה ישראל (יחזקאל מה, טו) מן המותר לישראל, מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטבל". 42) תבואה חדשה לפני שהקריבו העומר. 43) חולין שנתערבו עם התרומה. ואף על פי שהם מותרים לכהנים - אין מביאין מהם מנחות ונסכים, מכיוון שאינם מותרים לכל ישראל, שנאמר ממשקה ישראל מן המותר לישראל. 44) ה'שאגת אריה' סימן צט העיר למה לו לרבינו לומר הטעם משום שהוא מצוה הבאה בעבירה, הלא אין זה ממשקה ישראל, מן המותר לישראל? 45) זבחים פח. "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' מן המדומע ואין צריך לומר מערלה וכלאי הכרם, ואם הביא לא קדש, אמר רב ואיתימא רב אסי לא קדש ליקרב, אבל קדש ליפסל". ומפרש רש"י "דלא נפקי לחול וישרפו שקדשם הכלי".

י. כָּל הַמְּנָחוֹת אֵין מְבִיאִין אוֹתָן מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם לְכַתְּחִלָּה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן[46]: בִּכּוּרִים לַיי[47]; וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[48]. וּמְבִיאִים נְסָכִים מִן הַמֻּקְצֶה[49] בְּיוֹם טוֹב[50].

46) בשתי הלחם. 47) במשנה מנחות סח: "קודם לשתי הלחם לא יביא", אמרו בגמרא שם ה: לפי נוסח אחד "משום דאיקרו ביכורים". 48) שם במשנה. ובגמרא שם אמר יהודה בר נחמיה כיוון שהותר להדיוט לאחר הקרבת העומר משום כך כשר בדיעבד אם הביא קודם שתי הלחם. 49) היינו חביות של יין שאינן עומדות לשתייה אלא למכירה בחנות (ראה בשבת טז: רחל לגיזתה תרנגולת לביצתה ותורי דרידיא ותמרי דעיסקא - פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון אם יש איסור מוקצה או לא). 50) נקט "יום טוב" לפי שבשבת אין איסור מוקצה (פרק א מהלכות יום טוב הלכה יז). ואף על פי שמוקצה אסור, מביאים נסכים מן המוקצה משום שכל איסורו אינו אלא מדרבנן, ואינו איסור בעצם, אלא איסור התלוי בזמן (פסחים מח.).

יא. מִצְוַת עֲשֵׂה לִמְלֹחַ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת קֹדֶם שֶׁיַּעֲלוּ לַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח. וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב לַמִּזְבֵּחַ בְּלֹא מֶלַח, חוּץ מִיֵּין הַנְּסָכִים[51] וְהַדָּם וְהָעֵצִים[52]. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה[53], וְאֵין לוֹ מִקְרָא לִסְמֹךְ עָלָיו. וּמִצְוָה לִמְלֹחַ הַבָּשָׂר יָפֶה יָפֶה, כְּמוֹלֵחַ בָּשָׂר לְצָלִי שֶׁמְּהַפֵּךְ אֶת הָאֵבֶר וּמוֹלֵחַ. וְאִם מָלַח כָּל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ בְּגַרְגִּיר מֶלַח אֶחָד[54] - כָּשֵׁר[55].

51) וכל זה אינו אלא ביין הבא עם הנסכים, אבל אם נדב יין בפני עצמו נותן עליו מלח. [ואף על פי שטעמו של דבר שאין היין צריך מלח, הוא מפני שאינו עולה לאשים (מנחות כא.), ואם כן גם יין הבא בפני עצמו לא יצטרך מלח, שהרי גם הוא אינו עולה לאשים (הלכות מעשה הקרבנות שם. ועיין שם בלחם משנה) - יש הבדל יסודי בין יין הבא עם הנסכים, שמעיקר הדין אינו לאישים, לבין יין הבא בפני עצמו, שמעיקרו היה לו לבוא לאישים, אלא שאיסור כיבוי האש על המזבח גרם לו שלא יבוא על גבי האישים]. 52) דם איתמעט במנחות כ. ממה שנאמר (ויקרא ב, יג) "מעל מנחתך" - ולא מעל דמך. 53) כלומר, דבר זה שהעצים קרבים בלא מלח הוא מדברי קבלה, ראה לחם משנה כאן, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה למנחות יח. וזה לשונו: "וכן כל שנקרב על גבי המזבח לשרפה אי אפשר בלא מלח אלא העצים בלבד, וזה קבלה, וכן הדם אמר מעל מנחתך ולא מעל דמך", הרי שהקבלה היא רק לעניין עצים. 54) שם "מהו דתימא מישדא בה משהו למצוה בעלמא" (כלומר, היה מקום לטעות שדם צריך מליחה כל שהוא, בכדי לקיים מצוות מליחה). הרי שלמצוה מספיק כל שהוא. 55) רוצה לומר המליחה כשרה, שיצא ידי מצוות מליחה, אבל הקרבן כשר גם אם לא מלח כלום.

יב. הִקְרִיב בְּלֹא מֶלַח כְּלָל - לוֹקֶה[56], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁלּוֹקֶה - הַקָּרְבָּן כָּשֵׁר וְהֶרְצָה[57]. חוּץ מִן הַמִּנְחָה, שֶׁהַמֶּלַח מְעַכֵּב בַּקְּמִיצָה[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ[59].

56) כן הוא גם בספר המצוות לא תעשה צט. ואין זה לאו שאין בו מעשה, שאין לוקין עליו - שעצם ההקרבה בלא מלח הוא מעשה של איסור. ונראה מכאן שבכל קרבן - לוקה, וכן מפורש בספר המצוות שם. והקשה בלחם משנה: הלא פסוק זה אינו אלא במנחה, כדלהלן, שהמלח אינו מעכב בשום קרבן, אלא בקמיצת המנחה שנאמר ולא תשבית מלח וגו', ואם כן מנין לו לחייב מלקות בכל קרבן? 57) "כן משמע מפשט הכתוב על כל קרבנך תקריב מלח, למצוה ולא לעכב". 58) נקט קמיצה משום שאינו מולח אלא את הקומץ בלבד. 59) "שמשמע ודאי לעכב" (כסף משנה). ובמנחות שם יט. "אמר רב כל מקום שהחזיר הכתוב בתורת המנחה אינו אלא לעכב", ומה שאמרו במשנה שם יח, "לא יצק לא בלל ולא פתת ולא מלח וכו' כשרה", אין הכוונה שלא מלח כלל, אלא שלא מלח הכהן, אבל מלחה הזר, ראה פירוש המשנה שם ובגמרא שם כ.

יג. הַמֶּלַח שֶׁמּוֹלְחִין בּוֹ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת - מִשֶּׁל צִבּוּר, כְּמוֹ הָעֵצִים; וְאֵין הַיָּחִיד מֵבִיא מֶלַח אוֹ עֵצִים לְקָרְבָּנוֹ[60] מִבֵּיתוֹ. וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הָיוּ נוֹתְנִין הַמֶּלַח: בְּלִשְׁכַּת הַמֶּלַח[61], וְעַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ[62], וּבְרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. בְּלִשְׁכַּת הַמֶּלַח הָיוּ מוֹלְחִין עוֹרוֹת הַקֳּדָשִׁים[63]. וְעַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ מוֹלְחִין הָאֵיבָרִים.

1 **וּבְרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ מוֹלְחִין הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וּמְנָחוֹת**
2 **הַנִּשְׂרָפוֹת וְעוֹלַת הָעוֹף.**

60) דקדק לכתוב לקרבנו, היינו קרבן שנתחייב בו, אבל יש אשר היחיד מביא עצים. 61) כי שמונה לשכות היו בעזרת ישראל ואחת מהן "לשכת המלח". 62) כי "כבש" היה בנוי לדרומו של מזבח, כדי לעלות עליו למזבח. 63) כלומר, בלשכת המלח היה מונח המלח, שבהם מולחים עורות הקדשים, אבל מקום מליחת העורות, לא היה בלשכת המלח, אלא בלשכת הפרוה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבואר בו דין נסכים שצריכים להיות תמימים ומובחרים, וכן עצי המערכה.

3 **א. כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לִהְיוֹת כָּל קָרְבָּן תָּמִים וְנִבְחָר[2], כָּךְ**
4 **הַנְּסָכִין[3] יִהְיוּ תְּמִימִים[4] וְנִבְחָרִים; שֶׁנֶּאֱמַר: תְּמִימִם**
5 **יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם - שֶׁיִּהְיוּ הַנְּסָכִים תְּמִימִים. שֶׁלֹּא**
6 **יָבִיא נְסָכִים לֹא מִיַּיִן מְעֻשָּׁן[5], וְלֹא סֹלֶת שֶׁהִתְלִיעָה[6],**
7 **וְלֹא יִבְלֹל[7] בְּשֶׁמֶן שֶׁרֵיחוֹ[8] אוֹ טַעְמוֹ רָע[9].**

2) ראה למעלה פ"א הלכה א, פ"ב הלכה ח. ופ"ג הלכה יא, ולהלן פ"ז הלכה יא. 3) יין, שמן וסולת שמביאין עם הקרבן, ראה בסמוך. וראה בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 4) מנחות פז. במשנה: "רבי יוסי ב"ר יהודה אומר, יין שיש בו קמחין פסול, שנאמר וכו' תמימים יהיו לכם ונסכיהם". ואף־על־פי שלענין יין שיש בו קמחים, אין הלכה כר' יוסי ב"ר יהודה (ראה בפירוש המשנה שם) — בעצם ההלכה והדרשה שדורש מפסוק זה, שצריך שיהיו הנסכים תמימים, אין חולק עליו (כסף משנה). 5) שם במשנה פו: ומעושן הוא "כשהיו הענבים מרים, היו מעשנים אותן כדי למתקן" (רש"י). ורבינו (בפירוש המשנה) כתב: "פירוש מעושן, ר"ל, שאם היה לכלי ריח אותו היין היה בו הבל והוא הנקרא מעושן, ואירע הרבה המום הזה אצלנו ביינות המערב". ולפי התוי"ט וההגהה על התוי"ט שם, צ"ל בדברי רבינו: "פי' מעושן, ר"ל, שאם היה לכלי ריח (רע), אותו היין (יהיה) בו (ריח הכלי גם כן) וכו'". וראה להלן הלכה ט. 6) משנה שם פה. "ואם התליעה פסולה", וכתב שם רבינו בפירוש המשנה, שזה נלמד מהפסוק "תמימים יהיו לכם ונסכיהם": "שיהיו גם הנסכים, ר"ל הסולת והשמן והיין בתכלית השלימות במיניהם". וראה להלן הלכה יא. 7) את המנחה. 8) שם פו. בברייתא: "שמן וכו' ושל ריח רע לא יביא, ואם הביא פסול". 9) ראה להלן הלכה יד.

8 **ב. וְכֵן עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה[10] לֹא יִהְיוּ אֶלָּא נִבְחָרִים, וְלֹא**
9 **יִהְיֶה בָּהֶם תּוֹלַעַת. וְכָל עֵץ שֶׁהִתְלִיעַ כְּשֶׁהוּא לַח -**
10 **פָּסוּל לַמִּזְבֵּחַ[11]. הִתְלִיעַ יָבֵשׁ - גּוֹרֵר אֶת הַמָּקוֹם**
11 **שֶׁהִתְלִיעַ. וַעֲצֵי סְתִירָה[12] פְּסוּלִין לְעוֹלָם, לֹא יָבִיאוּ**
12 **אֶלָּא חֲדָשִׁים[13].**

10) ראה להלן פ"ב מהלכות תמידין ומוספין הלכות א־ד. 11) מדות פ"ב משנה ה: "וכל עץ שנמצא בו תולעת, פסול לגבי מזבח", ובמנחות פה: "אמר שמואל, לא שנו אלא לח (לפי שלח אינו יכול לגרר ממנו מה שהתליע, כמו היבש — רש"י), אבל יבש גוררו וכשר". ובמעשה רוקח כתב, וז"ל: "ונראה שטעם הדבר (=שעצים מתולעים פסולים למזבח) מפני שהעצים נקראו קרבן, כמפורש במנחות כ: ועיין שם בתוספות ד"ה מלמד, ובדף פה: ד"ה בעי. 12) תוספתא מנחות פ"ט (הוצאת צוקרמנדל עמוד 526 24). והם עצים שהיו בבנין וסתרו הבנין ולקחו העצים (לחם משנה). 13) מנחות כב. וזבחים קטז: רבי אלעזר בן שמוע אומר: תלמוד לומר (ויקרא א, ח) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח, מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט, אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט".

13 **ג. הַמַּקְדִּישׁ[14] יַיִן פָּסוּל[15] אוֹ סֹלֶת[16] אוֹ שֶׁמֶן פָּסוּל[17]**
14 **אוֹ עֵצִים פְּסוּלִים לַמִּזְבֵּחַ[18] - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, אִם**
15 **דּוֹמִים לְבַעַל מוּם כִּבְהֵמָה וְלוֹקֶה[19], אוֹ אֵינָן כְּבַעַל**
16 **מוּם. לְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה, וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[20].**

14) בעיות של רבא במנחות פה: פו. ופז. ונסתפק המשנה־למלך אם הספק הוא רק על מקדיש או גם על מקטיר (ראה להלן הלכה ד), וציין לתוספות יומא סג: ד"ה זריקת. 15) ראה להלן הלכה ט. 16) ראה להלן הלכה יא. 17) ראה להלן הלכה יד. 18) ראה למעלה הלכה ב. 19) ראה למעלה פ"א הלכה ב. 20) מלקות מדרבנן, שבית־דין מכין כפי מה שיראו (פי"ח מהלכות עדות הלכה ו, וראה בערוך ערך מרד), ובפ"ו מהלכות חמץ ומצה הלכה יב, כתב רבינו: "ומי שאכל מצה בערב הפסח, מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו", אבל בנוסחאות אחרות חסרות המלים "עד שתצא נפשו". עיין שם הערה נה, וכן כתב הב"ח בהגהותיו על הרי"ף לכתובות פ"ד מ"ה: כי בנוסחא שהיתה לפניו, היה כתוב רק "מכין אותו מכת מרדות", ואין מכין עד שתצא נפשו אלא בעבירה נמשכת, אבל כל שאינו אלא כדי לעונשו על מה שעשה, מכין אותו רק כפי שיראו הבית־דין. וראה עוד בפ"א מהלכות שבת הלכה ג והערה יד. וסובר רבינו, כי בכל ספק באיסור לאו שלוקין עליו, או איסור כרת ומיתה — מכין אותו מלקות מדרבנן, ראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה א, ובפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ה, ובפ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה כד.

17 **ד. הַסֹּלֶת[21] וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְהַלְּבוֹנָה[22] וְהָעוֹפוֹת[23]**
18 **וְהָעֵצִים וּכְלֵי שָׁרֵת[24] שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ[25] - אֵין**
19 **פּוֹדִין אוֹתָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ - כֹּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ**
20 **בְּהַעֲמָדָה נֶעֱרָךְ, וְאֵלּוּ אֵינָן בִּכְלַל הַעֲמָדָה[26], לְפִיכָךְ**
21 **אֵין נִפְדִּין לְעוֹלָם[27].**

21) משנה במנחות ק: "המנחות והנסכים וכו'". 22) במשנה שם הובאה הלבונה בבבא אחרת, ביחד עם עופות ועצים וכלי שרת, ולא ביחד עם מנחות ונסכים, וראה להלן. 23) ספרא (פ' בחוקותי פרשה ד הלכה ה) "והעמיד את הבהמה לפני הכהן, בהמה נפדית, ואין העופות והעצים והלבונה וכלי שרת נפדים". ולא כברייתא של לוי (תמורה לג.) "שהכל היו בכלל העמדה וכו' אפילו חיה ואפילו

עופות". ודלא כמו שכתבו התוספות (מנחות שם ד"ה העופות), שאם קדם מומם להקדישם הם נפדים, כדעת לוי, עיין שם. 24) כלים שמשרתים בהם במקדש. 25) במשנה שם לא שנינו אלא "שנטמאו", ולפיכך חולקה המשנה לשתי בבות: בבא א "המנחות והנסכים", ובבא ב "העופות והעצים והלבונה וכלי שרת", לפי שעופות חיים אינם מקבלים טומאה, ועצים ולבונה אף הם אינם מקבלים טומאה אלא מדרבנן (ראה להלן הלכה ח), וכלי שרת יש להם טהרה במקוה, אבל רבינו שכתב "שנפסלו או שנטמאו" כלל כולם כאחד, וראה בהר המוריה. 26) "דכתיב והעמיד את הבהמה, בהמת נפדית ולא אלו" (קרית ספר), ועיין גם בפ"ה מהלכות ערכין הלכה ט. וראה 'תוספות יום טוב' מנחות פי"ב משנה א. 27) אפילו קדם מומן להקדשן, ראה למעלה בתחילת הלכה זו.

1 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ**
2 **אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בִּכְלִי שָׁרֵת; אֲבָל קֹדֶם שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ**
3 **בִּכְלִי, אִם נִטְמְאוּ אוֹ נִפְסְלוּ - פּוֹדִין אוֹתָן[28]. אֲבָל**
4 **טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא קֻדְּשׁוּ בִּכְלִי - אֵין**
5 **פּוֹדִין אוֹתָן[29]. חוּץ מִמִּנְחַת חוֹטֵא[30], שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ:**
6 **מֵחַטָּאתוֹ, עַל חַטָּאתוֹ[31] - לוֹמַר, שֶׁמֵּבִיא חַטָּאתוֹ**
7 **מִדְּמֵי חַטָּאתוֹ. לְפִיכָךְ, קֹדֶם שֶׁתִּתְקַדֵּשׁ בִּכְלִי שָׁרֵת -**
8 **הֲרֵי הִיא כִּקְדֻשַּׁת דָּמִים, וּפוֹדִין אוֹתָהּ אַף עַל פִּי**
9 **שֶׁהִיא טְהוֹרָה. וְכָל הַנְּסָכִים[32] שֶׁנִּטְמְאוּ[33] - עוֹשֶׂה**
10 **לָהֶם מַעֲרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָן וְשׁוֹרְפָן בַּמִּזְבֵּחַ[34].**

28) במשנה שם: "המנחות והנסכים שנטמאו עד שלא קדשו בכלי יש להם פדיון, משקדשו בכלי אין להם פדיון, העופות והעצים והלבונה וכלי שרת אין להם פדיון וכו'", הרי שההבדל בין אחר שנתקדשו בכלי שרת לבין קודם שנתקדשו בכלי שרת, לא נאמר אלא במנחות ונסכים, ונראה שכן גם כוונת רבינו, והוכחה לכך שהרי בכלי שרת ובעופות זה ודאי לא שייך כלל (מרכבת המשנה). 29) כרבי אלעזר שם קא. 30) שם המשך דברי ר' אלעזר. 31) בקרבן עולה ויורד, נאמר אצל כשבה ושעירה (ויקרא ה, ו) ובתורים (שם, י) "מחטאתו", ובמנחה נאמר (שם, יג) "על חטאתו", ודרשו (כריתות כז:) "מחטאתו" משמע מקצת חטאתו, שאם היה עשיר כשטימא מקדש והפריש מעות לכבשה או שעירה, ואח"כ העני, יביא ממקצת הדמים תורים או מנחה והשאר חולין, ו"על חטאתו" משמע שיוסיף, שאם היה עני והפריש עשירית האיפה והעשיר, יפדנה ויוסיף מעות ויביא כשבה או שעירה (ראה רש"י מנחות שם). 32) זבחים צב. 33) בבשר קדשי קדשים, כתב רבינו (להלן פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו), שרק אם נטמא בפנים הוא נשרף בפנים. 34) ברייתא בזבחים צב. וסובר רבינו, שמכיון שאמרו "עושה להן מערכה בפני עצמן" נראה שהמדובר במזבח במקום המערכות, ולא בעזרה שאין שם מערכות, ודלא כרש"י שם (לחם משנה). וראה בפ"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג.

11 **ו. מֵי הֶחָג[35] שֶׁנִּטְמְאוּ[36] וְהִשִּׁיקָן[37] וְטִהֲרָן [כְּמוֹ**
12 **שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּטְהָרוֹת][38]: אִם טִהֲרָן וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁן -**
13 **הֲרֵי אֵלּוּ מִתְנַסְּכִין; וְאִם הִקְדִּישָׁן וְאַחַר כָּךְ נִטְמְאוּ -**
14 **הוֹאִיל וְנִדְחוּ יִדָּחוּ[39].**

35) מים שמנסכים בחג הסוכות במקדש (פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו). 36) פסחים לד: מימרא של ריש לקיש בשם ר' הושעיא. והמדובר בשבת שבתוך החג, שהיו ממלאין ממעיין השילוח מערב שבת, וכשנטמאו אין יכולין לילך ולמלאות בשבת, והלך וטהרן בהשקה (רש"י ומאירי). 37) נתן המים בכלי והשקיען במקוה, עד שמי המקוה צפו עליהם (פ"ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כא). 38) הלכות טומאת אוכלין שם. 39) בפסחים שם: "השיקן ואחר־כך הקדישן טהורין, הקדישן ואחר־כך השיקן טמאים", ובגמרא שם אמרו בטעם הדבר, שחכמים עשו מעלה שלא תהא זריעה (והשקה במי מקוה זו היא זריעתה) מועלת בקדשים, ראה הלכה ח. ובירושלמי סוף פ"ט דתרומות: "ר' אבהו בשם ר' יוחנן, מים שנטמאו משיקן ועושה אותן מי חג, ואם היו מי חג מעיקרא, כבר נדחו", "ואין בזה הפרש בין הקדישן בפה, ר"ל, בקריאת שם במלואן לשם חג, בין שהקדישן בכלי שרת" (מאירי וראה רש"י פסחים שם, בד"ה אמר רבא אף אנן נמי תנינא).

15 **ז. זֵיתִים וַעֲנָבִים[40] שֶׁנִּטְמְאוּ[41] - דּוֹרְכָן פָּחוֹת**
16 **מִכְּבִיצָה[42], וְהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן כְּשֵׁרִים לִנְסָכִים;**
17 **שֶׁהַמַّשְׁקֶה מֵפְקָד הוּא בָּאֹכֶל, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ מְגוּפוֹ[43].**

40) פסחים לג: "ענבים שנטמאו, דורכן פחות מכביצה ויינן כשר לנסכים", וכן הוא לענין זיתים, כמבואר שם. 41) "על ידי ראשון לטומאה, כגון שנגעו בטמא שרץ או טמא נבלה, שנעשו הענבים שניים, והרי הם עושין את המשקין היוצאים (מהם) ראשון, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין, אף בחולין, להיות ראשון. אבל בנגעו בשני שנעשו הם שלישי וכו', אין שלישי נעשה רביעי ואין הענבים והזיתים האלו מטמאין כלל למשקין היוצאין מהן" (מאירי). 42) משום שאין אוכל טמא מטמא אוכל אחר אלא עד שיהיה בו (=באוכל הטמא) כביצה (פ"ד מהלכות טומאת אוכלין הלכה א). ומשום כך בדורכן פחות מכביצה אין המשקין היוצא מהן (אף שהענבים נוגעין במשקה אחר הסחיטה) נטמאין על ידי הענבים, ובגמרא שם אמרו, כי מן הדין היה שאפילו אם דרכן בכביצה מכוונת, לא נטמאו המשקין היוצא מהן, שהרי עם יציאת הטיפה הראשונה של המשקה נפחתו הענבים משיעור כביצה, ושוב אינם מטמאים אחרים, אלא שחכמים גזרו על כביצה, שלא יבוא לעשות ביותר מכביצה. 43) ולפיכך לא נטמאו על־ידי מגע הטומאה בפרי, בעת היותם מכונסים בתוכו (שם בגמרא).

18 **ח. מַעֲלָה[44] יְתֵרָה עָשׂוּ חֲכָמִים בְּקָדָשִׁים: שֶׁזְّרָעִים**
19 **שֶׁנִּטְמְאוּ, אֲפִלּוּ זְרָעָן - הַיּוֹצֵא מֵהֶן פְּסוּלִין לִנְסָכִים;**
20 **שֶׁאֵין זְרִיעָה מוֹעֶלֶת[45] בְּקָדָשִׁים[46]. וְכֵן הָעֵצִים**
21 **וְהַלְּבוֹנָה[47], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן אֲכָלִין - הֲרֵי הֵן**
22 **מִתְטַמְּאִין כְּאֹכֶל לְעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת, וְיִפָּסְלוּ הָעֵצִים**
23 **וְהַלְּבוֹנָה בְּטֻמְאָה זוֹ לַמִּזְבֵּחַ וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתָן.**

44) שם לד: 45) לטהר. 46) אף־על־פי שבתרומה מועלת הזריעה (שם לד.). 47) מלשון "וכן" נראה, שגם אלו עשו חכמים בהם מעלה יתירה שיקבלו טומאה (כסף־משנה), וכן נראה בפסחים לה. (ראה רש"י שם) ובזבחים מו: (ראה רש"י שם), כי זו היא מעלה מדרבנן. ולפי זה, צריך לומר כי מה שהביאו (שם ושם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" – "לרבות עצים ולבונה", אין זה אלא לאסמכתא, אבל צריך עיון ממה שכתב רבינו בפי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יב, כי האוכל כזית מלבונת המנחה שנטמאה אחר שנתקדשה בכלי לוקה – הרי כי זו היא דרשה גמורה ולא אסמכתא, ראה בלחם־משנה, במעשה רוקח ובהר המוריה.

1 **ט. וְאֵלּוּ הֵן הַיֵּינוֹת הַפְּסוּלִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[48]:**
2 **הַמָּתוֹק[49], וְהַמְעֻשָּׁן[50], וְהַמְבֻשָּׁל בָּאֵשׁ אוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ[51]**
3 **אוֹ[52] שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעְמוֹ בַּבִּשּׁוּל. אֲבָל יַיִן שֶׁמְּחַמְּמִין**
4 **אוֹתוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ וְלֹא נָתְנָה בּוֹ טַעַם בִּשּׁוּל[53], וְכֵן יֵין**
5 **צְמוּקִין[54], וְיַיִן מִגִּתּוֹ[55] שֶׁלֹּא שָׁהָה אַרְבָּעִים יוֹם[56],**
6 **וְיֵין הַדָּלִיּוֹת[57], וְיַיִן כֶּרֶם הַנָּטוּעַ בְּבֵית הַשְּׁלָחִין[58] אוֹ**
7 **בְּבֵית הַזְּבָלִים[59], אוֹ יַיִן גְּפָנִים שֶׁנִּזְרַע זֶרַע בֵּינֵיהֶן[60],**
8 **אוֹ יַיִן כֶּרֶם שֶׁלֹּא נֶעֱבַד[61] - כָּל אֵלּוּ הַיֵּינוֹת לֹא יָבִיא**
9 **לְכַתְּחִלָּה, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[62].**

48) יש מהם שפסולים רק לכתחילה, ויש מהם שפסולים אפילו בדיעבד. 49) משנה במנחות פו: "לא מתוק וכו' ואם הביא פסול". ופירש"י "כשהוא מתוק מחמת עצמו (ולא מחמת השמש) כדמפרש בגמרא (שם פז.). ענין אחר, תירוש שלא עברו עליו ארבעים יום". ובדברי רבינו, אי אפשר לפרש כפירוש השני, שהרי כתב בסמוך שיין שלא שהה ארבעים יום, כשר בדיעבד, ועיין בתוספות שם פז. ד"ה מתוק. ומתוך זה שלא חילק רבינו במתוק, נראה שאין חילוק בין מתוק מחמת עצמו לבין מתוק מחמת השמש, ולא כפירש"י. ועל־כרחנו שהיתה לפניו גירסא אחרת ופירוש אחר בגמרא שם פז. וראה להלן. 50) שם במשנה "ולא מעושן וכו' ואם הביא פסול". "ורצה לומר, שאם היה לכלי ריח (רע) אותו היין (יהיה) בו (ריח הכלי) והוא הנקרא מעושן, (ויקרה) הרבה המום הזה אצלנו ביינות המערב" (רבינו בפירוש המשנה שם, לפי מה שהגיה בתוי"ט ובהגהות על תוי"ט, וראה למעלה הלכה א). 51) בגמרא שם פז. מקשה ממה שנאמר "אין מביאין לא מתוק ולא מבושל ולא מעושן, ואם הביא פסול", למה שנאמר שם "אין מביאין את הליסטיון, ואם הביא כשר", ומתרץ "חוליא (=מתיקות) דשימשא לא מאיס, חוליא דפירי מאיס". ולדעת רש"י המדובר במתוק, אבל רבינו שלא מחלק במתוק כלל, ראה למעלה, נראה שמפרש שהמדובר במבושל שהוא ודאי, בין באש בין בשמש, וקושיית הגמרא ממבושל לליסטיון, שאף הוא מבושל בשמש (ראה להלן), ובתירוץ הגמרא שם לא גרס רבינו כנוסחא שלפנינו אלא מחלק בין נתנה בו השמש טעם בישול, או לא. 52) כן צריך להיות, וכן הוא בדפוסים ישנים. בדפוסים חדשים, בטעות: "או". 53) זהו מה שאמרו שם במשנה: "אין מביאין הליסטיון, ואם הביא כשר", שכן מפרש רבינו שם: "שנותנים אותו בכדים תחת השמש עד שישבר כמו שעושים במצרים, ושם השמש בלשון יוני, כפי דברי קצת מפרשים: יוסטן". 54) תוספתא מנחות פ"ט, וראה גם בבא בתרא צז: 55) יין תירוש שזה עתה יצא מגיתו (=מקום דריכת הענבים). 56) תוספתא שם: "אין מביאין יין פחות מבן ארבעים יום, ואם הביא מגתו כשר", וכן הוא בבבא בתרא צז. תני ר' חייא, יין מגיתו לא יביא, ואם הביא כשר", וראה סנהדרין ע. "יין מגיתו וכו' עד ארבעים יום", וראה עדיות פ"ו משנה א, ולהלן פ"ז הלכה ז. 57) שם במשנה: "ואין מביאין מן הדליות אלא מן הרגילות" (ראה להלן פ"ז הלכה ו), וכן הוא בתוספתא מנחות שם: "אין מביאין לא מן הכדמת ולא מן הדליות", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "הדליות הגבוהות מן הארץ על ערש של קנים", וברש"י "שקורין טריילש, לפי שאינו יין יפה": וראה להלן בסוף ההלכה. 58) מקום הצמא למים, ומי הגשמים אינם מספיקים לרוותם. שם במשנה: "אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחים וכו' ואם הביא כשר". 59) כלומר, שנטוע אצל האשפתות, שם במשנה, כנ"ל. 60) שם במשנה: "ולא ממה שנזרע ביניהם, ואם הביא כשר". כלומר, "מגפנים שהיה זרוע ביניהם שהכחישו הקרקע" (תפארת ישראל). (והמדובר בזרעים שאינם כלאים בכרם, ראה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יח־יט). 61) פעמיים בשנה. שם במשנה: "אין מביאין אלא מן הרגילות ומן הכרמים העבודים". ובגמרא שם פז. "תנא, כרמים העבודים פעמיים בשנה", וראה להלן פ"ז הלכה ו. 62) בכל הנזכרים למעלה, מפורש כן במשנה או בתוספתא שם, אבל בדליות ובכרמים בלתי עבודים, לא נזכר בשום מקום שאם הביא כשר, ונראה שלמד זאת רבינו ממה שלא נאמר במשנה שאם הביא פסול, כמו שנאמר כן על מתוק ומעושן.

10 **י. יַיִן שֶׁנִּתְגַּלָּה[63] - פָּסוּל לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[64]. הִדְלָה גֶּפֶן**
11 **עַל גַּבֵּי תְּאֵנָה[65] - יֵינָהּ פָּסוּל לִנְסָכִים[66], מִפְּנֵי**
12 **שֶׁנִּשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: זֶבַח וּנְסָכִים[67] - מַה**
13 **זֶּבַח שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה[68], אַף נְסָכִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ[69].**

63) ויש חשש שמא שתה נחש מהיין, והכניס בו ארס. 64) משנה סוכה מח: "והמים מגולין פסולין לגבי מזבח", ובגמרא שם נ. ובבבא בתרא שם אמרו, שאף אם יסנן את היין – פסול הוא לנסכים, משום שנאמר (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך, אמר ה' צבאות". 65) הרים את שריגי הגפן ונתנם על עץ התאנה, וכן גדלו הענבים. 66) דברי רב אשי בבכורות יז. 67) הוקשו זה לזה. 68) ראה למעלה פ"ג הלכה ה. כי "הנדמה וכו' פסול למזבח וכו' שאין לך מום קבוע גדול מן השינוי". 69) אבל נשתנו, פסולים לנסכים.

14 **יא. סֹלֶת שֶׁהִתְלִיעָה רֻבָּהּ[70] אוֹ הִתְלִיעוּ רֹב הַחִטִּים[71]**
15 **שֶׁנַּעֲשֵׂית מֵהֶן[72] - פְּסוּלָה[73]. הִתְלִיעַ רֹב חִטָּה אַחַת -**
16 **הֲרֵי זֶה סָפֵק[74]. וְכָל סֹלֶת שֶׁנִּשְׁאַר בָּהּ קֶמַח -**
17 **פְּסוּלָה[75].**

70) מנחות פה. במשנה "ואם התליעה פסולה", ובברייתא

(שם פה:) "תנו רבנן, סולת שהתליעה רובה - פסולה, וחיטין שהתליעו רובן - פסולות". 71) כלומר, ממאה חטים נתלעו ששים, ואפי' אם כל חיטה וחיטה מהששים הללו נתלעה רק במיעוטה ולא ברובה (שבאופן יחסי אין בהם רוב מתולעים). 72) שהסולת נעשתה מהחיטים הללו, שרוב מהם מתולעים. 73) שם בברייתא: "וחיטין שהתליעו רובן - פסולות". 74) שם בגמרא: "בעי רבי ירמיה, ברוב חיטה או ברוב סאה, תיקו". ומפרש רש"י, שהבעיא היא אם רוב החיטין שהתליעו צריך שיהיו גם שכל חיטה וחיטה בהם תהיה רובה מתולעת, או אין צורך שכל חיטה וחיטה תהיה רובה מתולעת, אלא מספיק גם שכל חיטה וחיטה מהם היא רק במיעוטה מתולעת. אבל רבינו מפרש, כי זה ברור כי מספיק ליפסל אם אפילו כל חיטה וחיטה היא רק במיעוטה מתולעת, כי אין כאן ענין של ביטול ברוב אלא דין שצריך להיות מובחר, ואף כי אין כאן רוב, אין זה מן המובחר (ראה ציץ הקודש חלק ב סימן כג), וכל הבעיא היא אם צריך שרוב החיטים יהיו מתולעים במיעוטם, או מספיק גם אם היה רק רוב חיטה אחת מתולעת, שתיעשה כל הסאה לבלתי מובחר, ונשאר הדבר בתיקו, וראה גם כסף־משנה והר המוריה כאן. 75) עד שיחזור וינפה אותה, ראה להלן הי"ב.

1 **יב. כֵּיצַד בּוֹדְקִים?[76] מַכְנִיס הַגִּזְבָּר יָדוֹ לְתוֹךְ הַסֹּלֶת,**
2 **אִם עָלָה בָּהּ אָבָק - פְּסוּלָה[77] עַד שֶׁיַּחֲזֹר וִינַפֶּה**
3 **אוֹתָהּ. אֲבָל סֹלֶת חִטִּים שֶׁנִּזְרְעוּ בְּבֵית הַשְּׁלָחִין[78] אוֹ**
4 **בְּבֵית הַזְּבָלִים[79] אוֹ בְּבֵית הָאִילָן[80] אוֹ בְּאֶרֶץ שֶׁלֹּא נָרָה**
5 **וְלֹא עִבְּדָהּ[81] - לֹא יָבִיא לְכַתְּחִלָּה, וְאִם הֵבִיא -**
6 **כְּשֵׁרָה[82].**

76) את הסולת, אם היא מנופה כל צרכה ואין בה קמח. 77) משנה מנחות פה. "כיצד בודק (=אם יש קמח בסולת), הגזבר מכניס ידו לתוכן, עלה בה אבק (קמח דק וגרוע, רש"י כת"י) פסולה עד שינפנה". 78) משנה שם: "אין מביאין מבית השלחין", ומפרש רבינו שם שהיא ארץ צמאה, ומתוך כך החיטים אינם מוטעמים. 79) שם במשנה: "אין מביאין מבית הזבלים". ורבינו מפרש שם, חיטה הצומחת באשפות, ואינה טעימה. 80) שם במשנה: "ולא מבית האילן" "מקום שיש בהן אילנות, והחיטים אינם מוטעמים" (רבינו בפיה"מ שם), "לפי שהאילנות עושים לה צל ואין התבואה גדלה יפה (רש"י שם). ועוד, שהאילנות יונקים את הקרקע ומכחישים את הזרעים (רש"י כת"י שם). 81) שם במשנה: כיצד הוא עושה, נרה שנה ראשונה, ובשנה שניה זרועה קודם לפסח שבעים יום והיא עושה סולת מרובה". "וניר הוא ההפוך, שמהפכין הארץ ומניחין אותה שנה אחת, ובשניה מהפכין אותה פעם שניה וזורעים אותה" (רבינו בפיה"מ שם). ובגמרא שם אמרו, אם השדה היתה עבודה אין צריך לחרוש אותה פעם שניה בשנה השניה, אבל אם לא היתה עבודה צריך גם בשנה שניה, ראה להלן פ"ז הלכה ד. 82) במשנה שם אמרו כן על המביא מבית הזבלים ומבית השלחין ומבית האילן, אבל על המביא משדה שלא נרה ולא עבדה לא מפורש במשנה שם אם בדיעבד כשר או לא. ולמד כן רבינו מלשון "כיצד הוא עושה" שאינו אלא לכתחילה, עיין כסף־משנה.

7 **יג. חִטִּים שֶׁלִּקְּטָן מִגִּלְלֵי הַבָּקָר[83] וּזְרָעָם[84] - הֲרֵי**
8 **אֵלּוּ[85] סָפֵק, אִם עָבְרָה מְאוּסָן בַּזְּרִיעָה אוֹ עֲדַיִן הֵן**
9 **מְאוּסִין[86]. לְפִיכָךְ לֹא יָבִיא מֵהֶן מְנָחוֹת, וְאִם הֵבִיא**
10 **- כָּשֵׁר[87].**

83) מתוך הצואה של הבקר. 84) רק בזרעם יש ספק, אבל אותם החיטים הללו עצמם, אסורים למזבח, שהם מאוסים, וכתוב (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך" (מנחות סט.). 85) החיטים שצמחו מזריעת החיטים שלקט מגללי הבקר. 86) מנחות שם בעיא של רמי בר חמא. אבל דברי רבינו תמוהים, כי במנחות שם לא הסתפקו אם עודם מאוסים גם לאחר הזריעה, אלא הסתפקו אולי אסורים הם מחמת שהם כחושים, מכיון שהיו במעי הבהמה. ואולי היתה לפני רבינו גירסא אחרת שם, ועיין לחם־משנה. 87) כדין כל ספק בקרבן, ראה למעלה פ"ד הלכה יב.

11 **יד. וְאֵלּוּ הֵן הַשְּׁמָנִים הַפְּסוּלִין: שֶׁמֶן שֶׁל גַּרְגְּרִים[88]**
12 **שֶׁנִּשְׁרוּ בְּמַיִם[89], אוֹ שֶׁל זֵיתִים[90] כְּבוּשִׁין[91] אוֹ**
13 **שְׁלוּקִים[92], אוֹ שֶׁמֶן שֶׁל שְׁמָרִים[93], אוֹ שֶׁמֶן שֶׁרֵיחוֹ**
14 **רַע[94] - כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין[95]. אֲבָל שֶׁמֶן זַיִת שֶׁנִּטְעוּ בְּבֵית**
15 **הַזְּבָלִים אוֹ בְּבֵית הַשְּׁלָחִין אוֹ שֶׁנִּזְרַע זֶרַע בֵּינֵיהֶן[96],**
16 **אוֹ שֶׁמֶן שֶׁהוֹצִיאוּ מִזֵּיתִים שֶׁלֹּא בָּשְׁלוּ, אֶלָּא עֲדַיִן**
17 **הֵם פַּגִּין[97] - כָּל אֵלּוּ לֹא יָבִיא, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר.**

88) של זיתים. 89) משנה שם פה: "אין מביאין מן הגרגרין שנשרו במים". ופירש רש"י שם בלשון אחר, ששהו הזיתים במים. 90) שמן של זיתים. 91) בחומץ או במי מלח (רש"י כת"י פו. וראה רבינו גרשום). 92) ששפכו עליהם מים רותחים. שם במשנה: "ולא מן הכבושים ולא מן השלוקין". 93) תוספתא מנחות פ"ט ובריתא שם פו. כלומר, "שמן שיצא מן השמרים, כמו שמוציאין יין משמרי היין" (רש"י כת"י שם). 94) גם זה בתוספתא ובריתא שם, ראה למעלה הלכה א. 95) אפילו בדיעבד. שם במשנה ובריתא, ומשום "שנאמר (במדבר כח, לא) "תמימים יהיו לכם ונסכיהם", שיהיו גם הנסכים, ר"ל הסולת והשמן והיין בתכלית השלימות במיניהם" (רבינו בפיה"מ שם פה.). וראה גם בקרית ספר, וראה למעלה הלכה א. 96) שם במשנה פה: "אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחין, לא מן מה שנזרע ביניהם, ואם הביא כשר", וראה למעלה הלכה ט. 97) במשנה שם: "אין מביאין שמן אנפיקנון". ובגמרא שם פו. "תניא רבי יהודה אומר, אנפיקנון שמן זית שלא הביא שליש". וגרס רבינו במשנה, וכן גרס ר"ת (ראה תוספות פו. ד"ה ואם הביא) "ואם הביא כשר", אבל יש גורסים "ואם הביא פסול". ראה בבריתא שם וברש"י ותוספות שם.

18 **טו. כָּל הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים[98] כְּשֵׁרִים מֵהָאָרֶץ וּמִחוּצָה**
19 **לָאָרֶץ, מִן הֶחָדָשׁ וּמִן הַיָּשָׁן[100], וּבִלְבַד שֶׁיָּבִיאוּ מִן**
20 **הַמֻּבְחָר; חוּץ מִן הָעֹמֶר[101] וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם[102], שֶׁאֵינָן**
21 **בָּאִין אֶלָּא מִן הֶחָדָשׁ וּמֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[103].**

98) משנה שם פג: "כל קרבנות הציבור והיחיד, באים מן

הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומארץ ישראל, וכולן אינן באין אלא מן המובחר". ומפרש רבינו כי "כל הקרבנות", הם גם מנחות וגם נסכים. ובתוספות שם (ד"ה כל) כתבו, כי המדובר גם על הזבחים, ואילו רש"י שם מפרשה רק במנחות. 99) מן התבואה החדשה שנקצרה לאחר טז ניסן. 100) כלומר, ממה שבביתו מזמן, ראה בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הלכה ב. 101) ראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג, כי "ביום שני של פסח, שהיא יום ששה עשר בניסן, מקריבין יתר על מוסף של כל יום, כבש לעולה עם עומר התנופה, והוא מנחה של ציבור". 102) ראה שם פ"ח הלכה א, כי ביום חמשים מספירת העומר והוא חג השבועות וכו' מביאין יתר על המוסף ביום הזה מנחה חדשה שתי הלחם. 103) שם במשנה. "דבר תורה, בעומר ושתי הלחם שלא יהיו אלא מן הארץ ומן החדש, אמר רחמנא בעומר (ויקרא כג, י) כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם, ונאמר בשתי הלחם (שם כג, טז־יז) עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה', ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, ונאמר עוד (שמות כג, טז) וחג הקציר ביכורי מעשיך" (רבינו בפיה"מ שם), וראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה ה־ו, ובפ"ח שם הלכה ב.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבואר בו דבר שאינו פסול בדיעבד לקרבן ואסור להקריבו לכתחילה.

1 **א. לֹא כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ פָּסוּל מֵבִיא אוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה.**
2 **כֵּיצַד? הָיָה חַיָּב עוֹלָה - לֹא יָבִיא שֶׁה כָּחוּשׁ וְכָעוּר**
3 **וְיֹאמַר: הֲרֵי אֵין בּוֹ מוּם. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְאָרוּר נוֹכֵל**
4 **וְגוֹמֵר[2]. אֶלָּא כֹּל שֶׁיָּבִיא לְקָרְבָּן - יָבִיא מִן הַמֻּבְחָר[3].**

2) "ויש בעדרו זכר, ונודד וזובח משחת לה'". 3) ראה למעלה פ"ב ה"ח, ולהלן הי"א: "שיביא מן היפה והמשובח ביותר שבאותו המין", וכל זה הוא מצוה מיוחדת להביא מן המובחר, אבל כדי לצאת ידי חובתו יוצא אפילו לכתחילה בבינוני, ראה בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד: "מי שנדר שור או איל או כבש או עגל וכו' לא יביא כחוש ביותר שבאותו המין מפני שדמיו מועטין ואינו חייב להביא היפה והשמן ביותר וכו' אלא יביא הבינוני".

5 **ב. וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂין בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ: מְבִיאִין אֵילִים[4]**
6 **מִמּוֹאָב[5], וּמְבִיאִין כְּבָשִׂים[6] שֶׁגַּבֵּיהֶן רְחָבִים מֵחֶבְרוֹן[7],**
7 **וּמְבִיאִין עֲגָלִים מִן הַשָּׁרוֹן[8], וְגוּזָלוֹת[9] מֵהַר הַמֶּלֶךְ[10],**
8 **וּמְבִיאִין יַיִן מִקָּרְחַיִן וַהֲלוּטַיִן[11], וְסֹלֶת מִמִּכְמָשׂ**
9 **וְיוֹחֲנָה[12], וּמְבִיאִין שֶׁמֶן מִתְּקוֹעַ[13].**

4) בני שתי שנים. 5) ברייתא מנחות פז, א. 6) בני שנה. 7) שם בברייתא: "אילים ממואב כבשים מחברון וכו', רבי יהודה אומר מביאין כבשים שגובהן כרחבן". וב'תוספות' שם גרסו "שגובהן רחבים", ופירוש הדבר (לפי רבינו ורש"י בכת"י) שגביהן רחבים. 8) שם בברייתא. 9) תורים בני יונה. 10) שם בברייתא. 11) שם פו, ב - במשנה, והגירסא שם "קדוחים ועטולין". ובפירוש המשניות לרבינו גרס "קרותים והטולין", ושם אמרו עוד: "שניה להן בית רימה ובית לבן בהר, וכפר סגנא בבקעא". 12) שם פג, ב - במשנה. והגירסא שם "מכניס וזטחא", והערוך (ערך זנוח) גרס "מכמס וזנוחא", ובמשנה שבמשניות הגירסא "מכמס ומזוניחא", ושם איתא עוד "ושניה להן עפריים בבקעא". 13) שם פה, ב - במשנה, תקוע, אלפא (כלומר, אלף=ראשון) לשמן, אבא שאול אומר שניה להן רגב בעבר הירדן.

10 **ג. כָּל הָעֵצִים[14] הַחֲדָשִׁים[15] כְּשֵׁרִים לַמַּעֲרָכָה[16]. וְלֹא**
11 **הָיוּ מְבִיאִין מִשֶּׁל זַיִת וְלֹא מִשֶּׁל[17] גֶּפֶן, מִשּׁוּם יִשּׁוּב**
12 **אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[18]. וּבְאֵלּוּ הָיוּ רְגִילִין[19]: בְּמֵרְבִּיּוֹת שֶׁל**
13 **תְּאֵנָה[20] שֶׁל חֲרָשִׁים[21] שֶׁאֵינָן בְּיִשּׁוּב[22], וּבְשֶׁל אֱגוֹז**
14 **וּבְשֶׁל עֵץ שֶׁמֶן[23]. וְהַגְּזָרִין[24] שֶׁעָשָׂה מִשֶּׁה[25] - אַמָּה**
15 **אָרְכָּן וְאַמָּה רָחְבָּן[26], וְעָבְיָן כְּמַחַק גָּדִישׁ[27] שֶׁל סְאָה.**
16 **וּכְמוֹתָן עוֹשִׂין לְדוֹרוֹת[28].**

14) "כלומר, רוב העצים" (המפרש, תמיד כט.), וראה להלן. 15) שלא נשתמש בהן הדיוט, ראה למעלה פ"ו ה"ב. 16) תמיד שם, במשנה: "כל העצים כשרין למערכה". "מערכה הוא צבור האש שנעשה מן העצים המסודרין וגדושין ומבערין האש" (רבינו בפיה"מ ליומא מג:). וראה בפ"ב מהל' עבודת יום הכיפורים ה"ה כי בכל יום ויום היו על המזבח שלש מערכות של אש, וראה גם בפ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"א. 17) שם במשנה: "חוץ משל גפן ושל זית". 18) כרב אחא בר יעקב (שם כט:). 19) לעשות המערכה, משום שהם מובחרים שבעצים (פירוש הראב"ד). 20) משנה, שם. והם "חריות וענפים" (המפרש, תמיד כט.). 21) צ"ל: "של חרשים" כלומר, יערות (כסף־משנה). וכן אמרו בגמרא (שם כט:) שמדובר בתאנה שאינה עושה פרי. 22) אלא במדבריות, ואינן ראויות לאכילה, ואין בזה משום ישוב ארץ ישראל (רבינו בפירוש המשניות שם). 23) שם במשנה, והם עצים שדולקין כמו נר (מפרש, תמיד שם). והרע"ב שם כתב שהוא: "עץ העושה שמן אפרסמון. ואני שמעתי שהוא האילן שקורין לו בלע"ז פינ"ו, ובערב צינוב"ר, ואף־על־גב דעץ מאכל הוא אין בו צורך, כמו בגפן וזית, הלכך לא אסרוהו משום ישובה של ארץ ישראל כדרך שאסרו הגפן והזית". 24) ראה בפ"ב מהל' תמידין ומוספין ה"ב: "מצוה לעלות בשני גזירים של עץ עם תמיד של שחר יותר על עצי המערכה וכו' וכן מוסיפין שני גזירים עם תמיד של בין הערביים". 25) כלומר, הגזירין שהעלו על המזבח שהיה במשכן. 26) זבחים סב, ב - כמידת מקום המערכה. ותניא (שם) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח" (ויקרא א, ח) — "שלא יהיו עצים יוצאין מן המזבח כלום". 27) צ"ל: "גודש", שם בזבחים. סאה היא מדת יובש, ופירושו כעובי המדה הזאת כשהיא מלאה וגדושה. 28) אף כי מקום המערכה במזבח של דורות היה כ"ד אמה וארבעה טפחים על כ"ד אמה וארבעה טפחים (ראה פ"ב מהל' בית הבחירה ה"ז) — לא היתה מדת הגזירין גדולה

1 יותר, שכן נשמע ממה ששנינו בשקלים פ"ו מ"ד: "האומר הרי עלי עצים, לא יפחות משני גזירין". וב'ירושלמי' שם נאמר כי השיעור הוא אמה (וראה ב'הר המוריה' כאן).

2 **ד. וְכֵיצַד הָיוּ עוֹשִׂין[29] בִּזְרִיעַת חִטֵּי הַמִּנְחוֹת[30]**
3 **וְהַנְּסָכִים?[31] נָר חֲצִי[32] הַשָּׂדֶה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה[33] וְזָרַע**
4 **חֶצְיָהּ[34], וּבְשָׁנָה שְׁנִיָּה[35] נָר הַחֲצִי שֶׁזָּרַע בָּרִאשׁוֹנָה**
5 **וְזָרַע הַחֵצִי הָאַחֵר קֹדֶם לַפֶּסַח שִׁבְעִים יוֹם[36]. וְאִם**
6 **לֹא הָיְתָה הַשָּׂדֶה עֲבוּדָה - חוֹרֵשׁ וְשׁוֹנֶה וְאַחַר כָּךְ**
7 **זוֹרֵעַ[37]. וּבוֹרֵר הַחִטִּים[38] יָפֶה יָפֶה, וְאַחַר כָּךְ שָׁף אֶת**
8 **הַחִטִּים[39] וּבוֹעֵט בָּהֶן הַרְבֵּה עַד שֶׁיִּתְקַלְּפוּ[40].**

29) למען יהיו החטים יפות וסלתן מהודרת. משנה מנחות פה, א. ובריתא שם פה, ב. 30) הבאות בפני עצמן, והם שלש מנחות ציבור ותשע מנחות יחיד, ראה בפי"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"א־ד. 31) כלומר, החיטים של מנחת הנסכים, עי' בפ"ב שם ה"א. וראה ב'הר המוריה' כאן. 32) כלומר, חרש כל השדה, והשאיר חצייה בניר בלבד בלי זריעה. 33) בגמרא שם אמרו, כי מדובר באופן שהשדה היתה עבודה. כלומר, חרושה לפני השנה הראשונה, והיתה בורה כולה שנה שלימה, וממילא מה שכתב כאן רבינו בשנה ראשונה - הכוונה, הראשונה לזריעה, והשניה לחרישה, וכדעת רש"י שם. וראה בכסף־משנה ולחם־משנה. 34) השני. נמצא שזריעה זו היתה במקום שנחרש פעמיים. 35) כלומר, שניה לזריעה ושלישית לחרישה, כדלעיל. 36) שם במשנה, ובריתא. והוא ביום ה' בשבט "שכבר יש כח לחמה שזורחת עליה" (רש"י ורבינו גרשום). 37) שם. 38) בריתא, שם. 39) משנה שם עו, א - כדעת תנא־קמא. "ושיפה הוא גזור מן ישופך ראש, ועניינו שיכו החיטה בידים בכח עד שמעביר מעליה העפר" (פירוש המשנה, שם). 40) שם במשנה: "כל המנחות טעונות וכו' שיפה ובעיטה בחיטין", "ובעיטה שדורסין אותה ברגל עד שהיא נשברת" (פירוש המשנה, שם).

9 **ה. כָּל הַחִטִּים שֶׁל מִנְחוֹת טְעוּנוֹת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת**
10 **שִׁיפָה וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּעִיטָה[41]. שָׁף אַחַת וּבוֹעֵט**
11 **שְׁתַּיִם, שָׁף שְׁתַּיִם וּבוֹעֵט שָׁלֹשׁ[42]. נִמְצְאוּ שָׁלֹשׁ**
12 **שִׁיפוֹת וְחָמֵשׁ בְּעִיטוֹת. וְחוֹזֵר חֲלִילָה[43], עַד שֶׁיִּגְמֹר**
13 **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁיפָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּעִיטָה, כְּדֵי**
14 **שֶׁיִּתְקַלְּפוּ הַרְבֵּה. וְחוֹשֵׁב הַהוֹבָאָה וְהַהוֹלָכָה בְּשִׁיפָה**
15 **אַחַת לְהַחְמִיר[44]. וְאַחַר כָּךְ טוֹחֵן וּמְרַקֵּד יָפֶה יָפֶה[45].**

41) שם במשנה. 42) בריתא, שם. 43) ראה רש"י שם. 44) שם: "בעי רב ירמיה, אמטויי ואתויי חד, או דילמא אמטויי ואתויי תרי, מאי. תיקו". ופירש רש"י: "הא דקתני שף אחת, היינו אמטויי ואתויי, דמה שמוליך ומביא בידו חשיב שיפה אחת, או דילמא להולכה לחודא קרי חד שיפה, וכן נמי הבאה לחוד אחשיב שיפה". ומכיון שבעיא זו לא נפשטה, יש להחמיר ולחשוב ההולכה וההובאה לשיפה אחת. 45) בעומר, אמרו חכמים (שם עו: במשנה) שהיה מנופה בשלש־עשרה נפה. ובשתי הלחם, אמרו (שם) שהיה מנופה בשתים־עשרה, ולחם הפנים באחת־עשרה, ואילו בשאר המנחות לא נתנו חכמים שיעור, ולכן כתב רבינו ומרקד יפה יפה, בלי נתינת שיעור.

16 **ו. הַיַּיִן[46] - מֵבִיא עֲנָבִים מִן הָרַגְלִיּוֹת[47], מִן הַכְּרָמִים**
17 **הָעֲבוּדִים[48] פַּעֲמַיִם בְּשָׁנָה[49], וְדוֹרֵךְ[50]. וְכוֹנְסִין אוֹתוֹ**
18 **בְּחָבִיּוֹת קְטַנּוֹת[51]. וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן אַחַת אַחַת וְלֹא**
19 **שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם, אֶלָּא שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ[52]. וְאֵינוֹ מְמַלֵּא אֶת**
20 **הֶחָבִית עַד פִּיהָ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רֵיחוֹ נוֹדֵף[53]. וְאֵינוֹ**
21 **מֵבִיא לֹא מִפִּי הֶחָבִית, מִפְּנֵי הַקִּמְחִין הָעוֹלֶה עַל פְּנֵי**
22 **הַיַּיִן[54]; וְלֹא מִשּׁוּלֶיהָ[55], מִפְּנֵי[56] הַשְּׁמָרִים; אֶלָּא**
23 **מִשְּׁלִישָׁהּ[57] וּמֵאֶמְצָעָהּ[58] שֶׁל אֶמְצָעִית[59].**

46) כלומר, כיצד היו עושין היין לנסכים. ומקור כל הלכה זו במנחות פו, ב - במשנה. 47) "הסמוכות לארץ כשאר הכרמים" (פירוש המשנה) שאינן דלויות (= מוגבהות מן הארץ). וראה למעלה פ"ו ה"ט. 48) משנה, שם: "ואין מביאין וכו' אלא מן הרגילות ומן הכרמים העבודים". 49) בגמרא שם פז, א - תנא כרמים העבודים פעמים בשנה, "ועבודת הכרמים היא החפירה סביבות השרשים כמין גומות ולהשקותן ולהפך אותה העפר כולה כדי שיכנס בהן המים והאויר" (פירוש המשנה, שם) והענבים האלו הם מובחרים. (ולא כתב רבינו מלאכת הזמירה, אלא דקדק וכתב מלאכות שיש להן היתר בשנה השביעית, היינו חפירה סביב השרשים, שמותרת אם נתכוין לאוקמי אילנא (פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"ז), השקאה בבית השלחין (שם ה"ח), ועשיית עוגויות לגפנים (שם ה"ט), שכן נראה ב'ירושלמי' שבת פ"ח ה"ב, שאמרו שם לענין קידוש: "מהו לצאת ביין של שביעית, תני רבי הושעיה, יוצאין ביין של שביעית". וראה בספרי "זמנים" (סי' טו עמ' לו) שהספק היה אם יין של שביעית, שאינו עבוד כבשאר השנים, אם הוא נקרא יין מכרמים עבודים (שהרי דין קידוש תלוי בנסכים – ראה בבא־בתרא צז.), ופשט מברייתא של רבי הושעיה שיוצאים, הרי שכרם העבוד בשנה השביעית, הרי הוא כרם עבוד). 50) מיד אחר בצירתן (תוספתא מנחות פ"ט, וראה 'הר המוריה' כאן). 51) במשנה שם פו, ב: "ולא (היו) כונסין אותן בחצבין גדולים (שפוגמים טעם היין, רש"י כת"י) אלא בחביות קטנות", ובברייתא (שם פז.) "תנא, חביות כדות לודיות ובינוניות", ומפרש רבינו שהדברים הללו באו לפרש מה שאמרו במשנה שם: "ולא היו כונסין אותן בחצבין גדולים", שהכוונה גם לגדולים וגם לבינוניים, ואם כן לא יכנוס אלא בחביות קטנות, וכסתם דברי המשנה ('הר המוריה'). ולא כמו שאמרו בתוספתא שם: "לא בחצבים גדולים ולא בחביות קטנות אלא בכדידיות בינוניות". 52) בברייתא שם לפנינו, איתא: "אין מניחין אותן שתים אלא אחת אחת", "ונראה מדברי רבינו שהוא גורס וכו' בברייתא כלשון שהזכיר, והוא מפרש שמניחים שלש חביות זו על גב זו, והאמצעית היא המשובחת ששמור יינה יותר" (לחם־משנה). 53) משנה, שם פו, ב. 54) שם במשנה. קמחין הם הגרגרים העולים על פני היין ודומים לגרגרי חיטה. ובלשון ערבית קורין אותם קמחין (פירוש המשנה, שם). 55) מהיין הנמצא סמוך לתחתיתה של החבית. 56) שם במשנה.

57) משנה, שם. כלומר, אינו לוקח אלא מן השליש האמצעי ששם הוא מובחר, מפני שהוא רחוק מהקמחין שלמעלה ומהשמרים שבשוליים. 58) משנה, שם. כלומר, שם ברז באמצע החבית ומוציא היין. ואינו מוציא אלא חצי השליש האמצעי שלמעלה מהברז, ולא מהשליש העליון שיש בו קמחים, וראה להלן ה"ז. 59) במשנה שם ליתא, וזה נלמד מהברייתא שם לפי נוסחת רבינו, ראה למעלה.

1 **ז. הָיָה הַגִּזְבָּר יוֹשֵׁב[60] וְהַיַּיִן יוֹצֵא מִן הַנֶּקֶב שֶׁבְּצַד**
2 **הֶחָבִית, כֵּיוָן שֶׁיִּרְאֶה שִׁנּוּי הַשְּׁמָרִים מַתְחִיל לָצֵאת -**
3 **פּוֹסֵק וְאֵינוֹ לוֹקֵחַ. וּמֵאֵימָתַי מֵבִיא? מֵאַחַר אַרְבָּעִים**
4 **יוֹם לִדְרִיכָתוֹ[61] עַד שְׁתֵּי שָׁנִים[62] אוֹ יָתֵר מְעַט[63]. וְאִם**
5 **הֵבִיא יַיִן יָשָׁן מִכַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[64]. וְהוּא**
6 **שֶׁלֹּא יִפָּסֵד טַעְמוֹ[65].**

60) שם פז, א - במשנה. 61) תוספתא מנחות פ"ט: "אין מביאין יין פחות מבן ארבעים יום, ואם הביא מגתו כשר", וראה בבא־בתרא צז, ב. וסנהדרין ע, א. ועדיות פ"ו מ"א, וראה למעלה פ"ו ה"ט. 62) משנה, מנחות פו, ב: "אין מביאין ישן, דברי רבי. וחכמים מכשירין". ופסק רבינו כחכמים המכשירים לכתחילה, ולא כרבי האוסר לכתחילה (כסף־משנה). 63) כל זמן שאין חשש שנפסד טעמו, ראה להלן. 64) תוספתא מנחות פ"ט, לדעת רבי המחמיר, וכל־שכן לדעת חכמים המקילים. אבל מה שנראה מדברי רבינו שלכתחילה לא יביא, אין לכך מקור מן התוספתא הנ"ל, שהיא לדעת רבי, ואילו רבינו פסק כחכמים (ראה למעלה). וצריך לומר שלמד כן מן הסברא, שלא התירו חכמים אלא ביין ישן, אבל יין ישן מכמה שנים, הוא ישן נושן, ובזה לא מצאנו היתר לכתחילה בדברי חכמים, ועי' כסף־משנה. 65) פשוט הוא נלמד מיין מעושן ומבושל שנשתנה טעמם ופסולים, כמפורש למעלה פ"ו ה"ט (כסף־משנה).

7 **ח. תִּשְׁעָה מִינִין בְּשֶׁמֶן[66] מִפְּנֵי שִׁנּוּי מַעֲשָׂיו[67]. כֵּיצַד?**
8 **זַיִת שֶׁגִּרְגְּרוֹ[68] בְּרֹאשׁ הַזַּיִת וּבְרֵרוֹ אַחַת אַחַת וּכְתָשׁוֹ**
9 **וּנְתָנוֹ לַסַּל[69] - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא הָרִאשׁוֹן. חָזַר**
10 **אַחַר כָּךְ וּטְעָנוֹ בְּקוֹרָה[70] - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא**
11 **הַשֵּׁנִי. וְאִם חָזַר אַחַר שֶׁטְּעָנוֹ וּטְחָנוֹ[71] וּטְעָנוֹ שְׁנִיָּה[72]**
12 **- הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא הַשְּׁלִישִׁי. זֵיתִים שֶׁמִּסְקָן**
13 **כֻּלָּן[73] בְּעַרְבּוּבְיָא וְהֶעֱלָן[74] לַגַּג, וְחָזַר וּבֵרֵר גַּרְגֵּר גַּרְגֵּר**
14 **וּכְתָשָׁן וּנְתָנָן לַסַּל - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא הָרְבִיעִי.**
15 **וְאִם טְעָנוֹ בְּקוֹרָה אַחַר כָּךְ - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא**
16 **הַחֲמִישִׁי. חָזַר וְטָחַן וְטָעַן פַּעַם שְׁנִיָּה - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא**
17 **הוּא הַשִּׁשִּׁי. זֵיתִים שֶׁמִּסְקָן וּטְעָנָן בְּתוֹךְ הַבַּיִת עַד**
18 **שֶׁיִּלְקוּ וְהֶעֱלָן וְנִגְבָּן, וְאַחַר כָּךְ כָּתַשׁ וְנָתַן לַסַּל -**
19 **הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא הַשְּׁבִיעִי. חָזַר וְטָעַן בְּקוֹרָה -**
20 **הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא הַשְּׁמִינִי. חָזַר וְטָחַן וְטָעַן פַּעַם**
21 **שְׁנִיָּה - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא הַתְּשִׁיעִי.**

66) משנה, שם פו, א. וכן הוא ב'ספרא' פ' אמור פי"ג ה"ב־ה. 67) מעשי עשיית השמן, שהיו בשלש פעמים ובאופנים שונים, אבל לקיטת הזיתים היתה פעם אחת בשנה, ולא כפירוש רש"י שהיו שלש פעמים בשנה, ראה ב'תוספות' שם (לחם־משנה). 68) היינו שליקט גרגירים אותם שנתבשלו היטב בראש הזית או שעשה סימן במתבשלים ראשונה עד שיהיו מבושלים היטב, ואחר־כך תולשן מהאילן, ושאר הזיתים לוקט מיד אחר כן (וראה בלחם־משנה ו'הר המוריה'). 69) שיזוב השמן מנקביו. 70) כלומר, מניח על הזיתים הכתושים שבסל קורת בית הבד, ומתוך הכובד יוצא שמן נוסף, וכחכמים במשנה שם, החולקים על רבי יהודה האומר כי מניחים אבנים, אבל לא הקורה, שמתוך כובד הקורה יוצאים גם שמרים ומתערבים עם השמן, וראה רש"י שם. 71) בריחיים, ראה ברייתא שם. 72) בקורת בית הבד. 73) אחר שגמר לגרגר בראש הזית. 74) לראש הגג, במשנה שם.

22 **ט. אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן כְּשֵׁרִין לְמִנְחוֹת[75], הָרִאשׁוֹן אֵין**
23 **לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ[76]. וְאַחֲרָיו[77] הַשֵּׁנִי וְהָרְבִיעִי[78], וּשְׁנֵיהֶן**
24 **שָׁוִין[79]. וְאַחֲרֵיהֶם[80] הַשְּׁלִישִׁי וְהַחֲמִישִׁי[81] וְהַשִּׁבִיעִי[82],**
25 **וּשְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין[83]. וְאַחֲרֵיהֶם[84] הַשִּׁשִּׁי[85] וְהַשְּׁמִינִי[86],**
26 **וּשְׁנֵיהֶם שָׁוִין[87]. וְהַתְּשִׁיעִי[88] אֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ[89].**

75) משנה, שם. ובגמרא שם אמרו: "יכול יהא זך כתית פסול למנחות, תלמוד־לומר (שמות כט, מ) ועשרון סולת בלול בשמן כתית, אם כן מה תלמוד־לומר למאור, אלא מפני החסכון, מאי חסכון? אמר רבי אלעזר, התורה חסה על ממונן של ישראל", ומפרש רש"י שם, שאילו היה צריך לחזור גם במנחות אחר זך וכתית, כמו במנורה, היו מפסידים שהיו לוקחים אותו ביוקר (רש"י, שם). 76) שהוא השמן הנקי והמובחר ביותר (במשנה, שם). וראה להלן ה"י. 77) דרגה פחותה יותר. 78) שהוא הראשון שבשני. 79) בנקיונם, לענין מובחר במנחות, אם אין לו מן הראשון המובחר ביותר, ויש לו שמן משני המינים האלו - יביא מאיזה שירצה, אבל לענין מנורה אינם שוים, ראה בהלכה הסמוכה. 80) דרגה שלישית. 81) שהוא השני שבשני. 82) שהוא הראשון שבשלישי. 83) שם במשנה. 84) דרגה רביעית. 85) שהוא השלישי שבשני. 86) שהוא השני שבשלישי. 87) גם זה שם. 88) שהוא השלישי שבשלישי. 89) גם זה שם.

27 **י. אֵין כָּשֵׁר לַמְּנוֹרָה אֶלָּא רִאשׁוֹן[90] וּרְבִיעִי[91]**
28 **וּשְׁבִיעִי[92] בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּתִית לַמָּאוֹר - אֵין כָּשֵׁר**
29 **לַמְּנוֹרָה אֶלָּא הַיּוֹצֵא מִן הַכָּתוּשׁ בִּלְבַד[93]. אֲבָל**
30 **לִמְנָחוֹת כֻּלָּן כְּשֵׁרִין[94].**

90) שבראשון. 91) שהוא ראשון שבשני. 92) שהוא ראשון שבשלישי. שם במשנה. כי כל אלו, שלושת השמנים, נעשו על־ידי כתישה (למעלה ה"ח), מה־שאין־כן ביתר השמנים. 93) כרבי יהודה, בברייתא שם פו, ב. 94) ראה למעלה ה"ט.

31 **יא. וּמֵאַחַר שֶׁכֻּלָּן כְּשֵׁרִין לִמְנָחוֹת, לָמָּה נִמְנוּ? כְּדֵי**
32 **לִידַע יָפֶה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְהַשָּׁוֶה, וְהַפָּחוּת.**
33 **שֶׁהָרוֹצֶה לְזַכּוֹת עַצְמוֹ - יָכֹל יִצְרוֹ הָרַע וְיַרְחִיב יָדוֹ**
34 **וְיָבִיא קָרְבָּנוֹ מִן הַיָּפֶה, הַמְשֻׁבָּח בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ**
35 **הַמִּין[95] שֶׁיָּבִיא מִמֶּנּוּ. הֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהֶבֶל הֵבִיא**

גַּם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן, וַיִּשַׁע יְיָ אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ. וְהוּא הַדִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם הָאֵל הַטּוֹב, שֶׁיִּהְיֶה מִן הַנָּאֶה וְהַטּוֹב[96]. אִם בָּנָה בֵּית תְּפִלָּה - יִהְיֶה נָאֶה מִבֵּית יְשִׁיבָתוֹ. הֵאֱכִיל רָעֵב - יַאֲכִיל מִן הַטּוֹב וְהַמְּתוּק שֶׁבְּשֻׁלְחָנוֹ. כִּסָּה עָרֹם - יְכַסֶּה מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּכְסוּתוֹ. הִקְדִּישׁ דָּבָר - יַקְדִּישׁ מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: כָּל חֵלֶב לַיְיָ וְגוֹמֵר.

95) ראה בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, וראה למעלה ה"א מה שכתבנו שם. 96) "הם דברי רבינו, ראויים אליו" (כסף־משנה).

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת אִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ

יום שני י"ז ניסן ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת. עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה כְּמַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים עַל הַסֵּדֶר. ב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר עוֹלָה. ג) סֵדֶר חַטָּאת. ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִבְּשַׂר חַטָּאת הַפְּנִימִית. ה) שֶׁלֹּא יַבְדִּיל בְּחַטַּאת הָעוֹף. ו) סֵדֶר הָאָשָׁם. ז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בַּמִּקְדָּשׁ. ח) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּם חוּץ לָעֲזָרָה. ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים. י) סֵדֶר הַשְּׁלָמִים. יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים. יב) לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּסֵדֶר מַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה. יג) שֶׁלֹּא יָשִׂים שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוֹטֵא. יד) שֶׁלֹּא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה. טו) שֶׁלֹּא תֵּאָכֵל מִנְחַת כֹּהֵן. טז) שֶׁלֹּא תֵּאָפֶה מִנְחַת חָמֵץ. יז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים שְׁיָרֵי מִנְחוֹת. יח) שֶׁיָּבִיא אָדָם כָּל נְדָרָיו וְנִדְבוֹתָיו בָּרֶגֶל שֶׁפָּגַע בּוֹ רִאשׁוֹן. יט) שֶׁלֹּא יְאַחֵר נִדְרוֹ וְנִדְבָתוֹ וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן. כ) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה. כא) לְהָבִיא קָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה. כב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט קָרְבָּנוֹת חוּץ לָעֲזָרָה. כג) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב קָרְבָּן חוּץ לָעֲזָרָה.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבואר בו כי קרבנות מנפש חיה באים מחמשה מינים, ושקרבנות ציבור ויחיד הם ארבעה מינים.

א. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל מִינֵי נֶפֶשׁ חַיָּה בָּאִין מֵחֲמִשָּׁה מִינִין בִּלְבַד[2]: מִן הַבָּקָר, וּמִן הַכְּבָשִׂים, וּמִן הָעִזִּים, וּמִן הַתּוֹרִים[3], וּמִן בְּנֵי הַיּוֹנָה[4].

2) הם דברים פשוטים ומבוארים בפסוקי התורה. וכן כתב בהקדמה למשניות סדר קדשים. 3) מין ממיני היונים. ואינם כשרים אלא אם הם גדולים (פרק ג מהלכות איסורי המזבח הלכה ב). 4) נקראו "בני היונה", לפי שאינם כשרים אלא בהיותם קטנים.

ב. וְכָל הַקָּרְבָּנוֹת[5], בֵּין שֶׁל צִבּוּר בֵּין שֶׁל יָחִיד, אַרְבָּעָה מִינִין[6]: עוֹלָה, וְחַטָּאת, וְאָשָׁם, וּשְׁלָמִים[7].

5) מנפש חיה. 6) שנאמר (ויקרא ז, לז) "זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים". הרי ארבעה מיני קרבנות של נפש חיה שהם לדורות, פרט למנחה שהיא סולת ומילואים שלא היו אלא לשעה (פירוש המשנה לזבחים פרק ה משנה ח). 7) בהקדמה לסדר קדשים שם כתב רבינו וזה לשונו: "החטאת והאשם והעולה והשלמים או הדומה לשלמים", ובפירוש המשנה שם ביאר דבריו וזה לשונו: "מה שאמרנו בתחילת דברינו במסכת הזאת שלמים או הדומים להם, לא הייתה כוונתינו אלא על אלה השלושה קרבנות רצונו לומר הבכור, והמעשר והפסח לפי שהן דומין לשלמים וכו', וכאן אי אפשר לומר שבכור ומעשר ופסח הם בכלל שלמים, שהרי מנה אותם להלן לחוד, אלא הכוונה לתודה שנקראת שלמים.

ג. וְעוֹד יֵשׁ שָׁם שְׁלֹשָׁה מִינֵי קָרְבַּן יָחִיד, וְהֵם: הַפֶּסַח, וְהַבְּכוֹר, וְהַמַּעֲשֵׂר[8].

8) מעשר בהמה.

ד. כָּל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר הֵן עוֹלָה אוֹ חַטָּאת. וְאֵין בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר שְׁלָמִים, חוּץ מִשְּׁנֵי כְּבָשִׂים הַבָּאִים עִם לֶחֶם הַתְּנוּפָה בָּעֲצֶרֶת[9], וְהֵם הַנִּקְרָאִים זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר[10]. וְאֵין הַצִּבּוּר מַקְרִיבִין אָשָׁם לְעוֹלָם[11] וְלֹא עוֹף[12].

9) כלומר, מנחת שתי הלחם, הקריבה בחג השבועות, כמו שנאמר (ויקרא כג, יז־יט) "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתיים וגו' והקרבתם על הלחם וגו' ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים", ונקראו "לחם תנופה" משום שנאמר (שם, כ) "והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' וגו'". 10) בזבחים נד: במשנה "זבחי שלמי צבור ואשמות". 11) שכל האשמות הכתובים בתורה נאמרו אצל יחיד, וכן מפורש בתמורה יד. "אשם ביחיד איתיה, בצבור ליתיה". 12) כלומר, אף קרבן עוף אין הצבור מקריבים. ומקור הדברים בתמורה שם, בזבחים ד. ומנחות ה. ובספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ו למדו זאת ממה שנאמר בויקרא (א, יד) "ואם מן העוף קרבנו" - "קרבנו (=בלשון יחיד), היחיד מביא עוף ואין הציבור מביא עוף".

ה. קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר הֵם: שְׁנֵי תְּמִידִין[13] שֶׁל כָּל יוֹם, וּמוּסְפֵי שַׁבָּתוֹת וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְהַמּוֹעֲדוֹת[14], וּשְׂעִיר חַטָּאת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים[15]. וְכֵן אִם שָׁגְגוּ בֵּית דִּין[16] וְהוֹרוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה - מֵבִיא כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט פַּר וְשָׂעִיר. הַפָּר עוֹלָה, וְהַשָּׂעִיר חַטָּאת. וְאֵלּוּ הַשְּׂעִירִים הֵם הַנִּקְרָאִים שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה. וְאִם שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ בִּשְׁאָר

1 **הַמִּצְוֹת - מְבִיאִין פַּר לְחַטָּאת, וְהוּא הַנִּקְרָא פַּר הֶעְלֵם**
2 **דָּבָר שֶׁל צִבּוּר.**

13) כבש לעולת התמיד של שחרית וכבש לעולת התמיד של בין הערביים. 14) פסח, עצרת [=שבועות], סוכות, שמיני עצרת, ראש השנה ויום הכיפורים. 15) והוא שעיר הפנימי הנשרף, בן זוגו של שעיר המשתלח. אבל השעיר החיצוני הנאכל, הוא בכלל מוספי המועדות, וכמו כן איל העם שבא ביום הכיפורים, הוא בכלל המוסף. 16) בית דין הגדול.

3 **ו. קָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד הֵם: הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר[17] וְהַפֶּסַח.**
4 **וְהַחֲגִיגָה, וְהִיא שְׁלָמִים. וְהָרְאִיָּה, וְהִיא עוֹלוֹת.**
5 **וְקָרְבַּן הַגֵּר[18]. וְהוּא עוֹלָה מִן הַבְּהֵמָה; אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי**
6 **יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים, וּשְׁנֵיהֶן עוֹלָה[19]; אוֹ שְׁתֵּי**
7 **בְּהֵמוֹת, אַחַת עוֹלָה וְאַחַת שְׁלָמִים[20]. וְהַנּוֹדֵר[21] אוֹ**
8 **הַמִּתְנַדֵּב[22] עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים. וּשְׁלָמִים הַבָּאִין עִם**
9 **הַלֶּחֶם, הֵם הַנִּקְרָאִים תּוֹדָה[23]. וְכֵן קָרְבְּנוֹת הַנָּזִיר[24],**
10 **וְהֵן עוֹלָה וְחַטָּאת וּשְׁלָמִים[25]. וְקָרְבְּנוֹת מְצֹרָע[26], וְהֵן**
11 **חַטָּאת וְאָשָׁם וְעוֹלָה[27]. וְקָרְבְּנוֹת זָבִים[28] וְיוֹלְדוֹת[29],**
12 **וְהֵן חַטָּאת וְעוֹלָה[30]. וְקָרְבַּן הַשּׁוֹגֵג בְּמִצְוַת לֹא**
13 **תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כָּרֵת, וְהוּא חַטָּאת[31]. וְאִם נִסְתַּפֵּק**
14 **לוֹ אִם עָשָׂה אוֹ לֹא עָשָׂה אוֹתוֹ הַחֵטְא - מֵבִיא**
15 **אָשָׁם[32], וְהוּא הַנִּקְרָא אָשָׁם תָּלוּי[33]. וְיֵשׁ עֲבֵרוֹת**
16 **שֶׁמֵּבִיא עֲלֵיהֶן אָשָׁם[34], וְהוּא הַנִּקְרָא אָשָׁם וַדַּאי[35].**
17 **וְכֵן אֵיל הָעוֹלָה וּפַר הַחַטָּאת שֶׁמַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל**
18 **מִשֶּׁלּוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[36] - הֲרֵי הֵן קָרְבַּן יָחִיד. וּפַר**
19 **זֶה הוּא הַנִּקְרָא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכָל אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת**
20 **מְפֹרָשִׁין הֵן בַּתּוֹרָה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֲרוּ דִּינָיו**
21 **בִּמְקוֹמוֹ.**

17) מעשר בהמה. 18) ראה בפרק י"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ד־ה, שאם ירצה הגוי להיכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה, צריך מילה, טבילה והרצאת קרבן, ולמדו כן (כריתות ט.) ממה שנאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגר יהיה לפני ה'" - "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם שנאמר (שמות כד, ה) "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים" - אף גר כן (שחוץ ממילה וטבילה צריך גם קרבן - כישראל). 19) בברייתא כריתות ח: אמרו שאף על פי שהושווה גר לישראל, ובישראל נאמר שהביאו גם עולה וגם שלמים, - לא הושווה כי אם במקצת, ולא לכל הקרבנות, אלא שמביא רק עולות, לפי שנאמר בו (במדבר שם, יד) "ועשה אשה ריח ניחוח לה'" - "איזהו דבר שכולו לה' הוי אומר עולת העוף", שהרי בעולת בהמה, הכהנים נהנים מהעור, מה שאין כן בעוף, ואמרינן שם בגמרא "כל הקינין שבתורה אחד חטאת ואחד עולה, כאן (בגר) שתיהן עולות, הביא חובתו מן הבהמה (עולה אחת) - יצא". 20) בכריתות שם: "הביא חובתו מן הבהמה יצא, עולה ושלמים יצא, מנחה ושלמים לא יצא", וכתב רש"י שם: "עולה ושלמים לאו דווקא (שהרי יוצא בעולה לבד) אלא משום דבעי למיתני מנחה ושלמים לא יצא". ובהשמטות וחידושין משיטה מקובצת שם אות יט כתב, שיש לפרש דעולה ושלמים מיירי בעולת העוף, שדווקא מנחה ושלמים לא יצא, שאינו מין זבח. אבל רבינו הרי כתב מפורש "שתי בהמות". ויש אומרים, שכיוון שהפריש עולה ושלמים אינו יוצא עד שיקריב שתיהן. 21) הוא האומר: "הרי עלי". 22) הוא האומר: "הרי זו". 23) ויקרא ז, יא - יג "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה וגו' על זבח תודת שלמיו". 24) שמביא ביום מלאת ימי נזרו. 25) שנאמר (שם, יד) והקריב את קרבנו לה' כבש בן שנתו תמים אחד לעולה וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת ואיל אחד תמים לשלמים". 26) שמביא ביום השמיני לטהרתו. 27) כמו שנאמר (שם, י - יט): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה וגו' את הכבש האחד וגו' לאשם וגו' ועשה הכהן את החטאת וגו' ואחר ישחט את העולה". 28) זב וזבה שמביאין ביום השמיני לטהרתם. 29) שמביאה ביום הארבעים ואחד לזכר, וביום השמונים ואחד לנקבה. 30) זב וזבה מביאים כל אחד מהן: שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, ויולדת מביאה כבש אחד לעולה ובן יונה או תור לחטאת, ואם אין ידה משגת מביאה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחת לחטאת. 31) קרבן חטאת, שנאמר "ואם נפש אחת תחטא בשגגה וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא". 32) שנאמר "ואם נפש כי תחטא וגו' ולא ידע ואשם ונשא עוונו וגו' והביא איל תמים מן הצאן בערכך לאשם". 33) "מפני שהוא מכפר על הספק ותולה לו עד שיודע לו בוודאי שחטא בשגגה ויקריב חטאתו". 34) ואלו הן: על שפחה חרופה ועל הגזל ועל המעילה ועל טומאת נזיר ועל הצרעת כשיטהר ממנה". 35) "שהרי אינו בא משום ספק". 36) שנאמר "בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה".

22 **ז. כָּל קָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד[37] חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן וּבְאַחֲרָיוּת**
23 **נִסְכֵּיהֶן, חוּץ מִן הַנְּדָבָה[38]. וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר[39]**
24 **אֵינָן חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן וְלֹא בְּאַחֲרָיוּת נִסְכֵּיהֶן[40]. וְאִם**
25 **קָרַב[41] הַזֶּבַח - חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּת נִסְכֵּיהֶם. וְקָרְבַּן**
26 **יָחִיד[42] שֶׁקָּבוּעַ לוֹ זְמַן - הֲרֵי הוּא כְּקָרְבַּן צִבּוּר, וְאֵינוֹ**
27 **חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[43].**

37) שלא קבוע להם זמן. 38) הרי זו עולה או שלמים. 39) והם הקרבנות שקבוע להם זמן. 40) ש"עבר זמנו - בטל קרבנו". 41) גמרא בתמורה שם. לפי שזמן הנסכים אינו עובר, ומביא אדם נסכיו לאחר זמן. 42) כגון קרבן פסח או פר ואיל של יום הכיפורים. 43) שהרי קבוע להם זמן.

28 **ח. כָּל עוֹלַת בְּהֵמָה אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַזְּכָרִים**
29 **בִּלְבַד[44]. וְהִיא בָּאָה מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים[45] וּמִן**
30 **הַבָּקָר[46], בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים[47]. וּמִן הַתּוֹרִים וּבְנֵי**
31 **יוֹנָה[48], וְאֶחָד בָּהֶן הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה[49].**

44) שנאמר (ויקרא א, ג) "אם עולה קרבנו וגו' זכר תמים יקריבנו". וכן נאמר (שם א, י) "זכר תמים יקריבנו". 45) שנאמר (שם) "ואם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים לעולה וגו'". 46) שנאמר (שם, ג) "אם עולה קרבנו וגו'". 47) שנאמר (שם כב, כז) "שור או כשב או עז כי ייולד והיה שבעת ימים תחת אמו וביום השמיני והלאה יירצה לקרבן אשה לה'". 48) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה קרבנו לה' והקריב מן התורים או מן בני היונה את קרבנו". וראה בפרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכה ב, כי תורים קטנים ובני יונה גדולים - פסולין. 49) שנאמר (שם כב, יח־יט) "איש איש וגו' אשר יקריבו לה' לעולה לרצונכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים", הרי ציינה התורה "תמים זכר בבקר בכבשים ובעזים" ומזה למדו (תמורה יד. ל. מנחות ו. כה. קדושין כד:) כי יש "תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעופות".

1 **ט. חַטָּאת בָּאָה מֵחֲמֵשֶׁת הַמִּינִים[50] הָאֵלּוּ, מִן**
2 **הַזְּכָרִים וּמִן הַנְּקֵבוֹת[51], מִן הַגְּדוֹלִים וּמִן הַקְּטַנִּים[52].**

50) מן הבקר, מן הכבשים, מן העזים, מן התורים ומן בני היונה. כלומר, יש חטאת הקריבה ממין זה, ויש הקריבה ממין זה וכו'. בכהן משיח נאמר פר (שם ד, ג): "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר וגו' לחטאת", וכמו כן נאמר בהעלם דבר של צבור (שם, יג־יד) "ונעלם דבר מעיני הקהל וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת", ובנשיא נאמר שעיר עזים (שם, כב־כג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". ובשגגת הדיוט - כבשה, שנאמר (שם, לב) "ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה", ובקרבן עולה ויורד נאמר (שם ה, ז) "שתי תורים או שני בני יונה לה' אחד לחטאת ואחד לעולה". 51) בנשיא נאמר (שם ד, כג) "שעיר עזים זכר תמים", בכהן משיח (שם, ג) והעלם דבר של צבור (שם שם, יד) נאמר "פר בן בקר", ובשגגת הדיוט נאמר (שם, לב) "נקבה תמימה". 52) פר ושעיר הם גדולים, בני שתיים, וכבשה היא קטנה, בת שנה.

3 **י. הָאָשָׁם אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִזִּכְרֵי כְּבָשִׂים בִּלְבַד[53]. יֵשׁ**
4 **אָשָׁם בָּא מִגְּדוֹלֵי מִין זֶה[54], וְיֵשׁ אָשָׁם בָּא מִן**
5 **הַקְּטַנִּים[55].**

53) כן נאמר שם ה, טו־יח, כה "איל תמים", וכן נאמר בנזיר (במדבר ו, יב) "והביא כבש בן שנתו לאשם". 54) האשמות שבספר ויקרא (שם) הם אילים, בני שנתיים. 55) אשם של נזיר שבספר במדבר (שם) הוא כבש בן שנתו.

6 **יא. הַשְּׁלָמִים בָּאִים מִן הַכְּבָשִׂים[56] וּמִן הָעִזִּים[57] וּמִן**
7 **הַבָּקָר[58], מִזְּכָרִים וּמִנְּקֵבוֹת[59], מִן הַגְּדוֹלִים וּמִן**
8 **הַקְּטַנִּים[60]. וְאֵין הָעוֹף בָּא שְׁלָמִים[61]. הַקְּטַנִּים[62] הֵם**
9 **מִבֶּן שְׁמֹנַת יָמִים[63] עַד שָׁנָה[64] תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם[65].**
10 **אִם נִתְעַבְּרָה שָׁנָה - נִתְעַבְּרָה לוֹ[66]. וְהַגְּדוֹלִים: בַּבָּקָר**
11 **- עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים שְׁלֵמוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, וּבַצֹּאן - עַד**
12 **שְׁתֵּי שָׁנִים שְׁלֵמוֹת מִיּוֹם לְיוֹם. יוֹתֵר עַל זֶה - הֲרֵי**
13 **הוּא זָקֵן, וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ[67].**

56) שנאמר (ויקרא ג, ו־ז) "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים וגו' אם כשב הוא מקריב את קרבנו". 57) שנאמר (שם, יב) "ואם עז קרבנו". 58) שנאמר (שם, א) "ואם זבח שלמים קרבנו, אם מן הבקר הוא מקריב". 59) שנאמר (שם ג, א־ו) "ואם זבח שלמים קרבנו וגו' אם זכר אם נקבה וגו', ואם מן הצאן קרבנו וגו' זכר או נקבה". 60) שנאמר (שם כב, כז) "שור או כשב או עז כי ייולד והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה יירצה לקרבן אשה לה'". וגם "כשב" (הנאמר שם ג, ז) הוא בן שנה (להלן שם) ו"מן הבקר" (הנאמר שם ג, א) הוא מן הגדולים. 61) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה", ודרשו בספרא (שם דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ב) "העוף עולה, ואין העוף שלמים". 62) שבכל הקרבנות, והם כבש וכבשה שבצאן, ועגל שבבקר. 63) שנאמר (שם כב, כז) "ומיום השמיני והלאה יירצה". 64) פרה פרק א משנה ג: "כבשים בני שנה", ולא יותר משנה. 65) שם במשנה. כלומר, שנה שלו ולא שנה של עולם הנגמרת בתשרי, שנאמר (שם יב, ו) "כבש בן שנתו" ודרשו (נדה מז:) "שנתו שלו ולא שנה של מנין העולם". 66) וכשר עד שיעברו עליו שלושה עשר חודש. ומקור הדברים בתוספתא פרה פרק א בדעת חכמים ש"כבשים בני שנה האמורים בתורה - מאחד בניסן לאחד בניסן, מתשעה באב לתשעה באב, ונתעברה שנה נתעברה לו". 67) בפרה שם משנה ב: "ר' יוסי הגלילי אומר פרים בני שתיים, שנאמר (במדבר ח, ח) ופר שני ("שני" זה מיותר, והוא מתפרש: בן שתיים) בן בקר תקח לחטאת, וחכמים אומרים אף בני שלוש, רבי מאיר אומר אף בני ארבע ובני חמש כשרים, אלא שאין מביאין זקנים מפני הכבוד", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "הלכה כחכמים והיות הזקנים מן הבהמות מתועבים בכל הקרבנות הנה הוא מאמר אמיתי וכאילו עניינו קרוב ממום רצונו לומר הזקן ותש כח". וסובר רבינו שלא בא ר' מאיר לחלוק על דברי חכמים, אלא לפרש דבריהם, שמה שאמרו "אף בני שלוש", אין הכוונה שיותר משלוש פסולים, אלא שאין מביאין אותו מפני הכבוד, ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה ו, שהזקן אינו כשר לעבודה, היינו בזקן שתשש כחו, וזקן זה פסול (משנה למלך בהלכות איסורי מזבח שם ובפרק א מהלכות פרה אדומה הלכה א).

14 **יב. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַקָּרְבָּנוֹת כְּשֵׁרִין מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי**
15 **וָהָלְאָה - אֵין מַקְרִיבִין לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא מִיּוֹם שְׁלִשִׁים**
16 **וָהָלְאָה[68]. חוּץ מִן הַבְּכוֹר[69] וּמִן הַפֶּסַח וּמִן**
17 **הַמַּעֲשֵׂר[70], שֶׁאִם רָצָה לְהַקְרִיבָן בַּשְּׁמִינִי לְכַתְּחִלָּה -**
18 **מַקְרִיב.**

68) בפרה שם משנה ד: "כשרין מיום ל' והלאה, ואף ביום ל' ואם הקריבם ביום שמיני כשרים". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ואמר אם הקריבם ביום השמיני יצא זה לשון התורה (ויקרא כב, כז) "ומיום השמיני והלאה יירצה" ואמר בבכור (שמות כב, כט) "ביום השמיני תתנו לי", ואמרו:

אמו אמו לגזירה שווה, מה אמו האמור בבכור כשר לשמיני עצמו אף אמו האמור כאן כשר לשמיני עצמו, וזה שהתיר הקרבתו בדיעבד, אבל לכתחילה לא תקרב אלא מיום שלושים, כאמרו: "והלאה יירצה". 69) שם במשנה. שלא נאמר בו "והלאה", אלא "ביום השמיני תתנו לי", להורות שמותר לכתחילה ביום השמיני. 70) "שנשתוו לבכור לעניין מתן דמים בחמישי מזבחים". ובמשנה שם נזכרו גם נדרים ונדבות שמקריבם לכתחילה ביום השמיני, וצריך עיון, למה השמיטם רבינו.

1 **יג. שָׁעוֹת מוֹנִין לְקָדָשִׁים, וְאִם הוֹסִיפוּ שָׁעָה אַחַת[71]**
2 **אוֹ פָּחֲתוּ שָׁעָה[72] - פְּסוּלִין. כֵּיצַד? קָרְבָּן שֶׁמִּצְוָתוֹ**
3 **לִהְיוֹת בֶּן שָׁנָה[73], אִם הוֹסִיף עַל הַשָּׁנָה שָׁעָה אַחַת -**
4 **נִפְסָל. אֲפִלּוּ הָיָה בֶּן שָׁנָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה וְהוֹסִיף עַל**
5 **הַשָּׁנָה בִּשְׁעַת זְרִיקָה - נִפְסָל[74], עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן שָׁנָה**
6 **עַד שְׁעַת זְרִיקָה. וְכֵן בְּכָל הַזְּבָחִים.**

71) כגון שנולד בארבעה עשר בניסן בשעה התשיעית, הוא כשר עד שעה זו, ומכאן ואילך הוא פסול. 72) כגון באילים שצריכים להיות בני שנתיים, היינו שנה ושלושים ואחד יום, אם נולד בשנה התשיעית, אינו כשר אלא כשיהיה בן שנה ושלושים ואחד יום ובשעה התשיעית. 73) ולא יותר. 74) שנאמר (שמות יב, ה) "שה תמים זכר בן שנה", "שיהא תמים ובן שנה בשעת שחיטה, בקבלה בהולכה בזריקה מנין? תלמוד לומר "יהיה" כל הוויותיו לא יהיו אלא תם ובן שנה" (זבחים שם).

7 **יד. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה כֶּבֶשׂ אוֹ כִּבְשָׂה אוֹ**
8 **כְּבָשִׂים - הֲרֵי אֵלּוּ בְּנֵי שָׁנָה[75]. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר**
9 **אַיִל אוֹ אֵילִים[76] - הֵם הַזְּכָרִים בְּנֵי שְׁנָתַיִם[77].**
10 **וּמֵאֵימָתַי יִקָּרֵא אַיִל? מִשֶּׁיִּכָּנֵס בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה אֶחָד**
11 **וּשְׁלֹשִׁים יוֹם[78]. אֲבָל בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים אֵינוֹ כָּשֵׁר לֹא**
12 **לְכֶבֶשׂ[79] וְלֹא לְאַיִל, וְהוּא הַנִּקְרָא פַּלְגָּס[80]. וְכָל מָקוֹם**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ עֵגֶל - הֲרֵי זֶה בֶּן שָׁנָה[81]. פַּר - בֶּן**
14 **שְׁתַּיִם[82]. שְׂעִיר עִזִּים - [בֶּן שָׁנָה. שָׂעִיר] - בֶּן שְׁתַּיִם.**
15 **כָּל שָׁנָה שְׁנִיָּה הוּא נִקְרָא שָׂעִיר.**

75) פרה שם משנה ג: "כבשים בני שנה", כלומר, בתוך השנה, ולא יותר משנה. 76) פרה שם: "ואילים בני שתיים", שאיל לשון קשה, כמו את אילי הארץ (יחזקאל יז, יג. ראה ביבמות כא.), אף כאן קשה - בן שתי שנים. 77) ולא פחות. 78) פרה שם במשנה: "בן שלושה עשר חודש ויום אחד הרי זה איל". 79) לכבש אינו כשר, לאחר שמלאה לו שנה, ואפילו בתוך שלושים יום. 80) שם: "רבי טרפון קורהו פלגס", "פלגס מלה מורכבת, פלג גס, רצה לומר העדר הגדר, - שיצא מגדר מה, ולא הגיע לגדר שאחריו, אבל נשאר בין הגדרים". 81) ראש השנה י. "שהיה רבי מאיר אומר כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם - בן שנה", ולא יותר משנה, "שכתוב (ויקרא ט, ג) ועגל וכבש בני שנה". 82) כלומר, לא פחות מבן שתים, אבל יותר מבן שתיים, עד שלוש שנים שלימות - כשר. ומקור הדברים בפרה שם משנה ב: "ר' יוסי הגלילי אומר פרים בני שתיים וכו' וחכמים אומרים אף בני שלוש". וסובר רבינו כי לא נחלקו אלא ביותר משתי שנים, אבל בפחות משתי שנים - לדברי כולם פסולים.

16 **טו. כָּל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר - זְכָרִים. וְכָל חַטָּאוֹת שֶׁל**
17 **צִבּוּר - מִן הָעִזִּים[83] אוֹ מִן הַבָּקָר[84], וְאֵין בָּהֶן מִן**
18 **הַכְּבָשִׂים. וְכָל עוֹלוֹת הַצִּבּוּר[85] - מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן**
19 **הַבָּקָר, וְאֵין לָהֶן עוֹלָה מִן הָעִזִּים. כָּל חַטַּאת יָחִיד -**
20 **נְקֵבָה[86], וְתֵאָכֵל לַכֹּהֲנִים[87], וְאֵינָהּ בָּאָה מִן הַבָּקָר[88].**
21 **חוּץ מִשָּׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[89]: חַטַּאת נָשִׂיא, שֶׁהִיא עֵז[90],**
22 **וְנֶאֱכֶלֶת[91]. וְחַטַּאת כֹּהֵן מָשִׁיחַ, שֶׁהוּא פַּר[92],**
23 **וְנִשְׂרֶפֶת[93]. וְהוּא פַּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת. וְהַשְּׁלִישִׁי**
24 **- פַּר שֶׁמֵּבִיא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהוּא חַטָּאת,**
25 **וְנִשְׂרָף[94].**

83) היינו כל שעירי ראשי חדשים והמועדות. 84) פר העלם דבר של צבור בשאר המצוות (חוץ מעבודה זרה). 85) כל זה מפורש בפסוקי התורה. 86) שנאמר (ויקרא ד, כז, כח, לב) "ואם נפש אחת תחטא וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא וגו', ואם כבש יביא קרבנו לחטאת, נקבה תמימה יביאנה", וכמו כן אצל עולה ויורד (שם ה, ו) "והביא וגו' נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת". 87) משנה זבחים נג. "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה", שנאמר (שם ו, כב) "כל זכר בכהנים יאכל אותה". ואף שעירת עבודה זרה של יחיד (במדבר טו, כז) בכלל זה, ודלא כדעת רבינו נסים שהביא הראב"ד להלן הלכה טז. 88) שלא נאמר אלא "כשבה או שעירת עזים לחטאת", כנ"ל. 89) שאינן דומות לשאר חטאות היחיד. 90) כלומר, אינה באה אלא מן העזים, ולא מן הכבשים כשאר חטאות, ובא זכר ולא נקבה, שנאמר (ויקרא ד, כג) "והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". 91) ככל החטאות החיצוניות. 92) ולא כשאר חטאות, שנאמר (שם, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת". 93) כדין חטאות הפנימיות, שנאמר (שם, יב) "והוציא את כל הפר מחוץ למחנה וגו' ושרף אותו וגו'. 94) כלומר, גם זה אינן כשאר החטאות, שנאמר (שם טז, ג) "בזאת יבוא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת". וכמו כן אינו נאכל כשאר חטאות, אלא נשרף כחטאות הפנימיות, שנאמר (שם, כז) "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש וגו'".

26 **טז. כָּל חַטָּאוֹת שֶׁל צִבּוּר נֶאֱכָלוֹת[95], חוּץ מִשָּׂעִיר**
27 **שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחֻבְּרוּ מִשְׁתַּלֵּחַ[96], וְכֵן שְׂעִירֵי**
28 **עֲבוֹדָה זָרָה[97] וּפַר הֶעְלֵם[98]. וּפַר הַבָּא עַל כָּל**
29 **הַמִּצְוֹת[99] וּפַר הֶעְלֵם נִקְרָאִים פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין,**
30 **וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה נִקְרָאִים שְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים.**
31 **הָא לָמַדְתָּ, שֶׁחָמֵשׁ חַטָּאוֹת הֵם הַנִّשְׂרָפוֹת, שְׁתַּיִם**
32 **לְיָחִיד[100] וְשָׁלֹשׁ לְצִבּוּר[101].**

95) כן הוא בזבחים נב: נג. במשנה: חטאות הצבור והיחיד וכו' ונאכלין כו' לזכרי כהונה". 96) שהוא נשרף, שנאמר

(שם) "ואת שעיר החטאת וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש וגו'". 97) שאם הורו בית־הדין הגדול בשגגה להתיר עבודה זרה ושגגו העם בהוראתן ועשו העם וכו' ואחר כך נודע חטאתן חייבין כל שבט ושבט להביא שעיר לחטאת ופר לעולה (במדבר טו, כד). ואף על פי שלא מפורש שם שדינם בשריפה, למדו זאת בספרא (ויקרא דבורא דחובה פרק ו הלכה י) ממה שנאמר (ויקרא ד, כא) "חטאת הקהל הוא" - בניין אב לכל חטאות הקהל שישרפו". ובזבחים לט: למדו מן הפסוק "כאשר עשה לפר החטאת", ששעירי עבודה זרה צריכים הזאות בפנים. 98) פר העלם דבר של צבור, שאם שגגו בית־דין בשאר כריתות, מביא כל שבט ושבט פר לחטאת, והוא נשרף, שנאמר (שם, יג־כא) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם וגו' והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". 99) הוא פר כהן משיח, ראה למעלה הלכה טו. 100) פר כהן משיח, ופר כהן גדול ביום הכיפורים. 101) שעירי עבודה זרה, שעיר יום הכיפורים הפנימי (חברו של שעיר המשתלח) ופר העלם דבר של צבור.

1 **יז. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ נִקְרָאִים זְבָחִים. וְכָל הָעוֹלוֹת**
2 **וְהַחַטָּאוֹת וְהָאֲשָׁמוֹת וּשְׁנֵי כִּבְשֵׁי שְׁלָמִים שֶׁל עֲצֶרֶת**
3 **נִקְרָאִים קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. אֲבָל שְׁלָמִים שֶׁל יָחִיד**
4 **וְהַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח נִקְרָאִים קָדָשִׁים קַלִּים[102].**

102) ושחיטתן בכל מקום בעזרה ונאכלין בכל העיר.

5 **יח. הָאֵיבָרִים שֶׁשּׁוֹרְפִין אוֹתָן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ מִן**
6 **הַחַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת וּמִן הָאֲשָׁמוֹת וּמִן הַשְּׁלָמִים הֵם**
7 **הַנִּקְרָאִין אִמּוּרִין[103]. וְאֵלּוּ הֵן הָאִמּוּרִין שֶׁל שׁוֹר אוֹ**
8 **שֶׁל עֵז: הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב[104], וּבִכְלָיוֹ חֵלֶב**
9 **שֶׁעַל גַּבֵּי הַקֵּבָה[105], וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְחֵלֶב שֶׁעֲלֵיהֶן[106]**
10 **עִם הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים[107], וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד[108],**
11 **וְנוֹטֵל מִן הַכָּבֵד מְעַט עִם הַיּוֹתֶרֶת[109]. וְאִם הָיָה**
12 **הַקָּרְבָּן מִמִּין הַכְּבָשִׂים - מוֹסִיף עַל אֵלּוּ הָאַלְיָה**
13 **תְּמִימָה[110] עִם הַחֲלָיוֹת מִן הַשִּׁדְרָה[111] עַד מְקוֹם**
14 **הַכְּלָיוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: לְעֻמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה[112]. וְכָל**
15 **הָאֵמּוּרִין נִשְׂרָפִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[113].**

103) "רצונו לומר הדברים שציווה (שאמר) ה' לשרפן" (רבינו בהקדמה לסדר קדשים). והערוך (ערך מר) פירש, שנקראו כן על שם שהם מורים ואדונים על כל האברים. ובמשנה למלך כאן כתב, שזהו מלשון "את ה' האמרת - יתאמרו כל פועל און". 104) שם, "והקריב וכו' את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב".[ובתוספתא חולין סוף פרק ט אמרו: "ואלו הן אמורין שתי כליות ויותרת הכבד ואליה, ואלו הן החלבים האסורים באכילה. וכן צריך לפרש בתוספתא זבחים פרק א: "הקטר חלבים ואימורין". וראה בפירוש רבינו אליהו מלונדריש ברכות פרק א משנה ג שגם הוא כתב כדברי רבינו שאמורים וחלבים היינו הך]. 105) בתוספתא שם ובספרא ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יד הלכה ו): "את כל החלב אשר על הקרב רבי ישמעאל אומר להביא את החלב שעל הקבה, רבי עקיבא אומר להביא את החלב שעל הדקים" ופסק רבינו כר' ישמעאל. והכסף משנה כאן תמה, למה לא פסק רבינו כרבי עקיבא? וראה בלחם משנה פרק ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו ובמשנה למלך פרק י"ג מהלכות שגגות הלכה ה, מה שתירץ בזה. 106) ויקרא שם: "ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן". 107) שם: "ואת החלב אשר עליהן אשר על הכסלים" ומפרש רש"י שם: "החלב שעל הכליות כשהבהמה חיה הוא בגובה הכסלים והם מלמטה, וזהו החלב שתחת המתניים וכו' הנראה למעלה בגובה הכסלים ובתחתיתו הבשר חופהו". 108) שם: "ואת היותרת על הכבד על הכליות יסירנה", "והוא הקצה התחתון היוצא ממנו כמו הבהן מן היד", והיינו אצבע הכבד שנזכר בתמיד פרק ד משנה ג. 109) בספרא (ויקרא שם הלכה ז): "הדבר שקול (=ספק) שיטול מן הכבד על היותרת [או] (ו)מן היותרת על הכבד (=אם שיניח מעט מהיותרת על הכבד והשאר יסירנה ויהיה פירוש הכתוב ואת היותרת הנשאר חוץ מהכבד יסירנה ויקטירנה, או את היותרת עם מעט הכבד יסירנה, - דרך הקדש) כשהוא אומר ואת היותרת על הכבד ומן החטאת והקטיר המזבחה, שיטול מן הכבד על היותרת". ובמקום אחר (ויקרא ט, י) הוא אומר: "ואת היותרת מן הכבד". 110) שם (ג, ז־ט): "אם כשב הוא מקריב וגו' והקריב וגו' אשה לה' חלבו האליה תמימה". 111) כלומר, "עם החוליות הסמוכות לה, והן החוליות אשר בין הירכיים שקורין אותם הטבחים שדרתא". 112) בספרא (שם פרק יט הלכה ג): "יכול יטלנה עם השדרה תלמוד לומר לעומת העצה, אי לעומת העצה יכול לא ייכנס לפנים מן העצה, תלמוד לומר יסירה, ייכנס לפנים מן העצה". ומשמע לרבינו דהיינו שיטול עמו חוליות השדרה, ולא מיעט אלא שלא ייטול את כל השדרה (כסף משנה). 113) שנאמר (שם, ה) "והקטירו אותו בני אהרן המזבחה על העולה", וזהו מזבח החיצון, שהרי המזבח הפנימי אסור להעלות עליו אלא קטורת כמפורש בשמות ל, ט (כסף משנה).

16 **יט. הָיְתָה הַבְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁכָּלוּ חֲדָשָׁיו**
17 **שֶׁל עֻבָּר, וַאֲפִלּוּ נִמְצָא חַי[114] - אֵינוֹ מַעֲלֶה חֶלְבּוֹ עִם**
18 **חֵלֶב אִמּוֹ, אֶלָּא חֵלֶב אִמּוֹ בִּלְבַד[115], וַהֲרֵי הָעֻבָּר**
19 **כְּאֶחָד מֵאֵיבָרֶיהָ.**

114) שחלבו כחלב הבהמה והאוכלו חייב כרת. 115) בספרא ויקרא (שם פרשה יד הלכה ה): "למה נאמר חלב ושתי כליות באשם מוציא מכלל השליל (שהרי זכר הוא האשם), אף חלב ושתי כליות [ה]אמורין כאן (בשלמים) מוציא מכלל השליל" (=עובר שנמצא במעי הבהמה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר בו דיני נסכים ומנחת נסכים, ואיזה קרבן טעון נסכים, ומה הוא שיעורם של נסכים.

20 **א. הַיַּיִן וְהַסֹּלֶת שֶׁמְּבִיאִין עִם הַקָּרְבָּן[2] הֵם הַנִّקְרָאִין**
21 **נְסָכִים[3], וְהַסֹּלֶת לְבַדָּהּ נִקְרֵאת מִנְחַת נְסָכִים[4]. וּמִנְחַת**

1 **נְסָכִים אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא תְּנוּפָה[5] וְלֹא הַגָּשָׁה[6] וְלֹא**
2 **לְבוֹנָה[7], אֲבָל טְעוּנָה מֶלַח[8]. וְכֻלָּהּ נִשְׂרֶפֶת[9] עַל מִזְבַּח**
3 **הַחִיצוֹן[10]. וְיִתְנַסֵּךְ הַיַּיִן עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְאֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ**
4 **עַל הָאֵשׁ[11], אֶלָּא מַגְבִּיהַּ יָדוֹ[12] וְיוֹצֵק עַל הַיְסוֹד[13]**
5 **וְהוּא יוֹרֵד לַשִּׁיתִין[14].**

2) היינו עולת בהמה ושלמים וחטאת מצורע ואשמו הטעונין נסכים (להלן הלכה ב). 3) ראה זבחים ה. ט. ברכות טו: (ועיין רש"י שם) ופסחים צו: ועוד. 4) ראה שבועות יא. זבחים קט: מנחות ח. ועוד. 5) "תנופה היא שמנענעים לארבע הרוחות" (רבינו בפירוש המשנה מנחות פ"ה משנה ה). 6) "הגשה היא שמגישין לקרן המזבח וכו', והוא מה שנאמר והגישה אל המזבח או והגישו" (רבינו שם). ובמשנה מנחות סא. שנינו: "ומנחת נסכים אין טעונות הגשה ולא תנופה", תנופה אין בה, שהרי לא כתוב בה, והגשה אין בה שנתמעטה בגמרא (שם ס: סא.) ממה שנאמר במנחת מרחשת (ויקרא ב, ח) "והקריב אל הכהן והגישה אל המזבח", "והקריבה" משמע מיעוט, אותה, שבאה בגלל עצמה. ולא מנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה, אלא בגלל הזבח. 7) שם נט. במשנה "מנחת נסכים טעונה שמן ואין טעונה לבונה". ולמדו זאת בגמרא שם, ממה שנאמר במנחת העומר (שם ב, טו) "ושמת עליה לבונה" – עליה לבונה, ולא על מנחת נסכים לבונה. 8) מנחות כ. ולמדו זאת ממה שנאמר (שם, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וראה גם בספרא פ' ויקרא (דבורא דנדבה פרק יד הלכה ג). ורק המנחה, כלומר הסולת, טעונה מלח. אבל היין אינו טעון מלח (פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא). 9) משנה במנחות עד: "ומנחת נסכים למזבח, ואין בהן לכהנים". 10) שהרי על המזבח הפנימי אסור להעלות אלא קטורת בלבד, ראה למעלה פ"א הערה קמח. 11) פשוט הוא בסוכה מח: מט: . וגם שמואל האומר (זבחים צא:) "המתנדב יין מביא ומזלפן על גבי האישים", לא אמר כן אלא במתנדב יין, אבל בנסכים הבאים בשביל הקרבן הכל מודים שמתנסך על גבי המזבח (עיין רש"י שם), ורבינו פסק (להלן פט"ז הלכה יד), שגם המתנדב יין מנסכו כולו על גבי השיתין (הר המוריה). 12) לאו דוקא, שלא אמרו בסוכה מח: "הגבה ידך" (ראה פ"י מה' תמידין ומוספין הלכה ח) – אלא בניסוך המים דוקא שאינו מפורש בתורה, אלא הוא הלכה למשה מסיני ואין הצדוקים מודים בזה, ולפיכך חששו שמא כהן זה צדוקי הוא ויסוך על רגליו, אבל בניסוך היין המפורש בתורה, אין חשש זה קיים (כסף־משנה). (ראה עוד להלן). 13) הראב"ד השיג עליו, וכתב: "זה שיבוש, שלא היה יוצק על היסוד, אלא בספל של יין שהיה בקרן מערבית דרומית" (ראה בסוכה מח. ובדברי רבינו להלן פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ז). והכסף־משנה כתב שלא נזכרו ספלים אלא בניסוך של חג, אבל ניסוך של כל ימות השנה היה על היסוד. (ולפי דבריו יש להבין, גם ממה שאמר רבינו למעלה "מגביה ידו", שמכיון שמנסך על היסוד, ולא בספלים שבראש המזבח, בוודאי הוא עומד על היסוד, ומכיון שמקומו של ניסוך הוא למעלה מחוט הסיקרא (זבחים סג. ולהלן פ"ז הלכה י), אם לא יגביה ידיו, נמצא מנסך למטה מחוט הסיקרא, אבל אם הוא מגביה ידיו – הרי הוא ארבע אמות ויותר, שהן עשרים וארבעה טפחים ויותר, ויחד עם חמשת הטפחים של היסוד למעלה (פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה ז), הרי הוא מנסך למעלה מעשרים ותשעה טפחים שהוא מחצית המזבח (למעלה שם הלכה ח). וצריך עיון, למה לא הרגיש בזה הכסף־משנה). 14) שהיו ביסוד המזבח, ראה למעלה שם הלכה יא.

6 **ב. אֵין טָעוּן נְסָכִים אֶלָּא עוֹלַת בְּהֵמָה[15] וּשְׁלָמִים**
7 **בִּלְבַד[16], בֵּין הָיוּ קָרְבַּן צִבּוּר אוֹ קָרְבַּן יָחִיד. אוֹ כֶּבֶשׂ**
8 **יוֹלֶדֶת[17] וְאֵילוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל[18], הוֹאִיל וְהֵן עוֹלוֹת[19]**
9 **טְעוּנִים נְסָכִים[20]. אֲבָל הָעוֹף[21] וְהָאֲשָׁמוֹת וְהַחַטָּאוֹת[22]**
10 **- אֵין מְבִיאִין עִמָּהֶם נְסָכִים; חוּץ מֵחַטַּאת מְצֹרָע**
11 **וַאֲשָׁמוֹ[23], שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ נִסְכֵּיהֶם בַּתּוֹרָה[24].**

15) ולא עולת העוף, ראה המשך ההלכה. 16) משנה במנחות צ: "כל קרבנות הציבור והיחיד טעונין נסכים חוץ מן הבכור והמעשר והפסח והחטאת והאשם", ובגמרא שם: "תנו רבנן, ועשיתם אשה לה' (במדבר טו, ג וגו' ויין לנסך) יכול כל העולה לאישים יהא טעון נסכים וכו', תלמוד לומר (שם) "עולה". שלמים מנין, תלמוד לומר (שם) זבח" וכו'. 17) עולת יולדת (ויקרא יב, ו). 18) שם טז, ג "ואיל לעולה". 19) אף־על־פי שאינם באים בנדר ונדבה (ראה להלן הלכה ג). 20) שנתרבו במיוחד במה שנאמר (במדבר טו, ה־ו) "ויין לנסך רביעית וגו' לכבש האחד או לאיל וגו'", - "לכבש זו עולת יולדת, לאיל לרבות אילו של אהרן" (מנחות צא:). 21) שם בגמרא צ: לפי ר' יאשיה למדו כן ממה שנאמר (שם, ג) "מן הבקר או מן הצאן" – ולא עולת העוף, ולפי ר' יונתן ממה שנאמר (שם) "זבח", ועוף אינו זבח, שהרי הוא במליקה ולא בשחיטה. 22) במשנה שם: "חוץ מן הבכור וכו' והחטאת והאשם". וראה להלן הלכה ג שנתמעטו מן הפסוק. וטעם הדבר, אמר ר' שמעון (סוטה טו.) "שלא יהא קרבנו מהודר", מאחר שהם באים על חטא. 23) שם במשנה: "אלא שחטאתו של מצורע ואשמו, טעונין נסכים", ובסוטה שם: "שאין באין על חטא". 24) למדו כן שם צא. ממה שנאמר (ויקרא יד, י): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ולוג אחד שמן", ואמרו (שם): "במנחה הבאה מן הזבח הכתוב מדבר וכו', ועדיין איני יודע אם טעונה נסכים ואם לאו, תלמוד לומר (במדבר טו, ה) "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" – "עולה" זו עולת מצורע. "זבח" זו חטאת מצורע. "או לזבח" זו אשם מצורע". הרי ששלשתן טעונים נסכים.

12 **ג. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מְבִיאִין נְסָכִים עִם הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם?**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ נְדָבָה - דָּבָר הַבָּא בְּנֶדֶר**
14 **וּנְדָבָה[25]; יָצְאוּ חַטָּאת וְאָשָׁם וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח,**
15 **הוֹאִיל וְאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה - אֵין טְעוּנִין נְסָכִים.**
16 **וּמִנַּיִן לְהָבִיא שַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְעוֹלַת רְאִיָּה[26] לְנְסָכִים?**
17 **שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם[27].**

25) מנחות צ: 26) אע"פ שאינם באים בנדר ונדבה. 27) מנחות שם.

1 **ד. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר נְסָכִים? נִסְכֵּי כֶּבֶשׂ אוֹ כִּבְשָׂה -**
2 **עִשָּׂרוֹן סֹלֶת בָּלוּל בִּרְבִיעִית הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ**
3 **רְבִיעִית הַהִין[28]. וְכֵן נִסְכֵּי הָעֵז[29], בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל[30],**
4 **בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[31], אוֹ נִסְכֵּי רָחֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
5 **גְּדוֹלָה[32]. אֲבָל נִסְכֵּי אַיִל הֵן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים סֹלֶת בָּלוּל**
6 **בִּשְׁלִישִׁית הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ שְׁלִישִׁית הַהִין[33].**
7 **וְנִסְכֵּי הַפָּר אוֹ הָעֵגֶל, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - שְׁלֹשָׁה**
8 **עֶשְׂרוֹנִים סֹלֶת בָּלוּל בַּחֲצִי הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ חֲצִי**
9 **הַהִין[34].**

28) כן מפורש בתורה (שם, ד־ה) "והקריב המקריב קרבנו לה' מנחה סולת עשרון, בלול ברביעת ההין שמן, ויין לנסך רביעית ההין תעשה לעולה או לזבח לכבש האחד". וראה להלן הלכה ז מה היא מדת ההין. 29) שנאמר (שם, יא) "ככה יעשה וגו' לשה בכבשים או בעזים". 30) במנחות צא: אמרו: "או בעזים" (שם), מה תלמוד־לומר (והלא עזים בכלל כבשים הם – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם) בין נסכי כבש לבין נסכי איל (ראה בהמשך ההלכה), יכול בין נסכי גדי (=קטן) לנסכי שעיר (=גדול), תלמוד־לומר או בעזים, וכן הוא בשקלים פ"ה משנה ג (הובא במנחות צב.). 31) שקלים שם: "ד' חותמות היו במקדש וכתוב עליהן עגל, זכר, גדי, וחוטא. גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות (=שמאותו חותם שכתוב עליו גדי, היו לוקחין נסכים לקרבן צאן, בין גדולים בין קטנים, בין זכרים בין נקבות – רש"י מנחות שם) חוץ משל אילים". 32) במנחות צא: "או לשה בכבשים (במדבר שם, יא), מה תלמוד־לומר (והלא כבר נאמר שם, ה "או לזבח לכבש האחד" – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם) בין נסכי כבש לנסכי איל, יכול נחלק בין נסכי כבשה לנסכי רחלה, תלמוד־לומר או לשה בכבשים", וכמו כן נאמר שם בגמרא "בדיק לן רבא, נסכי רחלה בכמה, ופשיטנא ליה ממתניתין" (דשקלים שם). 33) במדבר שם, ו־ז: "או לאיל תעשה מנחה סולת שני עשרונים בלולה בשמן שלישית ההין, ויין לנסך שלישית ההין תקריב ריח ניחוח לה'". 34) שם, ח־יא: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח, לפלא נדר או שלמים לה', והקריב על בן הבקר מנחה סולת שלשה עשרונים בלול בשמן חצי ההין, ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח ניחוח לה'. ככה יעשה לשור האחד", ואמרו במנחות שם: "לשור האחד, מה תלמוד־לומר (והלא כבר נאמר (שם) "והקריב על בן הבקר" – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם, ה־ו) בין נסכי איל לנסכי כבש, יכול נחלק בין נסכי פר לנסכי עגל, תלמוד־לומר לשור האחד". וכן הוא בשקלים שם: "עגל משמש עם נסכי בקר, גדולים וקטנים זכרים ונקבות". ומה שאמר "בין זכרים בין נקבות" אפשר ללמוד ממה שנאמר שם: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח, לפלא נדר או שלמים לה'", ושלמים באים בין מן הזכרים ובין מן הנקבות, ראה למעלה פ"א הלכה יא.

10 **ה. אֵלּוּ הֵן הַנְּסָכִים בֵּין לְעוֹלָה בֵּין לִשְׁלָמִים[35].**

11 **כַּשְּׁעוּר הַזֶּה[36] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[37]; שֶׁנֶּאֱמַר: כַּמִּסְפָּר**
12 **אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ, כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם. אֵין**
13 **מוֹסִיפִין[38] עַל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלּוּ וְאֵין גּוֹרְעִין מֵהֶן.**
14 **וְאִם גָּרַע אוֹ הוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא - פָּסוּל[39]. חוּץ**
15 **מִכֶּבֶשׂ הָעוֹלָה שֶׁמַּקְרִיבִין בְּיוֹם הֲנָפַת הָעֹמֶר[40],**
16 **שֶׁהַנְּסָכִים שֶׁלּוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים[41] בָּלוּל בִּשְׁלִישִׁית**
17 **הַהִין שֶׁמֶן[42]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְפְּלָה סָלְתּוֹ, לֹא נִכְפְּלוּ**
18 **יֵינוֹ[43] [וְשַׁמְנוֹ], אֶלָּא יַיִן לְנֶסֶךְ רְבִיעִית הַהִין[44].**

35) שכתוב (שם, ג) "ועשיתם אשה לה' עולה או זבח וגו' או שלמים וגו'". 36) לא פחות ולא יותר. 37) שאפילו מביא כמה קרבנות ממין אחד בבת אחת, צריך נסכים לכל אחד ואחד (מנחות צא.). 38) ספרי פ' שלח (לבמדבר טו, יב). 39) משנה במנחות כז. "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו (=שאם חיסר כל שהוא פסול), היין מיעוטו מעכב את רובו, השמן מיעוטו מעכב את רובו", ובגמרא שם אמרו: "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו, מאי טעמא? אמר קרא (ויקרא ו, ח) מסלתה, שאם חסרה כל שהוא פסולה. היין מיעוטו מעכב את רובו, ככה (במדבר, שם), השמן מיעוטו מעכב את רובו, דמנחת נסכים, ככה (שם). ומנחת נדבה אמר קרא (ויקרא שם) ומשמנה, שאם חסר כל שהוא פסולה", וראה בתוספתא מנחות פ"ח "כל המנחות שריבה מדת חלות או שחיסר מדת חלות, או שהיתה מדה חסרה מחברתה או יתירה מחברתה - הרי אלו פסולות" וכתב הכסף־משנה כי משמע שזה כלל בין ליין בין לשמן (וראה בפי"א מה' פסוהמ"ק ה"ט, כי בשמן אינו פסול עד שירבה שני לוגין שמן לכל עשרון סולת). 40) ראה ויקרא (כג, יב) "ועשיתם ביום הניפכם את העומר, כבש תמים בן שנתו לעולה לה'". 41) סולת, שכתוב (שם, יג) "ומנחתו שני עשרונים סולת בלולה בשמן אשה לה'". 42) וכן הביא רבינו בהקדמתו לפיה"מ מסכת מנחות, כי שני העשרונים בלולים בשלישית ההין שמן. ומה שאמרו במנחות פט: מה יין רביעית ההין, אף שמן רביעית ההין (ראה השגת הראב"ד) – כפי הנראה אין זה אלא תוספת מפירש"י (מרכבת משנה). 43) משנה מנחות שם: "אעפ"י שמנחתו כפולה, לא היו נסכיו כפולים".. 44) שכתוב (שם) "ונסכה יין רביעית ההין".

19 **ו. הַמְּצֹרָע מֵבִיא עִם שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים שֶׁלּוֹ, שֶׁהֵן**
20 **חַטָּאת וְאָשָׁם וְעוֹלָה[45], שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים[46]. וּמִפִּי**
21 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[47], שֶׁהֵן בָּאִין בִּכְלַל הַזְּבָחִים שֶׁלּוֹ[48].**
22 **עִשָּׂרוֹן עִם כָּל כֶּבֶשׂ בָּלוּל בִּרְבִיעִית הַהִין שֶׁמֶן,**
23 **וּרְבִיעִית יַיִן עִם כָּל עִשָּׂרוֹן מִשְּׁלִשְׁתָּן[49], כִּשְׁאָר נִסְכֵּי**
24 **הַכְּבָשִׂים. וְהַמַּקְרִיב[50] אֶת הַפֻּלְגָּס - מֵבִיא עִמּוֹ נִסְכֵּי**
25 **אַיִל[51] וְלֹא עוֹלָה לוֹ זִבְחוֹ[52].**

45) ראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. 46) שנאמר (ויקרא יד, י) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן". 47) במנחות צא. 48) שנאמר (שם יד, כ) "והעלה הכהן את העולה ואת המנחה", הוי אומר במנחה הבאה עם הזבח. ובהגהת

הרש"ש על הרמב"ם, ובאור־שמח מגיהים: "שהן באין בגלל הזבחים שלו". 49) שנאמר (במדבר טו, ד־ה) "והקריב וגו' מנחה סולת עשרון, בלול ברביעית ההין שמן. ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" (מה תלמוד־לומר לעולה או לזבח, שכבר כתובים בראש הפרשה שם, ג), אלא: "עולה" זו עולת מצורע, "זבח" זו חטאת מצורע, "או לזבח" זו אשם מצורע (מנחות צא.), הרי ששלשתן טעונים נסכי יין. 50) פרה פ"א משנה ג. כלומר, בדיעבד שאינו כשר לא לכבש ולא לאיל, ראה למעלה פ"א הלכה יד. 51) שהם שני עשרונים סולת בלול בשלישית ההין שמן, ויין לנסך שלישית ההין, ראה למעלה ה"ד, שם במשנה. וראה חולין כג, ומנחות צא: כי לפי ר' יוחנן שסובר פלגס בריה בפ"ע, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, הוא משום ריבוי מיוחד מהפסוק "או לאיל" (במדבר טו, ו) לרבות את הפלגס, שמביא כנסכי איל אף שאינו איל אלא בריה בפ"ע, ולבר פדא האומר שפלגס הוא ספק כבש ספק איל, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, כלומר, מביא ומתנה ואומר אם הוא איל יהיו כל הנסכים שלו, ואם הוא כבש הרי עשרון סולת ורביעית ההין שמן ורביעית ההין יין יהיו נסכים שלו, היתר יהיו נדבה. וראה שם בחולין בעיית ר' זירא, אם נוסף להיותו ספק כבש ספק איל, הוא גם ספק בריה או לא, ומשום כך לפי ר' זירא צריך גם להתנות ולומר אם בריה בפ"ע הוא, שיהיו כל הנסכים נדבה (ע"ש שנשאר הדבר בתיקו). ורבינו שלא מזכיר כאן שצריך להתנות, נשמע שסובר כר' יוחנן שאין זה ספק אלא ודאי בריה בפ"ע, אבל ראה להלן פט"ז ה"ב שפסק רבינו שהוא ספק אם יצא ידי נדרו או לא, הרי מפורש שאינו סובר כר' יוחנן אלא כבר פדא, ראה קרית־ספר ולחם־משנה שם. 52) שם במשנה. כלומר, בין אם נדר איל ובין אם נדר כבש, או אמר איזה שארצה. ולפי ר' יוחנן משום שאינו איל ואינו כבש אלא בריה בפ"ע, ולפי בר פדא משום שהוא ספק כבש ספק איל, או ספק בריה כפי בעיית ר' זירא. ובאופן שנדר איל, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא כבש. ובאופן שנדר כבש, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא בריה בפ"ע (ומשום שמא הוא איל, היה עולה לו זבחו, ראה להלן פט"ז ה"א, כי הנודר קטן והביא גדול יצא), זה גם אם אמר מאיזה שארצה (ראה להלן שם ה"ב).

ז. הַהִין הוּא שְׁנֵים עָשָׂר לֹג[53]. וּכְבָר הוֹדַעְנוּ שֶׁעוּר הַלֹּג עִם מִדּוֹת אֲחֵרוֹת בְּהִלְכוֹת עֵרוּבִין[54]. וְהָעִשָּׂרוֹן הוּא הָעֹמֶר[55], שֶׁהוּא שִׁעוּר חַלָּה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שִׁעוּרוֹ בְּעִנְיַן חַלָּה[56].

53) במנחות פט. למדו זאת ממה שנאמר (שמות ל, כד) "ושמן זית הין", ונאמר עוד (שם, לא) "שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם" – "זה" בגימטריא שנים־עשר. 54) פ"א הלכה יג, כי "הלוג – ארבע רביעיות", ובהלכה יב שם "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרין וחצי דינר בקירוב". 55) שהוא עשירית האיפה (שמות טז, לו). 56) בפ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. וראה גם בפיה"מ לרבינו עדיות פ"א משנה ב, ובחלה פ"ב משנה ו, ובסוף הקדמתו למסכת מנחות.

ח. כְּשֶׁמּוֹדְדִין הַנְּסָכִים אוֹ הַמְּנָחוֹת, בֵּין מִנְחַת יָחִיד בֵּין מִנְחַת צִבּוּר[57] - אֵין מוֹדְדִין אוֹתוֹ בְּמִדָּה שֶׁל שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים לַפָּר אוֹ שֶׁל שְׁנַיִם לָאַיִל[58], אֶלָּא מוֹדֵד הַכֹּל בְּעִשָּׂרוֹן אֶחָד שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ[59]. וְכֵן הַשֶּׁמֶן שֶׁל נְסָכִים מוֹדְדִין אוֹתוֹ בְּמִדָּתוֹ שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[60]. וְשֶׁמֶן שֶׁל מִנְחוֹת הַיָּחִיד - בַּלּוג שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[61]. כְּמִנְיַן הָעֶשְׂרוֹנוֹת כָּךְ מִנְיַן הַלֻּגִּין[62].

57) ראה להלן פי"ב הלכות ג־ד. 58) משנה במנחות פז. ובגמרא (שם פז:) למדו זאת מן הפסוקים. 59) שם, ראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה טז. 60) כלומר, שהיו במקדש חצי ההין ושלישית ההין ורביעית ההין, כמו ששנינו (שם במשנה) למדוד בכל מדה בהן לקרבן הראוי לו. וראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה יז. 61) משנה שם פח. 62) שם במשנה, וכדברי תנא־קמא ולא כר' אליעזר בן יעקב. ובברייתא שם פט. נלמד זאת לפי החכמים ממה שנאמר במצורע עני (ויקרא יד, כא) "ואם דל הוא וגו' ועשרון סולת אחד בלול בשמן למנחה ולוג שמן" – לימד על (כל) עשרון שטעון לוג (שמן).

ט. בְּרוּצֵי[63] הַמִּדּוֹת שֶׁל סֹלֶת - חֹל, שֶׁאֵין גַּב הָעִשָּׂרוֹן קֹדֶשׁ[64]. וּבְרוּצֵי הַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן - קֹדֶשׁ, לְפִי שֶׁהוּא יוֹרֵד עַל גַּב הַכְּלִי, וּכְלֵי הַלַּח נִמְשָׁחוּ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ[65]. וְלָמָּה יִתְקַדְּשוּ הַבְּרוּצִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כַּוָּנַת הַמּוֹדֵד אֶלָּא לְמַה שֶּׁבַּכְּלִי בִּלְבַד?[66] כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: מוֹצִיאִין מִכְּלִי שָׁרֵת לְחֹל[67].

63) משנה במנחות צ. כתנא־קמא. "ומה שנופל מן הכלי לאחר שנתמלא, היינו בירוצין" (רש"י שם). 64) כלומר, מדת היבש לא נמשחה בחוץ לקדשה אלא בפנים. ראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה יט. ולמדו זאת ממה שנאמר (במדבר ז, א) "וימשחם ויקדש אותם" – אותם, למעט מדת היבש מבחוץ. 65) ראה בהלכות כלי המקדש שם. 66) וראה בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כ, כי כלי השרת אין מקדשין אלא מדעת. 67) בגמרא שם אמרו כן לפי דברי ר' יוסי, אבל סובר רבינו שגם לתנא־קמא צריך לומר כן (משנה למלך).

י. מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בַּבְּרוּצִין?[68] אִם יֵשׁ שָׁם זֶבַח אַחֵר - יַקְרִיבוּ עִמּוֹ, וְאִם לָנוּ - יִפָּסְלוּ בְּלִינָה[69]; וְאִם לַאוּ[70] - מְקַיְּצִין בָּהֶן הַמִּזְבֵּחַ[71].

68) ברייתא שם צ: והכוונה לבירוצי הלח שנתקדשו, אבל בירוצי היבש הם חולין גמורים, כמבואר למעלה הלכה ט. 69) "שכיון שיש שם זבח אחר, נתקדשו הבירוצין ליפסל בלינה" (כסף משנה). ועיין ברש"י שם שכתב: "ואם לנו, לפי שאין שם זבח אחר", הרי שלינה פוסלת אף אם לא היה שם זבח אחר, וראה במשנה־למלך. 70) לדעת כסף־משנה (ראה למעלה) המדובר כשלא היה שם זבח אחר, שאף־על־פי שלנו, אינם נפסלים בלינה, שהרי לא נתקדשו. ולדעת רש"י, המדובר כשאין להם זבח אחר, וגם לא לנו. 71) שם בברייתא. וכן הוא בשקלים (פ"ד משנה ד) במותר נסכים לדעת רבי חנניה סגן הכהנים, וראה בפ"ז

מהלכות כלי המקדש הלכה יג. ולשון מקיצין מפרש בגמרא (שבועות יב: ועיין רש"י שם) שהוא כאדם שמביא בקינוח סעודה מיני מתיקה, והוא מלשון קיץ, כמו שנאמר (שמואל־ב טז, ב) הלחם והקיץ לאכול לנערים, כלומר, מקריבין אותם שלא לשם תמידין, אלא כמו מיני מגדים שאינם מעיקר הסעודה (כסף משנה).

1 **יא. כֵּיצַד?[72] לוֹקְחִין בָּהֶם[73] עוֹלוֹת, הַבָּשָׂר לַשֵּׁם**
2 **וְהָעוֹרוֹת לַכֹּהֲנִים.**

72) מקיצים בהם את המזבח. 73) כלומר, פודים את היין והשמן וקונים בדמיהם עולות. וראה עוד בהלכות כלי המקדש שם.

3 **יב. הַסֹּלֶת עִם הַשֶּׁמֶן שֶׁל נְסָכִים אֵינָן מְעַכְּבִין[74] אֶת**
4 **הַיַּיִן[75], וְלֹא הַיַּיִן מְעַכְּבָן[76]. וְלֹא הַנְּסָכִים מְעַכְּבִין אֶת**
5 **הַזֶּבַח[77], אֶלָּא מֵבִיא אָדָם קָרְבָּנוֹ הַיּוֹם וּנְסָכָיו אַחַר**
6 **עֲשָׂרָה יָמִים[78]. אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד צִבּוּר[79]. וְהוּא שֶׁלֹּא**
7 **קָדְשׁוּ הַנְּסָכִים בִּכְלִי שָׁרֵת; אֲבָל אִם נְתָנָן לִכְלִי שָׁרֵת,**
8 **אִם לָנוּ - יִפָּסְלוּ בְּלִינָה[80].**

74) משנה במנחות מד: 75) שאם אין לו סולת ושמן למנחה, מביא היין לבדו. 76) שאם אין לו יין, מביא סולת ושמן. אולם הסולת והשמן מעכבים זה את זה (תוספות שם ד"ה הסולת). וכן נראה בתוספתא פ"ו דמנחות, שאמרו: "נסכי בהמה והסולת מעכבין זה את זה", ועל־כרחנו כי המדובר בשמן וסולת, כנ"ל (הר המוריה). 77) כלומר, אם אין לו סולת ושמן ויין, מביא הוא את זבחו לבדו. 78) מנחות טו: ותוספתא זבחים פ"ה ומנחות פ"ו. 79) לענין יחיד, מפורש כן במנחות שם, ובתוספתא זבחים שם: "אדם מביא זבחו היום ונסכיו עד עשרה ימים". ולענין ציבור יש ללמוד ממה שאמרו (זבחים פד.) "מנחתם ונסכיהם וכו' למחר", ופסוק זה הוא בקרבנות הציבור בחג, עיין רש"י שם. אולם, לכתחילה אין לעשות כן בציבור, שהרי הקרבן טעון שירה, ואין אומרים שירה אלא על היין ועל הקרבן, ראה בתוספות לראש השנה ל: סוף ד"ה ונתקלקלו (הר המוריה). 80) משנה במנחות עט. ותוספתא מנחות פ"ו.

9 **יג. אֵין מְבִיאִין נְסָכִים אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[81]. לֹא יְבִיאֵם**
10 **לֹא מִן הַתְּרוּמָה וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי וְלֹא מִן**
11 **הַבִּכּוּרִים[82]. וַאֲפִלּוּ תּוֹדָה, שֶׁמֵּבִיא לַחְמָהּ מִן**
12 **הַמַּעֲשֵׂר[83], לֹא יָבִיאוּ נְסָכִים אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[84].**

81) משנה שם פב. "ונסכים בכל מקום לא יביאו אלא מן החולין". 82) תוספתא שקלים פ"א, ומנחות פ"ח, ומעילה פ"א: "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' מן הטבל ומן התרומה, ממעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו, ממעשר שני והקדש שלא נפדו וכו'". 83) כגון שאמר: "הרי עלי תודה, היא ולחמה מן המעשר" (שם פא: וראה להלן פט"ז הלכה יז). 84) שם במשנה פב: "ונסכים בכל מקום". וראה להלן שם, משום שנאמר (במדבר טו, ד) "והקריב המקריב קרבנו, עד שיהיה משלו, ולא יהיה בהן צד לגבוה כלל".

13 **יד. כָּל שְׁעוּרֵי הַנְּסָכִים הָאֲמוּרִין בְּסֵפֶר יְחֶזְקֵאל[85]**
14 **וּמִנְיָן אוֹתָן הַקָּרְבָּנוֹת וְסִדְרֵי הָעֲבוֹדָה הַכְּתוּבִים שָׁם**
15 **- כֻּלָּן מִלּוּאִים הֵן, וְאֵין נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת, אֶלָּא הַנָּבִיא**
16 **צִוָּה וּפֵרַשׁ כֵּיצַד יִהְיוּ מַקְרִיבִין הַמִּלּוּאִין עִם חֲנֻכַּת**
17 **הַמִּזְבֵּחַ בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ כְּשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית שְׁלִישִׁי[86].**

85) פרק מה. 86) במנחות מה. הקשו על הפסוק ביחזקאל (שם, יח) "בראשון באחד לחודש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש" – "חטאת, עולה היא. א"ר יוחנן, פרשה זו אליהו עתיד לדורשה. רב אשי אמר, מילואים הקריבו בימי עזרא, כדרך שהקריבו בימי משה". ופסק רבינו כרב אשי. ומפרש שדברי נבואה אלו הם על הבית השלישי (ולא מפרש כפירש"י, שהנבואה של יחזקאל היא על בית שני), וכמו שבבית שני הקריבו קרבנות שאינם נוהגים לדורות, כמו שהקריבו בימי משה, כן יקריבו גם בבית שלישי (לחם משנה). וראה בספר המצוות כלל ג, וברמב"ן במגילת אסתר שם.

18 **טו. וּכְשֵׁם שֶׁהִקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִים בַּחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ[87]**
19 **דְּבָרִים שֶׁאֵין כְּמוֹתָן לְדוֹרוֹת וְהִקְרִיבוּ בְּשַׁבָּת[88], כָּךְ**
20 **הַנָּשִׂיא מַקְרִיב חֲנֻכָּתוֹ בְּשַׁבָּת לֶעָתִיד כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ**
21 **שָׁם[89]. וְכֵן קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ בִּימֵי עֶזְרָא הַבָּאִים**
22 **מֵהַשְּׁבִי[90] - מִלּוּאִים הָיוּ וְאֵינָן נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת. אֲבָל**
23 **דְּבָרִים הַנּוֹהֲגִים לְדוֹרוֹת[91] הֵם דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ[92]**
24 **כְּמוֹ שֶׁהֶעְתִּיקוּם מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵין לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם**
25 **וְאֵין לִגְרֹעַ[93].**

87) במדבר ז. 88) מועד קטן ט. 89) ביחזקאל מו, ד. 90) עזרא פרק ח, לה: "הבאים מהשבי בני הגולה הקריבו עולות לאלקי ישראל, פרים שנים־עשר על כל ישראל, אילים תשעים וששה, כבשים שבעים ושבעה, צפירי חטאת שנים־עשר, הכל עולה לה'". 91) בהוריות ו. על הפסוק הנ"ל "הכל עולה" מקשים, "הכל עולה וכו', אפשר שחטאת עולה? (הלא היו גם צפירי חטאת), אלא הכל כעולה, מה עולה לא נאכלת, אף חטאת לא נאכלת", ומסיק שם בסוף, כי הוראת שעה היתה, וכוונת הדברים לפי רבינו כי מילואים היו. 92) למעלה הלכות ד־ו. 93) ראה למעלה הלכה ה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) בו יבואר דין שנים הרוצים להביא קרבן שלמים או עולה בשותפות, ואם מקבלים קרבן מגוי או ממומר.

26 **א. שְׁנַיִם שֶׁרָצוּ לְהָבִיא שְׁלָמִים אוֹ עוֹלָה בְּשֻׁתָּפוּת[2]**
27 **- מְבִיאִין, בֵּין בִּנְדָר בֵּין בִּנְדָבָה[3]. וַאֲפִלּוּ עוֹף יָבוֹא**
28 **בְּשֻׁתָּפוּת[4].**

2) משנה, מנחות קד, ב. ולמדו זאת ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה, פ"ג ה"א) מן הפסוק (ויקרא א, ב) "תקריבו את קרבנכם" – "מלמד שהיא באה נדבת שנים". ובשלמים נאמר (שם כב, כא) "ואיש כי יקריב זבח שלמים לה'", ולמדו זה ב'ספרא' (אמור פ"ז ה"ז) לרבות את השותפין. 3) במנחות, שם: "תניא, רבי אומר, אשר יקריב קרבנו לכל

נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה'" (שם, יח) הכל באין בשותפות". ומשמע מכאן שחטאת ואשם אינם באים בשותפות, ומה שאמרו ביומא נ, א - הוריות ו, ב - תמורה טז, ב: "חטאת של שותפות", היינו פר של יום הכיפורים, או פר העלם דבר של ציבור ('הר המוריה'). 4) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה קרבנו לה' והקריב וגו'", ולמדו מזה ב'ספרא' (ויקרא פ"ח ה"א): "והקריב, מלמד שהיא באה נדבת שנים".

1 **ב. וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים אוֹ עֲבָדִים[5] מְבִיאִין כָּל**
2 **הַקָּרְבָּנוֹת. אֲבָל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן**
3 **אֶלָּא עוֹלוֹת בִּלְבַד[6], שֶׁנֶּאֱמַר[7]: וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא**
4 **תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם[8]. אֲפִלּוּ עוֹלַת הָעוֹף**
5 **מְקַבְּלִין מִן הַנָּכְרִי[9], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה**
6 **זָרָה[10]. אֲבָל אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן שְׁלָמִים[11] וְלֹא מְנָחוֹת[12]**
7 **וְלֹא חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת[13]. וְכֵן עוֹלוֹת שֶׁאֵינָן בָּאוֹת**
8 **בְּנֶדֶר וּנְדָבָה אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן מִן הַנָּכְרִי[14], כְּגוֹן**
9 **עוֹלַת יוֹלֶדֶת[15] וְכַיּוֹצֵא בָהּ מֵעוֹלוֹת שֶׁאֵינָן בָּאוֹת**
10 **מִשּׁוּם נֶדֶר וְלֹא מִשּׁוּם נְדָבָה.**

5) שנאמר (שם כב, יח) "איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל", וב'ספרא' (אמור שם ה"א) "בישראל, לרבות נשים ועבדים". 6) כרבי עקיבא במנחות עג, ב. ולא כרבי יוסי הגלילי. 7) בפרשת המומין. 8) וגו': "מכל אלה" – "מכל אלה (= מבעלי מומין) אין את מקריב, לוקח אתה תמימים ומקריב" ('ירושלמי' עבודה זרה פ"ב ה"א, ועי' 'תוספות' מנחות שם ד"ה איש איש). ומכיון שנאמר "את לחם אלקיכם", ולחם היינו עולה (ראה ב'ספרא' שם פ"ז הי"ב) – יש ללמוד שרק עולה הם מקריבים ולא קרבן אחר. ובבבלי (מנחות שם, וחולין ג:) למדו זאת ממה שנאמר (שם) "איש איש מבית ישראל וגו' אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה", "איש איש" לרבות את הגויים שנודרים נדרים ונדבות כישראל" – "לעולה, אין לי אלא עולה בלבד". 9) במנחות שם, נחלקו רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי, שרבי יוסי הגלילי סובר שמביא אפילו עופות ויין ולבונה ועצים, וכן שלמים ותודה, ורבי עקיבא חולק וסובר "אשר יקריבו לה' לעולה", אין לי אלא עולה בלבד, וסובר רבינו כי רבי עקיבא לא ממעט עוף, כי עוף אינו יוצא מכלל עולה סתם, ראה זבחים פג, ב (כסף־משנה ו'הר המוריה'). וראה ב'מעשה רוקח' כאן. 10) מקבלין ממנו נדרים ונדבות. ואף כי בישראל אין מקבלים קרבנות ממוכר לעבודה־זרה (ראה להלן ה"ד), זהו משום שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם", "מכם ולא כולכם, להוציא את המומר", אבל מגויים מקבלים. ודרשו חז"ל (חולין ה.) "מכם" – "בכם חלקתי (= להוציא את המומר, שהרי נאמר שם "איש איש מבית ישראל"), ולא באומות (= שכולם, גם עובדי עבודה־זרה, מתנדבים, ומקבלים מהם)". 11) כרבי עקיבא במנחות שם, ראה למעלה בתחילת ההלכה. ועי' להלן בתחילת ה"ג שהם קרבים לעולה. 12) במנחות שם אמרו, שמה ששנינו "אלו מנחות נקמצות ושיריהן לכהנים, מנחת עכו"ם", אינו אלא לדעת רבי יוסי הגלילי, ולא לדעת רבי עקיבא (ראה למעלה), ודעת רבינו כי לרבי עקיבא אין הגוי מביא מנחה כלל (ולא כדעת רש"י שם ד"ה שלמי עכו"ם, וה'תוספות' שם סא: ד"ה בישראל, שאף לרבי עקיבא מביא מנחה אלא שהיא כולה כליל לה' כמו עולה). 13) בשקלים פ"א מ"ה: "ואין מקבלים מידם (= של גוי וכותי) קיני זבים וקיני יולדות חטאות ואשמות. זה הכלל כל שנידר ונידב מקבלין מידם וכו'". ובנוסחאות אחרות שם (וכן היה לפני רבינו בפירוש המשנה, שם): "אבל מקבלין מהם נדרים ונדבות חטאות ואשמות וכו'". וזה אינו אלא בכותי (לפני שעשאוהו כגוי). שכיון שנתכוין לכפרה, אולי ישוב, אבל הגויים אין מקבלין מהם חטאות ואשמות (פירוש המשנה, שם). ואחר שגזרו על הכותים שיהיו כגויים לכל דבריהם – גם הם אינם מביאים חטאות ואשמות (פירוש המשנה, שם). 14) שקלים שם. שנאמר (ויקרא כב, יח) "לכל נדריהם ולכל נדבותם", ראה מנחות עג, ב – וב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דחובה, פ"א ה"א) דרשו מהפסוק (שם ד, ב) "דבר אל בני ישראל לאמר, נפש כי תחטא" – "בני ישראל מביאין חטאת, ואין הגוים מביאין חטאת" (פירוש הרא"ש שם). 15) ראה מס' שקלים, שם "ואין מקבלים מידם וכו' וקיני יולדת וכו'. זה הכלל, כל שנידר ונידב - מקבלים מידן, כל שאינו נידר ונידב - אין מקבלין מידן".

11 **ג. נָכְרִי שֶׁהֵבִיא שְׁלָמִים - מַקְרִיבִין אוֹתָן עוֹלוֹת[16];**
12 **שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. נָדַר שְׁלָמִים[17] וּנְתָנָם**
13 **לְיִשְׂרָאֵל[18] עַל מְנָת שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּהֶן לְיִשְׂרָאֵל - אוֹכְלִין**
14 **אוֹתָן הַיִּשְׂרְאֵלִים כְּשַׁלְמֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם נְתָנָן לְכֹהֵן**
15 **- כֹּהֵן אוֹכְלָן.**

16) במנחות עג, א. עג, ב: "אמר רב הונא, שלמי העכו"ם, עולות. איבעית אימא קרא, ואיבעית אימא סברא. איבעית אימא סברא, עובד כוכבים לבו לשמים (= כוונתו היא שיהיו קרבנותיו כליל לשמים ולא שיאכלו – רש"י שם), ואיבעית אימא קרא "אשר יקריבו לה' לעולה" (ויקרא שם) כל דמקרבי, עולה ליהוי. 17) מנחות, שם. 18) (כלומר, כן התנה בשעת נדרו: על מנת שיתכפר בו ישראל (וכן נראה לשון הגמרא שם). שאם לא כן, הרי "המוכר עולתו ושלמיו, לא עשה כלום". כמפורש בפסחים פט, ב. וראה בפ"ד מהל' מעילה ה"ח).

16 **ד. יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מוּמָר לַעֲבוֹדָה זָרָה[19] אוֹ מְחַלֵּל**
17 **שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא[20] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן כְּלָל[21].**
18 **אֲפִלּוּ הָעוֹלָה, שֶׁמְּקַבְּלִין אוֹתָהּ מִן הַנָּכְרִים[22], אֵין**
19 **מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִן הַמּוּמָר הַזֶּה. שֶׁנֶּאֱמַר: אָדָם כִּי**
20 **יַקְרִיב מִכֶּם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[23]: 'מִכֶּם' - וְלֹא**
21 **כֻּלְּכֶם, לְהוֹצִיא אֶת הַמּוּמָר[24]. אֲבָל אִם הָיָה מוּמָר[25]**
22 **לִשְׁאָר עֲבֵרוֹת[26] - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת[27], כְּדֵי**
23 **שֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה[28]. הָיָה מוּמָר לַעֲבֵרָה וְהוּא מְפָרְסָם**
24 **וְיָדוּעַ לַעֲשׂוֹתָהּ וְהֻרְגַּל בָּהּ, בֵּין לְהַכְעִיס[29] בֵּין**
25 **לְתֵאָבוֹן[30] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן לְאוֹתָהּ עֲבֵרָה[31].**
26 **כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה רָגִיל לֶאֱכֹל חֵלֶב, בֵּין לְהַכְעִיס**
27 **בֵּין לְתֵאָבוֹן, וְשָׁגַג וְאָכַל חֵלֶב[32] וְהֵבִיא חַטָּאת - אֵין**
28 **מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ.**

19) עובד עבודה־זרה בזדון. 20) לעין כל. אבל המחלל שבת בצנעא, הרי הוא כמומר לעבירה אחרת, ראה בעירובין סט, א. 21) אף על עבירה אחרת. ומקור הדברים בחולין ה, א: "אדם כי יקריב מכם" (שם א, ב) "מכם ולא כולכם, להוציא את המומר (לכל התורה) וכו', "מן הבהמה" להביא בני אדם שדומים לבהמה (= מומרים לעבירה אחת), מכאן אמרו מקבלין קרבנות מפושעי ישראל (מומר לדבר אחד) וכו' חוץ מן המומר לנסך את היין ולחלל שבתות בפרהסיא (שהם דומים למומר לכל התורה, כי כל המודה בעבודה־זרה, ככופר בכל התורה כולה (שם). וכמו כן המחלל שבת בפרהסיא, כופר במעשיו ומעיד עדות שקר, שחס־וחלילה לא שבת הקב"ה במעשה בראשית, ראה רש"י שם). 22) אפילו אלה העובדים עבודה־זרה. ראה למעלה ה"ב. 23) חולין, שם. 24) לכל התורה (שם). ועובדי עבודה־זרה ומחללי שבת בפרהסיא הרי הם כמומרים לכל התורה כולה, כנ"ל. 25) לתיאבון, אבל המומר להכעיס, הרי הוא מין (פ"ג מהל' תשובה ה"ט, ופי"א מהל' עבודה זרה ה"ב, ופ"ד מהל' רוצח ה"י, וראה להלן). 26) כלומר, לעבירה אחת מיתר העבירות שבתורה, חוץ מעבודה־זרה וחילול שבת. 27) חוץ מקרבן הבא לכפר על עבירה זו, שהוא מומר עליה, ראה להלן. 28) שם בחולין: "מכאן אמרו, מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה. 29) כלומר, בין להכעיס, שעליו אין לדבר, שהרי הוא מין, ואין מקבלים ממנו שום קרבן (ראה למעלה), אלא אפילו לתיאבון, שמביא קרבנות על עבירות אחרות – אין מקבלים ממנו קרבן על אותה עבירה שהוא מומר עליה. וראה ב'מעשה רוקח'. 30) שאינו אוכל איסור אלא אם אין לו היתר. 31) בחולין ה, ב - אמרו: "מעם הארץ (ויקרא ד, כז), פרט למומר. רבי שמעון בן יוסי אומר משום רבי שמעון, "אשר לא תעשינה בשגגה ואשם" (שם, כב) השב מידיעתו (= אם יידע ישוב בתשובה) מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו וכו'. ואמר רב המנונא, מומר לאכול חלב והביא קרבן על הדם, איכא בינייהו (לתנא־קמא מומר שמו, ולא מקבלין ממנו. ולרבי שמעון, שב מידיעתו הוא בדם, ומקבלין ממנו, רש"י שם) ורבא אמר (בהוריות יא.) הכל מודים שמומר לאכול חלב אינו מומר לדם, אלא הכא באוכל נבלה לתאבון ונתחלף לו בשומן קמיפלגי, מר סבר (תנא־קמא) כיון דלתיאבון אכיל במזיד, מומר הוא, ומר סבר (רבי שמעון בן יוסי) כיון דאילו אשתכח דהתירא לא אכל דאיסורא – לאו מומר הוא". ובדעת רבינו יש לומר בשני פנים: א. שסובר כתנא־קמא לדעת רבא (כסף־משנה כאן). ב. שסובר כרבי שמעון לדעת רב המנונא (לחם־משנה בפ"ב מהל' שגגות ה"ב). וראה בפ"ג מהל' שגגות ה"ז. 32) כלומר, נעלם ממנו כי הוא חלב.

1 **ה. עוֹלוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[33] אֵין מְבִיאִין עִמָּהֶן**
2 **נְסָכִים[34], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה כָּכָה; אֲבָל**
3 **נִסְכֵּיהֶם קְרֵבִין מִשֶּׁל צִבּוּר[35], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּכָה תַּעֲשׂוּ**
4 **לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם[36]. וְאֵינָן טְעוּנוֹת סְמִיכָה; שֶׁאֵין**
5 **סְמִיכָה אֶלָּא בִּישְׂרָאֵל[37], בַּאֲנָשִׁים וְלֹא בְּנָשִׁים[38].**

33) ראה למעלה ה"ב. 34) כלומר, אין כופין אותם (כמו שכופין לישראל, ראה מנחות פא:) להביא נסכים. מקור הדברים שם עג, ב: "מאן תנא להא דתנו רבנן, אזרח (במדבר טו, יג), אזרח מביא נסכים ואין הגוי מביא נסכים, יכול לא תהא עולתו טעונה נסכים, תלמוד־לומר ככה (שם, יב) וכו'. ואי רבי עקיבא, הא אמר עולה אין, מידי אחרינא לא וכו'. ואיבעית אימא רבי עקיבא, עולה וכל חברתה" (= נסכיה). ופסק רבינו כרבי עקיבא, ומפרש כה"יש מפרשים' שב'שיטה מקובצת' שם, כי "אזרח" לא בא לומר אלא שאין כופין את הגוי להביא נסכים עם קרבנו כמו שכופין לישראל (מנחות שם), אבל אם רצה להביא – מביא, כמו שכתב בפ"ד מהל' שקלים ה"ג: "וכן הגוי ששלח עולתו ממדינה אחרת ולא שלח עמה דמי נסכים, יביאו נסכיהם מתרומת הלשכה", הרי שאם רצה – משלח עמה נסכים. ובנוסחא אחרת שם: "וכן מי ששלח וכו'", ראה ב'מעשה רוקח' שם, ובלחם־משנה ו'הר המוריה' כאן. 35) מתרומת הלשכה, ראה בהל' שקלים שם, וכן בפירוש המשניות סוף פ"ז דשקלים, וז"ל: "ובכל מקום שאומר משל ציבור, הכוונה בו שיביא מתרומת הלשכה". 36) לעיכובא, שכל העולות וכו' טעונות נסכים. 37) משנה, מנחות צג, א. ונלמד בגמרא שם, ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "בני ישראל" – בני ישראל סומכין, ואין העכו"ם סומכין, וראה להלן ה"ח. 38) שנאמר (שם) "בני ישראל" – "בני ישראל סומכין, ואין בנות ישראל סומכות" (חגיגה טז:). וראה להלן ה"ח.

6 **ו. כָּל קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה[39] שֶׁיִּקְרִיב הַיָּחִיד[40], בֵּין חוֹבָה**
7 **בֵּין נְדָבָה[41], סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן[42] כְּשֶׁהֵן חַיִּין[43]; חוּץ מִן**
8 **הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח[44]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָמַךְ יָדוֹ עַל**
9 **רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[45], שֶׁכָּל קָרְבָּן**
10 **בַּמַּשְׁמָע, חוּץ מִפֶּסַח וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר.**

39) בין מן הבקר ובין מן הצאן, ראה 'ספרא' ויקרא (דיבורא דנדבה, פ"ד ה"ה). 40) ראה להלן ה"י, כי רוב קרבנות הציבור אינם טעונין סמיכה. 41) 'ספרא' שם ה"ג, ומנחות צג, ב. 42) משנה, מנחות צב, א. 43) 'ספרא' שם, פ"ב ה"א, ומשנה מנחות צד, א. סא, א. ובגמרא שם סב, ב. 44) שם, משנה צב, א. 45) ב'ספרא' שם פי"ז ה"ד־ו, ובמנחות צב, ב.

11 **ז. הָעוֹף אֵינוֹ טָעוּן סְמִיכָה[46]. וְכֵן כָּל הַמָּעוֹת שֶׁדִּינָן**
12 **שֶׁיִּפְּלוּ לַתֵּבוֹת שֶׁל נְדָבָה, שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
13 **שְׁקָלִים[47] שֶׁכֻּלָּן יָבוֹאוּ עוֹלוֹת - אֵין בַּעַל אוֹתָן**
14 **הַמָּעוֹת סוֹמֵךְ עַל אוֹתָהּ הָעוֹלָה[48], וְאֵינוֹ מֵבִיא עָלֶיהָ**
15 **נְסָכִים, אֶלָּא נְסָכֶיהָ מִשֶּׁל צִבּוּר[49]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה**
16 **כֹּהֵן[50] - עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁל אַנְשֵׁי מִשְׁמָר[51].**

46) שנאמר (ויקרא א, ד) "וסמך ידו על ראש העולה", ודרשו ב'ספרא' שם פ"ד ה"ז: "העולה, פרט לעולת העוף", וראה גם בגיטין כח, ב. 47) פ"ב ה"ג, ופ"ג הי"ד. 48) משנה, תמורה כ, ב. 49) משנה, שם. ומשום שכיון שנפלו לתיבות, הרי הן קרבנות ציבור, ואין בהם סמיכה (ראה להלן ה"י). ומאותו הטעם אינו מביא נסכים משלו. ומכיון שכתוב בהם (במדבר טו, יג) "ככה" שהוא לעיכובא

– מביא נסכים משל ציבור (׳קרית ספר׳). 50) וראה בפ"ד מהל׳ כלי המקדש ה"ז, כי כהן שהיה לו קרבן, הרי זה בא למקדש ומקריבו בכל יום שירצה וכו׳, והעור של קרבנו ואכילתו שלו. 51) משנה שם, משום שאין זה קרבנו.

ח. הַכֹּל סוֹמְכִין[52], חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[53] וְעֶבֶד וְאִשָּׁה וְסוּמָא וְנָכְרִי[54]. וְאֵין הַשֶּׁלִּיחַ סוֹמֵךְ[55]; שֶׁאֵין סְמִיכָה אֶלָּא בַּבְּעָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָמַךְ יָדוֹ - לֹא יַד אִשְׁתּוֹ וְלֹא יַד עַבְדּוֹ וְלֹא שְׁלוּחוֹ[56].

52) משנה, מנחות צג, א. 53) (כשהביא אביהם קרבן עבורם (פ"א מהל׳ מחוסרי כפרה ה"ה, ופ"ג שם ה"ו). וראה ב׳תוספות חדשים׳ שם, וב׳מנחת חינוך׳ מצוה קטו). 54) בקרבנות שלהם. ושם בגמרא, נתנו טעם לכולם: חרש שוטה וקטן לאו בני דעה הם (מנחות, שם), אשה נתמעטה ממה שנאמר (שם א, ב) "בני ישראל", בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות (וראה למעלה ה"ה). ועבד אינו סומך מפני שהוקש לאשה, ראה ב׳מנחת חינוך׳ שם. וסומא, למדו בגמרא שם ב׳גזירה־שוה׳ מסמיכת זקני העדה על פר העלם דבר של ציבור (שם ד, טו) שאינה בסומא, שהרי סומא אינו ראוי להיות בסנהדרין, כמו כן כל סמיכה אינה בסומא (ראה בפירוש המשנה, שם). וגוי נתמעט (שם) מה שנאמר (שם א, ב) "בני ישראל" – "בני ישראל סומכים, ואין הגוים סומכים", וראה למעלה ה"ח. 55) משנה, מנחות שם. 56) מנחות צג, ב.

ט. חֲמִשָּׁה שֶׁהֵבִיאוּ זֶבַח אֶחָד[57] - כֻּלָּן סוֹמְכִין עָלָיו[58] זֶה אַחַר זֶה[59], לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ כֻּלָּן בְּבַת אַחַת[60]. מִי שֶׁמֵּת[61] וְהִנִּיחַ קָרְבָּנוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים[62] - הֲרֵי יוֹרְשׁוֹ מְבִיאוֹ וְסוֹמֵךְ עָלָיו[63] וּמֵבִיא נְסָכָיו[64].

57) ראה למעלה ה"א. 58) מנחות צג, ב - במשנה, ו׳ספרא׳ ויקרא פ"ב ה"א, ופי"ז ה"א "קרבנו" לרבות כל בעלי חוברין (= חבורה שנשתתפו בקרבן) לסמיכה. 59) תוספתא שם, ו׳ספרא׳ ויקרא, דיבורא דחובה פ"ו ה"ג. 60) משום חציצה, ראה להלן הי"ג (׳קרית ספר׳ ו׳חסדי דוד׳ בתוספתא, שם). (ואף־על־פי ש"מין במינו אינו חוצץ" (סוכה לז: ופ"ז מהל׳ לולב הי"ב) – אין זה אלא בדבר שאין צורך בו אלא בנגיעה בלבד, אבל בסמיכה, שאנו צריכים ל"כל כחו" (להלן הי"א), אין כאן סמיכה בכל כחו על הקרבן). 61) מנחות צב, א - במשנה. 62) אבל חטאות ואשמות לא, שהרי חטאת שמתו בעליה תמות (פ"ד מהל׳ פסולי המוקדשין ה"א), וכל שבחטאת מתה, באשם ירעה עד שיסתאב (שם הי"ד). 63) משנה, שם. ולמדו זאת (שם צג.) מדין תמורה, שנאמר (ויקרא כז, י) "המר ימיר", שהיורש ממיר. ולמידים סוף הקדש מתחילת הקדש, מה תחילת הקדש יורש ממיר, שהרי הוא כבעל הקרבן, אף סוף הקדש – יורש סומך. 64) משנה, שם. שכיון שהוא סומך ואינו כשליח, שהרי השליח אינו סומך (למעלה ה"ח) – מביא נסכים כמו בעל הקרבן (׳אור גדול׳ מנחות פ"ט מ"ח).

י. אֵין סְמִיכָה בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר[65], חוּץ מִשְּׁתֵּי סְמִיכוֹת: עַל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְעַל פַּר הֶעְלֵם דָּבָר[66].

וּשְׁלֹשָׁה מִן הַסַּנְהֶדְרִין סוֹמְכִין עָלָיו[67]. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין בַּצִּבּוּר אֶלָּא שְׁתֵּי סְמִיכוֹת[68].

65) משנה מנחות צב, א. שלא הוזכרה סמיכה בתורה אלא בקרבנות יחיד. 66) משנה, שם. שבשניהם מפורש שצריכים סמיכה: בפר העלם דבר של ציבור, נאמר (שם ד, טו) "וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר", ובשעיר המשתלח נאמר (שם טז, כא), וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי וגו׳, ושלח ביד איש עתי המדברה". 67) על פר העלם דבר של ציבור. כן הוא במשנה סנהדרין ב, א: "סמיכת זקנים (= על ראש פר העלם דבר של ציבור) ועריפת עגלה בשלשה, דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר בחמשה, ופסק רבינו כרבי שמעון. ואף־על־פי שאמרו: רבי יהודה ורבי שמעון, הלכה כרבי יהודה (עירובין מו:) – הרי אמרו (שם מז.) שבכמה הלכות פסקו כרבי שמעון, ומפורש אמרו ב"ירושלמי׳ פ"א מסנהדרין ה"ב, ופ"ט מסוטה ה"א, "אמר רבי, נראין דברי רבי יהודה בעריפה וכו׳, ונראין דברי רבי שמעון בסמיכה". 68) כן הוא במנחות צב, א: "אמר רבינא, גמירי שתי סמיכות בציבור".

יא. אֵין סוֹמְכִין אֶלָּא בְּעַזָּרָה[69]. סָמַךְ חוּץ לָעַזָּרָה - חוֹזֵר וְסוֹמֵךְ מִבִּפְנִים[70]. וְאִם הָיָה בַּעַל הַקָּרְבָּן עוֹמֵד בַּחוּץ וְהִכְנִיס יָדוֹ[71] לִפְנִים וְסָמַךְ - סְמִיכָתוֹ כְּשֵׁרָה[72]. וְהוּא שֶׁיִּסְמֹךְ בְּכָל כֹּחוֹ[73]. וְאֵין סוֹמֵךְ אֶלָּא טָהוֹר. וְאִם סָמַךְ הַטָּמֵא - סָמַךְ[74].

69) שנאמר (ויקרא א, ג) "יקריב אותו לרצונו לפני ה"", וסמוך לו בפסוק השני "וסמך ידו על ראש העולה", ומקרא נדרש לפניו "לפני ה׳ וסמך", מכאן שהסמיכה בעזרה. 70) ב׳ספרא׳ ויקרא, דיבורא דנדבה (פ"ד ה"א): "לפני ה׳ וסמך, אע"פ שסמך מבחוץ יחזור ויסמוך בפנים". 71) ב׳קרית ספר׳ העתיק "ידיו". וכן צריך להיות, ראה להלן הי"ג. 72) כן הוא בזבחים לב, א - דסמיכה אפשר להכניס ידיו. 73) ראה להלן שם. ומה שאמרו בזבחים לג, א: "ליעייל לידיה ולסמוך וכו׳, אמר רב יוסף כל הסומך, ראשו ורובו מכניס, מאי טעמא כל כחו בעינן, הילכך לא אפשר" – אין זה אלא בדרך הרגילה, אבל בהתאמצות אפשר לו לסמוך בכל כחו אף־על־פי שאינו מכניס אלא ידיו (׳הר המוריה׳). 74) בזבחים לב, א - למדו מן הפסוק "וסמך ושחט", להשוות אחת לשניה. וכשם שזו דווקא בטהורים, כמו כן השניה אינו אלא בטהורים ולא בטמאים. ומכיון שבשחיטה שנינו: "כל הפסולין ששחטו שחיטתם כשרה" – הוא־הדין בסמיכה, שכשירה בדיעבד אף אם הוא טמא.

יב. וּבַמָּקוֹם שֶׁסּוֹמְכִין שׁוֹחֲטִין[75]. וְתֵכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה[76]. וְאִם שָׁחַט בְּמָקוֹם אַחֵר אוֹ שֶׁשָּׁהָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[77]. וְהַסְּמִיכָה שְׁיָרֵי מִצְוָה הִיא[78]. לְפִיכָךְ, אִם לֹא סָמַךְ - כִּפֵּר, וְאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת. וְאַף עַל פִּי כֵן מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ לֹא כִּפֵּר[79].

75) משנה במנחות צג, א. ובגמרא (שם צג:) הטעימו: "במקום (= באותו מקום בעזרה) שסומכין - שוחטין,

שתיכף לסמיכה שחיטה", שאם ישחט במקום אחר, אין זה "תיכף". 76) היינו שלא ישהה, אלא ישחוט מיד. ולמדו זאת ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה, פ"ד ה"א) ממה שנאמר (ויקרא א, ד־ה) "וסמך – ושחט", "במקום שסומכין – שוחטין, ותיכף לסמיכה שחיטה". ושיעור השהיה, אמרו ב'תוספות' (סוטה לט. ד"ה כל) שאם שהה כדי הליכת עשרים ושתים אמות, בודאי הוא הפסק. וכן פסק הרמ"א באו"ח סי' קסו, לענין הפסק שבין נטילת ידים לבציעת הפת, וראה במ"א שם ס"ק ג, והגר"א שם ס"ק ג. 77) לדעת 'אור שמח' – הסמיכה כשרה, שהרי היתה במקומה לפני ה', מה־שאין־כן בסמך מחוץ לעזרה שלא היתה כסמיכה לפני ה', שצריך לחזור ולסמוך בפנים (ראה למעלה הי"א), אבל ה'קרית ספר' וה'כסף משנה' מפרשים שהשחיטה כשרה, אף שהסמיכה אינה כשרה, לפי שהסמיכה אינה מעכבת, ראה בהמשך ההלכה. (וממה שאמרו בזבחים לג, א: "כל הסמיכות שהיו שם, קורא אני עליהן תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מזה (=מצורע) שהיה בשערי ניקנור וכו'", נראה שסמיכה שאינה במקום השחיטה, וגם לא תיכף לשחיטה – סמיכה כשרה היא, שאם לא כן, למה הוא סומך?). 78) משנה, מנחות צג, א. והיינו מצוה שהיא שיריים ואינה עיקר הכפרה, שכן גם שיירי הדם הנשפכים ליסוד, אינם מעכבים (להלן פי"ט ה"ד). 79) ברייתא, שם צג, ב. כלומר, לא קיים מצוה מן המובחר. "וסמך ונרצה (ויקרא א, ד), וכי סמיכה מכפרת והלא אין כפרה אלא בדם, שנאמר (שם יז, יא) "כי הדם הוא בנפש יכפר", אלא לומר לך שאם עשאה לסמיכה שיירי מצוה, מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר, וכיפר".

1 **יג. וְצָרִיךְ הַסּוֹמֵךְ לִסְמֹךְ בְּכָל כֹּחוֹ[80] בִּשְׁתֵּי יָדָיו[81] עַל**
2 **רֹאשׁ הַבְּהֵמָה[82], שֶׁנֶּאֱמַר: עַל רֹאשׁ הָעֹלָה - לֹא עַל**
3 **הַצַּוָּאר[83] וְלֹא עַל הַצְּדָדִין[84]. וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין**
4 **יָדָיו וּבֵין הַבְּהֵמָה[85].**

80) בחגיגה טז, ב: "אמר רמי בר חמא, שמע־מינה סמיכה בכל כחו בעינן", וראה למעלה הי"א, ובפ"א מהל' חגיגה ה"ט. 81) משנה, מנחות צג, א. ובגמרא (שם ע"ב), אמר ריש לקיש, דאמר קרא (ויקרא טז, כא, בשעיר המשתלח) "וסמך אהרן את שתי ידיו", כתיב ידו, וכתיב שתי, זה בנה אב: כל מקום שנאמר (בסמיכת בהמה) ידו, הרי כאן שתים, עד שיפרט לך הכתוב אחת (= ידו אחת). 82) משנה, שם. ובתוספתא מנחות פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 528 2) "ולא היה מניח ידיו זו על גבי זו". 83) ברייתא, שם צג, ב. 84) של הראש. וכגון שסמך על הלחיים (רש"י שם). בעיא שנפשטה שם בגמרא, מברייתא של אבא ביראה, ש"ידו על ראשו ולא ידו על הצדדין". 85) שם בגמרא "בעי רבי ירמיה, מטלית מהו שתחוץ, תא־שמע ובלבד שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הזבח".

5 **יד. וְכֵיצַד סוֹמֵךְ?[86] אִם הָיָה הַקָּרְבָּן קֹדֶשׁ קָדָשִׁים -**
6 **מַעֲמִידוֹ בְּצָפוֹן[87] וּפָנָיו לְמַעֲרָב, וְהַסּוֹמֵךְ עוֹמֵד**
7 **בְּמִזְרָח וּפָנָיו לְמַעֲרָב, וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי יָדָיו בֵּין שְׁתֵּי**
8 **קַרְנָיו[88], וּמִתְוַדֶּה[89] עַל חַטָּאת עָוֹן חַטָּאת[90], וְעַל**
9 **אָשָׁם עָוֹן אָשָׁם[91], וְעַל הָעֹלָה מִתְוַדֶּה עָוֹן עֲשֵׂה וַעֲוֹן**
10 **לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה[92].**

86) ברייתא, יומא לו, א. 87) שקדשי קדשים שחיטתן בצפון, ראה להלן פ"ה ה"ב־ג. וראה בפ"ה מהל' בית הבחירה הט"ז, מהו צפון. 88) ברייתא, שם. ובתוספתא מנחות פ"י (עמוד 528 1) "מניח שתי ידיו על גבי קרניו". וראה ב'תוספת ראשונים' שם. 89) שנאמר (במדבר ה, ו־ז) "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו", "ומשמע דוידוי דברים הוי אצל הקרבן, ואין לבעל הקרבן מעשה בקרבן אלא סמיכה, אם כן בשעת סמיכה יתודה" ('קרית ספר'). 90) כלומר, על החטא הזה שעליו מביא החטאת, ראה בפ"א מהל' שגגות, פירוט חייבי חטאות. 91) ראה בפ"ט מהל' שגגות פירוט חייבי אשם ודאי, ובפ"ה שם – חייבי אשם תלוי. 92) כרבי עקיבא, ביומא שם.

11 **טו. כֵּיצַד מִתְוַדֶּה?[93] אוֹמֵר: חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי[94]**
12 **וְעָשִׂיתִי כָּךְ וָכָךְ[95], וְחָזַרְתִּי בִּתְשׁוּבָה לְפָנֶיךָ וְזוֹ**
13 **כַּפָּרָתִי. הָיָה הַקָּרְבָּן שְׁלָמִים - סוֹמֵךְ בְּכָל מָקוֹם**
14 **שֶׁיִּרְצֶה מִן הָעֲזָרָה[96] בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה[97]. וְיֵרָאֶה לִי,**
15 **שֶׁאֵינוֹ מִתְוַדֶּה עַל הַשְּׁלָמִים[98], אֲבָל אוֹמֵר דִּבְרֵי**
16 **שֶׁבַח[99].**

93) ראה בפ"א מהל' תשובה ה"א. 94) יומא שם, כדעת חכמים. 95) ראה פ"ב מהל' תשובה ה"ח, שהמתוודה צריך לפרט החטא, וראה 'ירושלמי' סוף יומא. 96) שהרי קדשים קלים הם, ונשחטים בכל מקום בעזרה, ראה להלן פ"ה ה"ב־ד. 97) שבמקום שסומכין - שוחטין (למעלה הי"ב). 98) שהרי אינם באים על חטא, ולא כתוב בו "ונרצה". 99) כמו מזמור לתודה ('אור שמח'), וכן הוא בתרגום רב יוסף לדברי הימים־ב (ל, כב) על הפסוק: "מזבחים זבחי שלמים ומתודים לה' אלקי אבותיהם" – "דבחין דבחי נכסת קודשיא ומהודן קדם ה' אלקי דאבהתהון" (הגר"י ליינר ב"סיני" כרך מז עמוד' נא־נב).

יום שלישי י"ח ניסן ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יתבאר בו שאין מביאים קרבן אלא ביום, ושצריך שתהא עבודת הקרבנות לשמה.

17 **א. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת אֵין מַקְרִיבִין אוֹתָן[2] אֶלָּא בַּיּוֹם,**
18 **שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם צַוֹּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת**
19 **קָרְבְּנֵיהֶם - בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹחֲטִין**
20 **זְבָחִים אֶלָּא בַּיּוֹם[3], וְאֵין זוֹרְקִין דָּמִים אֶלָּא בְּיוֹם**
21 **הַשְּׁחִיטָה[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ - בְּיוֹם**
22 **הַזְּבִיחָה תִּהְיֶה הַהַקְרָבָה. וְכֵיוָן שֶׁשָּׁקְעָה הַחַמָּה**
23 **נִפְסַל הַדָּם.**

2) מגילה כ: במשנה. 3) במגילה שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יט, ו) "ביום זבחכם", ובתוספות שם דיבור המתחיל לקמיצה כתבו, כי אין ללמוד שחיטה מהפסוק

"ביום צוותו", כי פסוק זה מדבר בעבודת הקרבנות ושחיטה אינה עבודה, שהרי היא כשרה בזר. 4) ולא ביום המחרת אלא רק ביום הזביחה.

ב. כֹּל שֶׁקָּרְבוּ מַתִּירָיו[5] בַּיּוֹם - מַעֲלִין אוֹתוֹ[6] עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה[7]. כֵּיצַד? זְבָחִים שֶׁנִּזְרַק דָּמָם בַּיּוֹם - מַקְטִירִין אֵמוּרֵיהֶן בַּלַּיְלָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. וְכֵן אֵיבְרֵי הָעוֹלוֹת מַקְטִירִין אוֹתָן בַּלַּיְלָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר[8]. וּכְדֵי לְהַרְחִיק מִן הַפְּשִׁיעָה[9], אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין מַקְטִירִין הָאֵמוּרִין[10] וְאֵיבְרֵי הָעוֹלָה אֶלָּא עַד חֲצוֹת הַלַּיְלָה[11].

5) זריקת הדם. 6) כלומר, אימוריו או אבריו. 7) אבל כל שלא קרב מתיריו ביום (=הקומץ, הלבונה והמנחות הנשרפות) אין מעלין אותו כל הלילה (תוספתא שם). ו"אף על פי שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערביים וכו' מקטירין איברי העולות והאימורין וכו'". 8) שנאמר (שם ו, ב) "זאת תורת העולה, היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו". 9) "שלא תדחק עליו את השעה ונמצא עושה מהם דבר אחר עלות השחר". 10) במשנה שם: "הקטר חלבים ואברים". 11) משנה שם: "כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, וכל הנאכלין ליום אחד מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, הקטר חלבים ואברים מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, אם כן למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה", ודעת רבינו (כאן וכן בפירוש המשניות שם) כי גם הקטר חלבים ואברים הם בכלל מה שאמרו חכמים עד חצות, אבל רש"י שם כתב כי על הקטר חלבים ואברים לא אמרו חכמים עד חצות, לפי שכהנים זריזים הם, ואין שבות במקדש.

ג. אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהַקְטִיר אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים בַּלַּיְלָה - אֵין מְאַחֲרִין אוֹתָן לְדַעַת, אֶלָּא מִשְׁתַּדְּלִין לְהַקְטִיר הַכֹּל בַּיּוֹם. חֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ. שֶׁהֲרֵי הֶקְטֵר אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֵׁרִים בַּלַּיְלָה, דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת בִּזְמַנָּן, וְאֵין מְאַחֲרִין אוֹתָן לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת.

ד. כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ קָרֵב אֶלָּא בַּיּוֹם[12], כְּגוֹן הַקֹּמֶץ[13] וְהַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת[14] וּמְנָחוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[15] - מֵתֵּר לְהַקְרִיבָן עִם מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ[16], וְהֵם מִתְאַכְּלִין וְהוֹלְכִין כָּל הַלַּיְלָה כְּאֵיבְרֵי עוֹלָה[17].

12) שלא קרבו מתיריו ביום. 13) כלומר, הקטרת הקומץ, כי חלק גדול מהמנחות הקריבות על גבי המזבח, נקמצות, ומקטיר הקומץ כולו על גבי המזבח, והשאר נאכל לכהנים. 14) כלומר, הקטרת הקטורת על המזבח הפנימי. 15) ראה להלן פרק י"ב שם כי מנחות זכרי כהנים (=מנחת חינוך וחביתין וכהן שהביא מנחת חוטא או מנחת נדבה) נשרפות כליל על גבי המזבח, ואינן נקמצות. 16) זמן מועט קודם השקיעה "אף כי אין שהות שתצית האש ברובו לפני השקיעה, והם נקלטים על גבי המזבח". 17) ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא ו, א) "זאת תורת העולה", ריבה את אלו שמקריבן קודם השקיעה ונשארים כל הלילה כמו אברי העולה. וראה במשנה למלך להלן פרק א מהלכות תמידין ומוספין סוף הלכה ג, כי רק אם הקמיצה הייתה לפני תמיד של בין הערביים, אפשר להקטיר את הקומץ לאחר התמיד, וכמו כן במנחות הנשרפות אין לשורפם על המזבח לאחר התמיד, אלא אם נתקדשו בכלי לפני התמיד, אבל אם לא נקמצו או נתקדשו בכלי לפני התמיד, אסור לעשותם אחר התמיד.

ה. הַנְּסָכִים הַבָּאִים עִם הַזֶּבַח[18] - אֵין קְרֵבִין אֶלָּא בַּיּוֹם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם - מַקִּישׁ נְסָכִים לִשְׁלָמִים: מַה שְּׁלָמִים בַּיּוֹם, אַף נְסָכִים בַּיּוֹם. אֲבָל הַנְּסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן[19] - מִתְקַדְּשִׁין[20] בַּלַּיְלָה וּקְרֵבִין בַּלַּיְלָה[21]. לְפִיכָךְ[22], אִם נִזְדַּמְּנוּ לוֹ נְסָכִים הַבָּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן - מַקְדִּישָׁן וּמַקְרִיבָן בַּלַּיְלָה[23]. וַעֲלוֹת הַשַּׁחַר פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, כְּאֵיבְרֵי הָעוֹלוֹת[24].

18) שהביאם עם הזבח. 19) שלא הקדישם עם הזבח, שהרי יכול אדם להביא קרבנו היום ונסכיו לאחר עשרה ימים. 20) על ידי נתינתם בכלי שרת. 21) שכיוון דלא קדשו בשחיטת הזבח, יכול להקריב בלילה, שדווקא נסכים הבאים עם הזבח נתרבו ממה שכתוב "לנסכיכם ולשלמיכם", ומכיוון שקריבין בלילה, מתקדשין גם בלילה, שכן אמרו בתמורה יד. "זה הכלל כל הקרב ביום (=נסכים הבאים עם הזבח בכלל זה) אינו קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה (=נסכים הבאים בפני עצמם) קדוש בין ביום בין בלילה. 22) כלומר, כיוון שנסכים הבאים בפני עצמם מתקדשים בלילה וקריבים בלילה. 23) כלומר, מקדישן לכתחילה בלילה ומקריבן מיד (כסף משנה) והכל משום זריזות מצוה, שמיד שנזדמנה לו המצוה, אין להחמיצנה. ומקור הדברים בתמורה שם: "אמר רב פפא השתא דאמרת נסכים הבאים בפני עצמן קריבין אפילו בלילה, נזדמנו נסכים בלילה מקדישן בלילה ומקריבן". 24) בתמורה שם: "אמר רב אדא בר אהבה ועלות השחר פוסלת בהן כאברין" שהקדישן ולא הקריבן.

ו. כָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לִסְמִיכָה וְלִשְׁחִיטָה[25] וְלִמְלִיקָה[26], לְהֶקְטֵר[27] לְהַגָּשָׁה[28] וּלְהַזָּיָה[29], וְלִתְנוּפָה[30] וְלִקְמִיצָה[31] וּלְקָרְבַּן הַמּוּסָפִין[32]. וְכָל הַלַּיְלָה כָּשֵׁר לְהַקְטִיר אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים[33]. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁמְּצָוָתוֹ בַּיּוֹם - כָּשֵׁר כָּל הַיּוֹם, וְדָבָר שֶׁמְּצָוָתוֹ בַּלַּיְלָה - כָּשֵׁר כָּל הַלַּיְלָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, זְרִיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְוֹת.

25) בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר בשחיטה (ויקרא יט, ו) "ביום זבחכם", לאפוקי לילה, ונאמר (שם ג, יג) "וסמך ושחט", מה שחיטה ביום אף סמיכה ביום. 26) מליקת העוף (ראה ויקרא א, טו), נלמדו כן בגמרא שם ממה שנאמר (שם ז, לח) "ביום צוותו את בני ישראל" - לאפוקי לילה. 27) הקטרת הקומץ, וגם זה נלמד שם ממה שכתוב (שם) "ביום צוותו". 28) כי "כל המנחות הקריבות לגבי

המזבח טעונות הגשה במערב כנגד חודה של קרן דרומית מערבית", ונלמד בגמרא שם ממה שהוקשה הגשה לתנופה שנאמר (במדבר ה, כה) ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות (=הגשה) והניף והקריב", מה תנופה ביום אף הגשה ביום. 29) זריקת דם הקרבנות והזיית דם פרים הנשרפים וחטאות הפנימיות. וגם זה נלמד בגמרא שם ממה שכתוב (ויקרא שם) "ביום צוותו". 30) שמניף את עומר התנופה ומנחת הסוטה, וכמו כן את החזה של השלמים לפני שנותנה לכהן. ונלמד בגמרא שם ממה שכתוב (שם כג, יב) "ביום הניפכם את העומר", לאפוקי לילה. 31) קמיצת המנחה, וגם זה נלמד שם ממה שכתוב "ביום צוותו". 32) נלמד שם ממה שנאמר (שם, לז) "דבר יום ביומו", לאפוקי לילה. 33) שנאמר (שם ו, ב) "זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו" (שם כא.).

1 **ז. כָּל הַזְּבָחִים אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא**
2 **בְּסַכִּין מִכְּלֵי שָׁרֵת[34]; וְאִם שָׁחַט בְּכָל דָּבָר שֶׁשּׁוֹחֲטִין**
3 **בּוֹ הַחֵלִּין, אֲפִלּוּ בְּקָרוּמִית שֶׁל קָנֶה[35] - כְּשֵׁרִין[36].**

34) בסוטה יד: אמרו "מידי דהווה אדם, דם אף על גב דקדישתיה סכין בצוואר בהמה", הרי שסכין כלי שרת. וכן אמרו במנחות עו: "סכין מקדשת בכלי שרת". ואילו בחולין ג. הכשירו לשחוט קדשים בקרומית של קנה, והרי אין עושים כלי שרת של עץ, מזה הוציא רבינו שלכתחילה צריך כלי שרת ובדיעבד אינו צריך. 35) "צלע של קנה" (רש"י חולין טו:), ובערוך ערך קרם "פירש מה שמשתייר מן המחצלת כשמתקנין אותה". 36) תוספתא מנחות שם: "חומר בקמיצה שהקמיצה טעון כהן וכלי שרת, מה שאין כן בשחיטה, קמיצה בכלי ושחיטה אפילו בקרומית של קנה".

4 **ח. וְכָל הַזְּבָחִים שֶׁקִּבֵּל מִדָּמָם פָּחוֹת מִכְּדֵי הַזָּיָה[37] -**
5 **לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַדָּם. וְצָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לְקַבֵּל כָּל הַדָּם[38].**
6 **כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹחֵז הַסִּימָנִים[39] בְּיָדוֹ וּמוֹצִיאָן**
7 **עִם הַוְרִידִין לְתוֹךְ הַמִּזְרָק[40], וְשׁוֹחֵט שְׁנַיִם אוֹ רֹב**
8 **שְׁנַיִם, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַבֵּל הַדָּם כֻּלּוֹ בַּכְּלִי. וּמַגְבִּיהַּ הַסַּכִּין**
9 **לְמַעְלָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרֵד הַדָּם מֵעָלֶיהָ אֶלָּא מִן**
10 **הַצַּוָּאר[41]. וְדָם שֶׁבַּסַּכִּין - מְקַנְּחוֹ בִּשְׂפַת הַמִּזְרָק[42].**

37) אחת, בכלי אחד, ופחות מכדי הזייה אחת בכלי שני וערבן ביחד, אבל אם קיבל בו אפילו כדי הזייה אחת בלבד קידש הדם, אף כי צריך להזות על הקרבנות כמה וכמה הזיות בכל קרבן וקרבן כדינו. אבל לדעת התוספות מנחות שם דיבור המתחיל ואם, ורש"י שם, כי צריך שיקבל דם בכל קרבן וקרבן מה שצריך לכל הזיותיו. 38) כלומר, אף כי אם קיבל דם רק כדי הזייה אחת - קידש, אין זה אלא בדיעבד, אבל לכתחילה צריך להתכוון לקבל כל הדם. והוא בזבחים כה. "אמר רב יהודה אמר רב השוחט צריך שיקבל את כל דמו של פר, שנאמר (שם ד, ז) "ואת כל דם הפר ישפך" וכו', אם אינו עניין לשיריים וכו' תניהו עניין לקבלה". 39) הקנה והווושט. 40) כלומר, על אוויר המזרק. בזבחים שם: "אמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא: השוחט צריך שיתן ווירידין לתוך הכלי", ומפרש רש"י האי תוך לאו דווקא דהא לא אפשר, אלא על אווירו של תוך כלי, וראה להלן בסוף ההלכה "אוויר הכלי הרי הוא ככלי", "ודעתו שמתחילת שחיטה צריך שיהא הדם נוזל לתוך הכלי, אף שעדיין לא גמר השחיטה, וכן דעת רבותינו בעלי התוספות (מעילה ה. דיבור המתחיל היתר שחיטה, זבחים קי. דיבור המתחיל ואי ובבא קמא עו: דיבור המתחיל כל העומד). 41) בזבחים כה. "אמר רב יהודה אמר שמואל: השוחט צריך שיגביה סכין למעלה, שנאמר (שם, ה) "ולקח וכו' מדם הפר", ולא מדם הפר ודבר אחר (=סכין). 42) "פירוש בשפת המזרק מאחוריו שלא ייכנס דם במזרק" (כסף משנה). והוא בזבחים שם: "ודם סכין במאי מקנח ליה, אמר אביי בשפת מזרק כדכתיב (עזרא א, י) "כפורי זהב", כלומר, שמזרקין נקראים בשם כפורי זהב על שם קינוח.

11 **ט. אֲוִיר הַכְּלִי הֲרֵי הוּא כַּכְּלִי[43]. הָיָה מְקַבֵּל הַדָּם[44]**
12 **וְנִפְחֲתוּ שׁוּלֵי הַמִּזְרָק קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ הַדָּם לַאֲוִיר**
13 **הַמִּזְרָק[45] הַנִּפְחָת - לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַדָּם; שֶׁהָאֲוִיר שֶׁאֵין**
14 **סוֹפוֹ לָנוּחַ - אֵינוֹ כְּמֻנָּח[46].**

43) כלומר, אין צורך שיכניס את הווירידין לתוך הכלי ממש בעת שהוא מקבל הדם (כי דבר זה בלתי אפשרי), אלא הוא מחזיק הווירידין למעלה מן הכלי, נגד התוך של הכלי. ואם סופו לנוח (=כשלא נפחתו שוליו) נתקדש הדם עוד כשהם באוויר למעלה מן הכלי, ודבר זה איבעיא ונפשטה בזבחים כה: 44) באוויר הכלי (=למעלה מן הכלי, נגד תוך הכלי). 45) כלומר, לאוויר שהוא בתוך דופני המזרק, אבל אם הגיע הדם לתוך אוויר הדפנות, ורק אחרי כן נפחתו שוליו, אף שלא הגיע הדם לתחתית המזרק - נתקדש הדם. 46) בזבחים שם: "בעי מיניה רבי אסי מרבי יוחנן היה מקבל ונפחתו שוליו וזרק עד שלא הגיע דם לאוויר מהו? אוויר שאין סופו לנוח כמונח דמי או לא כמונח דמי", ואמרינן שם: "אם תמצי לומר אוויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי, אוויר שסופו לנוח מאי"? וידועה דעת רבינו שפוסק בכל מקום כ"אם תמצי לומר" ראה לחם משנה.

15 **י. כָּל הַזְּבָחִים צָרִיךְ הָעוֹבֵד שֶׁתְּהִיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ לְשֵׁם**
16 **הַזֶּבַח[47] וּלְשֵׁם בְּעָלָיו[48] בִּשְׁעַת זְבִיחָה, וּבִשְׁעַת קַבָּלַת**
17 **הַדָּם, וּבִשְׁעַת הוֹלָכַת הַדָּם, וּבִשְׁעַת זְרִיקָתוֹ עַל**
18 **הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִשַּׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו - שֶׁתְּהִיֶה**
19 **זְבִיחָה עִם שְׁאָר אַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת[49] לְשֵׁם שְׁלָמָיו[50].**
20 **וְכֵן שְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת[51]. וְאִם שָׁחַט וְעָבַד שְׁאָר**
21 **עֲבוֹדוֹת[52] סְתָם וְלֹא חָשַׁב כְּלָל[53] בְּעוֹלָה וּבִשְׁלָמִים -**
22 **הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִים, וְעָלוּ לַבְּעָלִים[54].**

47) עולה לשם עולה, שלמים לשם שלמים וכו'. 48) קרבן של ראובן לשם ראובן, קרבן של שמעון לשם שמעון וכו'. בזבחים ב, במשנה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח והחטאת". ומשמע בגמרא (שם ב: דש"שלא לשמן", היינו בין בשינוי קדש בין בשינוי בעלים (כסף משנה). 49) כלומר, השחיטה עם שאר ג' העבודות: קבלת הדם,

הולכת הדם וזריקת הדם, שהן ביחד ארבע עבודות. 50) בגמרא (שם ד.) למדו שצריך שחיטה לשם הזבח ממה שנאמר (ויקרא ד, א) "ואם זבח שלמים קרבנו", שתהא זביחה לשם שלמים. וממה שנאמר "ובשר זבח תודת שלמיו" למדו ב"אם אינו עניין" "תנהו עניין" לשינוי בעלים, שצריך שתהא השחיטה לשם בעלים. וקבלת הדם שצריך שתהא לשם שלמים למדו (שם) ממה שנאמר (שם ז, לג) "המקריב את דם השלמים" שתהא קבלת הדם לשם שלמים, וממה שנאמר באיל הנזיר (במדבר ו, יז) "ואת האיל יעשה זבח שלמים" למדו שתהא עשייתו לשם שלמים, ואם אינו עניין לשינוי קדש תנהו עניין לשינוי בעלים למדו (שם:) קבלת הדם והולכת הדם שתהיינה לשם בעלים. והולכת הדם שתהא לשם הזבח למדו (שם.) ממה שנאמר (ויקרא א, יג) "והקריב [וגו'] את הכל [וגו'] המזבחה" זו הולכה שצריך שתהא לשם זבח. וזריקה שצריך שתהא לשם הזבח למדו שם ממה שנאמר (שם ז, יד) "הזורק את דם השלמים" שתהא זריקה לשם שלמים, וזריקה לשם בעלים למדו (שם:) ממה שנאמר (שם, ד) "ונרצה לו לכפר עליו" עליו ולא על חברו. 51) בגמרא (שם ד:) "אמר קרא (שם ז, לז) זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים, הקישן הכתוב לשלמים, מה שלמים בין שינוי קדש בין שינוי בעלים בעינן לשמה, אף כל בין שינוי קדש בין שינוי בעלים בעינן לשמה". 52) קבלת הדם, הולכתו וזריקתו. 53) לא לשמן ולא שלא לשמן. 54) שם ב. במשנה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח והחטאת", ובגמרא (שם:) אמרו "טעמא דשלא לשמן הא סתמא עלו נמי לבעלים לשם חובה". הרי שבכל הזבחים עלו לבעלים לשם חובה, כשעבד בסתם, ורבינו כותב זאת רק בעולה ושלמים. ויתכן כי כוונת רבינו לומר שאפילו בעולה ושלמים. ופירוש הדברים אף שעיקר הדבר שצריך לשם זבח נאמר בשלמים ועולה, ובכל זאת אם עשה סתם כשר, ועלו לבעלים לשם חובה. וקל וחומר לשאר קרבנות (לחם משנה).

1 **יא. וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ[55] בִּשְׁעַת שְׁחִיטַת[56]**
2 **הָעוֹלָה[57] לְשֵׁם שִׁשָּׁה דְבָרִים: לְשֵׁם הַזֶּבַח, וּלְשֵׁם**
3 **הַזּוֹבֵחַ, וְשֶׁהַזֶּבַח לְהַשֵּׁם בָּרוּךְ הוּא, וְשֶׁיַּקְטִירוּ**
4 **לָאִשִּׁים[58], וְשֶׁהַקְטָרָתוֹ לְרֵיחַ בִּלְבַד[59], וְשֶׁרֵיחַ זֶה נַחַת**
5 **רוּחַ לִפְנֵי הַשֵּׁם[60]. וְאִם שָׁחַט סְתָם - כָּשֵׁר[61], כְּמוֹ**
6 **שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְהַשּׁוֹחֵט חַטָּאת וְאָשָׁם צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה**
7 **מַחֲשַׁבְתּוֹ לְשֵׁם אוֹתוֹ הַחֵטְא שֶׁבָּא עָלָיו.**

55) של העובד. 56) דווקא בשעת שחיטה ולא בשעת ההקטרה. 57) לדעת רש"י (זבחים שם דיבור המתחיל עולה) הוא הדין לשלמים. אבל מדברי רבינו נראה שעולה דווקא. ואילו בשלמים אין אלא ארבעה דברים: לשם זבח, לשם זובח, להשם, ושיקטירו לאישים. אבל לריח ולניחוח לא נאמרו בשלמים בפסוקים המדברים בהקרבה לשם, ראה ויקרא ג, ג־ט. 58) כלומר, שיחשוב שיקטירו אותו על האש, ולא לעשותו צלי לאכילה. 59) ושלא יצלה אברים מחוץ למערכה ואחר כך יעלה אותן על המערכה, כי אז שוב אין בהם ריח. 60) שם בגמרא וזה לשונו: ניחוח, לשם הנחת רוח לה', לשם מי שאמר והיה העולם. 61) מפשטות הדברים נראה כי זה מוסב על כל מה שלמעלה, ואם כן אם שחט בכוונה הפכית בכל אחד מששת הדברים הנ"ל - אין שחיטתו כשרה. וזה לא ייתכן, כי הרי בפרק י"ב מהלכות פסולי המוקדשין (הלכה א) לא מנה רבינו בפסול מחשבה אלא אם שחט שלא לשם זבח ושלא לשם זובח, הרי שבכל יתר ארבעת הדברים אין שום פגם אם חשב להיפך, ועיין לחם משנה.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר בו שמקבלה ואילך מצות כהונה, ואם מקום השחיטה וקבלת הדם שוה בכל הזבחים.

8 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2] שֶׁשְּׁחִיטַת הַקָּדָשִׁים כְּשֵׁרָה בְּזָרִים,**
9 **וּמִקַּבָּלַת הַדָּם וְאֵילַךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה. וְכָל הַזְּבָחִים -**
10 **קִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת[3] בְּיַד כֹּהֵן[4]; אֲבָל מְקוֹם**
11 **שְׁחִיטָתָן וּמְקוֹם קִבּוּל דָּמָן אֵינוֹ שָׁוֶה בְּכֻלָּן[5].**

2) בפ"ט מהלכות ביאת המקדש הלכה ו. 3) שנאמר בעולה ושלמים בסיני (שמות כד, ה־ו) "ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים. ויקח משה חצי הדם וישם באגנות" (ראה זבחים צז: ומנחות פב:) ואם בשלמים צריך כלי קל־וחומר לשאר קדשים (רש"י במנחות שם). ובספרא ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ה) אמרו: "ולקח, נאמר כאן לקיחה, ונאמרה להלן לקיחה, מה לקיחה האמורה להלן בכלי, אף כאן בכלי" ובמלבי"ם שם מפרש כי הכוונה היא ללמוד חטאת מעולה ושלמים, שבחטאת נאמר (ויקרא ד, כה): "ולקח הכהן", ובעולה ושלמים נאמר (שמות שם): "ויקח משה", מה קיחה של עולה ושלמים בכלי, אף קיחה של חטאת בכלי (וראה גם בקרית־ספר כאן). ואשם נלמד (בזבחים מז:) מחטאת, שנאמר (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא", "מה חטאת טעונה כלי, אף אשם טעונה כלי". 4) כן הוא בהלכות ביאת המקדש שם. ולמדו כן ממה שנאמר (שם א, ה) "והקריבו בני אהרן", מקבלה ואילך מצות כהונה (זבחים לב.). 5) ראה להלן הלכה ב.

12 **ב. כֵּיצַד? קָדְשֵׁי קָדָשִׁים - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן וְאֵין**
13 **מְקַבְּלִין אֶת דָּמָן אֶלָּא בִּצְפוֹן[6] הַמִּזְבֵּחַ, בְּכָל הַמָּקוֹם**
14 **שֶׁבֵּאַרְנוּ גְּבוּלוֹתָיו בְּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה[7]. וְקָדָשִׁים קַלִּים**
15 **- שְׁחִיטָתָן וְקִבּוּל דָּמָן בְּכָל מָקוֹם מִן הָעַזָּרָה[8].**

6) זבחים מז. ומז: וראה להלן הלכה ג. 7) בפ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה טז. 8) זבחים נה. במשנה: "קדשים קלים, שחיטתן בכל מקום בעזרה". וראה למעלה פ"ד הלכה ח, כי מיד עם תחילת שחיטה צריך שיהא הדם נוזל לתוך הכלי, ומכיון ששחיטה בכל מקום בעזרה, גם קיבול דמן כן. וראה להלן סוף הלכה ג.

16 **ג. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אֶלָּא בַּצָּפוֹן?[9]**
17 **שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּעוֹלָה: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ**
18 **צָפֹנָה[10], וּבְחַטָּאת הוּא אוֹמֵר: בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט**
19 **הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת[11]; וּכְשֵׁם[12] שֶׁהַחַטָּאת נִקְרֵאת**

קֹדֶשׁ קָדָשִׁים[13], כָּךְ הָעוֹלָה נִקְרֵאת קֹדֶשׁ קָדָשִׁים[14].
וּבְאָשָׁם הוּא אוֹמֵר[15]: בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה
יִשְׁחֲטוּ אֶת הָאָשָׁם. וְשַׁלְמֵי צִבּוּר[16] הֵקְשׁוּ לְחַטָּאת,
שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי
כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים[17]; לְפִיכָךְ הֵן קָדְשֵׁי
קָדָשִׁים כְּחַטָּאת, וְנִשְׁחָטִין בִּמְקוֹם שְׁחִיטָתָהּ. וּמְקוֹם
שְׁחִיטָה הוּא מְקוֹם הַקַּבָּלָה[18].

9) זבחים מח. 10) ובגמרא שם אמרו: "אשכחן בן צאן (שהרי הפסוק הנ"ל נאמר בצאן, שנאמר שם א, י "ואם מן הצאן קרבנו, מן הכבשים או מן העזים לעולה"), בן בקר מנא לן, אמר קרא "ואם מן הצאן", וי"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמד עליון (=בן בקר, שנאמר בויקרא שם, לפני כן) מן התחתון (=מן הצאן)". 11) שם מח: 12) עיין כסף־משנה. 13) בויקרא שם: "זאת תורת החטאת וכו' קודש קדשים הוא". 14) בזבחים נג: במשנה: "העולה קדשי קדשים וכו'". ואף־על־פי שלא כתוב בתורה שהיא קדשי קדשים, - למדוה מחטאת ואשם, לפי שהיא שווה להם בשחיטתה ובקיבול דמה (פירוש המשנה זבחים פ"ה משנה א). ועוד, שהרי היא כולה לגבוה, ואין לך קדשי קדשים כזה (רש"י שם). 15) ראה במשנה זבחים נד: 16) הם כבשי עצרת, ראה למעלה פ"א הלכה ד. 17) שם במשנה: "זבחי שלמי ציבור ואשמות וכו' שחיטתן בצפון וקיבול דמן בכלי שרת בצפון וכו'". ובגמרא (שם נה.) אמרו: "מנא לן דבעי צפון, דתני רבה בר רב חנן קמיה דרבא, ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת, מה חטאת בצפון אף שלמי ציבור. אמר ליה רבא, וכי חטאת מהיכן למדה מעולה, דבר הלמד מהיקש, חוזר ומלמד בהיקש? אלא מדתני רב מרי בריה דרב כהנא, על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם (במדבר י, י) מה עולה קדשי קדשים, אף זבחי שלמי ציבור קדשי קדשים. מה עולה בצפון, אף זבחי שלמי ציבור בצפון". ורבינו הביא את הדרשה שנדחתה, ראה בכסף־משנה ולחם־משנה. 18) כי מיד עם תחילת השחיטה צריך לקבל הדם לתוך הכלי. כלומר, שיהיה נוזל בכלי מיד (למעלה פ"ד הלכה ח), ואם כן, מקום השחיטה הוא מקום הקבלה. וראה עוד למעלה הלכה ב.

ד. וּמִנַּיִן שֶׁשּׁוֹחֲטִים קָדָשִׁים קַלִּים בְּכָל הָעַזָּרָה,
אֲפִלּוּ אֲחוֹרֵי הַהֵיכָל?[19] שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בִּשְׁלָמִים:
וּשְׁחָטוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד[20] - לְהַכְשִׁיר כָּל הָרוּחוֹת,
שֶׁהֲרֵי לֹא יִחַד לָהֶם רוּחַ. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקֳּדָשִׁים
קַלִּים. וְאִם שְׁחָטָם בַּהֵיכָל - כְּשֵׁרִים[21]. אֲבָל אִם
שְׁחָטָן בְּגַגּוֹ שֶׁל הֵיכָל - פְּסוּלִין; שֶׁאֵין הַגַּגּוֹת
רְאוּיוֹת לִשְׁחִיטָה כְּלָל, אֶלָּא בְּקַרְקַע הָעַזָּרָה[22].

19) בזבחים נה: "דאמר רמי בר רב יהודה אמר רב, לול קטן היה אחורי בית הכפורת גבוה שמונה אמות, כדי להכשיר את העזרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים", ובתוספתא זבחים פ"ז: "וכן היה רבי יוסי ברבי יהודה אומר שני פספסין היו בבית החליפות פתוחין למערב גבוהין מן הארץ ת' אמות שתהא עזרה כשרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים אפילו אחורי הכפורת, שנאמר ושחטו פתח אהל מועד וגו'". ועיין בתוספות שם ד"ה שנים, שהקשו הלא אינו רואה פתח אהל מועד (ראה להלן הלכה ה). ותירצו, שמה שרואה קודש הקדשים, לא גרע מרואה פתח ההיכל. 20) כן למדו בתוספתא שם (הר המוריה, וראה בכסף־משנה). 21) בזבחים סג. ומנחות ח. "אמר ר' יוחנן שלמים ששחטן בהיכל כשרים, שנאמר (שם) ושחטו פתח אהל מועד, ולא יהא טפל חמור מן העיקר", שאם בפתח ההיכל כשר, כל־שכן בהיכל עצמו. 22) כן הוא בזבחים קז: שגגו של היכל אינו ראוי לשחיטת כל זבח.

ה. שְׁלָמִים[23] שֶׁשְּׁחָטָן קֹדֶם שֶׁיִּפְּתְחוּ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל
- פְּסוּלִין; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד - בִּזְמַן שֶׁפָּתוּחַ.
אֲפִלּוּ הָיוּ דַּלְתוֹתָיו מוּגָפוֹת[24] - הֲרֵי זֶה כְּנָעוּל[25]. אֲבָל
הַפָּרֹכֶת שֶׁעָלָיו אֵינָהּ[26] פּוֹסֶלֶת[27].

23) זבחים נה: וכדעת רש"י (שם סא.), שדין זה אינו אלא בשלמים שכתוב בהם "פתח אהל מועד", ולא בשאר קרבנות. ומה שאמרו בתמיד פ"ג משנה ז: "לא היה שוחט השוחט עד ששומע קול שער הגדול שנפתח", אין זה אלא למצוה, ולא לעכב. ראה בתוספות מנחות צה. ד"ה מר אמר, וב'תוספות יום טוב' בתמיד שם. 24) סגורות ולא נעולות במנעול. 25) כן הוא בזבחים שם: "פשיטא מוגף כנעול דמי". 26) על פתח ההיכל, כמבואר פ"ז מהלכות כלי המקדש הלכה יז (אור שמח). 27) שם בזבחים בעיא שנפשטא: "וילון מאי, אמר ר' זירא הוא עצמו אין נעשה אלא כפתח פתוח", ופירשו רש"י ותוס' שם, שעשו הוילון לשם צניעות, שלא יסתכלו בהיכל בשעת שחיטה.

ו. הָעוֹלָה וְהָאָשָׁם וְהַשְּׁלָמִים, בֵּין שֶׁל יָחִיד בֵּין שֶׁל
צִבּוּר, זְרִיקַת דַּם שְׁלָשְׁתָּן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ שָׁוָה[28]
לְעוֹלָם[29]. וְכֵיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כְּשֶׁלּוֹקֵחַ הַכֹּהֵן הַדָּם
בַּמִּזְרָק, וְזוֹרֵק מִמֶּנּוּ בַּמִּזְרָק[30] שְׁתֵּי זְרִיקוֹת עַל שְׁתֵּי
זָוִיּוֹת הַמִּזְבֵּחַ[31] בַּאֲלַכְסוֹן[32] מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַטָּה[33];
עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית וְעַל קֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית[34].
וּמִתְכַּוֵּן כְּשֶׁיִּזְרֹק הַדָּם עַל הַקֶּרֶן שֶׁיִּהְיֶה הַדָּם מַקִּיף
עַל הַזָּוִיּוֹת כְּמִין גַּ"ם[35], כְּדֵי שֶׁיִּמָּצֵא הַדָּם שֶׁל שְׁתֵּי
מַתָּנוֹת עַל אַרְבָּעָה כָּתְלֵי הַמִּזְבֵּחַ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּעוֹלָה
וּבִשְׁלָמִים 'סָבִיב'[36]. וְהוּא הַדִּין לְאָשָׁם[37]. וּשְׁיָרֵי הַדָּם
נִשְׁפָּכִין[38] עַל הַיְסוֹד[39] הַדְּרוֹמִי[40].

28) כן הוא בזבחים נג: (בעולה) נד: (לענין שלמי ציבור ואשמות), ונה. (לעניו שלמי יחיד): "ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע". 29) כן בדפוסי רומי (ר"מ) ווניציאה ועוד. בדפוסים החדשים: לעולה. 30) ראה להלן הלכה ט, כי "אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבעו אלא חטאת בלבד". 31) זבחים נג: כשמואל וכתנא־קמא בברייתא שם (כסף משנה). 32) כלומר, שתי הקרנות תהיינה זו מול זו באלכסון, היינו קרן מזרחית צפונית, וכנגדה באלכסון קרן מערבית דרומית, כדי שיהיו "שתי מתנות שהן ארבע". 33) בקנים פ"א משנה א: "עולת בהמה דמה למטה", משום שנאמר (ויקרא ד, יח – כה) "אל

יסוד מזבח העולה", הרי שדם עולה למטה במקום שיש יסוד, ושאר קרבנות כגון האשם והשלמים שהם למטה, למדו (זבחים י:) ממה שנאמר בחטאת בהמה (שם ו, יט) "הכהן המחטא אותה", "אותה" דמה למעלה, ואין דמו של אחר למעלה (ראה בפי' הרא"ש לקנים שם). 34) בתמיד פ"ד משנה א: "בא לו לקרן מזרחית צפונית ונותן מזרחה צפונה, מערבית דרומית ונותן מערבה דרומה". וראה יומא טו: כי משום כך היה נותן בשתי הקרנות הנ"ל, ולא בקרן דרומית מזרחית ובקרן צפונית מערבית, משום שעולה טעונה יסוד, וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד (ראה בפ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה י). ומפני ש"כל פינות שאתה פונה, לא יהו אלא דרך ימין" הקדימו לזרוק בקרן מזרחית צפונית שבה פוגש תחילה כשמתחיל להקיף את המזבח מימין, ואח"כ נותן בקרן מערבית דרומית (יומא שם). 35) אות יונית, עשויה ככף פשוטה שלנו (רש"י שם). 36) בעולה נאמר (שם א, יא) "וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב", וכן נאמר בשלמים (שם ג, ב) וזרקו בני אהרן הכהנים את הדם על המזבח סביב". 37) שנאמר בו סביב (שם ז, ב) "במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם, ואת דמו יזרוק על המזבח סביב", ואמר התנא־קמא בברייתא בזבחים שם: "יכול יזרקנו זריקה אחת, תלמוד־לומר סביב. אי סביב, יכול יקיפנו כחוט, תלמוד־לומר וזרקו. הא כיצד, כמין גמא, שתי מתנות שהן ארבע". 38) שפיכת שיריים ליסוד, לא נזכרה אלא בחטאות (שם ד, יח, כה, ל, לד), ולמדו (זבחים נא.) שאר הקרבנות מחטאת, שנאמר (שם, כה) "אל יסוד מזבח העולה", ודרשו (שם) "תן יסוד למזבח של עולה", כלומר, "תן תורת שפיכת שיריים, יסוד להלכות מזבחה של עולה, שיהא המזבח טעון בעולה, ובכל דמים הניתנין עליו שפיכת שיריים אל היסוד" (רש"י שם) וראה עוד בזבחים לז. 39) בספרים אחרים: "על גג היסוד" (שם נב.). 40) שם נג. במשנה. ושם בגמרא למדו כן מחטאות פנימיות, שכשם שבחטאות פנימיות שופך בסמוך לו, דהיינו ליסוד מערבי שבו פוגע תחילה כשיוצא מבפנים, כמו כן בשאר קרבנות שופך לקרן שפוגע בה תחילה כשיורד מהכבש, והיינו יסוד דרומי. וראה להלן פ"ז הלכה י, שהכוונה לקרן דרומית מערבית.

1 **ז. הַחַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת[41] - דָּמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת**
2 **עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת[42] הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[43] מֶחֱצִי מִזְבֵּחַ**
3 **וּלְמַעְלָה[44], לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ[45].**
4 **וְכֵיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כְּשֶׁלּוֹקֵחַ הַכֹּהֵן הַדָּם בַּמִּזְרָק,**
5 **מוֹלִיכוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ, וְטוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית**
6 **הַסְּמוּכָה לַגּוּדָל בַּדָּם[46], וְסוֹמֵךְ בְּאֶצְבָּעוֹ[47] הַגְּדוֹלָה**
7 **מִכָּאן וּבַגּוּדָל מִכָּאן וּמְחַטֵּא[48] וְיוֹרֵד כְּנֶגֶד חֵדֶה שֶׁל**
8 **קֶרֶן עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַדָּם שֶׁבְּאֶצְבָּעוֹ[49]. וְכֵן הוּא עוֹשֶׂה**
9 **בְּכָל קֶרֶן וָקֶרֶן[50]. וְאִם נָתַן סָמוּךְ לַקֶּרֶן כְּאַמָּה אַחַת**
10 **מִכָּאן אוֹ מִכָּאן - כַּפֵּר[51].**

41) ראה למעלה פ"א הלכה טז. וראה להלן הלכות יא דין חטאות הנשרפות. 42) משנה שם נב: 43) שהוא מזבח העולה, שנאמר (שם, כה) "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה". 44) קנים פ"א משנה א: "חטאת העוף נעשית למטן וחטאת בהמה למעלן וכו' ואם שינה וכו' פסול", ובברייתא (זבחים נג.) "דמים העליונים ניתנין מחוט הסקרא ולמעלה, התחתונים ניתנין מחוט הסקרא ולמטן, דברי רבי. רבי אלעזר ב"ר שמעון אומר וכו' בחטאת בהמה וכו' על גופה של קרן", ופסק רבינו כרבי, ולא כר' אלעזר ב"ר שמעון (כסף משנה). 45) בחטאות הנאכלות, נאמר "קרנות מזבח העולה". והיינו למעלה מחוט הסקרא, ראה למעלה. 46) ברייתא זבחים נג. "וטובל באצבעו הימנית (=של יד ימין) המיומנת שבימין, מן הדם שבמזרק". ובספרא ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ח) למדן כן בגזירה־שוה "נאמר כאן (ויקרא שם) "אצבעו", ונאמר להלן (במצורע – שם יד, טז) "אצבעו", מה אצבעו האמורה להלן, הימנית (שכן מפורש שם) המיומנת שבימין, אף אצבעו האמורה כאן, הימנית - המיומנת שבימין". 47) שם בברייתא: "וחומר בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה". ולפני רבינו היתה הנוסחא שם כבספרים אחרים שם, שהובאה ב'שיטה מקובצת' שם. ובתוספתא זבחים פ"ו (עמ' 448 19) "נותן גדול מכן וגדולה מכן", ורבינו גרס שם: "נותן גודל מכן וגדולה מכן" (תוספת ראשונית שם). (ו"גדולה" היינו אצבע אמה שהיא הגדולה שבאצבעות). 48) "זריקת (דם) חטאת קרויה חיטוי, כמו הכהן המחטא אותה" (רש"י שם). 49) שם בברייתא. משום שנאמר (שם ד, כה) "ולקח וכו' ונתן", שנשמע מזה שיתן כל מה שלקח באצבעו (ראה בקרית ספר). 50) ברייתא שם. 51) בגמרא זבחים שם, נחלקו בזה האמוראים (אליבא דרבי, האומר כי דמים העליונים ניתנים מחוט הסקרא ולמעלה, ראה בהתחלת ההלכה כאן), חד אמר נותן אמה אילך ואמה אילך, וחד אמר מחטא ויורד כנגד חודו של קרן, ואמרו שם כי אף הסובר "נותן אמה אילך ואמה אילך", אינו אלא בדיעבד, אבל לכתחילה מצוה בחודה, ופסק רבינו כמותו, וראה בכסף־משנה.

11 **ח. וְצָרִיךְ לִטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ עַל כָּל קֶרֶן וָקֶרֶן[52].**
12 **וּכְשֶׁגּוֹמֵר הַנְּתִינָה עַל הַקֶּרֶן - מְקַנֵּחַ אֶצְבָּעוֹ בִּשְׂפַת**
13 **הַמִּזְרָק[53], וְאַחַר כָּךְ טוֹבֵל פַּעַם שְׁנִיָּה; שֶׁשְּׁיָרֵי הַדָּם**
14 **שֶׁבְּאֶצְבָּעוֹ פְּסוּלִין לִתֵּן מֵהֶן עַל קֶרֶן אַחֶרֶת[54].**

52) בספרא (ויקרא דבורא דחובה פרשה ג הלכה ח): "וטבל והזה, על כל הזייה טבילה", וראה זבחים צג: ומנחות ז: וברש"י שם. 53) זבחים שם: "אצבעו במה מקנח. אמר אביי, בשפת מזרק, כדכתיב (עזרא א, י) כפורי זהב". וראה למעלה פ"ד הלכה ח. 54) שם: "אמר רבי אלעזר, שיריים שבאצבעו פסולין".

15 **ט. אֵין בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת קָרְבָּן שֶׁטָּעוּן הַזָּיַת דָּם**
16 **בְּאֶצְבָּעוֹ אֶלָּא חַטָּאת בִּלְבַד[55], שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: וְטָבַל**
17 **אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם[56]. וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה שָׁם דָּם כְּדֵי טְבִילָה,**
18 **לֹא שֶׁיִּסַּפֵּג אֶצְבָּעוֹ מִדָּם[57].**

55) אבל שאר הקרבנות זורק במזרק, ראה למעלה הלכה ו. 56) קיצר רבינו לשון הפסוק, שנאמר "וטבל הכהן את

אצבעו בדם". ופסק זה בחטאת הפנימית, אבל בחטאת החיצונה, נאמר (שם, כה): "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן", ואף בה ישנה טבילת אצבע, אלא שאינה מפגלת כמפורש בזבחים יד. (משנה למלך). 57) כלומר, נוסף למה שצריך שבעת קבלת הדם יקבל בכלי כדי הזייה (ראה למעלה פ"ד הלכה ח) – יש צורך שבעת ההזיה יהיה שם דם כדי טבילה, ואם בעת קבלת הדם קיבל כשיעור כדי הזיה, אינו רשאי לחלק את הדם אחר־כך לכמה כלים. ושיעור כדי הזיה, הוא שיהיה בכלי כמות דם שיוכל לטבול אצבעו, ולא שיהיה שם רק כמות שיוכל לקנח אצבעו בדפנות הכלי (משנה למלך). ולמדו דבר זה (בזבחים מ:) ממה שנאמר (שם) "וטבל" – "ולא מספג".

1 **י. וּמִנַּיִן הוּא מַתְחִיל?[58] עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ[59] וּפוֹנֶה**
2 **לִימִינוֹ[60] וּמְהַלֵּךְ עַל הַסּוֹבֵב[61] וְנוֹתֵן בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית**
3 **מִזְרָחִית תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ בַּקֶּרֶן הַשְּׁנִיָּה הַסְּמוּכָה**
4 **לָהּ, שֶׁהִיא מִזְרָחִית צְפוֹנִית, וְאַחַר כָּךְ בְּקֶרֶן**
5 **שְׁלִישִׁית הַסְּמוּכָה לָהּ, שֶׁהִיא צְפוֹנִית מַעֲרָבִית,**
6 **וְאַחַר כָּךְ בְּקֶרֶן רְבִיעִית הַסְּמוּכָה לָהּ, שֶׁהִיא מַעֲרָבִית**
7 **דְּרוֹמִית. וְעַל יְסוֹד אוֹתָהּ הַקֶּרֶן שֶׁהִשְׁלִים בָּהּ**
8 **הַמַּתָּנוֹת הוּא שׁוֹפֵךְ שְׁיָרֵי הַדָּם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵת כָּל**
9 **הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה[62] - זֶה יְסוֹד**
10 **דְּרוֹמִי[63].**

58) כלומר, על איזה קרן מזה ראשונה (משנה בזבחים נג.). 59) ראה למעלה בפ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה יג, כי הכבש היה בנוי לדרומו של מזבח, וראה שם עוד בפ"א הלכה יז. 60) שהוא לצד מזרח. כי "כל פינות שאתה פונה, לא יהו אלא דרך ימין, שנאמר (יחזקאל מג, יז) ומעלותיהו פונות קדים" (זבחים סב:). 61) ראה למעלה שם הלכה ז. 62) בספר מוגה: "ואת כל דמה ישפוך אל יסוד המזבח". והוא בויקרא ד, ל בחטאת יחיד, וכן נכון, שהרי הפסוק שבספרים שלנו הוא בחטאות הפנימיות, ושם הוא שפך השיריים ליסוד מערבי, ראה להלן הלכה יא (כסף משנה). ובהר המוריה הגיה "ואת דמו ישפוך אל יסוד מזבח העולה" (שם, כה), הנאמר שם קודם, בחטאת נשיא. 63) במשנה זבחים שם. ובגמ' שם: "ת"ר, אל יסוד מזבח, זה יסוד דרומי וכו' ילמד ירידתו מן הכבש" (ממזבח העולה בחטאות הנאכלות) ליציאתו מן ההיכל (בחטאות הנשרפות שמזין הדם על מזבח הזהב), מה יציאתו מן ההיכל בסמוך לו (ששופך את הדם על יסוד המערבי של מזבח העולה שהוא פוגע בו תחילה בצאתו מן ההיכל, ראה להלן הלכה יא), אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו (שהוא יסוד דרומי).

11 **יא. כָּל הַחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[64] - דָּמָם נִכְנָס לִפְנִים**
12 **לַהֵיכָל[65] וּמִזֵּין מִמֶּנּוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה[66].**
13 **וּשְׁיָרֵי הַדָּם שׁוֹפְכָן עַל יְסוֹד הַמַּעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח**
14 **הַחִיצוֹן[67], שֶׁהוּא פּוֹגֵעַ בּוֹ תְּחִלָּה בְּצֵאתוֹ מִן הַהֵיכָל.**

64) שהן שתים ליחיד: פר כהן משיח ופרו של כהן גדול ביום הכיפורים, ושלש לציבור: שעירי עבודה־זרה ושעיר יום הכיפורים הפנימי (זוגו של שעיר המשתלח), ופר העלם דבר של ציבור, ראה למעלה פ"א הלכה טז. 65) ראה למעלה פ"א מהלכות בית הבחירה הלכה ה. 66) ראה להלן הלכה יב והלכה יג. 67) משנה זבחים מז: ולמדו כן בגמרא (שם נא.) ממה שנאמר (שם, יח) "אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד", ובצד מערב הוא פוגע תחילה. ואילו בחטאות הפנימיות, לא נאמר "אשר פתח אהל מועד", ושם הוא שופך ליסוד דרומי, שבו הוא פוגע תחלה (למעלה הלכה י).

15 **יב. וְהֵיכָן מַזִּין מִדָּמָן? וְכַמָּה מַזֶּה מֵהֶם? פַּר[68]**
16 **וְשָׂעִיר[69] שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים - דַּם כָּל אֶחָד מֵהֶן טָעוּן**
17 **שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת עַל בֵּין הַבַּדִּים[70] וּשְׁמוֹנֶה עַל הַפָּרֹכֶת.**
18 **וּמְעָרֵב דַּם הַפָּר וְהַשָּׂעִיר, וּמַזֶּה מִשְּׁנֵיהֶם אַרְבַּע**
19 **הַזָּאוֹת עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזָּהָב שֶׁבַּהֵיכָל, וְשֶׁבַע**
20 **הַזָּיוֹת עַל אֶמְצָעוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ זֶה[71], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
21 **בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים[72]. וְאִם לֹא כִּוֵּן בַּהַזָּיוֹת**
22 **שֶׁבַּפָּנִים[73] - כְּשֵׁרוֹת.**

68) כלומר, פר של כהן גדול. 69) זוגו של המשתלח. 70) בדי הארון, ראה בפ"ד מהלכות עבודת יוהכ"פ ה"ב. 71) בצד הדרום (שם). 72) שם. 73) מנחות כז: (יתכן, כי כוונתו למה שאמרו בספרא פ' ויקרא (דבורא דחובה פרשה ה הלכה י) "לפני ה' – מלמד שהוא מכוון כנגד הבדים". וזהו מה שכתב בהלכות עבודת יום הכיפורים שם, ששמונה הזאות של דם הפר והשעיר שמזה על הפרוכת, הוא מזה כנגד הארון (ואף־על־פי שדברי הספרא הנ"ל הם בפר כהן משיח, לא הביא זאת רבינו אלא בפר ושעיר של יום הכיפורים, וראה בהר המוריה). וזהו מה שכתב כאן "ואם לא כיון", היינו שלא כיון לבין הבדים. וראה בקרית ספר כאן, ובחזון־איש להלן בפ"ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב).

23 **יג. פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין[74] וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין[75] - זוֹרֵק דָּם**
24 **מִכָּל אֶחָד מֵהֶם שֶׁבַע הַזָּיוֹת עַל הַפָּרֹכֶת[76] הַמַּבְדֶּלֶת**
25 **בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים[77], וְאַרְבַּע הַזָּיוֹת עַל**
26 **אַרְבַּע קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזָּהָב[78].**

74) פר כהן משיח, ופר העלם דבר של ציבור. 75) שעירי עבודה־זרה. 76) שנאמר (ויקרא ד, ו בכהן המשיח) "והזה מן הדם שבע פעמים לפני ה' את פני פרוכת הקודש", וכעין זה (שם, יז) בפר העלם דבר של ציבור. ושעירי עבודה־זרה נלמדו בספרא ויקרא (שם פרק ו הלכה ה) ממה שנאמר (שם, כה) "ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת", - "החטאת, לרבות שעירי עבודה־זרה", וראה להלן הלכה טז. 77) שם, ו: "את פני פרוכת הקודש". 78) שם, ז – יז.

27 **יד. וְכָל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבַּח הַזָּהָב[79], כְּשֶׁהוּא**
28 **נִכְנָס[80] - עוֹמֵד בֵּין הַמִּזְבֵּחַ לַמְּנוֹרָה[81] וְהַמִּזְבֵּחַ**
29 **לְפָנָיו[82], וְנוֹתֵן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ מִבַּחוּץ[83]. מַתְחִיל**
30 **מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית[84], לִצְפוֹנִית מַעֲרָבִית,**
31 **לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, לְדְרוֹמִית מִזְרָחִית.**

79) היינו פר ושעיר של יום הכיפורים (למעלה הלכה יב)

ופרים הנשרפים ושעירים הנשרפים (למעלה הלכה יג), וראה להלן. 80) (כן הוא בתוספתא זבחים פ"ו (שם עמוד 488 10) לענין פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים: "כיון (כן הוא בכ"י ווין – נספחות לתוספת ראשונים חלק ב עמוד 299) ששחט וזרק דמן, נכנס ועמד בין מזבח הזהב למנורה, מזבח היה לפנים ממנו, טבל והזה שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים וכו' נתן על הקרן מכן וכן וכו'". אבל בפר ושעיר של יום הכיפורים לא שייך לומר "כשהוא נכנס", שהרי ההזאה על הפרוכת, שלפני ההזאה על הקרנות, היתה בעמדו בין המזבח ולפרוכת (יומא נח: וראה בפ"ד מהלכות עבודת יום הכיפורים הלכה ב, ובהר המוריה כאן בשם הפרי־חדש שטעות־סופר שם בדברי רבינו), ואם כן ההזאה על קרנות המזבח היתה ביציאתו ולא בכניסתו. ומה שאמרו בתוספתא יומא פ"ב (צוקרמנדל פ"ג עמוד 185 23) "נכנס בהיכל עד שנמצא בין מזבח הזהב למנורה וכו'" – שם המדובר על הכניסה הראשונה של הכהן הגדול להיכל ולקודש־הקדשים, עיין שם). 81) תוספתא שם. כלומר, בדרום, כי הרי המנורה היתה בדרום. ומכאן שדעת רבינו כסתם משנה ביומא נב: נג: ששתי הפרוכות שהיו (ראה בפ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה ב) היתה החיצונה פרופה מן הדרום, ופנימית פרופה מן הצפון, וכניסתו היתה בדרום. 82) כלומר, הוא עומד בין המזבח למנורה, אבל כולו חוץ למזבח. כלומר, למזרחו, שכן נאמר ביום הכיפורים (שם טז, יח) "ויצא אל המזבח אשר לפני ה'", ודרשו חכמים (יומא נח:) "ויצא אל המזבח, עד דנפיק מכוליה מזבח", וכמו כן בפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, למדו ממה שנאמר (שם ד, ז) "מזבח קטורת הסמים לפני ה'" "מזבח לפני ה', ואין כהן לפני ה'. הא כיצד, עומד חוץ למזבח ומזה" (יומא שם). 83) תוספתא זבחים שם: "נתן על הקרן מכן ומכן כשרה, מן הקרן ולפנים פסול". 84) כסתם משנה, ביומא שם. וסובר רבינו כי גם למי שסובר שתי פרוכות היו, והחיצונה פרופה מן הדרום, צריך להתחיל מקרן מזרחית צפונית, שהרי מקרן מערבית דרומית שבה פוגע תחלה, ביציאתו ביום הכיפורים, אינו מתחיל, משום שנאמר "ויצא אל המזבח" כנ"ל, ובדרומית מזרחית גם אינו מתחיל, שאם־כן נמצא שקרן מערבית דרומית תהיה האחרונה מכולן, ולפיכך התחיל ממזרחית צפונית, באופן שקרן מערבית דרומית תהיה לפני הקרן האחרונה (הר המוריה). ובפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, שאינו יוצא מבפנים, אלא נכנס מבחוץ – בוודאי שצריך להתחיל ממזרחית צפונית, שהיא בימינו.

טו. פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת[85] - כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ עַצְמוֹ מְקַבֵּל דָּמוֹ וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ[86] מִבִּפְנִים[87]. וְאִם קִבֵּל וְהִזָּה כֹּהֵן הֶדְיוֹט - כָּשֵׁר[88].

85) בויקרא ד, ג: "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת". ודין פר העלם דבר של ציבור, כדין פר כהן משיח, ראה משנה־למלך. 86) שנאמר (שם, ה־ו) "ולקח הכהן המשיח מדם הפר, והביא אותו אל אהל מועד וטבל הכהן את אצבעו בדם והזה וגו' לפני ה' את פני פרוכת הקודש" (ראה ספרא המובא בסמוך). 87) הזיות שעל המזבח הפנימי. (ונראה ששפיכת שיריים ליסוד המזבח החיצון (למעלה הלכה יא), אינה צריכה אף לכתחלה לכהן משיח). 88) בספרא פ' ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ו): "ולקח הכהן המשיח, אין לי אלא המשוח בשמן המשחה, מרובה בגדים מנין. תלמוד־לומר הכהן, אם סופינו לרבות כהן אחר, מה תלמוד־לומר ולקח כהן המשיח, אלא מצוה שיקבל כהן משיח, ואם קבל כהן אחר (בילקוט שמעוני שם העתיק: "הדיוט") עבודתו כשרה".

טז. שְׁעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה[89], וְהֵן שְׁעִירִין הַנִּשְׂרָפִין, לֹא נִתְפָּרֵשׁ בָּהֵן בַּתּוֹרָה[90] כֵּיצַד נוֹתֵן דָּמָן וּלְהֵיכָן הוּא נוֹתֵן. אֶלָּא לְפִי שֶׁהֵן חַטַּאת הַקָּהָל - דִּינָן כְּדִין פַּר הֶעְלֵם, שֶׁהוּא חַטַּאת הַקָּהָל, לְכָל הָאָמוּר בּוֹ[91]: לְמַתַּן דָּמִים[92], וְלִשְׂרֵפָה[93], וּלְטַמֵּא אֶת הַשּׂוֹרֵף[94].

89) ראה למעלה פ"א הלכה טז. 90) במדבר טו, כב – כו. 91) ספרא שם פרק ו הלכה י והלכה ה, ממה שנאמר (ויקרא ד, כ־כא) "ועשה לפר כאשר עשר לפר החטאת" – "החטאת לרבות שעירי עבודה־זרה" (למתן דמים, ראה למעלה הלכה יג). "ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון, חטאת הקהל הוא" – "או אינו אלא פר ישרף, ואין שעירי עבודה־זרה נשרפים, תלמוד־לומר חטאת הקהל, בנין אב לכל חטאות הקהל, שישרפו". וראה בזבחים מא. 92) שזורק שבע הזיות על הפרוכת, וארבע הזיות על ארבע קרנות המזבח, ראה למעלה שם. וראה במשנה־למלך אם צריכים לכתחילה כהן משיח. 93) ראה להלן פ"ז הלכות ג־ד. 94) לטמא בגדיו, ראה בפ"ה מהלכות פרה אדומה הלכה ד. ומה שנראה מדברי רבינו שלמדים שעירי עבודה־זרה מפר העלם דבר, צריך עיון, שהרי בפר העלם דבר לא נאמרה טומאה, וכולם למדנו מפר ושעיר של יום הכיפורים (ראה בזבחים פג. ובספרא פ' אחרי פרשה ט הלכה ד, ובהר המוריה).

יז. הַבְּכוֹר[95] וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח - דַּם כָּל אֶחָד מֵהֶן טָעוּן מַתָּנָה אַחַת, בִּשְׁפִיכָה[96] כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[97], בְּאֵי זוֹ רוּחַ שֶׁיִּרְצֶה מִשְּׁלֹשׁ זְוִיּוֹת הַמִּזְבֵּחַ. שֶׁהֲרֵי קֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית לֹא הָיָה לָהּ יְסוֹד[98], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[99]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינָן טְעוּנִין אֶלָּא מַתָּנָה אַחַת? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בַּבְּכוֹר: וְאֶת דָּמָם[100] תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[101], שֶׁהוּא הַדִּין בְּמַעֲשֵׂר וּבְפֶסַח שֶׁנּוֹתֵן דָּמָן מַתָּנָה אַחַת כַּבְּכוֹר.

95) זבחים נו: במשנה. 96) ע"י המזרק בסמוך למזבח ולא מרחוק. וראה גם בפ"א מהלכות קרבן פסח ה"ו. 97) תוספתא זבחים פ"ו: "הבכור והמעשר והפסח שופכן שפיכה אחת כנגד היסוד, שפכן שלא כנגד היסוד, הרי אלו פסולין", וראה גם זבחים נו: במשנה, וראה לח"מ כאן. 98) מדות פ"ג משנה א. 99) בפ"ב מהלכות בית הבחירה ה"י. 100) צ"ל "את" בלא וי"ו, ואמרו בספרי (פרשת קרח פסקא קיח) "את דמם תזרוק על המזבח, מתנה אחת". 101) בספרי שם: "רבי יאשיה אומר, קדש הם (הנאמר אצל בכור, במדבר שם) למה נאמר, להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת שלא שמענו להם בכל התורה. ר' יצחק אומר אינו צריך, שהרי כבר נאמר (דברים יב, כז)

ודם זבחיך ישפך, להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת" (וראה גם ספרי ראה פיסקא עח). וראה זבחים לז. פסחים סד: , וראה לח"מ כאן.

יח. כָּל הַזְּבָחִים מַקְטִירִין אֵמוּרֵיהֶן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אַחַר שֶׁזּוֹרְקִין הַדָּם תְּחִלָּה[102]. וְכָל הַזְּבָחִים מַפְשִׁיטִין אוֹתָן[103] וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין אֶת אֵמוּרֵיהֶן[104], וְאֵין מַפְשִׁיטִין אוֹתָן עַד שֶׁיְּזַרֵּק הַדָּם[105]. חוּץ מֵחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[106], שֶׁאֵין מַפְשִׁיטִין אוֹתָם כְּלָל; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת עוֹרָם וְאֶת בְּשָׂרָם[107]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: זוֹרֵק תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מַפְשִׁיט, וְקוֹרֵעַ[108] וּמוֹצִיא הָאֵמוּרִין וּמַקְטִיר.

102) שבכולם כתוב זריקה קודם, ואחרי כן כתוב הקטרה, וכמו שכתוב אצל בכור (במדבר שם) "את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" (ראה קרית ספר כאן). 103) את העור. 104) כמו שנאמר (ויקרא א, ו) "והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה" (ראה קרית ספר). 105) בזבחים קג: "נתבאר דכו"ע מודו דאין הפשט קודם זריקה, וכתב רש"י מפני שאסור לשהות הדם כ"כ, ובסוף הלכות פסולי המוקדשין (פי"ט ה"ט) כתב רבינו, זבח שהופשט קודם זריקה אינו פוסל" (כסף משנה), ובקרית ספר כאן כתב, משום שנאמר (שם, ה) "וזרקו את הדם על המזבח", ואחר־כך נאמר (שם, ו) "והפשיט את העולה". 106) בבית הדשן מחוץ לירושלים.
107) הכוונה למה שכתוב "ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם", כלומר, ילפינן פר ושעיר יוה"כ מפרו של כהן משיח. וכן אמרו בברייתא בזבחים נ. "רבי אומר, נאמר כאן (בפר ושעיר של יום הכיפורים) עור ובשר ופרש, ונאמר להלן (אצל פר כהן משיח, ויקרא ד, יא) עור ובשר ופרש, מה להלן ע"י ניתוח שלא בהפשט (בתו"כ ויקרא חובה רפ"ה: "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא וכו'. מלמד שהוא מוציא כולו כשהוא שלם, יכול יוציאנו שלם וישרפנו שלם, ת"ל ראשו וכרעיו, מה ראשו וכרעיו האמורים להלן ע"י ניתוח, אף כאן ע"י ניתוח. אי מה ראשו וכרעיו האמורים להלן ע"י הפשט, אף כאן ע"י הפשט, ת"ל וקרבו ופרשו) אף כאן ע"י ניתוח שלא בהפשט" (ראה הר המוריה כאן). 108) לבטנו, ראה פ"א מהלכות קרבן פסח הלכה ו.

יט. כָּל עוֹרוֹת קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים - לַכֹּהֲנִים[109], בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת יָחִיד; שֶׁנֶּאֱמַר: עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב[110]. אֲבָל עוֹרוֹת קָדָשִׁים קַלִּים - לַבְּעָלִים[111]. וְכָל עוֹלָה שֶׁלֹּא זָכָה הַמִּזְבֵּחַ בִּבְשָׂרָהּ[112] - לֹא זָכוּ הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרָהּ[113]; שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלַת אִישׁ - עוֹלָה שֶׁעָלְתָה לָאִישׁ[114].

109) משנה זבחים קג. 110) לכהן יהיה. כלימודו של התנא־קמא בברייתא שם: "עור העולה, אין לי אלא עור העולה, עורות קדשי קדשים מנין, ת"ל "עור העולה אשר הקריב". אבל ר' ישמעאל, וכן במשנה שם למדים זאת מקל־וחומר, ומה אם אלו שלא זכו (כהנים) בבשרו זכו בעורה, קדשי קדשים שזכו בבשרה (=חטאות ואשמות לכהנים) אינו דין שיזכו בעורה". 111) במשנה שם, ונתמעטו בברייתא שם, "יכול שאני מרבה אף קדשים קלים, ת"ל עולה. מה עולה קדשי קדשים, אף כל קדשי קדשים". 112) "כגון שאירע בה פסול קודם זריקה, שלא היתה לה שעת היתר למזבח" (רש"י זבחים שם). 113) שם במשנה. 114) שם. "רוצה לומר שעלתה לגבי מזבח" (רבינו בפיה"מ שם).

כ. כָּל קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁאֵרַע בָּהֶן פְּסוּל קֹדֶם הֶפְשֵׁטָן - אֵין עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים[115]; לְאַחַר הֶפְשֵׁטָן - עוֹרָן לַכֹּהֲנִים[116]. וְכָל הָעוֹרוֹת מְחַלְּקִין אוֹתָן אַנְשֵׁי מִשְׁמָר[117] בֵּינֵיהֶן[118] מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת[119].

115) משנה שם קג: אלא העור כבשר וישרף הכל (ראה פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין ה"ט). 116) שם במשנה. הואיל והופשט קודם הפסול, כבר זכו בהן הכהנים. 117) ראה פ"ד מהלכות כלי המקדש ה"ג. 118) ראה שם הלכה כא. 119) תוספתא זבחים פי"א, ומנחות פי"ג: "בראשונה היו מכניסין עורות קדשים ללשכת בית הפרוה, והיו מחלקין אותן בערבין לכל בית אב שבאותו היום, והיו גדולי כהונה (=בעלי זרוע, פסחים נז.) באים ונוטלים אותם בזרוע, התקינו שיהיו מחלקים אותם בערבי שבתות לכל משמר ומשמר".

כא. הַמַּתְפִּיס עוֹלָתוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת[120], וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיוּ בָּהֶן זְכָרִים, שֶׁדִּינָן שֶׁיִּקְרְבוּ עוֹלוֹת[121] - אֵין עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלַת אִישׁ - פְּרָט לְעוֹלַת הֶקְדֵּשׁ[122]. אֶלָּא יִמָּכְרוּ הָעוֹרוֹת וְיִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת[123]. אֶחָד עוֹלַת אִישׁ אוֹ אִשָּׁה[124] אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים[125] אוֹ עֶבֶד עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים, לֹא נֶאֱמַר 'אִישׁ' אֶלָּא לְהוֹצִיא הַהֶקְדֵּשׁ.

120) כלומר, מקדיש עולה לבדק הבית ולא למזבח. 121) כר' יהושע בשקלים פ"ד מ"ד: "המקדיש נכסיו, והיה בהן בהמה ראויה על גבי מזבח, זכרים ונקבות, רבי אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות וכו'. רבי יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות וכו'". ורבינו סותר עצמו, שפסק בפרק ה מהלכות ערכין הלכה ז כר"א, וראה לחם־משנה כאן. 122) זבחים קג. "ת"ר, עולת איש, פרט לעולת הקדש, דברי ר' יהודה וכו', מאי פרט להקדש וכו'. רבי אייבו א"ר יוסי, פרט למתפיס עולה לבדק הבית וכו'. אלא מר, במאי מוקים לה (להא דתני לעיל, פרט לעולת הקדש, רש"י) א"ל מוקמינא לה במקדיש נכסיו, וכרבי יהושע וכו'". 123) שם בגמ': "הני מילי בשר, אבל עור תפיס וכו' ואפילו לר' יהושע דאמר אדם חולק הקדישו, הני מילי בשר, אבל עור תפיס (לבדק הבית כשאר נכסיו שלו, רש"י)". 124) משנה שם: "אחד עולת האיש ואחד עולת האשה, עורותיהן לכהנים". 125) בגמ' שם: "ת"ר, עולת איש (ויקרא ז, ח), אין לי אלא עולת איש, עולות גרים נשים

ועבדים מנין, תלמוד־לומר (שם) עור העולה, ריבה". ונוסחת רבינו שם: "גוים", במקום "גרים", ראה בהגהה בגמרא שם. וכתב הכסף־משנה כי נוסחת רבינו נראית נכונה, שהרי לנוסחא שלפנינו קשה, היאך יעלה על הדעת לחלק בין גר לישראל.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר בו מצות עשיית העולה, וכיצד הם מעשיה.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה[2] כְּמִשְׁפָּטָהּ הַכְּתוּבָה[3]**
2 **בַּתּוֹרָה. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם**
3 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[4], וּמַפְשִׁיט וּמְנַתֵּחַ[5] וּמַקְטִיר כָּל הַנְּתָחִים**
4 **עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל**
5 **הַמִּזְבֵּחָה.**

2) שנאמר (ויקרא א, ג־ד) "אדם כי יקריב מכם וגו' אם עולה קרבנו וגו'", ועוד נאמר (שם ט, טז) "ויקרב את העולה ויעשה כמשפט". וראה ב'ספר המצוות' (עשה סג). 3) "הכתוב". וכן הוא בדפוס רומי. 4) למעלה פ"ה ה"א־ג לענין שחיטה, ושם ה"ו לענין זריקה. 5) כלומר, מפשיט את העור ואחר־כך מנתח את העולה לנתחיה, שנאמר (שם א, ו) "והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה", ועי' בזבחים נג, ב - במשנה. וראה להלן ה"ה־ט, כיצד מנתחין את העולה.

6 **ב. צֶמֶר שֶׁבְּרָאשֵׁי כְּבָשִׂים[6] וְשֵׂעָר שֶׁבִּזְקַן הַתְּיָשִׁים,**
7 **וְהָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם[7]: בִּזְמַן שֶׁהֵן**
8 **מְחֻבָּרִין[8] - מַקְטִירִין אֶת הַכֹּל[9], וְאִם פֻּרְשׁוּ[10] - לֹא**
9 **יַעֲלוּ[11]; שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלָתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם[12]. וְכֵלָן[13]**
10 **שֶׁפֻּקְעוּ[14] מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ[15] - לֹא יַחֲזִיר[16]. וְכֵן גַּחֶלֶת[17]**
11 **שֶׁפֻּקְעָה מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ - לֹא יַחֲזִיר.**

6) זבחים פה, ב - במשנה. וברש"י שם: "שהראש אינו בכלל הפשט, וקרב עם עורו כדאמר בשחיטת חולין (כז.): אין לי אלא נתחים, שישנן בכלל הפשטה וישנן בכלל הקטרה, מנין לרבות את הראש שכבר הותז בשחיטה, שאף־על־פי שאינו בהפשטה, ישנו בהקטרה וכו', ויש צמר בגובה ערפו אצל ראשו". 7) הפרסות. 8) לבשר חיבור טבעי. 9) משנה, זבחים שם, שנאמר (שם, ט) "והקטיר הכהן את הכל המזבחה", לרבות כל אלו. 10) כלומר, ניתקו מהבשר ואינם מחוברים אליו. 11) שם במשנה. ואף אם עלו – ירדו (פ"ג מהל' פסולי המוקדשין הט"ז). 12) הרי שרק בשר ודם מקטיר, ולא דבר אחר (משנה, שם). ומה שנאמר "והקטיר הכהן את הכל", שנשמע מזה, שמקטיר הכל – שם מדובר במחוברין, אבל אם אינם מחוברין – אינו מקטיר (ברייתא שם פו.). 13) משנה, שם פו, א. והיינו בין אלה, שדינם "אם עלו לא ירדו", ובין אלה המחוברים שדינם לעלות כנ"ל (רש"י, שם). 14) עפו. "כמו שאנו רואים במוקדי האש שכל דבר שיש בתוכו לחות, הוא עף מן האש כשמתחיל אותו לחות להתנועע ולצאת" (רבינו בפירוש המשנה, שם). 15) לארץ. אבל אם פקעו על המזבח עצמו – יחזיר, וכמו כן אצל גחלת (מעילה ט:). 16) משנה, שם פו, א. וכן בברייתא שם בדברי תנא־קמא של רבי, הממעט ממה שנאמר (שם): "ועשית עולותיך הבשר והדם, לומר לך עיכולי עולה אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר עיכולי גידין ועצמות". אבל צריך עיון, הרי רבי דורש מהפסוק הנ"ל שאם פירשו, אפילו הם בראש המזבח – ירדו, ורבינו פסק כמותו (להלן פ"ג מהל' פסולי המוקדשין הט"ז), ואם כן היאך אפשר ללמוד מזה שגם במחוברים, אם פקעו לא יחזיר. וראה ברש"י שם שפירש "לא יחזיר" "אין צריך להחזיר", ועיי"ש ב'תוספות'. ורבינו העתיק לשון המשנה כצורתה, מבלי לבאר דעתו בזה. 17) גם זה, במשנה שם.

12 **ג. אֵיבָרִים[18] שֶׁפֻּקְעוּ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: אִם יֵשׁ בָּהֶן**
13 **מַמָּשׁ, אֲפִלּוּ פֻּקְעוּ אַחַר חֲצוֹת הַלַּיְלָה[19] - יַחֲזִיר,**
14 **שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה; וְאִם אֵין**
15 **בָּהֶם מַמָּשׁ, אֲפִלּוּ פֻּקְעוּ קֹדֶם חֲצוֹת - לֹא יַחֲזִיר[20].**
16 **נִתְחָרֵךְ הַבָּשָׂר[21] וְיָבֵשׁ עֲלֵיהֶן[22] כְּעֵץ וּפֻקְעוּ: קֹדֶם**
17 **חֲצוֹת - יַחֲזִיר, אַחַר חֲצוֹת - לֹא יַחֲזִיר[23].**

18) משנה וגמרא, שם. 19) באופן שלענין נתחרך הבשר ויבש, יש הבדל בין קודם חצות לבין אחר חצות (ראה להלן). 20) שם במשנה: "איברים שפקעו מעל גבי המזבח קודם חצות יחזיר וכו', לאחר חצות לא יחזיר", ובגמרא שם אמרו: "אי דאית בהו ממש, אפילו לאחר חצות נמי. אי דלית בהו ממש, אפילו קודם חצות נמי לא. לא צריכא, בשרירי". וביאור הדברים הוא, שאם אין בהם ממש, הרי זה כמו אפר, ונעשתה מצוותן, ואין צורך להחזיר אפילו קודם חצות. אבל אם יש בהם ממש, הרי לא נעשתה מצוותן עדיין, וצריך להחזיר אפילו לאחר חצות, שהרי הוא אומר: "על מוקדה על המזבח כל הלילה". 21) בגמרא (שם): "לא צריכא, בשרירי", ומפרש רש"י: "קשים שנתקשו מחמת האש (שליחכה האש כל לחותן ושלטה בכולן אלא שלא נעשו פחם – 'שיטה מקובצת'), אלא כעצים יבשים הם מתוכם". 22) כלומר, יבשו פני הבשר למעלה. 23) שם בגמרא: "אמר רבי יוחנן, ממשמע שנאמר כל הלילה (= היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר) איני יודע שעד הבוקר, מה תלמוד־לומר עד הבוקר, תן בוקר לבקרו של לילה" (כלומר, להקדים את הבוקר).

18 **ד. כְּשֶׁמְּנַתֵּחַ[24] אֵיבְרֵי הָעוֹלָה, מוֹלִיכִין אֶת כָּל**
19 **הַנְּתָחִים לַכֶּבֶשׁ[25] וּמוֹלְחִין אוֹתָם שָׁם[26]. וְאַחַר כָּךְ**
20 **מַעֲלִין כָּל הָאֵיבָרִים לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ[27]. וּמֵסִיר גִּיד**
21 **הַנָּשֶׁה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וּמַשְׁלִיכוֹ עַל גַּבֵּי הַדֶּשֶׁן**
22 **שֶׁבְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ[28]. וְזוֹרֵק כָּל הָאֵיבָרִים עַל הָאֵשׁ[29],**
23 **שֶׁנֶּאֱמַר: הַבָּשָׂר וְהַדָּם - כְּשֵׁם שֶׁהַדָּם בִּזְרִיקָה[30], כָּךְ**
24 **כָּל הַבָּשָׂר בִּזְרִיקָה[31]. וְאַחַר שֶׁזּוֹרְקָן חוֹזֵר וְעוֹרֵךְ אוֹתָן**
25 **עַל הָאֵשׁ[32], שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם. וְאֵיבָרִים**
26 **שֶׁצָּלָאן וְאַחַר כָּךְ הֶעֱלָן לַמִּזְבֵּחַ - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם**
27 **רֵיחַ נִיחוֹחַ[33].**

24) כלומר, כשגמר לנתח. 25) משנה, יומא כה, א: "הפיס השני מי שוחט וכו' ומי מעלה אברים לכבש", וכן הוא במשנה תמיד לא, ב: "הלכו ונתנום מחצי הכבש ולמטה

במערבו". וראה להלן ה"י־יח: "בכמה מוליכין את האברים לכבש". וגם בפ"ד מהל' תמידין ומוספין ה"ו. 26) במס' תמיד, שם: "הלכו ונתנום מחצי הכבש וכו' ומלחום", וכן בתוספתא מנחות פ"ו (מובאת במנחות כא:): "בשלשה מקומות המלח נתונה, בלשכת המלח ועל גבי הכבש ובראשו של מזבח וכו', על גבי הכבש ששם מולחים את האברים וכו'". וראה גם בפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"ג. מקור הדבר, במה שכתוב (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וראה בהל' איסורי מזבח שם הי"א. 27) משנה, יומא כו, א: "הפיס וכו' הרביעי מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". וכן במשנה תמיד לב, ב: "אמר להם הממונה וכו' בואו והפיסו, מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". ובוודאי כל העלאה על גבי המזבח היתה דרך זריקה, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' בית הבחירה הי"ג: "ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי ליתן האיברים בזריקה" ('מרכבת המשנה'), וראה גם 'משנה למלך' כאן. 28) דברי רב הונא בחולין צ, ב: "גיד הנשה של עולה חולצו לתפוח" הוא "האפר הצבור באמצע המזבח" (פירוש המשנה, תמיד פ"ב מ"ב). ולמדו זאת (חולין שם) ממה שנאמר (יחזקאל מה, טו) ממשקה ישראל למנחה ולעולה "מן המותר לישראל" (וגיד הנשה אסור לישראל, ולכן אינו מקטירו). ושאלו (שם בברייתא) "ומאחר שחולצו למה מעלהו, משום שנאמר (מלאכי א, ח) הקריבהו נא לפחתך" (וגנאי הוא להביא ירך מפורעת למזבח, ולכך מעלהו כשהירך שלם, ועל המזבח חולצו ומשליכו לדשן, ראה רש"י שם). 29) זבחים קד, א. כרבי אליעזר, שבזה גם רבי יהושע לא חולק עליו, וגם רבי שמעון סובר כמותו (שם סב:) וראה ב'לחם משנה'. 30) זבחים, שם. שהרי בדם נאמר מפורש כמה פעמים בתורה "וזרקו", שהוא עומד בארץ וזורק הדם למזבח. 31) שאויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח, כדי ליתן האיברים למזבח בזריקה (למעלה פ"ב מהל' בית הבחירה הי"ג). 32) ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ד הי"ב) "ועשית עולותיך הבשר והדם וכו' אף הבשר בזריקה. יכול יהא זורק ורובג (= "פירוש שיתן אחד על אחד כמו מרבג של אבנים" – 'ערוך' ערך רבג), תלמוד־לומר וערך הכהן אותם, הא כיצד, זורק ועורך". ולדעת רבינו, כן הוא פירושו: שלא יעריך בעת שזורק מרחוק, אלא זורק ואחר־כך עומד ליד המערכה ועורך. ועי' תוספתא זבחים פ"ד (עמ' 485 4). 33) זבחים מו, ב - מימרא של רב. וראה למעלה פ"ד הי"א.

1 **ה. כֵּיצַד מְנַתְּחִין אֶת הָעוֹלָה? לֹא הָיָה[34] שׁוֹבֵר אֶת**
2 **הָרֶגֶל[35], אֶלָּא נוֹקְבוֹ וְתוֹלֶה בּוֹ וּמַפְשִׁיט[36]. וְאִם הָיָה**
3 **שׁוֹר - מַפְשִׁיטוֹ בְּלִי תְּלִיָּה[37]. וּמַפְשִׁיט עַד שֶׁהוּא**
4 **מַגִּיעַ לֶחָזֶה[38]. הִגִּיעַ לֶחָזֶה, חוֹתֵךְ אֶת הָרֹאשׁ[39] וְנוֹתְנוֹ**
5 **לְכֹהֵן. וְחוֹתֵךְ אֶת הַכְּרָעַיִם[40] וְנוֹתְנָן לְאַחֵר[41], וּמַשְׁלִים**
6 **אֶת הַהֶפְשֵׁט[42]. וְקוֹרֵעַ אֶת הַלֵּב וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ[43].**
7 **וְחוֹתֵךְ אֶת הַיָּדַיִם וְנוֹתְנָן לְאַחֵר[44]. עָלָה לְרֶגֶל יְמִינִי[45]**
8 **- חוֹתְכוֹ וְנוֹתְנוֹ לְמִי שֶׁזָּכָה בָּרֹאשׁ, וּשְׁתֵּי בֵיצִים**
9 **עִמָּהּ[46]. וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵעַ אֶת הַבְּהֵמָה עַד שֶׁיִּגָּלוּ**
10 **הַמֵּעַיִם[47], וְנוֹטֵל אֶת הַפֶּדֶר[48] וְנוֹתְנוֹ עַל הָרֹאשׁ**
11 **מִלְּמַעְלָה עַל בֵּית הַשְּׁחִיטָה[49], וְנוֹטֵל אֶת הַקְּרָבַיִם[50]**
12 **וְנוֹתְנָן לְאַחֵר[51].**

34) תמיד פ"ד מ"ב. 35) כדרך שהקצבים עושים שחותכים הכרעים קודם הפשט. 36) לפי שגם הכרעים צריכים הפשט לפני הניתוח ('תפארת ישראל'). וראה להלן שאע"פ שהם צריכים הפשט – מותר לנתחם לפני שגמר להפשיט את כל הבהמה. 37) כך נראה גם להלן פ"ט ה"י, שכתב "איזהו חזה, כל הרואה את הקרקע למעלה עד הצואר, למטה עד הכרס". ומקורו מהתוספתא חולין פ"ט (ובגמרא חולין מה. היא שנויה להיפך), ואם כן מדובר בשלא תלה, ועל־כרחנו כי בשור הדברים אמורים, ויתכן כי מחמת כובדו לא תלוהו. 38) שם במשנה: "היה מפשיט ויורד עד שמגיע לחזה", כלומר, מתחיל להפשיט מן הרגלים ויורד עד לחזה, "ואז הניח מלגמור ההפשט עד שיחתוך תחילה הראש וכו' ואם יפשוט תחילה החזה יפול העור ממילא למטה עד סמוך לראש, שהרי הצוואר אין העור מחובר בו (כחולין פ"ט מ"ג) ועל־ידי־זה יהיה קשה לחתוך הראש בצמצום סמוך לצואר" ('תפארת ישראל'). 39) משנה, שם. "עם העור, שאינו בכלל הפשטה, כדאמרינן בחולין כז" (הרא"ש תמיד, שם). ומשום שהראש הוא הראשון להקטרה, לפיכך נאה לחותכו ראשון (המפרש, שם). וממה שנאמר (ויקרא א, ו) "והפשיט ונתח", למדו ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"א) כי ההפשט הוא לפני ניתוח האברים, ולכך אינו חותך הראש לפני התחלת ההפשט ('תפארת ישראל'). ומתוך מה שנאמר (שם, ח־ט) נתחים ראש וכרעיים, יש ללמוד שהראש והכרעיים אינם בכלל נתחים, ולפיכך הם נחתכים לפני גמר ההפשט ('הר המוריה' בשם הגר"א). 40) "רגלי הבהמה, ועל שם כריעה נקראים כרעים" (המפרש), ורוצה לומר שחותך ארבע הרגלים (רא"ש ומפרש), עד הארכובה (רא"ש). ומשום כך צריך לפרש מה שכתב קודם אלא נוקבו ותולה בו, "ר"ל שנוקבו למעלה מהברכיים, במקום צומת הגידין, שאי־אפשר לתלותו ברגליו ממש, שהרי צריך לחתכם עד הברכיים בעוד שאר הבהמה נשארת תלויה בעמוד" ('תפארת ישראל'). 41) שם. כלומר, לא לזה שקיבל הראש. 42) שם במשנה: "מירק (= גמר) את ההפשט". 43) שם במשנה. שכשהשה צמאה, גונחת בשעת השחיטה, וממשכת את הדם מבית השחיטה, והוא הדם הקרוש הנמצא בלב, ודינו כדם שנשפך ולא נתקבל בכלי שפסול למזבח (ראה להלן פ"א מהל' פסולי המוקדשין הכ"ה) – הרא"ש שם. וקריעת הלב היתה דרך בית השחיטה שתוחב ידו עד שמגיע ללב וקורעו ופותחו בעודו מחובר, ואין הכוונה כאן שקרע הלב ממקום חיבורו, שהרי עדיין הבהמה סגורה והיא לפני הקריעה דלהלן, שהרי להלן אמר רבינו: "ואח"כ קורע את הבהמה עד שיגלו את המעיים" ('תפארת ישראל', ודלא כהרא"ש). 44) כלומר, חותך שתי הרגלים הקדמיות מן הארכובה עד לכתפיים, שהרי עד לארכובה כבר חתך לפני כן, ראה למעלה "וחותך את הכרעים". ומשום שהידים סמוכות למקום הלב, חותכן מיד אחר שקרע הלב, לפי שאין מעבירין על המצוות (הראב"ד תמיד, שם). והמפרש שם כתב: משום שעדיין כובד הבהמה

ברגלים והבהמה נתלית, משום כך אין חותך את הרגל הימני לפני שחתך את הידים. 45) "מפני שהקרבן תלוי ונתעסק בו מלמטה אצל החזה והראש, שייך למיתני לשון "עלה", שהוא מגביה ידו כלפי הרגל לחתכו, ויתכן גם שכשהיה צריך להתעסק ברגלים היה עולה גבי מעלה" (הראב"ד, שם). והיינו הרגל האחורית מימין, מן הארכובה ולמעלה עד החיבור בגוף, אבל מן הארכובה ולמטה כבד חתך לפני כן, ראה מה שכתב למעלה: "וחותך את הכרעים". 46) שם במשנה: "ועלה לרגל הימנית חתכה ונתנה למי שזכה בה, וב' ביצים עמה" (שהרי העולה בא לזכר), ולהלן שם במשנה: "נמצאו כולם עומדים בשורה והאברים בידם, הראשון בראש וברגל וכו' הראש בימינו, ורגל הימנית בשמאלו", ועדיין הבהמה נשארת תלויה ברגל שמאל. 47) שם במשנה. "ובדין הוא שהיה לו להתעסק בשני רגלי הכבש שהם מבחוץ ואח"כ לקרוע ולהתעסק בפנים, אבל אם היה חותך שני רגליו לא היה יכול לתלות, ולפיכך על־כרחך היה מניח רגל אחת מלחתוך שבה היה תלוי ואח"כ קורע" (ראב"ד). 48) "חלב שעל הקרב" (רא"ש). 49) שם במשנה. והיינו: "לכסות לכלוך מדם השחיטה, ודרש לה מקרא בפ"ב דחולין (כז.) דכתיב (ויקרא א, יב) "את ראשו ואת פדרו וערך" (רא"ש). "וזהו דרך כבוד של מעלה" (חולין, שם), שהרי כשהיה נושא את הראש היה הופך בית השחיטה למעלה, ראה להלן הי"א, ולכלוכו הוא גנאי. 50) המעיים. 51) שם במשנה.

1 **ו. הוֹלֵךְ וּמְדִיחָן בְּמַיִם[52], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַקֵּרֶב וְהַכְּרָעַיִם**
2 **יִרְחַץ בַּמָּיִם - לֹא בְּיַיִן[53], וְלֹא בְּמֶזֶג[54], וְלֹא בִּשְׁאָר**
3 **מַשְׁקִין[55]. וְכָל הַמֵּימוֹת כְּשֵׁרִין[56]. כַּמָּה מְדִיחָן? הַכָּרֵס**
4 **מְדִיחִין אוֹתָהּ בְּבֵית [הַמְּדִיחִין][57] כָּל צָרְכָּהּ[58];**
5 **הַקְּרָבַיִם אֵין פּוֹחֲתִין מִשָּׁלֹשׁ פְּעָמִים[59]. וּמְדִיחִין אוֹתָן**
6 **עַל שֵׁלְחָנוֹת שֶׁל שַׁיִשׁ שֶׁבֵּין הָעַמּוּדִים[60].**

52) שם במשנה. 53) 'ספרא' פ' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ז ה"ד, הובא בזבחים כב, א. 54) יין עם מים ממוזגים יחד, שני חלקי מים ואחד יין (רש"י זבחים, שם). וראה להלן פ"ח הי"ב. 55) שאם מיעטו (שם ושם) "במים וכו' ולא במזוג", כל־שכן שיש ללמוד: במים ולא בשאר משקין. 56) שם ושם: "במים להכשיר את כל המים", ומפרש רש"י בזבחים שם: "ואפילו מכונסין". 57) במדות פ"ה מ"ג: "לשכת המדיחין, ששם היו מדיחין קרבי הקדשים", והכוונה לכרס "שלא היו רוצין להוציא כל הפרש בעזרה, לכן הוליכו אותו ללשכת המדיחין" (רא"ש), אבל יתר הקרבים מדיחים על שולחנות של שיש שבין העמודים, ראה להלן בהמשך ההלכה, ולמעלה פ"ה מהל' בית הבחירה הי"ז. 58) תמיד, שם. כלומר, בלי קצבה עד שתהא יפה לכל הצורך (רא"ש). 59) שם במשנה: "והקרבים מדיחין שלשה פעמים במעוטה". "עניינו שאין מדיחין אותן במים בפחות משלש פעמים, ומוסיפין על זה כל מה שאפשר להדיחם" (רבינו בפירוש המשנה, שם). 60) שם במשנה: "על שולחנות של שיש שבין העמודים", כמו ששנינו (פ"ו ממס' שקלים מ"ד, הובאה בתמיד לא:) "שלשה עשר שולחנות היו במקדש, שמונה של שיש בבית המטבחים שעליהן מדיחין את הקרבים" (ראה גם בפ"ה מהל' בית הבחירה הי"ד). ובגמרא תמיד שם, אמרו: למה עשו השולחנות משיש ולא מכסף וזהב "מפני שהוא מרתיח". כלומר, מחמם את הבשר ומקלקו (רא"ש שם). וב'ירושלמי' (שקלים שם ה"ג) אמרו, שאף־על־פי שאחד הנסים הוא שלא הסריח בשר הקודש מעולם — אין מזכירין מעשה נסים (כלומר, אין סומכין על הנס).

7 **ז. נָטַל אֶת הַסַּכִּין[61] וּמַפְרִישׁ אֶת הָרֵאָה מִן הַכָּבֵד[62],**
8 **וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד מִן הַכָּבֵד[63], וְאֵינוֹ מֵזִיז הַכָּבֵד**
9 **מִמְּקוֹמוֹ[64], וְנוֹקֵב אֶת הֶחָזֶה וְנוֹתְנוֹ לְאַהֲרֹן[65]. וְעוֹלֶה**
10 **לַדֹּפֶן הַיְמָנִית[66] וְחוֹתֵךְ וְיוֹרֵד עַד הַשִּׁדְרָה[67], וְלֹא יִגַּע**
11 **בַּשִּׁדְרָה[68], עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לִשְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת[69],**
12 **חוֹתְכָה וְנוֹתְנָהּ לְאַהֲרֹן, וְהַכָּבֵד תְּלוּיָה בָּהּ[70].**

61) שם מ"ג. ועד עכשיו לא היה לו צורך לסכין לא בנטילת הפדר ולא בנטילת הקרבים, שהם דברים שנוטלים ומפרידים בלא סכין (המפרש). 62) שם. "לפי שהכבד קרב עם הדופן הימני (ראה בסוף ההלכה) והריאה עם הגרה", ראה להלן ה"ח (הרא"ש ומפרש). 63) שם במשנה, "כי אצבע הכבד היתה קריבה עם העוקץ והכליות (ראה להלן ה"ט), כמו בשאר הקרבנות שנאמר בהם (ויקרא ג, ד, י, טו) "היותרת על הכבד על הכליות יסירנה", ופירש רש"י ז"ל שיהא מעט מן הכבד עם הכליות" (רא"ש). ואצבע הכבד הוא יותרת הכבד, ראה בהקדמת רבינו לסדר קדשים, שכתב וז"ל: "יותרת הכבד, והוא הקצה התחתון היוצא ממנו כמו הבוהן מן היד" (ראה ב'הר המוריה' למעלה פ"א הי"א). 64) שם במשנה: "ולא היה מזיזה ממקומה", ומפרש הראב"ד בפירוש ראשון שלא היה מזיז את הריאה. ובפירוש שני כתב, שלא היה מזיז את אצבע הכבד (וכן פירשו המפרש והרע"ב שם), אבל רבינו מפרש, שהכוונה שאינו מזיז את הכבד, וכן הוא ב'מאירי' שם. וזהו מה שאמרו במשנה שם: "והכבד תלויה בה"", ראה להלן בסוף ההלכה. 65) שם במשנה: "נוקב החזה ונותנו למי שזכה בה", ובראב"ש שם: "שעושה כמין ארובה, שחותך את שומן החזה הרואה את הקרקע מראשי הצלעות, ונשאר כמין נקב בין ראשי הצלעות". 66) שם במשנה. "מן הראוי היה לבוא לאלתר אצל הגרה, דהיינו הצואר שהקנה והלב תלויין בו עם אצבע הכבד, שזה היה כסדר, אבל לא יתכן דבר זה לעשות, שכיון שמתעסק בדבר שהוא מצלעות הבהמה כגון החזה, דין הוא שגם בו (= בדופן הימנית) מתעסק קודם הצוואר, שאינו מצלעות הבהמה, לפיכך היה חוזר ועולה לדופן הימנית" (ראב"ד, שם). 67) שם במשנה. "כלומר, היה חותך ויורד בעמקו של צלע כלפי השדרה" (ראב"ד, שם). 68) משנה, שם. "כלומר, לא היה חותך השדרה עצמה כלל" (ראב"ד), והיא נשארת כולה שלמה בדופן השמאלי (ראה להלן סוף ה"ח). 69) "היינו שתי צלעות מלמעלה ושתי צלעות מלמטה", כמו שמבואר להלן ה"ח ('הר המוריה'). 70) שם במשנה.

13 **ח. בָּא לוֹ[71] לַגֶּרֶה[72], מַנִּיחַ בָּהּ שְׁתֵּי צְלָעוֹת מִכָּאן**
14 **וּשְׁתֵּי צְלָעוֹת מִכָּאן[73], חוֹתְכָהּ[74] וְנוֹתְנָהּ לְאַהֲרֹן,**
15 **וְהַקָּנֶה וְהַלֵּב וְהָרֵאָה תְּלוּיִין בָּהּ. בָּא לוֹ לַדֹּפֶן**

הַשְּׂמָאלִית וּמַנִּיחַ בָּהּ[75] שְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת מִלְּמַעְלָה[76] וּשְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת מִלְּמַטָּה[77], וְכָךְ הָיָה מַנִּיחַ בַּחֲבֵרְתָּהּ[78]. נִמְצָא מַנִּיחַ בִּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת[79] אַרְבַּע צְלָעוֹת בְּזוֹ וְאַרְבַּע צְלָעוֹת בְּזוֹ. חוֹתְכָהּ[80] וְנוֹתְנָהּ לְאַחַר, וְהַשִּׁדְרָה עִמָּהּ, וְהַטְּחוֹל תָּלוּי בָּהּ.

71) משנה, תמיד שם. 72) לצוואר, ונקרא גרה על כי הוא מעלה גרה (כסף־משנה). 73) "שתי צלעות הניח בו כבר כשחתך הדופן הימני, ועכשיו הניח בה שתי צלעות מצד אחר, והן אותן צלעות שהן בדופן אצל חזה, ועדיין לא חתך דופן השמאלי, לכך שייך לומר והניח בה שעדיין הן מחוברות לדופן" (המפרש), כלומר, לוקחן לצלעות עם הצוואר כשמחוברים לו. 74) לצוואר מן הדופן השמאלי. 75) אין כאן הכוונה "ומניח" שהניח שתי הצלעות מחוברות לדופן כמו "מניח" שאצל הצוואר, שפירושו מחובר לצוואר, אלא רוצה לומר: הניח אצל הדופן שתי צלעות, היינו ששתי הצלעות האלו חסרות מהדופן למטה, וכן למעלה ('תפארת ישראל'). 76) "אותם הנשארים דבוקים עם העוקץ" (רא"ש). אבל הראב"ד מפרש שגם שתי צלעות מלמעלה היו סמוכים לצוואר. 77) שכבר נטלו כשהן מחוברים עם הצוואר. 78) משנה, שם. היינו שגם בדופן הימני היה מניח שתי צלעות מלמעלה ושתי צלעות מלמטה, ראה למעלה ה"ז. 79) כלומר, אצל שתי הדפנות בשעה שחתכן מהבהמה מניח ארבע צלעות בזו (בימין), שתים מהן מחוברות לעוקץ ושתים מהן מחוברות לצוואר, וכמו כן ארבע צלעות בזו (בשמאל), גם הן שתים מחוברות לעוקץ ושתים מחוברות לצוואר, באופן שלעוקץ מחוברות ארבע צלעות, ולצוואר – ארבע צלעות. 80) לדופן השמאלית מהבהמה.

ט. בָּא לוֹ לָעֹקֶץ[81], חוֹתְכוֹ וְנוֹתְנוֹ לְאַחַר[82], וְהָאַלְיָה וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי כְּלָיוֹת עִמָּהּ[83]. נוֹטֵל אֶת הָרֶגֶל הַשְּׂמָאלִית וְנוֹתְנָהּ לְאַחַר[84]. וּכְסֵדֶר[85] זֶה מַפְשִׁיטִין וּמְנַתְּחִין עוֹלַת בְּהֵמָה[86], וְאֵלּוּ הֵן הַנִּתָּחִין הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה: וְנִתַּח אֹתָהּ לְנִתָּחֶיהָ.

81) הראב"ד (תמיד לג.) והמפרש (שם, וכן בדף לא.) כתבו שהוא הזנב, ואילו ה'ערוך' (מובא ב'תוספות יום־טוב' שם פ"ג מ"א), כתב שהיא העצה הנזכרת בויקרא (ג, ט) "לעומת העצה", והרא"ש (שם לא:) כתב "שהוא סוף השדרה הסמוך לאליה", וראה רע"ב פ"ג שם. 82) שם לא, א. כלומר, "חתכו אצל הרגל השמאלי שעדיין הבהמה תלויה בו" (המפרש, והראב"ד). 83) שם, במשנה. "וכן שתי הצלעות שמכאן ושתי הצלעות שמכאן, שנשארו מחוברות" (ראה למעלה ה"ח), ולא חש לפרשם "מפני שקטנות וקצרות הן ואינן ניכרין" ('תפארת ישראל'). 84) שם במשנה: "נטל רגל השמאלי ונתנה למי שזכה בה". ובהגהת 'באר אברהם' על הרמב"ם כתב, שצ"ל "ונותנה לו", כלומר, לזה שקיבל את העוקץ, ראה להלן הי"ג. 85) שנאמר בתמיד שם אצל טלה (שקרבן תמיד הוא טלה). 86) בעולת בקר. וכן הוא ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"ג) "אין לי אלא עולת בקר, עולת הצאן מנין, ודין הוא: נאמר הבא עולה מן הבקר והבא עולה מן הצאן, מה עולת בקר טעונה הפשטה, אף עולת הצאן תטען הפשטה".

י. בְּכַמָּה מוֹלִיכִין אֶת הָאֵיבָרִים לַכֶּבֶשׁ? אִם מִן הַצֹּאן הִיא הָעוֹלָה - מוֹלִיכִין אוֹתָהּ שִׁשָּׁה[87].

87) ביומא כז, א: "למדנו לטלה שטעון ששה".

יא. הָרֹאשׁוֹן[88] - בָּרֹאשׁ וּבָרֶגֶל[89]. הָרֹאשׁ בִּימִינוֹ[90], וְחָטְמוֹ כְּלַפֵּי זְרוֹעוֹ, וְקַרְנָיו בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו[91], וּבֵית שְׁחִיטָה לְמַעְלָה, וְהַפֶּדֶר עָלֶיהָ[92]. וְהָרֶגֶל שֶׁל יָמִין בִּשְׂמֹאלוֹ[93], וּבֵית עוֹרָהּ לַחוּץ[94].

88) הכהן הראשון. 89) שם, והיינו רגל הימנית ושתי ביצים עמה, ראה למעלה ה"ה, וכן להלן בהמשך ההלכה. 90) ביד ימינו, "שהראש קודם לכל האברים, שנאמר (ויקרא א, יב) ונתח אותה לנתחיו ואת ראשו ואת פדרו, הילכך הראש בימינו" (מפרש). ועוד, שהרי "הכבד כבד יותר מן הרגל, ולפיכך לוקחו בימינו" ('תפארת ישראל'). 91) שם במשנה. "כשחוטם הבהמה פונה נגד זרועו, אז קרניו בין אצבעותיו" (מפרש), "כדי שיחזיק בו בטוב שלא יפול" (ראב"ד). 92) שם במשנה. וראה למעלה ה"ה. 93) ביד שמאל (שם במשנה), "ומשום דהולכת אברים למזבח הוה עבודה דלא מעכב כפרה, לכך אין צריכה ימין (כמו ביתר העבודות, שעבודה פסולה בשמאל), ולכך מוליך שני אברים בשתי ידיו ונושא האבר החשוב בימין ואחד בשמאל" (רא"ש). 94) שם. כלומר, "שהרגל במקום חיבורו בגוף אין עליו עור, וקאמר הכא דצד החוץ של הרגל שמפשיטין משם העור יהיה ביד הנושא נמי כלפי חוץ, דהיינו כלפי ראשי אצבעותיו, דהכי שפיר טפי" ('תפארת ישראל'), כי זה דרך כבוד שלמעלה (ראב"ד).

יב. הַשֵּׁנִי[95] - בִּשְׁתֵּי הַיָּדַיִם. שֶׁל יָמִין בִּימִינוֹ, וְשֶׁל שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ[96]. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ[97].

95) הכהן השני. 96) שם. "דרך חשיבותן מוליכין אותם למזבח" (מפרש). 97) שם.

יג. הַשְּׁלִישִׁי[98] - בָּעֹקֶץ וּבָרֶגֶל[99]. הָעֹקֶץ בִּימִינוֹ, וְהָאַלְיָה מְדֻלְדֶּלֶת בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו[100], וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת עִמּוֹ[101]. וְהָרֶגֶל שֶׁל שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ[102].

98) הכהן השלישי. 99) שם, היינו הרגל השמאלית, ראה להלן בהמשך ההלכה, ולמעלה הי"א. 100) האליה דבוקה בעוקץ (מפרש), והיה מניח את ראש העוקץ שהוא עב למעלה בין אצבעותיו, וראשו השני (עם האליה שהיא ארוכה) היה תלוי כדי שלא יעכבו ויוכל להחזיק על פס ידו גם אצבע הכבד ושתי כליות עמו (ראה פירוש הראב"ד). 101) שם. כלומר, עם העוקץ על יד ימין. 102) שם.

יד. הָרְבִיעִי[103] - בֶּחָזֶה וּבַגֶּרֶה[104]. הֶחָזֶה בִּימִינוֹ, וְהַגֶּרֶה בִּשְׂמֹאלוֹ, וְצַלְעוֹתֶיהָ בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו.

103) הכהן הרביעי. 104) משנה, שם.

טו. הַחֲמִישִׁי[105] - בִּשְׁתֵּי דְּפָנוֹת[106]. שֶׁל יָמִין בִּימִינוֹ, וְשֶׁל שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ.

105) הכהן החמישי. 106) משנה, שם.

טז. הַשִּׁשִּׁי[107] - בִּקְרָבַיִם, נְתוּנִין בְּבָזֵךְ[108], וּכְרָעַיִם עַל גַּבֵּיהֶן מִלְמַעְלָה[109]. אִם הָיְתָה הָעוֹלָה כֶּבֶשׂ אוֹ עֵז. אֲבָל אִם הָיְתָה אַיִל - מוֹלִיכִין הַקְּרָבַיִם שְׁנַיִם[110]. וְכֵן הַסֹּלֶת שֶׁל נְסָכֶיהָ[111] בְּיַד אֶחָד[112], וְהַיַּיִן בְּיַד אֶחָד[113].

וְאִם הָיָה אַיִל[114] - הַסֹּלֶת בִּשְׁנַיִם, וְהַיַּיִן בִּשְׁנַיִם[115].

107) הכהן הששי. 108) שם. "בזך" היא כף גדולה (ראה במפרש וברע"ב). ורבינו פירש שם "קערה". 109) שם. שנאמר (שם, יג) "והקרב והכרעים ירחץ במים והקטיר המזבחה", הרי שהכרעים על הקרב, ראה ברא"ש שם. 110) משנה, יומא כו, ב. והטעם הוא: שהאיל גדול וכבד מן הכבש, שהרי הכבש הוא בן שנה והאיל בן שנתיים (ראה למעלה פ"א הי"ד), ואין הכוונה לחלק את הקרבים לשני הכהנים, אלא שניהם נושאים ביחד ('תפארת ישראל' יומא פ"ב מ"ו). 111) שלאחר הקטרת אברי העולה, מקטירין מנחתו, דהיינו סולת. 112) שם במשנה: "השביעי בסולת". 113) שם: "התשיעי ביין". ומה שרבינו לא מנה כאן חביתין שמובא במשנה שם "השמיני בחביתין", משום שהמשניות הנ"ל בתמיד וביומא מדברות בעולת התמיד, אבל רבינו כאן מדבר מקרבן עולה סתם שאין בה מנחת חביתין, אבל בפ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"ה שמדבר רבינו בקרבן תמיד, מביא שם גם חביתין ('הר המוריה'). 114) יומא, שם. 115) משום שסולת הכבש היא עשרון אחד בלול ברביעית ההין שמן, ואילו סולת האיל שני עשרונים בלול בשלישית ההין שמן, ונסכי הכבש הם יין רביעית ההין, ונסכי האיל הם שלישית ההין יין (ראה למעלה פ"ב ה"ד). אולם לא היו מחלקים את הסולת לשני כהנים ואת היין לשני כהנים, אלא שני כהנים נושאים ביחד את הסולת, ושני כהנים אחרים נושאים ביחד את היין ('תפארת ישראל' יומא, שם). וראה למעלה.

יז. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַכֶּבֶשׂ אוֹ הָעֵז מוֹלִיכִין אוֹתוֹ שְׁמוֹנָה[116] לַמִּזְבֵּחַ, וְהָאַיִל מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אַחַד עָשָׂר[117].

116) כהנים. שנוסף לששה הנ"ל, ישנם שנים הנושאים הסולת והיין. 117) כהנים. היינו חמשה שעד הלכה טו (והיא בכלל), שנים לקרבים, שנים לסולת ושנים ליין, הרי כאן אחד עשר.

יח. הַשּׁוֹר מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[118]. הָרִאשׁוֹן מוֹלִיךְ אֶת הָרֹאשׁ. וְהַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי מוֹלִיכִין הָרֶגֶל שֶׁל יָמִין. וְהָרְבִיעִי וְהַחֲמִישִׁי מוֹלִיכִין אֶת הָעֹקֶץ. וְהַשִּׁשִּׁי וְהַשְּׁבִיעִי מוֹלִיכִין אֶת הָרֶגֶל שֶׁל שְׂמֹאל. וְהַשְּׁמִינִי מוֹלִיךְ אֶת הַחָזֶה. וְהַגֵּרָה מוֹלִיכִין אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה, תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר. וּמוֹלִיכִין שְׁתֵּי הַיָּדַיִם בִּשְׁנַיִם, וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת בִּשְׁנַיִם, וְהַקְּרָבַיִם וְהַסֹּלֶת[119] וְהַיַּיִן[120] בִּשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה. הֲרֵי אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים.

118) יומא, שם במשנה. משום שהשור הוא גדול ואיבריו כבדים, לכן יש צורך בכהנים נוספים. 119) שהוא שלשה עשרונים סולת בלול בחצי ההין שמן (ראה למעלה פ"ב ה"ד). 120) שהוא חצי ההין (שם).

יט. וְלָמָּה לֹא יְחַלְּקוּ הָאֵבֶר הַגָּדוֹל שֶׁל שּׁוֹר לַחֲלָקִים? שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ - וְלֹא נְתָחֶיהָ לִנְתָחִים[121]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעוֹלוֹת הַצִּבּוּר; אֲבָל עוֹלוֹת הַיָּחִיד, אִם רָצוּ לְהוֹלִיךְ נְתָחֶיהָ בְּפָחוֹת מֵאֵלּוּ אוֹ בְּיוֹתֵר - מוֹלִיכִין[123].

121) 'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"ז. וכן הוא בגמרא חולין יא, א. 122) שצריך מספר זה של כהנים. 123) משנה יומא, שם.

כ. עוֹלַת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית?[124] עוֹלֶה לַכֶּבֶשׂ[125] וּפוֹנֶה[126] לַסּוֹבֵב[127] וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית[128], וְהָיָה מוֹלֵק[129] שָׁם אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ[130] וּמַבְדִּיל[131]. וְאִם לֹא הִבְדִּיל - פְּסוּלָה[132]. וּמְמַצֶּה דַּם הָרֹאשׁ וְדַם הַגּוּף עַל קִיר[133] הַמִּזְבֵּחַ לְמַעְלָה מִן הַחוּט שֶׁבְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ[134]. וְאִם מִצָּה דַם הָרֹאשׁ וְלֹא מִצָּה דַם הַגּוּף - פְּסוּלָה[135]. מִצָּה דַם הַגּוּף וְלֹא מִצָּה דַם הָרֹאשׁ - כְּשֵׁרָה.

124) משנה, זבחים סד, ב. 125) שהרי נעשית למעלה מחוט הסקרא, ראה בהמשך ההלכה. 126) על־ידי הכבש הקטן שבכבש הגדול, ראה למעלה פ"ב מהל' בית הבחירה הלכה יד. 127) הוא הסובב שהזכיר רבינו למעלה (פ"ב מהלכות בית הבחירה ה"ז). ואף־על־פי שאמרו (זבחים סה.) "מה הקטרה בראש המזבח, אף מליקה בראש המזבח" — הרי המשך הברייתא שם מוכיח שהסובב דינו כראש המזבח לענין זה (עיי"ש), וטעם הדבר בסוף הסוגיא שאפשר לעשות מערכה על גבי הסובב ולהקטיר שם האימורים. ורק בזמן שהיתה עולת העוף נעשית בקרן מערבית דרומית (להלן פ"ז ה"י), אז היה עולה בראש המזבח ממש, כי לא היה כבש קטן בכבש הגדול לצד מערב, ראה רש"י זבחים סד. ד"ה צבר, ו'תוספות' שם ד"ה יותר, וב'תוספות יום־טוב' זבחים פ"ו מ"ג. ודלא כ'תפארת ישראל' שם מ"ה אות כח). 128) משנה, שם. והטעימו בגמרא (שם סד.) משום שהיא קרובה לבית הדשן, שמשליך שם את המוראה והעור עם הנוצה ובני המעיים, ראה להלן הכ"א. וראה להלן פ"ז ה"ז כי בזמן שעולת העוף רבה, ואין קרן דרומית מזרחית מכילה אותה, נפנין לקרן דרומית מערבית. 129) ראה להלן הכ"ג כיצד מולקין. 130) "ערפה" הוא אחורי פני העוף. כלומר, גובה ראש, ו"מול ערפה" הוא למטה, והוא אחורי הצוואר. ראה רש"י זבחים שם, ורע"ב ו'תפארת ישראל' שם. ועולת העוף לא ביאר בה הכתוב "ממול עורף", אבל למדנו (שם סה.) מליקת העולה ממליקת החטאת, "נאמר כאן (בעולה — ויקרא א, טו) "ומלק", ונאמר להלן (בחטאת — שם ה, ח) "ומלק", מה להלן (בחטאת) ממול עורף (כמפורש שם: "ומלק את ראשו ממול ערפו"), אף כאן (עולה) ממול עורף". 131) כלומר, חותך

שני הסימנים כדלהלן הכ"ג. אבל העור אינו מעכב (חולין כ: - וראה להלן פ"ז ה"ו, וב'לחם משנה' שם). ולמדו זאת (זבחים סה.) ממה שנאמר (שם א, טו) "ומלק והקטיר" – מה הקטרה, הראש לעצמו והגוף לעצמו, אף מליקה הראש לעצמו והגוף לעצמו. אבל רבינו (בפירוש המשנה, שם) כתב שממה שנאמר בחטאת העוף (שם ה, ח) "ולא יבדיל", ידענו כי בעולת העוף הוא מבדיל. וראה ב'תוספות יום־טוב' זבחים שם. 132) שם סד, ב - במשנה "הבדיל בחטאת ולא הבדיל בעולה, פסל". וב'תוספות' שם (סה: ד"ה הבדיל) הקשו: הניחא בחטאת, כמו שדרשו ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דחובה פי"ח ה"ט) "חטאת, שיהו כל מעשיה לשם חטאת. הוא, פרט למלקו שלא לשמו", ומשם יש ללמוד שכל המשנה בחטאת פוסל. אבל בעולה, קשה - מנלן? ועוד שהרי מהקטרה למדו: מה הקטרה, הראש בעצמו והגוף בעצמו, ואם כן יש לומר גם: מה הקטרה אינה מעכבת, אף הבדלה אינה מעכבת, עיי"ש. ויתכן כי לכך כתב רבינו בפירוש המשניות, שלמדו זאת ממה שכתב בחטאת "ולא יבדיל": בחטאת ולא יבדיל, אבל בעולה מבדיל, והרי זה כמו ששנה עליו הכתוב לעכב, וצריך עיון ('הר המוריה'). 133) שדוחק מקום המליקה שבראש ובגוף לקיר המזבח, שנאמר (שם א, טו) "ונמצה דמו על קיר המזבח", וב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ז ה"ז) אמרו: "ונמצה דמו, דם כולו אוחז בראש ובגוף ומוצה משניהם". 134) קנים (פ"א מ"א): "עולת העוף נעשית למעלה, ואם שינה פסול". ולמדו זאת (בזבחים סה.): "ומלק והקטיר ונמצה דמו (שם), וכי תעלה על דעתך לאחר שהקטיר חוזר וממצה, אלא לומר לך: מה הקטרה בראש המזבח, אף מיצוי בראש המזבח". וראה למעלה הערה קכו, שהסובב נקרא גם ראשו של מזבח. 135) זבחים, שם במשנה. וב'ספרא' (שם פ"ט ה"ז, הובא בגמרא שם סו.) "עולה, אע"פ שמיצה דם הגוף ולא מיצה דם הראש, או יכול אע"פ שמיצה דם הראש ולא מיצה דם הגוף, תלמוד־לומר הוא". ובגמרא שם: "אמר רבינא, מסתברא דרוב דמים, בגוף שכיחי".

כא. וְנוֹטֵל אֶת הָרֹאשׁ וּמַקִּיף בֵּית מְלִיקָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ וְסוֹפְגוֹ בְּמֶלַח[136] וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים[137]. וּבָא לוֹ לַגּוּף[138] וְהֵסִיר אֶת הַמֵּרְאָה[139] וְהָעוֹר שֶׁעָלֶיהָ בְּיָדוֹ עִם הַנּוֹצָה[140] וְאֶת בְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִין עִמָּהּ[141] וּמַשְׁלִיכָן לְבֵית הַדֶּשֶׁן[142].

136) שם במשנה: "וממצה את דמה על קיר המזבח, נטל את הראש והקיף בית מליקתו למזבח, וסופגו במלח". ופירש שם רש"י: והקיף את בית מליקתו למזבח, סומכו ודחקו בקיר, כדי שיתמצה הדם". וכן פירש הרע"ב שם. אבל לרבינו שכתב למעלה "וממצה דם הראש ודם הגוף", ע"כ כי הקפה זו, כלומר הקרבה זו למזבח אינה לצורך מיצוי שהרי כבר מיצה. 137) שם במשנה. כלומר, על אש המזבח. 138) שם במשנה. 139) "הוא הזפק שבו המאכל, והוא בעוף כנגד האצטומכא באדם" (רבינו בפירוש המשניות). 140) כלומר, מסיר את הזפק עם העור שעליו, ועם הנוצה שעל העור. שם במשנה: "והסיר את המוראה ואת הנוצה", כמו שנאמר (ויקרא א, טז) "והסיר את מוראתו בנוצתה", ומכיון שמסיר את המוראה והנוצה, הרי על־כרחך שהוא מסיר גם את העור שעל המוראה, שהרי הנוצה היא על העור. ומה שכתב רבינו "בידו", הוא כדברי תנא־קמא (זבחים סה.) ודלא כתנא דבי רבי ישמעאל, האומר "קודרה בסכין כמין ארובה". ונוצתה היא הנוצה שעליה, והוא חותך אותה עם העור והנוצה שעליה" (רבינו בפירוש המשניות). וכן כתב הרמב"ן (בפירושו לתורה, שם) שנוצה היא נוצה ממש, אבל רש"י (בזבחים שם, ובחומש שם) פירש "נוצתה" מלשון פרש ודבר מאוס, כמו "כי נצו גם נעו (איכה ד, טו). 141) שם סד, ב - במשנה, וכדעת אבא יוסי (זבחים סה.) האומר: "נוטלה ונוטל קורקבנה עמה", ראה בפירוש הרמב"ן על התורה, שם. 142) משנה, שם. כמו שנאמר (ויקרא שם) "והשליך אותה אצל המזבח קדמה, אל מקום הדשן", כלומר למזרחו של כבש ('ספרא' שם פ"ט ה"ג). ושם היו נותנים הדשן לאחר הרמתו (להלן פ"ב מהל' תמידין ומוספין הי"ב).

כב. וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִּכְנָפָיו - בְּיָדוֹ בְּלֹא סַכִּין[143]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל[144], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַבְדִּיל. וְאִם הִבְדִּיל - כָּשֵׁר[145]. וְסוֹפְגוֹ בְּמֶלַח[146] וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים[147]. לֹא הֵסִיר אֶת הַמֵּרְאָה וְלֹא אֶת הַנּוֹצָה וְלֹא אֶת בְּנֵי מֵעַיִם וְלֹא סְפָגָהּ בְּמֶלַח - כֹּל שֶׁשִּׁנָּה בָּהּ מֵאַחַר תַּמְצִית הַדָּם כְּשֵׁרָה[148].

143) זבחים סה, ב: "תנו רבנן: ושסע, אין שיסע אלא ביד, וכן הוא אומר (שופטים יד, ו) וישסעהו כשסע הגדי". 144) "אינו קורע שני חלקי הגוף זה מזה" ('תפארת ישראל'). 145) שם במשנה. וכן הוא ב'ספרא' (שם ה"ו): "יכול אם יבדיל פסל, תלמוד־לומר והקטיר" ('אור שמח'). וב'ספר המצוות' (כלל שמיני) הסביר רבינו, כי "לא יבדיל" זה, לא בא לאזהרות לאו, אלא לפטור מהבדלה, בעבור שאמר בעולת בהמה ונתח אותו לנתחיה, והיה עולה על הדעת שגם עולת העוף כמותה, לכן אמר שאינו צריך להבדיל, אבל ישסעהו בלבד, ואם הבדיל כשר. 146) שם במשנה. שנאמר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". 147) שם במשנה. שנאמר (שם א, יז) "והקטיר אותו הכהן המזבחה על העצים אשר על האש, עולה הוא אשה ריח ניחוח לה'". 148) שם במשנה. וכן הוא ב'ספרא' שם.

כג. כֵּיצַד מוֹלְקִין? קוֹצֵץ וְיוֹרֵד[149] בַּצִּפֹּרֶן[150] מִמּוּל עֹרֶף[151]. אִם רָצָה לְהוֹלִיךְ וּלְהָבִיא[152] - מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, וְאִם רָצָה לְהִיוֹת דּוֹרֵס וְיוֹרֵד בַּצִּפֹּרֶן - דּוֹרֵס[153]. וְאִם נֶעֱקְרוּ הַסִּימָנִים[154] - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[155]. וְחוֹתֵךְ[156] שִׁדְרָה[157] וּמַפְרֶקֶת[158] בְּלֹא רֹב בָּשָׂר[159]; שֶׁאִם חָתַךְ רֹב בָּשָׂר - הֲרֵי זוֹ כְּמִתָּה קֹדֶם שֶׁגִּיעַ לַסִּימָנִין[160]. וְצָרִיךְ לַחְתֹּךְ שְׁנֵי הַסִּימָנִים בְּעוֹלָה כְּשֶׁהוּא יוֹרֵד[161]. וְהַמּוֹלֵק בְּסַכִּין[162] אוֹ מִן הַצִּדָּדִין[163] - אֵינָהּ מְלִיקָה, אֶלָּא כְּמִי שֶׁחָנַק אוֹ נָחַר. וְכָל הָעֹרֶף כָּשֵׁר לִמְלִיקָה[164].

149) חולין כ, א: "אמר רב כהנא, מצות מליקה, קוצץ ויורד וזו היא מצוותה". ומפרש רש"י "בלא הולכה והובאה".

כלומר, הוא דוחק וחותך למטה כמי שחותך צנון, וזהו דורס שלהלן בהמשך ההלכה (וראה בפ"ג מהל' שחיטה הי"א). 150) ב'ספרא' (שם פ"ז ה"ג, וכן בזבחים סה.) אמרו: "יכול ימלקנו בסכין וכו', תלמוד־לומר (שם, טו) "הכהן ומלק" וכו', שלא תהא מליקה אלא בעצמו של כהן". ובתוספתא זבחים פ"ז, אמרינן: "כיצד מולק בחטאת העוף וכו', היה מולק בצפורן ממול ערפה וכו', כשם שמולק בחטאת העוף, כך מולק בעולת העוף, אלא שבעולת העוף היה מבדיל וכו'". 151) ראה למעלה ה"כ. 152) כלומר, לחתוך בצורת מוליך ומביא (כמו שחותכים לחם) וכדין שחיטה. ראה פ"ב מהל' שחיטה ה"ז. 153) בחולין שם, על דברי רב כהנא שאומר מצות מליקה קוצץ ויורד (= דורס ויורד), אמרו: "סבר רבי אבין למימר: קוצץ ויורד אין, מוליך ומביא לא, אמר ליה רב ירמיה, כל־שכן שמוליך ומביא במליקה כשר, ומאי "זו היא מצוותה", אימא: "אף זו היא מצוותה". 154) ראה פ"ג מהל' שחיטה הי"ד: "עיקור כיצד? כגון שנעקרה הגרגרת, והיא הקנה או הווושט, ונשמט אחד מהן או שניהן קודם גמר שחיטה". 155) חולין, שם: "תני רמי בר יחזקאל, אין עיקור סימנין בעוף", ובעמ' ב שם: "אמר רבינא, אמר לי רבין בר קיסי, הא דתני רמי בר יחזקאל וכו' לא אמרן אלא במליקה, אבל בשחיטה יש עיקור", ופירש רש"י "כיון דדרסה וחלדה לא פסלו בה, עיקור סימנים נמי לא פסיל בה". 156) ברייתא, זבחים סה, ב. וחולין כא, א. וכח, א. 157) חוט השדרה, רש"י זבחים שם, וראה פ"ט מהל' שחיטה ה"ג: "עד היכן חוט השדרה, תחילתו מבחוץ לפולין שבתחילת העורף". 158) עצם הצוואר, רש"י שם. 159) המקפת סביב, רש"י שם. 160) שם סה, ב: "כדאמרינן (חולין כ:) נשברה מפרקת ורוב בשר עמה - נבילה, ומטמאה ואפילו מפרכסת, הילכך אי הוי חותך רוב בשר קודם הסימן (ובעולה, קודם הסימנים) הויא ליה מתה ולא מהניא בה מליקה, וסימנין הלכה למשה מסיני הן" (רש"י שם). 161) כלומר, שלא תהיה שום שהיה בין סימן אחד לשני, אלא חותך שני הסימנים מיד כשהוא יורד, ואחר־כך חותך הבשר, וכדברי אביי זבחים סה, ב. 162) משנה, זבחים סח, א. 163) משנה, חולין יט, ב: "השוחט מן הצדדין - שחיטתו כשרה, המולק מן הצדדין - מליקתו פסולה", ו"צדדין" הוא, ששוחט לצד הצוואר (רש"י), ומשום כך מליקתו פסולה, "דבמליקה כתיב ממול ערפו, דהיינו מאחוריו" (רש"י שם). 164) במשנה, חולין שם: "שכל העורף כשר למליקה", כלומר, כל רוחב העורף כשר למליקה, אבל כל האורך אינו כשר, אלא אך ורק מול העורף (שהוא כל אחורי הצוואר), וראה למעלה ה"כ.

יום רביעי י"ט ניסן ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) בו תבואר מצות עשיית החטאת, וכיצד היא נעשית, ודין חטאות הנשרפות.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת הַחַטָּאוֹת כְּמִצְוָתָן הָאֲמוּרָה**
2 **בַּתּוֹרָה[2]. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה חַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת[3]? שׁוֹחֵט וְנוֹתֵן**
3 **הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[4], וּמַפְשִׁיטָהּ[5] וּמַפְרִישׁ הָאֵמוּרִים[6],**
4 **וּמוֹלְחָן[7] וְזוֹרְקָן[8] עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים[9]. וְאִם רָצָה לִתֵּן אֶת**
5 **הָאֵמוּרִין בִּכְלִי כְּשֶׁמּוֹלִיכָן לַמִּזְבֵּחַ - נוֹתְנָן[10]. וּשְׁאָר**
6 **בְּשָׂרָהּ נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה בָּעֲזָרָה[11].**

2) שנאמר (ויקרא ו, יח) "זאת תורת החטאת וגו'", ומבואר (שם ד, א־לה) איך יקרב ומה ממנה נקטר ומה יאכל. 3) ראה למעלה פרק א הלכה טו־טז איזו חטאת נאכלת ואיזו נשרפת. 4) למעלה פרק ה הלכה א־ב, לעניין שחיטה, ובהלכה ז לעניין זריקת הדם. 5) מעורה. 6) כלומר, מוציא את האימורים, ראה למעלה שם הלכה יח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר כך מוציאין את אימוריהם, חוץ מחטאות הנשרפות שאין מפשיטין אותם כלל". 7) במנחות כ. על הפסוק "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" (שם ב, יג) אמרו: "ואין לי אלא קומץ (מנחה), מנין לרבות את הלבונה וכו', אימורי חטאת ואימורי אשם וכו', תלמוד לומר (שם) "על כל קרבנך תקריב מלח". 8) [למעלה פרק ו הלכה ד כתב כן רבינו בקרבן עולה ולמדה מן הפסוק "ועשית עולותיך הבשר והדם", וצריך עיון מהיכן למדו כן בחטאת?]. 9) שנאמר (שם ד, ח־י) "ואת כל חלב וגו' שתי הכליות וגו' והקטירם הכהן על מזבח העולה". 10) בתוספתא זבחים פרק א: "הקטר חלבים וכו' ונתנן על גבי האישים בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו הרי אלו כשירין". ואף על פי שכל מעשה חטאת טעון יד ימין (עיין זבחים יא.) לעניין הולכת חלבים ואימורים, שגם בשמאל כשר, מותר גם בכלי. 11) משנה בזבחים נג. "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה". "שנאמר בתורה על החטאת (שם ו, יט) במקום קדוש תיאכל בחצר אהל מועד, והוא עניין לפנים מן הקלעים. והעזרה במקדש כנגד לפנים מן הקלעים במשכן.

7 **ב. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק[12]**
8 **דָּמָם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[13], וְאַחַר כָּךְ קוֹרְעָם[14] וּמוֹצִיא**
9 **הָאֵמוּרִים[15] וְנוֹתְנָן בִּכְלִי[16], וּמוֹלְחָן[17] וְזוֹרְקָן עַל גַּבֵּי**
10 **הָאִשִּׁים. וּמוֹצִיא שְׁאֵרֵיתָן[18] חוּץ לָעִיר[19], וּמְנַתְּחִין**
11 **אוֹתָן שָׁם כְּנִתְּחֵי הָעוֹלָה בְּעוֹרָן[20], וְשׂוֹרְפִין אוֹתָן שָׁם**
12 **בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[21].**

12) באצבע (למעלה פרק ה הלכה ט). 13) למעלה בפרק ה הלכות א־ב לעניין שחיטה, ובהלכות יא־יב לעניין זריקת הדם. 14) ואין מפשיטין אותן, שהרי החטאות הנשרפות נשרפות עם עורן. 15) משנה יומא פז: "קרען והוציא את אימוריהן". 16) כלי שרת. שם במשנה "נתן במגיס", "נראה דהא דבעינן כלי בחטאות הנשרפות טפי משאר זבחים, משום דכתיב בהו לשון הרמה, כדכתיב (שם ו, ג) והרים, והוי בכלי". 17) שנאמר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". 18) עורו, בשרו, ראשו, כרעיו, קרבו ופרשו (שם ד, יא). 19) חוץ לירושלים, שנאמר (שם, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה", ואמרו: "אל מחוץ למחנה, חוץ לשלוש מחנות, אתה אומר חוץ לשלוש מחנות או אינו אלא מחנה אחת, כשהוא אומר בפר העדה (שם, כא) אל מחוץ למחנה שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר

(שם) כאשר שרף את הפר הראשון, ליתן לו מחנה שנייה, כשהוא אומר מחוץ למחנה בדשן (שם ו, ד, "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה"), שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר (שם ד, יב) על שפך הדשן ישרף - ליתן לו מחנה שלישית". והעזרה היא מחנה שכינה והר הבית, מחנה לוויה וירושלים מחנה ישראל, שהיא מחנה שלישית. 20) כלומר, מוציאן מן העיר כשהן שלמות, ושם מנתחן כנתחי העולה, אבל בלא הפשט העור לפי שנאמר (שם, יא־יב) "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא". ואמרו (זבחים נ. יומא שם וספרא שם, הלכה ב) "מלמד שמוציאו שלם, יכול ישרפנו שלם, נאמר כאן ראשו וכרעיו ונאמר להלן (בעולה שם א, ח־ט) ראשו וכרעיו, מה להלן אצל עולה על ידי ניתוח (שנאמר שם א, ו "ונתח אותה לנתחיה") אף כאן על ידי ניתוח, אי מה להלן בהפשט (שהרי נאמר שם "והפשיט את העולה) אף כאן נמי הפשט, תלמוד לומר וקרבו ופרשו - כשם שפרשו בקרבו כך בשרו בעורו". 21) שנאמר (שם ד, יב) "על שפך הדשן יישרף".

1 **ג. שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת לִשְׂרֵפָה[22]: אֶחָד - בְּתוֹךְ**
2 **הָעֲזָרָה[23]. וּבוֹ שׂוֹרְפִין פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[24], וְאֵמוּרֵי**
3 **קָדְשִׁים קַלִּים שֶׁנִּפְסְלוּ[25], וּפָרִים וּשְׂעִירִים שֶׁל**
4 **חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת אִם אֵרַע בָּהֶם פְּסוּל בֵּין לִפְנֵי**
5 **זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה[26], כְּגוֹן שֶׁנִּטְמְאוּ אוֹ שֶׁיָּצְאוּ**
6 **חוּץ לָעֲזָרָה עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן לָצֵאת[27], אוֹ שֶׁלָּן**
7 **הַבְּשָׂר אוֹ לָנוּ הָאֵמוּרִין שֶׁלָּהֶן[28].**

22) בזבחים קד: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה וכן תני לוי "שלושה בית הדשנין הן" היינו שלושה מקומות לשריפה, אבל בית הדשנים להניח שם הדשן, היו יותר, שהרי חוץ משלושה הנ"ל היה בעזרה מקום להרמת הדשן (ולא מקום שריפה) ששם היו נותנין מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה, ונקרא בית הדשן, והיה במזרחו של כבש. 23) זבחים שם. והיה במזרחו של מזבח. 24) פסולי קדשי קדשים ולמדו זאת (פסחים כד. ועוד) ממה שנאמר (שם ו, כג) "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תישרף" ודרשו "בקדש באש תשרף", ומכאן למדו לפסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים שנשרפים בקדש = בעזרה, ופירש רש"י שרק פסולי קדשי קדשים, שאכילתם בעזרה, נשרפים בעזרה. אבל פסולי קדשים קלים, שנאכלים בכל העיר, אף שריפתם בכל העיר. 25) כלומר, "אפילו של קדשים קלים, הואיל והקטרת הכשירין בעזרה, אף שריפת פסוליהם בעזרה". 26) זבחים שם. כי אפילו אחר זריקה, אף שהגיע הזמן לצאת, הואיל ועדיין לא יצאו - נשרפין בעזרה. 27) כלומר, קודם זריקה. 28) שבדבר הנקטר, אין כל ספק שלינה פוסלת. והוא הדין לאימורים שיצאו שוודאי נפסלו וודאי נשרפים בעזרה, שהרי אין סופם לצאת.

8 **ד. וְהַמָּקוֹם הַשֵּׁנִי - בְּהַר הַבַּיִת, וּשְׁמוֹ בִּירָה. וּבוֹ**
9 **שׂוֹרְפִין חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת אִם אֵרַע בָּהֶן פְּסוּל אַחַר**
10 **צֵאתָן מִן הָעֲזָרָה[29]. וְהַמָּקוֹם הַשְּׁלִישִׁי - חוּץ**
11 **לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא הַנִּקְרָא בֵּית הַדֶּשֶׁן[30]. וְשָׁם שׂוֹרְפִין**
12 **חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת בִּזְמַן שֶׁהֵן נִשְׂרָפוֹת כְּמִצְוָתָן.**

29) בגמרא שם: "תני לוי וכו' ובית הדשן היה בהר הבית ששם שורפין פרים ושעירים הנשרפים שאירע בהן פסול ביציאתן", ומפרש רש"י: "ביציאתן, לאחר שיצאו". 30) במשנה שם: "פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין בזמן שהן נשרפין כמצוותן נשרפים בבית הדשן". ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא ד, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה".

13 **ה. וּשְׂרֵפַת כָּל הַנִּשְׂרָפִין כְּשֵׂרָה בְּזָר וּבַלַּיְלָה. וְכָל**
14 **הַנִּשְׂרָפִין חוּץ לָעֲזָרָה[31] - כָּל הָעֵצִים כְּשֵׁרִין**
15 **לִשְׂרֵפָתָן, אֲפִלּוּ בְּקַשׁ וּבִגְבָבָא[32]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל עֵצִים**
16 **בָּאֵשׁ - אֵשׁ מִכָּל מָקוֹם. וְלָמָּה נֶאֱמַר עֵצִים? לְהוֹצִיא**
17 **אֶת הַסִּיד וְאֶת הָרֶמֶץ[33].**

31) אבל הנשרפים בפנים, נשרפין רק בעצים הכשרים למערכה. 32) "זבל השדות". 33) "אפר חם שיש בו שארית מן האש".

18 **ו. חַטַּאת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית? מוֹלֵק אוֹתָהּ**
19 **בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְיוֹרֵד בְּצִפָּרְנוֹ[34]**
20 **עַד שֶׁיַּחְתֹּךְ הַסִּימָנִין[35] אוֹ רֹב אֶחָד מֵהֶן, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל**
21 **הָרֹאשׁ מִן הַגּוּף[36]. וְאִם הִבְדִּיל - פָּסַל, וְלוֹקֶה[37];**
22 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל.**
23 **וּמַזֶּה מִדָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ[38] לְמַטָּה מֵאֶמְצָעוֹ[39],**
24 **וּשְׁיָרֵי הַדָּם מִתְמַצִּים עַל הַיְסוֹד[40]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנִּשְׁאָר**
25 **בַּדָּם יִמָּצֵה עַל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ; מִכְּלָל שֶׁהַנִּתִּינָה עַל קִיר**
26 **שֶׁהַשְּׁיָרִין שֶׁלּוֹ מִתְמַצִּין אֶל יְסוֹד, וְזֶהוּ קִיר הַתַּחְתּוֹן.**

34) "יכול ימלקנו בסכין וכו' "הכהן ומלק" וכו' (ויקרא א, טו) מלמד שלא תהיה מליקה אלא בעצמו של כהן". 35) הקנה והוושט. 36) בזבחים סד: במשנה: "חטאת העוף וכו' היה מולק את ראשה ממול ערפה ואינו מבדיל", והיינו, שלא יבדיל הראש מהגוף. 37) כדין כל לאו שיש בו מעשה. 38) משנה זבחים שם. שנאמר (ויקרא ה, ט) "והיזה מדם החטאת על קיר המזבח". והזאה זו, שאוחז בראש ובגוף (ולא באצבע ולא בכלי) ומזה על קיר המזבח. 39) כלומר, למטה מחוט הסקרא. 40) שם במשנה, ומפרש רש"י שם "שמקיף ומקרב בית מליקתו למזבח ודוחקו בקיר והדם מתמצה ויורד ליסוד".

27 **ז. וּמִצּוּי דַּם חַטַּאת הָעוֹף מְעַכֵּב. וְאֵין לַמִּזְבֵּחַ בָּהּ**
28 **אֶלָּא דָּמָהּ[41], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה[42] כִּבְשַׂר**
29 **חַטַּאת הַבְּהֵמָה.**

41) משנה שם, משום שלא נאמרו בה אלא הזאה ומיצוי הדם בלבד. 42) ולמדו כן ממה שנאמר "כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם וגו' קדש קדשים לך הוא ולבניך, בקדש הקדשים תאכלנו, כל זכר יאכל אותו קדש יהיה לך" - "ולכל חטאתם, לרבות חטאת העוף" (שנאכלת לזכרי כהונה).

ח. כֵּיצַד אוֹחֵז חַטַּאת הָעוֹף בִּשְׁעַת מְלִיקָה? אוֹחֵז שְׁתֵּי רַגְלֶיהָ בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו[43], וּשְׁתֵּי אֲגַפֶּיהָ בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו[44], וּמוֹתֵחַ צַוָּארָהּ אֶל רֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו וּמוֹלֵק[45]. וְזוּ מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[46]. וְאִם שִׁנָּהּ וְאָחַז בְּכָל מָקוֹם - כְּשֵׁרָה.

43) "של יד השמאלית", שהרי ביד ימין מולק. כלומר, "מכניס שני רגליה בין אצבע קטנה (=זרת) לקמיצה" (רש"י שם). 44) כלומר, שתי הכנפיים מכניס בשתי האצבעות האחרות של אותה יד שמאלית, דהיינו "בין אמה לאצבע". 45) כלומר, "העוף על גב ידו לא שיהיה בפנים על הכף ומושך צווארו על הבהן כשיעור רוחב שתי אצבעות ומולק ממול העורף". 46) גם קמיצה וחפינה הן עבודות קשות במקדש.

ט. וְכָל מָקוֹם מִן הַמִּזְבֵּחַ כָּשֵׁר לִמְלִיקָתָהּ, וּבִלְבַד שֶׁיֵּזֶה דָּמָהּ לְמַטָּה מֵאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ[47]. וְאִם הִזָּה בְּכָל מָקוֹם - כְּשֵׁרָה. וְהוּא שֶׁיִּתֵּן לְמַטָּה מְעַט מִדַּם הַנֶּפֶשׁ.

47) במשנה שם סג. "ובכל מקום הייתה כשרה אלא זה היה מקומה".

י. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיְתָה קֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית מְשַׁמֶּשֶׁת לְמַעְלָה[48], וּשְׁלֹשָׁה לְמַטָּה[49]. מִלְּמַטָּה: חַטַּאת הָעוֹף, וְהַגְּשַׁת הַמִּנָּחוֹת[50], וּשְׁיָרֵי הַדָּם שֶׁל עוֹלוֹת[51] וְחַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת[52] וַאֲשָׁמוֹת וּשְׁלָמִים[53] שֶׁשּׁוֹפְכִין עָלֶיהָ. וְהַשְּׁלֹשָׁה שֶׁל מַעְלָה: נִסּוּךְ הַמַּיִם שֶׁמְּנַסְּכִין בֶּחָג[54], וְנִסּוּךְ הַיַּיִן שֶׁל נְסָכִים[55], וְעוֹלַת הָעוֹף[56] בִּזְמַן שֶׁהִיא רַבָּה[57], וְאִם אֵין קֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית מְכִילָה אוֹתָהּ - נִפְנִין לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ שָׁם[58].

48) מחוט הסקרא שבאמצעו של מזבח. 49) מחוט הסקרא. 50) שם במשנה: "וההגשות", והיינו הגשה אל המזבח. 51) בזבחים נא. למדו כן ממה שנאמר בשעיר נשיא (שם ד, כה) "אל יסוד מזבח העולה" - "תן יסוד למזבח של עולה" היינו שכל הקרבים על מזבח העולה טעונים שפיכת שיריים ליסוד. 52) אבל חטאות הנשרפות שופך דמן על היסוד המערבי. 53) וכל אלו, הנקרבים על המזבח החיצון, נלמדו מהחטאות הנשרפות, שכשם ששפיכת השיריים שלהן היא על היסוד המערבי, מפני שבו הוא פוגע תחילה בצאתו מן ההיכל, כמו כן הנקרבים על המזבח החיצון נשפכים על היסוד שבו הוא פוגע תחילה, והוא היסוד הדרומי הפוגע בו בירידתו מן הכבש שהוא בדרום, ולפי שהיסוד שבדרום לא תפס אלא אמה אחת בלבד - הרי זה קרן מערבית דרומית. 54) חג הסוכות, ש"כל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח". 55) אף הם של חג [=הסוכות], אבל נסכים של כל השנה, קרבו למטה כי "בקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין והם הנקראים שיתין". 56) שעיקר מקום מליקתן הוא בקרן דרומית מזרחית. 57) שיש הרבה כהנים באותה קרן, העסוקין בעולות. 58) משום שקרן זה יותר קרוב לבית הדשן (ששם זורק מוראה ונוצה) מיתר שתי הקרנות.

יא. כָּל הָעוֹלִין לַמִּזְבֵּחַ - עוֹלִין דֶּרֶךְ יָמִין[59], וּמַקִּיפִין וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ שְׂמֹאל[60]; חוּץ מִן הָעוֹלֶה[61] לְאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ[62] שֶׁלְּמַעְלָה[63] בְּקֶרֶן זוֹ[64], שֶׁהֵן עוֹלִין וְנִפְנִין עַל הַשְּׂמֹאל לַקֶּרֶן, וְעוֹשִׂין מְלַאכְתָּן וְחוֹזְרִין לֶעָקֵב[65]. וּמִפְּנֵי מָה נִפְנִין לִשְׂמֹאל? כְּדֵי שֶׁיִּפְגְּעוּ בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית תְּחִלָּה; שֶׁאִם נִפְנִין עַל יָמִין וּמַקִּיפִין אֶת כָּל הַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית, שֶׁמָּא יִתְעַשֵּׁן הַמַּיִם וְהַיַּיִן[66] אוֹ שֶׁמָּא יָמוּת הָעוֹף בַּעֲשַׁן הַמִּזְבֵּחַ[67].

59) כלומר, עולין לכבש ומשם פונים לקרן מזרחית דרומית, בצד ימין של כבש, וראה שם סב: "כל פנות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזבח". 60) של כבש. 61) למזבח. 62) ניסוך המים והיין ושיירי הדם. אבל בשלושה הדברים שמקומם למטה מחוט הסקרא, אינו עולה למזבח ואינו מקיף, אלא עומד על הרצפה. 63) מחוט הסקרא. 64) דרומית מערבית. 65) כלומר, מהצד שעלו, ונמצאת פנייתם לימין. 66) שם סד. "אמר רבי יוחנן נסכים שמא יתעשנו בעשן המזבח בשעת סובבו ויפסיד ריחו ואנו צריכים תמימים יהיו לכם ונסכיהם". ויין מעושן פסול למזבח ומיכן שהוא הדין למים מעושנים שהם פסולים. 67) שם המשך דברי רבי יוחנן "ועולת העוף שמא תמות בעשן". [שהרי במערבו של הכבש הגדול לא היה כבש קטן לרדת בו אל הסובב והוצרכו לעלות לראש המזבח ממש.

יב. לְפִיכָךְ, הַמְנַסֵּךְ מַיִם אוֹ יַיִן, כְּשֶׁהוּא מַקִּיף אֶת הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִהְיֶה בְּיָדוֹ כְּלוּם[68]. וּמַתְחִיל וּמַקִּיף מִקֶּרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית לְמַעֲרָבִית צְפוֹנִית, לְצָפוֹנִית מַעֲרָבִית, לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, וְלֹא יִהְיֶה בְּיָדוֹ כְּלוּם. וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית נוֹתְנִין הַמַּיִם אוֹ הַיַּיִן בְּיָדוֹ וּמְנַסֵּךְ. וְאִם לֹא הִקִּיף - עוֹלֶה וּפוֹנֶה עַל שְׂמֹאלוֹ, וְעוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ וְיוֹרֵד.

68) משנה בתמיד לג: "בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, נתנו לו יין לנסך", ומפרש הרא"ש שם וכן פירש רש"י בזבחים סד. כי משנה זו דווקא בכהן גדול, אבל כהן הדיוט פונה לשמאל לקרן דרומית מערבית, כמבואר למעלה. אבל רבינו כתב בפירוש המשנה: "הקפה זו אינה מיוחדת לכהן גדול, אלא כל המקיף את המזבח כך הוא מקיף", וכן כתב המאירי שם. באופן שהכל תלוי ברצונו של הכהן: רצה לעלות עם הנסכים בידו, עולה דרך שמאל, רצה לעלות בלי הנסכים עולה לימין וכשבא לקרן מערבית דרומית נותנים בידו הנסכים.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבואר בו דין בגד שניתן עליו מדם חטאת.

א. חֹמֶר בְּחַטַּאת הַבְּהֵמָה מִשְּׁאָר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[2],

1 **שֶׁדַּם חַטַּאת הַבְּהֵמָה[3] שֶׁנִּתַּז מִן הַכְּלִי[4] שֶׁקִּבֵּל בּוֹ**
2 **הַדָּם[5] קֹדֶם הַזָּיָה[6] עַל הַבֶּגֶד - טָעוּן כִּבּוּס[7] בְּמַיִם[8]**
3 **בָּעֲזָרָה[9]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד אֲשֶׁר**
4 **יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ[10].**

2) לשון המשנה בזבחים צג: 3) ולא דם חטאת העוף, ראה להלן הלכה ב. 4) שם צג. במשנה. אבל לא שניתז מן הצוואר או מקרן המזבח, ראה להלן הלכה ו. 5) ולא שנשפך מן הצוואר על הרצפה, ואספו בכלי וניתז מן הכלי (משנה שם), וראה להלן הלכה ו. 6) אבל לא הדם שנשאר לאחר ההזיה, ראה להלן הלכה ז. 7) שם במשנה. 8) ראה להלן הלכה י. והנה, בגמרא לא מפורש שהכיבוס במים (ושם צה. אמרו שמעבירים עליו שבעה סממנים). ויתכן כי רבינו למד כן מההיקש שבין כיבוס למריקה ושטיפה (ראה בספרא צו פרק ו הלכה ז, שלמדו מהיקש זה לענין מריקה ושטיפה במקום קדוש, הביאו רבינו להלן הלכה יא), ושם נאמר (ויקרא ו, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", כמו כן כיבוס של בגד הוא במים. אלא שיש ספק בדבר אם גם בכיבוס אין להכשיר אלא מים דוקא, ולא יין ולא מזוג, ראה להלן הלכה יב לגבי מריקה ושטיפה. 9) שם צד: במשנה. 10) והיינו בעזרה.

5 **ב. אֶחָד הַבֶּגֶד וְאֶחָד הָעוֹר הָרַךְ[11] וְאֶחָד הַשַּׂק[12]**
6 **טְעוּנִין כִּבּוּס. אֲבָל הָעוֹר הַקָּשֶׁה - הֲרֵי הוּא כָּעֵץ[13],**
7 **וְגוֹרֵד הַדָּם מֵעָלָיו[14]. וְאֶחָד דַּם חַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת אוֹ**
8 **דַּם חַטָּאת הַנִּשְׂרֶפֶת[15], אֲבָל לֹא דַּם חַטַּאת הָעוֹף;**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת[16] - בְּנִשְׁחֶטֶת הַכָּתוּב מְדַבֵּר,**
10 **לֹא בְּנִמְלֶקֶת[17].**

11) שם צג: במשנה: "אחד הבגד ואחד השק ואחד העור טעונין כיבוס". ובגמרא שם הביאו ברייתא: "בגד (שם) אין לי אלא בגד, מנין לרבות עור משהופשט, ת"ל אשר יזה עליה תכבס (שם) וכו' דברי ר' יהודה", וראה להלן הלכה ה, כי דווקא אחר שהופשט טעון כיבוס, ולא לפני ההפשט. 12) "בגד" הוא מצמר או מפשתים, ו"שק" הוא מנוצה של עזים (ראה רש"י שם). 13) ראה להלן הלכה ד כי אם ניתז על כלי עץ או כלי מתכת אינו טעון כיבוס לפי שאינן ראויין לכיבוס, אלא גורדן בלבד. 14) שם צד. פלוגתא בין רבנן ואחרים אם מכבסים את העור, או שמגררים (=מגרדים) אותו. ורבא מעמיד חלוקתם בעור קשה. אבל עור רך, מכבסים אותו לדברי הכל. ורבינו פוסק כרבנן כי העור הקשה אינו בר כיבוס. 15) משנה שם צב. "דם חטאת שניתז על הבגד הרי זה טעון כיבוס, אע"פ שאין הכתוב מדבר אלא בנאכלות, שנאמר (שם ו, יט) במקום קדוש תאכל, אחר הנאכלות ואחד הפנימיות (=הנשרפות) טעונות כיבוס, שנאמר (שם, יח) תורת החטאת, תורה אחת לכל החטאות, וראה גם תוספתא זבחים פ"י (עמ' 495 2). 16) וסמוך לו נאמר (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה תכבס במקום קדוש". 17) זבחים צב. כדברי ריש לקיש בשם בר קפרא.

11 **ג. חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלָה - אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּבּוּס[18], בֵּין**
12 **שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר[19] בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת**
13 **הַכֹּשֶׁר. אִי זוֹ הִיא שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר? שֶׁלָּנָה,**
14 **וְשֶׁנִּטְמְאַת, וְשֶׁיָּצְאַת חוּץ לָעֲזָרָה[20]. וְאִי זוֹ הִיא שֶׁלֹּא**
15 **הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר? שֶׁנִּפְסְלָה בִּשְׁחִיטָה[21] אוֹ**
16 **בִּזְרִיקַת הַדָּם[22].**

18) משנה שם, ובברייתא שם צג. "מדמה (שם) מדם כשרה, ולא מדם פסולה". 19) סתם משנה שם, ובברייתא (שם צג.) נחלקו בזה: ר' עקיבא אומר היתה לה שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס. לא היתה לה שעת הכושר ונפסלה, אין דמה טעון כיבוס. ר' שמעון אומר, אחד זה ואחד זה אין דמה טעון כיבוס. מאי טעמיה דר' שמעון, כתיב (שם, כב) אותה (=כל זכר בכהנים יאכל אותה), וכתיב (שם, כ) מדמה, חד להיכא דהיתה לה שעת הכושר (וחד ללא היתה לה שעת הכושר)". ופסק רבינו כר' שמעון, וכסתם משנה שם. וראה ב'תוספות יום טוב' שם פי"א משנה ז מה שתמה על דברי רבינו כאן, ממה שכתב להלן הלכה יד. 20) שם במשנה. אבל השחיטה והזריקה היו כדין. ואם כן, לפני שנפסלה היתה לה שעת הכושר. 21) ראה במשנה שם "שנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה", כלומר, חשב בשעת שחיטה שיאכלו אותה או יזרקו דמה מחוץ לזמן או מחוץ למקום, וכמו כן אם נשחט שלא לשמו, כי החטאת שנעשתה במחשבת שינוי השם – פסולה (להלן פט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א). 22) כגון שקיבלו פסולין וזרקו דמה. שם במשנה, וראה שם ברש"י שלא גרס "וזרקו דמה", שהרי אף דם הכשרה, שניתז דמה לאחר זריקה, אין הבגד טעון כיבוס (ראה להלן הלכה ז), אבל ראה בתוס' ד"ה ושקיבלו פסולין וזרקו את דמה, שכתבו כי איצטריך בפסולין לומר דדם דחוי הוא, ואין הנותר במזרק כשר לזריקה, ולא תימא ויחזור הכשר ויזרוק.

17 **ד. אֵין טָעוּן כִּבּוּס אֶלָּא מְקוֹם הַדָּם בִּלְבַד[23]. וְהוּא**
18 **שֶׁיִּהְיֶה עַל כְּלִי[24] שֶׁרָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה[25] וְרָאוּי**
19 **לְכִבּוּס[26]; אֲבָל אִם נִתַּז עַל כְּלֵי עֵץ[27] אוֹ כְּלֵי מַתֶּכֶת**
20 **- אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, לְפִי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְכִבּוּס, אֶלָּא**
21 **גּוֹרְדָן בִּלְבַד[28].**

23) שם צג: במשנה, ובגמרא (שם צד.) "יכול ניתז על מקצת בגד, יהא כל הבגד טעון כיבוס, תלמוד לומר (שם, כ) אשר יזה, לא אמרתי לך אלא מקום דם בלבד". 24) כלומר, לאו דוקא על הבגד, אלא גם על כל כלי, וכר' יהודה (שם) שמרבה מ"בגד" כל דבר שמקבל טומאה. 25) שם במשנה: "אינו טעון כיבוס אלא מקום הדם, ודבר שהוא ראוי לקבל טומאה". ובגמרא (שם צד.) אמרו: סתמא כרבי יהודה (האומר שם צג: בברייתא, - "מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה"). 26) שם במשנה. 27) ראה למעלה הלכה ב. 28) בגמרא (שם צד.) "ראוי לכיבוס למעוטי כלי, דבר גרירה הוא". ומפרש רש"י שאין מכבסין אותו אלא גוררו. וכן בברייתא שם, לא נחלקו אלא לענין עור. אבל לענין כלי, הכל מודים שמגררו (=מגרדו). [וראה להלן (הלכה ט) שפסק רבינו, שרק בליעת

הדם מחייבת כיבוס, ולא הנגיעה. ואם כן, למה הוצרכו למעט כלי מתכת מפני שאינם ראויים לכיבוס, הרי אין הדם נבלע בהם, וצריך עיון].

ה. נִתַּז עַל עוֹר הַדָּג - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, לְפִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה[29]. אֲבָל אִם נִתַּז עַל עוֹר הַבְּהֵמָה: עַד שֶׁלֹּא הֻפְשַׁט - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס[30], אַחַר שֶׁהֻפְשַׁט - טָעוּן כִּבּוּס[31]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַתָּה, הֲרֵי הוּא רָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה לְאַחַר שֶׁיִּתְעַבֵּד[32].

29) נלמד ממה שאמרו (שם צג: במשנה, וראה למעלה הלכה ד) כי אינו טעון כיבוס אלא דבר שראוי לקבל טומאה, וראה פי"ז ממסכת כלים משנה יג (ובדברי רבינו להלן פ"א מהלכות כלים הלכות ג-ד), כי כל שבים אינו מקבל טומאה. וראה גם בפ"י ממסכת כלים משנה א, ובדברי רבינו בפכ"א מהלכות טומאת מת הלכה א, משום שנאמר (שם יא, לב) "או בגד או עור", מפי השמועה למדו (בספרא פ' שמיני פרשה ו הלכה י) "מה בגד מין הגדל בארץ, אף עור מין הגדל בארץ" (רבינו בהלכות כלים שם). ולפי מה שכתב רבינו בהלכות כלים שם הלכה ד, כי עור העוף אינו מקבל טומאה, גם עור העוף אם ניתז עליו דם החטאת – אינו טעון כיבוס. 30) זבחים שם במשנה לדברי הכל. ובגמרא שם אמרו הטעם, ממה שנאמר (שם) "בגד", מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה. ועור עד שלא הופשט, אינו ראוי לכלי ואינו מקבל טומאה. 31) שם במשנת כדעת רבי יהודה. 32) כן הוא בשבת מט: ועיין בתוספות שם ד"ה לא אמרו, ובזבחים שם ד"ה מנין. ולדברי רבינו, הכל מיושב אל נכון, וראה בלחם־משנה.

ו. נִתַּז מִן הַצַּוָּאר עַל הַבֶּגֶד[33] אוֹ מֵעַל קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ[34], אוֹ שֶׁנִּשְׁפַּךְ הַדָּם עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ[35] וְנִתַּז מִמֶּנּוּ עַל הַבֶּגֶד - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ - לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּדָם שֶׁנִּתְקַבֵּל בִּכְלִי שָׁרֵת, וְרָאוּי לְהַזָּיָה[36], וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי הַזָּיָה[37].

33) שם צג. במשנה: "ניתז מן הצואר על הבגד, אינו טעון כיבוס". 34) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס". 35) שם המשנה: "נשפך על הרצפה ואספו, אינו טעון כיבוס", שכיון שנשפך לו מן הצוואר על הרצפה, אינו ראוי שוב להזאה, אף־על־פי שיאספוהו אחר־כך בכלי שרת (להלן פ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כה). אבל אם קיבל מן הצואר בכלי, ואחר־כך נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו, שהדם ראוי לזריקה (להלן בהלכות פסולי המוקדשין שם) אם ניתז על הבגד, טעון הבגד כיבוס. וכן מפורש בספרא פ' צו פ"ו הלכה ה, ועיין בזבחים צב: וברש"י שם ד"ה אי אוספו. 36) שם במשנה: "אין טעון כיבוס אלא דם שנתקבל בכלי וראוי להזאה", ובברייתא שם: "יכול ניתז מן הצוואר על הבגד יהא טעון כיבוס, תלמוד־לומר אשר יזה, לא אמרתי לך אלא בראוי להזאה (=שנתקבל בכלי – רש"י שם)". ואף ניתז מן הקרן מתמעט מהפסוק הנ"ל "אשר יזה", פרט לזה שכבר הוזה (ברייתא שם). 37) אבל אם אין בו כדי הזייה, אינו טעון כיבוס (שם צג:), לפי שפסול להזאה. ראה למעלה פ"ד הלכה ח, ופ"ה הלכה ט.

ז. נָתַן אַרְבַּע הַמַּתָּנוֹת[38] וְאַחַר כָּךְ נִתַּז מִן הַכּוֹס עַל הַבֶּגֶד מִשְּׁיָרֵי הַדָּם - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא זָרַק הַשְּׁיָרִים עַל הַיְסוֹד[39]. וְכֵן בְּחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[40].

38) ראה למעלה פ"ה הלכה ז, כי "החטאות הנאכלות, דמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון". 39) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס", ובגמרא (שם לט.) אמרו "מן הקרן, מן הקרן ממש. מן היסוד, מן הראוי ליסוד (=שיירי הדם הראויין לישפך ליסוד)", ראה רש"י שם במשנה, ובברייתא שם צג. אמרו "יכול ניתז מן הקרן ומן היסוד יהא טעון כיבוס, תלמוד־לומר אשר יזה, פרט לזה שכבר הוזה". 40) לאחר שנתן המתנות הראויות להן, ראה למעלה פ"ה הלכות יב־יג, אין הדם הנשאר מצריך כיבוס לבגד אשר ניתז עליו, ולא כר' נחמיה שסובר (שם לט.) כי שיירי הדם הפנימיים טעונים כיבוס, וראה כסף־משנה ולחם־משנה.

ח. נִתַּז מֵאֶצְבָּעוֹ[41] אַחַר שֶׁיָּצָאת הַזָּיָה מִיָּדוֹ - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס[42]; שֶׁשְּׁיָרֵי הַדָּם שֶׁבָּאֶצְבַּע פְּסוּלִין לְהַזָּיָה[43].

41) ראה למעלה פ"ה ה"ט, ש"אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבעו אלא חטאת בלבד, שנאמר בה וטבל אצבעו בדם". 42) שם צג: והיינו אפילו אם נתן, לא נתן אלא מתנה אחת בלבד שהדם שבמזרק ראוי להזאה, וטעון כיבוס, - הדם הנשאר באצבע אינו טעון כיבוס, ראה להלן. 43) שם. וראה למעלה פ"ה הלכה ח: "וצריך לטבול אצבעו על כל קרן וקרן, וכשגומר הנתינה על הקרן מקנח אצבעו בשפת המזרק, ואחר־כך טובל פעם שניה, ששיירי הדם שבאצבעו פסולין ליתן מהם על קרן אחרת".

ט. נִתַּז מִן הַבֶּגֶד לְבֶגֶד שֵׁנִי - אֵין הַבֶּגֶד הַשֵּׁנִי טָעוּן כִּבּוּס[44]. נִתַּז עַל בֶּגֶד טָמֵא - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס[45]. נִתַּז דַּם הַחַטָּאת עַל הַבֶּגֶד, וְנִתַּז עַל דַּם הַחַטָּאת דַּם חֵלֶב - טָעוּן כִּבּוּס[46]. אֲבָל אִם נִתַּז דַּם הַחֵלֶב תְּחִלָּה, (אוֹ אֲפִלּוּ דַּם עוֹלָה), וְנִתַּז עָלָיו דַּם הַחַטָּאת - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, שֶׁהֲרֵי לֹא נִבְלַע בּוֹ[47].

44) שם צב: "בעי מיניה לוי מרבי, ניתז מבגד לבגד מהו, מבגד קמא אידחי ליה לכיבוס (=שכיון שנזקק לכיבוס, נדחה הוא ממזבח, ואינו ראוי להזאה ואינו טעון כיבוס), או דילמא לא. אמר ליה, זו שאלה (=יפה שאלת – רש"י שם), טעון כיבוס ממה־נפשך, אי אוספו וכשר (ואע"פ שנזקק לכיבוס, אינו בטל מתורת דם כל זמן שלא כיבסו, והרי הוא כנשפך מן הכלי על הרצפה – רש"י, וראה למעלה הלכה ו) הא כשר (וטעון כיבוס) ואם תמצי לומר (כגירסת רש"י שם) שגם אוספו מן הראשון פסול (משום שהוזקק לכיבוס בטיל ליה מתורת דם – רש"י) אנא כר' עקיבא סבירא־לי דאמר היתה לו שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס (והאי הרי מתחילתו בכלי נתקבל והיתה לו שעת

הכושר ואח"כ נפסל בנפילתו על בגד ראשון – רש"י שם)". והרי רבינו פוסק תמיד כ"אם תמצי לומר" שבגמרא, ואם כן דם זה נדחה הוא ופסול, והרי פסק כתנא־קמא (ולא כר' עקיבא), שאפילו אם היתה לה שעת הכושר, אינה טעונה כיבוס (למעלה הלכה ג), לפיכך פסק כאן שאינו טעון כיבוס. ועיין בכסף־משנה. [ואף־על־פי שדם זה שעל הבגד, שטעון כיבוס, נדחה מהזאה, כנ"ל, ואע"פ שיש אומרים שניתז על בגד טמא (שטומאתו והתזתו באין כאחד), אינו טעון כיבוס (ראה להלן), אין לערער על כל דין של דם חטאת שניתז על בגד שטעון כיבוס, ולומר: כיון שטעון כיבוס, נדחה הוא מהזאה, ופסולו והזאתו באין כאחד, ולמה צריך כיבוס? – שאם נפסוק להלכה שאינו צריך כיבוס, שוב אינו נפסל כלל מהזאה, וחוזר חלילה]. 45) שם צג. "בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא, ניתז על בגד טמא מהו וכו', היתה לה שעת הכושר ונפסלה אין דמה טעון כיבוס. הני מילי בזה אחר זה, אבל בבת אחת לא. או דילמא לא שנא. אמר ליה, פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן וכו' בדנין טומאה קדומה מטומאה שבאותה שעה קמיפלגי" (כגון מי חטאת שנטמאו לפני הזאתן, אם אפשר להשוותם להזאה על נדה שטומאת המים וההזאה באין כאחד (רש"י), שרבי אליעזר סבר דנין, ורבנן סברי אין דנין. וניתז דם חטאת על בגד טמא, גם כך תלויה בפלוגתת ר' אליעזר ורבנן, שלרבי אליעזר אין טעון כיבוס, שטומאה שבשעת נפילה כטומאה שלפני נפילה, ולרבנן לא דמו אהדדי). ולפי זה הגיה ר"י קורקוס (הובאו דבריו בכסף־משנה) בדברי רבינו "ניתז על בגד טמא טעון כיבוס", וכדעת רבנן ולא כדעת רבי אליעזר. ולפי מה שפסק רבינו להלן בסמוך שהבליעה בבגד מחייבת את הכיבוס ולא הנגיעה, נמצא שבניתז על בגד טמא באה הטומאה לפני חיוב הכיבוס, שהרי היא באה משעת נגיעה, ולכן אינו צריך כיבוס לדברי הכל, אפילו לדברי רבנן (חק נתן). 46) שם צח. צח: "אמר רבא, פשיטא לי דם חטאת ודם עולה למעלה (=נפל דם חטאת תחילה על הבגד וחזר וניתז דם עולה על אותו כתם – רש"י) טעון כיבוס (דהא דם חטאת נוגע בבגד ובלוע בו – רש"י)". ורבינו העתיק "דם חולין" לפי שבענין זה אין הבדל בין דם עולה לדם חולין, שהרי זהו החומר שבדם חטאת על כל יתר הקרבנות, שרק דמה טעון כיבוס (למעלה הלכה א). 47) שם: "בעי רבא, דם עולה למטה ודם חטאת למעלה מהו, משום נוגע הוא (כלומר, אם כל הדין שדם החטאת בניתז על הבגד שטעון כיבוס הוא משום שהדם נוגע בבגד) והוא נוגע (כלומר, דם החטאת נוגע באופן זה בבגד, שדם עולה נבלע בבגד, וכשנפל דם החטאת עליו נוגע הוא בבגד, אם כי אינו נבלע דהא שבע ליה בבלוע דם עולה – ראה רש"י שם), או דילמא משום בלוע הוא (שכל זה, שדם החטאת שניתז על הבגד טעון כיבוס, הוא משום שהדם נבלע בבגד, ואם נוגע ולא נבלע אינו טעון כיבוס) והא לא בלע. הדר פשטה, שאין טעונין כיבוס (שמשום בלוע הוא, והרי נבלע).

1 **י. כְּשֶׁמְּכַבְּסִין אֶת מְקוֹם הַדָּם[48] - מְכַבְּסִין אוֹתוֹ**
2 **בְּמַיִם[49] יָפֶה יָפֶה עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לוֹ רֹשֶׁם[50]. וְכָל**
3 **שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִים שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם[51] מַעֲבִירִין עַל**
4 **דַּם חַטָּאת[52], חוּץ מִמֵּי רַגְלַיִם, שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי**
5 **רַגְלַיִם לַמִּקְדָּשׁ[53].**

48) ראה למעלה הלכה ד. 49) ראה למעלה הלכה א. 50) יתכן כי אם לא נשאר שום רושם, אין צורך עוד בשבעה סממנים (מרכבת המשנה פ"ט מהלכות איסורי ביאה הלכה ו). 51) אם נמצא כתם על בגד של אשה, וספק הוא אם זה דם נדה או צבע אדום, מעבירין עליו שבעה סממנין שהם: רוק תפל, לעיסת גריסין של פול, מי רגלים שהחמיצו, בורית, נתר, קימוניא ואשלג, אם עבר או כהה עינו, הרי זה כתם דם וטמאה. ואם עמד כמות שהוא, הרי זה צבע וטהור (פ"ט מהלכות איסורי ביאה הל' לו־לז). 52) זבחים צה. "אמר רבה בר אבוה, דם חטאת ומראות נגעים צריכין שבעת סממנין". 53) שם בברייתא. אבל בגמרא שם אמרו, שמבליעים את מי הרגלים בתוך הרוק התפל. ויתכן כי גם רבינו נתכוין לומר שאין מכניסים מי רגלים לחוד, לבית המקדש, אבל הבלעה ברוק תפל מכניסים אותם (הר המוריה).

6 **יא. כְּלִי חֶרֶשׁ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בּוֹ הַחַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת טָעוּן**
7 **שְׁבִירָה[54] בָּעֲזָרָה[55]. וּכְלִי מַתֶּכֶת שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בּוֹ טָעוּן**
8 **מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בְּמַיִם[56] בָּעֲזָרָה[57]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּכְלִי**
9 **חֶרֶשׁ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר[58]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר**
10 **כָּאן בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ - הֲרֵי דִּינָן כְּדִין הַכִּבּוּס: מַה**
11 **כִּבּוּס הַבֶּגֶד בַּקֹּדֶשׁ, אַף שְׁבִירַת כְּלִי חֶרֶס וּשְׁטִיפַת**
12 **כְּלִי מַתֶּכֶת וּמְרִיקָתוֹ בַּקֹּדֶשׁ[59]. וְאֶחָד כְּלִי שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ**
13 **אוֹ כְּלִי שֶׁהֶעֱרָה[60] לְתוֹכוֹ רוֹתֵחַ[61].**

54) שנאמר (ויקרא ו, כא) "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר". ופסוק זה נאמר בחטאת הנאכלת, ואף כי גם הפסוק (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד וגו' תכבס במקום קדוש", נאמר בחטאת הנאכלת, ואעפ"כ כתב רבינו למעלה (הלכה ב) כי אחד דם חטאת הנאכלת ואחד דם חטאת הנשרפת טעונין כיבוס – לענין כיבוס ריבתה התורה בפסוק מיוחד (ראה שם צב. במשנה וצב: בברייתא), אבל לענין מריקה ושטיפה (ראה להלן הלכה יג) ולענין שבירת כלי חרס, לא ריבתה התורה. 55) משנה שם צג: 56) שנאמר (שם, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", "הכיבוס המופלג עד שמסיר מה שנדבק בכלים יִקָּרֵא מריקה, ותוספת הנקיות יִקָּרֵא שטיפה, והוא שיתן מים לתוך הכלי ואינו ממרק בידו הכלי אלא משפשף" (רבינו בפיה"מ צו:). וראה להלן הלכה יב. 57) שם במשנה. 58) וגומר: "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים" הרי שבירה ומריקה ושטיפה. 59) ספרא פ' צו פרק ו הלכה ז, וזבחים צד: 60) ששפך. 61) משנה שם צה: "אחד שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח", ובספרא שם (פרק ז הלכה א) "אין לי אלא שבישל בה. עירה לתוכה רותח מנין, תלמוד־לומר (שם), אשר תבושל בו ישבר". כלומר, מכיון שנסמך "בו" ל"ישבר" – הרי זה בא ללמדנו שאפילו אם רק נבלע בו – ישבר (רש"י).

14 **יב. מְרִיקָה - בְּחַמִּין, וּשְׁטִיפָה - בְּצוֹנֵן[62]. 'בַּמָּיִם' -**

לֹא בְּיַיִן, וְלֹא בְּמֶזֶג[63], וְלֹא בִּשְׁאָר מַשְׁקִין. וְהַמְּרִיקָה וְהַשְּׁטִיפָה - כְּמְרִיקַת הַכּוֹס וּשְׁטִיפָתוֹ[64]. וְהַשַּׁפּוּד[65] וְהָאַסְכְּלָה[66] - מַגְעִילָן בְּמַיִם חַמִּים עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ[67] וְאַחַר כָּךְ מִדִּיחָן[68].

62) כדעת חכמים בברייתא שם צז. ולא כרבי, וכן הוא בסתם משנה שם צו: לפי גירסת רבינו שם: "מריקה בחמין, ושטיפה בצונן" (ראה בפירוש המשנה). וכן הוא במשנה שבמשניות. ומריקה בחמין, היינו הגעלה (שם צו: וברש"י שם ד"ה אלא למאן דאמר, ותוספות שם ד"ה לא צריכא). וראה להלן הלכה יד. 63) שם צו: וספרא שם הלכה ג. ומזג הוא תערובת יין ומים, וראה למעלה פ"ו הלכה ו. 64) משנה שם: "מריקה כמריקת הכוס, ושטיפה כשטיפת הכוס", רוצה לומר, שאינו חייב להפליג עד שיסיר כל הרושם (רבינו בפירוש המשנה שם). 65) ברזל דק שחורזים עליו נתחי בשר וצולים אותם על האש. 66) "שבכה של ברזל שצולין עליה בשר" (רבינו בפירוש המשנה). ורק בקדשים הסתפקו בהגעלה, לפי שבשעת הבליעה היה היתר, אבל שפוד ואסכלא שבלע איסור – טעונים ליבון על האש (פי"ז מהלכות מאכלות אסורות – הלכה ג). 67) במשנה שם צז. "השפוד והאסכלא (=שצלו בהן בשר חטאת) מגעילן בחמין". "ופירוש מגעילן, שיסיר השמנונית שנבלעה בשפוד, שהנפש מואסת אותה מגיזרת געלה נפשי (צ"ל: "געלה נפשם" – ויקרא כו, מג) מענין הזה, נשתמשו בכל דבריהם: גיעול, גיעולי גוי, ומגעילן. וזולתן, רוצה לומר להסיר ההגעלה. וסדר המעשה הזה לתת אותן הכלים לתוך המים רותחין כשהן על גבי האש, ושופכין עליהן מאותן המים ושוטפן במים קרים" (=כלומר, זהו מה שאומר רבינו מיד בסמוך "ואחר־כך מדיחן") – פיה"מ שם. וראה בפירוש המשנה בעבודה זרה עו. 68) כלומר, שוטף בצונן, כנזכר לעיל. ונראה שגזירת הכתוב היא, שהרי רק בקדשים אמרו כן ולא בתרומה. וטעם שטיפה זו, ראה בזבחים צו: ובפט"ו מהלכות תרומות הלכה יט. ועוד, שהרי בישל במקצת הכלי צריך מריקה ושטיפה בכל הכלי, ראה להלן הלכה יג. [ומה שכתב רבינו בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג ששוטף בצונן, אינה אלא חומרא בחמץ, שחששו שמא יחזור ויבלע הכלי מהמים החמים (ראה בטור אורח־חיים סימן תנב בשם רב האי גאון ורש"י), אבל בשאר האיסורים לא הזכיר רבינו שטיפה בצונן, ראה בפי"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכות ג־ד].

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶן אַחַר שֶׁנִּזְרַק דָּמָהּ כְּהִלְכָתוֹ; אֲבָל אִם בִּשֵּׁל קֹדֶם זְרִיקָה[69], אוֹ שֶׁבִּשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר חַטָּאת הַנִּשְׂרֶפֶת[70] - אֵינוֹ טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. בִּשֵּׁל בְּמִקְצָת הַכְּלִי - כֻּלּוֹ טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה[71].

69) ברייתא שם צו: "חומר בהזאה מבמריקה ושטיפה וכו' שהזאה ישנה בחטאות החיצוניות ובחטאות הפנימיות וישנה לפני זריקה, מה־שאין־כן במריקה ושטיפה", וגזירת הכתוב היא כנ"ל. 70) שם בברייתא, וכמו כן ברייתא שם צב: ובספרא פ' צו פרשה ג' הלכה יא. וראה למעלה הלכה יא. 71) שם צו: בעיא שנפשטה, ממה שמפורש בברייתא "חומר מריקה ושטיפה מבהזאה וכו' בישל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, מה־שאין־כן בהזאה וכו'". ובגמרא שם אמרו "וטעמא מאי, אמר קרא (ויקרא ו, כא) ואם בכלי נחושת בושלה, ואפילו במקצת כלי (=מורק ושוטף כולו)", כי גזירת הכתוב היא, ראה למעלה.

יד. צָלָה הַבָּשָׂר בַּאֲוִיר תַּנּוּר שֶׁל חֶרֶס[72] - יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק אִם יִשָּׁבֵר, הוֹאִיל וְנִתְבַּשְּׁלָה בּוֹ, אוֹ לֹא יִשָּׁבֵר, הוֹאִיל וְלֹא נָגְעָה בּוֹ[73]. וְלֹא בְּחַטָּאת בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַכֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּקָדָשִׁים עַל יְדֵי חַמִּין[74], בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים, טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה[75] עֵקֶב אֲכִילָה[76]. וְכֵן הַשַּׁפּוּד[77] וְהָאַסְכְּלָה - מַגְעִילָן עֵקֶב אֲכִילָה. וְאֵינוֹ מַנִּיחָן עַד זְמַן אֲכִילָה שְׁנִיָּה, אֶלָּא כְּשֶׁיַּשְׁלִים לֶאֱכֹל - יַגְעִיל הַשַּׁפּוּד וְהָאַסְכְּלָה, וִימָרֵק[78] וְיִשְׁטֹף הַכְּלִי, בֵּין כְּלִי מַתֶּכֶת בֵּין כְּלִי חֶרֶס; חוּץ מִן הַחַטָּאת שֶׁשּׁוֹבֵר בָּהּ כְּלִי חֶרֶס[79]. וּמְבַשֵּׁל וְשׁוֹנֶה וּמְשַׁלֵּשׁ מִיָּד, בֵּין בִּכְלֵי מַתֶּכֶת בֵּין בִּכְלֵי חֶרֶס, וּמְמָרֵק וְשׁוֹטֵף[80] עַד סוֹף אֲכִילָה[81].

72) ראה להלן בהערה הסמוכה. 73) שם צה: בעיא שלא נפשטה, ונראה שם שהבעיא היא גם בתנור של מתכת, אם צריך מריקה ושטיפה או לא, וא"כ יש להבין למה כתב רבינו רק תנור של חרס, ולא הזכיר גם תנור של מתכת (ראה לחם־משנה והר־המוריה). 74) שם צה. במשנה "אחר שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח". ראה למעלה הלכה יא. 75) משנה שם צה: כדעת חכמים, שאמרו: "אחד קדשי הקדשים ואחד קדשים קלים, טעונין מריקה ושטיפה", ולא כר' שמעון האומר "קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה". ובברייתא שם צו: "חטאת, אין לי אלא חטאת, כל הקדשים מנין, תלמוד לומר (ויקרא ו, כב) קודש קדשים היא (= "כל זכר בכהנים יאכל אותה, קדש קדשים היא"). יכול שאני מרבה את התרומה, תלמוד־לומר אותה (= כל זכר בכהנים יאכל אותה), פרט לתרומה, דברי ר' יהודה. רבי שמעון אומר, קדשי קדשים טעונין מריקה ושטיפה, קדשים קלים אינן טעונין מריקה ושטיפה וכו'" ופסק כר' יהודה נגד ר' שמעון (ראה בעירובין מו:). וראה הלכה ג ובהגהה שנדפסה בדפוסים חדשים, וכן ב'תוספות יום טוב' זבחים פי"א משנה ז, ובלחם־משנה שם, ובהר־המוריה כאן. 76) כלומר, מיד עם גמר האכילה (כסף־משנה), לפני שיהיה נותר (לחם־משנה), וכדברי חכמים במשנה שם צו: שאמרו "בישל בתחילת הרגל, יבשל בו עד זמן האכילה". ובגמרא שם צז. "מאי קאמר, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה, ממתין לה עד זמן אכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה. מנהני מילי, א"ר יוחנן משום אבא יוסי בן אבא, כתיב (שם, כא) ומורק ושוטף, וכתיב (שם, כב) כל זכר בכהנים יאכל. הא כיצד, ממתין לה עד זמן האכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "שלא יאחר למרקו אלא כפי זמן האכילה

בלבד, וכשתכלה האכילה ממרק אותו", ועיין בראב"ד וברש"י שנוסחתם במשנה ובגמרא שם: "זמן האכילה", ולא "עד זמן אכילה". 77) כן נראה במשנה שם לדברי חכמים (כסף־משנה). 78) [מלה זו מיותרת, שהרי כבר כתב "יגעיל" דהיינו מריקה, ראה למעלה הלכה יא. ואם נפרש כאן על־פי מה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שמריקה היא שפיכת מים חמים על הכלי לאחר העגלה, יהיה קשה ממה שכתב למעלה הלכה יב "והשפוד והאסכלה מגעילן במים חמים על גבי האש, ואחר־כך מדיחן", הרי שמריקה היינו העגלה. וראה עוד להלן]. 79) והשיג עליו הראב"ד, וז"ל: "ומה שאמר בכלי חרס טעון מריקה ושטיפה, טעות היא בידו. ובהדיא בתוספתא (זבחים פ"י) שאין טעון אלא שבירה, אבל הכל טעון מריקה ושטיפה, פירוש קדשי קדשים וקדשים קלים", ובכסף־משנה כתב "שרבינו מפרש דלא קיימא תוספתא אלא לחטאת בלבד, שהרי לא מצינו שהצריכה תורה שבירה לכלי חרס, אלא בחטאת בלבד. אבל שאר קדשים, אף כלי חרס אינם טעונים אלא מריקה ושטיפה". וראה בברכת הזבח, שמקשה על רבינו ממה שאמרו בפסחים ל: "התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם", הרי שבכל האיסורים הוא טעון שבירה. וראה במעשה רוקח ובהר המוריה. [ואם נאמר שדעת רבינו שמריקה ושטיפה הן לאחר הגעלה, יתכן כי הכוונה כאן שלאחר הכשרו של כלי החרס על־ידי ליבון באש (ראה בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כב) – הוא טעון מריקה ושטיפה, וראה למעלה]. 80) בספרא פ' צו פרק ז הלכה ב: "ואם בכלי נחושת בושלה, מלמד שמבשל ושונה ומשלש, ובאחרונה מורקו ושוטפו. אין לי אלא כלי נחושת, שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה מורקו ושוטפו. ומנין לכלי חרס שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה שוברה, תלמוד־לומר ישבר ואם בכלי נחושת בושלה", וסבור רבינו כי המדובר רק בחטאת, אבל בקדשים אחרים – אף כלי חרס מורקו ושוטפו (הר המוריה). 81) כלומר, עד סוף זמן אכילה מבשל ושונה ומשלש, וראה הר המוריה.

1 **טו. כְּלֵי גְלָלִים[82] וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה[83] - אֵינָן**
2 **טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, אֲפִלּוּ בְּחַטָּאת, אֶלָּא הֲדָחָה**
3 **בִּלְבַד[84]. [85]נֶאֱמַר בְּחַטָּאת: כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ**
4 **יִקְדָּשׁ - לִהְיוֹת כָּמוֹהָ[86]. אִם פְּסוּלָה הִיא - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ**
5 **פָּסוּל, וְאִם כְּשֵׁרָה - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ יֵאָכֵל כָּמוֹהָ**
6 **וּבִקְדֻשָּׁתָהּ[87].**

82) "הם כלים העשויים מרפת בקר והעפר" (פירוש המשנה לכלים פ"י משנה א). 83) שלא נצרפו בתנור ואינם ככלי חרס. 84) תוספתא זבחים פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמוד 495 14). [וראה בשער המלך לפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג בשם הר"ר יונה]. 85) כאן התחלת הלכה טז. וכן נראה בדפוס רומי. 86) ספרא צו פרשה ג ה"ה, וברייתא זבחים צז. פסחים מה. ושם נסמן. 87) בברייתא וספרא, הלשון "ואם כשרה, יאכל כחמור שבה", ומפרש רש"י, שנאכל רק לזכרי כהונה וליום ולילה ובעזרה, כחטאת. והר"ח (ראה תוס' פסחים וחולין שם) גורס: "כחמור שבהן", ואם נבלע החטאת בשלמים שנשחט היום, נאכל כחומר החטאת ואינו נאכל למחר.

7 **טז[88]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[89] כְּשֶׁנִּבְלְעָה בּוֹ; אֲבָל**
8 **נְגִיעָה בְּלֹא הִבָּלְעָה אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת[90]. וְאֶחָד הַחַטָּאת**
9 **וְאֶחָד שְׁאָר קָדָשִׁים, בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים בֵּין**
10 **חֲמוּרִים[91]; שֶׁנֶּאֱמַר: זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה[92].**

88) התחלת ההלכה היא למעלה (הערה פד), וכן נראה בדפוס רומי. 89) ש"כל אשר יגע בבשרה יקדש" (למעלה הלכה טו). 90) ספרא ובריתא בזבחים ופסחים שם "כל אשר יגע (שם), יכול אפילו שלא בלע, תלמוד־לומר (שם) בבשרה, עד שיבלע בבשרה (=כגון המחה שומן חטאת, וסך ממנו צלי של שלמים ונבלע בו – רש"י)". 91) כלומר, קדשי קדשים. 92) זבחים צז: "אשכחן חטאת דמקדשת בבלוע, שאר קדשים מנלן. אמר שמואל משום ר"א, זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים" (שהוקשו כולם זה לזה, ולמידים כולם מחטאת), "מה חטאת מקדשת בבלוע, אף כל מקדשת בבלוע" (שם צח.).

11 **יז. נָגַע בְּשָׂרָהּ בְּרָקִיק[93] וְנִבְלַע בְּמִקְצָתוֹ - לֹא נִתְקַדֵּשׁ**
12 **כֻּלּוֹ, אֶלָּא חוֹתֵךְ מְקוֹם הַבֶּלַע[94].**

93) "רקיק סופגנין, חררה דקה ורכה" (רש"י בבא בתרא יט:). וראה בתרגום אונקלוס (שמות כט, ב): "ורקיקי מצות" – "ואיספוגין פטירין", וראה בפירוש המשנה לחלה פ"א משנה ד. 94) משנה שם צז. וברייתא שם צז:

13 **יח. כְּלִי שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ קָדָשִׁים וְחֻלִּין אוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים**
14 **וְקָדָשִׁים קַלִּים: אִם יֵשׁ בָּהֶן בְּנוֹתֵן טַעַם[95] - הֲרֵי הַכֹּל**
15 **נֶאֱכָל כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן[96], וְטָעוּן הַכְּלִי מְרִיקָה**
16 **וּשְׁטִיפָה[97], וְהַכֹּל כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן לְכָל דָּבָר; וְאִם לֹא**
17 **נָתַן טַעַם זֶה בָּזֶה[98] - אֵין הַקַּלִּין נֶאֱכָלִין כַּחֲמוּרִים[99],**
18 **וְאֵינָן כְּמוֹתָן לְכָל דָּבָר, אֲבָל הַכְּלִי[100] טָעוּן מְרִיקָה**
19 **וּשְׁטִיפָה[101].**

95) שאין ששים בחולין נגד הקדשים, וכמו כן אין ששים בקדשים קלים נגד קדשי הקדשים. 96) משנה שם צז. וספרא צו פרק ז הלכה ז. 97) ראה שם במשנה "אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלים נאכלים כחמורים, ואינן טעונין מריקה ושטיפה", ובגמרא שם אמרו: "מאי קאמר, חסורי מחסרא והכי קתני (ראה הגהה שם), אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלין נאכלין כחמורים, וטעונין מריקה ושטיפה, ופוסלין במגע. אין בהם בנותן טעם, אין הקלין נאכלים כחמורים, ואין טעונין מריקה ושטיפה, ואין פוסלין במגע". 98) כגון שבקלים יש ששים נגד הקדשי־קדשים, או בחולין יש ששים נגד הקדשים. 99) שהרי החמורים בטלו בתוך הקלים. 100) כנראה מדברי הראב"ד (למעלה הלכה יד), שבספר הרמב"ם שלו היה כתוב "הכל". ונוסחתנו עיקר (כסף־משנה). 101) שם בגמרא, לפי מה שביארו במשנה, שאם "אין בהם בנותן טעם וכו' אין טעונין מריקה ושטיפה", הקשו: נהי דקדשי־קדשים לא בעי (כלומר, אין צורך במריקה לסוף זמן אכילת קדשי־קדשים, שהם מועטים והם בטלים – רש"י) קדשים קלים ניבעי (= יצטרכו מריקה מחמת קדשים קלים). אמר אביי, מאי אין טעונין דאמר,

קדשי קדשים. אבל קדשים קלים, טעונין. רבא אמר, הא מני ר' שמעון היא, דאמר קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה", ורבינו פוסק כי טעון מריקה ושטיפה בגלל הקדשים־קלים, לכל הדיעות. אם כדברי אביי, הרי גם דעת המשנה כן. ואם כדברי רבא, הרי המשנה היא כר' שמעון, ורבינו פוסק שלא כר' שמעון, ראה למעלה הלכה יד.

יט. בֶּגֶד שֶׁנִּתַּז עָלָיו דַּם הַחַטָּאת וְיָצָא חוּץ לָעֲזָרָה - מַחֲזִירוֹ לָעֲזָרָה וּמְכַבְּסוֹ שָׁם[102]. נִטְמָא חוּץ לָעֲזָרָה[103] - כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? קוֹרְעוֹ[104] כְּדֵי שֶׁיִּטְהַר[105], וּמַכְנִיסוֹ וּמְכַבְּסוֹ בִּפְנִים[106]. וְצָרִיךְ לְהַנִּיחַ בּוֹ שָׁלֵם כְּדֵי מַעֲפֹרֶת[107]. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'בֶּגֶד'[108], צָרִיךְ לְכַבֵּס בֶּגֶד[109]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא מִדִּבְרֵיהֶם מִפְּנֵי כְּדֵי הַמַּעֲפֹרֶת שֶׁנִּשְׁאֲרָה בּוֹ, כֵּיוָן שֶׁנִּקְרַע רֻבּוֹ טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה וּמֻתָּר לְהַכְנִיסוֹ לַמִּקְדָּשׁ לְכַבֵּס הַדָּם[110].

102) שם צד: במשנה וספרא פר' צו פרק ו הלכות ז־ח. 103) שמעתה אסור להכניסו לעזרה (למעלה פ"ג מהלכות ביאת המקדש הלכה טז, וירושלמי נזיר פ"ז הלכה ד). 104) רוב הבגד, ראה להלן בהמשך ההלכה. והמדובר בכלי בגד, בין בגד של חול ובין בבגדי כהונה, וכיון שאינו קורעו דרך השחתה, אינו לוקה, ראה בפ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. וראה להלן הלכה כ לגבי מעיל, ובמשנה־למלך שם. 105) ראה בפכ"ג מהלכות כלים הלכה יא. 106) משנה וספרא שם. 107) "כדי רוחב סודר" (רש"י שם). 108) "ואשר יזה מדמה על הבגד". 109) שם בגמרא: "מתקיף לה רבינא, קורעו - בגד אמר רחמנא ולאו בגד הוא ("בגד אמר רחמנא, שיהא בגד עליו בשעת כיבוסו" (רש"י – שם) – דמשייר כדי מעפורת". 110) שם בגמרא: "איני, והאמר רב הונא, לא שנו אלא שלא שייר בה כדי מעפורת. אבל שייר בה כדי מעפורת, חיבור הוי (וברש"י שם: והאמר רב הונא בפרק העור והרוטב (חולין קכג:) לא שנו דטלית טמאה שהתחיל בה לקורעה, כיון שנקרע רובה טהורה, אלא שלא שייר באותו מיעוט כדי מעפורת. אבל שייר בה כדי מעפורת, חיבור הוי ועדיין הוא בטומאתו). מדרבנן הוא (גזירה דילמא לא אתיא למיקרע רובה, אבל מדאורייתא טהורה, ומותר להכניסה משום מצות כיבוס – רש"י)", כלומר, כדי לקיים מצות כיבוס, לא אסרו חכמים להכניס בעזרה דבר שהוא טמא מדרבנן. וראה לחם־משנה כאן, ובמשנה־למלך הלכות כלים שם.

כ. מְעִיל[111] שֶׁנִּתַּז עָלָיו דַּם חַטָּאת וְיָצָא וְנִטְמָא לַחוּץ - כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? וַחֲרֵי הַקּוֹרֵעַ אוֹתוֹ - לוֹקֶה[112], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.[113] מַכְנִיסוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וּמְכַבְּסוֹ בִּפְנִים[114], וְאַחַר שֶׁיִּתְכַּבֵּס כָּל הַדָּם מְעַט מְעַט מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בַּחוּץ[115].

111) מבגדי הכהן הגדול. 112) אף אם קרעו שלא כדרך השחתה. 113) למעלה פ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. 114) שם צה. "אמר ריש לקיש, מעיל שנטמא, מכניסו בפחות משלש על שלש ומכבסו, משום שנאמר (שמות כח, לב) לא יקרע" (=מעיל של בגדי כהונה שניתז עליו דם חטאת, ויצא חוץ לקלעים ונטמא, מכניס מקום הדם לפנים בפחות משלש על שלש, שאינו מכניס שיעור בגד טמא לעזרה, לפי שאי־אפשר לקורעו ולהכניסו, משום שנאמר לא יקרע – רש"י), "ואפילו למאן־דאמר בריש כל הפסולין (שם לב:) ביאה במקצת שמה ביאה, שאני בגד הואיל ויכול לחותכו, לא חשיב כאילו נכנס כולו" (תוספות שם ד"ה מכניסו), כלומר, אין הבגד דומה לאדם. שבאדם, החיות שבו מאחדת את כל האיברים, מה־שאין־כן בבגד, שאין חיבור פנימי בין חלקיו, ומה שנכנס בפנים אין לו קשר עם מה שנשאר בחוץ, שהרי יכול לחתכו, אע"פ שאסור לעשות כן, ראה בהר המוריה (אנציקלופדיה תלמודית ערך ביאה במקצת, ח"ג עמ' קב). 115) ולהטבילו קודם בחוץ, ואחר־כך להכניסו בפנים לכיבוס אי־אפשר, שהרי שרייתו של בגד במים זהו כיבוסו, ואם כן הרי הוא מכבסו בחוץ, והתורה אמרה "תכבס במקום קדוש", ראה למעלה הלכה א (משנה־למלך להלן פכ"ג מהלכות כלים הלכה יא). וכל זה הוא במעיל שאסור לקרעו, אפילו שלא כדרך השחתה, אבל למעלה הלכה יט לא הביא רבינו שמטבילו, מפני ששם מדובר בבגד שאפשר לקרעו ועל־ידי־זה יטהר גם מטומאה דרבנן, וראה הר המוריה כאן.

כא. כְּלִי חֶרֶס שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ הַחַטָּאת וְיָצָא - מַכְנִיסוֹ וְשׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים[116]. נִטְמָא בַּחוּץ - נוֹקְבוֹ בִּכְדֵי שֹׁרֶשׁ קָטָן כְּדֵי שֶׁיִּטְהַר[117], וּמַכְנִיסוֹ וְשׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים[118]. וְאִם נִקְבוֹ נֶקֶב גָּדוֹל מִזֶּה - אֵינוֹ שׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ כְּלִי[119], וְאֵין שׁוֹבְרִין בִּפְנִים אֶלָּא כֵּלִים[120]. וְכֵן כְּלִי מַתֶּכֶת שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ וְיָצָא חוּץ לָעֲזָרָה - מַכְנִיסוֹ וּמוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בִּפְנִים[121]. נִטְמָא כְּשֶׁיָּצָא - פּוֹחֲתוֹ עַד שֶׁיִּטְהַר וּמַכְנִיסוֹ בִּפְנִים[122], וְחוֹזֵר וּמְרַדְּדוֹ עַד שֶׁיִּסָּתֵם הַפֹּחֶת וְיַחֲזוֹר כְּתַבְנִית הַכֵּלִים, וְאַחַר כָּךְ מוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בָּעֲזָרָה[123]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם בִּכְלִי נְחֹשֶׁת וְגוֹמֵר - אֵין מוֹרְקִין בִּפְנִים אֶלָּא כֵּלִים[124].

116) משנה שם צד: ולמדו זאת מדין כבוס, שמפורש בו "תכבס במקום קדוש", וסמוך לו נאמר "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר", מה כיבוס במקום קדוש, אף שבירה במקום קדוש, ראה למעלה הלכה יא. 117) שם: "כלי חרס וכו', נטמא חוץ לקלעים, נוקבו ונכנס ושוברו במקום קדוש". ובגמרא (שם צה.) אמרו "כלי חרס שיצא נוקבו, כלי אמר רחמנא, ולא כלי הוא – שניקב בשורש קטן". וצריך לומר, כי אם ניקב כשורש קטן נטהר מדאורייתא וטמא מדרבנן (ראה תוספות שם סוף ד"ה לא שנו), שעדיין חשוב הוא כלי לקבל זיתים (ראה להלן פי"ט מהלכות כלים הלכה ב) וכדי לקיים מצות שבירה בכלי־חרס, לא אסרו חכמים להכניסו בפנים. ראה למעלה הלכה יט. 118) אף־על־פי שלגבי טומאה הרי הוא ככלי שבור – לענין שבירה במקדש עדיין הוא כלי. 119) צריך להבין, הרי כתב רבינו בהלכות כלים שם, ש"אם ניקב כמוציא זיתים טהור, והרי הוא ככלי גללים ואבנים שאין מקבלים טומאה, ועדיין כלי הוא חשוב, להציל בצמיד פתיל עד שיפחת רובו". אם כן, למה אם ניקב נקב גדול מזה של כשורש קטן אינו שוברו

בפנים שהרי אינו כלי, הלא הוא נחשב לכלי לענין להציל בצמיד פתיל. ויתכן שהוא רק ככלי גללים וכלי אדמה, ואילו דין כלי חרס ירד ממנו בשעה שניקבו נקב כמוציא זיתים, ולפיכך אינו צריך שבירה. 120) שם צה. כלי אמר רחמנא (=וכלי חרס וגו' ישבר, ויקרא ו, כא) – כשהוא כלי ישבר. 121) שם צד: במשנה. ולמדו כן בהיקש מכיבוס, כמו שלמדו שבירה בכלי חרס. ראה למעלה הלכה יא. 122) שם. "כלי מתכות אינו טהור בנקב כל שהוא, אלא בנקב גדול" (רש"י שם). וראה בפי"א מהלכות כלים הלכות א־ב. 123) שם צה. בגמרא "והא לאו כלי הוא – דרציף ליה מרציף", ופירש רש"י: "אחר שפוחתו, מכין עליו בקורנס ומחברו וחזר שם כלי עליו". ואף כי אחרי תיקון הכלי, חוזרת טומאתו הישנה (פי"ב מהלכות כלים הלכה א) – אין זה אלא מדברי סופרים (שם הלכה ב) ובמקום מצות מריקה, בפנים לא גזרו, ראה למעלה הלכה יט. 124) שם בגמרא.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) תתבאר בו מצות עשיית האשם, וכיצד הוא נעשה.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת כָּל הָאֲשָׁמוֹת כְּמִצְוָתָן הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[2]. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה הָאֲשָׁמוֹת? בֵּין אָשָׁם וַדַּאי בֵּין אָשָׁם תָּלוּי - שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[3], וּמַפְשִׁיט[4] וּמוֹצִיא הָאֵמוּרִין[5] וּמוֹלְחָן[6] וְזוֹרְקָן[7] עַל גַּב הָאִשִּׁים[8]. וְאִם רָצָה לְהוֹלִיכָן[9] בִּכְלִי - מוֹלִיךְ[10]. וּשְׁאָר בְּשָׂרָם נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה בָּעֲזָרָה[11] כְּחַטָּאת[12].

2) שנאמר (ויקרא ז, א) "וזאת תורת האשם". וראה ב'ספר המצוות' עשה סה. 3) למעלה פ"ה ה"ב לענין שחיטה, ובה"ו שם לענין זריקה. 4) העור. 5) ראה למעלה שם הי"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר־כך מוציאין את אימוריהן". 6) במנחות כ, א: "מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם וכו' ואימורי קדשים קלים וכו' תלמוד־לומר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וכן הוא ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פי"ח ה"ג). וראה למעלה פ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א. 7) (צריך עיון, מהיכן למדו כן באשם, וראה למעלה פ"ז ה"א, ופ"ו ה"ד, ולהלן ה"ד). 8) שנאמר (שם ז, ג־ה) "ואת כל חלבו וגו' את האליה ואת החלב המכסה את הקרב ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן וגו' והקטיר אותם הכהן המזבחה אשה לה' אשם הוא". 9) את האימורים למזבח. 10) תוספתא זבחים פ"א: "הקטר חלבים שנתנן על גבי האישים, בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו, הרי אלו כשרין". וראה למעלה פ"ז ה"א. 11) משנה, זבחים נד, ב: "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה", שנאמר (שם, ו) "כל זכר בכהנים יאכלנו במקום קדוש יֵאָכֵל קדש קדשים הוא". 12) ראה למעלה פ"ז ה"א, שנאמר (שם, ז) "כחטאת כאשם, תורה אחת להם".

ב. אֲשַׁם מְצֹרָע יֵשׁ בְּקַבָּלַת דָּמוֹ שִׁנּוּי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[13]. וְאַף עַל פִּי כֵן, שְׁאָר מַעֲשָׂיו וּזְרִיקַת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ וַאֲכִילָתוֹ - כִּשְׁאָר הָאֲשָׁמוֹת לְכָל דָּבָר[14].

13) פ"ד ה"ב. 14) שהרי נאמר באשם מצורע (שם יד, יג) "ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת וגו' כי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים הוא".

ג. עֲשִׂיַּת כָּל שְׁלָמִים כְּמִצְוָתָן - מִצְוַת עֲשֵׂה[15]. וְהֵן אַרְבָּעָה מִינִין: הָאֶחָד שַׁלְמֵי צִבּוּר[16], וְהַשְּׁלֹשָׁה שַׁלְמֵי יָחִיד[17].

15) שכתוב (שם ג, א) "ואם זבח שלמים קרבנו", ואמר עוד להשלמת המעשה (שם ז, יא־יב) "וזאת תורת השלמים – אם על תודה יקריבנו" ('ספר המצוות' עשה סו). 16) והם שני כבשי עצרת, שנאמר (שם כג, יט) "ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים". וראה למעלה פ"א ה"ד. 17) ראה להלן ה"ה.

ד. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה שַׁלְמֵי צִבּוּר? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[18], וּמַפְשִׁיט וּמוֹצִיא הָאֵמוּרִים[19] וּמוֹלְחָן[20] וּמַקְטִירָן[21], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה בָּעֲזָרָה[22] כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[23].

18) למעלה פ"ה ה"ב־ג לענין שחיטה, ובה"ו שם לענין זריקה. 19) ראה שם הי"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואח"כ מוציאין את אימוריהן". 20) מנחות כ, א. ראה למעלה ה"א. 21) שנאמר (שם ג, ג־ה) "והקריב מזבח השלמים אשה לה', את החלב וגו' והקטירו אותו בני אהרן המזבחה". (ולא הביא רבינו כאן דין זריקת האימורים על גבי האישים, וכן הוא להלן הי"א, וראה למעלה ה"א). 22) משנה, זבחים נד, ב. 23) למעלה פ"א הי"ז, ופ"ה ה"ג.

ה. שַׁלְמֵי יָחִיד שְׁלֹשָׁה מִינִין: הָאֶחָד הוּא הַבָּא שְׁלָמִים בְּלֹא לֶחֶם, כְּגוֹן שַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְשִׂמְחָה[24]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא שְׁלָמִים. וְהַשֵּׁנִי - שְׁלָמִים הַבָּאִים עִם הַלֶּחֶם בְּנֶדֶר אוֹ נְדָבָה. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא תּוֹדָה[25]. וְאוֹתוֹ הַלֶּחֶם נִקְרָא לֶחֶם תּוֹדָה. וְהַמִּין הַשְּׁלִישִׁי - שְׁלָמִים שֶׁמַּקְרִיב הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת נִזְרוֹ, וְהֵם בָּאִים עִם לֶחֶם[26]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אֵיל נָזִיר[27].

24) שהם באים חובה (להלן פ"א מהל' חגיגה ה"א), וישנם גם שלמי נדבה. 25) כמו שכתוב (שם ז, יא־יב) "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה, חלות מצות וגו'". 26) כמו שכתוב (במדבר ו, יד־טו) "ואיל אחד תמים לשלמים, וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן". 27) זבחים נה, א - במשנה.

ו. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה שְׁלָשְׁתָּן? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[28], וּמַפְשִׁיט וּמוֹצִיא הָאֵמוּרִין[29], וְאַחַר כָּךְ מְנַתֵּחַ אֶת הַבָּשָׂר[30] וּמַפְרִישׁ הֶחָזֶה וְשׁוֹק הַיָּמִין, וְנוֹתֵן הָאֵמוּרִין עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק[31] עַל יְדֵי הַבְּעָלִים[32], וְכֹהֵן

10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30

מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים[33] וּמֵנִיף הַכֹּל לִפְנֵי ה' בַּמִּזְרָח[34]. וְכֵן כָּל הַטָּעוּן תְּנוּפָה - בַּמִּזְרָח מְנִיפִין אוֹתוֹ[35].

28) למעלה פ"ה ה"ב לענין שחיטה: "וקדשים קלים שחיטתן וקיבול דמן בכל מקום בעזרה". וראה שם ה"ד: "ומנין ששוחטים קדשים קלים בכל העזרה וכו'". ולענין זריקת הדם, ראה שם ה"ו: "העולה והאשם והשלמים בין של יחיד בין של ציבור זריקת דם שלשתן על גבי המזבח שוה לעולם, וכיצד הוא עושה וכו'". 29) ראה למעלה פ"ה הי"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר־כך מוציאין את אימוריהם". 30) במנחות עז, ב: "אמר רב חסדא אמר אבימי, שלא ינתח בשר קודם שיטול אימורין". 31) מנחות סא, א - במשנה: "אלו טעונות תנופה וכו' ואימורי שלמי יחיד, וחזה ושוק שלהן". 32) כלומר, על גבי הידים שלהם. וראה להלן ה"ח: "כיצד מניחן על ידי הבעלים". 33) שם סא, ב: "או אינו אלא זה כהן המקריב (= שהוא מניף, ולא הבעלים) כשהוא אומר (ויקרא ז, ל) "ידיו תביאנה, הרי בעלים אמור, הא כיצד? כהן מניח ידיו תחת ידי הבעלים ומניף". וכתבו ה'תוספות' (שם ד"ה כהן) כי הכוונה בזה שהבעלים אוחזים באוגני הכלי, והכהן אוחז למטה, באופן שאין חציצה כלל. 34) שם במשנה: "תנופה היתה במזרח", כלומר, ממזרח של המזבח. ובגמרא שם אמרינן "לפני ה' (שם יד, כד) במזרח. יכול במערב, אמרי: הני מילי מנחה דאיקרי חטאת, וחטאת טעונה יסוד, וקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד. אבל הכא, לפני ה' קרינא ביה", ומפרש רש"י: "כלומר, אפילו במזרח קרינן ביה לפני ה' — וכל־שכן במערב". אבל מדברי רבינו נראה, שדווקא במזרח (ראה בכסף־משנה). וכן נראה ב'ספרי' פ' נשא על הפסוק "והניף את המנחה לפני ה'" (במדבר ה, כה) "לפני ה' במזרח, שבכל מקום שנאמר לפני ה', הרי הוא במזרח, עד שיפרוט לך הכתוב" (ובעל 'תורה תמימה' הביא שם את הגמרא בסוטה (גבי הגשת המנחה שהיא במערבית דרומית), ובאמת אין לזה קשר לשם). וראה גם ב'ספרא' פ' צו פט"ז ה"ג. (וצריך לומר ש"לפני ה' " הוא באמת במערב בקודש הקדשים, אלא ששתי דרכים בזה: א. שהוא עומד במזרחו של המזבח ופניו כלפי מערב, ב. שעומד ממש במערב המזבח, אף־על־פי שאין פניו למערב. וזהו מה שאמרו במנחות וב'ספרי' שם, שלעולם לפני ה' הוא במזרח, כלומר, ופניו למערב, וזה עדיף. אבל במקום שפירטה התורה כגון בהגשת מנחה, שצריכה יסוד, על־כרחנו ש"לפני ה'" היינו שעומד במערב. וראה ב'תוספות' מנחות שם ד"ה אבל, ובכסף־משנה כאן). 35) ראה פ"א מהל' תמידין ומוספין הי"א במנחת העומר, ובפ"ג מהל' סוטה הט"ו גבי מנחת סוטה.

ז. וְכֵיצַד הוּא מֵנִיף? מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד[36]. וְאִם הָיָה הַקָּרְבָּן תּוֹדָה - לוֹקֵחַ מִן הַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהּ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה[37] וּמַנִּיחוֹ עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק וְהָאֵמוּרִים, וּמֵנִיף הַכֹּל[38] עַל יְדֵי הַבְּעָלִים[39] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[40].

36) במשנה מנחות סא, א: "כיצד הוא עושה, נותן שתי הלחם על גבי שני כבשים, ומניח שתי ידיו למטה, מוליך ומביא מעלה ומוריד, שנאמר (שמות כט, כז) אשר הונף ואשר הורם". ובפירוש המשנה שם, כתב רבינו כי מוליך ומביא לארבע רוחות. (וכן נראה בסוכה לז, ב: "מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו) וכן פירש רש"י במנחות סב, א: "מוליך ומביא לצפון ודרום ומזרח ומערב, כדי לעצור רוחות רעות הבאות מארבעה רוחות, מעלה ומוריד לעצור טללים רעים". ודעת ה'תוספות' שם ד"ה כדי, היא ש"לא בכל תנופות עושין כן, אלא דווקא בתנופה של שתי הלחם דעצרת", אבל רבינו סובר שבכל התנופות עושים כן, וכן נראה ברש"י שם סא, א - במשנה ד"ה שתי. וכן הוא ב'ספרא' צו, פט"ז ה"ג, וב'ספרי' פ' נשא, פ"ה הכ"ה. 37) עם התודה מביא ארבעה מיני לחם, שבכל אחד ואחד עשר חלות (להלן הי"ז־יח) והכהן לוקח מן הכל ארבע חלות, אחת מכל מין ומין, והיינו חלק אחד מעשרה. 38) ראה מנחות פא, א: "משום דאיכא ארבע להניף", ומפרש רש"י ד"ה משום, "דאיכא ארבע חלות (תודה) דתרומה שצריך להניף". ואע"פ שלא נאמרה תנופה בפירוש לגבי תודה — למדוה משלמים ('ספרא' צו, פ"ה ה"ד). 39) כלומר, כל הנ"ל מונח על הידים של הבעלים, וככה הוא מונף ע"י הכהן והבעלים. 40) למעלה ה"ו.

ח. וְכֵיצַד מַנִּיחָן עַל יְדֵי הַבְּעָלִים? נוֹתֵן אֶת הַחֲלָבִים עַל יְדֵי הַבְּעָלִים, וְחָזֶה וְשׁוֹק לְמַעְלָה, וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד לְמַעְלָה מֵהֶם, וְאִם יֵשׁ לֶחֶם - מַנִּיחוֹ לְמַעְלָה, וּמֵנִיף הַכֹּל[41].

41) ב'ספרא' (שם פט"ז ה"ג): "כיצד הוא עושה, יביא את החלבים על ידי הבעלים, וחזה ושוק למעלה מהם, שתי כליות ויותרת על הכבד למעלה מהם, אם (יש) שם לחם נותן למעלה מהם וכו'".

ט. הָיָה הַקָּרְבָּן אֵיל נָזִיר - מוֹצִיא הָאֵמוּרִין וּמַפְרִישׁ חָזֶה וָשׁוֹק[42], וּמְבַשֵּׁל שְׁאָר הָאַיִל בְּעֲזָרַת הַנָּשִׁים[43], וְלוֹקֵחַ הַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאַיִל[44] עִם אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מִן הַלֶּחֶם הַבָּא עִמּוֹ[45] עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק וְהָאֵמוּרִין[46] וּמַנִּיחַ הַכֹּל עַל יְדֵי הַנָּזִיר, וְהַכֹּהֵן מַנִּיחַ יָדָיו תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים וּמֵנִיף הַכֹּל[47] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48].

42) ראה למעלה ה"ו: "ומפשיט ומוציא האימורים ואחר־כך מנתח את הבשר ומפריש החזה והשוק". 43) ראה פ"ה מהל' בית הבחירה ה"ז־ח, ש"ארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה (של עזרת נשים) וכו' ומה הם משמשות: דרומית מזרחית לשכת הנזירים, ששם מבשלים את שלמיהם וכו'", שכתוב (יחזקאל מו, כד) "ויאמר אלי, אלה בית המבשלים אשר יבשלו שם (בחצר, ראה בפסוקים שם, והיינו עזרה) משרתי הבית את זבח העם" (פי' הרא"ש מדות פ"ב מ"ה). 44) שנאמר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל", ומדסתם רבינו דבריו, משמע ששאר האיל היה מבשל כשהזרוע מחוברת בו, ופלוגתא היא וכדעת תנא־קמא של רבי שמעון (חולין צח:) וכלשון הראשון שבגמרא. ועיי"ש ב'תוספות' שם ד"ה מר, כי לתנא־קמא מבשלו כשהזרוע מחובר בו, וכפשטות לשון הפסוק (כסף־משנה). וראה להלן ה"י "אי זהו הזרוע".

45) ראה להלן הכ"ג כי הנזיר היה מביא עשרים חלות מצות, מהן עשרה רקיקין משוחין בשמן, ועשר חלות וכו' והכהן לוקח מהן שתי חלות: אחת מכל מין. 46) נלמד ממה שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל – כסף־משנה). 47) שנאמר (במדבר שם, יט־כ) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל, מצה אחת מן הסל ורקיק מצה אחד, ונתן על כפי הנזיר וגו' והניף אותם הכהן תנופה לפני ה' קודש הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה". וגם אימורים היה מניף עמהם, ראה למעלה ה"ו. 48) למעלה ה"ו. וראה בפ"ח מהל' נזירות ה"ד.

1 **י. אֵי זֶהוּ חָזֶה? כָּל הָרוֹאֶה אֶת הַקַּרְקַע, לְמַעְלָה עַד**
2 **הַצַּוָּאר, לְמַטָּה עַד הַכֶּרֶס[49]. וְחוּתֵךְ עִמָּהּ שְׁתֵּי צְלָעוֹת**
3 **אֵילַךְ וְאֵילַךְ[50]. וְאֵי זֶהוּ זְרוֹעַ?[51] מִן הַפֶּרֶק שֶׁל**
4 **אַרְכֻּבָּה עַד כַּף שֶׁל יָד, שֶׁהֵם שְׁנֵי אֵיבָרִים מְעֹרִין זֶה**
5 **בָּזֶה[52]. וְהַזְּרוֹעַ הָאֲמוּרָה הִיא זְרוֹעַ שֶׁל יָמִין[53].**
6 **וְשֶׁכְּנֶגְדָּהּ בָּרֶגֶל הוּא הַשּׁוֹק הָאָמוּר בְּכָל מָקוֹם[54].**

49) תוספתא חולין פ"ט: "איזה הוא חזה, כל שרואה את הארץ, מלמעלה ועד שמגיע לצוואר, מלמטה עד שמגיע לכרס", ובחולין (מה.) הובאה להיפך "למטה עד הצוואר, למעלה עד הכרס", וזהו כשתולין אותו ברגליו וראשו למטה (עי' רש"י שם). והתוספתא עוסקת בשור שאין תולים אותו, ראה למעלה פ"ו ה"ה, ועי' ב'הר המוריה'. 50) חולין, שם: "איזהו חזה, זה הרואה את הקרקע וכו' חותך שתי צלעות משתי דפנות אילך ואילך, וזהו החזה הניתן לכהנים". ומפרש רש"י: "וחותך ב' צלעות הקטנות העליונות עמו משתי דפנות, אחד מכאן ואחד מכאן, והן שסביב הקנה", אבל הר"ח (ב'תוספות' ד"ה וחותך) מפרש שחותך שתים מכאן ושתים מכאן, וראה למעלה פ"ו ה"ח. 51) ראה פ"ט מהל' ביכורים הי"ח. 52) במשנה חולין קלד, א: "איזהו הזרוע, מן הפרק של ארכובה עד כף של יד והוא של נזיר (= זרוע בשלה, האמור בנזיר)". הידים והרגלים מורכבות משלשה פרקים (= אברים), ומקום החיבור של הפרק הראשון הוא הירך הסמוך לגוף, עם הפרק השני, נקרא "ארכובה עליונה" (ראה פ"ח מהל' שחיטה הי"א) ומקום החיבור של הפרק השני עם הפרק התחתון (שבסופו מחובר עם הפרסה) נקרא "ארכובה הנמכרת עם הראש", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שהזרוע הוא הפרק התחתון והפרק שלמעלה ממנו מהיד, שהם שני הפרקים המתחילים אחרי הפרק הסמוך לגוף. אבל רש"י מפרש שהכוונה לפרק הסמוך לגוף והפרק שאחריו (= האמצעי). 53) יד ימין, בחולין שם: "תנו רבנן, הזרוע (דברים יח, ג) זה זרוע ימין, אתה אומר זה זרוע ימין או אינו אלא זרוע שמאל, תלמוד־לומר הזרוע, מאי תלמודא, כדאמר רבא הירך המיומנת שבירך, הכי נמי הזרוע המיומן שבזרוע". 54) שם במשנה: "וכנגדו ברגל שוק", ולפי פירוש רבינו, שהזרוע הוא שני הפרקים התחתונים, כן גם ברגל, השוק הוא שני הפרקים התחתונים. וראה ברש"י שמפרש שם: "שתי עצמות מן הפרק של ארכובה עד בוקא דאטמא, דהיינו כל הירך", וראה למעלה.

7 **יא. וְאַחַר שֶׁמְּנִיפָן מוֹלֵחַ הָאֲמוּרִין[55] וּמַקְטִירָן עַל**
8 **גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[56]. אֲבָל הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים,**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֶת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֶת שׁוֹק הַתְּרוּמָה[57].**
10 **וּשְׁאָר הַשְּׁלָמִים נֶאֱכָלִים לַבְּעָלִים[58]. וְאֵין הַכֹּהֲנִים**
11 **זוֹכִין בְּחָזֶה וָשׁוֹק אֶלָּא לְאַחַר הֶקְטֵר הָאֵמוּרִין[59].**

55) שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל־לא) "ידיו תביאנה את אשי ה', את החלב על החזה וגו' להניף אותו תנופה לפני ה', והקטיר הכהן את החלב המזבחה וגו'". הרי שמניף ואחר־כך מקטיר. וראה במנחות כ, א: "אין לי אלא הקומץ (שטעון מלח), מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים וכו' תלמוד־לומר על כל קרבנך תקריב מלח". 56) ראה למעלה פ"ז ה"א, ובפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"ג. 57) וגו': "לקחתי מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם, ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם מאת בני ישראל". 58) שנאמר (שם ז, טו) "ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל", וב'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פט"ז ה"ב: "שלמים (= משום כך נקראים שלמים) שהכל שלום בהן, הדם והאימורין למזבח, החזה ושוק לכהנים, העור והבשר לבעלים". 59) ברייתא, פסחים נט, ב. ו'ספרא' צו פט"ז ה"ד: "מנין שאין אהרן ובניו זכאים בחזה ושוק אלא לאחר הקטרת חלבים, תלמוד־לומר (שם, לא) והקטיר את החלב המזבחה, ואחר־כך והיה החזה לאהרן ולבניו". וכן הוא בפסחים נט, ב. והוא־הדין שאין הבעלים אוכלים חלקם עד לאחר הקטרת אימורים, וכמו שכתב רבינו בפי"ח מהל' פסולי המוקדשים ה"ז: "והאימורין מתירין את הבשר לאדם".

12 **יב. וְכֵן הַלֶּחֶם שֶׁמֵּנִיף בְּתוֹדָה[60] וּבְאֵיל נָזִיר[61] וְהַזְּרוֹעַ**
13 **הַבְּשֻׁלָּה[62] נֶאֱכָלִין לַכֹּהֲנִים, וּשְׁאָר הַלֶּחֶם[63] עִם שְׁאָר**
14 **הַבָּשָׂר[64] נֶאֱכָל לַבְּעָלִים. וְהַלֶּחֶם שֶׁמֵּנִיף עִם הֶחָזֶה**
15 **וְהַשּׁוֹק - הֵם הַנִּקְרָאִין מוּרָם מִתּוֹדָה; וְהַזְּרוֹעַ בְּשֻׁלָּה**
16 **עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק עִם הַלֶּחֶם שֶׁמֵּנִיף - הֵם הַנִּקְרָאִין**
17 **מוּרָם מֵאֵיל נָזִיר[65].**

60) ראה להלן הכ"א. 61) ראה להלן הכ"ג. 62) שנאמר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל". 63) משנה, מנחות עז, ב - בחלות תודה, "והשאר נאכל לבעלים". "ושאר הלחם (שבאיל הנזיר) עם שאר הבשר נאכל לבעלים כשלמי תודה שלא נתחדש באיל נזיר אלא זרוע בשלה" ('קרית ספר' כאן). 64) ראה למעלה הי"א. 65) בבא־קמא קי, ב. זבחים נה, א. חולין קלג, ב. ותוספתא חלה פ"ב.

18 **יג. הַלֶּחֶם הַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה סְפֵק תְּרוּמָה הוּא[66].**
19 **לְפִיכָךְ אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִיתָה וָחֹמֶשׁ כִּתְרוּמָה[67],**
20 **וְאֵינוֹ מְדַמֵּעַ כִּתְרוּמָה[68].**

66) במנחות שם: "בעי רבא, תרומת לחמי תודה חייבין עליהן מיתה וחומש או אין חייבין עליהן מיתה וחומש, כיון דאיתקש לתרומת מעשר (שנאמר בה בויקרא ז, יד "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'") כתרומת מעשר דמי, או

דילמא בו וחמישיתו (= בו, נאמר שם כב, "ומתו בו כי יחללוהו", וחמישתו, נאמר שם, יד "ויסף חמישיתו עליו") מיעט רחמנא (בו, בתרומת מעשר חייב מיתה ולא בתרומה אחרת, וחמישיתו, בתרומת מעשר חייב חומש ולא בתרומה אחרת), מדמעת או אינו מדמעת, תיקו". ולא הסתפקו אלא במורם מן התודה שנקרא "תרומה", כנ"ל, אבל במורם מאיל נזיר, שלא נקרא תרומה, אין כל ספק. 67) ראה פ"ו מהל' תרומות ה"ו, כי "זר שאכל תרומה בזדון וכו' חייב מיתה בידי שמים וכו' ולוקה על אכילתה וכו' ואם אכל בשגגה מוסיף חומש", ואילו כאן במורם מן התודה, כיון שהדבר ספק, אין הזר חייב מלקות בזדון, ואינו מוסיף חומש בשגגה. וראה ב'כסף משנה' ו'משנה למלך'. 68) ראה פי"ג מהל' תרומות ה"א־ב, כי "סאה תרומה שנפלה למאה סאה של חולין ונתערב הכל, מפריש מן הכל סאה אחת ונותנה לכהן והשאר מותר לזרים וכו'. נפלה סאה תרומה לפחות ממאה נעשה הכל מדומע, וימכר הכל לכהנים בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה", ואילו כאן שהדבר ספק, וכל ענין הדימוע אינו אלא מדרבנן, כי מן התורה הכל בטל ברוב (פט"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ג), פסק רבינו לקולא כדין ספק דרבנן (ראה 'מרכבת המשנה' כאן). (וכן מפורש בדברי רבינו בפי"ד מהל' תרומות ה"ז "שספק התרומה בטל ברוב החולין").

1 **יד. הָיָה בַּעַל הַתּוֹדָה כֹּהֵן - חֲרֵי שְׁאָר הַלֶּחֶם נֶאֱכָל**
2 **לַבְּעָלִים כְּתוֹדַת יִשְׂרָאֵל; שֶׁאֵין הַלֶּחֶם הַבָּא עִם**
3 **הַתּוֹדָה אוֹ עִם אֵיל נָזִיר קָרוּי מִנְחָה[69].**

69) ולפיכך אין דינם כמנחת כהן שמקטירים אותה כליל על המזבח (להלן פי"ב ה"ט). וכן הוא במנחות מו, ב־ "אטו תודה ולחמה, מי לא מנדבי כהנים ואכלי להו וכו' לחמי תודה לא איקרו מנחה", ומשם למד רבינו גם ללחם הבא עם איל נזיר, שאינו נקרא מנחה. וראה גם בהקדמת רבינו לפירושו למשנה, מס' מנחות בתוך ד"ה והחלק השלישי.

4 **טו. שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלָמִים בְּשִׁתָּפוּת - הָאֶחָד מֵנִיף**
5 **בִּרְשׁוּת חֲבֵרוֹ. אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה - אֶחָד מֵנִיף עַל יְדֵי**
6 **כֻּלָּן[70]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּסְמִיכָה[71].**

70) משנה, מנחות צג, ב: "חומר בסמיכה מבתנופה וכו' שאחד מניף לכל החברים ואין אחד סומך לכל החברים", ובגמרא שם צד, א - אמרו: "משום דלא אפשר, היכי ליעביד, לינפו כולהו להדדי הדדי קא הויא חציצה (וראה למעלה ה"ו מה שכתבנו בשם ה'תוספות'), ליניף וליהדר וליניף, תנופה אמר רחמנא ולא תנופות" (אבל בסמיכה לא כתוב סמיכה כי־אם "וסמך" סתם, ויכול לסמוך ולחזור ולסמוך, רש"י שם). 71) ראה למעלה פ"ג ה"ט.

7 **טז. הָיְתָה אִשָּׁה בַּעֲלַת הַקָּרְבָּן - אֵינָהּ מְנִיפָה[72], אֲבָל**
8 **הַכֹּהֵן מֵנִיף[73]; שֶׁקָּרְבָּנָהּ טָעוּן תְּנוּפָה, וְהִיא פְּסוּלָה**
9 **לִתְנוּפָה[74]. וּלְעוֹלָם אֵין אִשָּׁה מְנִיפָה, אֶלָּא הַסּוֹטָה**
10 **וְהַנְּזִירָה בִּלְבַד[75], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76]. וּתְנוּפָה קוֹדֶמֶת**
11 **לְהַגָּשָׁה בְּכָל מָקוֹם[77].**

72) משנה, קידושין לו, א. "הסמיכות והתנופות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים", ובגמרא שם, ובמנחות סא, ב - למדו כן ממה שנאמר (שם ז, כט) "דבר אל בני ישראל", בני ישראל מניפים ואין בנות ישראל מניפות. וכן הוא ב'ספרא' פ' צו שם. 73) ברייתא, מנחות סב, ב. ותוספתא מנחות פ"י: "והאשה, כהן מניף על ידיה", וראה גם ב'ספרא' שם. 74) משנה, שם סא, א: "ואימורי שלמי יחיד וחזה ושוק שלהן, אחד אנשים ואחד נשים". ובגמרא (שם סא:) "מאי קאמר, אמר רב יהודה, הכי קאמר: אחד אנשים ואחד נשים קרבנן טעון תנופה, ותנופה עצמה בישראל אבל לא בידי נשים". 75) קידושין שם במשנה: "הסמיכה והתנופות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ובגמרא (שם לו:) "אתיא יד יד משלמים, כתיב הכא (אצל סוטה במדבר ה, כא) ולקח הכהן מיד האשה, וכתיב התם (ויקרא ז, ל) ידיו תביאנה, מה כאן כהן, אף להלן כהן. מה להלן בעלים, אף כאן בעלים. הא כיצד? כהן מכניס ידו תחת ידי בעלים ומניף. אשכחן סוטה, נזירה מנלן, אתיא כף כף מסוטה", "לפי שנאמר בסוטה (שם במדבר, יח) ונתן על כפיה את מנחת הזכרון, ונאמר בנזיר (שם ו, יט) ונתן על כפי הנזיר, ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה (שם, ב) איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר, והוא מה שאמר אתיא 'כף' 'כף' מסוטה" (רבינו בפירוש המשנה, קידושין שם). 76) פ"ח מהל' נזירות ה"ד לענין נזירה, ופ"ג מהל' סוטה הט"ו לענין סוטה. 77) משנה, מנחות סא, א: "תנופות קודמות להגשות", "ומנין שהתנופה קודם? דכתיב במנחת סוטה (שם ה, כה) והניף את המנחה לפני ה', ואחר־כך נאמר והקריב אותה אל המזבח" (רש"י במשנה, שם). והיינו במנחת העומר ובמנחת סוטה שטעונות גם תנופה וגם הגשה (רש"י שם).

12 **יז. כֵּיצַד הוּא הַלֶּחֶם שֶׁמֵּבִיא עִם הַתּוֹדָה? לוֹקֵחַ**
13 **עֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן[78] סֹלֶת[79] וְעוֹשֶׂה מֵהֶם עֲשָׂרָה עֶשְׂרוֹנִים**
14 **חָמֵץ וַעֲשָׂרָה מַצָּה[80]. הָעֲשָׂרָה שֶׁל חָמֵץ עוֹשֶׂה אוֹתָם**
15 **עֶשֶׂר חַלּוֹת[81].**

78) כלומר, עשרים עשיריות מאיפה, שהן שתי איפות, וכל איפה שלש סאין, ראה מ"א בפרק התודה (מנחות עו:). 79) שנאמר (ויקרא ז, יב) "וסולת מורבכת חלות בלולות בשמן", ואמרו ב'ספרא' פרשה צו (פי"א ה"ז): "סולת מורבכת, למדנו לרבוכה שהיא סולת, מניין לכולן שיהו סולת, תלמוד־לומר סולת חלות, מה חלות האמורות ברבוכה סולת, אף חלות האמורות בכולן סולת, והלא רקיקים לא נאמר בהם חלות, ומניין שיהיו סולת, תלמוד־לומר מצות מצות, מה מצות האמורות בחלות סולת, אף מצות האמורות ברקיקים סולת", וכן הוא בזבחים נ, א. 80) משנה, מנחות שם. וראה להלן בהערה הסמוכה, ולהלן הי"ח, כיצד עושה אותן חמץ. 81) שם. ובגמרא שם עז, ב - למדו זאת ממה שנאמר (שם, יד) "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'", "איני יודע מכמה היא (= מכמה חלות נוטל אחת, רש"י). נאמר כאן תרומה, ונאמר בתרומת מעשר תרומה, מה להלן אחד מעשרה, אף כאן אחד מעשרה וכו', למדנו לתרומה שהיא אחד מעשרה, אבל איני יודע

מכמה היא חלה (= מכמה סולת עושה חלה אחת, נאמר כאן לחם (= "על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו", שם יג), ונאמר להלן בשתי הלחם (שם כג, יז) לחם (= "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, שתים שני עשרונים סולת תהיינה") וכו'. מה להלן עשרון לחלה, אף כאן עשרון לחלה, למדנו עשרה לחמץ (= שחלות החמץ באות מעשרה עשרונים) עשרה למצה, מנין (= שגם חלות המצות באות מעשרה עשרונים), תלמוד־לומר (שם ז, יג) "על חלות לחם חמץ", נגד חמץ - הבא מצה, נמצאו עשרים עשרונות לחמי תודה, עשרה לחמץ ועשרה למצה (וראה להלן הי"ח כי מהעשרה עשרונים של מצה עושה שלשים חלות), וראה עוד שם עו, א – במשנה, ובשבועות טו, א. וב'ספרא' אמור פי"ג ה"א.

1 **יח. וְכֵיצַד מְחַמְּצָן? מֵבִיא שְׂאוֹר כְּדֵי חִמּוּצָן[82]**
2 **וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַמִּדָּה[83] וּמְמַלֵּא אֶת הַמִּדָּה. אַף עַל פִּי**
3 **שֶׁסּוֹפָהּ לִהְיוֹת חֲסֵרָה אוֹ יְתֵרָה מִפְּנֵי הַשְּׂאוֹר,**
4 **שֶׁפְּעָמִים יִהְיֶה עָבֶה וְקָשֶׁה[84] וּפְעָמִים רַךְ[85] - אֵין**
5 **מַשְׁגִּיחִין אֶלָּא עַל מִדָּתָהּ עַתָּה, וַהֲרֵי הוּא מוֹדֵד**
6 **עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן[86] שְׁלִמִים[87]. וְהָעֲשָׂרָה עֶשְׂרוֹנִים שֶׁל**
7 **מַצָּה עוֹשֶׂה מֵהֶן שְׁלֹשִׁים חַלּוֹת שָׁווֹת[88], עֶשֶׂר חַלּוֹת**
8 **מִכָּל מִין: עֶשֶׂר חַלּוֹת מַאֲפֵה תַּנּוּר, וְעֶשֶׂר חַלּוֹת**
9 **רְקִיקִים[89], וְעֶשֶׂר חַלּוֹת מֻרְבָּכֶת[90].**

82) כרבי יהודה במשנה, מנחות נב, ב. 83) מדת עשרון. 84) "ומחזיק מן המדה מקום קטן" (פירוש המשנה, שם) "ונמצא העשרון יתר (מאילו היה קמח) לפי שאם לא היה שאור מגובל (עבה וקשה) היה נפחו גדול מעכשיו" (רש"י שם). וראה בגמרא שם נג, ב. 85) "נפוח ורך מחזיק מקום גדול" (רבינו שם). "ונמצא העשרון חסר, שאם לא בשביל המים לא היה מלא" (רש"י שם), וראה בגמרא שם. 86) ראה למעלה פ"ב ה"ח "כשמודדין הנסכים או המנחות וכו' אין מודדין אותן במדה של שלשה עשרונים לפר או של שנים לאיל, אלא מודד הכל בעשרון אחד שהיה במקדש". 87) כלומר, כיון שעכשיו כל עשרון ועשרון הוא מלא, אף כי בסוף יהיה יתר או חסר, אין משגיחין אלא על מדתה עתה. 88) במנחות עז, א - במשנה: "ועשרה למצה, ובמצה שלש מינין: חלות, רקיקין ורבוכה, נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין ושלש חלות לעשרון", ובגמרא (שם עז:) "יכול עשרה שבמצה לא יהו כולן אלא ממין אחד, תלמוד־לומר (שם, יב) אם על תודה יקריבנו, והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן, סולת מורבכת חלות בלולות בשמן, נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין, ושלש חלות לעשרון". 89) "רקיק, סופגנין, חררה דקה ורכה" (רש"י בבא־בתרא יט:). וראה תרגום אונקלוס, ורקיקי מצות (שמות כט, ב. ויקרא, שם) "ואיספוגין פטירין". וראה בפירוש המשנה, חלה פ"א מ"ד. 90) "רוצה לומר, שקועה בשמן" (פירוש המשנה, מנחות פ"ז מ"א). ושם פ"ט מ"ג, כתב רבינו: "והמילה הזאת אין לה גזרה כל עיקר ממה שיש בידינו מן הלשון, אמנם נתחזקה דעתי בענין רבוכה שהיא ריבוי השמן, מאשר מצאתי מרבית השמן בחביתי כהן גדול ובמין רבוכה מאשר מיני התודה וכו' ודעתי נוטה, שענין רבוכה היא ענין קלויה, כמו שקולין דבר שנקרא בלשון ערב זולאביה, ר"ל, שצפה על פני השמן, שקולין אותה בה, ולכן הוצרך בריבוי שמן, והוא שנאמר בשמן תעשה", וראה להלן הי"ט וה"כ.

10 **יט. וְכֵיצַד הִיא הַמֻּרְבָּכֶת? חוֹלְטָהּ[91] בְּרוֹתְחִין[92]**
11 **וְאוֹפֶה אוֹתָהּ מְעַט[93], וְאַחַר כָּךְ קוֹלֶה אוֹתָהּ בְּשֶׁמֶן**
12 **עַל הָאִלְפָּס[94] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[95] כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹלִין הַסֶּפְּגָנִין,**
13 **וּמַרְבִּין בְּשַׁמְּנָהּ. וְזֶהוּ הָרִבּוּךְ הָאָמוּר בְּכָל מָקוֹם[96].**

91) "כשנותנין המים הרותחים על הקמח קורים אותו חליטה" (פירוש המשנה, חלה פ"א מ"ו). 92) ב'סיפרא' צו פ"ד ה"ד: "תעשה מורבכת, מלמד שנעשית ברותחין כל צרכה", וכן הוא גם במנחות נג, א. ומפשטות דברי רבינו נראה, שהחליטה היא במים, אולם בפירוש המשנה מנחות פ"ט מ"ג, כתב: "מה שאמרו ב'סיפרא' בפירוש ענין מלת מורבכת, מלמד שכל מעשיה ברותחין, והענין הזה הוא שיהא כל שמן שעושין עמה רותח", וראה ב'הר המוריה' כאן. 93) ראה להלן בפי"ג ה"ג. 94) "מרחשת" (ראה בפירוש המשנה, חלה פ"א מ"ו). 95) "מחבת", ראה להלן שם. 96) שתהיה בו קליה בהרבה שמן, ראה למעלה הערה פט בשם פירוש המשנה, וב'לחם משנה' להלן פי"ג שם בסוף ההלכה.

14 **כ. וּבְכַמָּה שֶׁמֶן הוּא עוֹשֶׂה הַשְּׁלֹשִׁים חַלּוֹת?[97] בַּחֲצִי**
15 **לֹג שֶׁמֶן[98]. וְשִׁעוּר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[99]. רְבִיעִית**
16 **מִמֶּנּוּ לָרִבּוּכָה, וּשְׁמִינִית לַחַלּוֹת, וּשְׁמִינִית**
17 **לָרְקִיקִין[100].**

97) של מצה, אבל עשר החלות של חמץ, אינן טעונות שמן. וכן מפורש במנחות פט, א. וב'סיפרא' צו פי"א ה"ו: "מביא חצי לוג שמן וחוציהו (חציו) לחלות ולרקיקין, וחציו לרביכה". הרי שחלות של חמץ אינן טעונות שמן. וראה בפירוש המשנה מנחות פ"ז מ"ד. 98) משנה, מנחות פח, א: "חצי לוג, מה היה משמש, חצי לוג מים לסוטה וחצי לוג שמן של תודה". 99) כרבי אלעזר בן עזריה (מנחות פט. ו'סיפרא' שם). 100) מנחות ו'סיפרא' שם.

18 **כא. הַחַלּוֹת[101] - לוֹתֶת[102] הַסֹּלֶת שֶׁלָּהֶן בִּשְׁמִינִית שֶׁל**
19 **שֶׁמֶן, וְאַחַר כָּךְ לָשׁ וְאוֹפֶה אוֹתָן[103]. וְהָרְקִיקִין -**
20 **מוֹשְׁחָן בִּשְׁמִינִית שֶׁלָּהֶן אַחַר אֲפִיָּתָן[104]. וְהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ**
21 **מִן הַכֹּל אַרְבַּע חַלּוֹת, אַחַת מִכָּל מִין וָמִין; שֶׁנֶּאֱמַר:**
22 **אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן[105].**

101) היינו חלות מאפה תנור. ורוצה־לומר: כיצד הן עשויות? 102) מרטיב. 103) בברייתא מנחות עה, א: "תנו רבנן, סולת בלולה (ויקרא ב, ה) מלמד שנבללת סולת. רבי אומר, חלות בוללן (= בולל אותן לאחר האפיה), שנאמר (שם, ד) חלות בלולות, אמרו לו: והלא לחמי תודה נאמר בהן חלות, ואי אפשר לבוללן כשהן חלות אלא סולת". 104) מנחות, שם. וראה להלן פי"ג ה"ח, שכתב

"ויראה לי, שאחר אפייה מושח אותן". 105) משנה, שם עז, ב: "מכולם היה נוטל אחד מעשרה תרומה, שנאמר (ויקרא שם) והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'".

1 **כב. וְלַחְמֵי תּוֹדָה שֶׁאָפָה אוֹתָן אַרְבַּע חַלּוֹת - יָצָא.**
2 **לֹא נֶאֱמַר אַרְבָּעִים אֶלָּא לְמִצְוָה[106]. וְהוּא שֶׁיַּפְרִישׁ**
3 **הַחַלָּה שֶׁלָּהֶן[107] אַחַת מִכָּל קָרְבָּן כְּשֶׁהֵן בָּצֵק[108], שֶׁאֵין**
4 **מַפְרִישִׁין פְּרוּסָה[109]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן -**
5 **שֶׁלֹּא יִטֹּל פְּרוּס[110].**

106) כשמואל במנחות עו, א. ולא כרב הונא (שם עו:). 107) כלומר, ארבע החלות שנותן לכהן. 108) שם, וראה בנדרים יב, ב - כי הר"ן והרא"ש סוברים כי עשה עשר חלות מכל מין ומין כשהם בצק, ולאחר שמפריש אחד מכל מין, עשה מכל מין – חלה אחת, אבל ב'תוספות' שם נראה שלא עשה עשר חלות אלא הפריש מן העיסה חלק עשירי, ומהנשאר אפה ד' חלות, חלה חלה מכל מין ומין, וכנראה שגם רבינו סובר כן שמפריש מן העיסה, ואין צורך שבשעת ההפרשה יהיו עשר חלות. 109) כלומר, אין מפרישין חלה חתוכה כי־אם שלימה. 110) מנחות עז, ב. ונדרים, שם.

6 **כג. וְכֵיצַד הוּא הַלֶּחֶם הַבָּא עִם אֵיל נָזִיר? לוֹקֵחַ**
7 **שִׁשָּׁה עֶשְׂרוֹנוֹת וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי עִשָּׂרוֹן[111] וְעוֹשֶׂה מֵהֶן**
8 **עֶשְׂרִים חַלּוֹת[112] שָׁוֹוֹת, וְהַכֹּל מַצָּה[113]. עֲשָׂרָה רְקִיקִין**
9 **מְשׁוּחִין בַּשֶּׁמֶן, וְעֶשֶׂר חַלּוֹת לוּתֵת הַסֹּלֶת שֶׁלָּהֶן**
10 **בַּשֶּׁמֶן, וְהַכֹּל מַאֲפֵה תַנּוּר[114]. וְשֶׁמֶן שֶׁלָּהֶן רְבִיעִית[115].**
11 **וְשִׁעוּר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[116]. וְהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ מֵהֶן**
12 **שְׁתֵּי חַלּוֹת, אַחַת מִכָּל מִין[117].**

111) משנה, מנחות עח, א: "נזירות היתה באה שתי ידות כמצה של תודה, חלות ורקיקין ואין בה רבוכה, נמצא עשרה קבין ירושלמיות שהן ששה עשרונות ועודיין (= שני שליש)", ובברייתא שם אמרו: "שלמיו (ויקרא ז, יג) לרבות שלמי נזיר לעשרת קבין ירושלמיות ולרביעית שמן, יכול לכל מה שאמור בענין, תלמוד־לומר (במדבר ו, טו) מצות (= וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן). מאי תלמודא, אמר רב פפא, דבר שנאמר בו מצות, לאפוקי רבוכה דלא נאמר בו מצות. דבי רבי ישמעאל תנא, מצות - כלל, חלות ורקיקין - פרט, כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, חלות ורקיקין אין, מידי אחריני לא". 112) שהרי למדו חלות נזיר מחלות תודה (מנחות עח.) וחלות תודה היו עשר לכל מין ומין. 113) משנה שם, כמפורש בתורה (במדבר, שם). 114) מפורש בויקרא ב, ד. כי חלות ורקיקין הם מאפה תנור (כסף־משנה). 115) משנה, מנחות פח, א: "רביעית (= מדת רביעית שהיתה במקדש) מה היתה משמשת, רביעית מים למצורע ורביעית שמן לנזיר". 116) שם פט, א: "חצי לוג שמן לתודה, ורביעית שמן לנזיר, ואחד עשר יום שבין נדה לנדה - הלכה למשה מסיני". 117) שנאמר (במדבר ו, יט־כ) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל וחלת מצה אחת מן הסל ורקיק מצה אחד וגו' קודש הוא לכהן וכו'".

13 **כד. שְׁנֵי מִינֵי לֶחֶם שֶׁבְּנָזִיר[118] וְאַרְבָּעָה מִינֵי לֶחֶם**
14 **שֶׁבְּתוֹדָה מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[119]. וּמַעֲשֵׂה הַלֶּחֶם שֶׁל**
15 **שְׁנֵיהֶן חוּץ לָעֲזָרָה[120].**

118) רקיקין וחלות (למעלה בהלכה הקודמת). 119) שם כז, א - במשנה. היינו שאם אין לנזיר שני המינים או לבעל התודה ארבעת המינים, אינם מביאים כלום. ונלמד בגמרא (שם) ממה שכתוב בנזיר (שם, כא) "כן יעשה על תורת נזרו", ו"כן יעשה" משמע ככה ולא באופן אחר, עי' רש"י שם. ותודה הוקשה לנזיר, שנאמר (ויקרא ז, יג) "על זבח תודת שלמיו", וקיבלו חכמים כי "שלמיו" לרבות שלמי נזיר (גמרא, שם). 120) כלומר, גם לישתם וגם אפייתם – חוץ לעזרה, מפני שאין התנור מקדשם, אלא שחיטת הקרבן מקדשתם, כמפורש במנחות עח, ב. עט, א. ('הר המוריה'). (אבל זה לא מספיק, שהרי גם שתי הלחם של עצרת אינן קדושות אלא בשחיטה (שם מז.) ואף־על־פי־כן אפייתן בפנים (שם צה: במשנה). ונראה שמקור דברי רבינו, ממה שאמרו (שם עח:) השוחט את התודה לפנים, ולחמה חוץ לחומת בית פאגי, לא קדש הלחם, אבל אם היה לפנים מחומת בית פאגי, אף־על־פי שהוא חוץ לעזרה – קדש הלחם, וכן הוא באיל נזיר (ראה בפי"ב מהל' פסולי המוקדשין הט"ז־יח) ומכאן שהם נעשים מחוץ לעזרה, ועי' משנה־למלך בשם 'ברכת הזבח').

16 **כה. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח? אַחַר**
17 **שֶׁזּוֹרֵק דָּמָן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[121] מַפְשִׁיט וּמוֹצִיא**
18 **הָאֵמוּרִים[122] וּמוֹלְחָן[123] וּמַקְטִירָן[124]. וּשְׁאָר בְּשַׂר**
19 **הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[125]. וּשְׁאָר בְּשַׂר הַמַּעֲשֵׂר נֶאֱכָל**
20 **לַבְּעָלִים[126]. וּשְׁאָר הַפֶּסַח נֶאֱכָל לִמְנוּיָיו כְּהִלְכוֹתָיו,**
21 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח.**

121) למעלה פ"ה הי"ז. 122) ראה למעלה שם הי"ח: "וכל הזבחים מפשיטין אותן ואחר־כך מוציאין את אימוריהם, ואין מפשיטין אותן עד שיזרק הדם וכו' נמצאת אומר זורק תחלה ואח"כ מפשיט וקורע ומוציא את האימורים ומקטירן". 123) שם כ, א. "אין לי אלא הקומץ (שטעון מלח), מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים וכו', תלמוד־לומר (ויקרא ב, יג) על כל קרבנך תקריב מלח", וראה פ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א. 124) על גבי המזבח, ראה זבחים נו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר ("אך בכור שור או בכור כשב וגו' את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" – במדבר יח, יז) חלבו לא נאמר אלא חלבם, דמו לא נאמר אלא דמם, לימד על בכור ומעשר ופסח שטעונים מתן דמים ואימורים לגבי מזבח". וראה פ"א מהל' קרבן פסח הי"ד, ובהל' בכורות פ"א ה"ב וה"ז, ובפ"ו שם ה"ד. 125) ראה בהל' בכורות פ"א ה"ב. 126) ראה פ"ו שם, ה"ד.

יום חמישי כ' ניסן ה'תשע"ו

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר בו מצות־עשה של אכילת קדשי קדשים לכהונה, ובאיזה מקום הם נאכלים.

א. אֲכִילַת הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם - הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִים[2]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקָּדָשִׁים שֶׁאוֹכְלִין אוֹתָן הַכֹּהֲנִים[3], שֶׁאֲכִילָתָן מִצְוָה.

2) ובספרא פרשת שמיני פרק ב הלכה ד: "מניין שאכילת קדשים כפרה על כל ישראל, תלמוד לומר (ויקרא י, יז) ואותה נתן לכם לשאת את עוון העדה לכפר עליהם לפני ה', הא כיצד, הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים". 3) שהם קדשי קדשים, וחזה ושוק של שלמי יחיד שאין באכילות אלו כפרה לבעלים. וראה ברש"י שם. דיבור המתחיל בשאר ימות השנה, שכתב שגם החלק הנאכל לישראל יש בו מצות־עשה. [וכן הוא בתוספתא סוף מסכת פסחים: "איזו היא ברכת הזבח אומר ברוך אשר קדשנו במצוותיו וצונו לאכול את הזבח"].

ב. וְכֵן אֲכִילַת שְׁיָרֵי מִנְחוֹת[4] מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו[5].

4) מה שנשאר מן המנחה לאחר שנקמצה. 5) ובהמשך הפסוק שנאמר "מצות תאכל במקום קדוש" "ולשון ספרא (פרשת צו פרק ב הלכה ט) מצות תאכל מצוה, כיוצא בו יבמה יבא עליה (דברים כה, ה) מצוה, כלומר, שאכילת שיירי מנחות היא כמו ביאת היבמה שהיא מצות־עשה לא דבר של רשות בלבד"

ג. וְאֵין חַטָּאת וְאָשָׁם וּשְׁיָרֵי מִנְחוֹת נֶאֱכָלִין אֶלָּא לִזְכָרֵי כְּהֻנָּה בָּעֲזָרָה[6]; וְאִם נֶאֱכְלוּ בַּהֵיכָל[7] - נֶאֱכָלוּ[8]. שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל מִנְחָתָם וּלְכָל חַטָּאתָם וּלְכָל אֲשָׁמָם בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכֻלֻנוּ, כָּל זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ[9]. וְכֵן שַׁלְמֵי צִבּוּר הֲרֵי הֵם כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם[10], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

6) ולעניין שיירי מנחות, ראה זבחים סג. במשנה: "מנחות היו נקמצות בכל מקום בעזרה ונאכלים לפנים מן הקלעים (=בחצר אהל מועד, והעזרה במקדש כנגד לפנים מן הקלעים שבמשכן, רבינו בפירוש המשנה זבחים נב:) לזכרי כהונה". ומשום שנאמר (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו", וכמו כן נאמר (שם ו, ט) "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו, מצות תאכל במקום קדוש. בחצר אוהל מועד יאכלוה" ונאמר גם (שם, יא) "כל זכר בבני אהרן יאכלנה" 7) ראה פרק א מהלכות בית הבחירה הלכה ה, כי הקודש וקדש הקדשים והאולם שלושתן נקראים היכל. 8) כלומר, היא אכילה כשרה. 9) ואמרו במנחות ח: "רבי יהודה בן בתירא אומר מניין שאם הקיפו גויים את העזרה, שהכהנים נכנסים להיכל ואוכלין בקדשי קדשים ושיירי מנחות, תלמוד לומר, בקדש הקדשים תאכלנו". 10) ונאכלים בעזרה רק לזכרי כהונה.

ד. חָזֶה וָשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים נֶאֱכָלִין לְכֹהֲנִים זְכָרִים וּנְקֵבוֹת[11], שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ. וְכֵן הַמּוּרָם מִתּוֹדָה וְהַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַה' נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ[12].

11) משנה זבחים נה. "המורם מהם (=מן השלמים, שהם חזה ושוק) כיוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם". 12) כן הוא בפרק א מהלכות ביכורים הלכה י. אבל בפירוש המשניות שם כתב רבינו "וכל אלו אוכלין אותם הכהנים זכרים ונקבות לפי שכן בא הכתוב עליהן (ויקרא י, יד) חקך וחק בניך וגו'" ועיקר הלימוד מתחילת הפסוק "ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנותיך אתך כי חקך וחק בניך וגו'".

ה. וְכֵן הַבִּכּוּר[13], שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין[14]. וְכָל אֵלּוּ הַנֶּאֱכָלִים לְכֹהֲנוֹת - נֶאֱכָלִים לְעַבְדֵי הַכֹּהֲנִים וְלִנְשֵׁיהֶם[15] כִּתְרוּמָה[16]. וְכֵלָן נֶאֱכָלִים בְּכָל הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכֵלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר. לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן 'בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ', שֶׁהִיא הָעֲזָרָה, אֶלָּא 'טָהוֹר', שֶׁהוּא כָּל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. שֶׁכְּנֶגְדּוֹ לְדוֹרוֹת - יְרוּשָׁלַיִם. וְהוּא הַדִּין לְמַעֲשֵׂר וּפֶסַח[17], שֶׁהֲרֵי הֵן קָדָשִׁים קַלִּים כִּשְׁלָמִים. וְהַחַלּוֹנוֹת וָעֲבִי הַחוֹמָה - כִּלְפָנִים[18].

13) נאכל לכהנים זכרים ונקבות. 14) של קרבן שלמים שנאכלים לכהנים זכרים ונקבות. ראה בזבחים נז, שמהפסוק הנ"ל אנו לומדים "מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד". ובתוספתא זבחים פרק ו: "הבכור והמורם מן התודה ואיל הנזיר נאכלים לאנשים ולנשים ולעבדים ולשפחות". 15) לנשי הכהנים. 16) תוספתא שם: "זה הכלל כל שהוא אוכל בתרומה אוכל באלו וכל שאינו אוכל בתרומה אינו אוכל באלו". ודע כי יש יוצא מן הכלל הזה והוא: בת כהן שנישאה לישראל ואחר כך נתגרשה, או מת הבעל, ולא היה לה זרע, שחוזרת לבית אביה הכהן לאכילת תרומה, ואף על פי כן אינה חוזרת לאכילת חזה ושוק. 17) ובכור נלמד ממה שנאמר בו "ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק התרומה". והיינו שנאכלים בכל העיר. 18) כלומר, עובי חלל החלונות שבחומת ירושלים ועובי החומה בראשה למעלה, הם כלפנים, כלומר, כירושלים.

ו. הַשְּׁלָמִים נֶאֱכָלִים בְּיוֹם הַזְּבִיחָה וְכָל הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמָּחֳרָת עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה[19]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת, וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְגוֹמֵר[20]. נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁהֵן נֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. בֵּין חֵלֶק הַכֹּהֲנִים בֵּין חֵלֶק הַבְּעָלִים[21]. וְהוּא הַדִּין לְבִכּוּר וּמַעֲשֵׂר[22], שֶׁהֲרֵי הֵן קָדָשִׁים קַלִּים כִּשְׁלָמִים.

19) ברייתא שם נו: "קדשים הנאכלים לשני ימים ולילה אחת מחשבין בדמן משתשקע החמה וכו' ובבשרן

משתשקע החמה של שני ימים". 20) המשך הפסוקים: "והנפש האוכלת ממנה עוונה תשא". 21) במשנה שם: "שלמים וכו' ונאכלין וכו' לשני ימים ולילה אחד, המורם מהם (=חלק הכהנים) כיוצא בהם". 22) שנאכלין לשני ימים ולילה אחד, אבל הפסח אינו נאכל אלא בלילה.

1 **ז. אֲבָל הַתּוֹדָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קָדְשִׁים קַלִּים,**
2 **אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא בְּיוֹם הַזְּבִיחָה עִם הַלַּיְלָה[23];**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל, לֹא יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד**
4 **בֹּקֶר. וְכֵן אֵיל נָזִיר[24]. וְהַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהֶן[25] - כַּיּוֹצֵא**
5 **בָּהֶן[26], בֵּין חֵלֶק הַכֹּהֲנִים בֵּין חֵלֶק הַבְּעָלִים[27]. וְהוּא**
6 **הַדִּין לְחַטָּאת וּלְאָשָׁם וּלְשַׁלְמֵי צִבּוּר וְלִשְׁיָרֵי מִנָּחוֹת,**
7 **שֶׁהַכֹּל נֶאֱכָל לְיוֹם וָלַיְלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ**
8 **יֵאָכֵל - כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בַּמַּשְׁמָע[28]. חוּץ מִן הַשְּׁלָמִים,**
9 **שֶׁפְּרַשׁ בָּהֶן הַכָּתוּב, וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר הַדּוֹמִים לָהֶם.**

23) שלאחריו. 24) נאכל ליום ולילה. ולמדו זאת (שם לו.) ממה שנאמר (ויקרא ז, טו) "ובשר זבח תודת שלמיו", שלמיו, לרבות שלמי נזיר וכו'. 25) עם התודה ועם איל הנזיר. 26) שם לו. אמרינן: "לחמי תודה וחלות ורקיקים שבנזיר מניין (=שנאכלין ליום ולילה), תלמוד לומר (שם) קרבנו (="ביום קרבנו ייאכל, לא יניח ממנו עד בקר"). 27) שם נה. במשנה "המורם מהם (=מן התודה ומאיל הנזיר, שהם חזה ושוק וארבע חלות שבתודה וזרוע בשלה וחזה ושוק ושתי חלות שבאיל נזיר) כיוצא בהן (=כבשר)". 28) ראה שם לו. בברייתא: "ובשר זבח תודת שלמיו (שם) למדנו לתודה שנאכלת ליום ולילה, חליפין וולדות תמורות מניין, תלמוד לומר ובשר. חטאת ואשם מניין, תלמוד לומר זבח. ומניין לרבות שלמי נזיר ושלמי פסח (=חגיגת י"ד), תלמוד לומר שלמיו. לחמי תודה וחלות ורקיקים שבנזיר מניין, תלמוד לומר קרבנו". ורבינו שכתב כי מ"קרבנו" משמע כל הקרבנות, "כוונתו לומר מהכרח הייתורים כמו שאמרו בגמרא, אלא שלא נראה לו להאריך" (לחם משנה).

10 **ח. כָּל אֵלּוּ הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם וָלַיְלָה - דִּין תּוֹרָה שֶׁהֵן**
11 **נֶאֱכָלִין עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר; וּכְדֵי לְהַרְחִיק מִן**
12 **הָעֲבֵרָה[29], אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא עַד**
13 **חֲצוֹת הַלַּיְלָה.**

29) שלא תדחק עליו השעה ויבוא לאכול לאחר שעלה עמוד השחר.

14 **ט. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים**
15 **קַלִּים, אֵין אוֹכְלִין אוֹתָם אֶלָּא הַטְּהוֹרִים[30] בִּלְבַד**
16 **הַמּוּלִין[31]. אֲפִלּוּ הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ[32] וְלֹא הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ[33]**
17 **- אֵינוֹ אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים[34]. וְהַטְּמִטּוּם[35] אָסוּר לֶאֱכֹל**
18 **בְּקָדָשִׁים, לְפִי שֶׁהוּא סְפֵק עָרֵל[36]. אֲבָל**
19 **הָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[37] - יְרֵאָה לִי שֶׁאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים קַלִּים[38].**

30) שנאמר (במדבר יח, יא) "כל טהור בביתך יאכל אותו". 31) אבל הערלים אינם אוכלים בקדשים, שאצל פסח (שהוא מקדשים קלים) נאמר (שמות יב, מח) "וכל ערל לא יאכל בו", ומזה אפשר ללמוד שהוא הדין בקדשים קלים אחרים, ואילו קדשי קדשים יש ללמוד בקל וחומר. 32) כלומר, אפילו טבל הטמא וגם שקעה שמשו של יום הטהרה שבתרומה הוא מותר. 33) קרבן טהרה, כגון הזב והזבה היולדת והמצורע. 34) ולמדו זאת (יבמות עד:) ממה שנאמר (ויקרא יב, ח) "וכפר עליה הכהן וטהרה", שכל זמן שלא הביא קרבן (אף על פי שטבל והעריב שמשו) אינו אוכל בקדשים. 35) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא הוא אטום, ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה. 36) שמא הוא זכר. 37) שיש לו גם זכרות וגם נקבות. 38) אם נימול (כסף משנה). לפי שגם נקבה אוכלת בקדשים קלים. אבל בקדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לזכרים - אינו אוכל שמא הוא נקבה.

20 **י. וּמֵתָּר לֶאֱכֹל אֶת הַקָּדָשִׁים בְּכָל מַאֲכָל[39]. אֲפִלּוּ**
21 **הַכֹּהֲנִים[40] מֻתָּרִין לֶאֱכֹל חֶלְקָם, בֵּין מִקָּדָשִׁים קַלִּים**
22 **בֵּין מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים, בְּכָל מַאֲכָל, וּלְשַׁנּוֹת בַּאֲכִילָתָן[41],**
23 **וּלְאָכְלָם צְלוּיִים שְׁלוּקִים[42] וּמְבֻשָּׁלִים[43], וְלָתֵת לְתוֹכָן**
24 **תַּבְלִין שֶׁל חֵלִין, אֲבָל לֹא תַּבְלִין שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁלֹּא**
25 **יָבִיאוּ אֶת הַתְּרוּמָה לִידֵי פִּסּוּל[44]. וְהָעֲצָמוֹת**
26 **הַנִּשְׁאָרוֹת[45] - מֻתָּרוֹת, וְעוֹשֶׂה אָדָם מֵהֶם כָּל כֵּלִים**
27 **שֶׁיִּרְצֶה.**

39) והיינו, בין צלי בין שלוק ובין מבושל, ולא כקרבן פסח, שאינו נאכל אלא צלי. ומה שנאמר באיל נזיר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל" - בישול לאו דווקא, אלא אף צלי ושלוק. 40) [עיקר החידוש בזה שמותר לשנות אפילו קדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לכהנים]. 41) כלומר, לא רק שמותר לאכלן בכל מאכל אלא גם רשאי לשנות, דהיינו שאם צלאו, יכול להוסיף עליו בתבלין וכן אם בשלו יכול אחר כך לשלקו או לצלאו. 42) מבושלים הרבה מאד עד שנימוחו. 43) בגמרא זבחים צא. למדו כן ממה שנאמר (במדבר יח, ח) "למשחה" - "לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים". ומה שכתב רבינו בפרק ט מהלכות ביכורים הלכה כב: "ואין הכהנים אוכלין המתנות אלא צלי בחרדל, שנאמר למשחה כדרך שאוכלים המלכים" - אין הכוונה שאינו אוכל אלא צלי, שהרי כאן מפורש שאוכל בין צלי בין שלוק ובין מבושל אלא הכוונה שאם הוא נהנה הנאה שווה בצלי ובמבושל ובשלוק, יאכל צלי שהוא דרך גדולה יותר. אבל אם נהנה מבישול ושילוק - אוכל מבושל ושלוק כדרכו. 44) שהרי זמן אכילת תרומה אינו מוגבל, ואילו זמן אכילת קדשים מוגבל הוא, ואחרי עבור זמן אכילת קדשים, הם נעשים נותר ונאסרו באכילה ואם ייתן לתוכם תבלין של תרומה, יאסרו גם התבלין, שהרי יש בהם טעם של בשר נותר. 45) והיינו, כשאין בעצמות שום דבר הראוי לאכילה.

28 **יא. הָיְתָה לָהֶם אֲכִילָה מוּעֶטֶת - אוֹכְלִין[46]**
29 **עִמָּהּ[47] חֵלִין וּתְרוּמוֹת, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נֶאֱכֶלֶת עִם**
30 **הַשָּׂבָע[48]. הָיְתָה לָהֶן אֲכִילָה מְרֻבָּה - אֵין אוֹכְלִין**
31 **עִמָּהּ חֵלִין וּתְרוּמָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה נֶאֱכֶלֶת**
32 **אֲכִילָה גַסָּה[49]. וְכֵן בִּשְׁיָרֵי הַמִּנָּחוֹת[50].**

46) כלומר, אם היו הקדשים הנאכלים מעט ואין בהם כדי

שביעה. 47) ועיין שם ברש"י ותוספות שנחלקו אם מותר לאכול החולין בעזרה, או שאוכלם מחוץ לעזרה. 48) על השובע, "דרך גדולה" (קרית ספר). ו"שלא יצא משולחן רבו רעב". 49) ואכילה גסה אינה אכילה. 50) ובתמורה שם על הפסוק (ויקרא ו, ט) "והנותרת ממנה (=מן המנחה) יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל במקום קדוש בחצר אוהל מועד יאכלוה" אמרו: "יאכלו מה תלמוד לומר, מלמד שאם הייתה אכילה מועטת אוכלין עימה חולין ותרומה כדי שתהא נאכלת על השובע, יאכלוה מה תלמוד לומר, שאם הייתה אכילה מרובה אין אוכלין עימה חולין ותרומה, כדי שלא תהא נאכלת על הגסה".

1 **יב. אֵין מְבַשְּׁלִין חַטָּאת אוֹ אָשָׁם[51] עִם מוּרָם מִתּוֹדָה**
2 **אוֹ מֵאֵיל נָזִיר[52], מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט בְּאוֹכְלֵיהֶן[53] וּבִמְקוֹם**
3 **אֲכִילָתָן[54]. וְלֹא מוּרָם מִתּוֹדָה וּמֵאֵיל נָזִיר עִם בְּכוֹר**
4 **אוֹ עִם חָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים[55], מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט זְמַן**
5 **אֲכִילָתָן[56]. וְלֹא מוּרָם מִשְּׁלָמִים שֶׁל אֶמֶשׁ[57] עִם**
6 **חַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁל יוֹם, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט בְּאוֹכְלֵיהֶן[58]**
7 **וּבִמְקוֹם אֲכִילָתָן[59] וּבִזְמַן אֲכִילָתָן[60]. אֲבָל חַטָּאת**
8 **וְאָשָׁם מִתְּבַשְּׁלִין זֶה עִם זֶה[61], וְתוֹדָה וְאֵיל נָזִיר זֶה**
9 **עִם זֶה[62], וְהַבְּכוֹר וְחָזֶה וָשׁוֹק זֶה עִם זֶה[63]. חֲתִיכָה**
10 **שֶׁל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[64] אוֹ שֶׁל פִּגּוּל[65] אוֹ נוֹתָר[66]**
11 **שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה עִם חֲתִיכוֹת אֲחֵרוֹת[67] - אוֹתָן הַחֲתִיכוֹת**
12 **אֲסוּרוֹת לְזָרִים וּמֻתָּרוֹת לְכֹהֲנִים[68].**

51) שאינם נאכלין אלא לזכרי כהונה, ובעזרה. 52) שנאכלין לזכרים ונקבות בכל העיר. 53) של מורם מתודה ואיל נזיר, שאין הנשים אוכלות אותם בגלל טעם החטאת והאשם אשר בהם. 54) שלא יוכלו לאוכלם בכל העיר, בגלל החטאת והאשם. אבל מזמן אכילתם אינו ממעט, שהרי כולם אינם נאכלים אלא ליום ולילה. ועל אחת כמה וכמה שאין לבשל החטאת והאשם עם השלמים, שממעט גם בזמן אכילתו, שהרי השלמים נאכלים לשני ימים ולילה. 55) [הוא הדין שאסור לבשל בשר תודה ואיל נזיר עם בשר של שלמים, אלא שכיוון שדובר פה גם בחטאת ואשם, שאינם נאכלים אלא לכהנים, נקט גם מורם מתודה ואיל נזיר ומשלמים, שהם לכהנים]. 56) שהרי מורם מתודה ואיל נזיר נאכלין ליום ולילה, והבכור והשלמים נאכלין לשני ימים ולילה. אבל באוכלים ובמקום האכילה הם שווים, כי כולם נאכלים בכל העיר לזכרים ולנקבות. 57) שעבר יום ולילה ונשאר רק יום אחד לאכילה. 58) של השלמים. כי החטאת והאשם אינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, ואילו המורם מהשלמים נאכלים גם לזכרים וגם לנקבות, כנ"ל. 59) של השלמים, שהחטאת והאשם אינם נאכלים אלא בעזרה ואילו השלמים נאכלים בכל העיר. 60) של החטאת והאשם, שהם נאכלים ליום ולילה, ואילו השלמים של אמש אחרי שעברו עליו יום ולילה לא נשאר מזמן אכילתן אלא יום אחד בלבד. 61) לפי שדינם שווה. 62) שדינם שווה. 63) שאף הם דינם שווה. 64) ערלה פרק ב משנה טז, כדעת תנא קמא, ולא כרבי שמעון האומר שגם לזרים מותרות. 65) כלומר, חתיכה זו של קדשי קדשים הייתה של פיגול וכן "או נותר" שבסמוך, היינו, שחתיכה זו של קדשי קדשים הייתה נותר, אבל קדשים קלים שהם פיגול או נותר שנתבשלו עם החתיכות - אותן החתיכות מותרות גם לזרים וגם לכהנים. 66) ["נותר" זה אינו הנותר שבכל מקום אלא המדובר שחשב בשעת העבודה לאכלו חוץ לזמנו, שהוא פיגול, ו"פיגול" שלמעלה הוא שחשב בשעת העבודה לאכלו חוץ למקומו]. 67) של חולין או של קדשים קלים. [והמדובר כשהיה בהן כדי ביטול, דהיינו מאה כנגד האיסור, שביטול קדשים - במאה]. והמדובר כשהכירו את החתיכה האסורה והוציאוה, באופן שאין כאן בעיה של "חתיכה הראוייה להתכבד" שאינה בטלה בתערובת. 68) [כן כתב רבינו גם בהלכות פסולי המוקדשין (שם הלכה כד) שחתיכה של חטאת [טהורה] או פרוסה של לחם הפנים טהור שנתערבו במאה חתיכות של חולין הרי אלו לא יעלו, אלא יאכל הכל לכהנים (שאין כאן אלא הפסד מועט - ואף על פי שתרומה עולה במאה ואחד אף על פי שגם שם אינו אלא הפסד מועט - בקדשים החמירו)].

13 **יג. בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אוֹ בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים**
14 **שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם בְּשַׂר תַּאֲוָה - הֲרֵי[69] בְּשַׂר הַתַּאֲוָה אָסוּר**
15 **לִטְמֵאִים וּמֻתָּר לִטְהוֹרִים[70].**

69) בשר חולין. 70) כלומר, "אם היה בשר קדשי קדשים (הוא) זה שנתבשל עם בשר תאווה, אוכלין הכל טהורי הכהנים וכו'. ואם יהיה בשר קדשים קלים שנתבשל עם בשר תאווה, אוכלין הכל טהורי זרים ולא נחוש בזה העניין ודומה לו לאחד משישים כיוון שהכל מותר ואין שם דבר ייאסר אכילתו".

16 **יד. נֶאֱמַר בְּעוֹלָה: עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ**
17 **יִהְיֶה; וְנֶאֱמַר בְּחַטָּאת: הַכֹּהֵן הַמְּחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה;**
18 **וְנֶאֱמַר בְּאָשָׁם: הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ לוֹ יִהְיֶה; וְנֶאֱמַר**
19 **בִּשְׁלָמִים: לַכֹּהֵן הַזֹּרֵק אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה;**
20 **וְנֶאֱמַר בְּמִנְחָה: הַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ יִהְיֶה. אֵין**
21 **הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּכָל אֵלּוּ אֶלָּא בָּרָאוּי: שֶׁהַכֹּהֵן הָרָאוּי**
22 **לָעֲבוֹדָה[71] - זֶהוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק לֶאֱכֹל; וּמִי שֶׁאֵינוֹ**
23 **רָאוּי בִּשְׁעַת הַקָּרְבָּן, כְּגוֹן שֶׁהָיָה טָמֵא - אֵין לוֹ חֵלֶק**
24 **לֶאֱכֹל אֲפִלּוּ כְּשֶׁיִּטְהַר לָעֶרֶב. אֲבָל לְעִנְיַן חֲלֻקָּה -**
25 **הַכֹּל לְאַנְשֵׁי בֵּית אָב[72] שֶׁמַּקְרִיבִין בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְכֻלָּם**
26 **חוֹלְקִים בְּכָל קָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ אִישׁ כְּאָחִיו, בֵּין זֶה**
27 **שֶׁהִקְרִיב בֵּין אָחִיו שֶׁעִמּוֹ בַּמִּקְדָּשׁ שֶׁלֹּא הִקְרִיב[73].**

71) אף על פי שלא עבד. והמדובר כשראוי גם לאכילת קדשים. 72) ספרא שם. [ומה שאמרו (זבחים צט.) "והרי משמרה כולה דאין מחטין (=זורקים הדם על גבי המזבח) ואוכלים", לא אמרו כן אלא להיתר אכילה, שהרי בתחילת הסוגיא שם לא דיברו על חלוקה, וראה בלחם משנה. ומה שאמרו בפסחים נז. שתיקנו שיחלקו בערב שבת לכל המשמר (ולשון הגמרא "דאתיין כולהו משמרות", לאו דווקא) - אין זה אלא בעורות, אבל בבשר אי אפשר לתקן כן, שהרי ייפסל בנותר]. 73) אלא שראוי להקריב.

טו. וְלָמָּה חָלַק הַכָּתוּב בַּמִּנָחוֹת בֵּין מִנְחוֹת הָאֲפוּיוֹת וּמִנְחַת הַסֹּלֶת? שֶׁהֲרֵי בָּאֲפוּיוֹת הוּא אוֹמֵר: כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר, לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה[74]; וּבְמִנְחַת הַסֹּלֶת הוּא אוֹמֵר: וְכָל מִנְחָה בְלוּלָה בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה, לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו[75]. שֶׁהָאֲפוּיָה, כְּשֶׁחוֹלְקִין אוֹתָהּ אַנְשֵׁי בֵית אָב, כֹּל שֶׁיַּגִּיעַ לוֹ חֶלְקוֹ, אֲפִלּוּ כְּזַיִת פַּת - הֲרֵי הוּא רָאוּי לוֹ, שֶׁהֲרֵי אוֹכְלוֹ מִיָּד; אֲבָל הַסֹּלֶת, אִם יְחַלְּקוּהָ בֵּינֵיהֶן, נִמְצָא מַגִּיעַ לָזֶה מְלֹא כַּפּוֹ סֹלֶת אוֹ פָּחוֹת, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֹא לְלוּשׁ אוֹתוֹ וְלֹא לֶאֱפוֹתוֹ, לְפִיכָךְ הָיָה עוֹלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁיַּחְלְקוּ מִנְחָה כְּנֶגֶד מִנְחָה[76], וְלֹא יַחְלְקוּ מִנְחָה זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ עַל כָּל אַנְשֵׁי בֵית אָב; הֲצְרַךְ הַכָּתוּב לוֹמַר בָּהּ: לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו - לוֹמַר שֶׁיַּחְלְקוּהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין חוֹלְקִין מִנְחָה כְּנֶגֶד מִנְחָה, אֲפִלּוּ מַעֲשֵׂה מַחֲבַת כְּנֶגֶד מַעֲשֵׂה מַחֲבַת אוֹ סֹלֶת כְּנֶגֶד סֹלֶת; אֶלָּא כָּל אַחַת וְאַחַת חוֹלְקִין שְׁיָרֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

74) שהיה נראה שכל המנחה שייכת לכהן המקריב. 75) שמכאן למדו שהיא נחלקת לכל אנשי בית אב, ולא אמרה התורה דין חלוקה במנחת סולת. 76) כלומר, מנחה שלמה, שאם היו עשרים כהנים בבית אב והיו שם עשרים מנחות, יקבל כל אחד מנחה שלמה, ולא שכל אחד ואחד יקבל חלק אחד מעשרים מכל מנחה ומנחה.

טז. וְכֵן אֵין חוֹלְקִין עוֹף כְּנֶגֶד עוֹף[77], וְלֹא חַטָּאת כְּנֶגֶד חַטָּאת, וְלֹא חָזֶה וְשׁוֹק כְּנֶגֶד חָזֶה וְשׁוֹק[78]; אֶלָּא כָּל חֵלֶק וָחֵלֶק חוֹלְקִין אוֹתוֹ בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה.

77) היינו חטאת העוף הנאכלת לזכרי כהונה. 78) (ויקרא ז, י־יב) איש כאחיו - וסמיך ליה ואם על תודה, כשם שאין חולקין בקדשי קדשים כך אין חולקים בקדשים קלים".

יז. אֵין הַקָּטָן חוֹלֵק[79] אֲפִלּוּ בְּקָדָשִׁים קַלִּים[80], אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהַאֲכִילוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[81]. וְכֵן אִשָּׁה וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵין חוֹלְקִים לָהֶם בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ כְּלָל[82], שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ כְּאָחִיו[83]. אֲבָל בַּעַל מוּם, בֵּין קָבוּעַ בֵּין עוֹבֵר, בֵּין שֶׁנּוֹלַד בְּמוּמוֹ בֵּין שֶׁהָיָה תָּמִים וְנִפְסָל[84] - חוֹלֵק[85] וְאוֹכֵל; שֶׁנֶּאֱמַר: לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים[86] וְגוֹמֵר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לַאֲכִילָה[87]. אֲבָל אִם הָיָה טָמֵא - אֵינוֹ חוֹלֵק לֶאֱכֹל לָעֶרֶב.

79) כלומר, אין לו חלק במתנות כהונה, משום שנאמר (שם ז, י) "איש כאחיו" ודרשו (קידושין ומנחות וספרא שם) "איש חולק וכו' ואין הקטן חולק וכו'". 80) שהרי הפסוק "איש כאחיו", שממנו למדו חלוקת קדשים ושאין הקטן חולק - מדבר גם בקדשים קלים. 81) זבחים צט. "הרי קטן דאינו ראוי לחיטוי - ואוכל", וכתב רש"י שם בדיבור המתחיל קטן: "דאמרינן במנחות (עג.) איש כאחיו, איש חולק ואין קטן חולק ומדמעיט ליה מחלוקה מכלל דאכיל, ועוד כל זכר כתיב" (ויקרא ו, יא; ז, ו). והרי הפסוק הראשון מדבר במנחה והפסוק השני במנחה ובאשם, ושניהם קדשי קדשים. 82) כלומר, לא רק בקדשי קדשים שאסורים בהם באכילה - אינם חולקים, אלא אפילו בקדשים קלים שמותרים להם באכילה, אינם חולקים בהם, כדין הקטן. 83) עיקר הלימוד הוא מתחילת הפסוק: "לכל בני אהרן" - "בני אהרן ולא בנות אהרן". 84) ונתרבה ממה שכתוב (ויקרא ז, ו) אצל אשם "כל זכר בכהנים יאכלנו". 85) יש לו חלק. 86) בזבחים שם למדו מפסוק זה שבעל מום אוכל בקדשים, ואילו זכות חלוקה בקדשים למדו ממה שנאמר שלש פעמים "כל זכר": א) אצל מנחה (שם ו, יא); ב) אצל חטאת (שם, כב); ג) אצל אשם (שם ז, ו), אנו למדים מפסוק אחד כי בעל מום חולק, אף כי אינו ראוי לעבודה. ומפסוק שני - כי גם הנולד במומו חולק, ומהפסוק השלישי - כי גם בעל מום קבוע בכלל זה. 87) בזבחים צט. "בעי ריש לקיש בעל מום והוא טמא מהו שיחלקו לו כיוון דלא חזי ורחמנא רבייה לא שנא מה לי טמא מה לי בעל מום, או דלמא ראוי לאכילה חולק שאינו ראוי לאכילה אינו חולק, אמר רבה תא שמע כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול בערב, שמע מינה ראוי לאכילה בעינן, שמע מינה".

יח. וְכֹהֵן גָּדוֹל אוֹכֵל[88] שֶׁלֹּא בַּחֲלֻקָּה, אֶלָּא נוֹטֵל כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[89].

88) בקדשי המקדש אבל לא בקדשי הגבול. 89) בספרא פרשת צו פרשה ב הלכה ח על מה שנאמר (ויקרא ו, ט) "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו", דרשו: "לאהרן ובניו", לאהרן תחילה ואחר כך לבניו, לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת, מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת אף בניו כהנים גדולים אוכלים שלא במחלוקת".

יט. כָּל הָרָאוּי לַאֲכִילַת הַקֳּדָשִׁים[90] בִּשְׁעַת הֶקְרֵבָן - חוֹלֵק לֶאֱכֹל; וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֶאֱכֹל בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָאוּי לָעֲבוֹדָה[91] וַהֲרֵי הוּא רָאוּי לֶאֱכֹל לָעֶרֶב - אֵין חוֹלֵק כְּדֵי לְהַנִּיחַ חֶלְקוֹ לָעֶרֶב. כֵּיצַד? טְבוּל יוֹם[92] וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים[93] וְהָאוֹנֵן[94] בְּיוֹם הַקְּבוּרָה[95], בֵּין כֹּהֵן גָּדוֹל[96] בֵּין כֹּהֵן הֶדְיוֹט, אֵין חוֹלְקִין לֶאֱכֹל לָעֶרֶב.

90) [נוסף למה שהוא ראוי לעבודה (למעלה הלכה יד) ואם כן קטן שאינו ראוי לעבודה, אף על פי שהוא ראוי לאכילה - אינו חולק. ולא הוצרך רבינו למעטו, שהרי ממילא הוא ממועט, והוא הדין לאשה ואנדרוגינוס, ועיין בלחם משנה]. 91) כגון כהן גדול אונן, וטמא שראוי בקרבנות צבור (להלן הלכה כג), וכגון שהקריבו הטהורים, אבל בהקריבו הטמאים אינו נאכל כלל, אלא נשרף כשאר קדשים שנטמאו. 92) כל שנטמא בטומאה מן התורה וטבל ועדיין לא העריב שמש. 93) כגון הזב, הזבה, היולדת והמצורע שטבלו והעריב שמשן ולא הביאו כפרתן (=קרבן טהרה), 94) "אונן נקרא האדם, שימות לו מת שחייב עליו אבלות, ויום המיתה בלבד הוא אונן מדאורייתא, ואסור לו לאכול

בקדשים כל זמן שהוא באנינות. 95) היינו כשיום הקבורה אינו ביום המיתה, שאז אינו אונן בלילה שלאחריו אפילו מדרבנן. 96) אף על פי שהוא מקריב.

כ. כֹּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֶאֱכֹל - אֵינוֹ רָאוּי לַעֲבֹד; חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל הָאוֹנֵן, שֶׁהוּא מַקְרִיב וְאֵינוֹ אוֹכֵל[97], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַעֲבֹד - אֵינוֹ רָאוּי לֶאֱכֹל; חוּץ מִבַּעַל מוּם, שֶׁהֲרֵי נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה[98].

97) והטעם בזה "משום שנאמר (ויקרא כא, יב בכהן גדול) ומן המקדש לא יצא ולא יחלל, כלומר ישב, ויעבוד עבודה שהיה עוסק בה ואינה מתחללת", ו"אסור לאכול בקדשים משום שנאמר (שם י, יט באהרן הכהן הגדול) ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (שם הלכה ח). וטמא שמקריב בקרבנות צבור ואינו אוכל (ראה השגת הראב"ד) אינו משום שהוא פסול, אלא מחמת שהקרבן נטמא ואינו ראוי לאכילה. 98) ויקרא ו, כב, "כל זכר בכהנים" לרבות בעל מום.

כא. כֹּל שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בַּבָּשָׂר - אֵין לוֹ חֵלֶק בָּעוֹרוֹת[99]. אֲפִלּוּ טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת דָּמִים וְטָהוֹר בִּשְׁעַת הֶקְטֵר חֲלָבִים[100] - אֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר[101]. שֶׁנֶּאֱמַר: הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן, לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה - עַד שֶׁיִּהְיֶה טָהוֹר וְרָאוּי לָעֲבוֹדָה מִשְּׁעַת זְרִיקָה עַד אַחַר הֶקְטֵר חֲלָבִים[102].

99) ולמדו זאת בספרא פרשת צו פרק ט הלכה ה ממה שנאמר (ויקרא ז, ח) "עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה - פרט לטבול יום ולמחוסר כיפורים ולאונן". 100) כלומר, בלילה. שטבל והעריב השמש. 101) להשמיענו שצריך "שיהיה טהור וראוי לעבודה משעת זריקה עד אחר הקטר חלבים". למעט מי שהיה טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטרה. 102) למעט מי שהיה טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטר חלבים.

כב. נִטְמָא אַחַר זְרִיקָה וְטָבַל, וַהֲרֵי הוּא טָהוֹר אַף בִּשְׁעַת הֶקְטֵר חֲלָבִים - הַדָּבָר סָפֵק אִם חוֹלֵק אִם אֵינוֹ חוֹלֵק. לְפִיכָךְ, אִם תָּפַס - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

כג. קָרְבַּן צִבּוּר הַבָּא בְּטֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַטְּמֵאִים מַקְרִיבִין אוֹתוֹ[103] - אֵין חוֹלְקִין עִם הַטְּהוֹרִין לֶאֱכֹל לָעֶרֶב, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לַאֲכִילָה[104].

103) כלומר, ראויין להקריב אותו, אבל למעשה לא הקריבוהו אלא הטהורים, שאם הקריבו הטמאים, אין הקרבן נאכל אלא נשרף כשאר הקרבנות שנטמאו. 104) בזבחים צט. "בעי רב אושעיא טמא בקרבנות צבור (=שהקריבוהו טהורים) מהו שיחלקו לו, מי אמרינן המחטא אמר רחמנא, והאי נמי מחטא הוא, או דלמא ראוי לאכילה חולק, שאין ראוי לאכילה אינו חולק, אמר רבינא תא שמע כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול לערב, שמע מינה ראוי לאכילה בעינן שמע מינה".

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבוארו בו איסורי אכילת בשר עולה ואיסורי שאר הקרבנות גם לכהנים, ובשר קדשי קדשים לזר.

א. כָּל הָאוֹכֵל[2] כְּזַיִת[3] מִבְּשַׂר הָעוֹלָה, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמָהּ[4] בֵּין לְאַחַר זְרִיקַת דָּמָהּ - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוֹכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְגוֹמֵר וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[5], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה[6] לְאוֹכֵל בְּשַׂר הָעוֹלָה.

2) בין כהן ובין ישראל (רש"י במכות יז:). 3) אף־על־פי שכתב רבינו בספר המצוות (לא־תעשה קמו) כי הלאו הזה של "לא תוכל לאכול וגו'" הוא האזהרה לכל מועל (וכן כתב הכסף־משנה כאן, והמשנה־למלך בפ"א מהלכות מעילה הלכה ג), ובמעילה אין שיעור של כזית אלא שוה פרוטה (הלכות מעילה שם הלכה א) — עולה לאחר שחיטה שאינה ראויה לכלום, אלא להקרבה על גבי מזבח, אין לה ערך של ממון כלל, ולפיכך דנו בה בשיעור כזית ככל איסורי המאכלות ולא בשוה פרוטה (ראה במנחת־חינוך מצוה תמז). 4) מה־שאין־כן בקדשים הנאכלים, ראה להלן הלכה ד. 5) בספרי פ' ראה (לדרים יב, יז) ומכות יז. 6) "נדריך זה עולה" (שם ושם).

ב. וְחֶלְבָּהּ וּבְשָׂרָהּ וְסָלְתָּהּ וְשַׁמְנָהּ וְיַיִן שֶׁל נְסָכֶיהָ[7] - חֲמִשְׁתָּן מִצְטָרְפִין לִכְזַיִת[8].

7) כי קרבן עולה טעון נסכים (למעלה פ"ב הלכה ב) ומנחת נסכים נשרפת כולה על המזבח, והיין מתנסך על המזבח ויורד לשיתין (שם הלכה א). 8) להלקותו. מעילה טו: במשנה: "חמשה דברים בעולה, מצטרפין זה עם זה", ופירש שם רבינו, וכן רש"י שם שמצטרפין גם לענין מעילה, שאם אכל מכולם כזית אחד הרי זה מעל, וחייב מלקות, וכן פירש"י שם. ואף־על־פי שיין שיעורו תמיד ברביעית, אין זה אלא בשתיה. אבל בדרך אכילה, כגון ששרה פתו ביין — שיעורו בכזית (תוספות זבחים קט. ד"ה עולה, וראה במנחת־חינוך מצוה קמח).

ג. וְכֵן הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִכָּל הָאֵמוּרִין[9], בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה, בֵּין כֹּהֵן בֵּין יִשְׂרָאֵל[10] - לוֹקֶה. שֶׁהָאֵמוּרִין כָּלִיל לַמִּזְבֵּחַ כְּכָל הָעוֹלָה[11], וַהֲרֵי נֶאֱמַר בְּמִנְחַת כֹּהֲנִים: כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל; כֹּל שֶׁהוּא כָּלִיל לַמִּזְבֵּחַ - אֲכִילָתוֹ בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְלוֹקִין עָלָיו בִּכְזַיִת[12]. וְכֵן הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[13] - לוֹקֶה[14]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵאָכֵל, בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף[15].

9) האימורים של כל הקרבנות ולא רק של עולה. 10) ראה ברייתא מנחות עד: המובא בדברינו להלן בהמשך ההלכה. 11) ראה לחם־משנה למעלה ה"א. 12) כלומר, נוסף על איסור מעילה (ראה למעלה הלכה א, ולהלן פ"א ופ"ב מהלכות מעילה), לוקה גם על כל לאו של "כליל תהיה לא תאכל". מקור הדברים במנחות עד. עד: "בעא רבינא, כהן שאכל מן האימורין מהו, לאו דזרות (=וזר לא יאכל קודש

– שמות כט, לג) לא קמיבעיא לי (=שאינו חייב (ודלא כפירש"י), שלא נאמר הלאו הזה אלא בדבר הנאכל לכהנים, אבל אימורים שאינן נאכלים לכהנים, אין בהם הלאו של "וזר לא יאכל קודש", ראה מכות יח. ובתוספות מנחות שם – הר המוריה, וראה להלן הלכה ח), כי קמיבעיא לי לאו דכליל תהיה, מאי (מי הוי כהן חייב משום לאו דכליל תהיה, כמו שהוא חייב על אכילת מנחת כהן – רש"י), אמר רב אהרן לרבינא, תא שמע, דתניא רבי אליעזר אומר כל שהוא בכליל תהיה, ליתן לא־תעשה על אכילתו". וראה גם מכות יח: וספרא צו פרק ה הלכה ד. 13) שאינן בכלל כליל תהיה, שהרי אינם נקרבות על המזבח אלא נשרפות בבית הדשן (למעלה פ"ז הלכות ב־ד, וראה לחם־משנה למעלה הלכה א, ומשנה־למלך כאן ובפ"א מהלכות מעילה הלכה ג). 14) כלומר, נוסף על זה שלוקה מטעם מעילה (ראה להלן פ"א מהלכות מעילה הלכה ג, ופ"ב שם הלכה ד). 15) ספרא צו פ"ח הלכה ה, ופסחים פג. וזבחים פב.

ד. כָּל הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר הַקֳּדָשִׁים, אֲפִלּוּ קָדָשִׁים קַלִּים, קֹדֶם זְרִיקַת דָּמָם[16] - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֹאכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְנִדְבֹתֶיךָ. כְּלוֹמַר, לֹא תֹּאכַל לֶאֱכֹל נִדְבוֹתֶיךָ בִּשְׁעָרֶיךָ קֹדֶם שֶׁזּוֹרְקִין דָּמָן בְּשַׁעֲרֵי הַמָּקוֹם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[17], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְאוֹכֵל תּוֹדָה אוֹ שְׁלָמִים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קָדָשִׁים, בֵּין קַלִּים בֵּין חֲמוּרִים[18]. וְשִׁשָּׁה דְּבָרִים שֶׁבַּתּוֹדָה, שֶׁהֵם: הַחֵלֶב וְהַבָּשָׂר, וְהַסֹּלֶת[19] וְהַשֶּׁמֶן וְהַיַּיִן, וְהַלֶּחֶם - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין לִכְזַיִת[20].

16) שאין בהם דין מעילה, ראה להלן פ"ב מהלכות מעילה הלכה א. 17) מכות יז. וספרי ראה (לדברים שם). 18) במכות שם אמרו, כי בכור וחטאת ואשם ועולה נלמדים בקל־וחומר מתודה ושלמים. 19) שהרי התודה טעונה נסכים (מנחות צ:). 20) משנה במעילה טו: "חמשה דברים בעולה, מצטרפין זה עם זה וכו'. וששה בתודה, הבשר והחלב והסולת והיין והשמן והלחם".

ה. כָּל הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֹּאכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[21], שֶׁזּוֹ[22] אַזְהָרָה לְאוֹכֵל מִבְּשַׂר חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת חוּץ לָעֲזָרָה. וְהוּא הַדִּין לְאוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[23], שֶׁהוּא לוֹקֶה; שֶׁחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם לְקָדָשִׁים קַלִּים כְּחוֹמַת הָעֲזָרָה לְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים. וְאֶחָד בְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם אוֹ שְׁיָרֵי מְנָחוֹת[24].

21) מכות וספרי שם. 22) בקרך וצאנך. ולא כתב רבינו שלוקה גם משום "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (ראה להלן הלכה ו), לפי שיתכן כי הבשר לא יצא חוץ לעזרה, אלא הוא עמד בחוץ והכניס ראשו בפנים. ורק על ר' שמעון שמנה חמש מלקיות בזר שאכל מן העולה לפני זריקה, מקשה הגמרא (מכות יח.) למה לא מנה גם לאו של "ובשר בשדה", לחייבו בשש מלקיות, וראה בלחם־משנה. 23) מכות יז. במשנה וספרי שם. ובגמרא שם: "ונדבותיך זו תודה ושלמים". 24) ראה למעלה פ"י הלכה ג, כי "אין החטאת והאשם ושירי מנחות נאכלים אלא לזכרי כהונה בעזרה".

ו. בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה, וּבְשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם - נִפְסַל וְנֶאֱסַר לְעוֹלָם[25], וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לִמְקוֹמוֹ - אָסוּר לְאָכְלוֹ[26]. וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת - לוֹקֶה[27]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ - כֵּיוָן שֶׁיָּצָא בָּשָׂר חוּץ לִמְחִיצָתוֹ נַעֲשָׂה כִּטְרֵפָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[28].

25) חולין סח: מכות יח. זבחים פב. 26) חולין שם. 27) מכות שם. כלומר, בין אם חזר למקומו ובין לא חזר למקומו. 28) פ"ה הלכה ט.

ז. נִכְנָס[29] בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים[30] לַהֵיכָל - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

29) זבחים פב: 30) כלומר, בשר קדשי קדשים בוודאי אינו נפסל, שהרי בשעת הדחק, גם ההיכל הוא מקום אכילה (זבחים סג. ולמעלה פ"י הלכה ג), אלא אפילו קדשים קלים שהבעלים הישראלים האוכלים אותם אסורים ליכנס להיכל לאכלן – גם הם אם נכנס הבשר שלהם להיכל הרי הוא כשר, שהרי אמר ר' יוחנן (זבחים סג.) "שלמים ששחטן בהיכל כשרים, שנאמר (ויקרא ג, ב) ושחטו פתח אהל מועד, ולא יהא טפל חמור מן העיקר" (ראה למעלה פ"ה הלכה ד). הרי שאם נכנס בשר קדשים קלים להיכל הוא כשר, וראה גם שם פב: "בשר הנכנס לפנים כשר", ולא חילקו בין קדשי קדשים לבין קדשים קלים.

ח. זָר[31] שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בָּעֲזָרָה אַחַר זְרִיקַת דָּמִים - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם וְגוֹמֵר, וְזָר לֹא יֹאכַל וְגוֹמֵר; בַּמָּקוֹם שֶׁהַכֹּהֵן אוֹכֵל[32] וּבָעֵת שֶׁרָאוּי לֶאֱכֹל[33], אִם אָכְלוּ שָׁם הַזָּר - לוֹקֶה[34]. אֲבָל אִם אָכַל הַזָּר בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בַּחוּץ - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל בַּחוּץ[35], לֹא מִשּׁוּם זָר שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ[36], שֶׁהֲרֵי אֵינָם רְאוּיִין שָׁם לַכֹּהֲנִים[37]. וְכֵן אִם אָכְלָן בָּעֲזָרָה קֹדֶם זְרִיקָה - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל קֹדֶם זְרִיקָה בִּלְבַד, לֹא מִשּׁוּם זָרוּת[38].

31) מכות יח: 32) בעזרה. 33) אחרי זריקת הדמים. 34) במכות שם: "איתמר, אמר רב גידל אמר רב, זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה פטור. מאי טעמא, דאמר קרא, ואכלו אותם אשר כופר בהם, כל היכא דקרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם, קרינן ביה וזר לא יאכל קודש. וכל היכא דלא קרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם, לא קרינן ביה וזר לא יאכל". ומכאן שגם מחוץ לעזרה הוא פטור, לפי שאין שם "ואכלו אותם אשר כופר בהם", וראה גם שם יח. "זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה, לר' שמעון לוקה חמש. ולילקי נמי משום וזר לא יאכל כי

קודש הם, הני מילי היכא דלכהנים חזי, הכא דלכהנים נמי לא חזי", ראה בהמשך ההלכה. 35) ראה למעלה הלכה ה. 36) שם יח. 37) ראה למעלה הלכה ד. 38) דברי רב גידל שם.

1 **ט. זָר[39] שֶׁאָכַל כְּזַיִת מֵחַטַּאת הָעוֹף[40] - לוֹקֶה שְׁתַּיִם:**
2 **אַחַת מִשּׁוּם זָר שֶׁאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ, וְאַחַת מִשּׁוּם אוֹכֵל**
3 **נְבֵלָה. שֶׁכָּל מְלִיקָה נְבֵלָה הִיא, וּכְשֶׁהֵתִּירָה - לַכֹּהֲנִים**
4 **הֵתִּירָה[41], לֹא לְזָרִים; וַהֲרֵי הֵן שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִין**
5 **כְּאֶחָד[42], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43].**

39) יבמות לב: כר' חייא. 40) לאחר הזאה ומיצוי (ראה למעלה פ"ז הלכות ו־ז), אבל לפני כן אינו לוקה על איסור זרות (ראה למעלה הלכה ח). 41) שם בגמרא. וראה למעלה פ"ז שם. 42) כלומר, מיד אחד הזאה ומיצוי, שאז פקע איסור מעילה (כי אין מעילה בדבר הנאכל) — חלים שני האיסורים הנ"ל, של זרות ונבלה כאחד (יבמות שם, ועיין שם ברש"י ותוספות). 43) בפי"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה ח. וראה גם להלן פ"ד מהלכות שגגות הלכה א.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר בו המנחות הבאות עם הקרבן, והבאות בפני עצמן, וכמה הן.

6 **א. הַמְּנָחוֹת הֵם מִן הַקָּרְבָּנוֹת[2]. וְהַמְּנָחוֹת הַבָּאוֹת**
7 **בִּפְנֵי עַצְמָן וְאֵינָן בָּאוֹת מִשּׁוּם נְסָכִים - מֵהֶם מִנְחַת**
8 **צִבּוּר, וּמֵהֶם מִנְחַת יָחִיד[3].**

2) שהרי נאמר בהן (ויקרא ו, ז) לשון הקרבה ('קרית ספר'). ויש לפרש עוד כי הם קרבנות עצמן ואינן טפילות לקרבן אחר כמו מנחת הנסכים הבאה עם הקרבנות, ראה למעלה פ"ב ה"א שנשרפת כולה, עיי"ש. וראה להלן בסמוך. 3) מבואר להלן ה"ג־ד בדברי רבינו.

9 **ב. וְכָל הַמְּנָחוֹת סֹלֶת[4] חִטִּין[5]; חוּץ מִמִּנְחַת סוֹטָה[6]**
10 **וְעֹמֶר הַתְּנוּפָה[7], שֶׁהֵם מִן הַשְּׂעוֹרִים.**

4) סוטה טו, א. והוא קמח מנופה ונקי מפסולת. 5) משנה, שם יד, א: "כל המנחות באות מן החיטים, וזו (= מנחת סוטה) באה מן השעורים". 6) שבאה שעורים וקמח בלתי מנופה (משנה, שם). וראה פ"ג מהל' סוטה הי"ב. 7) הקרב ביום שני של פסח שהוא יום טז בניסן, והוא נזכר בספר ויקרא (ב, יד וכג, י. וראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"ג). והוא בא מן השעורים (משנה, שם), ואף־על־פי־כן הוא בא "גרש", כלומר, מנופה ונקי מכל פסולת (שם), וראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין שם הי"ב.

11 **ג. שָׁלֹשׁ מְנָחוֹת לַצִּבּוּר: עֹמֶר הַתְּנוּפָה. וְהוּא קָרֵב**
12 **לַמִּזְבֵּחַ[8], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[9]. וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁמְּבִיאִין בְּיוֹם**
13 **עֲצֶרֶת[10]. וְאֵלּוּ[11] נִקְרָאוּ מִנְחָה[12], וְאֵינָן קְרֵבִין לְגַבֵּי**
14 **הַמִּזְבֵּחַ[13], וְהֵן חָמֵץ[14]. וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: קָרְבַּן רֵאשִׁית**
15 **תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַה', וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ[15]. וְהַמִּנְחָה**
16 **הַשְּׁלִישִׁית הוּא לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל שַׁבָּת[16].**

17 **וְאֵינוֹ קָרֵב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[17], אֶלָּא כֻּלּוֹ נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[18],**
18 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[19].**

8) כלומר, מקטירים ממנה את הקומץ, על המזבח, ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ב. 9) בהל' תמידין ומוספין, שם. 10) ראה ויקרא כג, טז־יז. וראה בפ"ח מהל' תמידין ומוספין ה"א. 11) שתי הלחם. 12) מנחות מו, ב. שכן נאמר (שם, טז) "והקרבתם מנחה חדשה לה'", ועוד נאמר (במדבר כח, כו) "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה'". 13) כלומר, אין מהם לאישי המזבח ('סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פי"ג ה"ח). וראה להלן פ"ח מהל' תמידין ומוספין הי"א. 14) משנה, מנחות נב, ב: "כל המנחות באות מצה, חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם, שהן באות חמץ", שכן נאמר (שם כג, יז) "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרונים סולת תהיינה חמץ תאפינה". 15) ואמרו במנחות נח, א - כי פסוק זה מדבר בשתי הלחם. 16) ויקרא כד, ה־ח. וראה בפ"ה מהל' תמידין ומוספין והם נקראים מנחות, כמו שנראה במשנה מנחות נט, א וסא, א. ובגמרא שם נז, א. ראה להלן הי"ט. וראה עוד ברש"י על התורה (שם, ט) וב'תוספות יום־טוב' מנחות פ"ה מ"ג. 17) כלומר, אינו טעון הגשה למזבח (מנחות סא. במשנה), ואין ממנו לאישי המזבח ('סיפרא' שם). 18) שנאמר (שם, ט) "והיתה לאהרן ולבניו ואכלוהו במקום קדוש". 19) להלן בפ"ד מהל' תמידין ומוספין ה"י־יב, ובפ"ה שם ה"ה.

19 **ד. וְתִשַּׁע מִנְחוֹת הַיָּחִיד, וְכֻלָּן קְרֵבִין לַמִּזְבֵּחַ, וְאֵלּוּ[20]**
20 **הֵן: מִנְחַת חוֹטֵא. וְהִיא הַמִּנְחָה שֶׁמַּקְרִיב הֶעָנִי**
21 **כְּשֶׁיִּתְחַיֵּב חַטָּאת וְלֹא תַּגִּיעַ יָדוֹ[21]. מִנְחַת סוֹטָה. וְהִיא**
22 **מִנְחַת הַקְּנָאוֹת[22], שֶׁכְּבָר נִתְפָּרְשׁוּ מַעֲשֶׂיהָ[23]. הַמִּנְחָה**
23 **שֶׁמַּקְרִיב כָּל כֹּהֵן תְּחִלָּה כְּשֶׁיִּכָּנֵס לָעֲבוֹדָה[24], שֶׁמַּקְרִיב**
24 **אוֹתָהּ בְּיָדוֹ, וְהִיא הַנִּקְרֶאת[25] מִנְחַת חִנּוּךְ. הַמִּנְחָה**
25 **שֶׁמַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל בְּכָל יוֹם[26], וְהִיא הַנִּקְרֶאת[27]**
26 **חֲבִתִּין[28]. מִנְחַת הַסֹּלֶת[29]. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה.**
27 **מִנְחַת הַמַּחֲבַת[30]. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מִנְחַת**
28 **הַמַּרְחֶשֶׁת[31]. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מִנְחַת מַאֲפֵה**
29 **תַּנּוּר[32]. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מִנְחַת רְקִיקִין[33].**
30 **וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה.**

20) כלומר, טעונות הגשה והקטרת הקומץ, וראה להלן. 21) ויקרא ה, יא. וראה פ"י מהל' שגגות ה"ד. 22) המוזכרת בבמדבר (ה, טו) "כי מנחת קנאות הוא", וראה גם במנחות ב, א. ונט, א. 23) בפ"ג מהל' סוטה הי"ב־טו. וראה במדבר שם, טו־כו. 24) ראה למעלה פ"ה מהל' כלי המקדש הט"ז, וב'סיפרא' צו פ"ג ה"ג. 25) ראה להלן פי"ג ה"ד. 26) ראה להלן פי"ג ה"ב־ד. ופ"ג מהל' תמידין ומוספין הי"ח. 27) משנה, מנחות נ, ב. 28) "על שם מחבת קרו להו חביתין, דכתיב (ויקרא ו, יד) על מחבת בשמן תעשה" (רש"י מנחות, שם). וכל אלו ארבע המנחות אינן באות נדבה כי־אם חובה, אבל יתר חמשת המנחות, אינן באות חובה כי־אם בנדר ונדבה, ראה להלן. 29) ויקרא ב, א: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת

יהיה קרבנו, ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה", ונקראת מנחת סולת משום שנקמצת כשהיא סולת ('רבינו גרשום' מנחות נט. וראה גם רש"י שם) וראה להלן פי"ג ה"ה "כיצד היתה נעשית". 30) ויקרא שם, ה: "ואם מנחה על המחבת קרבנך סולת בלולה בשמן מצה תהיה וגו'". וראה להלן פי"ג ה"ו כיצד היתה נעשית. 31) שם, ז: "ואם מנחת מרחשת קרבנך סולת בשמן תעשה וגו'". וראה להלן שם ה"ו־ז כיצד היתה נעשית, ומה בין מחבת למרחשת. 32) שם, ד: "וכי תקריב מנחה מאפה תנור, סולת חלות מצות בלולות בשמן", וראה להלן שם ה"ח. 33) אף הוא מאפה תנור, אלא שהנודב מנחת מאפה תנור, יכול להביא או חלות או רקיקין, כמו שנאמר (שם) "וכי תקריב קרבן מנחה מאפה תנור, סולת חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן", וראה להלן פי"ג שם.

1 **ה. כָּל הַמְּנָחוֹת הַקְּרֻבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[34] - אֵין כָּל**
2 **אַחַת מֵהֶן פְּחוּתָה מֵעִשָּׂרוֹן[35]. וּמִעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת**
3 **כֻּלּוֹ[36]. וְחָמֵשׁ מְנָחוֹת הַבָּאוֹת בְּנֶדֶר וּנְדָבָה - יֵשׁ לוֹ**
4 **לְהִתְנַדֵּב וְלִנְדֹּר מֵהֶן כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, אֲפִלּוּ אֶלֶף**
5 **עִשָּׂרוֹן[37]. אֲבָל מִנְחַת הָעֹמֶר וּמִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת**
6 **קְנָאוֹת וּמִנְחַת חִנּוּךְ וְהַחֲבִתִּין - כָּל אַחַת מֵהֶן עִשָּׂרוֹן**
7 **אֶחָד, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר[38].**

34) אבל המנחות שאינן קריבות לגבי המזבח, כגון שתי הלחם ולחם הפנים, יש להם שיעור אחר, וכמו שמבואר במקומם, בפ"ה ופ"ח מהל' תמידין ומוספין. 35) סולת, והוא עשירית האיפה. ויתכן כי למדו כן ממה שנאמר (במדבר כח, יג) "ועשרון עשרון סולת מנחה" להורות כי כל מנחה צריכה עשרון סולת ('קרית ספר'). וראה להלן. 36) משנה, מנחות כז, א: "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו", "שאם היתה שום מנחה בפחות מעשרון היא פסולה" (פירוש המשנה, שם). ולמדו זאת (גמרא שם, ו'סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ט ה"ח) ממה שנאמר (שם, ב) "מסלתה", שאם חיסר סלתה כל שהוא פסולה, וראה גם במנחות ט, ב. 37) כך נשמע מדברי המשנה שם פח, א. ומה שנאמר (במדבר כח, יג) "עשרון סולת מנחה" (ראה למעלה) אינו אלא שלא יפחות מן העשרון, אבל אם רוצה להביא יותר – יביא ('קרית ספר'). וראה להלן ה"ז שנותן לוג שמן לכל עשרון ועשרון. 38) במנחות עו, ב: "תנו רבנן, כל המנחות שריבה במדת עשרונן או שמיעט במדת עשרונן פסולות". ופירשו ה'תוספות' שם ד"ה כל, כי המדובר במנחת נסכים, וגזירת הכתוב היא, שהרי נאמר בהם "שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל", ואין לשנות. ולפי זה, הוא־הדין לכל המנחות שאינן באות בנדר ונדבה, שאין להוסיף על העשרון (ראה כסף־משנה ו'הר המוריה'). שהרי במנחת סוטה נאמר (ויקרא ה, יא) "עשירית האיפה", וכן נאמר (במדבר ה, טו) במנחת קנאות, וכן נאמר (ויקרא ו, יג־טו) במנחת חינוך ובמנחת חביתין, וכן למדו בעומר מה שנאמר (שמות טז, לו) "והעומר עשירית האיפה הוא" (עי' רש"י מנחות סג:). וראה ב'קרית ספר'.

8 **ו. כָּל הַמְּנָחוֹת הַקְּרֻבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ טְעוּנוֹת**
9 **הַגָּשָׁה[39] בְּמַעֲרָב[40] כְּנֶגֶד חֵדֶה שֶׁל קֶרֶן דְּרוֹמִית**
10 **מַעֲרָבִית[41], וְאֵינָן טְעוּנוֹת תְּנוּפָה[42]; חוּץ מִמִּנְחַת**
11 **סוֹטָה[43] וְעֹמֶר הַתְּנוּפָה[44], שֶׁשְּׁנֵיהֶן טְעוּנוֹת תְּנוּפָה**
12 **וְהַגָּשָׁה[45].**

39) למזבח. ראה משנה, מנחות ס, א. ונלמד זאת בגמרא שם מן הפסוקים. 40) של המזבח, שם סא, א - במשנה: "והגשה במערב". 41) משנה זבחים סג, א: "ושלשה דברים היתה אותה קרן (= דרומית מערבית) משמשת וכו' חטאת העוף וההגשות וכו'", רוצה־לומר (הגשת) המנחה, לפי שנאמר בה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח, ואין נכון להיות פני המזבח ופני ה' אלא בקרן מערבית דרומית" (פירוש המשנה, שם) וכן הוא בסוטה יד, ב: "לפני ה', יכול במערב? תלמוד־לומר אל פני המזבח. אי אל פני המזבח, יכול בדרום? תלמוד־לומר לפני ה', הא כיצד מגישה בקרן דרומית מערבית, כנגד חודה של קרן, ודיו", וראה למעלה פ"ז ה"י, ופ"ט ה"ו. 42) מנחות ס, א - במשנה. 43) ראה למעלה פ"ט הט"ז. 44) ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ב. 45) שם סא, א - במשנה. תנופה מפורשת בשניהם בתורה, והגשה במנחת סוטה גם כן מפורשת בתורה (במדבר ה, כה) "והקריב אותה אל המזבח" וזו היא הגשה, ובמנחת העומר שלא נזכרה הגשה בתורה, למדוה (שם ס:) "במה הצד" ממנחת חוטא וממנחת סוטה.

13 **ז. כָּל הַמְּנָחוֹת הַקְּרֻבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן**
14 **וּלְבוֹנָה[46]. לוג שֶׁמֶן לְכָל עִשָּׂרוֹן[47], וְקֹמֶץ לְבוֹנָה לְכָל**
15 **מִנְחָה, בֵּין שֶׁהָיְתָה עִשָּׂרוֹן אֶחָד בֵּין שֶׁהָיְתָה שִׁשִּׁים**
16 **עֶשְׂרוֹנִים[48]; שֶׁאֵין מְבִיאִין בִּכְלִי אֶחָד יָתֵר עַל שִׁשִּׁים**
17 **עִשָּׂרוֹן[49], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[50]. חוּץ מִמִּנְחַת קְנָאוֹת**
18 **וּמִנְחַת חוֹטֵא[51], שֶׁנֶּאֱמַר[52]: לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא**
19 **יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה[53].**

46) ראה משנה, מנחות נט, א. ושמן נאמר בכל המנחות (חוץ מסוטה וחוטא), ולבונה נאמרה רק במנחת הסולת, וממנה למדו (שם) לשאר המנחות, שטעונות לבונה. 47) משנה, מנחות פח, א. וכדברי תנא־קמא, ובברייתא (שם פט.) נלמד זאת ממה שכתוב במצורע עני (ויקרא יד, כא) "ואם דל הוא וכו' ועשרון סולת אחד בלול בשמן למנחה ולוג שמן", לימד על (כל) עשרון שטעון לוג (שמן), וראה למעלה פ"ב ה"ח. 48) כלומר, אף־על־פי שהשמן הוא לוג לכל עשרון, ואם הביא ששים עשרונים מביא ששים לוגין – בלבונה אין הדבר כן, אלא מביא קומץ אחד לכל כמות של סולת, בין לעשרון אחד ובין לששים עשרונים, ראה תוספתא מנחות פ"ז, ו'סיפרא' ויקרא (דיבורא דנדבה פ"ט ה"ג). 49) לפיכך אינו מביא קומץ אחד אלא לששים עשרון, אבל אילו היה אפשר להביא יותר משישים עשרון בכלי אחד, היה מביא קומץ אחד של לבונה גם ליותר משישים עשרון. 50) להלן פי"ז ה"ו. 51) שם נט, א - במשנה. 52) במנחת חוטא. 53) ובמנחת קנאות נאמר (במדבר ה, טו) "לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבונה".

20 **ח. נָתַן[54] וְהִקְרִיב[55] - לוֹקֶה עַל הַשֶּׁמֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ**
21 **וְעַל הַלְּבוֹנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[56]. נָתַן[57] כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֶׁמֶן**

אוֹ לְבוֹנָה[58] עַל גַּבֶּיהָ - אֵינוֹ עוֹבֵר, וְלֹא פָּסַל[59]. מִנְחַת חִנּוּךְ וְהַחֲבִתִּין - מוֹסִיף לְכָל אַחַת מֵהֶן שֶׁמֶן[60], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[61].

54) שמן ולבונה על מנחת קנאות או על מנחת חוטא. 55) דעת רבינו, כי אינו לוקה אלא על ההקרבה, אבל נתן ולא הקריב אינו לוקה. וכן הוא ב'ספר המצוות' לא־תעשה קד, לענין שמן במנחת סוטה. וראה שם עוד בלא־תעשה קב־קג, וקה. 56) משנה, מנחות נט, ב. וכתבו ה'תוספות' (שם ס. ד"ה יכול) בשם רבינו־תם כי אם נתן שמן במנחה, שנפסלה (משנה שם, ולהלן פי"א מהל' פסולי המוקדשין ה"י) – שוב אינו חייב על הלבונה שנתן עליה, שכן מצינו גם לענין מחמץ שהמחמץ מנחה פסולה אינו לוקה (להלן הי"ח). ועי' משנה־למלך. 57) משנה, שם. 58) בפירוש המשנה שם, הזכיר רבינו רק שמן (וכן ברש"י שם). (ונראה שפירשו כן מפני שבמשנה אמרו: "נתן כלי על גבי כלי לא פסלה", ואילו בלבונה לא שייך פסול (ראה בהל' פסולי המוקדשין, שם). אבל כאן שכתב גם "אינו עובר" הזכיר גם לבונה, וראה ב'תוספות הגרע"א' במשנה, שם). 59) שם במשנה: "נתן כלי על גבי כלי לא פסלה". רוצה־לומר, שיתן כלי שיש בו שמן (או לבונה) על הכלי שיש בו המנחה. וכתב רבנו בפירוש המשנה: "לא פסלה, ואין אנו אומרים כבר עבר על מה שאמר לא יתן עליה שמן, לפי שהכוונה לשם שלא יבלול הסולת או הקמח בשמן". ואף־על־פי שבמשנה שם אמרו "לא פסלה" – למד רבינו ש"אינו עובר" ממה שאמרו בגמרא שם ס, א: "עליה בגופה של מנחה הכתוב מדבר", והרי גם בלבונה כתוב "עליה", ושם לא שייך פסול (ראה למעלה). ועל־כרחנו שהמכוון לפטרו גם מלאו, והוא־הדין בשמן (וראה ב'תוספות הגרע"א' שם). 60) כלומר, אף כי אין במנחות אלו יותר מעשרון אחד (ראה למעלה ה"ה), ולעשרון אחד אינו מביא אלא לוג אחד של שמן (למעלה ה"ז) – באלו שתי המנחות מוסיף עליהן אחר־כך עוד שמן, כמו שכתוב (ויקרא ו, יד) "על מחבת בשמן תעשה מורבכת". 61) להלן פי"ג ה"ב, עיי"ש.

ט. כָּל הַמְּנָחוֹת[62] הַקְּרֵבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[63] נִקְמָצוֹת[64], וּמַקְטִיר הַקֹּמֶץ כֻּלּוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[65], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[66]; חוּץ מִמִּנְחַת זִכְרֵי כְּהֻנָּה[67], שֶׁאֵינָהּ נִקְמֶצֶת, אֶלָּא מַקְטִירִין אוֹתָהּ כֻּלָּהּ[68], שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן וְגוֹמֵר[69]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁמִּנְחַת חִנּוּךְ וְהַחֲבִתִּין וְכֹהֵן שֶׁהֵבִיא מִנְחַת חוֹטֵא[70] אוֹ מִנְחַת נְדָבָה[71] - כֻּלָּן נִשְׂרָפוֹת עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְאֵינָן נִקְמָצוֹת.

62) משנה, מנחות עב, ב. 63) בא למעט שתי הלחם ולחם הפנים, ראה למעלה ה"ג. 64) שכן מפורש בתורה אצל המנחות הנ"ל, וראה להלן פי"ג הי"ג "כיצד קומצין". 65) גם זה מפורש בתורה בכל המנחות הנ"ל. 66) משנה, שם. ודבר זה מפורש בתורה אצל חמש מנחות, והמנחות אשר אצלם לא פורש זה בתורה, כגון מנחת חוטא וכו', נלמדו (בגמרא שם) ממה שנאמר (ויקרא ו, ז־ט) "וזאת תורת המנחה וכו', והרים ממנו בקומצו וכו' והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו", שתורה אחת לכל המנחות (רש"י שם). 67) אבל מנחת נקבות מן הכהנים – נאכלת, ראה להלן ה"י. 68) משנה, שם עד, ב. 69) "כליל תהיה לא תאכל". 70) כתנא־קמא במשנה שם עב, ב. ולא כרבי שמעון האומר כי מנחת חוטא של כהנים נקמצת. 71) שם עג, ב.

י. הַכֹּהֶנֶת[72] - מִנְחָתָהּ נִקְמֶצֶת כְּמִנְחַת יִשְׂרָאֵל, וּשְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין[73].

72) סוטה כג, א - במשנה. והיינו בת כהן בין פנויה ובין נשואה לישראל. אבל בת כהן נשואה לכהן או לבת ישראל הנשואה לכהן, אין שיירי מנחותיהן נאכלים, ראה להלן הי"ב. 73) שם כג, ב. בגמרא למדו כן ממה שנאמר "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" – "כהן ולא כהנת".

יא. וְלָדוֹת[74] שֶׁנִּתְעָרְבוּ וַהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן סָפֵק - מִנְחָתָם נִקְמֶצֶת כְּמִנְחַת יִשְׂרָאֵל, וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת כְּמִנְחַת כֹּהֲנִים[75]. כֵּיצַד עוֹשִׂים?[76] הַקֹּמֶץ קָרֵב בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהַשְּׁיָרִים מִתְפַּזְּרִין[77] עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן[78].

74) של כהן ושל ישראל. 75) ביבמות צט, ב - במשנה: "ונותנים עליו (= על זה שנתערב, והוא ספק כהן, ספק ישראל) חומרי כהנים וחומרי ישראלים". ובגמרא (שם ק.) "למאי הלכתא, אמר רב פפא למנחתם, נקמצת כמנחת ישראל, ואינה נאכלת כמנחת כהנים". 76) שם ק, א - וכרבנן הסוברים כרבי אלעזר ברבי שמעון. 77) ואינם קרבים על גבי המזבח, שמא הוא ישראל, ואסור להקטירו על גבי המזבח, ש"כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו" (סוטה, שם). 78) לדעת רש"י (שם ד"ה ר' אלעזר ב"ר שמעון) בית הדשן הזה הוא למטה מקום שנותנין שם תרומת הדשן והנוצה, והיינו במזרחו של כבש (ראה למעלה פ"ו הכ"א, ולהלן פ"ב מהל' תמידין ומוספין הי"ב). אבל לדעת ה'תוספות' (שם ד"ה והשירים) בית הדשן הזה הוא מקום שריפת פסולי קדשי קדשים שבעזרה (ראה למעלה פ"ז ה"ג).

יב. כָּל הַנִּשּׂוּאוֹת לְכֹהֲנִים[79], בֵּין כֹּהֶנֶת בֵּין יִשְׂרְאֵלִית - אֵין שְׁיָרֵי מִנְחוֹתֵיהֶן נֶאֱכָלִים, מִפְּנֵי חֵלֶק הַבַּעַל[80] שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל[81], וְאֵינָהּ כֻּלָּהּ לָאִשִּׁים[82], מִפְּנֵי חֵלֶק הָאִשָּׁה[83]; אֶלָּא הַקֹּמֶץ קָרֵב לְעַצְמוֹ, וְהַשְּׁיָרִים מִתְפַּזְּרִין עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן[84]. הַקְּמִיצָה בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה[85]. וְאִם קָמַץ בַּהֵיכָל - כְּשֵׁרָה[86].

79) משנה ובריתא, סוטה כג, א. 80) שהוא מקריבה משלו (רש"י שם). ומנחת כהן אינה נאכלת. 81) בכת"י אברבנאל, חסרות המלים "שאינו אוכל", וכן נראה ב'קרית ספר'. 82) למזבח. 83) שהרי לכפרתה היא באה, ואין מנחת זר (= לא כהן) ובת כהן קריבין כליל בלא קמיצה (רש"י, שם). 84) כרבנן הסוברים כרבי אלעזר ברבי שמעון (שם כג.). וראה למעלה הי"א מחלוקת רש"י ו'תוספות' בקביעת מקום בית דשן זה. (ראה ברש"י סוטה כ. שזוהי שריפה, וראה פ"ד מהל' סוטה הי"ד־טו).

85) ואינה טעונה צפון (משנה, זבחים סג.). 86) מימרא של רבי אלעזר, בזבחים שם, ומנחות ח, א.

יג. מַקְדִּישִׁין מִנְחָה בִּכְלִי[87] שֶׁעַל גַּבֵּי קַרְקַע[88], וְקוֹמְצִין מִכְּלִי שֶׁעַל גַּבֵּי קַרְקַע[89]; וְאֵין מַקְדִּישִׁין הַקֹּמֶץ בִּכְלִי שֶׁעַל גַּבֵּי קַרְקַע[90]. וּמֵאֵימָתַי יֵתְּרוּ הַשְּׁיָרִים בַּאֲכִילָה? מִשֶּׁצֵּית הָאוּר בְּרֹב הַקֹּמֶץ[91].

87) ראה להלן פי"ג הי"ב, כי מקדשין את המנחה בכלי שרת. ואף כי המנחה קדושה ועומדת, שהרי הקדישוה בפה – קדושת פה אינה אלא קדושת דמים, ואינה קדושת הגוף, ואינה נפסלת בטבול יום ובלינה, ואם נטמאת – נפדית, קדשה בכלי – קידשה קדושת הגוף ונפסלת בטבול יום ובלינה ואין לה פדיון, ראה רש"י סוטה יד, ב. 88) כלומר, אפילו ע"ג קרקע, ואין צורך שהכלי יהיה בידו של כהן, ראה מנחות ז, ב: "אמר רבא, פשיטא לי וכו' מקדשין מנחה בכלי שע"ג קרקע, שכן מצינו בסידור בזיכין", "שמסדר הלחם שהוא שיריים, ובזיכין שהן קומץ, על השולחן שעל גבי הקרקע, דהיינו דומיא דמנחה כשמביאה מביתו דמעורבין יחד הקומץ והשיריים" (רש"י, שם). 89) שם ז, א. ז, ב: "בעו מיניה מרב ששת, מהו לקמוץ בכלי שעל גבי קרקע וכו' אמר רבא, פשיטא לי קומץ מכלי שע"ג קרקע, שכן מצינו בסילוק בזיכין" (מעל השולחן שהיה על גבי קרקע, ובזיכין מתירין את הלחם כקומץ שמתיר את המנחה, דקומץ מיקרי אזכרה, ובזיכין נמי מיקרו אזכרה, דכתיב (ויקרא כד, ז) והיתה ללחם לאזכרה, דקומץ מתיר שיריים לאכול, דכתיב (שם ב, ג) והנותרת מן המנחה וכו' מאשי ה' – רש"י, שם). 90) ראה להלן פי"ג הי"ב, כי "נותן הקומץ בכלי שרת ומקדשו בכלי שרת". ואין מקדישין אותו בכלי שעל גב קרקע, ראה מנחות ז, ב: "בעא רבא, קידוש קומץ מאי, ממנחה ילפינן לה או מדם ילפינן לה. הדר פשטה, מדם ילפינן לה", כלומר, מקבלת הדם, שנאמר (שם א, ה) "והקריבו בני אהרן", ואמרינן ב'תורת כהנים' ('סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ד ה"ד) זו קבלת הדם וכו' וקידוש קומץ נגד קבלת הדם (רש"י, שם). מה קבלת הדם בכלי על־ידי כהן ולא על גבי קרקע, אף קידוש הקומץ בכלי על־ידי כהן, ולא בכלי שעל גבי קרקע. 91) כרבי יוחנן, מנחות כו, ב. ורב יהודא מסביר שם טעמו של רבי יוחנן, שנאמר (בראשית יט, כח) "והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן", ואין כבשן מעלה קיטור עד שתצית האור ברובו, ובקומץ גם כן נאמר "והקטיר", הילכך צריך קיטור. וראה ב'ירושלמי' יומא פ"ב ה"א, כי רובו של קומץ, היינו רובה של כל פרידה ופרידה.

יד. כָּל הַמְּנָחוֹת[92] הַקְּרֵבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - מַצָּה[93]. וְכֵן שְׁיָרֵי הַמְּנָחוֹת שֶׁאוֹכְלִין הַכֹּהֲנִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין לְאָכְלָן בְּכָל מַאֲכָל[94] וּבִדְבַשׁ[95] - אֵין אוֹכְלִין אוֹתָן חָמֵץ; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם - אֲפִלּוּ חֶלְקָם לֹא יַחְמִיצוּ[96]. וְאִם הֶחְמִיץ שְׁיָרֶיהָ - לוֹקֶה[97]. וְהַמְחַמֵּץ אַחַר הַמְחַמֵּץ[98] - חַיָּב[99]. וְלוֹקִין עַל כָּל עֲשִׂיָּה וַעֲשִׂיָּה שֶׁבָּהּ[100].

92) מנחות נב, ב - במשנה. 93) כלומר, המנחות הקריבות על גבי המזבח, באות כולן מצה ולא חמץ, אבל המנחות שאינן קריבות על גבי המזבח, יש מהן הבאות מצה, כמו לחם הפנים (ראה להלן פ"ה מהל' תמידין ומוספין ה"ו). ויש מהן הבאות חמץ, כמו שתי הלחם והחמץ שבתודה, ראה במשנה שם. 94) משנה, זבחים סג, א. וראה למעלה פ"י ה"י. 95) סוטה יד, ב. ומנחות נח, א. ולא אסרה דבש אלא בהקטרה (ראה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"א), אבל בשיריים הנאכלים לא אסרה תורה. והרי אמרה תורה (במדבר יח, ח) "לך נתתים למשחה", והיינו לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים (סוטה טו.). 96) מימרא של ריש לקיש, סוטה שם, ומנחות נה, א. ועוד. 97) מנחות שם, במשנה: "ואם החמיצו שיריה עובר בלא־תעשה, שנאמר (ויקרא ב, יא) כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ", ופסוק זה נאמר על הקומץ, ואמר ריש לקיש שם, כי על השיריים למדו ממה שנאמר (שם ו, י) "לא תאפה חמץ חלקם" – "אפילו חלקם לא תאפה חמץ". ונראה שם במשנה כי חייבים על כך מלקות, וראה ב'ספר המצוות' לא־תעשה קכד. 98) כגון אם לש האחד בחימוץ ובא אחר ואפאה. 99) מנחות נו, ב - ועוד. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ג. וראה להלן הי"ח. 100) מנחות נה, א –במשנה, ו'סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פי"ב ה"ג, ופ' צו פ"ג ה"א, וראה להלן הט"ו.

טו. כֵּיצַד?[101] לָשָׁה חָמֵץ[102], אוֹ עֲרָכָהּ חָמֵץ[103], אוֹ קִטְּפָהּ חָמֵץ[104], אוֹ אֲפָאָהּ חָמֵץ - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ, וְנֶאֱמַר: לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ - לְחַיֵּב עַל כָּל מַעֲשֶׂה יְחִידִי שֶׁבָּהּ[105]. עָשָׂה חָמֵץ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - לוֹקֶה עַל כָּל מַעֲשֶׂה מֵהֶן[106].

101) כלומר, על איזו עשיה ועשייה חייב. 102) שם במשנה: "וחייב על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה". 103) "עריכה הוא שעורכין אותה ועוסקין בו בידים" (רבינו, שם). 104) שם נה, ב - בברייתא. "וקיטוף הוא ציור החלות" (פירוש המשנה). ורש"י שם מפרש "שמחליק פניה במים", וראה פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"כ, שמדברי רבינו שם נראה כפירוש רש"י. 105) בברייתא שם: "לא תאפה חמץ וכו' לפי שנאמר לא תעשה חמץ, יכול לא יהא חייב אלא אחת על כולם, תלמוד־לומר לא תאפה, אפיה בכלל היתה, למה יצאת להקיש אליה, מה אפייה מיוחדת שהיא מעשה יחידי (= מעשה חשוב בפני עצמו – רש"י), וחייבין עליה בפני עצמה, אף אני אביא לישתה ועריכתה, וכל מעשה יחידי שבה, לאתויי קיטוף, שהוא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה". 106) תוספתא מנחות פ"ז: "ואם החמיץ את שיריה עובר משום ד' דברים, משום בל תלוש ובל תירק (תערך, כצ"ל – 'מנחת ביכורים') ובל תקטוף ובל תאפה וכו'". וראה ב'הר המוריה' כאן.

טז. הִנִּיחַ שְׂאוֹר עַל גַּבֵּי הָעִסָּה וְהָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ וְנִתְחַמְּצָה מֵאֵלֶיהָ - לוֹקֶה[107]; שֶׁהַנָּחַת הַשְּׂאוֹר הוּא הַמַּעֲשֶׂה[108].

107) מנחות נו, ב: "אמר רבי אמי, הניח שאור ע"ג עיסה והלך וישב לו ונתחמצה מאליה חייב עליה וכו' כמעשה

צלי של שבת", כלומר, הכא חייב בהנחה בעלמא, כי היכי דמחייב בשבת אם היה בו מעשה צלי גמור שהיפך בו (רש"י, שם). 108) כלומר, כדי לחמץ את העיסה אין צורך בשום דבר אחר אלא להניח עליו את השאור, אבל במניח בשר על גבי גחלים בשבת, אינו חייב משום מבשל בשבת, אלא אם היפך בו, שעל־ידי ההנחה בלבד, אינו מתבשל, ראה שם גמרא ורש"י.

1 **יז. תִּבֵּל הַשִּׁירִים[109] בְּקֶצַח[110] אוֹ בְּשֶׁמְשֶׁמִין אוֹ בְּכָל**
2 **מִינֵי תַּבְלִין וּשְׁמָנִים - כְּשֵׁרָה. מַצָּה[111] הִיא, אֶלָּא**
3 **שֶׁנִּקְרֵאת מַצָּה מְתֻבֶּלֶת[112].**

109) מנחות כג, ב - בברייתא: "תיבלה בקצח או בשומשמין ובכל מיני תבלין כשרה, מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת", וכן בתוספתא (זבחים פ"י): "וכולן רשאין הכהנים וכו' ולתת לתוכן תבלי חולין וכו'". ומלשון הברייתא "תיבלה" (מלשון נקיבה) נראה לו לרבינו כי מדובר על המנחה. כלומר, השיריים ולא על הקומץ שאם מתבלו בתבלין הרי הוא יתר ופסול כמפורש במנחות ו, א - במשנה (ראה כסף־משנה). (ואף־על־פי ששם מדובר בשעת הקמיצה – סובר רבינו שיתר פוסל גם אחר־כך). 110) "הוא כמין כמון, ודק ממנו, והוא שחור" (אבן עזרא, ישעיה כח, כה). 111) כן כתב רבינו פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"כ: "מותר ליתן התבלין והשומשמין והקצף וכיוצא בהן לתוך הבצק", כלומר, ואין כאן חשש של חימוץ. ודלא כהראב"ד שכתב כאן כי אין להתיר את התיבול אלא לאחר האפיה, אבל בעודה לישה אסור משום חימוץ, וראה גם בדבריו פ"ו מהל' חמץ ומצה, שם. 112) כן הוא בברייתא, שם. והכוונה שאין יוצאים במצה בכזית ראשון בליל ראשון של פסח (וראה ב'תוספות' מנחות שם ד"ה תיבלה), כמו שכתב ה'מגיד משנה' פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ה, לפי שהיא מצה עשירה ואינה לחם עוני. ודלא כהתוספתא בפסחים פ"ב שיוצאין במצה מתובלת.

4 **יח. הַמְחַמֵּץ[113] מִנְחָה פְּסוּלָה[114] - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר:**
5 **אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיְיָ לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ - הַכְּשֵׁרָה**
6 **לְהַשֵּׁם[115], לֹא הַפְּסוּלָה[116]. חִמְצָהּ כְּשֶׁהִיא כְּשֵׁרָה**
7 **וְיָצָאת לַחוּץ[117], וְחָזַר וְחִמְצָהּ אַחַר שֶׁנִּפְסְלָה**
8 **בִּיצִיאָתָהּ - אֵינוֹ לוֹקֶה[118]. חִמְצָהּ בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ**
9 **- אֵינוֹ לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ, וּכְבָר קָרְבָה זוֹ**
10 **וְהִיא כְּשֵׁרָה[119].**

113) ברייתא, מנחות נז, א. 114) ראה להלן פי"א מהל' פסולי המוקדשין, כל מיני פסולים במנחות. 115) הראויה להקרבה. 116) שאינה ראויה להקרבה. ואף־על־פי שגם מנחה חומצת פסולה, ובכל זאת חייב המחמץ אחר המחמץ (למעלה הי"ד) – גזירת הכתוב היא במחמץ (ראה למעלה הט"ו, ועי' רש"י מנחות שם ד"ה או דילמא). 117) לעזרה. 118) על החימוץ השני. במנחות שם: "בעי רב פפא, חימצה ויצאת וחזר וחימצה מהו, כיון דיצאת איפסלה לה ביוצא, וכי הדר מחמיץ לה לא מיחייב עלה משום מחמיץ אחר מחמיץ. או דילמא כיון דחימצה, פסול יוצא לא מהני ביה, וכי הדר מחמיץ לה, מיחייב עלה משום מחמיץ אחר מחמיץ, תיקו". ומספק אין מלקין אותו. 119) במנחות, שם: "בעי רב מרי, חימצה בראשו של מזבח מהו, אשר תקריבו אמר רחמנא והא אקרבה, או דילמא מחוסר הקטרה כמחוסר מעשה דמי, תיקו". ואף כאן פסק רבינו שאין מלקין אותו, מאחר שנשאר הדבר בספק (כסף־משנה).

11 **יט. הַמְחַמֵּץ לֶחֶם הַפָּנִים - לוֹקֶה[120]; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל**
12 **הַמִּנְחָה[121]. אֲבָל מִנְחַת נְסָכִים - אֵין בָּהּ מַלְקוּת;**
13 **שֶׁאִם גִּבְּלָהּ בְּמַיִם - הֲרֵי נִפְסְלָה קֹדֶם שֶׁתִּתְחַמֵּץ[122],**
14 **וְאִם גִּבְּלָהּ בְּיַיִן[123] שֶׁל נְסָכִים - מֵי פֵּרוֹת הֵן וְאֵין**
15 **מַחְמִיצִין[124].**

120) כדעת רבי עקיבא, בברייתא מנחות נז, א. 121) ולחם הפנים בכלל מנחה, ראה למעלה ה"ג. והעיר ה'כסף משנה' כי בגמרא שם למד כן רבי עקיבא ממה שנאמר (שם, שם) "אשר תקריבו", עיי"ש בדבריו, וראה גם ב'הר המוריה' כאן. 122) שהרי מנחת נסכים אינה באה אלא שמן, ואם כן הרי הוא כמחמץ מנחה פסולה, שפטור (למעלה הי"ח). וכדעת רבי עקיבא שם, ולא כרבי יוסי הגלילי הסובר "מנחת נסכים שגבלה במים – כשירה". 123) בדפוס רומי וויניציאה: "בשמן". וכן הביא 'מעשה רוקח'. ועי' בשאלות־ותשובות 'נודע ביהודה' מהדורא קמא, חלק או"ח סי' כב. 124) ראה פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"ד.

16 **כ. הַחִטִּים שֶׁל מִנְחוֹת[125] אֵין לוֹתְתִין אוֹתָן[126], שֶׁמָּא**
17 **יַחְמִיצוּ; שֶׁהֲרֵי בַּחוּץ לוֹתְתִין אוֹתָן, וְאֵין הַכֹּל זְרִיזִין**
18 **לְשָׁמְרָן[127]. אֲבָל מִנְחַת הָעֹמֶר, הוֹאִיל וְהִיא שֶׁל צִבּוּר**
19 **- לוֹתְתִין אוֹתָהּ; שֶׁהֲרֵי הַצִּבּוּר זְרִיזִין הֵן וּמְשַׁמְּרִין**
20 **אוֹתָהּ[128].**

125) דברי רבי זירא, אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל, בפסחים לו, א. מ, א. 126) "לתיתה היא לשורן במים מעט, ולכותשן במכתשת להסיר מורסנן כדי שתהא סולתן נקייה" (רש"י, שם). 127) אבל הכהנים, שזריזין הן, לותתין את המנחות, ראה תוספתא זבחים פ"י: "וכולן רשאין כהנים לשנות באכילתן מנחות ללותתן וכו'". 128) שם בגמרא: "ומאי שנא ממנחת העומר, דתניא מנחת העומר לותתין אותה וצוברין אותה, ציבור שאני". ומפרש רש"י בלשון ראשון: "מנחת העומר קרבן ציבור הוא, וכל עסקין שלה נעשין על־פי בית־דין וכו' ולתיתה הכל בבית־דין ובזריזין הוא".

21 **כא. כָּל הַמִּנְחוֹת הַנֶּאֱפוֹת נְלוּשׁוֹת בְּפוּשְׁרִין[129],**
22 **וּמְשַׁמְּרָן שֶׁלֹּא יַחְמִיצוּ; הוֹאִיל וְלִישָׁתָן וַאֲפִיָּתָן**
23 **בִּפְנִים בָּעֲזָרָה[130], אַנְשֵׁי פְּנִים זְרִיזִין הֵן.**

129) משנה, מנחות נה, א. "וכך יפה לפת" ('תפארת ישראל' שם פ"ה מ"ב). 130) ראה להלן הכ"ג, ורוצה לומר: אף כי הפושרין מחמיצין העיסה (ראה בהל' חמץ ומצה שם הי"א), הואיל ולישתן ואפייתן בפנים בעזרה, אנשי פנים זריזין הן, ושומרים שלא יחמיץ.

24 **כב. וּבַמָּקוֹם שֶׁמְּבַשְּׁלִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שָׁם אוֹפִין**

1 אֶת הַמִּנְחוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: זֶה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבַּשְּׁלוּ שָׁם
2 הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָשָׁם וְאֶת הַחַטָּאת, אֲשֶׁר יאפו אֶת
3 הַמִּנְחָה וְגוֹמֵר[131].

131) משנה וגמרא במנחות צו, א. וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה שאלו, וראה 'כסף משנה' ו'לחם משנה' כאן.

4 כג. כָּל הַמִּנְחוֹת[132] - טְחִינָתָן וְהַרְקָדָתָן בַּחוּץ,
5 וְלִישָׁתָן וַעֲרִיכָתָן וַאֲפִיָּתָן בִּפְנִים[133]. וְכָל מַעֲשֵׂיהֶן
6 כְּשֵׁרִים בְּזָר, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ לְבֵית הַקְּמִיצָה[134]. וּמַחֲבַת
7 וּמַרְחֶשֶׁת הָיוּ בָּעֲזָרָה, וּשְׁתֵּיהֶם מִכְּלֵי הַשָּׁרֵת
8 וּמְקַדְּשִׁין[135]. וְתַנּוּר שֶׁל מִקְדָּשׁ שֶׁל מַתֶּכֶת הָיָה[136].

132) בדפוס רומי וויניציאה ודפוס מג"ע (ב'מעשה רוקח') "כל המנחות", וכן הוא גם בכמה דפוסים חדשים. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה, שהרי שתי הלחם ולחם הפנים קרויים מנחה (למעלה ה"ג) ולישתן ועריכתן בחוץ (פ"ה מהל' תמידין ומוספין ה"ז, ופ"ח שם ה"ז), ואם־כן אין כאן "כל המנחות" (כסף־משנה). 133) בעזרה, תוספתא מנחות פי"א. והרקדה היא פועלת המניף בנפה (= העברת הקמח בנפה). 134) תוספתא שם. וכן הוא מנחות ט, א. יח, ב. ופסחים לו, א. 135) "דכיון דבעינן אפיה בפנים, אם־כן מחבת ומרחשת הנזכרים בתורה היו כלי שרת, ומקדשים כדילפינן למעלה (פ"א מהל' כלי המקדש הי"ט) דכלי שרת מקדשין ('קרית ספר'). וראה מנחות ג, א. נא, א. וסג, א. 136) זבחים צה, ב: "תנור של מקדש, מתכת היה". ושם צו, א - אמרו: "נעביד דחרס וכו' דכיון דאיכא שתי הלחם ולחם הפנים דאפייתן בתנור וקדושתן בתנור, הוה ליה כלי שרת, וכלי שרת דחרס לא עבדינן". ופירש רש"י: "וקדושתן בתנור שאין נעשין בכלי שרת, לפי שאין טעונין שמן, כדאמרינן בפרק שתי הלחם (מנחות צה:) לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים, דתנור מקדש להו".

יום שישי כ"א ניסן ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר בו מצות עשיית המנחות, וכיצד הן נעשות, ומעשה הקמיצה.

9 א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּמִצְוָתָהּ הָאֲמוּרָה
10 בַּתּוֹרָה[2].

2) שנאמר (ויקרא ב, א־ז) "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' וגו' ואם מנחה על המחבת קרבנך וגו' ואם מנחת מרחשת", ואמר להשלמת המעשה (שם ו, ז) "וזאת תורת המנחה".

11 ב. וְכֵיצַד עֲשִׂיַּת חֲבִתֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל? מֵבִיא עִשָּׂרוֹן
12 שָׁלֵם[3] וּמַקְדִּישׁוֹ[4], וְחוֹצֵהוּ בַּחֲצִי עִשָּׂרוֹן שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ;
13 שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְרֵבָה חֲצָיִין - אֵינָהּ מִתְקַדֶּשֶׁת
14 לַחֲצָיִין[5]. וּמֵבִיא עִמָּהּ שְׁלִשֶׁת לֻגִּין שֶׁמֶן. שֶׁנֶּאֱמַר:
15 בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה - לְהוֹסִיף לָהּ שֶׁמֶן כְּנִסְכֵּי הַכֶּבֶשׂ.
16 וּבוֹלֵל הַסֹּלֶת בַּשֶּׁמֶן, וְחוֹלְטָהּ[6] בְּרוֹתְחִין[7], וְלָשׁ מִכָּל
17 חֲצִי עִשָּׂרוֹן שֵׁשׁ חַלּוֹת. נִמְצְאוּ שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חַלּוֹת[8].

3) של סולת. 4) על ידי נתינת הסולת לתוך מדת העשרון שבמקדש. 5) משנה שם נ: ובגמרא שם: "אילו נאמר מנחה מחצית הייתי אומר מביא חצי עשרון מביתו שחרית ומקריב, חצי עשרון מביתו ערבית ומקריב, תלמוד לומר (שם, יג) מחציתה בבקר ומחציתה בערב, מחצה משלם (=מעשרון שלם שנאמר שם עשירית האיפה סלת מנחה) הוא מקריב, הא כיצד מביא עשרון שלם וחוצהו, ומקריב מחצה בבקר, ומחצה בין הערביים". 6) "כשנותנין וכו' הרותחים על הקמח קורין אותו חליטה". 7) "תעשה מרבכת, מלמד שנעשית ברותחין כל צרכה". ובפירוש המשנה למנחות פרק ט משנה ג כתב רבינו על דברי הספרא הנ"ל: "והעניין הזה הוא שיהא כל שמן שעושין עימה רותח. אבל מדברי רבינו כאן ולמעלה פרק ט הלכה יט נראה כי חליטה היא במים רותחים וכן פירש הראב"ד בספרא שם. 8) משנה מנחות עו. "כל המנחות באות עשר עשר, חוץ מלחם הפנים וחביתי כהן גדול שהם באות שתים עשרה". ובגמרא שם נלמדו חביתי כהן גדול בגזירה שווה "חוקה - חוקה" מלחם הפנים: נאמר בחביתין (ויקרא ו, טו) "חק עולם לה'" ונאמר בלחם הפנים (שם כד, ט) "מאשי ה' חק עולם" מה בלחם הפנים שתים עשרה חלות, שנאמר (שם, ה) "ואפית אותה שתים עשרה חלות", אף חביתי כהן גדול שתים עשרה חלות.

18 ג. וְאַחַת אַחַת הָיוּ נַעֲשׂוֹת. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? מְחַלֵּק
19 הַשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין בָּרְבִיעִית שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, רְבִיעִית לְכָל
20 חַלָּה, וְאוֹפֶה הַחַלָּה מְעַט וְאַחַר כָּךְ קוֹלֶהָ[9] אוֹתָהּ עַל
21 הַמַּחֲבַת[10] בִּשְׁאָר רְבִיעִית הַשֶּׁמֶן שֶׁלָּהּ. וְאֵינוֹ מְבַשְּׁלָהּ
22 הַרְבֵּה[11], שֶׁנֶּאֱמַר: תֻּפִינֵי - בֵּין בָּשֵׁל וָנָא.

9) מטגן בשמן. 10) שהרי נאמר בהם (שם ו, יד) "על מחבת בשמן תעשה", הרי שצריכים טיגון בשמן, וגם נאמר (שם) "תופיני", הרי שצריך גם אפייה בתנור. 11) כלומר, אינו אופה אותה הרבה, "כיוון שצריך לטגנה אחר כך במחבת".

23 ד. וְאַחַר כָּךְ חוֹלֵק כָּל חַלָּה וְחַלָּה לִשְׁנַיִם
24 בְּאֹמֶד[12], כְּדֵי שֶׁיַּקְרִיב הַחֵצִי בַּבֹּקֶר וְהַחֵצִי בָּעֶרֶב.
25 וְלוֹקֵחַ הַחֲצָיִים וְכוֹפֵל כָּל אֶחָד מֵהֶן לִשְׁנַיִם
26 וּפוֹתֵת, עַד שֶׁתִּמְצָא כָּל פְּתִיתָה כְּפוּלָה לִשְׁנַיִם[13].
27 וּמַקְרִיב הַחֲצָיִין עִם חֲצִי קֹמֶץ לְבוֹנָה בַּבֹּקֶר[14],
28 וְהַחֲצִי הַנִּשְׁאָר עִם חֲצִי קֹמֶץ לְבוֹנָה - בָּעֶרֶב.
29 וְאִם הָיְתָה מִנְחַת חִנּוּךְ[15] - אֵינוֹ חוֹצֶהָ, אֶלָּא
30 מַקְרִיבָהּ כֻּלָּהּ כְּאַחַת עִם קֹמֶץ לְבוֹנָה[16]. וּשְׁתֵּיהֶן
31 כָּלִיל לָאִשִּׁים.

12) כלומר, ביד ולא בכלי. וכן הוא במנחות פז: "בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא חביתי כהן גדול במה מחלקן לחלות, ביד או בכלי, פשיטא דביד, דאי בכלי, וכי טורטני (=משקולת) יכניס (=בעזרה), ויכניס, כיוון דבקללה כתבי (והשיבו לחמכם במשקל" - שם כו, כו), לאו אורח ארעא". 13) במנחות עה: במשנה: "מנחת כהן משיח לא היה מקפלה" ובגמרא שם: "אמר רבה אינו מקפלה לארבעה

אבל מקפלה לשניים". 14) כדעת חכמים במנחות נב. שמפריש לה קומץ אחד, חצי קומץ שחרית וחצי קומץ בין הערביים. 15) ראה למעלה פרק י"ב הלכה ד כי כל כהן, כשיכנס לעבודה בתחילה, מקריב מנחת חינוך. 16) כן הוא בספרא (פרשת צו פרק ד הלכה ו): "מה אהרן מביא חצאים אף בניו יהיו מביאים חצאים, תלמוד לומר זה" (משנה למלך).

1 **ה. מִנְחַת הַסֹּלֶת כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית? מֵבִיא עִשָּׂרוֹן**
2 **סֹלֶת[17], אוֹ כַּמָּה עֶשְׂרוֹנוֹת[18], אוֹ כְּפִי נִדְרוֹ[19], וְשֶׁמֶן**
3 **הָרָאוּי לָהּ[20]. וּמוֹדֵד בָּעִשָּׂרוֹן שֶׁל מִקְדָּשׁ[21]. וְנוֹתֵן**
4 **שֶׁמֶן בִּכְלִי, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן עָלָיו אֶת הַסֹּלֶת[22], וְאַחַר**
5 **כָּךְ נוֹתֵן שֶׁמֶן אַחֵר עַל הַסֹּלֶת וּבוֹלֵל הַסֹּלֶת בּוֹ[23],**
6 **וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת וְצָק לְתוֹכָהּ שֶׁמֶן[24].**
7 **וְשֶׁמֶן שֶׁנָּתַן תְּחִלָּה עִם הַשֶּׁמֶן הַבָּלוּל עִם שֶׁמֶן**
8 **שֶׁצָּק - הַכֹּל לֹג לְעִשָּׂרוֹן. וְנוֹתֵן עָלֶיהָ לְבוֹנָתָהּ[25].**

17) "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח אין כל אחד מהן פחותה מעשרון". 18) כגון במנחת נסכים, שמביא על הכבש שלושה עשרונים ועליהם שלושה לוגים שמן. 19) כי "חמש מנחות הבאות בנדר ונדבה (ומנחת סולת אחת מהן), יש לו להתנדב ולנדור מהן כל מה שירצה אפילו אלף עשרון". 20) דהיינו לוג שמן לכל עשרון. 21) מנחות פז. במשנה: "שתי מדות של יבש היו במקדש, עשרון וחצי עשרון וכו', עשרון מה היה משמש שבו היה מודד לכל המנחות". 22) משנה במנחות עד: "כל המנחות הנעשות בכלי (=כגון מחבת ומרחשת - רש"י ורבינו בפירוש המשנה שם) טעונות שלש(ה) מתנות שמן, יציקה ובלילה ומתן שמן בכלי קודם לעשייתן". 23) שם עה. בברייתא: "כיצד עושה (המדובר בכל המנחות - רש"י) נותן שמן בכלי קודם לעשייתן ונותנה (לסולת) ונותן שמן עליה ובוללה וכו'". 24) שם בברייתא: "נותן שמן כו' ונותן שמן עליה ובוללה וכו' ונותן עליה שמן וכו'". וממה שאמרו בסוטה יד: "ונותנה לתוך כלי שרת ומקדשה בכלי שרת ונותן עליה שמנה ולבונתה", נראה שקודם היציקה נותן אותה בכלי שרת. 25) שנאמר (ויקרא ב, א) "ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה". והיינו קומץ לבונה.

9 **ו. מִנְחַת הַמַּחֲבַת וְהַמַּרְחֶשֶׁת כֵּיצַד? נוֹתֵן הַשֶּׁמֶן**
10 **בִּכְלִי וְנוֹתֵן עָלָיו הַסֹּלֶת, וְנוֹתֵן עַל הַסֹּלֶת שֶׁמֶן אַחֵר**
11 **וּבוֹלֵל הַסֹּלֶת, וְאַחַר כָּךְ לָשָׁהּ בְּפוֹשְׁרִין[26] וְאוֹפֶה**
12 **אוֹתָהּ בְּמַחֲבַת אוֹ בְּמַרְחֶשֶׁת כְּמוֹ שֶׁנָּדַר[27], וּפוֹתֵת**
13 **אוֹתָהּ פִּתִּים[28] וְנוֹתְנָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת[29], וְיוֹצֵק עָלֶיהָ שְׁאָר**
14 **הַשֶּׁמֶן[30], וְנוֹתֵן לְבוֹנָתָהּ[31].**

26) משנה שם נה. "כל המנחות נילושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו". 27) אם מרחשת - מרחשת, ואם מחבת - מחבת. 28) משנה שם עה. "כל המנחות הנעשות בכלי טעונות פתיתה". שנאמר במחבת (שם ב, ו) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן מנחה היא", ואמרו שם בברייתא "לרבות כל המנחות לפתיתה", אפילו מאפה תנור. 29) לכאורה נראה שעד כאן לא היה בכלי שרת, אבל צריך עיון, הרי מחבת ומרחשת הן כלי שרת. 30) שכן נאמר (שם) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן". וראה מנחות עה. שלדעת כולם, יוצק אחר פתיתה. 31) משנה מנחות נט. "ואלו טעונות שמן ולבונה, מנחת הסולת והמחבת והמרחשת", משום שנאמר (שם ב, א) במנחת סולת, "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה", ודרשו בגמרא שם "נפש" לרבות כל מנחת יחיד שטעונה לבונה, וכשם שבמנחת סולת נותן הלבונה אחר יציקת השמן, כן במחבת ומרחשת.

15 **ז. מַה בֵּין מַחֲבַת לְמַרְחֶשֶׁת? מַרְחֶשֶׁת יֵשׁ לָהּ שָׂפָה[32],**
16 **וְהַבָּצֵק שֶׁאוֹפִין אוֹתוֹ עָלֶיהָ רַךְ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ שָׂפָה**
17 **וְאֵינוֹ יוֹצֵא. וּמַחֲבַת אֵין לָהּ שָׂפָה, וְהַבָּצֵק שֶׁאוֹפִין**
18 **אוֹתוֹ בָּהּ קָשֶׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא מִכָּאן וּמִכָּאן.**

32) סביב. וכדברי ר' חנינא (במשנה במנחות סג.) "מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשין ורכין, מחבת צפה ומעשיה קשין". כלומר, "מרחשת כלי עמוק שיש לו שפה והעיסה שמבשלים בה רך וניגר מאד, הוא עניין מה שאמר ומעשיה רכין, ומחבת כלי שאין לו שפה ולפיכך תהיה העיסה קשה כדי שלא תגר, וזה העניין שאמר מעשיה קשין".

19 **ח. מִנְחַת מַאֲפֵה תַנּוּר כֵּיצַד? אִם חַלּוֹת הִיא[33] -**
20 **בּוֹלֵל[34] הַסֹּלֶת בַּשֶּׁמֶן, וְלָשׁ בְּפוֹשְׁרִין וְאוֹפֶה, וּפוֹתֵת[35]**
21 **וְנוֹתֵן בִּכְלִי שָׁרֵת, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ לְבוֹנָתָהּ. וְאֵין בָּהּ**
22 **יְצִיקַת שֶׁמֶן[36], שֶׁנֶּאֱמַר: חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלוֹת בַּשָּׁמֶן[37].**
23 **וְאִם רְקִיקִין הִיא - לָשׁ אֶת הַסֹּלֶת בְּפוֹשְׁרִין[38] וּמוֹשֵׁחַ**
24 **אֶת הָרְקִיקִין בַּשָּׁמֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים**
25 **בַּשָּׁמֶן. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאַחַר אֲפִיָּה מוֹשֵׁחַ אוֹתָם[39].**

33) שכן נאמר (שם, ד) "וכי תקריב וגו' מאפה תנור וגו' חלות מצות וגו' ורקיקי מצות וגו'". 34) ראה מנחות עד: במשנה: "החלות טעונות בלילה ורקיקין משיחה". ושם עה. "חלות בלולות ואין רקיקין בלולין, רקיקין משוחין ואין חלות משוחות". 35) שם עה. במשנה: "כל המנחות הנעשות בכלי טעונות פתיתה", שנאמר במנחת מחבת (שם ב, ו) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן, מנחה היא", ואמרו בברייתא שם "לרבות כל המנחות לפתיתה", אפילו מאפה תנור. 36) שנתמעטה מנחת מאפה מיציקת שמן. 37) לפיכך צריכה בלילה. 38) כלומר, בזה מתחיל עשיית המנחה, כי אין בה בלילה. 39) כן נראה ממה שאמר רבי (שם עה.) חלות בוללן אחר האפייה, ואם כן הוא הדין לרקיקין, שלדברי הכל "רקיקים מושחן" - שמושחן אחר האפייה.

26 **ט. וְכֵיצַד מוֹשְׁחָן? מֵבִיא לֹג שֶׁמֶן לְכָל עִשָּׂרוֹן**
27 **וּמוֹשְׁחָן וְחוֹזֵר וּמוֹשְׁחָן עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּלֹּג.**

28 **י. כָּל אַרְבַּע מְנָחוֹת אֵלּוּ הָאֲפוּיוֹת[40], כְּשֶׁאוֹפִין אוֹתָן**
29 **- אוֹפִין כָּל עִשָּׂרוֹן עֶשֶׂר חַלּוֹת[41]. וְאִם רִבָּה בְּחַלּוֹת**
30 **אוֹ חִסֵּר - כְּשֵׁרָה[42]. וְכֵיצַד פּוֹתְתִין אוֹתָן[43]? כּוֹפֵל**
31 **הַחַלָּה לִשְׁנַיִם, וְהַשְּׁנַיִם לְאַרְבָּעָה, וּמַבְדִּיל[44]. וְאִם**
32 **הָיְתָה הַמִּנְחָה שֶׁל זִכְרֵי כְּהֻנָּה[45] - אֵינוֹ מַבְדִּיל**

1 **וּפוֹתֶת[46]. וְכֻלָּן[47] פְּתִיתִין כְּזֵיתִים[48]. וְאִם הִגְדִּיל**
2 **הַפְּתִיתִין אוֹ הִקְטִין אוֹתָן - כְּשֵׁרִים[49].**

40) מחבת, מרחשת, מאפה תנור חלות, ומאפה תנור רקיקין. אבל מנחת סולת לא הייתה נאפית לפני שמחלקים אותה לכהנים, ואין לה צורך בעשר חלות. 41) ובגמרא שם למדו כן מלחמי תודה "מה לחמי תודה עשר (=לכל מין עשר), אף כאן עשר". 42) וכן הדין נותן שהרי תודה עצמה שממנה למדו לכל המנחות - לא נאמר בה ארבעים חלות אלא למצוה. 43) לארבע מנחות הללו, אבל מנחת סולת אין בה פתיתה, שאין פתיתה אלא לפני קמיצה, וזו נקמצה בעודה סולת. 44) כלומר, מקפל את החלה לארבע, ומבדיל (=מנתק) את כל ארבעת החלקים אחד מן השני. 45) שאינה נקמצת, אלא כולה כליל על המזבח. אבל מנחת נקבות מן הכהנים, שנאכלת ונקמצת, דינן כדין מנחת ישראל. ולעניין מנחת חביתי כהן גדול. 46) כלומר, פותת (=כופל לארבע), אבל אינו מבדיל את הפתיתים אחד מן השני, וכן הוא במשנה שם: "מנחת כהנים קופל אחד לשנים ושניים לארבעה ואינו מבדיל", משום דלא בעי קמיצה. 47) אף אלו שפותתן ומבדיל. 48) משנה שם: "וכולן פותתן כזיתים" ופירש רבינו שם: "אמר רחמנא פתות אותה פתים, ואמרו [בגמרא] אותה פתים ולא פיתיה פתיתין, רוצה לומר שאינו מפליג בפתיתה, רק לא יהו פחות מכזית". 49) משנה במנחות יח. "לא יצק וכו' ולא פתת וכו' או שפתתן פתים מרובות וכו' כשרה", ובגמרא (שם יח:) "מאי פתין מרובות, שריבה בפתיתין (=באופן שכל פתיתה ופתיתה פחותה משיעור כזית), ואיבעית אימא לעולם פתים מרובות ממש (=שמיעט בפתיתין, באופן שכל פתיתה ופתיתה הייתה גדולה יותר משיעור כזית)".

3 **יא. לֹא בָלַל[50], לֹא פָּתַת[51], לֹא הִגִּישׁ[52], לֹא מָשַׁח אֶת**
4 **הָרְקִיקִין - כְּשֵׁרָה[53]; לֹא נֶאֱמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ**
5 **אֶלָּא לְמִצְוָה, שֶׁכָּךְ הִיא מִצְוָתָהּ.**

50) את הסולת עם השמן. 51) מדברי רבינו נראה שאפילו לא פתת כלל כשר. ומה שכתב רש"י שם "לא פתת אלא כדי קמיצה" היינו שבקמיצתו פתת שיעור קומץ. 52) את המנחה לקרן דרומית מערבית. 53) במשנה שם: "לא יצק לא בלל ולא פתת ולא מלח ולא הניף לא הגיש וכו' ולא משחן כשרה" ורבינו השמיט "לא יצק" משום שאמרו שם בגמרא, שאין הכוונה שלא יצק כלל, שאם כן - פסול, אלא "לא יצק כהן אלא זר".

6 **יב. סֵדֶר הֲבָאַת הַמִּנְחָה כֵּיצַד? מֵבִיא אָדָם סֹלֶת**
7 **מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בִּקְלָתוֹת שֶׁל כֶּסֶף אוֹ שֶׁל זָהָב אוֹ שֶׁל**
8 **שְׁאָר מִינֵי מַתָּכוֹת, כְּלִי שֶׁהוּא רָאוּי לִכְלֵי שָׁרֵת[54].**
9 **וְאִם הָיְתָה מִנְחַת הַסֹּלֶת[55] - נוֹתְנָהּ לִכְלֵי שָׁרֵת[56]**
10 **וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת[57]. וְאִם הָיְתָה מִן הַמְּנָחוֹת**
11 **הַנֶּאֱפוֹת - אוֹפֶה אוֹתָהּ שָׁם בַּמִּקְדָּשׁ, וּפוֹתֵת כְּמוֹ**
12 **שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְנוֹתֵן הַפְּתִיתִין לִכְלֵי שָׁרֵת. וְנוֹתֵן עָלֶיהָ**
13 **שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן[58]. וְהַכֹּהֵן מוֹלִיכָהּ**
14 **אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ[59] וּמַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד**
15 **חֲדָהּ שֶׁל קֶרֶן וְדָיוֹ. וּמְסַלֵּק אֶת כָּל לְבוֹנָתָהּ לְצַד**
16 **אֶחָד[60], וְקוֹמֵץ מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר:**
17 **מִסָּלְתָהּ וּמִשַّמְנָהּ. וְנוֹתֵן הַקֹּמֶץ לִכְלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשׁוֹ**
18 **בִּכְלִי שָׁרֵת[61]. וְקֹמֶץ שֶׁחִלְּקוּ בִּשְׁנֵי כֵּלִים - אֵינוֹ**
19 **קָדוֹשׁ[62], וְחוֹזֵר וּמְקַדֵּשׁ[63]. וּמְלַקֵּט אֶת כָּל לְבוֹנָתָהּ**
20 **וְנוֹתְנָהּ עַל הַקֹּמֶץ שֶׁבַּכְּלִי וּמַעֲלֵהוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ**
21 **וּמוֹלְחוֹ[64], וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים מִכְּלִי שָׁרֵת[65]. וְאִם**
22 **מִנְחַת כֹּהֲנִים הִיא - אֵינוֹ קוֹמֵץ[66], אֶלָּא נוֹתֵן מֶלַח**
23 **עַל כֻּלָּהּ[67] וּמַשְׁלִיךְ הַכֹּל עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים.**

54) בגמרא סוטה שם אמרו: "בקלתות של כסף ובקלתות של זהב וכו', בכלים הראויין לכלי שרת וכו' דתניא כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל" וכן פסק רבינו למעלה (פרק א מהלכות בית הבחירה הלכה יח): "וכל כלי שרת אין עושין אותן אלא מן המתכת לבד ואם עשאן של עצים או של עצם או אבן או של זכוכית פסולין". 55) למעט מאפה תנור. 56) והיינו לאחר הבלילה, לפני היציקה. 57) היינו, שמכוונין לקדשה, לפי שאין כלי שרת מקדשין, אלא מדעת. 58) "דכתיב (ויקרא ב, ב) "והביאה אל בני אהרן וגו'". 59) דכתיב (שם, ח) והגישה אל המזבח". 60) ובגמרא שם: "כי היכי דלא תקמוץ בהדי מנחה, כדתנן קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה פסול". 61) בגמרא שם: "למה לי, הא קדשה חדא זימנא - דם אף על גב דקדישתיה סכין בצוואר בהמה, הדר מקדיש ליה בכלי שרת, הכא נמי לא שנא". 62) במנחות ז: "איתמר קומץ שחלקו בשני כלים רב נחמן אמר אינו קדוש ורבא אמר קדוש, הדר ביה רבא מההיא (=רבא חזר בו מדעתו, והסכים לדעת רב נחמן, שאינו קדוש)". 63) כלומר, על ידי עירובן ונתינתן בכלי אחד (משנה למלך). [ואין זה דומה ל"נשפך הדם מצוואר הבהמה ואספו", שפסול - שכיוון שנתנו לכלי שרת, אף על פי שנתנו לחצאין, אינו נפסל, והוא הדין לדם שנתקבל בשני כלים בזה פחות משיעור הזאה ובזה פחות משיעור הזאה, שגם כן חוזר ומערב כולו בכלי אחד, וכשר. ומקור דברי רבינו ממה שאמרו קומץ שחלקו בשני כלים - אינו קדוש (וכן הלשון גבי דם) ולא אמרו: הרי זה פסול]. 64) שנאמר (שם ב, יג) "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" (סוטה שם). וראה למעלה בפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יג: "בשלושה מקומות היו נותנין המלח, בלשכת המלח וכו' ובראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה וכו'". 65) בגמרא (שם טו.) "ומקטירו בכלי שרת, בכלי שרת מקטיר ליה? אלא אימא מעלהו בכלי שרת להקטירו". 66) "חוץ ממנחת זכרי כהונה שאינה נקמצת אלא מקטירין אותה כולה, שנאמר וכל מנחת כהן כליל תהיה". 67) ראה למעלה בפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יג ש"בראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה ומנחות הנשרפות (=מנחת כהנים. ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים - מנחות כא:)"

24 **יג. כֵּיצַד קוֹמְצִין מִנְחוֹת הַנִּקְמָצוֹת? כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹמֵץ**
25 **כָּל הָאָדָם[68]: פּוֹשֵׁט אֶצְבְּעוֹתָיו עַל פַּס יָדוֹ וְקוֹמֵץ[69].**
26 **קָמַץ בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו[70] אוֹ מִן הַצְּדָדִין[71] - לֹא**

68) פוסט אצבעותיו על פס ידו וקומץ[69]. 69) קמץ בראשי אצבעותיו[70] או מן הצדדין[71] - לא

1 **יַקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - הֲרֵצָה[72]. וְאִם הוֹסִיף בַּקֶּמֶץ,**
2 **כְּגוֹן שֶׁהִרְחִיק אֶצְבְּעוֹתָיו וְקָמַץ - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[73].**

68) מנחות יא. "אמר רב פפא פשיטא לי מלוא קומצו, כדקמצי אינשי". 69) שם במשנה. ופס ידו פירושו כף ידו. ו"כך היא עבודת הקמיצה: קודם שיתחב אצבעותיו בקמח, כופף ופושט אצבעותיו על פס ידו, ומניח ריווח בין האצבעות לפס היד, ומכניס צד פסת ידו בקמח, ועל ידי זה הקמח נדחק ונכנס לתוך הרווח שבין האצבעות הכפופים לפס היד, ומוציא ידו מהקמח". 70) "שהכניס ראשי אצבעותיו בקמח ופס ידו כלפי הקמח וקומץ מלא קומצו עד פס ידו". 71) "שנתן גב ידו על הקמח והוליך ידו עד שנכנס הקמח דרך צידו לתוך ידו (=דרך אצבעותיו). לשון אחר: מן הצדדין מצידי הכלי שלא קמץ באמצע הכלי". 72) במנחות וביומא שם הן בעיות של רב פפא, ונשארו כולן ב"תיקו". ולפיכך פסק רבינו שלכתחילה לא יקטיר, ובדיעבד הורצה. 73) משנה במנחות ו. "הקומץ היתר והחסר, פסול, ואיזהו היתר שקמצו מבורץ", ומבורץ הוא גדוש. ולמדו כן ממה שנאמר "מלא קומצו" (ויקרא ב, כ) יכול מבורץ, תלמוד לומר (שם ו, ח) בקומצו, "שאין לך כשר אלא מה שבתוך הקומץ".

3 **יד. אֵין קֹמֶץ פָּחוֹת מִכְּשֶׁנֵּי זֵיתִים. וּמִקְצָת הַקֹּמֶץ**
4 **מְעַכֵּב אֶת כֻּלּוֹ[74]. וְהַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה מְעַכְּבִין זֶה אֶת**
5 **זֶה. הַסֹּלֶת וְהַשֶּׁמֶן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וּמִקְצָת הַשֶּׁמֶן**
6 **מְעַכֵּב אֶת כֻּלּוֹ[75]. אֵין פָּחוֹת מִלֹּג לְעִשָּׂרוֹן, כְּמוֹ**
7 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

74) משנה שם כז. "הקומץ מיעוטו מעכב את רובו", "שאם חיסר כל שהוא פסול" (רש"י) ובגמרא שם: "מאי טעמא, אמר קרא (שם ב, ב) מלא קומצו". 75) שם במשנה: "השמן מיעוטו מעכב את רובו". ובגמרא שם: "אמר קרא (שם ב, ב) ומשמנה, שאם חסר כל שהוא פסולה".

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר בו שמתנדב אדם ומביא עולה או שלמים או אחת מחמשה מיני מנחות הבאות בנדבה.

8 **א. מִתְנַדֵּב אָדָם וְנוֹדֵר עוֹלָה וּשְׁלָמִים[2] וְכָל מִין**
9 **שֶׁיְּרָצֶה מֵחֲמִשָּׁה מִינֵי מְנָחוֹת הַבָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[3].**
10 **וּמִתְנַדֵּב אוֹ נוֹדֵר מִנְחָה מִמִּנְחַת נְסָכִים[4] לְבַדָּהּ[5] מֵאֵי**
11 **זֶה מִין מִשְּׁלֹשָׁה מִינֵי מִנְחוֹת נְסָכִים[6], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7].**
12 **וּמִתְנַדֵּב אוֹ נוֹדֵר יַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[8], אוֹ לְבוֹנָה בִּפְנֵי**
13 **עַצְמָהּ[9], אוֹ שֶׁמֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[10], אוֹ עֵצִים לַמַּעֲרָכָה[11],**
14 **מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקָרְבָּן[12], שֶׁנֶּאֱמַר: וּלְקָרְבַּן הָעֵצִים[13].**

2) שנאמר (ויקרא א, ב־ג) "אדם כי יקריב מכם קרבן לה' וגו' אם עולה קרבנו וגו'", והמדובר בקרבן נדבה (ספרא שם פרשה ב הלכה ד, ורש"י שם). 3) כגון מנחת הסולת, מנחת המחבת, מנחת המחרשת, מנחת מאפה תנור, חלות ומנחת מאפה תנור רקיקין, ראה למעלה פי"ב הלכה ד. 4) ראה למעלה פ"ב הלכה א, כי היין והסולת שמביאים עם הקרבן, הם הנקראים "נסכים", והסולת לבדה נקראת "מנחת נסכים". 5) כלומר, אפשר לנדר או לנדב מנחת נסכים אפילו בלי קרבן, וראה בזבחים פד. ומנחות קד: קו. דברי רבא. 6) נסכי כבש, נסכי איל ונסכי פר. 7) למעלה שם הלכה ד. 8) משנה מנחות קד: תוספתא מנחות פי"ב, וספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ח הלכה ה. וראה זבחים צא: כיצד היה מקריב את היין בפני עצמו, וראה גם להלן פט"ז הלכה יד, ופי"ז הי"ב. 9) מנחות קו: וספרא שם הלכה ד. וראה להלן פט"ז שם. 10) כרבי טרפון במשנה שם קד: ובספרא שם הלכה ז. ולא כרבי עקיבא, משום שסתם משנה (שם קז.) כר' טרפון: "הרי עלי שמן, לא יפחות מלוג. רבי אומר, שלשה לוגין". ומחלוקת ואחר־כך סתם, הלכה כסתם (כסף־משנה בשם ר"י קורקוס). ועוד, כי גם רבי הנ"ל סובר כמותו (כסף־משנה). וראה להלן פט"ז שם. 11) שם כ: קו: וספרא שם. וראה למעלה פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכות ט־י, ובפ"ח שם הלכה ז. 12) מנחות וספרא שם. 13) במנחות שם, מובא הפסוק "והגורלות הפלנו על קרבן העצים" (נחמיה י, לה).

15 **ב. שְׁנַיִם[14] מִתְנַדְּבִין אוֹ נוֹדְרִין קָרְבָּן אֶחָד עוֹלָה אוֹ**
16 **שְׁלָמִים, אֲפִלּוּ פְּרִידָה[15] אַחַת שֶׁל תּוֹרִים אוֹ בְּנֵי יוֹנָה**
17 **מְבִיאִין אוֹתָהּ בְּשֻׁתָּפוּת[16]. אֲבָל הַמִּנְחָה אֵינָהּ בָּאָה**
18 **בְּשֻׁתָּפוּת[17]. וּדְבָרִים אֵלּוּ הֵן דִּבְרֵי קַבָּלָה[18].**

14) מנחות שם. 15) יחידה. 16) ראה למעלה פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 17) מנחות קד: וספרא שם פרק י הלכות ג־ו. שנאמר במנחה (שם ב, א) "סולת יהיה קרבנו", היחיד מביא מנחת נדבה, ואין השותפים מביאין מנחת נדבה. ולא הזכיר רבינו אם שנים מביאים יין או לבונה או עצים, ועיין ספרא שם הלכה ו, ובפירוש המיוחס לר"ש שם. 18) כלומר, הלכה למשה מסיני. אבל צריך עיון, כי הרי למדו כן מן הפסוק "קרבנו", ראה למעלה.

19 **ג. הִנִּיחַ מִנְחָה לִשְׁנֵי בָנָיו וָמֵת[19] - הֲרֵי אֵלּוּ מְבִיאִין**
20 **אוֹתָהּ[20].**

19) כלומר, הפריש מנחה ולא הספיק להקריבה עד שמת. 20) מימרא של ר' יוחנן בזבחים ה: "הניח מנחה לשני בניו ומת, קריבה ואין בו שותפות". ומה שכתב רבינו בפ"א מהלכות תמורה הלכה ה "הניח בהמה לשני בניו ומת, הרי זו קרבה ואין ממירין בה, שהרי הם בה שותפין, והשותפין אין עושין תמורה", - הכוונה שהם שותפין במקצת, ואינם שותפים לגמרי, לפי שמתכפרים בה רק מקופיא (ראה שם ו.), ולענין הקרבה, קרבה משום דנפש מקרי (=נפש כי תקריב, ראה שם ה:) כיון שאינם שותפין לגמרי (לחם־משנה כאן).

21 **ד. אֵי זֶה הוּא נֶדֶר וְאֵי זוֹ הִיא נְדָבָה?[21] הָאוֹמֵר: הֲרֵי**
22 **עָלַי עוֹלָה[22], אוֹ הֲרֵי עָלַי שְׁלָמִים, אוֹ הֲרֵי עָלַי**
23 **מִנְחָה, אוֹ הֲרֵי דְּמֵי בְּהֵמָה זוֹ[23] עָלַי עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים**
24 **- זֶהוּ הַנֶּדֶר. אֲבָל הָאוֹמֵר: הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ אוֹ דְּמֵי**
25 **בְּהֵמָה זוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, אוֹ הֲרֵי הָעִשָּׂרוֹן הַזֶּה**
26 **מִנְחָה - הֲרֵי זוֹ נְדָבָה.**

21) ראה בפ"א מהלכות נדרים הלכה ב. 22) קינין פרק א משנה א. וראה גם ראש השנה ו. מגילה ח. וחולין קלט. והיינו קבלת התחייבות להביא קרבן, ולא ייחד לכך בשעת ההתחייבות בהמה זו או אחרת. 23) ראה להלן הלכה ו.

1 **ה. מַה בֵּין נְדָרִים לִנְדָבוֹת?[24] שֶׁהַנּוֹדֵר, אִם הִפְרִישׁ**
2 **קָרְבָּנוֹ וְאָבַד[25] אוֹ נִגְנַב - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[26] עַד**
3 **שֶׁיַּקְרִיב כְּמוֹ שֶׁנָּדַר[27]; וְהַמִּתְנַדֵּב וְאוֹמֵר 'זוֹ', אִם מֵת**
4 **אוֹ נִגְנַב - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.**

24) ראה גם בהלכות נדרים שם. 25) הוא־הדין אם מת, וכן הוא במקורות הנ"ל. וכן כתב רבינו להלן בדין הרי זו. 26) ראה קינין וראש השנה ומגילה וחולין שם. ורוצה לומר: חייב להביא אחר. 27) כלומר, עד שיקריבו על המזבח. וכל זמן שלא הקריב על המזבח, חייב באחריות, שהרי אפילו אם הקריב, אלא שהקריב שלא לשמו (בכל הקרבנות חוץ מחטאת ופסח), כשר ולא עלה לבעלים, וצריך להביא אחר, כמפורש בזבחים ב. ולהלן פט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א (משנה־למלך). וראה בספרי פ' ראה (לדברים יב, כו).

5 **ו. הָאוֹמֵר: דְּמֵי שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה וּדְמֵי בַּיִת זֶה עָלַי**
6 **קָרְבָּן, וּמֵת הַשּׁוֹר וְנָפַל הַבַּיִת - חַיָּב לְשַׁלֵּם[28]. אָמַר:**
7 **הֲרֵי עָלַי עוֹלָה עַל מְנָת שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב בְּאַחֲרָיוּתָהּ -**
8 **אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָהּ[29].**

28) בערכין כ: במשנה: "שור זה עלי עולה, ובית זה עלי קרבן, מת השור ונפל הבית - חייב לשלם", ובגמרא שם, "אמר ר' חייא בר אבא, לא שנו אלא דאמר דמי שור זה עלי. אבל אמר שור זה עולה, כיון דאמר זה ומת - אינו חייב באחריות, עלי להביאו קאמר". כלומר, אם אמר "דמי שור זה עלי", אנו אומרים כי הכוונה במה שאמר "עלי" לקבלת אחריות אם נאבד או מת, אבל אם לא אמר "דמי" אלא "שור זה עלי", כוונתו במה שאמר "עלי", להתחייב להביא שור "זה", אבל לא להתחייב באחריות אם נאבד או מת. 29) מנחות קט. ואף שאמר "עלי" אינו חייב באחריות, כיון שפירש שכוונתו שלא יתחייב באחריותה.

9 **ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[30], שֶׁהָעוֹשֶׂה בַּיִת חוּץ לַמִּקְדָּשׁ לְהַקְרִיב**
10 **בּוֹ קָרְבָּנוֹת[31] - אֵינוֹ כְּבֵית עֲבוֹדָה זָרָה. וְהָאוֹמֵר: הֲרֵי**
11 **עָלַי עוֹלָה[32] שֶׁאַקְרִיבֶנָּה בַּמִּקְדָּשׁ[33], וְהִקְרִיבָהּ בְּבַיִת**
12 **זֶה - לֹא יָצָא[34]. שֶׁאַקְרִיבֶנָּה בְּבַיִת זֶה[35], וְהִקְרִיבָהּ**
13 **בַּמִּקְדָּשׁ - יָצָא[36]; וְאִם הִקְרִיבָהּ בְּאוֹתוֹ הַבַּיִת - יָצָא.**
14 **הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנָּדַר עוֹלָה עַל מְנָת שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב**
15 **בְּאַחֲרָיוּתָהּ[37]. וְעָנוּשׁ כָּרֵת עַל הַעֲלָיָתָהּ בַּחוּץ[38]. וְכֵן**
16 **אִם אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֵגַלַּח בְּבַיִת זֶה[39],**
17 **אִם גִּלַּח שָׁם - יָצָא[40]. הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנָּדַר לְצַעֵר**
18 **עַצְמוֹ, וַהֲרֵי צִעֵר עַצְמוֹ, וְאֵינָהּ נְזִירוּת[41].**

30) למעלה פרק ט מהלכות ביאת המקדש הלכה יד. 31) כגון מקדש בית חוניו, אשר באלכסנדריא של מצרים. 32) שם במשנה. 33) במשנה שם: "הרי עלי עולה, יקריבנה במקדש. ואם הקריבה בבית חוניו, לא יצא". הרי שהמדובר באומר סתם "הרי עלי עולה", אע"פ שלא פירש שיקריבה במקדש. ודברי רבינו צריכים עיון (הר המוריה). 34) משנה שם. שהרי זה כמת או נגנב, שאם אמר הרי עלי, חייב באחריותו. 35) כלומר, אמר הרי עלי עולה שאקריבנה בבית חוניו. 36) שם במשנה כדברי תנא־קמא. ואף כי הקרבן הזה אינו נחשב לקרבן כלל, שהרי הוא שחוטי חוץ – אינו חייב באחריות. 37) ראה למעלה הלכה ו. והם דברי רב המנונא בגמרא שם. 38) כלומר, על שחוטי חוץ למקדש. והם דברי רב המנונא ור' יוחנן, וכן הוא בברייתא שם. 39) כלומר, ע"מ שאביא קרבנות התגלחת בבית זה. 40) שם במשנה. כלומר, אף כי קרבנות אלו אינם נחשבים כלל, אינו מחוייב להביא קרבנות תגלחת אחרות במקדש. וחייב כרת על העלאה בחוץ, כמבואר למעלה. 41) שם בגמרא. כלומר, לא התחייב בנזירות, אלא רק לצער עצמו. ואם כן, אינו חייב בקרבנות נזיר, והקרבנות שהביא – אינם קרבנות תגלחת, אלא התכוון לדורון בעלמא, שאמר: אם אפשר להביא בבית חוניו, יטרח להביא, יותר מזה לא יטרח.

19 **ח. חַטָּאת וְאָשָׁם אֵינָן בָּאִין אֶלָּא עַל חֵטְא, וְאֵינָן**
20 **בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[42]. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי חַטָּאת אוֹ**
21 **אָשָׁם, אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵי זוֹ חַטָּאת אוֹ אָשָׁם - לֹא אָמַר**
22 **כְּלוּם[43]. הָיָה מְחֻיָּב חַטָּאת אוֹ אָשָׁם וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ**
23 **לְחַטָּאתִי אוֹ לַאֲשָׁמִי, אוֹ הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ לְחַטָּאתִי**
24 **אוֹ לַאֲשָׁמִי - דְּבָרָיו קַיָּמִים[44].**

42) משנה חולין מא: (וראה גם זבחים ב.) שהרי נאמר בהם (ויקרא ה, א – יז) "נפש כי תחטא". וראה בפ"א מהלכות נדרים הלכה י. 43) תוספתא תמורה פ"ג: "הרי זו חטאת והרי זו אשם, אף־על־פי שחייב (= כלומר, עבר עבירה שחייב בה חטאת או אשם) לא אמר כלום". כיון שלא אמר מפורש "לחטאתי", "לאשמי". וראה בחולין שם. 44) שם בתוספתא: "הרי אלו לחטאתי והרי אלו לאשמי, אם היה חייב דבריו קיימין, ואם לאו לא אמר כלום".

25 **ט. הָאוֹמֵר: קָרְבַּן מְצֹרָע זֶה אוֹ יוֹלֶדֶת זוֹ עָלַי, אִם**
26 **הָיָה אוֹתוֹ מְצֹרָע אוֹ הַיּוֹלֶדֶת עֲנִיִּים - מֵבִיא הַנּוֹדֵר**
27 **קָרְבַּן עָנִי[45]; וְאִם הָיוּ עֲשִׁירִים - מֵבִיא הַנּוֹדֵר קָרְבַּן**
28 **עָשִׁיר, אַף עַל פִּי שֶׁהַנּוֹדֵר עָנִי[46].**

45) משנה בערכין יז. וראה להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג, כי קרבנה של היולדת הוא: כבש לעולה ובן יונה או תור לחטאת. ואם אין ידה משגת, מביאה שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת. והמצורע קרבנו שלשה: שני כבשים, אחד לעולה ואחד לאשם, וכבשה לחטאת. ואם אין ידו משגת, מביא קן: אחד לעולה ואחד לחטאת וכבש לאשם. וכל זה אם הנודר הוא עני, אבל אם הנודר הוא עשיר, אף שהמצורע או היולדת עניים, מביא קרבן עשיר, ראה להלן בפ"ה מהלכות מחוסרי כפרה הלכה יא. 46) משנה שם, וכן הוא בהלכות מחוסרי כפרה שם.

29 **י. הָאוֹמֵר: חַטָּאתוֹ וְעוֹלָתוֹ וַאֲשָׁמוֹ וּשְׁלָמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי**

1 עָלַי[47], אִם רָצָה אוֹתוֹ פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה מַנִּיחוֹ לְהַקְרִיבָן
2 עַל יָדוֹ וּמִתְכַּפֵּר לוֹ[48]. רָצָה בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה וְלֹא רָצָה
3 בִּשְׁעַת הַקְרָבָה, אֶלָּא חָזַר בּוֹ: בְּעוֹלָה וּבִשְׁלָמִים -
4 מַקְרִיבִין וּמִתְכַּפֵּר לוֹ בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה
5 עַתָּה, שֶׁהֲרֵי רָצָה בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה[49]; אֲבָל בְּחַטָּאת
6 וְאָשָׁם לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּרְצֶה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף[50].

47) כלומר התחייב להביא עבור הפלוני, הקרבנות שהפלוני מחוייב בהם. 48) ערכין כא: 49) ערכין שם כדעת שמואל, שאינו צריך לדעתו, כיון שאינם באים על חטא (תוספות שם ד"ה מאי). 50) שהם באים על חטא וצריכין להתוודות, ולכן צריכים דעת גם בשעת כפרה (תוספות שם).

7 יא. הָאוֹמֵר[51]: הֲרֵי עָלַי כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים[52] שֶׁמִּנִּדְרֵיהֶן
8 נָזִיר וְקָרְבָּן וּשְׁבוּעָה[53] - חַיָּב בְּכֻלָּן[54]. כְּנִדְרֵי כְּשֵׁרִין
9 - לֹא נִתְחַיֵּב כְּלוּם[55]. הֲרֵי עָלַי כְּנִדְבוֹת כְּשֵׁרִין[56] - הֲרֵי
10 זֶה נָדַר בְּנָזִיר וּבְקָרְבָּן[57]. וְכָל כִּנּוּיֵי[58] קָרְבָּן -
11 כְּקָרְבָּן[59].

51) נדרים ט. במשנה. 52) הנודרים בעת כעסם בנזיר ובקרבן ושבועה, ונקראו כך משום שכתוב (דברים כג, כג) "וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", ואמר שמואל (נדרים כב.) הנודר – אף־על־פי שמקיימו נקרא רשע. 53) כלומר, שהרשעים נודרים בנזיר וקרבן ושבועה. וכל זה הוא מדברי הנודר. 54) משנה שם: "כנדרי רשעים נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה". 55) שם במשנה: "כנדרי כשרים לא אמר כלום", "שאין הכשרים נודרים בדרך איסור וכעס" (רבינו בפ"א מהלכות נדרים הלכה כב) "שהחסידים אינם מחייבין עצמן בנדר, מפני שלא יכינו עצמם לעבירה, והוא מה שאמר הכתוב (שם, כב) לא תאחר לשלמו" (רבינו בפירוש המשנה שם). 56) ראה למעלה הלכה ד, אי זהו נדר ואי זוהי נדבה. 57) במשנה נדרים שם: "כנדבותם (של הכשרים) – נדר בנזיר ובקרבן". כלומר, כנדבת החסידים, "והחסידים גם כן אינם מתנדבים בקרבן, ואפילו נדבה, מפני שלא יתאחרו ויעברו על מה שנאמר (שם) לא תאחר לשלמו, ואמנם היו מביאין הקרבן והוא חולין עד העזרה, ושם יתנדב בו כל מה שירצה" (פירוש המשנה שם). וכל זה בנזיר וקרבן, אבל לא בשבועה, כי אין החסידים נשבעין. וראה ברש"י ורא"ש ור"ן שם, ובפ"א מהלכות נדרים הלכה כה. 58) כלומר, שמות לואי לקרבן, כגון "קונם, קונח, קונז" (פ"א מהלכות נדרים הלכה טז). 59) ראה משנה בנדרים שם.

12 יב. אֵין הַנּוֹדֵר וְלֹא הַמִּתְנַדֵּב חַיָּב עַד שֶׁיְּהֵא פִּיו וְלִבּוֹ
13 שָׁוִין[60]. כֵּיצַד? הַמִּתְכַּוֵּן לוֹמַר 'הֲרֵי עָלַי עוֹלָה' וְאָמַר
14 'שְׁלָמִים', אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר 'הֲרֵי זוֹ עוֹלָה' וְאָמַר
15 'שְׁלָמִים' - לֹא אָמַר כְּלוּם. נִתְכַּוֵּן לִנְדֹּר בְּעוֹלָה וְאָמַר
16 'קָרְבָּן', לִנְדֹּר בְּחֵרֶם[61] וְאָמַר 'הֶקְדֵּשׁ' - דְּבָרָיו
17 קַיָּמִים[62]; שֶׁהָעוֹלָה קָרְבָּן, וְהַחֵרֶם הֶקְדֵּשׁ. וְכֵן כֹּל
18 כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. כִּנּוּיֵי נְדָרִים וּנְדָבוֹת אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹצִיא
19 בִּשְׂפָתָיו כְּלוּם, אֶלָּא אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ וְלֹא הוֹצִיא
20 בִּשְׂפָתָיו כְּלוּם - חַיָּב. כֵּיצַד? גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁזּוֹ עוֹלָה
21 אוֹ שֶׁיָּבִיא עוֹלָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהָבִיא; שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל
22 נְדִיב לֵב יְבִיאֶהָ - בִּנְדִיבוּת לֵב יִתְחַיֵּב לְהָבִיא[63]. וְכֵן
23 כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִנִּדְרֵי קָדָשִׁים וְנִדְבוֹתָן.

60) תרומות פ"ג משנה ח. שנאמר (שם, כד) "מוצא שפתיך תשמור", ונאמר (ויקרא ה, ד) "לבטא בשפתים", ונאמר (שמות לה, ה) "כל נדיב לבו" – הרי שצריך גם גמר בלב ומבטא בשפתיים (ראה פסחים סג. ושבועות כו:). וכל זה אינו אלא כששפתיו מכחישות את לבו, אבל אם אין שפתיו מכחישות את לבו, כגון שלא הוציא בשפתיו כלום, אלא רק גמר בלבו שזו עולה או שלמים – הרי הוא חייב להביא, ראה להלן בהמשך ההלכה. 61) לבדק הבית. ואף חרמי כהנים, כל זמן שהם ביד הבעלים, הם הקדש, כמו שאמרו בבכורות לב. וראה בתוספות ראש השנה ה: ד"ה ערכין (הר המוריה). 62) כן מפורש בתוספתא נדרים פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 281 2) – אור־שמח במילואים. וראה שבועות שם, שגמר בלבו שלא יאכל פת חטים והוציא מפיו פת סתם, אסור בפת חטים. שפת חטים, פת שמה (ראה בהלכות שבועות פ"ב הלכה יד), והוא־הדין כאן, כיון שאין שפתיו מכחישין את לבו (ראה הר המוריה ואור שמח כאן). 63) בשבועות שם: "אין לי אלא שהוציא בשפתיו. גמר בלבו מנין, תלמוד־לומר (שמות לה, ה) כל נדיב לבו".

24 יג. אֶחָד נְדָרִים וּנְדָבוֹת עִם שְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁאָדָם
25 חַיָּב בָּהֶן מֵעֲרָכִין[64] וְדָמִים[65] וּמַעֲשְׂרוֹת[66] וּמַתְּנוֹת
26 עֲנִיִּים[67], מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה שֶׁיָּבִיא הַכֹּל בְּרֶגֶל
27 שֶׁפָּגַע בּוֹ תְּחִלָּה[68]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָאתָ שָׁמָּה וַהֲבֵאתֶם
28 שָׁמָּה וְגוֹמֵר[69]. כְּלוֹמַר, בָּעֵת שֶׁתָּבוֹא לָחֹג - תָּבִיא כָּל
29 מַה שֶּׁאַתָּה חַיָּב בּוֹ, וְתִתֵּן כָּל חוֹב שֶׁעָלֶיךָ לַשֵּׁם.
30 הִגִּיעַ הָרֶגֶל וְלֹא הֵבִיא - הֲרֵי זֶה בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה[70].
31 עָבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים[71] וְלֹא הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו
32 שֶׁנָּדַר אוֹ הִתְנַדֵּב[72] אוֹ שֶׁלֹּא נָתַן הָעֲרָכִים וְהַחֲרָמִים[73]
33 וְהַדָּמִים - הֲרֵי זֶה עָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא
34 תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ. אֵינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַד שֶׁיַּעַבְרוּ
35 עָלָיו רַגְלֵי הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ[74]. וְאֵין לוֹקִין עַל לַאו זֶה, לְפִי
36 שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[75].

64) שאמר ערכי עלי או ערך זה עלי או ערך פלוני עלי (ראה פ"א מהלכות ערכין הלכה ב). 65) שאמר דמי עלי או דמי זה עלי או דמי פלוני עלי, אפילו היה אותו פלוני קטן בן יומו וכו' (שם הלכה ט). 66) מעשר דגן ומעשר בהמה. 67) כגון לקט שכחה ופאה. אבל צדקה, ראה למעלה פ"ח מהלכות מתנות עניים הלכה א, שאם מצויין עניים, חייב ליתן להם מיד, ולא ימתין עד לרגל הראשון, ואם עבר הרי זה חייב בבל תאחר (הר המוריה). 68) דהיינו אחד משלושת הרגלים: פסח, שבועות וסוכות. וראה בספר המצוות, עשה פג. 69) ראה ספרי פ' ראה (לדברים יב, ה־ו): "ובאת שמה והבאתם שמה. לקבעם חובה, שלא יהא אלא ברגל ראשון שקבע ושפגע בו וכו'". ובראש השנה ו. ת"ר מוצא שפתיך (דברים כג, כד) זו מצות־עשה. תשמור,

זו מצות לא־תעשה. ועשית, אזהרה לבית־דין שיעשון. כאשר נדרת, זה נדר. לה' אלקיך, אלו חטאות ואשמות, עולות ושלמים. נדבה, כמשמעו. אשר דברת, אלו קדשי בדק הבית. בפיך, זו צדקה. אמר מר: מוצא שפתיך זו מצות־עשה, למה לי, מובאת שמה והבאתם שמה, נפקא. תשמור זו מצות לא־תעשה, למה לי, מלא תאחר לשלמו נפקא. ועשית אזהרה לבית־דין שיעשוך, למה לי, מיקריב אותו נפקא וכו'. חד דאמר ולא אפריש, וחד אפריש ולא אקריב", הרי כי מ"ובאת שמה והבאתם שמה" למדו כל מה שלמדו ממוצא שפתיך תשמור, הרי שגם בדק הבית ומתנות עניים בכלל עשה זו (מעשה רוקח). 70) כן הוא בראש השנה שם, ובתמורה יח. "אמר רבא, כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בעשה". 71) מדבריו כאן נראה, שכל שעברו עליו שלשה רגלים אפילו שלא כסדרן (פסח, שבועות וסוכות) – עובר בבל תאחר. וכן נראה מדבריו בספר המצוות לאוין קנה (כפי הנדפס בסה"מ לעם, וכן הוא בהוצאת הגר"ח הלר) שכתב "ובא בקבלה שאינו עובר על לאו זה עד שיעברו עליו שלשה רגלים" (אבל בספר המצוות בדפוסים ישנים: "עד שיעברו עליו שלשה רגלים כסדרן"). והוא כדעת תנא־קמא בראש השנה ד: ולא כר' שמעון שם שאינו מחייב בבל תאחר אלא־אם־כן היו שלשת הרגלים כסדרן וחג המצות תחילה, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בתחילת ראש השנה: "ור' שמעון אומר וחג המצות תחילה כדי שיהיו על הסדר, והוא ענין אמרו בכאן לרגלים, ואינה הלכה". 72) כן דעת הר"ן בנדרים ט: כי על הנדבה עובר בבל תאחר, אבל בפירוש המיוחס לרש"י שם כתב, כי בנדבה אינו עובר על בל תאחר. 73) בראש השנה ד. "תנו רבנן, חייבי הדמין והערכין והחרמין וההקדשות חטאות ואשמות עולות ושלמים צדקות ומעשרות בכור ומעשר ופסח לקט שכחה ופאה, כיון שעברו עליהן שלשה רגלים עובר בבל תאחר". ומפרש רש"י "והחרמין חרמי גבוה", אבל התוספות שם כתבו: החרמין, בין חרמי גבוה ובין חרמי כהנים. 74) ספרי פ' ראה (לדברים יב, ה־ו): "יכול אם עבר רגל אחד ולא הביא, יכול יהיה עובר עליו משום בל תאחר, ת"ל אלה תעשו לה' במועדיכם. הא אין עובר עליו משום בל תאחר עד שיעבדו עליו רגלי שנה כולה". 75) תוספתא מכות פ"ד: "המאחר במוקדשין וכו' עובר בלא־תעשה, אבל אינו לוקה את הארבעים לפי שאין בהן מעשה".

יד. הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה לַמִּזְבֵּחַ וְעָבְרוּ עָלָיו שְׁנֵי רְגָלִים וְנָפַל בָּהּ מוּם וּפְדָאָהּ עַל גַּב בְּהֵמָה אַחֶרֶת - אֵינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עַל הָאַחֶרֶת שְׁלֹשָׁה רְגָלִים[76]. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר[77]. אֲבָל הַיּוֹרֵשׁ אֵינוֹ עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר[78].

76) בראש השנה ה: "תנו רבנן וכו' לא תאחר לשלמו, הוא ולא חילופיו וכו'. אמר רב ששת, לעולם למעוטי חילופי עולה ושלמים, והכא במאי עסקינן כגון שעברו עליו שני רגלים והומם וחיללו על אחר ועבר עליו רגל אחד, סלקא־דעתך־אמינא הואיל ומכח קמא קאתי, כמאן דעברו עליו שלשה רגלים דמי, קא משמע לן". וראה ירושלמי שם פ"א הלכה א. 77) שם ו: "בעי ר' זירא, אשה מה היא בבל תאחר, מי אמרינן הא לא מיחייבא בראיה, או דילמא היא איתא בשמחה. אמר ליה אביי ותיפוק ליה דהא איתא בשמחה. ומי אמר אביי הכי, והאמר אביי אשה בעלה משמחה, לדבריו דר' זירא קאמר", ולפי שפסק רבינו (פ"א מהלכות חגיגה ה"א), כר' זירא שהנשים חייבות במצוה זו (= של שמחה), פסק כאן שגם באשה שייך הלאו של בל תאחר, כדברי הגמרא שם. 78) על נדרו של אביו, כיון שהוא (=היורש) לא נדר. וגם זה שם: "בעי ר' זירא, יורש מהו בבל תאחר. כי תדור נדר אמר רחמנא (דברים כג, כב) והא (=היורש) לא נדר, או דילמא ובאת שמה והבאתם שמה (שם יב, ה־ו) והא מיחייב (=לבוא לרגל ולהביא אף של אביו). תא שמע, דתני ר' חייא, מעמך (="כי תדור נדר לה' אלוקיך לא תאחר לשלמו כי דרוש ידרשנו ה' אלקיך מעמך" שם כג, כב) פרט ליורש".

טו. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶן שְׁלֹשָׁה רְגָלִים - לֹא נִפְסְלוּ, אֶלָּא מַקְרִיבָן וּכְשֵׁרִים[79]. וּבְכָל יוֹם וָיוֹם אַחַר הַשְּׁלֹשָׁה רְגָלִים הוּא עוֹבֵר בְּלֹא תְאַחֵר[80]. וּבֵית דִּין מְצַוִּין לְעַשּׂוֹתוֹ מִיָּד[81] עַד שֶׁיַּקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בָּרֶגֶל שֶׁפָּגַע בּוֹ תְּחִלָּה.

79) ברייתא שם ו. "דתניא, בן עזאי אומר, אותו (= "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו" – ויקרא ז, יח) מה תלמוד לומר, לפי שנאמר (דברים כג, כב) לא תאחר לשלמו, שומע אני אף מאחר נדרו בבל ירצה, תלמוד־לומר אותו. אותו בלא ירצה, ואין מאחר נדרו בלא ירצה", וראה גם זבחים כט. ותמורה כא: 80) ראש השנה ו: "אמר רבא, כיון שעברו עליהן שלשה רגלים, בכל יום ויום עובר בבל תאחר". 81) כלומר, בית־דין הוזהרו להכריח אותו שיביא ברגל הראשון, שכתב (שם, כד) "מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת". ואמרו בברייתא שם ו. "ועשית – זו אזהרה לב"ד שיעשוך". וראה בתוספות שם ד"ה יקריב, "דחזינן שהוא מתעצל להביא ומוציא הוצאות חינם שלא לצורך כדי שלא ישאר בידו מה לקנות, ולהכי ממשכנין, ואם אין מוצאין במה למשכנו אז כופין", ומסתבר שכופין אותו מיד שנדר (עוד לפני שעבר על העשה) שיקיים את המצוה בהגיע רגל הראשון, ראה כתובות פו. פו: כי במצות־עשה, כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה, מכין אותו עד שתצא נפשו, ומפרש רש"י: מכין אותו קודם שעבר על העשה, ויש בידו לקיים.

טז. אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר 'לִרְצֹנוֹ'[82], כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי[83]. בֵּין שֶׁנָּדַר וְלֹא הִפְרִישׁ בֵּין שֶׁהִפְרִישׁ וְלֹא הִקְרִיב - כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּקְרִיב[84].

82) "יקריב אותו לרצונו לפני ה'". 83) ראש השנה שם, יבמות קו. קדושין מט: ב"ב מח. ערכין כא. "יקריב אותו (שם), מלמד שכופין אותו. יכול בעל כרחו, תלמוד־לומר (שם) לרצונו. הא כיצד, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני". וראה בפ"ב מהלכות גירושין הלכה כ. 84) ראש השנה שם: "ועשית, אזהרה לבית־דין שיעשוך. למה לי, מיקריב

אותו נפקא, דתניא, יקריב אותו, מלמד שכופין אותו וכו', חד דאמר ולא אפריש, וחד אפריש ולא אקריב", כלומר, פסוק אחד בא לומר שכופין אותו אם נדר ועדיין לא הפריש, ופסוק אחד בא לומר כי כופין אותו אם כבר הפריש, ועדיין לא הקריב.

יז. כָּל חַיָּבֵי[85] עוֹלוֹת[86] וּשְׁלָמִים - מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָם[87]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּרְצֶה[88], שֶׁנֶּאֱמַר 'לִרְצֹנוֹ' - כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי. אֲבָל חַיָּבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת - אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן[89]; הוֹאִיל וְהֵם מְעֻכָּבֵי כַּפָּרָה, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם שֶׁמָּא יִפְשְׁעוּ וַיַּשְׁחִיתוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן. חוּץ מֵחַטַּאת נָזִיר, הוֹאִיל וְאֵינָהּ מְעֻכָּבַתּוּ[90] מִלְּשְׁתּוֹת יַיִן - שֶׁמָּא יְאַחֵר אוֹתָהּ, לְפִיכָךְ מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ עָלֶיהָ[91].

85) ערכין כא. במשנה. 86) נראה מזה, כי בכלל זה גם עולת מצורע. ואף־על־פי שאמרו שם "אמר רב פפא, פעמים וכו' חייבי עולות אין ממשכנין אותן וכו' בעולת מצורע, דתניא ר' ישמעאל וכו' אומר כשם שחטאתו ואשמו מעכבתו, כך עולתו מעכבתו", וכך כתב פירוש המשנה בערכין שם — הרי פסק רבינו להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה ה"ה, שעולה אינה מעכבת (ועיין כסף־משנה והר המוריה). 87) משנה שם. וראה בפ"ג מהלכות ערכין הלכה יד "ממשכנין אותן ולוקחין מהן בעל כרחן מה שנדרו, ואינן חייבין להחזיר להם המשכון ביום או בלילה, ומוכרין כל הנמצא להם מן הקרקע ומן המטלטלין, מכסות וכלי תשמיש הבית ועבדים ובהמה ונפרעין מן הכל". "והואיל ואין בהן (בעולות ושלמים) כפרה, לפעמים מתעצלין בהן, ולפיכך ממשכנין אותן" (פירוש המשנה שם). 88) שם בערכין. 89) שם במשנה. 90) ראה להלן פי"ח הלכה ט. 91) שם בגמרא: "אמר רב פפא, פעמים שחייבי חטאות ממשכנין אותן וכו' בחטאת נזיר, דכיון דאמר מר, אם גילח על אחד משלשתן יצא, ואם נזרק עליו אחד מן הדמים הותר הנזיר לשתות יין וליטמא למתים, פשע בה ולא מייתי".

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר בו דין האומר ולדה של זו עולה והיא שלמים, ודין חזרה בהקדש תוך כדי דיבור.

א. הָאוֹמֵר[2]: וְלָדָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה וְהִיא שְׁלָמִים[3] - דְּבָרָיו קַיָּמִים[4]. הִיא שְׁלָמִים וּוְלָדָהּ עוֹלָה: אִם לְכָךְ נִתְכַּוֵּן - דְּבָרָיו קַיָּמִים[5]; וְאִם אַחַר שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ[6] וְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו שֶׁתְּהֵיֶה שְׁלָמִים חָזַר בּוֹ וְאָמַר 'וּוְלָדָהּ עוֹלָה', אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר - הֲרֵי וְלָדָהּ שְׁלָמִים; שֶׁאֵין חֲזָרָה בְּהֶקְדֵּשׁ וַאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[7].

2) משנה, תמורה כה, א. 3) כלומר, היתה לו בהמת חולין מעוברת, ואמר כי הוולד יהיה לעולה, והבהמה עצמה תהיה לשלמים. 4) כיון שמקודם הקדיש את הוולד, ואחר־כך הקדיש את האם, ראה להלן בסמוך. 5) כלומר, אם בשעה שאמר "היא שלמים", היתה כוונתו רק עליה, ואילו על הוולד היתה כוונתו לומר אחרי־כן שיהיה עולה — דבריו קיימים, הואיל ואין הפה יכול לדבר שני דברים כאחד, וכדברי רבי יוסי החולק על רבי מאיר במשנה, שם. 6) ראה למעלה פי"ד הי"ב, כי אין הנודר ולא המתנדב חייב עד שיהא פיו ולבו שוין. 7) שם כה, ב - דברי רב פפא, וכן הוא להלן פ"ב מהל' תמורה ה"ד. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בתמורה שם: "שהעיקר בידינו תוך כדי דיבור כדיבור דמי, זולתי במקדיש ומימר ומגדף ועובד עבודה־זרה ומקדש ומגרש, ואלו (הששה) (הארבעה) דברים הוציא אותן בגוף הגמרא (נדרים פז.), אבל מקדיש ומימר הרי הוא כמו שנתבאר במקום הזה (תמורה כה:)". וראה בש"ך חו"מ סי' רנה ס"ק ה, שהקשה על דברי רבינו שבהקדש אין חזרה אפילו בתוך כדי דיבור, מגמרא מפורשת בבבא־קמא עג, ב. אבל ה'משנה למלך' יישב דברי רבינו, וכתב שסוגיות חלוקות בזה. וכתב ב'קרית ספר' שהחמירו בהקדש משום שיש בו חומרא אחרת, שהוא נתפס גם על ידי מחשבה (למעלה פי"ד הי"ב).

ב. הָאוֹמֵר: יָדָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה אוֹ רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה - תִּמָּכֵר לְחַיָּבֵי עוֹלוֹת, וְדָמֶיהָ חֻלִּין חוּץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ אֵבֶר[8]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה זֶה הַמְחֻיָּב עוֹלָה שֶׁקָּנָה אוֹתָהּ נָדָר עוֹלָה בְּדָמִים קְצוּבִים[9]. הָאוֹמֵר: לִבָּהּ אוֹ רֹאשָׁהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה, הוֹאִיל וְדָבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ הוּא - כֻּלָּהּ עוֹלָה[10]. הִקְדִּישׁ אֵבֶר אֶחָד מִן הָעוֹף - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִתְקַדֵּשׁ כֻּלּוֹ אוֹ לֹא נִתְקַדֵּשׁ[11].

8) שהוא של הקדש, ולפיכך דמיו הקדש. כרבי מאיר ורבי יהודה בברייתא בתמורה יא, ב - האומרים "יכול האומר רגלה של זו עולה, תהא כולה עולה, תלמוד־לומר (ויקרא כז, ט) "כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש" — ממנו לה' ולא כולו לה'. יכול תצא לחולין, תלמוד־לומר יהיה קודש, הא כיצד: תמכר לצרכי עולות, ודמיה חולין חוץ מדמי אבר שבה". 9) והרי יש בעולה זו כפי הדמים שקצב, ויצא ידי חובתו. שם בגמרא: "אמר מר, תמכר לצרכי עולות, והא מייתי בהמה דמקדיש גופה כי ליתא לכולה לדידיה (כן הוא ב'שיטה מקובצת', וברש"י בשם ל"א 'ירושלמי', ופירש רש"י: האי לוקח הא מייתי בהמה שאין כל הגוף שלו). אמר רבא, כגון דאמר בזוזא מן הדא בהמה לעולה ('שיטה מקובצת' ורש"י שם, פירוש: שוה זוז מבהמה זו לעולה, והרי קנה בזוז, הילכך יצא דהא לא נדר עולה שלימה). וראה ב'כסף משנה'. 10) שם בגמרא: "אמר רבי, נראין דברי רבי יוסי לרבי יהודה בדבר שהנשמה תלויה בו, שאף רבי יהודה לא נחלק עליו אלא בדבר שאין הנשמה תלויה בו, אבל בדבר שהנשמה תלויה בו - מודי ליה". ושם נחלקו בזה: רב חסדא אמר, דבר שהוא עושה אותה טריפה. רבא אמר, דבר שהוא עושה אותה נבילה. ורב ששת אמר, בדבר שהיא מתה. ורבינו פסק כרב ששת, וראה ב'לחם משנה'. 11) שם: "בעי רבא, מעוף מהו, בהמה אמר רחמנא (בפסוק הנ"ל "כל אשר יתן ממנו לה'"), נאמר "ואם בהמה אשר יקריבו"), והא לאו בהמה היא, או דילמא קרבן אמר רחמנא (שם בפסוק הנ"ל נאמר "אשר יקריבו ממנה קרבן לה'"), והאי נמי קרבן, תיקו". וסובר רבינו, כי בעיא זו היא לדעת

רבי יהודה (וראה ברש"י, שם). ולפי דעת ה'כסף משנה' כוונת רבינו במקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, והספק הוא אם קדש כולו, כמו בבהמה, או לא. אבל ה'לחם משנה' (פ"ה מהל' ערכין וחרמין הי"ד), כתב כי מדובר במקדיש אבר שאין הנשמה תלויה בו, והספק הוא שמא אפילו אם הקדיש אבר שאין הנשמה תלויה בו, פשטה קדושה בכל העוף, וכן פירש 'הר המוריה' כאן.

1 **ג. הָאוֹמֵר: בְּהֵמָה זוֹ חֵצְיָהּ עוֹלָה וְחֵצְיָהּ שְׁלָמִים -**
2 **קָדְשָׁה, וְאֵינָהּ קְרֵבָה[12], אֶלָּא תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ**
3 **מוּם וְתִמָּכֵר, וְיָבִיא בַּחֲצִי דָמֶיהָ עוֹלָה וּבַחֲצִי דָמֶיהָ**
4 **שְׁלָמִים[13]. הָיָה מְחֻיָּב חַטָּאת וְאָמַר: חֵצְיָהּ חַטָּאת**
5 **וְחֵצְיָהּ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, אוֹ שֶׁאָמַר: חֵצְיָהּ עוֹלָה אוֹ**
6 **שְׁלָמִים וְחֵצְיָהּ חַטָּאת - הֲרֵי הִיא תָּמוּת[14], כְּמוֹ**
7 **שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּחַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת[15].**

12) תמורה כו, א: "תניא אידך, אמר בהמה זו חציה עולה וחציה שלמים, קדשה ואינה קרבה", ומשום שמעורבים בה שתי קדושות. 13) שם בגמרא אמרו על הברייתא הנ"ל "מני, רבי יוסי היא", כלומר, רבי יוסי שאמר "אי לכך נתכוין מתחילה, הואיל ואי אפשר להוציא שני שמות כאחת דבריו קיימין", ראה למעלה ה"א. 14) בתמורה, שם: "בהמה חציה עולה וחציה חטאת, כולה תקרב עולה דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר, תמות. ושוין באומר חציה חטאת וחציה עולה שתמות", ופירש רש"י "כיון שאינו מחויב חטאת – הילכך תמות". וב'תוספות' שם מקשים ממה שאמרו בנדרים ו, א - שמי שאינו מחויב חטאת ואמר הרי זו לחטאתי – לא אמר כלום, עיי"ש מה שתירצו. ורבינו פוסק כרבי יוסי. ומפרש לזה כגון שהיה מחויב חטאת (כסף־משנה). ומה שאמר חציה חטאת, הכוונה שאמר חציה לחטאתי. ראה למעלה פי"ד ה"ח ('מרכבת המשנה'). 15) בפ"ד מהל' פסולי המוקדשין ה"א, והכוונה היא למה שאמר שם חטאת שנתכפרו בעליה תמות, וגם כאן כיון שהיא אינה קריבה וצריך להביא חטאת אחרת, תישאר היא כחטאת שנתכפרו בעליה (ראה 'מרכבת המשנה').

8 **ד. בֶּהֱמַת הַשֻּׁתָּפִין שֶׁהִקְדִּישׁ אֶחָד מֵהֶן חֶצְיָהּ שֶׁלּוֹ,**
9 **וְחָזַר וְלָקַח חֶצְיָהּ הָאַחֵר וְהִקְדִּישׁוֹ - הֲרֵי זוֹ קָדְשָׁה**
10 **וּקְרֵבָה[16]. אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְּחִלָּתָהּ דְּחוּיָה הָיְתָה[17]**
11 **כְּשֶׁהִקְדִּישׁ חֶצְיָהּ - אֵין הַדְּחוּי מֵעַכְּרוֹ דְּחוּי[18]. וְאַף**
12 **עַל פִּי שֶׁהוּא קְדֵשַׁת דָּמִים[19], הוֹאִיל וְהִיא בַּעֲלֵי חַיִּים**
13 **- אֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְּחִים[20]. וַהֲרֵי נִרְאֵית כֻּלָּהּ**
14 **לְהַקְרָבָה, לְפִיכָךְ תִּקְרַב, וְעוֹשָׂה תְּמוּרָה[21].**

16) ראה זבחים יב, א. ושם נסמן: "אמר רבי יוחנן, בהמה של שני שותפין, הקדיש חציה וחזר ולקח חציה והקדישה, קדושה ואינה קריבה (הואיל ובתחילת הקדשה לא נראה להקריב דחצייה היתה חולין, ודחוי מעיקרו הוא, הלכך אינה קריבה עוד ותרעה ולוקחין בדמיה אחרת – רש"י) ועושה תמורה ותמורתה כיוצא בה". ואמרו שם בגמרא: "שמע־מינה תלת, שמע־מינה בעלי חיים נדחין, ושמע־מינה דחוי מעיקרא הוי דחוי, ושמע־מינה יש דחוי בדמים", אבל רבינו פוסק כרב החולק על רבי יוחנן, וסובר: "בעלי חיים אינם נדחים" (זבחים נט.) וראה להלן. 17) אין כוונת רבינו להדגיש את ה"מתחילתה", שהרי אדרבא דיחוי זה, שהוא מעיקרו, יש אומרים כי אינו דיחוי, אלא בא להדגיש את עצם הדיחוי, שהרי סוף סוף יש כאן דיחוי. ועל כל פנים, נראה מכאן דעת רבינו, שדיחוי מעיקרו הרי הוא דיחוי (שבדבר זה לא מצאנו חולקים על רבי יוחנן), ואילו בפ"י מהל' שגגות הי"ג, כתב ש"דחוי מעיקרו אינו דחוי". ואולי סמך שם על מה שכתב כאן משום שהיא בעלי חיים, ואין בעלי חיים נידחים (ראה 'לחם משנה' כאן). אבל צריך עיון, שהרי בפ"ג מהל' שגגות ה"ח פסק רבינו, שאף בנראה ונדחה אין בעלי חיים נידחין. ולמה הוצרך לומר (שם פ"י) ש"דיחוי מעיקרו אינו דיחוי". 18) בנידון שלפנינו, שהיא בעלי חיים, כדלהלן. וראה למעלה. 19) גם כאן אין ההדגשה על "קדושת דמים", שהרי אדרבה יש אומרים שקדושת דמים אינה מדחה, אלא הכוונה, כמו שכתבנו למעלה, שהרי סוף סוף יש כאן דיחוי. ועל כל פנים, נראה מכאן דעת רבינו כי יש דיחוי בדמים (שגם בזה לא מצאנו חולקים על רבי יוחנן), וכן פסק בפ"י מהל' שגגות, שם. 20) כרב, בזבחים נט, א. וראה למעלה. 21) בזבחים שם אמרו שאפילו לרבי יוחנן, שאמר "אינה קריבה" – עושה תמורה, ואם כן, כל־שכן לפי פסק רבינו שקריבה, שוודאי עושה תמורה.

15 **ה. הָאוֹמֵר: דְּמֵי בְּהֵמָה זוֹ עוֹלָה, אוֹ הֲרֵי זוֹ לְעוֹלָה,**
16 **אִם הָיְתָה רְאוּיָה לִקְרֵב עוֹלָה[22] - נִתְקַדְּשָׁה קְדֻשַּׁת**
17 **הַגּוּף, וְהִיא עַצְמָהּ תִּקְרַב עוֹלָה[23]; וְאִם אֵינָהּ רְאוּיָה[24]**
18 **- תִּמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹלָה[25].**

22) כגון שהוא זכר ותמים. 23) כלומר, לא רק אם אמר הרי זו לעולה, נתקדשה קדושת הגוף, אלא אפילו אם אמר "דמי בהמה זו עולה", גם כן נתקדשה הגוף, ומקור הדברים הוא מן הסוגיא דתמורה יט, ב - שאמרו שם "איתמר, הקדיש זכר לדמיו, רב כהנא אמר קדוש קדושת הגוף, רבא אמר אינו קדוש קדושת הגוף, והדר ביה (= חזר בו) רבא לדרב כהנא, מדרב יהודה אמר רב (שאמר שם "מיגו דנחתא לה קדושת דמים, נחתא נמי קדושת הגוף", אמר רבא, זאת אומרת: הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף, ומפרש רש"י שהקדיש זכר לדמי עולה). וראה למעלה פ"ה מהל' ערכין וחרמין הי"ד. וב'תוספות' ערכין כ, ב - ד"ה אמר, כתבו שמדובר כאן כשאמר "יקדש שור זה לדמיו", אבל אם אומר דמי בהמה זו לעולה – גוף השור חולין, ואין בו קדושה, אבל דעת רבינו אינה כן. 24) כגון שהוא בעל מום או שהיא נקבה. 25) ראה תמורה שם במשנה, "המפריש נקבה לאשם תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה אשם וכו' (וראה גם תמורה כז: כי המפריש נקבה לעולה, בעיין מומא). רבי שמעון אומר, תימכר שלא במום", ולא הזכיר רבינו כאן שתרעה עד שתסתאב (ראה להלן פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הט"ז), לפי ש"אינה ראויה" שכתב רבינו כולל גם היא בעלת מום (ראה למעלה). ועי' ב'כסף משנה'. וראה למעלה בפ"א מהל' איסורי מזבח ה"י, ש"המקדיש בעל מום למזבח וכו' הרי זו נתקדשה, ותפדה בערך הכהן ותצא לחולין ויביא בדמיה קרבן".

1 **ו. אָמַר עַל בְּהֵמָה טְמֵאָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מֵאִסּוּרֵי קָרְבָּן**
2 **שֶׁאֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן[26]: הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלָה - לֹא**
3 **אָמַר כְּלוּם[27], כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ[28].**
4 **אָמַר: הֲרֵי אֵלּוּ לְעוֹלָה[29] - יִמָּכְרוּ וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן**
5 **עוֹלָה[30].**

26) כגון טומטום ואנדרוגינוס וטריפה וכלאים ויוצא דופן. 27) משנה, תמורה כז, ב. 28) נראה שפיסקא זו שייכת להלן בסוף ההלכה, והכוונה לפ"ג שם ה"י שכתב שם: "המקדיש טומטום ואנדרוגינוס וכו' למזבח הרי זה כמקדיש עצים ואבנים, לפי שאין קדושה חלה על גופן, והרי הן חולין לכל דבר וימכרו ויביאו בדמיהן כל קרבן שירצה", והיינו באופן שאמר "הרי אלו למזבח", שהכוונה שבדמיהם יביא קרבן (ראה השגת הראב"ד שם). 29) משנה, תמורה שם. 30) שם במשנה: "הרי אלו לעולה, ימכרו ויביא בדמיהם עולה", ומפרש רש"י: "הרי אלו לעולה, משמע לדמי עולה, דאי אינהו גופייהו הוא בעי לאקרובי, הוה אמר הרי אלו עולה" (בלא למד).

6 **ז. הָאוֹמֵר[31]: דְּמֵי[32] פָּרָה[33] זוֹ לְעוֹלָה כָּל שְׁלֹשִׁים**
7 **יוֹם וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם לִשְׁלָמִים, אוֹ שֶׁאָמַר:**
8 **דָּמֶיהָ לִשְׁלָמִים כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם**
9 **לְעוֹלָה - דְּבָרָיו קַיָּמִים[34]. וְאִם הִקְרִיב דָּמֶיהָ בְּתוֹךְ**
10 **שְׁלֹשִׁים יוֹם - מֵבִיא כָּהֵן כְּמוֹ שֶׁנָּדַר, וְאִם הִקְרִיבוֹ**
11 **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - מֵבִיא כְּמוֹ שֶׁנָּדַר.**

31) ברייתא, נדרים כט, א. 32) שם כח, ב. כט, א. נחלקו רב פפא ועולא, במקדיש דבר לדמיו עד לזמן קבוע, אם קדושת דמים פקעה מעצמה בבוא הזמן הקבוע, או שצריכה פדיון. ופסק רבינו (פ"ד מהל' מעילה הי"א) כעולא, שפקעה מעצמה. ושם אמרו שבקדושת הגוף מודה גם עולא שצריכה פדיון, ולפיכך פירשו שם הברייתא שהאומר שור זה עולה כל שלשים יום, לאחר שלשים יום שלמים – דבריו קיימין, בהקדש דמים. ולכן כתב רבינו "דמי". 33) בברייתא שם: "שור זה". ונראה שלפני רבינו היתה גירסא שם "פרה". וראה להלן. 34) והקדושה הראשונה נפקעת מעצמה, בין באומר "דמי פרה זו לעולה וכו'", ובין באומר "דמיה לשלמים וכו'". והנה, באומר "דמי פרה זו לעולה וכו'", לא חלה עליה קדושת הגוף של עולה (שהרי נקיבה אינה ראויה לעולה), אלא קדושת דמים, וקדושת דמים פקעה מעצמה (ראה למעלה), אבל באומר "דמיה לשלמים וכו'", שראויה היא לשלמים, אם כן חלה עליה קדושת הגוף (ראה למעלה ה"ה), והיאך היא נפקעת מעצמה? (ראה למעלה). וצריך לומר שכיון שלא הקדישה במפורש קדושת הגוף, אינה דומה קדושת הגוף הזאת לכל קדושת הגוף והיא נפקעת מעצמה, ראה ב'כסף משנה'.

12 **ח. הָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת[35] וְאָמַר: אִם תֵּלֵד זָכָר -**
13 **הֲרֵי הוּא עוֹלָה, וְאִם הִיא נְקֵבָה - זִבְחֵי שְׁלָמִים,**
14 **יָלְדָה זָכָר - יִקְרַב עוֹלָה, יָלְדָה נְקֵבָה - תִּקְרַב זִבְחֵי**
15 **שְׁלָמִים[36]. יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - הַזָּכָר יִקְרַב עוֹלָה,**
16 **וְהַנְּקֵבָה זִבְחֵי שְׁלָמִים. יָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - אֶחָד יִקְרַב**
17 **עוֹלָה, וְהַשֵּׁנִי יִמָּכֵר לְצָרְכֵי עוֹלָה וְדָמָיו חֻלִּין[37]. וְכֵן**
18 **אִם יָלְדָה שְׁתֵּי נְקֵבוֹת - אַחַת תִּקְרַב שְׁלָמִים, וּשְׁנִיָּה**
19 **תִּמָּכֵר לְצָרְכֵי שְׁלָמִים וְדָמֶיהָ חֻלִּין[38]. יָלְדָה טֻמְטוּם**
20 **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵינָן קְדֻשִּׁים וַהֲרֵי הֵן חֻלִּין[39], כְּמוֹ**
21 **שֶׁבֵּאֲרְנוּ[40]. וְהַמַּקְדִּישׁ עֻבָּר בִּמְעֵי בַּעֲלַת מוּם וְכַיּוֹצֵא**
22 **בָּהּ[41] - הֲרֵי זֶה קָדוֹשׁ[42].**

35) משנה, תמורה כד, ב: "מבכרת שהיתה מעוברת, אומר מה שבמעיה של זו אם זכר עולה, ילדה זכר יקרב עולה, ואם נקבה זבחי שלמים, ילדה נקבה תקרב שלמים". ובגמרא שם הקשו על "אם נקבה זבחי שלמים" – "נקבה, מי קא קדשה בבכורה", ותירצו: "סיפא אתיא לבהמה דהקדש", "שאם חטאת היא ונתעברה, ורוצה להערים שלא ילך למיתה, שוולד חטאת למיתה אזיל, ישנהו לקדושה אחרת, וקמשמע־לן וולדות קדשים בהווייתן (= בלידתן) הן קדושים ולא במעי אמן" (רש"י), ורבינו שפוסק (להלן פ"ד מהל' תמורה ה"ג), כי וולדות בהמת הקדש במעי אמן הם קדושים, ואם־כן אי־אפשר לפרש הסיפא "ואם נקבה זבחי שלמים" אלא בבהמת חולין. אבל הרישא "אם תלד זכר", אפשר לפרש גם במבכרת, שהרי הבכור אינו קדוש אלא ביציאת רובו. וראה בהל' תמורה שם הי"ב. ועי' ב'הר המוריה' כאן. 36) שם במשנה. 37) שם במשנה. ומפרש רש"י: על שניהם חלה קדושת עולה, דהא קאמר אם זכר יהא עולה, ומיהו לא נדר אלא אחד, הלכך יקריב האחד לנדרו, והשני ימכר לצרכי עולה, ודמיו חולין. 38) שם במשנה. 39) ראה שם במשנה: "ילדה טומטום ואנרדוגינוס, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אין קדושה חלה עליהן". וראה בפירוש המשנה, שם: "ומה שאמר טומטום ואנדרוגינוס, על בהמת קדשים חוזרת המחלוקת, שרבן שמעון בן גמליאל אומר ולד קדשים משעה שיולד תקדש, ולפיכך אם היה טומטום ואנדרוגינוס שאין ראוי להקרבה, אין קדושה חלה עליו. וחכמים אומרים, ולד קדשים בקדושתה דאמיה קאי, ולפיכך יהיה ולדה קדוש, ולענין זה הלכה כחכמים". וכל זה בבהמת הקדש, אבל בבהמת חולין שאין כאן קדושת אמן, אלא קדושת הפה, שאומר שיהיה העובר קדוש – אין קדושת פה חלה על טומטום ואנדרוגינוס ('הר המוריה', וראה לחם־משנה). 40) פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"י. ומה שאומר שם רבינו "שימכרו ויביא בדמיהם כל קרבן שירצה" (ראה לחם־משנה) אין זה באופן שאמר "הרי אלו למזבח", שהכוונה שבדמיהם יביא קרבן (ראה השגת הראב"ד) אבל בנידון שלפנינו שפירש בהקדישו: זכר או נקבה, אין טומטום ואנדרוגינוס בכלל, ואפילו דמיהם הם חולין, ראה לחם־משנה. 41) מהדברים הפסולים למזבח. 42) כרבי יוחנן בתמורה יא, א. ולא כבר פדא.

יום ש"ק כ"ב ניסן ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) דין הנודר ושינה ממה שנדר.

23 **א. הַנּוֹדֵר גָּדוֹל וְהֵבִיא קָטָן - לֹא יָצָא[2]; קָטָן וְהֵבִיא**

גָּדוֹל - יָצָא[3]. כֵּיצַד? אָמַר ׳הֲרֵי עָלַי עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים[4] כֶּבֶשׂ׳[5] וְהֵבִיא אַיִל[6], אוֹ שֶׁנָּדַר עֵגֶל[7] וְהֵבִיא שׁוֹר[8], גְּדִי[9] וְהֵבִיא שָׂעִיר[10] - יָצָא[11].

2) משנה במנחות קז: לדברי הכל. משום שלא הביא כמו שנדר. 3) משום שיש בכלל מרובה מועט. [=יש בכלל מאתיים - מנה]. 4) ראה למעלה פרק י"ד הלכות א־ח, כי רק עולה ושלמים באים בנדר ונדבה, ולא חטאת ואשם. 5) שהוא בן שנה. 6) שהוא בן שנתיים. 7) שהוא בן שנה. 8) שהוא בן שתיים. 9) הוא שעיר עזים, שהוא בן שנה. 10) שהוא בן שתיים. 11) ולהיפך, שאם הביא קטן במקום גדול, לא יצא.

ב. נָדַר עוֹלָה[12] מִן הַכְּבָשִׂים אוֹ מִן הָאֵילִים[13] וְהֵבִיא פַּלְגָּס[14] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יָצָא יְדֵי נִדְרוֹ אוֹ לֹא יָצָא[15]. וְכֵן הַנּוֹדֵר עוֹלַת עוֹף[16] מִן הַתּוֹרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה[17] וְהֵבִיא תְּחֹלַת הַצְּהוּב[18] שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה[19] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[20]. נָדַר שָׁחוֹר וְהֵבִיא לָבָן, לָבָן וְהֵבִיא שָׁחוֹר, זָכָר וְהֵבִיא נְקֵבָה, נְקֵבָה וְהֵבִיא זָכָר[21] - לֹא יָצָא.

12) הוא הדין אם נדר שלמים. 13) כלומר, בין אם נדר רק כבש או רק איל ובין אם נדר ואמר הרי עלי עולה מאיזה שארצה אם מן הכבשים אם מן האילים. 14) כי "כל מקום שנאמר בתורה כבש או כבשה או כבשים הרי אלו בני שנה, וכל מקום שנאמר איל או אילים הם הזכרים בני שנתיים ומאימתי נקרא איל משייכנס בשנה שנייה ל"א יום, אבל ביום למ"ד, אינו כשר לא לכבש ולא לאיל והוא הנקרא פלגס". 15) בחולין שם: "בעי ר' זירא האומר עלי עולת בהמה מן האיל או מן הכבש והביא פלגס מהו, אליבא דר' יוחנן לא תיבעי לך דאמר ברייה הוי וכו'. כי תיבעי לך אליבא דבר פדא דאמר מייתי ומתני (מביא נסכים בתנאי) מי אמרינן איל וכבש מתנה (שספק הוא אם הוא כבש או איל), בברייה לא מתנה (שוודאי אינו ברייה בפני עצמו), או דלמא בברייה נמי מתנה, דאמר אי בריה הוה ליהוי כולה (כל הנסכים) נדבה, תיקו". כלומר, בעיית ר' זירא היא במה שאמר בר פדא כי הפלגס הוא ספק, אם כוונתו לספק כבש ספק איל, ולפי זה אם אמר "הרי עלי עולה מאיזה שארצה, אם מן הכבשים ואם מן האילים", יכול להביא פלגס, ממה נפשך, או אולי יש גם ספק שלישי אם הוא ברייה בפני עצמו, או לא, ולפי זה אינו יכול להביא פלגס, שמא אינו לא כבש ולא איל, אלא ברייה בפני עצמו, ומכיוון שנשאר הדבר בתיקו, פסק רבינו כי הרי זה ספק אם יצא ידי נדרו או לא. 16) ואילו שלמים אינם באים מן העוף. 17) כלומר, מאיזה שירצה: מן התורים או מן בני היונה. וראה למעלה פרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכה ב כי המביא ממין התורים צריך להביא גדולים, ואילו קטנים פסולים, והמביא ממין היונים צריך להביא קטנים, ואילו גדולים פסולים. 18) שהוא פסול גם בתורים וגם בבני יונה, מספק שמא כבר גדלו (לעניין בני יונה) או לא גדלו עדיין (לעניין תורים). וראה עוד להלן שישנו ספק נוסף: אולי הם ברייה בפני עצמה. ותחילת הציהוב הוא כשמתחילים להביא נוצה יפה צהובה סביב לצוואר.

19) כלומר, הביא שניהם: גם תורים בתחילת ציהוב וגם בני יונה בתחילת ציהוב, וחוץ מהספק הרגיל שמא הם גדולים ושמא הם קטנים, שלפי זה היה יוצא ידי נדרו, ממה נפשך, אם תחילת ציהוב הוא סימן גדלות, הרי הוא יוצא ידי חובתו בבני היונים. וכגון שעבר הכהן והקריב, אבל לכתחילה אסור להקריבם שהרי ממה נפשך אחד מהם פסול. 20) חולין כב: בעיית ר' זירא ולא נפשטה. ולפיכך פסק שהרי זה ספק, כלומר, מספק יש בו שלושה ספקות, כנ"ל. 21) "נלמד בקל וחומר משחור והביא לבן".

ג. הַנּוֹדֵר סְתָם - מֵבִיא מִן הַגְּדוֹלִים[22] שֶׁבַּמִּין שֶׁנָּדַר. וְאִם אוֹתוֹ הַמָּקוֹם רְגִילִין לִקְרוֹת בִּסְתָם לְאֶחָד מִן הַמִּינִין - מֵבִיא כְּאַנְשֵׁי הַמָּקוֹם. כֵּיצַד? נָדַר עוֹלָה מִן הַבָּקָר - יָבִיא שׁוֹר. אָמַר: הֲרֵי עָלַי עוֹלָה, אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לִקְרוֹת עוֹלָה סְתָם אֲפִלּוּ לְעוֹלַת הָעוֹף - מֵבִיא פְּרִידָה אַחַת תּוֹר אוֹ בֶּן יוֹנָה[23]; וְאִם דַּרְכָּן שֶׁאֵין קוֹרִין עוֹלָה סְתָם אֶלָּא לְעוֹלַת בָּקָר - יָבִיא שׁוֹר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.[24]

22) "האומר אחד מכבשיי הקדש וכו' והיו לו שניים, הגדול שבהן הקדש". [אבל צריך עיון: הרי אם יש שם שלושה - חוששין לבינוני]. 23) שם במשנה: "הרי עלי עולה יביא כבש, ר' אלעזר בן עזריה אומר או תור או בן יונה". ובגמרא (שם קז:) "ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה" ומפרש רש"י "באתריה דתנא קמא גריעא כבש מעוף ובאתריה דר' אלעזר גריע עוף מכבש", וכתב רבינו שם בפירוש המשנה כי "במקומו של תנא קמא לא היו קורין שם עולה מוחלט אלא עולת בהמה וכו' ובמקומו של ר' אלעזר בן עזריה קורין שם עולה מוחלט אפילו לעולת העוף ועל כן אמר תור או בן יונה". אבל צריך עיון, למה בנודר מן הבקר מביא מן הגדולים, ובאומר "הרי זה עלי עולה", מביא מן הקטנים שבו, אם הם נקראים עולה, ועיין לחם משנה. 24) אם קוראים עולה רק לכבש - יביא כבש.

ד. מִי שֶׁנָּדַר שׁוֹר אוֹ אַיִל אוֹ כֶּבֶשׂ אוֹ עֵגֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם - לֹא יָבִיא כָּחוּשׁ בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו מוּעָטִין[25]; וְאֵינוֹ חַיָּב לְהָבִיא הַיָּפֶה הַשָּׁמֵן בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין שָׁם לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ[26], אֶלָּא יָבִיא הַבֵּינוֹנִי. וְאִם הֵבִיא הַכָּחוּשׁ - יָצָא יְדֵי נִדְרוֹ[27].

25) כלומר, כל זה הוא רק אם יש לו שמן ומביא כחוש בגלל ערכו המועט, אבל אם הסיבה להבאת הכחוש אינו משום כך, אלא בגלל שאין לו אחר, ואין לו להשיג יותר משובח, שאז מביא הכחוש לכתחילה. 26) במשנה מנחות קז: "הרי עלי שור יביא הוא ונסכיו במנה, עגל יביא הוא ונסכיו בחמש, איל יביא הוא ונסכיו בשתיים, כבש יביא הוא ונסכיו בסלע."ומשמע לרבינו שדמים אלו הם דמי הבינוני שבכל מין" 27) דבר זה יצא לו לרבינו מהפסוק במלאכי האומר "וארור נוכל ויש בעדרו זכר ונודר וזובח משחת לה'", הרי שגם המביא משחת לה' הוא נקרא "נודר וזובח" למדנו מכאן שיצא ידי נדרו גם בכחוש.

ה. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה - יָבִיא שׁוֹר

שֶׁשָּׁוֶה מָנֶה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם חוּץ מִנְּסָכָיו. הֵבִיא שְׁנַיִם בְּמָנֶה - לֹא יָצָא.

ו. הָאוֹמֵר: שׁוֹר זֶה עוֹלָה, וְנָפַל בּוֹ מוּם - אִם רָצָה, יָבִיא בְּדָמָיו שְׁנַיִם[28]; וַאֲפִלּוּ הֵבִיא בְּדָמָיו אַיִל אֶחָד - יָצָא[29]. אָמַר: שְׁנֵי שְׁוָרִים אֵלּוּ עוֹלָה, וְנָפַל בָּהֶם מוּם - אִם רָצָה, יָבִיא בִּדְמֵיהֶם אֶחָד. אַיִל זֶה עוֹלָה, וְנָפַל בּוֹ מוּם - אִם רָצָה, יָבִיא בְּדָמָיו כֶּבֶשׂ. וְכֵן אִם נָדַר כֶּבֶשׂ וְנִפְסַל[30] - אִם רָצָה, יָבִיא בְּדָמָיו אַיִל.

28) שם קח. במשנה: "שור זה עולה ונסתאב אם רצה יביא בדמיו שניים", ואף כי באומר הרי עלי שור שווה מנה והביא שניים במנה לא יצא, היינו משום שאמר "הרי עלי" שחייב באחריותו עד שיביאנו, מה שאין כן באומר "שור זה עולה" שאינו חייב באחריותו. 29) בגמרא שם: "איבעיא להו ממינא למינא מאי? (כגון שור שנסתאב אם אפשר לו להביא איל), תא שמע שור זה עולה ונסתאב לא יביא בדמיו איל, אבל מביא בדמיו שתי אילים וכו' שמע מינה. אי הכי מאי איריא תרי אפילו חד נמי וכו' תרי תנאי ואליבא דרבנן", ופסק רבינו כדעת התנא המתיר אפילו אחד. ואם כי בנדבה אינו חייב באחריות, - אין זה אלא אם נגנב או נאבד, שאינו ברשותו, אבל אם נפל בו מום - מוכרו ומביא בדמיו אחר. 30) שנפל בו מום.

ז. אָמַר: הֲרֵי עָלַי עוֹלָה[31], וְהִפְרִישׁ שׁוֹר וְנִגְנַב - פּוֹטֵר עַצְמוֹ בְּשֶׁה[32]. אָמַר: שׁוֹר זֶה וְדָמָיו עָלַי עוֹלָה - הֻקְבַּע[33], וְאִם נִפְסַל[34] - לֹא יָבִיא בְּדָמָיו אֶלָּא שׁוֹר[35].

31) שחייב באחריותו עד שיקריב כמו שנדר. והמדובר כשדרך בני אדם לקרוא עולה סתם, גם בכבש, שאם רצה מביא כבש. 32) כלומר הנודר פוטר עצמו. 33) במנחות קח: על דברי המשנה שם עמוד א: "שור זה עולה ונסתאב אם רצה יביא בדמיו שניים" - "אמר רב מנשה בר זביד אמר רב לא שנו אלא דאמר שור זה עולה אי נמי אמר שור זה עלי עולה, אבל אמר שור זה ודמיו עלי עולה הוקבע", וכתב רש"י: "הוקבע אחריותו עליו להביאו עולה אחת ולא לשתי עולות". 34) נפל בו מום. 35) ולא שה, שמכיוון שהוקבע להביא עולה אחת ולא שתיים הוקבע גם להביא שור ולא שה.

ח. הָאוֹמֵר: אֶחָד מִכְּבָשַׂי הֻקְדַּשׁ וְאֶחָד מִשְּׁוָרַי הֻקְדַּשׁ, וְהָיוּ לוֹ שְׁנַיִם - הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן הֻקְדַּשׁ[36]. הָיוּ שְׁלֹשָׁה - הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן הֻקְדַּשׁ, וְחוּשְׁשִׁין לַבֵּינוֹנִי[37]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה[38]? יַמְתִּין לַבֵּינוֹנִי עַד שִׁיפֹּל בּוֹ מוּם, וְתָחוּל הַקְּדֻשָּׁה עַל הַגָּדוֹל לְבַדּוֹ[39]. וְאִם אָמַר: שׁוֹר שֶׁבִּשְׁוָרַי הֻקְדַּשׁ - הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם הֻקְדַּשׁ, וְאֵין חוּשְׁשִׁין לַבֵּינוֹנִי[40].

36) משום שכל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש. 37) כלומר, אף לבינוני. וראה במשנה שם: "אחד מכבשי הקדש ואחד משורי הקדש והיו לו וכו' שלושה בינוני שבהם הקדש", ובגמרא שם הקשו על זה: הרי אמרו, אם היו שניים - הגדול שבהם הקדש, אלמא מקדיש בעין יפה מקדיש, אימא סיפא בינוני שבהן הקדש, אלמא מקדיש בעין רעה מקדיש, אמר שמואל חוששין אף לבינוני, שלגבי קטן עין יפה הוא. 38) שם בגמרא: "היכי עביד, אמר רבי חייא בר רב ממתין לו עד שֶׁיּוּמָם ומחיל לה לקדושתיה בגדול". 39) כלומר, מחלל הקדושה של הבינוני על הגדול, ואומר כך: אם הקדשתי את הבינוני, יהא מחולל על הגדול, והגדול יהיה הקדש, ואם הקדשתי את הגדול, הרי הבינוני חולין מלכתחילה. 40) שם בגמרא: "אמר רבה בר אבוה לא שנו (דחוששין אף לבינוני) אלא דאמר אחד משוורי הקדש, אבל אמר שור בשוורי הקדש, הגדול שבהם הקדש, תורא בתוראי קאמר (=שור החשוב שבשוורי קאמר)", ודווקא אם אמר "שור שבשוורי", אבל אמר "שור משוורי" - חוששין לכולם.

ט. פֵּרֵשׁ אֶחָד מֵהֶן[41] וְשָׁכַח, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו[42] אֶחָד מֵהֶן הֻקְדַּשׁ[43] - הֲרֵי זֶה מַקְדִּישׁ[44] גָּדוֹל שֶׁבָּהֶן[45] וְאַחַר כָּךְ יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן הַנּוֹדֵר עוֹלָה[46] מִן הַבָּקָר וְקָבַע נִדְרוֹ וְשָׁכַח מַה קָּבַע, אִם שׁוֹר אִם עֵגֶל - הֲרֵי זֶה יָבִיא שׁוֹר[47]. וְכֵן אִם קָבַע בַּכְּבָשִׂים וְשָׁכַח מַה קָּבַע - יָבִיא אַיִל. קָבַע בָּעִזִּים וְשָׁכַח - יָבִיא שָׂעִיר. שָׁכַח בְּאֵיזֶה מִין מִן הַבְּהֵמָה קָבַע עוֹלָתוֹ[48] - יָבִיא שׁוֹר וְאַיִל וְשָׂעִיר[49]. וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ שֶׁמָּא קָבַע עוֹלָתוֹ בְּעוֹף - יוֹסִיף תּוֹר וּבֶן יוֹנָה[50].

41) כלומר, היו לו שלושה בעדרו, ובירר אחד מהם, והקדישו. 42) בשעת מיתתו. 43) כלומר, בירר אחד משלושת השוורים והקדישו. 44) אין הכוונה שצריך להקדישו, שהרי כבר הקדישו הוא או אביו, אלא מחזיקו בתורת הקדש. 45) שם במשנה: "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי או שאמר לי אבא ואיני יודע מה? הגדול שבהן הקדש", שמן הסתם הגדול שבהם הקדיש, שכן נאמר (דברים יב, יא) "וכל מבחר נדריכם" (רש"י שם). ומה שחוששין לבינוני אם אמר אחד משוורי הקדש הוא משום "שכיוון שאמר אחד מהן הקדש ולא ידענא אהי מינייהו חייל ההקדש, אי אגדול, אי אבינוני, דהווי עין יפה לגבי הקטן, הלכך אתרווייהו חייל, ומיהו לא קרב למזבח אלא חד מינייהו, אבל היכא דאמר פירשתי, ליכא לספוקי דוודאי גדול פירש" (רש"י שם). 46) שאינה אלא זכר ולא נקבה. 47) ראה שם קז. במשנה: "פירשתי מן הבקר ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ועגל", ובגמרא (שם קז:) אמרו: "הא מני רבי היא דאמר קטן והביא גדול לא יצא". ואם כן, לדעת רבינו (למעלה הלכה א) שהנודר קטן והביא גדול יצא - אינו צריך להביא אלא שור בלבד. 48) אם מן הבקר אם מן הכבשים אם מן העזים. 49) שהם הגדולים שבכל מין ומין, ואף על פי שבמשנה שם (קז:) אמרו: "מן הבהמה ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ועגל ואיל ושעיר גדי וטלה". הרי בגמרא שם אמרו שמשנה זו היא לפי דעתו של רבי שהנודר קטן והביא גדול לא יצא, אבל לרבנן - מביא הגדול שבכל מין ממיני הבהמה, ויצא, וכן פסק רבינו. וראה בהשגת הראב"ד. 50) משנה שם. ורוצה לומר שיביא גם

תור וגם בן יונה, שהרי הם שני מינים נפרדים כמו כבשים ובקר בבהמה.

י. נָדַר תּוֹדָה[51] אוֹ שְׁלָמִים[52] וְקָבַע נִדְרוֹ[53] בַּבָּקָר[54] וְשָׁכַח בְּמִי קְבָעוֹ[55] - יָבִיא פַּר וּפָרָה[56]. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בַּכְּבָשִׂים - יָבִיא אַיִל וְרָחֵל. נִסְתַּפֵּק לוֹ בָּעִזִּים - יָבִיא שָׂעִיר וּשְׂעִירָה. שָׁכַח בְּאֵי זֶה מִין קָבַע נִדְרוֹ[57] - מֵבִיא פַּר וּפָרָה, אַיִל וְרָחֵל, שָׂעִיר וּשְׂעִירָה[58]. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי עוֹלַת עוֹף - מֵבִיא תּוֹר אוֹ בֶּן יוֹנָה. פֵּרֵשׁ וְשָׁכַח בְּאֵי זֶה מִין קָבַע נִדְרוֹ - מֵבִיא תּוֹר וּבֶן יוֹנָה.

51) שלמים הבאים עם הלחם הם תודה. 52) כי השלמים באים מזכרים ונקבות. 53) שאמר הרי עלי תודה או שלמים, מזה או מזה. 54) במין הבקר. 55) אם זכר אם נקבה. 56) במשנה שם: "פירשתי מן בקר ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ופרה עגל ועגלה". והוא לפי דעת רבי, שהנודר קטן והביא גדול לא יצא, אבל לרבנן - די בפר ופרה בלבד, וצריך שניהם, שהרי המשנה מזכר לנקבה או להיפך - לא יצא. 57) אם מן הכבשים אם מן העזים אם מן הבקר, וכמו כן שכח במי קבעו אם זכר אם נקבה. 58) שהם הגדולים שבכל מין ומין, ומספק מביא מכל מין ומין, זכר ונקבה.

יא. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לַמִּזְבֵּחַ - יָבִיא קֹמֶץ לְבוֹנָה; שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב כֻּלּוֹ לַמִּזְבֵּחַ כְּמוֹת שֶׁהוּא אֶלָּא לְבוֹנָה[59]. פֵּרֵשׁ נִדְרוֹ וְשָׁכַח מַה פֵּרֵשׁ - יָבִיא מִכָּל דָּבָר שֶׁקָּרֵב כֻּלּוֹ לַמִּזְבֵּחַ. לְפִיכָךְ מֵבִיא עוֹלַת בְּהֵמָה, וְעוֹלַת הָעוֹף, וּמִנְחַת נְסָכִים[60], וּלְבוֹנָה, וְיַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[61].

59) ובגמרא שם הקשו: "והא איכא עולה (שהיא כליל), איכא עורה לכהנים. והא איכא עולת העוף, איכא מוראה ונוצה (שמשליכן לבית הדשן), והאיכא נסכים, לשיתין אזלי, והאיכא מנחת נסכים (היינו הסולת שבה והיא כולה כליל), כיוון דאיכא מנחה דאכלי כהנים מינה - לא פסיקא ליה". 60) אף על פי שאם אמר "הרי עלי למזבח", אין עולת העוף ומנחת נסכים בכלל - בפירש ואינו יודע מה פירש, יש להסתפק אולי אמר מפורש "הרי עלי עולת העוף למזבח", שהרי סוף סוף כל בשרה ועורה נקטרים על גבי המזבח, או הרי עלי עולת בהמה למזבח, שהרי כל בשרה נקטר על גבי המזבח, וכמו כן במנחת נסכים שכולה ממש על גבי המזבח. וראה ברש"י שם שלא הזכיר אלא עולת העוף ומנחת נסכים, ונראה מדבריו שעולת בהמה אינה בכלל, שהרי עורה לכהנים. 61) כלומר, חוץ מן היין שמביא במנחת נסכים - מביא גם יין בלי מנחה [ואף על פי שגם יין הבא בפני עצמו אינו לאישים, אלא לשיתין - אף על פי שאינו בכלל "הרי עלי למזבח", הרי הוא בכלל המפרש ואינו יודע מה פירש (כסף משנה)].

יב. אָמַר: הֲרֵי עָלַי בְּסֶלַע לַמִּזְבֵּחַ - יָבִיא כֶּבֶשׂ[62]; שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב בְּסֶלַע לַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא כֶּבֶשׂ. פֵּרֵשׁ וְשָׁכַח מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ[63] - יָבִיא בְּסֶלַע מִכָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁקָּרֵב לַמִּזְבֵּחַ[64].

62) ברייתא במנחות קז: וכריתות י: ובכריתות שם: "ממאי, מדאמר רחמנא (ויקרא ה, טא) איל אשם, בכסף שקלים (דהיינו שני סלעים) מכלל דכבש בן שנה בסלע". 63) כלומר, אמר הרי עלי בסלע דבר מסויים ושכח. 64) מנחות שם. "ובלבד שיוכל לקנות דבר שלם בסלע".

יג. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לְבוֹנָה - לֹא יִפְחֹת מִקֹּמֶץ[65]. הֲרֵי עָלַי עֵצִים - לֹא יִפְחֹת מִשְׁנֵי גְזָרִים, עָבְיָן כְּמָחוֹקוֹת[66] וְאָרְכָּן אַמָּה[67]. הֲרֵי עָלַי עֵץ - מֵבִיא גֵּזֶר אֶחָד אָרְכּוֹ אַמָּה. וְאִם רָצָה לְהָבִיא דְּמֵי הָעֵצִים - יָבִיא[68].

65) "מנלן דכתיב (שם ו, ח) והרים ממנו בקומצו מסולת המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה, מקיש לבונה להרמה דמנחה מה הרמה דמנחה קומץ, אף לבונה נמי קומץ". 66) ראה למעלה פרק ז מהלכות איסורי מזבח הלכה ג: "והגזרין שעשה משה אמה אורכן ואמה רוחבן ועוביין כמחק גודש של סאה וכמותן עושין לדורות", היינו, כעובי מדת סאה כשהיא מלאה וגדושה, אבל מחוקה למעלה, כלומר, ישרה עם פי הכלי. 67) וכמו כן רחבן אמה. 68) תוספתא שקלים פרק ג: "האומר הרי עלי עצים מביא דמי שני גיזרי עצים ונותן לשופר וכהנים לוקחים בם עצים ומקריבין אותן לגבי המזבח".

יד. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ הִתְנַדֵּב שֶׁמֶן[69] - כֵּיצַד עוֹשִׂין בּוֹ? קוֹמֵץ מִמֶּנּוּ קֹמֶץ וְנוֹתֵן עָלָיו מֶלַח[70] וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים כִּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת. וְכֵיצַד עוֹשִׂין בְּיַיִן הַבָּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ? נוֹתֵן עָלָיו מֶלַח[71] וּמְנַסְּכוֹ כֻּלּוֹ עַל גַּבֵּי הַשִּׁתִּין[72] כְּכָל הַנְּסָכִים[73]. וְהַלְּבוֹנָה הַבָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[74] - נוֹתֵן עָלֶיהָ מֶלַח[75] וְכֻלָּהּ לָאִשִּׁים.

69) ראה למעלה פרק י"ד הלכה א, שמתנדב אדם, או נודר, שמן בפני עצמו. 70) כי "מצות עשה למלוח כל הקרבנות קודם שיעלו למזבח, שנאמר על כל קרבנך תקריב מלח". 71) ואף שכתב רבינו כי יין הנסכים קרב בלא מלח - אין זה אלא ביין הבא עם הנסכים, אבל יין הבא בפני עצמו טעון מלח (כסף משנה). [ואף על פי שכל עיקר דבר זה, שיין הבא עם הנסכים אינו טעון מלח, הוא, משום שאינו על האישים (מנחות כא.), והרי גם יין הבא בפני עצמו אינו בא על גבי האישים - כבר כתבנו (למעלה הלכה יא ובפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא) שעיקרו של יין הבא בפני עצמו, לבוא על האישים, אלא שאיסור אחר גרם לו]. 72) ואינו מזלפו על גבי האש, מפני שאסור לכבות האש שעל המזבח, ואף על פי שאינו מתכוון לכך - הרי זה פסיק רישיה. 73) כלומר, כמו היין הבא עם הנסכים. 74) כי מתנדב או נודר לבונה בפני עצמה. 75) כי "בראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה וכו'".

טו. מִי שֶׁנָּדַר נֶדֶר - לֹא יְבִיאֶנּוּ מִמַּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי;

1 שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן זֶה, וְכָל הַמְחֻיָּב בְּקָרְבָּן - לֹא
2 יָבִיא קָרְבָּנוֹ אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[76].

76) במשנה שם פב. "מנין לאומר הרי עלי תודה שלא יביא אלא מן החולין, תלמוד לומר (דברים טז, ב) וזבחת פסח לה' אלוקיך צאן ובקר, והלא פסח אין בא אלא מן הכבשים ומן העזים, אם כן מה תלמוד לומר צאן ובקר, להקיש כל הבא מן הצאן ומן הבקר לפסח, מה פסח דבר שבחובה, ואין בא אלא מן החולין (שנלמד מפסח מצרים שאז לא היה עוד מעשר שני - גמרא ורש"י שם), אף כל דבר שבחובה אין בא אלא מן החולין. לפיכך האומר הרי עלי תודה הרי עלי שלמים הואיל ובאין חובה לא יביאו אלא מן החולין".

3 טז. אָמַר: הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה מִן הַחֻלִּין וְלַחְמָהּ מִן
4 הַמַּעֲשֵׂר - לֹא יָבִיא לַחְמָהּ אֶלָּא מִן הַחֻלִּין; שֶׁהֲרֵי
5 נָדַר בְּקָרְבַּן תּוֹדָה, וְהַתּוֹדָה אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא עִם
6 הַלֶּחֶם[77] מִן הַחֻלִּין.

77) כלומר, כיוון שאמר הרי עלי תודה מן החולין נתחייב מיד בתודה, ודינה של תודה לבוא עם הלחם, ונתחייב מיד גם בלחם, ואם כן גם הלחם הוא דבר שבחובה, ואינו בא אלא מן החולין.

7 יז. פֵּרֵשׁ וְאָמַר: הֲרֵי עָלַי לְהָבִיא תּוֹדָה מִמָּעוֹת
8 מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְלַחְמָהּ מִן הַחֻלִּין - יֵשׁ לוֹ לְהָבִיא כְּמוֹ
9 שֶׁנָּדַר[78]. וְאִם הֵבִיא הַכֹּל מִן הַחֻלִּין - יָצָא[79]. וְכֵן אִם
10 פֵּרֵשׁ וְאָמַר: הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה הִיא וְלַחְמָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר
11 - יָבִיא[80]. וְלֹא יָבִיא לַחְמָהּ מֵחִטֵּי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אֶלָּא
12 מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּמוֹ הַבְּהֵמָה שֶׁהִיא מִמָּעוֹת
13 מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְאַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ שֶׁיָּבִיא לַחְמָהּ מִן
14 הַמַּעֲשֵׂר - לֹא יָבִיא נְסָכֶיהָ מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; שֶׁאֵין
15 הַנְּסָכִים בָּאִין לְעוֹלָם אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ,
16 לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ - עַד
17 שֶׁיִּהְיוּ מִשֶּׁלּוֹ וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶן צַד לַגְּבוֹהַּ כְּלָל.

78) שם במשנה: "תודה מן המעשר ולחמה מן החולין, יביא". כלומר, ואין מקום לחייבו להביא גם לחם מן המעשר, שהואיל ועיקר המצוה הוא להביא מן החולין והוא לא מביא את הזבח מן החולין כמצוותו - לא נגרר הלחם אחר הזבח. 79) כן כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "מה שאמר (במשנה) יביא, רוצה לומר, שמותר לו להביא כמו שאמר, ואם הביא הכל מן החולין הרי זה משובח". 80) שניהם מן המעשר. גם על זה כתב רבינו שם "יביא, רוצה לומר, מותר להביא כמו שאמר, ואם הביא מן החולין הרי זה משובח".

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) המשך מהפרק הנ"ל בקרבן מנחה.

18 א. הַנּוֹדֵר מִנְחָה מַאֲפֵה תַנּוּר[2] - לֹא יָבִיא מַאֲפֵה
19 כֶּפָּח[3], וְלֹא מַאֲפֵה רְעָפִים[4], וְלֹא מַאֲפֵה יוֹרוֹת
20 הָעַרְבִּיִּים[5].

2) משנה במנחות סג. ובריתא שם למדו כן ממה שנאמר (ויקרא ב, ד) "מאפה תנור", ולא מאפה כופח ולא מאפה רעפים ולא מאפה יורות הערביים. וראה גם בספרא פ' ויקרא דבורא דנדבה פרשה י הלכה ג. 3) כתנא־קמא שם ולא כרבי יהודה. וכופח הוא "מקום שפיתת קדרה אחר שמסירין האש מאותו המוקד, ונותנין שם העיסה והיא נאפת, ומעשה התנור הוא שמחממין אבן קשה ושברי חרס עד שיתלבנו ומשליכים עליהם העיסה וכופין עליה כלי ונאפת בו" (פירוש המשנה שם). 4) לאחר שהוסקו. 5) "גומא בארץ טוחה בטיט כמו קדרה, ומסיקין האש בתוכה עד שתלבן ומשליכין בה העיסה" (פירוש המשנה שם).

21 ב. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי[6] בְּמַחֲבַת, וְהֵבִיא בְּמַרְחֶשֶׁת;
22 בְּמַרְחֶשֶׁת, וְהֵבִיא בְּמַחֲבַת - מַה שֶּׁהֵבִיא הֵבִיא[7], וִידֵי
23 חוֹבָתוֹ[8] לֹא יָצָא[9]. וְאִם אָמַר: זוֹ לְהָבִיא בְּמַרְחֶשֶׁת,
24 וְהֵבִיאָהּ בְּמַחֲבַת; אוֹ בְּמַחֲבַת, וְהֵבִיאָהּ בְּמַרְחֶשֶׁת -
25 הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[10]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[11]. וְכֵן הָאוֹמֵר:
26 הֲרֵי עָלַי שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת לַהֲבִיאָן בִּכְלִי אֶחָד[12], וְהֵבִיאָן
27 בִּשְׁנֵי כֵּלִים; בִּשְׁנֵי כֵּלִים, וְהֵבִיאָן בִּכְלִי אֶחָד - מַה
28 שֶׁהֵבִיא הֵבִיא, וִידֵי חוֹבָתוֹ לֹא יָצָא[13]. שֶׁנֶּאֱמַר:
29 כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיְיָ[14].

6) מנחות קב: במשנה. ועיין עוד שם סג. 7) כלומר, המנחה היא כשרה, שהרי מתנדב אדם ומביא מנחת מחבת, או מנחת מרחשת, ראה למעלה פי"ב הלכה ד. 8) כלומר, חובת נדרו. 9) שהרי לא קיים נדרו. הוא נדר מחבת והביא מרחשת, מרחשת והביא מחבת. 10) שם קב: במשנה. "דקבעה כלי שהזכיר בה, ואין יכול לשנותה לכלי אחר" (רש"י שם). 11) במנחות אחרות (ראה למעלה פי"ב שם) אם שינה מזו לזו. 12) ראה למעלה פי"ב הלכה ה, כי חמש מנחות הבאות בנדר ונדבה, יש לו להתנדב ולנדור מהן כל מה שירצה, אפילו אלף עשרון. 13) שם במשנה. 14) שם קג. בגמרא.

30 ג. אָמַר: אֵלּוּ לְהָבִיא בִּכְלִי אֶחָד[15], וְהֵבִיא בִּשְׁנֵי
31 כֵּלִים; אוֹ לְהָבִיא בִּשְׁנֵי כֵּלִים, וְהֵבִיא בִּכְלִי אֶחָד -
32 הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין. לֹא קְבָעָן בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר, אֶלָּא אָמַר:
33 הֲרֵי עָלַי שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת, וּבִשְׁעַת הַפְּרָשָׁה קְבָעָן
34 וְהִפְרִישָׁן בִּשְׁנֵי כֵּלִים, וְחָזַר וְהֵבִיאָן בִּכְלִי אֶחָד - הֲרֵי
35 אֵלּוּ כְּשֵׁרִים; שֶׁנֶּאֱמַר 'כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ', וְלֹא 'כַּאֲשֶׁר
36 הִפְרַשְׁתָּ'[16]. אָמַר: הֲרֵי עָלַי שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת לְהָבִיא
37 בִּכְלִי אֶחָד, וְהֵבִיאָן בִּשְׁנֵי כֵּלִים, אָמְרוּ לוֹ: בִּכְלִי
38 אֶחָד נָדַרְתָּ, הִקְרִיבָם בִּשְׁנֵי כֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ
39 פְּסוּלִין[17]; הִקְרִיבָם בִּכְלִי אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים[18].

15) והמדובר באופן שאינו יכול לקמוץ מכל אחת ואחת בפני עצמה (רש"י שם). וראה להלן סוף הלכה ד. 16) דברי אביי ור' יוחנן בגמרא שם. 17) שם במשנה. ואף־על־פי שלא אמר "אלו להביא בכלי אחד", ובאופן זה – "מה שהביא הביא" (למעלה הלכה ב ועיין בשיטה־מקובצת שם). – אין זה אלא משום שאנו אומרים כי לא

נתכוון לנדר זה, אלא לנדבה, אבל כאן שאמרו לו: "בכלי אחד נדרת", ולא השיב להם: לשם לנדבה אני מביא, מוכח מזה שלשם הנדר הביא, וכיון ששינה – פסול, והוא־הדין לענין מחבת ומרחשת (ראה למעלה הלכה ב) שאם אמרו לו כך וכך נדרת ולא חש לכך, הרי זה פוסל (עיין רש"י ו'תוספות יום טוב' שם). 18) שהרי חזר והקריב כמו שנדר, ומה ששינה בעת שהביא – אין זה כלום.

1 **ד. אָמַר: הֲרֵי עָלַי שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת לְהָבִיא בִּשְׁנֵי כֵּלִים,**
2 **וְהֵבִיא בִּכְלִי אֶחָד[19], אָמְרוּ לוֹ: בִּשְׁנֵי כֵּלִים נָדַרְתָּ,**
3 **הִקְרִיבָן בִּשְׁנֵי כֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים; הִקְרִיבָן**
4 **בִּכְלִי אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁתֵּי מְנָחוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ[20].**

19) משנה שם. 20) שאם יכול לקמוץ מזה בפני עצמה ומזו בפני עצמה – כשירות, ואם לאו – פסולות, ראה בפי"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כט.

5 **ה. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי מִנְחָה[21] - יָבִיא אַחַת מֵחֲמֵשֶׁת**
6 **מִינֵי מְנָחוֹת הַבָּאוֹת בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[22]. אָמַר: הֲרֵי עָלַי**
7 **מְנָחוֹת[23] - יָבִיא שְׁנֵי (מִינֵי)[24] מְנָחוֹת מֵחֲמִשְׁתָּן.**
8 **אָמַר: הֲרֵי עָלַי מִין מְנָחוֹת[25] - יָבִיא שְׁתֵּי מְנָחוֹת**
9 **מִמִּין אֶחָד[26]. הֲרֵי עָלַי מִינֵי מְנָחוֹת - יָבִיא שְׁתֵּי**
10 **מְנָחוֹת מִשְׁנֵי מִינִים[27]. וְכֵן אִם אָמַר: מִינֵי מִנְחָה -**
11 **יָבִיא שְׁנֵי מִינִין[28]. קָבַע נִדְרוֹ בְּמִין מֵהֶן וּשְׁכֵחוֹ -**
12 **מֵבִיא חֲמִשְׁתָּן[29].**

21) סתם ולא פירש איזו מנחה. 22) משנה שם קד: וכתנא־קמא שלא כר' יהודה. וראה למעלה פי"ב הלכה ד פירוט חמש המנחות הבאות בנדר ונדבה. 23) בלשון רבים (משנה שם). 24) הכסף־משנה מחק מילה זו, כי הוא יכול להביא שתי מנחות אפילו ממין אחד. 25) כלומר, "מין" בלשון יחיד, ו"מנחות" בלשון רבים. 26) ברייתא שם קה. ובתוספתא מנחות פי"ב, וראה גם במשנה שם קד: 27) שם קה. ובתוספתא שם. והיינו דוקא שתי מנחות ומשני מינים, כיון שאמר "מיני מנחות", שניהם בלשון רבים. 28) שם קה. "בעי רב פפא, מיני מנחה מהו, כיון דאמר "מיני", תרתי קאמר, ומאי מנחה, דכולא מנחות נמי מנחה מקריין, דכתיב (ויקרא ו, ז) וזאת תורת המנחה. או דילמא, כיון דאמר "מנחה", חדא מנחה קאמר, ומאי מיני מנחה? הכי קאמר, ממיני מנחה חדא מנחה עלי". וכתב הכסף־משנה, שלא נפשטה הבעיא. ומה שכתב רבינו, שמביא משני מינים, אינו אלא לחומרא מחמת ספק, ואם כן צריך להתנות, שאם אינו חייב אלא אחת, תהא השניה לנדבה. אבל במרכבת המשנה כתב, שנראה שדעת חכמים נוטה לחייב להביא שני מינים, שהרי דחקו שם להעמיד הברייתא כר' שמעון, בכדי ליישבה לפי השיטה הנ"ל. 29) שם במשנה: "פירשתי ואיני יודע איזה מהן פירשתי, יביא חמשתן".

13 **ו. אֵין הַיְחִידִ[30] מֵבִיא מִנְחָה בִּכְלִי אֶחָד יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים**
14 **עִשָּׂרוֹן[31]. וְאִם נָדַר יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים - מֵבִיא שִׁשִּׁים**
15 **בִּכְלִי אֶחָד, וְהַשְּׁאָר בִּכְלִי שֵׁנִי[32]. שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְהִבָּלֵל**
16 **כְּאֶחָד אֶלָּא שִׁשִּׁים, אֲבָל יָתֵר עַל שִׁשִּׁים אֵין**
17 **נִבְלָלִין[33]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבְּלִילָה מְעַכֶּבֶת, כְּמוֹ**
18 **שֶׁבַּאַרְנוּ[34], אָמְרוּ חֲכָמִים[35]: כָּל הָרָאוּי לְבִילָה[36] - אֵין**
19 **הַבִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְבִילָה[37] -**
20 **הַבִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ.**

30) יחיד דווקא, אבל הציבור אינם מביאין אלא המנחות הקבועות, כגון מנחת העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ומנחת הנסכים, ויש בהם שיעור כמה להביא (הר המוריה, וראה כסף־משנה). 31) משנה שם קג: 32) שם במשנה, וראה למעלה פי"ב הלכה ז. ודווקא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי שני. אבל לא יביא שלשים בכלי אחד, ושלשים ואחד בכלי שני, וכדומה, ראה להלן הלכה ז. 33) שם במשנה. אף־על־פי שנותן שם ששים לוגי שמן, לוג לכל עשרון (למעלה פי"ב הלכה ז). ועיין 'תוספות יום טוב' במנחות פי"ב משנה ד. 34) למעלה פי"ג הלכה יא. 35) שם יח: קג: בבא בתרא פא: ועוד. דברי ר' זירא. 36) לבלילה, כגון ששים עשרונים שראויים להבלל בכלי אחד. 37) ששים ואחד עשרונים.

21 **ז. [38]אָמַר: הֲרֵי עָלַי מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְאֶחָד עִשָּׂרוֹן -**
22 **מֵבִיא מֵאָה וְעֶשְׂרִים בִּשְׁנֵי כֵּלִים, שִׁשִּׁים בְּכָל כְּלִי,**
23 **וּמֵבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד בַּכְּלִי הַשְּׁלִישִׁי[39]. [40]אָמַר: הֲרֵי**
24 **עָלַי עִשָּׂרוֹן - יָבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד; הֲרֵי עָלַי עֶשְׂרוֹנוֹת**
25 **- יָבִיא שְׁנַיִם[41]. פֵּרֵשׁ נִדְרוֹ וְשָׁכַח כַּמָּה עִשָּׂרוֹן פֵּרֵשׁ**
26 **- יָבִיא שִׁשִּׁים עִשָּׂרוֹן בִּכְלִי אֶחָד[42]. שָׁכַח כַּמָּה עִשָּׂרוֹן**
27 **פֵּרֵשׁ וּבְאֵי זֶה מִין קָבָעוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שִׁשִּׁים**
28 **עִשָּׂרוֹן מִכָּל מִין וָמִין מֵחֲמִשְׁתָּן[43].**

38) בכסף־משנה נראה, שמכאן עד "אמר הרי עלי עשרון" - שייך להלכה הקודמת. 39) ואינם מחלקן לשלשה כלים שוה בשוה: ארבעים וארבעים וארבעים ואחד, ויצא לו לרבינו דין זה מהמשנה שם קג: (הובא למעלה הלכה ו) "אמר הרי עלי ששים ואחד, מביא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי אחר" (הר המוריה). ובתוספתא מנחות פי"ב אמרו: "הרי עלי מאה עשרונות להביא בכלי אחד, כופין אותו ומביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד, ואם הביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי אחר לא יצא, בשני כלים (=כלומר, אמר הרי עלי מאה עשרונות להביא בשני כלים), מביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי אחר. ואם הביא ששים בכלי אחד, ומאה בכלי אחר – יצא". 40) ראה למעלה הערה לז, כי מכאן מתחילה הלכה ז. 41) שם קד: במשנה: 42) כרבנן שם, וקו. ואם נדר פחות מששים, הרי השאר נדבה, והרי זה כנדר קטן והביא גדול (ראה למעלה פט"ז הלכה א). ואילו על יותר אין ספק בכך, שהרי אין מנחה של יחיד יתירה מששים עשרון (קרית ספר). 43) שם קו. כדברי חכמים: "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי ואיזו מהן פירשתי ואיני יודע כמה פירשתי, יביא חמש מנחות של ששים ששים עשרונים שהן שלש מאות".

29 **ח. קָבַע נִדְרוֹ וְשָׁכַח כַּמָּה עֶשְׂרוֹנוֹת נָדַר וּבְכַמָּה כֵּלִים**
30 **נָדַר[44] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מֵאֶחָד וְעַד שִׁשִּׁים בְּשִׁשִּׁים**
31 **כֵּלִים[45]. כֵּיצַד? מֵבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד בִּכְלִי רִאשׁוֹן,**

44) כרבנן שם, וקו. ואם נדר פחות מששים, הרי השאר נדבה, והרי זה כנדר קטן והביא גדול (ראה למעלה פט"ז הלכה א). ואילו על יותר אין ספק בכך, שהרי אין מנחה של יחיד יתירה מששים עשרון (קרית ספר). 45) כדברי חכמים: "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי ואיזו מהן פירשתי ואיני יודע כמה פירשתי, יביא חמש מנחות של ששים ששים עשרונים שהן שלש מאות".

וּשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים בִּכְלִי שֵׁנִי, וּשְׁלִשָׁה עֶשְׂרוֹנִים בִּשְׁלִישִׁי, עַד שֶׁיִּהְיוּ עַד שִׁשִּׁים עִשָּׂרוֹן בַּכְּלִי הָאַחֲרוֹן. וְאִם שָׁכַח אַף בְּאֵי זֶה מִין קָבַע - מֵבִיא עַל סֵדֶר זֶה שִׁשִּׁים כֵּלִים מִכָּל מִין[46]. וְנִמְצָא מֵבִיא מִכָּל מִין אֶלֶף וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים עִשָּׂרוֹן[47].

44) כלומר, נוסף לספק כמה עשרונות פירש (שמביא ששים עשרון, ראה למעלה הלכה ז), שכח גם בכמה כלים נדר, וראה למעלה הלכות ב־ג שאם נדר בכלי אחד והביא בשני כלים, או נדר בשני כלים והביא בכלי אחד – לא יצא. 45) משנה שם, דברי רבי. ואין חכמים חולקים עליו (לחם משנה). 46) מחמשת מיני המנחות הבאות בנדר ונדבה. 47) שהם ביחד תשעה אלפים ומאה וחמשים.

ט. הָאוֹמֵר[48]: הֲרֵי עָלַי מִנְחַת שְׁעוֹרִים[49], אוֹ מִנְחַת חִצֵּי עִשָּׂרוֹן[50], אוֹ מִנְחַת[51] בְּלֹא שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה[52] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב דָּבָר שֶׁכָּמוֹהוּ מַקְרִיבִין[53]. אָמַר: הֲרֵי עָלַי מִנְחָה מִן הַשְּׁעוֹרִים אוֹ מִן הָעֲדָשִׁים[54], אוֹ מִנְחָה בְּלֹא שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, אוֹ מִנְחָה חִצֵּי עִשָּׂרוֹן[55] - שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ. אִם אָמַר: לֹא נָדַרְתִּי אֶלָּא עַל דַּעַת שֶׁמֻּתָּר לְהַקְרִיב כָּזֶה, וְאִלּוּ יָדַעְתִּי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין אֶלָּא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם סֹלֶת בְּשֶׁמֶן וּלְבוֹנָה לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; וְאִם אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ הָיִיתִי נוֹדֵר כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּקְרִיבִין - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַקְרִיב כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּקְרִיבִין.

48) שם קג. במשנה, וכדעת רבי שמעון. 49) ראה למעלה פי"ב הלכה ב, כי "כל המנחות סולת חיטין, חוץ ממנחת סוטה ועומר התנופה שהם מן השעורים". 50) ראה למעלה שם הלכה ה. כי "כל המנחות (הקרבות לגבי המזבח) אין כל אחת מהן פחותה מעשרון". 51) כן צריך להיות בסמיכות (כסף־משנה), אף־על־פי שאין זו לשון מתוקנת, עיין שם בתוספות ד"ה לא שנו, וראה להלן. 52) ראה למעלה שם הלכה ז, כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח, טעונות שמן ולבונה". 53) במנחות קג. "האומר הרי עלי מנחה מן השעורים, יביא מן החטים. קמח - יביא סולת. בלא שמן ובלא לבונה - יביא שמן ולבונה. חצי עשרון - יביא עשרון שלם. עשרון ומחצה - יביא שנים". ובגמרא שם: "אמר חזקיה, הא מני בית שמאי היא, דאמרי תפוס לשון ראשון וכו'. ר' יוחנן אפילו תימא בית הלל (דאמרי תפוס לשון אחרון), באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך, לא הייתי נודר כך אלא כך", ובסוף הסוגיא (שם קג:) "אמר זעירי, לא שנו אלא דאמר מנחה, אבל אמר מנחת (כן הוא ברש"י שם, ובתוספות שם ד"ה לא שנו בשם אית דגרסי), לא". ונראה מדברי רבינו, שזעירי בא לפרש דברי ר' יוחנן שאמר: אפילו תימא וכו'. ועל זה אמר זעירי: לא שנו אלא שאמר מנחה (בנפרד), אבל אם אמר מנחת (בסמיכות) לאו כלום הוא (כסף־משנה וקרית־ספר). [וסובר רבינו שטעמו של ר' יוחנן שלא אמרו כאן בית הלל תפוס לשון אחרון, מפני שהלשון האחרון הוא בטעות. ואם כן זה אינו אלא באומר "מנחה", אבל אם אמר "מנחת" (בסמיכות), אין כאן לשון ראשון כלל]. 54) הכסף־משנה העיר מדברי הגמרא מנחות שם, שמשמע כי בעדשים אין אדם טועה. והלחם־משנה פירש בדוחק, שהמדובר כשהזכיר בנדרו גם שעורים וגם עדשים, ומתוך זה ניכר שהוא טועה בכך. 55) לפי דברי הקרית־ספר להלן הלכה יד (מובא בדברינו שם) דוקא חצי עשרון, אבל לשליש ולרביע לא שמענו (הר המוריה).

י. נָדַר עִשָּׂרוֹן וּמֶחֱצָה[56], וְאָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ[57] הָיִיתִי נוֹדֵר כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִין - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׁנַיִם[58]. אָמַר: הֲרֵי עָלַי קֶמַח[59], אוֹ הֲרֵי עָלַי חֲצִי עִשָּׂרוֹן, וְלֹא הִזְכִּיר שֵׁם מִנְחָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר כְּמִי שֶׁלֹּא נָדַר מֵעוֹלָם[60]. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה בְּלֹא לֶחֶם, וְזֶבַח בְּלֹא נְסָכִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[61]. וְאִם אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ[62] שֶׁאֵין מַקְרִיבִין כָּךְ הָיִיתִי נוֹדֵר כְּדֶרֶךְ הַנּוֹדְרִין - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַקְרִיב כְּדֶרֶךְ הַמַּקְרִיבִין.

56) כלומר, אמר הרי עלי מנחה עשרון ומחצה, אבל אם לא אמר מנחה אלא אמר הרי עלי עשרון ומחצה (ראה להלן), או שאמר הרי עלי מנחת עשרון ומחצה - אינו מביא אלא עשרון אחד (כסף־משנה). 57) כלומר, ששואלין אותו והוא עונה על השאלה, וכמו למעלה בהלכה ט (כסף־משנה). 58) שם במשנה. והמדובר באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך, לא הייתי נודר כך אלא כך", ולא יכול לפטור עצמו בעשרון אחד, דהרי על השלם אין ספק שצריך להביא, כי כך נודרים. ועל החצי הוא שאומר אילו הייתי יודע, משום כך מביא שנים, ראה בקרית־ספר. 59) ראה למעלה פי"ב הלכה ב, כי כל המנחות סולת. 60) ראה שם במשנה: "האומר הרי עלי מנחה וכו' קמח - יביא סולת וכו'" חצי עשרון - יביא עשרון שלם", ובגמרא (שם קג:): "אמר זעירי, לא שנו אלא דאמר מנחה, אבל אמר מנחת לא" (ראה למעלה הלכה ט), ושם נראה שאם לא אמר כלל מנחה, הרי הוא דומה לאומר "מנחת". 61) במנחות פא: "האומר הרי עלי תודה בלא לחם, וזבח בלא נסכים וכו', אמר חזקיה, הא מני בית שמאי היא, דאמרי תפוס לשון ראשון וכו'. רבי יוחנן אמר אפילו תימא בית הלל, באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך לא הייתי נודר כך אלא כך". ופסק רבינו כר' יוחנן. 62) היינו על ידי שאלה ששואלין אותו לפני זה, והוא עונה לשאלה, וכמו בהלכה ט (כסף־משנה).

יא. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לַחְמֵי תּוֹדָה - יָבִיא תּוֹדָה וְלַחְמָהּ; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין מַקְרִיבִין לֶחֶם בְּלֹא תּוֹדָה, וְסוֹף הַקָּרְבָּן הִזְכִּיר[63]. אָמַר: הֲרֵי עָלַי לֶחֶם לִפְטֹר תּוֹדָתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי[64] - יָבִיא לֶחֶם תּוֹדָה עִם תּוֹדַת חֲבֵרוֹ[65].

63) דברי רב הונא במנחות פא: ובחולין כג: "האומר הרי עלי לחמי תודה, מביא תודה ולחמה, מאי טעמא? מידע ידע האי גברא דלחם בלא תודה לא איקריב, והאי תודה ולחמה קאמר. והאי דקאמר לחמי תודה, סוף מילתא נקט". "כיון לנדור תודה תחילה ואח"כ לחם" (רש"י כת"י). "וכי

אמר לחמי תודה, הוי כמאן דאמר תודה ולחמה" (רש"י). 64) כגון שראובן קיבל על עצמו להביא קרבן תודה, שצריך להביא גם לחם, ובא שמעון וקיבל על עצמו להביא את הלחם עבור ראובן. 65) מנחות וחולין שם.

יב. מִתְנַדֵּב אוֹ נוֹדֵר אָדָם יַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[66]. וְאֵין מִתְנַדְּבִין לֹג יַיִן וְלֹא שְׁנֵי לֻגִּין, שֶׁאֵין בַּנְּסָכִים לֹא לֹג וְלֹא שְׁנַיִם. וְאֵין מִתְנַדְּבִין חֲמִשָּׁה[67], שֶׁאֵין חֲמִשֶּׁת לֻגִּין רְאוּיִין לֹא לְנִסְכֵּי בְּהֵמָה אַחַת וְלֹא לְנִסְכֵּי שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת. אֲבָל מִתְנַדְּבִין שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעָה וְשִׁשָּׁה וּמִשְּׁשָׁה וָמַעְלָה[68], מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְנִסְכֵּי בְּהֵמוֹת.

66) משנה במנחות קד: וראה למעלה פי"ד ה"א, ובפט"ז הי"ד. 67) משנה שם קד. משום "שנסכי כבש שלשה לוגין, ונסכי איל ארבעה, ונסכי שור ששה, ולפיכך אי־אפשר לאדם שיביא נדבה לוג לא שנים, שאין בידינו שיעור זה במצות לגבי המזבח. ולא יתנדב גם כן חמשה לוגין, לפי שהן פחות מנסכי שור ואינן ראויין לנסכי שתי בהמות, אבל ששה לוגין הן כדי נסכי שור" (פירוש המשנה שם). 68) משנה שם.

יג. כֵּיצַד? נָדַר שִׁבְעָה - הֲרֵי הֵן כְּנִסְכֵּי כֶּבֶשׂ וָאַיִל[69]. נָדַר שְׁמוֹנָה - הֲרֵי אֵלּוּ כְּנִסְכֵּי שְׁנֵי אֵילִים. תִּשְׁעָה - כְּנִסְכֵּי שׁוֹר וָכֶבֶשׂ, אוֹ כְּנִסְכֵּי שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים. נָדַר עֲשָׂרָה - הֲרֵי אֵלּוּ כְּנִסְכֵּי שׁוֹר וָאַיִל, אוֹ שְׁנֵי כְּבָשִׂים וָאַיִל. וְכֵן עַד לְעוֹלָם[70].

69) כן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 70) "תמצא תמיד איזה חשבון שיעלה בדעתך עולה למה שאפשר מכוין לנסכי מספר בהמות על דרך שהמשלנו (פירוש המשנה).

יד. נָדַר[71] חֲמִשָּׁה לֻגִּין[72] - אוֹמְרִין לוֹ הַשְׁלֵם שִׁשָּׁה; שֶׁהֲרֵי קִבָּעָן לְקָרְבָּן[73]. אֲבָל אִם נָדַר לֹג אוֹ שְׁנַיִם - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי אֵינָן רְאוּיִין כְּלָל, לֹא הֵן וְלֹא מִקְצָתָן[74]. וְאֵין מִתְנַדְּבִין וְלֹא נוֹדְרִין פָּחוֹת מִלֹּג שֶׁמֶן[75]; שֶׁאֵין לְךָ מִנְחָה פְּחוּתָה מֵעֶשְׂרוֹן[76], וְהִיא צְרִיכָה לֹג אֶחָד שֶׁמֶן[77].

71) גמרא שם, וראה להלן. 72) כלומר, בדיעבד. אבל לכתחילה אין מתנדבין חמשה, כמפורש למעלה הלכה יב. 73) כלומר, מכיון שהוא קבע אותן לקרבן, אינו יכול להקריבן כי אם ביחד. ומכיון שאין בנסכים חמשת לוגין, שאין ראויין לא לנסכי בהמה אחת ולא לנסכי שתי בהמות (ראה למעלה הי"ב), לכך אינם קרבים עד שישלים לששה לוגין, שאז הם ראויין לנסכי שור. בגמרא שם: "איבעיא להו, יש קבע לנסכים או אין קבע לנסכים ("אם אמר הרי עלי כך וכך לוגין לנסכים מי הוי קבע, שאין יכול להקריבם אלא הכל ביחד, דהוו קרבי בקרבן אחד, או אין קבע ויכול להקריבם מה דחזי באפי נפשיה" – רש"י שם). היכי דמי, כגון דאייתי חמשה, אי אמרת אין קבע לנסכים משיך ומקריב ארבעה מינייהו דחזי לאיל, ואידך הוי נדבה. ואי אמרת יש קבע לנסכים עד דמלי להו לא קרבי, מאי וכו'", ולא נפשטה הבעיא, ופסקה רבינו לחומרא (כסף־משנה).

וכל זה בנדר חמשה, שמקצת מהם ישנם בנסכים, שהרי שלשה ראויים לנסכי כבש וארבעה לנסכי איל. אבל בנדר שני לוגים או לוג אחד, ראה להלן. 74) כך נשמע מדברי הברייתא מנחות שם וקז. "האזרח (במדבר טו, יג), מלמד שמתנדבין נסכים, וכמה? שלשת לוגין. ומנין שאם רצה להוסיף יוסיף, תלמוד־לומר (שם, טו) יהיה. יכול יפחות, תלמוד־לומר (שם, יג) ככה" (כסף־משנה, וראה בהר המוריה). ומה שכתב רבינו למעלה הלכה ט, שאם אמר הרי עלי מנחה חצי עשרון – מביא עשרון שלם, היינו משום שחצי עשרון קרב בחביתי כהן גדול, חציו בבוקר וחציו בערב (ראה למעלה פי"ג הלכות כ־ד), אבל לוג אחד או שנים אינם ראויין כלל, לא הן ולא מקצתן (קרית ספר, וראה לחם־משנה ומשנה־למלך). 75) כן הוא במשנה מנחות קז. (הובאה להלן הט"ו) "הרי עלי וכו' שמן לא יפחות מלוג, רבי אומר שלשה לוגין" ופסק כתנא־קמא. ואם נדר חצי לוג – פטור, כמו ביין (הר המוריה). 76) ראה למעלה פי"ב הלכה ה. 77) ראה למעלה פי"ב הלכה ז, ופי"ג הלכה ה והלכה יד.

טו. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי יַיִן - לֹא יִפְחֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין[78]. הֲרֵי עָלַי שֶׁמֶן - לֹא יִפְחֹת מִלֹּג[79]. פֵּרֵשׁ נִדְרוֹ וְשָׁכַח כַּמָּה לֹג נָדַר מִן הַיַּיִן אוֹ מִן הַשֶּׁמֶן - יָבִיא אַרְבָּעִים וּמֵאָה לֹג; שֶׁאֵין לְךָ יוֹם שֶׁמַּקְרִיבִין בּוֹ הַצִּבּוּר קָרְבָּנוֹת מְרֻבּוֹת יוֹתֵר מִיּוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג[80] שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[81], וְהָיוּ הַנְּסָכִים בּוֹ מֵאָה וְאַרְבָּעִים לֹג שֶׁמֶן וּכְמוֹתָם יַיִן[82], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין[83].

78) במשנה שם לדברי הכל, משום שהפחות בנסכים הם נסכי כבש, שהם שלשה לוגין. 79) כדברי תנא־קמא במשנה שם. וראה למעלה הלכה יד, שזהו הפחות שבשמן במנחת נדבה. 80) של חג הסוכות. 81) שם במשנה: "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי - יביא כיום מרובה", ובגמרא שם: "תנא, כיום טוב הראשון של חג (הסוכות) שחל להיות בשבת", שמקריבים בו שלשים ושלש בהמות עולות, וחטאת אחת, ראה להלן. 82) שהרי מקריבים בו שלשה עשר פרים למוסף החג, לכל פר נותנים חצי ההין, היינו ששה לוגין שמן, וששה לוגים יין (למעלה פ"ה הלכה ד), הרי בסך־הכל שבעים ושמונה לוגים שמן, וכן יין. כמו כן מקריבים שני אילים, שלכל אחד מהם שלישית ההין, היינו ארבעה לוגים שמן, וכן יין, הרי שמונה. כמו כן מקריבים ארבעה עשר כבשים, שלכל אחד רביעית ההין, היינו שלשה לוגים שמן, וכן יין, הרי עוד ארבעים ושנים לוגים. עוד מקריבין שני כבשים תמידים, ביחד ששה לוגים. עוד מקריבים שני כבשים למוסף שבת, הרי שוב ששה לוגים. וכשתחבר כל הנ"ל יהיו מאה וארבעים. 83) פרק י הלכה ג, שמקריבים בו עשרים ותשע בהמות חוץ משעיר לחטאת, ושני תמידים. ובשבת הרי ישנם גם שני מוספים.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) יבאר בו מצות הקרבת כל הקרבנות בבית הבחירה, ודיני שחיטת חוץ.

א. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן, בֵּין קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה וָעוֹף בֵּין קָרְבְּנוֹת מְנָחוֹת, מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְרִיבָן בְּבֵית הַבְּחִירָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ[2]. וְכֵן מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִיוֹת כָּל אָדָם מִטַּפֵּל וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה[3] שֶׁנִּתְחַיֵּב לְהַקְרִיבָן מִחוּצָה לָאָרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה. שֶׁנֶּאֱמַר: קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וְגוֹמֵר; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[4], שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁהוּא מִטַּפֵּל בָּהֶם עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְבֵית הַבְּחִירָה.

2) ב'ספרי' פ' ראה (דברים יב, יד): "כי אם (אל המקום) (במקום) אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עולותיך, אין לי אלא עולות, שאר קרבנות מנין, תלמוד־לומר ושם תעשה (את) כל אשר אנכי מצוך". וראה ב'ספר המצוות' עשה פד, ולא־תעשה פט. ומה שלמדו (זבחים קו: קיב: וקיט:) ממה שנאמר (ויקרא יז, ה) "והביאום לה'", זו מצות־עשה – המדובר בקרבנות שהקדישום בשעת היתר הבמות והקריבם בשעת איסור הבמות, כמו שמבואר שם קו, ב. ואילו באופן שהקדיש בשעת איסור הבמות נלמד מהפסוק "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" ('הר המוריה').

3) ממה שפירט כאן קרבנות בהמה, נראה שמנחות ועופות אינם בכלל זה (ראה כסף־משנה). ויתכן כי מקור דבר זה ממה שאמרו בתמורה יז, ב - שהפסוק הנ"ל "רק קדשיך", מדבר בתמורות, והרי אין תמורה במנחות ובעופות, כמפורש בפ"א מהל' תמורה הי"א ('הר המוריה'). אולם במצוות שהקדים רבינו להל' מעשה הקרבנות (אות כא) כתב "להביא קדשי חוצה־לארץ לבית הבחירה", הרי שכל הקדשים בכלל. וכן סתם ב"מנין המצוות על סדר ההלכות", אות פה, וב'ספר המצוות' עשה פה. 4) 'ספרי' שם (דברים יב, כו).

ב. הַמַּקְרִיב קָרְבָּן חוּץ לָעֲזָרָה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה[5], וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה[6]. וְאִם הִקְרִיב: בְּמֵזִיד - חַיָּב כָּרֵת[7], שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ זָבַח וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו[8]; בְּשׁוֹגֵג - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[9].

5) של "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך", ראה בהלכה הקודמת. 6) 'ספרי' פ' ראה (דברים יב, יג). וכן הוא בזבחים קו, א. שהרי "השמר פן ואל, אינו אלא לא־תעשה", ראה ב'ספר המצוות' (לא־תעשה פט), כתב רבינו: "האזהרה שהוזהרנו מלהקריב שום קרבן בחוץ, כלומר, חוץ לעזרה, וזה נקרא מעלה בחוץ, והוא אמרו יתעלה (שם) השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, ולשון 'ספרי': אין לי אלא עולות, שאר קדשים מנין, תלמוד־לומר (שם, יד) ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך, ועדיין אני אומר עולה בעשה ולא־תעשה, שאר קדשים לא יהו אלא בעשה, תלמוד־לומר (שם) שם תעלה עולותיך, עולה בכלל היתה, ולמה יצאת, להקיש אליה, מה עולה שהיא מיוחדת שהיא בעשה ולא־תעשה, כך כל שהוא בעשה, הרי הוא בלא־תעשה". 7) ראה כריתות ב, א. ואם התרו בו – חייב מלקות, ראה להלן הי"ג. 8) צ"ל: "ואל פתח אהל מועד לא יביאנו וגו' ונכרת וגו' מעמיו". 9) משנה, שם. וראה פ"א מהל' שגגות ה"ד, כי "חטאת קבועה היא הבאה מן הבהמה בלבד, וקרבן עולה ויורד הוא קרבן שאינו קבוע וכו'".

ג. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱלָם[10]: אִם הָיָה מֵזִיד - חַיָּב כָּרֵת[11], שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז וְגוֹמֵר, דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת; וְאִם שָׁחַט בְּשׁוֹגֵג - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[12].

10) שלא הקריבם. 11) ראה כריתות שם, שהמשנה מונה השוחט והמעלה לשני דברים, ועי' גם בזבחים קו, א. וראה ב'ספר המצוות' לא־תעשה צ, ולהלן פ"א מהל' שגגות ה"ד אות יג־יד. 12) כריתות שם במשנה, ופ"א מהל' שגגות שם.

ד. וְהֵיכָן הִזְהִיר עַל הַשְּׁחִיטָה בַּחוּץ?[13] בְּהֶקֵּשׁ[14]. נֶאֱמַר: שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ, וְנֶאֱמַר[15]: וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ; מָה הַעֲלָיָה בַּחוּץ, שֶׁעָנַשׁ עָלֶיהָ, הִזְהִיר עָלֶיהָ בְּפֵרוּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ; אַף עֲשִׂיָּה, שֶׁבִּכְלָל הַשְּׁחִיטָה[16], שֶׁעָנַשׁ עָלֶיהָ בְּפֵרוּשׁ, הֲרֵי הוּא מֻזְהָר עָלֶיהָ. שֶׁלֹּא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר[17].

13) שהרי אין עונשין אלא־אם־כן מזהירין. 14) סמיכות שחיטה להעלאה. כרבי יונה בזבחים קז, א. וראה גם ב'ספר המצוות' שם. 15) באותו פסוק. 16) כלומר, גם השחיטה בכלל העשיה. 17) זבחים, שם.

ה. הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים וְהֶעֱלָם בַּחוּץ - חַיָּב שְׁתַּיִם: אַחַת עַל הַשְּׁחִיטָה וְאַחַת עַל הָעֲלָיָה[18]. שָׁחַט בִּפְנִים וְהֶעֱלָה בַּחוּץ - חַיָּב עַל הָעֲלִיָּה[19]. וְכֵן אִם שָׁחַט בַּחוּץ וְהֶעֱלָה בִּפְנִים - חַיָּב עַל הַשְּׁחִיטָה[20].

18) משנה, זבחים קו, א. כתנא־קמא. 19) שם במשנה לדברי הכל. 20) ראה בהערה הקודמת.

ו. אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שְׁחִיטַת קָדָשִׁים[21] הָרְאוּיִין לִקָּרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ; אֲבָל הַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ אֶחָד מֵאִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ[22] אוֹ מֵחַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת[23] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[24]. שֶׁנֶּאֱמַר: לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה'; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָבוֹא אֶל מִשְׁכַּן ה' - אֵין חַיָּבִין עָלָיו[25].

21) בחוץ. ודין העלאה בדבר שאינו ראוי למזבח, ראה להלן ה"י, ופי"ט ה"ב. 22) כגון הרובע והנרבע והמוקצה והנעבד והמחיר והאתנן והכלאים והטריפה ויוצא דופן (שם קיב. במשנה). 23) שם קיא, ב. קיב, א. וראה להלן פ"ד מהל' פסולי המוקדשין ה"א, מה הן החטאות המתות. 24) [פטור, אבל אסור, ראה להלן הי"ג]. 25) משנה, שם קיב, א.

ז. שָׁחַט בַּחוּץ מְחֵצָה זְמַן בְּגוּפוֹ[26] אוֹ בַּבְּעָלִים[27], הוֹאִיל וְאֵינוֹ רָאוּי עַתָּה לָבוֹא בִּפְנִים - פָּטוּר[28].

ח. אֵי זֶהוּ מְחֻסַּר זְמַן בְּגוּפוֹ? בְּהֵמָה בְּתוֹךְ שִׁבְעַת יְמֵי הַלֵּדָה[29]; וְתוֹרִין שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן[30]; וְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ שֶׁנִּשְׁחַט אֶחָד מֵהֶם הַיּוֹם, שֶׁאֵין הַשֵּׁנִי רָאוּי עַד לְמָחָר[31].

29) ראה למעלה פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"ח, כי "מצות־עשה להקריב כל הקרבנות מיום השמיני והלאה, שנאמר והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה, וכל שבעת הימים נקרא מחוסר זמן". ואינו חייב אלא מיום השמיני והלאה, אבל בליל שמיני אינו חייב לפי שבלילה זה דינו כמחוסר זמן (פ"ג מהל' מחוסרי כפרה ה"ד). 30) זבחים שם במשנה, כתנא־קמא. וראה בהל' איסורי מזבח שם ה"ב, כי זמנן של התורים הוא משיזהיבו. וכל־שכן בני יונה לאחר זמנם, שפסולים (הל' איסורי מזבח, שם), שוודאי פטור עליהם (משנה, שם - לדברי הכל). 31) שם במשנה, כתנא־קמא. וראה בפי"ב מהל' שחיטה, ה"א־ב.

ט. וְאֵי זֶהוּ[32] מְחֻסַּר זְמַן בַּבְּעָלִים? קָרְבָּן שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַן בְּעָלָיו לְהַקְרִיבוֹ. כֵּיצַד? הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַיּוֹלֶדֶת שֶׁשָּׁחֲטוּ חַטָּאתָם[33] בַּחוּץ [בְּתוֹךְ] יְמֵי סְפִירָה[34] - פְּטוּרִין. וְכֵן מְצֹרָע שֶׁשָּׁחַט חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ[35] בַּחוּץ בְּתוֹךְ יְמֵי הַסְּפִירָה[36] - פָּטוּר. שֶׁעֲדַיִן לֹא נִרְאוּ בַּעֲלֵי הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ לְכַפָּרָה. אֲבָל אִם שָׁחֲטוּ עוֹלוֹתֵיהֶן בַּחוּץ בְּתוֹךְ יְמֵי הַסְּפִירָה - חַיָּבִין; שֶׁהָעוֹלָה דּוֹרוֹן הִיא[37], וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם הִיא עִקַּר הַכַּפָּרָה. וְכֵן נָזִיר שֶׁשָּׁחַט חַטָּאתוֹ[38] בַּחוּץ בְּתוֹךְ יְמֵי נְזִירוּתוֹ - פָּטוּר, הִקְרִיב עוֹלָתוֹ אוֹ שְׁלָמָיו בַּחוּץ - חַיָּב[39]; שֶׁהַחַטָּאת הִיא הַמְעַכֶּבֶתוּ[40], וְהִיא עִקַּר הַנְּזִירוּת.

32) משנה, שם. 33) ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"ג, כי קרבנם של הזב והזבה והיולדת הוא עולה וחטאת. 34) כלומר, בתוך ימי הספירה של הזב והזבה, ובתוך ימי מלאת של היולדת, ראה שם ה"ד, כי הזב והזבה סופרים שבעת ימי טהרה, וביום השמיני מקריבים קרבנותיהם, וראה שם ה"ה כי היולדת מביאה קרבנה ביום ארבעים ואחד לזכר וביום שמונים ואחד לנקבה. 35) ראה שם ה"ג, כי קרבנו של המצורע הוא עולה ואשם וחטאת. 36) ראה שם ה"ד, כי המצורע סופר שבעת ימי טהרה, ובשמיני מקריב קרבנותיו. 37) שם במשנה: "עולותיהן ושלמיהן בחוץ, חייבין", וכמו שכתב רבינו בפירוש המשנה (לפי נוסח א"י שהביא ה'תוספות יום־טוב' שם, פי"ד מ"ג): "ואין ראויין להקרבה עד שישלימו ימי הספירה, אבל העולה היא דורון, אפילו הוקרבה בתוך ימי הספירה". וכן פירש רש"י שם. 38) ראה למעלה פ"ח מהל' נזירות ה"א, כי הנזיר כשגומר נזירותו מביא עולה וחטאת ושלמים. 39) שם במשנה: "עולותיהן ושלמיהם בחוץ, חייבין", ובגמרא (שם קיד:) שאלו: "והני בני שלמים נינהו (כלומר, הלא זב וזבה ויולדת ומצורע אינם מביאים שלמים), אמר רב ששת: תני נזיר (כלומר, הדין הזה של שלמים הוא על נזיר, שאם הקריב בתוך שבעת ימי התגלחת את השלמים חייב, ואילו הקריב חטאת אינו חייב)". 40) אין הכוונה שמעכבתו מלשתות יין, שהרי למעלה פי"ד הי"ז כתב שאין החטאת מעכבתו, אלא הכוונה שעיקר הכפרה היא בחטאת (לחם־משנה פ"ח מהל' נזירות ה"י).

י. אָשָׁם תָּלוּי[41] וְחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק[42] שֶׁהִקְרִיבָן בַּחוּץ[43] - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי לֹא נִקְבַּע הָאִסּוּר[44]. אֲשַׁם מְצֹרָע[45] שֶׁשָּׁחָטוֹ בַּחוּץ[46] שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[47] - חַיָּב[48], הוֹאִיל וְשֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ רָאוּי בִּפְנִים וְכָשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[49]. וְכָל קָרְבָּן שֶׁהוּא פָּטוּר עַל שְׁחִיטָתוֹ בַּחוּץ - כָּךְ הוּא פָּטוּר עַל הַעֲלָאָתוֹ[50].

41) ראה להלן פ"ח מהל' שגגות ה"א־ב, כי אם היו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן, ואכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל – הרי זה מביא אשם תלוי. 42) ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"ז, כי האשה שלא הוחזקה עוברה, והפילה ולא ידעה מה הפילה, הרי זו ספק יולדת, ומביאה חטאת העוף, מספק. 43) כדעת חכמים בברייתא כריתות יח, א. שהשוחט אשם תלוי בחוץ – פטור. 44) כלומר, כל הקרבן בא רק על ספק איסור שמא חטא או לא, ולמד כן רבינו ממה שאמרו שם כי טעמו של רבי מאיר המחייב, משום דלא בעי קביעותא דאיסורא, ומתוך זה למד רבינו כי טעמם של חכמים הפוטרים הוא מפני שצריך קביעות האיסור, וכאן לא נקבע האיסור, וראה גם ברש"י שם. ואף כי רבינו סובר ש"מתוך שלבו נוקפו, הוא גומר ומקדיש" (ראה פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הי"ט) – אין לו דין של "נקבע האיסור" מוודאי אלא מספק, שהרי אם נודע קודם שחיטה – אינו קרב, אלא רועה עד שיפול בו מום, ואם נודע לאחר שחיטה – הדם ישפך (הל' פסולי המוקדשין שם), ומהפסוק "ואל פתח אוהל מועד לא הביאו", אנו למדין רק לדבר הראוי בוודאי להקרבה ('מרכבת המשנה'. וראה 'לחם משנה' ו'מעשה רוקח') וחטאת העוף הבאה על הספק נלמדה מדין אשם תלוי, שכשם שבאשם תלוי פטור, משום שלא נקבע האיסור, הוא־הדין והוא הטעם לחטאת העוף הבאה על הספק (כסף־משנה בשם ר"י קורקוס). 45) זבחים קיד, א. 46) אפילו בתוך זמנו (זבחים, שם). וראה להלן. 47) כלומר, לשם עולה וכדומה. ודוקא אשם מצורע ולא חטאת מצורע, ראה להלן בסמוך. 48) ומה שאמרנו (למעלה ה"ט) כי השוחט אשם מצורע בחוץ בתוך ימי הספירה הוא פטור, אין זה אלא אם שחטו לשמו, אבל אם שינה שמו – חייב אף בתוך ימי הספירה (זבחים, שם). 49) להלן בפט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א: "כל הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם בין בקרבנות יחיד בין בקרבנות ציבור, כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן החטאת והפסח שאם נעשו במחשבת שינוי השם - פסולין". 50) שהרי שחיטה והעלאה הוקשו זה לזה, ראה

למעלה ה"ד ('קרית ספר'). וראה להלן פי"ט הי"ב, שלענין שנים שעשו אינם שווים.

יא. שְׁנֵי שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים[51] שֶׁשְּׁחָטָם בַּחוּץ: אִם עַד שֶׁלֹּא הִתְוַדָּה עֲלֵיהֶם[52] - חַיָּב כָּרֵת עַל שְׁנֵיהֶן[53], הוֹאִיל וּרְאוּיִין לָבוֹא לִפְנֵי הַשֵּׁם לְוִדּוּי; וְאִם אַחַר שֶׁהִתְוַדָּה - פָּטוּר עַל הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי לָבוֹא לִפְנֵי הַשֵּׁם.

51) שאחד מהם – חטאת הנעשית בפנים ונשרף, והשני – המשתלח לעזאזל (להלן פ"א מהל' עבודת יום הכיפורים ה"א). 52) עליהם לאו דוקא, שהרי לא היה מתודה אלא על המשתלח, כמפורש בתורה (ויקרא טז, כא), וראה להלן פ"ד מהל' עבודת יום הכיפורים ה"ב. 53) במשנה זבחים קיב, א: "וכן שעיר המשתלח שהקריב בחוץ פטור, שנאמר (שם יז, ד) ואל פתח אוהל מועד לא הביאו, כל שאין ראוי לבא אל פתח אוהל מועד אין חייבין עליו". ובגמרא שם קיג, ב - אמרו במסקנא: "אלא אמר רב מני, לא קשיא: כאן קודם וידוי, כאן לאחר וידוי", וסובר רבינו, שכוונת הגמרא היא כי המשנה לא פטרה אלא לאחר הווידוי, אבל לפני הווידוי – חייב, ועיי"ש ברש"י ו'תוספות' ('הר המוריה'). וראה בפירוש מסכת זבחים המיוחס לר"ח, שם.

יב. הַשּׁוֹחֵט שְׁלָמִים בַּחוּץ קֹדֶם שֶׁיִּפְּתְחוּ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל - פָּטוּר[54]; שֶׁהֲרֵי הֵן מְחֻסָּרִים מַעֲשֶׂה וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ רְאוּיִין לִקָּרֵב לִפְנֵי הַשֵּׁם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. וְהַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בַּחוּץ, אֲפִלּוּ בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, בֵּין לִשְׁמוֹ בֵּין שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[56] - חַיָּב[57]; שֶׁהַפֶּסַח בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה שְׁלָמִים הוּא[58].

54) יומא סב, ב: "אמר רב יהודה אמר שמואל, שלמים וכו' ששחטן בחוץ קודם שנפתחו דלתות ההיכל - פטור, מאי טעמא, מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי". 55) למעלה פ"ה ה"ה, כי "שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל - פסולין, שנאמר פתח אוהל מועד, בזמן שפתוח". ונחלקו בזה גדולי הראשונים: יש אומרים כי זה לא נאמר אלא בשלמים בלבד, אבל קדשים אחרים שנשחטו לפני שנפתחו דלתות ההיכל – כשרים (רש"י זבחים סא. ד"ה וחד). ויש אומרים כי שלמים לאו דוקא, והוא־הדין לקדשים אחרים (ראה 'תוספות' שם ד"ה קודם). ובדעת רבינו אין הכרע. 56) מה שכתב "בין לשמו בין שלא לשמו" אינו אלא בשאר ימות השנה, אבל בזמנו, בערב הפסח אחר חצות, אינו חייב אם שחטו בחוץ, אלא אם שחטו לשמו, אבל אם שחטו אלא שלא לשמו – פטור, שהרי אם שחטו אז בפנים שלא לשמו – נפסל (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א, ופ"ד מהל' קרבן פסח ה"א, וראה למעלה ה"י כי "אשם מצורע ששחטו בחוץ שלא לשמו חייב, הואיל ושלא לשמו ראוי בפנים וכשר", משא"כ חטאת. ואם־כן הפסח, שאינו ראוי שלא לשמו בפנים, פטור בחוץ. וראה 'קרית ספר' כאן). ואם שחטו קודם חצות בחוץ, פטור, בין אם שחטו לשמו, ובין אם שחטו שלא לשמו, שהרי אז אינו ראוי כלל להקרב בפנים, כמו שכתב רבינו בפ"א מהל' קרבן פסח ה"ד, וראה 'כסף משנה' כאן. 57) יומא סג, א. כרבין בשם רבי יוחנן. 58) ראה פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ז.

יג. בְּהֵמַת חֹלִין שֶׁעֻבְּרָה קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[59] - אָסוּר לְשָׁחֳטָהּ[60] בַּחוּץ. וְאִם שְׁחָטָהּ - אֵינוֹ לוֹקֶה[61], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לָבוֹא לִפְנֵי הַשֵּׁם[62].

59) כלומר, הקדיש עובר של בהמת חולין – למזבח. 60) כלומר, את בהמת החולין, משום העובר שבה, שהוא קודש. ואף־על־פי שאינו חייב מלקות, כדלהלן, סובר רבינו, שכל שאמרו בענין זה "פטור", היינו פטור אבל אסור, וראה למעלה ה"ו. 61) אם התרו בו, ראה בפי"ט מהל' סנהדרין ה"א אות יז־יח. 62) כלומר, כיון שעדיין לא נולדה, והרי גם אם נולדה אינה ראויה לקרבן עד היום השמיני, ראה למעלה ה"ח. ואם "שחט בחוץ מחוסר זמן בגופו, הואיל ואינו ראוי עתה לבוא לפנים פטור" (למעלה ה"ז). ומקור דברי רבינו בתמורה יב, א: "בעי מיניה אביי מרב יוסף, היא חולין וולדה שלמים, ושחטה בחוץ מהו, מי מיחייב עליה משום שחוטי חוץ או לא, א"ל מי קרינא ביה (ויקרא יז, ח) והביאום לה'" (דלא מיחייב משום שחוטי חוץ אלא באותן דראויין לקרבן, והאי עובר לא חזי השתא לקרבן – רש"י).

יד. גָּנַב וְהִקְדִּישׁ[63] וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט בַּחוּץ - חַיָּב[64]. וּמֵאֵימָתַי הֶעֱמִידוּהָ בִּרְשׁוּתוֹ כְּדֵי לְחַיְּבוֹ עָלֶיהָ כָּרֵת? מִשָּׁעָה שֶׁהִקְדִּישָׁהּ[65]. וְהוּא שֶׁשְּׁחָטָהּ אַחַר יֵאוּשׁ; אֲבָל לִפְנֵי יֵאוּשׁ - אֵינָהּ קְדוֹשָׁה[66].

63) את הבהמה. 64) ברייתא גיטין נה, ב: "גנב והקדיש ואחר־כך טבח ומכר, משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ותני עלה, בחוץ כי האי גוונא (כלומר, אם גנב והקדיש ושחט בחוץ) – ענוש כרת". 65) כלומר, עצם העמדת הגניבה ברשותו של הגנב, הוא משום לחייבו כרת על שחוטי חוץ, ואין הבדל לענין חיוב כרת אם העמידו את הבהמה ברשותו משעת גניבה או משעה שהקדישה, וכל ההבדל אינו אלא לענין גיזות וולדות (ראה גיטין שם), וכוונת רבינו באמרו "ומאימתי העמידוה ברשותו", אינו לענין חיוב כרת, אלא לענין גיזות וולדות, ומה שאמר "כדי לחייבו עליה כרת", אינה אלא נתינת טעם למה הוצרכו חכמים להעמידה ברשותו (לחם־משנה). 66) ראה למעלה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"ז, כי "הגונב או הגוזל והקריב – הקרבן פסול, והקב"ה שונאו, שנאמר שונא גזל בעולה, ואין צורך לומר שאינו מתקבל, ואם נתייאשו הבעלים, הקרבן כשר". ומדקדוק לשון רבינו משמע, שאם שחט אחר היאוש, אף־על־פי שהקדיש לפני היאוש – חייב ('הר המוריה', וראה ב'קרית ספר').

טו. הָיְתָה הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ בַּחוּץ וְצַוָּארָהּ בִּפְנִים וְשָׁחַט - חַיָּב[67]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז בַּמַּחֲנֶה, אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחָט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה[68]. אֶחָד הַשּׁוֹחֵט בַּמִּקְדָּשׁ וְצַוָּארָהּ בִּפְנִים וּשְׁאָר גּוּף הַבְּהֵמָה בַּחוּץ, אוֹ שֶׁהָיָה גּוּפָהּ בִּפְנִים וְצַוָּארָהּ בַּחוּץ - חַיָּב, עַד שֶׁתִּהְיֶה הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ בַּמִּקְדָּשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֶנּוּ[69]. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט בְּגַבּוֹ שֶׁל

הֵיכָל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְבִיחָה כְּלָל[70] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[71].

67) כרת או מלקות על שחוטי חוץ. 68) זבחים קז, ב. 69) צ"ל: "לא הביאו", והוא בויקרא שם, ד. "ומה שכתב רבינו, אחד השוחט במקדש וצווארה בפנים וכו', שנאמר ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו, אינו נוח לי. דהא מהאי קרא לא ילפינן (זבחים שם) אלא למעוטי גגו של היכל, ונראה לי שצריך להגיה ולכתוב: אבל השוחט בגגו של היכל אע"פ שאינו ראוי לשחיטה כלל, הרי זה פטור, שנאמר ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו" (כסף־משנה). 70) כל המוקף, אינו בדפוס רומי. וראה למעלה פ"ה ה"ד: "אם שחטן בגגו של היכל פסולין, שאין הגגות ראויות לשחיטה כלל, אלא בקרקע העזרה". 71) זבחים שם, כרבא. והטעם משום שנאמר בשוחט בחוץ (ויקרא שם) "ואל פתח אוהל מועד לא הביאו", ואילו השוחט על גג ההיכל, אם כי אין הזביחה ראויה שם, אין זה נקרא שוחט בחוץ, שהרי הביאו אל פתח אהל מועד.

טז. שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בְּסַכִּין וְשָׁחֲטוּ בַּחוּץ - פְּטוּרִין[72]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יִשְׁחַט, אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחָט - אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם[73]. וְאֶחָד שֶׁשָּׁחַט בַּחוּץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִשְׁחֹט קָדָשִׁים אֵלּוּ לַה' - הֲרֵי זֶה חַיָּב[74]. שֶׁנֶּאֱמַר: דָּם יֵחָשֵׁב[75] לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ; אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הַדָּם בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ כַּדָּם הַנִּשְׁפָּךְ[76], לֹא כְּקָרְבָּן - הֲרֵי זֶה חַיָּב[77].

72) משנה, זבחים קח, א: "שנים שאחזו בסכין ושחטו - פטורים". וכן הוא בקידושין מג, א. וב'סיפרא' פ' אחרי (פ"ט ה"א). וראה להלן בפי"ט הי"ב ששנים שהעלו – חייבים. 73) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה (זבחים פי"ג מ"ג). אולם בגמרא שם למדו כן ממה שנאמר "ההוא" (= "ונכרת האיש ההוא" – ויקרא שם) אחד ולא שנים. וב'סיפרא' שם למדו ממה שנאמר (שם, ד) "דם שפך" וראה ב'כסף משנה' וב'תוספות יום־טוב' שם. 74) שם במשנה: "חומר בשחיטה, שהשוחט להדיוט (בחוץ) - חייב, והמעלה להדיוט - פטור". וראה להלן פי"ט ה"א. 75) בזבחים שם, אמרו - שלדעת חכמים, שדרשו המלים "איש איש" בהעלאה (ראה להלן פי"ט הי"ב), דרשו כמו כן גם בשחיטה לרבות שוחט להדיוט, ורק לדעת רבי יוסי שאינו דורש "איש איש", לפי שסובר "דיברה תורה בלשון בני אדם", הוצרכו ללמוד (שם קח:) מ"דם יחשב וגו'". אבל ידוע כי מדרכו של רבינו להביא הדרשה הפשוטה ביותר אף־על־פי שאינה לפי ההלכה (לחם־משנה). 76) בזבחים שם, לא למדו כן אלא מתחילת הפסוק "דם יחשב לאיש" – "אפילו השוחט לאיש", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וראה ב'הר המוריה'. 77) זבחים קיא, ב - כדברי זעירי שם: "שחט בחוץ בלילה והעלה בחוץ - חייב" וראה עוד שם פד, ב. ופה, א.

יז. הַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ בַּלַּיְלָה - חַיָּב, הוֹאִיל וְהַשְּׁחִיטָה בַּלַּיְלָה כְּשֵׁרָה בַּחוּץ[78]. וְכֵן אִם הֶעֱלָה[79] בַּלַּיְלָה מִזֶּה שֶׁשָּׁחַט בַּחוּץ בַּלַּיְלָה - חַיָּב עַל הַעֲלָאָה[80]. אֲבָל אִם שָׁחַט בִּפְנִים בַּלַּיְלָה וְהֶעֱלָה בַּחוּץ - פָּטוּר[81], לְפִי שֶׁלֹּא הֶעֱלָה אֶלָּא דָּבָר פָּסוּל[82]; שֶׁאֵין לְךָ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בַּלַּיְלָה בַּמִּקְדָּשׁ[83]. וְכֵן אִם קִבֵּל[84] בִּכְלִי חֹל בִּפְנִים[85] וְזָרַק בַּחוּץ - פָּטוּר[86].

78) כלומר, שחיטת חולין כשרה בלילה "דבשחיטת חוץ לא־שנא לילה מיום, דהא ראוי לבא אל פתח אוהל מועד למחר" (רש"י, שם). 79) בחוץ. 80) כדברי זעירי הנ"ל: "שחט בחוץ בלילה והעלה בחוץ - חייב", וברש"י שם: "ובהעלאתו נמי חייב, דהא כתיב (שם יז, ח) ואליהם תאמר". כלומר, התורה חייבה אף על העלאה כזו, שהשחיטה היתה בלילה בחוץ, ראה שם בדף קז, א. וקיט, ב. וראה בהשגת הראב"ד. 81) שם כדעת תנא־קמא של רבי שמעון לפי דברי זעירי, והיינו אפילו העלה ביום בחוץ. ואף־על־פי שרבי יוחנן אמר (שם פד:) כי השוחט בהמה בפנים בלילה והעלה בחוץ - חייב, הרי השיב לו רבי חייא בר אבין, ונשאר בתיובתא (כסף־משנה). 82) שהרי אף אם העלה בפנים תרד, ראה להלן פ"ג מהל' פסולי המוקדשין ה"ו. 83) שנאמר (שם יט, ו) "ביום זבחכם" (מגילה כ:), או משום שנאמר (שם ז, לח) "ביום צוותו את בני ישראל" (למעלה פ"ד ה"א). 84) הדם. 85) ראה למעלה פ"ה ה"א, כי כל הזבחים – קיבול דמן בכלי שרת. 86) זבחים קיא, ב: "רבא אמר, קיבלה בכלי חול, איכא בינייהו. והכי קאמר: וכן המקבל בכלי חול בפנים והעלה בחוץ - פטור, המקבל בכלי חול בחוץ והעלה בחוץ - חייב. רבי שמעון אומר, כל שחייבין עליו בחוץ, חייבין על כיוצא בו בפנים והעלו בחוץ", ופסק רבינו כתנא־קמא. ואף־על־פי שלפי המסקנא שם פירשו דברי רבי שמעון במשנה שם, במלק בחוץ והעלה בחוץ – כיון שזעירי (ראה למעלה) ורבא פירשו כן בדברי תנא־קמא, נראה שהם סוברים כן להלכה (כסף־משנה).

יח. וְכֵן הַמּוֹלֵק אֶת הָעוֹף בַּחוּץ - פָּטוּר[87]. וְאִם הֶעֱלָהוּ - פָּטוּר[88]. מָלַק בִּפְנִים וְהֶעֱלָה בַּחוּץ - חַיָּב עַל הַעֲלָאָה[89]. שָׁחַט בִּפְנִים וְהֶעֱלָהוּ בַּחוּץ - פָּטוּר; שֶׁלֹּא הֶעֱלָה אֶלָּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְקָרְבָּן[90]. שָׁחַט אֶת הָעוֹף בַּחוּץ וְהֶעֱלָהוּ בַּחוּץ - חַיָּב שְׁתַּיִם[91]; שֶׁהַשְּׁחִיטָה בַּחוּץ כְּשֵׁרָה, וַהֲרֵי הִיא כִּמְלִיקָה בִּפְנִים[92].

87) שם קיא, א - במשנה. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יז, ג) "או אשר ישחט מחוץ למחנה", על השוחט הוא חייב (בחוץ), ואינו חייב על המולק" (זבחים קז. לדעת רבי עקיבא). 88) שם במשנה. ולפי דברי אבוה דשמואל בר רב יצחק, נחלקו בזה תנא־קמא ורבי שמעון, ופסק רבינו כתנא־קמא. שכיון שמליקה אינה אלא בעזרה, ובחוץ הרי היא נבילה, הרי הוא כמעלה נבילה בחוץ – ופטור, ראה רש"י שם. 89) שם במשנה, שהרי הוא כמו שחט בהמה בפנים והעלה בחוץ, שחייב על ההעלאה. ראה למעלה ה"ה. 90) משום שנשחט ולא נמלק. ראה משנה, שם. "ואם תאמר: הלא כל העולין בחוץ, נפסלין ביציאתן, וכל השוחט בחוץ פסול הוא, וחייבין על העלאתו – התם רחמנא רבייה,

אבל לענין שאר פסולין, מתקבל בפנים בעינן" (רש"י, שם). 91) כתנא־קמא במשנה, שם. 92) שנתרבה שחיטת העוף בחוץ בגמ' שם קז, א - ממה שנאמר (שם יז, ג) "או אשר ישחט" לרבות שחיטת העוף בחוץ, לפי רבי ישמעאל, ולפי רבי עקיבא נתרבה ממה שנאמר (שם, ב) "דם יחשב". והחיוב על העלאה, למדו (שם קיט:) ממה שנאמר (שם, ח) "ואליהם תאמר" לערב פרשיות, שכל שמחויב על שחיטתו בחוץ, חייב גם על העלאתו (רש"י שם).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ט"ז־כ"ב ניסן תשע"ו

יום ראשון ט"ז ניסן ה'תשע"ו

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר בו דיני הפייסות.

1 **א. כָּל הָעֲבוֹדוֹת הָאֵלּוּ שֶׁעוֹשִׂין[2] בְּכָל יוֹם[3] - בְּפַיִס[4]**
2 **הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן. וְכֵיצַד הָיוּ עוֹשִׂין? כָּל כֹּהֲנֵי בָּתֵּי**
3 **אָבוֹת[5] שֶׁל יוֹם[6] נִכְנָסִין[7] לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית[8] אַחַר שֶׁיַּעֲלֶה**
4 **עַמּוּד הַשַּׁחַר[9], וּמְלֻבָּשִׁין הֵן בְּבִגְדֵי כְּהֻנָּה[10], וְהַמְמֻנֶּה**
5 **שֶׁעַל הַפִּיָּסוֹת עִמָּהֶן[11], וְהֵן עוֹמְדִין בְּהַקָּפָה[12],**
6 **וְהַמְמֻנֶּה נוֹטֵל מִצְנֶפֶת מֵעַל רֹאשׁוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן**
7 **וּמַחֲזִירָהּ[13], וְהוּא הָאִישׁ שֶׁמַּתְחִילִין לִמְנוֹת מִמֶּנּוּ**
8 **וּמְפִיסִין כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[14].**

2) הכהנים. 3) כלומר, קרבנות ציבור הקבועים בכל יום. אבל קרבנות יחיד, לא היה בהם פייס (רש"י ביומא כו: ד"ה אם רצה). וראה משנה־למלך להלן הלכה ט, והר המוריה. 4) בגורל. ומקור הדבר ביומא כב. במשנה "בראשונה כל מי (= כל כהן) שרוצה לתרום את המזבח תורם, ובזמן שהן מרובין, רצין ועולין בכבש, כל הקודם את חבירו בארבע אמות זכה, ואם היו שניהם שוין, הממונה אמר להן והצביעו וכו' מעשה שהיו שניהן שוין ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חבירו, ונפל ונשברה רגלו, וכיון שראו בית־דין שבאין לידי סכנה, התקינו שלא יהיו תורמין את המזבח אלא בפייס". 5) ראה למעלה פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה ג, כי "בימי שמואל חלקם (לכהנים) הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים משמר". ו"כל ראש משמר מחלק משמרו לבתי אבות, עד שיהיה כל בית אב ואנשיו עובד ביום אחד מימות השבת (= השבוע), והאחד ביום של אחריו" (שם הלכה יא). 6) אין כוונת רבינו לומר ששני בתי אבות יעבדו ביום אחד (כמפורש בתוספתא תענית פ"ב "כל משמר שיש בו ז' בתי אבות, כל אחד ואחד מקריב יום א'. ומשמר שיש בו ח' בתי אבות, ו' מקריבין ו' ימים, כל אחד יום אחד, ושנים מקריבין יום אחד"), שהרי למעלה בהלכות כלי המקדש שם כתב רבינו כי כל בית אב עובד יום אחד מימות השבת, והאחר ביום של אחריו, אלא הכוונה לכהני בתי אבות של כל יום ויום, אבל ביום אחד אין אלא בית אב אחד, ראה בהר המוריה. 7) יומא כה. בברייתא. וראה בתוספתא שם פ"א, ותוספתא סוכה פ"ד. וראה פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה יז. 8) שהיתה בצפון העזרה. וחציה בקודש וחציה בחול, ובה היתה סנהדרי גדולה יושבת (פ"ה מהלכות בית הבחירה שם). ולא עשו את הפייס בעזרה עצמה, לפי שגנאי הוא לעמוד אפילו שעה קלה בעזרה בראש מגולה. ועיין תוספות יומא שם ד"ה והא. 9) שאז מתחיל זמנה של תרומת הדשן, שהפייס הראשון היה עליה (להלן הלכה ה). וראה למעלה פ"ב הלכה יא. 10) כרב ששת ביומא כד: ולא כרב נחמן, לפי שהלכה כרב ששת באיסורים לגבי רב נחמן (לחם־משנה). וטעמו של רב ששת, נאמר שם בגמרא "דאי אמרת בבגדי חול, אגב חביבותיה מיקרו ועבדי" (עבודה בבגדי חול, אותן שזכו לפייס – רש"י). וראה בפירוש המשנה לתמיד פ"ה משנה ג. 11) יומא כה. ותוספתא יומא וסוכה שם: "לשכת הגזית כמין בסילקי (=בית גבוה שעל עלייה – רש"י) גדולה היתה, פייס במזרחה וזקן יושב במערבה, וכהנים מוקפין ועומדין כמין בכוליאר (= עיגול – רש"י) והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהן, ויודעין שממנו פייס מתחיל". ורבינו השמיט מה שאמרו "וזקן יושב במערבה", וראה בלחם־משנה. 12) בעיגול. 13) מיד, לפי שגנאי הוא בלא מצנפת, ועיין תוספות יומא שם ד"ה והא. וראה בפירוש המשנה לתמיד שם. 14) להלן הלכה ג.

9 **ב. וְיוֹצְאִין לָעֲבוֹדָה אֲנָשִׁים שֶׁעוֹבְדִין בּוֹ[15]. וּשְׁאָר**
10 **הַכֹּהֲנִים[16] מוֹסְרִין אוֹתָן לַחַזָּנִין[17], וּמַפְשִׁיטִין אוֹתָן**
11 **אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ[18], וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא**
12 **הַמִּכְנָסַיִם בִּלְבַד[19], עַד שֶׁלּוֹבְשִׁין בִּגְדֵי חֹל, וְחוֹזְרִין**
13 **וּפוֹשְׁטִין אֶת הַמִּכְנָסַיִם שֶׁל קֹדֶשׁ[20], וּמַחֲזִירִים**
14 **הַחַזָּנִים אֶת הַכֵּלִים לַחֲלוֹנוֹת[21].**

15) כלומר, אלו הכהנים שזכו בפייס, יוצאין לעבוד עבודת הקודש בבגדי הקודש הלבושים בהם. 16) שלא זכו בפייס. 17) משנה בתמיד שם. והם השמשים של המקדש (פירוש המשנה שם), הממונים להלביש את הכהנים (רא"ש שם). וראה שקלים פ"ה משנה א. 18) בתמיד שם: "מסרום בלבד". ולפי דברי רב ששת (יומא כה. ראה למעלה), שהיו מלובשים בגדי קודש בעת הפייס, כוונת דברי המשנה שהפשיטום את בגדי הקודש שהיו לבושים בהם. 19) משום צניעות (רא"ש שם). 20) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. וכן הוא לפי פירושו של הרא"ש שכל עיקר השאירם במכנסים לאחר הפייס, אינו אלא שלא יעמדו ערומים. ואם כן, לאחר שלבשו בגדי חול, עליהם

לפשוט את המכנסים הנ"ל. 21) בתמיד שם: "וחלונות היו שם, וכתוב עליהם תשמיש הכלים". וראה למעלה פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכות ח־ט כי ששה ותשעים חלונות היו במקדש להניח בהן הבגדים, ולכל משמר היו ארבעה חלונות: למכנסים ולאבנטים למצנפת ולכותנות, ועל כל אחד היה כתוב שם המשמר ושם הבגד הנמצא שם.

ג. כֵּיצַד מְפִיסִין? עוֹמְדִין בְּהֶקֵּף[22], וּמַסְכִּימִין עַל מִנְיָן - שְׁמוֹנִים, מֵאָה, אוֹ אֶלֶף, אוֹ כָּל מִנְיָן שֶׁיַּסְכִּימוּ עָלָיו[23]. וְהַמְמַנֶּה אוֹמֵר לָהֶם הַצְּבִיעוּ[24], וְהֵן מוֹצִיאִין אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם[25]. וְאִם הוֹצִיא שָׁלֹשׁ[26] - מוֹנִין לוֹ שָׁלֹשׁ[27]. וְאֵין מוֹצִיאִין גּוּדָל בַּמִּקְדָּשׁ, מִפְּנֵי הָרַמָּאִים[28]; שֶׁהַגּוּדָל קָצָר וְנוֹחַ לְהוֹצִיאוֹ וְלִכְפּוֹתוֹ[29]. וְהַמּוֹצִיא גּוּדָל - אֵין מוֹנִין אוֹתוֹ לוֹ[30]. וּמַתְחִיל הַמְמַנֶּה לִמְנוֹת מִן הָאִישׁ הַיָּדוּעַ שֶׁהֵסִיר מִצְנַפְתּוֹ תְּחִלָּה[31], וּמוֹנֶה עַל אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן[32], וְחוֹזֵר חֲלִילָה, עַד שֶׁיַּשְׁלִים הַמִּנְיָן שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו. וְהָאִישׁ שֶׁשָּׁלַם הַמִּנְיָן אֵצֶל אֶצְבָּעוֹ הוּא שֶׁיָּצָא בַּפַּיִס רִאשׁוֹן לָעֲבוֹדָה.

22) ברייתא יומא שם, ותוספתא יומא וסוכה שם, וראה למעלה הלכה א. 23) כן כתב רש"י ביומא כב. 24) משנה ביומא שם. "וזה אחר שיעמידם שורה, ויסכימו ביניהם ממי יתחיל המנין" (פירוש המשנה שם). 25) שם במשנה. ובגמרא (שם כג.) אמרו שבריא אינו מוציא אלא אחת וחולה מוציא שתים, ורבינו לא חילק בזה, עיין לחם־משנה, וראה להלן. 26) ראה בברייתא שם "אין מוציאין לא שליש וכו' ואם הוציא שליש מונין לו", ומפרש רש"י שליש, אצבע שלישי. אבל רבינו גורס "שלש", וכן הגירסא בכ"י מינכן וברבינו חננאל שם, ורוצה לומר שהוציא שלש אצבעות. 27) רבינו מפרש מה שאמרו שם בברייתא "ואם הוציא שלש מונין לו – גודל אין מונין לו" – היינו שהמוציא שלש מונים לו גם השלישי, ואילו המוציא גודל, אין מונים לו את הגודל. אבל דברי רבינו תמוהים, שהרי בגמרא שם אמרו כי מה שאמרו בברייתא שאם הוציא שליש מונין, היינו מונין לו אחת. ואף לדברי הירושלמי (יומא פ"ב הלכה א, והובא בר"ח שם) "אחת מונין לו (אחת), שתים מונין לו (שתים), שלש אין מונין לו וכו' את היתירה", ואילו רבינו כותב שמונין לו שלש. וראה בהר המוריה כאן, שיש מגיהים בלשון רבינו "ב" במקום "ג". (אבל שיטת רבינו מתבארת בתשובתו (הוצאת פריימן סימן שמח, והוצאת בלוי סימן קכו) וזה־לשונו שם: "אחת מוציאין, שתים אין מוציאין, ויחידים מוציאים שתים, ואין מונין להם אלא אחת וכו' והתניא אין מוציאין לא שלש ולא גודל במקדש מפני הרמאין, ואם הוציא שלש, מונין לו. גודל אין מונין לו, מאי מונין לו אחת אגודל (כן גירסת רבינו), רוצה לומר שמאמר הברייתא שהמוציא שתים מונין לו אחת הוא, אם אחת מן השתים, גודל". עד כאן לשון רבינו שם. היוצא מהדברים הנ"ל, כי גם בשתים וגם בשלש מונין לו כולם, ומה שאמרו בברייתא ראשונה שאין מונין לו אלא אחת, אין זה אלא בגודל בלבד. ולפי זה מיושבים דברי רבינו כאן, אלא שעדיין לא מובן למה השמיט רבינו ההבדל בין בריא שמצביע אחת, לחולה שמצביע שתים, ראה בלחם־משנה. ועיין במבוא של הגר"ש ליברמן להלכות הירושלמי להרמב"ם עמ' יא הערה 84). 28) במשנה שם כב. "אין מוציאין אגודל במקדש", ובברייתא שם כג. הטעם מפני הרמאין. 29) כלומר, "נוח לפשטו ולקפצו, ושמא יפשוט אותו או יקפוץ אותו כשיקרב המנין לצאת כדי שיבא הפייס אצלו" (פירוש המשנה שם). אבל רש"י מפרש שם במשנה, את דברי הברייתא "מפני הרמאין", שיראה כאילו הוא שני בני אדם, כשיקרב המנין לכלות ויביט למי יכלה, יוציא זה העומד לפניו שתי אצבעות כדי שימנה בשני בני אדם, וימהר המנין לכלות בו, והממונה לא יבין לפי שהאדם יכול להרחיק אגודל מן האצבע הרבה, ונראין כאצבעות ב' בני אדם. ורש"י פי' כן משום שהוא סובר שאם מוציא שתים מונין לו אחת, אבל רבינו שסובר שאם הוציא שתים מונין לו שתים – הוכרח לפרש באופן אחר (הר המוריה). 30) כלומר, אין מונין את האגודל, אבל האצבע שהוציא אתו – מונין לו. [וגם זה מתאים למה שכתב בתשובה, הובא למעלה, שמה שאמרו בברייתא ראשונה, שאין מוציאין שתים, ואם הוציא שתים, אין מונין לו אלא אחת, היינו במוציא אגודל ואצבע, שאין מונין אלא אצבע, ולא גודל). 31) ראה למעלה הלכה א. 32) בירושלמי (יומא פ"ב הלכה ב) אמרו שהוא מהלך לימינו של האיש הידוע, וראה להלן הלכה ו.

ד. וְלָמָּה מוֹנֶה הַמִּנְיָן שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו עַל הָאֶצְבָּעוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ, וְלֹא הָיָה מוֹנֶה עַל הָאֲנָשִׁים עַצְמָן? לְפִי שֶׁאָסוּר לִמְנוֹת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר[33], שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים.

33) שם כב: "ונמנינהו לדידהו. מסייע ליה לרבי יצחק, דאמר רבי יצחק אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה, דכתיב וכו' וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים".

ה. אַרְבָּעָה פִּיָּסוֹת הָיוּ מְפִיסִין בְּכָל יוֹם[34] בְּשַׁחֲרִית[35]. הַפַּיִס הָרִאשׁוֹן - מִי תּוֹרֵם אֶת הַמִּזְבֵּחַ[36]. הֵפִיסוּ וְזָכָה מִי שֶׁזָּכָה לִתְרֹם, וְהוּא מְסַדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה, וְהוּא מַעֲלֶה שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים[37] לַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא מַכְנִיס מַחְתָּה מְלֵאָה אֵשׁ מִן הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן לְמִזְבַּח הַזָּהָב לְהַקְטִיר עָלֶיהָ קְטֹרֶת[38].

34) משנה שם כב. וראה שם כה. 35) אבל בתמיד של בין הערביים לא היו מפייסין, אלא כל כהן שזכה בעבודה מן העבודות שחרית, יזכה בה בין הערביים, ראה להלן הלכה ח. 36) כלומר, מי מרים את הדשן מן המזבח (ראה למעלה פי"ב הלכה יב כיצד תורמין). וראה במשנה שם כב. 37) ברייתא שם כב. כז: כח. ומכיון שנאמר "מערכה" סתם, נראה שהכוונה לשתי המערכות: מערכה גדולה, ומערכה שניה של קטורת. וכן מפורש להלן פ"ו הלכה א. 38) דברי רבינו תמוהים, שהרי ביומא כה: כו. נחלקו רבי יהודה ורבי אליעזר בן יעקב, ר' יהודה סובר כי לא היה פייס במחתה, אלא כהן שזכה בקטורת אומר לזה שעמו, זכה עמי במחתה. ולר' אליעזר בן יעקב יש פייס במחתה, ורבינו שפוסק שמי שזוכה בתרומת הדשן – זכה במחתה,

אין זה לא כמר ולא כמר (לחם־משנה). ויתכן כי מקורו של רבינו הוא בתמיד פ"ה משנה ה: "מי שזכה במחתה, נטל מחתת הכסף וכו'". ושם פ"ו משנה ב: "מי שזכה במחתה, צבר את הגחלים על גבי המזבח (=הפנימי)". וסובר רבינו, כי מי שזכה במחתה, היינו מי שזכה בתרומת הדשן, הוא נוטל מחתת הכסף להכניס אש על המזבח הפנימי (הר המוריה). וראה למעלה פ"ג הלכה ה.

1 **ו. הַפַּיִס הַשֵּׁנִי זוֹכִין בּוֹ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[39] עַל סֵדֶר**
2 **עֲמִידָתָן[40]. כֵּיצַד? הַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לָהֶם הַצְּבִיעוּ,**
3 **וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְזֶה שֶׁיָּצָא בַּפַּיִס רִאשׁוֹן הוּא**
4 **שׁוֹחֵט תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר. וְהַשֵּׁנִי שֶׁעוֹמֵד בְּצִדּוֹ[41] הוּא**
5 **מְקַבֵּל אֶת דַּם הַתָּמִיד וְהוּא זוֹרְקוֹ[42]. וְהַשְּׁלִישִׁי**
6 **הַסָּמוּךְ לַשֵּׁנִי מְדַשֵּׁן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי[43], שֶׁהוּא מִזְּבַח**
7 **הַקְּטֹרֶת. וְהָרְבִיעִי שֶׁבְּצִדּוֹ מְדַשֵּׁן אֶת הַמְּנוֹרָה[44]**
8 **וּמֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת[45]. וְהַחֲמִישִׁי מַעֲלֶה רֹאשׁ הַתָּמִיד**
9 **וְרַגְלוֹ[46] לַכֶּבֶשׁ[47]. וְהַשִּׁשִּׁי מַעֲלֶה שְׁתֵּי הַיָּדַיִם[48].**
10 **וְהַשְּׁבִיעִי מַעֲלֶה הָעֹקֶץ[49] וְהָרֶגֶל[50]. וְהַשְּׁמִינִי מַעֲלֶה**
11 **הֶחָזֶה[51] וְהַגֶּרֶה[52]. וְהַתְּשִׁיעִי מַעֲלֶה שְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת.**
12 **וְהָעֲשִׂירִי מַעֲלֶה הַקְּרָבַיִם[53]. וְהָאַחַד עָשָׂר מַעֲלֶה סֹלֶת**
13 **הַנְּסָכִים[54]. וְהַשְּׁנֵים עָשָׂר מַעֲלָה הַחֲבִתִּין[55]. וְהַשְּׁלֹשָׁה**
14 **עָשָׂר מַעֲלֶה הַיַּיִן שֶׁל נְסָכִים[56].**

39) כהנים, משנה שם כה. וראה שם כו: שבחג זוכים בו ארבעה עשר, ובשבת חמשה עשר, ובשבת שבתוך החג – ששה עשר, וכן הוא בירושלמי יומא פ"ב הלכה ב, וראה בתוספתא שם פ"א. 40) שם כה: "דתני ר' חייא, לא לכל עבודה ועבודה מפיסין, אלא כהן שזכה בתמיד (= שחיטת התמיד), שנים עשר אחיו הכהנים נמשכים עמו". 41) [במנין הפייס מהלך לימינו, ראה למעלה הלכה ג, ובוודאי גם כאן הולך לימין]. 42) כן היא מסקנת הגמרא (יומא שם), והוכיחו זאת ממה ששנינן בתמיד פ"ד, משנה א "שחט השוחט, וקיבל המקבל ובא לו לזורק". 43) שם במשנה, וראה למעלה פ"ג הלכה ד סדר הדישון. 44) שם במשנה, וראה למעלה פ"ג הלכה יב מהו דישון המנורה. 45) כלומר, מדליק את הנרות, ראה למעלה שם. 46) הימנית. ראה למעלה פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא, ובתמיד לא: במשנה. 47) כבש המזבח. 48) יומא ותמיד שם, וראה בהלכות מעשה הקרבנות שם הלכה יב. 49) לדעת רש"י (יומא שם), והראב"ד (תמיד לג.), והמפרש (שם וכן בדף לא.). וכן כתב הכסף־משנה שם הלכה ח. ולדעת הערוך (מובא ב'תוספות יום טוב' תמיד פ"ג משנה א) הוא העצה הנזכר בויקרא (ג, ט) "לעומת העצה", ולדעת הרא"ש (שם לא:) הוא סוף השדרה הסמוך לאליה. וראה רע"ב פ"ג שם. 50) רגל שמאלית, ראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, ובתמיד ויומא שם. 51) כל הרואה את הקרקע למעלה עד הצואר (פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה י). 52) גרה הוא הצוואר, ונקרא גרה כי הוא מעלה גרה בצוואר (כסף־משנה פ"ו שם הלכה ח). 53) המעיים, וראה בהלכות מעשה קרבנות שם הלכה טו, ובתמיד ויומא שם. 54) "שלאחר הקטרת אברי התמיד, מקטירין מנחתו, דהיינו סולת", ראה תמיד ויומא שם, והלכות מעשה הקרבנות שם, כמו שנאמר (במדבר כח, ה) "ועשירית האיפה סולת למנחה". 55) שכהן גדול מקריב: חצי עשרון בבוקר עם תמיד של שחר, וחצי עשרון בין הערביים עם תמיד של בין הערביים, ראה למעלה פ"ג הלכה יח, ופי"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד. ופ"ו שם הלכה טז. וראה תמיד ויומא שם. 56) ראה תמיד ויומא שם, והלכות מעשה הקרבנות שם. שנאמר (שם, שם, ז) "ונסכו (=יין) רביעית ההין לכבש האחד, בקודש הסך נסך שכר לה'".

15 **ז. הַפַּיִס הַשְּׁלִישִׁי - אוֹמֵר לָהֶן הַמְמֻנֶּה לְכָל אַנְשֵׁי**
16 **בֵּית אָב שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם: מִי שֶׁלֹּא הִקְטִיר קְטֹרֶת**
17 **מִימָיו יָבוֹא וְיָפִיס[57]. וְיִתְקַבְּצוּ אֵצֶל הַמְמֻנֶּה וְיָפִיסוּ,**
18 **וּמִי שֶׁיֵּצֵא בְּפַיִס זֶה רִאשׁוֹן הוּא שֶׁיִּזְכֶּה לְהַקְטִיר**
19 **קְטֹרֶת.**

57) ביומא כו. במשנה "הפייס השלישי, חדשים (= מי שלא הקטיר קטורת מימיו) לקטורת בואו והפיסו". וכן הוא בתמיד פ"ה משנה ב. ובגמרא יומא שם אמרו, למה הכריזו דוקא לאלו שלא הקטירו, משום שהיו הכהנים מתברכים בהקטרת הקטורת, והיו אומרים כל מי שמקטיר קטורת היה מתעשר וממונו מתרבה, למאמרו השם יתברך (דברים לג, י) ישימו קטורה באפך, וכתיב (שם, שם, יא) ברך ה' חילו וגו'. ולפיכך כל מי שהקטיר לא היו מניחין אותו להקטיר פעם שניה, שישאר זולתו מן הכהנים שלא יקטירו, ולא היו אוספים לפייס הקטורת אלא למי שלא הקטיר קטורת מימיו (פירוש המשנה ביומא שם).

20 **ח. הַפַּיִס הָרְבִיעִי - מִתְקַבְּצִין כֻּלָּן[58] וּמְפִיסִין לֵידַע**
21 **מִי מַעֲלֶה אֵיבָרִים מִן הַכֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ[59]. הֵפִיסוּ וְזָכָה**
22 **מִי שֶׁזָּכָה[60]. תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם אֵין מְפִיסִין לוֹ**
23 **פַּיִס אַחֵר, אֶלָּא כָּל כֹּהֵן שֶׁזָּכָה בַּעֲבוֹדָה מִן הָעֲבוֹדוֹת**
24 **שַׁחֲרִית יִזְכֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם[61]; חוּץ מִן הַקְּטֹרֶת[62], שֶׁהֵן**
25 **מְפִיסִין לָהּ פַּיִס אַחֵר בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְיָבוֹא כָּל מִי**
26 **שֶׁלֹּא הִקְטִיר קְטֹרֶת מֵעוֹלָם מֵאַנְשֵׁי אוֹתוֹ בֵּית אָב**
27 **וְיָפִיסוּ עָלֶיהָ. וְאִם כְּבָר הִקְטִירוּ כֻּלָּן מִימֵיהֶן -**
28 **מְפִיסִין לָהֶן כֻּלָּן בְּשַׁחֲרִית[63] בְּפַיִס שְׁלִישִׁי, וְזֶה שֶׁזָּכָה**
29 **בָּהּ שַׁחֲרִית מַקְטִירָהּ בֵּין הָעַרְבַּיִם.**

58) כלומר, בניגוד לקטורת שהפיסו רק חדשים ולא ישנים, כאן הפיסו גם ישנים, שכבר העלו פעם האברים מן הכבש למזבח. וכן אמרו שם במשנה "והרביעי, חדשים עם ישנים, מי מעלה אברים מן הכבש למזבח", וכן הוא בתמיד שם. 59) ולא כדעת רבי אליעזר בן יעקב, האומר (תמיד שם) "המעלה אברים לכבש הוא המעלה אותן למזבח". וראה יומא שם בגמרא. 60) כהן אחד הוא המעלה את כל האברים מן הכבש למזבח, ראה תוספות יומא שם ד"ה דתנן. 61) דברי ר' יוחנן ביומא שם. ואע"פ ששני גזרים של שחר היו בכהן אחד, ושל בין הערביים היו בשני כהנים (ראה למעלה פ"ב הלכה ג) – כבר כתב הריטב"א שמי שזכה בהם בבוקר, אומר בערב לחבירו זכה עמי בעץ שני

(כסף־משנה). 62) של בין הערבים. בגמרא יומא שם. וראה גם בפירוש המשנה לתמיד סוף פ"ו. 63) זה פשוט, שכיון שלא שייך בזה "חדשים לקטורת באו והפיסו" וכולם שוים בזה – שוה קטורת לשאר דברים (הר המוריה).

1 **ט. בְּשַׁבָּת, שֶׁיֵּשׁ שָׁם תְּמִידִין וּמוּסָפִין[64] וּשְׁנֵי בָּזִיכֵי**
2 **לְבוֹנָה[65] - כֵּיצַד הֵם עוֹבְדִין? מְפִיסִין בַּשַּׁחַר אַנְשֵׁי**
3 **אוֹתוֹ בֵּית אָב[66] שֶׁל מִשְׁמָר הַיּוֹצֵא[67], וּמַקְרִיבִין תָּמִיד**
4 **שֶׁל שַׁחַר וּשְׁנֵי כִּבְשֵׁי עוֹלָה שֶׁל מוּסָפִין[68]. וְכֹל שֶׁזָּכָה**
5 **בַּעֲבוֹדָה מֵעֲבוֹדַת הַתָּמִיד שֶׁל שַׁחַר הוּא זוֹכֶה בָּהּ**
6 **בִּשְׁנֵי כִּבְשֵׁי מוּסָף[69]. וְהַמִּשְׁמָר הָאַחֵר שֶׁנִּכְנָס בְּשַׁבָּת**
7 **מְפִיסִין פְּיָסוֹת אֲחֵרוֹת לַתָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[70].**
8 **וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ חוֹלְקִין בְּלֶחֶם הַפָּנִים[71].**

64) שנאמר (במדבר כח, ט־י) "וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ונסכו. עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה". 65) ראה להלן פ"ה הלכה ב. 66) נראה מדברי רבינו, שגם בשבת היה בית אב, ואם כן המשמר נחלק לשבעה בתי אב, וכן פירש"י בתענית טו: . אבל במנחות קז: מבואר שהיו רק ששה בתי אב, ובשבת היו כל בתי אב שוין. וכן הוא בירושלמי שקלים פ"ו, הלכה ד. וכן כתב רש"י בפסחים נז. (חידושים ומקורים לבעל מנ"ח). וראה תוספתא תענית פ"ב, שהובאה למעלה ה"א. 67) ראה למעלה בפ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה ג, כי המשמרות היו מתחלפות ביום השבת, וראה ביומא כו. כי בשבת היו מפייסין גם בשחרית וגם בערבית, כיון שהמשמרות מתחדשות, והיה פייס בבוקר, עבור אנשי בית האב מן המשמר היוצא. ובערבית, עבור אנשי בית האב מן המשמר הנכנס. 68) ברייתא בסוכה נו: "משמרה היוצאת, עושה תמיד של שחר ומוספין". 69) זה פשוט, שהרי לא מצאנו פייס בשבת אלא בתמיד של שחר ובתמיד של בין הערביים (כמבואר ביומא שם, ובירושלמי שם פ"ב ה"ב). אבל בקרבן מוסף לא מצאנו פייס, ועל־כרחינו שזה שזוכה בעבודה מעבודת התמיד של שחר, זוכה בה גם בעבודת המוספין (הר המוריה). 70) לא כתב רבינו מי הקריב את שני הבזיכין, וראה להלן הלכה יא. 71) משנה בסוכה נו. וראה להלן הלכה יב כיצד חולקין.

9 **י. וְאֵין אוֹכְלִין אֶת הַלֶּחֶם עַד שֶׁיַּקְטִירוּ שְׁנֵי בָּזִיכֵי**
10 **לְבוֹנָה עַל הָאֵשׁ[72]. וְהַלְּבוֹנָה טְעוּנָה מֶלַח[73] כִּשְׁאָר**
11 **הַקָּרְבָּנוֹת[74].**

72) שנאמר (ויקרא כד, ז) והיתה ללחם לאזכרה, נאמר כאן אזכרה, ונאמר אצל מנחה (שם ו, ח) אזכרה, מה אצל המנחה הקומץ מתיר את השיריים, אף לבונה מתרת את הלחם (ראה קרית ספר, למעלה פי"ט מהלכות מעשה הקרבנות הי"ד). וראה מנחות צט: במשנה: "הקטירו הבזיכים, והחלות מתחלקות לכהנים" (כסף־משנה). וכן מפורש בספרא (פ' אמור פרק יח הלכה ו) "והיתה ללחם, מלמד שהיתה מעכבת וכו' את הלחם". 73) במנחות כ. "מנין לרבות לבונה הבאה בפני עצמה ולבונה הבאה בבזיכין וכו' תלמוד־לומר (ויקרא ב, יג) על כל קרבנך תקריב מלח". וראה למעלה פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יג, ובפט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד. 74) ראה בהלכות איסורי מזבח שם הלכה יא.

12 **יא. וְאַחַר קָרְבַּן הַמּוּסָפִין מַקְטִירִין שְׁנֵי הַבְּזִיכִין[75].**
13 **וּשְׁנֵי כֹּהֲנִים מַקְרִיבִין אֶת שְׁנֵי הַבְּזִיכִין[76].**

75) כאביי משמיה דגמרא, ואליבא דאבא שאול ש"מערכה גדולה קודמת למערכה שניה וכו' ומוספין לבזיכין וכו'" (יומא לג.) וכר' ישמעאל בפסחים נח. וראה להלן פ"ו הלכה יא, ש"מקטירין את שני בזיכי לבונה עם המוספין, קודם ניסוך היין של מוספין", ואם כן, הכהנים מן המשמר היוצא, שזכו בתמיד של שחר והמוספין, הם המקריבים את הבזיכין, עיין שם. 76) משנה יומא כו: ומשנה מנחות צט: וראה תוספתא מנחות פרק יא.

14 **יב. כֵּיצַד חוֹלְקִין לֶחֶם הַפָּנִים בְּכָל שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה?**
15 **מִשְׁמָר הַנִּכְנָס נוֹטֵל שֵׁשׁ חַלּוֹת, וּמִשְׁמָר הַיּוֹצֵא נוֹטֵל**
16 **שֵׁשׁ[77]. הַנִּכְנָסִין חוֹלְקִין בֵּינֵיהֶם בַּצָּפוֹן[78], שֶׁהֲרֵי הֵן**
17 **מוּכָנִים לָעֲבוֹדָה[79], וְהַיּוֹצְאִין חוֹלְקִין בַּדָּרוֹם[80]. וּבִזְמַן**
18 **שֶׁיִּהְיֶה יוֹם טוֹב שֶׁל אֶחָד מִשָּׁלֹשׁ רְגָלִים[81] בְּשַׁבָּת,**
19 **וְכֵן בַּשַּׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָג[82] - חוֹלְקִין כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת**
20 **בְּשָׁוֶה בְּלֶחֶם הַפָּנִים[83]. וְכֵן אִם חָל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן**
21 **שֶׁל חַג בְּאֶחָד[84] בְּשַׁבָּת - חוֹלְקִין כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת**
22 **בְּשָׁוֶה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב שֶׁהוּא שַׁבָּת[85] בְּלֶחֶם הַפָּנִים,**
23 **מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּימוּ לַעֲבוֹדָה[86]. וְכֵן אִם חָל יוֹם טוֹב**
24 **הָאַחֲרוֹן לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - חוֹלְקִין כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת**
25 **בְּשָׁוֶה בְּלֶחֶם הַפָּנִים בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת שֶׁהִיא מוֹצָאֵי**
26 **הֶחָג[87]. וְדָבָר זֶה תַּקָּנָה, כְּדֵי שֶׁיִּתְאַחֲרוּ הַכֹּהֲנִים**
27 **בִּשְׁבִיל חִלּוּק לֶחֶם הַפָּנִים; וְאִם נִתְאַחֵר אֶחָד מִבַּעֲלֵי**
28 **מִשְׁמָר וְלֹא בָא - יִמָּצֵא אַחֵר[88].**

77) משנה סוכה נו. כתנא־קמא ולא כר' יהודה. וראה להלן פ"ה הלכה ב, כי לחם הפנים היו שתים עשרה חלות. ומשום ששתי המשמרות עובדים בשבת, זה תמיד של שחר וזה תמיד של בין הערביים, לכך חולקים ביניהם בלחם הפנים. 78) משנה בסוכה שם. 79) ומקום עבודתם הוא בצפון, שהרי שחיטת הקדשים היא בצפון, ראה למעלה פ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג. וראה בגמרא שם נו: "הנכנסים חולקים בצפון, כדי שיראו שהן נכנסין". ובפירוש המשנה שם: "ומפני מה חולקים לחם הפנים הנכנסים בצפון העזרה, כדי שידעו כי העבודה בשבוע זה – שלהם, כי השחיטה היא בצפון". 80) שם במשנה. ובגמרא שם: והיוצאים חולקים בדרום, כדי שיראו שהן יוצאין". וברש"י (שם נו.) "כדי שיראו שהן יוצאין והולכין להן, לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר". 81) פסח, או שבועות או סוכות. 82) שבת של חול המועד פסח או סוכות. 83) ולא רק אנשי המשמר של אותו שבוע, ראה משנה שם נה: וגמרא שם נו. וראה למעלה פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכות ד־ה. וכל זה אינו אלא באכילת לחם הפנים, אבל עבודת לחם הפנים היא על ידי המשמר הקבוע, ראה בהלכות כלי המקדש שם הלכה ו. 84) כן צריך

להיות. ובדפוסים חדשים נשמטה מילה זו בטעות. 85) משנה וגמרא שם נו. 86) שם בגמרא, וראה להלן בסוף הלכה זו. 87) משנה וגמרא שם. 88) כלומר, משום כך תיקנו שיתחלקו בלחם הפנים, כדי שהכהנים יתאחרו וישארו לעבוד גם בשבת שאחרי החג, כדי שיהיו כהנים מצויים לעבודה, ואם אחד מאנשי המשמר הנכנס יתאחר ולא יופיע, ימלא את מקומו אחד מאלו שהתעכבו בגלל לחם הפנים. והנה בגמרא שם אמרו: "יום־טוב הסמוך לשבת, בין מלפניה בין לאחריה – לפניה יום טוב אחרון, לאחריה יום טוב ראשון. מאי טעמא, כיון דהני מקדמי והני מאחרי, תיקון רבנן מילתא כי היכי דניכלו בהדי הדדי". וסבור רבינו, כי לא ענו כאן על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, אלא להיפך. ואם כן, בדין יום־טוב ראשון שלאחר השבת, אמרו: "הני מקדמי", ובדין יום־טוב אחרון שלפני השבת, אמרו "הני מאחרי", ואם כן זהו פירושו: "הני מקדמי" שהם מקדימים לבוא לפני היום־טוב, ולכן זיכו אותם בלחם הפנים בשבת שלפני החג. ו"הני מאחרי" היינו ביום־טוב אחרון שלפני השבת, הם מאחרים, כלומר בני המשמר הנכנס, ותיקנו שהמשמר היוצא יתאחר, כלומר יתעכב במקדש. ולכן זיכו אותו בלחם הפנים אף לאחרי החג. ועיין ראב"ד.

1 **יג. חָל יוֹם אֶחָד לְהַפְסִיק[89] בֵּין הַשַּׁבָּת וּבֵין יוֹם טוֹב,**
2 **כְּגוֹן שֶׁהָיָה יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג בַּשֵּׁנִי, אוֹ יוֹם**
3 **טוֹב הָאַחֲרוֹן בַּחֲמִישִׁי, אוֹ יוֹם שֶׁל עֲצֶרֶת[90] שֶׁחָל**
4 **לִהְיוֹת בַּשֵּׁנִי אוֹ בַּחֲמִישִׁי - מִשְׁמָר שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ[91]**
5 **בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת נוֹטֵל עֶשֶׂר חַלּוֹת, וְזֶה הַנִּכְנָס[92] נוֹטֵל**
6 **שְׁתַּיִם. שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר לָהֶם לָעֲבוֹדָה הֵם לְבַדָּם**
7 **אֶלָּא יוֹם אֶחָד, שֶׁהוּא עֶרֶב שַׁבָּת אוֹ אֶחָד בְּשַׁבָּת,**
8 **וּמִתְעַצְּלִין וְאֵין בָּאִין מֵהֶן אֶלָּא מְעַט[93].**

89) במשנה שם: "חל להיות יום אחד להפסיק בינתיים, משמר שזמנו קבוע היה נוטל עשר חלות, והמתעכב נוטל שתים". וכתב רבינו בפירוש המשנה "הוא שהיה יום־טוב הראשון של חג יום שני או יום־טוב האחרון יום חמישי, וכשאירע כן (=יום־טוב האחרון ביום חמישי) לא ישאר למשמר השני הנכנס, אלא עבודת יום אחד בלבד, ויבוא החג וישתתפו כולם בעבודה. אם יחול יום־טוב הראשון יום שני או יכנס משמר שני יום שבת אם יחול יום־טוב האחרון יום חמישי, לפי שכל יום שבת הוא היום שמתחלפין המשמרות: תצא אחת ותיכנס השנית, ומחלקין לחם הפנים, וכשיזדמן לאחת המשמרות זה המשמר שלא ישאר לו לעבוד אלא יום אחד, יתעצל בדבר ויתעכב מלבוא, ותרגום ויתמהמה (בראשית יט, טז) ויתעכב, לפיכך תיקנו לו שיקח מלחם הפנים שתי ככרות בלבד", ע"ש. "נמצא לפירוש זה, כשחל יום־טוב ביום שני בשבת שקודם יום־טוב, משמר היוצא נוטל עשר והנכנס נוטל שתים, וכשחל יום־טוב האחרון להיות בחמישי שאחר המועד, משמר הנכנס נוטל עשר והיוצא נוטל שנים" (כסף־משנה). וראה ברש"י וברא"ד שמפרשים המשנה באופן אחר. 90) להלן כתב רבינו "שהרי לא נשאר להם לעבודה הם לבדם, אלא יום אחד וכו'", וזה לא שייך בעצרת, שאינה אלא יום אחד בלבד – כיון שביום העצרת הם מתעצלים ואינם באים שם, מפני שיש אחרים, גם אחר־כך אינם באים בשביל יום אחד שנשאר, כשחל עצרת ביום חמישי, שכיון שלא באו לעצרת מתעצלים הם גם אחריה. וכמו כן כשחל עצרת בשני, מתעצלים הם ביום הראשון, מפני שאין להם אלא אותו היום לבד כי למחרת חל עצרת, ואף כי לאחר העצרת לא יתעצלו שנשארו ארבעה ימים לעבודה, מתעצלים הם ביום הראשון (לחם־משנה). 91) הוא המשמר שעבד לבדו בכל ימות השבוע. באופן שאם היה יום־טוב הראשון של חג בשני בשבת, וחולקים בשבת שלפני החג, המשמר היוצא הוא המשמר שזמנו קבוע שמקבל עשר חלות. והנכנס הוא שמקבל שתי חלות בלבד, ואם חל יום־טוב האחרון להיות בחמישי בשבת, המשמר הנכנס הוא המשמר הקבוע, המקבל עשר חלות, והמשמר היוצא הוא שמקבל שתי חלות בלבד. 92) היינו באופן שחל יום־טוב הראשון של חג להיות בשני בשבת. שהרי באופן שחל יום־טוב האחרון של חג להיות בחמישי בשבת – היוצא הוא המקבל רק שתי חלות בלבד (ראה למעלה). 93) ולפיכך אינם מקבלים אלא שתי חלות בלבד.

9 **יד. כֹּהֵן גָּדוֹל לְעוֹלָם נוֹטֵל מִכָּל מִשְׁמָר חֲצִי הַחַלּוֹת**
10 **שֶׁזָּכָה בָּהֶן[94]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו -**
11 **מֶחֱצָה לְאַהֲרֹן וּמֶחֱצָה לְבָנָיו. וְאֵין כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹטֵל**
12 **פְּרָס[95], שֶׁאֵין זֶה כְּבוֹדוֹ[96].**

94) כדעת רבי, ביומא יז: והיינו שלש חלות מזה ושלש חלות מזה. ואף כי ביומא שם אמרו, שאינו נוטל אלא חמש – אין זה אלא לר' יהודה הסובר שמשמר היוצא נוטל חמש, ומשמר הנכנס – שבע. חמש כמשמר היוצא, ושתים שכר הגפת דלתות, וכהן גדול אין לו מחצה אלא מעשר. אבל לדעת רבינו, הנכנס נוטל שש, והיוצא נוטל שש (ראה למעלה הלכה יב). 95) כלומר, חלה פרוסה (=חתוכה). 96) כאביי ביומא שם, ולא מצאנו שום חולק עליו בזה.

יום שני י"ז ניסן ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) תתבאר בו מצות־עשה של סידור לחם הפנים על השולחן בכל שבת.

13 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְסַדֵּר לֶחֶם הַפָּנִים בְּכָל יוֹם שַׁבָּת עַל**
14 **הַשֻּׁלְחָן לִפְנֵי ה' בַּהֵיכָל, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם**
15 **הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ הַכֹּהֵן וְגוֹמֵר.**

16 **ב. וְדָבָר בָּרוּר בַּתּוֹרָה שֶׁהוּא שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חַלּוֹת, כָּל**
17 **חַלָּה שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים. וְעוֹרְכִין אוֹתוֹ שְׁנֵי סְדָרִים, שֵׁשׁ**
18 **חַלּוֹת בְּכָל סֵדֶר, חַלָּה עַל גַּבֵּי חַלָּה, וּבֵין כָּל שְׁתֵּי**
19 **חַלּוֹת שְׁלֹשָׁה קָנִים שֶׁל זָהָב, כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה הָרוּחַ**
20 **מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ. וְסוֹמֵךְ כָּל מַעֲרָכָה בִּשְׁתֵּי קְשָׁרוֹת. וְנוֹתְנִין**
21 **בְּצַד כָּל מַעֲרָכָה כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קֹמֶץ לְבוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר:**
22 **וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה. וּכְלִי זֶה הוּא הַנִּקְרָא**

בָּזָךְ. נִמְצְאוּ שְׁנֵי קֻמְצֵי לְבוֹנָה בִּשְׁנֵי הַבְּזִיכִין. וְשׁוּלַיִם הָיוּ לַבְּזִיכִין, כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחוּם עַל הַשֻּׁלְחָן.

ג. שְׁנֵי הַסִּדָּרִים מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וּשְׁנֵי הַבְּזִיכִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וְהַסִּדָּרִין וְהַבְּזִיכִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. וְאֵין מְחַנְּכִין אֶת הַשֻּׁלְחָן אֶלָּא בְּלֶחֶם הַפָּנִים בְּשַׁבָּת. מִיּוֹם הַשַּׁבָּת לְיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹצִיאִין אֶת הַלֶּחֶם שֶׁהוּא שָׁם עַל הַשֻּׁלְחָן מִשַּׁבָּת שֶׁעָבְרָה וּמְסַדְּרִין לֶחֶם אַחֵר. וְזֶה שֶׁמּוֹצִיאִין הוּא שֶׁחוֹלְקִין שְׁתֵּי הַמִּשְׁמָרוֹת, הַנִּכְנֶסֶת וְהַיּוֹצֵאת, עִם כֹּהֵן גָּדוֹל, וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ.

ד. וְכֵיצַד מְסַדְּרִין אֶת הַלֶּחֶם? אַרְבָּעָה כֹּהֲנִים נִכְנָסִים, שְׁנַיִם בְּיָדָן שְׁנֵי סִדָּרִין וּשְׁנַיִם בְּיָדָם שְׁנֵי בְּזִיכִין. וְאַרְבָּעָה מַקְדִּימִין לִפְנֵיהֶם, שְׁנַיִם לִטֹּל שְׁנֵי סִדָּרִים וּשְׁנַיִם לִטֹּל שְׁנֵי בְּזִיכִין שֶׁהָיוּ שָׁם עַל הַשֻּׁלְחָן. הַנִּכְנָסִין עוֹמְדִין בַּצָּפוֹן וּפְנֵיהֶם לַדָּרוֹם, וְהַיּוֹצְאִין עוֹמְדִים בַּדָּרוֹם וּפְנֵיהֶם לַצָּפוֹן. אֵלּוּ מוֹשְׁכִין וְאֵלּוּ מַנִּיחִין, וְטִפְחוֹ שֶׁל זֶה בְּתוֹךְ טִפְחוֹ שֶׁל זֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לְפָנַי תָּמִיד.

ה. יָצְאוּ וְנָתְנוּ אֶת הַלֶּחֶם שֶׁהוֹצִיאוּ עַל שֻׁלְחָן זָהָב אַחֵר שֶׁהָיָה בָּאוּלָם, וְהִקְטִירוּ הַבְּזִיכִין, וְאַחַר כָּךְ מְחַלְּקִין הַחַלּוֹת. וְאִם חָל יוֹם הַכִּפּוּרִים לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - הַחַלּוֹת מִתְחַלְּקוֹת לָעֶרֶב.

ו. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים? מֵבִיא אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים סְאִים חִטִּים הָרְאוּיִין לִמְנָחוֹת, וְשָׁפִין אוֹתָם וּבוֹעֲטִין בָּהֶן כִּשְׁאָר חִטֵּי מְנָחוֹת, וְטוֹחֲנִין אוֹתָן, וּמְנַפִּין מֵהֶן בְּאַחַת עֶשְׂרֵה נָפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן סֹלֶת, וְעוֹשִׂין מֵהֶם שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חַלּוֹת מַצּוֹת. לֹא נִפָּה אוֹתָם בְּאַחַת עֶשְׂרֵה נָפָה, אוֹ שֶׁלֹּא הוֹצִיאָן מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע סְאִים, הוֹאִיל וְנַעֲשׂוּ סֹלֶת מִכָּל מָקוֹם - כְּשֵׁרוֹת; לֹא נֶאֱמְרוּ הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ אֶלָּא לְמִצְוָה.

ז. לִישָׁתָן וַעֲרִיכָתָן - בַּחוּץ, וַאֲפִיָּתָן - בִּפְנִים בָּעֲזָרָה, כִּשְׁאָר הַמְּנָחוֹת. וְלָשִׁין אוֹתָן אַחַת אַחַת, וְאוֹפִין אוֹתָן שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם.

ח. וּשְׁלֹשָׁה דְּפוּסִין שֶׁל זָהָב הָיוּ לָהֶם: אֶחָד שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ הַחַלָּה וְהִיא בָּצֵק; וְהַשֵּׁנִי שֶׁאוֹפִין אוֹתָהּ בּוֹ; וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁנּוֹתְנִין אוֹתָהּ בּוֹ כְּשֶׁרוֹדֶה אוֹתָהּ מִן הַתַּנּוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְקַלְקֵל.

ט. כָּל חַלָּה מֵהֶן מְרֻבַּעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: לֶחֶם הַפָּנִים - שֶׁיִּהְיוּ לוֹ פָּנִים רַבִּים. אֹרֶךְ כָּל חַלָּה מֵהֶן עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְרָחְבָּהּ חֲמִשָּׁה טְפָחִים, וְרוּמָהּ שֶׁבַע אֶצְבָּעוֹת. וְהַשֻּׁלְחָן אָרְכּוֹ שְׁנֵים עָשָׂר טֶפַח, וְרָחְבּוֹ שִׁשָּׁה טְפָחִים. נוֹתֵן אֹרֶךְ הַחַלָּה עַל רֹחַב הַשֻּׁלְחָן, נִמְצֵאת הַחַלָּה יוֹצֵאת שְׁנֵי טְפָחִים מִכָּאן וּשְׁנֵי טְפָחִים מִכָּאן. וְכוֹפֵל אֶת הַיּוֹצֵא מִכָּאן וּמִכָּאן, וְיִשָּׁאֵר בֵּין שְׁנֵי הַקְּצָווֹת רֶוַח בָּאֶמְצַע. וְכֵן מַנִּיחַ חַלָּה עַל גַּבֵּי חַלָּה, עַד שֶׁעוֹרֵךְ שֵׁשׁ חַלּוֹת. וְכֵן עוֹשֶׂה בְּצַד הַמַּעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֵׁשׁ חַלּוֹת.

י. אֵין אֲפִיַּת לֶחֶם הַפָּנִים דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב; אֶלָּא בְּעֶרֶב שַׁבָּת אוֹפִין אוֹתָן, וְעוֹרְכִין אוֹתָן לְמָחָר. וְאִם חָלוּ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי וּבְעֶרֶב שַׁבָּת - אוֹפִין אוֹתָן מִיּוֹם רְבִיעִי.

יא. לֹא סִדּוּר הַקָּנִים וְלֹא נְטִילָתָן דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת; אֶלָּא מֵעֶרֶב שַׁבָּת נִכְנָס וְשׁוֹמְטָן וְנוֹתְנָן לְאֹרֶךְ הַשֻּׁלְחָן, וּבְאֶחָד בְּשַׁבָּת נִכְנָס וּמַכְנִיס אֶת הַקָּנִים בֵּין הַחַלּוֹת.

יב. סִדֵּר הַלֶּחֶם בְּשַׁבָּת כְּמִצְוָתוֹ, וְלֹא הִנִּיחַ עִמּוֹ בְּזִיכֵי לְבוֹנָה עַד לְמָחָר, וְלַשַּׁבָּת הַבָּאָה הִקְטִיר הַבְּזִיכִין - נִפְסַל הַלֶּחֶם וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ. וְכֵן אִם סִדֵּר הַלֶּחֶם וְהַבְּזִיכִין בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת וְהִקְטִיר הַבְּזִיכִין לְאַחַר שַׁבָּת הַבָּאָה - הַלֶּחֶם אֵינוֹ קָדוֹשׁ וְנִפְסָל. אֲבָל אִם הִקְטִיר הַבְּזִיכִין בְּשַׁבָּת - [לֹא] נִפְסַל הַלֶּחֶם.

יג. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה בְּלֶחֶם וּבְזִיכִין שֶׁסִּדְּרָן לְאַחַר הַשַּׁבָּת? נַנִּיחֵם שָׁם עַל הַשֻּׁלְחָן עַד שֶׁיַּעֲבֹר עֲלֵיהֶן יוֹם הַשַּׁבָּת וְהֵן מְסֻדָּרִין, וְאַחַר כָּךְ יַקְטִיר הַבְּזִיכִין לַשַּׁבָּת הַבָּאָה אַחַר הַשַּׁבָּת שֶׁעָבְרָה עֲלֵיהֶן וְהֵן מְסֻדָּרִין. שֶׁאִפְלוּ נִשְׁאַר הַלֶּחֶם עִם הַבְּזִיכִין עַל הַשֻּׁלְחָן כַּמָּה שַׁבָּתוֹת - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם.

יד. סִדֵּר אֶת הַלֶּחֶם וְאֶת הַבְּזִיכִין בְּשַׁבָּת כְּמִצְוָתָן, וְהִקְטִיר אֶת הַבְּזִיכִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת, בֵּין לְאַחַר שַׁבָּת זוֹ בֵּין לְאַחַר שַׁבָּת אַחֶרֶת הַבָּאָה - נִפְסַל הַלֶּחֶם. וַהֲרֵי הוּא כְּקָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ, שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

טו. נִפְרְסָה חַלָּה אַחַת מִן הַלֶּחֶם: אִם עַד שֶׁלֹּא הֵסִיר הַלֶּחֶם מֵעַל הַשֻּׁלְחָן נִפְרְסָה - הַלֶּחֶם פָּסוּל, וְאֵינוֹ מַקְטִיר עָלָיו אֶת הַבְּזִיכִין; וְאִם אַחַר שֶׁהֵסִיר הַלֶּחֶם נִפְרְסָה - הַלֶּחֶם פָּסוּל, וּמַקְטִיר עָלָיו אֶת הַבְּזִיכִין.

טז. הִגִּיעַ זְמַן הַלֶּחֶם לְהֵסִירוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהֵסִירוֹ, וְאִם נִפְרַס הַלֶּחֶם - מַקְטִיר הַבְּזִיכִין וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵק הַמַּעֲרָכָה. נִטְמָא אֶחָד מִן הַסִּדָּרִין,

1 בֵּין לִפְנֵי הַקְּטָרָה בֵּין לְאַחַר הַקְּטָרָה, אוֹ שֶׁנִּטְמָא
2 אֶחָד מִן הַבָּזִיכִין - הַטָּמֵא בְּטֻמְאָתוֹ וְהַטָּהוֹר
3 בְּטָהֲרָתוֹ.

יום שלישי י"ח ניסן ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר בו סדר העבודות התמידיות בכל יום, ועל מה היו אומרים שירה.

4 א. סֵדֶר עֲבוֹדוֹת הַתְּמִידוֹת בְּכָל יוֹם כָּךְ הוּא: סָמוּךְ
5 לַעֲלוֹת הַשַּׁחַר[2] יָבוֹא הַמְמֻנֶּה שֶׁעַל הַפִּיסּוֹת[3] וְיַקִּישׁ
6 עַל הָעֲזָרָה[4] וּפוֹתְחִין לוֹ[5]. וּמְבַלְּשִׁין אֶת כָּל הָעֲזָרָה[6].
7 וּמַעֲמִידִין עוֹשֵׂי חֲבִתִּין[7] לַעֲשׂוֹת הַחֲבִתִּין. וְכָל
8 הַכֹּהֲנִים שֶׁשָּׁם כְּבָר טָבְלוּ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא הַמְמֻנֶּה וְלָבְשׁוּ
9 בִּגְדֵי כְּהֻנָּה, וְיָבוֹאוּ וְיַעֲמְדוּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית[8] וְיָפִיסוּ
10 פַּיִס רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי[9] וְיִזְכֶּה כָּל אֶחָד בִּמְלַאכְתּוֹ, כְּמוֹ
11 שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמַתְחִיל זֶה שֶׁזָּכָה בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן[10] וְתוֹרֵם
12 עַל הַסִּדֶּר שֶׁאָמַרְנוּ, וְאַחַר כָּךְ מְסַדֵּר מַעֲרָכָה
13 גְּדוֹלָה[11], וְאַחַר כָּךְ מְסַדֵּר מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה[12], וְאַחַר כָּךְ
14 מַעֲלֶה שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים וּמַנִּיחָן עַל מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה
15 לְהַרְבּוֹת הָאֵשׁ. וְאַחַר כָּךְ נִכְנָסִין לְלִשְׁכַּת הַכֵּלִים[13]
16 וּמוֹצִיאִין כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת הַצְּרִיכִין לָהֶן כָּל הַיּוֹם[14].
17 וּמַשְׁקִין אֶת הַתָּמִיד מַיִם[15], וְזֶה שֶׁזָּכָה בִּשְׁחִיטָתוֹ
18 מוֹשְׁכוֹ לְבֵית הַמִּטְבָּחַיִם, וְהוֹלְכִין אַחֲרָיו הַכֹּהֲנִים
19 שֶׁזָּכוּ לְהַעֲלוֹת הָאֵיבָרִים[16], וְשׁוֹהִין שָׁם עַד שֶׁפּוֹתְחִין
20 שַׁעַר הַהֵיכָל הַגָּדוֹל[17], וּבִשְׁעַת פְּתִיחַת הַשַּׁעַר
21 שׁוֹחֲטִין אֶת הַתָּמִיד[18]. וְאַחַר כָּךְ נִכְנָסִין לַהֵיכָל שְׁנֵי
22 כֹּהֲנִים[19]: הָאֶחָד שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי,
23 וְהַשֵּׁנִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה.

2) ראה משנה תמיד כו. "וכי באיזה שעה בא הממונה לא כל העתים שוות, פעמים שהוא בא מקרות הגבר או סמוך לו מלפניו או מאחריו", ובפירוש המשנה שם: "וקריאת הגבר וכו' שהיה מכריז במקדש בעלות השחר רוצה לומר קרוב לעלות השחר". 3) למעלה בהלכות בית הבחירה שם כתב רבינו: "יבוא הממונה של מקדש". 4) שם במשנה "הממונה בא ודפק עליהן", ובפירוש המשנה שם: "ולשון דופק מורה על המקיש בפתח בנחת, כמו קול דודי דופק" (שיר השירים ה, ב), וראה למעלה בהלכות בית הבחירה שם כי "היה דופק על הכהנים שבבית המוקד", וכן נשמע מדברי המשנה שם כח. "ומשום שחציו של בית המוקד היה בנוי בקדש, לכך קורא לו רבינו, עזרה". 5) שם במשנה. וראה שם כח. במשנה ולמעלה בהלכות בית הבחירה שם, כי אחרי שפתחו לו הכהנים את בית המוקד היה נוטל את המפתח ופתח את הפשפש (=השער הקטן) שהיה אצל השער הגדול שבין בית המוקד לעזרה ונכנס לשם. 6) בודקין את העזרה. ראה במשנה שם ובהלכות בית הבחירה שם, כי אחר הממונה היו נכנסים הכהנים ושתי אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות, כת אחת הולכת למזרח וכת אחת הולכת למערב, והיו בודקים את כל העזרה עד שמגיעים למקום בית עושי חביתין, לראות אם ימצאו כלי המקדש במקומם, ושיהיו שמורים יפה. 7) כלומר, חביתי כהן גדול, ראה פירוש המשנה שם. ואמרו (תמיד כח:) כי עשייה זו אינה ההקטרה, שהרי היא הייתה אחר תמיד של שחר, אלא הכנת החמין לרבוכה ועל הכנה זו לא היה פייס. 8) וזה היה אחר שיעלה עמוד השחר, שאף על פי שהממונה היה בא קודם עלות השחר, עד שנכנסו כולם ובדקו ובאו ללשכת הגזית, כבר עלה השחר. 9) נראה מכאן כי הפיס הראשון והשני היו תכופים זה לזה, וזה תמוה שהרי במשנה (יומא כב.) ובגמרא שם כד: מבואר כי הייתה שהות והפסק בין כל פיס ופיס. 10) מעל המזבח החיצוני. 11) כי "מי שזכה לתרום הוא מסדר את המערכה והוא מעלה שני גזרי עצים למזבח והוא מכניס מחתה מלאה אש מן המזבח החיצון למזבח הזהב להקטיר עליה קטורת". 12) ויש אומרים כי היה מסדר גם מערכה שלישית לקיום האש. 13) לפי סדר המשנה היה כאן הפיס השני, אבל כבר כתבנו למעלה, בהלכה זו, כי לדעת רבינו היה הפיס השני מיד אחרי הפיס הראשון. ולשכת הכלים לא מבואר במשנה (וכמו כן בדברי רבינו בהלכות בית הבחירה) היכן מקומה, וכמו כן לא נזכרת במסכת מדות, וראה ירושלמי שקלים פרק ה הלכה ד כי שתי לשכות היו במקדש אחת לשכת חשאין ואחת לשכת הכלים, וראה פירוש הראב"ד תמיד שם שכתב וזה לשונו "ולא ידענא אי דווקא במקדש קאמר כגון סניף למקדש או בעזרה וכדאמר בעלמא אין שבות במקדש דהיינו נמי העזרה וכו'". 14) במשנה תמיד שם: "נכנסו ללשכת הכלים והוציאו משם תשעים ושלושה כלי כסף וכלי זהב", ורבינו בפירוש המשנה שם כתב: "מנין זה אפשר שהוא כנגד מה שצריכין לעבודת היום מן הכלים, ובגמרא חגיגה ירושלמי אמרו כנגד תשעים ושלוש אזכרות שכתוב בפרשת חגי זכריה ומלאכי". 15) תמיד שם במשנה, כדי שיהא נוח להפשט. 16) שם במשנה. כדי שיאחזו את התמיד בשעת השחיטה שהרי "לא היו כופתין את הטלה אלא עוקדין אותו, מי שזכו באברים אוחזין בו". 17) כלומר השער הגדול של ההיכל. 18) תמיד שם במשנה: "לא היה השוחט עד ששומע שער הגדול שנפתח". 19) הם שפתחו את השער הגדול שבהיכל.

24 ב. וְהַמְדַשֵּׁן אֶת הַמִּזְבֵּחַ מְדַשְּׁנוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהַשּׁוֹחֵט
25 שׁוֹחֵט אֶת הַתָּמִיד. וְאַחַר כָּךְ זוֹרֵק הַדָּם[20] זֶה שֶׁקִּבְּלוֹ.

20) כחכמים הסוברים שבקטורת הוא מפסיק בין חמש נרות לשתי נרות, ולא כאבא שאול האומר (שם לג.) שבשחיטת התמיד ובזריקתו הוא מפסיק ביניהם.

26 ג. וְאַחַר שֶׁזּוֹרְקִין אֶת הַדָּם מֵטִיב[21] זֶה שֶׁבַּהֵיכָל
27 חָמֵשׁ נֵרוֹת, וְיוֹצְאִין שְׁנֵיהֶן מִן הַהֵיכָל[22]. וְאֵלּוּ
28 שֶׁבְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם מַפְשִׁיטִין וּמְנַתְּחִין, וְכָל אֶחָד
29 וְאֶחָד[23] מַעֲלֶה אֵבֶר שֶׁזָּכָה בּוֹ לַכֶּבֶשׁ. וְנוֹתְנִין
30 הָאֵיבָרִים מֵחֲצִי כֶּבֶשׁ וּלְמַטָּה בְּמַעֲרָבוֹ. וְשֶׁל מוּסָפִין
31 הָיוּ נוֹתְנִין אוֹתָן מֵחֲצִי כֶּבֶשׁ וּלְמַטָּה בְּמִזְרָחוֹ. וְשֶׁל
32 רָאשֵׁי חֳדָשִׁים[24] נוֹתְנִין עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַעְלָה בֵּין קֶרֶן

לְקֶרֶן בִּמְקוֹם הִלּוּךְ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים[25], כְּדֵי לְפַרְסְמוֹ שֶׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ[26]. וּמוֹלְחִין שָׁם אֶת הָאֵיבָרִים. וְזוֹרְקִין מֶלַח עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ, אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲלִיק וְיִפְּלוּ הַכֹּהֲנִים שָׁם[27] בְּעֵת הֲלִיכָתָן בָּעֲצִים לַמַּעֲרָכָה[28]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַמֶּלַח חוֹצֵץ בֵּין רַגְלֵיהֶם וּבֵין הַכֶּבֶשׁ, הוֹאִיל וְאֵין הַהוֹלָכָה הַזֹּאת[29] עֲבוֹדָה - אֵינָן חוֹשְׁשִׁין.

21) כלומר, מדליק. 22) שהרי גמרו עבודתם. 23) מאלו שזכו בפיס. 24) כלומר מוספי ראשי חדשים. 25) שקלים שם: "של ראשי חדשים ניתנין על כרכוב המזבח מלמעלן", ובירושלמי שם: "איזהו כרכוב המזבח אמה בין קרן לקרן ולקרן מקום הילוך רגלי הכהנים". 26) ירושלמי שקלים שם וכן בבלי סוכה נה. "אמר ר' יוחנן כדי לידע שהוקבע ראש חודש בזמנו". ומפרש רש"י סוכה שם "לכך סודרין אותן למעלה משאר אברים להראות שהן חשובין ולהודיע שהוקבע החדש בזמנו". 27) משנה עירובין קד. "בוזקין מלח על גבי כבש (בשבת) בשביל שלא יחליקו". ומפרש רש"י: "מפזרין ומכתתין על הכבש מפני שחלק הוא וכשהגשמים נופלין עליו הוא מחליק". 28) כן הוא בגמרא שם כי דברי המשנה הנ"ל אינם אלא בעת הולכת עצים למערכה, שאין זו עבודה, אבל בשעת הולכת האברים, שהיא עבודה, המלח חוצץ בין רגלי הכהנים לכבש. 29) של העצים.

ד. וְאַחַר שֶׁמַּעֲלִין הָאֵיבָרִים לַכֶּבֶשׁ מִתְכַּנְּסִין כֻּלָּן לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית[30], וְהַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לָהֶם: בָּרְכוּ בְּרָכָה אַחַת. וְהֵן פּוֹתְחִין וְקוֹרִין אַהֲבַת עוֹלָם, וַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת[31], וּשְׁמַע, וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ[32], וַיֹּאמֶר, וֶאֱמֶת וְיַצִּיב[33], וּרְצֵה, וְשִׂים שָׁלוֹם[34]. וּבְשַׁבָּת[35] מוֹסִיפִין בְּרָכָה אַחַת, וְהִיא שֶׁיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי מִשְׁמָר הַיּוֹצֵא לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר הַנִּכְנָס: מִי שֶׁשִּׁכֵּן אֶת שְׁמוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה יַשְׁכִּין בֵּינֵיכֶם אַהֲבָה אַחֲוָה שָׁלוֹם וְרֵעוּת[36]. וְאַחַר כָּךְ מְפִיסִין פַּיִס שְׁלִישִׁי[37] וּרְבִיעִי[38], וְזוֹכֶה בַּקְּטֹרֶת מִי שֶׁזּוֹכֶה, וְנִכְנָס וּמַקְטִיר. וְאַחַר כָּךְ נִכְנָס זֶה שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה וּמֵטִיב שִׁתֵּי הַנֵּרוֹת[39]. וְיוֹצֵא זֶה שֶׁהִקְטִיר עִם מְדַשֵּׁן הַמְּנוֹרָה, וְעוֹמֵד עַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם הוּא וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים[40].

30) משנה תמיד פרק ד (לא:) "ובאו להן ללשכת הגזית לקרות את שמע", וברש"י שם: "והכי נכון הדבר שיתפללו קודם שיקטירו שום הקטר ויעלה קרבנם לריח ניחוח". 31) שם במשנה. "ולפי שהם עיקר הדת וראשיתו". 32) שם במשנה. ואף על פי שלא הגיע זמן קריאת שמע (כמו שאמרו ביומא לז: הקורא שמע עם אנשי משמר לא יצא, מפני שאנשי משמר משכימין), מקדימים הכהנים, שהעבודה מוטלת עליהם, לקרותה קודם היום, שמא תימשך עליהן העבודה ויימנעו לקרות. 33) כלומר פרשת הציצית. 34) שם במשנה: "ברכו את העם שלוש ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם כי ברכת כהנים הכוונה לברכת "שים שלום", ולפי שכולן (=אמת ויציב, רצה ושים שלום) תפלה על ישראל ועליהם אמרו וברכו את העם, אבל ברכת כהנים הידועה והוא "יברכך ה'", לא הייתה בלשכת הגזית, אלא על מעלות האולם אחר גמר העבודה. 35) שאז מתחלפין המשמרות. 36) שם במשנה: "ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא", ובברכות יב. אמרו: "מאי ברכה אחת? אמר רבי חלבו משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששיכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחווה ושלום וריעות". 37) מי מקטיר הקטורת. 38) מי מעלה אברים מן הכבש למזבח. 39) כרבנן (יומא יד:) שמקטיר קטורת ואחר כך מטיב שתי נרות, ולא כאבא שאול (שם לג.) שהטבת שתי נרות קודמת לקטורת. 40) תמיד פרק ז משנה ב: "באו ועמדו על מעלות האולם עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים".

ה. כְּשֶׁיַּגִּיעַ בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ[41], נָטַל אֶחָד הַמַּגְרֵפָה וּזְרָקָהּ בֵּין הָאוּלָם לַמִּזְבֵּחַ[42], וְהָיָה לָהּ קוֹל גָּדוֹל[43]. וּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת בָּהֶן: הַשּׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלָהּ הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאֲחָיו הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְהִשְׁתַּחֲוֹוֹת וְהוּא רָץ וּבָא[44]. וּבֶן לֵוִי הַשּׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלָהּ הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאֲחָיו הַלְּוִיִּם נִכְנָסִין לְדַבֵּר בְּשִׁיר וְהוּא רָץ וּבָא[45]. וְרֹאשׁ הַמַּעֲמָד, כְּשֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלָהּ, הָיָה מַעֲמִיד אֶת הַטְּמֵאִים[46] עַל שַׁעַר הַמִּזְרָח[47], מִפְּנֵי הַחֲשָׁד, שֶׁיִּדְּעוּ הַכֹּל שֶׁעֲדַיִן לֹא הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן[48]. וְאַחַר כָּךְ מַעֲלֶה זֶה שֶׁזָּכָה בָּאֵיבָרִים אֶת הָאֵיבָרִים מִן הַכֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ[49]. וְאַחַר שֶׁמַּעֲלִין אֶת הָאֵיבָרִים, מַתְחִילִין אֵלּוּ שֶׁעַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם[50] וּמְבָרְכִין בִּרְכַּת כֹּהֲנִים[51] בְּרָכָה אַחַת בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמָהּ[52]. וְאַחַר כָּךְ מַעֲלִין סֹלֶת הַנְּסָכִים[53]. וְאַחַר הַסֹּלֶת מַקְטִיר הַחֲבִתִּין. וְאַחַר הַחֲבִתִּין מַעֲלִין אֶת הַיַּיִן לְנִסּוּךְ. וּבִשְׁעַת הַנִּסּוּךְ אוֹמְרִין הַלְּוִיִּם הַשִּׁיר, וּמַכִּין הַמְשׁוֹרְרִין בְּמִינֵי נִגּוּן שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, וְתוֹקְעִין תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת עַל פִּרְקֵי הַשִּׁיר.

41) זה היה בשעה שנכנסו להקטיר הקטורת, כמבואר בתמיד פרק ה משנה ו. ואם כן זה היה לפני שעמדו על מעלות האולם. באופן שדברים אלו לא נכתבו לפי הסדר (כסף משנה). 42) תמיד שם במשנה. וראה בתוספות יום־טוב שם שכתב שהיו שלוש מגרפות, אחת שגורפים בה הדשן (שם פרק ב משנה א), השנייה שהיא כלי שיר (שם פרק ג משנה ח) ושלישית, מגריפה זו שמשמיעה קול בשעה שזורקין אותה. 43) ראה שם במשנה כי "אין אדם שומע קול חבירו בירושלים מקול המגריפה. 44) ואין הכוונה שמיד השתחוו, אלא לאחר גמר עבודת התמיד. 45) שם. ואין הכוונה שהיו שרים מיד, אלא מכינים עצמם לשיר, שהרי השיר היה אחר גמר כל העבודות, בשעת ניסוך היין. 46) המצורעים שכבר טהרו מצרעתם, אלא שצריך עוד לזרוק עליהם דם האשם. 47) שער ניקנור. 48) פסחים פב. כדעת רבא. ורוצה לומר שלא יחשדום שאינם נכנסים לפי שאין נכבד בעיניהם המקום המקודש. אלא עומדים ומחכים להיכנס בשער זה ולקבל את ההזאות. 49) ביומא

לג. אמרו שלדעת אבא שאול "הטבת שתי נרות קודם לקטורת וקטורת קודם לאברים". ולדעת רבנן (שם יד:) קטורת קודמת להטבת שתי נרות והטבת שתי נרות קודמת לאברים. 50) מכאן מוכח שמה שכתב רבינו למעלה (בתחילת ההלכה) "כשיגיע בין האולם וכו', לא נכתב לפי הסדר, שאם זהו לפי הסדר, אם כן הרי כבר ירדו ממעלות האולם. 51) "אף על פי שהמשנה סתמה הסדר, למדנו מתוך המקראות וההלכות שבמסכת יומא, שאלו העומדים על מעלות האולם לא היו נושאין את כפיהן עד שהעלה, מי שזכה באברים, את האברים מן הכבש למזבח שנאמר וירד מעשות וכו' וישא אהרן את ידיו וכו'". 52) בפרק י"ד מהלכות תפילה הלכה י. 53) ראה יומא שם "אביי מסדר וכו', ואברים למנחה ומנחה לחביתין וחביתין לנסכים". ומפרש רש"י: "למנחה, מנחת נסכו של תמיד, דכתיב (במדבר כח, ה) ועשירית האיפה סולת למנחה וכו'. לנסכין, לנסך יינו של תמיד".

1 **ו. כְּשֶׁהָיוּ נוֹתְנִין הַיַּיִן לַמְּנַסֵּךְ[54], הָיוּ שְׁנֵי כֹּהֲנִים**
2 **עוֹמְדִין עַל שֵׁלְחַן הַחֲלָבִים[55] וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת בְּיָדָן,**
3 **וְהַסְּגָן[56] עוֹמֵד עַל קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ[57] וְהַסּוּדָרִין[58] בְּיָדוֹ,**
4 **וְתָקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ. וּבָאוּ וְעָמְדוּ אֵצֶל זֶה הַמְּמֻגָּה**
5 **עַל הַצִּלְצָל[59], אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ[60].**

54) תמיד פרק ז משנה ג. ונראה מסתימות לשונו של רבינו כי משנה זו היא בכל הכהנים, ולאו דווקא בכהן גדול. וכן הוא בפירוש המשנה שם על דברי המשנה "בא לו להקיף את המזבח מהיכן מתחיל מקרן דרומית מזרחית", כי הוא בכל הכהנים, וכן דעתו גם למעלה בפרק ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יב. וראה להלן בסמוך. אבל הרא"ש שם כתב כי משנה זו היא דווקא בכהן גדול (וכן דעת רש"י בזבחים סד.). 55) משנה שם. "כבר נתבאר בששי משקלים (משנה ד. וראה למעלה פרק ב מהלכות בית הבחירה הלכה טו) שהיו במערבו של כבש שתי שולחנות אחד של כסף נותנין עליו כלי שרת ואחד של שיש נותנין עליו האברים והוא שולחן החלבים הנזכר כאן". 56) ראה פרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה טז כי "ממנין כהן אחד יהיה לכהן גדול כמו המשנה למלך והוא הנקרא סגן והוא הנקרא ממונה". וברור הדבר כי הסגן אינו מופיע אלא עם הכהן הגדול אבל אם כהן הדיוט הוא המנסך - עומד כהן הדיוט על הקרן ולא הסגן. וראה בפירוש הראב"ד (סוף מסכת תמיד) שגם דעתו כנ"ל, אלא שהסתפק אם כהן אחר מחזיק את הסודרים, או שהמנסך עצמו היה מניף ומנסך. 57) שהיא אמה על אמה. 58) "הם דגלים". 59) שם במשנה: "באו ועמדו אצל בן ארזא וכו' והקיש בן ארזא בצלצל". "והצלצל הן שתי קערות נחושת שמכין זה בזה" (ערוך). 60) כדי לתקוע.

6 **ז. שָׁהָה הַמְּנַסֵּךְ לְנַסֵּךְ[61], מֵנִיף הַסְּגָן בַּסּוּדָרִין[62],**
7 **הִקִּישׁ זֶה בַּצִּלְצָל[63], וְתָקְעוּ אֵלּוּ בַּחֲצוֹצְרוֹת[64], וְדִבְּרוּ**
8 **הַלְוִיִּם בַּשִּׁיר. הִגִּיעוּ לַפֶּרֶק - תָּקְעוּ[65], וְהִשְׁתַּחֲווּ כָּל**
9 **הָעָם שֶׁבָּעֲזָרָה. עַל כָּל פֶּרֶק תְּקִיעָה, וְעַל כָּל תְּקִיעָה**
10 **הִשְׁתַּחֲוָיָה. וְכָל הַתְּקִיעוֹת שֶׁעַל הַתָּמִיד תֵּשַׁע, כְּמוֹ**
11 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

61) כלומר "כל מה שהיה לו לנסך היה מניף" (מלאכת שלמה בשם ראב"ד). [רוצה לומר: המנסך היה שוהה בניסוכו והיה מנסך לאט לאט ולא בבת אחת, מפני ש"אין אומרים שירה אלא על היין" (ברכות לה.). היינו, "בעת ניסוך היין" (למעלה פרק ג מהלכות כלי המקדש הלכה ב). ולפיכך דקדקו שהמניף יניף בעת פעולת הניסוך, בכדי שהשירה אף היא תתחיל בעת הניסוך ממש, ולא אחריו]. 62) לסימן ללויים שעומדים על הדוכן, שידעו להתחיל בשיר בשעת הניסוך. 63) ראה למעלה הלכה ה כי המשוררים מכים במיני ניגון, "אלא שהצלצל היה כלי זמר מיוחד שאין שם אלא הוא וקול גדול היה לו והוא המתחיל". 64) לפי שאפשר ללוי שלא יראה הנפת הסודרים כשיפנה לבו לדבר, וגם אפשר שהיו בתוך הלשכות או בהר הבית, לא בעזרה (שאינם רואים בעת שמניף הסודרים), אבל קול התקיעות אי אפשר שלא ישמעו, ולפיכך תקעו כדי שיפנו לראות בהנפת הסודרים הואיל ועיקר התקנה הנפת הסודרים היא. 65) "פרקים היה להם בשיר שהיו מפסיקין שם, ובתוך אותו הפיסוק היו תוקעין" (הראב"ד). "ושלושה פרקים היה בשיר שהן מפסיקין, ועל כל פרק ופרק תקיעה, תרועה ותקיעה וכו' והיינו דתנן (סוכה נג:) אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש, שלוש לפתיחת שערים ותשע לתמיד של שחר וכו' והיינו שלוש תקיעות, תקיעה ותרועה ותקיעה, על כל פרק" (הרא"ש שם).

12 **ח. אֵין אוֹמְרִין שִׁירָה אֶלָּא עַל עוֹלוֹת הַצִּבּוּר וְזִבְחֵי**
13 **שַׁלְמֵיהֶם הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה; אֲבָל עוֹלוֹת נְדָבָה**
14 **שֶׁמַּקְרִיבִין מִמּוֹתַר תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
15 **שֶׁל צִבּוּר - אֵין אוֹמְרִין שִׁירָה עֲלֵיהֶן. וְכֵן נְסָכִים**
16 **הַבָּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן - אֵין אוֹמְרִין עֲלֵיהֶן שִׁירָה.**

17 **ט. הַשִּׁיר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִין: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ**
18 **אוֹמְרִין: לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ[66]. בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִין:**
19 **גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ**
20 **וְגוֹמֵר[67]. בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִין: אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת**
21 **אֵל, בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט[68]. בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִין: אֵל**
22 **נְקָמוֹת ה', אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ[69]. בַּחֲמִישִׁי הָיוּ**
23 **אוֹמְרִין: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ, הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי**
24 **יַעֲקֹב[70]. בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִין: ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ,**
25 **לָבֵשׁ ה', עֹז הִתְאַזָּר וְגוֹמֵר[71]. בְּשַׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִין:**
26 **מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת[72]. בְּמוּסְפֵי שַׁבָּת אוֹמְרִים**
27 **שִׁירַת הַאֲזִינוּ. וְחוֹלְקִין אוֹתָהּ לְשִׁשָּׁה פְּרָקִים, הַזִּי"ו**
28 **לָ"ף[73], כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרְאִין אוֹתָהּ שִׁשָּׁה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת,**
29 **וְאוֹמְרִין פֶּרֶק בְּכָל שַׁבָּת. גָּמְרוּ הַשִּׁירָה בְּשִׁשָּׁה**
30 **שַׁבָּתוֹת - חוֹזְרִין לָרֹאשׁ. בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת אוֹמֵר אָז**
31 **יָשִׁיר מֹשֶׁה[74] וּמִי כָמֹכָה[75] וְגוֹמֵר[76]. בְּמוּסָף שֶׁל רֹאשׁ**
32 **הַשָּׁנָה הָיוּ אוֹמְרִין: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ[77]. וְאִם חָל**
33 **לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי[78] - אוֹמֵר[79]: הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ**
34 **וְגוֹמֵר[80]. בְּמִנְחָה שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הָיוּ אוֹמְרִים: קוֹל**
35 **ה' יָחִיל מִדְבָּר וְגוֹמֵר[81].**

12) אין אומרין שירה אלא על עולות הצבור וזבחי שלמיהם האמורין בתורה; אבל עולות נדבה שמקריבין ממותר תרומת הלשכה, אף על פי שהן של צבור - אין אומרין שירה עליהן. וכן נסכים הבאין בפני עצמן - אין אומרין עליהן שירה.

17 ט. השיר שהיו הלוים אומרין: ביום הראשון היו
18 אומרין: לה' הארץ ומלואה[66]. בשני היו אומרין:
19 גדול ה' ומהלל מאד בעיר אלהינו הר קדשו
20 וגומר[67]. בשלישי היו אומרין: אלהים נצב בעדת
21 אל, בקרב אלהים ישפט[68]. ברביעי היו אומרין: אל
22 נקמות ה', אל נקמות הופיע[69]. בחמישי היו
23 אומרין: הרנינו לאלהים עוזנו, הריעו לאלהי
24 יעקב[70]. בששי היו אומרין: ה' מלך גאות לבש,
25 לבש ה', עז התאזר וגומר[71]. בשבת היו אומרין:
26 מזמור שיר ליום השבת[72]. במוספי שבת אומרים
27 שירת האזינו. וחולקין אותה לששה פרקים, הזי"ו
28 ל"ף[73], כדרך שקורין אותה ששה בבית הכנסת,
29 ואומרין פרק בכל שבת. גמרו השירה בששה
30 שבתות - חוזרין לראש. במנחה של שבת אומר אז
31 ישיר משה[74] ומי כמכה[75] וגומר[76]. במוסף של ראש
32 השנה היו אומרין: הרנינו לאלהים עוזנו[77]. ואם חל
33 להיות בחמישי[78] - אומר[79]: הסירותי מסבל שכמו
34 וגומר[80]. במנחה של ראש השנה היו אומרים: קול
35 ה' יחיל מדבר וגומר[81].

66) וטעם לאמירת פרק זה ביום ראשון הוא משום שיום ראשון הוא תחילת מעשה בראשית. ולשון הגמרא (ראש השנה לא.) "על שם שקנה והקנה ושליט בעולמו". 67) "משום שביום שני נחלקו המים והיו השמים תחתיהם אומר גדול ה'. ולשון הגמרא ראש־השנה שם "על שם שחילק מעשיו ומלך עליהן". 68) משום שביום שלישי נראתה הארץ שעליה יהיה הדין והדיינין, אומר א' ניצב בעדת א־ל (רבינו שם). ולשון הגמרא שם: "על שם שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו". 69) משום שבו נבראו השמש והירח, אומר א־ל נקמות ה' שהוא נוקם מן התועים אחר עבודתם (רבינו שם). ולשון הגמרא שם "על שם שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן". 70) משום שבו נבראו מיני בעלי חיים, ויש בזה פלאים מפני החילוק שבמיניהם ותנועתם מעצמם ופלאים אחרים שיש בבעלי חיים, אומר הרנינו לא' עוזינו, לפי שבשעה שרואים אותן משבחים הבורא ומגדלים אותו, ולשון הגמרא שם "על שם שברא עופות ודגים לשבח שמו". 71) משום שבו נשלמו מעשי בראשית, ונברא האדם גם כן, שמבין גדולת הבורא יתעלה, אומר ה' מלך גאות לבש. ולשון הגמרא שם "על שם שגמר מלאכתו ומלך עליהן". 72) "על שם ששבת". 73) ה'אזינו, ז'כור ימות עולם, י'רכבהו על במתי ארץ, ו'ירא ה' וינאץ, ל'ו חכמו, כ'י אשא אל שמים (ראה בפרק י"ג מהלכות תפילה הלכה ה). 74) שירת הים עד "מי כמוכה". 75) שם, יא עד סוף כל השירה. 76) בגמרא שם אמרו: אז ישיר, ומי כמוכה, ואז ישיר [ישראל עלי באר - במדבר כא, יז] וכנראה שרבינו לא גרס שם אלא "אז ישיר משה ומי כמוכה". 77) שבו נאמר "תקעו בחודש שופר". 78) שאומרים בו בשחרית תמיד הרנינו, כנ"ל. 79) במוסף. 80) והטעם בזה כדי שלא לחזור ולכפול את כל הפרק. 81) כדי להזכיר זכות קול שופר של מתן תורה (רש"י).

י. רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - שִׁירָה שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ דּוֹחֶה אֶת שִׁירָה שֶׁל שַׁבָּת, כְּדֵי לְפַרְסֵם שֶׁהַיּוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ.

יא. בְּשַׁבָּת מַקְטִירִין אֶת שְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה עִם הַמּוּסָפִין[82], קֹדֶם נִסּוּךְ הַיַּיִן שֶׁל מוּסָפִין. וְכַסִּדֶּר שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל יוֹם בַּבֹּקֶר, כָּךְ עוֹשִׂין בֵּין הָעַרְבַּיִם; חוּץ מֵהָרְמַת הַדֶּשֶׁן מִמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[83] וְסִדּוּר הַמַּעֲרָכוֹת וְהַפְּיָסוֹת[84], שֶׁאֵין עוֹשִׂין דְּבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא בְּכָל יוֹם בַּשַּׁחַר לְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[85].

82) כלומר, אחר הקרבת המוספין. 83) שאינה אלא בבוקר. אבל דישון המזבח הפנימי ודישון המנורה היו גם בערב. 84) פיס ראשון ושני ורביעי, אבל פיס שלישי של קטורת - מפיסין גם בערב. 85) למעלה פרק ד שם לעניין פייסות, ולמעלה פרק ב הלכה ב לעניין סידור מערכות.

יום רביעי י"ט ניסן ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) בו תבואר מצות־עשה של הקרבת מנחת העומר ביום שני של פסח.

א. בְּרָאשֵׁי חֲדָשִׁים מַקְרִיבִין מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ[2] אַחַר תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר[3]. וְכַמָּה הוּא מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ? פָּרִים שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים[4], הַכֹּל עוֹלוֹת[5], וּשְׂעִיר עִזִּים חַטָּאת[6].

2) שנאמר (במדבר כח, יא) "ובראשי חדשיכם תקריבו וגו'". 3) כי כל התדיר מחבירו קודם את חבירו, ראה זבחים פט. וכמו כן אין שום דבר קרב בין תמיד של שחר למוסף, וכסדר המערכה של אביי (יומא לג.) "תמידין קודמין למוספין". 4) שנאמר (שם) "פרים בני בקר שנים ואיל אחד, כבשים בני שנה שבעה תמימים". 5) שנאמר (שם שם, יד) "זאת עולת חודש בחדשו". 6) שנאמר (שם שם, טו) "ושעיר עזים אחד לחטאת לה', על עולת התמיד".

ב. מַעֲשֵׂה כָּל הָעוֹלוֹת אֶחָד הוּא כְּמַעֲשֵׂה הַתָּמִיד[7], וּמַעֲשֵׂה הַחַטָּאוֹת שֶׁל רָאשֵׁי חֲדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת - כְּמַעֲשֵׂה הַחַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת[8] שֶׁבֵּאַרְנוּ[9].

7) שהרי אף הוא עולה, כמו שנאמר (שם שם, ג) "כבשים בני שנה תמימים, שנים ליום עולה תמיד". וראה למעלה פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות. 8) שכיון שהן חטאת – דינן כסתם חטאת הנאכלת (קרית ספר). וראה בתוספתא שבועות פ"א, שכל החטאות החיצונות נאכלות, וכל הפנימיות נשרפות. ראה למעלה פ"ה ממעשה הקרבנות הלכות ז־יא. 9) למעלה שם פ"ז הלכה א, כיצד מעשה החטאת הנאכלת.

ג. בְּפֶסַח מַקְרִיבִין קָרְבַּן מוּסָף בְּכָל יוֹם, מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי[10], כְּמוּסַף רָאשֵׁי חֲדָשִׁים[11]: פָּרִים שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, הַכֹּל עוֹלוֹת[12], וּשְׂעִיר חַטָּאת[13] הַנֶּאֱכֶלֶת[14]. בְּיוֹם שֵׁנִי שֶׁל פֶּסַח, שֶׁהוּא יוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, מַקְרִיבִין יָתֵר עַל מוּסָף שֶׁל כָּל יוֹם כֶּבֶשׂ לְעוֹלָה עִם עֹמֶר הַתְּנוּפָה[15]. וְהִיא מִנְחָה שֶׁל צִבּוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[16].

10) כמו שנאמר (שם שם, יט־כד) "והקרבתם אשה עולה וגו' כאלה תעשו ליום שבעת ימים". 11) ראה למעלה ה"א. 12) שכן נאמר (שם) "והקרבתם אשה עולה לה', פרים בני בקר שנים ואיל אחד, ושבעה כבשים בני שנה". 13) שנאמר (שם שם, כב) "ושעיר חטאת אחד". 14) ראה למעלה הלכה ב. 15) שנאמר (ויקרא כג, יא) "והניף את העומר לפני ה' לרצונכם, ממחרת השבת יניפנו הכהן. ועשיתם ביום הניפכם את העומר כבש תמים בן שנתו לעולה לה'". וראה במנחות (סו: סז.) ממחרת השבת = ממחרת יו"ט (ראשון של פסח). ו"עומר" הוא עשירית האיפה, וכך היה שמה, כמו שנאמר (שמות טז, יח) "וימודו בעומר" (רש"י ויקרא שם). 16) למעלה פי"ב ממעשה הקרבנות הלכה ג.

ד. וּזְמַנּוֹ[17] קָבוּעַ, וּלְפִיכָךְ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה[18].

17) ממחרת השבת, ראה למעלה. 18) ראה בתוספתא מנחות פי"א, כי כל המנחות שיש להן זמן קבוע מן התורה,

דוחות את השבת ואת הטומאה. ובמנחות עב. למדו כן ממה שנאמר (ויקרא ב, יד) "ואם תקריב מנחת ביכורים (=עומר) לה'" – "תקריב ואפי' בשבת, תקריב ואפי' בטומאה". וראה שם עב: כי דברי המשנה (שם עא.) "ודוחה את השבת" הוא להקרבה, וכן הברייתא שם: "רבי אומר, וידבר משה את מועדי ה' (שם כג, מד), מה תלמוד־לומר, לפי שלא למדנו אלא לתמיד ופסח, שנאמר בהן במועדו, במועדו ואפילו בשבת, במועדו ואפילו בטומאה וכו' עומר והקרב עמו וכו' ת"ל וידבר משה את מועדי ה', הכתוב קבע מועד לכולן וכו' עומר להקרבה וכו'".

1 **ה. אֵין מְבִיאִין מִנְחָה זוֹ אֶלָּא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[19],**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל**
3 **הַכֹּהֵן[20]. מִצְוָתוֹ לָבוֹא מִן הַקָּרוֹב[21]. לֹא בָּא מִן הַקָּרוֹב**
4 **- מְבִיאִין אוֹתָהּ מִכָּל מָקוֹם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[22].**

19) משנה במנחות פג: כלים פ"א משנה ו, ופרה פ"ב משנה א, ותוספתא שם פ"ט. וראה בירושלמי שביעית פ"א הלכות א־ב, ושקלים פ"ד הלכה א. 20) הכוונה לתחילת הפסוק: "כי תבואו אל הארץ", וכן מבואר בסמ"ג (לחם־משנה). וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשנה במנחות שם. 21) לירושלים. משנה במנחות סד: ובגמרא שם: "מאי עמא, אי בעית אימא משום כרמל (=שיהא רך ומלא, ואם יביאוהו מרחוק יתייבש ולא יהיה מלא – רש"י שם). ואי בעית אימא משום דאין מעבירין על המצוות". והטעם הזה האחרון הביא רבינו בפירוש המשנה שם. 22) שם במשנה: "לא ביכר (=לא בישל כל צרכו – רש"י) הקרוב לירושלים – מביאין אותו מכל מקום".

5 **ו. מִצְוָתוֹ לְהַקְצֵר בַּלַּיְלָה, בְּלֵיל שִׁשָּׁה עָשָׂר[23], בֵּין**
6 **בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת[24].**

23) משנה שם עא. "מצוותו לקצור בלילה". ואמרו בגמרא (שם סו.) "יכול יקצור ויספור ויביא ביום, תלמוד לומר (שם, טו) "שבע שבתות תמימות תהיינה" וכו'. בזמן שאתה מתחיל לימנות מבערב" : לפי שתחילת היום מתחילת לילו, ונאמר (דברים טז, ט) מהחל חרמש בקמה וכו', וזו ראיה שקצירת העומר בלילה" (ראה בפירוש המשנה מנחות סה.). 24) "כיון שזמנו קבוע" (קרית ספר). וראה למעלה הלכה ד, כן הוא במשנה שם: "ודוחה את השבת". ואף כי בגמרא (שם עב:) פירשו משנה זו בהקרבה, ולא בקצירה – פסק רבינו כדברי הירושלמי ראש השנה פ"א הלכה ח, ומגילה פ"ב הלכה ז, המובאים להלן הלכה ז.

7 **ז. וְכָל הַלַּיְלָה כָּשֵׁר לְקְצִירַת הָעֹמֶר[25]. וְאִם קְצָרוּהוּ**
8 **בַּיּוֹם[26] - כָּשֵׁר[27].**

25) משנה במגילה כ: "כל הלילה כשר לקצירת העומר וכו' זה הכלל דבר שמצוותו ביום כשר כל היום, דבר שמצוותו בלילה - כשר כל הלילה". 26) מערב יום־טוב או ביום־טוב (עיין תוספות מנחות עב. ד"ה אף). 27) כן הוא במשנה מנחות עא. "נקצר ביום כשר", ואף כי בגמרא (שם עב.) אמרו כי הסובר נקצר ביום כשר, אינו דוחה שבת (ראה לחם־משנה כאן) – פסק רבינו כדברי הירושלמי ראש השנה ומגילה שם, שאמרו: "רשב"ל בעי, קצירת העומר מהו שתדחה את השבת ביום (=ביום טז). התיב רבי אביי, והא תנינן מצוותו לקצור בלילה. נקצר ביום, כשר ודוחה השבת, ולא קיבלה. אמר ר' אחא, חזר רשב"ל מן הדא, כיון שחשיכה אמר להן: בא השמש, אומר הין. בא השמש, אומר הין. מה אנן קיימין, אם ללילה כבר הוא אומר, אלא אם אינו ענין ללילה, תניהו עניין ליום", הרי מבואר מזה שאף הסובר קצירה ביום ט"ז כשרה, היא דוחה את השבת (ראה הר המוריה כאן, וחכם צבי סימן קסו, ושירי קרבן בראש השנה שם).

9 **ח. מִצְוָתוֹ לָבוֹא מִן הַקָּמָה[28]. לֹא מָצְאוּ[29] - יָבִיאוּ**
10 **מִן הָעֲמָרִים[30].**

28) כלומר, שיקצור העומר מן התבואה המחוברת לקרקע. שם עא. במשנה "מצות העומר לבוא מן הקמח". וברש"י שם ד"ה מן הקמה, שתהא קצירה לשמה, כדכתיב (דברים טז, ט) "מהחל חרמש בקמה". 29) שכבר נקצרה כל התבואה. 30) כלומר מן התלוש, שם במשנה "לא מצא, יביא מן העמרים". ובגמרא (שם עב.) "תנו רבנן, ואם תקריב מנחת ביכורים (ויקרא ב, יד) מה תלמוד־לומר, לפי שמצות העומר לבוא מן הקמה, מנין שאם לא מצא מן הקמה - יביא מן העומרים, תלמוד־לומר תקריב".

11 **ט. מִצְוָתוֹ לָבוֹא מִן הַלַּח[31]. לֹא מָצְאוּ[32] - יָבִיאוּ מִן**
12 **הַיָּבֵשׁ[33].**

31) משנה במנחות שם: "מצוותו לבוא מן הלח", ופירש"י דכתיב (שם כג, יד) "כרמל – רך ומל". היינו שהקמה המחוברת תהיה לחה, ואף אם מביא מן העומרים, ישתדל שיהיו לחים, וכן הוא בתוספתא שם פ"י "מצות העומד להביא מן הקמה, אין לו – יביא מן העומרים, אין לו – יביא מן האצור ומן הקצור, אין לו – יביא מן הלח, אין לו וכו'", וראה בתפארת ישראל שם. 32) שם במשנה. ובברייתא שם עב. "ומנין שאם לא מצא מן הלח, יביא מן היבש, תלמוד־לומר (שם ב, יד) "ואם תקריב". 33) מנחות פה. פה: "אין מביאין את העומר אלא מן השדות המודרמות", כלומר "מושפעות לצד דרום, שאז חמה זורחת בהן יותר" (תוספות שם פה. ד"ה מודרמות).

13 **י. דַּרְכָּן הָיָה לְהָבִיא מִשָּׂדוֹת שֶׁבַּדָּרוֹם[34]. הָיָה נָר חֲצִי**
14 **הַשָּׂדֶה וְזוֹרֵעַ חֲצִיָּהּ בְּשָׁנָה זוֹ[35], וּבְשָׁנָה אַחֶרֶת נָר חֲצִי**
15 **הַשָּׂדֶה שֶׁזָּרַע וְזוֹרֵעַ הַחֲצִי שֶׁנָּר וּמֵבִיא מִמֶּנּוּ.**

34) חרש ולא זרע. 35) שם פה: שכשהקרקע נחרשת ונזרעת בכל שנה, אין בכוחה להוציא תבואה יפה, עיין רש"י שם. וראה למעלה פ"ז מהלכות איסורי מזבח הלכה ד, ובלחם־משנה כאן.

16 **יא. עֹמֶר זֶה מִן הַשְּׂעוֹרִים הָיָה בָּא[36]. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה**
17 **מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ[37]. וְכֵיצַד הָיָה נַעֲשֶׂה?[38] מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב**
18 **יוֹצְאִין שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ כְּרִיכוֹת[39]**
19 **בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נוֹחַ לִקְצֹר. כָּל הָעֲיָרוֹת**
20 **הַסְּמוּכוֹת לְשָׁם מִתְכַּנְּסוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִקְצָר בְּעֵסֶק**

גָּדוֹל[40]. וְקוֹצְרִין שָׁלֹשׁ סְאִין[41] שְׁעוֹרִין בִּשְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים, וּבְשָׁלֹשׁ קֻפּוֹת[42], וּבִשְׁלֹשָׁה מַגָּלוֹת[43]. כֵּיצַד? שֶׁחָשְׁכָה[44], אוֹמֵר לָהֶם הַקּוֹצֵר[45] לְכָל הָעוֹמְדִים שָׁם: בָּא הַשֶּׁמֶשׁ? אוֹמְרִין לוֹ[46]: הֵן! בָּא הַשֶּׁמֶשׁ? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! בָּא הַשֶּׁמֶשׁ? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! מַגָּל זֶה? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! מַגָּל זֶה? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! מַגָּל זֶה? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! קֻפָּה זוֹ? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! קֻפָּה זוֹ? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! קֻפָּה זוֹ? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! וְאִם הָיָה שַׁבָּת - אוֹמֵר לָהֶן: שַׁבָּת הַיּוֹם? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! שַׁבָּת הַיּוֹם? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! שַׁבָּת הַיּוֹם? אוֹמְרִין לוֹ: הֵן! וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר לָהֶן: אֶקְצֹר? וְהֵן אוֹמְרִין לוֹ: קְצֹר! אֶקְצֹר? וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ: קְצֹר! אֶקְצֹר? וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ: קְצֹר! שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר. וְכָל כָּךְ לָמָּה? מִפְּנֵי אֵלּוּ הַטּוֹעִים[47] שֶׁיָּצְאוּ מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל בְּבֵית שֵׁנִי[48]. שֶׁהֵן אוֹמְרִין, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה 'מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת' הוּא שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית[49]; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[50] שֶׁאֵינָהּ שַׁבָּת, אֶלָּא יוֹם טוֹב. וְכֵן רָאוּ תָּמִיד הַנְּבִיאִים וְהַסַּנְהֶדְרִין[51] בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, שֶׁהָיוּ מְנִיפִין אֶת הָעֹמֶר בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת. וַהֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה[52]; וְנֶאֱמַר: וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח[53] מַצּוֹת וְקָלוּי[54]. וְאִם תֹּאמַר, שֶׁאוֹתוֹ הַפֶּסַח בְּשַׁבָּת אֵרַע, כְּמוֹ שֶׁדִּמּוּ הַטִּפְּשִׁים[55] - הֵיאַךְ תָּלָה הַכָּתוּב הֶתֵּר אֲכִילָתָם לְחָדָשׁ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ הָעִקָּר וְלֹא הַסִּבָּה אֶלָּא נִקְרֶה נִקְרָה? אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁתָּלָה הַדָּבָר בְּמָחֳרַת הַפֶּסַח, הַדָּבָר בָּרוּר שֶׁמָּחֳרַת הַפֶּסַח הִיא הָעֲלָה הַמַּתֶּרֶת אֶת הֶחָדָשׁ[56], וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל אֵי זֶה יוֹם הוּא מִימֵי הַשָּׁבוּעַ.

36) ראה למעלה פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות ה"ב. 37) כלומר, הלכה למשה מסיני, ואינו מפורש בתורה. ובמנחות סח: ופד. אמרו: "מהיכן באה מן השעורין, אתה אומר מן השעורין או אינו אלא מן החיטין. רבי אליעזר אומר, נאמר אביב במצרים, ונאמר אביב לדורות. מה אביב האמור במצרים (שמות ט, לא), שעורין, אף אביב האמור לדורות שעורין. ורבי עקיבא אומר, מצינו יחיד שמביא חובתו מן החיטין וחובתו מן השעורין, וציבור שמביאין חובתן מן החיטין, מביאין חובתן מן השעורים. ואם אתה אומר (עומר) בא מן החיטין, לא מצינו ציבור שמביא חובתו מן השעורין. ד"א, אם אתה אומר עומר בא מן החיטין, אין שתי הלחם ביכורים". וראה גם בסיפרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה יג, הלכות ד־ה. 38) משנה במנחות סה. 39) "כורכים וקושרים ראשי שבלים מלוא אגרוף" (רש"י שם). 40) המולה גדולה לפרסם הדבר שבמוצאי יום־טוב קוצרים אותו, להוציא מלבם של בייתוסין שאומרים כי ממחרת שבת בראשית קוצרין, ראה להלן בדברי רבינו. 41) כחכמים במשנה (שם סג:). 42) שלשה סלים שרגילים להכניס בהן תבן ושבלים בשעה שקוצרים, ראה שבת קכו. 43) שם במשנה, כדי לפרסם הדבר מפני הבייתוסין, ראה להלן. 44) מוצאי יום־טוב. 45) היינו כל אחת משלושת הקוצרים, אומר לבני העיירות שנתקבצו. 46) כלומר, כל אחד משלושת הקוצרים אומר. 47) הצדוקים והבייתוסים. 48) ראה בפירוש המשנה לאבות פ"א משנה ב. 49) שם סה. במשנה "כל כך למה, מפני הבייתוסין (והרע"ב גרס: הצדוקים והבייתוסים) שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יום־טוב (אלא במוצאי שבת, כדמפרש בגמרא – רש"י)". 50) שם סה: סו. 51) כלומר קבלה בידינו מהנביאים והסנהדרין איש מפי איש. 52) הוא יום הבאת העומר. 53) היינו ממחרת יום ראשון של פסח, שהוא טז בניסן. 54) הרי שהביאו את העומר למחרת הפסח שהוא יום טז. 55) הצדוקים והבייתוסים. אבל לפי מסורת שלנו, היה אז יו"ט א' של פסח ביום ראשון או ביום שני. כפי שתי הדעות שנחלקו באיזה יום מימי השבוע חל יום ז' אדר שמת בו משה, אם בשבת או בערב שבת. ראה תוספות מנחות ל. ד"ה מכאן, ורא"ש פ"י דפסחים סימן יג (הר המוריה). 56) ראיה זו הביא גם הסמ"ג, ראה לחם־משנה כאן, והיא כתובה גם בפירוש הרלב"ג לספר יהושע שם. והר"ר אברהם בן עזרא (ויקרא שם) הביא ראיה זו בשם חכם אחד מרומי, והשיג עליו. וראה גם בפירוש הרד"ק (יהושע שם), ובהר המוריה כאן.

יב. קְצָרוּהוּ וּנְתָנוּהוּ בַּקֻּפּוֹת, וְהֱבִיאוּהוּ לָעֲזָרָה[57] וַחֲבָטוּהוּ[58], וְזוֹרִין וּבוֹרְרִין[59]. וְלוֹקְחִין אֶת הַשְּׂעוֹרִין וּמְהַבְהֲבִין אוֹתוֹ בָּאוּר[60] בְּאַבּוּב[61] מְנֻקָּב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָאֵשׁ שׁוֹלֵט בְּכֻלָּן[62]. שֶׁנֶּאֱמַר: אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[63], שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמִנְחַת הָעֹמֶר בִּלְבַד. וְאַחַר שֶׁקּוֹלִין אוֹתוֹ שׁוֹטְחִין אוֹתוֹ בָּעֲזָרָה וְהָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ[64]. וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לְרֵיחַיִם שֶׁל גְּרוֹסוֹת, וְטוֹחֲנִין[65] אֶת הַשָּׁלֹשׁ סְאִין[66], וּמוֹצִיאִין מִן הַכֹּל עִשָּׂרוֹן[67] שֶׁהוּא מְנֻפֶּה בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה נָפָה[68]. וְהַשְּׁאָר נִפְדֶּה[69] וְנֶאֱכָל לְכָל אָדָם, וְחַיָּב בִּחַלָּה[70] וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת[71], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72]. וְלוֹקְחִין זֶה הָעִשָּׂרוֹן שֶׁל סֹלֶת הַשְּׂעוֹרִים[73], וּבוֹלְלִין אוֹתוֹ בְּלֹג שֶׁמֶן[74] בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן[75], וְנוֹתְנִין עָלָיו קֹמֶץ לְבֹנָה[76] כִּשְׁאָר הַמִּנְחוֹת[77]. וּמְנִיפוֹ[78] בְּמִזְרָח[79], מוֹלִיךְ וּמֵבִיא מַעֲלֶה וּמוֹרִיד[80], וּמַגִּישׁוֹ[81] כְּנֶגֶד חֲדָה שֶׁל קֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית כִּשְׁאָר הַמִּנְחוֹת[82]. וְקוֹמֵץ וּמַקְטִיר[83], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[84] כִּשְׁיָרֵי כָּל הַמִּנְחוֹת[85]. וְאֵימָתַי קוֹמְצִין אוֹתוֹ? לְאַחַר שֶׁמַּקְרִיבִין מוּסַף הַיּוֹם[86] וְכֶבֶשׂ הָעוֹלָה[87], קֹדֶם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[88].

57) משנה במנחות סו. משום שנאמר (ויקרא כג, י) "וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן", הרי שמשעת קצירה יביאוהו לעזרה (קרית ספר). 58) כחכמים במשנה שם, ולא כר' מאיר הסובר כי היו

מהבהבין אותם באש בעודם שבלים לפני החביטה. והסביר רבינו בפירוש המשנה שם "שלא יגישו אותן באש קודם שידוש אותן, לפי שהוא מתלחלח, ובשעת הדישה יתפרד ויפסד". 59) זה לא נזכר במשנה, אבל הרי אי־אפשר בלא זה, וראה רש"י שם סג: ד"ה ואל ירבה וכו' (הר המוריה). 60) כדי לקיים בו מצות קלי (ראה שם במשנה). 61) כלי מיוחד לקליה. כחכמים שם. וראה גם בסיפרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה יג, הלכה ו. 62) סיפרא שם וגמרא מנחות סו: 63) סיפרא שם הלכה ד. 64) שם במשנה. כדי שתתייבש הזיעה מהגרעינין שהזיעו באבוב (תפארת ישראל שם). 65) שם במשנה. ופירש רש"י שם "של גרוסות, שלא היו טחונות דק אלא עבה, שכן דרך הסולת, ואין מוציאה אלא הקליפה בנפה מהגרעינין בעצמן, שאם יטחנו יפה יעבור כל הקליפה בנפה עם הסולת, ועל שם כך נקראת גרש כרמל". ו"גרש לשון שבירה וטחינה – כמו ויגרס בחצץ (איכה ג, טז). וכן, גרסה נפשי" (תהלים קיט, יט – רש"י בויקרא ב, יד). 66) ראה למעלה הלכה יא. 67) שם במשנה: "והוציאו ממנו עשרון", וכן הוא במשנה שם עו: והיינו משום שנאמר (ויקרא כג, י) "והבאתם את עומר ראשית קצירכם", וראה רש"י שם כי הכוונה לעשירית האיפה, שכך היתה נקראת, כמו שנאמר (שמות טז, יח) "וימודו בעומר", וראה גם למעלה פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה. ולפי שהעומר בא משעורים, לא יצא משלשה סאין אלא עשרון אחד בלבד. אבל משתי הלחם, שהן מחיטים, יצאו שני עשרונים משלושה סאין (גמרא שם עו:). 68) שם ושם במשנה. "ואילו הי"ג נפות, היתה כל אחת דקה מחבירתה על הסדר, ודע שאם לא הפליגו בניפוי או שלא הוציא משלושה סאין (אלא הוציא עשרון מב' סאים או מד' סאין) לא פסל, ואין כל אלו אלא למצוה" (רבינו בפיה"מ שם עו:). 69) כלומר, מה שנשאר יותר על העשרון, נפדה ויוצא לחולין (שם סו. במשנה). 70) שם במשנה. לפי שחיוב חלה היינו גלגול דעיסה, וגלגול של זו ביד הדיוט הוא, לאחר שנפדה" (רש"י). 71) כחכמים (החולקים על ר"ע) שם במשנה, הסוברים שחיוב מעשר חל בשעת מירוח, ומירוח של זה היה ביד הקדש, ומירוח הקדש פוטר מן המעשרות. 72) בפ"ג מהלכות מעשר הלכה כה, ופ"ו מהלכות ביכורים הלכה ג. 73) ראה משנה סוטה יד. "מנחת העומר אף־על־פי שהיא באה מן השעורים, היא היתה באה גרש", ומפרש רש"י "בשעורין מובחר שבו מנופה בשלוש עשרה נפה, כעין סולת חיטים". 74) ראה משנה מנחות סז: משום שנאמר (ויקרא ב, טו) "ונתת עליה שמן", וראה למעלה פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז, ופ"ב הלכה ח, לכל עשרון צריך לוג אחד. 75) כלומר ביום (פירוש המשנה שם). 76) ראה מנחות שם במשנה. משום שנאמר (שם) "ושמת עליה לבונה מנחה היא". 77) ראה בפי"ב מהלכות מעשה הקרבנות שם, כי כל המנחות טעונות קומץ לבונה. 78) ראה במשנה שם סז: וסא. משום שנאמר (שם כג, יא) "והניף את העומר לפני ה'", וראה למעלה פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. 79) שנאמר (שם) "לפני ה'" שהוא במזרח, ראה למעלה פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, ולהלן פ"ח הלכה יא. 80) ראה למעלה פ"ט שם הלכה ז. וראה מנחות סא. במשנה. 81) ראה מנחות שם, ופי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. 82) ראה בהלכות מעשה קרבנות שם. 83) שם סז: במשנה, משום שנאמר (שם ב, טז) "והקטיר הכהן את אזכרתה", ואזכרה זו קומץ. 84) שם במשנה. 85) ראה בהלכות מעשה הקרבנות שם הלכה ט. 86) משום דתדיר קודם (כסף־משנה). 87) כאן מתחיל ענין חדש, ואין זה מוסב למה שלמעלה, שהרי "העומר קודם לכבש הבא עמו" (להלן פ"ט הלכה ט), באופן שהעומר אחר המוסף, והכבש אחרי העומר ולפני התמיד של בין הערבים. וראה בכסף־משנה ולחם־משנה. 88) ראה למעלה פ"א הלכה ג, כי אין שוחטין קרבן אחר תמיד של בין הערביים, לפי שנאמר אצל תמיד של בין הערביים (ויקרא ו, ה) והקטיר עליה חלבי השלמים, ודרשו חכמים: "עליה השלם כל הקרבנות כולם".

יג. אָסוּר לִקְצֹר[89] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[90] מִין מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי תְּבוּאָה[91] קֹדֶם לִקְצִירַת הָעֹמֶר[92], שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית קְצִירְכֶם - שֶׁיִּהְיֶה תְּחִלָּה לְכָל הַנִּקְצָרִים[93]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָצִיר שֶׁרָאוּי לְהָבִיא מִמֶּנּוּ עֹמֶר; אֲבָל בֵּית הַשְּׁלָחִין[94] שֶׁבָּעֲמָקִים[95], הוֹאִיל וְאֵינוֹ רָאוּי לְהָבִיא מִמֶּנּוּ[96] - קוֹצְרִין אוֹתוֹ מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר[97], אֲבָל לֹא יִגְדֹּשׁ[98].

89) משנה במנחות ע. ובחלה פ"א משנה א. 90) אבל בחוץ לארץ מותר, לפי שאין מביאין משם (ראה למעלה הלכה ה). וראה להלן, כי גם בבית השלחין שבעמקים, מותר לקצור (הר המוריה). 91) שהם חיטים, שעורים, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. 92) אף־על־פי שבענין אכילת חדש, כתב רבינו (פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב) שאסור עד שיקרב העומר – קצירה אינה אסורה אלא לפי קצירת העומר, וראה כסף־משנה ולחם־משנה ו'תוספות יום טוב' בחלה שם. 93) סיפרא אמור פרשה י הלכה ג. 94) ארץ יבשה שצמאה למים, והתבואה גדלה בה בהשקאה. 95) כלומר, נוסף להיותה ארץ צמאה, היא גם בעמק, שהתבואה הגדלה בה אינה משובחת. 96) כלומר, לכתחלה אין מביאין ממנו, ראה מנחות פה. במשנה "אין מביאין וכו' ולא מבית השלחין – ואם הביא כשר". וראה גם למעלה פ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה יב. ואע"פ ששם שנינו "אין מביאין – מבית השלחין", ומשמע אף אלה שאינם בעמקים, ואילו כאן לא התירו אלא בית השלחין שבעמקים – יתכן כי מן התורה מותר אפילו בבית השלחין שאינו בעמקים, מאחר שאין מביאין ממנו, אבל חכמים אסרו גם אם אינו בעמקים, ראה תוספות מנחות סח. ד"ה קוצרים. 97) משנה שם עא. "קוצרים בית השלחין שבעמקים". ובגמרא שם "תניא, ר' בנימין אומר, כתוב אחד אומר (ויקרא שם) וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר, וכתיב (שם) ראשית קצירכם אל הכהן. הא כיצד, ממקום שאתה מביא אי אתה קוצר, ממקום שאי אתה מביא אתה קוצר", וראה גם בסיפרא אמור פרשה י הלכה ג שהטעם שאין מביאים מבית השלחין שבעמקים הוא ממה שנאמר "קצירכם" – "קצירכם של כולכם", וראה קרית ספר כאן. 98) כלומר לא יעשה גדיש לצורך דישה (פירוש

המשנה שם). שדווקא קצירה התירו שאם לא יקצרוה מיד אפשר שתיפסד. אבל להגדיש, שאין שום הפסד אם ימתין עד אחר הפסח – לא התירו (ראה רע"ב ותפארת ישראל מנחות פ"י משנה ח).

יד. תְּבוּאָה שֶׁהִשְׁרִישָׁה[99] קֹדֶם הָעֹמֶר[100] - הָעֹמֶר מַתִּירָהּ[101]; וְאִם לָאוּ[102] - אָסוּר לְקָצְרָהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָסוּר לְאָכְלָהּ עַד שֶׁיָּבוֹא הָעֹמֶר הַבָּא[103].

99) כלומר נזרעה וגם נשרשה. וראה בשו"ע יורה־דעה סימן רצג סעיף ג ובמפרשים שם, כי זמן השרשה הוא ארבעה עשר יום. 100) היינו קודם הבאת העומר (רש"י בבבא מציעא נו: ותפארת ישראל במנחות פ"י משנה ז). ויש מפרשים קודם קצירת העומר (רע"ב שם. וראה בתוספות הגרע"א שם). ועיין במנחות ע: וראה להלן. 101) משנה שם ע. [היינו אם השרישה לפני קצירת העומר – מותרת אף בקצירה, ואם השרישה אחרי הקצירה ולפני ההבאה – מותרת רק באכילה. וראה להלן]. 102) שלא השרישו אלא לאחר העומר. 103) שם. משום שנאמר (שמות כג, טז) "אשר תזרע בשדה", משעה שנזרע ונשרש בשדה (שם עא. וראה ברע"ב ובקרית ספר) וראה באור־שמח שפירש דעת רבינו שהכל תלוי באיסור אכילה, ואם נשרשה לפני ההקרבה ואחר הקצירה – שמותרת באכילה – מותרת גם הקצירה, וראה למעלה.

טו. תְּבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ[104] - מֻתָּר לִקְצֹר מִמֶּנָּה[105] לְהַאֲכִיל לִבְהֵמָה[106]. וְקוֹצְרִין[107] מִפְּנֵי הַנִּטִּיעוֹת שֶׁלֹּא יִפָּסְדוּ[108]. וְקוֹצְרִין לְפַנּוֹת מָקוֹם לְבֵית הָאֹבֶל[109] אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ[110]; שֶׁנֶּאֱמַר: קְצִירְכֶם - וְלֹא קְצִיר מִצְוָה[111].

104) כלומר, שלא נגמר השליש האחרון לגמר בישולו (רבינו בפירוש המשנה שם, וראה בתפארת ישראל שם). 105) לפני העומר. 106) משנה שם עא. לפי דברי ר' יהודה. ומשום שכל לשחת (=לאכילת בהמה) לאו קציר הוא (רע"ב). 107) לפני העומר. 108) האילנות. משנה שם עא. "וקוצרין מפני הנטיעות", והוא שיכוון בשעת קצירה להתרחק מהאילנות כדי שלא (יפסיק) [יפסידו] (פירוש המשנה שם). והתירו כן משום שתבואה זו אינה ראויה לעומר. ראה במשנה מנחות פה. שאין מביאין לא מבית השלחין ולא משדה אילן, וממקום שאי אתה מביא – אתה קוצר (ראה למעלה הלכה יג. ועיין ברש"י שם לפי פירוש אחד, שקוצר מפני הנטיעות שלא יהא איסור כלאים. ולדעת רבינו פ"א מהלכות כלאים הלכה ו שאין זה איסור, הוכרח לפרש פירוש אחר, כנ"ל). 109) שם במשנה. והיינו לעשות מקום פנוי לישב ברחבה לברך ברכת רחבה הנזכרת במסכת כתובות (ח:) אחינו המיוגעים וכו' (רש"י שם). 110) שם במשנה: "וקוצרין וכו' מפני ביטול בית המדרש", "לעשות להם מקום לישב התלמידים" (רש"י). 111) שם עב. בגמרא, ולכן התירו לקצור לטובת בית האבל ובית המדרש, שהוא קציר מצוה.

טז. וְאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לִקְצֹר[112] - לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָן כְּרִיכוֹת[113] כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִין, אֶלָּא יַנִּיחֵם צְבָתִים צְבָתִים[114].

112) כמבואר למעלה הלכה טו. 113) אלומות גדולות. 114) אגודות קטנות. שם עא. במשנה "לא יעשה אותן כריכות, אבל מניחן צבתים", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "וצבתים הן האגודות הקטנות, ומקבצין קצתם לקצתם ועושין מהן אלומות גדולות, והן נקראין כריכות". ולפי זה גם צבתים וגם כריכות היו קשורות, אבל דעת רש"י שם כי כריכות הם אלומות קשורות, וצבתים הם אלומות שאינן קשורות, ובגמרא שם עב. "מאי טעמא, דכמה דאפשר לא טרחינן".

יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[115], שֶׁאֵין מְבִיאִין מִנָּחוֹת וְלֹא מִנְחַת נְסָכִים[116] וְלֹא בִּכּוּרִים[117] מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם הַבָּאַת הָעֹמֶר, וְאִם הֵבִיא - פָּסוּל. וְלֹא יָבִיא[118] קֹדֶם לַהַבָּאַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[119].

115) למעלה פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ט. 116) [היינו הסולת (ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א) האסורה מחמת חדש. אבל היין הרי אינו אסור]. 117) ביכורים לא נזכרו בהלכות איסורי מזבח שם. ויתכן כי כללם רבינו בכלל מנחות (מעשה רוקח שם). וביכורים היינו ביכורי דגן, שאסורים מחמת איסור חדש. ראה בגמרא שם וברש"י ובהגהות וחידושי הרש"ש. 118) כלומר, מן החדש. 119) ראה בהלכות איסורי מזבח שם הלכה י. וכל הלכה זו היא במשנה מנחות סה: "אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר, ואם הביא פסול. קודם לשתי הלחם לא יביא, ואם הביא כשר".

יח. וְכָל הַמַּקְרִיב מִנְחָה מִן הֶחָדָשׁ תְּחִלָּה - מְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ[120].

120) ברייתא במנחות עה: ובברכות לז: "היה עומד ומקריב מנחות בירושלים, אומר ברוך שהחיינו וקיימנו", ומפרש רש"י מנחות שם "כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחות מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, אומר כהן שהחיינו".

יט. תְּבוּאָה שֶׁזְּרָעָהּ אַחַר שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר וּקְצָרָהּ אַחַר שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה - חֲרֵי זוֹ סָפֵק[121] אִם מְבִיאִין מִמֶּנָּה מִנָּחוֹת לְכַתְּחִלָּה טֶרֶם הַבָּאַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, הוֹאִיל וּתְבוּאָה זוֹ עָבַר עָלֶיהָ הַבָּאַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּקְצִירַת הָעֹמֶר, אוֹ אֵין מְבִיאִין עַד שֶׁיָּבִיאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַחַר הַבָּאַת הָעֹמֶר שֶׁל שָׁנָה אַחַת.

121) זוהי בעיא שלא נפשטה במנחות סח: .

כ. וְכֵן[122] תְּבוּאָה[123] שֶׁהָיְתָה בַּקַּרְקַע[124] וְחָנְטוּ עָלֶיהָ אוֹ הֵנֵצוּ עָלִים שֶׁלָּהּ כְּשֶׁהֵבִיאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם - חֲרֵי זֶה סָפֵק, אִם הֲנֵצַת הֶעָלִין אוֹ חֲנָטָתָן כְּמוֹ הַשְּׁרָשָׁה[125] וְהֲתָרָה לְהָבִיא מִמֶּנָּה מִנָּחוֹת, אוֹ אֵינָהּ חֲשׁוּבָה הַשְּׁרָשָׁה. לְפִיכָךְ לֹא יָבִיא[126], וְאִם הֵבִיא - הֲרֵצָה[127].

122) בעיא של רמי בר חמא במנחות סט. ולא נפשטה,

ועלתה בתיקו. ורוצה לומר, כשם שנסתפקו בגמרא במה שלמעלה הלכה יט, כמו כן נסתפקו במה שלפנינו. 123) רש"י שם פירש שהמדובר בפירות האילן, ולענין ביכורים. אבל רבינו מפרשה בחמשת מיני דגן, ולענין מנחות, וראה להלן. 124) [כלומר, מונחת בקרקע בלי השרשה, וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ה, ובכסף־משנה שם. והמדובר כשזרעה לפני העומר והשרישה אז, שהעומר התירה, ושוב יצאה מן הארץ עם שרשיה בשכבר נראו סימני חניטה או הנצה בעלים שלה, ראה להלן]. 125) [כלומר, אם נאמר שיציאתה מן הקרקע, כשהיא ממשיכה להיות חונטת או מניצה – ביטלה ההשרשה, או מכיון שהיא ממשיכה לחנוט ולהניץ, הרי היא כממשיכה גם להיות מושרשת. וראה להלן]. 126) [לענין איסור חדש במדינה, גם כן יש כאן ספק, שאם יציאתה ביטלה השרשתה, בוודאי שהיא נאסרה, ואינה מותרת עד שיבוא העומר הבא (וכן נראה בהלכות מאכלות אסורות שם, שלא נסתפקו אלא בהביאה שליש לפני העומר, ועקרה ושתלה מחדש לאחר העומר, אבל בהשרשה לבד לפני העומר – נאסרה אם נעקרה אחר העומר ושתלה מחדש), אלא שכיון שספק בידינו אם בטלה ההשרשה – מעמידים אותה בחזקת היתר, שהרי היה עליה שם היתר עם הבאת העומר, ואין אתה יכול לאסרה מספק (אבל צ"ע בהלכות מאכלות אסורות שם). אבל לענין מנחות שלא היה עליה עוד שם היתר, שהרי הספק נתעורר לפני הבאת שתי הלחם – אין להתירה מספק]. 127) [אף־על־פי שלענין מנחות לא היה לה עוד היתר, ואם כן היה לנו לאסרה מספק לענין זה, גם מטעם חדש שלפני העומר (ראה למעלה), ובכל זאת הורצה בדיעבד, שכן פסק רבינו בכל הספקות בדיני הקרבנות, ראה להלן פ"ח הלכה ג, ולמעלה פ"ד מהלכות איסורי מזבח הלכה יב, ופ"ו שם הלכה יג. וראה במרכבת המשנה, באבן האזל, ובגן שאול להרב חנניה שאול בלשונות הרמב"ם דפוס שאלוניקי דף ט ע"ב, מה שהאריכו בזה].

1 **כא. וְהַקּוֹצֵר קֹדֶם קְצִירַת הָעֹמֶר[128] - אֵינוֹ לוֹקֶה[129],**
2 **וְהַקָּצִיר כָּשֵׁר[130].**

128) ראה למעלה הלכה יג ש"אסור לקצור וכו' קודם לקצירת העומר". 129) שאין בזה לאו מפורש, אלא לאו הבא מכלל עשה בלבד: "ראשית קצירכם" (הר המוריה). 130) לאכלו אחר שיקריב העומר. כן מוכח ממה שאמר ר"ש בן לקיש (מנחות ה.) "מנחת העומר שקמצה שלא לשמה, כשרה, ושיריה אין נאכלין (משום איסור חדש. רש"י), עד שתביא מנחת העומר אחרת, ותתירנה" – הרי שדבר הנקצר לפני העומר – אינו אסור באכילה, שהרי נתברר שעומר זה לא היה עומר, ואם כן הרי נקצר לפני קצירת העומר הכשר (אור שמח).

3 **כב. מִצְוַת עֲשֵׂה לִסְפֹּר שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימוֹת מִיּוֹם**
4 **הֲבָאַת הָעֹמֶר[131], שֶׁנֶּאֱמַר: וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת**
5 **הַשַׁّבָּת שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת. וּמִצְוָה לִמְנוֹת הַיָּמִים עִם**
6 **הַשָּׁבוּעוֹת[132], שֶׁנֶּאֱמַר: תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם. וּמִתְּחִלַּת**
7 **הַיּוֹם מוֹנִין, לְפִיכָךְ מוֹנֶה בַּלַּיְלָה מִלֵּיל שִׁשָּׁה עָשָׂר**
8 **בְּנִיסָן[133].**

131) ראה בספר המצוות, עשה קסא. 132) מנחות סו. ראש השנה ה. וחגיגה יז: "מצוה למימני יומא, ומצוה למימני שבועי", וראה בספר המצוות שם שמבאר רבינו כי אינן שתי מצוות נפרדות (=מצוה אחת למנות ימים, ומצוה אחרת למנות שבועות), אלא הן מצוה אחת, למנות הימים עם השבועות. 133) שנאמר (ויקרא כג, טו) "תמימות תהיינה", וראה מנחות שם: "אימתי אתה מוצא שבע שבתות תמימות, בזמן שאתה מתחיל לימנות מבערב". וכן הוא בסיפרא אמור פרק יב הלכה ו, וראה במגילה כא.

9 **כג. שָׁכַח וְלֹא מָנָה בַּלַּיְלָה - מוֹנֶה בַּיּוֹם[134]. וְאֵין**
10 **מוֹנִין אֶלָּא מֵעֹמֶד[135], וְאִם מָנָה מִיּשֵׁב - יָצָא[136].**

134) נראה שיש ללמוד מן המשנה במנחות עא. "מצוותו לקצור בלילה, ואם נקצר ביום כשר", ובגמרא שם סו. אמרו: "איתקש ספירה לקצירה" (מעשה רוקח). וכן פסק בה"ג, ראה תוספות שם סו. ד"ה זכר למקדש, וראה גם תוספות מגילה כ: ד"ה כל הלילה, ושו"ע או"ח סימן תפט סעיף ז, ובאור שמח כאן. 135) כתב הר"י בן גיאת שזה קבלת מפי רבותינו, והסמיכוהו על מה שנאמר (דברים טז, ט) "מהחל חרמש בקמה", אל תקרא "בקמה" אלא "בקומה". ובזוהר פרשת תצוה כתב סוד הדבר, למה צריך למנות מעומד (כסף־משנה). וראה ברא"ש פסחים פ"י סימן מא, ובהגהות הגרי"ב שם. ומקור הדבר בספר לקח טוב שם. 136) זה פשוט, שהרי כמה כרכורים כרכרו למצוא סמך שצריך לכתחילה מעומד (הר המוריה).

11 **כד. מִצְוָה זוֹ[137] עַל כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל[138], וּבְכָל מָקוֹם**
12 **וּבְכָל זְמָן[139]. וְנָשִׁים וַעֲבָדִים פְּטוּרִין מִמֶּנָּה[140].**

137) של ספירת העומר, בניגוד לספירת שמיטין ויובלות, שאינה אלא על בית־דין, ראה בפ"י מהלכות שמיטה ויובל הלכה א. 138) שנאמר (ויקרא כג, טו) "וספרתם לכם", ואמרו בברייתא (שם סה:) "שתהא ספירה לכל אחד ואחד". 139) ואף בזמן הזה היא מצוה מן התורה "שלא תלה הספירה בהקרבת העומר" (קרית ספר). וכן נשמע שם סו. שרק אמימר סובר שהיא זכר למקדש, אבל לשאר החכמים נראה שהיא מדאורייתא (ראה כסף־משנה והר המוריה כאן). 140) משום שהיא מצות־עשה שהזמן גרמא, ונשים ועבדים פטורים מכל מצות־עשה שהזמן גרמא (וראה ב'ספר המצוות לעם' שם, ובהערה קג).

13 **כה. וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּכָל לַיְלָה[141]: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ**
14 **אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל**
15 **סְפִירַת הָעֹמֶר - קֹדֶם שֶׁיִּסְפֹּר. מָנָה וְלֹא בֵּרֵךְ - יָצָא,**
16 **וְאֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ[142].**

141) "פשוט הוא שמברכין עליה, כדרך שמברכין על כל המצוות" (כסף־משנה). 142) "פשוט הוא, שברכות אינן מעכבות" (כסף־משנה).

יום חמישי כ' ניסן ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) ביאר בו רבינו כמה קרבנות מקריבים בחג השבועות, וסדר שתי הלחם.

1 א. בְּיוֹם חֲמִשִּׁים מִסְּפִירַת הָעֹמֶר הוּא חַג הַשָּׁבוּעוֹת,
2 וְהוּא עֲצֶרֶת. וּבַיּוֹם הַזֶּה מַקְרִיבִין מוּסָף כְּמוֹ מוּסַף
3 רֹאשׁ חֹדֶשׁ: שְׁנֵי פָּרִים וְאַיִל וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, כֻּלָּם
4 עוֹלוֹת, וּשְׂעִיר חַטָּאת. וְאֵלּוּ הֵן הַקָּרְבָּנוֹת הָאֲמוּרוֹת
5 בְּחוּמַשׁ הַפְּקוּדִים, וְהֵם מוּסַף הַיּוֹם. וְעוֹד מְבִיאִין
6 יָתֵר עַל הַמּוּסָף בַּיּוֹם הַזֶּה מִנְחָה חֲדָשָׁה - שְׁתֵּי
7 הַלֶּחֶם; וּמַקְרִיבִין עִם הַלֶּחֶם פַּר וּשְׁנֵי אֵילִים וְשִׁבְעָה
8 כְּבָשִׂים, הַכֹּל עוֹלוֹת, וּשְׂעִיר חַטָּאת, וּשְׁנֵי כְּבָשִׂים
9 זֶבַח שְׁלָמִים. וְאֵלּוּ הֵן הַקָּרְבָּנוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּחֻמַּשׁ
10 וַיִּקְרָא. נִמְצָא הַקָּרֵב בְּיוֹם זֶה יָתֵר עַל שְׁנֵי הַתְּמִידִין:
11 שְׁלֹשָׁה פָּרִים וּשְׁלֹשָׁה אֵילִים וְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים,
12 הַכֹּל עֶשְׂרִים בְּהֵמָה עוֹלוֹת, וּשְׁנֵי שְׂעִירֵי חַטָּאוֹת
13 נֶאֱכָלִים, וּשְׁנֵי כְּבָשִׂים שְׁלָמִים נֶאֱכָלִים.

14 ב. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אֵינָן בָּאִין אֶלָּא מִן הָאָרֶץ וּמִן הֶחָדָשׁ,
15 שֶׁנֶּאֱמַר: מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה וְגוֹמֵר. לֹא
16 מָצְאוּ חָדָשׁ - יָבִיאוּ מִן הָעֲלִיָּה.

17 ג. חִטִּים שֶׁיָּרְדוּ בֶּעָבִים - יֵשׁ בָּהֶם סָפֵק, אִם אֲנִי
18 קוֹרֵא בָּהֶם 'מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם' אוֹ אֵינָם 'מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם';
19 לְפִיכָךְ לֹא יָבִיא, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר. וְכֵיצַד הָיוּ
20 עוֹשִׂין? מְבִיאִין שָׁלֹשׁ סְאִין חִטִּין חֲדָשׁוֹת, וְשָׁפִין
21 אוֹתָן וּבוֹעֲטִין בָּהֶם כְּדֶרֶךְ כָּל הַמִּנְחוֹת, וְטוֹחֲנִין אוֹתָן
22 סֹלֶת, וּמְנַפִּין מֵהֶן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת מְנֻפָּה בִּשְׁתַּיִם
23 עֶשְׂרֵה נָפָה. וְהַשְּׁאָר נִפְדֶּה וְנֶאֱכָל לְכָל אָדָם, וְחַיָּב
24 בְּחַלָּה וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

25 ד. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁהֵן מִן הֶחָדָשׁ - צְרִיכִין לָבוֹא
26 עִשָּׂרוֹן מִכָּל סְאָה וּמֶחֱצָה, וּמְנַפִּין אוֹתָן בִּשְׁתַּיִם
27 עֶשְׂרֵה נָפָה. וְלֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁהוּא בָּא מִן הַיִּשָּׁן - דַּי
28 לוֹ בְּאַחַת עֶשְׂרֵה נָפָה, וְהוּא בָּא עִשָּׂרוֹן מִכָּל סְאָה.
29 אֲבָל הָעֹמֶר, שֶׁהוּא בָּא מִן הַשְּׂעוֹרִים חֲדָשׁוֹת - אֵינוֹ
30 בָּא מִן הַמֻּבְחָר, אֶלָּא מִשָּׁלֹשׁ סְאִין וּבְשָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
31 נָפָה.

32 ה. וְכֵלָן, אִם רִבָּה בְּמִדַּת הַסְּאִין שֶׁבָּאִין מֵהֶן אוֹ מִעֵט
33 - כָּשֵׁר.

34 ו. וְלוֹקְחִין שְׁנֵי הָעֶשְׂרוֹנוֹת וְלָשִׁין אוֹתָן אַחַת אַחַת,
35 וְאוֹפִין אוֹתָן אַחַת אַחַת.

36 ז. וְלִישָׁתָן וַעֲרִיכָתָן - בַּחוּץ, וַאֲפִיָּתָן בִּפְנִים, כְּכָל
37 הַמִּנְחוֹת.

38 ח. וְאֵין עֲשִׂיָּתָן דּוֹחֶה יוֹם טוֹב, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר
39 שַׁבָּת, אֶלָּא אוֹפִין אוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב. שֶׁנֶּאֱמַר:
40 הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם; 'לָכֶם' - וְלֹא לַגָּבוֹהַּ.

41 ט. הָיָה עֶרֶב יוֹם טוֹב שַׁבָּת - אוֹפִין אוֹתָן מֵעֶרֶב
42 שַׁבָּת; וְנֶאֱכָלוֹת בַּשְּׁלִישִׁי לַאֲפִיָּתָן, שֶׁהוּא יוֹם טוֹב.
43 וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁהֵם חָמֵץ, וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? מֵבִיא
44 שְׂאוֹר מִמָּקוֹם אַחֵר וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הָעִשָּׂרוֹן, וּמְמַלֵּא
45 הָעִשָּׂרוֹן סֹלֶת וּמְחַמְּצוֹ בְּאוֹתוֹ הַשְּׂאוֹר.

46 י. וּמְרֻבָּעוֹת הֵן. אֹרֶךְ כָּל חַלָּה שִׁבְעָה טְפָחִים,
47 וְרָחְבָּהּ אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְגָבְהָהּ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת.

48 יא. כֵּיצַד הֲנָפַת הַלֶּחֶם עִם שְׁנֵי כִּבְשֵׂי הַשְּׁלָמִים?
49 מֵבִיא שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים וּמְנִיפָם בְּעוֹדָן חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר:
50 וְהֵנִיף אֹתָם תְּנוּפָה. וְאִם הֵנִיף זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה
51 בִּפְנֵי עַצְמוֹ - יָצָא. וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֲטִין אוֹתָן וּמַפְשִׁיט,
52 וְלוֹקֵחַ חָזֶה וָשׁוֹק מִכָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם וּמַנִּיחָן בְּצַד
53 שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי יָדָיו מִלְּמַטָּן וּמְנִיף הַכֹּל
54 כְּאֶחָד בַּמִּזְרָח בִּמְקוֹם כָּל הַתְּנוּפוֹת, מוֹלִיךְ וּמֵבִיא
55 מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. וְאִם הֵנִיפָן אֶחָד אֶחָד - יָצָא. וְאַחַר
56 כָּךְ מַקְטִיר אֲמוּרֵי שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים, וּשְׁאָר הַבָּשָׂר נֶאֱכָל
57 לַכֹּהֲנִים. וְכֵן שְׁתֵּי הַחַלּוֹת - נוֹטֵל כֹּהֵן גָּדוֹל אַחַת
58 מֵהֶן, וְהַשְּׁנִיָּה מִתְחַלֶּקֶת לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת. וּשְׁתֵּיהֶן
59 נֶאֱכָלוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם וַחֲצִי הַלַּיְלָה, כִּבְשַׂר קָדְשֵׁי
60 קָדָשִׁים.

61 יב. שָׁחַט שְׁנֵי כְּבָשִׂים עַל אַרְבַּע חַלּוֹת: אִם אָמַר
62 יִקְדְּשׁוּ שְׁתַּיִם מִתּוֹךְ אַרְבַּע - מוֹשֵׁךְ שְׁתַּיִם מֵהֶן
63 וּמְנִיפָן, וְהַשְּׁאָר פּוֹדִין אוֹתָן בִּפְנִים וְנֶאֱכָלִין בַּחוּץ
64 כִּשְׁאָר הַחֵלִין; וְאִם לֹא הִתְנָה - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם.

65 יג. שָׁחַט אַרְבָּעָה כְּבָשִׂים עַל שְׁתֵּי חַלּוֹת - מוֹשֵׁךְ
66 שְׁנַיִם מֵהֶם וְזוֹרֵק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, וּמֵנִיף הַשְּׁנַיִם
67 הַנִּשְׁאָרִים הַכְּשֵׁרִים עִם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם.

68 יד. שְׁתֵּי הַחַלּוֹת מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, וּשְׁנֵי הַכְּבָשִׂים
69 מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. מֵת אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אוֹ בָּרַח אוֹ
70 נַעֲשָׂה טְרֵפָה - יִקַּח זוּג לַשֵּׁנִי. שָׁחַט אֶחָד לִשְׁמוֹ -
71 יִקַּח לוֹ זוּג.

72 טו. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם מְעַכְּבִים אֶת הַכְּבָשִׂים, וּשְׁנֵי
73 הַכְּבָשִׂים אֵינָן מְעַכְּבִים אֶת הַלֶּחֶם. וְאִם הוּנְפוּ עִם
74 הַכְּבָשִׂים - מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה; וְאִם אָבַד הַלֶּחֶם -
75 יֹאבְדוּ הַכְּבָשִׂים, וְאִם אָבְדוּ הַכְּבָשִׂים - יֹאבַד הַלֶּחֶם,
76 וְיָבִיאוּ לֶחֶם אַחֵר וּכְבָשִׂים אֲחֵרִים.

77 טז. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן בְּלֹא כְּבָשִׂים -

כֵּיצַד עוֹשִׂין בָּהֶן? יוּנְפוּ וּתְעַבֵּר צוּרָתָן וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִמְצְאוּ כְּבָשִׂים לַשָּׁנָה הַבָּאָה וְיָבִיאוּ לֶחֶם בְּלֹא כְּבָשִׂים. הַפָּר וּשְׁנֵי הָאֵילִים וְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים וְהַשָּׂעִיר הַבָּאִים בְּיוֹם זֶה בִּגְלַל הַלֶּחֶם אֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַלֶּחֶם, וְלֹא הַלֶּחֶם מְעַכְּבָן.

יז. שְׁנֵי פָּרִים שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם וּפַר הַבָּא בִּגְלַל הַלֶּחֶם - אֵינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה.

יח. אַיִל שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם וּשְׁנֵי אֵילִים הַבָּאִין בִּגְלַל הַלֶּחֶם - אֵינָן מְעַכְּבִין (זֶה אֶת זֶה).

יט. שִׁבְעָה כְּבָשִׂים שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים הַבָּאִים בִּגְלַל הַלֶּחֶם - אֵינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. וְאִם נִשְׁחֲטוּ כֻּלָּן - מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה.

כ. הַתְּמִידִין אֵינָם מְעַכְּבִין אֶת הַמּוּסָפִין, וְלֹא הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין אֶת הַתְּמִידִין; וְלֹא הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וְלֹא מִנְיַן הָעוֹלוֹת כֻּלָּן מְעַכֵּב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁלֹּא מָצְאוּ אֶלָּא שִׁשָּׁה כְּבָשִׂים - מַקְרִיבִין שִׁשָּׁה. אֲפִלּוּ לֹא מָצְאוּ אֶלָּא אֶחָד - מַקְרִיבִין אוֹתוֹ. בֵּין בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים בֵּין בִּימֵי הַמּוֹעֲדוֹת וְהַשַּׁבָּתוֹת. וְאֵינָן חַיָּבִין לְהַקְרִיב הַשְּׁאָר לְמָחָר אוֹ לְמוֹעֵד אַחֵר, אֶלָּא כָּל קָרְבַּן צִבּוּר שֶׁעָבַר זְמַנּוֹ - בָּטֵל קָרְבָּנוֹ. לֹא מָצְאוּ אֶלָּא שְׁנֵי כְּבָשִׂים, אִם יַקְרִיבוּ אוֹתָן לְמוּסַף הַיּוֹם אֵין לָהֶן תְּמִידִין לְמָחָר - הֲרֵי הַדָּבָר שָׁקוּל; אִם הִקְרִיבוּם לְמוּסַף הַיּוֹם - הִקְרִיבוּ, וְאִם רָצוּ לְהַנִּיחָם לְמָחָר לִתְמִידִין - יַנִּיחוּ.

יום שישי כ"א ניסן ה'תשע"ו

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) בו ביאר רבינו הקרבנות שמקריבים באחד בתשרי, ואם חל בשבת מה דינו, ודין תדיר ושאינו תדיר, ודין תדיר ומקודש.

א. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי[2] מַקְרִיבִין מוּסַף הַיּוֹם[3] פַּר וְאַיִל וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, הַכֹּל עוֹלוֹת[4], וּשְׂעִיר חַטָּאת[5] הַנַּאֲכֶלֶת. וְזֶה מוּסַף הַיּוֹם יָתֵר עַל מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ הַקָּרֵב בְּכָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ[6]. לְפִיכָךְ, אִם חָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - הָיוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה מוּסָפִין: מוּסַף שַׁבָּת, וּמוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּמוּסַף הַיּוֹם.

2) שהוא ראש השנה. 3) ואף שלפעמים היו עושים גם במקדש שני ימים - לא היו מקריבין מוסף כי אם יום אחד. 4) שנאמר (במדבר, א־ב) "ובחודש השביעי באחד לחודש מקרא קודש וגו' ועשיתם עולה לריח ניחוח לה' פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים". 5) שנאמר (שם שם, ה) "ושעיר עזים אחד חטאת לכפר עליכם. 6) שנאמר (שם שם, ו) "מלבד עולת החודש ומנחתה וגו'".

ב. וְכֵיצַד סִדּוּר הַקְרָבָתָן? מוּסַף שַׁבָּת תְּחִלָּה, וְאַחֲרָיו מוּסַף הַחֹדֶשׁ, וְאַחֲרָיו מוּסַף יוֹם טוֹב[7]; שֶׁכָּל הַתָּדִיר מֵחֲבֵרוֹ - קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ[8]. וְכֵן כָּל הַמְקֻדָּשׁ מֵחֲבֵרוֹ - קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ[9]. הָיָה לְפָנָיו תָּדִיר וּמְקֻדָּשׁ[10] - יַקְדִּים אֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיִּרְצֶה.

7) ראש־השנה. שם במשנה והיינו שלא יביאו לכהן מוספי ראש חודש לפני שהקריבו מוספי שבת, וכמו כן לא יביאו לכהן מוספי יום טוב לפני שהקריבו מוספי ראש חודש שאם הביאום תחילה, הרי במוספי יום טוב וראש חודש, ישנן גם חטאות ויצטרך להקריב חטאת של ראש חודש ויום טוב לפני העולות של שבת ושל ראש חודש, שהרי חטאות קודמות לעולות. 8) ולמדו כן ממה שנאמר "מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה" לימא קרא "מלבד עולת הבקר" ולשתוק, ו"אשר לעולת התמיד" מיותר, ללמד על כל תדיר שהוא קודם. ושבת תדירה יותר מראש חודש, וראש חודש תדיר יותר מראש השנה. 9) אין זה המשך ממה שלמעלה, אלא הוא דין חדש, לעניין שדם חטאת קודם לדם עולה ואברי עולה קודמים לאימורי חטאת וכו'. 10) כגון דם עולת תמיד, שהוא תדיר, ודם חטאת, שהוא מקודש.

ג. עָבַר אוֹ שָׁכַח וְשָׁחַט אֶת שֶׁאֵינוֹ תָּדִיר[11] אוֹ הַפָּחוּת בִּקְדֻשָּׁה תְּחִלָּה[12] - מַקְרִיבוֹ, וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֵט אֶת הַתָּדִיר אוֹ אֶת הַמְקֻדָּשׁ[13].

11) לפני זה שהוא תדיר. 12) כלומר, לפני המקודש יותר. 13) שאם ימתין ולא יזרוק דמו, אלא ישחוט את התדיר או את המקודש וגם יזרק דמו, יש חשש שמא יקרוש הדם בינתיים.

ד. וְאִם נִשְׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[14] - יִהְיֶה זֶה מְמָרֵס בַּדָּם[15] עַד שֶׁיִּזְרֹק דַּם הַתָּדִיר אוֹ דַם הַמְקֻדָּשׁ.

14) לאו דווקא כאחד, אלא אפילו אם עבר ושחט התדיר או המקודש אחר ששחט שאינו תדיר ושאינו מקודש, לפני שזרק את הדם. 15) "פירוש ממשמש בו ומניעו כדי שלא יקרוש".

ה. דַּם הַחַטָּאת קוֹדֵם לְדַם הָעוֹלָה[16], מִפְּנֵי שֶׁדַּם הַחַטָּאת מְכַפֵּר[17]. אֵיבְרֵי עוֹלָה קוֹדְמִין לְאֵמוּרֵי חַטָּאת[18], מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָה כֻּלָּהּ לָאִשִּׁים[19]. דַּם חַטָּאת וְאֵיבְרֵי עוֹלָה - אֵי זֶה שֶׁיִּרְצֶה יַקְדִּים[20]. וְכֵן דַּם עוֹלָה וְאֵמוּרֵי חַטָּאת[21], אוֹ דַם עוֹלָה וְדַם אָשָׁם[22] - אֵי זֶה שֶׁיִּרְצֶה יַקְדִּים.

16) אם שניהם שחוטין ועומדין ליזרק. ואפילו שחט קודם העולה, דם החטאת קודם לזריקה. 17) ואילו העולה אינה אלא דורון לה'. 18) כלומר אם נזרקו דם שניהם. זבחים פט. במשנה: כל המקודש מחברו קודם את חברו. דם החטאת קודם לדם העולה מפני שהוא מרצה", כלומר,

"מכפר על חייבי כריתות הצריך ריצוי גדול" (רש"י שם). 19) ואילו בחטאת רק האימורים נקטרים על המזבח והבשר נאכל ולפיכך יש בעולה צד ריבוי קדושה. ומצד כפרה אין החטאת קודמת, שהרי אין כפרה אלא בדם ולא בהקטרת אימורים. 20) שדם חטאת יש לו מעלה שמכפר, ואיברי עולה יש להם מעלה שהם כליל לאישים. 21) ששניהם אין בהם מעלה עצמית, אלא הם באים מכח מעלה: דם העולה אינו מכפר אבל הוא בא מכח כליל, ואימורי חטאת אף הם אינם מכפרים ואינם כליל אלא הם באים מכח מכפר ואף זו בעיא שם ולא נפשטה. 22) גם זו בעיא שם שלא נפשטה, שמא דם עולה קודם, שבא מכח כליל, ולעומת זה דם אשם אינו בא מכח כליל וגם הכפרה שלו אינה ככפרת דם חטאת, שהרי אין דמו נזרק ארבע מתנות על ארבע קרנות כדם חטאת, או אולי דם האשם קודם, שסוף סוף יש בו כפרה יותר מבדם עולה.

ו. חַטָּאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה[23], אֲפִלּוּ חַטַּאת הָעוֹף קוֹדֶמֶת לְעוֹלַת בְּהֵמָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה - בִּנְיַן אָב לְכָל חַטָּאת שֶׁהִיא קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה[24] הַבָּא עִמָּהּ. וְכֵן בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה - מַפְרִישׁ הַחַטָּאת תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הָעוֹלָה[25].

23) כלומר, שחיטת חטאת קודמת לשחיטת עולה. 24) שם צ. אמרו: "והקריב את אשר לחטאת ראשונה מה תלמוד לומר שאין תלמוד לומר ללמד שתקרב ראשונה שהרי כבר נאמר (שם, שם, י) ואת השני יעשה עולה, אלא זה בנה אב לכל חטאות שיקדמו לעולות הבאות עמהן בין חטאת העוף לעולת העוף בין חטאת בהמה לעולת בהמה ואפילו בין חטאת העוף לעולת בהמה". 25) שם פט. במשנה "חטאת העוף קודמת לעולת העוף, וכן בהקדשה", "רוצה לומר כי בשעה שיפריש קרבנותיו אומר הרי זו חטאת ואחר כך אומר הרי זו עולה". וכן הוא בתוספתא שם פרק י "חטאת העוף קודמת לעולת העוף בהקרבה, אף בהפרשה לא יאמר זה לעולתי וזה לחטאתי, אלא אומר זה לחטאתי וזה לעולתי".

ז. בְּקָרְבְּנוֹת הֶחָג[26] אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא קְרֵבִין עַל סִדֶּר הַכָּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר: כְּמִשְׁפָּטָם[27]. כֵּיצַד? בַּתְּחִלָּה פָּרִים, וְאַחֲרֵיהֶם אֵילִים, וְאַחֲרֵיהֶם כְּבָשִׂים, וְאַחֲרֵיהֶם שְׂעִירִים, אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׂעִירִים חַטָּאת וְכָל אֵלּוּ שֶׁקָּדְמוּ אוֹתָן עוֹלוֹת. וְכֵן בִּשְׁגִגַת צִבּוּר בַּעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁהֵן מְבִיאִין פַּר עוֹלָה וּשְׂעִיר חַטָּאת[28] - הַפַּר קוֹדֵם, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: כַּמִּשְׁפָּט. וּפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ[29] קוֹדֵם לְפַר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר[30]. וּפַר הֶעְלֵם[31] קוֹדֵם לְפַר עֲבוֹדָה זָרָה[32]. וּפַר עֲבוֹדָה זָרָה קוֹדֵם לַשָּׂעִיר שֶׁלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהַפַּר עוֹלָה וְהַשָּׂעִיר חַטָּאת, שֶׁכָּךְ הוּא סֵדֶר הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה. שְׂעִיר עֲבוֹדָה זָרָה[33] קוֹדֵם לִשְׂעִיר נָשִׂיא[34], שֶׁהַנָּשִׂיא יָחִיד[35]. וּשְׂעִיר נָשִׂיא קוֹדֵם לִשְׂעִירַת יָחִיד[36]. וּשְׂעִירַת יָחִיד קוֹדֶמֶת לְכִבְשָׂהּ[37], אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם חַטָּאת; שֶׁהַשְּׂעִירָה רְאוּיָה לָבוֹא עַל הַכְּרִיתוֹת[38] שֶׁמְּבִיאִין עֲלֵיהֶם חַטָּאת, וְהַכִּבְשָׂה אֵינָהּ בָּאָה עַל שִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה[39].

26) חג הסוכות. 27) "ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפטם". 28) שנאמר (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה לריח ניחוח לה' ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר עזים אחד לחטאת". 29) כי כהן המשיח שעבר בשגגה על אחת מחייבי כריתות (חוץ מעבודה זרה) - מביא פר לחטאת. 30) ראה להלן שם פרק י"ב הלכה א, כי אם שגגו בית דין הגדול בהוראה, ושגגו העם בהוראתן ועשו העם אחת מחייבי כריתות (חוץ מעבודה זרה), מביאין כל השבטים ביחד שנים עשר פרים לחטאת, וכל פר מהן נקרא פר העלם דבר של ציבור. 31) דבר של ציבור, שהיא חטאת. 32) שהיא עולה. 33) כלומר ציבור ששגגו בעבודה זרה, שמביאים פר לעולה ושעיר עזים לחטאת. 34) ראה בפרק א מהלכות שגגות הלכה ד, כי נשיא שחטא בשגגה באחת מחייבי כריתות (חוץ מעבודה זרה) מביא שעיר לחטאת. 35) ושעיר עבודה זרה הוא של ציבור. 36) ראה בהלכות שגגות שם כי הדיוט ששגג באחת מכל חייבי כריתות בין בעבודה זרה ובין בשאר מצוות - מביא שעירת עזים. וראה בהוריות שם "שעיר נשיא קודם לשעירת יחיד מאי טעמא האי מלך והאי הדיוט". 37) כלומר, שניים ששגגו ואחד הביא שעירה ואחד הביא כבשה - הכבשה קודמת. ראה בהלכות שגגות שם כי אם שגג באחת מכל המצוות (חוץ מעבודה זרה) מביא כבשה או שעירה. 38) כלומר, ראוייה לבוא על כל חייבי הכריתות ששגגו, ובכללם גם על שגגת עבודה זרה, ראה הלכות שגגות שם כי על שגגת עבודה זרה מביא היחיד שעירת עזים. 39) אלא על שגגת שאר כל המצוות.

ח. אֲפִלּוּ חַטַּאת הָעוֹף שֶׁל יוֹלֶדֶת קוֹדֶמֶת לְכִבְשָׂהּ[40]. חַטָּאת קוֹדֶמֶת לְאָשָׁם, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָהּ נִתָּן עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת וְעַל הַיְסוֹד[41]. וְכָל חַטָּאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה קוֹדְמִין לְכָל הָאֲשָׁמוֹת, חוּץ מֵאֲשַׁם מְצֹרָע[42], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּא עַל יְדֵי הֶכְשֵׁר[43]. הָאָשָׁם קוֹדֵם לַתּוֹדָה וּלְאֵיל נָזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. תּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר[44] קוֹדְמִים לִשְׁלָמִים[45], מִפְּנֵי שֶׁהֵן נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד וּטְעוּנִין לֶחֶם[46]; וְהַתּוֹדָה קוֹדֶמֶת לְאֵיל נָזִיר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבָּעָה מִינֵי מִנְחָה[47]. שְׁלָמִים קוֹדְמִין לִבְכוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן טְעוּנִין מַתַּן שְׁתַּיִם שֶׁהֵן כְּאַרְבַּע, וּטְעוּנִין סְמִיכָה וּתְנוּפָה וּנְסָכִים[48]. הַבְּכוֹר קוֹדֵם לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה, מִפְּנֵי שֶׁקְּדֻשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם, וְנֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים בִּלְבַד[49]. הַמַּעֲשֵׂר[50] קוֹדֵם לְעוֹפוֹת[51], מִפְּנֵי שֶׁהוּא זֶבַח[52], וְיֵשׁ בּוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים - דָּמוֹ וְאֵמוּרָיו[53]. וְהָעוֹפוֹת קוֹדְמִין לִמְנָחוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִינֵי דָמִים[54]. הָרֵי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו חַטַּאת הָעוֹף וּמַעֲשַׂר - הַמַּעֲשֵׂר קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא זֶבַח. הָיוּ שָׁם חַטַּאת הָעוֹף וּמַעֲשַׂר וְעוֹלַת בְּהֵמָה, הוֹאִיל וְעוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲשֵׂר[55] וְחַטַּאת הָעוֹף קוֹדֶמֶת לְעוֹלַת בְּהֵמָה -

מַקְרִיב חַטַּאת הָעוֹף תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הָעוֹלָה, וְאַחַר כָּךְ הַמַּעֲשֵׂר.

40) כלומר, לכבש (זכר) שלה. 41) כלומר, החטאת דמה ניתן על ארבע קרנות המזבח. ומפורש בה בתורה שהשיריים נשפכים על יסוד המזבח ואילו האשם דמו ניתן שתי מתנות שהן ארבע, ולא נאמר בו מפורש ששייריו נשפכים ליסוד, אלא נלמד מדרשה. 42) כי קרבנות המצורע הם: שני כבשים, אחד לעולה ואחד לאשם, וכבשה לחטאת. 43) משנה בזבחים צ: "כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר", "ועניין להכשיר שהוא מתקן האדם ומשלים טהרתו והוא מה שנאמר ולקח הכהן מדם האשם ונתן על תנוך". 44) משנה שם פט. "אשם קודם לתודה ואיל נזיר מפני שהוא קדשי קדשים". כלומר האשם הוא קדשי קדשים, ואילו התודה ואיל נזיר, שניהם קדשים קלים. וקדשי קדשים עדיפים מקדשים קלים. 45) כי בשלמי יחיד ישנם שלושה מינים: האחד הוא הבא בלא לחם כגון שלמי חגיגה ושלמי שמחה וזהו הנקרא שלמים. השני, שלמים הבאים עם לחם בנדר או נדבה וזהו הנקרא תודה. והשלישי, שלמים שמקריב הנזיר ביום מלאת נזרו והם באים עם לחם וזהו הנקרא איל נזיר. 46) כלומר, השלמים אינם באים עם לחם ונאכלין שני ימים ולילה אחד, ואילו התודה ואיל נזיר טעונין לחם, שיש בזה עדיפות על השלמים, וכמו כן הם נאכלין רק ליום ולילה, ויש גם בזה עדיפות כי הם דומים בכך לחטאת ואשם ושלמי צבור שהם קדשי קדשים ונאכלים ליום ולילה. 47) כלומר, ארבעה מיני חלות, עשר חמץ, ושלושים מצה והם: עשר מהם מאפה תנור, עשר רקיקים ועשר מורבכת, ואילו איל נזיר מביא רק שני מיני חלות, עשרה רקיקין משוחין בשמן ועשר חלות לותת הסולת שלהן בשמן. 48) וראה בפרק ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יז שהבכור אינו טעון אלא שפיכה אחת כנגד היסוד, ושם פרק ג הלכה ו שאין בו סמיכה, ושם פרק ב הלכה ב שאינם טעונים נסכים אלא עולה ושלמים בלבד. 49) ואילו מעשר בהמה נאכל לבעלים ואין קדושתו מרחם. 50) מעשר בהמה. 51) ואף על פי שקרבן העוף הוא קדשי קדשים, שהרי הוא חטאת או עולה - מעשר הבהמה קודם מפני שהוא זבח. 52) כלומר שנזבח בסכין, ואילו עוף נמלק בצפורן, וזביחה בסכין חשובה יותר שהרי הוא נעשה בכל הקרבנות אף בקדשי קדשים, וזבחים חשובים מפני שמצוותם מרובה, שכל הקרבנות באין מהן (רש"י שם במשנה). 53) כלומר, יש במעשר שני דברים שהם קדשי קדשים: דמו ואימוריו. אבל חטאת העוף אין למזבח ממנה אלא דמה. 54) ומיני דמים כפרתן מרובה (רש"י שם) "דהיינו שבאין מכל הקרבנות, וגם כי בו נפש החי ודמיון יתר לנפש האדם". 55) שהעולה כולה לגבוה.

ט. הֵרֵי שֶׁהָיוּ מִינֵי בְּהֵמָה הַרְבֵּה מִמִּין קָרְבָּן אֶחָד[56] - כֵּיצַד הֵן קְרֵבִין? הַפָּרִים קוֹדְמִין לָאֵילִים, שֶׁכֵּן נִתְרַבּוּ בַנְּסָכִים[57]. וְאֵילִים קוֹדְמִין לִכְבָשִׂים, שֶׁכֵּן נִתְרַבּוּ בַנְּסָכִים[58]. וּכְבָשִׂים קוֹדְמִין לִשְׂעִירִים, שֶׁכֵּן נִתְרַבּוּ בְּאֵמוּרִים; שֶׁבִּכְלַל אֵמוּרֵי כְּבָשִׂים הָאַלְיָה, וְאֵין בִּשְׂעִירִים אַלְיָה. הָעֹמֶר קוֹדֵם לַכֶּבֶשׂ הַבָּא עִמּוֹ, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם קוֹדְמִין לִשְׁנֵי כְּבָשִׂים. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר הַבָּא בִּגְלַל הַיּוֹם[59] קוֹדֵם לְדָבָר הַבָּא בִּגְלַל הַלֶּחֶם[60].

56) שהיו כולם עולות, או כולם חטאות וכו'. 57) שהרי לפר מביא שלושה עשרונים סולת בלול בחצי ההין שמן וחצי ההין יין לנסך, ואילו לאיל שני עשרונים סלת בלול בשלישית ההין שמן ויין לנסך שלישית ההין. 58) שהרי לאיל מביא שני עשרונים סולת בלול בשלישית ההין שמן, ויין לנסך שלישית ההין. ואילו לכבש מביא עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין. 59) שהם העומר ושתי הלחם. 60) שהם הכבש הבא עם העומר והכבשים הבאים עם שתי הלחם.

י. מִנְחַת הָאִישׁ קוֹדֶמֶת לַמִּנְחַת הָאִשָּׁה[61]. מִנְחַת חִטִּים[62] קוֹדֶמֶת לְמִנְחַת שְׂעוֹרִים[63]. מִנְחַת חוֹטֵא קוֹדֶמֶת לְמִנְחַת נְדָבָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בָּאָה עַל חֵטְא. מִנְחַת נְדָבָה וּמִנְחַת סוֹטָה - אֵי זוֹ שֶׁיִּרְצֶה מֵהֶם יַקְדִּים[64].

61) וכגון שהקרבנות שווים, אבל אם קרבן האשה משובח יותר כגון שהאשה מביאה פר והאיש מביא איל - קרבן האשה קודם. 62) כגון מנחת חוטא, כי מנחת נדבה ומנחת סוטה, אי זו שירצה יקדים. 63) מנחת סוטה. מקור דבר זה בתוספתא שם, והטעם בזה משום שחטים ישנן בכל המנחות, ואילו שעורים אינן אלא בעומר ובמנחת סוטה. 64) שם צ. בעייא שלא נפשטה, אם מנחת נדבה קודמת מפני שהיא טעונה שמן ולבונה, או שמנחת סוטה קודמת, שהיא באה לברר עוון. וראה למעלה הלכה ב־ה, ובפרק ח הלכה כ שדעת רבינו בבעייא שלא נפשטה, כי איזה שירצה יקדים.

יא. מְנָחוֹת קוֹדְמִין לְיַיִן[65], וְהַיַּיִן קוֹדֵם לַשֶּׁמֶן[66], וְהַשֶּׁמֶן קוֹדֵם לַלְּבוֹנָה[67], וּלְבוֹנָה קוֹדֶמֶת לַמֶּלַח[68], וּמֶלַח קוֹדֵם לָעֵצִים[69]. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁבָּאוּ כֻּלָּן כְּאֶחָד; אֲבָל הַבָּא רִאשׁוֹן - קָרֵב רִאשׁוֹן, וְהַבָּא אַחֲרוֹן - קָרֵב אַחֲרוֹן[70].

65) שהרי מתנדב אדם יין לחוד בפני עצמו. 66) אם התנדב שמן בפני עצמו. משום שיין מנסכו כולו על גבי השיתין, ואילו שמן פסק כשמואל דקומצו והשאר נאכל לכהנים. 67) שמתנדב אדם לבונה בפני עצמה. 68) היינו, התנדב מלח בפני עצמו שכשם שיין ושמן הבאים בחובה באים נדבה כמו כן מלח הבא בחובה בא נדבה. 69) משום שמלח נקרא קרבן בתורה (=על כל קרבנך תקריב מלח, ויקרא ב, יג) ואילו עצים לא נקראו קרבן אלא בכתובים דנאמר (נחמיה י, לה) "על קרבן העצים". 70) ונראה שזה מוסב על כל מה שלמעלה, ובכלל זה גם מנחת האיש והאשה.

יב. כָּל הַקּוֹדֵם בְּהַקְרָבָה - קוֹדֵם בָּאֲכִילָה[71].

71) וזה מוסב על כל אלה שהם בני אכילה, כגון חטאת לאשם, אשם לתודה ותודה לשלמים ושלמים לבכור.

יג. הָיוּ לְפָנָיו שְׁלָמִים שֶׁל אֶמֶשׁ[72] וּשְׁלָמִים שֶׁל יוֹם[73] - שֶׁל אֶמֶשׁ קוֹדְמִין[74], שֶׁהֲרֵי קָרֵב זְמַנָּן[75]. שְׁלָמִים שֶׁל אֶמֶשׁ וְחַטָּאת אוֹ אָשָׁם שֶׁל יוֹם - חַטָּאת וְאָשָׁם קוֹדְמִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[76], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

72) כלומר, שנקרבו אתמול. 73) שנקרבו היום. 74) משנה שם, והיינו שקודמין לאכילה. 75) כלומר, זמנם של אמש באכילה, אינו אלא היום, ואילו של היום נאכלין גם היום וגם בלילה שלאחריו וגם ביום המחרת. ולכך של אמש קודמין. 76) ואינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, ולפנים מן הקלעים, ולפיכך הם עלולים יותר לבוא לידי נותר אף על פי שהם נאכלים ליום ולילה, אבל שלמים של אמש, אף על פי שזמנם מוגבל עד הלילה, אינם עלולים לבוא לידי נותר, לפי שהם נאכלים בכל העיר ולכל אדם.

יום ש"ק כ"ב ניסן ה'תשע"ו

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר בו הקרבנות שמקריבין ביום הכיפורים ובחג הסוכות, ושכל ימי חג הסוכות מנסכים מים על גבי המזבח.

א. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מַקְרִיבִין מוּסָף כְּמוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה[2]: פַּר וָאַיִל[3], וְאַיִל זֶה נִקְרָא אֵיל הָעָם[4], וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, כֻּלָּן עוֹלוֹת[5], וּשְׂעִיר חַטָּאת[6], וְהוּא נֶאֱכָל[7] לָעֶרֶב[8].

2) ראה למעלה פ"ט הלכה א. 3) שנאמר (במדבר כט, ז-ח) "ובעשור לחודש השביעי הזה וגו' והקרבתם עולה לה' ריח ניחוח, פר בן בקר אחד איל אחד, כבשים בני שנה שבעה תמימים". 4) שנאמר (ויקרא טז, ה) "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעולה". וכדעת רבי (יומא ע:) שאיל הבא משל ציבור האמור בפרשת אחרי-מות (ויקרא שם) הוא האיל האמור בחומש הפקודים (במדבר שם), ולא כר' אלעזר בר' שמעון (שם) הסובר ששני אילים הם. וכן כתב להלן בפ"א מהלכות עבודת יום-הכיפורים הלכה א: "ואיל הבא משל ציבור האמור בפרשת אחרי-מות, והוא האיל האמור בחומש הפקודים בכל המוסף. והוא הנקרא איל העם". 5) במדבר שם. 6) שנאמר (שם, שם, יא) "שעיר עזים אחד חטאת" והוא נעשה בחוץ, ראה בהלכות עבודת יום-הכיפורים שם. 7) ראה למעלה פ"ז הלכה ב, ופ"ח הלכה א, ובהלכות עבודת יום-הכיפורים שם. 8) כלומר במוצאי יום-כיפור. משנה במנחות צט: . וראה גם בהלכות עבודת יוה"כ שם.

ב. וְעוֹד מַקְרִיבִין הַצִּבּוּר שְׂעִיר חַטָּאת[9], וְהוּא נִשְׂרָף[10], שֶׁבֶן זוּגוֹ[11] שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ[12].

9) נוסף לשעיר החטאת של מוסף, הנאכל, המוזכר למעלה הלכה א. והוא מה שנאמר (ויקרא שם, ה-ט) "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת וגו' ונתן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל". 10) שנאמר (שם שם, כז) "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש", וראה למעלה פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טז. ולהלן הלכות עבודת יום-הכיפורים שם. 11) אין זה טעם למה נשרף, אלא הוא מוסב על התחלת הדברים "ועוד מקריבין שעיר חטאת", וכאילו היה כתוב: "ועוד מקריבין הציבור שעיר חטאת, שבן זוגו שעיר המשתלח, והוא נשרף". וראה בהלכות מעשה הקרבנות שם. 12) לעזאזל, כמו שנאמר (שם שם, י) "והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל, יעמד חי לפני ה' וגו' לשלח אותו לעזאזל המדברה".

ג. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת מַקְרִיבִין מוּסַף הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים, כֻּלָּן עוֹלוֹת[13], וּשְׂעִיר חַטָּאת[14] נֶאֱכָלֶת[15]. וְכֵן כָּל יוֹם וָיוֹם מִשִּׁבְעַת יְמֵי הֶחָג מַקְרִיבִין שְׁנֵי אֵלִּים וְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים וּשְׂעִיר חַטָּאת[16].

13) שנאמר (במדבר כט, יב-יג) "ובחמשה עשר יום לחודש השביעי מקרא קודש וגו' והקרבתם עולה אשה ריח ניחוח לה', פרים בני בקר שלשה עשר, אילים שנים, כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימים יהיו". 14) שנאמר (שם שם, טז) "ושעיר עזים אחד חטאת". 15) ראה למעלה פ"ז הלכה ב, ופ"ח הלכה א. 16) כמפורש בתורה (שם שם, יז-לד).

ד. אֲבָל הַפָּרִים פּוֹחֲתִין אֶחָד אֶחָד בְּכָל יוֹם[17]: בַּשֵּׁנִי מַקְרִיבִין שְׁנֵים עָשָׂר, בַּשְּׁלִישִׁי אַחַד עָשָׂר, עַד שֶׁיִּמָּצֵא קָרְבַּן יוֹם שְׁבִיעִי: פָּרִים שִׁבְעָה, אֵילִים שְׁנַיִם, כְּבָשִׂים אַרְבָּעָה עָשָׂר, הַכֹּל עוֹלוֹת, וּשְׂעִיר חַטָּאת.

17) כמפורש בתורה שם.

ה. בְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת מַקְרִיבִין מוּסַף הַיּוֹם פַּר וָאַיִל וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, כֻּלָּן עוֹלוֹת[18], וּשְׂעִיר חַטָּאת[19]. וְזֶה מוּסָף בִּפְנֵי עַצְמוֹ[20].

18) שנאמר (שם שם, לה-לו) "ביום השמיני עצרת תהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו והקרבתם עולה אשה ריח ניחוח לה', פר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים". 19) שנאמר (שם שם, לח) "ושעיר חטאת אחד". 20) ולא כהמשך מחג הסוכות. וכן אמרו (ראש השנה ד: יומא ג. סוכה מז. מח. וחגיגה יז.) כי "שמיני (=שמיני עצרת) רגל (=חג) בפני-עצמו לענין "פז"ר קש"ב", ואינו כחג הסוכות. והקו"ף של קש"ב, הוא קרבן, כלומר אין קרבנותיו כשאר קרבנות החג.

ו. כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג מְנַסְּכִין אֶת הַמַּיִם[21] עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[22]. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[23]. וְעִם נִסּוּךְ הַיַּיִן שֶׁל תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר[24] הָיָה מְנַסֵּךְ הַמַּיִם לְבַדּוֹ[25].

21) משנה סוכה מב: ולא כר' יהודה שאמר (שם מח:) שמנסך גם בשמיני עצרת. 22) ראה משנה זבחים סג. ותוספתא סוכה פ"ג. 23) כרבי יוחנן בסוכה לד. ועוד. 24) כדברי ר' יוחנן ביומא כו: שאמר: "אין מנסכין מים בחג אלא בתמיד של שחר". ובמשנה סוכה מח. מח: נראה

שהיה מנסך המים בשעה שהוא מנסך היין (לחם־משנה). וכל זה אינו אלא לכתחילה, אבל בדיעבד יצא אף אם לא ניסך היין והמים כאחת, שהרי אם הקדים ניסוך המים בלילה יצא (ראה להלן הלכה ז), ואילו ניסוך היין של הקרבנות אינו אלא ביום, ראה למעלה פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה, ועיין מעשה רוקח. 25) כלומר לא בספל אחד יין ומים, אלא בשני ספלים מיוחדים, אחד ליין ואחד למים. וראה להלן הלכה ז.

ז. וְאִם עֵרָה[26] הַמַּיִם לְתוֹךְ הַיַּיִן אוֹ הַיַּיִן לְתוֹךְ הַמַּיִם וְנִסֵּךְ שְׁנֵיהֶם מִכְּלִי אֶחָד - יָצָא[27]. וְאִם הִקְדִּים נִסּוּךְ הַמַּיִם לַזֶּבַח, אֲפִלּוּ נִסְּכָן בַּלַּיְלָה - יָצָא[28]. וּבְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית הָיָה מְנַסֵּךְ לְמַעְלָה מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ[29], וְהַכֹּל יוֹרֵד לַשִּׁיתִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30]. כֵּיצַד הָיוּ עוֹשִׂין?[31] צְלוֹחִית שֶׁל זָהָב מַחֲזֶקֶת שְׁלֹשָׁה לֶגִין הָיָה מְמַלֵּא אוֹתָהּ מִן הַשִּׁילוֹחַ[32]. הִגִּיעוּ לְשַׁעַר הַמַּיִם[33] - תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ[34]. עָלָה לַכֶּבֶשׁ[35] וּפָנָה לִשְׂמֹאלוֹ[36] וְנוֹתֵן הַמַּיִם מִן הַצְּלוֹחִית לְתוֹךְ הַסֵּפֶל שֶׁהָיָה שָׁם[37]. וּשְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ שָׁם, מַעֲרָבִי הָיָה בּוֹ הַמַּיִם, וּמִזְרָחִי הָיָה בּוֹ הַיַּיִן שֶׁל נֶסֶךְ[38]. וְהָיוּ מְנֻקָּבִין כְּמִין שְׁנֵי חֲטָמִין דַּקִּין[39]. וְשֶׁל מַיִם הָיָה נָקֵב שֶׁלּוֹ דַּק מִשֶּׁל יַיִן, כְּדֵי שֶׁיִּכְלֶה הַמַּיִם עִם הַיַּיִן כְּאֶחָד[40].

26) ערבב. 27) משנה בסוכה מח: "עירה של מים לתוך של יין, ושל יין לתוך של מים, יצא". ומפרש רבינו שנתן מים לתוך היין או היין לתוך המים ונסכן מכלי אחד, ואף כי יין מזוג פסול (כמפורש בבבא בתרא צז: , עיין שם. אבל יש לציין כי רבינו לא הביא דבר זה בחיבורו), אינו פסול אלא רביעית ההין מזוג, דליכא רביעית יין שכתוב ונסכו יין רביעית, רביעית ההין אתה מנסך ולא את המזוג, אבל הכא דאיכא רביעית יין, יצא ידי ניסוך יין ומים (קרית ספר). אבל מלשונו של רש"י שם (ד"ה אתי לאשחורי) נראה שמפרש שהחליף הספלים, כלומר המים שפך לתוך הספל הקבוע של היין, והיין שפך לספל הקבוע של המים, ולא שעירב היין והמים בכלי אחד, וראה ב'תוספות יום טוב' סוכה פ"ד משנה ט, והר המוריה כאן. 28) גמ' תענית ב: "מה ניסוך המים מאורתא", וראה רש"י שם שמביא "ויש ספרים דכתיב בהו, דאמר מר ומנחתם ונסכיהם בלילה אפילו בלילה, דאע"פ מקריבין הקרבנות ביום, יכולין להביא המנחות והנסכים בלילה, ואף האי נמי ניסוך המים יכול לנסך בלילה", ומה שאמרו ביומא כו: אין מנסכין מים בחג אלא בתמיד של שחר (ראה למעלה הלכה ו), היינו שאינו חייב לנסך אלא בתמיד של שחר, אבל אם עשה כן בלילה – יצא ידי חובתו (תוס' שם ד"ה איבעיא). שדווקא נסכים הבאים עם הזבח, נתרבו ממה שנאמר ולנסכיכם ולשלמיכם, אבל נסכים הבאים בפני עצמן, שאינם מתקדשים בשחיטת הזבח – נקרבין בלילה (קרית ספר). וראה בפ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה. 29) ראה למעלה פ"ז מהלכות מעשה קרבנות הלכה י, וראה במשנה זבחים סג. ובתמיד פ"ז משנה ג. 30) למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 31) משנה סוכה מח. 32) "מעיין הוא סמוך לירושלים" (רש"י שם), שנאמר (ישעיה יב, ג) "ושאבתם מים בששון ממעייני הישועה" (גמרא שם מח: לפי פירוש התוספות ד"ה מנא הני מילי). 33) "אחד משערי העזרה נקרא כן, על שם שמכניסין בו (=דרכו) צלוחית של מים של ניסוך בחג" (רש"י שם). 34) הגמרא שם מח: אמרו "מנא הני מילי (שתוקעין ומריעין בשאיבת המים – רש"י שם, אבל התוספות שם מפרשים מנה"מ דבעי מי השילוח) אמר רב עינא, דאמר קרא (ישעיה שם) ושאבתם מים בששון" (לכך תקעו והריעו כדי שתהיה שמחה). 35) כלומר, נושא הצלוחית עלה בכבש שהוא מדרומו של המזבח. 36) אף כי כל העולין למזבח עולין דרך ימין ומקיפין, בניסוך המים (וכן בניסוך היין ועולת העוף) היה פונה לשמאל, כדי שיפגע מיד בקרן דרומית מערבית. שאם היה פונה לימין ומקיף את כל המזבח עד שיגיע לקרן דרומית מערבית, יש חשש שמא יתעשנו המים (ראה למעלה פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יא). 37) כתנא־קמא שם במשנה, ולא כר' יהודה האומר כי הספלים היו של סיד. 38) שם במשנה. 39) שם במשנה. 40) שם במשנה: "ואחד מעובה ואחד דק", ואמרו בגמרא שם כי החוטם שהיה בספל של המים, היה דק יותר מאותו שהיה בספל היין, כי היין עב יותר מן המים (ראה גם בפירוש המשנה שם).

ח. זֶה שֶׁמְּנַסֵּךְ הַמַּיִם הָיוּ אוֹמְרִין לוֹ[41]: הַגְּבַהּ יָדְךָ[42]. שֶׁפַּעַם אַחַת נִסֵּךְ אֶחָד עַל רַגְלָיו, וּרְגָמוּהוּ כָּל הָעָם בְּאֶתְרוֹגֵיהֶן[43]. שֶׁאָמְרוּ צְדוּקִי הוּא, שֶׁהֵן אוֹמְרִין אֵין מְנַסְּכִין מַיִם[44].

41) משנה שם. 42) שכולם יראו איך שהוא מנסך המים לתוך הספל. 43) שהרי הניסוך היה בשחרית (ראה למעלה הלכה ו) בשעת נטילת האתרוג (תפארת ישראל). 44) שהצדוקים אינם מאמינים בתורה שבעל־פה, וניסוך המים אינו מפורש בתורה אלא הלכה למשה מסיני הוא (ראה למעלה הלכה ו).

ט. כְּמַעֲשֵׂהוּ בְּחֹל כָּךְ מַעֲשֵׂהוּ בְּשַׁבָּת[45]. אֶלָּא שֶׁהָיָה מְמַלֵּא מֵעֶרֶב שַׁבָּת[46] חָבִית שֶׁל זָהָב, וְאֵינָהּ מִכְּלֵי הַשָּׁרֵת[47], וּמַנִּיחָהּ בַּלִּשְׁכָּה, וּלְמָחָר מְמַלֵּא מִמֶּנָּה.

45) כל הלכה זו שם במשנה. 46) מן השילוח. 47) שאם ימלאו בחבית שהיא מכלי שרת, גזירה שמא יאמרו לקידוש ידים ורגלים מלאום, ואם כן קדשו ונפסלו בלינה (סוכה נ. דברי ר' ינאי).

י. אִם נִשְׁפְּכָה[48] אוֹ נִתְגַּלְּתָה[49] - מְמַלֵּא מִן הַכִּיּוֹר וּמְנַסֵּךְ.

48) כלומר, נשפכו המים. 49) והיין והמים המגולים פסולים למזבח (משנה שם, ופ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה י), לפי שיש חשש שמא שתה מהם נחש והכניס בהם ארסו, ומכיון שאסורים בשתיה משום חשש סכנה – נפסלו גם למזבח, משום שנאמר (מלאכי א, ח) הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך, אמר ה' צבאות (שם בגמרא, וראה עוד בבבא בתרא צז:).

יא. בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִימֵי הֶחָג הָיוּ אוֹמְרִים שִׁירָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ עַל מוּסַף הַיּוֹם[50]. בָּרִאשׁוֹן מִימֵי חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד הָיוּ אוֹמְרִין: הָבוּ לַה' בְּנֵי אֵלִים[51]. בַּשֵּׁנִי[52] - וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹהִים וְגוֹמֵר[53]. בַּשְּׁלִישִׁי - מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים[54]. בָּרְבִיעִי - בִּינוּ בֹעֲרִים בָּעָם וְגוֹמֵר[55]. בַּחֲמִישִׁי - הֲסִירוֹתִי מִסֶּבֶל שִׁכְמוֹ[56]. בַּשִּׁשִּׁי - יִמּוֹטוּ כָּל מוֹסְדֵי אָרֶץ וְגוֹמֵר[57]. וְאִם חָל שַׁבָּת לִהְיוֹת בְּאֶחָד מֵהֶן - יִמּוֹטוּ יִדָּחֶה[58].

משנה ט) בארבעה פרקים הדבר מתרבה כו' במוצאי החג שבכל שנה מפני גזל מתנות עניים, וגורם קללה לעולם ורעבון שימוטו כל אפסי ארץ" (רש"י שם). 58) כלומר, אם אחד משאת הימים הראשונים של חול המועד חל בשבת, הרי שיר של אותו יום נדחה מפני שיר של שבת, וממילא יוצא כי "ימוטו", שהוא האחרון, נדחה מפני שאמרו באחד בשבת שיר שהיה ראוי לומר אתמול, שאין מדלגין סדר השיר, ובשני שיר של אחד בשבת נמצא האחרון נדחה (רש"י שם).

50) ראה למעלה פ"ג מהלכות כלי המקדש הלכה ב, שהלויים היו אומרים שירה בשעת ניסוך היין על כל עולות הציבור הבאים חובה, וראה גם למעלה פ"ו מהלכות אלו הלכות ה-ז. 51) תהלים כט. מכאן עד סוף ההלכה היא ברייתא בסוכה נה. והיינו "כל המזמור על שם שהיום תחילת שמחת בית השואבה, דהיינו כבוד ועוז. ובאותו מזמור קול ה' על המים, על שם ניסוך המים" (רש"י שם). 52) של חול המועד. 53) תהלים נ. "כל המזמור דברי כבושין הן לנאספין לעזרה למצות החג ושמחים בשמחת החג, ומוכיחם מה לך לספר חוקי, כלומר למה לך לבוא לבית זה עם שאר עמי, אם אינך חוזר בתשובה וכו'" (רש"י שם) 54) תהלים צד. מהפסוק מי יקום, שהוא פסוק טז עד סוף הפרק. "מפני שפרשת מי יקום לי, מדברת על צרותן שהיו משועבדין בבית שני תחת מלכי פרס ומלכי יון ומלכי רומי, ואף־על־פי־כן אינם נמנעים מלשמח שמחת מלכם, ומתפללין מי יקום לנו להצילנו מן המריעים האלה, לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי, אם אמרתי מטה רגלי וגו' שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו, כלומר, אף לפי צרותינו אין אנו נמנעים מלבוא להשתעשע בתנחומיך וכו' עד סוף המזמור" (רש"י שם). 55) תהלים צד, עד פסוק טז. וכרב ספרא (סוכה שם), ואף כי "בינו בוערים" הוא החלק הראשון של המזמור, ו"מי יקום לי עם מרעים" הוא החלק השני – מקדימים את החלק השני ומאחרים את החלק הראשון, "מפני שעכשיו זמן מתנות עניים שהוא זמן אסיף, זמן לקט שכחה ופאה ומעשר עני, וכשמגיעין ימים האחרונים שהן קרובים לפרוש ולשוב לבתיהם, קורין לפניהם להוכיחם שיעשרו כראוי, ואף־על־פי שהמעשרות בצנעה, ולא יאמרו מי רואנו ומי יודיענו, לכך אומר "בינו בוערים בעם", שאומרים בלבם מי יגיד מעשינו, הנוטע אוזן הלא ישמע, אם יוצר עין הלא יביט, היוסר גוים הלא יוכיח וגו' עד מי יקום לי" (רש"י שם). 56) תהלים פא. "דברי תנחומים הן, אם תזכו, בצרה קראת ואחלצך אענך בסתר רעם, אבחנך על מי מריבה וגו' על המים שנידונין עליהן בחג, לפי מה שאני בוחנך אפסוק לך, על שם שמתפללין על הגשמים וצריכים להן, וכתיב במזמור זה אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים, הרחב פיך ואמלאהו, שאשלח לכם ברכה, וסוף המזמור ויאכילהו מחלב חטה וגו'" (רש"י שם). 57) תהלים פב. במזמור, א־לקים נצב בעדת א־ל, ואומרים כל המזמור על שם שכתוב בו עני ורש הצדיקו, אלו מעשרות, שכך הוא נדרש בחולין, צדק משלך ותן לו, בפ' הזרוע (חולין קלד.) לא ידעו ולא יבינו. ומי שאינו נותן לבו להבין לכך, בחשכה יתהלכו זו מיתה, כדתנן באבות (פ"ה

יב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[59], שֶׁכָּל מִשְׁמְרוֹת כְּהֻנָּה עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְכֻלָּן עוֹבְדִין בְּשָׁוֶה בְּרְגָלִים[60]. וּבְחַג הַסֻּכּוֹת הָיָה כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב פַּר אֶחָד אוֹ אַיִל אֶחָד אוֹ שְׂעִיר הַחַטָּאת. אֲבָל הַכְּבָשִׂים - יֵשׁ מִשְׁמָר שֶׁמַּקְרִיב מֵהֶן שְׁנֵי כְּבָשִׂים, וְיֵשׁ מִשְׁמָר שֶׁמַּקְרִיב כֶּבֶשׂ אֶחָד. כֵּיצַד?[61] בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הָיוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר[62]. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב בְּהֵמָה אַחַת מֵהֶם. נִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לִשְׁמוֹנָה מִשְׁמָרוֹת. שִׁשָּׁה מִשְׁמָרוֹת מַקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וּשְׁנֵי מִשְׁמָרוֹת מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בַּשֵּׁנִי הָיוּ שָׁם שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים[63] וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב אֶחָד. נִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לְתִשְׁעָה מִשְׁמָרוֹת. חֲמִשָּׁה מַקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וְאַרְבָּעָה מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ שָׁם אַחַד עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב אֶחָד. נִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לַעֲשָׂרָה מִשְׁמָרוֹת. אַרְבָּעָה מַקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וְשִׁשָּׁה מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בָּרְבִיעִי הָיוּ שָׁם עֲשָׂרָה פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב אֶחָד. נִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לְאַחַד עָשָׂר מִשְׁמָר. שְׁלֹשָׁה מַקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וּשְׁמוֹנָה מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בַּחֲמִישִׁי הָיוּ שָׁם תִּשְׁעָה פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב אֶחָד. נִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לִשְׁנֵים עָשָׂר מִשְׁמָר. שְׁנֵי מִשְׁמָרוֹת מַקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וַעֲשָׂרָה מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ שְׁמוֹנָה פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב אֶחָד. נִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִשְׁמָר. מִשְׁמָר אֶחָד מֵהֶן מַקְרִיב שְׁנֵי כְּבָשִׂים, וּשְׁנֵים עָשָׂר מִשְׁמָר מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בַּשְּׁבִיעִי הָיוּ שָׁם שְׁבְעָה פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. וְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים כְּמִנְיַן הַמִּשְׁמָרוֹת. נִמְצָא כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב בְּהֵמָה אַחַת.

59) למעלה פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה ג. 60) כלומר "כל שיבוא מן הכהנים ברגל ורצה לעבוד, עובד וחולק עמהם, ואין אומרים לו לך עד שיגיע משמרך" (שם הלכה ד). 61) מכאן ועד סוף ההלכה היא משנה בסוכה נה: 62) ראה למעלה הלכה ג. 63) ראה למעלה הלכה ד, כי הפרים פוחתין אחד אחד בכל יום.

יג. וְכָל מִי שֶׁהָיָה מַקְרִיב פַּר הַיּוֹם - לֹא הָיָה מַקְרִיב פַּר לְמָחָר[64], אֶלָּא חוֹזְרִין חֲלִילָה[65]. בַּשְּׁמִינִי[66] חוֹזְרִין לְפַיֵּס כֵּלָּן כְּאֶחָד כִּשְׁאָר הָרְגָלִים[67], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[68].

64) שם במשנה. "שאין המשמרות שהקריבו כבשים אתמול מניחים אותם" (רש"י שם). 65) כסדר שסדרו המשמרות בדברי הימים (א, כד) יהויריב ראשון ואחריו ידעיה וגו', ונמצאו כל המשמרות שונות ומשלשות בהקרבת פרים, חוץ משני משמרות ששונות ואין משלשות (שם בגמרא). 66) בשמיני עצרת. שאין שם אלא פר ואיל ושבעה כבשים ושעיר חטאת, ראה למעלה הלכה ה. 67) כלומר מפיסין בן כל המשמרות, ולא רק בין שתי המשמרות שלא שלשו בחג, ראה שם במשנה "בשמיני חזרו לפיס כברגלים", ופסק רבינו כרבי (שם) הסובר כי היו מפיסין בין כל המשמרות, ולא כחכמים האומרים כי פר הבא בשמיני מפיסין בין שתי המשמרות שלא שלשו בפרי החג, ומשמר העולה בפיס הוא העושה הפר. וראה לחם־משנה טעם פסקו של רבינו. 68) למעלה התחלת הלכה יב, ופ"ד מהלכות כלי המקדש שם. כי כל המשמרות שוות ברגלים.

יד. בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת הָיָה שָׁם מִנְחַת נְסָכִים[69] שֶׁל מוּסָפִין וְשֶׁל תְּמִידִין שִׁשִּׁים וְאֶחָד עִשָּׂרוֹן[70], וְלֹא הָיוּ מְעָרְבִין[71] אוֹתוֹ[72].

69) היא הסולת, ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א, וראה להלן הלכות טו־יז. 70) שהרי שלשה עשר הפרים שמקריבים ביום הראשון (ראה למעלה הלכה ג) היה צורך בשלשים ותשע עשרונים סולת, שהרי לכל פר היו שלשה עשרונים (ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד). ולשני האילים (ראה למעלה הלכה ג) היה צורך בארבעה עשרונים, שהרי לכל איל מביא שני עשרונים (מעה"ק שם). ולארבע עשרה הכבשים (ראה למעלה ה"ג) מביא ארבעה עשר עשרונים, עשרון לכל כבש וכבש (מעה"ק שם), הרי ביחד חמשים ושבעה עשרונים, ואילו על שעיר החטאת אינו מביא נסכים שהרי אין טעון נסכים אלא עולות ושלמים בלבד (ראה מעה"ק שם ה"ב), ונוסף לזה מביא שני עשרונים על שני הכבשים של מוסף של שבת עשרון אחד לכל כבש, ועוד נוסף לזה שני עשרונים לשני כבשי התמידין, הרי ביחד ששים ואחד עשרונים, ראה משנה במנחות קג: ותוספתא שם פי"ב. 71) משנה ותוספתא שם. והטעם הוא משום שיותר מששים עשרון אינם נבללים בכלי אחד, ראה למעלה בפי"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. וראה עוד להלן שאפילו בפחות מששים ואחד אין לבלול כאן. 72) בכסף־משנה: אותם.

טו. וּלְעוֹלָם[73] אֵין מְעָרְבִין[74] נְסָכִים[75], אֶלָּא נִסְכֵּי הַפָּרִים לְבַדָּם, וְנִסְכֵּי הָאֵילִים לְבַדָּם, וְנִסְכֵּי כְּבָשִׂים לְבַדָּם[76], בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת יָחִיד[77].

73) כלומר, אפילו בפחות מששים ואחד עשרון. 74) משנה במנחות קג: וגמרא שם פט: 75) כולל היין והסולת (ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א). 76) אבל פרים ואילים ביחד – אסור לערב, אף־על־פי שבלילתם שוה, שהרי בפר הוא מביא שלשה עשרונים סולת על חצי ההין שמן, היינו ששה לוגין שמן, הרי שני לוגין שמן על עשרון סולת, וגם באילים כן, שהרי מביא עליהם שני עשרונים סולת על שלישית ההין שמן היינו ארבעה לוגין, הרי שני לוגין על עשרון – ולמדו כן ממה שנאמר בחלבים (ויקרא ג, יא) "והקטירו", שלא יערב חלביו של זה בזה (מנחות פט: וראה להלן הלכה טז). והוא־הדין לסולת ושמן של מנחה, שאף הם, הקומץ שלהם נקטר על גבי המזבח. וקל־וחומר שלא יערב נסכי כבשים בשל אילים או בשל פרים, שהרי אין בלילתם שוה, שהפרים והאילים נבללים שני לוגין שמן על כל עשרון סולת, ואילו בכבשים בלילתם רכה יותר, עשרון סולת על שלשה לוגין שמן, והן בולעות זו מזו ונמצאת זו חסירה וזו יתירה (רש"י במנחות קג:). [ונראה מדברי רבינו, שנסכי פרים בפרים, אילים באילים וכבשים בכבשים – אין איסור, וכן נראה מדברי המשנה והגמרא במנחות (שם), וצריך לפרש שהכוונה רק לנסכי יין, שלא נאסרו בתערובת, מן התורה, שהרי אינם על האש, אלא על גבי שיתין (פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א, ושם פט"ז הלכה יד), ורק חכמים אסרו תערובת יין שמא יבוא לערב סולת ושמן (מנחות פט:) לא גזרו אלא במין בשאינו מינו (פרים באילים וכו'), שהרי יש בשני מינים אופן שתערובת פוסלת אפילו בדיעבד, כגון כבשים בפרים שבללם יחד (שם במשנה), ולפיכך גזרו גם בפרים ואילים, אבל במין אחד כגון פרים בפרים וכו' – לא גזרו, שלעולם אין בו פסול בדיעבד. וראה בט"ז ליורה־דעה סימן צא ס"ק א, ומה שאמר אביי (שם פט:) על מה ששנינו במשנה (שם פט.) "מערבין נסכי פרים בנסכי אילים, נסכי כבשים בנסכי כבשים" – "מערבין יינו אם נתערב סלתן ושמנן", זה לא מוסב על פרים באילים, שבהם לא התירו אלא אם כבר נתערב, אבל בכבשים בכבשים מותר לעולם, אפילו לפני שנתערבו, כנ"ל. וראה להלן הלכה יט. ועיין בהר המוריה]. 77) ראה במשנה שם פט. "מערבין נסכי פרים בנסכי אילים, נסכי כבשים בנסכי כבשים, יחיד בשל ציבור, של יום בשל אמש". וראה שם פט: בגמרא כי דין זה הוא לענין יין דוקא, ורק אם כבר נתערבו השמן והסולת (ראה להלן הלכה יח), אבל באופן אחר – אסור, ולא הבדילו בין יחיד לציבור.

טז. וְכָל הַחֲלָבִים שֶׁל קָרְבָּנוֹת, בֵּין קָרְבְּנוֹת צִבּוּר בֵּין קָרְבְּנוֹת יָחִיד[78] - אֵין מְעָרְבִין אוֹתָן זֶה בָּזֶה, אֶלָּא מַקְטִירִין אֵמוּרֵי כָּל קָרְבָּן וְקָרְבָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[79]. וְאִם נִתְעָרְבוּ - מַקְטִיר הַכֹּל כְּאֶחָד[80].

78) כן נראה במנחות שם, וראה למעלה הלכה טו. 79) ברייתא בפסחים סד: ובמנחות פט: ובסיפרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה יד הלכה י, שנאמר (ויקרא ג, יא) "והקטירו", שלא יערב חלביו של זה בזה. וראה גם להלן פ"א מהלכות קרבן פסח הלכה ו. 80) כן מבואר במנחות שם, ממה שמתרץ ר' יוחנן "אם נתערבו קא אמר". הרי שאם נתערבו, מקטירם ביחד. ואף כי התירוץ הזה נדחה – לא מטעם זה נדחה אלא מטעם אחר, אבל הדין דין אמת (הר המוריה).

יז. מְנָחוֹת שֶׁל נְסָכִים[81] שֶׁנִּתְעָרְבוּ זוֹ בָּזוֹ אַחַר שֶׁנִּבְלַל כָּל מִין וָמִין בִּפְנֵי עַצְמוֹ - כְּשֵׁרוֹת[82].

81) היינו סולת, ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 82) [מין במינו, היינו כבשים ופרים או כבשים ואילים, שהם שני מינים בבלילה, שכבשים בלילתם רכה (=שלשה לוגים שמן על עשרון סולת. ראה למעלה הלכה טו), ואילו פרים ואילים בלילתם עבה (=שני לוגים על עשרון, ראה למעלה שם). אבל פרים ואילים הם מין אחד לענין זה, שהרי בלילתם שווה (ראה למעלה שם), ובהם אין צורך שבלילתם תהא לחוד, אלא אם נבללו ביחד – כשרות, וראה להלן. וכן הוא במשנה שם (פט:) "אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים, ואם בללם אלו בפני עצמן וכו' ונתערבו כשירים, אם עד שלא בלל פסול". וראה להלן].

יח. וְכֵיוָן שֶׁנִּבְלְלוּ[83] הַמְּנָחוֹת[84] וְנִתְעָרֵב שַׁמְנָן וְסָלְתָּן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְעָרֵב יַיִן שֶׁלָּהֶן לְכַתְּחִלָּה[85]. וְכֵן אִם הִקְטִיר מְנָחוֹת שֶׁל נְסָכִים כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמָהּ[86] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְעָרֵב הַיַּיִן שֶׁלָּהֶן[87].

83) כאבי במנחות שם, בפירוש המשנה שם. 84) היינו פרים באילים, ראה להלן הלכה יט. 85) אבל אם לא נתערבו שמנן וסולתן של הפרים והאילים, אסור לערב היין לכתחילה (ראה להלן הלכה כ). 86) כלומר שלא נתערבו. 87) שם במנחות פט: "אמר אביי, הכי קאמר מערבין יינן אם נתערב סלתן ושמנן. ויינן לכתחלה לא, והתניא במה דברים אמורים בסולת ושמן, אבל יין מערבין. אלא אמר אביי, הכי קאמר, היכא דהוקטר סלתן ושמנן מערבין יין לכתחילה. היכא דלא הוקטר, אם נתערב סלתן ושמנן מערבין נמי יינן, ואם לאו אין מערבין, דילמא אתי לאיערובי סולת ושמן לכתחילה".

יט. כְּשֶׁמְּעָרְבִים הַיַּיִן שֶׁל נְסָכִים[88] - יֵשׁ לוֹ לְעָרֵב יֵין נְסָכִים שֶׁל אֶמֶשׁ בְּשֶׁל יוֹם, וְשֶׁל יָחִיד בְּשֶׁל צִבּוּר[89]. וּכְשֶׁמְּעָרֵב[90] - מְעָרֵב יֵין נִסְכֵּי פָּרִים בְּיֵין נִסְכֵּי אֵלִּים[91], יֵין נִסְכֵּי כְּבָשִׂים[92] בְּיֵין נִסְכֵּי כְּבָשִׂים; אֲבָל אֵין מְעָרְבִין יֵין נִסְכֵּי כְּבָשִׂים בְּיֵין נִסְכֵּי פָּרִים וְאֵילִים[93].

88) כלומר, כשנתערב שמנן וסולתן, או שהוקטרו בפני עצמן, ראה למעלה הלכה יח. 89) משנה שם פט. "מערבין נסכי פרים בנסכי אילים, נסכי כבשים בנסכי כבשים, של יחיד ושל ציבור, של יום בשל אמש". וכמו שפירשה אביי (שם פט: הובאו דבריו למעלה). ומה שכתב של אמש בשל יום, כלומר אם לא הביא נסכים בקרבן של אמש והביאן היום (ראה למעלה פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יב, כי מביא אדם קרבנו היום, ונסכיו לאחר עשרה ימים, ראה פירוש המשנה במנחות שם). 90) היינו כשנתערבו או הוקטרו, כנ"ל. 91) שבלילתן שוה. ובהם עצמם אין שום אופן שתערובת שמנם וסלתם תפסול אותם בדיעבד, אלא שגזרו בהם מחמת פרים וכבשים, שבהם יש אופן שתערובת שמן וסולת פוסלת אפילו בדיעבד, כגון שנבללו ביחד (ראה למעלה הלכה יז). [ובמין אחד ממש, כגון פרים בפרים, אילים באילים וכבשים בכבשים (וראה בסמוך), לא אסרו אפילו לפני שנתערבו. ובפרים וכבשים שבהם עצמם יש פסול בדיעבד, לא התירו אפילו לאחר שנתערבו, ראה להלן]. 92) [דברים אלו סותרים כל מה שכתבנו למעלה (בסמוך ולמעלה הלכה טו), שבמין אחד ממש לא אסרו אפילו לפני שנתערבו. אולם בדפוסי רומי ווניציאה "מערב נסכי פרים ביין נסכי אילים, ביין נסכי כבשים". והכסף־משנה תיקן: "מערב (יין) נסכי פרים ביין נסכי אילים (יין נסכי כבשים) ביין נסכי כבשים". אבל יש לתקן באופן אחר: "מערב (יין) נסכי פרים ביין נסכי אילים (ואין צורך לומר יין נסכי כבשים) ביין נסכי כבשים", היינו לפי שיין נסכי כבשים ביין נסכי כבשים, מותר אף בלא נתערבו, כנ"ל]. 93) שכיון שבזה יש אופן שפסול אפילו בדיעבד – גזרו יותר. וכן הוא בפירש"י שם ד"ה מערבין, וז"ל: "והא דקתני מציעתא דמתיניתן אבל אין מערבין [נסכי כבשים בנסכי פרים], היינו אפילו (כן צריך להיות) נתערבו סלתן ושמנן". נמצא ששלשה אופנים בענין זה: א' פרים בפרים וכבשים בכבשים, מותר לערב יין אף לפני שעירבו שמן וסולת. ב' פרים ואילים בכבשים, אפילו נתערבו שמן וסולת אסור לערב יין. ג' פרים באילים, אם נתערבו שמן וסולת מותר לערב יין, ואם לאו – אסור.

כ. וּלְעוֹלָם[94] אֵין מְעָרְבִין הַיַּיִן לְכַתְּחִלָּה, אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּתְעָרְבָה הַסֹּלֶת אוֹ אַחַר שֶׁהִקְטִירוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[95].

94) היינו בפרים ואילים, כנ"ל. 95) למעלה הלכה יח, וראה בהר המוריה.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ז־כ"ב ניסן תשע"ו

יום ראשון ט"ז ניסן ה'תשע"ו

מצות עשה ס. מצות לא תעשה ק. צח. מצות עשה סב. מצות לא תעשה צט.

הַמִּצְוָה הַס' —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא כָּל־קָרְבָּן שֶׁנַּקְרִיב מִן־הַבְּהֵמָה בֶּן־שְׁמֹנָה יָמִים וּלְמַעְלָה וְלֹא פָּחוֹת מִזֶּה, וְזוֹ הִיא מִצְוַת מְחֻסַּר זְמַן בְּגוּפוֹ (של הקרבן. להבדיל מ"מחוסר זמן בבעליו" שהוא דין אחר). וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה

יֵרָצֶה לְקָרְבַּן" (ויקרא כב, כז). וּכְבָר נִכְפַּל צִוּוּי זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמְרוֹ: "שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ" (שמות כב, כט). וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת אֶת כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת, קָרְבַּן יָחִיד וְקָרְבַּן צִבּוּר, עַל סוּגֵיהֶם הַשּׁוֹנִים. וּמִמַּה־שֶּׁאָמַר: "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה" — מַשְׁמַע שֶׁקֹּדֶם לָכֵן לֹא יֵרָצֶה. הִנֵּה נִתְבָּרְרָה הָאַזְהָרָה מִלְּהַקְרִיב מִחֵסֶר זְמָן; אֶלָּא שֶׁהוּא לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, וּלְפִיכָךְ אֵין לוֹקִין עָלָיו, שֶׁכֵּן מִי שֶׁהִקְרִיב מִחֵסֶר זְמַן אֵינוֹ לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק 'אוֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ' (חולין פ:), וְשָׁם נֶאֱמַר: "הַנַּח לְמִחֵסֶר זְמַן שֶׁהַכָּתוּב נִתְּקוֹ (מהלאו, ועשאהו) לַעֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרָא (פרשת אמור) וּבְסוֹף זְבָחִים (קיב:).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב" (דברים כג, יט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִמַּסֶּכֶת תְּמוּרָה. וּמִי שֶׁמַּקְרִיב מַשֶּׁהוּ מֵהֶם אַף־עַל־פִּי שֶׁהַקָּרְבָּן פָּסוּל — הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, כְּדִין בַּעַל מוּם.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְّהַקְרִיב שְׂאֹר וּדְבַשׁ (דבר של חמץ או שיש בו מתיקות) לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'" (ויקרא ב, יא). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ" (שם). וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁעִי שֶׁהַמַּקְרִיב שְׂאוֹר וּדְבַשׁ — לוֹקֶה אַחַת וְאֵינוֹ לוֹקֶה שְׁתַּיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם, לְפִי שֶׁכְּבָר נִתְבָּרֵר לָנוּ שֶׁלָּאו שֶׁבִּכְלָלוּת לוֹקִין עָלָיו אַחַת, הַמָּשָׁל בָּזֶה שֶׁהַמַּקְרִיב חָמֵץ לוֹקֶה אַחַת, וְכֵן הַמַּקְרִיב דְּבַשׁ, וְכֵן הַמַּקְרִיב חָמֵץ וּדְבַשׁ כְּאֶחָת.

הַמִּצְוָה הַס"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב מֶלַח עִם כָּל־קָרְבָּן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח" (שם, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרָא (פרשת ויקרא) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמְנָחוֹת (כא.).

הַמִּצְוָה הַצ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב קָרְבָּן בְּלִי מֶלַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ" (שם), כִּי מִשֶּׁהֻזְהִיר מִלְּהַשְׁבִּית הַמֶּלַח מַשְׁמַע שֶׁאָסוּר לְהַקְרִיב תָּפֵל (שאין לו טעם), וְהַמַּקְרִיב אֵיזֶה דָּבָר תָּפֵל — כְּלוֹמַר קָרְבָּן אוֹ מִנְחָה — חַיָּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִזְּבָחִים (כ־כא).

יום שני י"ז ניסן ה'תשע"ו

מצות עשה סג.

מצות לא תעשה קמו. מצות עשה סד.

הַמִּצְוָה הַס"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּמַעֲשֵׂה קָרְבַּן הָעוֹלָה, וְהוּא שֶׁכָּל־קָרְבָּן עוֹלָה שֶׁקָּרַב, בֵּין שֶׁיִּהְיֶה קָרְבַּן יָחִיד אוֹ קָרְבַּן צִבּוּר, יִהְיֶה בְּאֹפֶן כָּזֶה וְכָזֶה. וְהוּא אָמְרוֹ בְּוַיִּקְרָא: "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' וְגוֹ' אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר וְגוֹ'" (ויקרא א, ב־ג).

הַמִּצְוָה הַקמ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מִבְּשַׂר הָעוֹלָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' וְכָל־נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר" (דברים יב, יז), כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר. וּבָא הַפֵּרוּשׁ (ספרי פרשת ראה): "וּנְדָרֶיךָ" — זוֹ עוֹלָה. לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ לְאוֹכֵל עוֹלָה, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים בֵּין לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, בֵּין לִפְנִים מִן־הַקְּלָעִים בֵּין חוּץ לַקְּלָעִים שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. וְלָאו זֶה הוּא הָאַזְהָרָה לְכָל־מוֹעֵל. וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, כְּלוֹמַר: הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר עוֹלָה אוֹ הַנַּהֲנֶה מִשְּׁאָר הַקָּדָשִׁים שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מְעִילָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת מְעִילָה: אִם הוּא מֵזִיד — לוֹקֶה; וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — מַקְרִיב קָרְבַּן מְעִילָה, וּמַחֲזִיר מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וּמוֹסִיף חֹמֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת מְעִילָה. וּבְפֶרֶק ט' מִסַּנְהֶדְרִין (פג.) אָמְרוּ: "הַזִּיד בִּמְעִילָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמִיתָה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּאַזְהָרָה", וְהֵבִיאוּ רַאְיָתָם מֵאָמְרוֹ "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ" (ויקרא כב, ט) אָמְרוּ: "בּוֹ" — וְלֹא בַּמְּעִילָה.

הַמִּצְוָה הַס"ד — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא מַעֲשֵׂה קָרְבַּן חַטָּאת בְּאֹפֶן הַנִּזְכָּר, אֵיזוֹ חַטָּאת שֶׁתִּהְיֶה (בין של יחיד בין של רבים וכו'). וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת וְגוֹ'" (שם ו, יח). וְגַם בֵּאֵר שָׁם בְּוַיִּקְרָא אֵיךְ הִיא נִשְׁחֶטֶת וּמַה־מִּמֶּנָּה נִקְטָר וּמַה־נֶּאֱכָל.

יום שלישי י"ח ניסן ה'תשע"ו

מצות לא תעשה קלט. קיב.

מצות עשה סה.

הַמִּצְוָה הַקל"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרוּ הַכֹּהֲנִים מִלֶּאֱכוֹל בְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים (שדמן נכנס לפנים המקדש), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" (ויקרא ו, כג). וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה — לוֹקֶה. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת צו): "לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" — כֹּל שֶׁהוּא טָעוּן שְׂרֵפָה, לִתֵּן עָלָיו בְּלֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.

הַמִּצְוָה הקי"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַבְדִּיל (להפריד) רֹאשׁ חַטַּאת הָעוֹף בִּשְׁעַת הַמְּלִיקָה (ועליו להשאר תלוי בעור הצואר), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל" (שם ה, ח); וְאִם הִבְדִּיל — פָּסַל. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִזְּבָחִים.

הַמִּצְוָה הס"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא מַעֲשֵׂה

קָרְבַּן אָשָׁם בָּאֹפֶן הַנִּזְכָּר בְּוַיִּקְרָא בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם" (שם ז, א). וּבֵאֵר הַכָּתוּב אֵיךְ קָרֵב וּמַה־מִּמֶּנּוּ נִקְטָר וּמַה־נֶּאֱכָל.

יום רביעי י"ט ניסן ה'תשע"ו

מצות עשה פט.

מצות לא תעשה קמה. קמח. (קמט)*

(*בדפוסים שונים)

הַמִּצְוָה הַפ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לֶאֱכוֹל בְּשַׂר הַקֳּדָשִׁים, כְּלוֹמַר: הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם שֶׁהֵם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם" (שמות כט, לג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): "מִנַּיִן שֶׁאֲכִילַת קָדָשִׁים כַּפָּרָה עַל כָּל־יִשְׂרָאֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי ה'" (ויקרא י, יז), הָא כֵּיצַד? הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין וְיִשְׂרָאֵל מִתְכַּפְּרִין". וּמִתְּנָאֵי מִצְוָה זוֹ שֶׁאֲכִילָה זוֹ שֶׁהִיא מִצְוָה — אֵינָהּ (מדין תורה) אֶלָּא לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת. וְאַחֲרֵי־כֵן תֵּאָסֵר אֲכִילַת אוֹתָהּ הַחַטָּאת אוֹ הָאָשָׁם, וְאֵין אֲכִילָתָהּ מִצְוָה אֶלָּא בַּזְּמַן הַקָּבוּעַ. וּבְרוּר שֶׁגַּם מִצְוָה זוֹ מְיֻחֶדֶת לְזִכְרֵי הַכֹּהֲנִים, וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים, לְפִי שֶׁקְּדְשֵׁי קָדָשִׁים — שֶׁבָּהֶם נֶאֱמַר פָּסוּק זֶה — אֵינָם נֶאֱכָלִים לַנָּשִׁים; אֲבָל שְׁאָר הַקֳּדָשִׁים, כְּלוֹמַר: קָדָשִׁים קַלִּים, נֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, חוּץ מִתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר שֶׁהֵם לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם קָדָשִׁים קַלִּים; וְגַם הַנָּשִׁים אוֹכְלוֹת קָדָשִׁים קַלִּים אֵלּוּ. וְגַם אֲכִילָתָם (של הקדשים קלים על־ידי הכהנים) נִגְרֶרֶת לְמִצְוָה. וְכֵן גַּם הַתְּרוּמָה אֲכִילָתָהּ נִגְרֶרֶת לְמִצְוָה, אֶלָּא שֶׁאֵין אֲכִילַת קָדָשִׁים קַלִּים וּתְרוּמָה כַּאֲכִילַת בְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם. לְפִי שֶׁאֲכִילַת בְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם נִשְׁלֶמֶת בָּהּ כַּפָּרַת הַמִּתְכַּפֵּר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וּבָהֶן נֶאֱמַר הַצִּוּוּי עַל הָאֲכִילָה — מַה־שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לֹא בְּקָדָשִׁים קַלִּים וְלֹא בִּתְרוּמָה — וּלְפִיכָךְ הֵם נִגְרָרִים אַחַר אֵלּוּ וְהָאוֹכְלָם עָשָׂה מִצְוָה. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת קרח): "עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם" (במדבר יח, ז) — "לַעֲשׂוֹת אֲכִילַת קָדָשִׁים בַּגְּבוּלִין (מחוץ למקדש) כַּעֲבוֹדַת מִקְדָּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ: מָה עֲבוֹדַת מִקְדָּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ מִקְדַּשׁ (רוחץ) יָדָיו וְאַחַר־כָּךְ עוֹבֵד, אַף אֲכִילַת קָדָשִׁים בַּגְּבוּלִין מִקַּדֵּשׁ יָדָיו וְאַחַר־כָּךְ אוֹכֵל". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּזְבָחִים.

הַמִּצְוָה הַקמ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לָעֲזָרָה וַאֲפִלּוּ הַכֹּהֲנִים, וְהוּא אָמְרוֹ כָּאן בְּפָסוּק זֶה: "בְּקָרְךָ וְצֹאנְךָ" (דברים יב, יז) כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ, וּבָא הַפֵּרוּשׁ (ספרי פרשת ראה): "בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ" — לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לַקְּלָעִים (כתלי העזרה) שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, וְזֶה לוֹקֶה. וְכֵן גַּם אוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים חוּץ לַחוֹמָה לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּגְמָרָא מַכּוֹת (יז.), לְפִי שֶׁאוֹכֵל כָּל־דָּבָר חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ "לֹא תוּכַל לֶאֱכוֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" קָרֵינָא בֵּיהּ. וּזְכוֹר זֹאת.

הַמִּצְוָה הקמ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ הַזָּר מִלֶּאֱכוֹל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים (חטאות וכדומה), וְהוּא אָמְרוֹ: "וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם" (שמות כט, לג). וְאֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת עַד שֶׁיֹּאכַל בָּעֲזָרָה אַחַר זְרִיקַת דָּמִים.

יום חמישי כ' ניסן ה'תשע"ו

מצות עשה סו.

מצות לא תעשה קמז. מצות עשה סז.

מצות לא תעשה קב. קג. קלח.

הַמִּצְוָה הַס"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא מַעֲשֵׂה זֶבַח הַשְּׁלָמִים בְּאֹפֶן הַנִּזְכָּר בְּאָמְרוֹ: "וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ וְגוֹ'" (ויקרא ג, א). וְאָמַר עוֹד לְהַשְׁלָמַת הַמַּעֲשֶׂה: "וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְגוֹ' אִם עַל־תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ" (שם ז, יא־יב). אַרְבַּעַת הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה — כְּלוֹמַר: מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם וְהַשְּׁלָמִים — הֵם כָּל־מַעֲשֵׂי הַקָּרְבָּנוֹת, לְפִי שֶׁכָּל־קָרְבַּן בְּהֵמָה שֶׁמַּקְרִיב הַיָּחִיד אוֹ הַצִּבּוּר אֵינוֹ אֶלָּא אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַסּוּגִים הָאֵלֶּה, חוּץ מִן־הָאָשָׁם שֶׁהוּא לְעוֹלָם קָרְבַּן יָחִיד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים. וּמַסֶּכֶת זְבָחִים כּוֹלֶלֶת גַּם דִּינֵי אַרְבַּע מִצְוֹת אֵלּוּ וְהַנִּסְפָּח אֲלֵיהֶן מִן הַדּוֹמֶה לָהֶן, דְּבָרִים שֶׁחוֹבָה לַעֲשׂוֹתָם (ועשייתן מעכבת), וּדְבָרִים שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶם (שאסור לעשותן), וּדְבָרִים שֶׁאִם עָשָׂה פָּסַל (את הקרבן), וְהַנַּעֲשָׂה כְּתִקָּנוֹ.

הַמִּצְוָה הקמ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' וְנִדְבֹתֶיךָ" (דברים יב, יז), כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נִדְבֹתֶיךָ. וּבָא בַּקַּבָּלָה (ספרי פרשת ראה שם): לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל תּוֹדָה וּשְׁלָמִים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, וְגַם זֶה לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַס"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה בְּאֹפֶן הַנִּזְכָּר בְּכָל־סוּג וָסוּג מֵהֶן, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְנֶפֶשׁ כִּי־תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַה' וְגוֹ'; וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת קָרְבָּנְךָ וְגוֹ'; וְאִם־מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת" (שם ב, א. ה, ז). וְאָמַר לְהַשְׁלָמַת הַמַּעֲשֶׂה: "וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה וְגוֹ'" (ויקרא ו, ז). וְדִינֵי מִצְוָה זוֹ עַל חֶלְקֶיהָ הָרַבִּים מְבֹאָרִים בַּמַּסֶּכְתָּא הַמְיֻחֶדֶת לְכָךְ, כְּלוֹמַר: מַסֶּכֶת מְנָחוֹת.

הַמִּצְוָה הַק"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּתֵּן שֶׁמֶן זַיִת בְּמִנְחַת חוֹטֵא, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יָשִׂים עָלֶיהָ שָׁמֶן" (שם ה, יא). וּמִי שֶׁנּוֹתֵן עָלֶיהָ שֶׁמֶן — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַק"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב מִנְחַת חוֹטֵא עִם לְבוֹנָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה" (שם); וּמִי שֶׁנּוֹתֵן עָלֶיהָ לְבוֹנָה — לוֹקֶה. וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (מנחות נט): "וְחַיָּב עַל הַשֶּׁמֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הַלְּבוֹנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ", לְפִי שֶׁהֵם שְׁנֵי לָאוִין בְּלִי סָפֵק. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: מִנְחַת חוֹטֵא, בְּפֶרֶק ה' מִמְּנָחוֹת (שם).

הַמִּצְוָה הַקל"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ (גם הכהנים) מִלֶּאֱכוֹל מִנְחַת כֹּהֵן (אף שאוכלים הכהנים שיירי 'מנחת ישראל'), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" (שם ו, טז). וְנִכְפַּל הַלָּאו בַּחֲבִתֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁגַּם הִיא מִנְחָה, (ונקראת כך לפי שנעשית ב'מחבת'). וְהָעוֹבֵר עַל זֶה — לוֹקֶה. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת צו, שם): "כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" — כֹּל שֶׁהוּא בְּ"כָלִיל תִּהְיֶה", לִתֵּן לֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.

יום שישי כ"א ניסן ה'תשע"ו

מצות לא תעשה קכד. מצות עשה פח. פג. מצות לא תעשה קנה.

הַמִּצְוָה הַקכ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלֶּאֱפוֹת שְׁיָרֵי מִנְחוֹת (הנשאר לאחר הקמיצה) — חָמֵץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי" (ויקרא ו, י), כְּאִלּוּ אָמַר שֶׁחֶלְקָם שֶׁהוּא שְׁיָרֵי הַמִּנְחָה לֹא יֵאָפֶה חָמֵץ. וּמִי שֶׁאָפָה אוֹתוֹ חָמֵץ — חַיָּב מַלְקוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרָה הַמִּשְׁנָה (מנחות פרק ה משנה ב), וְאָמְרָה: וְחַיָּבִין עַל אֲפִיָּתָהּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִמְּנָחוֹת (נה.).

הַמִּצְוָה הַפ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לֶאֱכֹל שְׁיָרֵי (הקומץ מה)מִנְחוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת תֵּאָכֵל" (שם ו, ט). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת צו): "מַצּוֹת תֵּאָכֵל — מִצְוָה. כַּיּוֹצֵא בוֹ: יְבָמָה יָבוֹא עָלֶיהָ (דברים כה, ה) — מִצְוָה", כְּלוֹמַר: שֶׁאֲכִילַת שְׁיָרֵי מִנְחוֹת הִיא כְּמוֹ בִּיאַת הַיְבָמָה שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה לֹא דָּבָר שֶׁל רְשׁוּת בִּלְבָד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּמְקוֹמָם בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת (עב): וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה הוּא שֶׁמִּצְוָה זוֹ מְיֻחֶדֶת בַּזְּכָרִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה" (ויקרא ו, יא).

הַמִּצְוָה הַפ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָצֵאת יְדֵי כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת הַמַּטָּלִים עָלֵינוּ בְּרֶגֶל הָרִאשׁוֹן שֶׁיַּעֲבֹר עָלֵינוּ מִשְּׁלֹשָׁה רְגָלִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲלֹף רֶגֶל מִשְּׁלֹשָׁה רְגָלִים, אֶלָּא־אִם־כֵּן כְּבָר הִקְרִיב כָּל־קָרְבָּן הַמֻּטָּל עָלָיו. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לִשְׁכֹּנוֹ תִּדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָּׁמָּה וַהֲבֵאתֶם שָּׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם" (דברים יב, ה־ו) . עִנְיַן צִוּוּי זֶה הוּא, שֶׁהוּא אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁתָּבוֹא שָׁמָּה — וְהוּא בְּכָל־רֶגֶל מִשְּׁלֹשָׁה רְגָלִים (שיש חובת ראייה בבית המקדש) — חַיָּב אַתָּה לְהָבִיא כָּל־קָרְבָּן הַמֻּטָּל עָלֶיךָ. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "וּבָאתָ שָּׁמָּה, וַהֲבֵאתֶם שָּׁמָּה — לָמָּה נֶאֱמַר? לְקָבְעָם חוֹבָה שֶׁיָּבִיאוּ בְּרֶגֶל הָרִאשׁוֹן שֶׁפָּגַע בּוֹ". וְשָׁם נֶאֱמַר: "אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו מִשּׁוּם 'בַּל תְּאַחֵר' עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו רִגְלֵי שָׁנָה כֻּלָּהּ", כְּלוֹמַר: אִם עָבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים וְלֹא הֵבִיא, אָז יְהֵא עוֹבֵר עַל לָאו; אֲבָל אִם עָבַר עָלָיו רֶגֶל אֶחָד — הֲרֵי זֶה עָבַר עַל עֲשֵׂה בִּלְבָד. וּבִגְמָרָא רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ו.): אָמַר רָבָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלָיו רֶגֶל אֶחָד עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה. וְאָמְרוּ בַּתַּלְמוּד (שם צ:): "מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר? (האומר: "כיון שעבר עליו רגל אחד עובר ב"בל תאחר") דִּכְתִיב: וּבָאתָ שָּׁמָּה וַהֲבֵאתֶם שָּׁמָּה (וכאילו אמר הכתוב:) — כִּי אָתֵית (כשהגיע בא לבית המקדש) אַיְתֵי (הבא הקרבנות). וְרַבָּנָן אָמְרִי: לַעֲשֵׂה הוּא דְּאָתֵא, הֵנָּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "וַהֲבֵאתֶם שָּׁמָּה" — מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא: שֶׁיָּבִיא כָּל־הַחוֹבוֹת לַה' הַמֻּטָּלוֹת עָלָיו. וְיֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּכָל־רֶגֶל, בֵּין שֶׁאֵלֶּה הֵם מִמִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת וּבֵין שֶׁהֵם דָּמִים (האומר "דמי עלי") וַעֲרָכִים (האומר "ערכי עלי") וַחֲרָמִים (האומר על ממון שהוא "חרם") וְהֶקְדֵּשׁוֹת וְלֶקֶט וְשִׁכְחָה וּפֵאָה (אם עבר ולקחם). וּמִצְוַת עֲשֵׂה הִיא לָצֵאת יְדֵי הַחוֹבוֹת הַלָּלוּ בְּרֶגֶל רִאשׁוֹן שֶׁפָּגַע בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּגְמָרָא רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

הַמִּצְוָה הַקנ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאַחֵר אֶת־הַנְּדָרִים וְהַנְּדָבוֹת וּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁאָנוּ חַיָּבִים בָּהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ" (שם כג, כב), וּבָא בַּקַּבָּלָה (ראש השנה ד:) שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר עַל לָאו זֶה, עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּתְחִלַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (שם).

יום שבת קודש כ"ב ניסן ה'תשע"ו

מצות עשה פד. פה. מצות לא תעשה צ.

הַמִּצְוָה הַפ"ד — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה בִּלְבָד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" (דברים יב, יד), וְכַאֲשֶׁר רָצוּ לְקַיֵּם אֶת־הָאַזְהָרָה עַל הַקְרָבָה בַּחוּץ שֶׁל אֵיזֶה קָרְבָּן שֶׁיִּהְיֶה מִכָּל־הַקָּרְבָּנוֹת, הֵבִיאוּ רְאָיָה מֵאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל־מָקוֹם" (שם, יג). אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (פרשת ראה): "אֵין לִי אֶלָּא עוֹלוֹת, שְׁאָר קָדָשִׁים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ". וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר: עוֹלָה בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, שְׁאָר קָדָשִׁים לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בַּעֲשֵׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְשָׁם תַּעֲשֶׂה וְגוֹ'", כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה פט) כְּשֶׁנְּדַבֵּר עַל הַלָּאו. וְעִנְיַן אָמְרָם "עוֹלָה בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה" הוּא: שֶׁהַמַּקְרִיב עוֹלָה בַּחוּץ עוֹבֵר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, עַל מִצְוַת

מתוך מהדורת חזק

לא־תַעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר "פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלוֹתֶיךָ"; וְעַל מִצְוַת עֲשֹׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" — וְזֶה לֹא עָשָׂה שָׁם. וּשְׁאָר קָדָשִׁים לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בַּעֲשֵׂה, כְּלוֹמַר: שֶׁעָבַר עַל מַה־שֶּׁאָמַר לוֹ "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" בִּלְבָד. וְנִתְבָּאֵר שָׁם (בספרי), שֶׁגַּם שְׁאָר קָדָשִׁים הֵם בְּלֹא־תַעֲשֶׂה נוֹסָף עַל הָעֲשֵׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַסֶּכֶת זְבָחִים (קיט:), שֶׁכָּל־הַקָּדָשִׁים שֶׁהִקְרִיבָם בַּחוּץ — הֲרֵי אֵלּוּ בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה וְחַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת. הִנֵּה נִתְבָּאֵר מִכֹּל מַה־שֶּׁאָמַרְנוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" — מִצְוַת עֲשֵׂה גְּמוּרָה.

הַמִּצְוָה הַפ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָבִיא כֹּל מַה־שֶּׁנִּתְחַיַּבְנוּ — חַטָּאת וְעוֹלָה וְאָשָׁם וּשְׁלָמִים — לְבֵית־הַבְּחִירָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּלוֹמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְחַיַּבְנוּ בָּהֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ, הֲרֵי נִצְטַוִּינוּ לַהֲבִיאָם לְבֵית הַבְּחִירָה. וְחוֹבָה לְהַעֲלוֹתָם עַל אַף רְחוּק הַדֶּרֶךְ (ואינו רשאי לפדותן), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם" (שם, כו). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "רַק קָדָשֶׁיךָ" — אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ, "תִּשָּׂא וּבָאתָ" — מְלַמֵּד שֶׁחַיָּב בְּטִפּוּל הַבָּאתוֹ עַד שֶׁיְּבִיאֶנּוּ לְבֵית הַבְּחִירָה. וְנִתְבָּאֵר שָׁם, שֶׁזֶּה אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּחַטָּאת וְאָשָׁם וְעוֹלָה וּשְׁלָמִים שֶׁנִּתְחַיֵּב הָאָדָם.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה תִּשְׁעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁחוֹט שׁוּם דָּבָר מִן־הַקָּדָשִׁים בַּחוּץ, וְזֶה נִקְרָא: "שׁוֹחֵט בַּחוּץ", וּכְשֶׁמָּנוּ בְּרֵישׁ כְּרִיתוֹת (פרק א משנה א) כָּל־מְחֻיָּבֵי כָּרֵת, מָנוּ הַשּׁוֹחֵט וְהַמַּעֲלֶה — שְׁנַיִם. וְזֶה שֶׁהַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ חַיָּב כָּרֵת אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱלָה (למזבח — הקריב), אֶלָּא מִשֶּׁשָּׁחַט בִּלְבָד, הוּא לְשׁוֹן הַתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַה' דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת" (ויקרא יז, ג־ד). וְהָאַזְהָרָה שֶׁלּוֹ, כְּלוֹמַר: הָאַזְהָרָה עַל שְׁחִיטַת קָדָשִׁים בַּחוּץ אֵינָהּ בְּפֵרוּשׁ, אֲבָל נִלְמֶדֶת בְּדִין: "לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר", כְּפִי הַכְּלָלִים שֶׁקִּבַּלְנוּ בַּהַקְדָּמוֹת שֶׁהִקְדַּמְנוּ לְמִצְוֹת אֵלּוּ (כלל יד). וְזֶה לְשׁוֹן גְּמָרָא זְבָחִים (קו.): הַשּׁוֹחֵט וְהַמַּעֲלֶה בַּחוּץ — חַיָּב עַל הַשְּׁחִיטָה וְחַיָּב עַל הַעֲלָאָה. בִּשְׁלָמָא 'הַעֲלָאָה' כְּתִיב עֹנֶשׁ וּכְתִיב אַזְהָרָה; עֹנֶשׁ — "וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִאֻנוּ וְנִכְרַת" (שם); אַזְהָרָה — "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ". (דברים יב, יג) וְכִדְרַבִּי אָבִין, דַּאֲמַר רַבִּי אָבִין אָמַר רַב לַיָּא: כָּל־מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר", "פֶּן" וְ"אַל" — אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה; אֶלָּא שְׁחִיטָה בִּשְׁלָמָא עֹנֶשׁ כְּתִיב: "וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ וְנִכְרַת", אֶלָּא אַזְהָרָה מְנָא לַן? וְאַחַר מַשָּׂא וּמַתָּן מְרֻבֶּה הֶחְלַט הַדָּבָר בְּלָשׁוֹן זֶה, אָמְרוּ (נאמר בפסוק): "שָׁם תַּעֲלֶה וְשָׁם תַּעֲשֶׂה" — מַקִּישׁ עֲלִיָּה לַעֲשִׂיָּה: מָה עֲלִיָּה עָנַשׁ וְהִזְהִיר, אַף עֲשִׂיָּה עָנַשׁ וְהִזְהִיר. יוֹרוּ בְּאָמְרָם "שָׁם תַּעֲלֶה וְשָׁם תַּעֲשֶׂה" עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ" (שם, יד) — וְזוֹ הִיא הַהַקְרָבָה, כְּלוֹמַר: הַהַקְטָרָה עַל גַּבֵּי הָאִשּׁ; וְאָמַר: "שָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" (שם) — זֶה כּוֹלֵל הַהַקְרָבָה וְהַשְּׁחִיטָה, לְפִי שֶׁהוּא גַּם צִוָּה בִּשְׁחִיטָה. וְדַע שֶׁהַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ בְּשׁוֹגֵג — חַיָּב גַּם הוּא חַטָּאת קְבוּעָה. וּמִמַּה־שֶּׁאַתָּה צָרִיךְ לָדַעַת, שֶׁהַמַּקְרִיב קָדָשִׁים בַּזְּמַן הַזֶּה חוּץ לִמְקוֹם הָעֲזָרָה — חַיָּב כָּרֵת. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם קז): "הַמַּעֲלֶה בַּחוּץ בַּזְּמַן הַזֶּה רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: חַיָּב". וְכֵן הֲלָכָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לִקָּרֵב, לְפִי שֶׁהַכְּלָל הַנָּכוֹן אֶצְלֵנוּ: מַקְרִיבִין אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בַּיִת (מקדש). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"ג מִזְּבָחִים (שם).

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שני לעומר עמ' ב

יותר מתקבלת תשובת חכמים שיש לחשוש שמתוך כעסו יאמר שקינא לה. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר** – כך נאמרו הדברים, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה וְאַף לְמִשְׁנָתֵינוּ אֵין לַדָּבָר סוֹף**, ואכן עיקר תשובת חכמים היא על שיטת רבי יוסי ברבי יהודה, וחידשו שאף למשנתנו יש תשובה לשיטת רבי אליעזר.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִסּוּרָא, לֹא לֵימָא אִינִישׁ לְאִיתְּתֵיהּ בְּזְמַן הַזֶּה שאין בית המקדש קיים ולא ניתן להשקות את הסוטה, **לֹא תִּיסַּתְּרִי בַּהֲדֵי פְּלוֹנִי** – אל תתיחדי עם פלוני, ואפילו בינו לבינה בלא עדים לא יאמר כך לאשתו, משום **דְּיִלְמָא קַיְימָא לָן כְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה** – שמא הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה **דְּאָמַר** בשם רבי אליעזר **קִינּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ, וּמִיסְתַּתְּרָא** – והאשה תתיחד עם אותו פלוני בפני שנים, והרי היא סוטה **וְלֵיכָּא הָאִידְּנָא מֵי סוֹטָה לְמִיבְדְּקָהּ** – ואין בזמן הזה מי סוטה לבודקה, **וְקָאָסַר לָהּ עֵילָּוֵיהּ אִיסּוּרָא דְּלְעוֹלָם** – ומספק תהיה אסורה עליו לעולם. לכן לא יקנא הבעל לאשתו בזמן הזה, וממילא לא תיחשב סוטה להיאסר עליו.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַה לְּשׁוֹן קִינּוּי – מפני מה נקרא ציווי הבעל לאשתו 'קינוי', משום שהוא **דָּבָר הַמֵּטִיל קִנְאָה בֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים** – הקינוי גורם שאחרים יכעסו עליה, וקינוי מלשון כעס. מדייקת הגמרא מדבריו, **אַלְמָא קָסָבַר** שקינוי **עַל פִּי עַצְמוֹ** – שאין צריך לקנאות בפני עדים, **וְכוּלֵּי עָלְמָא לֹא יָדְעֵי דְּקַנֵּי לָהּ** – ולכן האנשים לא ידעו שקינא לה, **וְאָמְרִי מַאי דְּקַמָּא דְּקָא בָדְלָה** – ויאמרו מפני מה היא מתרחקת מהאנשים, **וְאָתוּ לְמִיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ** – ויבואו לידי כעס ומריבה עמה. **וְרַב יֵימַר בַּר רַבִּי שְׁלֶמְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּאַבָּיֵי אָמַר**, נקרא 'קינוי' משום שהוא **דָּבָר הַמֵּטִיל קִנְאָה בֵּינוֹ לְבֵינָהּ** – שבאה לידי כעס ומריבה עם בעלה על שחושד בה. מדייקת הגמרא **אַלְמָא קָסָבַר** כמשנתנו שקינוי **עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים**, וממילא **וְכוּלֵּי עָלְמָא יָדְעֵי דְּקַנֵּי לָהּ** ואינם באים עם האשה לידי כעס, **וְאִיהוּ הוּא דְּאָתֵי לְמִיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ** – ורק לבעל יגרם כעס ומריבה עם האשה.

נוהגים ללמוד בימי הספירה מס׳ סוטה
נוסף על השיעורים הקבועים – דף ליום דף ליום

היום יום ז׳ אייר

משיחת ערב חג השבועות תשמ״ה

1 י. הוזכר לעיל (סעיף ח) על דבר המנהג שנתפרסם על ידי כ״ק מורי וחמי אדמו״ר נשיא דורנו ללמוד
2 בימי הספירה מסכת סוטה (נוסף על השיעורים הקבועים) - דף ליום דף ליום, אשר בהתאם לכך, ה״סיום״
3 דמסכת סוטה הוא - בערב חג השבועות.

4 ובהקדם - ״קלאָץ־קשיא״ בעניין זה שאין שמים לב. וזאת, למרות שרגילים לדייק בעניינים דקים
5 ״כחוט השערה״:

6 מקובל לחשוב שבמסכת סוטה ישנם מ״ט דפים - בהתאם למ״ט הימים דספירת העומר. דף ליום דף
7 ליום. אמנם, לאמיתו של דבר, יש במסכת סוטה מ״ח דפים בלבד, שכן, התחלת המסכת (כבכל
8 המסכתות) - בדף ב׳, ובמילא, ישנו יום אחד שבו חסר, לכאורה, הלימוד דמסכת סוטה, מה שאין כן
9 בנוגע לספירת העומר - אם יחסר ח״ו יום אחד ממ״ט ימי הספירה, אין זה ״שבע[1] שבתות תמימות״!

10 ויש לומר - ש״דף־השער״ דמסכת סוטה משלים את המנין דמ״ט הדפים המכוונים כנגד מ״ט ימי
11 הספירה.

12 והביאור בזה:

13 ״דף־השער״ הוא בבחינת ״שומר״ על המסכת כולה - בדוגמת שער העיר שעניינו לשמור שלא ייכנסו
14 דברים בלתי רצויים. וכפי שיודע ומבין גם פשוט שבפשוטים, ש״דף־השער״ של ״סידור״, ״תהילים״
15 וכיוצא־בזה, ובנדון דידן, מסכת סוטה - שומר על שאר הדפים שלא יתקמטו, ופשיטא - שלא ייקרעו,
16 וכן שלא ייפול עליהם לכלוך וכיוצא־בזה. ומכיוון שכן, יש לו שייכות ל״פנים״ הספר, ובנדון־דידן -
17 מסכת סוטה.

18 אמנם, ביאור זה אינו מספיק עדיין, שכן, יום ראשון דספירת־העומר הוא אחד מימי הספירה (ולא
19 רק הקדמה וכיוצא־בזה), ולא עוד, אלא שיש בו מעלה יתירה לגבי שאר ימי הספירה, שהרי כל ימי
20 הספירה אינם באים אלא מכוחו של יום ראשון, שבו הייתה הבאת והקרבת העומר. ואם־כן, כיצד ייתכן
21 שביום זה ילמדו את ה״שער״ בלבד?

22 ולכן, יש לומר, ש״דף השער״ אינו בבחינת שומר בלבד, דבר הטפל כו׳, אלא אדרבה - יש בו עילוי
23 לגבי כל המסכת:

24 ב״דף־השער״ נדפס גם שם המסכת - שם הכולל את המסכת כולה, ונפקא־מינה לדינא בנוגע למכירת
25 ספר (מסכת) על־ידי ״שטר״, שכאשר כותבים ב״שטר״ את שם הספר, אזי עובר הספר מרשותו של המוכר
26 לרשותו של הלוקח. וכל זה - אפילו ב״שמות הסכמיים״, ועל אחת כמה וכמה ב״שמו אשר יקראו לו
27 בלשון הקודש״, אשר, כתורת הבעל שם טוב[2], מהווה מחייה ומקיים את הדבר הנקרא בשם זה.

28 ולהעיר מדברי השל״ה[3]: ״אף מי שהוא עם הארץ גמור, ומצטער מאוד על מיעוט הבנתו ואינו מבין

1) אמור כג, טו. וראה טוש״ע ואדה״ז) או״ח סתפ״ט ס״ח (סכ״ג-כד).

2) שעהיוה״א פ״א.

3) יג, סע״א ואילך בהג״ה.

שום דבר, קורא בכל ליבו שמות של תורה שבכתב ותורה שבעל־פה . . ושמות כל המסכתות . . וקריאת השמות תועיל להיות נחשב כאילו עיין ולמד כולם״.

ומעלה מיוחדת בנוגע לשם דמסכת ״סוטה״ - להיותו מהמסכתות ששמם נזכר בגמרא[4].

ונמצא, ש״דף־השער״ אינו ״שומר״ בלבד, כלומר דבר הטפל לדפי המסכת עצמה, אלא אדרבה: מכיוון שנדפס בו שמה של המסכת, כולל הוא ומהווה ומחי׳ את כל דפי המסכת כולה.

וזוהי שייכותו של ״דף־השער״ ליום א׳ דספירת־העומר - שכל ימי הספירה באים מכוח הבאת והקרבת העומר ביום זה:

בלימוד דף ליום דף ליום - הרי גם כאשר לומר על דרך הפשט, הדרוש, הרמז והסוד, אין לו אלא העניינים השייכים לדף פרטי זה, על דרך ובדוגמת הספירה הפרטית דכל יום: מה שאין כן ביום א׳ דספירת העומר שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב״דף־השער״ (ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל ללמוד דף ליום דף ליום) - יש לו את המסכת כולה (לא רק ״בכוח״ בלבד, אלא) באופן של ״כלל״, ומזה נמשכים ה״פרטים״ - דף ליום דף ליום, על דרך ובדוגמת שאר ימי הספירה הבאים מכוח הבאת העומר ביום א׳.

ועל פי זה יש לבאר את העניין ד״נעוץ סופן בתחילתן״[5] - דלכאורה, מכיוון שב״סופן״, לאחרי שסיים את כל דפי המסכת, יש לו את המסכת כולה, אם כן, מהו העילוי בכך ש״נעוץ סופן בתחילתן״, ״תחילתן״ ממש, לפני שהתחיל ללמוד את הדף הראשון (שהרי לאחרי שכבר התחיל - שוב אינו אוחז בהתחלה ממש)?! והביאור - על פי האמור - שב״תחילתן״, ב״דף־השער״, ישנו כל העניין באופן של ״כלל״.

יא. על־פי האמור, יש להתעכב תחילה על ההוראה שלמדים משמה של המסכת - ״סוטה״.

ובהקדמה: אף שאין זה אלא שם (מסכת) בלבד, מכל מקום, מכיוון שגם זה עניין בתורה, ועד ששייך הוא לתורה כולה, כדברי הרמב״ם[6]: ״האומר שאין התורה מעם ה׳, אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה (כולה), וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה״. מובן, שגם בעניין זה יש הוראה ולימוד בעבודת ה׳, כדלקמן.

והעניין בזה:

הפירוש ד״סוטה״ הוא - מלשון ״שטות״, כדרשת חכמינו ז״ל[7] על הפסוק[8] ״איש כי תשטה אשתו״, ״אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות״.

ולכאורה, בשלמא עצם העובדה ד״נכנס בו רוח שטות״ - אפשרית היא מצד עניין הבחירה, אבל כיצד ייתכן שעניין כזה (״סוטה״) יהיה שם של חלק (מסכת) בתורה?!

ואף שהקב״ה הוא ״כל יכול״, מכל מקום, הרי נאמר[9] ״לא יהי׳ לך אלהים אחרים על פני״, ואם כן, נשאלת השאלה: איך ייתכן שבתורתו של הקב״ה - ״על פני״ - יהי׳ עניין של ״רוח שטות״ שעלול להביא לעבירה על רצונו ית׳, שזהו עניין ד״אלהים אחרים״[10]?!

והביאור בזה:

ידוע הכלל דירידה צורך עלי׳, כלומר, כוונת הירידה היא - כדי שעל ידי זה יבוא האדם לעילוי גדול יותר מכמו שהיה קודם הירידה, על דרך מעלת הבעל־תשובה לגבי צדיק[11], וזהו גם הדיוק בלשון ״נכנס בו רוח שטות״ - שבעצם אין הדבר שייך אליו כלל, אלא ש״נכנס בו״ ממקום אחר, באופן ד״נורא עלילה על בני אדם״[12], וזאת, כדי שעל ידי זה יבוא לעילוי גדול יותר מכמו שהיה לפני הירידה.

---

4) סוטה בתחילתה.
5) ספר יצירה פ״א מ״ז.
6) הל׳ תשובה פ״ג ה״ח.
7) סוטה ג, א. וראה תניא פכ״ד.
8) נשא ה, יב.
9) יתרו כ, ג. ואתחנן ה, ז.
10) ראה תניא שם.
11) ראה ברכות לד, ב. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ד. ובכ״מ.
12) תהלים סו, ה. וראה תנחומא וישב ד. תו״ח תולדות יג, א ואילך. שעה״ת לאדהאמ״צ ח״א כ, ד ואילך.

וכן הוא בנוגע לירידה ד״סוטה״, שהכוונה בזה היא - שעל ידי זה יהי׳ העילוי ד״ונקתה ונזרעה זרע״, ״אם הייתה עקרה נפקדת . . אם הייתה יולדת בצער יולדת בריווח, נקבות יולדת זכרים כו׳״[13], וכמסופר בגמרא[14] בנוגע לחנה: ״אם ראה תראה[15] . . אמרה חנה לפני הקב״ה, אם ראה - מוטב, ואם לאו - אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר ונקתה ונזרעה זרע״.

[ולהעיר, שגם בהשקאת הסוטה מודגש העניין דירידה צורך עלי׳ - כמאמר רבותינו ז״ל[16] ״גדול השלום שהשם [שם הוי׳, שם היותר נעלה מבין כל השמות שאין נמחקין, ״שם המפורש״[17]] שנכתב בקדושה, אמר הקב״ה, ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו״, שבזה מודגש גודל העילוי דעניין השלום, אשר לא זו בלבד ש״מזבח מוריד עליו דמעות״[18], אלא יתירה מזה, שהקב״ה אומר שבשביל עילוי זה מותר ש״ימחה שמי על המים״, תכלית הירידה. ולא עוד, אלא שיש מצווה בדבר, ובלבד שיהי׳ ״שלום בין איש לאשתו״].

יב. ביאור העניין:

לכאורה, אינו מובן: כיצד אמרה חנה ״אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה כו׳״ - הרי השקאת הסוטה אינו אלא אם נסתרה לאחרי קינוי הבעל, ולאחרי קינוי הבעל אזי הסתירה אסורה (גם בסתירה כזו שלולי קינוי הבעל אין בה איסור[19]), ואם כן, כיצד ייתכן שחנה תעבור על הקינוי דאלקנה ותסתתר, בה בשעה שיש איסור בדבר?!

אפילו לולי האיסור, לא מסתבר שחנה תעבור על דבריו של אלקנה - כאשר יודעים אודות גודל מעלתו של אלקנה. כמסופר במדרש[20] בנוגע לאופן עלייתו לרגל, שהי׳ מעלה עמו את כל אנשי העיר שבדרך, ו״בדרך שהי׳ עולה שנה זו לא הי׳ עולה שנה אחרת, עד שהיו כולם עולים״, כלומר, שזיכה רבים מישראל בעניין ד״יראה כל זכורך אל פני האדון ה׳״[21], ״כדרך[22] שבא ליראות כך בא לראות״! וכל זה, כאמור, מצד דבריו של אלקנה בלבד, וכל שכן וקל וחומר - כאשר יש איסור בדבר!

ואם מפני שעל ידי זה יהי׳ ״ונקתה ונזרעה זרע״ - הרי זה על־דרך ובדוגמת (אבל לא ממש) ״האומר אחטא ואשוב״, ש״אין מספיקין בידו לעשות תשובה״[23] (אלא אם כן ״דחק ונתחזק כו׳״[24])!

אמנם, בנוגע לפועל - בוודאי לא נסתרה כו׳, אלא רק ״אמרה . . אלך ואסתתר כו׳״, אבל אף על פי כן, השאלה היא: כיצד יכלה להעלות על דעתה ולומר שתעבור על דבר איסור?!

והביאור בזה:

מכיוון שכוונתה אינה אלא כדי שעל ידי זה יהי׳ העניין ד״ונקתה ונזרעה זרע״ - הרי במקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא[25], ובמילא, מצד פנימיות העניינים אין ב״סתירה״ זו עניין של חטא כלל;

ובנוגע לחיצוניות העניינים במעשה בפועל, אשר המעשה הוא העיקר, שישנו המעשה ד״סתירה״ - הנה לזה מועילה התשובה, שכן, כאשר ״דחק ונתחזק כו׳ מקבלין תשובתו״, וטעם הדבר - מכיוון שמצד פנימיות העניינים לא הי׳ כאן עניין של חטא.

---

13) סוטה כו, א. הובא בפרש״י עה״ת נשא שם, כח.
14) ברכות לא, ב.
15) ש״א א, יא.
16) במדב״ר פי״א, ז. וש״נ. וראה שבת קטז, א. וש״נ. רמב״ם הל׳ חנוכה בסופן.
17) רמב״ם הל׳ יסוה״ת פ״ו ה״ב.
18) גיטין בסופה.
19) ראה צפע״נ הל׳ סוטה פ״א ה״ז. וראה לקו״ש חי״ח ע׳ 61.
20) יל״ש ש״א רמז עז.
21) משפטים כג, יז.
22) חגיגה בתחלתה.
23) יומא פה, ב - במשנה. רמב״ם הל׳ תשובה רפ״ד.
24) ראה תניא פכ״ה. אגה״ת פי״א.
25) כש״ט הוספות סל״ח. וש״נ. וראה לקו״ש ח״כ ע׳ 426 הע׳ 78. וש״נ.

ויש להוסיף בזה - בעומק יותר:

אפילו כשהסתירה היא (לא כדי שיהי' "ונקתה ונזרעה זרע", אלא) מצד ה"רוח שטות", ויתירה מזה, אפילו לאחרי שנתברר שהי' עניין של היפך הטהרה כו' - הנה גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה (אף שבמחשבת ורגש האדם אינו כן), תכלית הכוונה בזה היא - בשביל העלי' דתשובה, כלומר, כל הירידה אינה אלא כדי שסוף כל סוף יבוא לעילוי דתשובה, שהרי "בוודאי סופו לעשות תשובה, בגלגול זה או בגלגול אחר, כי לא ידח ממנו נדח"[26].

ולכן, גם אז הרי זה ("סוטה") שם דתורה - דמכיוון ש"בוודאי סופו לעשות תשובה", נמצא, שתכליתו של החטא (כמו שהוא מצד למעלה) הוא - העלי'[27].

ולא עוד, אלא אפילו כשהחטא הוא באופן ד"אחטא ואשוב", שאז "אין מספיקין בידו לעשות תשובה" - גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה, הכוונה בזה היא - שיהי' "דחק ונתחזק", היינו, לעוררו לתשובה נעלית יותר[28].

יח. ובפשטות - שזוכים תיכף ומיד לגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[29], שלימות העם, ובאים לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"[30], שלימות הארץ, ושם גופא - להר הקודש, ולבית המקדש השלישי, ומקבלים גם את התורה - "אוריאן תליתאי", שלימות התורה, ובצירוף כולם - שלימות המשולשת, "חוט המשולש"[31],

וכל זה - תיכף ומיד, במהרה בימינו ממש.

26) תניא ספל"ט. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סוס"ג.
27) ראה לקו"ש ח"ה ע' 65 ואילך. ח"ח ע' 236 הע' 14. חי"ח ע' 395. וש"נ.
28) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1153 הע' 16.
29) בא י, ט.
30) עקב יא, יב.
31) ראה קהלת ד, יב.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ' ב

המשנה, וְכָל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה – אם כן נלמד בקל וחומר להיפך, שבעדות על סתירה מספיק עד אחד, שהרי וּמָה עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה – להעיד שזינתה, שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם על בעלה, ומכל מקום מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד, עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה – להעיד שנסתרה, שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם – שהרי יש לה היתר לבעלה אם תיבדק במי סוטה ותימצא כשרה, אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים עדות זו בְּעֵד אֶחָד. אין הדין כן משום שתַּלְמוּד לוֹמַר אמרה התורה לגבי ערוה "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר", ודורשים גזירה שווה 'דבר דבר', מַה דָּבָר הָאָמוּר לְהַלָּן – לגבי ממון, מאמינים רק עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, אַף כָּאן – לגבי ערוה מאמינים רק עַל פִּי שְׁנַיִם, ולכן צריך שני עדים שנסתרה ולא לומדים בקל וחומר להאמין לעד אחד. עד כאן דברי המשנה להלן.

מקשה הגמרא על המשנה, הַאי מִ'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר' נַפְקָא – האם דין זה – שעד אחד אינו נאמן לומר שנסתרה נלמד מהגזירה שווה, והרי מִ'בָּהּ' נַפְקָא – דין זה נלמד מהפסוק 'ועד אין בה', שדורשים דווקא בָּהּ - להעיד שזינתה נאמן עד אחד, אבל וְלֹא בְּקִינּוּי - שצריך שני עדים שקינא לה הבעל, וכמו כן דורשים 'בָּהּ' וְלֹא בִּסְתִירָה – שצריך שני עדים שנסתרה. ולימוד זה מִיבָּעֵי לֵיהּ לתנא להביא. מתרצת הגמרא, הָכִי נַמִּי קָאָמַר – אכן גם המשנה סוברת שהלימוד שעד אחד אינו נאמן על סתירה הוא משום שתַּלְמוּד לוֹמַר 'בָּהּ' בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי 'בָּהּ' וְלֹא בִּסְתִירָה. אלא שהמשנה דיברה על דין נוסף, שְׁטוּמְאָה בְּעָלְמָא בְּלֹא קִינּוּי וּבְלֹא סְתִירָה – באופן שלא היה קינוי וסתירה ומעיד עד אחד שזינתה, הדין הוא דְּלֹא מְהֵימַן עֵד אֶחָד אלא צריך שנים, ודין זה מְנָלָן, על זה משיבה המשנה, נָאֵמַר כָּאן, לגבי ערוה "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר", ודורשים בגזרה שוה, מַה 'דָּבָר' הָאָמוּר לְהַלָּן מאמינים רק לְעֵדִים שְׁנַיִם, אַף כָּאן לגבי ערוה מאמינים רק לְעֵדִים שְׁנַיִם.

תָּנוּ רַבָּנַן, אֵי זוֹ הִיא עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה – איזו עדות נקראת במשנה 'עדות ראשונה', זוֹ עֵדוּת סְתִירָה – עדות שנסתרה. ואיזו עדות נקראת במשנה 'עֵדוּת אַחֲרוֹנָה', זוֹ עֵדוּת טוּמְאָה – העדות שנבעלה לאחר קינוי וסתירה.

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

המקנא לאשתו - פרק ראשון

אשה שקינא לה בעלה, דהיינו שאמר לה אל תתיחדי עם פלוני, ונסתרה, דהיינו שעברה על ציוויו והתיחדה עמו – היא הנקראת סוטה, ואסורה לבעלה מן התורה כדין אשת איש שזינתה, אלא אם כן תיבדק כסדר הכתוב בפרשה ויוכח שלא נבעלה לאותו פלוני. סדר בדיקתה הוא, שמביאה בעלה לבית המקדש, ובית דין הגדול משקים אותה מים מאררים, אם מתייסרת באיסורים משונים ומתה – סימן הדבר שנבעלה לו, ואם לא היו מזיקים לה המים – סימן הדבר שטהורה היא ולא נבעלה לו, וחוזרת לבעלה ואף הייתה מתברכת בבנים זכרים. אם האשה מודה שנבעלה, אין משקים אותה, אלא מגרשה ומפסידה כתובתה כדין אשת איש שזינתה. וכן אם אמרה האשה שאינה רוצה להיבדק, או שאמר האיש שאינו רוצה שתיבדק, אינה שותה. ובמקרים אלו ודומיהם שאין משקים אותה, חייב הבעל לגרשה, ואף לאחר שתתגרש או ימות בעלה אסורה על הבועל, וכן אינה אוכלת בתרומה, כדין אשת איש שזינתה.

משנה. בעל **הַמְּקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ** ואומר לה אל תתייחדי עם איש פלוני, והיא עברה על ציוויו והתיחדה עמו מרצון, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר** אינה נאסרת על בעלה כדין סוטה וכן אינו משקה אותה את המים המאררים, אלא אם כן **מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם** – ציווה עליה בפני שני עדים כשרים והעידו שציווה עליה בפניהם. אך אין צריך שיעידו שנים שהתיחדה עם אותו פלוני, אלא **וּמַשְׁקֶה עַל פִּי עֵד אֶחָד** – אף אם העיד עד אחד שהתיחדה עמו **אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ** – או שהבעל עצמו אומר שראה שהתיחדה עמו – הרי היא סוטה, שאסורה לבעלה ומשקים אותה את המים המאררים. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** חולק **וְאוֹמֵר** שאינה נחשבת סוטה להיאסר על בעלה ולהשקותה את המים המאררים – אלא אם כן **מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם** – שהעידו שנים שציוה עליה בפניהם שלא להתיחד עם אותו פלוני, **וּמַשְׁקֶה עַל פִּי שְׁנַיִם** – וכן שהעידו שנים שהתיחדה עמו בפניהם.

כאמור, אין האשה נחשבת סוטה אלא אם כן קינא לה בעלה ועברה על ציוויו. דנה המשנה **כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ** – מהו הציווי שמצווה עליה, אם **אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי**, אין זה נחשב קינוי, ואף שעברה על ציוויו **וְדִבְּרָה עִמּוֹ**, ואפילו אם התיחדה עם אותו פלוני **עֲדַיִן הִיא מוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ** – לשמש עם בעלה, **וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה** אם היא אשת כהן. אבל אם אמר לה אל תסתרי עם פלוני, והיא עברה על ציוויו **וּנְכְנְסָה עִמּוֹ** – עם אותו פלוני **לְבֵית הַסֵּתֶר** – מקום מסתור, **וְשָׁהֲתָה עִמּוֹ** באותו מקום **כְּדֵי טוּמְאָה** – זמן של העראה, **אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ** – לשמש עם בעלה, **וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה** אם בעלה כהן, כדין אשת איש שזינתה, כל זמן שלא השקה אותה והוכח שהיא טהורה. **וְאִם** לפני שהספיק להשקותה **מֵת** הבעל בלא בנים, שאסורה להינשא בלא יבום או חליצה, **חוֹלֶצֶת** לאחי בעלה, אך **וְלֹא מִתְיַיְבֶמֶת**, ובגמרא יתבאר טעם הדבר.

גמרא. שואלת הגמרא, **מִכְּדֵי תַּנָּא מִנָּזִיר סָלִיק** – הרי התנא סיים לעסוק במסכת נזיר, **מַאי תָּנָא דִּקָּא תָּנָא סוֹטָה** – איזה דבר שנה התנא בנזיר שדומה לסוטה שלכך הסמיך לה את מסכת סוטה. עונה הגמרא, **כְּדְרַבִּי** – על פי דברי רבי, **דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר לָמָּה נִסְמְכָה** בתורה **פָּרָשַׁת נָזִיר לְפָרָשַׁת סוֹטָה**, כדי ללמדך **וּלוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל הָרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ** – בניוולה, **יָזִיר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן** – יקבל על עצמו נזירות ויאסר בשתיית יין שמביא את האדם לידי קלות ראש, שקלות הראש היא אשר גרמה לסוטה לחטוא. ומטעם זה סמך גם התנא את מסכת סוטה למסכת נזיר. שואלת הגמרא, אם כן **וְלִיתְנֵי** תחילה מסכת **סוֹטָה וַהֲדַר לִיתְנֵי** מסכת **נָזִיר** כפי סדר פרשיות התורה. עונה הגמרא, סדר המסכתות בסדר נשים נקבע כך משום **שֶׁאֵירֵי דְּתָנָא** מאחר ששנה את מסכת **כְּתוּבּוֹת וְתָנָא** בה את פרק **הַמַּדִּיר** שעוסק בעניני נדרים, **תָּנָא** סמוך לו את מסכת **נְדָרִים, וְאֵירֵי דְּתָנָא** את מסכת **נְדָרִים, תָּנָא** סמוך לו את מסכת **נָזִיר** משום **דְּדָמֵי לִנְדָרִים** – שנזירות חלה על ידי נדר שמקבל על עצמו. **וְקָתָנֵי** את מסכת **סוֹטָה** סמוך למסכת נזיר, **כִּדְרַבִּי** – ללמדך שכל הרואה סוטה בקילקולה יזיר עצמו מן היין.

מדייקת הגמרא מלשון התנא שאמר **הַמְּקַנֵּא** לאשתו, ולא אמר – רבי אליעזר אומר מקנא אדם לאשתו על פי שנים, **שֶׁהִיעֲבַד אֵין לְכַתְּחִילָּה לֹא** – לכתחילה אין ראוי שיקנא בעל לאשתו, ופרשת סוטה נאמרה באופן שעבר על האיסור וקינא לה, **שֶׁקְּסָבַר תַּנָּא דִּידָן שֶׁאָסוּר לְקַנְּאוֹת** – כיון שהקינוי גורם לריב בין הבעל לאשה על שחושד בה.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, **כִּי הֲוָה פָּתַח** רֵישׁ לָקִישׁ **בְּסוֹטָה** – לדרוש בפרשת סוטה, **אָמַר חָכִי, אֵין מְזַוְּגִין לוֹ לְאָדָם אִשָּׁה אֶלָּא לְפִי מַעֲשָׂיו** – צנועה לצדיק ופרוצה לרשע. **שֶׁנֶּאֱמַר** "**כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים** למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם" הרי שמתאימים לאדם את סביבתו על פי מעשיו. **אָמַר** רַבָּה **בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְקָשִׁין לְזִוּוּגָן** – איש לאשה **כְּקֶרִיעַת יַם סוּף** אשר נשתנו בה סדרי בראשית, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה** – מושיב את האיש ואשה שהיו ביחידות בתוך אותו בית, **וּמוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת**" – והוציא את ישראל שהיו אסורים במצרים, בזמן שכשר וטוב ללכת, בחודש ניסן שהוא לא חם ולא קר, הרי שהוקש זיווג איש ואשה לקריעת ים סוף. מקשה הגמרא על ריש לקיש, **אִינִי, וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַרְבָּעִים יוֹם קוֹדֶם יְצִירַת הַוָּלָד** הזכר, **בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, בַּיִת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, שָׂדֶה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי** – ומבואר שאין הזיווג נקבע לפי מעשיהם, שהרי לא ניתן לדעת בשעת יצירת האדם האם יהיה צדיק או רשע. מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה שאמר רבי יהודה בשם רב שארבעים יום קודם יצירת הוולד נקבע הזיווג משמים, זהו **בְּזִוֵּג רִאשׁוֹן** שהוא לפי מזל, **וְהָא** – מה שאמר ריש לקיש שנקבע הזיווג צדיק לצנועה ורשע לפרוצה, זהו **בְּזִוֵּג שֵׁנִי** שהוא לפי מעשיהם.

שנינו במשנה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ'** רבי יהושע אומר וכו'. מדייקת הגמרא, **עֵד כָּאן לֹא פְּלִינֵי** רבי אליעזר ורבי יהושע אם צריך שני עדים או שדי בעד אחד, **אֶלָּא בְּקִינּוּי וּסְתִירָה** – שלדעת רבי אליעזר צריך להביא שני עדים רק על הקינוי, ולדעת רבי יהושע צריך להביא שני עדים גם על הסתירה, **אֲבָל בְּטוּמְאָה** – אם העידו שנים על הקינוי ועל הסתירה, ובא עד אחד והעיד שנבעלה לאותו פלוני כשהתיחדה עמו, כולם מודים שה**עֵד אֶחָד מְהֵימָן** – ואין בודקים אותה במים המאררים, אלא יוצאת בלא כתובה ואסורה לבעל ולבועל, שהרי לא נחלקו בכך. **וּתְנַן נַמִּי** – וכן מפורש במשנה לקמן, **עֵד אֶחָד אוֹמֵר אֲנִי רָאִיתִי שֶׁנִּיטְמֵאת** - שנבעלה לאותו פלוני כשהתיחדה עמו, **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה** את המים המאררים, משום שמאמינים לעד שאכן זינתה. שואלת הגמרא, **מִדְּאוֹרַיְיתָא מְנָלָן דִּמְהֵימָן עֵד אֶחָד** – מהו המקור בתורה שנאמן עד אחד לומר שזינתה. עונה הגמרא לפי מה ששנינו בברייתא **דְּתָנוּ רַבָּנָן** נאמר לגבי אשה שקינא לה בעלה ונסתרה "והיא נטמאה **וְעֵד אֵין בָּהּ**" – ואף שנכתב 'עד' בלשון יחיד, **בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר** – כוונת הפסוק שאין שני עדים שראו שנבעלה, **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּאֶחָד** – שמא נפרש שאין אפילו עד אחד שנבעלה, אין לומר כן, **שֶׁתַּלְמוּד לוֹמַר** - שהרי נאמר בתורה "**לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ** לכל עוון ולכל חטאת",

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ב עמוד א

רש״י

הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ. לִשְׁנָא דִּקְרָא נָקִט, וְקִנְּא אֶת אִשְׁתּוֹ (במקבץ ה). וּלְקַמָּן בגמ׳ מִפְּרֹשׁ מֵאי לְשׁוֹן קִנּוּי, וּבְמִתְנִיתִין מִפְּרֹשׁ כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ, אוֹמֵר לָהּ אַל תִּסְתְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי: **מְקַנֵּא לָהּ ע״פ שְׁנַיִם.** אם בָּא לְהַשְׁקוֹתָהּ צָרִיךְ לְהָבִיא שְׁנֵי עֵדִים שֶׁאָמַר לָהּ בִּפְנֵיהֶם אַל תִּסְתְּרִי עִמּוֹ, וְאִם לֹא קִנֵּא לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת עָלָיו בְּסִתִּירָתָהּ וְאֵינוֹ מַשְׁקֶה: **וּמַשְׁקֶה ע״פ עֵד אֶחָד אוֹ ע״פ עַצְמוֹ.** וְאֲפִלּוּ אֵין עֵדִים שֶׁנִּסְתְּרָה, אֶלָּא עֵד אֶחָד אוֹ הוּא עַצְמוֹ אוֹמֵר רְאִיתִיהָ שֶׁנִּסְתְּרָה אַחַר שֶׁקִּנֵּאתִי לָהּ, נֶאֱסֶרֶת בְּסִתִּירָה עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה. וּלְקַמָּן יְלַפְּינָן מִקְּרָאֵי שֶׁסְּתִירָתָהּ אוֹסֶרְתָּהּ עָלָיו מִסָּפֵק: **ר׳ יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר.** צָרִיךְ ב׳ עֵדִים אַף לְסִתִּירָתָהּ: **וְדִבְּרָה עִמּוֹ.** שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם סֵתֶר: **עֲדַיִן [הִיא] מֻתֶּרֶת לְבַיְתָהּ.** לְשַׁמֵּשׁ עִם בַּעֲלָהּ: **וּמֻתֶּרֶת בִּתְרוּמָה.** אִם אִשֵּׁת כֹּהֵן הִיא: **כֵּדֵי טְמָאָה.** כְּדֵי הַעֲרָאָה: **אֲסוּרָה לְבַיְתָהּ.** מִשֶּׁפֵּק הִדַּלְּפִינָן לְקַמָּן (דף כח.) שֶׁלִּשָּׁה וְנִטְמְאָה אֲמוּרִים בְּפָרָשָׁה, וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמְאָה, וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה, תְּחֹת אִישָׁהּ וְנִטְמְאָה, אֶחָד שֶׁאֲסוּרָה לְבַעַל, וְאֶחָד שֶׁאֲסוּרָה לְבוֹעֵל אִם יְמוּת בַּעֲלָהּ אוֹ יִגְרְשֶׁנָּה, וְאֶחָד שֶׁאֲסוּרָה לִתְרוּמָה: **וְאִם מֵת.** קֹדֶם שֶׁהִשְׁקָה וְאֵין לוֹ בָּנִים וְהִיא זְקוּקָה לְיִבּוּם: **חוֹלֶצֶת.** לְנָשָׂא לְשׁוּק וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. וּבְגֶמָרָא יְלִיף לָהּ: גמ׳ **מִכְּדֵי תָּנֵא מְנַיְּיר קָא סָלִיק.** כֵּן סֵדֶר הַמִּשְׁנָה, סוֹטָה אַחַר נָזִיר: **מַאי תָּנֵא דְּתָנֵא סוֹטָה.** מֵאֵי תָּנֵא בְּנָזִירוּת דְּדָמֵי לְסוֹטָה דְּתָנֵא סוֹטָה בְּתַרְהּ: **בְּקִלְקוּלָהּ.** בְּנוּוֹלָהּ וּבְבִשְׁתָּהּ שֶׁמְּנַוְּלִין אוֹתָהּ כְּדִקְתָנֵי מְתָנֵי׳ (לְקַמָּן דף ז:) קוֹשֵׁר חֶבֶל לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ: **יַיִר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן.** שֶׁהַיַּיִן מֵבִיא לִידֵי קַלּוּת רֹאשׁ וְהוּא גָּרַם לָהּ: **וְלִיתְנֵי סוֹטָה וַהֲדַר נָזִיר.** שֶׁכָּךְ הִיא סְמִיכַת פָּרָשָׁתֵיהוּ: **וְתָנֵא הַמַּדִּיר.** פֶּרֶק הוּא בִּכְתֻבּוֹת הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאֵיזֶהוּ דְּאִיירֵי בִּנְדָרִים תָּנֵא נְדָרִים אַחַר כְּתֻבּוֹת, וְאֵיזֶהוּ דְּתָנֵא נְדָרִים תָּנֵא נָזִיר בְּתַרְהּ, שֶׁאַף הַנְּזִירוּת בָּאָה עַל יְדֵי נֶדֶר, וַהֲדַר תָּנֵא סוֹטָה בְּתַרְהּ: **לְכַתְּחִלָּה לֹא.** מִדְּלֹא תָּנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא אָדָם לְאִשְׁתּוֹ עַל פִּי שְׁנַיִם: **אָסוּר לְקַנְּאוֹת.** שֶׁמֵּבִיא עַצְמוֹ לִידֵי תִּגְרָ וְאֶת אִשְׁתּוֹ לִידֵי נוּוּל וְאַפֵּי׳ הִיא טְהוֹרָה: **כִּי [הָוָה] פָּתֵח.** כְּשֶׁהָיָה בָּא לִדְרוֹשׁ בְּפָרָשַׁת סוֹטָה: **מְזַוְּגִין אִשָּׁה לְפִי מַעֲשֶׂיהָ.** צְנוּעָה לְצַדִּיק וּפְרוּצָה לְרָשָׁע: **כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים.** לֹא יְזַדְּוֵג מִמְּשֶׁלֶת רָשָׁע בְּגוֹרָל צַדִּיק: **וְקָשִׁין.** לְפָנֵי הַמָּקוֹם: **לְזַוְּגָם.** הָנַךְ דִּלְפִי מַעֲשֵׂיהוּ: **כְּקַרְיַעַת יַם סוּף.** שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית: **מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיָּתָה.** אָדָם יָחִיד וְאִשָּׁה יְחִידָה, וְהוּא מְזַוְּגָם יַחַד וּמְיַשֵּׁב מֵהֶם בַּיִת: **מוֹצִיא אֲסִירִים בְּכוֹשְׁרוֹת.** הוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ כֶּשֶׁר, לֹא חֲמָמָה וְלֹא צִינָה, מַקִּישׁ זִוּוּג יְחִידִים לִיצִיאַת מִצְרַיִם: **אֵינִי.** מִי הָוֵי זִוּוּג לְפִי רָשָׁע וּזְכוּת, וְהָא מִקֹּדֶם יְצִירָתָם שֶׁאֵין נוֹדָע רִשְׁעוֹ וּזְכוּתוֹ מְבֹרְזִין אֶת זוּגוֹ, וְאִם תֹּאמַר הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם דִּבְאָמַר בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דף ט:): מַלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הַהֵרָיוֹן נוֹטֵל טִפָּה וּמֵבִיאָהּ לְפָנֵי הַמָּקוֹם וְאוֹמֵר לְפָנָיו, טִפָּה זוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ, גִּבּוֹר אוֹ חַלָּשׁ, חָכָם אוֹ טִפֵּשׁ, עָשִׁיר אוֹ עָנִי. אֲבָל צַדִּיק וְרָשָׁע לֹא קָאָמַר לֵיהּ, דְּאֵין זֶה בִּידֵי שָׁמַיִם: **זוּג ראשון.** לְפִי הַמַּזָּל: **זוּג שני.** לְפִי מַעֲשֵׂיהוּ, וְקָשֶׁה לְזַוְּגָן לְפִי שֶׁאֵינָהּ בַּת זוּגוֹ: **עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי אֶלָּא בִּקְנוּי וּסְתִירָה.** כְּלוֹמַר עַד כָּאן לֹא שָׁמַעְנוּ מִפְּלוּגְתֵּיהוּ דְּבָעֵינָן שְׁנֵי עֵדִים אֶלָּא בִּקְנוּי לְר״א וּבְסִתִּירָה לְר׳ יְהוֹשֻׁעַ: **אֲבָל בְּטֻמְאָה.** אִם יֵשׁ עֵדִים בִּקְנוּי וּסְתִירָה שֶׁל סְתִירָה אַחַר קִנּוּי: **עַד אֵין בָּהּ כְּשִׁנְּיָים הַכָּתוּב מְדַבֵּר.** וְקָאָמַר עֵדִים שְׁנַיִם אֵין בְּטֻמְאָה זוֹ אֶלָּא עַד א׳, וּקְרָא בְּטֻמְאָה קְמִשְׁתַּעֵי, וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ שִׁכְבַת זָרַע, וְעֵדִים שְׁנַיִם אֵין בָּהּ אֶלָּא א׳, וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה לֹא נֶאֱנָסָה, וּמִמֵּילָא שֶׁמַּעֲינָן דְּמַהֵימְנָן מִדְּכָתִיב וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה, לְהַחֲמִיר עָלֶיהָ בָּא הַכָּתוּב לְדוּנָהּ כְּמִזִּדָּיוֹן, וּמִרִישָׁא דִּקְרָא נָמֵי שֶׁמְּעִתָּ דְּמַהֵימְנָן דִּקְאָמַר וּמְעֻלָּה בוֹ מָעַל וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ, וְאֵין מְגִיעַ בְּדָבָר אֶלָּא זֶה. וּלְקַמָּן (דף ג.) מְפָרֵשׁ דְּהַאי קְרָא בְּתַר קִנּוּי כְּתִיב, דִּכְתִיב בְּתַרְיֵיהּ וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְגו׳ וְדַרְשִׁינָן לֵיהּ לְקַמָּן שֶׁכִּבֵּר עָבַר: **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֶחָד.** דִּקְאָמַר קְרָא דְּאֲפִלּוּ עַד אֶחָד אֵין בָּהּ. וּלְקַמָּן פָּרִיךְ אֶלָּא בְּמֵאי מְתַסְּרָא דִּקְאָמַר קְרָא וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה, אֶלְמָא בְּשִׁיטָא דְּנִטְמֵאת מִדְּמַהֵדַּר בְּתַר אֹנֶס וְרָצוֹן: **ת״ל לֹא יָקוּם עֵד א׳ וְגו׳.** מַהֵאי קְרָא שֶׁמַּעֲינָן דְּכָל עֵד דְּאָמוּר בְּתוֹרָה שְׁנַיִם הֵם כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל:

ממשמע

תוספות

המקנא. איידי דתנא נדרים תנא נמי נזיר דדמיא לנדרים. תימה והא בריש מסכת נזיר (דף כ.) אמר דלא תנא ליה אלא אגב סוטה כדרבי וי״ל דלא קבעה בסדר נשים אלא אגב סוטה ומשום דדמיא לנדרים קבעה בתר נדרים מ״ר. ותימה אמאי לא [קאמר ד] קבעה אגב נדרים דהא בפ״ד [דנזיר] תנא משניות טובא דמיירי בנדרי נשים ובהפרת בעל ויש לומר דעדיפא ליה למימר משום סוטה דפרשיות נמי נסמכו ובריש מסכת שבועות (דף כ:) דייק נמי בכה״ג:

המקנא דיעבד אין. וא״ת וכי כל היכא דתני ה״א בתחילתן לשון דיעבד הוא והא קתני בסוף אלו עוברין (פסחים דף מט.) ההולך לשחוט את פסחו ובעבודה זרה פרק השור (דף מט.) המניח עובד כוכבים בחנותו דמסיק בשמעתתא קמייתא דשחיטת חולין (דף ג.) דמיירי לכתחילה ובפרק ב׳ דשחיטת חולין (דף לז.) השוחט את המסוכנת ובפרק קמא דביצה (דף ו:) השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות ויש לומר דכל היכא דאיכא למיתלי בלישנא דייק הכי בגון הכא ובריש פ״ב דשחיטת חולין (דף כז.) והתם נמי בפ׳ קמא (דף טו:) השוחט במגל יד ובפ׳ קמא דביצה (דף ז:) השוחט חיה ועוף יחפור בדקר ובפ׳ חבית (פכ״ח דף קמז.) הרוחץ במי מערה או במי טבריא ותימה היכי דייק מהכא דאסור לקנאות אמאי לא מתרץ המקנא שבא [לימלך] כדמתרץ בפ״ק דביצה (דף ז:) ועל כרחך אית לן למימר דהכא ממשנה יתירא דייק כדפרש״י:

הא בזוג ראשון הא בזוג שני. תימה בפ׳ ואלו מגלחין (מו״ק דף יח:) דאמר שמואל מותר לארס בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר קפריך ליה מהכא ארבעים יום קודם יצירת הולד אמאי לא מוקי התם מלתיה דשמואל בזוג שני:

קודם יצירת הולד. נראה לרבי קודם יצירת הזכר בין אם לא נולדה הנקיבה עדיין בין אם נולדה:

אבל בטומאה עד אחד מהימן. תימה אדרבה איכא למימר איפכא אבל בטומאה בעינן בי תרי ומשום דאוסרתה איסור עולם ואי לאו ממתני׳ דמייתי מהיכא פשיטא ליה למימר הכי וי״ל דעדיפא ליה טומאה מקינוי וסתירה אף על גב דאוסרתה איסור עולם משום דרגלים לדבר:

כל

הַמְקַנֵּא

לְאִשְׁתּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וּמַשְׁקֶה עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וּמַשְׁקֶה עַל פִּי שְׁנַיִם. כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ, אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי וְדִבְּרָה עִמּוֹ, עֲדַיִן הִיא מוּתֶּרֶת לְבַיְתָהּ וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה. נִכְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֶר אֲסוּרָה עִמּוֹ כְּדֵי טוּמְאָה, אֲסוּרָה לְבַיְתָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה, וְאִם מֵת חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת: **גְּמָרָא** מִכְּדֵי תַּנָּא מְנַיֵּיר סָלִיק מַאי תָּנָא דְּקָא תָּנֵא סוֹטָה, כְּדְרַבִּי דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת נָזִיר לְפָרָשַׁת סוֹטָה לוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל הָרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ יַיִר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. וְלִיתְנֵי סוֹטָה וַהֲדַר לִיתְנֵי נָזִיר, אֵיידֵי דְּתָנֵא כְּתוּבוֹת וְתָנֵא הַמַּדִּיר תָּנֵא נְדָרִים, וְאֵיידֵי דְּתָנֵא נְדָרִים תָּנֵא נָזִיר דְּדָמֵי לְנְדָרִים וְקָתָנֵי סוֹטָה כְּדְרַבִּי. הַמְקַנֵּא דְּיֵעָבֵד אֵין לְכַתְּחִילָּה לֹא, קָסָבַר תַּנָּא דִּידָן אָסוּר לְקַנְּאוֹת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק כִּי הֲוָה פָּתַח רֵישׁ לָקִישׁ בְּסוֹטָה אָמַר הָכִי, אֵין מְזַוְּגִין לוֹ לְאָדָם אִשָּׁה אֶלָּא לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְקָשִׁין לְזַוְּגָן כִּקְרִיעַת יַם סוּף שֶׁנֶּאֱמַר אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיָּתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשְׁרוֹת. אֵינִי, וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַרְבָּעִים יוֹם קוֹדֶם יְצִירַת הַוָּלָד בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי בַּיִת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי. לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּזִוֵּג רִאשׁוֹן הָא בְּזִוֵּג שֵׁנִי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ׳: עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי אֶלָּא בִּקְנוּי וּסְתִירָה אֲבָל בְּטוּמְאָה עַד אֶחָד מְהֵימְנָן וּתְנַן נַמִּי עַד אֶחָד אוֹמֵר אֲנִי רָאִיתִי שֶׁנִּטְמֵאת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. מְדְּאוֹרַיְיתָא מְנָלַן דִּמְהֵימְנָן עַד אֶחָד, דְּתָנוּ רַבָּנָן "וְעַד אֵין בָּהּ" בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּאֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ.

ממשמע

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ב עמוד ב

תוספות

כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים. ואחד דכתיב גבי ועד אחד לא יענה בנפש (במלכר לה) מוקי לה בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין קף לז.) בדרישה מן התלמידים ולא יומת על פי עד אחד (דכריס יז) דרשינן בפרק ראשון דמכות (קף ו:) לעדות מיוחדת לאפוקי אחד רואה מחלון זה ואחד רואה מחלון זה אבל קשיא דגבי שבועת העדות כתיב והוא עד (ויקלא ה) ומחייבין אפילו אחד כדתנן (שבועות קף לא:) כפר אחד והודה אחד הכופר חייב וי״ל דשבועת העדות לא חייבה תורה אלא בתביעה כדילפינן התם מקראי הילכך כל היכא דמפסידו ממון מיחייב דבהפסד ממון תליא מילתא:

מאי טעמא דר׳ יהושע. בירושלמי מפיק ליה מהני קראי מאי טעמא דרבי יהושע כי מצא בה ערות דבר ערוה זו הסתירה דבר זו הקינוי וילפינן דבר דבר מה דבר האמור להלן על פי שנים אף כאן ע״פ שנים תני רבי יוסי בר׳ יהודה וכו׳ משקה ע״פ שנים נאמר כי מצא ואין מציאה בכל מקום אלא על פי עדים מה מקיים רבי אליעזר דבר דבר שהוא מרגיל לבא לידי ערוה עוד בירושלמי כתיב ועבר עליו רוח קנאה וגו׳ שלא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך גאות אלא מתוך דבר של אימה עבר וקינא לה מחמת הדברים הללו מה את אמרת למצוה או לעיכוב אם תאמר מצוה קינויו קינוי אם תאמר לעיכוב אין קינויו קינוי אמר רבי מנא אתיא כהדא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעבב: רבי

מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר עֵד. וְלֹא נֶאֱמַר עֵדִים אֵינִי יוֹדֵעַ דְּאֶחָד קָאֲמַר, אֶלָּא מִדְּאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב אֶחָד שָׁמַע מִנֵּהּ דְּעֵד שְׁנַיִם מִשְּׁמַע, דְּאִינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן עֵדוּת וּסְתָם עֵדוּת שְׁנַיִם: **וְאָמַר רַחֲמָנָא** תְּרֵי לֵית בָּהּ. לְעֵיל קָאֵי לְפַרוּשֵׁי מִסְקָנָא דְּמִלְּתֵיהּ הֵיכִי מִידְּרִישׁ וְעֵד אֵין בָּהּ: **אֶלָּא מַעֲמָא כּוֹ׳.** קוּשְׁיָא הִיא, כְּלוֹמַר טַעְמָא דִּכְתִיב לֹא יָקוּם עַד אֶחָד, דְּהַהוּא מוּכָח לָךְ דְּהַאי וְעֵד אֵין בָּהּ בְּתְרֵי קָאֲמַר, הָא לָאו הָכֵי הֲוָה אָמֵינָא עַד דִּכְתִיב הָכָא בְּסוֹטָה חַד הוּא וְקָאֲמַרִינָן אֲפִלּוּ אֶחָד אֵין בָּהּ: **אִיצְטְרִיךְ.** לֹא יָקוּם עַד אֶחָד לְגַלּוּיֵי עֲלֵיהּ דְּהַאי וּלְאַשְׁמוּעִינָן דְּחַד מְהֵימְנָן, דְּאִי לָאו הָכֵי הֲוָה אָמֵינָא כָּל סְתָם עַד אֶחָד הוּא וּבְסוֹטָה לֹא הֲוָה אָמֵינָא דְּמִתְּסְרָא וְאָפֵי׳ בְּעֵד א׳ וְכָל שֶׁכֵּן בְּלֹא עַד, וְהָכֵי הֲוָה דְּרַשְׁינָן לֵיהּ וְעֵד אֵין בָּהּ דְּקָא אָמַר רַחֲמָנָא הָכֵי קָאֲמַר וְעֵד אֶחָד אֵין נֶאֱמָן בָּהּ אֶלָּא שְׁנַיִם: **וּפְרֵכִינָן** אֵין נֶאֱמָן בָּהּ. בְּתַמִּיהָ: **אֶלָּא מַאי בָּעֵי.** קְרָא עַד דְּאִיבָּא תְּרֵי בְּתַמִּיהָ, אַמַּאי אִתָּא קְרָא לְהַאי לִשְׁתּוֹק קְרָא מִנַּיהּ כו׳: **דָּבָר דָּבָר מִפִּמּוֹן.** כְּתִיב בְּנוֹאֲפֶת כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר (דְּבָרִים כד) וּכְתִיב בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת ע״פ שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר (שָׁם יט:): **אִיצְטְרִיךְ.** לֹא יָקוּם לְגַלּוּיֵי עֲלֵיהּ דְּהַאי עַד דְּבִשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דְּאִי לֹא גְּלֵי עֲלֵיהּ הֲוָה אָמֵינָא דְּהַהוּא] אָמֵינָא דְּהַאי עַד דְּכָל עַד שְׁנַיִם הֵם דְּאָנָא [דְּהַהוּא] אָמֵינָא דְּהַאי עַד אֵין בָּהּ אֵין נֶאֱמָן בָּהּ קָאֲמַר א״כ בָּא הַכָּתוּב לְהַקֵּל עָלֶיהָ: **וְהָא מְדַכְתִּיב וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה** מִכְּלָל: דִּפְשִׁיטָא לָךְ דְּנִטְמְאָה, וְהֵיכִי קָאָמַר וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה אוֹעֵד אֵין בָּהּ, נְהִי דְּרִישָׁא דִּקְרָא אִיבָּא לְמֵימַר ע״י שְׁנַיִם עֵדִים, וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ בְּעֵדִים וְעֵד אֶחָד אֵין נֶאֱמָן בָּהּ, אֶלָּא וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה הֵיכִי קָאֵי אַאֵין נֶאֱמָן בָּהּ, הָא אָמַרְתְּ דְּלֹא מִחַזְקֵי לֵהּ בְּנִבְעֶלֶת: **בָּהּ.** בְּטֻמְאָה קָאֵי דְּהָא מִנָּהּ סָלִיק, וְהִיא נִטְמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ, וְדְרִשִׁינָן אֵין בָּהּ תְּרֵי אֶלָּא חַד: **בָּהּ.** עֵד אֶחָד נֶאֱמָן וְלֹא בְּקִנּוּי: **סְתִירָה עֲדֵיפָא.** לְאַחֲמוֹרֵי בָּהּ: **שֶׁכֵּן אוֹסַרְתָּה.** עַל הַבַּעַל וְעַל הַבּוֹעֵל מִסְפֵּק: **בְּטֻמְאָה.** וְדַאִית כְּדִדְרִשִׁינָן לְקַמָּן מִגִּיד לָךְ הַכָּתוּב שֶׁעַל הַסְּפֵק אֲסוּרָה, בְּפֶרֶק כֹּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין (קף כח.): **שֶׁכֵּן עִקָּר גָּרַם לָהּ.** שע״י הַקִּנּוּי סְתִירָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ: **מתני׳.** דְּקִתְנֵי לְר״א דְּקִנּוּי בִּשְׁנַיִם וּסְתִירָה עַל פִּי עַצְמוֹ: **דְּלֹא כִּי הַאי תָּנָא.** דְּקָתָנֵי לְר״א סְתִירָה בִּשְׁנַיִם וְקִנּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ: **לְדִבְרֵי ר״י בר׳ יְהוּדָה אֵין לְדִבְרֵי ר׳ אֱלִיעֶזֶר סוֹף.** וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָהּ: **מַאי נִיהוּ.** אֵין לְדָבָר סוֹף דְּקָאָמַר: **וְאָמַר נַגָּאי.** כְּשֶׁכּוֹעֵס עָלֶיהָ אוֹמֵר קִנַּאתִי לָהּ מִפְּלוֹנִי וּמֵבִיא עֵדִים שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ סְתִירָה כָּל שֶׁהוּא, דִּבְיָון דְּלֹא קִנָּא לָהּ לֹא נִזְהֲרָה בּוֹ: **הָא לְמִשְׁנָתֵנוּ יֵשׁ סוֹף.** לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּתַמִּיהָ: **וְהָא זְמָנִין דְּלֹא אִסְתַּתַּר.** וְאוֹמֵר רְאִיתִיהָ שֶׁנִּסְתְּרָה: **וְלֹא מִיבַּעְיָא לְמִשְׁנָתֵנוּ.** בְּתַמִּיהָ: **אִיכָּא עִקָּר.** שֶׁכְּבָר הִתְחִיל בְּעֵדִים שֶׁלֹּא ע״י כַּעַס: **הָכָא לֵיכָּא עִקָּר.** וְלִכְשֶׁיִּכְעוֹס נָקֵל לוֹמַר קִנַּאתִי וְהוּא יִמְצָא לָהּ סְתִירוֹת הַרְבֵּה: **לֹא לֵיכָּא אִינִישׁ.** אֲפִלּוּ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ: **וּמִסְתַּתְּרָא.** וְנִסְתְּרָת וְנֶאֱסֶרֶת עָלָיו: **קִנְאָה.** כַּעַס כְּמוֹ הֵם קִנְּאוּנִי בְּלֹא אֵל (דְּבָרִים לב) כִּי

מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר עֵד בְּאִישׁ אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֶחָד זֶה בְּנָה אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'עֵד' הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם עַד שֶׁיְּפֹרוֹט לְךָ הַכָּתוּב אֶחָד, וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא חַד. "וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה" אֲסוּרָה אֶלָּא טַעְמָא דִּכְתִיב לֹא יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ, הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמֵינָא עַד דְּסוֹטָה חַד הוּא, וְאִי אֲפִילּוּ חַד לֵיכָּא, אֶלָּא בְּמַאי מִיתַּסְרָא, אִיצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא 'עֵד אֵין בָּהּ' אֵין נֶאֱמָן בָּהּ, אֵין נֶאֱמָן בָּהּ וְאֶלָּא מַאי בָּעֵי עַד דְּאִיבָּא תְּרֵי לִישְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ דְּאָתְיָא 'דָּבָר' 'דָּבָר' מִמָּמוֹן, וְאָנָא יָדַעְנָא מִידֵּי דַּהֲוָה אֲכַל עֲדָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אִיצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא סוֹטָה שַׁאנִי דְּרַגְלַיִם לַדָּבָר שֶׁהֲרֵי קִינֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה לִיתְהֵימַן בָּהּ עַד אֶחָד וּמִי מָצִית אָמְרַתְּ דְּאֵין נֶאֱמָן בָּהּ וְשָׁרְיָא וְהָא מִדְּכְתִיב וְהִוא לֹא נִתְפְּשָׂה מִכְּלָל דַּאֲסוּרָה, אִיצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא אֵין נֶאֱמָן בָּהּ עַד דְּאִיבָּא תְּרֵי וּבְתְרֵי נַמֵּי הִיא דְּלֹא נִתְפְּשָׂה כָּא מַשְׁמַע לָן: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכו׳: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר קְרָא 'בָּהּ', בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי. וְאֵימָא 'בָּהּ' וְלֹא בִּסְתִירָה, סְתִירָה אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה. קִינּוּי נַמִּי אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה, דִּכְתִיב וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמְאָה, הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא בָּהּ. וּמָה רָאִיתָ, מִסְתַּבְּרָא סְתִירָה עֲדֵיפָא שֶׁכֵּן אוֹסַרְתָּהּ כְּטוּמְאָה. אַדְּרַבָּה קִינּוּי עָדִיף שֶׁכֵּן עִיקָּר גָּרַם לָהּ, אִי לָאו סְתִירָה קִינּוּי מִי אִיכָּא, וְאִי לָאו קִינּוּי, סְתִירָה מַאי אַהֲנִי, אֲפִילּוּ הָכִי סְתִירָה עֲדֵיפָא דְּאַתְחַלְתָּא דְּטוּמְאָה הִיא. מַתְנִיתִין דְּלֹא כִּי הַאי תַּנָּא דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַמְּקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ, מְקַנֵּא עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, וּמַשְׁקֶה לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם. הֵשִׁיבוּ חֲכָמִים, לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, אָמַר קְרָא 'בָּהּ' בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה. וְאֵימָא 'בָּהּ' וְלֹא בְּקִנּוּי, קִינּוּי אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמְאָה. סְתִירָה נַמִּי אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה, הַהוּא לְכַמָּה שִׁעוּר סְתִירָה כְּדֵי טוּמְאָה הוּא דְּאָתָא. הֵשִׁיבוּ חֲכָמִים, לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף, מַאי נִיהוּ, דִּזְמָנִין דְּלֹא קָנֵי וְאָמַר קַנָּאי. הָא לְמִשְׁנָתֵנוּ יֵשׁ לַדָּבָר סוֹף, זְמָנִין דְּלֹא אִסְתַּתַּר וְאָמַר אִסְתַּתַּר, אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף. אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא מִיבַּעְיָא לְמִשְׁנָתֵנוּ, אַדְּרַבָּה לְמִשְׁנָתֵנוּ אִיכָּא עִיקָּר הָתָם לֵיכָּא עִיקָּר, אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אַף לְמִשְׁנָתֵנוּ אֵין לַדָּבָר סוֹף. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִפּוּרָא לֹא לֵימָא אִינִישׁ לְאִיתְתֵּיהּ בְּזִמַּן הַזֶּה לֹא תִּיסַּתְּרִי בַּהֲדֵי פְּלוֹנִי דִּילְמָא קַיְימָא לָן כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר קִינּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ וּמִיסְתַּתְּרָא וְלֵיכָּא הָאִידְנָא מִי סוֹטָה לְמִיבְדְּקָהּ וְקָאָסַר לָהּ עֵילָּוֵיהּ אִיפּוּרָא דְּלְעוֹלָם. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מַה לְּשׁוֹן קִינּוּי, דָּבָר הַמַּטִּיל קִנְאָה בֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים, אַלְמָא קָסָבַר קִינּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ וְכוּלֵּי עָלְמָא לֹא יָדְעֵי דִּקְנֵי לָהּ וְאָמְרִי מַאי דִּקְמָא דְּבָדְלָה וְאָתוּ לְמֵיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ. וְרַב יֵימַר בַּר רַבִּי שֶׁלֶמְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּאַבָּיֵי אָמַר, דָּבָר הַמַּטִּיל קִנְאָה בֵּינוֹ לְבֵינָהּ, אַלְמָא קָסָבַר קִינּוּי עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים וְכוּלֵּי עָלְמָא יָדְעֵי דִּקְנֵי לָהּ וְאִיהוּ הוּא דְּאָתֵי לְמֵיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ

אלמא

קִנְאָה חֲמַת גֶּבֶר (מִשְׁלֵי ו:) **מַאי דִּקְמָא.** מַה יֵּשׁ לְפָנֵינוּ, מָה אֵירַע עַכְשָׁיו שֶׁזּוֹ בּוֹדֶלֶת מִן הָאֲנָשִׁים: **וְכוּלֵּי עָלְמָא יָדְעֵי דִּקְנֵי לָהּ.** שֶׁהָעֵדִים מְגַלִּין הַדָּבָר וְאֵינָן שׁוֹנְאִין אוֹתָהּ: **וְאִיהוּ דְּאָתֵי לְמֵיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ.** שֶׁזּוֹ מְקַנֵּיטַתּוּ עַל שֶׁחוֹשֶׁדֶת:

אלמא

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

ויש להקשות, הרי **מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יָקוּם עֵד בְּאִישׁ** – בלשון יחיד, **אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֶחָד'** – לשם מה נאמר 'עד אחד', אלא **זֶה בָּנָה אָב** – התורה באה ללמדנו בזה שבְּכָל **מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה **'עֵד'** אין פירושו עד אחד, אלא **הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עֵד שֶׁיְּפֹרוֹט לְךָ הַכָּתוּב אֶחָד** – אלא אם כן נאמר בפירוש 'עד אחד'. מסיימת הגמרא, מאחר **וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ** - שהרי 'ועד אין בה' היינו שאין שני עדים שנבעלה **אֶלָּא חַד**, ואף על פי כן נאמר **"וְהוּא לֹא נִתְפְּשָׂה"** – שאם לא נאנסה אלא עשתה כן מרצון, **אֲסוּרָה** לבעלה, ומכאן לומדים שעד אחד נאמן לומר שזינתה אם קינא לה ונסתרה.

מקשה הגמרא על הברייתא, **אֶלָּא טַעֲמָא** – ההוכחה ש'ועד אין בה' היינו שאין שני עדים אך יש עד אחד שנבעלה, היא **מִדִּכְתִיב "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ", הָא לָאו הָכִי הָוָה אֲמִינָא עֵד דְּסוֹטָה חַד הוּא** – אך לולי כן היינו מפרשים שאין אפילו עד אחד שנבעלה. וקשה, שהרי **וְאִי אֲפִילּוּ חַד לֵיכָּא, אֶלָּא בְּמַאי מִיתַּסְרָא** – אם אין אפילו עד אחד שנבעלה מדוע נאסרת בוודאי על בעלה. אלא ודאי שאין שני עדים אלא עד אחד, ומדוע הוצרכה הברייתא להוכיח כן מהפסוק. מתרצת הגמרא, **אִיצְטְרִיךְ** – הברייתא הוצרכה ללמוד זאת מהפסוק, שלולי כן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** שהפסוק **'עֵד אֵין בָּהּ'** בא ללמד שאם יש עד אחד שנבעלה – **אֵין נֶאֱמָן בָּהּ** ואינה נאסרת על פיו. שואלת הגמרא, כיצד היינו יכולים לפרש שבא הפסוק לומר שעד אחד **אֵין נֶאֱמָן בָּהּ** לומר שנבעלה, **וְאֶלָּא מַאי בָּעֵי עֵד דְּאִיכָּא תְּרֵי** – אלא צריך שני עדים, אם כן **לִישְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ** – והיינו יודעים זאת, משום **דְּאָתְיָא** דיני עריות נלמדים בגזירה שווה **'דָּבָר' 'דָּבָר' מִמְּמוֹן, וְאָנָא יָדַעְנָא** שצריך שני עדים **מִידֵּי דַּהֲוָה אֲכָל עֲדֵיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה** – כשם שצריכים שני עדים לכל עדות בדיני ערוה בתורה. מתרצת הגמרא, **אִיצְטְרִיךְ** – הוצרכה התורה להשמיענו דבר זה, משום **שסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא סוֹטָה שַׁאנִי** – דין סוטה שונה משאר דיני ערוה, שאף שבכל דיני ערוה אין עד אחד נאמן, מכל מקום לגבי סוטה **דְּרַגְּלַיִם לַדָּבָר** – שיש סיבה לחשוש שאכן נבעלה, **שֶׁהֲרֵי קִנְּאָה לָהּ וְנִסְתְּרָה**, ולפיכך היינו סבורים **שלִיתְהֵימַן בָּהּ עֵד אֶחָד** - יהיה עד אחד נאמן לומר שנבעלה. לכן הוצרכה הברייתא ללמוד מהפסוק שבכל מקום 'עד' היינו שנים. חוזרת הגמרא ומקשה, **וּמִי מָצִית אָמְרַתְּ דְּאִין נֶאֱמָן בָּהּ וְשָׁרְיָא** – האם ניתן לפרש את הפסוק שבא לומר שעד אחד אינו נאמן, וממילא מותרת לבעלה, **וְהָא מִדִּכְתִיב** בהמשך הפסוק **"וְהוּא לֹא נִתְפְּשָׂה"** – שמחמירים עליה משום שלא נבעלה באונס אלא ברצון, **מִכְּלָל דַּאֲסוּרָה** – מוכח שהפסוק בא לאוסרה ולא להתירה. מתרצת הגמרא, **אִיצְטְרִיךְ** – ללמוד מהפסוק 'לא יקום וגו'' ש'עד' היינו שני עדים, שלולי כן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** לפרש את הפסוק כאמור, שעד אחד **אֵין נֶאֱמָן בָּהּ עֵד דְּאִיכָּא תְּרֵי. וּבְתְרֵי נַמִּי הִיא דְּלֹא נִתְפְּשָׂה** – והמשך הפסוק 'והיא לא נתפשה' בא לומר שגם כשיש שני עדים שנבעלה, אינה טמאה אלא אם הבעילה הייתה במזיד. **קָא מַשְׁמַע לָן** מהפסוק 'לא יקום וגו'' שכל מקום שנאמר 'עד' היינו שנים, וחידשה התורה שעד אחד נאמן לאוסרה.

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ'.** שואלת הגמרא, **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** שצריך שני עדים על הקינוי והסתירה. ומשיבה, **אָמַר קְרָא** "ועד אין בָּהּ", ודרשה הגמרא מהפסוק שעד אחד נאמן להעיד שנבעלה, ומדייק רבי יהושע, שדוקא **'בָּהּ'** – להעיד שנטמאה עד אחד נאמן **וְלֹא בְּקִנּוּי**, וכן **'בָּהּ' וְלֹא בְּסָתִירָה** – אלא על הקינוי והסתירה צריך שני עדים כשאר עדויות שבתורה. מבארת הגמרא, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** הסובר שלגבי הסתירה מועיל עד אחד, **אוֹמֵר** שדורשים רק **'בָּהּ' וְלֹא בְּקִנּוּי.** שואלת הגמרא, **וְאֵימָא 'בָּהּ' וְלֹא בְּסָתִירָה** ונצריך שני עדים גם שנסתרה. ומשיבה, **סָתִירָה אִיתְּקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב "וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה"** – התורה הסמיכה סתירה לטומאה, ולומדים מההיקש שכשם שלגבי טומאה מועיל עד אחד, כך לגבי סתירה מועיל עד אחד. שואלת הגמרא, הרי **קִינּוּי נַמִּי אִיתְּקַשׁ לְטוּמְאָה, דִּכְתִיב "וְקִנְּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה"**, ומדוע בקינוי מודה רבי אליעזר שצריך שני עדים. ומשיבה, **הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא 'בָּהּ'**, שרק על עדות שנבעלה מספיק עד אחד, וממעטים שעל הקינוי צריך שני עדים. שואלת הגמרא, **וּמָה רָאִיתָ** – הרי גם קינוי וגם סתירה הוקשו לטומאה, ומדוע העדיף רבי אליעזר למעט מ'בה' שבקינוי צריך שני עדים, וללמוד מהיקש שבסתירה עד אחד נאמן, ולא להיפך. ומשיבה, **מִסְתַּבְּרָא סְתִירָה עֲדִיפָא** להחמיר בה שלא יצטרכו שני עדים **שֶׁכֵּן אוֹסַרְתָּהּ כְּטוּמְאָה** – שהרי על ידי הסתירה נאסרת מספק כאילו ודאי נבעלה. שואלת הגמרא, **אַדְּרַבָּה, קִינּוּי עֲדִיף** להחמיר בו שלא יצטרכו שני עדים, **שֶׁכֵּן עִיקָּר גָּרַם לָהּ** – שהרי הקינוי הוא הגורם לאיסור. ומשיבה, עדיף להחמיר בסתירה, משום **שאִי לָאו סְתִירָה קִינּוּי מִי אִיכָּא** – שהרי אם לא נסתרה אינה נאסרת מחמת הקינוי. שואלת הגמרא, **וְאִי לָאו קִינּוּי, סְתִירָה מַאי אַהֲנֵי** – הרי גם בסתירה לבד אינה נאסרת בלא קינוי, ואם כן מדוע עדיף להחמיר בסתירה יותר מבקינוי. מתרצת הגמרא, **אֲפִילּוּ הָכִי סְתִירָה עֲדִיפָא** להחמיר בה, משום **דְּאַתְחַלְתָּא דְּטוּמְאָה הִיא** – היחוד הוא התחלת הטומאה.

שנינו במשנה, שלדעת רבי אליעזר קינוי בפני שני עדים וסתירה בפני עד אחד או בפני הבעל. אומרת הגמרא, **מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּ'הַאי תַּנָּא** – אינה סוברת כתנא של הברייתא דלהלן, **דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ, מְקַנֵּא עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, וּמַשְׁקֶה לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם** – וזה להיפך ממה שמבואר במשנתנו בשם רבי אליעזר. המשך הברייתא, **הֶשִּׁיבוּ חֲכָמִים לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה**, אם נחשב קינוי גם על פי עד אחד ועל פי עצמו **אֵין לַדָּבָר סוֹף** – שכל בעל יאמר שקינא לאשתו. שואלת הגמרא, **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה** בדעת רבי אליעזר, שלקנוי מספיק עד אחד ולסתירה צריך שני עדים. ומשיבה, **אָמַר קְרָא 'בָּהּ'**, וממעטים **בָּהּ** - על טומאה נאמן עד אחד **וְלֹא בְּסָתִירָה.** שואלת הגמרא, **וְאֵימָא** – שידרוש גם **'בָּהּ' וְלֹא בְּקִנּוּי** – ומדוע בקינוי מועיל עד אחד. משיבה הגמרא, **קִינּוּי אִיתְּקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב "וְקִנְּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה"** – וכשם שלגבי טומאה מועיל עד אחד, גם לגבי קינוי מועיל עד אחד. שואלת הגמרא, **סָתִירָה נַמִּי אִיתְּקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב "וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה"**. ומשיבה, **הַהוּא לְכַמָּה שֶׁיָּעוּר סְתִירָה כְּדֵי טוּמְאָה הוּא דְּאָתָא** - מהיקש זה לומדים שזמן סתירה הוא זמן שיכולה לבוא בו לידי טומאה.

שנינו בברייתא, **הֶשִּׁיבוּ חֲכָמִים, לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף.** שואלת הגמרא, **מַאי נִיהוּ** – מדוע לדבריו אין לדבר סוף. ומשיבה **דְּזִמְנִין דְּלֹא קָנֵי וְאָמַר קַנַּאי** – פעמים שהבעל לא קינא לאשתו, ומתוך שיכעס עליה יאמר שקינא לה ויהיה נאמן. מקשה הגמרא, **הָא לְמִשְׁנָתֵינוּ יֵשׁ לַדָּבָר סוֹף** – משמע מדברי חכמים שהקשו על רבי יוסי, שלשיטת משנתנו בדעת רבי אליעזר שנאמן על הסתירה ולא על הקינוי, לא הוקשה שאין לדבר סוף. והרי **זִמְנִין דְּלֹא אִיסְתַּתַּר וְאָמַר אִיסְתַּתַּר** – פעמים שלא נסתרה האשה ומתוך שיכעס עליה הבעל יאמר שנסתרה ויהיה נאמן, ואם כן גם על שיטה זו היה לחכמים להשיב שאין לדבר סוף. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, 'אַף' לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף**, ואכן תשובת חכמים היא גם לשיטת רבי אליעזר בשנתו. שואלת הגמרא, מהלשון **אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה**, משמע **שוְלֹא מִיבַּעְיָא לְמִשְׁנָתֵינוּ** – על שיטת רבי אליעזר במשנה פשוט שיש להשיב, וחידשו שאף לשיטת רבי יוסי יש להשיב, והרי **אַדְּרַבָּה** – מסתבר להיפך, **שלְמִשְׁנָתֵינוּ אִיכָּא עִיקָּר** – שקינא לה בפני עדים, ולכך מסתבר להאמין לו, אבל **הָתָם** – לשיטת רבי יוסי **לֵיכָּא עִיקָּר** – שלדעתו אין צריך לקנא לה בפני עדים, ולדבריו

המשך בעמוד רג

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אומרת הגמרא, **אַלְמָא** קָסָבְרֵי ריש לקיש ואביי **דְּאָסוּר** לבעל **לְקַנָּאוֹת** לאשתו – שהרי אמרו שקינוי גורם קנאה וכעס. שואלת הגמרא, **וּמַאן דְּאָמַר שְׁמוּתָּר** לבעל **לְקַנָּאוֹת** – וצריך לומר שלדבריו קינוי אינו מביא לידי קנאה וכעס, אם כן **מַהוּ לְשׁוֹן קִינּוּי**. משיבה הגמרא, **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אֵין קִינּוּי אֶלָּא לְשׁוֹן הַתְּרָאָה** – שמתרה באשתו ואומר לה אל תסתרי עם פלוני, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – מצינו קינוי מלשון התראה, שנאמר "וְקִנֵּא ה' לְאַרְצוֹ ויחמול על עמו" - שהתרה בחגבים שלא ישחיתו את הארץ.

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אָדָם **עוֹבֵר עֲבֵירָה בַּסֵּתֶר וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עָלָיו** ומתפרסם הדבר **בְּגָלוּי**, וכגון אשה פרוצה שמזנה תחת בעלה בסתר, ונותן הקדוש ברוך הוא בלב בעלה לקנאות לה, ועל ידי כך מתפרסם הדבר בגלוי. **שֶׁנֶּאֱמַר** "וְעָבַר עָלָיו **רוּחַ קִנְאָה** וקנא את אשתו", **וְאֵין עֲבֵירָה** – אין מתפרש הלשון 'ועבר' **אֶלָּא לְשׁוֹן הַכְרָזָה** – משמשמים רוצים להכריז על מעשיה ולכן נותנים בלב הבעל לקנאות לה. ומצינו ש'ועבר' הוא לשון הכרזה, **שֶׁנֶּאֱמַר** "וַיִּצְוּ מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל **בַּמַּחֲנֶה**" - והיינו על ידי הכרזת קול: **רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, שֶׁנֶּאֱמַר** "אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ", ומכך שתִּשְׁטֶה **כְּתִיב** ולא תסטה, דורשים שמקנא האדם לאשתו רק משום שנכנסה בו רוח שטות, וריש לקיש לשיטתו שסובר שאסור לקנאות.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִפְּנֵי מָה הֶאֱמִינָה תּוֹרָה לַעַד אֶחָד בְּסוֹטָה – שאומר שנבעלה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו, ולא הצריכה שני עדים כמו בכל התורה. משום **שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר** – יש לנו בסיס להאמין לעד שאומר נבעלה, **שֶׁהֲרֵי** שני עדים מעידים שקִינֵּא **לָהּ וְנִסְתְּרָה**, ומלבד זאת **וְעַד אֶחָד מָעִידָהּ שֶׁהִיא טְמֵאָה**. מקשה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי** מניין לתנא שאין עד אחד נאמן לומר שנבעלה אלא אם כן קינא לה הבעל, **וְהָא כִּי כְּתִיבָה קִינּוּי בָּתַר סְתִירָה וְטוּמְאָה הוּא דִּכְתִיבָה** – הרי הפסוק בתורה שמדבר על קינוי – 'ועבר עליו רוח קנאה', כתוב אחרי הפסוק 'והיא נסתרה ועד אין בה' שממנו לומדים שעד אחד נאמן, ומשמע שנאמן העד אחד גם אם לא קינא הבעל תחילה. מתרצת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ** "**וְעָבַר**" **וּכְבָר עָבַר** – הפסוק 'ועבר עליו רוח קנאה' מתפרש בלשון עבר, שכבר עבר עליו רוח קנאה. שואלת הגמרא, **אֶלָּא מַעֲתָּה** ש'ועבר' הוא מלשון שכבר עבר, האם את הפסוק "**וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ**" **הָכִי נַמִּי** נפרש שציווה עליהם לאחר שכבר עברו, והרי משה ציווה אותם לפני שעברו. משיבה הגמרא שבכל מקום מתפרשת המילה 'ועבר' לפי הענין, **הָתָם** - לגבי בני גד ובני ראובן **מִדְּכְתִיב** בהמשך "**וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי ה' וְאַחַר תָּשֻׁבוּ**" – ו'תשובו' הוא לשון להבא, **מַשְׁמַע** שגם מה שנכתב לעיל 'ועבר' הוא לשון **דְּלְהַבָּא. אֶלָּא הָכָא** – לגבי סוטה **אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כִּדְכְתִיבִי** ש"**וְעָבַר**" הוא מלשון להבא, ומתפרש הפסוק **בָּתַר טוּמְאָה וּסְתִירָה** שכבר נאסרה עליו, אם כן קשה **קִינּוּי לָמָּה לִי** – למה לו לקנאות, הרי כבר נאסרה עליו על ידי שהאמינו לעד אחד. אלא מוכח שהפסוק מתפרש בלשון עבר, כלומר, שאין עד אחד נאמן לומר שזינתה אלא באופן שכבר קינא לה הבעל.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵין אָדָם מְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנְסָה בּוֹ ממרום **רוּחַ** לקנאות, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**". מבארת הגמרא, **מַאי רוּחַ** – איזה רוח מביאה את האדם לידי קינוי. **רַבָּנַן אָמְרֵי רוּחַ טוּמְאָה** – על ידי השטן הרוצה להחטיאו, שיקנא לאשתו ויבאו לידי מריבה. **רַב אַשִׁי אָמַר רוּחַ טָהֳרָה** – ששונא את הפריצות ולכן מקנא. אומרת הגמרא, **וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר רוּחַ טָהֳרָה** – מסתבר כדברי רב אשי, שפירש את דברי תנא דבי רבי ישמעאל שנכנסה בו רוח טהרה. משום **דְּתַנְיָא** – שנינו בברייתא, מה שנאמר "**וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" אין כוונת התורה שחובה על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה, אלא **רְשׁוּת** – מותר לו לקנא לה, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא** חולק **וְאוֹמֵר, חוֹבָה** על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה. מבארת הגמרא את הראיה מהברייתא, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** שאדם מקנא משום שנכנסת בו **רוּחַ טָהֳרָה, שַׁפִּיר** – מובן שנחלקו האם חייב לקנאות או רשות בידו, **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** שאדם מקנא משום **רוּחַ טוּמְאָה** שנכנסה בו, וכי שייך לומר **רְשׁוּת וְחוֹבָה לְעִיּוּלֵי לְאִינִישׁ רוּחַ טוּמְאָה בְּנַפְשֵׁיהּ** – לשון של רשות או חובה שיכניס האדם לעצמו רוח טומאה, הרי ודאי שאסור לגרום לכך. אלא מוכח שמקנא על ידי שנכנס בו רוח טהרה.

גּוּפָא, חוזרת הגמרא לעצם דברי הברייתא. "**וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" **רְשׁוּת** – מותר לקנאות לאשתו אם חושש שתבוא לידי עבירה עם פלוני, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** - חייב הבעל לקנאות לה אם חושד בה. אומרת הגמרא שכיוצא בדבר נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא לגבי כהן שמיטמא לאחד מקרוביו שמתו, שכתוב בפסוק "ולאחותו הבתולה וגו' **לָהּ יִטַּמָּא**", אין כוונת התורה שחובה עליו להיטמא לקרוביו, אלא **רְשׁוּת** – מותר לו להיטמא להם, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא** חולק **וְאוֹמֵר חוֹבָה** – מצווה עליו להיטמא להם. וכן נחלקו לגבי עבד כנעני, שכתוב בפסוק "**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**", אין כוונת התורה שחובה לשעבדם לעולם, אלא **רְשׁוּת** – מותר לשעבדם לעולם, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** - מצוות עשה לשעבד עבד כנעני לעולם ולא לשחררו. ולהלן תבאר הגמרא את שלושת המחלוקות.

מקשה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים שהקשה כן **רַב מְשַׁרְשִׁיָא לְרָבָא, לֵימָא** – האם נאמר שרַבִּי יִשְׁמָעֵאל **וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ הָכִי פְּלִיגִי** – חולקים לגבי כל מצוות עשה שבתורה, **דְּמַר אָמַר רְשׁוּת וּמַר אָמַר חוֹבָה** – שלרבי ישמעאל הרשות בידו לעשותם, ולדבריו אין מצוות עשה שהיא חובה, ולרבי עקיבא זהו חובה. משיבה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ** אביי **הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי** – דוקא בשלשה פסוקים אלו חולק רבי ישמעאל וסובר שהם רשות, מפני שסובר שכך מוכח מהפסוקים, אך בכל מצוות עשה שבתורה מודה שהם חובה. ומארת הגמרא את מחלוקתם הראשונה, "**וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" **רְשׁוּת דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה**. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם ואילו כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, **סָבַר לָהּ כִּי הַאי תַּנָּא** – סובר רבי ישמעאל כתנא שלהלן, **דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר כְּלַפֵּי** – מאחר **שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה** "**לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ**" ואסור לגרום לעצמו לבוא לידי שנאה, **יָכוֹל** – היינו יכולים לומר שגם **בְּגוֹן זוֹ** – שרואה את אשתו מתיחדת עם אחר, יהיה אסור לקנאות לה כדי שלא תשנא אותו. **תַּלְמוּד לוֹמַר** "**וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" – מותר לו לקנאות ואינו עובר על 'לא תשנא'. ולכך סובר רבי ישמעאל שאין ללמוד מהפסוק שחייב לקנאות, אלא שהוצרכה התורה לכתוב שמותר לקנאות ואינו עובר בזה על 'לא תשנא', אבל בשאר מצוות עשה שבתורה ודאי שחובה לקיימם. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** מניין לו שמצווה לקנאות, הרי צריך את הפסוק ללמוד שמותר לקנאות. ומשיבה, **קִינּוּי אַחֲרִינָא כְּתִיב** – חזרה התורה וכתבה פעם נוספת "וקנא את אשתו והיא לא נטמאה", ומכך שכפלה התורה, לומדים שאין זו רשות אלא חובה. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** מה ילמד מהכפילות, ומשיבה, אין ללמוד מהכפילות שחובה עליו לקנא, אלא **אַיְּידֵי דְּבָעֵי לְמִיכְתַּב** - כיון שהוצרכה התורה לכתוב "**וְהִוא נִטְמָאָה**" "**וְהִיא לֹא נִטְמָאָה**" – ללמדנו שגם אם אין ידוע אם נבעלה או לא אסורה עליו מספק, **כְּתִיב נַמִּי** – חזרה וכתבה שוב 'או עבר עליו רוח קנאה **וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**'. ודרך התורה לכפול כן **לְכַדְתָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית שוב, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁכִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ** - לא דורשים מכפילות זו, מפני שדרך התורה לחזור

המשך בעמוד מח

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ג עמוד א

רש״י

אַלְמָא קָסְבְרֵי דְּאָסוּר לְקַנְּאוֹת. כֵּיוָן דְּאָמְרֵי לְשׁוֹן הַטְּלַת קִנְאָה הוּא אַלְמָא אָסוּר: וּלְמ״ד מֻתָּר לְקַנְּאוֹת מַאי לְשׁוֹן קִנּוּי: **וַיְקַנֵּא ה׳ לְאַרְצוֹ.** הִתְרָה בְּיֶלֶק וְחָסִיל וְגֶזֶם שֶׁלֹּא יַשְׁחִיתוּ עוֹד אֶת אַרְצוֹ, דִּבְשִׁלּוּחַ גּוֹבְאֵי מִשְׁתְּעֵי פְּרָשָׁה לְעֵיל. לְאַרְצוֹ עַל אַרְצוֹ, כְּמוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ (בְּרֵאשִׁית כו) עַל אִשְׁתּוֹ הָאִתָּם תְּרִיבוּן לַבַּעַל (שׁוֹפְטִים ז): **אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה.** כְּגוֹן אִשָּׁה פְּרוּצָה עוֹבֶרֶת בַּסֵּתֶר: **וְהַקָּבָּ״ה מַכְרִיז בְּגָלוּי.** שֶׁנּוֹתֵן כֹּבֶל בַּעֲלָהּ לְקַנְּאוֹת לָהּ וְהַדָּבָר מִתְפַּרְסֵם בְּגָלוּי: וְאֵין עֲבֵרָה גַּרְסִינָן: לְשׁוֹן הַכְרָזָה. הַקָּבָּ״ה מִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִיר קוֹל: **רַיְלִים לַדָּבָר.** שֶׁנִּטְמֵאת: **וְהָא כִּי כְּתִיב קִנּוּי פָּתַר סְתִירָה וְטֻמְאָה.** דְּאִתְהֵימֵן בָּהּ עֵד אֶחָד כְּתִיב, וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְגוֹ׳, וְסָמִיךְ לֵיהּ וְעָבַר עָלָיו וְגוֹ׳, אֲלַמָּא בְּלָא קִנּוּי נְמֵי עֵד אֶחָד מְהֵימֵן בְּטֻמְאָה: **וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ.** בְּבְנֵי גָד וּבְבְנֵי רְאוּבֵן כְּתִיב, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְצַוֶּה אוֹתָם לַעֲבוֹר עִם יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַיַּרְדֵּן: **תְּשׁוּבוּ.** מוֹכִיחַ דְּלַהֲבָא הוּא: **נִכְנָסָה בּוֹ רוּחַ.** מִמְּרוֹם, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ רוּחַ טָהֳרָה אוֹ רוּחַ טֻמְאָה ע״י שִׁטָּן הַבָּא לְהַחְטִיאוֹ לְהַקְנִיט אֶת אִשְׁתּוֹ: **רַבָּנָן.** דְּבֵי רַב אָשֵׁי אֲמָרֵי רוּחַ טֻמְאָה: **רוּחַ טָהֳרָה.** שֶׁשּׂוֹנֵא אֶת הַפְּרִיצוּת: **וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַ״ד.** דְּרוּחַ דְּקָאֲמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל טָהֳרָה הִיא: **דְּתַנְיָא.** דְּקָאֲמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל רְשׁוּת. פְּלוּגְתָּא דְּר׳ יִשְׁמָעֵאל וְר׳ עֲקִיבָא לְקַמָּן מְפָרֵשׁ טְעַמֵּיהוּ: **שַׁפִּיר.** אִי רְשׁוּת אִי חוֹבָה: **ר׳ עֲקִיבָא אוֹסֵר חוֹבָה.** שֶׁאָסוּר לְשַׁחֲרֵר עַבְדּוֹ: **בְּכָל הַתּוֹרָה.** בְּכָל עֲשֵׂה שֶׁבַּתּוֹרָה, א״כ אֵין לָךְ מִצְוֹת עֲשֵׂה לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל חוֹבָה: **דְּתַנְיָא.** לֹא גַּרְסִינָן, אֶלָּא הָדֵר וְנָקִיט לְמִלְתֵּיהוּ לְפָרוּשׁ כָּל חָדָא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ: **כְּלַפֵּי.** כְּמוֹ אַחֲרֵי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה שֶׁאָסוּר לְהָבִיא עַצְמוֹ לִידֵי שִׂנְאָה וְתִגְרָה: יָכוֹל אַף זֶה בֵּן. שִׁיְּרָאֶה אֶת אִשְׁתּוֹ עוֹבֶרֶת עַל דַּת יְהוּדִית נִסְתֶּרֶת עִם שְׁכֵנֶיהָ לֹא יְקַנֵּא לָהּ. כְּלַפֵּי לְשׁוֹן כְּנֶגֶד: תַּלְמוּד לוֹמַר וְקִנֵּא. אִם רָצָה לְקַנֵּא הִרְשׁוּת בְּיָדוֹ, וּמִשּׁוּם דְּאִי לֹא כְּתִיב קָרֵא הֲוָה אֲמִינָא דְּאָסוּר הוּא, דְּא״ר יִשְׁמָעֵאל הָכָא רְשׁוּת אֲבָל בְּכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁבַּתּוֹרָה לֹא אָמַר הָכִי: **קִנּוּי אַחֲרִינָא כְּתִיב.** וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמְאָה, חַד לְרְשׁוּת וְחַד לְחוֹבָה: **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל.** אָמַר לָךְ, אֲדֵי דְּבָעֵי לְמִכְתַּב וְהִיא נִטְמְאָה וְהִיא לֹא נִטְמְאָה, שֶׁסָּפֵק הוּא בְּיָדֵינוּ וְאַעפ״כ אֲסָרָהּ הַכָּתוּב מִסָּפֵק, כְּתֹב נְמֵי וְקִנֵּא אַחֲרִינָא. וְאַף ע״ג דְּמִצִּי לְמִכְתַּב הָכִי, וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמְאָה אוֹ לֹא נִטְמְאָה, אֲפִלּוּ הָכִי אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא לְחַזּוֹר וְלִשְׁנוֹת אֶת הָאָמוּר מִפְּנֵי דָּבָר אַחֵר הַמִּתְחַדֵּשׁ בְּכִפְילוּתוֹ: **אִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב לָהּ יִטְמָא.** לוֹמַר שֶׁמֻּתָּר לִטְמֹא לְקָרוֹבִים הֵילוֹ: **מִכֵּי אִם לְשֶׁאֵרוֹ נַפְקָא.** לְנַפֵּשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמִּיו, כִּי אִם לְשֶׁאֵרוֹ הַקָּרוֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְגוֹ׳ וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה, וּמִמֵּילָא שַׁמְעִינָן דְּמִטַּמֵּא לְאֵלּוּ: **לָהּ יִטְמָא.** אִם מֵתָה, וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְאִיבְּרִיהָ. אִם אֶחָד מֵאֵלּוּ מֵכָּה שְׁחִין וְאִיבְּרָיו נוֹפְלִין, אֵין מִטַּמֵּא לָהֶן, דְּקַיְּימָא לָן בְּהָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין קַדָּ קכח): אָבַר מִן הַחַי מִטַּמֵּא כְּאָבַר מִן הַמֵּת, וְאִיצְטְרִיךְ לָהּ לְמֵעוּטֵי אִיבְּרֵיהּ: אם

תוספות

רבי ישמעאל אומר רשות. תימה לרבי וכי לית להו הא דאמר בשלהי מסכת מכות (דף כג.): שש מאות וי״ג מצות נאמרו למשה מסיני וכי לרבי ישמעאל דאמר רשות בצר להו או לר׳ עקיבא טפי להו ונראה דבשאר מצות דמפיק ר׳ ישמעאל מקרא עביד ליה ר׳ עקיבא אסמכתא ודריש ליה לדרשה אחריתי בירושלמי אמרי׳ דר׳ אליעזר אמר חובה ואין להקשות הא אמרינן לעיל המקנא דיעבד אין אלמא קסבר אסור לקנאות דתנא דידן דוקא דתני כי הך לישנא סבירא ליה הכי אבל ר׳ אליעזר לא סבירא ליה הכי והכי נמי אמרי׳ בפ׳ קמא דקידושין (דף כלא.) וגאל את ממכר אחיו ר׳ אליעזר אומר חובה ובפרק השולח (גיטין דף לח:) נמי [אמר] אמרינן לעולם בהם תעבודו חובה ואין להקשות נמי מפ״ב דמכות (דף יב.) דאמר ר׳ עקיבא ורצח גואל הדם רשות מי כתיב ירצח והכא אמרינן וקנא חובה דשאני הכא משום דכתיב תרי קינויין אבל קשיא מירושלמי דרבי יהושע אמר התם רשות ומפרש טעמא אתיא דר׳ יהושע בבית הילל דבית הילל אומרים אפי׳ הקדיחה תבשילו לפום כן הוא אמר רשות רצה לקנא יקנא רצה לגרש יגרש והא ר׳ עקיבא מיקל התם טפי מבית הילל ואמר התם אפילו מצא אחרת נאה הימנה מגרשה ואפי׳ הכי אמר חובה והתם בירושלמי פליג רבי אליעזר עליה דר׳ יהושע ואמר חובה ואמר אתיא דר׳ אליעזר בבית שמאי דבית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא א״כ מצא בה ערות דבר מצא בה דברים בעורים לגרשה אינו יכול שלא מצא בה ערוה לקיימה אינו יכול שמצא בה דברים בעורים לפום כן הוא אמר חובה והא תניא משום בית שמאי אין לי אלא היוצאת משום ערוה מנין היוצאת משום דראשה פרוע וצדדיה מפורמין וזרועותיה חלוצות [מנין] ת״ל כי מצא בה ערות דבר אמר רבי תנא קיימת כאן בעדים וכאן שלא בעדים ותימה לפי הירושלמי ביון דתליא קינוי בגירושין הוה ליה למיתני סוטה בתר גיטין ובתר סוטה נזיר בסדר פרשיות ובתר נזיר נדרים ובתר נדרים כתובות:

לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש. תימה לרבי היכא דאיכא למדרש כי הכא אמאי לא דרשינן לה כדאמר גבי קל וחומר מילתא דאתיא מקל וחומר טרח וכתב לה קרא ואפילו הכי דאיכא דאיכא למדרש דרשינן וכן בפרק כל שעה (פסחים דף מ:) כל היכא דאיכא למדרש לא מוקמינן ליה בלאו יתירי:

לה יטמא מצוה. ונ״מ לעוסק במצוה כדאמרינן בסוף פרק משוח מלחמה (לקמן דף מד.) ולטמאותו בעל כרחו אם לא יראה לטמאות כדאמרי׳ בפרק טבול יום (זבחים ק.) מעשה ביוסף הכהן וכו׳:

ורבי

אַלְמָא קָסְבְרֵי דְּאָסוּר לְקַנְּאוֹת, וּמַאן דְּאָמַר מוּתָּר לְקַנְּאוֹת, מַהוּ לְשׁוֹן קִינּוּי, אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אֵין קִינּוּי אֶלָּא לְשׁוֹן הַתְּרָאָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ׳וַיְקַנֵּא ה׳ לְאַרְצוֹ׳. תַּנְיָא הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה בַּסֵּתֶר וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עָלָיו בְּגָלוּי, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה׳ וְאֵין עֲבֵירָה אֶלָּא לְשׁוֹן הַכְרָזָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַיִּצֵּו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה׳. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, שֶׁנֶּאֱמַר ׳אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ׳ תִּשְׂטֶה כְּתִיב. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִפְּנֵי מָה הֶאֱמִינָה תּוֹרָה עַד אֶחָד בְּסוֹטָה, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר שֶׁהֲרֵי קִנֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה וְעֵד אֶחָד מְעִידָהּ שֶׁהִיא טְמֵאָה. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי וְהָא כִּי כְּתִיבָה קִינּוּי בְּתַר סְתִירָה וְטוּמְאָה הוּא דִּכְתִיבָה, אָמַר לֵיהּ ׳וְעָבַר׳ וּכְבָר עָבַר. אֶלָּא מַעְתָּה ׳וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ׳ הָכִי נַמִּי, הָתָם מִדִּכְתִיב ׳וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי ה׳ וְאַחַר תָּשֻׁבוּ׳ מִשְּׁמַע דִּלְהַבָּא, אֶלָּא הָכָא אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּדִכְתִיבֵי, ׳וְעָבַר׳ בְּתַר טוּמְאָה וּסְתִירָה, קִינּוּי לָמָּה לִי. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵין אָדָם מְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַסָה בּוֹ רוּחַ שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳. מַאי רוּחַ, רַבָּנָן אָמְרִי רוּחַ טוּמְאָה, רַב אַשִּׁי אָמַר רוּחַ טָהֳרָה, וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר רוּחַ טָהֳרָה, דְּתַנְיָא ׳וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא רוּחַ טָהֳרָה שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ רוּחַ טוּמְאָה, רְשׁוּת וְחוֹבָה לְעַיּוּלֵי לְאִינִישׁ רוּחַ טוּמְאָה בְּנַפְשֵׁיהּ. גּוּפָא, ׳וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. לָהּ יִטַּמָּא׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. ׳לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי, וְאָמְרִי לָהּ רַב מְשַׁרְשִׁיָא לְרָבָא, לֵימָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ הָכִי פְּלִיגִי, דְּמַר אָמַר רְשׁוּת וּמַר אָמַר חוֹבָה. אָמַר לֵיהּ, הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי, ׳וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, סָבַר לָהּ כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, כְּלַפֵּי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה ׳לֹא תִשָּׂא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ׳ יָכוֹל כְּגוֹן זוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳. וְרַבִּי עֲקִיבָא, קִינּוּי אַחֲרִינָא כְּתִיב. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵיידֵי דְּבָעֵי דִּכְתַב ׳וְהִיא לֹא נִטְמָאָה׳ ׳וְהִיא לֹא נִטְמָאָה׳ כְּתִיב נַמִּי ׳וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳. לִכְדַתְנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. ׳לָהּ יִטַּמָּא׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵיידֵי דִּכְתִיב ׳אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו׳ אִיצְטְרִיכָא לְמִיכְתַּב ׳לָהּ יִטַּמָּא׳. וְרַבִּי עֲקִיבָא, מִכֵּי אִם לִשְׁאֵרוֹ׳ נַפְקָא, ׳לָהּ יִטַּמָּא׳ לָמָּה לִי, לְחוֹבָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, ׳לָהּ׳ מִיטַּמָּא וְאֵין מִיטַּמָּא לְאֵיבְרֵיהּ.

ורבי

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ג עמוד ב

תוספות

ורבי עקיבא א״כ לכתוב לה. תימה לרב חסדא דאמר בפרק שלשה מינין (מיר קף מג:) לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא לאיברים לדידיה לא איצטריך לה לאיברים מאי הוי דריש בלה יטמא ויש לומר הוה דריש לחובה כדרבי עקיבא ואיידי דכתב יטמא כתב לה:

למשרי אחד מכל האומות. מהכא נפקא לן דבאומות הלך אחר הזכר [לענין יוחסין]:

כתיב נמי (ובאחיכם) [בהם] לכדתנא דבי רבי ישמעאל. וא״ת הא אצטריך דדרשינן בפרק איזהו נשך (כ״מ קף מג:) מנין אם ראיתו נוהג שלא כשורה שאתה רשאי להשתעבד בו וכו׳ וי״ל אסמכתא בעלמא הוא וקנס חכמים הוא כדי לייסרן:

מה עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם. תימה דהוה מצי למפרך מה לעדות האחרונה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה:

ת״ל ועד אין בה כל שיש בה. תימה כיון דהוא קינא לה ונסתרה והשתא אתי עד א׳ דטומאה מסתמא בעל שתיק ולא מכחיש ליה א״כ מאי צריך קרא דעד אחד נאמן אפילו טומאה בעלמא בלא קנוי וסתירה בכי האי גוונא היה מהימן כדאיתא בפרק האומר (קידושין קף סו.) אשתו זינתה בעד אחד וכו׳ תינח לרבא דאמר התם הוה דבר שבערוה אלא לאביי דאמר מהימן מאי איכא למימר אלא ע״כ אית לן למימר דלאביי לא איצטריך קרא אלא היכא דמכחיש אע״ג דקינא לה:

נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר. תימה למה לי ג״ש אפילו בלא ג״ש מהיכא תיתי ליה דליתהימן בה עד אחד מעדות אחרונה ליכא למילף דאיכא פירכא:

רש״י

אם בן. דְּלָאו לְחוֹבָה אִתָּא אֶלָּא לְהַך דְּרָשָׁא: **לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא לָה וְלִשְׁתּוֹק.** דְּמִשְׁמַע לְנַפֵּשׁ לא שַׁמָּא בְּעִנְיוֹ כִּי אם לִשְׁאָרוֹ וְגוֹ׳ וְלָאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה לָהּ, כְּלוֹמַר לְגוּפָהּ שָׁלֵם וְלא לְאִיבָרֶיהָ: **לא תִהְיֶה כָּל נָשָׁמָה.** בִּשְׁבִעָה אֻמּוֹת כְּתִיב, הַחִתִּי וְהַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֱמוֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: לְמִישְׁרֵי אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת. מִשְּׁאָר שִׁבְעִים אֻמּוֹת: **שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית.** כָּל ז׳ אֻמּוֹת נִקְרָאוּ עַל שֵׁם כְּנַעַן: **וְהוֹלִיד בֵּן.** דְּהֵלֵךְ אַחַר הָאָב וּמֻתָּר לְהַחֲיוֹתוֹ לֵךְ לְעֵבֶד: **דַּתְּנִיא.** דִּלְהַכִּי אִתָּא קְרָא: **בְּעֶבֶד.** גִּרְסִי׳ בְּבֵי״ת: **וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים וגו׳.** לְעִיל מִנַּיהּ כְּתִיב מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמְנָה, אֲשֶׁר סְבִיבוֹת אַרְצְכֶם וְלא מִבְּנֵי אַרְצְכֶם דְּשִׁבְעָה אֻמּוֹת. וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים, כָּל תּוֹשָׁב הַיֵּינוּ שֶׁבָּא מִמְּקוֹם אַחֵר וְנִתְיַשֵּׁב כָּאן, וְקָאָמַר קְרָא שֶׁמִּתֹּר לִקְנוֹת מִבְּנֵיהֶם אֲשֶׁר יִהְיוּ לָהֶם מִבְּנוֹת אַרְצָךְ: **מִן הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם.** בָּנִים הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם וְהֵם בְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים, דְּהַיְינוּ אֲחֵרִים שֶׁנִּשְׂאוּ בְּאַרְצְכֶם נָשִׁים אַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹת: **וְלא מִן הַגֵּרִים בְּאַרְצְכֶם.** וְלא מִן הַבָּנִים הַנּוֹלָדִים לְבְנֵי אַרְצְכֶם בְּמָקוֹם אַחֵר מִבְּנוֹת שְׁאָר אֻמּוֹת וֶהֱבִיאוּם לִבְנֵיהֶם לְגוּר שָׁם: **וְלא בַּאֲחֵיכֶם.** עֲבוֹדַת עֶבֶד: הַ״ג וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֵיידֵי דִּכְתִיב וּבַאֲחֵיכֶם כְּתִיב נַמִּי בְּהֶם כִּדְתַנְיָא כוּ׳: **קַרְיָא.** תּוֹלַעַת שֶׁל שׁוּמְשְׁמִין הָאוֹכְלָתָן, כָּךְ הַזְּנוּת מְחַרֶּבֶת אֶת הַבַּיִת: **תּוּקְפָא.** כַּעַס: **אִידֵי וְאִידֵי.** תּוֹקְפָא וְזוּנוּתָא דְּאַמְרִינָן דְּמְחַרֶבֶת אֶת הַבַּיִת: **בְּאִתְּתָא.** כְּשֶׁהָאִשָּׁה מְזַנָּה אוֹ כַּעַסְנִית, לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה מִתְעַסֶּקֶת בְּזִנּוּנֶיהָ וְאֵינָהּ עוֹשָׂה מְלַאכְתָּהּ וְלא מְשַׁמֶּרֶת בֵּיתָהּ וּמְפַקֶּרֶת אֶת שֶׁל בַּעְלָהּ לְמַנָּאפִים: **כְּדַם שֶׁהֶמְאוּ יִשְׂרָאֵל.** בְּעֵגְרוֹת: **עַם כָּל אֶחָד וְאֶחָד.** בְּבֵיתוֹ: **נִסְתַּלְּקָה מֵהֶם.** מִלְּבָא לְבֵיתָם דְּאֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת בְּעֵגְרוֹת שֶׁבְּבֵיתוֹ: **מְקַדְּמָתוֹ.** לְפָנֵי מִיתָתוֹ מִכְּרָזוֹת לְפָנָיו: **מְלַפֵּפָתוֹ.** כּוֹרְכָתוֹ: **תְּנַן הָתָם.** בְּפ׳ מִי שֶׁקִּנֵּא (נַזִּקִּין לח.) אַמּאי דִּקְתָנֵי אֲמַר עַד אֶחָד רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמְאָה לא הָיְתָה שׁוֹתָהּ: **שֶׁהָיָה בַּדִּין.** שֶׁלא לְהַאֲמִינוֹ אִי לָאו דִּכְתִיב קָרֵא: **הָרִאשׁוֹנָה.** סְתִירָה: **אֵין אוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם.** שֶׁאִם תִּשְׁתֶּה וְתִמָּצֵא טְהוֹרָה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ וְלִתְרוּמָה: **אֵין מִתְקַיֶּמֶת בִּפְחוֹת מִשְּׁנַיִם.** כִּדְבָעֵינָן לְמִיגְּמַר דָּבָר דָּבָר מִמְּזוֹן: **הָאַחֲרוֹנָה.** טְמֵאָה שֶׁהִיא אַחַר הַסְּתִירָה: **כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ.** כָּל עִדּוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ נֶאֱמָן כִּדְדַרְשִׁינָן לְעֵיל וְעֵד אֵין בָּהּ תְּרֵי אֶלָּא חַד, וְקָא אָמַר אֲסוֹרָה וְאַטְמְאָה קַאי דְּהָא מַנָּהּ סְלִיק וְהִיא נִטְמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ: **קָל וְחֹמֶר.** שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד: **תַּלְמוּד לוֹמַר.** בְּאִשָּׁה מְקַלְקֶלֶת כִּי מְצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר וּלְהַלָּן כו׳: **וּפְרִכִינָן לָמָּה לִי לְמִכְתַּב לְמִילְּפָהּ בְּגִזֵּרָה שָׁוָה:** **בָּהּ וְלא בְּקִנּוּי כו׳ מִיבְּעֵי לֵיהּ.** דְּיָכוֹן דִּכְתִיב בָּהּ מִיעוּטָא הוּא וְלא גְּמַרִי׳ שֶׁאֵר עֵדֵיוֹת דְּאִשָּׁה מִנָּהּ וְקָמוּ לְהוּ בְּמִלְּתַיְיהוּ בְּכָל עֵדֵיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה: **הָכִי נַמִּי קָאָמַר.** וּגְזֵרָה שָׁוָה לְמִלְּתָא אַחֲרִיתִי נָקֵט, וּמִתְנִיתִין חֲסוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכֵי תְּנָא לֵיהּ ת״ל בָּהּ וְלא בְּקִנּוּי וּסְתִירָה וּגְזֵרָה שָׁוָה לְמִטְמֵאת אִשָּׁה דְּעָלְמָא שֶׁלא קִנָּא לָהּ בַּעֲלָהּ וּבָא עַד אֶחָד וְאָמַר אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמְאָה דְּלא מְהֵימִן וְהָכָא הוּא דְּמְהֵימִן מִשּׁוּם דְּרִגְלַיִם לְדָבָר:

כדי

וְרַבִּי עֲקִיבָא, אִם בֵּן, לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא ׳לָהּ׳ וְלִישְׁתּוֹק, ׳יִטַּמָּא׳ לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵיידֵי דְּכָתַב ׳לָהּ׳ כָּתַב נַמִּי ׳יִטַּמָּא׳ לְכִדְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנִית, לֹא נִישְׁנִית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. ׳לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ׳ רִשּׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵיידֵי דִּכְתִיב ׳לֹא תִהְיֶה כָּל נְשָׁמָה׳ אִיצְטְרִיךְ נַמִּי לְמִיכְתַּב ׳לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ׳ לְמִישְׁרֵי אֶחָד מִכָּל הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן, שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ, דְּתַנְיָא מִנַּיִן לְאֶחָד מִן הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ׳ יָכוֹל אַף הַכְּנַעֲנִי שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן הָאוּמּוֹת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם׳ מִן הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם וְלא מִן הַגָּרִים בְּאַרְצְכֶם. וְרַבִּי עֲקִיבָא, מִ׳מֵהֶם תִּקְנוּ׳ נִפְקָא, ׳לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ׳ לָמָּה לִי, לְחוֹבָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, ׳בָּהֶם׳ וְלא ׳בְּאַחֵיכֶם׳. וְרַבִּי עֲקִיבָא, בְּאַחֵיכֶם מִסֵּיפָא דִּקְרָא נַפְקָא ׳וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ׳. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵיידֵי דִּכְתִיב ׳וּבְאַחֵיכֶם׳ כְּתִיב נַמִּי ׳בָּהֶם׳ לְכִדְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנִית, לֹא נִישְׁנִית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. אָמַר רַב חִסְדָּא, זְנוּתָא בְּבֵיתָא כִּי קַרְיָא לְשׁוּמְשְׁמָא. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, תּוּקְפָא בְּבֵיתָא כִּי קַרְיָא לְשׁוּמְשְׁמָא. אִידֵי וְאִידֵי בְּאִיתְּתָא אֲבָל בְּגַבְרָא לֵית לָן בָּהּ. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, בִּתְחִילָּה קוֹדֶם שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל הָיְתָה שְׁכִינָה שׁוֹרָה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ׳, כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ׳. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה מְקַדְּמָתוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ׳ וְכָל הָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה, מְלַפֵּפְתּוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לְיוֹם הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר ׳לְפָתוּ אָרְחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֹאבֵדוּ׳. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, קְשׁוּרָה בּוֹ כְּכֶלֶב שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ׳, ׳לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ׳ בָּעוֹלָם הַזֶּה, ׳לִהְיוֹת עִמָּהּ׳ לָעוֹלָם הַבָּא. תְּנַן הָתָם, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמָה עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְעֵד אֵין בָּהּ׳ כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. וְקָל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה, וּמָה עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד, עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר׳ וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר ׳עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר׳ מַה ׳דָּבָר׳ הָאָמוּר לְהַלָּן עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, אַף כָּאן עַל פִּי שְׁנַיִם. הַאי, מִ׳כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר׳ נַפְקָא, מִ׳בָּהּ׳ נַפְקָא, ׳בָּהּ׳ וְלא בְּקִנּוּי, ׳בָּהּ׳ וְלא בְּסִתִּירָה מִיבְּעֵי לֵיהּ, הָכִי נַמִּי קָאָמַר, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳בָּהּ׳ בָּהּ וְלא בְּקִנּוּי ׳בָּהּ׳ וְלא בְּסִתִּירָה, וְטוּמְאָה בְּעָלְמָא בְּלא קִנּוּי וּבְלא סִתִּירָה דְּלא מְהֵימְן עַד אֶחָד מִנְּלָן, נֶאֱמַר כָּאן ׳כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר׳ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן ׳עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר׳ מַה ׳דָּבָר׳ הָאָמוּר לְהַלָּן עֵדִים שְׁנַיִם אַף כָּאן עֵדִים שְׁנַיִם. תָּנוּ רַבָּנַן, אִי זוֹ הִיא עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה, זוֹ עֵדוּת סְתִירָה. עֵדוּת אַחֲרוֹנָה, זוֹ עֵדוּת טוּמְאָה.

וכמה

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שואלת הגמרא **וְרַבִּי עֲקִיבָא**, מניין לו שמצווה על הכהן להיטמא לקרוביו, הרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין מיטמא לאברים. ומשיבה, **אִם כֵּן** שבא ללמדנו רק דין זה שאינו מיטמא לאיברים, **לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא** "לָהּ" **וְלִישְׁתּוֹק** – היתה התורה כותבת 'כי אם לשארו וגו' ולאחותו הבתולה לה' והיינו לומדים דין זה, אך 'טַמָּא' **לָמָּה לִי** – למה הוסיפה התורה וכתבה 'לה יטמא', **שְׁמַע מִינָּהּ** - ללמדנו שאין זו רשות, אלא מצוה על הכהן להיטמא לקרוביו. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** מה ידרוש מהייתור של 'יטמא'. ומשיבה, סובר רבי ישמעאל שאין לדרוש מהפסוק 'יטמא' שחייב להיטמא, אלא **שאֵיידֵי דִּכְתַב לָהּ כְּתַב נַמִּי יִטַּמָּא** – מאחר שחזר הכתוב וכתב 'לה' ללמדנו שאינו מיטמא לאיברים – חזר וכתב גם 'יטמא'. **לְכִדְתַנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתַנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ** – וכפי שהתבאר לעיל.

מבארת הגמרא את מחלוקתם השלישית של רבי עקיבא ורבנן. "**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**" **רְשׁוּת** – מותר להשתעבד בעבד כנעני לעולם, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** – חייב לעבוד בו לעולם ואסור לשחררו. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זו אלא רשות. ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה להשתעבד בו לעולם, אלא **אֵיידֵי דִּכְתִיב** לגבי שבעה אומות "**לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה**" - שחובה להורגם, **אִיצְטְרִיךְ נַמִּי לְמִיכְתַּב** "**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**" כדי **לְמִישְׁרֵי** – להתיר **אֶחָד מִכָּל הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן**, שהיינו סבורים לומר שכיון שאמו של הבן היא משבעה אומות, יהיה דינו כדין שבעה אומות ואסור להחיותו, לכך הוצרך הפסוק 'לעולם בהם תעבודו', **לְמַדְנוּ שֶׁאָתָּה רַשַּׁאי לְקִנְוֹתוֹ** כיוון שלגבי דין שבעה אומות הולכים אחר האב, והאב אינו משבעה אומות.

מביאה הגמרא ברייתא שבדין שבעה אומות הולכים אחרי האב, **דְּתַנְיָא, מִנַּיִן לְאֶחָד מִן שאר הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לְקִנְוֹתוֹ בְּעֶבֶד** – לקנות את הבן לעבד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** "**וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ**" – כלומר, שגם בני אומות אחרות שבאו להתיישב בארץ ונשאו נשים משבעה אומות והולידו בנים, מותר לקנות את הבנים לעבדים, כיון שאביהם אינו משבעה אומות. ממשיכה הברייתא, **יָכוֹל** – שמא נאמר **שאַף הַכְּנַעֲנִי שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן שאר הָאוּמּוֹת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד** כיון שאמו אינה משבעה אומות, **תַּלְמוּד לוֹמַר** "**אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם**", שדווקא **מִן הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם** – בנים שנולדו בארץ, כלומר, שאבותיהם הם משאר האומות ונשאו נשים משבעה אומות בארץ, מותר לקיימם ולקחתם לעבדים, **וְלֹא מִן הַגָּרִים בְּאַרְצְכֶם** – אך אסור לקנות בנים שנולדו לאבות משבעה אומות שהלכו לארץ אחרת ונשאו שם נשים, והביאו את בניהם לגור בארץ, שכיון שהולכים אחר האב ואביהם משבעה אומות – אסור להחיותם.

חוזרת הגמרא לבאר את מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא ושואלת, אם כן **וְרַבִּי עֲקִיבָא** כיצד למד מפסוק זה שחובה להשתעבד בעבד כנעני לעולם ואסור לשחררו, והרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שמותר לקנות עבד שאמו כנענית ואביו משאר האומות. ומשיבה, **מ'מֵהֶם תִּקְנוּ' נַפְקָא** – ההיתר לקנות עבד שאביו משאר אומות נלמד מהפסוק "מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו", "**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**" **לָמָּה לִי**, על כורחך **לְחוֹבָה** – ללמדנו שחייב לעבוד בעבדו הנכרי ואסור לו לשחררו. שואלת הגמרא, כיון שכך, אם כן **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שסובר שאין זו חובה, מה דורש מהפסוק 'לעולם בהם תעבדו', והרי ההיתר לקנות עבד שאביו משאר אומות נלמד מ'מהם תקנו'. ומשיבה, שדורש '**בָּהֶם**' – עבד כנעני מותר להעבידו עבודת גנאי שניכר בה שהוא עבד, **וְלֹא בְּאַחֵיכֶם** – אך אסור להעביד עבד עברי בעבודה כזו. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** שדורש מהפסוק 'לעולם בהם תעבודו' שחובה לעבוד בו ואסור לשחררו, מהיכן לומד שאסור לעבוד בעבד עברי כמו בנכרי. ומשיבה, **בְּאַחֵיכֶם** – דין זה שאסור לעבוד בעבד עברי כמו בכנעני, **מִסֵּיפָא דִּקְרָא נַפְקָא** – נלמד מהמשך הפסוק של 'לעולם בהם תעבודו', שכתוב "**וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ**" – הרי שאין להשתעבד בעבד עברי כמו בעבד נכרי. שואלת הגמרא, אם כן **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – מדוע הוצרך ללמוד זאת מ'לעולם בהם תעבודו'. ומשיבה, אכן האיסור להעביד עבד עברי בעבודת פרך נלמד מהפסוק 'ובאחיכם בני ישראל וגו'". ומכל מקום סובר רבי ישמעאל שהפסוק 'לעולם בהם תעבודו' לא בא ללמדנו שחובה להשתעבד בעבד כנעני, אלא **שאֵיידֵי דִּכְתִיב** "**וּבְאַחֵיכֶם**" **כְּתִיב נַמִּי בָּהֶם** – מאחר שכתבה התורה את הדין בעבד עברי 'ובאחיכם בני ישראל וגו'" – שאסור להעבידו עבודת פרך, חזרה וכתבה גם את הדין של עבד כנעני 'לעולם בהם תעבדו' – שאותו מותר להעביד עבודת פרך. **לְכִדְתַנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתַנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ** – וכפי שהתבאר לעיל.

אָמַר רַב חִסְדָּא, זְנוּתָא בְּבֵיתָא – זנות בבית, גורם להחרבת הבית **כִּי קָרְיָא לְשׁוּמְשְׁמָא** – כמו שהתולעת אוכלת והורסת את השומשום. **וְאָמַר רַב חִסְדָּא תּוּקְפָא בְּבֵיתָא** – גם כעס בבית גורם להחרבת הבית **כִּי קָרְיָא לְשׁוּמְשְׁמָא**. ומבארת הגמרא, **אִידִי וְאִידִי בְּאִיתְתָא** – החרבת הבית אינה נגרמת אלא כאשר האשה מזנה או כועסת, משום שמתעסקת בזנותה ואינה עושה את מלאכות הבית ואינה שומרת עליו, **אֲבָל בְּגִבְרָא לֵית לָן בָּהּ** – זנות וכעס של הבעל אינם גורמים להחרבת הבית. **וְאָמַר רַב חִסְדָּא בַּתְּחִילָּה קוֹדֶם שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל** באיסורי עריות **הָיְתָה שְׁכִינָה שׁוֹרָה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד** – עם כל איש ואשה בביתם, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** "**כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ**" - כלומר בתוך ביתך. **כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ** בעריות **נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ**" – אם חוטאים בעריות 'ושב מאחריך', שמסתלקת השכינה. **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה**, אותה מצווה **מְקַדַּמְתּוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו** – מקדימה ומכריזה עליו כשמגיע **לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ**". **וְכָל הָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה**, העבירה **מְלַפַּפְתּוֹ** – נכרכת סביבו **וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לְיוֹם הַדִּין** להעיד עליו שעבר, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** "**יִלְפְּתוּ אֲרָחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֹאבֵדוּ**" – שהעבירה תהיה כרוכה בו ותלך עמו לגהינום שהוא מקום תהו. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר** העבירה שעבר **קְשׁוּרָה בּוֹ בְּכֶלֶב**, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** אצל יוסף כאשר אשת פוטיפר ניסתה לשכנעו לעבור איתה עבירה, "**וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ**", ודורשים, שלא רצה **לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ** – עמה **בָּעוֹלָם הַזֶּה**, כדי שלא יצטרך **לִהְיוֹת עִמָּהּ** – עם העבירה **לָעוֹלָם הַבָּא**.

הגמרא לעיל הביאה מהמשנה שעד אחד נאמן להעיד על אשה שזינתה, לאחר שקינא לה הבעל ונסתרה. מביאה עכשיו הגמרא את המשך המשנה שם.

תְּנַן הָתָם, שֶׁהָיָה בַּדִּין – היינו יכולים ללמוד בקל וחומר שלא יהיה נאמן עד אחד להעיד שזינתה, שהרי **וּמָה עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה** – להעיד שנסתרה עם פלוני שקינא לה הבעל שלא תסתר עמו, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם** - שהרי יש לה היתר לבעלה אם תיבדק במי סוטה ותימצא כשרה, ומכל מקום **אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת** העדות **בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם** - שאם אין שני עדים שנסתרה אינה נאסרת כלל על בעלה. **עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה** - להעיד שזינתה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם** על בעלה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּים** העדות **בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם**. אין הדין כן משום **שתַּלְמוּד לוֹמַר** – אמרה התורה "**וְעֵד אֵין בָּהּ**" - ודורשים שאין שני עדים שזינתה, אך **כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ** אפילו עד אחד נאמן. דנה

המשך בעמוד רז

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שואלת הברייתא, **וְכַמָּה** זמן הוא **שִׁיעוּר סְתִירָה** - שאם התייחדה האשה לזמן זה נאסרת על בעלה כדין סוטה. ומשיבה, **כְּדֵי** זמן שיכולה לבא בו לידי **טוּמְאָה**, כלומר זמן שיש בו **כְּדֵי בִּיאָה** – שיכול לבוא עליה בזמן זה, והיינו **כְּדֵי הַעֲרָאָה** – תחילת ביאה. מבארת הברייתא כמה הוא זמן תחילת ביאה, **כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל** – כפי הזמן שנדרש להקיף בהליכה עץ דקל, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כְּדֵי מְזִינַת הַכּוּם** – כפי הזמן שנדרש למזוג כוס של רביעית הלוג יין במים. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ** – את הכוס של רביעית הלוג יין. **בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לְצֵלוֹת בֵּיצָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לְגוּמְעָהּ** – לשתות ביצה. **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לִגְמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִרְמְיָה אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לִקְשׁוֹר גַּרְדִּי נִימָא** – שיקשור האורג חוטים שיוצאים מהבד. **חָנִין בֶּן פְּנִחָס אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט** אשה **יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיָּהּ לִיטּוֹל קֵיסָם** הנמצא בין שיניה. **פְּלִימוֹ אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט** אשה **יָדָהּ לְפַל לִיטּוֹל** ממנו **כֵּסֶר**, **וַאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה** מן המקרא **לְדָבָר** זה, שהשיעור הוא כדי שתיטול כסר מהסל, מכל מקום יש **זֵכֶר** – רמז **לְדָבָר**, שנאמר "**כִּי בְעֵד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם**", הרי שהוקשה אשה זונה לכבר לחם.

מקשה הגמרא על התנא של הברייתא, **וְכָל הָנֵי לָמָּה לִי** – מדוע האריך בדבריו ואמר שזמן סתירה הוא כדי טומאה שהוא כדי ביאה, שהוא כדי העראה, וביאר שהוא כדי הקפת דקל או כשאר השיעורים. ולא אמר בקצרה שהשיעור הוא בכדי שתוכל לבוא לידי טומאה, וזמן זה הוא כפי הזמן שנדרש להקפת דקל או כשאר השיעורים. מתרצת הגמרא, **צְרִיכִי** – הוצרך התנא לכתוב כך, משום **דְּאִי הָנָא** רק 'כְּדֵי **טוּמְאָה**', **הֲוָה אֲמִינָא** שזמן סתירה הוא **כְּדֵי טוּמְאָתָהּ וְאַרְצוּתָהּ** – שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול גם לפתותה בדברים וגם לבוא עליה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לפיכך אמר התנא 'כְּדֵי **בִּיאָה**' – שאף אם לא התייחדה עמו אלא לזמן שהיה יכול לבוא עליה, נחשב שנסתרה ונאסרת. **וְאִי הָנָא** רק 'כְּדֵי **בִּיאָה**' **הֲוָה אֲמִינָא** שהשיעור הוא **כְּדֵי גְּמַר בִּיאָה** – שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול לבוא עליה ביאה גמורה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שזמן סתירה הוא אף אם לא נתייחדה עמו אלא **כְּדֵי הַעֲרָאָה** – דהיינו זמן שנדרש לתחילת ביאה. **וְאִי אִשְׁמְעִינַן** רק 'כְּדֵי **הַעֲרָאָה**', **הֲוָה אֲמִינָא** שהשיעור הוא **כְּדֵי הַעֲרָאָה וְאַרְצוּתָהּ** – שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול גם לפתותה בדברים וגם לתחילת ביאה, **קָא מַשְׁמַע לָן** - לפיכך אמר התנא תחילה שהשיעור הוא 'כְּדֵי **טוּמְאָה**', ללמדנו שמה שאמר לאחר מיכן 'כדי ביאה', היינו שאף אם לא התיחדה עמו אלא לזמן של ביאה עצמה בלא ריצוי – נחשב סתירה, שאם לא כן מדוע הוסיף מילים אלו, והרי היינו יודעים כן ממה שאמר 'כדי טומאה'.

ומפרש התנא **וְכַמָּה** זמן הוא **כְּדֵי** [**הַעֲרָאָה**], **כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל.**

וּרְמִינְהִי – הקשו בני הישיבה ממה שנינו בברייתא אחרת, נאמר לגבי סוטה 'וְ**נִסְתְּרָה**', **וְכַמָּה** זמן הוא **שִׁיעוּר סְתִירָה, לֹא שָׁמַעְנוּ** – לא ניתן להוכיח מהמילה ונסתרה. אך **כְּשֶׁהוּא** – הפסוק **אוֹמֵר** '**וְהִיא נִטְמָאָה**', **הֲוֵי אוֹמֵר** – אנו למדים ששיעור סתירה הוא **כְּדֵי טוּמְאָה**, והיינו **כְּדֵי בִּיאָה**, כלומר **כְּדֵי הַעֲרָאָה**. וזמן תחילת ביאה הוא **כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כְּדֵי מְזִינַת הַכּוּם, בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר כְּדֵי לְגוּמְעָהּ** – לשתות את הביצה. מבארת הגמרא את הקושיא, **קָא סָלְקָא דַּעְתִּין** – הבנו בתחילה **שֶׁהֵיינוּ הַקָּפַת דֶּקֶל הֵיינוּ חֲזָרַת דֶּקֶל** – מה שאמר רבי ישמעאל בברייתא הראשונה 'כדי הקפת דקל', זוהי אותה פעולה שאמר רבי אליעזר בברייתא השניה 'כדי חזרת דקל', ואם כן קשה שהרי **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שהשיעור הוא **כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל, וּפְלִיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֲלֵיהּ** – ושם נחלק עליו רבי אליעזר ואמר שיעור אחר, ואילו **הָכָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** כדעת רבי ישמעאל בברייתא הראשונה, שהשיעור הוא **כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל.** מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי,** הקפת דקל וחזרת דקל הם פעולות שונות, מה שאמר רבי ישמעאל שהשיעור הוא כדי **הַקָּפָה** של דקל, היינו זמן שנדרש לאדם כדי ללכת **פָּרֶגֶל** סביב הדקל, ונחלק עליו רבי אליעזר שם. ומה שאמר רבי אליעזר בברייתא השניה שהשיעור הוא כדי **חֲזָרָה** של דקל, היינו **פָּרוּחַ** – כפי הזמן שחולף ממתי שהרוח דוחפת ענף של דקל עד שחוזר למקומו. **כָּעֵי רַב אַשִׁי,** מהי כוונת רבי אליעזר שהשיעור הוא כדי זמן של **חֲזָרָה** של הדקל **פְּרוּחַ,** האם **כִּי הֵיכִי דְּאָזִיל וְהָדַר אָתֵי** – כפי הזמן שנדחף הענף על ידי הרוח וחוזר למקומו פעם אחת, שהוא זמן קצר. **אוֹ דִּילְמָא כִּי הֵיכִי דְּאָזִיל וְאָתֵי וְהָדַר קָאֵי בְּדוּכְתֵּיהּ** – כפי הזמן שחולף ממתי שהרוח מתחילה לנענע, עד שנח מהנענוע ונעמד במקומו. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ.** ממשיכה הגמרא להקשות, שהרי עדיין יש סתירה בין הברייתות בדעת רבי אליעזר, שהרי **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שהשיעור הוא **כְּדֵי מְזִינַת הַכּוּם,** ואילו **הָכָא** – בברייתא השנייה, אמר שהשיעור הוא **כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל.** מתרצת הגמרא **אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא** – מזיגת כוס וחזרת דקל הם אותו שיעור של זמן.

מוסיפה הגמרא להקשות, שלכאורה בדעת שאר התנאים יש סתירה בין הברייתות, שהרי **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** שהשיעור הוא **כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ** – זמן שנדרש כדי לשתות כוס של רביעית יין, ואילו **הָכָא** – בברייתא השניה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי מְזִינַת הַכּוּם** – זמן שנדרש כדי למזוג כוס של רביעית יין במים. מיישבת הגמרא, **אִימָא** – צריך לומר, שלדעת רבי יהושע השיעור הוא **כְּדֵי לְמָזוֹג וְלִשְׁתּוֹת** – כפי הזמן שנדרש למזוג כוס רביעית יין ולשתותה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכנו לתרץ כך, **וְלֵימָא** – נתרץ שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהושע, משום **שאידי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא** - מזיגה ושתייה הם אותו שיעור של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי יהושע שהשיעור הוא כדי מזיגה ושתיה, משום **שאם כֵּן** – שהשיעור הוא רק כדי מזיגה אלא שהוא אותו שיעור זמן כמו שתיה, **הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – נמצא שאין חילוק בין רבי יהושע לרבי אליעזר, שהרי גם לדעת רבי אליעזר השיעור הוא כדי מזיגה, אלא ודאי שלדעת רבי יהושע השיעור הוא כדי מזיגה ושתייה.

מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי בן עזאי, **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר בֶּן עַזַּאי** שהשיעור הוא **כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה,** ואילו **הָכָא** – בברייתא השניה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ** – את הכוס של רביעית יין. מתרצת הגמרא, **אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא** – צליית ביצה ושתיית כוס רביעית יין הם אותו שיעור זמן.

מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** שהשיעור הוא **כְּדֵי לְגוּמְעָהּ** – את הביצה, ואילו **הָכָא** – בברייתא השנייה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה.** מתרצת הגמרא, **אִימָא** – צריך לומר בדעת רבי עקיבא שהשיעור הוא **כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה וּלְגוּמְעָהּ.** שואלת הגמרא, מדוע הוצרכנו לתרץ כך, **וְלֵימָא** – נתרץ שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, משום **שאידי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא** – צליית וגמיעת הביצה הם אותו שיעור של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי עקיבא שהשיעור הוא כדי צליה וגמיעה, משום **שאם כֵּן** – שהשיעור הוא רק כדי צליה אלא שהוא אותו שיעור זמן כמו גמיעה, **הַיְינוּ בֶּן עַזַּאי** – נמצא שאין חילוק בין רבי עקיבא לבן עזאי, שהרי גם לדעת בן עזאי השיעור הוא כדי צליית ביצה, אלא מוכח שכוונת רבי עקיבא לשיעור של צלייה וגמיעה.

מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהודה בן בתירא, **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא** שהשיעור

המשך בעמוד רעד

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ד עמוד א

רש״י

כְּדֵי טֻמְאָה. וּמַהוּ כְּדֵי טֻמְאָה כְּדֵי בִּיאָה. וּמַהוּ כְּדֵי בִּיאָה כְּדֵי הַעֲרָאָה, דְּהַיְינוּ נְשִׁיקַת אָבָר בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל שֶׁיּוּכַל הָאָדָם לֵילֵךְ סְבִיבוֹת הַדֶּקֶל, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָמָּה לִי לְמִיתְנֵי כְּלָהוֹן: **כְּדֵי מְזִינַת כּוֹס.** לְמָזְגוֹ בְּמַיִם, וּסְתָם כּוֹס רְבִיעִית. וּלְקַמָּן אֲמָרִי׳ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַחֲכָמִים הִלְּלוּ בְּעֵצְמוֹ שֵׁעַר כַּמָּה שֶׁהוּא שׁוֹהֶה בְּהֲעָרָאתוֹ: **לִיטוֹל קֵיסָם.** מִבֵּין שִׁנָּיוּ; **וְאַף ע״פ שֶׁאֵין רְאָיָה.** גְּמוּרָה לְדָבָר, דִּקְרָא לְאוֹ הוֹשֵׁטַת יָד לְסֵל כְּתֹב בֵּיתָ. יֵשׁ זֶבֶר וְרִמֶּז מִקְצָת דְּהַקְשָׁה אִשָּׁה זוֹנָה לְכֹבֵר לֶחֶם; **וְכָל הָנֵי לָמָּה לִי.** לְמִיתְנֵי בְּרִישָׁא׳ לִיתְנֵי שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי טֻמְאָה כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל: **דְּאִי תָּנָא כְּדֵי טֻמְאָה הָוָה אֲמִינָא.** בְּכָל שִׁיעוּר הַצָּרִיךְ לָבֹא לִידֵי כָּךְ דְּהַיְינוּ טֻמְאָה וְאַרְצוּתָהּ, שֶׁיְּפַתֶּה אוֹתָהּ וִיתַבֵּר עַל לִבָּהּ עַד שֶׁתִּתְרַצֶּה: **קָמ״ל.** דְּמַאי טֻמְאָה בִּיאָה לְחוּדָהּ, דְּאִיכָּא לְמֵימַר קְרֵם הַסְּתִירָה נִתְרַצִּית לוֹ: **קָמ״ל כְּדֵי הַעֲרָאָה.** דְּקִי״ל בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת נ״ל.) הַעֲרָאָה כִּגְמַר בִּיאָה לְכָל הָעֲרָיוֹת; **וְאִי תָּנָא כְּדֵי הַעֲרָאָה.** וְלֹא תָּנָא בְּרִישָׁא כְּדֵי טֻמְאָה, הָוָה אֲמִינָא כְּדֵי הַעֲרָאָה וְאַרְצוּתָהּ, וְאַפִּי׳ תָּנָא כְּדֵי בִּיאָה כְּדֵי הַעֲרָאָה לֹא הָוָה מִימְעֵיט אַרְצוּתָהּ, דְּאֲנָא אֲמִינָא הַעֲרָאָה לְמֵעוּטֵי גְּמַר בִּיאָה וּמִיהוּ אַרְצוּתָהּ בְּעִינָן, דְּהָכֵי הָוֵי מִשְׁמַע כַּמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי בִּיאָה וַאֲנָא אֲמִינָא כָּל צְרָכֵי בִּיאָה דְּהַיְינוּ אַרְצוּתָהּ וּגְמַר בִּיאָה, וְהָדַר מְפָרֵשׁ מַה הִיא בִּיאָה הַעֲרָאָה, אַבַּתֵּי אַרְצוּתָהּ לֹא אִימְעִיט, הִלְכָּך תָּנָא בְּרִישָׁא כְּדֵי טֻמְאָה דְּמִשְׁמַע טֻמְאָה וְאַרְצוּתָהּ וְהָדַר פָּרֵישׁ וּמַה הִיא טֻמְאָה כְּדֵי בִּיאָה, וְעַל בְּרָחִיץ אִימְעִיט אַרְצוּתָהּ דְּהָא בִּיאָה כֻּלָּהּ גְּמַר בִּיאָה מִשְׁמַע וְלֹא מִיעֵט אֶלָּא אַרְצוּתָהּ, וְהָדַר תָּנָא וּמַה הִיא בִּיאָה הַעֲרָאָה לְמֵעוּטֵי דְּלֹא בְּעִינָן גְּמַר בִּיאָה, וּמִמֵּילָא שַׁמְעִי׳ מִנָּהּ נַמִּי (דְּאִי) לֹא תָּנָא כְּדֵי בִּיאָה אִבַּתֵּי לֹא הָוָה מִמְעֵטָא אַרְצוּתָהּ, דִּכְדֵי טֻמְאָה גְּמַר בִּיאָה וְאַרְצוּתָהּ מִשְׁמַע, וְהַעֲרָאָה דְּפָרֵישׁ בְּתָרָהּ לֹא מִמְעֵטָא אֶלָּא גְּמַר בִּיאָה, הִלְכָּך אִיצְטְרִיכוּ כְּלָהוּ; **וְכַמָּה.** הוּא שִׁיעוּר הַעֲרָאָה לְחוּדָהּ, כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל. וְהָא לִיכָּא לְאַקְשׁוּיֵי, הוֹאִיל וְסוֹף סוֹף שִׁיעוּרָא כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל הוּא לִיתְנֵי כַּמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל, דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְתָנָא לְפָרוּשֵׁי אִסּוּר סְתִירָה מִשּׁוּם מַאי אוֹ גְּמַר בִּיאָה אוֹ הַעֲרָאָה, מִשּׁוּם הָכֵי תָּנָא כְּדֵי טֻמְאָה כְּדֵי בִּיאָה כְּדִפְרִישִׁית: **כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל.** קס״ד הַשְׁתָּא דְּהַיְינוּ הַקָּפָה: **בְּרוּחַ.** שֶׁהָרוּחַ דּוֹחֲפָתוּ לְהֶלְנָף וְהוּא חוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ: **קָאֵי בְּדוּכְתֵּיהּ.** נָח מִנִּיעֲנוּעוֹ: **אִימָא כְּדֵי לִמְזוֹג וְלִשְׁתּוֹת.** וְהַאי כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ דְּקָאֲמַר לְעִיל, אַמְזִיגָה דְּקָאֲמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָא מוֹסִיף ר׳ יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר שְׁתִיָּה נַמִּי בְּעִינָן עִם הַמְּזִיגָה, וּכְדֵי מְזִיגָה דְּתָנָא הָכָא בִּבְתְרֵיהָא מְזִיגָה שְׁתִיָּה קָאָמַר, דִּסְתָם מְזִיגָה לְמִשְׁתְּיֵיהּ מִיָּד הוּא, שֶׁאַחַר שֶׁמְּזָגוֹ מִתְקַלְקֵל אם מִשֶּׁהָה אוֹתוֹ: **א״כ הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.** דְּהָא ר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּקַמָּיֵיתָא כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס קָאָמַר וְקָא פְּלִיג ר׳ יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ, וּבִבְתְרֵיהָא (נַמִּי) [דְּקוּ] אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חֲזָרַת דֶּקֶל וְאוֹקִימְנָא דְּהַיְינוּ כְּדֵי מְזִיגָה, וְאִי מִזִּיגָה דְּקָאָמַר ר׳ יְהוֹשֻׁעַ בְּתָרֵיהּ בְּלֹא שְׁתִיָּה קָאָמַר, הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: **הָכָא אָמַר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ.** לְכוֹס: **חַד שִׁעוּרָא הוּא.** וְלִיכָּא לְאַקְשׁוּיֵי א״כ הַיְינוּ ר׳ יְהוֹשֻׁעַ, דִּבְקַמָּיֵיתָא אָמַר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ לְכוֹס, וְאָמַר בֶּן עַזַּאי בְּתָרֵיהּ כְּדֵי לִצְלוֹת בִּיצָה דְּהוּא אוֹקִימְנָא כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ דְּר׳ יְהוֹשֻׁעַ כְּדֵי לִמְזוֹג וְלִשְׁתּוֹת, וְקָאָמַר לֵיהּ בֶּן עַזַּאי כְּדֵי לִצְלוֹת בִּיצָה דְּהוּא כְּדֵי שְׁתִיָּה לְחוּדָהּ דְּכוֹס: **אִימָא כְּדֵי לִצְלוֹת וּלְגַמְעָה.** גְּמִיעָה דְּקָאָמַר ר״ע בְּקַמָּיֵיתָא אַצְלִיָּה דְּבֶן עַזַּאי דְּלִעֵיל מִנַּיהּ קָא מוֹסִיף לָהּ, וּבִבְתְרֵיהָא דְּקָאָמַר בֶּן עַזַּאי כְּדֵי לִצְלוֹת בִּיצָה לִצְלוֹת וּבְגַמְעָה דִּסְתָם צְלִיָּה גְּמִיעָה בְּתָרָהּ, שְׁגוֹמְעוֹ חַם שְׁלֹא יִצְטַנֵּן: לְדִבְרֵיו דִּר״ע קָאָמַר לָהּ. דְּאָמַר לִצְלוֹת וְלִגְמוֹעַ, לְדִידֵיהּ אִדְּקָמְשַׁעְרַתְּ בִּצְלִיָּה וּגְמִיעָה בְּחָדָא (שַׁפִּיר) (ס״א שִׁיעוּר) בְּגְמִיעָה דְּשֵׁלֹשׁ דְּהוּא כִּצְלִיאָה וּגְמִיעָה בְּחָדָא: **דְּמַרְחַק.** שֵׁנִי רָאשֵׁי הַנִּימָא הַנִּפְסָקוֹת מְרוּחָקוֹת זֶה מִזֶּה, דְּאִיכָּא שֶׁהִיָּה טְפֵי דְּמַרְחַק. הַקִּיסָם בְּדַחַק בֵּין הַשִּׁנַּיִם: **דְּמַהֲדַק.** הַכִּכָּר בְּדַחַק בְּתוֹךְ הַסֵּל: **בְּחַדְתָּא אוֹ בְּעַתִּיקָא.** סֵל יָשָׁן חֶלְקָן הוּא וְנוֹחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ מִן הֶחָדָשׁ, שֶׁהֶחָדָשׁ יוֹצְאִין לְתוֹכוֹ רָאשֵׁי קִיסָמִין שֶׁל אֲרִיגָה: **בְּקָרִירָא אוֹ בְּחַמִּימָא.** לְחֶם חַם נִמְעָךְ וְנִשְׁמָט מִן הַיָּד וְצָרִיךְ לְהוֹצִיאוֹ בְּנַחַת וְשׁוֹהֶה בְּהוֹצָאָתוֹ:

בדחט

תוספות

כמה שיעור סתירה. בירושלמי כל אלין שיעורין אחר [והתרת סינרו]:

בן עזאי אומר. האי דמקדים בן עזאי לרבי עקיבא אע״ג דרבי עקיבא היה רבו כדאמר בפרק הרואה (כלכות סכ.) בן עזאי עד כאן העזת פניך ברבך משום דצלייה קודמת לגמיעה והאי דמקדים ליה באידך ברייתא משום דמסיק שיעורין דשייכי בכוס אבל תימה אמאי מקדים רבי ישמעאל למילתייהו דרבי אליעזר ורבי יהושע מיהו י״ל דסדר אבילה ושתיה סמיך:

אי הכי היינו רבי אליעזר. ה״ה דהוה מצי למימר אי הכי היינו בן עזאי אלא ברייתא קמייתא [קמייתא דברייתא] נקט א״נ יתרץ בבן עזאי כדי למזוג ולשתותו:

אם כן היינו בן עזאי. ה״ה דהוה מצי למימר היינו רבי יהודה בן בתירא אלא ברייתא קמייתא [קמייתא דברייתא] נקט:

דמרחק או דמקרב. בחורת דקל לא קמבעי ליה בגדול או בקטן משום דידע שיעוריה דהיינו כדי מזיגת הכוס וכן בצליית ביצה במדורה גדולה או קטנה משום דפי׳ כבר דהיינו כדי שתיית הכוס אבל בהקפת דקל תימה אמאי לא קמיבעי ליה:

נעקר

1 כְּדֵי טֻמְאָה, כְּדֵי טוּמְאָה, כְּדֵי בִּיאָה, כְּדֵי
2 הַעֲרָאָה, כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי
3 אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,
4 כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה. רַבִּי
5 עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא
6 אוֹמֵר, כְּדֵי לְגָמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
7 בֶּן יְרִמְיָה אוֹמֵר, כְּדֵי לִקְשׁוֹר גַּרְדִּי נִימָא. חָנִין בֶּן פִּנְחָס
8 אוֹמֵר, כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיָּהּ לִיטוֹל קֵיסָם.
9 פְּלִימוֹ אוֹמֵר, כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לַסֵּל לִיטוֹל כִּכָּר, אַף
10 עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לְדָבָר, זֵכֶר לַדָּבָר ׳כִּי בְעֵד אִשָּׁה
11 זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם׳. וְכָל הָנֵי לָמָּה לִי, צְרִיכֵי. דְּאִי תָּנָא
12 ׳כְּדֵי טוּמְאָה׳ הָוָה אֲמִינָא כְּדֵי טוּמְאָתָהּ וְאַרְצוּתָהּ,
13 קָא מַשְׁמַע לָן ׳כְּדֵי בִּיאָה׳. וְאִי תָּנָא ׳כְּדֵי בִּיאָה׳ הָוָה
14 אֲמִינָא כְּדֵי גְּמַר בִּיאָה, קָא מַשְׁמַע לָן ׳כְּדֵי הַעֲרָאָה׳. וְאִי אָשְׁמְעִינַן ׳כְּדֵי הַעֲרָאָה׳ הָוָה אֲמִינָא
15 כְּדֵי הַעֲרָאָה וְאַרְצוּתָהּ, קָא מַשְׁמַע לָן ׳כְּדֵי טוּמְאָה׳, וְכַמָּה כְּדֵי [הַעֲרָאָה], כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל.
16 וּרְמִינְהִי, ׳וְנִסְתְּרָה׳ וְכַמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה, לֹא שָׁמַעְנוּ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳וְהִיא נִטְמְאָה׳, הֲוֵי אוֹמֵר
17 כְּדֵי טוּמְאָה, כְּדֵי בִּיאָה, כְּדֵי הַעֲרָאָה, כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,
18 כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה. רַבִּי
19 יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ. קָא סָלְקָא דַּעְתִּין דְּהַיְינוּ הַקָּפַת דֶּקֶל דְּהַיְינוּ חֲזָרַת דֶּקֶל,
20 הָתָם אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל וּפְלִיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֲלֵיהּ, הָכָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
21 כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל. אָמַר אַבָּיֵי, הַקָּפָה בְּרֶגֶל, חֲזָרָה בְּרוּחַ. בָּעֵי רַב אַשִׁי, חֲזָרָה בְּרוּחַ, כִּי הֵיכִי
22 דְּאָזֵיל וְהָדַר אָתֵי אוֹ דִּילְמָא כִּי הֵיכִי דְּאָזֵיל וְאָתֵי וְהָדַר קָאֵי בְּדוּכְתֵּיהּ, תִּיקוּ. הָתָם אָמַר
23 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס, הָכָא כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל, אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא. הָתָם
24 אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ, הָכָא אָמַר כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס, אֵימָא כְּדֵי לִמְזוֹג וְלִשְׁתּוֹת.
25 וְלֵימָא אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא, אִם כֵּן הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. הָתָם אָמַר בֶּן עַזַּאי כְּדֵי
26 לִצְלוֹת בֵּיצָה, הָכָא אָמַר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ, אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא. הָתָם אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא
27 כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ, הָכָא אָמַר כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה, אֵימָא כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה וּלְגוֹמְעָהּ. וְלֵימָא אִידִי
28 וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא, אִם כֵּן הַיְינוּ בֶּן עַזַּאי. הָתָם אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא כְּדֵי
29 לְגָמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ, הָכָא אָמַר כְּדֵי לְגוֹמְעָהּ, לְדִבְרָיו דְּרַבִּי עֲקִיבָא קָאָמַר, דְּקָאָמַר
30 מִשְׁעָרִין בִּצְלִיאָה וּבִגְמִיעָה. אֵימָא שִׁיעוּר גְּמִיעָה לְחוּדָהּ, כְּדֵי לְגָמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ
31 דְּהַיְינוּ צְלִיאָה וּגְמִיעָה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יְרִמְיָה אוֹמֵר כְּדֵי שֶׁיִּקְשׁוֹר גַּרְדִּי נִימָא: בָּעֵי רַב אַשִׁי,
32 דְּמַרְחַק אוֹ דְּמִקְרַב, תֵּיקוּ: חָנִין בֶּן פִּנְחָס אוֹמֵר כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיָּהּ לִיטוֹל קֵיסָם:
33 בָּעֵי רַב אַשִׁי, דְּמִהֲדַק אוֹ דִּלְמָא מִהֲדַק, תֵּיקוּ: פְּלִימוֹ אוֹמֵר כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לַסֵּל לִיטוֹל
34 כִּכָּר: בָּעֵי רַב אַשִׁי, דְּמִהֲדַק אוֹ דִּלְמָא מִהֲדַק, בְּחַדְתָּא אוֹ בְּעַתִּיקָא, בַּחֲמִימָא אוֹ בְּקִרִירָא,

בדחט

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ד עמוד ב

תוספות

נעקר מן העולם. תימה לר״י לפ׳ רש״י דפי׳ דעובר על דברי חכמים חייב מיתה מאי אריא נטילת ידים אפי׳ כל דברי חכמים נמי ועוד קשיא דאמר הכא דעונשו מיתה ובפ׳ במה אשה יוצאה (שבת קף סב:) אמרינן דעונשו עניות כדאמר שלשה דברים מביאין את האדם לידי עניות המלול בנטילת ידים ובפ׳ עושין פסין (עירובין קף כא:) מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים וכו׳ עד מה אעשה שחבירי חייבו עליה מיתה ונראה דזלזול שמזלזל בה תמיד עונשו עקירה ע״י עניות דקשה ממיתה ע״י נחש ונעקר מן העולם דאמר [בסוכה] (קף מה:) וסנהדרין (קף סג.) כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם ובפרק קונם יין (נדרים קף סב.) כל המשמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם לאו בחדא מחיתא נינהו דעניות אלא מיתה חטופה או משונה. מ״ר:

היא תצודנו לדינה של גיהנם. ואמר נמי בפ״ק דחגיגה (קף ט:) כל הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם וק״ק מפ׳ הזהב (כ״מ קף נע.) דאמר הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעה״ב וי״ל דהתם מיירי כשעשה תשובה והכי משמע בפ׳ ג׳ דיבמות (קף כב:) היכא דלא הוליד ממזר דבר תשובה הוא ותשובה עם יסורין דוקא דאמר בפרק חלק (סנהדרין קף קז.) אמר דוד כל הכי נטרוד ההוא גברא א״ל קבל עליך יסורים וחנק נמי כיסורין דכל המומתים מתוודין והאי דאמר נטרד מן העולם פי׳ מן העולם עם אותו עון דכך הוא חמור אשת איש האוסרה על בעלה כמו על אחותו פנויה והוליד ממנה ממזר ריב״א. א״נ היכא דלא באו עליו יסורים נטרד מן העולם:

רש״י

בִּדְחִטֵּי אוֹ בִּדְשַׂעֲרֵי, בְּרַכִּיכָא אוֹ בְּאַקּוּשָׁה, תֵּיקוּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר (רַב) יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אֶחָד בְּעַצְמוֹ שֵׁעֵר, וְהָאִיכָּא בֶּן עַזַּאי דְּלֵא נְסִיב, אִיבָּעְיָא אֵימָא נְסִיב וּפִירֵשׁ חָוָה, וְאִיבָּעְיָא אֵימָא מַרְבֵּיהּ שְׁמִיעַ לֵיהּ, וְאִיבָּעְיָא אֵימָא סוֹד ה׳ לִירֵאָיו. דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, זִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַמִּי וְזִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַסִּי, כָּל הָאוֹכֵל לֶחֶם בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם כְּאִילּוּ בָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם׳ אָמַר רָבָא, הַאי ׳בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם׳, ׳בְּעַד כִּכַּר לֶחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה׳ מִיבָּעֵי לֵיהּ. אֶלָּא אָמַר רָבָא, כָּל הַבָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה, לַסּוֹף מְבַקֵּשׁ כִּכַּר לֶחֶם. אָמַר רַבִּי זְרִיקָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם. אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, מַיִם רִאשׁוֹנִים צָרִיךְ שֶׁיִּגְבְּיֵהַּ יָדָיו לְמַעְלָה, מַיִם אַחֲרוֹנִים צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ שֶׁיַּגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה שֶׁמָּא יַצְאוּ הַמַּיִם חוּץ לַפֶּרֶק וַיַּחֲזִרוּ וַיִּטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ כָּל הָאוֹכֵל פַּת בְּלֹא נִיגּוּב יָדַיִם כְּאִילּוּ אוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַיֹּאמֶר ה׳ כָּכָה יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לַחְמָם טָמֵא וְגוֹ׳. וּמַאי ׳וְאִשָּׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָּצוּד׳, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לְבַסּוֹף נִכְשָׁל בְּאִשֶּׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאִשָּׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָּצוּד׳. אָמַר רָבָא, הַאי ׳נֶפֶשׁ יְקָרָה׳, נֶפֶשׁ גְּבוֹהָה מִיבָּעֵי לֵיהּ. וְעוֹד, הֵיא תָּצוּד מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמַר רָבָא כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, אֲפִילּוּ לָמַד תּוֹרָה דִּכְתִיב בָּהּ ׳יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים׳ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים, הֵיא תְּצוּדֶנּוּ לְדִינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ כְּאִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּתִיב הָכָא ׳תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב׳ וּכְתִיב הָתָם ׳וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ׳. וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּיָדֵיהּ אָמַר, כְּאִילּוּ כָּפַר בָּעִיקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וָרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ׳. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, כְּאִילּוּ בָּא עַל כָּל הָעֲרָיוֹת, כְּתִיב הָכָא ׳תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב׳, וּכְתִיב הָתָם ׳כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל וְגוֹ׳. עוּלָּא אָמַר, כְּאִילּוּ בָּנָה בָּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא׳ אַל תִּיקְרֵי בַּמֶּה אֶלָּא בָּמָה. מַאי ׳יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה׳ אָמַר רַב, כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, אֲפִילּוּ הִקְנָהוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁמַיִם וָאָרֶץ כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ ׳הַרִימֹתִי יָדִי אֶל ה׳ אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׳ לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. קַשְׁיָא לְהוּ לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁילָא, הַאי ׳יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה׳ יָדֵי מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא, אֲפִילּוּ קִיבֵּל תּוֹרָה כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ ׳מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ׳ לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, הַאי ׳יָד לְיָד׳, יָד מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,

אפילו

בִּדְחִטֵּי אוֹ בִּדְשַׂעֲרֵי. שֶׁל חִטִּין חֵלֶק וְנִשְׁמָט יוֹתֵר מִשֶּׁל שְׂעוֹרִים: רַכִּיכָא. נִשְׁמָט יוֹתֵר מֵאַקּוּשָׁא: רַכִּיכָא. שֶׁנִּלּוּשָׁה הַעִסָּה רַכָּה: כָּל אֶחָד וְאֶחָד. מִן הַתֵּבָאִים הֵלְּלוּ: בְּעַצְמוֹ שֵׁעֵר. כַּמָּה שֶׁהָיָה שׁוֹהֶה בְּבִיאָתוֹ: וְהָאִיכָּא בֶּן עַזַּאי דְּלֵא נְסִיב. כִּדְאָמַר בִּיבָמוֹת (קף סג:) אָבֵל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁנַּפְשִׁי חְשֻׁקָה בְּתוֹרָה, אֶפְשָׁר לְעוֹלָם שֶׁיִּתְקַיֵּם עַ״י אַחֵרִים. בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ: כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה וְגוֹ׳. הַשִּׁתָּא דְּרִישׁ לֵיהּ מִסִּיפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ, בִּשְׁבִיל כִּכַּר לֶחֶם אָדָם מִתְחַיֵּב בְּעִנְּשׁ שֶׁל אִשָּׁה זוֹנָה: בְּמִלְּתֵיהּ דְּרָבָא נָרֵס׳ בְּעַד כִּכַּר לֶחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה מִבָּעֵי לֵיהּ. דְּמִשֹּׁמַע בִּשְׁבִיל כִּכַּר לֶחֶם רַב הָעִנְּשׁ עַד כְּדֵי עִנְּשׁ אִשָּׁה זוֹנָה, וְה״ה נַמִּי אִי הָוָה כְּתִיב עַד אִשָּׁה זוֹנָה בְּעַד כִּכַּר לֶחֶם לֹא הָוָה קָשְׁיָא לְרָבָא מִידֵי, דְּוַדְּאִי מִסִּיפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ מִדְּרִישׁ קְרָא, אֶלָּא עַד וּבְעַד קָא קָשְׁיָא לֵיהּ, דְּגַבֵּי כִּכַּר לֶחֶם הָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב בְּעַד וְגַבֵּי אִשָּׁה זוֹנָה הָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב עַד: הַמְּזַלְזֵל. שֶׁאוֹכֵל תָּמִיד בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם: נֶעֱקָר. דְּעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים חַיָּיב מִיתָה דִּכְתִיב וּפוֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכְּנוּ נָחָשׁ (קהלת י:) מַיִם רִאשׁוֹנִים. שֶׁלִּפְנֵי הַמְּזוֹן: שֶׁיַּגְבִּיהַּ יָדָיו. רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו: שֶׁיִּהוּ הַמַּיִם מְשֻׁפָּעִין לְצַד זְרוֹעוֹתָיו. וּלְקִפְּוָן מִפְּרַשׁ טַעְמָא: שֶׁמָּא יַצְאוּ מַיִם חוּץ לַפֶּרֶק וַיַּחֲזִרוּ וַיִּטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם. כִּדְתָנַן בְּמַסֶּכֶת יָדַיִם (פ״ב מ״ג) שֶׁצָּרִיךְ לִתֵּן הַמַּיִם עַל יָדָיו שְׁנֵי פְּעָמִים, הָרִאשׁוֹנִים מְטַהֲרִין אֶת הַיָּדַיִם וְהַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִין אֶת הַמַּיִם הַטּוֹפְחִים עַל יָדָיו שֶׁנִּטְמְאוּ בְּתְחִלָּה מְחֻמֶּת יָדַיִם, וּתְנַן הָתָם הַיָּדַיִם מִטַּמְּאוֹת וּמְטַהֲרוֹת עַד הַפֶּרֶק, כְּלוֹמַר מִן הַפֶּרֶק וּלְמַטָּה גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן לִהְיוֹת שְׁנִיּוֹת וּפוֹסְלוֹת אֶת הַתְּרוּמָה וּמְטַהֲרוֹת בְּנְטִילָה עַד הַפֶּרֶק, שֶׁעַד הַפֶּרֶק צָרִיךְ נְטִילָה. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְאֶת הַשְּׁנִיִּים עַד הַפֶּרֶק וְחָזְרוּ לִיד טְהוֹרִים, שֶׁהֲרֵי טִיהֲרוּ הַשְּׁנִיִּים אֶת הָרִאשׁוֹנִים. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים חוּץ לַפֶּרֶק וְאֶת הַשְּׁנִיִּים עַד הַפֶּרֶק וְחָזְרוּ לִיד טְמֵאָה, כְּלוֹמַר יָצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים חוּץ לַפֶּרֶק וְעַל הַשְּׁנִיִּים לֹא הִקְפִּיד לְטוֹל עַד מְקוֹם שֶׁיָּצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים אֶלָּא עַד הַפֶּרֶק כְּמִשְׁפָּטָם וְחָזְרוּ הָרִאשׁוֹנִים לִיד טְמֵאָה, שֶׁהֲרֵי נִטְמְאוּ תְּחִלָּה מְחֻמֶּת הַיָּדַיִם וְהַשְּׁנִיִּים לֹא טִהֲרוּ אֶת הַיּוֹצְאִים, הִלְכָּךְ צָרִיךְ שֶׁיִּגְבְּיֵהַּ רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו לְמַעְלָה שֶׁמָּא יֵצְאוּ מַיִם הָרִאשׁוֹנִים וַיַּחֲזִרוּ וַיִּטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם: אַחֲרוֹנִים. שֶׁל אַחַר הַסְּעוּדָה שֶׁחִיְּבוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁמְּלַח סְדוֹמִית יֵשׁ שֶׁמַּסְמֵא אֶת הָעֵינַיִם: צָרִיךְ לְהַשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה. כְּדֵי שֶׁתֵּרֵד הַזּוֹהֲמָא שֶׁל תַּבְשִׁיל שֶׁבְּיָדָיו, שֶׁהֲרֵי לְהַעֲבִיר הַזּוֹהֲמָא הִוּ: כָּל הָאוֹכֵל בְּלֵי נִגּוּב יָדַיִם. דָּבָר מָאוּס הוּא וְחָשׁוּב כְּטִמְּאָה שֶׁנֶּאֱמַר כֹּכָה יֹאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לַחְמָם טָמֵא, אֵלְּמָא דָּבָר מָאוּס קְרֵי טָמֵאת: מַאי וְאִשֶּׁת אִישׁ וְגוֹ׳. סִיפֵיהּ דִּקְרָא דְּלֵעִיל הוּא, כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם: לְסוֹף מְבַקֵּשׁ בְּאֶשֶׁת אִישׁ. וְהָכִי קָאָמַר, בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם, וְאִשֶּׁת אִישׁ זוֹנָה נֶפֶשׁ הַיְקָרָה הַגְּבוֹהָה הִיא תְּצוּדֶנָּה, רוֹדֵף אַחֲרֶיךָ וְצַד אוֹתָהּ וּמַגִּיעָהּ: הִיא תָּצוּד מִבָּעֵי לֵיהּ. כֵּיוָן דְּמִסִּיפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ קָדְרִשְׁתָּ לֵיהּ, הָכִי אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִכְתַּב, וְאִשֶּׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה הִיא תְּצוּד אוֹתָהּ, אֲבָל הַשִּׁתָּא מִשֹּׁמַע שֶׁאִשֶּׁת אִישׁ צָדָה אֶת הַנֶּפֶשׁ הַיְקָרָה: מִכֹּהֵן גָּדוֹל. דְּאֲפִלּוּ מִמְּזַר תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ לִפְתּוֹחַ רִאשׁוֹן וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן, וּמַהֲאי קְרָא יַלְפִינָן לֵיהּ בְּהוֹרָיוֹת (קף יג.): וְרָם לְבָבֶךָ. מַעֲלָה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ שְׁכַחְתּוּ: כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת. גַּבֵּי עֲרָיוֹת כְּתִיב: בָּמָה. עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאַפּוֹ. שֶׁמְּחַזִּיק עַצְמוֹ כְּבַעַל נֶפֶשׁ, דְּהַיְינוּ גַּאֲוָה, שֶׁחֲשׁוּבָה נִפְשׁוֹ בְּעֵינָיו: מַאי יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה. סִיפֵיהּ דִּקְרָא דְּאֵידֵי בֵּיהּ לְעֵיל הוּא, תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה: הַ״ג כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ אֲפִלּוּ הִקְנָהוּ כו׳. וְל״ג כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, דְּלֹא מִשְׁתָּעֵי קְרָא אֶלָּא בְּגַסֵּי הָרוּחַ: הִקְנָהוּ לְהַקָּדוֹ״ה כו׳. הִשְׁלִיטוֹ בִּשְׁבוּחוֹ עַל הַכֹּל, כְּאַבְרָהָם שֶׁקָּרָאוּהוּ קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וְהַיְינוּ יָד לְיָד, אֲפִלּוּ דּוֹמֶה לְאַבְרָהָם שֶׁאָמַר הַרִימוֹתִי יָדִי: קַשְׁיָא לְהוּ לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁילָא. מֵהַהוּא דְּרָשָׁה דְּרַב: הָכִי גַּרְסִינָן, הַאי יָד לְיָד יָדֵי לֵיהּ יִנָּקֶה; יָד שֶׁקִּבְּלָה מִיָּד אַף הוּא אֲפִלּוּ הוּא כְּמֹשֶׁה. שֶׁקִּבֵּל מִיָּד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיָדוֹ תּוֹרָה: יָד מִיָּד מִיבָּעֵי לֵיהּ. דְּהָא קְרָא בְּמִקַּבֵּל מוֹקְמִינָן לֵיהּ וְלֹא בְּנוֹתֵן, וְהָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב יָד מִיָּד לֹא יִנָּקֶה, יָד שֶׁקִּבְּלָה מִיָּד אַף הוּא לֹא יִנָּקֶה:

אפלו

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וכן יש להסתפק האם משערים **בְּרִחְטֵי אוֹ בְּרִשְׁעָרֵי** – בכבר העשוי מחיטים שהוא חלק ונשמט מהיד, או בכבר העשוי משעורים שנדרש פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק האם משערים **בְּרַכִּיכָא אוֹ בְּאַקּוּשָׁא** – בכבר שנילוש בעיסה רכה ומתוך שהוא רך נשמט מהיד, או בעיסה קשה שנדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה הגמרא על כל הספיקות של רב אשי בדעת פלימו, **תֵּיקוּ**.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר (רב) יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל אֶחָד וְאֶחָד מהתנאים שהשווה את זמן תחילת ביאה, **בְּעַצְמוֹ שִׁיעֵר** – שיער כפי הזמן שהיה שוהה בעצמו בתחילת ביאה. שואלת הגמרא, **וְהָאִיכָּא בֶּן עַזַּאי דְּלָא נָסִיב** – שלא נשא אשה, וכיצד ניתן לומר ששיער כפי הזמן שהוא עצמו שהה בביאה. עונה הגמרא, **אִיבְּעִית אֵימָא** – אם תרצה תשיב **שֶׁנָּסִיב וּפִירֵשׁ הֲוָה** – נשא אשה ובא עליה, אלא שלאחר מכן התגרש ופרש מהאשה. **וְאִיבְּעִית אֵימָא, מַרְבִּיהּ שְׁמִיעַ לֵיהּ** – אמנם הוא עצמו לא נשא אשה, אך קיבל מרבו כמה הוא זמן הביאה. **וְאִיבְּעִית אֵימָא**, התקיים בו מה שנאמר **"סוֹד ה' לִירֵאָיו"** – שידע כמה זמן היה שוהה אם היה נשוי.

דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, וְמִנִּין אָמַר לָהּ – פעמים אמר דרשה זו **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַמִּי, וְמִנִּין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַסִּי, כָּל הָאוֹכֵל לֶחֶם בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם** לפני האכילה, מענישים אותו **כְּאִילּוּ בָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה. שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם"**, ונדרש הפסוק מסופו לתחילתו, שבשביל חטא שחטא בכבר לחם מתחייב האדם בעונש כמי שבא על אשה זונה. שואלת הגמרא, **אָמַר רָבָא הַאי** – הרי לשון הפסוק **'בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם'** אינו מתפרש כפי שדרש רב עוירא, שהרי לדבריו **'בְּעַד כִּכַּר לֶחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה' מִיבָּעֵי לֵיהּ** – צריך היה לכתוב, משום ש'בְּעַד' מתפרש על המעשה שעשה, ו'עַד' מתפרש על העונש שמקבל, ואילו רב עוירא דרש את הפסוק להיפך. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** יש לדרוש את הפסוק כך, **כָּל הַבָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה, לַסּוֹף** – סופו **שִׁמְבַקֵּשׁ כִּכַּר לֶחֶם**, שמגיע לידי עניות. **אָמַר רַבִּי זֵירִיקָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כָּל הַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם** – שרגיל לאכול בלא ליטול את ידיו, סופו שמת **וְנֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם.**

אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַשִּׁי אָמַר רַב, כשנוטל אדם **מַיִם רִאשׁוֹנִים** - נטילת ידים שלפני הסעודה, **צָרִיךְ שֶׁיַּגִּיעַ יָדָיו** בשעת הנטילה **לְמַעְלָה**. וכשנוטל **מַיִם אֲחֲרוֹנִים** – נטילת ידים שבסוף הסעודה, **צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – וכן שנינו בברייתא, **הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ שֶׁיַּגִּיעַ יָדָיו לְמַעְלָה**, שאם לא יעשה כן, יש חשש **שֶׁמָּא יֵצְאוּ הַמַּיִם** שנטמאו בנטילה הראשונה **חוּץ לַפֶּרֶק** – מחוץ למקום החיבור שבין האצבעות לכף היד, **וְיַחְזִרוּ** לאצבעותיו כשיטול פעם שנייה, **וְיִטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם.. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ כָּל הָאוֹכֵל פַּת בְּלֹא נִיגּוּב יָדַיִם** – שלא מנגב את ידיו לאחר הנטילה, הרי זה דבר מאוס, ונחשב **כְּאִילּוּ אוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר** לאחר שאמר ה' ליחזקאל לאפות לחם בצורה מאוסה כסימן שכך יהיה לישראל בגלות, **"וַיֹּאמֶר ה' כָּכָה יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לַחְמָם טָמֵא וְגוֹ'"** - הרי שדבר מאוס נקרא טמא.

שואלת הגמרא, **וּמַאי** – מה דורשים מהמשך הפסוק **"וְאִשָּׁה אִישׁ נֶפֶשׁ יִקָּרֶה תָצוּד"**. עונה הגמרא, **אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְדָרוֹשׁ כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִפּוּת הָרוּחַ** – גאווה, **נִכְשָׁל בְּאִשֶּׁת אִישׁ** – באיסור אשת איש, **שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאִשֶּׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יִקָּרֶה תָצוּד'** – ודורשים, שהנפש היקרה, כלומר הנפש הגבוהה שמתגאה, תרדוף אחר אשת איש זונה. מקשה הגמרא, **אָמַר רָבָא, הַאי** – הרי לשון הפסוק **'נֶפֶשׁ יִקָּרֶה'** אינו מתפרש כפי שדרש רבי יוחנן, שהרי לדבריו, **נֶפֶשׁ גְּבוֹהָה** - שהוא לשון גאווה **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך לכתוב. **וְעוֹד, הֵיא תָּצוּד מִיבָּעֵי לֵיהּ** – אם כוונת הפסוק, שהנפש היקרה צדה את האשת איש, היה צריך לכתוב 'היא תצוד', ואילו מלשון הפסוק משמע שהאשת איש צדה את הנפש היקרה. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** הפסוק נדרש כך, **כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ** ולא עשה תשובה, **אֲפִילּוּ** אם **לָמַד תּוֹרָה דִּכְתִיב בָּהּ "יִקָּרֶה הֵיא מִפְּנִינִים"** - ודורשים פסוק זה, שתלמיד חכם חשוב יותר **מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים** - לקודש הקודשים, אף על פי כן **הֵיא** – העבירה שבא על אשת איש **תְּצוּדֶנּוּ לְדִינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם** – תביא אותו לגיהנום. ומתפרש הפסוק כך, 'ואשת איש' – מי שבא על אשת איש, אפילו שהוא 'נפש יקרה' – שלמד תורה, עבירה זו 'תצוד' אותו לגיהינום.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִפּוּת הָרוּחַ – בעל גאווה, נחשב **כְּאִילּוּ שֶׁעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**, ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, **שֶׁכְּתִיב הָכָא** – לגבי בעל גאווה **"תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב", וּכְתִיב הָתָם** – לגבי עבודה זרה **"וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ". וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּיָדֵיהּ** – בעצמו **אָמַר**, שבעל גאווה נחשב **כְּאִילּוּ שֶׁכָּפַר בָּעִיקָּר** – בד', **שֶׁנֶּאֱמַר "וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ'"** – שעל ידי גאווה נחשב כאילו שכח את ד'. **רַבִּי חִמָּא בַּר חֲנִינָא אָמַר** בעל גאווה הרי הוא **כְּאִילּוּ שֶׁבָּא עַל כָּל הָעֲרָיוֹת**, ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, **שֶׁכְּתִיב הָכָא** – לגבי בעל גאווה, **"תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב", וּכְתִיב הָתָם** - לגבי עריות, **"כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל וְגוֹ'". עוֹלָא אָמַר** שבעל גאווה הרי הוא **כְּאִילּוּ בָּנָה בָּמָה** – בעבודה זרה, **שֶׁנֶּאֱמַר "חִדְּלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא"**, ודורשים, **אַל תִּיקְרֵי** את הפסוק 'כי **בַּמֶּה** נחשב הוא', **אֶלָּא** 'כי **בָּמָה** נחשב הוא', דהיינו שהמתגאה להחשיב עצמו לבעל נפש – נחשב כאילו עבד עבודה זרה בבמה.

שואלת הגמרא, **מַאי** – מה דורשים מהפסוק **"יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה"**. עונה הגמרא, **אָמַר רַב** יש לדרוש כך, **כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ** [– כל שיש בו גסות רוחו], **אֲפִילּוּ** אם אותו אדם **הִקְנָהוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁמַיִם וָאָרֶץ** – שיבח את הקדוש ברוך הוא, ועל ידי כך פרסמו והשליטו על שמים וארץ **כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ דִּכְתִיב בֵּיהּ "הֲרִימוֹתִי יָדִי אֶל ה' אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ"**, אף על פי כן **לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם**. מקשה הגמרא, **קַשְׁיָא לְהוּ לְרַבִּי** – בני הישיבה של **רַבִּי שִׁילָא, הַאי** – הרי לשון הפסוק **"יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה"** לא מתפרש כמו שדרש רב, שהרי לדבריו **יָדִי מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך להיות כתוב, כמו שנכתב אצל אברהם אבינו. **אֶלָּא אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא** יש לדרוש את הפסוק כך, **אֲפִילּוּ** אם הבעל גאווה **קִיבֵּל תּוֹרָה** מידי הקדוש ברוך הוא **כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ** – על קבלת התורה **"מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ"**, אף על פי כן **לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, הַאי** – הרי לשון הפסוק **"יָד לְיָד"** לא מתפרש כמו שדרשו תלמידי רב שילא, שהרי לדבריהם **יָד מִיָּד מִיבַּעְיָא לֵיהּ** – היה צריך להיות כתוב, שהרי קיבל לידיו מידו של הקדוש ברוך הוא. **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שביעי לעומר עמ' א

שֶׁשָּׁם הוא המקום שבו היו **מְשַׁקְּדִין אֶת הַסּוֹטוֹת, וּמְטַהֲרִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת** – שהיו עומדות שם היולדות בשעה שמקריבים את קרבן טהרתם, **וּמְטַהֲרִין אֶת הַמְּצוֹרָעִין** – מזים את הדם על ידם ורגלם. **וְכֹהֵן אוֹחֵז בִּכְנָפָיו** – בפתח הצואר, ומושך כלפי מטה, **אִם נִקְרְעוּ** בגדיה מחמת המשיכה, **נִקְרְעוּ** ואינו מקפיד על כך, **וְאִם נִפְרְמוּ** – ואף אם נפרמו לקרעים רבים, **נִפְרְמוּ**, וכך מושך הכהן את בגדה **עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבָּהּ**. וכן, **וְסוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ** – מתיר הכהן את שערה מקשירתו לאחר שגילה את שערה, כדי לנוולה ויגרום לה שתודה. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר, שֶׁאִם הָיָה לִבָּהּ נָאֶה לֹא הָיָה מְגַלֶּהוּ, וְאִם הָיָה שְׂעָרָהּ נָאֶה לֹא הָיָה סוֹתֵר**, כדי שלא יתגרו בה הכהנים. אם **הָיְתָה מִתְכַּסָּה בַּלְּבָנִים** – אם היתה לבושה בגדים לבנים, **מְכַסָּה בְּשְׁחוֹרִים** – מלבישים לה בגדים שחורים כדי לנוולה. וכן אם **הָיָה עָלֶיהָ כְּלֵי זָהָב** - תכשיטי זהב,

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אֲפִילּוּ עוֹשֶׂה אותו אדם צְדָקָה בְּסֵתֶר – ו׳יד ליד׳ הוא מלשון נתינה, שנותן צדקה מידו ליד העני, דִּכְתִיב על כך "מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף וגו׳", אף על פי כן לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם.

שואלת הגמרא, אַזְהָרָה לְגַבֵּי הָרְוִחַ – שלא להתגאות, מַנִּין. ומשיבה, אָמַר רָבָא אָמַר זְעֵירִי מהפסוק "שִׁמְעוּ וְהַאֲזִינוּ אַל תִּגְבְּהוּ", הרי כאן אזהרה שלא להתגאות. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא – שהאזהרה היא מהפסוק "וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ את ה׳ אלהיך", כלומר שהמתגאה בא לידי שכחת ה׳, וּכְתִיב "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ" – שמוזהר האדם שלא לשכוח את ה׳, וממילא יש כאן אזהרה שלא להתגאות, שהרי הגאווה מביאה לשכחת ה׳. וְכִדְרַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אִילְעָא – מה שאמרנו שהלשון ׳השמר פן תשכח׳ הוא לא תעשה, זה על פי דברי רבי אבין בשם רבי אילעא, דְּאָמַר רַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אִילְעָא כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בתורה לשון של הִשָּׁמֶר, פֶּן, וְאַל, אֵינוֹ אֶלָּא לומר שהעובר על ציווי זה, הרי הוא עובר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

דָּרַשׁ רַב עֻוִירָא, זִמְנִין אָמַר לָהּ – פעמים אמר דרשה זו מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַסִּי, וְזִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַמִּי, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, לְסוֹף מִתְמַעֵט – סופו שמתמעט מחשיבותו, שֶׁנֶּאֱמַר "רוֹמוּ מְעַט" – ודורשים שאם מתרומם ומתגאה סופו להתמעט. ממשיכה הגמרא לבאר את המשך הפסוק, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר יֶשְׁנוֹ בָּעוֹלָם – שחי ככל האדם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֵינֶנּוּ" - שמת קודם זמנו. וְאִם חוֹזֵר בּוֹ ונעשה עניו, הרי הוא נֶאֱסָף - מת בִּזְמַנּוֹ כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ והאבות, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֻמְכוּ כְּכֹל יִקְפָּצוּן" - ודורשים את המילה ׳והומכו׳, שאם נעשה עניו ומך, מתקיים בו ׳ככל יקפצון׳ – שימות מות ישרים כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב דִּכְתִיב בְּהוּ ׳בַּכֹּל׳ ׳מִכֹּל׳ ׳כֹּל׳, והיינו כ׳כל׳ יקפצון, כמו האבות שכתוב בהם ׳כל׳. וְאִם לָאו – אם לא נעשה עניו, מתקיים בו המשך הפסוק "וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת יִמָּלוּ" – שישבר ויפול כמו שיבולת, וכדלהלן.

שואלת הגמרא, מַאי ׳וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת׳ – מה כוונת הפסוק שבעל גאווה יפול כמו שנופל ראש השיבולת. ומשיבה שנחלקו בזה רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, חַד אָמַר – אחד מהם אמר שיפול כִּי קָאסָא דִּשְׁיַבְּלְתָּא – כמו החלק העליון של השיבולת שנופל ונשבר מאיליו. וְחַד אָמַר כְּשִׁיבּוֹלֶת עַצְמָהּ שנופלת בזמן הלקיטה. מקשה הגמרא, כְּשִׁבֹּלֶמָא לְמַאן דְּאָמַר כִּי קָאסָא דִּשְׁיַבְּלְתָּא – כראש השיבולת, הַיְינוּ דִּכְתִיב - מובן מה שנכתב בפסוק שהמתגאה יפול ׳וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת׳, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר כִּי שִׁיבּוֹלְתָּא עַצְמָהּ, קשה מַאי ׳וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת׳ – והרי הדימוי הוא לנפילת השיבולת עצמה. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב אַסִּי וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ ללקט שיבולות, גְּבוֹהָה גְּבוֹהָה הוּא מְלַקֵּט – דרכו להתחיל ללקט את השיבולים הגבוהים שבולטים למעלה, ומדמה הפסוק שיכרת בעל הגאווה כמו שכורתים ושוברים תחילה את השיבולת שראשה גבוה.

מביאה הגמרא פסוק נוסף שמדבר על ענוה, "מרום וקדוש אשכון וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ", נחלקו רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא בביאור המילה ׳ואת׳, חַד אָמַר אִתִּי דַּכָּא – ה׳ מגביה את הדכא ושפל רוח אליו שישכנו עמו, וְחַד אָמַר אֲנִי אֶת דַּכָּא – ה׳ מרכין את שכינתו לשכון אתם. אומרת הגמרא, וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר אֲנִי אֶת דַּכָּא – שמוריד שכינתו אליהם, שֶׁהֲרֵי מצינו במתן תורה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי הנמוך, וְלֹא גָּבַהּ הַר סִינַי לְמַעְלָה – ולא הגביה ה׳ את הר סיני להשרות עליו את השכינה, הרי מצאנו שמוריד ה׳ את השכינה לעניו. אָמַר רַבִּי יוֹסֵף לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם מִדַּעַת קוֹנוֹ לאהוב את השפלות והענוה, שֶׁהֲרֵי במתן תורה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי שהיה עניו. (וְהִנִּיחַ כָּל אִילָנוֹת טוֹבוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בַּסְּנֶה – באילן שלא נותן פירות).

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ רָאוּי לְגָדְעוֹ - לשברו ולעקרו כַּאֲשֵׁירָה – כמו שצריך לשבור ולעקור מהשורש עץ שעבדו אותו לעבודה זרה. ונלמד מכך שבשניהם נאמר לשון גדיעה, כְּתִיב הָכָא – לגבי בעל גאווה, "וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדוּעִים", וּכְתִיב הָתָם – לגבי עבודה זרה, "וַאֲשֵׁירֵהֶם תִּגְדָּעוּן". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אֵין עָפָר נִגְעָר – אינו קם לתחיית המתים, שֶׁנֶּאֱמַר "הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר", ומדייקים מכך שֹׁשְׁכְנֵי בֶּעָפָר לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳שֹׁכְנֵי עָפָר׳, שלא כל מי ששכב בעפר יקום לתחיית המתים, אלא רק מִי שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁכֵן לֶעָפָר בְּחַיָּיו – שהשפיל עצמו כעפר. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ שְׁכִינָה מְלַלֶּלֶת – מקוננת ובוכה עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְגַבֹּהַּ מִמֶּרְחָק יֵיָדָע", ודורשים שמי שמגביה את עצמו, כבר ׳ממרחק׳ עוד לפני שבא הפורענות, ׳יידע׳ השכינה בוכה ומתאוננת עליו.

דָּרַשׁ רַב עֻוִירָא וְאִיתֵימָא – ויש אומרים שדרש זאת רַבִּי אֶלְעָזָר, בָּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם גָּבוֹהַּ רוֹאֶה אֶת הַגָّבוֹהַּ – החשוב והמכובד מחשיב ומקרב את השווה לו בחשיבותו, אבל וְאֵין גָּבוֹהַּ רוֹאֶה – מחשיב ומקרב אֶת הַשָּׁפָל, אֲבָל מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, אלא הוּא גָּבוֹהַּ ואף על פי כן וְרוֹאֶה אֶת הַשָּׁפָל, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי רָם ה׳ וְשָׁפָל יִרְאֶה".

אָמַר רַב חִסְדָּא וְאִיתֵימָא מַר עוּקְבָא, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם יחד, שֶׁנֶּאֱמַר "מְלַשְׁנִי בְּסֵתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית, גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל" אַל תִּקְרֵי אוֹתוֹ לא אוכל אֶלָּא אִתּוֹ לא אוּכָל – כלומר שה׳ אינו יכול להיות יחד עם המתגאה בעולם. אִיכָּא דְּמַתְנֵי לַהּ – את הדרשה שלא יכול ה׳ לדור איתו יחד בעולם, אַמַּסְפְּרֵי – על מספרי לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר בתחילת הפסוק ׳מְלַשְׁנִי בְּסֵתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית׳. אָמַר רַבִּי אֶלְבַּסְנְדְּרִי כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אֲפִילּוּ רוּחַ קִימְעָא – פורענות קלה שבאה לעולם עוֹכַרְתּוֹ – טורפת ומאבדת אותו מהעולם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגָּרֵשׁ וכו׳ ויגרשו מימיו רפש וטיט" – בעלי גאווה הם כמו הים אשר משליך רפש סביבו ועובר את מימיו. ודורשים, וּמַה יָּם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּמָּה רְבִיעִיּוֹת לוגים של מים, אף על פי כן אנו רואים שרוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ – מערבבת את מימיו, אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא רְבִיעִית אַחַת של דם שעל ידה הוא מתקיים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שרוח קלה של פורענות עוכרת ומאבדת אותו מהעולם.

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַשִּׁי אָמַר רַב, תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בּוֹ אֶחָד מִשְּׁמוֹנֶה בְּשָׁמִינִית – כלומר, שלא יהיה שפל ביותר אלא תהיה בו מידה קטנה של גאוה, כדי שהתקבלו דבריו לבני עירו ויוכל להוכיחם. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, וּמְעַטְּרָא לֵיהּ – אותה מעט גאוה מוסיפה נוי לתלמיד חכם כִּי קָאסָא לְשִׁבּוֹלְתָּא – כמו ראש השיבולת שמוסיף נוי לשיבולת. אָמַר רָבָא בְּשַׁמְתָּא – בנידוי יהיה דְּאִית בֵּיהּ – תלמיד חכם שיש בו גאוה, וּבְשַׁמְתָּא – ובנידוי יהיה דְּלֵית בֵּיהּ – תלמיד חכם שאין בו מעט גאוה. דעה חולקת, אָמַר רַבִּי נַחְמָן בַּר יִצְחָק לֹא מִינָּהּ וְלֹא מִקְּצָתָהּ - שלא תהיה בתלמיד חכם אפילו מעט גאוה, מִי זוּטַר דִּכְתִיב בֵּיהּ – וכי קטן הוא בעינינו מה שכתוב על בעל גאווה "תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב".

אָמַר חִזְקִיָּה אֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת ומתקבלת, אֶלָּא אִם כֵּן מֵשִׂים לִבּוֹ כְּבָשָׂר – שלבו רך כבשר ולא קשה כאבן כמו בעל גאווה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה מֵרֵי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ [וגו׳] יָבוֹא כָל ׳בָּשָׂר׳ לְהִשְׁתַּחֲוֹת וגו׳" - ולא כתוב כל אדם, וכדלהלן. אָמַר רַבִּי זֵירָא, בָּשָׂר כְּתִיב בֵּיהּ וְנִרְפָּא – כאשר כתוב בתורה על בשר שיש בו נגע צרעת כתוב גם שנרפא. אבל כאשר כתוב על אָדָם שיש בו נגע לֹא כְּתִיב בֵּיהּ וְנִרְפָּא. ולומדים מכך שמי שהוא רך ועניו כבשר יש רפואה למכאוביו, אך מי שלבו קשה כאדם, כלומר כאדמה, אין רפואה למכאוביו.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, למה נקרא האדם בשם אָדָם, משום שנרמז בראשי התיבות של שם זה, שהאדם יש בו אֶפֶר – יסודו מעפר, דָּם – שגורם למחלות רבות ומ"דָּם - שכאשר היא מתגברת על האדם בא חולי ומכאוב על האדם, כלומר שהאדם כולו הבל ושפלות ולכך אין לו להתגאות. ולמה נקרא בשר האדם בשם בָּשָׂר, שנרמז בראשי התיבות, שלאחר מות האדם יש לו בּוּשָׁה - ביום הדין, סְ"רוּחָה - גופו סרוח וְ"מָה - שגופו מאכל לתולעים. אִיכָּא דְּאָמְרִי שבאות ׳ש׳ בשם בשר נרמזת המילה שְׁאוֹל - שסופו של האדם להיות בקבר. ואין לפרש שנרמזת המילה סרוחה, משום דִּכְתִיב בשר בְּשִׁין ולא בשׁין.

אָמַר רַב אַשִּׁי כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לַסּוֹף נִפְחָת - מתמעט מחשיבותו ונעשה פחות שבאנשים, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי נגעים

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ה עמוד א

אֲפִילּוּ עוֹשֶׂה צְדָקָה בַּסֵּתֶר, דִּכְתִיב ׳מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף וְגוֹ׳ לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. אַזְהָרָה לְגַסֵּי הָרוּחַ מִנַּיִן, אָמַר רָבָא אָמַר זְעִירִי, ׳שִׁמְעוּ וְהַאֲזִינוּ אַל תִּגְבָּהוּ׳. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא ׳וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ׳ וּכְתִיב ׳הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ׳ וְכִדְרַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אִילְעָא, דְּאָמַר רַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אִילְעָא, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ׳הִשָּׁמֶר פֶּן וְאַל׳ אֵינוֹ אֶלָּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה. דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, זִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַסִּי וְזִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַמִּי, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, לַסּוֹף מִתְמַעֵט, שֶׁנֶּאֱמַר ׳רוֹמּוּ מְעַט׳ וְשֶׁמָּא תֹּאמַר יֶשְׁנוֹ בָּעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְאֵינֶנּוּ׳. וְאִם חוֹזֵר בּוֹ, נֶאֱסָף בִּזְמַנּוֹ כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְהֻמְּכוּ כַּכֹּל יִקָּפְצוּן׳, כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב דִּכְתִיב בְּהוּ ׳בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל׳ וְאִם לָאו ׳וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת יִמָּלוּ׳. מַאי ׳וּכְרֹאשׁ שִׁבּוֹלֶת׳, רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, חַד אָמַר כִּי סָאסָא דְּשִׁיבַּלְתָּא וְחַד אָמַר כְּשִׁיבּוֹלֶת עַצְמָהּ, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר כִּי סָאסָא דְּשִׁיבַּלְתָּא, הַיְינוּ דִּכְתִיב ׳וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת׳. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר ׳כִּי שׁוּבַּלְתָּא עַצְמָהּ׳ מַאי ׳וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת׳. אָמַר רַב אַסִּי וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ גְּבוֹהָה גְּבוֹהָה הוּא מְלַקֵּט: ׳וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ׳ רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, חַד אָמַר אִתִּי דַּכָּא וְחַד אָמַר אֲנִי אֶת דַּכָּא, וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר ׳אֲנִי אֶת דַּכָּא׳ שֶׁהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי וְלֹא גָּבַהּ הַר סִינַי לְמַעְלָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵף, לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם מִדַּעַת קוֹנוֹ שֶׁהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי (וְהִנִּיחַ כָּל אִילָנוֹת טוֹבוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בַּסְּנֶה). אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, רָאוּי לְגָדְעוֹ כַּאֲשֵׁרָה, כְּתִיב הָכָא ׳וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדוּעִים׳ וּכְתִיב הָתָם ׳וַאֲשֵׁירֵהֶם תְּגַדֵּעוּן׳. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אֵין עֲפָרוֹ נִנְעָר, שֶׁנֶּאֱמַר ׳הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר׳ שׁוֹכְבֵי בֶּעָפָר לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא שֹׁכְנֵי עָפָר, מִי שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁכֵן לֶעָפָר בְּחַיָּיו. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ שְׁכִינָה מְיַלֶּלֶת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְגָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יְיֵדָע׳. דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא וְאִיתֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר, בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם גָּבוֹהַּ רוֹאֶה אֶת הַגָּבוֹהַּ וְאֵין גָּבוֹהַּ רוֹאֶה אֶת הַשָּׁפָל אֲבָל מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, הוּא גָּבוֹהַּ וְרוֹאֶה אֶת הַשָּׁפָל, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי רָם ה׳ וְשָׁפָל יִרְאֶה׳. אָמַר רַב חִסְדָּא וְאִיתֵּימָא מַר עוּקְבָא, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר ׳מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אוֹתוֹ לֹא אוּכָל׳ אַל תִּקְרֵי אוֹתוֹ אֶלָּא אִתּוֹ לֹא אוּכָל. אִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַמְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר ׳מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית׳. אָמַר רַבִּי אֲלֶכְּסַנְדְּרִי, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ אֲפִילּוּ רוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגְרָשׁ׳ וּמַה יָּם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּמָּה רְבִיעִיּוֹת, רוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ. אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא רְבִיעִית אַחַת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בּוֹ אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה בִּשְׁמִינִית. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, וּמְעַטְּרָא לֵיהּ כִּי סָאסָא לְשִׁבּוֹלְתָּא. אָמַר רָבָא, בְּשַׁמְתָּא דְּאִית בֵּיהּ וּבְשַׁמְתָּא דְּלֵית בֵּיהּ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לֹא מִינָּהּ וְלֹא מִקְצָתָהּ, מִי זוּטָר דִּכְתִיב בֵּיהּ ׳תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב׳. אָמַר חִזְקִיָּה, אֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת אֶלָּא אִם כֵּן מֵשִׂים לִבּוֹ כְּבָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ [וְגוֹ׳] יָבוֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְגוֹ׳. אָמַר רַבִּי זֵירָא, בָּשָׂר כְּתִיב בֵּיהּ וְנִרְפָּא, אָדָם לֹא כְּתִיב בֵּיהּ וְנִרְפָּא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָדָ"ם - אֵ"פֶר דָּ"ם מָ"רָה, בָּשָׂ"ר - בּ"וּשָׁה סְ"רוּחָה רִ"מָּה, אִיכָּא דְּאָמְרִי, שְׁאוֹל דִּכְתִיב בְּשִׁין. אָמַר רַב אַשִׁי, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, לַסּוֹף נִפְחָת, שֶׁנֶּאֱמַר

׳וּלְשְׂאֵת

רש"י

אֲפִילּוּ עוֹשֶׂה צְדָקָה בַּסֵּתֶר. שֶׁנּוֹתֵן מִיָּדוֹ לְיָדוֹ שֶׁל הֶעָנִי, וְהָכִי מַשְׁמַע יָד הַנּוֹתֶנֶת לְיָד אַף הוּא לֹא יִנָּקֶה: **דִּכְתִיב בֵּיהּ מַתָּן בַּסֵּתֶר כו׳.** לָאו דְּשַׁיָּיךְ הַאי קְרָא בִּקְרָא דִּלְעֵיל, אֶלָּא רְבוּתָא הִיא שֶׁאע"פ שֶׁמְּכַפֶּה אַף וְחֵמָה אֵינוֹ מְכַפֵּר עַל גַּסּוּת הָרוּחַ: **אַזְהָרָה.** שֶׁלֹּא יְהֵא גַּס רוּחַ: **וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ.** אַלְמָא מִגַּבְהוּת לֵב בָּא לִידֵי שִׁכְחָה שֶׁשּׁוֹכֵחַ אֶת בּוֹרְאוֹ, וּבְשִׁכְחָה הוּא מֻזְהָר הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח: **מִתְמַעֵט.** מֵחֲשִׁיבוּתוֹ: **רוֹמּוּ מְעַט.** כֵּיוָן שֶׁרוֹמוֹ מִתְמַעֵט: **יֶשְׁנוֹ בָּעוֹלָם.** מִתְקַיֵּם: **וְהֻמְּכוּ.** וְאִם חָזַר וְנַעֲשָׂה עָנָיו שֶׁמַּמִּיךְ אֶת עַצְמוֹ: **כַּכֹּל.** כְּאוֹתָן שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן כֹּל: **יִקָּפְצוּן.** מִן הָעוֹלָם, יָמוּתוּ מוֹת יְשָׁרִים. אַבְרָהָם כְּתִיב בֵּיהּ וַה׳ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, יִצְחָק כְּתִיב בֵּיהּ וָאוֹכַל מִכֹּל, יַעֲקֹב כְּתִיב בֵּיהּ כִּי חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ לִי כֹל, וְהָכִי מְפָרֵשׁ בְּהֶדְיָא בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (דְּבִשְׁלָמָא בַּכֹּל מִכֹּל [כֹּל] רְבוּתָא הוּא שֶׁנִּתְבָּרְכוּ בַּכֹּל, אֲבָל וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי מִלְּתָא בְּעָלְמָא הוּא דְּקָאָמַר): **כְּסָאסָא דְּשִׁבַּלְתָּא.** גָּבְהוֹ שֶׁל שִׁבּוֹלֶת שֶׁקּוֹרִין זָקָן הַשִּׁבּוֹלֶת, וְהוּא נִשְׁבָּר וְנוֹפֵל מֵאֵלָיו: **גְּבוֹהָה גְּבוֹהָה הוּא מְלַקֵּט.** וְהַיְינוּ וּכְרֹאשׁ שִׁבּוֹלֶת שֶׁרֹאשָׁהּ נִרְאֵית לְמַעְלָה מֵחַבְרוֹתֶיהָ: **אִתִּי דַּכָּא.** אֲנִי מַגְבִּיהוֹ עַד שֶׁשּׁוֹכֵן אֶצְלִי, וְהַיְינוּ אֶשְׁכּוֹן אֶת דַּכָּא: **אֲנִי אֶת דַּכָּא.** אֲנִי מַרְכִּין שְׁכִינָתִי אֶצְלוֹ: **יִלְמַד אָדָם מִדַּעַת קוֹנוֹ.** לֶאֱהוֹב אֶת הַנְּמִיכוּת: **כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת.** כְּגוֹן תָּבוֹר וְכַרְמֶל שֶׁבָּאוּ שָׁם, כִּדְכְתִיב לָמָּה תְּרַצְּדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים (תְּהִלִּים סח): **כַּאֲשֵׁרָה.** יְגַדַּע וִישָׁרֵשׁ אַחֲרֶיהָ כַּאֲשֵׁרָה שֶׁצָּרִיךְ גִּדּוּעַ אַחֲרֶיהָ כִּדְכְתִיב וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם (דְּבָרִים יב): **נִנְעָר.** מֵקִיץ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים: **שֹׁכְבֵי בֶעָפָר לֹא נֶאֱמַר.** דְּלִישְׁתַּמַּע עַל כָּל הַמֵּתִים: **שָׁכֵן לֶעָפָר.** מַשְׁפִּיל עַצְמוֹ לֶעָפָר: **מְיַלֶּלֶת.** מְקוֹנֶנֶת: **וְגָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יְיֵדָע.** רֵישֵׁיהּ דִּקְרָא כִּי רָם ה׳ וְשָׁפָל יִרְאֶה, וְגָבֹהַּ – וְהַגָּבֹהַּ מִמֶּרְחָק מִקֹּדֶם שֶׁתָּבֹא עָלָיו פּוּרְעָנוּת יָמִים רַבִּים – יְיֵדָע. שְׁכִינָה מִתְאוֹנֶנֶת וּמִשְׁתַּבֶּרֶת עָלָיו, כְּמוֹ וַיֵּדַע אַלְמְנוֹתָיו (יְחֶזְקֵאל יט) וַיֹּדַע בָּהֶם אַנְשֵׁי סֻכּוֹת (שׁוֹפְטִים ח) יוֹדֵעַ כְּמֵבִיא לְמַעְלָה (תְּהִלִּים עד), לְשׁוֹן שֶׁבֶר: **רוֹאֶה אֶת [הַשָּׁפָל] (הַגָּבֹהַּ).** לְקָרְבוֹ וּלְהִשְׁתַּדֵּל עִמּוֹ, וְחָשׁוּב בְּעֵינָיו, כְּמוֹ (הוֹשֵׁעַ ט) כְּבִכּוּרָה בִתְאֵנָה בְּרֵאשִׁיתָהּ רָאִיתִי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם, נָתַתִּי עֵינַי לְקָרְבָם וּלְחַבְּבָם: **וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַמְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע.** מִשּׁוּם רֵישָׁא דִּקְרָא מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ וְגוֹ׳: **רוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ.** פּוּרְעָנוּת קַלָּה טוֹרַפְתּוֹ וּמְאַבַּדְתּוֹ: **וְהָרְשָׁעִים.** גַּסֵּי הָרוּחַ, דִּקְרָאֵי דִּלְעֵיל מִשְׁתָּעֵי בִּשְׁפָלִים וְנִדְכָּאִים, לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְגוֹ׳ כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב עִם אוֹתָן שְׁפָלִים בַּעֲוֹן בִּצְעוֹ וְגוֹ׳ דְּרָכָיו רָאִיתִי וְגוֹ׳ בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתַיִם וְגוֹ׳, אֲבָל הָרְשָׁעִים שֶׁאֵינָן שְׁפָלִים וְנִדְכָּאִים כַּיָּם נִגְרָשׁ, כַּיָּם הַמְגֹרָשׁ וּמַשְׁלִיךְ רֶפֶשׁ וָטִיט לִשְׂפָתָיו סְבִיבָיו: **כַּמָּה רְבִיעִיּוֹת.** לוּגֵּי מַיִם אָנוּ רוֹאִים שֶׁרוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ עוֹכֶרֶת אֶת מֵימָיו: **אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא רְבִיעִית אַחַת.** שֶׁבִּרְבִיעִית דָּם הוּא מִתְקַיֵּם. שִׁיעוּר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁרְבִיעִית דַּם מֵת מְטַמֵּא בְּאֹהֶל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נֶפֶשׁ וְקָרֵינָא בֵּיהּ עַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא: **אֶחָד מִשְּׁמוֹנֶה בִּשְׁמִינִית.** מִשְׁקָל קָטָן הוּא וְהַיְינוּ עוּכְלָא, כְּלוֹמַר צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ מְעַט גַּאֲוָה, שֶׁלֹּא יְהוּ קַלֵּי הָרֹאשׁ מִסְתּוֹלְלִין בּוֹ וִיהֵא דְּבָרָיו מִתְקַבְּלִין עֲלֵיהֶן בְּעַל כָּרְחָם: **וּמְעַטְּרָא לֵיהּ כִּי סָאסָא לְשִׁבַּלְתָּא.** גַּסּוּת מוּעָט נָאָה וְהוֹגֶנֶת לוֹ לְתַלְמִיד חָכָם וּמְעַטַּרְתּוֹ כְּסָאסָא הַמְעַטֶּרֶת אֶת הַשִּׁבּוֹלֶת: **בְּשַׁמְתָּא דְּאִית בֵּיהּ.** גַּסּוּת הָרוּחַ: **וּבְשַׁמְתָּא דְּלֵית בֵּיהּ.** גַּסּוּת פּוּרְתָּא, לְפִי שֶׁאֵין בְּנֵי עִירוֹ יְרֵאִים מִמֶּנּוּ וְאֵין בּוֹ כֹּחַ לְהוֹכִיחָם: **לֹא מִמֶּנָּה וְלֹא מִמִּקְצָתָהּ.** לֹא יַחְפּוֹץ אָדָם לֹא בְּכֻלָּהּ וְלֹא בְּמִקְצָתָהּ, דְּמִי זוּטַר מַאי דִּקְרֵי לֵיהּ קְרָא תּוֹעֲבַת ה׳: **כְּבָשָׂר.** שֶׁהוּא רַךְ וְלֹא כְּאֶבֶן שֶׁהוּא קָשֶׁה: **לְהִשְׁתַּחֲווֹת.** לְהִתְפַּלֵּל, אוֹתָם שֶׁהֵם בָּשָׂר יָבוֹאוּ וְיִתְפַּלְּלוּ כִּי הֵם נִשְׁמָעִים לְפָנַי, אֲבָל גַּסֵּי הָרוּחַ לֹא יָבוֹאוּ: **בָּשָׂר כְּתִיב בֵּיהּ וְנִרְפָּא.** וּבָשָׂר כִּי יִהְיֶה בוֹ בְעוֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא. אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ, נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם, לֹא כְּתִיב בְּחַד מִנַּיְיהוּ וְנִרְפָּא. לְפִי דַּרְכְּךָ אַתָּה לָמֵד, שֶׁמִּי שֶׁהוּא רַךְ וְעָנָיו כְּבָשָׂר קָרוֹב לְהִתְרַפְּאוֹת מִיִּסּוּרִין הַבָּאִין עָלָיו, אֲבָל מִי שֶׁהוּא קָשֶׁה כַּאֲדָמָה אֵין רְפוּאָה לְמַכּוֹתָיו: **אָדָם.** לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אָדָם, שֶׁהוּא אֵפֶר דָּם מָרָה. כְּלוֹמַר כֻּלּוֹ הֶבֶל, לְכָךְ אַל יִתְגָּאֶה. מָרָה הִיא לֵיחְלוּחִית מָרָה הַיּוֹצְאָה מִן הַמְּרֵירָה שֶׁבַּכָּבֵד וּמִתְגַּבֶּרֶת בָּאָדָם הַכֹּל לְפִי הֶחֳדָשִׁים וְשִׁנּוּי הָעִתִּים וּלְפִי הַמַּאֲכָל שֶׁאוֹכֵל, וְעַל יָדֶיהָ בָּאִין חֳלָיִים וּנְגָעִים וּמַכְאוֹבוֹת. יֵשׁ שֶׁקּוֹרִין בְּדִבְרֵי הָרוֹפְאִים מְרִירָה שְׁחוֹרָה וְיֵשׁ שֶׁקּוֹרִין מְרִירָה אֲדֻמָּה: **שְׁאוֹל.** מְקוֹם שְׁאוֹל בֵּיתוֹ: **נִפְחָת.** מִתְמַעֵט מֵחֲשִׁיבוּתוֹ וְנַעֲשֶׂה פָּחוּת בָּאֲנָשִׁים:

ולשאת

תוספות

כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער. תימה אמאי לא חשיב האי במשנת חלק והא דאמר פרק בתרא דכתובות (דף קיא.) מתים שבחו"ל אינן חיים ותו גרסינן התם ע"ה אינן חיים אא"כ יהנו תלמידי חכמים ומלוי [בריבית] רביות מצינו באגדה שאינן חיים לעולם הבא. תוס׳ ר"י: **אדם** שאין בו אלא רביעית דם. פר"ח הוא דם הצלול שממנו משתית הלב אין בו אלא משקל כ"ה סלעים שהיא רביעית הלוג:

הא

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ה עמוד ב

תוספות

הא גופא קשיא. תימה לרבי אמאי לא נקט הכא לישנא דריש מס׳ מכות (קף כ.) כיצד העדים נעשים זוממין כיצד אין העדים נעשים זוממין מבעי ליה הכא נמי הוה ליה למימר הכי כיצד מקנא לה כיצד אין מקנא לה מבעי ליה והתם מתרץ שפיר אבל הכא אפילו לפי התירוץ הוה ליה למיתני כיצד אין מקנא לה ונראה דלהכי לא פריך הכא משום דמצי למימר אל תדברי דרישא פירושו סתירה דהיינו קינוי גמור ואתי שפיר לישנא דכיצד מקנא לה ולא קשיא מידי אלא רישא לסיפא וה״פ הכא אלמא פירוש דמתני׳ דדיבור סתירה הוא מדקתני כיצד מקנא ולשון נקי הוא כדתנן בפרק קמא דכתובות (קף יג.) ראוה מדברת ומפרש בגמ׳ מאי מדברת נסתרה א״כ תיקשי סיפא דקתני דיברה עדיין מותרת לביתה ואי פירוש דדיבור דמתניתין סתירה אמאי מותרת אלא דיבור ממש הוא ולפי הירושלמי משמע דבעי לתרוצי דדיבור דרישא סתירה אלא דנקט לשון נקי והכי איתא התם סוף דבר שתדבר עמו הא אם נסתרה עמו ולא דברה אין סתירתה כלום פירוש בתמיה דבורה אתא מימר לך אפי׳ דברה עמו ולא נסתרה עדיין מותרת לביתה לשון נקי הוא מתני׳ פי׳ דיבור דרישא לשון נקי מידו דסיפא אית לן למימר על כרחך דיבור ממש:

לאחר ולא ליבם. אין להקשות מפרק האשה שנפלו לה נכסים (כתובות קף פח.) בשמעתין דשומרת יבם דפריך התם והא בעינן לבשתנאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי אמר רב אשי יבם כמו אחר דמי דלענין לשון תנאי ב״ד שוייה כאחר אבל באחר דקרא אין האח בכלל והכי נמי משמע בפרק אין מקדישין (ערכין קף כה:) דקתני אם מכר את השדה לאיש אחר לאחר ולא לבן או אינו אלא לאחר ולא לאח כשהוא אומר איש הרי אח אמור הא מה אני מקיים לאחר לאחר ולא לבן דמשמע טעמא דכתיב איש הא לאו הכי לא הוי אח בכלל אחר וכ״ש גבי יבם דבא מכח נשואי אחיו דלאו אחר הוא והכי אמרינן נמי בפ״ק דקידושין (קף יג:) אמר קרא פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי אימא מאן אחר יבם ומשני דיבם לא מקרי אחר אבל קשיא מפרק האומר (קדושין קף סז:) דנפקא לן מהכא בפרק האומר דלא תפסי קדושין באחות אשה אימר דאיצטריך קרא דוקא ליבם משום דרמיא עליה ליבומי כדאמרי׳ בשמעתין ואכתי אחות אשה מנלן ועוד תקשה דהכא אע״ג דכתיב איש אחר ממעטינן יבם ובערכין מרבינן יבם מאיש וממעטינן בן מאחר וא״ת מאיש ממעטינהו בפ׳ האומר (ג״ז סס) קרובים ומלאחר יבם סוף סוף ואיש אחר יקחנה מאי דרשת ביה:

לאחר ולא ליבם. אי קשיא והא האי קרא בסוטה ודאי ע״י עדים כתיב דילפינן דבר דבר מממון בסוף מסכת גיטין (קף ל.) וסוטה ודאי אמר בפ״ק דיבמות (קף יח:) דפטורה בלא חליצה משום דכתיב בה טומאה כעריות תריץ דלאחר לא איצטריך למיכתב אלא ליוצאת משום סתירה כיון דנפקא לן סוטה ודאית מטומאה דכתיב בה:

אילו איתיה לבעל מי לא בעיא גט. הקשה רבי בשם ר׳ אברהם בר מרדכי ז״ל והא סוטה ודאית ואיילונית היכא דהכיר בה ואשת סריס דבעו גט מבעל היכא דאיתיה ואפ״ה פטורות מיבם בלא חליצה ויש לתרץ סוטה ודאית לא דמיא להכא כיון דטומאה [כתיב בה] סתם הרי היא כערוה גמורה דגזירת הכתוב הוא דפטורות ואשת סריס ואיילונית היכא דאיתיה לבעל שרו ליה ואפ״ה אימעוט בפ״ק דיבמות מדין יבום דלא צריך בהו כלל אבל סוטה ספק לא אימעוט אלא גבי איסורא דבעל וקמשמע לן קרא כיון דבא מכח נשואי אחיו הרי הוא במקום בעל דאסורה לו ליבם אבל חליצה בעיא:

דלא ליסתריה לביתיה ואת אמרת תתייבם נמי יבומי. רבינו חננאל הטעים דבריו ופירש ורחמנא אמר אשר לא יבנה לבנות ולא לסתור:

מי

רש״י

1 ׳וְלִשְׁאֵת וְלַסַּפַּחַת׳, וְאֵין ׳שְׁאֵת׳ אֶלָּא לְשׁוֹן גָּבוֹהַּ,
2 שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְעַל [כָּל] הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל [כָּל] הַגְּבָעוֹת
3 הַנִּשָּׂאוֹת׳, וְאֵין סַפַּחַת אֶלָּא טְפֵילָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳סְפַחֵנִי
4 נָא אֶל אַחַת הַכְּהֻנּוֹת לֶאֱכֹל פַּת לָחֶם׳. אָמַר רַבִּי
5 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בָּא וּרְאֵה כַּמָּה גְדוֹלִים נְמוּכֵי הָרוּחַ
6 לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים,
7 אָדָם מַקְרִיב עוֹלָה שֶׁכֻּלָּהּ בְּיָדוֹ, מִנְחָה שֶׁכֻּלָּהּ בְּיָדוֹ,
8 אֲבָל מִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁפֵלָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב
9 כְּאִילוּ הִקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כּוּלָּם שֶׁנֶּאֱמַר ׳זִבְחֵי אֱלֹהִים
10 רוּחַ נִשְׁבָּרָה׳. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִילָּתוֹ נִמְאֶסֶת,
11 שֶׁנֶּאֱמַר ׳לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה׳. וְאָמַר
12 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַשָּׁם אוֹרְחוֹתָיו בְּעוֹלָם הַזֶּה,
13 זוֹכֶה וְרוֹאֶה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר
14 ׳וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בִּישֻׁעַת אֱלֹהִים׳ אַל תִּקְרֵי ׳וְשָׂם׳ אֶלָּא
15 ׳וְשָׁם דֶּרֶךְ׳: [כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ כּוּ׳]: הָא גּוּפָא קַשְׁיָא,
16 אָמְרַתְּ אָמַר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ
17 פְּלוֹנִי זֶה, אַלְמָא ׳דִּבּוּר׳ סְתִירָה הוּא, וְהָדַר תָּנֵי דִּיבְּרָה
18 עָמוֹ עֲדַיִן מוּתֶּרֶת לְבֵיתָהּ וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה,
19 אַלְמָא ׳דִּבּוּר׳ לֹא כְּלוּם הוּא. אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר
20 אַל תְּדַבְּרִי וְדִבְּרָה, אַל תְּדַבְּרִי וְנִסְתְּרָה (וְלֹא כְּלוּם),
21 אַל תִּסְתְּרִי וְדִבְּרָה עָמוֹ עֲדַיִן מוּתֶּרֶת לְבֵיתָהּ וּמוּתֶּרֶת
22 לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה, נִכְנְסָה עָמוֹ לְבֵית הַסֵּתֶר וְשָׁהֲתָה כְּדֵי
23 טוּמְאָה אֲסוּרָה לְבֵיתָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה: וְאִם
24 מֵת חוֹלֶצֶת: אַמַּאי, תִּתְיַיְּבֵם נַמִּי יַבּוּמֵי. אָמַר רַב יוֹסֵף,
25 אָמַר קְרָא ׳וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר׳
26 לְאִישׁ אַחֵר וְלֹא לַיָּבָם. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, אֶלָּא מַעֲתָּה
27 חֲלִיצָה נַמִּי לֹא תִּבְעֵי. אָמַר לֵיהּ, אִילּוּ אִיתֵיהּ לְבַעַל, מִי
28 לֹא בָּעֵיא גֵּט, הַשְׁתָּא נַמִּי תִּיבְעֵי חֲלִיצָה. וְאִית דְּאָמְרִי
29 אָמַר רַב יוֹסֵף, רַחֲמָנָא אָמַר ׳וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ׳ וְהָלְכָה
30 וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר׳ דְּלֹא לִיסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ, וְאַתְּ אָמְרַתְּ
31 תִּתְיַיְּבֵם נַמִּי יַבּוּמֵי. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, אֶלָּא מַעֲתָּה
32 לְאַחֵר לֹא תִּינָּשֵׂא דְּלֹא תִּיסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ. אָמַר לֵיהּ,

מי

1 ׳וְלִשְׁאֵת וְלַסַּפַּחַת׳. עַל יְדֵי שֶׁמְּנַשֵּׂא עַצְמוֹ בָּא לִידֵי סַפַּחַת, שֶׁאֵינוֹ עִקָּר בָּאֲנָשִׁים אֶלָּא נִסְפָּח
2 וְטָפֵל: **סְפֵלָה**. דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב בְּעַצְמוֹ אֶלָּא נִטְפָּל בַּאֲחֵרִים: **סְפַחֵנִי נָא**. אִסְפְּנִי נָא. בְּנִבּוּאַת
3 בֵּית עֵלִי מִשְׁתְּעִי קְרָא. אֲעַמִּיד כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים אֲחֵרִים שֶׁיּוֹצִיאוּ אֶת כֹּהֲנֵי זַרְעֵךְ מִגְּדֻלָּתָם,
4 וְיִצְטָרְכוּ לְבַקֵּשׁ מֵהֶם לְאִסְפָּם וּלְקָלְטָם אֶצְלָם: **אֶל אַחַת הַכְּהֻנּוֹת**. בְּאַחַת מִן הַמִּשְׁמְרוֹת:
5 **שֶׁכֹּר עוֹלָה בְּיָדוֹ**. וְלֹא שֶׁכֹּר קָרְבַּן אַחֵר: **זִבְחֵי**. כָּל
6 הַזְּבָחִים בְּמִשְׁמַע: **הַשָּׁם אָרְחוֹתָיו**. מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד
7 מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ: (**אָמַר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל**
8 **תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי וְדִבְּרָה עָמוֹ. שֶׁלֹּא בְּיִחוּד:**
9 **עֲדַיִן מֻתֶּרֶת לְבֵיתָהּ**. לִשְׁמֹשׁ. **בִּיתָהּ** לְשׁוֹן
10 תִּשְׁמִישׁ הוּא: **אֲסוּרָה לְבֵיתָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל**
11 **בִּתְרוּמָה**. עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה. וּלְקַמָּן בְּפ׳ כֹּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם
12 בּוֹדְקִין (קף כח.) יָלִיף מִוַּנְטִמְאָה וְנִטְמְאָה שָׁלֹשׁ
13 פְּעָמִים, אֶחָד לְבַעַל וְאֶחָד לְבוֹעֵל וְאֶחָד
14 לְתִרוּמָה: **וְאִם מֵת בְּלֹא בָנִים**. עַד שֶׁלֹּא הִשְׁקָה:
15 חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. בְּגִמְרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא: **הָא**
16 **גּוּפָא קַשְׁיָא אָמַרְתְּ כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ אָמַר לָהּ בִּפְנֵי**
17 **שְׁנַיִם כּוּ׳**. קס״ד אָמַר לָהּ כּוּ׳ הַיְינוּ פֵּרוּשָׁא דְּכֵיצַד
18 מְקַנֵּא לָהּ אָמַר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם כּוּ׳, וְאִשְׁמוּעִינָן
19 דְּזֵהוּ הִקְנוּי: **אַלְמָא דִּבּוּר סְתִירָה הִיא**. אַפִּי׳
20 מִדְּבֶרֶת עִמּוֹ בְּשׁוּק סְתִירָה חֲשִׁיב לָהּ מִדְּקָאָמַר
21 זֶה הַקִּנּוּי, דְּאִי לָאו דְּסְתִירָה הוּא וְלֹא מִיתַּסְּרָא
22 בָּהּ מַאי קִנּוּי אִיכָּא וְלָמָּה לִי דְּמֻתֶּרֶת בָּהּ: **וַהֲדַר**
23 **תָּנֵי**. דְּכִי עֲבָרָה עַל הַתְּרָאָתוֹ וְדִבְּרָה עִמּוֹ מֻתֶּרֶת
24 לְבֵיתָהּ: **אֲמַר אַבָּיֵי הָכִי קָאָמַר**. אָמַר לָהּ לָאו
25 דְּרִאשָׁא דְּכֵיצַד מְקַנֵּא לָהּ הוּא, אֶלָּא תִּרְתֵּי קָתָנֵי
26 וְהַ״ק, אָמַר לָהּ אַל תִּדַּבְּרִי וְנִסְתְּרָה אוֹ דִּבְּרָה
27 אע״פ שֶׁעָבְרָה עַל קִנּוּיוֹ אֲצָל דִּבּוּר, אוֹ אִם דִּבְּרָה
28 עִמּוֹ אַחַר קִנּוּי גָּמוּר דְּאַל תִּסְתְּרִי, עֲדַיִן בְּאַחַת
29 מִשְּׁתֵּי אֵלּוּ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. אֲבָל עֲבָרָה עַל קִנּוּיוֹ
30 אֲצָל סְתִירָה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר לָהּ אַל תִּסְתְּרִי וְנִכְנְסָה
31 עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֶר כּוּ׳: **וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ**. לְעִיל מִנַּיהּ
32 כְּתִיב כִּי מְצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְגוֹ׳ וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ
33 וְגוֹ׳ לְאִישׁ אַחֵר, לְמָה לִי לְמִכְתַּב, אִי לְמִשְׁרֵיהּ
34 לְאִנְסוֹבָא עַל יְדֵי גֵּט כְּרִיתוּת לִכְתּוֹב וְיָצְאָה
35 מִבֵּיתוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ, לְמָה לִי לְמִכְתַּב לְאַחֵר,
36 אֶלָּא לְמֵעוּטֵי יְבָמָה הֵיכָא דְּלֹא גֵּרְשָׁהּ בַּעַל אַחֵר
37 שֶׁמְּצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר, וְהָכִי מִשְׁתַּמְּעֵי קְרָאֵי כִּי
38 מְצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר יִגְרְשֶׁנָּה בְּסֵפֶר כְּרִיתוּת
39 וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ, כְּלוֹמַר וּבְכָל צַד שֶׁתֵּצֵא מִבֵּיתוֹ בֵּין
40 ע״י גֵּירוּשִׁין בֵּין ע״י מִיתָה, אִם בָּאת לְנָשֵׂא,
41 לְאִישׁ אַחֵר תִּנָּשֵׂא וְלֹא לְיָבָם, שֶׁאֵינוֹ אַחֵר אֵצֶל
42 נִשּׂוּאִין שֶׁל זוֹ, שֶׁמּוּכָח נִשּׂוּאֵי רִאשׁוֹן הִיא וְזִקֻּקֶת
43 לוֹ: **אִי הָכִי חֲלִיצָה נַמִּי לֹא תִּיבְעֵי**. דְּהָא פָּסְקָה
44 רַחֲמָנָא וְשַׁרְיֵיהּ לְאִישׁ אַחֵר בְּכָל עִנְיָן שֶׁתֵּצֵא
45 מִבֵּיתוֹ אַחֵר שֶׁנִּמְצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר: **אִלּוּ אִיתֵיהּ**
46 **לְבַעַל**. מִי מִשְׁתַּרְיָא בְּלֹא גֵּט, הָא כְּתִיב וְכָתַב לָהּ
47 סֵפֶר כְּרִיתוּת, אֲפִי׳ מְצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר כְּרִיתוּת
48 בְּעֵיָא, הַשְׁתָּא נַמִּי בְּעֵיָא חֲלִיצָה, דְּיָבָם בְּמִקּוֹם בַּעַל קָאֵי: **אִית דְּאָמְרֵי**. דְּהָכִי שָׁנֵי רַב יוֹסֵף
49 לְעִיל, רַחֲמָנָא אָמַר כּוּ׳ עִנְיָה לְבַעְלָהּ לְגָרְשָׁהּ מִבֵּיתוֹ כְּשֶׁמְּצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר כִּי הֵיכִי דְּלֹא
50 תִּסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ, כְּדְאָמַר לְעִיל זְנוּתָא בְּבֵיתָא כִּי קָרֵיהּ לְשׁוּמְשְׁמָא:

מי

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

״וְלַשָּׁאת וְלַסַּפַּחַת״ ודורשים, **וְאֵין שְׁאֵת אֶלָּא** מלְשׁוֹן **גְּבוֹהַּ**, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** ״**וְעַל** [**כָּל**] **הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל** [**כָּל**] **הַגְּבָעוֹת הַנִּשָּׂאוֹת**״, הרי ש׳שאת׳ הוא לשון של התנשאות והתרוממות. **וְאֵין סַפַּחַת אֶלָּא** מלשון **טְפִילָה**, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** ״**סְפַחֵנִי נָא אֶל אַחַת** ממשמרות **הַכְּהֻנּוֹת לֶאֱכֹל פַּת לָחֶם**״, הרי ש׳ספחת׳ הוא מלשון דבר הנטפל ונספח, ויש ללמוד מכאן שכל המתנשא על אחרים סופו שלא יהיה חשוב אלא נטפל לאחרים.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלִים נְמוּכֵי הָרוּחַ – השפלים והענוים **לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, אָדָם שֶׁמַּקְרִיב עוֹלָה**, **שֶׁכַּר** של הקרבת קרבן **עוֹלָה בְּיָדוֹ**, וכן המקריב **מִנְחָה שֶׁכַּר** של הקרבת קרבן **מִנְחָה בְּיָדוֹ**, אך אין להם שכר יותר ממה שהקריבו בפועל. **אֲבָל מִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁפֵלָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ הִקְרִיב** את **כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כּוּלָּם**, **שֶׁנֶּאֱמַר** ״**זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה**״, ונדרש משום ש׳זבחי׳ משמע הרבה זבחים. **וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִילָּתוֹ** של מי שדעתו שפלה **נִמְאֶסֶת** לפני ה׳, **שֶׁנֶּאֱמַר** ״**לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה, אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה**״ – שלא יבוזו לתפילתו. **וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי כָּל הַשָּׁם אוֹרְחוֹתָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה** - שמחשב את מעשיו, הפסד של מצווה כנגד שכרה אם יקיימה, **זוֹכֶה וְרוֹאֶה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר** ״**וְשָׁם דֶּרֶךְ אֲרֹנוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹהִים**״, **אַל תִּקְרֵי** ׳**וְשָׁם**׳ **אֶלָּא וְשָׁם דֶּרֶךְ**, שמחשב את דרכיו.

שנינו במשנה. [**כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ כּוֹ**׳] אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו עדיין היא מותרת וכו׳. מקשה הגמרא, **הָא גּוּפָא קַשְׁיָא** - גוף דברי המשנה סותרים, בתחילה **אָמְרַתְּ** – אמר התנא שקינוי היינו **שֶׁאָמַר לָהּ** בעלה **בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי זֶה, אַלְמָא** – ממה שאמר שכך הוא לשון קינוי, משמע שמה שאמר התנא שאסר עליה ׳**דִּבּוּר**׳, **סְתִירָה הוּא** - שציווה עליה לא להתיחד עם פלוני, אלא שהתנא דיבר בלשון נקיה וקרא ליחוד דיבור. ואילו **וַהֲדַר תָּנֵי** - המשיך התנא ואמר שם עברה האשה על ציווי זה **וְדִיבְּרָה עִמּוֹ** – עם אותו פלוני, **עֲדַיִן מוּתֶּרֶת לְבַיְתָהּ וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה** – שאינה נאסרת כדין סוטה, **אַלְמָא** - משמע ש׳דיבור׳ שדיבר עליו התנא אינו יחוד, שאם כן מדוע אינה נאסרת כדין סוטה והרי קינא לה ונסתרה, אלא ודאי ׳**דִּבּוּר**׳ **לֹא כְּלוּם הוּא** - שמתפרש כפשוטו מלשון דיבור, ולכן אינה נאסרת שהרי לא התיחדה עמו. נמצא שתחילה אמר התנא ׳דיבור׳ והתכוון ליחוד ובהמשך אמר ׳דיבור׳ והתכוון לדיבור כפשוטו. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי הָכִי קָאָמַר**, אם אמר לה **אַל תְּדַבְּרִי** עם פלוני **וְדִבְּרָה** עמו, או שאמר לה **אַל תְּדַבְּרִי וְנִסְתְּרָה** – התייחדה עמו, (**וְלֹא כְּלוּם**), וכן אם אמר לה **אַל תִּסְתְּרִי** עם פלוני **וְדִבְּרָה עִמּוֹ** דיבור בעלמא אך לא התיחדה עמו, אינה נחשבת סוטה אלא **עֲדַיִן מוּתֶּרֶת לְבַיְתָהּ** – לשמש עם בעלה, **וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה** - אם בעלה כהן. אבל אם אמר לה אל תסתרי, הרי זה קינוי, ואם עברה על ציוויו **וְנִכְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֶר וְשָׁהֲתָה** שם עמו **כְּדֵי טוּמְאָה**, נחשבת סוטה, ודינה **שֶׁאֲסוּרָה לְבַיְתָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה**.

שנינו במשנה, **וְאִם מֵת** בעלה של הסוטה ואין לו בנים, הסוטה **חוֹלֶצֶת** לאחיו ולא מתייבמת. שואלת הגמרא, **אַמַּאי** יכולה רק לחלוץ, **תִּתְיַיבֵּם נַמִּי יַבּוּמֵי** - מדוע אינה מתייבמת. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יוֹסֵף** דין זה נלמד ממה **שֶׁאָמַר קְרָא** לגבי אשה שגירשה בעלה מפני שמצא בה ערוות דבר, ״**וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר**״, ודורשים מהייתור של ׳איש אחר׳, שאשה שנמצא בה דבר ערוה יכולה להנשא רק **לְאִישׁ אַחֵר**, אך **וְלֹא לַיָּבָם**. מקשה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, אֶלָּא מַעְתָּה** - שאמרה התורה שתלך לאיש אחר, **חֲלִיצָה נַמִּי לֹא תִּיבְעֵי** שהרי התירה התורה למי שנמצא בה דבר ערווה להנשא לאחר. מתרצת הגמרא, **אָמַר** לֵיהּ רב יוסף אינה מותרת בלא חליצה, שהרי גם **אִילּוּ אִיתֵּיהּ לְבַעַל** - אם בעלה היה בחיים, **מִי לֹא בָּעֵיָא גֵּט** – האם לא הייתה צריכה גט כדי להנשא לאחר, **הַשְׁתָּא נַמִּי** שמת ואחיו עומד במקומו, **תִּיבְעֵי חֲלִיצָה** – היא צריכה חליצה כדי להיות מותרת לשוק להנשא.

וְאִית דְּאָמְרִי אָמַר רַב יוֹסֵף - יש אומרים שרב יוסף למד דין זה שסוטה אינה מתייבמת, באופן אחר, **רַחֲמָנָא אָמַר** – התורה ציותה למי שמצא באשתו דבר ערוה ״**וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר**״ – כלומר שיגרשנה כדי **דְּלֹא לִיסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ** – שלא תחריב את ביתו, **וְאִתְּ אָמְרַתְּ תִּתְיַיבֵּם נַמִּי יַבּוּמֵי** – ודאי שאין לומר שמצווה לאחיו לייבמה ולגרום שתחריב את ביתו. שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב יוסף **אֶלָּא מַעְתָּה לְאַחֵר לֹא תִּינָּשֵׂא** – יהיה אסור לאותה אשה שזינתה להינשא גם לאחר, כדי **דְּלֹא תִּיסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ**, ואילו התורה אמרה ׳והייתה לאיש אחר׳. **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף לאביי,

---

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שישי לעומר עמ׳ א

זכות היא מתנוונת. **וְרַב יוֹסֵף סָבַר, לְרַבִּי הַוְיָא מִתְנַוְּונָה** - רק לרבי היא מכחישה והולכת, אך **לְרַבָּנַן לֹא הַוְיָא מִתְנַוְּונָה** - אלא מפני הזכות לא ניכר עליה דבר. וממילא אין להוכיח מהמשנה, שלעולם יתכן שהמים בודקים אותה גם באופן שיש עדים, ומה שלא אירע לה דבר הוא משום שהיתה לה זכות.

מקשה הגמרא על רב ששת, **מֵתִיב רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי**, שנינו במשנה שם **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֵין זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים** - חולק על רבי ורבנן, וסובר שאין זכות של האשה מועילה כלל למנוע ממנה את העונש הראוי לבוא על ידי המים המרים, **וְאִם אַתָּה אוֹמֵר זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים** - אם תאמר שזכות מועילה שלא תענש, נמצא **מַדְּחֶה אַתָּה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי כָּל הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת** - הסוטות לא יפחדו מלשתות את המים. ועוד, **וְאַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ** ולא אירע להן דבר משום שלא זנו, **וְהֵן אוֹמְרִים טְמֵאוֹת הָיוּ** – ויאמרו עליהן שבאמת זינו, **אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים בְּמְדִינַת הַיָּם** – מה שלא ארע להן דבר, זהו משום שאין המים מועילים לבודקן כיון שיש עדים שיודעים שזינו. אלא מוכח מדברי רבי שמעון שהמים בודקים גם במקרה שיש עדים שיודעים שזינתה, וקשה על רב ששת. מתרצת הגמרא, **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמַרְתְּ** – וכי מרבי שמעון אתה מוכיח שלא כדברי רב ששת, **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מִדְּזְכוּת לֹא תַּלְיָא עֵדִים נַמִּי לֹא תָּלוּ** – לדעת רבי שמעון הסובר שאף אם יש בידה זכות מועילים המים לבודקה, והוכיח דבריו, שאם לא כן יצא לעז על נשים כשרות, אכן גם באופן שיש עדים שיודעים שזינתה המים בודקים אותה. ורב ששת אמר את דינו לדעת רבי ורבנן שלא חששו ללעז זה.

מקשה הגמרא על רב ששת, **מֵתִיב רַב** שנינו במשנה להלן, **וְאֵלּוּ שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת** - אלו הן הנשים הסוטות ששורפים את מנחותיהן, ולא ניתן לפדותן או להוציאן לחולין.

הַיָּם אין המים בודקים אותה, **נַמִּי** נמצא **אַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ** ולא ארע להן דבר משום שלא זנו, **וְהֵן אוֹמְרִים טְמֵאוֹת הָיוּ** – ויאמרו עליהן שבאמת זינו, **אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים בְּמְדִינַת** מה שלא ארע להן דבר זהו מחמת זכות שבידם. וקשה, **וְאִם אִיתָּא** – אם נאמר כרב ששת, מחמת דין זה שאם **יֵשׁ לָהּ עֵדִים בְּמְדִינַת**

ביאורים למסכת סוטה דף ו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

סברא זו אינה שייכת אלא לגבי יבום, שכיון שאשה זו עלולה להחריב את הבית לא מסתבר שתצווה התורה ליבמה, וממילא היא אסורה על היבם באיסור אשת אח. אך אין זו סברא לאסור אותה להינשא לאחר, משום שמִי קָא רָמִינַן לָהּ עֲלֵיהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ – וכי אנו מכריחים את האחר לישא אותה, אם ירצה ישאנה.

וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר רַב יוֹסֵף, הדין שאם מת בעל הסוטה בלא בנים אינה מתיבמת נלמד מסברא, שהרי הַכָּתוּב קְרָאוֹ - למי שנושא אשה שמצא בה בעלה הראשון ערות דבר - 'אַחֵר', כלומר, שֶׁאֵין הבעל השני בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן - שאינו דומה לו, משום שֶׁזֶּה – הראשון הוֹצִיא רְשָׁעָה מִבֵּיתוֹ, וְזֶה - ואילו השני הִכְנִיס רְשָׁעָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, ומפני שאינו דומה לראשון נקרא 'אחר'. **וְאֵת אָמַרְתְּ תִּתְיַבֵּם נַמִּי יַבּוּמֵי**, ודאי שאין שייך לצוות את היבם ליבמה, ויקרא 'אחר' משום שמכניס רשעה לתוך ביתו. שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ** אַבַּיֵי לרב יוסף, **אֶלָּא מַעֲתָּה** – לדבריך, גם אם הלכה אותה אשה שמצא בה בעלה ערות דבר וגירשה ונִשֵּׂאת לְאַחֵר, **וּמֵת** האחר בְּלֹא בָנִים, **לֹא תִּתְיַבֵּם** לאחיו של האחר, משום דְּהַכָּתוּב קְרָאוֹ – אם ישא אשה רשעה זו 'אַחֵר'. מתרצת הגמרא, באופן זה יש דין יבום, כיון שלגַבֵּיהּ דְּהַאי - לגבי האח של הבעל השני מִיהָא בְּשַׁם טוֹב הֲוָה קַיְימָא משום שלא זינתה תחת הבעל שהיה לפניו, ויש לומר שחזרה בה ממעשיה הרעים, ואם ייבמה לא יקרא 'אחר'.

רָבָא אָמַר הדין שאם מת בעל הסוטה בלא בנים אינה מתיבמת נלמד מִקַּל וָחוֹמֶר, שאִם נֶאֱסְרָה מחמת שנעשתה סוטה בְּמוּתָּר לָהּ – לבעלה שהייתה מותרת לו, אם כן בְּאָסוּר לָהּ – לאחיו שהיתה אסורה עליו בחיי בעלה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שתיאסר להתיבם לו מחמת שנעשתה סוטה תחת אחיו, ולכן אין הסוטה מתייבמת. שואלת הגמרא, אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרבא אֶלָּא מַעֲתָּה - לדבריך, צריך להיות הדין בכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁקִּיְּדֵשׁ אֶת הָאַלְמָנָה שאסורה לו, וּמֵת בלי בנים, וְיֵשׁ לוֹ אָח כֹּהֵן הֶדְיוֹט שמותר באלמנה, שלֹא תִּתְיַבֵּם לכהן הדיוט. משום שיש לומר קל וחומר כעין זה, אִם נֶאֱסְרָה כשהיתה נשואה בְּמוּתָּר לָהּ – לבעלה הכהן הגדול, אם כן בְּאָסוּר לָהּ – לאחיו שהיתה אסורה עליו בחיי בעלה לֹא כָּל שֶׁכֵּן שתיאסר להתיבם לו. דוחה הגמרא, אין נידון זה דומה לסוטה, שהסוטה היתה מותרת לבעלה ונאסרה מחמת שנעשתה סוטה, אך באלמנה לכהן גדול, וכי האלמנה נֶאֱסְרָה עליו, הָא אֲסִירָא וְקַיְימָא - מעולם לא היתה מותרת לו. וכן מה שאמרת שנאסרה בְּמוּתָּר לָהּ, הרי הכהן גדול אָסוּר לָהּ הוּא, ולכן לא שייך בזה הקל וחומר. אֶלָּא כך הקשה אביי לרבא, לדבריך צריך להיות הדין בְּאֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱנְסָה ונאסרה בזה על בעלה, וּמֵת בעלה בלי בנים, וְיֵשׁ לוֹ אָח חָלָל - שמותר לו לישא אשה שפסולה לכהונה, שלֹא תִּתְיַבֵּם לאח החלל, משום שיש לומר את אותו קל וחומר, אִם נֶאֱסְרָה מחמת שנאנסה בְּמוּתָּר לָהּ – לבעלה שהיתה מותר לו, אם כן בְּאָסוּר לָהּ – לאחיו שהיתה אסורה לו בחיי בעלה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שתיאסר להתיבם לו מחמת שנאנסה תחת אחיו. דוחה הגמרא, גם נידון זה אינו דומה לסוטה, שאיסור סוטה נוהג גם באח, וגם אם היתה נעשית סוטה תחתיו היתה נאסרת עליו. אך בנידון זה, הדין הוא שאוֹנֶם בְּיִשְׂרָאֵל מִישְׁרָא שָׁרֵי - כלומר, שרק אשת כהן כשר שנאנסה נאסרת לבעלה, אך אשת ישראל וכן אשת כהן חלל שנאנסה מותרת, וְגַבֵּי דְּהַאי (מִיהָא) לֵיכָּא אִיסּוּרָא – וכיוון שאם הייתה נאנסת תחתיו לא היתה נאסרת, לא נאסרת להתיבם לו מחמת שנאנסה תחת אחיו.

משנה. וְאֵלּוּ הם הנשים הסוטות שנשואות לכהנים **וַאֲסוּרוֹת מְלֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה** לעולם, משום שלא ניתן לבודקן על ידי המים המרים. **הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי לְךָ** – שמודה האשה שזינתה תחתיו, **וְשֶׁבָּאוּ עֵדִים** שמעידים עליה **שֶׁהִיא טְמֵאָה** – שזינתה, **וְהָאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה** – שאינה רוצה לשתות את המים ולהיבדק, **וְשֶׁבַּעְלָהּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ** את המים. **וְשֶׁבַּעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ** כשהיו בַּדֶּרֶךְ לבודקה, שכיון שבא עליה באיסור אין המים בודקים אותה אם זינתה.

גמרא. אָמַר רַב עַמְרָם, הָא מִילְּתָא - הדין שלהלן **אָמַר לָן רַב שֵׁשֶׁת, וְאֲנַהַר לָן עַיְינִין מַמְּתְנִיתִין** - והאיר את עניינו בכך שהביא ראיה לדבריו ממשנתנו. **סוֹטָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם** שיודעים שזינתה עם מי שקינא לה בעלה, אף אם אותם עדים לא מעידים על כך, **אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ** - אין שתית המים מועילה לבדוק אם זינתה. מבאר רב ששת, **מַאי מַעֲמָא** שאין שתית המים מועילה לבודקה, משום **דְּאָמַר קְרָא** "וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ", ודורשים, שדוקא אם 'ועד אין בה', כלומר **דְּלֵיכָּא דְּיָדַע בָּהּ** – שאין בשום מקום עדים שיודעים שזינתה, באופן זה נאמרה הפרשה "והביא האיש את אשתו אל הכהן וגו'", ושנבדקת על ידי המים המרים. **לְאַפּוּקֵי הָא** - למעט מקרה כזה שיש עדים שזינתה, **דְּהָא אִיכָּא דְּיָדַע בָּהּ** - שהרי יש מי שיודע שזינתה. **וְאֲנַהַר לָן עַיְינִין מַמְּתְנִיתִין** - והביא רב ששת ראיה לדינו ממשנתנו, **דְּקָתָנֵי וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה** אסורה לאכול תרומה לעולם. והנה יש לברר, **דְּאָתוּ עֵדִים אֵימַת** - מתי באו העדים והעידו שזינתה, **אִי נִימָא מִקַּמֵּי דְּתִשְׁתֵּי** - אם נאמר שבאו לפני ששתתה הסוטה את המים, מדוע הוצרכה המשנה לומר שאינה אוכלת בתרומה, אין בזה חידוש כלל, שהרי **זוֹנָה הִיא**, וכבר אמרה המשנה שאם הודתה האשה שזינתה אסורה לאכול בתרומה, וכל שכן אם באו עדים. **אֶלָּא** בהכרח צריך לומר שבאו העדים **לְבָתַר דְּשָׁתֵאי** – אחרי שכבר שתתה את המים המרים, וחידשה המשנה שאף על פי שלא אירע לה דבר על ידי שתיית המים, נאמנים העדים לומר שזינתה. מבאר רב ששת את ההוכחה מהמשנה, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** שאם יש עדים שיודעים שזינתה **אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, שַׁפִּיר** - מובן הדבר שאף ששתתה ולא אירע לה דבר אין זו ראיה שלא זינתה, שכיון שהיו עדים שידעו שזינתה, אין המים מועילים לבודקה. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** שהמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ גם באופן שיש עדים שיודעים שזינתה, אם כן, כיון ששתתה והוכח שלא זינתה, **תִּיגַּלֵּי מִילְּתָא לְמַפְרַע דְּסַהֲדֵי שַׁקְרֵי נִינְהוּ** – יתברר שהעדים שמעידים שזינתה הם עדי שקר, ומדוע נאסרת בתרומה. אלא מוכח, שבאופן שיש עדים שיודעים שזינתה – אין המים בודקים אותה.

דוחה הגמרא את ראיית רב ששת, **אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ** – ניתן לומר שגם אם יש עדים שיודעים שזינתה **הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, וְהָא** - ומה שמאמינים לעדים שזינתה אפילו אם כבר שתתה ולא אירע לה דבר, הוא משום **שֵׁאִימּוֹר זְכוּת תּוֹלֶה לָהּ** – יתכן שזכות מעשים טובים שבידה עמדה לה שלא אירע לה דבר, וכדלהלן, ואין מכך הוכחה שלא זינתה והם עדי שקר.

שואלת הגמרא, **בְּמַאי קְמִיפַּלְגִי** רב ששת ורב יוסף, אם יש להוכיח ממשנתנו שאין המים בודקים את האשה באופן שיש עדים שיודעים שזינתה או לאו. ומשיבה, נחלקו **בְּמִתְנַיְוְנָה דְּרַבִּי, דְּתָנֵן רַבִּי אוֹמֵר זְכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמָּרִים** - סוטה שזינתה אלא שיש לה זכות של מעשים טובים, מועילה הזכות לענין שלא תהיה בטנה מתנפחת וירכה נופלת בשעה ששותה את המים, אך אף שיש לה זכות **וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מְשַׁבַּחַת** - אינה יולדת עוד ואינה מבריאה ומתחזקת, **אֶלָּא מִתְנַוְוְנָה** – מכחישה **וְהוֹלֶכֶת, וְלִסּוֹף** - סופה **שֶׁהִיא מֵתָה כְּאוֹתָהּ מִיתָה** שבאה על ידי שתיית המים, שבטנה צבה וירכה נופלת. מבארת הגמרא את מחלוקתם, **רַב שֵׁשֶׁת סָבַר בֵּין לְרַבִּי וּבֵין לְרַבָּנַן** שחולקים על רבי, **הַוְיָא מִתְנַוְוְנָה** - הרי היא מכחישה והולכת מזמן שתיית המים, אלא שלרבי סופה שמתה באותה מיתה, ולרבנן מתה במיתה רגילה. והנה במשנתנו לגבי סוטה שבאו עדים שזינתה לאחר שכבר שתתה, לא מבואר שהאשה התנוונה לאחר שתית המים, ולכן הוכיח רב ששת שאם יש עדים שיודעים שזינתה אין המים בודקים אותה, שאם המים בודקים אותה אלא שאשה זו היתה לה זכות, מדוע לא התנוונה, שהרי התבאר שגם אם יש לה

המשך בעמוד רכג

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ו עמוד א

מִי קָא רָמִינַן לָהּ עֲלֵיהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר רַב יוֹסֵף, הַכָּתוּב קְרָאוֹ 'אַחֵר' שֶׁאֵין זֶה בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, שֶׁזֶּה הוֹצִיא רְשָׁעָה מִבֵּיתוֹ, וְזֶה הִכְנִיס רְשָׁעָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאַתְּ אָמְרַתְּ תִּתְיַבֵּם נַמִּי יַבּוֹמֵי. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי, אֶלָּא מֵעַתָּה נִשֵּׂאת לְאַחֵר, וּמֵת בְּלֹא בָּנִים, לֹא תִּתְיַבֵּם דְּהַכָּתוּב קְרָאוֹ 'אַחֵר', גַּבֵּיהּ דְּהַאי מִיהָא בְּשֵׁם טוֹב הֲוָה קַיְימָא. רָבָא אָמַר, קַל וָחוֹמֶר, אִם נֶאֶסְרָה בְּמוּתָּר לָהּ, בְּאָסוּר לָהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי, אֶלָּא מֵעַתָּה, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁקִּידֵּשׁ אֶת הָאַלְמָנָה וּמֵת וְיֵשׁ לוֹ אָח כֹּהֵן הֶדְיוֹט לֹא תִּתְיַבֵּם, אִם נֶאֶסְרָה בְּמוּתָּר לָהּ, בְּאָסוּר לָהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. נֶאֶסְרָה, הָא אֲסִירָא וְקַיְימָא. מוּתָּר לָהּ, אָסוּר לָהּ הוּא. אֶלָּא אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֶנְסָה וּמֵת וְיֵשׁ לוֹ אָח חָלָל לֹא תִּתְיַבֵּם, אִם נֶאֶסְרָה בְּמוּתָּר לָהּ, בְּאָסוּר לָהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אוֹנֶס בְּיִשְׂרָאֵל מִישְׁרָא שָׁרֵי, וְגַבֵּי דְּהַאי (מִיהָא) לֵיכָּא אִיסּוּרָא: **מִשְׁנָה** וְאֵלּוּ אֲסוּרוֹת מִלֶּאֱכוֹל בִּתְרוּמָה, הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי לָךְ, וְשֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה, וְהָאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה וְשֶׁבַּעְלָהּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ וְשֶׁבַּעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ: **גְּמָרָא** אָמַר רַב עַמְרָם, הָא מִילְּתָא אָמַר לָן רַב שֵׁשֶׁת וְאַנְהַר לָן עַיְינִין מִמַּתְנִיתִין, סוֹטָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא 'וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ' דְּלֵיכָּא דְּיָדַע בָּהּ, לְאַפּוּקֵי הָא, דְּהָא אִיכָּא דְּיָדַע בָּהּ, וְאַנְהַר לָן עַיְינִין מִמַּתְנִיתִין, דְּקָתָנֵי וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה, דְּאָתוּ עֵדִים אֵימַת, אִי נֵימָא מִקַּמֵּי דְּתִשְׁתֵּי, זוֹנָה הִיא, אֶלָּא לְבָתַר דְּשָׁתְאִי, אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, שַׁפִּיר. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, תִּיגַּלֵּי מִילְּתָא לְמַפְרֵעַ דְּסַהֲדֵי שַׁקְרֵי נִינְהוּ. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, וְהָא אֵימוּר זְכוּת תּוֹלָה לָהּ. בְּמַאי קָמִיפְלְגֵי בְּמִתְנַוְונָה דְּרַבִּי, דִּתְנַן רַבִּי אוֹמֵר זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מְשַׁבַּחַת אֶלָּא מִתְנַוְונָה וְהוֹלֶכֶת, לְסוֹף שֶׁהִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה. רַב שֵׁשֶׁת סָבַר, בֵּין לְרַבִּי וּבֵין לְרַבָּנָן הָוְיָא מִתְנַוְונָה, וְרַב יוֹסֵף סָבַר, לְרַבִּי הָוְיָא מִתְנַוְונָה, לְרַבָּנָן לֹא הָוְיָא מִתְנַוְונָה. מֵתִיב רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֵין זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים, וְאִם אַתָּה אוֹמֵר זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים, מְדַחֶה אַתָּה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי כָּל הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת וְאַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ וְהֵן אוֹמְרִים טְמֵאוֹת הָיוּ אֶלָּא שֶׁתָּלָה לָהֶן זְכוּת, וְאִם אִיתָא, יֵשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם נַמִּי אַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ וְהֵן אוֹמְרִים טְמֵאוֹת הָיוּ אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם. לְרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמְרַתְּ, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מִדִּזְכוּת לֹא תַּלְיָא, עֵדִים נַמִּי לֹא תָּלוּ. מֵתִיב רַב, וְאֵלּוּ שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת,

האומרת

רש״י

מִי קָא רָמִינַן עֲלֵיהּ. לְמִינְסְבָהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ, דְּאִלּוּ לַיָּבָם אַמְרִינַן לֵיהּ מִצְוַת יִבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה, אֲבָל בְּהָא אָסוּר לְמֵימַר לֵיהּ. וּמִמֵּילָא אַשְׁמוּעִינַן קְרָא דְּאָסוּר לְיַבְּמָהּ, דְּלָא שַׁיָּיךְ בָּהּ יִבּוּם, וַהֲוְיָא כְּאֵשֶׁת אָח שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם מִצְוָה: הַכָּתוּב קְרָאוֹ אַחֵר. לְמִי שֶׁנּוֹשְׂאָהּ, וְאַתְּ אָמְרַתְּ תִּתְיַבֵּם וּתְרַמֵּי עֲלֵיהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ: נִשֵּׂאת לְאַחֵר. שֶׁגֵּרְשָׁהּ רִאשׁוֹן שֶׁמָּצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְנִיסֵּת כו׳ לֹא תִּתְיַבֵּם, דְּהַשְׁתָּא נַמִּי אַחֵר הוּא וְאֵין [זֶה] בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן אִם יִשָּׂאֶנָּה, וְקָרָמֵית לָזֶה עֲלֵיהּ בְּמִצְוַת יִבּוּם: גַּבֵּיהּ דְּהַאי. אַחֵר, אָחִיו שֶׁל זֶה: בְּשֵׁם טוֹב הֲוָה קַיְימָא. וְאִיכָּא לְמֵימַר הִדְרָה בָּהּ, וְאֵין קָרוּי אַחֵר אֶלָּא הַנּוֹשְׂאָהּ מִתּוֹךְ אַלְמְנוּת אוֹ גֵּרוּשִׁין עַל מִי שֶׁקִּלְקְלָה תַּחְתָּיו: רָבָא אָמַר. הַאי דְּקָתָנֵי מַתְנִיתִין וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת, ק״ו דְּאִם נֶאֱסֶרֶת בִּסְתִירָה זוֹ בַּמֻּתָּר לָהּ, בְּבַעֲלָהּ שֶׁהָיָה מֻתָּר לָהּ וְנִתְקַלְקְלוּ עַכְשָׁיו הַנִּשּׂוּאִין לֵיאָסֵר עָלָיו: בְּאָסוּר לָהּ. דְּהַיְינוּ יְבָמָהּ שֶׁהוּא אָסוּר לָהּ בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁנֶּאֶסְרוּ נִשּׂוּאֵי הָרִאשׁוֹן שֶׁלֹּא לְהִתְיַבֵּם מִכֹּחַ אוֹתָן הַנִּשּׂוּאִין: שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הָאַלְמָנָה. שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו: לֹא תִּתְיַבֵּם. מִכֹּחַ ק״ו זֶה, אִם נֶאֶסְרָה כו׳, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי נֶאֶסְרָה וּמַאי מֻתָּר לָהּ הֲלֹא אָסוּר הָיָה מִתְּחִלָּתוֹ: אֶלָּא. הָכִי פָּרִיךְ, אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֶנְסָה וְנֶאֶסְרָה עָלָיו, דְּאֵשֶׁת כֹּהֵן אֲסוּרָה אֲפִלּוּ בְּאֹנֶס אֲבָל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל מֻתֶּרֶת דִּכְתִיב (במדבר ה) וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה הָא נִתְפְּשָׂה מֻתֶּרֶת, וּמִדִּכְתִיב וְהִיא מִיעוּטָא הוּא וּמַשְׁמַע דְּיֵשׁ אַחֶרֶת שֶׁאֲפִלּוּ נִתְפָּשָׂה אֲסוּרָה: וְיֵשׁ לוֹ אָחִיו. מֵאָבִיו וְהוּא חָלָל שֶׁנּוֹלַד לְאָבִיו מִן הַגְּרוּשָׁה וְנִתְחַלֵּל מִן הַכְּהֻנָּה, וּמֻתָּר בְּנָשִׁים הַפְּסוּלוֹת לִכְהֻנָּה כִּדְכְתִיב בְּכֹהֲנִים הַנּוֹשְׂאִין פְּסוּלוֹת וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ (ויקרא כא) אַלְמָא זַרְעוֹ חָלָל: לֹא תִּתְיַבֵּם. מק״ו זֶה אִם נֶאֶסְרָה בִּבְעִילָה זוֹ לְבַעֲלָהּ שֶׁהָיָה מֻתָּר לָהּ, בִּיבָמָהּ הָאָסוּר לָהּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לֹא כ״ש שֶׁנֶּאֶסְרוּ עָלָיו נִשּׂוּאֵי אָחִיו שֶׁלֹּא לְיַבְּמָהּ מִכֹּחַ נִשּׂוּאִין: לֵיכָּא אִסּוּרָא. וְאֶצְלוֹ הוּא הֶתֵּר גָּמוּר וְאֵין זֶה ק״ו, אֲבָל בִּזְנוּתָהּ בְּרָצוֹן שֶׁהַבַּעַל וְהַיָּבָם שָׁוִין בְּאִסּוּר זֶה אִם הָיְתָה תַּחְתָּיו הֲוֵי ק״ו, שֶׁהֲרֵי מֵחֲמַת נִשּׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים הִיא נִזְקֶקֶת לַיִּבּוּם, וְאִם עַל הַבַּעַל נִתְקַלְקְלָה ק״ו לַיָּבָם: מתני׳ לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה. אִם הוּא כֹּהֵן: וְשֶׁבַּעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. דְּשׁוּב אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ כִּדְלְקַמָּן (דף כח.) וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן, בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנֻקֶּה שֶׁלֹּא בָא עָלֶיהָ מֵאַחַר שֶׁנֶּאֶסְרָה עָלָיו אָז הָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ, אֵין הָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ: גמ׳ וְאַנְהַר לָן עַיְינִין. הֵבִיא לָנוּ רְאָיָה לִדְבָרָיו מִמַּתְנִיתִין: סוֹטָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם. שֶׁרָאוּ שֶׁנִּטְמְאָה מִזֶּה: וְעֵד אֵין בָּהּ. אע״ג דְּדָרְשִׁינָן לְעֵיל לְעֵד אֶחָד נֶאֱמָן בְּסוֹטָה וּלְסוֹטָה וַדָּאִית שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה עוֹד, אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ וְדָרְשִׁינָן לֵיהּ נַמִּי הָכִי, וְעֵד אֵין בָּהּ הוּא דְּאָמַר וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְכָל הַפָּרָשָׁה, הָא יֵשׁ בָּהּ עֵד אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ: וְאַנְהֲרִינְהוּ לְעַיְינִין. מִשּׁוּם דִּקְרָא לָאו רְאָיָה הוּא כָּל כָּךְ דְּהָא דַּרְשִׁינֵיהּ לְסוֹטָה וַדָּאִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֵד אֶחָד לְפָנֵינוּ וּלְלַמֵּד שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה: זוֹנָה הִיא. וּפְשִׁיטָא דַּאֲסוּרָה בִּתְרוּמָה דְּהָא תָּנָא לֵיהּ הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי: אֶלָּא לְבָתַר דְּשָׁתַאי. וְאִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּלָא מַחְזְקִינַן לְהוּ כְּשַׁקְרֵי עַל אֲשֶׁר לֹא בְדָקוּהָ הַמַּיִם: שַׁפִּיר. וּמִשּׁוּם הָכֵי לֹא מַחְזְקִי׳ לְהוּ כְּשַׁקָּרֵי, דְּמִשּׁוּם דַּהֲווּ יָדְעֵי בָּהּ לֹא בָּדְקֵי לָהּ מַיָּא: זְכוּת תַּלְיָא לָהּ. דְּאָמַר לְקַמָּן (דף כ.) זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים: וְקָמִיפְלְגֵי. רַב שֵׁשֶׁת וְרַב יוֹסֵף: בְּמִתְנַוְונָה. דְּקָאָמַר לְקַמָּן (דף כב:) גַּבֵּי אִשָּׁה שֶׁתָּלָה לָהּ זְכוּת: זְכוּת תּוֹלָה. שֶׁלֹּא יִצְבֶּה בִּטְנָהּ מִיָּד, אֲבָל אֵינָהּ יוֹלֶדֶת לְעוֹלָם וְאֵינָהּ מְשַׁבַּחַת: אֶלָּא מִתְנַוְונָה וְהוֹלֶכֶת. מַכְחֶשֶׁת וְהוֹלֶכֶת: בְּאוֹתָהּ מִיתָה. צָבוּי בִּטְנָהּ וְנָפוּל יָרֵךְ: רַב שֵׁשֶׁת סָבַר. לֹא פְּלִיגֵי רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֶלָּא שֶׁסּוֹף שֶׁהִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה לְחוּד, אֲבָל בְּמִתְנַוְונָה לֹא אִיפְלוּג דְּכָל מִי שֶׁזְּכוּת תּוֹלָה לָהּ מְנֻוֶּנֶה הִיא, וְזוֹ הוֹאִיל וְלֹא נִתְנַוְּונָה לֹא תָּלָה לָהּ זְכוּת אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִבָּדֵק כְּלָל מִשּׁוּם עֵדִים: וְרַב יוֹסֵף סָבַר. רְאוּיָה לִבָּדֵק הִיא אֶלָּא זְכוּת תּוֹלָה לָהּ, וְאִי מִשּׁוּם דְּלֹא נִתְנַוְּונָה הָא מַנִּי רַבָּנָן הִיא דַּאֲמוּר לְקַמָּן זְכוּת תּוֹלָה לָהּ דְּקָסָבְרֵי לֹא הָוְיָא מִתְנַוְּונָה כְּלָל: מְדַחֶה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי הַנָּשִׁים. שֶׁלֹּא יְהוּ יְרֵאוֹת מֵהֶם לְהוֹדוֹת שֶׁהִיא טְמֵאָה וְלֹא יִמָּחֶה שֵׁם הַקָּדוֹשׁ עַל הַמַּיִם: וְאִי אִיתָא. דְּיֵשׁ לָהּ עֵדִים לֹא מִיבַּדְקָה, הַשְׁתָּא נַמִּי עַל יְדֵי זוֹ נַמִּי אִיכָּא לַעַז עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ כו׳: מִדִּזְכוּת לֹא תַּלְיָא. מִשּׁוּם הַאי טַעְמָא דְּחָיֵישׁ הוּא לְלַעַז עַל הַטְּהוֹרוֹת, עֵדִים נַמִּי לֹא תָּלוּ: שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת. מִנְחוֹת קְנָאוֹת שֶׁלָּהּ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה קֶמַח שְׂעוֹרִים נִשְׂרָפוֹת לְמַטָּה עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן, שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לִקָּרֵב וְלֹא לִפְדּוֹת וְלֵיצֵא לְחֻלִּין:

האומרת

תוספות

מי קא רמינן עליה בעל כרחיה. הכא הוה מצי למיפרך כדפריך לבסוף דאמר אלא מעתה נשאת לאחר ומת בלא בנים לא תתייבם דלא נסתריה לביתיה: **אשת** כהן שנאנסה. וא״ת אמאי לא תני לה בפרק יש מותרות (יבמות דף פז.) גבי אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן יש לומר הא תני ליה חייבי לאוין וזו מחייבי לאוין כדאמר בפרק הבא על יבמתו (שם דף נו:) הכל היו בכלל אחרי אשר הוטמאה וגו׳ והכי מתרץ התם דפריך מפצוע דכא אבל יש לתמוה אמאי לא פריך הכא ישראל שנשא כשרה ונעשה פצוע דכא ויש לו אח כשר דדמי למתני׳ מאי הוי ליה לתרוצי: **האומרת** טמאה אני לך. אי קשיא בשלהי מס׳ נדרים (דף צ:) דפליגי רבה ורב ששת באומרת טמאה אני לך דרב ששת אומר אוכלת בתרומה וכו׳ תריץ דהכא מיירי אחר קינוי וסתיר׳ דרגלים לדבר אפילו רב ששת מודה והכי מפרש לה בירושלמי: **ושבאו** לה עדים ואמרו שנטמאה. מספקא לרבי אי דוקא נקט עדים שנים אבל עד אחד לא מהימן דמוקמינן ליה בגמרא דמיירי לאחר ששתתה דדוקא קודם ששתתה האמינה תורה לעד אחד ורב ששת דאמר בגמרא סוטה שיש לה עדים במדינת הים דאין המים בודקין אותה דוקא עדים נקט ולא עד א׳ או דילמא כיון דהאמינה תורה לעד אחד אחר קינוי וסתירה ליכא חילוק בין אחד לשנים מיהו מסתברא דה״ה לעד אחד כדעולא דאמר בפרק מי שאמר [שקנא] (לקמן דף לא:) כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים: **אם** אתה אומר זכות תולה מדחה אתה את המים. וא״ת לרב ששת דאמר בין לרבי בין לרבנן מתנוונה א״כ אהיכא קאי ר״ש דאמר מדחה אתה והלא יראו דמתנוונת והיאך יוכלו להוציא שם רע על הטהורות ששתו כשלא יתנוונו יש לומר הנשים העומדות משום ייסור ולא יהא ניכר לאלתר כשעומדת בעזרה נתנוונה יוציאו שם רע [ד]והבועל יגיד להם שקלקל עמה ולא ידעי שזו מתנוונת אי נמי לא יתלו נוונוה במים המרים וכן היא לא תתלה במים המרים אלא בחולי אחר:

כי

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ו עמוד ב

תוספות

כי קדוש מעיקרא שפיר קדוש משום הכי נשרפת. קשיא כיון דהוא היה מביא מנחתו עליה אמאי נשרפת מאי שנא מהא דתנן בפרק (ד)במסכת נזיר (קף כל:) האשה שנדרה בנזיר והפרישה את בהמתה בנזיר והיפר לה בעלה אם שלו היתה הבהמה תצא ותרעה בעדר ואם שלה היתה הבהמה חטאת תמות ואע״ג דבשעת הקדש הות בת מקדש דקי״ל דבעל מיגו גייז ואפ״ה אמר כיון דמשלו היתה תצא ותרעה בעדר דנפקא לחולין ותנן נמי התם בפרק בית שמאי (סס קף לכ.) מי שנדר בנזיר והלך להביא בהמתו אם עד שלא נגנבה בהמה נדר הרי הוא נזיר ואם משנגנבה בהמה נדר אינו נזיר והכי נמי הוו עדים בעולם קודם הקדש ולאו אדעתא דהכי הקדיש ועוד אמאי נשרפת כיון דקי״ל כבית הלל דאמרי בפרק יש נוחלין (כ״ב קף קכ:) ובפרק ב״ש במסכת נזיר (קף לח:) דיש שאלה להקדש למה אינו נשאל עליה ותצא לחולין: **דכי** קדוש מעיקרא בטעות קדוש. ואין להקשות והא אשם תלוי אע״ג דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש דלא חזי לכפר מידי היכא דלא חטא ואפ״ה תנן בפרק בתרא דבריתות (קף כנ:) המביא אשם תלוי ונודע שלא חטא ירעה עד שיסתאב דהא מפרש התם טעמא משום דלבו נוקפו גמר ומקדיש:

גזירה שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחולין. ואי תקשה כל הני דתנן תצא ותרעה בעדר נגזור שמא יאמרו מוציאין מקדושת הגוף לחולין תריץ התם לא מוכחא מילתא וליכא היכירא בין קדושת פה לקדושת הגוף ויאמר קדושת הפה היה אבל הכא איכא היכירא בין קדושת הפה לקדושת כלי שרת וצ״ע בפרק שתי מדות (מנחות קף נ.) ובפרק התודה (סס קף עט:):

קרב הקומץ ולא הספיק כו׳. נראה דהוא הדין אם קרב הקומץ ובאו עדים שנטמאה דאמר נמי ביפרה ספיקה דהכי אמר בפרק בתרא דבריתות (קף כ:) גבי חטאת העוף הבא על הספק אם משמיצה דמו נודע לה שילדה אסורה אפילו בהנאה שעל הספק באת ביפרה ספיקה:

נמצאו עדים זוממין. נראה דאקדושה בכלי קאי וקודם קמיצה דלאחר הקמיצה איכא איסורא דרבנן ונשרפת דמוקמינן נמי התם הא דתנן משנמלקה נודע לה הרי זו תקבר בנודע לה שלא ילדה ובדין הוא דמותרת בהנאה ומאי טעמא תקבר מדרבנן:

וטהורה ולא שתולה לה זכות. מהכא משמע דבעלה מותר בה לאלתר ולא אמרי׳ ימתין עד שלש שנים שמא זכות תלתה לה דאם היה אסור בה היכי הוה מצינו למיקרי בה ונקתה ונזרעה זרע וכן הראני רבי בירושלמי ונקה האיש מעון אינה [אינו] חושש שמא תלה זכות ואתיא במ״ד הזכות תולה ואינה ניכרת:

יש

רש״י

הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי. שֶׁהוּתְרָה לְבֵית דִּין עַל קַלְקוּלָהּ, שֶׁהָיוּ מְאַיְּמִין עָלֶיהָ כִּדְתָנֵי מַתְנִי׳: מִקַּמֵּי דְּתִקְדּוּשׁ. בִּכְלֵי שָׁרֵת: תֵּיפּוּק לְחֻלִּין. בְּפַדָּיוֹן, שֶׁלֹּא הָיְתָה קְדֻשַּׁת הַגּוּף אֶלָּא קְדֻשַּׁת פֶּה וְכָל הַמְּנָחוֹת נִפְדּוֹת כָּל זְמַן שֶׁלֹּא קֻדְּשוּ בִּכְלֵי: **אֶלָּא לְבָתַר דְּקִדּוּשׁ.** דִּכְלֵי שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין אֶת הָרָאוּי לָהֶם שֶׁלֹּא לָצֵאת עוֹד לְחֻלִּין כְּדִתְנַן כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ, וְלִקְרַב אֵינָהּ רְאוּיָה שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא לְהַזְכִּיר עֲוֹנָהּ שֶׁל זוֹ שֶׁתִּבְּדֵק וְהֲרֵי הִיא בְּדוּקָה וְעוּמֶדֶת, וְלִנְדָבָה נַמִּי לֹא חַזְיָא לְהַקְרִיבָהּ דְּמִנְחַת שְׂעוֹרִים אֵינָהּ בִּשְׁרָה אֶלָּא לְסוֹטָה וְלְעֻמָּר: **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ.** אִם שֶׁתְּתָה עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים, אֲלַמָּא בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְּנָה בִּכְלֵי רְאוּיָה הָיְתָה לִכְלֵי שָׁרֵת, דְּהַהִיא שֶׁעִתָּא בַּת מִיקַּדְּשָׁא וּמִיקְרַב הִיא מִסְּפֵק כִּשְׁאָר מִנְחַת סוֹטָה, הִלְכָּךְ כִּי קָדֵישׁ בִּכְלֵי שַׁפִּיר קָדֵישׁ וּמִשּׁוּם הָכִי כִּי אֲתוּ עֵדִים אִיפַּסְלָא מֵהַקְרָבָה מִכָּאן וּלְהִבָּא וְלֹא נַפְקָא לְחֻלִּין וְנִשְׂרָפָת: **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ.** הוֹאִיל וְלֹא לְבָדֵק עוֹמֶדֶת וְלֹא רְאוּיָה הִיא לְמִנְחָה: **תֵּינֵי לִכְלֵי שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין אֶלָּא הָרָאוּי לָהֶם** כְּדִאָמְרַן בְּזִבְחִים (קף פנ.): **יְתֵיפּוּק לְחֻלִּין.** בְּלֹא פִּדְיוֹן, שֶׁקְּדֻשַּׁת פֶּה שֶׁלָּהּ וּקְדֻשַּׁת כְּלֵי שֶׁלָּהּ הַכֹּל בְּטָעוּת, שֶׁהֲיֵינוּ סְבוּרִים שֶׁהִיא טְעוּנָה מִנְחָה וְאֵינוֹ כֵּן, וְהַקְּדֵשׁ טָעוּת אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ: **שֶׁזִּנְּתָה בְּעֵזְרָה.** לְאַחַר שֶׁקִּדְּשָׁה בִּכְלֵי, וְעַל זְנוּת זֶה בָּאוּ הָעֵדִים וְלֹא עַל טֻמְאָה שֶׁל סְתִירָה רִאשׁוֹנָה, הִלְכָּךְ כִּי קָדְשָׁה בִּכְלֵי בַּת מִקְדַּשׁ וּמִקְרַב הֲוָאי, דְּלֹא הֲווּ לָהּ עֵדִים: **שֶׁנִּבְרְכָה לְנֹקְבָיהָ.** וְהִנִּיחוּהָ וְהָלְכָה וְזִנְּתָה: **רְאוּמוּ פְּרִחֵי כְהֻנָּה בְּכִפָּה.** שֶׁל רִאשָׁה תְּלוּיִים לָהּ שֶׁלֹּא תִּשְׁמֵט מִיָּדָם: **לְעוֹלָם כְּדַאֲמְרִינָן מַעֲקָרָא.** כְּדַדְּהָוָה סָלְקָא דַּעְתִּיהּ בְּרֵישָׁא שֶׁעַל טֻמְאַת סְתִירָה רִאשׁוֹנָה בָּאוּ, וְאֲפִלּוּ הָכִי לֹא קַשְׁיָא לְרַב שֵׁשֶׁת, דְּהָא דְּקָאָמַר דַּכְּיוָן דְּלֹא חַזְיָא לְקִדּוּשׁ תֵּיפּוּק לְחֻלִּין, אֵין הָכִי נַמִּי מִדְּאוֹרַיְיתָא יְצַאת לְחֻלִּין, וּמִדְּרַבָּנַן הִיא נִשְׂרֶפֶת לְפִי שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בְּהֲלָכוֹת לֵידַע שֶׁבְּשֶׁביל שֶׁהָיוּ לָהּ עֵדִים לֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְקִדֵּשׁ, וְאִתּוּ לְמֵימַר מוֹצִיאִין דָּבָר שֶׁקֻּדַּשׁ בִּכְלֵי שָׁרֵת לְחֻלִּין: **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת.** שֶׁנִּטְמְאוּ עַד שֶׁלֹּא קֻדְּשוּ בִּכְלֵי וְתִפְדֶּה וְיָבִיא בְּדָמָיהָ אֶת הַמִּנְחָה: **קָדַשׁ הַקֹּמֵץ.** שֶׁקְּמָצָהּ וְנָתַן הַקֹּמֶץ בִּכְלֵי שָׁרֵת קָדַשׁ בְּקִדֻּשַׁת קֹמֶץ, שֶׁהַמִּנְחָה טְעוּנָה אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת כְּנֶגֶד אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת שֶׁל דָּם וְזָבְחִים, קְמִיצָה מִתּוֹךְ כְּלֵי שָׁרֵת כְּנֶגֶד שְׁחִיטָה, שֶׁהַסִּכִּין שֶׁל כְּלֵי שָׁרֵת מְקַדֵּשׁ אֶת הַדָּם, וּמַתַּן כְּלֵי לְהַקְדִּישׁ הַקֹּמֶץ בִּכְלֵי שָׁרֵת שֵׁנִי כְּנֶגֶד קַבָּלַת דָּם, הוֹלָכָה כְּנֶגֶד הוֹלָכָה, וְהַקְטָרַת הַקֹּמֶץ כְּנֶגֶד זְרִיקַת הַדָּם: **שֶׁמֵּת הוּא.** וְשׁוּב אֵינָהּ שׁוֹתָה: דְּאַמְּאוּ בְּעֵינָן לְמִשְׁרְיֵיהּ: **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת.** שֶׁאֵירַע בָּהֶן פְּסוּל בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה וְתִשָּׂרֵף לְמֵשָׁה: **וְלֹא הִכְפִּיק.** כֹּהֵן לָאֱכוֹל אֶת הַשִּׁירַיִם: **כִּפָּרָה.** מִנְחָה זוֹ אֶת סַפְקָהּ. הַאי כִּפָּרָה לָאו בִּכַּפָּרַת עָוֹן הוּא וְלֹא הַזְּכָרַת עָוֹן, אֶלָּא כִּפָּרָה הֲרָאוּיָה לָהּ קָאַמְרִינָן, שֶׁעֲשִׂיתָהּ מִנְחָה זוֹ בִּשְׁעַת הַקְטָרַת קֹמֶצָהּ כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת, שֶׁהֲרֵי בְּהֶכְשֵׁר קָרְבָּה, יָבֹא וְיַשְׁקֵה אוֹתָהּ וְתִבָּדֵק, וְכֵיוָן דִּבְהֶכְשֵׁר קָרְבָּה שֶׁיֵּרֶיהָ נֶאֱכָלִין כָּל זְמַן שֶׁלֹּא אֵירַע בָּהֶן פְּסוּל בְּגוּפָן: **בָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה.** אַמַּעְקָרָא קָאֵי, קֹדֶם הַקְטָרָה: **נִמְצְאוּ עֵדֶיהָ זוֹמְמִין.** עֵדֵי סְתִירָתָהּ שֶׁעַל יְדֵיהֶם בָּאָה לְבָדֵק: **מִנְחָתָהּ חֻלִּין.** לֹא קֻדֶּשֶׁת פֶּה וְלֹא קֻדֶּשֶׁת כְּלֵי, וְאֵין מוֹעִלִין בָּהּ דִּבְטָעוּת הֲוָה, אֲלַמָּא לֹא אַמְרִינָן תִּשָּׂרֵף מִדְּרַבָּנַן כִּי נִמְצְאוּ עֵדֶיהָ זוֹמְמִין מִכְּלֵי שָׁרֵת לְחֹל, וש״מ כִּי קָתָנֵי בָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת מִדְּאוֹרַיְיתָא קָאָמַר, דְּבַת מִקְדַּשׁ הֲוָאי: **קָלָא אִית לְהוּ.** הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהֻקְדְּשָׁה טְעוּת: **כְּוָותֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת.** דְּאִין הַמַּיִם בּוֹדְקִין סוֹטָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים: **וְלֹא מַטַּעְמַיְיהוּ.** דִּוְעֵד אֵין בָּהּ, דְּהַהוּא לָאו לְסַפֵּק סוֹטָה מִידְּרִישׁ בְּעֵד אֶחָד, אֶלָּא מִקְּרָא אַחֲרִינָא נַפְקָא: **טָהוֹרָה.** וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהוֹרָה הִיא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע, וַהֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב וְאִם לֹא נִטְמְאָה וְנִקְּתָה וגו׳, וּטְהוֹרָה הִיא לְדִרְשָׁה לְמִדְרַשׁ הָכִי, טְהוֹרָה נִזְרְעָה זָרַע וְלֹא שְׁנֵצוֹלֶת מִן הַמַּיִם מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ עֵדִים בְּטֻמְאָתָהּ: **וּטְהוֹרָה.** וְי״ו יְתֵירָא לְמֵעוּטֵי שֶׁתְּלָתָה לָהּ זְכוּת, דִּבְהָא לֹא אָמַר קְרָא וְנִזְרְעָה זָרַע: **הִיא.** וְלֹא הִנָּצוֹלֶת מִן הַמַּיִם עַל יְדֵי שֶׁהָיָה קִלְקוּלָהּ מְפֻרְסָם לְכֹל, שֶׁכְּבָר הָיוּ נוֹשְׂאוֹת וְנוֹתְנוֹת בָּהּ בְּדִבּוּר בָּהּ: **מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה.** נָשִׁים טוֹוֹת בַּלְּבָנָה: **וּפַרְכִינָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן.** דְּאָמַר אֵין זְכוּת תּוֹלֶה, נְהִי דְּיָו״ו לֹא דָּרִישׁ מִיהוּ יֵשׁ לָהּ עֵדִים נַפְקָא מִקְּרָא, קַשְׁיָא דְּאַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת וְיֹאמְרוּ עֵדִים הָיוּ לָהֶם:

לא

ביאורים למסכת סוטה דף ו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי – שהודתה שזינתה, **וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה** – שהעידו שזינתה, ורפים את מנחתן. ויש לברר לגבי המקרה השני במשנה, **דְּאָתוּ עֵדִים אֵימַת** - מתי באו העדים והעידו שזינתה, **אִילֵימָא מִקַּמֵּי דְּתִקְדּוּשׁ** – לפני שהניח הכהן את המנחה בכלי שרת, אם כן מדוע שורפים את המנחה, **תֵּיפּוּק** - תצא המנחה **לְחוּלִּין** על ידי שיפדה אותה בדמים, וכמו כל דבר הקדוש בקדושת דמים שאפשר לפדותו. **אֶלָּא** ודאי שהעידו **לְבָתַר דְּקִדּוּשׁ** – אחרי שהכהן הניח את המנחה בכלי שרת, וחלה עליה קדושת הגוף שאי אפשר לפדותה. מבארת הגמרא את הקושיא על רב ששת, **אִי אָמַרְתְּ בְּשֶׁלְּמָא מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ** – את האשה שיש עדים שיודעים שזינתה, **אֶלְּמָא בַּת מִקְּדַשׁ וּמִקְּרַב הִיא** - נמצא שמנחתה היא כמנחת שאר סוטות, וראויה להיות קדושה ולהקרבה על גבי המזבח, **וְכִי קָדוּשׁ מֵעִיקָּרָא** - ולכן כשהונחה בכלי שרת לפני שבאו העדים, **שַׁפִּיר קָדוּשׁ** – חלה עליה קדושת הגוף כדין, **וּמִשּׁוּם הָכִי** – ולפיכך כשבאו אחר כך עדים ולא ניתן להשקותה, **מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת** כיון שלא ניתן להקריבה. **אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ** כרב ששת, שאם יש עדים שיודעים שזינתה **אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ**, אם כן, לאחר שבאו העדים לפני בית דין, **תִּינַּלֵּי מִילְּתָא לְמַפְרֵעַ דְּכִי קָדוּשׁ מֵעִיקָּרָא בְּטָעוּת קָדוּשׁ** – יתברר למפרע שהקדושה שחלה על המנחה היתה בטעות, שהרי כבר באותו זמן לא היה ניתן לבדוק את האשה על ידי המים, וממילא לא ניתן להקריב את המנחה, **וְתֵיפּוּק לְחוּלִּין** - ותצא המנחה לחולין, ומדוע אמרה המשנה שמנחתה נשרפת.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה מִדִּיסְקַרְתָּא**, אין כוונת המשנה שהעידו שזינתה בזמן שנסתרה לראשונה עם אותו פלוני, אלא **כְּגוֹן** שהעידו **שֶׁזִּינְּתָה בָּעֲזָרָה** לאחר שכבר הוקדשה מנחתה, **דְּכִי קָדוּשׁ מֵעִיקָּרָא שַׁפִּיר קָדוּשׁ** – שהקדושה שחלה עליה מתחילה חלה כדין, כיון שבאותו זמן היתה יכולה להיבדק על ידי המים וממילא ראויה להקריב מנחה, ולכן כאשר העידו שלאחר מכין זינתה בעזרה ומעתה אין סיבה להשקותה, נשרפת המנחה. מקשה הגמרא, **מַתְקִיף לָהּ רַב מְשַׁרְשִׁיָא**, כיצד יתכן שזינתה בעזרה לאחר שהביאה מנחתה, **וַהֲלֹא** הדין הוא **שִׁפְרֵחֵי כְּהוּנָּה מְלַוִּין אוֹתָהּ** משהגיעה לעזרה, וודאי שהיו מונעים ממנה לזנות. מתרצת הגמרא, שמעידים העדים **שֶׁזִּינְּתָה מִפִּרְחֵי כְּהוּנָּה עַצְמָן. רַב אַשִׁי אָמַר** לתרץ, **כְּגוֹן שֶׁנִּצְרְכָה לִנְקָבֶיהָ** – ובאותו זמן אין הפרחי כהונה נלווים לה, **דְּאָטוּ פִּרְחֵי כְּהוּנָּה בְּכִיפָּה תָּלֵי לָהּ** – וכי הפרחי כהונה מחזיקים בכיפה שעל ראשה שלא תלך מהם, ובאותו זמן זינתה.

תירוץ נוסף על קושיית רב, **רַב פָּפָּא אָמַר, לְעוֹלָם כִּדְאָמְרִינַן מֵעִיקָּרָא** – כפי שלמדנו מתחילה, שמעידים שזינתה בסתירה הראשונה שמחמתה נעשית סוטה, **וּדְקָאָמְרַתְּ** שלדעת רב ששת קשה מדוע נשרפת המנחה, והרי לאחר שבאו עדים התברר שההקדש היה בטעות, כיון שבזמן שהניחו בכלי שרת לא היתה ראויה להיבדק על ידי המים ולהביא מנחה, ואם כן **תֵּיפּוּק** המנחה **לְחוּלִּין**. דין זה **מִדְּרַבָּנָן** הוא, שאמרו לשורפה **גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ** הרואים שהמנחה חוזרת להיות חולין, **שמוֹצִיאִין מִכְּלֵי שָׁרֵת לְחוֹל** – שניתן לפדות ולהוציא קרבן קדוש לחולין, והם אינם יודעים שהתברר שהמנחה לא היתה קדושה.

מקשה הגמרא על רב פפא, **מַתִּיב רַב מָרִי**, שנינו בברייתא, אם **נִטְמֵאת מִנְחָתָהּ** של הסוטה **עַד שֶׁלֹּא קִדְּשָׁהּ בִּכְלִי** - לפני שהניחוה בכלי שרת, שעדיין לא חלה עליה קדושה, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת** שנטמאו לפני שקדשו, **וְתִשָּׂרֵף**. אם **קָדַשׁ הַקּוֹמֶץ** – הניח הכהן את הקומץ מהמנחה בתוך כלי שרת והתקדש הקומץ, **וְלֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבוֹ** – להקטיר את הקומץ, **עַד שֶׁמֵּת הוּא** – הבעל, וממילא אין צורך להשקותה שהרי אין למי להתירה, **אוֹ עַד שֶׁמֵּתָה הִיא** – הסוטה, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת** שאירע בהן פסול בין הקמיצה להקטרה, **וְתִשָּׂרֵף**. אבל אם כבר **קָרַב הַקּוֹמֶץ** - הקטירו את קומץ המנחה, **וְלֹא הִסְפִּיק** הכהן **לֶאֱכוֹל** את **הַשְּׁיָרִים עַד שֶׁמֵּת הוּא אוֹ עַד שֶׁמֵּתָה הִיא**, ולא ישקו אותה, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת** שנטמאו השיריים שלהם לאחר הקטרת הקומץ, **וְתֵאָכֵל** המנחה לכהנים כדינה. והטעם שאם כבר הוקטר הקומץ נאכלים השיריים אף על פי שלא ישקו את האשה, הוא משום **שֶׁעַל הַפֶּפֶךְ בָּאָת מַתְחִילָּה** - שהרי מקריבים את המנחה מספק שמא זינתה האשה, **כֵּיפְרָה סְפֵיקָהּ וְהָלְכָה לָהּ** – עשתה המנחה מה שהיה עליה לעשות, כלומר, שהוקרבה כדין והכשירה את האשה שיהיה ניתן להשקותה, ואף שלמעשה לא ישקו אותה מפני שמת הוא או מתה היא, מכל מקום כל קרבן שהוקרב כדינו, נאכלים השיריים לכהנים. ואם **בָּאוּ לָהּ עֵדִים** לפני שהוקטר הקומץ, והעידו **שֶׁהִיא טְמֵאָה** – שזינתה, **מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת**. ואם **נִמְצְאוּ עֵדֶיהָ** – העדים שהעידו שנסתרה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה שלא תסתר עמו **זוֹמְמִין** – שהוזמו ונמצאו שקרנים, **מִנְחָתָהּ חוּלִּין** - המנחה יוצאת לחולין, כיון שמתברר שהקדושה חלה בטעות, משום שבטלה עדות העדי סתירה ואינה נחשבת לסוטה. וקשה על רב פפא שאמר שאף במקום שהתברר שההקדש חל בטעות שורפים את המנחה מדרבנן, שאם כן, מדוע באופן שנמצאו העדי סתירה זוממין חוזרת המנחה להיות חולין ולא גוזרים מפני הרואים. מתרצת הגמרא, **עֵדִים זוֹמְמִין קָאָמְרַתְּ** – אתה מקשה מעדים שנמצאו זוממים, **עֵדִים זוֹמְמִין קָלָא אִית לְהוּ** – מתפרסם הדבר שהוזמו וממילא אינה סוטה כלל, ושוב לא יבאו לטעות ולומר שניתן להוציא לחולין מנחה שהוקדשה כדין. והגזירה היא רק באופן שבאו עדים שזינתה, כיון שאין האנשים בקיאים בדין של רב ששת, שאם יש עדים שיודעים שזינתה אין המים בודקים אותה, ולכן אינם יודעים שההקדש היה בטעות.

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת וְלָאו מִטַּעְמֵיהּ – בברייתא מבואר כדינו של רב ששת אך לא מטעמו. שנאמר בפסוק "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא, ונקתה ונזרעה זרע", והמילים 'וטהורה היא' מיותרות שהרי כבר כתוב שלא נטמאה, ודורשת מכך הברייתא, 'טְהוֹרָה' - דווקא אם ניצלה מהמים משום שהיא טהורה, מתקיים בה המשך הפסוק 'ונקתה ונזרעה זרע', **וְלֹא** אם ניצלה משום **שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם**. 'וּטְהוֹרָה' - מהיתור של האות וי"ו בתחילת המילה דורשים, שהיא מנוקה רק אם ניצלה משום שלא זינתה, **וְלֹא** אם ניצלה משום **שֶׁתָּלְתָה לָהּ זְכוּת**. ומ'**הִיא**' דורשים, **וְלֹא שֶׁיִּשְׁאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה** - למעט סוטה שניצלה משום שהיה מפורסם ברבים שזינתה, ואף הנשים שטוות חוטים לאור הלבנה מספרות זאת האחת לחברתה.

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאומר שאין זכות תולה לאשה, אלא אם זינתה אף אם יש לה זכות נענשת על ידי המים, **נָחֵי דְּוָי"ו** – את הייתור של האות וי"ו במילה 'וטהורה' **לֹא דָּרִישׁ** – שאינו דורש את הייתור של האות וי"ו, ולכן חולק על התנא של הברייתא וסובר שגם אם יש לה זכות המים בודקים אותה. אך קשה עליו **וְהָא אִיכָּא** הקדוש יקנו מנחה אחרת. אבל אם נטמאה **מִשֶּׁקִּדְּשָׁהּ בִּכְלִי** - שחלה עליה קדושת הגוף שאינה ניתנת לפדיון, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת** שנטמאו לאחר שקדשו, **וְתִשָּׂרֵף**. אם **קָדַשׁ הַקּוֹמֶץ** – הניח הכהן את הקומץ מהמנחה בתוך כלי שרת והתקדש הקומץ, **וְלֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבוֹ** – להקטיר את הקומץ, **עַד שֶׁמֵּת הוּא** – הבעל, וממילא אין צורך להשקותה שהרי אין למי להתירה, **אוֹ עַד שֶׁמֵּתָה הִיא** – הסוטה, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת** שאירע בהן פסול בין הקמיצה להקטרה, **וְתִשָּׂרֵף**. אבל אם כבר **קָרַב הַקּוֹמֶץ** - הקטירו את קומץ המנחה, **וְלֹא הִסְפִּיק** הכהן **לֶאֱכוֹל** את **הַשְּׁיָרִים עַד שֶׁמֵּת הוּא אוֹ עַד שֶׁמֵּתָה הִיא**, ולא ישקו אותה, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת** שנטמאו השיריים שלהם לאחר הקטרת הקומץ, **וְתֵאָכֵל** המנחה לכהנים כדינה. והטעם שאם כבר הוקטר הקומץ נאכלים השיריים אף על פי שלא ישקו את האשה, הוא משום **שֶׁעַל הַפֶּפֶךְ בָּאָת מַתְחִילָּה** - שהרי מקריבים את המנחה מספק שמא זינתה האשה, **כֵּיפְרָה סְפֵיקָהּ וְהָלְכָה לָהּ** – עשתה המנחה מה שהיה עליה לעשות, כלומר, שהוקרבה כדין והכשירה את האשה שיהיה ניתן להשקותה, ואף שלמעשה לא ישקו אותה מפני שמת הוא או מתה היא, מכל מקום כל קרבן שהוקרב כדינו, נאכלים השיריים לכהנים. ואם **בָּאוּ לָהּ עֵדִים** לפני שהוקטר הקומץ, והעידו **שֶׁהִיא טְמֵאָה** – שזינתה, **מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת**. ואם **נִמְצְאוּ עֵדֶיהָ** – העדים שהעידו שנסתרה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה שלא תסתר עמו **זוֹמְמִין** – שהוזמו ונמצאו שקרנים, **מִנְחָתָהּ חוּלִּין** - המנחה יוצאת לחולין, כיון שמתברר שהקדושה חלה בטעות, משום שבטלה עדות העדי סתירה ואינה נחשבת לסוטה. וקשה על רב פפא שאמר שאף במקום שהתברר שההקדש חל בטעות שורפים את המנחה מדרבנן, שאם כן, מדוע באופן שנמצאו העדי סתירה זוממין חוזרת המנחה להיות חולין ולא גוזרים מפני הרואים. מתרצת הגמרא, **עֵדִים זוֹמְמִין קָאָמְרַתְּ** – אתה מקשה מעדים שנמצאו זוממים, **עֵדִים זוֹמְמִין קָלָא אִית לְהוּ** – מתפרסם הדבר שהוזמו וממילא אינה סוטה כלל, ושוב לא יבאו לטעות ולומר שניתן להוציא לחולין מנחה שהוקדשה כדין. והגזירה היא רק באופן שבאו עדים שזינתה, כיון שאין האנשים בקיאים בדין של רב ששת, שאם יש עדים שיודעים שזינתה אין המים בודקים אותה, ולכן אינם יודעים שההקדש היה בטעות.

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת וְלָאו מִטַּעְמֵיהּ – בברייתא מבואר כדינו של רב ששת אך לא מטעמו. שנאמר בפסוק "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא, ונקתה ונזרעה זרע", והמילים 'וטהורה היא' מיותרות שהרי כבר כתוב שלא נטמאה, ודורשת מכך הברייתא, 'טְהוֹרָה' - דווקא אם ניצלה מהמים משום שהיא טהורה, מתקיים בה המשך הפסוק 'ונקתה ונזרעה זרע', **וְלֹא** אם ניצלה משום **שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם**. 'וּטְהוֹרָה' - מהיתור של האות וי"ו בתחילת המילה דורשים, שהיא מנוקה רק אם ניצלה משום שלא זינתה, **וְלֹא** אם ניצלה משום **שֶׁתָּלְתָה לָהּ זְכוּת**. ומ'**הִיא**' דורשים, **וְלֹא שֶׁיִּשְׁאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה** - למעט סוטה שניצלה משום שהיה מפורסם ברבים שזינתה, ואף הנשים שטוות חוטים לאור הלבנה מספרות זאת האחת לחברתה.

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאומר שאין זכות תולה לאשה, אלא אם זינתה אף אם יש לה זכות נענשת על ידי המים, **נָחֵי דְּוָי"ו** – את הייתור של האות וי"ו במילה 'וטהורה' **לֹא דָּרִישׁ** – שאינו דורש את הייתור של האות וי"ו, ולכן חולק על התנא של הברייתא וסובר שגם אם יש לה זכות המים בודקים אותה. אך קשה עליו **וְהָא אִיכָּא**

ביאורים למסכת סוטה דף ז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

– אך הרי נדרש מהמילה 'טהורה', שאם **יֵשׁ לָהּ עֲדִים בִּמְדִינַת הַיָּם** אין המים בודקים אותה, ולדבריו נמצא אתה מוציא שם רע על הנשים הטהורות. מתרצת הגמרא, עדים שיודעים שזינתה ולא העידו **לֹא שְׁכִיחָא** - אינו מצוי, ולכן אין לחשוש שיאמרו האנשים שמפני כך לא אירע לה דבר.

משנה. אשה שקינא לה בעלה שלא תיסתר עם פלוני ונסתרה עמו, אך אומרת שלא זינתה, **כֵּיצַד עוֹשֶׂה לָהּ** בעלה לבדוק אם זינתה, **מוֹלִיכָהּ לְבֵית דִּין שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם** – שנמצא בו, **וּמוֹסְרִין לוֹ** – הבית דין לבעל **שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים** שישמרו אותו בדרך לירושלים, מפני שחוששים **שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ** – והרי היא אסורה עליו משעה שנסתרה. דעה חולקת, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** לא היו צריכים שנים ללוותו, משום שבַּעֲלָהּ **נֶאֱמָן** שלא יבוא עָלֶיהָ. ובגמרא יתבאר טעם מחלוקתם.

גמרא. מדייקת הגמרא, מבואר במשנה שבית דין מוסרים לבעל שני תלמידי חכמים ללוותו, **תְּרֵי וְאִיהוּ** – שני השלוחים והבעל, **הָא תְּלָתָא** – נמצא ששלושה הולכים עם הסוטה לירושלים. **לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ לְרַב** – נאמר שממשנתנו יש ראיה לדינו של רב לגבי ייחוד, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** שמותר לאשה להתייחד עם שני אנשים, **אֶלָּא בָּעִיר, אֲבָל בַּדֶּרֶךְ** – מחוץ לעיר, אסורה להתייחד **עַד דְּאִיכָּא שְׁלֹשָׁה** אנשים, משום שאם יהיו רק שנים, יש לחשוש **שֶׁמָּא יְצַטְּרֵךְ אֶחָד מֵהֶן לִנְקָבָיו** וילך להתפנות בריחוק מקום משום צניעות, **וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן** – השני **מִתְיַיחֵד עִם הָעֲרָוָה** - האשה שאסורה עליו. וממה שמבואר במשנה, ששלחו עם הבעל והאשה שני שלוחים ולא די בשליח אחד, מוכח כדברי רב. דוחה הגמרא, **לֹא** - אין ראיה מהמשנה לדברי רב, **וְהָכָא** – במשנה **הַיְינוּ טַעֲמָא** שלא מספיק שליח אחד, אין זה משום איסור יחוד, אלא **כִּי הֵיכִי דְּלֵיהֲוֵי עָלֵיהּ סַהֲדֵי** – שאם יבוא עליה בעלה בדרך, יעידו על כך בבית דין הגדול ולא ישקו אותה את המים.

מדייקת הגמרא, **תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אִין** - שלחו בית דין דווקא תלמידי חכמים, אבל **כּוּלֵּי עָלְמָא** – סתם אנשים, **לֹא** היו שולחים. **לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ לְאִידָךְ דְּרַב** - נאמר שממשנתנו יש ראיה לדין אחר שאמר רב לגבי ייחוד, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** שמותר לאשה להתייחד עם שני אנשים, **אֶלָּא כְּשֵׁרִין** - עם אנשים שמוחזקים כשרים, **אֲבָל פְּרוּצִין** - עם אנשים שפרוצים בעריות, **אֲפִילּוּ** עם **עֶשְׂרָה נַמִּי לֹא** - אסורה להתייחד, כיון שאינם מתביישים אחד מהשני, וחוששים שיבואו לידי איסור. ואכן **מַעֲשֶׂה הָיָה וְהוֹצִיאוּהָ עֶשְׂרָה בְּמִטָּה** – עשרה אנשים פרוצים הוציאו אשת איש מהעיר במיטה כדי לזנות עמה, הרי שאינם מתביישים בדבר. וממה שמבואר במשנה ששלחו עם הבעל והאשה דווקא תלמידי חכמים, מוכח כדברי רב. דוחה הגמרא, **לֹא** - אין ראיה מהמשנה לדברי רב אלו, **וְהָכָא** – במשנה **הַיְינוּ טַעֲמָא** ששלחו דווקא תלמידי חכמים, משום **דִּידְעֵי לְאַתְרוּיֵי בֵּיהּ** – שאם יראו שרוצה בעלה לבוא עליה בדרך, ידעו לשכנעו ולומר לו שאם יבוא עליה לא ישקו אותה.

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בַּעֲלָהּ וְכוּ'**, אין מוסרים לו שלוחים כיון שנאמן שלא יבוא עליה בדרך. **תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן**, ולומד זאת **מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמָה נִדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת** – שאסורה על בעלה באיסור חמור שעונשו כרת, אף על פי כן **בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ** – שלא יבוא עליה בזמן שהיא נדה. **סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו** – שאסורה על הבעל באיסור לאו שהוא איסור יותר קל, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיהיה הבעל נאמן שלא יבוא עליה. שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן** הסוברים שהבעל לא נאמן וצריך שני שליחים, מה ישיבו על הקל וחומר. משיבה הגמרא, רבנן סוברים **שֶׁהִיא הַנּוֹתֶנֶת** – החילוק שהבאת בין חומר האיסור בנדה לחומר האיסור בסוטה, הוא הסיבה לומר שהדין כפי שאנו אומרים, **שִׁנּוּי דְּכָרֵת** – כשהיא נדה שאם בא עליה עונשו כרת, **חֲמִירָא** לֵיהּ **וּמְהֵימָן** - האיסור חמור בעיניו ולכן נאמן שלא יבוא עליה. אך **סוֹטָה דְּלָאו** – כשהיא סוטה ואם יבוא עליה לא עבר אלא על לאו, **לֹא חֲמִירָא** לֵיהּ **וְלֹא מְהֵימָן** - אינו חמור בעיניו, ולכן אינו נאמן שלא יבוא עליה, ואסור לו להתייחד עמה בלא שני עדים.

מקשה הגמרא על הברייתא שהביאה, **וְרַבִּי יְהוּדָה מִקַּל וָחוֹמֶר מַיְיתֵי לָהּ** – וכי רבי יהודה למד שהבעל נאמן מקל וחומר, **וְהָא רַבִּי יְהוּדָה מִקְּרָאֵי מַיְיתֵי לָהּ** – והרי מצאנו שלמד זאת מפסוק. **דְּתַנְיָא** בברייתא אחרת, נאמר בפסוק לגבי סוטה "**וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן**", מבואר שמן **הַתּוֹרָה הָאִישׁ** לבדו **מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ** הסוטה לבית דין הגדול, ואין צריך שנים שילווהו. **אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים** – מדרבנן **מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים,** משום שחוששים **שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ.** **רַבִּי יוֹסֵי** חולק **וְאוֹמֵר**, אף מדרבנן אין צריך שנים שילווהו, אלא **בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ** שלא יבוא עליה, ולומד זאת **מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמָה נִדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת, בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו, לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שנאמן. **אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי יוסי, **לֹא** – אין ללמוד מהקל וחומר משום שיש לפורכו, **אִם אָמַרְתָּ בְּנִדָּה** – מה שמצינו לגבי נדה שבעלה נאמן הוא משום **שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶיתֵּר** – שתהיה מותרת לו לאחר זמן כשטובלת, ולכן לא חוששים שיבוא עליה באיסור, **תֹּאמַר בְּסוֹטָה שֶׁאֵין לָהּ הֶיתֵּר** – אין ללמוד משם שיהיה נאמן גם לגבי איסור סוטה, שהרי אם יתברר שזינתה תהיה אסורה עליו לעולם, ולכן יש יותר חשש שיבוא עליה בדרך. **וְאוֹמֵר** – וכן לגבי סוטה יש יותר חשש, כפי שאומר הפסוק "**מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְגוּ'**", דהיינו, שיש מתיקות לאדם דווקא בדבר האסור לו, ולכן אין הבעל נאמן שלא יבוא עליה. ממשיכה הברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ** לבדו **מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ**". ואם כן קשה, שבברייתא הזו מבואר שרבי יהודה למד מפסוק שהבעל נאמן והולך לבדו, ואילו בברייתא הראשונה מבואר שלמד כן מקל וחומר. מתרצת הגמרא, **אָמַר לְהוּ** קַל **וָחוֹמֶר בְּרִישָׁא** – בתחילה אמר להם רבי יהודה שהבעל נאמן מקל וחומר, **וּפִרְכוּהָ** – ופרכו לו את הקל וחומר, **וְהַדַּר אָמַר לְהוּ קְרָא** – וחזר ודרש להם כן מהפסוק.

שואלת הגמרא על הברייתא השנייה, **רַבִּי יְהוּדָה הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא** – שניהם הרי לומדים מהפסוק שהבעל לא צריך עדים, ובמה הם חולקים. מתרצת הגמרא, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ אֲבָל אָמְרוּ** – שתנא קמא הוסיף 'אבל אמרו חכמים', שמדרבנן צריך שני שלוחים, ואילו רבי יהודה לא סבר תקנה זו.

המשנה תבאר את סדר הדברים שהיו עושים לה בבית דין הגדול ובבית המקדש קודם שהשקו אותה.

משנה. הָיוּ הבעל והשליחים **מַעֲלִין אוֹתָהּ** – את האשה **לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל** של שבעים ואחד דיינים **שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וּמְאַיְימִין עָלֶיהָ** – מפחידים אותה ממי הסוטה, כדי שאם נבעלה תודה בכך ולא תצטרך להיבדק, **כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּאַיְימִין עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת** – כמו שמצינו שמפחידים עדים שעל פי עדותם הורגים אדם. **וְאוֹמֵר לָהּ** הדיין כדי לפתוח בפניה דרך להודות, **בִּתִּי,** יתכן שאכן זנית תחת בעלך, **שֶׁהַרְבֵּה יַיִן עוֹשֶׂה** – גורם לבא לידי עבירה, וכן **הַרְבֵּה שְׂחוֹק עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה יַלְדוּת עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שְׁכֵנִים הָרָעִים עוֹשִׂין.** ואם אכן זנית, אל תגרמי לעצמך מיתה מנוולת הבאה על ידי שתיית המים, אלא תודי בכך. וכן אומר לה, **עֲשִׂי** – אם אכן זנית, תודי **לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדוּשָׁה** – למען כבוד שם השם שנכתב על המגילה **שֶׁלֹּא יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם** – שכך היו עושים. כמו כן **וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁאֵינָם כְּדֵי לְשַׁמְּעָן** – שאין ראוי לה שתשמע אותם, על הצדיקים שחטאו והודו כפי שיתבאר בגמרא, **הִיא** – משמיעם בפניה **וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ** – ובפני משפחתה, בשביל שתודה. **אִם** השתכנעה האשה להודות **וְאָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי** – שזינתה תחת בעלה, הרי היא **שׁוֹבֶרֶת כְּתוּבָּתָהּ** – כותבת שובר שזינתה והפסידה את כתובתה, **וְיוֹצֵאת** מבעלה בגט. **וְאִם** אף לאחר כל מה שאמרו לה, עמדה על דבריה **וְאָמְרָה טְהוֹרָה אֲנִי,** היו **מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמִּזְרָח** – השער החיצוני של הר הבית, **שֶׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקָּנוֹר** – ומשם לשער העזרה הנקרא שער ניקנור,

המשך בעמוד ריט

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ז עמוד א

רש"י

לא שְׁכִיחָא. וְלֹא מִסְּקֵי אינְשֵׁי אַדַּעְתַּיְיהוּ לְמִחְשְׁדִינְהוּ לִטְהוֹרוֹת בְּהָבֵי. וְהָא דְּשָׁנֵי לְעֵיל לְר' שִׁמְעוֹן מִדְּזְכוּת לא תָּלְה עֵדִים נַמִּי לא תָּלוּ, מִשּׁוּם דְּאִבַּחֵי לא הַוָּה קַיְימָא לָן דְּרָשָׁא דְּהַאי קְרָא: מִתְּנִי' שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ. שֶׁצְּרִיךְ לְהַשְׁקוֹתָהּ בִּירוּשָׁלַיִם בְּב"ד הַגָּדוֹל כְּדִלְקַמָּן: נֵאֱמָן עָלֶיהָ. שֶׁלֹּא יָבֹא: גְּמ' לא שָׁנוּ. הָא דְּתָנֵן בְּקִדּוּשִׁין אֲבָל אִשָּׁה מִתְיַיחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים: שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ בּוֹ'. הָכָא נַמִּי הוֹאִיל וְשִׁנְּיָיהוּ אֲסוּרִין בָּהּ לא סָגֵי בְּתַרְיָיהוּ שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ הַבַּעַל אוֹ שֶׁלֵּיחַ ב"ד לִנְקָבָיו בּוֹ: דִּלְחֻדֵּי עֲלֵיהּ סָהֲדֵי. אם יָבֹא עָלֶיהָ יְעִידוּ עָלָיו (ובלב"ד הַגָּדוֹל וְלא יִשְׁקוּהָ: ל"ש. דְּאִשָּׁה מִתְיַיחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים: וְהוֹצִיאוּהָ עֲשָׂרָה. לְאִשָּׁת אִישׁ חוּץ לְעִיר בְּמִטָּה בְּחֻזְקַת מִתָּה לְקַלְקֵל עִמָּהּ: דְּיָדְעֵי לְאַתְרוּיֵי בַּיִת. וְלוֹמַר לוֹ מִן הַתּוֹרָה כְּשֶׁאֵין הָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן, שֶׁבָּא עָלֶיהָ מִשֶּׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ: בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ. וְאֵינָן צְרִיכִין לְהַעֲמִיד עֵדִים אֲצָלוֹ: סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו. דְּלא יוּכַל בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן וְגוֹ', דְּאַמְרִינָן בִּיבָמוֹת בְּפ"ק (קף י"ח:) מָה אֲנִי מְקַיֵּם אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְּמְאָה לְרִבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה: וְהִיא הַנּוֹתֶנֶת. הַמִּדָּה הַזֹּאת שֶׁהֵבֵאתָ רְאִיָּה לִדְבָרֶיךָ, הִיא הַנּוֹתֶנֶת אֶת הַדִּין שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁצְּרִיךְ עֵדִים: נִדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת. חֲמוּרָה עָלָיו וְאֵינוֹ בָּא עָלֶיהָ: שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶתֵּר. לְכִשְׁתִּטְהַר, לְפִיכָךְ אֵין יְצִרוֹ תּוֹקְפוֹ שֶׁמְּבָטֵחַ הוּא לְאַחַר זְמַן: שֶׁאֵין לָהּ הֶתֵּר. אם תִּמְצָא טֻמְאָה, וּלְפִיכָךְ לִבּוֹ רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ: גְּנוּבִים. כְּלוֹמַר דָּבָר הָאָסוּר לוֹ יְצִרוֹ רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ: וּפְרֻכוֹתָיו. כְּדַאֲמַר שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶתֵּר: הֵיינוּ ת"ק. דְּרַבְּרִיבְּהָא: אֲבָל אֲמָרוּ. לְר' יְהוּדָה לית לֵיהּ: מתני' וּמְאַיְמִין עָלֶיהָ. שֶׁתְּהֵא מוֹדָה: עַל עֲדֵי נְפָשׁוֹת. כְּדַאֲמַרְינָן בְּסַנְהֶדְרִין, הָווּ יוֹדְעִין שֶׁלֹּא כְּדִינֵי מָמוֹנוֹת דִּינֵי נְפָשׁוֹת כו', בְּפֶרֶק אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (קף ל:): הַרְבֵּה יְלָדוֹת עוֹשָׂה. וְגוֹרֵם לְנַעֲרָה יַלְדָּה שֶׁתְּבָא לִידֵי קִלְקוּל, וְשָׁמָּא אֲמֶת הַדָּבָר, אַל תְּבִיאֵי עַצְמֵךְ לִידֵי מִיתָה מְגֻלָּת זוּ: שֶׁכֻּלָּם רָעִים. יוֹדְעִים לְפִתּוֹת וּמְצוּיִין לָהּ תָּמִיד: שֶׁאֵינָהּ כְּדַאי לְשַׁמְּנָן. אֵינָהּ רְאוּיָה לָהּ, שֶׁאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דִּבְרֵי הוֹדְאוֹת צַדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתּוֹדֶה עַל קִלְקוּלָהּ כְּדַאֲמַרִי' לְקַמָּן יְהוּדָה הוֹדָה וְלא בוֹשׁ: שׁוֹבֶרֶת כְּתֻבָּתָהּ. כּוֹתֶבֶת שׁוֹבֵר עַל כְּתֻבָּתָהּ, זִנִּיתִי וְהִפְסַדְתִּי כְּתֻבָּתִי, וְנוֹתֶנֶת בְּיַד בַּעֲלָהּ שֶׁלֹּא תִּתְבַּעֲנוּ לְאַחַר זְמַן. וְאֵינָהּ נְהֶנֶת, שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָּהּ עֵדִים בְּשָׁעַת מַעֲשֶׂה: לְשַׁעַר מוּדָּח. שַׁעַר הַחִיצוֹן שֶׁבּוֹ נִכְנָסִין לְהַר הַבַּיִת, וּמִשָּׁם לְשַׁעַר נִקָּנוֹר הוּא שַׁעַר הָעֶלְיוֹן שֶׁבְּחוֹמָה שֶׁבֵּין עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל לְעֶזְרַת נָשִׁים: שֶׁשָּׁם מְשַׁקִּין אֶת הַסּוֹטוֹת. מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ בִּקְדֻשַּׁת עֶזְרָה עֲבִי חֵלֶל אוֹתוֹ הַשַּׁעַר, מִפְּנֵי הַמִּצְוֹתָרְעִין שֶׁמְּכַבְּסִין יְדֵיהֶן לִבְהוֹנוֹת לִתֵּן מִדַּם הָאָשָׁם עַל בֹּהֶן יָדוֹ, וּמִחְסָר כִּפּוּרִים שֶׁנִּכְנַס לְעֶזְרָה בְּכָרֵת. לְפִיכָךְ לא קִדְּשׁוּהָ שֶׁיּוּכַל לַעֲמוֹד בְּחֵלֶל הַשַּׁעַר, שֶׁאם הָיָה כֹּהֵן מוֹצִיא אֶת דַּם הָאָשָׁם חוּץ לָעֶזְרָה הֲרֵי הוּא נִפְסָל בְּיוֹצֵא, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַכְנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ חֵלֶל הָעֶזְרָה, וּבִיאַת מִקְצָת שָׂרָע רַחֲמָנָא: נִקָּנוֹר. אַדָּם גָּדוֹל הָיָה, וְהֵבִיא דְּלָתוֹת נְחֹשֶׁת מֵאַלְכְּסַנְדְּרִיָא שֶׁל מִצְרַיִם לְאוֹתוֹ שַׁעַר וְנַעֲשׂוּ בוֹ נִסִּים כִּדְתַנְיָן בְּסֵדֶר יוֹמָא (קף ל:), וְנִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ: שֶׁשָּׁם מַשְׁקִין סוֹטוֹת. דְּבָעֵינָן לְפָנֵי ה' כִּדְיָלִיף לְקַמָּן: וּמְטַהֲרִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת. לְקַמָּן מְפָרֵשׁ מאי הִיא: אוֹתָהּ בִּבְגָדֶיהָ. בְּבֵית הַצְּנוּאר שֶׁלָּהּ: אם נִקְרְעוּ. אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. פְּרִימָה גְּדוֹלָה מִקְרִיעָה שֶׁנִּקְרָעָה לִקְרָעִים הַרְבֵּה דְּמִינְצִיי"ר בְּלע"ז כְּמוֹ הַאי דְּפָרִים סִלְקָא (שַׁבָּת קף עט:): עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבָּהּ. וּלְקַמָּן יָלִיף לָהּ מִקְּרָא: וְסוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ. מִקְּלִיעָתוֹ, וּלְקַמָּן יָלִיף לָהּ:

תוספות

יֵשׁ לָהּ עֵדִים בְּמְדִינַת הַיָּם, לא שְׁכִיחָא. וה"ה בא עליה בעלה בדרך נמי לא שביחה: כי היכי דידעי לאתרויי ביה. והכי אמרינן נמי בפ' אלו הן הגולין (מכות קף ט:) גבי גולין לעיר מקלט ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו בדרך ודייק בגמרא מאי לאו דאתרו ביה דאי קטיל בר קטלא הוא אלמא גבי התראה בעינן תלמידי חכמים: נדה שהיא בברת בעלה נאמן עליה. תימה דמשמע בפרק אין מעמידין (ע"ז קף ל:) דיחוד דעריות דאורייתא אם כן יחוד דנדה מנלן דשרי ויש לומר דוקא יחוד דעריות דאין להן היתר דומיא דבן עם אמו אסרה תורה אבל נדה לא:

מִשְׁנָה בְּיֵצַד, לא שְׁכִיחָא: עוֹשֶׂה לָהּ, מוֹלִיכָהּ לְבֵית דִּין שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּמוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ: **גְּמָרָא** תְּרֵי וְאִיהוּ הָא תְּלָתָא, לֵימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לא שָׁנוּ אֶלָּא בָּעִיר אֲבָל בַּדֶּרֶךְ עַד דְּאִיכָּא שְׁלֹשָׁה, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ אֶחָד מֵהֶן לִנְקָבָיו וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן מִתְיַיחֵד עִם הָעֲרָוָה. לא, הָכָא הֵיינוּ טַעְמָא כִּי הֵיכִי דְּלִיתְהֵוֵו עֲלֵיהּ סָהֲדֵי. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אִין, כּוּלֵּי עָלְמָא לא, לֵימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ לְאִידָךְ דְּרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לא שָׁנוּ אֶלָּא כְּשֵׁרִין אֲבָל פְּרוּצִין אֲפִילּוּ עֲשָׂרָה נַמִּי לא. מַעֲשֶׂה הָיָה וְהוֹצִיאוּהָ עֲשָׂרָה בְּמִטָּה. לא, הָכָא הֵיינוּ טַעְמָא דְּיָדְעֵי לְאַתְרוּיֵי בֵּיהּ: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בַּעֲלָהּ וְכוּ': תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה נִּדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו, לא כָּל שֶׁכֵּן. וְרַבָּנָן, הִיא הַנּוֹתֶנֶת, נִדָּה דְּכָרֵת חֲמִירָא לֵיהּ וּמְהֵימְנָן, סוֹטָה דְּלָאו, לא חֲמִירָא לֵיהּ וְלא מְהֵימְנָן. וְרַבִּי יְהוּדָה מִקַּל וָחוֹמֶר כַּיְיתֵי לָהּ, וְהָא רַבִּי יְהוּדָה מִקְּרָאֵי כַּיְיתֵי לָהּ, דְּתַנְיָא 'וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן' מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה נִּדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו, לא כָּל שֶׁכֵּן. אָמְרוּ לוֹ לא. אם אָמַרְתָּ בְּנִדָּה שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶתֵּר, תֹּאמַר בְּסוֹטָה שֶׁאֵין לָהּ הֶתֵּר, וְאוֹמֵר 'מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ'. אָמַר לוֹ רַבִּי קַל וָחוֹמֶר בְּרִישָׁא וּפִרְכוּהוּ, וַהֲדַר אָמַר לוֹ קָרָא. רַבִּי יְהוּדָה הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא, אֵיכָּא בֵּינַיְיהוּ אֲבָל אָמְרוּ: **מִשְׁנָה** הָיוּ מַעֲלִין אוֹתָהּ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם וּמְאַיְמִין עָלֶיהָ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּאַיְמִין עַל עֲדֵי נְפָשׁוֹת וְאוֹמְרִים לָהּ בִּתִּי, הַרְבֵּה יַיִן עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שְׂחוֹק עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה יַלְדוּת עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שֶׁכֻּלָּם רָעִים עוֹשִׂין, עֲשִׂי לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה שֶׁלֹּא יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם. וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁאֵינָהּ כְּדַאי לִשְׁמוֹעָן, הִיא וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אִם אָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי, שׁוֹבֶרֶת כְּתוּבָּתָהּ וְיוֹצֵאת. וְאִם אָמְרָה טְהוֹרָה אֲנִי, מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמִּזְרָח שֶׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקָּנוֹר שֶׁשָּׁם מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת וּמְטַהֲרִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת וּמְטַהֲרִין אֶת הַמְּצוֹרָעִין, וְכֹהֵן אוֹחֵז בְּבִגְדֵיהָ, אִם נִקְרְעוּ נִקְרְעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבָּהּ וְסוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הָיָה לִבָּהּ נָאֶה לא הָיָה מְגַלֵּהוּ, וְאִם הָיָה שְׂעָרָהּ נָאֶה לא הָיָה סוֹתֵר, הָיְתָה מִתְכַּסָּה בִּלְבָנִים מְכַסָּה בִּשְׁחוֹרִים, הָיָה עָלֶיהָ כְּלֵי זָהָב

מדה

וקטליאות

וקטליאות

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ז עמוד ב

תוספות

מה להלן בשבעים ואחד. תימה אמאי לא תני להו לסוטה וזקן ממרא בפ״ק דסנהדרין (קף כ.) בהדי הני דדהו בב״ד של שבעים ואחד וי״ל משום דגמר של סוטה וזקן ממרא לא היה בבית דין של שבעים ואחד: **מה** להלן בבית דין של שבעים ואחד. קשיא כיון דילפינן מזקן ממרא אית לך למימר גבי סוטה שהמקום גורם כמו גבי זקן ממרא ולכך היו מעלין אותה ללשכת הגזית א״כ פסקו המים המרים מיום שגלתה סנהדרין וישבה לה בחנות כדאמר בפרק היו בודקין (סנהדרין קף מח.) לפי שלא רצו לדון דיני נפשות לפי שהמקום גורם ובפרק בתרא דמכילתין (לקמן קף מז.) אמרינן דרבן יוחנן בן זכאי הפסיקן וקודם גלות סנהדרין אומר בפרק היו בודקין (סס מח.) דרבן יוחנן בן זכאי תלמיד יושב לפני רבו היה ולא מקרי רבן ונראה דאיום לא היה מעבב ואם לא היו מאיימין כלל אעפ״כ היתה שותה הילכך היתה נוהגת אפי׳ לאחר גלות:

לא עבר זר בתוכם. פירש ר״י בשם רבי שמואל היינו בחלוקת יחזקאל שראובן ויהודה שבנים: **שמעת** מינה כותבין שובר. תימה והא הכא לא אפשר בלא שובר אם היא אומרת אבדה כתובתי במה יכוף אותה להחזיר כתובתה בשלמא להה בעלמא מעבב הפרעון עד שיחזיר מלוה את השטר אבל כאן אין פרעון שהרי כאן אבדה כתובתה והיכא דלא אפשר דברי הכל כותבין וי״ל שהיה יכול לעכב את הגט אצלו עד שתחזיר לו הכתובה אבל תמיה לפום מאי דמסיק במקום שאין כותבין כתובה כותבין שובר למה לי למיכתב שובר יקרע הגט ויכתוב עליו גיטא דנן דקרענוהו לא משום דגיטא פסולא הוא אלא דלא תהדר ותגבי ביה זימנא אחריתי כדאמרינן בפ׳ הכותב (כתובות קף פט:) ובפרק קמא דבבא מציעא (קף יח.) וי״ל דהכא מיירי מן הסכנה ואילך דאמר בפרק הכותב (כתובות קף פט:) דגובה בעדי גירושין אפילו בלא גט:

אמר רבא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן. מקשים הא במקום שכותבין אין כותבין שובר ובגט פשוט (כ״ב ל׳ קפא:) אמר ה״נ מסתברא דכותבין שובר דאי אין כותבין יאבל הלה וחדי א״ל אביי אלא מאי כותבין אבד שוברו יאכל הלה וחדי א״ל רבא אין עבד לוה לאיש מלוה אלמא דקיבל אותה סברא דכותבין ונראה דרבא ס״ל כותבין אבל הכא דחייה בעלמא הוא דליכא למשמע מהכא דכותבין שובר:

ששם

רש״י

וְקַטְלִיאוֹת נְזָמִים וְטַבָּעוֹת, מְעַבְּרִין מִמֶּנָּה כְּדֵי לְנַוְּלָהּ. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל מִצְרִי וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעֲלָה מִדַּדֶּיהָ, וְכָל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּא לִרְאוֹת חוּץ מֵעֲבָדֶיהָ וְשִׁפְחוֹתֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּהּ גַּם בָּהֶן. וְכָל הַנָּשִׁים מוּתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְנוֹסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמָּתְכֶנָה׳:

גְּמָרָא מְנָהֲגֵי מִילֵּי, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמְדָא אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנַנְיָא, אָתְיָא תּוֹרָה תּוֹרָה, כְּתִיב הָכָא ׳וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה׳ וּכְתִיב הָתָם ׳עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ׳ מַה לְּהַלָּן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד אַף כָּאן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד: וּמְאַיְּימִין עָלֶיהָ וְכוּ׳: וּרְמִינְהוּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּאַיְּימִין עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה כָּךְ מְאַיְּימִין עָלֶיהָ שֶׁתִּשְׁתֶּה, אוֹמְרִים לָהּ בִּתִּי אִם בָּרוּר לָךְ הַדָּבָר שֶׁטְּהוֹרָה אַתְּ, עֲמְדִי עַל בּוּרֵייךְ וּשְׁתִי, לְפִי שֶׁאֵין מַיִם הַמָּרִים דּוֹמִין אֶלָּא לְסַם יַבֵּשׁ שֶׁמּוּנָּח עַל בָּשָׂר חַי, אִם יֵשׁ שָׁם מַכָּה מְחַלְחֵל וְיוֹרֵד, אֵין שָׁם מַכָּה אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם. לֹא קַשְׁיָא, כָּאן קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָּה, כָּאן לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָּה: וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ וכו׳: תָּנוּ רַבָּנָן אוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁל הַגָּדָה וּמַעֲשִׂים שֶׁאֵירְעוּ בַּכְּתוּבִים הָרִאשׁוֹנִים, כְּגוֹן ׳אֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם׳. יְהוּדָה הוֹדָה וְלֹא בוֹשׁ, מֶה הָיָה סוֹפוֹ, נָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. רְאוּבֵן הוֹדָה וְלֹא בוֹשׁ, מֶה הָיָה סוֹפוֹ, נָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וּמַה שְׁכָרָן, מַה שְׁכָרָן בִּדְקָא אָמְרִינַן, אֶלָּא מַה שְׁכָרָן בָּעוֹלָם הַזֶּה ׳לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם׳. בִּשְׁלָמָא בִּיהוּדָה, אַשְׁכְּחָן דְּאוֹדֵי דִּכְתִיב ׳וַיִּבֶּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי׳, אֶלָּא רְאוּבֵן מְנָלָן דְּאוֹדֵי, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב ׳יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמוּת׳ ׳וְזֹאת לִיהוּדָה׳, כָּל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר הָיוּ עַצְמוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה מְגוּלְגָּלִין בָּאָרוֹן עַד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה וּבִקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁהוֹדָה, יְהוּדָה ׳וְזֹאת לִיהוּדָה׳ מִיַּד ׳שְׁמַע ה׳ קוֹל יְהוּדָה׳, עַל אֵיבְרֵיהּ לְשָׁפָא וְלֹא הֲוָה קָא מְעַיְּילִין לֵיהּ לְמִתְיִבְתָּא דִּרְקִיעָא ׳וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ׳, וְלֹא הֲוָה קָא יָדַע מִשְּׂכָל וּמִטְּרַח בִּשְׁמַעְתָּא בַּהֲדֵי רַבָּנַן ׳יָדַיִו רָב לוֹ׳, לֹא הֲוָה קָא סָלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתָּא אֵלִיבָּא דְּהִילְכְתָא ׳וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה׳. בִּשְׁלָמָא יְהוּדָה דְּאוֹדֵי, כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִּישָׁרֵף תָּמָר, אֶלָּא רְאוּבֵן לָמָּה לֵיהּ דְּאוֹדֵי, וְהָאָמַר רַב שֵׁשֶׁת חָצִיף עָלַי (בַּר יִשְׂרָאֵל) דִּמְפָרֵיט חֶטְאֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלֹא לֵיחָשְׁדוּ אֲחוֹהִי: אִם אָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי וכו׳: שְׁמָעְתָּ מִינַּהּ כּוֹתְבִין שׁוֹבָר. אָמַר אַבַּיֵּי, תְּנִי מְקָרַעַת. אָמַר לֵיהּ רָבָא, וְהָא שׁוֹבָרֶת קָתָנֵי, אֶלָּא אָמַר רָבָא, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתוּבָּה עָסְקִינַן: וְאִם אָמְרָה טְהוֹרָה אֲנִי מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעֲרֵי מִזְרָח: מַעֲלִין אוֹתָהּ,

התם

דְּהִילְכְתָא. לא הָיָה זוֹכֶה לוֹמַר דָּבָר הַמִּתְקַבֵּל: מַאן דְּמְפָרֵיט חֶטְאֵיהּ. לְרַבִּים נִרְאֶה שֶׁאֵינוֹ [בּוֹשׁ וְנִכְלָם בְּדָבָר: דְּלֹא לֵיחָשְׁדוּ אֲחוֹהִי. שֶׁלֹּא יְהוּ שֹׁאֵר אֶחָיו נֶחְשָׁדִין מֵאֲבִיהֶם: שְׁמַע מִנַּהּ כּוֹתְבִין שׁוֹבָר. וּפִּלּוּגְתָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי הִיא בְּבָבָא בַּתְרָא (קף קס:) דְּקָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה אֵין כּוֹתְבִין שׁוֹבָר אֶלָּא יְקָרְעוּ אֶת הַשְּׁטָר, דְּאִם כֵּן צָרִיךְ זֶה לִשְׁמוֹר שׁוֹבָרוֹ מִן הָעִכָּבָרִים: תְּנִי מְקָרַעַת. שְׁטָר כְּתֻבָּתָהּ: בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתֻבָּה. אֶלָּא סוֹמְכִין עַל תְּנַאי בֵּית דִּין שֶׁתִּקְנוּ לְבְתוּלָה מְאתַיִם וּלְאַלְמָנָה מָנֶה וּכְשֶׁמַּגְרֶשָׁהּ מוֹצִיאָה גִּטָּהּ וְגוֹבָה בָּהּ, וּכְשֶׁנִּתְאַלְמְנָה מְבִיאָה עֲדֵי מִיתָה וְגוֹבָה, וְהָתָם כֵּיוָן דְּלֹא אֶפְשָׁר מוֹדֵי רַבִּי יְהוּדָה שֶׁכּוֹתְבִין שׁוֹבָר, דְּטוֹב לוֹ שֶׁיְּהֵא בִּידוֹ קְצָת רְאָיָה שֶׁפָּרַע כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּחֲזוֹר וְתָבִיא עֲדֵי מִיתָה אֲחֵרִים בְּבֵית דִּין אַחֵר וְתִתְבַּעְנָהּ:

התם

ביאורים למסכת סוטה דף ז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְקַטְלִיאוֹת – תכשיט המקיף את הצואר מלפניה, **נְזָמִים וְטַבָּעוֹת**, **מַעֲבִירִין** – מסירים אותם **מִמֶּנָּה כְּדֵי לְנַוְּלָהּ**, בשביל שתודה. **וְאַחַר כָּךְ** – אחר שקרע הכהן את בגדה עד כנגד הלב, **מֵבִיא חֶבֶל מִצְרִי** – העשוי מסיב הגדל סביב הדקל, **וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ** בשביל שלא יפלו בגדיה עוד כלפי מטה. **וְכָל הָרוֹצֶה לְרָאוֹת** את הסוטה בבזיונה ובבושתה **בָּא לִרְאוֹת**, **חוּץ מֵעֲבָדֶיהָ וְשִׁפְחוֹתֶיהָ**, **שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁלִּבָּהּ גַּם בָּהֶן** היא לא תודה בפניהם. **וְכָל הַנָּשִׁים מוּתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ** בשעת ניוולה, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְנִסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמָּתֶכֶנָּה**" – על ידי שיראו הנשים מה שעושים לסוטה, ישמרו עצמם שלא לבוא לידי זימה וזנות.

גמרא. שנינו במשנה, שהיו מביאים את הסוטה לבית דין הגדול בירושלים. שואלת הגמרא, **מְנָהֲגֵי מִילֵּי** – שלגבי סוטה צריך בית דין של שבעים ואחד דיינים. ומשיבה, **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמְדָא אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אָתְיָא** – לומדים בגזירה שווה 'תּוֹרָה' 'תּוֹרָה', **כְּתִיב הָכָא** – לגבי סוטה "**וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה**" **וּכְתִיב הָתָם** – לגבי זקן ממרא "**עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ**", ולומדים **מַה לְּהַלָּן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד** – שזקן ממרא חייב דווקא אם הורה כנגד בית דין הגדול, **אַף כָּאן** – השקאת הסוטה היא **בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד.**

שנינו במשנה, **וּמְאַיְּמִין עָלֶיהָ וְכוּ'** כדי שאם זינתה תודה ולא ישקו אותה. מקשה הגמרא, **וּרְמִינְהוּ**, **כַּדֶּרֶךְ שֶׁמְּאַיְּמִין עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה כָּךְ מְאַיְּמִין עָלֶיהָ שֶׁתִּשְׁתֶּה**, **שֶׁאוֹמְרִים לָהּ כְּתִי, אִם בָּרוּר לָךְ הַדָּבָר שֶׁטְּהוֹרָה אַתְּ** ולא נבעלת בסתירה, **עָמְדִי עַל בּוּרְיֵיךְ** – תסמכי על כך שאת נקייה מעוון, **וּשְׁתִי** את המים ולא תינזקי מהם, **לְפִי שֶׁאֵין מַיִם הַמָּרִים דּוֹמִין אֶלָּא לְסַם יַבֵּשׁ שֶׁמּוּנָּח עַל בָּשָׂר חַי, אִם יֵשׁ שָׁם מַכָּה** והבשר פתוח, הרי הסם **מְחַלְחֵל וְיוֹרֵד** לגוף, אך אם **אֵין שָׁם מַכָּה, אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם** – שאינו מחלחל לתוך הבשר, וכמו כן המים המרים לא עושים דבר לאשה שלא זינתה. וקשה שהרי במשנה מבואר שמאימים עליה רק כדי שלא תשתה. מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – מה שמבואר במשנה שמאימים עליה כדי שלא תשתה, היו עושים כן **קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה הַמְּגִילָּה** שכתוב בה שם השם בתוך המים, ולכן היו מאימים עליה שלא תשתה בשביל למנוע את מחיקת השם. **כָּאן** – מה שמבואר בברייתא שמאימים עליה גם כדי שתשתה, היו עושים כן **לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה הַמְּגִילָּה** ונמחק כבר שם השם, היו אומרים לה דברי תנחומים, כדי שאם היא טהורה לא תודה שזינתה מחמת שתפחד מהמים.

שנינו במשנה, **וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ** דברים שאינם כדאי לשומען **וְכוּ'**. **תָּנוּ רַבָּנַן** מה הם הדברים שהיה אומר לסוטה, **אוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁל הַגָּדָה וּמַעֲשִׂים שֶׁאֵירְעוּ** וכתובים **בַּכְּתוּבִים** – בתורה, אשר נעשו בימים **הָרִאשׁוֹנִים. כְּגוֹן**, דברי הגדה על הפסוק "**אֲשֶׁר חָכְמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם**" – שהחכמים ספרו את חטאם והודו עליו ולא הסתירו אותם. החכמים הם יהודה וראובן, **שֶׁיְּהוּדָה הוֹדָה** שבא על תמר **וְלֹא בוֹשׁ** להודות, **וּמֶה הָיָה סוֹפוֹ**, שזכה **וְנָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וּרְאוּבֵן הוֹדָה** על מעשה בלהה **וְלֹא בוֹשׁ** להודות, **וּמֶה הָיָה סוֹפוֹ**, זכה **וְנָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.** וכגון אלו הדברים היו אומרים לסוטה, כדי לשכנעה להודות אם זינתה. שואלת הברייתא, **וּמַה שְּׁכָרָן** – מה השכר שקיבלו ראובן ויהודה על מה שהודו. מפסיקה הגמרא ומקשה על הברייתא, **מַה שְּׁכָרָן** – מה כוונת הברייתא ששאלה מה שכרן, **כִּדְקָא אָמְרִינַן** – והרי התבאר שנחלו חיי העולם הבא. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא** כוונת הברייתא בשאלתה, **מַה שְּׁכָרָן** שקיבלו **בָּעוֹלָם הַזֶּה.** משיבה הברייתא, קיבלו שכרם אף בעולם הזה, שנאמר עליהם "**לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם**".

שואלת הגמרא על הברייתא, **בִּשְׁלָמָא בִּיהוּדָה אַשְׁכְּחָן דְּאוֹדֵי, דִּכְתִיב** כששלחה אליו תמר את הסימנים "**וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי**", הרי שהודה. **אֶלָּא רְאוּבֵן מְנָלָן דְּאוֹדֵי** – היכן מצאנו שהודה מעצמו במעשה בלהה. משיבה הגמרא, **דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמוֹת" "וְזֹאת לִיהוּדָה"** – מפני מה שונה ברכת יהודה ומתחילה ב'וזאת ליהודה', לומר לך שכָּל אוֹתָן שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר הָיוּ עַצְמוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה שהעלו ישראל ממצרים מְגוּלְגָּלִין בָּאָרוֹן – מתגלגלים ומתפרקים בארון, **עַד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה וּבִקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים** לפני הקב"ה **וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁהוֹדָה** על מעשה בלהה, **יְהוּדָה** – שכיון שראה את יהודה מודה על מעשה תמר הודה הוא על מעשה בלהה, ועל זה אמר משה 'וזאת ליהודה' – שיהודה אבריו מפורקים ואילו ראובן שלדו קיים. **מִיָּד 'שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה'** – התקבלה תפילתו של משה על יהודה, **וְעָל אֵיבָרֶיהָ לְשָׁפָא** – וחזרו אבריו למקום חיבורם. **וְלֹא הָוָה קָא מְעַיְּילִין לֵיהּ לְמִתִּיבְתָּא דְּרִקִּיעָא** – אך עדיין לא הכניסו את יהודה לישיבה של מעלה, עד שהתפלל משה 'וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֵנוּ', והכניסוהו לישיבה של מעלה. **וְלֹא הָוָה קָא יָדַע מִשְׁכַּל וּמִמַּרְה בִּשְׁמַעְתָּא כַּהֲדֵי רַבָּנַן** – אך עדיין לא היה יודע יהודה לשאת ולתת בדברי תורה עם החכמים, עד שהתפלל משה 'יָדָיו רָב לוֹ' – שיהיה לו כח לנצח במלחמתה של תורה, ואחר שהתפלל כך, ידע לשאת ולתת בדברי תורה. אך **לֹא הָוָה קָא סָלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתָּא אַלִּיבָּא דְּהִילְכְתָּא** – עדיין לא היה זוכה יהודה לומר דברים שיתקבלו להלכה, עד שהתפלל משה 'וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה'. הרי מפורש שראובן הודה על חטאו.

מקשה הגמרא, **בִּשְׁלָמָא יְהוּדָה דְּאוֹדֵי** – מובן שהודה, **כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִישָׁרֵף תָּמָר** - שעל ידי הודאתו נמנעה שריפתה, **אֶלָּא רְאוּבֵן לָמָּה לֵיהּ דְּאוֹדֵי** – מפני מה הודה, והרי **וְהָאָמַר רַב שֵׁשֶׁת חֲצִיף עָלַי (כַּר יִשְׂרָאֵל) דְּמִפָּרֵיט חֶטְאֵיהּ** - המודה ברבים שחטא הרי הוא חצוף, שמראה שלא מתבייש בדבר. מתרצת הגמרא, שראובן הודה **כִּי הֵיכִי דְּלֹא לֵיחַשְׁדוּ אַחוֹהִי** - כדי שלא יחשוד יעקב בשאר האחים שהם חטאו ובלבלו את מיטתו.

שנינו במשנה, **אִם אָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי וְכוּ'**, כותבת ונותנת לבעל שטר שכתוב בו זניתי והפסדתי את כתובתי. **שָׁמַעְתִּי מִינָּהּ** – נלמד מדברי המשנה **שכּוֹתְבִין שׁוֹבֵר** – ולא כשיטת רבי יהודה בבבא בתרא, שיכול הלווה לומר שאינו פורע את חובו עד שיחזיר לו המלווה את שטר ההלואה כדי שלא יוכל לתבוע אותו שוב, ואינו מסתפק בכך שיכתוב המלוה שובר שפרע לו הלווה את החוב, מפני שיכול לטעון שאינו יכול לשמור את השטר כל ימיו שלא יאבלו אותו העבברים וכדומה. וממה שמבואר במשנה שהאשה כותבת לבעל שאינו חייב לה כתובה, ולא מצריכים את האשה להחזיר לבעל את כתובתה, משמע כשיטת רבי יוסי שחולק שם. **אָמַר אַבָּיֵי** אין ראיה מהמשנה שסוברת כרבי יוסי, משום **שתָּנֵי מָקָרְעַת** – ניתן לשנות במשנה 'מקרעת כתובתה', דהיינו שצריכה לקרוע את כתובתה ואכן לא די בכתיבת שובר. שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי, **וְהָא שׁוֹבֵרֶת קָתָנֵי** – הרי שנינו במשנה 'שוברת כתובתה' ולא ניתן לשנות שקורעת. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** אין ראיה מהמשנה שסוברת כרבי יוסי, משום **שבְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתוּבָּה עָסְקִינַן** - המשנה דיברה על מקום שנהגו שלא לכתוב כתובה לאשה, אלא סומכים על תקנת חכמים שאם מת הבעל או גירשה חייב לה כתובה, ובמקום כזה שאין כתובה לקרוע, גם לפי רבי יהודה תכתוב לו שובר

שנינו במשנה, **וְאִם אָמְרָה טְהוֹרָה אֲנִי מְעַלִּין אוֹתָהּ לְשַׁעֲרֵי מִזְרָח.** מקשה הגמרא, **מְעַלִּין אוֹתָהּ** - וכי היא הייתה מחוץ לעזרה שיש צורך להעלותה לשם,

ישעיה פרק כד ד־יג

ד אָבְלָה נָבְלָה הָאָרֶץ אֻמְלְלָה תֵּבֵל אֻמְלְלוּ מְרוֹם עַם־הָאָרֶץ: ה וְהָאָרֶץ חָנְפָה תַּחַת יֹשְׁבֶיהָ
כִּי־עָבְרוּ תוֹרֹת חָלְפוּ חֹק הֵפֵרוּ בְּרִית עוֹלָם: ו עַל־כֵּן אָלָה אָכְלָה אָרֶץ וַיֶּאְשְׁמוּ יֹשְׁבֵי בָהּ עַל־כֵּן חָרוּ
יֹשְׁבֵי אָרֶץ וְנִשְׁאַר אֱנוֹשׁ מִזְעָר: ז אָבַל תִּירוֹשׁ אֻמְלְלָה־גָפֶן נֶאֱנְחוּ כָּל־שִׂמְחֵי־לֵב: ח שָׁבַת מְשׂוֹשׂ תֻּפִּים
חָדַל שְׁאוֹן עַלִּיזִים שָׁבַת מְשׂוֹשׂ כִּנּוֹר: ט בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ־יָיִן יֵמַר שֵׁכָר לְשֹׁתָיו: י נִשְׁבְּרָה קִרְיַת־תֹּהוּ
סָגַר כָּל־בַּיִת מִבּוֹא: יא צְוָחָה עַל־הַיַּיִן בַּחוּצוֹת עָרְבָה כָּל־שִׂמְחָה גָּלָה מְשׂוֹשׂ הָאָרֶץ: יב נִשְׁאַר בָּעִיר
שַׁמָּה וּשְׁאִיָּה יֻכַּת־שָׁעַר: יג כִּי כֹה יִהְיֶה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ בְּתוֹךְ הָעַמִּים כְּנֹקֶף זַיִת כְּעוֹלֵלֹת אִם־כָּלָה בָצִיר:

רש"י

(ד) נבלה. כמו (ירמיה ח) והעלה נבל ל׳ כמש ותשות כח: **אומללה.** ל׳ שפלות כמו היהודים האמללים (נחמיה ה׳ ג): **תבל.** היא א״י שהיא מתובלת במצות הרבה: **מרום עם הארץ.** גאון עם הארץ: **(ה) והארץ חנפה.** כמין חניפות עושה עשב ואינו עושה קמה מראה קמה ואין חטין בקשיה: **תחת יושביה.** בשביל יושביה: **ברית עולם.** היא התורה שקיבלו בברית: **(ו) על כן אלה.** בעון שבועת שוא: **חרו.** ל׳ יבש וצמא בחום חורב כמו נחר מפוח (ירמיה ו): **(ח) משוש תופים.** שהייתם אומרים הנה ששון ושמחה (לעיל כב): **(י) קרית תוהו.** כשתשבר נקראת קרית תהו: **מבוא.** מלבוא לתוכה איש: **(יא) ערבה.** החשיכה: **משוש הארץ.** היא ירושלים: **(יב) ושאיה יוכת שער.** על ידי שאיית גלמוד שיהו הבתים שואין מאין יושב יוכתו השערים ע״י מזיקין: **(יג) כי כה.** ישארו ישראל בקרב העמים אחד בעיר ושנים במשפחה: **כנוקף זית.** המשאיר גרגרים בראש אמיר:

מצודת דוד

(ד) אבלה נבלה. נשחתה ונכמשה הארץ: **אומללה נבלה.** נכרתה ונכמשה ארץ ישראל שהוא העיקר למקומות המיושבות: **אמללו.** נכרתו גדולי עם הארץ: **(ה) והארץ חנפה.** ר״ל כמו המחניף בשפתיו ולבו בל עמו כן הארץ עושה עשב ואינה עושה קמה מראה קמה ואין חטים בקשיה: **תחת יושביה.** בעבור עון יושביה: **כי עברו תורות.** עברו תורה שבכתב ותורה שבע״פ: **חלפו חוק.** עברו להלן מחוק התורה ולא קיימוה: **ברית עולם.** היא התורה שקבלו בברית לקיימה עד עולם וכפל הדבר פעמים ושלש כדרך המליצה: **(ו) על כן אלה.** בעבור האלה אשר היתה לשוא לכן כלתה הארץ ושממו יושביה: **על כן.** בעבור עון האלה נשרפו יושבי הארץ ונשאר מהם מעט אנשים: **(ז) אבל תירוש.** נשחתו ענבי היין כי אין זומר ועודר: **אומללה גפן.** כפל הדבר במ״ש: **נאנחו כל שמחי לב.** אף הרגילים בשמחה יאנחו כי נאבד היין המשמח את הלב כמו שכתוב ויין ישמח לבב אנוש (תהלים קד): **(ח) שבת משוש תופים.** בטלה השמחה ששמחו בקול תופים: **שאון עליזים.** המיית השמחים: **(ט) בשיר וכו׳.** לא ישתו לשמחת משתה ששותים בשיר אלא השכר יהיה מר להשותים כי ישתוהו להפג האבל והצער: **(י) נשברה קרית תוהו.** כל עיר תהיה שבורה וקראה קרית תוהו ע״ש סופה כשתהיה נשברת תהיה תוהו וכן אפיתי על גחליו לחם (לקמן מד) שקוראהו לחם ע״ש סופו: **סוגר כל בית מבוא.** הבתים יהיו נתוצים ואין מי יבוא בהם כאילו סוגר הבית מבלי תת בא בו: **(יא) צוחה על היין.** יצעקו וילינו בחוצות על היין שחסר מהם ולזה חשכה כל שמחה כי היין ישמח לבב ואין להם במה ישמח (ולפי שהשמחה קרויה אור לזה אמר בהעדרה ענין חושך): **גלה משוש הארץ.** השמחה הלכה מהם: **(יב) נשאר בעיר שמה.** ר״ל המשוש הלך ונשארה השמה: **ושאיה.** ובעבור השאיה יוכת שער כל עיר כי כן דרך עיר שוממה ששערים כתותים ונתוצים כי אין מי משגיח בתקנתם: **(יג) כי כה יהיה.** כי כן יהיה מספר הנשארים בין הנשארים בא״י בין הנשארים בגולה בתוך העמים: **כנוקף זית.** חוזר לתחילת המקרא לומר מספר הנשארים יהיו ככורת פרי אילן זית אשר מעט ישאיר אחריו וכמספר העוללות הנשארים בגפנים כאשר כלה הבציר והמה המעט וכן מעטים יהיו הנשארים מבני ישראל:

מצודת ציון

(ד) אבלה. ענין השחתה כמו תאבל הארץ (הושע ד): **נבלה.** ענין כמישה כמו ועלהו לא יבול (תהלים א): **אמללה.** ענין כריתה כמו ימולל ויבש (שם צ): **תבל.** כן נקראה הארץ המיושבת: **מרום.** ענין גבהות וגדלות: **(ה) תחת.** ר״ל בעונש וכן תחת אשר לא עבדת (דברים כח): **חלפו.** ענין העברה כמו וחלף ביהודה (לעיל ח): **חוק.** ענין גזרה: **הפרו.** בטלו: **(ו) אלה.** ענין שבועה וכן ושמעה קול אלה (ויקרא ה): **אכלה.** ענין השחתה וכליון: **ויאשמו.** מלשון שממה וכן גם עדרי הצאן נאשמו (יואל א): **חרו.** ענין יובש ושרפה וכן נחר מפוח (ירמיה ז): **אנוש.** הוא שם משמות האדם: **מזער.** מעט כמו ושאר מעט מזער (לעיל טז): **(ז) אבל.** ענין השחתה: **תירוש.** ענבי היין: **אמללה.** נכרתה: **נאנחו.** מלשון אנחה: **(ח) שבת.** בטל כמו ושבת נוגש (לעיל יד): **משוש.** ענין שמחה: **תופים.** מין כלי נגון: **חדל.** ענין מניעה: **שאון.** ענין המייה: **עליזים.** ענין שמחה: **(ט) ימר.** מלשון מרירות: **שכר.** יין ישן: **(י) קרית.** עיר: **תוהו.** ענין שממון וכן הארץ היתה תוהו ובוהו (בראשית א): **(יא) ערבה.** מלשון ערב ור״ל חשכה כערב: **גלה.** מלשון גלות: **(יב) שמה.** שממה: **ושאיה.** כמו ובשאיה והוא מענין שממה כמו שאו ערים (לעיל ו): **יוכת.** מלשון כתיתה: **(יג) כה.** כן: **כנוקף.** ענין כריתה וכן ונקף סבכי העיר (לעיל ו): **כעוללות.** הם הענבים הקטנים הנשארים באילן ואין מי חושש עליהם והוא מלשון עולל ויונק: **כלה.** נשלם: **בציר.** כן יקרא תלישת הענבים כמו כי תבצור כרמך (דברים כד):

משלי פרק לא ב־יד

ב מַה־בְּרִי וּמַה־בַּר־בִּטְנִי וּמֶה בַּר־נְדָרָי: ג אַל־תִּתֵּן לַנָּשִׁים חֵילֶךָ וּדְרָכֶיךָ לַמְחוֹת מְלָכִין: ד אַל לַמְלָכִים
| לְמוּאֵל אַל לַמְלָכִים שְׁתוֹ־יָיִן וּלְרוֹזְנִים (או) אַי שֵׁכָר: ה פֶּן־יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח מְחֻקָּק וְיַשַּׁנֶּה דִּין כָּל־בְּנֵי עֹנִי:
ו תְּנוּ־שֵׁכָר לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ: ז יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח רִישׁוֹ וַעֲמָלוֹ לֹא יִזְכֹּר־עוֹד: ח פְּתַח־פִּיךָ לְאִלֵּם
אֶל־דִּין כָּל־בְּנֵי חֲלוּף: ט פְּתַח־פִּיךָ שְׁפָט־צֶדֶק וְדִין עָנִי וְאֶבְיוֹן: י אֵשֶׁת־חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחֹק מִפְּנִינִים
מִכְרָהּ: יא בָּטַח בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָר: יב גְּמָלַתְהוּ טוֹב וְלֹא־רָע כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ: יג דָּרְשָׁה צֶמֶר
וּפִשְׁתִּים וַתַּעַשׂ בְּחֵפֶץ כַּפֶּיהָ: יד הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָהּ:

רש"י

(ב) מה ברי. מה זאת עשית והגדת שאתה בני ולא בן אביך הכל יודעין שאביך צדיק גמור היה ואם אתה רשע יאמרו אמו גרמה לו: **בר בטני.** כל נשי אביך כיון שמתעברות אינן שבות לתשמיש ואני דחקתי ונכנסתי כדי שיהא לי בן מלובן ומזורז שהתשמיש יפה כל ששה חדשים אחרונים: **ומה בר נדרי.** כל נשי אביך היו נודרות שיהא להן בן הגון למלכות ואני נדרתי שיהא לי בן מלובן בתורה: **(ג) אל תתן.** אל תתיש: **לנשים חילך.** כחך: **(ד) אל למלכים למואל.** אין זה דבר הגון למלכים שהם להקב"ה, למואל כמו למו פי (שם): **אל למלכים שתו יין.** אין נאה להם להשתכר: **אי שכר.** כמו אין שכר: **(ה) מחוקק.** הכתוב בתורה וכ"ש מה שהוא בגרס': **(ו) לאובד.** למי שסופו לאבוד לרשעים: **למרי נפש.** המצטערין על ענים ועל אבלם: **כל בני חלוף.** אלו הן היתומים שחלפה עזרתם והלכה לה: **(י) אשת חיל.** היא התורה: **מי ימצא.** אשרי הזוכה למצוא אותה: **מפנינים.** מרגליות: **(יא) ושלל לא יחסר.** כלומר לא יחסר טוב: **ושלל לא יחסר.** אוכל פירות בעוה"ז ובעוה"ב: **(יג) דרשה צמר ופשתים.** לפי שהמשילה לאשה דבר לפי המליצה כצרכי מלאכת הנשים, והמשל כך הוא, דורשת התורה מקרא משנה מדרש ומחזרת אחריהם שהם צרכי התלמידים: **(יד) היתה כאניות סוחר.** מביאה היא ללומדיה ברכה ומזון:

מצודת דוד

(ב) מה ברי. אתה בני אשר הגדלתיך מה זאת תעשה: **ומה בר בטני.** לפי שפעמים יקרא בן למי שלא ילדו כ"א גדלו כמ"ש חמשת בני מיכל בת שאול (שמואל ב כח) ומירב אחותה ילדם ומיכל גדלם לזה הוסיפה לומר בר בטני לומר הנה בבטני היית אם כן אני ילדתיך ואני גדלתיך ומאוד חוששת אני בתקנתך: **ומה בר נדרי.** מה תעשה זאת אתה בר נדרי ר"ל מרוב אהבתי בך היו כל נדרי עמך כמשפט האוהב שכל נדריו ושבועותיו המה בחיי אוהבו: **(ג) אל תתן.** ר"ל אל תתיש כחך ברוב תשמיש עם הנשים (כי רב התשמיש מחליש כח הזכר ומבריא הנקיבה וכאלו נותן מכוחו להנקבה): **ודרכיך.** אל תתן דרכיך למחות ולהשחית דרכי המלכים ר"ל אל תשנה משפט הראוי אל המלכים להיות זהירים במעשיהם על צד השווי והנכון: **(ד) אל למלכים למואל.** אין דבר זה הגון למלכים אשר המה אל ה' ומשיחיו: **אל למלכים.** אין הגון למלכים כאלה שתות רב יין ולרוזנים כאלה אין ראוי שכר וכפל הדבר במ"ש: **(ה) פן ישתה.** פן כשישתה וישכח דבר החקוק בתורה וע"ז ישנה דין הענים וכפולה א"כ חטאתו כי גוזל הענים ומעוות הדין: **(ו) לאובד.** למי שהוא אבוד ברב העוני: **למרי נפש.** למי שנפשו מרה לו בעבור מרבית העמל והיגיעה: **(ז) ישתה.** כי כאשר ישתה ישתכר וישכח רישו ועניו והעמל אשר המר לנפשו לא יזכר עוד בה בעת השכרות כי היין מפיג הצער: **(ח) פתח פיך.** אל תשתה היין ותהיה בדעת מיושבת ופתח פיך בעבור האלם ר"ל אם מי יבוא לדין ויהיה כאלם לבלי דעת לסדר טענותיו אתה פתח פיך בעבורו להסדיר טענותיו: **אל דין.** גם פתח פיך אל דין כל הבנים הסכלים המחליפים דבריהם ממה שבלבם בעבור סכלותם ופתח פיך להיישירם אל הכוונה הנרצה להם כאשר יאות לעשות לשופט צדק להוציא הדין לאמיתו: **(ט) פתח פיך.** בדרישות וחקירות ושפט צדק ודון דין עני ואביון ולא יפקד מהם משפטם בעבור חולשתם עם חוזק בעל דינם: **(י) אשת חיל.** כהתימו לספר מוסרי אמו חזר לשבח אשת חיל לכבוד אמו למען היות לה לזכרון: **מי ימצא.** מי יוכל למצוא אשת חיל כי הוא דבר יקר ומלתא דלא שכיחא: **ורחוק.** אם היו רוצים למכרה אז שוויה רחוק משל שווי הפנינים כי היא שוותה יותר והוא עניין מליצה: **(יא) בטח.** כשאין האיש בביתו יבטח בה שתשמור כל אשר בבית ובמקום שהוא שם לא יחסר מלשלול שלל כי לא יהיה נבהל וממהר לביתו מפחד חסרון מה בבית: **(יב) גמלתהו טוב.** בכל ימי חייה כאשר בעלה היטיב עמה גמלה לו טוב לעומת הטובה אבל את הרע לא גמלה לו כמפעלו: **(יג) דרשה.** בעצמה חפשה אחר צמר ופשתים לטוות אותן עם כי אין על האשה אלא לטוות ולא לחזור אחריהן: **בחפץ כפיה.** לא עשתה מלאכתה ע"י כפיה ונגישה כי אם ברצון כפיה וכאילו הכפיים עצמן רוצים במלאכה: **(יד) כאניות סוחר.** כספינות הסוחרים ההולכים למרחוק כן היא תביא מאכלה ממרחק כי תשלח שם מסחר להיות ניזונת מזה אף שעל הבעל לזונה:

מצודת ציון

(ב) ברי. הוא תרגום של בני: **(ג) חילך.** כוחך כמו ביום חילך (תהלים ק"ח): **למחות.** מל' מחיה ומחיקה: **מלכין.** נו"ן במקום מ"ם וכן לקץ הימין (דניאל י"ב): **(ד) ולרוזנים.** ענין מושלים ושרים: **אי.** כמו אין וכן ימלט אי נקי (איוב כ"ב): **שכר.** יין ישן: **(ה) מחוקק.** מלשון חקיקה וכתיבה: **וישנה.** מל' השתנות וחלוף: **(ז) רישו.** מל' רש ועני: **(ח) לאלם.** הלמ"ד היא במקום בעבור וכן לאיתיאל (לעיל ל): **חלוף.** מל' התחלפות ותמורה: **(י) אשת חיל.** ר"ל זריזה וישרה: **מפנינים.** הם המרגליות: **(יא) ושלל.** ענין ביזת המלחמה:

ז מִי שֶׁאָכַל וְשָׁכַח וְלֹא בֵּרֵךְ — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ וִיבָרֵךְ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יְבָרֵךְ בִּמְקוֹם שֶׁנִּזְכַּר. עַד אֵימָתַי הוּא מְבָרֵךְ? עַד כְּדֵי שֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו.

ח בָּא לָהֶם יַיִן לְאַחַר הַמָּזוֹן, וְאֵין שָׁם אֶלָּא אוֹתוֹ הַכּוֹס — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן. עוֹנִין אָמֵן אַחַר יִשְׂרָאֵל הַמְבָרֵךְ; וְאֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר הַכּוּתִי הַמְבָרֵךְ, עַד שֶׁיִּשְׁמַע כָּל הַבְּרָכָה.

פרק תשיעי

א הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר "בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה". מָקוֹם שֶׁנֶּעֱקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹמֵר "בָּרוּךְ שֶׁעָקַר עֲבוֹדָה זָרָה מֵאַרְצֵנוּ".

פירוש ברטנורא

ז שיתעכל המזון שבמעיו. כל זמן שאינו רעב מחמת אותה האכילה הוא סימן שלא נתעכל המזון. ודוקא בשכח אמרי בית הלל דאינו חוזר, אבל במזיד דברי הכל יחזור למקומו ויברך:

ח מברך על היין ואחר כך מברך על המזון. שאין ברכת המזון טעונה כוס. וב"ה סברי ברכת המזון טעונה כוס: **עונין אמן אחר ישראל המברך.** ואף על פי שלא שמע הזכרת השם אלא סוף הברכה דמסתמא לשמים ברך: **אלא אם כן שמע כל הברכה.** שמא ברך להר גריזים:

ט א הרואה מקום שנעשו בו ניסים. כגון מעברות ים סוף ונחלי ארנון ומעברות הירדן ואבן שישב עליה משה ע"ה כשעשה מלחמה בעמלק ודומיהן. ואגיסא דרבים כגון הני דאמרינן מחייבי כ"ע לברוכי, אבל אגיסא דיחיד כגון הרואה מקום שנעשה לו בו נס איהו חייב לברוכי ברוך שעשה לי נס במקום הזה וכנו וכן חייבים לברך ברוך שעשה נס לאבותי במקום הזה. וכל הני ברכות דמתניתין בעו הזכרת שם ומלכות דכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות אינה ברכה:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

ברכת המזון (ולפי הרמב"ם גם ברכה אחת מעין שלש) צריך אדם לברך במקום שאכל, קודם שיעקור ממקומו. משנתנו דנה במי ששכח לברך אחרי סעודתו, ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל.

מִי שֶׁאָכַל – ונתחייב בברכת המזון, **וְשָׁכַח וְלֹא בֵּרֵךְ** – במקום שאכל, ואחר כך בהיותו במקום אחר נזכר בדבר, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ** – למקום שאכל, **וִיבָרֵךְ** – שם ברכת המזון. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יְבָרֵךְ בִּמְקוֹם שֶׁנִּזְכַּר** – כלומר שאינו צריך לחזור למקום שאכל, אלא מותר לו לברך במקום שנזכר. בגמרא אמרו: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא בשכח, דהיינו שהיה שוגג, אבל אם היה מזיד, דברי הכל יחזור למקומו ויברך. בגמרא מובאת ברייתא: "אמרו להם בית הלל לבית שמאי: לדבריכם, מי שאכל בראש הבירה (בניין גדול) ושכח וירד ולא בירך, יחזור לראש הבירה ויברך?! אמרו להם בית שמאי לבית הלל: לדבריכם, מי ששכח ארנקו בראש הבירה, לא יעלה ויטלנה?! לכבוד עצמו הוא עולה, לכבוד שמיים לא כל שכן" (ברכות נג, ב). **עַד אֵימָתַי הוּא מְבָרֵךְ** – מי שאכל ושכח ולא בירך ברכת המזון, עד אימתי יברך כשנזכר? **עַד כְּדֵי שֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו** – אם נזכר קודם שהתעכל המזון, מברך; ואם לא נזכר אלא לאחר שהתעכל המזון, שוב אינו מברך. בענין שיעור העיכול אמרו בגמרא: "כל זמן שאינו רעב" מחמת אותה אכילה, הרי זה סימן שעדיין לא התעכל המזון. אבל משעה שמתחיל להיות רעב, אף על פי שלא התעכל עדיין לגמרי, כיון שמתחיל להתעכל, הרי זה כמו שהתעכל לגמרי, ושוב אינו מברך עליו (**רבנו יונה**).

באור משנה ח

משנה זו באה להשמיענו מחלוקת בית שמאי ובית הלל, אם ברכת המזון טעונה כוס. ואמנם בגמרא (ברכות נב, א) מוכיחים מברייתא שלדעת בית שמאי ברכת המזון טעונה כוס, ואילו לפי משנתנו יוצא שבית שמאי סוברים שאינה טעונה כוס. על כך משיבים (שם), שמחלוקת של תנאים היא אליבא דבית שמאי; תנא אחד סובר שלדעת בית שמאי ברכת המזון טעונה כוס, ואילו התנא של משנתנו סובר שלדעת בית שמאי אין ברכת המזון טעונה כוס.

בָּא לָהֶם יַיִן לְאַחַר הַמָּזוֹן – אם הובא כוס יין לשולחן לאחר שגמרו את הסעודה, לפני ברכת המזון, **וְאֵין שָׁם אֶלָּא אוֹתוֹ הַכּוֹס** – שמלבד הכוס שהובא לשולחן אין שם יותר יין, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן** – אם רוצה מברך על היין ושותהו, **וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן** – מברך ברכת המזון בלא כוס, שאין ברכת המזון טעונה כוס. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן** – תחילה, **וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן** – שלדעת בית הלל ברכת המזון טעונה כוס, ולפיכך מברך תחילה ברכת המזון על הכוס, ולאחר ברכת המזון מברך על היין ושותהו. יש מפרשים, שגם בית שמאי סוברים שברכת המזון טעונה כוס, אלא שלדעת בית שמאי, כשמברכים על הכוס צריך לברך תחילה על היין "בורא פרי הגפן", ואחר כך ברכת המזון; ובית הלל סוברים, שמברכים על המזון ואחר כך מברכים על היין (**הגר"א לפי הירושלמי**). ופירוש הדברים, שאם בא יין בתוך המזון ובירך עליו ברכת היין, או שיש שם כוס אחר שישתה לאחר המזון ויברך עליו ברכת היין, אינו צריך לברך ברכת היין על הכוס של ברכת המזון. אבל אם לא שתה יין בסעודה ומברך ברכת המזון על הכוס, צריך לברך עליו גם ברכת היין; וסוברים בית שמאי, שמברך תחילה "בורא פרי הגפן", ואחר כך ברכת המזון על אותו כוס, ובית הלל סוברים שמברך תחילה ברכת המזון ואחר כך "בורא פרי הגפן" (**ר"ח אלבק**). **עוֹנִין אָמֵן אַחַר יִשְׂרָאֵל הַמְבָרֵךְ** – השומע ברכה מישראל, אף שלא שמע אלא סוף הברכה, הריהו עונה אמן. **וְאֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר הַכּוּתִי הַמְבָרֵךְ, עַד שֶׁיִּשְׁמַע כָּל הַבְּרָכָה** – מפיו. כבר ביארנו שהכותים הם השומרונים שהיו גרי אריות. ונאמר עליהם: "את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים", ואף שמצוות שהחזיקו בהן היו מדקדקים בהן, מכל מקום אין עונים אמן אחר כותי המברך, עד ששומעים מפיו את כל הברכה, שמא לא בירך לה' אלא להר גריזים שהיה מקודש בעיניהם.

באור משנה א.

משנתנו עוסקת בברכות הראייה.

הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל – לעם ישראל, כגון "הרואה מעברות הים (מקום שעברו ישראל בים סוף ביבשה), מעברות הירדן (שעברו בם ישראל בחרבה בימי יהושע), וכיוצא בהן" (**כמפורש בברייתא ברכות נד, א**), **אוֹמֵר "בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה"** – היינו שמברך בשם ומלכות: "ברוך אתה ה' א־להינו מלך העולם שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה". וכן בברכות המפורטות להלן. בגמרא למדים ברכת הניסים ממה שכתוב (**שמות יח, י**): "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה". **מָקוֹם שֶׁנֶּעֱקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדָה זָרָה** – הרואה בארץ ישראל מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה, **אוֹמֵר "בָּרוּךְ** אתה ה'

ב עַל הַזִּיקִין, וְעַל הַזִּוָּעוֹת, וְעַל הַבְּרָקִים, וְעַל הָרְעָמִים, וְעַל הָרוּחוֹת — אוֹמֵר "בָּרוּךְ שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם". עַל הֶהָרִים, וְעַל הַגְּבָעוֹת, וְעַל הַיַּמִּים, וְעַל הַנְּהָרוֹת, וְעַל הַמִּדְבָּרוֹת — אוֹמֵר "בָּרוּךְ עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָרוֹאֶה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל אוֹמֵר "בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל" — בִּזְמַן שֶׁרוֹאֶה אוֹתוֹ לִפְרָקִים. עַל הַגְּשָׁמִים, וְעַל הַבְּשׂוֹרוֹת הַטּוֹבוֹת — אוֹמֵר "בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב"; וְעַל שְׁמוּעוֹת רָעוֹת אוֹמֵר "בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת".

ג בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ, וְקָנָה כֵּלִים חֲדָשִׁים — אוֹמֵר "בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ". מְבָרֵךְ עַל הָרָעָה מֵעֵין הַטּוֹבָה, וְעַל הַטּוֹבָה

פירוש ברטנורא

ב זיקים. כוכב הנראה כמו שפותח הרקיע ויורה כחץ ממקום למקום. אי נמי כוכב שנראה כמו שיש לו זנב ארוך: **זועות.** שהארץ מזדעזעת ורועשת: **רעמים.** קול הנשמע ברקיע מעננים ששופכים מים מזה לזה, כמה דתימא (ירמיה נא) לקול תתו המון מים בשמים: **ועל הרוחות.** שבאים בסערה וזעף, ואינם מצויות אלא לפרקים: **ברוך שכחו מלא עולם.** ואי בעי מברך ברוך עושה מעשה בראשית שכל אלו מעשה בראשית הם דכתיב (תהלים קלה) ברקים למטר עשה, אבל על ההרים ועל הגבעות וכו' אומר עושה מעשה בראשית דוקא דלא מצי לברוכי עלייהו שכחו מלא עולם שאינן נראים ברוב העולם אלא כל אחד ואחד במקומו: **הים הגדול.** ים אוקינוס שמקיף העולם: **ברוך שעשה את הים הגדול.** שמתוך גדלו וחשיבותו קובע ברכה לעצמו: **לפרקים.** משלשים יום לשלשים יום: **על הגשמים וכו'.** מברך הטוב והמטיב, והוא דאית ליה ארעא בשותפות עם אחרינו דהכי משמע הטוב והמטיב הטוב לדידיה והמטיב לאחרינו, אבל כי לית ליה ארעא כלל אומר מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו וכו'. ואם יש לו קרקע לבדו מברך שהחיינו:

ג בנה בית חדש וקנה כלים חדשים. בין יש לו כיוצא בהן בין אין לו כיוצא בהן מברך שהחיינו: **על הרעה מעין הטובה.** מפרש בגמרא כגון שצפו מים על ארצו ושטפו תבואתו של שנה זו, אע"פ שרוו המים פני האדמה ונעשית שדהו משובחת לשנים הבאות השתא מיהא רעה היא ומברך דיין האמת:

משניות מבוארות – קהתי

א־להינו מלך העולם **שֶׁעָקַר עֲבוֹדָה זָרָה מֵאַרְצֵנוּ"** — ומוסיף **(לפי הברייתא, ברכות נז, ב)**: "כשם שנעקרה ממקום זה, כן תיעקר מכל מקומות ישראל והשב לב עובדיהם לעבדך". הרואה בחוץ לארץ מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה אומר: "ברוך שעקר עבודה זרה ממקום הזה", ומסיים גם כן כדלעיל: "כשם שנעקרה ממקום זה כן תיעקר מכל מקומות ישראל והשב לב עובדיהם לעבדך".

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה בברכות הראייה, וכן מוסיפה ללמד בברכות אחרות.

עַל הַזִּיקִין — הרואה כוכב שביט (כוכב בעל זנב מאיר, קומט), **וְעַל הַזִּוָּעוֹת** — רעידת האדמה, **וְעַל הַבְּרָקִים, וְעַל הָרְעָמִים, וְעַל הָרוּחוֹת** — על הרוחות שבאים בסערה וזעף, **אוֹמֵר "בָּרוּךְ שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם"** — בשם ומלכות. בגמרא מבואר, שאפשר לברך על כל אחת מתופעות הטבע הללו גם "ברוך עושה מעשה בראשית". ונוהגים לברך על הרעמים "שכוחו וגבורתו מלא עולם", ועל הברקים — "עושה מעשה בראשית". **עַל הֶהָרִים, וְעַל הַגְּבָעוֹת, וְעַל הַיַּמִּים, וְעַל הַנְּהָרוֹת, וְעַל הַמִּדְבָּרוֹת** — הרואה אחד ממראי הטבע הללו (אחד לשלושים יום — **רמב"ם**), **אוֹמֵר "בָּרוּךְ עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית"** — ודווקא ברכה זו, שאינו יכול לברך על הדברים הללו "שכוחו וגבורתו מלא עולם", לפי שאינם נראים ברוב העולם אלא כל אחד ואחד מהם הוא רק במקומו **(רש"י; ברטנורא)**. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָרוֹאֶה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל** — יש מפרשים שכוונת משנתנו לים התיכון שהוא הגבול המערבי של ארצנו, ומפני חשיבותה של ארץ ישראל נקרא "ים הגדול", ויש סוברים שאין כוונת רבי יהודה אלא לים האוקינוס, **אוֹמֵר "בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל"** — שמפני חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו **(רש"י)**, **בִּזְמַן שֶׁרוֹאֶה אוֹתוֹ לִפְרָקִים** — היינו פעם לשלושים יום **(גמרא)**. **עַל הַגְּשָׁמִים, וְעַל הַבְּשׂוֹרוֹת הַטּוֹבוֹת אוֹמֵר "בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב"** — ירדו גשמי ברכה, מברך "ברוך אתה ה' א־להינו מלך העולם הטוב והמטיב". בגמרא מבואר (לפי הברייתא), שאין אדם מברך "הטוב והמטיב" אלא כשיש לו שדה בשותפות עם אחרים, שכל טובה שהגיעה לו לאדם ויש אחר שותף עמו בטובה זו, מברך עליה "הטוב והמטיב"; אבל אם יש לו שדה לעצמו, ללא כל שותף, מברך "שהחיינו" על הגשמים. ויש סוברים שאפילו כשאין לו שותף בשדה מברך "הטוב והמטיב", שכל מי שיש לו קרקע הריהו שותף עמו בטובת הגשמים **(רא"ש)**. אבל אם אין לו שדה כלל, מברך "מודים אנחנו לך ה' א־להינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו, ואילו פינו מלא שירה כים" וכו' עד "הן הם יודו וישבחו ויברכו את שמך מלכנו" וחותם: "ברוך אתה ה' א־ל רוב ההודאות והתשבחות" **(רמב"ם)**. יש אומרים, שאין מברכים ברכת הגשמים אלא אם כן היו בצער מחמת עצירת הגשמים, ואחר כך ירדו גשמים. ברם, בארץ ישראל, שמצוי יובש גדול וכשמגיע זמן הגשמים והגשם יורד בזמנו כל אחד שמח בו, יש מצדדים לומר שמברכים ברכת הגשמים אף אם לא היתה עצירת גשמים קודם לכן **(משנה ברורה)**. וכן על בשורות טובות — שהן טובות לו ולאחרים, מברך "הטוב והמטיב". בירושלמי וכן במדרש רבה מובא שסמך התנא "בשורות טובות" ל"גשמים" על שם הכתוב **(משלי כה, כה)**: "מים קרים על נפש עיפה, שמועה טובה מארץ מרחק". **וְעַל שְׁמוּעוֹת רָעוֹת אוֹמֵר "בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת"** — יש מעירים, שהתנא נקט "בשורות טובות" ו"שמועות רעות", מפני שרעות אין מספרים לאדם עד שיישמעו לו, ולכן אומר "שמועות רעות", ואילו טובות מצוה לבשר לאדם, לכן אומר "בשורות טובות" **(הגר"א)**.

באור משנה ג

כבר הזכרנו במשנה הקודמת, שאם הגיעה טובה לאדם ויש אחר שותף עמו בטובה זו, הריהו מברך "הטוב והמטיב", ואם הטובה היא לו לבדו, שאין אחר שותף עמו בטובה זו, מברך "שהחיינו" (ברכות נט, ב; רמב"ם ברכות י, ז).

בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ — והוא הדין קנה בית חדש, **וְקָנָה כֵּלִים חֲדָשִׁים** — אף שיש לו כיוצא בהם, **אוֹמֵר "בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ"** — "ברוך אתה ה' א־להינו מלך העולם שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה". יש דעות שצריך לברך בשעת הקנייה, אף על פי שעדיין לא השתמש בהם, שאין הברכה אלא על ידי שמחת הלב שהוא שמח בקנייתם **(רא"ש; רשב"א)**. **מְבָרֵךְ עַל הָרָעָה מֵעֵין הַטּוֹבָה** — על דבר שעכשיו רעה היא לו מברך "דיין האמת" אף על פי שתצמח לו לאחר זמן טובה מדבר זה, כגון שבא לו שטף מים בשדהו, שכשיעבור השטף טובה תהא לו, שהשקה והרווה שדהו, מכל מקום עכשיו רעה היא לו שמפסיד התבואה של שנה זו; **וְעַל הַטּוֹבָה מֵעֵין הָרָעָה** — על דבר שעכשיו טובה היא לו מברך "הטוב והמטיב" אף על פי שתבוא לו אחר כך רעה ממנו, כגון שמצא מציאה, שכשיישמע הדבר למלכות יקחו אותה ממנו ואף יענישוהו קשות על שלא מסרה בעצמו, מכל מקום עכשיו טובה היא לו, ואין מברכים על העתיד להיות אלא על מה שאירע עתה, כי העתידות אפשר שיהיו ואפשר שלא יהיו **(רמב"ם)**.

מֵעֵין הָרָעָה. הַצּוֹעֵק לְשֶׁעָבָר, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא. כֵּיצַד? הָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת, וְאָמַר "יְהִי רָצוֹן שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר" – הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא. הָיָה בָא בַּדֶּרֶךְ, וְשָׁמַע קוֹל צְוָחָה בָּעִיר, וְאָמַר "יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא יִהְיוּ אֵלּוּ בְּנֵי בֵיתִי" – הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא.

ד הַנִּכְנָס לַכְּרַךְ מִתְפַּלֵּל שְׁתַּיִם, אַחַת בִּכְנִיסָתוֹ וְאַחַת בִּיצִיאָתוֹ. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: אַרְבַּע, שְׁתַּיִם בִּכְנִיסָתוֹ וּשְׁתַּיִם בִּיצִיאָתוֹ. וְנוֹתֵן הוֹדָאָה לְשֶׁעָבָר, וְצוֹעֵק לֶעָתִיד לָבֹא.

ה חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה, כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, ה): "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ". "בְּכָל־לְבָבְךָ" – בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר רָע; "וּבְכָל־נַפְשְׁךָ" – אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ; "וּבְכָל־מְאֹדֶךָ" – בְּכָל מָמוֹנְךָ. דָּבָר אַחֵר: "בְּכָל־מְאֹדֶךָ" – בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד

פירוש ברטנורא

ועל הטובה מעין הרעה. כגון דאשכח מציאה, אע"ג דרעה היא דאי שמע בה מלכא חובטו במכות ויסורין ושקיל לה מיניה השתא מיהא טובה היא ומברך הטוב והמטיב: **הצועק לשעבר.** המתפלל על מה שכבר היה הרי זו תפלת שוא, דמאי דהוה הוה:

ד **שתים בכניסתו ושתים ביציאתו.** בכניסתו אומר שתכניסני לכרך זה לשלום, נכנס אומר מודה אני לפניך שהכנסתני לכרך זה לשלום הרי (זה) שתים בכניסתו. בקש לצאת אומר שתוציאני מכרך זה לשלום, לאחר שיצא אומר מודה אני לפניך שהוצאתני מכרך זה לשלום וכל כך למה מפני שצריך שיתן אדם הודאה לבוראו על מה שעבר עליו מן הטוב ויתפלל על העתיד שתבא לו טובה:

ה **חייב אדם לברך על הרעה.** כשמברך דיין האמת על הרעה, חייב לברך בשמחה ובלב טוב כשם שמברך בשמחה הטוב והמטיב על הטובה: **דבר אחר בכל מאדך.** בכל מדות המדודות לך בין מדה טובה בין מדת פורענות: **לא יקל אדם ראשו.** לא ינהג קלות ראש: **כנגד שער המזרח.** חוץ להר הבית

משניות מבוארות – קהתי

הַצּוֹעֵק לְשֶׁעָבָר – המתפלל על דבר שעבר זמנו, שכבר נעשה ואין להשיב, **הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא** – וכותב הגר"א: אף על דבר שיכול להיות אלא שלא על פי דרך הטבע כי אם בדרך נס, הרי זו תפילת שוא (**עיין גמרא ברכות ס, א**). **כֵּיצַד? הָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת, וְאָמַר "יְהִי רָצוֹן שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר", הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא** – שצורת העובר מושלמת היא מבחינת המין. **הָיָה בָא בַּדֶּרֶךְ** – היה אדם הולך בדרך, **וְשָׁמַע קוֹל צְוָחָה בָּעִיר** – צעקה של בני אדם על צרה שבאה עליהם, **וְאָמַר "יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא יִהְיוּ אֵלּוּ בְּנֵי בֵיתִי"** – שהצועקים הללו לא יהיו בני ביתי, **הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא** – שהרי כבר אירע הדבר.

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שהצועק לשעבר הרי זו תפילת שוא, באה משנתנו ללמד, שלעולם יצעק אדם ויבקש רחמים על העתיד לבוא ויתן הודאה על מה שעבר.

הַנִּכְנָס לַכְּרַךְ – עיר גדולה מוקפת חומה, שעלילות ופגעים רעים מצויים שם, **מִתְפַּלֵּל שְׁתַּיִם** – שתי תפילות: **אַחַת בִּכְנִיסָתוֹ** – תפילה אחת בשעת כניסתו לכרך: "יהי רצון מלפניך ה' א־להי שתכניסני לכרך זה לשלום"; **וְאַחַת בִּיצִיאָתוֹ** – ותפילה אחת בשעה שיוצא מהכרך: "מודה אני לפניך ה' א־להי שהוצאתני מכרך זה לשלום" (**רמב"ם**). **בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: אַרְבַּע** – תפילות הוא מתפלל, **שְׁתַּיִם בִּכְנִיסָתוֹ** – לפני כניסתו לכרך אומר: "יהי רצון... שתכניסני לכרך זה לשלום"; ולאחר שנכנס אומר: "מודה אני... שהכנסתני לכרך זה לשלום", **וּשְׁתַּיִם בִּיצִיאָתוֹ** – בשעה שמתכונן לצאת אומר: "יהי רצון... שתוציאני מכרך זה לשלום"; ולאחר שיצא אומר: "מודה אני לפניך ה' א־להי שהוצאתני מכרך זה לשלום, וכשם שהוצאתני לשלום כך תוליכני לשלום ותסמכני לשלום ותצעידני לשלום ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך" (**ברייתא, ברכות ס, א**); **וְנוֹתֵן הוֹדָאָה לְשֶׁעָבָר, וְצוֹעֵק לֶעָתִיד לָבֹא** – פיסקה זו באה לפרש את טיבן של התפילות הנזכרות למעלה, שצריך אדם לתת הודאה לבוראו על מה שעבר עליו, ולצעוק ולהתפלל על העתיד לבוא שיהא לשלום ולברכה. יש מעירים, שהתנא נוקט תחילה "ונותן הודאה לשעבר" ואחר כך "וצועק לעתיד לבוא", לפי שמדברי בן עזאי הם, והוא מציין בזה את שתי התפילות שמוסיף על דברי תנא קמא, שלדעת תנא קמא בכניסתו לכרך מתפלל אחת, שצועק לעתיד, ובא בן עזאי ומוסיף, שכשנכנס מודה על שעבר; וכן ביציאתו מתפלל – לדעת תנא קמא – תפילה אחת, שמודה בה על שעבר, כפי שבארנו (לפי הרמב"ם), ובא בן עזאי ומוסיף, שגם לפני יציאתו מהכרך מתפלל וצועק לעתיד (**תוספות חדשים; חידושי מהרי"ח**).

באור משנה ה

משנה זו המסיימת את מסכתנו כוללת עניינים אחדים: א) קבלת דין שמים באהבה (צידוק הדין), שכל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה (עיין ברכות ס, ב). ב) מצוות היראה מן המקדש, שנאמר (ויקרא יט, ל): "ומקדשי תיראו". וכותב בעל "תוספות יום טוב": "נראה לי שהואיל והזכיר אהבת השם יתברך, עד היכן תגיע (כמפורש ברישא של משנתנו), בא (התנא) להזכיר כמו כן עד היכן תגיע יראתו, שזה ששנינו כאן "לא יקל אדם את ראשו" וכו' היינו ליראה את השם יתברך השוכן בבית הזה, כמו שדרשו (יבמות ו, ב): "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" – מה שמירה האמורה בשבת לא משבת אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על השבת, אף מורא האמור במקדש, לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שהזהיר על המקדש" (ממי שצווה על יראתו – רמב"ם). ג) תקנות שתיקנו חכמים בברכות שבמקדש ובשאילת שלום, כמבואר במשנה.

חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה – בלב שלם ובנפש חפצה ברכת "דיין האמת", **כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה** – בשמחה ברכת "הטוב והמטיב", **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ". "בְּכָל־לְבָבְךָ"** – בא הכתוב ללמד: **בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר רָע** – כלומר שאף בשעה שאתה עוסק בדברים הבאים מצד היצר הרע שבלבך, כגון באכילה ובשתיה ובתענוגים גופניים אחרים, תהא כוונתך לשם שמים, לקיים ולחזק את גופך לעבודת ה' ולקיום מצוותיו; **"וּבְכָל־נַפְשְׁךָ"** – היינו: **אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשֶׁךָ** – כמסופר על רבי עקיבא, שבשעה שהוציאוהו להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבנו, עד כאן?! אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה "בכל נפשך" אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי: מתי יבוא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו?! היה מאריך ב"אחד" עד שיצאה נשמתו ב"אחד"...; **"וּבְכָל־מְאֹדֶךָ"** – היינו: **בְּכָל מָמוֹנְךָ** – שתמסור כל ממונך למען קידוש שם שמים. בברייתא שנו (**ברכות סא, ב**): "אם נאמר "בכל נפשך", למה נאמר "בכל מאדך"? ואם נאמר "בכל מאדך", למה נאמר "בכל נפשך"? אלא, אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו – לכך נאמר: "בכל נפשך", ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו (**עיין חולין צא א**) – לכך נאמר "בכל מאדך". **דָּבָר אַחֵר: "בְּכָל־מְאֹדֶךָ"** – דרש אחר דרשו מהכתוב "בכל מאדך": **בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לָךְ** – בין שהוא מודד לך (נוהג עמך) במידת הטוב ובין שהוא מודד לך במידת הפורענות, **הֱוֵי מוֹדֶה לוֹ בִּמְאֹד מְאֹד** – והרי מכאן, שחייב אדם לברך על

לְךָ, הֲוֵי מוֹדֶה לוֹ בִּמְאֹד מְאֹד. לֹא יָקֵל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח, שֶׁהוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים. לֹא יִכָּנֵס לְהַר הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ, וּבְמִנְעָלוֹ, וּבְפַנְדָּתוֹ, וּבְאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו, וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ קַפַּנְדַּרְיָא, וּרְקִיקָה מִקַּל וָחֹמֶר. כָּל חוֹתְמֵי בְרָכוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, הָיוּ אוֹמְרִים "מִן הָעוֹלָם". מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַמִּינִין, וְאָמְרוּ: אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים: "מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם". וְהִתְקִינוּ, שֶׁיְּהֵא אָדָם שׁוֹאֵל אֶת שְׁלוֹם חֲבֵרוֹ בַּשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר (רות ב, ד): "וְהִנֵּה־בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם, וַיֹּאמֶר לַקֹּצְרִים, ה' עִמָּכֶם, וַיֹּאמְרוּ לוֹ, יְבָרֶכְךָ ה'". וְאוֹמֵר (שופטים ו, יב): "ה' עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל". וְאוֹמֵר (משלי כג, כב): "אַל־תָּבוּז כִּי־זָקְנָה אִמֶּךָ". וְאוֹמֵר (תהלים קיט, קכו): "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: הֵפֵרוּ תוֹרָתְךָ, עֵת לַעֲשׂוֹת לַה'.

פירוש ברטנורא

אשר בחומה הנמוכה אשר לרגלי הבית למזרח, לפי שהוא מכוון, שכל השערים מכוונים זה כנגד זה, שער מזרח שער עזרת נשים ושער עזרת ישראל ופתח האולם וההיכל ובית קדש הקדשים בימי בית ראשון: **באפונדתו.** אזור חלול שנותנים בו מעות. פירוש אחר בגד שלובש על בשרו לקבל הזיעה שלא לטנף שאר בגדים, וגנאי לאדם לצאת באותו בגד לבדו: **קפנדריא.** ליכנס בפתח זה ולצאת בפתח שבנגדו כדי לקצר הלוכו דרך שם. ולשון קפנדריא אדמקיפנא דרי אעול בהא, כלומר בעוד שאני צריך להקיף שורות של בתים אקצר מהלכי ואכנס דרך כאן: **ורקיקה.** אסורה בהר הבית: **מקל וחומר.** ממנעל, ומה מנעל שאינו דרך בזיון אסור, רקיקה שהיא דרך בזיון לא כל שכן: **כל חותמי ברכות שבמקדש.** המברך אומר בסוף כל ברכה ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם חונן הדעת וכן בכולם, והעונין אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. שאין עונין אמן אחר כל ברכה שבמקדש, דכתיב בעזרא (נחמיה ט) קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם עד העולם, ואומר אח"כ ויברכו שם כבודך, כלומר שעונים ברוך שם כבוד מלכותו לע"ו. ואשמעינן הכא דבמקדש ראשון לא היו אומרים אלא ברוך אלהי ישראל מן העולם ולא יותר ולא היו אומרים ועד העולם: **משקלקלו המינים.** שאין מאמינים בתחיית המתים ואמרו אין עולם אלא זה, התקינו עזרא ובית דינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם לומר ששני עולמות יש, העולם הזה והעולם הבא, להוציא מלב המינים שכופרים בתחיית המתים: **שיהא אדם שואל בשלום חבירו בשם.** בשמו של הקדוש ברוך הוא, ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו, ולמדו מבועז שאמר לקוצרים ה' עמכם, וכי תימא בעז מדעתיה דנפשיה קעבד ולא גמרינן מיניה, תא שמע מן המלאך שאמר לגדעון ה' עמך גבור החיל, וכי תימא לא שאל המלאך בשלום גדעון, ולא ברכו, אלא בשליחותו של מקום הודיעו שהשכינה עמו, ולא גמרינן מיניה, תא שמע ואומר אל תבוז כי זקנה אמך, אל תבוז את בעז לומר שמדעתו עשה אלא למוד מזקני אומתך כי יש לו על מי להסמך שנאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך: **רבי נתן אומר הפרו תורתך.** פעמים שמבטלים דברי תורה כדי לעשות לה', אף זה המתכוין לשאול בשלום חברו, וזהו רצונו של מקום שנאמר (תהלים לד) בקש שלום ורדפהו, מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור:

משניות מבוארות – קהתי

הרעה כשם שמברך על הטובה, כמו שבארנו. הרמב"ם (בפירושו למשנתנו) נותן טעם לדבר: "לפי שהרבה דברים נחשבים לרע בתחילתם, וסופם מביאים טובה גדולה... ולכן אין ראוי לנבון להצטער בבוא צרה גדולה... לפי שאינו יודע התכלית". ויש מבארים, שהרעות שמביא הקב"ה על האדם לטובתו הן, כי הכל כפרת עוונותיו (**הערוך; רבנו יונה**). בגמרא אמרו: "לעולם יהא אדם רגיל לומר: "כל דעבד רחמנא לטב עבד" – "כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה". **לֹא יָקֵל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח** – כבר הזכרנו בהקדמה למשנתנו, שמצוה מן התורה היא לירא מן המקדש, שנאמר (**ויקרא יט, ל**): "ומקדשי תיראו", ואמרו חכמים: "לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שהזהיר על המקדש"; מכאן באה המשנה ללמדנו ש"לא יקל אדם את ראשו"..., כלומר שלא ינהג קלות ראש נוכח שער המזרח שבהר הבית, **שֶׁהוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים** – ששער המזרח מכוון כנגד שער עזרת נשים ושער עזרת ישראל ופתח האולם וההיכל של בית המקדש. וכותב הרמב"ם (**הל' בית הבחירה ז, ז**): "אף על פי שהמקדש היום חרב בעוונותינו, חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו... שנאמר (**שם**): "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו" – מה שמירת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם, שאף על פי שחרב, בקדושתו עומד". **לֹא יִכָּנֵס** – אדם, **לְהַר הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ** – במקל שבידו, **וּבְמִנְעָלוֹ** – בנעלים שברגליו, **וּבְפַנְדָּתוֹ** – באפונדה האזורה במתניו, והיא חגורה רחבה ובה כיס לכסף, **וּבְאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו** – שאין להיכנס להר הבית אלא ברגליים נקיות, **וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ קַפַּנְדַּרְיָא** – ולא יעשה הר הבית דרך קצרה, כלומר שלא יעבור דרך הר הבית כדי לקצר את דרכו; **וּרְקִיקָה** – שאסור לירוק בהר הבית, **מִקַּל וָחֹמֶר** – בברייתא בגמרא מבואר: "קל וחומר ממנעל: ומה מנעל שאין בו דרך בזיון (שנעשה לשמירת הרגלים – **רמב"ם**), אסור להיכנס בו בהר הבית, רקיקה שהיא דרך בזיון לא כל שכן שאסורה בהר הבית" (**ברכות סב, ב**). **כָּל חוֹתְמֵי בְרָכוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, הָיוּ אוֹמְרִים "מִן הָעוֹלָם"** – כלומר, נוהגים היו תחילה במקדש, שבנוסח החתימה של כל ברכה היו אומרים "מן העולם", כגון "ברוך אתה ה' א-להי ישראל מן העולם מגן אברהם". ולא היו עונים "אמן" במקדש אלא "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (**גמרא ברכות סג, א**). **מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַמִּינִין, וְאָמְרוּ: אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד** – העולם הזה בלבד, **הִתְקִינוּ** – חכמים, **שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים** – במקדש, בנוסח החתימה של כל ברכה, **"מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם"** – לומר שיש שני עולמות, העולם הזה והעולם הבא. וכן לשון המקרא (**תהלים מא, יד; קו, מח**): "ברוך ה' א-להי ישראל מהעולם ועד העולם", וכן (**נחמיה ט, ה**): "קומו ברכו את ה' א-להיכם מן העולם עד העולם". **וְהִתְקִינוּ** – עוד, **שֶׁיְּהֵא אָדָם שׁוֹאֵל אֶת שְׁלוֹם חֲבֵרוֹ בַּשֵּׁם** – בשם ה', ואין בזה חשש של זלזול בכבוד שמים בשביל כבוד הבריות או של הזכרת שם שמים לבטלה, שכן למדו מבועז: **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנֵּה־בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם, וַיֹּאמֶר לַקֹּצְרִים, ה' עִמָּכֶם, וַיֹּאמְרוּ לוֹ, יְבָרֶכְךָ ה'"** – ומכאן שראוי לברך בשם. **וְאוֹמֵר: "ה' עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל"** – המלאך שנראה לגדעון אף הוא בירך את גדעון בשם ה' ואמר לו: "ה' עמך". **וְאוֹמֵר** – הכתוב (**במשלי כג, כב**): **"אַל־תָּבוּז כִּי־זָקְנָה אִמֶּךָ"** – כלומר אל תאמר שאין ללמוד מבועז, שכן כתוב: "אל תבוז כי זקנה אמך", כלומר אל תבוז לזקני האומה, למנהגיהם ולתקנותיהם. **וְאוֹמֵר** – הכתוב (**בתהילים קיט, קכו**): **"עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ"** – פעמים שמפירים דברי תורה כדי לעשות לה', כמו שעשה אליהו בהר הכרמל, שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות, כדי לקדש שם שמים, אף כאן משום "עת לעשות לה'", שיהא שם שמים שגור בפיהם של אנשים, לא חששו חכמים לזלזול בכבוד שמים או להזכרת שם שמים לבטלה, ותיקנו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם ה'. **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: הֵפֵרוּ תוֹרָתְךָ, עֵת לַעֲשׂוֹת לַה'** – לפי רש"י לא בא כאן רבי נתן לחלוק על תנא קמא, אלא לפרש את הכתוב כמו שביארנוהו קודם, כלומר שלשם הבנת הכתוב יש לסרסו ולדרשו: "הפרו תורתך" משום "עת לעשות לה'". ויש מפרשים שכוונת רבי נתן היא, שאם רואים בני אדם מפירים את התורה, אז "עת לעשות לה'", כלומר שעל חכמים לתקן אז תקנות ולעשות למען קיומה וחיזוקה של תורה בתוך ציבור שומרי התורה והמאמינים בה.

מסכת פאה

פרק ראשון

א אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר: הַפֵּאָה, וְהַבִּכּוּרִים, וְהָרָאָיוֹן, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא: כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ; וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם.

פירוש ברטנורא

מסכת פאה

א א אלו דברים שאין להם שיעור. מדאורייתא, אבל מדרבנן יש להם שיעור, דהא תנן בסיפא אין פוחתין לפאה מששים: **הפאה.** שאדם חייב להניח בסוף שדהו לעניים, כדכתיב (ויקרא כג) לא תכלה פאת שדך בקצרך: **והבכורים.** דכתיב (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך, ולא נתנה תורה בהם שיעור: **והראיון.** שחייב אדם להראות בעזרה בשלש רגלים, דכתיב (שם) שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך, וזאת הראיה אין לה שיעור דכל אימת דבעי עייל ומתחזי ונפיק. פירוש אחר עולת ראיה ושלמי חגיגה שחייב להביא כדכתיב (שם) ולא יראו פני ריקם, אין לה שיעור מדאורייתא דכתיב (דברים טז) איש כמתנת ידו, אלא שחכמים נתנו בה שיעור, העולה מעה כסף וחגיגה שתי כסף: **וגמילות חסדים.** דבגופו, כגון ביקור חולים ולקבור מתים וכיוצא בהן, אבל גמילות חסדים דבממונו, כגון פדיון שבוים ולהלביש ערומים ולהאכיל את הרעבים וכיוצא בהן יש להן שיעור, שיתן בכל פעם שתבא מצוה כזו לידו חמישית מן הריוח שבנכסיו, ותו לא מחייב, דהכי אמרינן המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. הלכך מבעי ליה לאינש לאפרושי חמישית הריוח בכל עת כדי שיהא מצוי כל זמן שיבא גמילות חסד לידו שיקיימנו, ובהכי נפיק ידי חובתו: **ותלמוד תורה.** אין לה שיעור דכתיב (יהושע א) והגית בו יומם ולילה: **ות"ת כנגד כולם.** שקול כנגד כולם:

משניות מבוארות – קהתי

מסכת פאה

באור משנה א

משנה זו, הפותחת את מסכתנו, באה בעיקר ללמד, שאין לפאה שיעור קצוב מן התורה; ואגב ענין פאה מונה המשנה עוד דברים שאין להם שיעור.

אֵלּוּ דְּבָרִים – המפורטים להלן במשנתנו, **שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר** – מן התורה, כלומר שהתורה לא קבעה להם שיעור, ויוצא אדם ידי חובתו בהם מן התורה בכל שהוא; ברם, כל המרבה בהם הרי זה משובח, שמצוותו יתירה, ויש לו תוספת שכר **(רמב"ם; "שנות אליהו")**: **הַפֵּאָה** – של השדה, שציוותה התורה להניח בשעת הקצירה לעניים **(ויקרא יט, ט; כג, כב)**, כמו שהבאנו בהקדמה למסכתנו, ולא נתנה בה שיעור. ברם, חכמים קבעו לה שיעור, כמבואר להלן במשנה ב; **וְהַבִּכּוּרִים** – ביכורי פרי האדמה, שציוותה התורה להביאם למקדש וליתנם לכהנים **(שמות כג, יט; דברים כו, א-יא)**, ולא קבעה להם שיעור; **וְהָרָאָיוֹן** – שנאמר **(דברים טז, טז)**: "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' א-להיך במקום אשר יבחר... ולא יראה את פני ה' ריקם", ומכאן שמצוה על כל זכר לעלות בשלושת הרגלים לירושלים, להיראות במקדש ולהביא קרבן עולה הנקרא "עולת ראייה", וכן קרבן שלמים הנקרא "שלמי חגיגה". ואין שיעור למצוה זו מן התורה, כלומר שלא אמרה תורה כמה זמן וכמה פעמים ייראה העולה לרגל במקדש, ויכול אדם לצאת ידי חובתו בראיון של רגע, ואם הוא מרבה להיראות, הריהו משובח; וכן אין שיעור לדמי עולות הראייה ושלמי החגיגה שחייב העולה לרגל להביא, שנאמר **(שם שם, יז)**: "איש כמתנת ידו". ברם, חכמים קבעו להם שיעור **(עיין חגיגה א, ב; ה)**. **וּגְמִילוּת חֲסָדִים** – שני סוגי גמילות חסדים הם: א) גמילות חסדים בממון, כגון להלוות לנצרכים, להאכיל רעבים, להלביש ערומים, לפדות שבויים וכיוצא בזה; ב) גמילות חסדים בגוף, כגון לבקר חולים, לקבור מתים, לנחם אבלים, לשמח חתן וכלה וכדומה. ונחלקו המפרשים בפירוש משנתנו. יש מפרשים שכל גמילות חסדים, בין בממון ובין בגוף, אין לה שיעור **("שנות אליהו")**. ברם, בענין גמילות חסדים שבממון אמרו **(כתובות נ, א)**: "באושא התקינו: המבזבז אל יבזבז יותר מחומש" (בירושלמי מפורש, שפעם ראשונה יכול לבזבז חומש מהונו, ומכאן ואילך יתן בכל שנה חומש הריווח). ברם, רוב מפרשי המשנה מבארים (לפי הירושלמי), שמשנתנו אינה עוסקת אלא בגמילות חסדים שבגוף, אבל גמילות חסדים שבממון יש לה שיעור, שהלכה למשה מסיני היא, שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש. ומה שאמרו: "באושא התקינו", היינו ששכחו את ההלכה וחזרו והתקינו כהלכה ראשונה **("שנות אליהו")**; **וְתַלְמוּד תּוֹרָה** – אין לו שיעור, שנאמר **(יהושע א, ח)**: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה"; ואמרו **(מנחות צט, א)**: אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצוות "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך", ויש אומרים: אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית קיים "לא ימוש". ברם, כל המרבה בלימוד תורה, הרי זה משובח ונותנים לו שכר הרבה.

אֵלּוּ דְּבָרִים – המפורטים להלן, **שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה** – ויש גורסים: מפירותיהן; מכל מקום פירוש הדברים, שאדם נהנה מפרי מעשיו אלו בעולם הזה, כמו שכתוב **(ישעיה ג, י)**: "אמרו צדיק כי טוב, כי פרי מעלליהם יאכלו", **וְהַקֶּרֶן** – ושכר המצוה, **קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא** – כמו שאמרו: "כל הכבוד שראה משה בעולם הזה אינו אלא מן הפירות, אבל הקרן קיימת לו לעולם הבא" **(שמות רבה מז, ד)**: **כִּבּוּד אָב וָאֵם** – שנאמר **(דברים ה, טז)**: "כבד את אביך ואת אמך... למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך", ופירש רש"י: "למען יאריכון ימיך" – לעולם הבא, "ולמען ייטב לך" – בחייך **(קידושין מ, א)**; **וּגְמִילוּת חֲסָדִים** – שנאמר **(משלי כא, כא)**: "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד", ופירש רש"י: "חיים" – לעולם הבא, "צדקה וכבוד" – בעולם הזה **(בגמרא שם)**; **וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ** – שנאמר **(תהלים לד, טו)**: "בקש שלום ורדפהו", וכשם שרודף צדקה... ימצא חיים... וכבוד", כך גם הרודף שלום ימצא חיים וכבוד **(שם)**; **וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם** – לימוד תורה שקול כנגד כל המצוות, ומבאר הרמב"ם, שעל ידי תלמוד תורה זוכה אדם בכולן, כמו שאמרו **(קידושין מ, ב)**: "לימוד גדול, שהלימוד מביא לידי מעשה". ועוד כותב הרמב"ם: "...כשיעשה אדם המצוות התלויות בתועלת בני אדם זה עם זה (כאותן המצוות שנימנו במשנתנו), תיחשב לו לצדקה לעולם הבא (כמו בקיום מצוות שבין אדם למקום), לפי שעשה המצוות, וימצא טובה בעולם הזה, בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם, כי כשינהג מנהג הזה, ינהגו אחרים כמנהגו, ויקבל כמו כן שכר מהעניין ההוא (וזהו "שאוכל פירותיהם בעולם הזה"). וכל המצוות שבין אדם לחבירו נכללות בגמילות חסדים". – בברייתא הוסיפו עוד דברים, כפי הנוסח המצוי בסידורי התפילה.

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת שהפאה אין לה שיעור מן התורה, באה משנתנו ללמד שחכמים קבעו לה שיעור הקטן ביותר (מינימלי).

ב אֵין פּוֹחֲתִין לְפֵאָה מִשִּׁשִּׁים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: אֵין לַפֵּאָה שִׁעוּר. הַכֹּל לְפִי גֹּדֶל הַשָּׂדֶה, וּלְפִי רֹב הָעֲנִיִּים, וּלְפִי רֹב הָעֲנָוָה.

ג נוֹתְנִין פֵּאָה מִתְּחִלַּת הַשָּׂדֶה, וּמֵאֶמְצָעָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: וּבְלְבַד שֶׁיִּתֵּן בַּסּוֹף כַּשִּׁעוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם שִׁיֵּר קֶלַח אֶחָד — סוֹמֵךְ לוֹ מִשּׁוּם פֵּאָה; וְאִם לָאו — אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא מִשּׁוּם הֶפְקֵר.

פירוש ברטנורא

ב אין פוחתין לפאה משששים. מדרבנן: **אע"פ שאמרו אין לפאה שיעור.** מדאורייתא כדאמרן: **הכל לפי גודל השדה.** אם שדהו גדולה ועניים מועטים נותן ומוסיף על ששים לפי גודל שדהו, ואם שדהו קטנה ועניים מרובים מוסיף על ששים לפי רוב העניים: **ולפי הענוה.** אית דגרסי ענוה בו"ו, כלומר לפי רוב ענותו ירבה לעניים, לשון וענותך תרבני (תהלים יח). ורמב"ם פירש לשון עניה כלומר מה שתענה הארץ. ואית דגרסי ענבה בבי"ת, ופירשו גודל הגרגרים וקטנן, שאם היו השבלים של שדה במקום אחד מלאות וטובות ובמקום אחר צנומות דקות לא יניח הפאה כולה מן הרעות אלא ישער ששים לרע וליפה:
ג מתחלת השדה ומאמצעה. ואין צריך להניח פאה בסוף שדה, דכתיב (ויקרא יט) לא תכלה פאת שדך לקצור, אמרה תורה תן פאה ואף על פי שיש לך עדיין קמה לקצור: **ובלבד שיתן בסוף כשיעור.** אע"ג דרבי קרא בתחלה ובאמצע שיש תורת פאה למה שנתן, מכל מקום לא מפטר אלא אם כן נותן בסוף השדה תשלום שיעור אחד משששים עם מה שנתן באמצע ובתחלה כן מוכח בירושלמי. ורמב"ם פירש ובלבד שיתן בסוף כשיעור פאה הצריכה לכל השדה, שצריך שיניח בסוף השדה אחד משששים חוץ ממה שהניח בתחלה ובאמצע: **אם שייר קלח אחד.** בסוף השדה והניח אותו לפאה סומך עליו, וכל מה שהניח באמצע ובתחילה תורת פאה עליה: **ואם לאו.** שלא הניח אפילו קלח אחד בסוף השדה לפאה, הרי מה שהניח באמצע ובתחילה אינה חשובה פאה אלא דין הפקר יש לה. ופליג אדרבי שמעון דאמר דמכל מקום היא חשובה פאה אלא דלא מפטר בעל השדה בהכי. והלכה כרבי שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

אֵין פּוֹחֲתִין לְפֵאָה מִשִּׁשִּׁים – מניחים פאה לעניים לא פחות מאחד משששים בשדה, **וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ** – במשנה הקודמת: **אֵין לַפֵּאָה שִׁעוּר** – מן התורה, כמו שביארנו שם, מכל מקום חכמים קבעו לה שיעור שלא יפחות מאחד משששים. – יש גורסים "אף על פי" (בלי וא"ו), ולפי מה שבארנו שפיסקה זו נמשכת למעלה, נראית הגירסה הזאת נכונה. אמנם יש שצריכים להוסיף על שיעור זה שקבעו חכמים, שכן **הַכֹּל לְפִי גֹּדֶל הַשָּׂדֶה, וּלְפִי רֹב הָעֲנִיִּים** – אם שדהו גדולה והעניים מעטים נותן לפי שדהו, היינו בשיעור שקבעו חכמים: אחד משששים. ואם שדהו קטנה והעניים מרובים, הריהו צריך להוסיף על שיעור זה של אחד משששים, כדי שתהא בפאה תועלת לעניים. **וּלְפִי רֹב הָעֲנָוָה** – כלומר לפי רוב הברכה של היבול, מלשון "והארץ תענה את הדגן" **(הושע ב, כד)**, או שמבארים "ענוה" כמו "ענבה" (בבי"ת), היינו הגרגרים המלאים; וכוונת הדברים, שאם נתברכה שדהו, אף שהעניים מעטים, יוסיף על שיעור הפאה ויתן לעניים ביד רחבה, כברכת ה' אשר נתן לו. ויש מבארים "לפי רוב הענבה" – שאם היו השיבולים מלאות במקום אחד וצנומות דקות במקום אחר, לא יתן פאה מן הרעות על כל השדה, אלא יתן מכל הסוגים. יש מפרשים "ענוה" מלשון "וענוותך תרבני" **(תהלים יח, לו)**, כלומר שמה שצריך להוסיף על השיעור שקבעו חכמים, הרי זה תלוי בענוותו, היינו במידת חסדו וטובו של בעל השדה, שלפי רוב ענוותו יוסיף וירבה לעניים **(ר"ש)**.

באור משנה ג

עיקר מצוות פאה להניחה לעניים בסוף השדה, שנאמר (ויקרא יט, ט): "לא תכלה פאת שדך לקצור". ומובא בתוספתא (פאה) ובגמרא (שבת כג, א): "אמר רבי שמעון – בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף השדה: א) מפני גזל עניים – שלא יראה בעל השדה פנויה (שהשדה פנויה ואין עניים בה), ויאמר לקרובו עני: הרי זו פאה (מהר וטול אותה עד שלא יבואו עניים אחרים – רש"י). ב) מפני ביטול עניים – שלא יהיו עניים יושבים ומשמרים: "עכשיו מניח בעל הבית פאה" (אבל מתוך שנותנה בסוף, הולך העני ועושה מלאכתו ובא ונוטל את הפאה באחרונה – "תוספתא"). ג) מפני חשד – שלא יהיו עוברים ושבים אומרים "תבוא מארה לאדם שלא הניח פאה בשדהו" (שהעוברים רואים בגמר קצירו שהוא מכלה הכל ואינם יודעים שכבר נתן פאה – רש"י). ד) מפני הרמאים – שלא יהיו אומרים: כבר הנחנו פאה. וכן פוסק הרמב"ם: "אין מניחים את הפאה אלא בסוף השדה, כדי שיהיו עניים יודעים מקום שיבואו לו; וכדי שתהיה ניכרת לעוברים ושבים ולא ייחשד; ומפני הרמאים, שלא יתכוון לקצור הכל ואומר לאלו שרואים אותו קוצר סוף השדה: בתחילת השדה הנחתי; ועוד, שלא ישמור שעה שאין אדם ויניחנה ויתננה לעני הקרוב לו" (הל' מתנות עניים ב, יב) – ברם, משנתנו דנה אם מותר גם להניח פאה בתחילת השדה או באמצעה.

נוֹתְנִין פֵּאָה מִתְּחִלַּת הַשָּׂדֶה – במקום שמתחילים בו לקצור, **וּמֵאֶמְצָעָה** – או מאמצע השדה; כלומר שלדעת תנא קמא אף על פי שכתוב "לא תכלה פאת שדך", אין זה מחייב להניח דווקא בסוף השדה, היינו במקום שגומרים בו לקצור, אלא מותר להניח פאה גם בתחילת השדה או באמצעה. בירושלמי למדים זה ממה שנאמר בסוף אותו פסוק "לקצור" ("לא תכלה פאת שדך לקצור"), שדרשוהו: "תן פאה אף על פי שיש לך עדיין קמה לקצור". יש מפרשים, שכוונת דברי תנא קמא אינה לכתחילה אלא בדיעבד, כלומר שאמנם לכתחילה יש להניח פאה בסוף השדה (כפי משמעות הכתוב), אלא שבדיעבד אם עבר ונתן פאה מתחילת השדה או מאמצעה, יש לה דין פאה, דהיינו שהיא פטורה מן המעשרות, שכן ההלכה בלקט, שכחה ופאה שפטורים הם מן המעשרות. ומה ששנינו "נותנין פאה מתחילת השדה" (משמע לכתחילה) לאו דווקא הוא, אלא פירוש הדברים הוא, שיש דין פאה גם לפאה שנתן מתחילת השדה או מאמצעה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: וּבְלְבַד שֶׁיִּתֵּן בַּסּוֹף** – השדה, **כַּשִּׁעוּר** – אחד משישים; דעת רבי שמעון היא, שאמנם הפאה שניתנה בתחילת השדה או באמצעה דין פאה עליה, שפטורה היא מן המעשרות, כדברי תנא קמא (לפי הפירוש השני), אבל אין בעל השדה יוצא בה ידי חובתו אלא אם כן נתן בסוף השדה אחד משישים מכל מה שנשאר בשדה לאחר שנתן את הפאה הראשונה (בתחילת הקציר או באמצעו). יש מפרשים: "כשיעור" – אחד משישים מכל השדה, ויש מבארים: כשיעור השלמת החסר לשיעור אחד משישים יחד עם הפאה שנתן בתחילה ובאמצע **(ברטנורא)**. יש סוברים, שאין רבי שמעון בא לחלוק על תנא קמא, אלא בא לפרש את דבריו **(הר"ש)**, ברם דעת רוב המפרשים היא (כפי משמע מלשון התוספתא), שאמנם מחלוקת היא בין תנא קמא ורבי שמעון, שלדעת תנא קמא אף על פי שלא הניח כלום בסוף השדה, הריהו יוצא ידי חובתו בפאה שהניח בתחילת השדה או באמצעה, ואילו לדעת רבי שמעון אינו יוצא ידי חובת פאה עד שיתן בסוף השדה כשיעור, כמו שביארנו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם שִׁיֵּר קֶלַח אֶחָד** – אם השאיר כפאה אפילו קנה אחד של שיבולים בסוף השדה, **סוֹמֵךְ לוֹ מִשּׁוּם פֵּאָה** – מצרף לקלח זה מה שהניח בשאר המקומות בתחילת השדה ובאמצעה, בתור פאה, שכן מן התורה יוצא אדם אף בקלח אחד, והתורה היא שהקפידה ואמרה "פאת שדך", שיתן בסוף השדה, אבל חכמים שקבעו את השיעור של אחד משששים, לא הקפידו שיתן כל אותו שיעור דווקא בסוף השדה, לפיכך סומך לקלח זה שמשאיר בקצה השדה כל מה שהניח במקומות אחרים, ויוצא ידי חובת פאה גם מן התורה וגם מדברי חכמים **(הגר"א)**, **וְאִם לָאו** – שלא הניח בסוף השדה כלל, **אֵינוֹ נוֹתֵן** – בתור פאה כל

ד כְּלָל אָמְרוּ בַּפֵּאָה: כָּל שֶׁהוּא אֹכֶל, וְנִשְׁמָר, וְגִדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ, וּלְקִיטָתוֹ כְּאַחַת, וּמַכְנִיסוֹ לְקִיּוּם — חַיָּב בְּפֵאָה. וְהַתְּבוּאָה וְהַקִּטְנִיּוֹת בַּכְּלָל הַזֶּה.

ה וּבְאֵילָן: הָאוֹג, וְהֶחָרוּבִין, וְהָאֲגוֹזִים, וְהַשִּׁקְדִים, וְהַגֶּפָנִים, וְהָרִמּוֹנִים, וְהַזֵּיתִים, וְהַתְּמָרִים — חַיָּבִין בְּפֵאָה.

ו לְעוֹלָם הוּא נוֹתֵן מִשּׁוּם פֵּאָה וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, עַד שֶׁיְּמָרֵחַ. וְנוֹתֵן מִשּׁוּם הֶפְקֵר וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, עַד

פירוש ברטנורא

ד כל דבר שהוא אוכל. למעוטי ספיחי סטים, שאע"פ שהן אוכל על ידי הדחק לאו אוכל מקרו ואין חייבין בפאה, דכתיב (ויקרא יט) ובקצרכם, ואין קצירה אלא בדבר הראוי לאכילה: **ונשמר.** למעוטי הפקר שאין לו שומרים שאינו חייב בפאה, דכתיב (שם) לעני ולגר תעזוב אותם, פרט להפקר שכבר נעזב: **וגידוליו מן הארץ.** למעוטי כמהין ופטריות, שאין להם שורש בארץ וגדולתיהם מן האויר, שאין חייבין בפאה דכתיב (שם) קציר ארצכם: **ולקיטתו כאחד.** למעוטי תאנה וכיוצא בה מן האילנות, שנלקטים הפירות שמתבשלים בהם ראשון ראשון, דכתיב (שם) קציר משמע דבר הנקצר הרבה ביחד: **ומכניסו לקיום.** למעוטי ירק שאינו מתקיים אלא מתעפש מיד, דכתיב (שם כג) פאת שדך בקצרך ואין הירק נקצר: **והתבואה והקטניות.** תבואה מחמשת המינים, חטה ושעורה וכוסמת שבולת שועל ושיפון. קטניות פולין ואפונים ועדשים ודומיהן: **בכלל הזה.** להתחייב בפאה כשישלמו בהם כל התנאים הללו:

ה האוג. אילן שהפרי שלו אדום, וקורין לו בלע"ז קורנ"י אולי"ם. ורמב"ם פירש שהוא צמח שמעבדים בו העורות וקורין לו בערבי סומא"ק, והאשכלות שלו ראויין לאכילה. ולאו דוקא אלו שמנה התנא חייבים בפאה ולא מיני אילנות אחרים, אלא אלו ודומיהן קאמר:

ו לעולם הוא נותן משום פאה. מי שלא הניח פאה בשדה במחובר חייב להפריש מן התלוש, והפאה שמפריש מן התלוש ונותן לעניים פטורה מן המעשרות: **עד שימרח.** שיעשה כרי וצבור של תבואה, אבל אם בא להפריש פאה אחר המירוח צריך שיפריש התרומה והמעשרות תחלה ואחר כך יטול הפאה, שאין פטור מן המעשרות אלא הפאה שנטלה קודם המרוח: **ונותן משום הפקר ופטור מן המעשרות.** (משום הפקר) המפקיר תבואתו ובא אחר וזכה בה, אין

משניות מבוארות – קהתי

מה שהניח בתחילה ובאמצע, **אֶלָּא מִשּׁוּם הֶפְקֵר** – והוא חייב ליתן פאה אחרת מן התלוש. ונפקא מינה, שפאה אינה אלא לעניים, ואילו בהפקר זוכים גם עניים וגם עשירים כאחד. ההלכה כרבי שמעון, שאם לא הניח בסוף השדה, אף על פי שלא יצא ידי חובת פאה, מכל מקום מה שהניח בתחילה או באמצע יש לו דין פאה. יש מפרשים שרבי יהודה אינו חולק על רבי שמעון אלא דן בענין אחר: אם נתן שיעור פאה כדין ורוצה להוסיף עליה, ואומר רבי יהודה שאם נשאר עוד קלח אחד פאה מחובר, כל מה שמוסיף בתלוש מצטרף לפאה, והכל פטור ממעשר, אבל אם כבר נתלש הכל, כל מה שהוא מוסיף עליה אחר כך מן התלוש, אינה פאה, ואינו פטור מן המעשר עד שיתן משום הפקר.

באור משנה ד

משנה זו באה ללמד, אלו צמחים חייבים בפאה.

כְּלָל אָמְרוּ – חכמים, **בַּפֵּאָה** – בדין פאה: **כָּל שֶׁהוּא אֹכֶל** – ראוי לאכילת אדם; להוציא עשבים שעושים מהם צבעים, אף על פי שמשמשים לפעמים גם למאכל על ידי הדחק, **וְנִשְׁמָר** – להוציא הפקר שאין לו שומרים. יש מפרשים "נשמר" שיהא מין הנשמר, אף על פי שאין הוא עצמו נשמר (**ראב"ד בפירושו לספרא פרשת קדושים**). **וְגִדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ** – להוציא כמהין ופטריות שאין להם שורש בארץ ויניקתם מן האויר, **וּלְקִיטָתוֹ כְּאַחַת** – שנלקט בבת אחת, להוציא פירות שאינם מבשילים כאחת ונלקטים קמעא קמעא, כגון תאנים וכדומה, **וּמַכְנִיסוֹ לְקִיּוּם** – כלומר מין שאינו מתקלקל מהר ואפשר להכניסו למחסן; להוציא ירקות שמתקלקלים מהר, ואין מכניסים אותם לקיום; כל שיש בו חמשת התנאים הללו, **חַיָּב בְּפֵאָה** – בספרא למדים כל זה מן הכתוב (**ויקרא יט, ט**): "ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך"... מה "קציר" מיוחד שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום, אף כל צמח שיש בו חמישה התנאים הללו חייב בפאה. **וְהַתְּבוּאָה** – חמשת מיני הדגן, דהיינו: חיטים, שעורים, כוסמין, שבלת שועל ושיפון, **וְהַקִּטְנִיּוֹת** – כגון פולים, עדשים וכדומה, **בַּכְּלָל הַזֶּה** – שיש בהם כל חמשת התנאים הללו, והם חייבים בפאה.

באור משנה ה

וּבְאִילָן – עצי פרי שיש בהם חמשת התנאים שנימנו במשנה הקודמת, והם: **הָאוֹג** – אילן נמוך בעל פרחים ירקרקים, שכל חלקיו, וביחוד העלים, מכילים חמרים מיוחדים המשמשים לעיבוד עורות; וכן מפרש הרמב"ם, שהוא צמח שמעבדים בו העורות וקוראים לו בערבית: "סומק", והאשכולות שלו ראויים לאכילה, **וְהֶחָרוּבִין, וְהָאֲגוֹזִים, וְהַשִּׁקְדִים, וְהַגֶּפָנִים, וְהָרִמּוֹנִים, וְהַזֵּיתִים, וְהַתְּמָרִים** – כל האילנות הללו ודומיהם, **חַיָּבִין בְּפֵאָה** – אבל התאנים אינן חייבות בפאה הואיל ואין לקיטתן כאחת, כמו שהזכרנו במשנה הקודמת. המשנה מונה כאן אילנות שהיו מצויים בתקופה ההיא בארץ ישראל, והוא הדין לאילנות אחרים, שאם יש בהם התנאים שנזכרו למעלה, חייבים הם בפאה.

באור משנה ו

כבר הזכרנו, שמצוות הפאה היא להניחה מן הקמה (במחובר לקרקע) בשעת הקציר, שנאמר: "ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך"... – משנתנו באה ללמד, שמי שקצר כל שדהו ולא הניח פאה מן הקמה, חייב להפריש פאה מן התלוש – מן השיבולים או מהכרי (מערימת גרגרי התבואה). הפאה פטורה מן המעשרות, כלומר שאין חייבים להפריש ממנה תרומה ומעשרות, ואפילו כשהיא ניתנת מן הכרי, שכתוב במעשרות (דברים יד, כט): "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" – יצאה פאה שיש גם ללוי חלק בה, כגון אם הוא עני, הלכך פטורה מן המעשרות. במה דברים אמורים? כשהופרשה הפאה מתבואה שלא נתחייבה עדיין בתרומה ומעשרות, דהיינו לפני מירוח הכרי בגורן; שלאחר הדישה והזרייה צוברים את התבואה בכרי ומחליקים את פני הכרי (מיישרים ומייפים את עריסת התבואה), וזהו המירוח, וכל זמן שלא נמרח, לא חל על התבואה חיוב הפרשת תרומה ומעשרות. אבל לאחר מירוח הכרי, כיון שחל אז על התבואה חיוב הפרשת תרומה ומעשרות, הריהו חל גם על הפאה שטרם ניטלה ממנה. – כן כוללת משנתנו עוד דברים שהמירוח משנה את דינם לענין תרומה ומעשרות.

לְעוֹלָם הוּא נוֹתֵן מִשּׁוּם פֵּאָה – כלומר מי שגמר קצירו ולא הניח פאה בשדה במחובר לקרקע, הריהו נותן פאה מן התלוש, כמו שבארנו למעלה, **וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת** – כדין פאה, **עַד שֶׁיְּמָרֵחַ** – כלומר שהפאה הניתנת מן התלוש אינה פטורה מתרומה ומעשרות אלא אם כן הופרשה לפני מירוח הכרי, כמו שביארנו למעלה; אבל הבא להפריש פאה מהכרי לאחר מירוחו (לאחר שהחליקו ויישרו את ערמת התבואה), הואיל ונתחייבה כבר התבואה בתרומה ובמעשרות, אף הפאה, שהוא בא להפריש מתבואה זו, חייבת בתרומה ובמעשרות. הלכך יפריש תחילה התרומה והמעשרות ואחר כך יתן פאה לעניים. יש סוברים שבכגון זה יתן פאה בשיעור אחד משששים מכל התבואה, לפי כמותה קודם הפרשת המעשרות, שלא יפסידו העניים. – משנתנו נקטה לשון "מעשרות" הכולל גם תרומה. **וְנוֹתֵן מִשּׁוּם הֶפְקֵר וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת** – המפקיר את תבואתו, אין הזוכה בה חייב להפריש ממנה תרומה ומעשרות, שהפקר פטור מן המעשרות, שנאמר במעשרות (**דברים יד, כט**): "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" – יצא הפקר שידך וידו שווים. ברם, אין תבואה מופקרת פטורה ממעשרות אלא אם כן הפקירו אותה הבעלים **עַד שֶׁיְּמָרֵחַ** – קודם

שֶׁיִּמָּרֵחַ. וּמַאֲכִיל לַבְּהֵמָה וְלַחַיָּה וְלָעוֹפוֹת וּפָטוּר מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיִּמָּרֵחַ. וְנוֹטֵל מִן הַגֹּרֶן וְזוֹרֵעַ וּפָטוּר מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיִּמָּרֵחַ; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. כֹּהֵן וְלֵוִי שֶׁלָּקְחוּ אֶת הַגֹּרֶן — הַמַּעַשְׂרוֹת שֶׁלָּהֶם, עַד שֶׁיִּמָּרֵחַ. הַמַּקְדִּישׁ וּפוֹדֶה — חַיָּב בְּמַעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיִּמָּרֵחַ הַגִּזְבָּר.

פרק שני

א וְאֵלּוּ מַפְסִיקִין לַפֵּאָה: הַנַּחַל, וְהַשְּׁלוּלִית, וְדֶרֶךְ הַיָּחִיד, וְדֶרֶךְ הָרַבִּים, וּשְׁבִיל הָרַבִּים, וּשְׁבִיל הַיָּחִיד הַקָּבוּעַ בִּימוֹת הַחַמָּה וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְהַבּוּר, וְהַנִּיר, וְזֶרַע אַחֵר. וְהַקּוֹצֵר לְשַׁחַת — מַפְסִיק; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ מַפְסִיק, אֶלָּא אִם כֵּן חָרַשׁ.

פירוש ברטנורא

הזוכה בה חייב במעשרות דכתיב (דברים יד) **וכא הלוי** כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא הפקר שידך וידו שוין, אבל המפקיר תבואתו לאחר המרוח אין ההפקר ההוא פוטר מן המעשר: **ומאכיל לבהמה וכו'.** ואפילו הוא עצמו מותר לאכול אכילת עראי קודם מירוח, אבל הבהמה אוכלת אפילו אכילת קבע: **נוטל מן הגורן וזורע וכו'.** דמן התורה הזורע פטור מן המעשר אפילו לאחר מרוח דכתיב (שם) עשר תעשר ואכלת וזורע לא קרינן ביה ואכלת, מיהו מדרבנן חייב. ס"ל לר"ע דקודם מרוח פטור מן המעשר אפילו מדרבנן. ואין הלכה כר"ע: **שלקחו את הגורן.** שקנו תבואה מן הגורן, וקנסו חכמים שיהיו חייבים להפריש תרומות ומעשרות ולתת אותם לכהנים ולוים אחרים כדי שלא יהיו קופצים לקנות תבואה או יין לגתות ולגרנות. ואם קנו קודם מרוח, שעדיין לא הוקבעה תבואה זו למעשר, המעשרות שלהם: **המקדיש ופודה.** המקדיש גרנו ופדאו מיד הגזבר, והוא גדיש או קמה שלא הוקבע למעשר כשהיה ביד ההקדש, חייב הפודה להוציא ממנו המעשרות. אבל אם נתמרח הגורן ביד הגזבר הואיל ובשעה שהיה ראוי שיוקבע למעשר דהיינו בזמן המרוח היתה ביד הקדש, אין הפודה חייב להוציא ממנו מעשרות שההקדש פטור מן המעשרות:

ב א אלו מפסיקין. בין שדה לשדה ויהיו נחשבים כשתי שדות, לענין שאם הניח פאה באחת מהן על חברתה לא עלתה לו לפאה, דכתיב (ויקרא יט) פאת שדך שלא יניח פאה משדה לחברתה: **הנחל.** נהר: **והשלולית.** אמת המים שמחלקת שלל לאגפיה שאמות אחרות של מים שותות ממנה: **ודרך היחיד.** ד' אמות: **ודרך הרבים.** שש עשרה אמה, ומשום סיפא נקט לה דבעי למתני סיפא שכל אלו אין מפסיקין באילן, וקמ"ל דאפילו דרך הרבים שהיא רחבה ט"ז אמה אינה מפסקת באילן: **שביל הרבים ושביל היחיד.** שביל זוטר טובא דשקיל כרעא ומנח כרעא. ואשמעינן דאפילו שביל דרבים אם הוא קבוע לימות החמה ולימות הגשמים, כלומר שמהלכין בו אפילו בזמן שהשדות זרועות בימות הגשמים מפסיק בין השדות הזרועות ואי לא לא מפסיק: **הבור.** שדה שאינה זרועה. והאדמה לא תשם (בראשית מז) מתרגמינן וארעא לא תבור: **והניר.** חרישה. כמו נירו לכם ניר (ירמיה ד): **וזרע אחר.** כגון ששתי

משניות מבוארות – קהתי

מירוח הכרי, שעדיין לא הוקבעה התבואה למעשר, אבל המפקיר תבואתו לאחר המירוח, לא פקעה ממנה חובת תרומה ומעשרות. ומכאן, שלאחר המירוח לא יפקיר אדם מתבואתו כלום עד שיפריש המעשרות (**רמב"ם בפירושו למשנתנו**). **וּמַאֲכִיל לַבְּהֵמָה וְלַחַיָּה וְלָעוֹפוֹת וּפָטוּר מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיִּמָּרֵחַ** – לפני המירוח מותר לו לתת מתבואתו לבהמה, לחיה ולעופות, אפילו לשם אכילת קבע, והוא פטור מן המעשרות. וכן מותר גם לאדם לאכול ממנה אכילת ארעי, אלא שנקטה משנתנו בהמה חיה ועופות משום אכילת קבע. – יש מעירים, שנקטה המשנה "עופות" לשון רבים, לפי שאין דרך ליתן לעוף אחד אכילה מרובה שהיא אכילת קבע; ויש אומרים, לפי שאין דרך לגדל עוף אחד בלבד, מה שאין כן בהמה וחיה. **וְנוֹטֵל מִן הַגֹּרֶן וְזוֹרֵעַ וּפָטוּר מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיִּמָּרֵחַ; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – רבי עקיבא סובר, שמותר לקחת גרעיני תבואה מן הגורן לפני המירוח ולזרוע אותם, ופטורים הם מתרומה ומעשרות. אבל לאחר המירוח אסור לזרוע קודם הפרשת המעשרות. ברם, איסור זה אינו אלא מדברי סופרים, שכן מן התורה הזורע פטור מן המעשרות אפילו לאחר המירוח, שכתוב (**דברים יד, כב-כג**): "עשר תעשר... ואכלת" – ודורשים: "ואכלת" ולא הזורע. זוהי דעת רבי עקיבא, אבל חכמים חולקים עליו וסוברים שגם הזורע לפני המירוח חייב לעשר מדברי סופרים. והלכה כחכמים. **כֹּהֵן וְלֵוִי שֶׁלָּקְחוּ אֶת הַגֹּרֶן** – שקנו את תבואת הגורן, **הַמַּעַשְׂרוֹת שֶׁלָּהֶם, עַד שֶׁיִּמָּרֵחַ** – אם קנו את התבואה לפני המירוח, הרי הם נוטלים את התרומה והמעשר לעצמם. ברם, אם קנוה לאחר שמירח המוכר את התבואה, הואיל וכבר נתחייבה התבואה בתרומה ובמעשרות ברשות המוכר, חייבים הם ליתן את התרומה והמעשר לכהנים וללויים אחרים. וקנס הוא שקנסום חכמים שלא יהיו קופצים לקנות תבואה בגרנות ונמצאים מפקיעים מתנות אחיהם (**ירושלמי**). **הַמַּקְדִּישׁ** – הנותן את תבואתו להקדש (לרשות המקדש), **וּפוֹדֶה** – אותה מן ההקדש, שכן המקדיש יכול לפדות את הקדשו, כלומר להחזירו לרשותו, על ידי שנותן להקדש כסף תמורתו בתוספת חומש על ערכו, **חַיָּב בְּמַעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיִּמָּרֵחַ הַגִּזְבָּר** – של ההקדש, כלומר שאם התבואה לא נמרחה כשהיתה ברשות ההקדש, והוא חזר ופדאה עוד קודם למירוח, הרי הוא חייב בהפרשת המעשרות. אבל אם נמרחה ברשות ההקדש והוא פדאה אחר כך, הואיל ובשעה שהיתה ראוייה להיקבע למעשר היתה ביד ההקדש, אין הפודה חייב עוד להפריש ממנה מעשרות, שהקדש פטור מן המעשרות. "גזבר" – היינו הפקיד, השומר נכסי ההקדש (**רמב"ם**).

באור משנה א

שנינו ב"תורת כהנים" (ספר מדרשי הלכה על "ויקרא"): "לא תכלה פאת שדך" – בא הכתוב לחייב על כל שדה ושדה, כלומר שאין להניח פאה משדה על חברתה (ירושלמי). כגון שאם היו לאדם שתי שדות לא יקצור את האחת כולה ויניח בשנייה פאה הראויה לשתיהן, אלא יניח בכל אחת ואחת פאה הראויה לה. ואם הניח משדה על חברתה, אינה פאה (רמב"ם הל' מתנות עניים ג, א). משנתנו מונה דברים המפסיקים את השדה ועושים אותה כשתי שדות לענין פאה.

וְאֵלּוּ מַפְסִיקִין לַפֵּאָה – הדברים המפורטים להלן מפסיקים את השדה לענין פאה, שתהא נחשבת כשתי שדות, וחייבים להניח פאה בכל אחת מהן: **הַנַּחַל** – נחל מים העובר בתוך השדה. כגון וודי, ואפילו אם המים שבו אינם נמשכים, **וְהַשְּׁלוּלִית** – תעלה המושכת מים לאמות המים שבשדות; ובגמרא פירשו (**בבא קמא סא, א**): "שלולית – אמת מים שמחלקת שלל לאגפיה". **וְדֶרֶךְ הַיָּחִיד** – הרחבה ארבע אמות, **וְדֶרֶךְ הָרַבִּים** – הרחבה שש עשרה אמה, **וּשְׁבִיל הָרַבִּים** – שביל שעוברים בו רבים לשדותיהם, אבל אינה משמשת דרך לעוברי דרכים, **וּשְׁבִיל הַיָּחִיד** – שביל צר המיועד ליחיד לעבור בו לגנו או לשדהו, **הַקָּבוּעַ בִּימוֹת הַחַמָּה וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים** – בין שביל הרבים ובין שביל היחיד, דווקא כשהוא קבוע בימות החמה ובימות הגשמים, כלומר שהולכים בו אפילו בימות הגשמים בזמן שהשדות זרועות. אבל אם אינו קבוע אינו מפסיק את השדה. **וְהַבּוּר** – שדה בור, אדמה שלא נעבדה, **וְהַנִּיר** – שדה חרושה, **וְזֶרַע אַחֵר** – שנזרע בתוך השדה, כגון שנזרע פס של שעורים בתוך שדה זרועה חיטים, – כל אלו מפסיקים את השדה להיחשב כשתי שדות לענין פאה. **וְהַקּוֹצֵר לְשַׁחַת** – הקוצר בתוך השדה תבואה שלא נגמר בישולה לצורך מספוא לבהמות, **מַפְסִיק** – המקום הנקצר מפסיק את השדה ועושה אותה כשתי שדות לענין פאה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר**

פירוש ברטנורא

השדות זרועים חטים וביניהם קרקע זרוע מין אחר. ושיעור רוחב הבור והניר וזרע אחר כדי שלשה תלמים של מענית המחרישה: והקוצר לשחת מפסיק. דקסבר כל לשחת לאו קצירה היא, דלא חשבינן לה אתחלתא דקצירה. שחת תבואה שלא הביאה שליש, וקוצרים אותה להאכיל לבהמות. ואין הלכה כרבי מאיר:

משניות מבוארות – קהתי

– שסובר רבי מאיר, קצירה לשחת אינה קצירה ואינה נחשבת כהתחלת הקציר של תבואת השדה, לפיכך מפסיק מקום השחת את השדה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ מַפְסִיק** – הקוצר לשחת אינו מפסיק את השדה, **אֶלָּא אִם כֵּן חָרַשׁ** – את המקום שקצר, ואז דינו כניר. אבל אם לא חרש, סוברים חכמים, שהקוצר לשחת הרי זה כהתחלת הקצירה, וכשמבשילה התבואה וקוצר כל השדה, הרי זה כגומר קצירתה, ולכן נותן פאה אחת על הכל **(מנחות עא, ב; רש"י).**

משנתנו נקטה "דרך הרבים" משום המשנה דלהלן (משנה ג), המלמדת, שכל אלו אין מפסיקים לאילן, והרי היא באה להשמיענו, שאפילו דרך הרבים אינה מפסקת לאילן (הר"ב). ובענין "שביל הרבים" באה המשנה להשמיענו, שאפילו שביל הרבים אינו מפסיק את השדה אלא אם כן הוא קבוע לימות החמה ולימות הגשמים, כמו שבארנו.

המשך ביאור למסכת קידושין ליום חמישי עמ' ב

מיישבת הגמרא, **וְלֹא קַשְׁיָא** – אין בכך סתירה, מאחר שדין זה תלוי הוא בתכולת הכוס, וכל אחת מן הברייתות עוסקת בזה באופן אחר: **הָא בְּמַיָּא** – הברייתא הסוברת שהאשה מתקדשת רק בכוס עצמה ולא בתכולתה, עוסקת באופן שהיתה הכוס מליאה במים, שמאחר ואין בהם חשיבות לא היתה דעתה להתקדש אלא בכוס בלבד. **הָא בְּחַמְרָא** – הברייתא הסוברת שהאשה מתקדשת רק בתכולת הכוס ולא בה עצמה, עוסקת באופן שהיתה הכוס מליאה ביין, שהוא דבר שיש בו חשיבות ודרך לקדש בו, ומאחר שהדרך לשתות היין מן הכוס ולהשיבה לבעליה, יש לתלות שלא נתכוין לקדשה בכוס עצמה אלא ביין בלבד. **הָא בְּצִיחֲרָא** – הברייתא הסוברת שהאשה מתקדשת בכוס ובמה שבתוכה, עוסקת באופן שהיתה הכוס מליאה בציר של דגים, שמאחר וציר זה עשוי הוא לשימוש לימים רבים, צריך הוא לכוס כדי לשומרו, ולכך יש לומר שנתכוין לקדשה בין בכוס ובין במה שבתוכה.

שנינו במשנה, שדעת רבי שמעון היא שאם **הִטְעָהּ** המקדש את האשה **לְשָׁבַח**, דהיינו, שנתן לה דבר יקר יותר ממה שאמר לה, **הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת:**

מקשה הגמרא: **וְכִי לֵית לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** – האם אין רבי שמעון סובר את דברי המשנה במסכת בבא בתרא (פג:), האומרת שאם מכר אדם לחבירו **יַיִן וְנִמְצָא** שהוא **חוֹמֶץ**, או שמכר לו **חוֹמֶץ וְנִמְצָא** שהוא **יַיִן, שֶׁנִּיחָם** – בין המוכר ובין הקונה, **יְכוֹלִין לַחֲזוֹר בָּהֶם** מן העיסקה שביניהם, ואף המרויח מן הטעות יכול לחזור בו. **אַלְמָא** – יש ללמוד מכאן, **דְּאִיכָּא דְּנִיחָא לֵיהּ בְּחָלָא וְאִיכָּא דְּנִיחָא לֵיהּ בְּחַמְרָא** – שיש אדם המעדיף יין ויש המעדיף חומץ, ואף שערכו של היין גבוה משל החומץ, מכל מקום מאחר שעתה חפץ היה בחומץ וקיבל תמורתו יין רשאי הוא לבטל את העיסקה, ואם כן, **הָכָא נַמִי** – במשנתינו, מדוע סובר רבי שמעון שאם אמר לה הבעל שמקדשה בדינר כסף ונתן לה של זהב מקודשת, הרי **אִיכָּא דְּנִיחָא לֵיהּ בְּכַסְפָּא וְלֹא נִיחָא לֵיהּ בְּדַהֲבָא** – יתכן שעתה רוצה היא בכסף ולא בזהב, וכגון שחסרה היא מעט כסף כדי להשלים איזה תכשיט שעשתה.מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִּׁי, אַשַּׁכַּחְתֵּיהּ** – פגשתיו **לְאַבַּיֵּי, דְּיָתִיב וְקָמְסַבַּר לֵיהּ לְבַרֵיהּ** – שישב וביאר משנה זו לבנו, ופירש לו **שֶׁהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן** – באיזה אופן עוסק רבי שמעון, **כְּגוֹן שֶׁאָמַר** המקדש **לְשַׁלּוּחוֹ הַלְוֵינִי דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְלֵךְ וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה פְּלוֹנִית** בדינר זה שאתה מלוניי. **וְהָלַךְ** השליח ושינה מדעת המקדש, **וְהִלְוָהּ** לו דינר **שֶׁל זָהָב** וקידש בו את האשה עבור המשלח.

ובאופן זה נחלקו חכמים ורבי שמעון במשנה. **מַר סָבַר** – חכמים סוברים שמה שאמר לו המקדש שילוהו דינר של כסף, יש לו **קַפִּידָא** בזה, ואינו מסכים לקדשה בדינר של זהב, ולכן אינו נחשב שלוחו, ואינה מקודשת. **וּמַר** – רבי שמעון **סָבַר מָרְאָה מָקוֹם הוּא לוֹ** – מראה הוא לשליח מקום להקל בשליחותו. דהיינו, באמת חפץ המשלח לקדשה בדינר של זהב, אלא כוונתו להקל על השליח, שאף אם אין בידו להלוותו דינר של זהב רשאי הוא לקדשה עבורו בדינר של כסף. ועל כן אף שקידשה לבסוף בדינר של זהב אין הוא נידון במשנה מדעת המקדש ומקודשת.

הגמרא מקשה על ביאורו של אביי: **אִי הָכִי** – שהמשנה עוסקת באדם המקדש על ידי שליח, יש להקשות כמה קושיות על לשון המשנה: א. מדוע נקטה המשנה שאומר המקדש לאשה 'הִתְקַדְּשִׁי לִי', הרי אינו מקדשה לעצמו אלא למשלח, ולפיכך, לשון 'הִתְקַדְּשִׁי לוֹ' מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה צריך לומר. ב. מדוע נקטה המשנה בדברי רבי שמעון שאם **הִטְעָהּ** אותה **לְשָׁבַח** הרי היא מקודשת, הרי אין המשנה עוסקת באופן שהטעה המקדש את האשה, אלא השליח הטעה את המשלח, ולפיכך, אם **הִטְעָהוּ** השליח למשלח **לְשָׁבַח** מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה צריך לומר. ג. מדוע נקטה המשנה הלשון 'נִמְצָא' של זהב', שמשמעותו שנמצא לפתע דבר שלא היה ידוע מקודם, הרי **מַעִיקָּרָא נַמִי דְּזָהָב הֲוָה** – מלכתחילה כשקידש השליח את האשה ידעה שבכוונתו לקדשה בדינר של זהב.

הגמרא מבארת את דברי המשנה באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, אֲנִי וַהֲאַרִי שֶׁבַּחֲבוּרָה תַּרְגִּימְנָא** – ביארנו את המשנה, **וּמַנּוּ** – מי הוא הארי שבחבורה, **רַבִּי חִיָּא בַּר אָבִין.** וכך ביארנו את דברי המשנה, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן שֶׁאָמְרָה הִיא** – האשה המתקדשת **לְשָׁלוּחָהּ, צֵא וְקַבֵּל לִי קִדּוּשַׁי** – הָיְה שליח קבלה לקבל עבורי קידושין **מִפְּלוֹנִי, שֶׁאָמַר לִי** אותו אדם **הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָר שֶׁל כֶּסֶף. וְהָלַךְ** השליח לקבל עבורה את דינר הכסף, **וְנָתַן לוֹ** המקדש **דִּינָר שֶׁל זָהָב.**

ובאופן זה נחלקו רבי שמעון וחכמים במשנה. **מַר סָבַר** – חכמים סוברים שמה שאמרה לו האשה ליטול עבורה דינר של כסף ולא בשל בכך **קַפִּידָא** – שאינה חפיצה להתקדש אלא בשל כסף ולא בשל זהב, ולכך אינה מקודשת. **וּמַר** – רבי שמעון **סָבַר מָרְאָה מָקוֹם הִיא לוֹ** – מראה היא לו מקום להקל, שאף אם לא יתן לו המקדש אלא דינר של כסף יטול, אך אין היא ממאנת להתקדש בדינר של זהב, ולכך הרי היא מקודשת.ומוסיפה הגמרא לבאר, **וּמַאי נִמְצָא** – מה כוונת המשנה שנמצא לאחר מכן שהוא דינר של זהב, הרי מלכתחילה נתן המקדש לשליחה של האשה דינר זה, **דְּקָא צַיֵּיר בִּבְלִיתָא** – שהיה צרור הדינר בבגד, ולפיכך בשעת הקידושין לא ידע שלוחה של האשה איזה דינר נתן המקדש, וסבור היה שהוא של כסף, ורק כשהגיע לידי האשה נמצא שהוא של זהב.

הגמרא מביאה תנאים נוספים הסוברים כדעת רבי שמעון בסברת 'מראה מקום הוא לו': **אָמַר אַבָּיֵי, רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר, כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ** – כל תנאים אלו סוברים את סברת 'מָרְאָה מָקוֹם הוּא לוֹ', דהיינו, שסוברים הם שאם אומר אדם לשליח לעשות עבורו דבר קל ועשה השליח דבר קשה יותר, אין זה שינוי מדעת המשלח, שלא נתכוין אלא להראות לשליח מקום להקל בשליחותו ולעשותה בדבר קל.

ועתה מפרטת הגמרא היכן מצינו לכל אחד מתנאים אלו שסובר לסברא זו: **רַבִּי שִׁמְעוֹן הָא דַּאֲמַרָן** – רבי שמעון מצינו שסובר סברא זו במשנתינו, שאם אמרה האשה לשלוחה שיטול דינר של כסף מן המקדש והלך ונטל של זהב, הרי היא מקודשת. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** מצינו שסובר סברא זו במשנה במסכת בבא בתרא (קס.). **דְּתַנָּן** – שנינו שם במשנה שישנם שני סוגי גיטין,

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פח עמוד א. הגמרא מתרצת את דברי רבי יוסי: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** - בברייתא זו שאמר רבי יוסי שמן המנחה ולמעלה אינו יכול לטבול, מדובר **דְּצַלֵּי** - שכבר התפלל **תְּפִלַּת נְעִילָה** מבעוד יום, לפני שראה קרי, ומכיון שכבר התפלל את כל תפילות היום שוב אינו יכול לטבול היום. **וְהָא** - בברייתא לעיל שאמר רבי יוסי שטובל כל היום כולו, מדובר **דְּלֹא צַלֵּי** - שכשראה קרי עדיין לא התפלל תפילת נעילה, ולכן טובל כדי שיוכל להתפלל.

תמהה הגמרא: **אִי דְּצַלֵּי** - אם מדובר שכבר התפלל תפילת נעילה, **מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן** שאמרו טובל כל היום כולו, הרי כבר גמר להתפלל את כל תפילות היום ואין הטבילה מעכבת אותו עוד. מתרצת הגמרא: **קָא סָבְרֵי רַבָּנָן, טְבִילָה בִּזְמַנָּהּ מִצְוָה** - מצוה על הטמא לטבול ולהיטהר מטומאתו מיד כשמגיע זמן טבילתו. ומכיון שזמן טבילתו של בעל קרי ביום, היא דוחה את איסור רחיצה ביום הכפורים, ואף אם כבר התפלל את כל תפילות היום יכול הוא לטבול.

מקשה הגמרא: **מִכְּלָל** - משמע מזה **דְּרַבִּי יוֹסֵי** שאמר שמן המנחה ולמעלה אין יכול לטבול, **סָבַר** טבילה בזמנה **לָאו מִצְוָה. וְהָתַנְיָא, הֲרֵי שֶׁהָיָה שֵׁם** השם **כָּתוּב עַל בְּשָׂרוֹ, הֲרֵי זֶה לֹא יִרְחַץ וְלֹא יָסוּךְ** כדי שלא ימחק השם, **וְלֹא יַעֲמוֹד בִּמְקוֹם הַטַּנּוֹפֶת** משום קדושת השם. **נִזְדַּמְּנָה לוֹ טְבִילַת מִצְוָה** - אם הוצרך לטבול טבילה שהטילה עליו התורה, **כּוֹרֵךְ עָלָיו** - על השם **גֶּמִי,** להגן עליו שלא ימחק על ידי שטף המים, **וְיוֹרֵד וְטוֹבֵל. רַבִּי יוֹסֵי** חולק **וְאוֹמֵר,** אינו צריך לכרוך עליו גמי אלא **יוֹרֵד וְטוֹבֵל כְּדַרְכּוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשַׁפְּשֵׁף** את השם בידים. **וְקַיְימָא לָן** במסכת שבת (קכ:) **דִּבְטְבִילָה בִּזְמַנָּהּ מִצְוָה פְּלִיגֵי** - שמחלוקת חכמים ורבי יוסי היא אם טבילה בזמנה מצוה או לא. חכמים סוברים שטבילה בזמנה אינה מצוה, ולכן אם אין לו גמי ימתין עד שיהיה לו ויטבול. ורבי יוסי סובר שטבילה בזמנה מצוה, לפיכך לא יתעכב כדי לחזר אחר גמי אלא יטבול מיד. הרי, שרבי יוסי סובר טבילה בזמנה מצוה, ולא כפי שתירצנו לעיל.

מתרצת הגמרא: **הַהִיא** - הברייתא שאמר רבי יוסי מן המנחה ולמעלה לא יטבול, **רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה הִיא,** הסובר שטבילה בזמנה לאו מצוה. ואילו רבי יוסי שאמר בברייתא [של גמי] יורד וטובל כדרכו, רבי יוסי בן חלפתא הוא. **דְּתַנְיָא** לגבי אשה שלא ידוע מתי נפסק הריונה וכיצד, ואינה יודעת מתי חל ליל טבילתה (נדה כט:), **רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר, דַּיָּהּ לַטְּבִילָה שֶׁתְּהֵא בָּאַחֲרוֹנָה** - די שתטבול פעם אחת לאחר שתיטהר לגמרי, ואינה צריכה לטבול בכל יום שאנו מסופקים בו שמא ליל טבילתה הוא, לפי שטבילה בזמנה אינה מצוה.

רש"י

דף פח עמוד א. לא קשיא. הא דאמר ר' יוסי הכא מן המנחה ולמעלה אין יכול לטבול: **בדצלי תפלת נעילה.** ביום קודם שראה קרי והא דאמרינן לעיל כל היום בדלא צלי תפלת נעילה כשראה הקרי: **אי דצלי מאי טעמא דרבנן.** דמתניתא בתרייתא דאמרי כל היום: **קא סברי טבילה בזמנה מצוה.** וזמנה ביום הוא דכתיב (דברים כג) והיה לפנות ערב ירחץ הלכך דחיא רחיצה דיום הכפורים ולאו היינו הך רבנן דלעיל ותרתי פלוגתא נינהו במתני' קמייתא פליגי בזמן תפלת נעילה דלרבנן בלילה ולר' יוסי ביום ורבנן דהתם סבירא להו טבילה בזמנה לאו מצוה דתדחה יום הכפורים ובמתניתא בתרייתא פליגי בטבילה בזמנה מצוה: **לא ירחוץ.** שלא ימחוק את השם: **כורך עליו גמי.** להגין עליו משטף המים: **וקיימא לן.** במסכת שבת דבטבילה בזמנה מצוה פליגי דלרבנן טבילה בזמנה לאו מצוה ואם אין לו גמי ימתין עד למחר ויבקשנו: **ההיא.** דאמרי' לעיל ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה לא יטבול עד שתחשך דטבילה בזמנה לאו מצוה ר' יוסי בר יהודה היא: **דיה לטבילה שתהא באחרונה.** ברייתא היא דמייתינן לה במסכת נדה בגמרא דהמפלת (דף כט:) האשה שיצתה מלאה ובאת ריקנית והביאה לפנינו שלשה שבועים טהורים ועשרה שבועים אחד טמא ואחד טהור משמשת אור לשלשים וחמש ומטבילין אותה תשעים וחמש טבילות דברי ב"ש וב"ה אומרים שלשים וחמש וכולהו מפרש להו התם וטעמא משום טבילה בזמנה מצוה רבי יוסי בר יהודה אומר דיה לטבילה שתהא באחרונה דטבילה בזמנה לאו מצוה ור' יוסי דגמי הוא ר' יוסי בן חלפתא:

המשך ביאור למסכת קידושין ליום חמישי עמ' א

מְקַדֵּשָׁא – וכי במה מתקדשת אם עדיין לא באו התכשיטים לידה, אֶלָּא לְאו שהאומן הביא את התכשיטים לרשותה, ומכל מקום לדעת חכמים אינה מקודשת עד שיקדשה בְּמָמוֹן אַחֵר, וּשְׁמַע מִינָּהּ בְּמִקְדַּשׁ בְּמִלְוָה קָמִיפְּלִגֵי – ויש ללמוד מכך שנחלקו רבי מאיר וחכמים בדין מקדש במלוה.

ועתה מבארת הגמרא כיצד יש לתלות את מחלוקתם בדין מקדש במלוה: וְסָבְרֵי בני הישיבה, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – בין רבי מאיר ובין חכמים, סוברים שֶׁיְּשָׁנָהּ לִשְׁכִּירוּת מִתְּחִלָּה [וְעַד] סוֹף וַהֲוָה מִלְוָה – דהיינו, שאדם המקבל עליו לעשות מלאכה בקבלנות, זכאי הוא לקבל שכר עבור כל חלק מן העבודה שהוא מבצע, אלא ששכר זה נזקף על מזמין המלאכה בהלוואה עד לשעת גמר המלאכה. ונמצא, שכאשר מקדש האומן את האשה בשכר פעולתו, הרי הוא מקדשה במחילת ההלוואה שיש לו עליה. מַאי לְאו בְּהָא קָמִיפְּלִגֵי, דְּמַר – רבי מאיר סָבַר, שהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה מְקוּדֶּשֶׁת, וּמַר סָבַר – ודעת חכמים היא, שהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת.

דוחה הגמרא: לֹא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא סוברים שהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְהָכָא בְּדִין יֶשְׁנָהּ לִשְׁכִּירוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף קָמִיפְּלִגֵי – נחלקו האם אכן זכאי אומן לקבלת שכר על כל חלק מעבודתו, או לא.

קְטַנָּה שקדש אותה אביה והתאלמנה מִן הָאֵירוּסִין כשעוד לא נישאה, וכעת היא זקוקה לייבום. אֵין עוֹשִׂים בָּהּ אחד מאחי בעלה הבא לייבמה אינו יכול לעשות בה קידושי מַאֲמָר, אֶלָּא מִדַּעַת ובהסכמת אָבִיהָ. לפי שכל זמן שהבת לא נישאה לבעלה הראשון, היא עדיין ברשות אביה, והוא זכאי לקבל את קידושיה. אולם וְהַנַּעֲרָה שהתאלמנה מן האירוסין, עושה בה היבם קידושי מאמר בֵּין מִדַּעַת עַצְמָהּ שקיבלה אותם בעצמה שלא בידיעת האב או שלא בהסכמתו, ובֵּין מִדַּעַת אָבִיהָ שקיבל אותם האב שלא בהסכמת הבת. (מָה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקִידּוּשִׁין). ושמענו מברייתא זו שאפילו כשהנערה מפקיעה את עצמה מרשות אביה [כבקידושי מאמר], היא יכולה לקבל גם כאשר האב אינו רוצה. אם כן, אי אפשר לומר שטעמו של רבי יוחנן [שמחלק בין גירושין לבין קידושין] הוא מאחר ובקידושין מפקעת את עצמה מרשות אביה. הגמרא מביאה הסבר אחר בדעת רבי יוחנן לפי שיטת חכמים: אֶלָּא אִי אִיתְּמַר, אם אכן נאמרו דברי רבי יוסי ברבי חנינא בהסבר דברי רבי יוחנן, הָכִי אִיתְּמַר – כך נאמרו. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן שחילק אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן, לפי שקִּידּוּשִׁין דְּמִדַּעְתָּהּ של האשה המתקדשת בלבדהם חלים [ובנערה שיש לה אב, אינם נעשים אלא מדעת ורצון האב] ולא בעל כרחה, לפיכך סברו חכמים שאָבִיהָ מקבל את קידושיה וְלֹא הִיא, שמאחר והתורה זיכתה לאב את קידושי בתו, אם כן הכל תלוי ברצונו ובדעתו. אבל בגֵּירוּשִׁין דִּבְעַל כָּרְחָהּ, שאף כאשר ניתנו לאשה בעל כרחה הם חלים, סוברים חכמים שבֵּין הִיא ובֵּין אָבִיהָ מקבלים אותם. שמאחר ואין צריך כלל להסכמתה של האשה המקבלת את הגט, והוא ניתן אפילו בעל כרחה, אם כן מה לנו אם האב מסכים לגט זה או שאינו מסכים, הלוא אף בעל כרחו היא מתגרשת.

הגמרא מקשה אף על הסבר זה מהברייתא לעיל:

חֲרֵי קידושי מַאֲמָר, דְּמִדַּעְתָּהּ, שאף הם אינם חלים אלא מדעת האשה, וְאף על פי כן קָתָנֵי בברייתא לעיל שבֵּין הִיא ובֵּין אָבִיהָ יכולים לקבלם. אם כן אי אפשר לומר שהטעם שסברו חכמים [לדעת רבי יוחנן] שבקידושין אביה מקבל ולא היא הוא משום שקידושין חלים רק מדעת.

מתרצת הגמרא:

הָתָם בברייתא ההיא מדובר בְּמַאֲמָר דִּבְעַל כָּרְחָהּ – במאמר שנעשה בעל כרחה של היבמה, וְרַבִּי הִיא, התנא ששנה את הברייתא רבי יהודה הנשיא הוא, שסובר שמאמר קונה ביבמה אפילו בעל כרחה. דְּתַנְיָא בברייתא שכך היא דעת רבי, יבם הָעוֹשֶׂה מַאֲמָר בְּיִבְמָתוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ – בעל כרחה, וכגון שזרק לה כסף ואמר לה 'הרי את מקודשת לי', רַבִּי אוֹמֵר קָנָה והרי היא מאורסת לו. ואם אינו רוצה ליבם אותה אלא לחלוץ, צריכה לקבל ממנו גט. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא קָנָה.

ביאור המחלוקת בין רבי לחכמים במאמר שנעשה בעל כרחה של היבמה.

מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי שסובר שמאמר קונה אף בעל כרחה, גָּמַר מִבִּיאָה דְּיִבָּמָה, מביאה שעושה יבם ביבמתו, כציווי התורה (דברים כה ה) 'יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה'. מָה בִּיאָה דְּיִבָּמָה – כשם שהיבם קונה את היבמה בביאה אף על פי שבא עליה בְּעַל כָּרְחָהּ, אַף הָכָא – בקידושי מאמר שעושה היבם ביבמתו, נַמִּי בְּעַל כָּרְחָהּ – אף אם נתן לה אותם בעל כרחה גם כן קונה אותה. וְרַבָּנָן שאמרו שקידושי מאמר לא חלים בעל כרחה של היבמה, סָבְרֵי שִׁלְפַנִּין קידושי מאמר מִקִּידּוּשִׁין של בעל באשתו בעלמא. מָה [־כשם] שקִּידּוּשִׁין בעלמא דְּמִדַּעְתָּהּ – אינם חלים אלא מדעת האשה המתקדשת, אַף הָכִי בקידושי מאמר ביבמה נַמִּי דְּמִדַּעְתָּהּ, אינם חלים בה אלא מדעתה, ואם נתן לה אותם בעל כרחה אינה מקודשת.

הגמרא ממשיכה לבאר את המחלוקת בין רבי לחכמים:

מבררת הגמרא, בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי במה נחלקו רבי וחכמים, שרבי העדיף ללמוד דין קידושי מאמר מביאה ביבמה, ואילו חכמים העדיפו ללמדו מקידושין. ומבארת, שרַבִּי סָבַר, שמִּילֵּי דִּיבָמָה מִיבָּמָה הֲוָה לֵיהּ לְמִילַּף - דיני יבמה מיבמה יש לנו ללמוד. כלומר, מאחר וקידושי מאמר נעשים רק ביבמה, יש לדמות אותם לכל הדינים של יבמה, וכשם שביאה ביבמה נעשה בעל כרחה, אף קידושיה נעשים בעל כרחה. וְרַבָּנָן סָבְרֵי, שקִּידּוּשִׁין מִקִּידּוּשִׁין הֲוָה לֵיהּ לְמִילַּף – דיני קידושין מקידושין יש לנו ללמוד. ומאחר ומאמר הוא מעשה קידושין, יש לנו לדמותו לקידושין גמורים, וכשם שקידושין אינם נעשים אלא מדעת האשה אף מאמר אינו נעשה אלא מדעתה. הגמרא מביאה ראיה לשיטת רבי יוחנן ולביאורו בברייתא: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא – כך גם מסתבר, לומר כִּדְקָא מְתָרֵץ רַבִּי יוֹחָנָן – כפי שסבר רבי יוחנן בקידושין שאביה מקבל ולא היא, וכביאורו בברייתא. מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא – ממה ששנינו בסיומה של הברייתא 'מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקִידּוּשִׁין', כלומר שקידושין אינם כמאמר, אלא האב מקבל אותם ולא הבת. הרי שאף הברייתא סוברת בקידושין שאביה מקבל ולא היא, וכרבי יוחנן. ועל כרחך הטעם לחלק בין מאמר לקידושין הוא משום שמאמר ישנו בעל כרחה, וכרבי.

קושיא על ריש לקיש מהברייתא: אֶלָּא – מאחר והברייתא סוברת בקידושין שאביה מקבל ולא היא, אם כן נִימָא תֵּיהֲוֵי תִּיוּבְתָּא דְּרֵישׁ לָקִישׁ – נאמר שיקשה מכאן על ריש לקיש שסובר שאף בקידושין סוברים חכמים שהיא ואביה מקבלים. מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ – ריש לקיש יתרץ לך, הָא מַנִּי – מי הוא התנא ששנה את הברייתא, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר – שהוא חולק על חכמים וטוען ש'אֵין שְׁתֵּי יָדַיִם זוֹכוֹת כְּאַחַת', ולפיכך דעתו היא שאביה מקבל את גיטה [והוא הדין את קידושיה], ולא היא.

הגמרא מקשה על תירוצו של ריש לקיש: אִי רַבִּי יְהוּדָה – אם אכן התנא ששנה את הברייתא הוא רבי יהודה שסובר בנערה שבכל מקרה [הן בגט והן בקידושין] האב מקבל ולא הבת, מדוע נקטה הברייתא ואמרה 'מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקִידּוּשִׁין', הרי 'מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּגֵירוּשִׁין' היה מִיבָּעֵי לֵיהּ – צריך לומר, מאחר ורבי יהודה חולק אף בגירושין וסובר שאע"פ שישנן בעל כרחה מכל מקום אין שתי ידים זוכות כאחת, היתה הברייתא צריכה להשמיע את החילוק שבין גירושין לבין מאמר, ולומר שאע"פ שהם דומים ובשניהם יכול הבעל לתת לאשה בעל כרחה, בכל זאת במאמר היא ואביה מקבלים ואילו בגירושין אינו כן. ומתרצת הגמרא: אֵין הָכִי נַמִּי – אכן הברייתא היתה צריכה להשמיענו את החילוק שבין גירושין למאמר, אלא אַיְּדֵי דְּתָנָא מַאֲמָר דְּדָמֵי לְקִידּוּשִׁין – מאחר והתנא שנה את דין המאמר שדומה בעיקרו לקידושין, תָּנָא נַמִּי מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקִידּוּשִׁין – הוא נקט גם כן את החילוק שבינו לבין קידושין, למרות שיש חידוש יותר בחילוק שבינו לבין גירושין.

הגמרא מבארת למה רבי יהודה מחלק בין מאמר לבין גירושין וקידושין, לשיטת ריש לקיש. שואלת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה, מַאי שְׁנָא מַאֲמָר – מה שונה מאמר מגירושין וקידושין, שבגירושין וקידושין אביה מקבלם ולא היא, ואילו במאמר היא ואביה מקבלים. אם משום שמאמר ישנו בעל כרחה [כפי שתירץ רבי יוחנן], הלוא אף גירושין ישנם בעל כרחה, ובכל זאת סובר רבי יהודה שאביה מקבלם ולא היא. משיבה הגמרא, הטעם במאמר שהבת יכולה לקבלו, הוֹאִיל וּיבמה זְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת ליבם מחמת קידושי בעלה המת, ואין קידושי המאמר עושים בה קנין חדש, אלא גומרים את קניינו של הבעל המת, לפיכך הם נתפסים בכל אופן ואף הבת יכולה לקבלם, אבל אם בא הבעל לעשות בה קנין גמור [או גט] אין היא יכולה לקבלו ללא ידיעת אביה.

הגמרא מבארת על פי האמור גם את דברי רבי יוחנן: הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי – לאחר שביארנו שקידושי מאמר שונים כי היבמה זקוקה ועומדת, מעתה על רַבִּי יוֹחָנָן נַמִּי לֹא תִּיקְשֵׁי לָךְ מַעִיקָּרָא – יש ליישב את הקושיא שהקשו לעיל על רבי יוחנן, ושמחמתה ביארה הגמרא טעם אחר בדבריו. שכן לעיל הקשו על דעת רבי יוחנן [שחילק בין גירושין שהבת מקבלת אותם לבין קידושין שאינה מקבלת, לפי שבגירושין הבת מכניסה את עצמה לרשות אביה ובקידושין היא מפקיעה את עצמה מרשותו] מקידושי

המשך בעמוד רעב

קָטַנָּה מִן הָאֵירוּסִין אֵין עוֹשִׂים בָּהּ מַאֲמָר אֶלָּא מִדַּעַת אָבִיהָ. וְהַנַּעֲרָה - בֵּין מִדַּעַת עַצְמָהּ בֵּין מִדַּעַת אָבִיהָ, (מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקִידּוּשִׁין)! אֶלָּא אִי אִיתְּמַר, הָכִי אִיתְּמַר: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן? קִידּוּשִׁין, דְּמִדַּעְתָּהּ - אָבִיהָ וְלֹא הִיא. גֵּירוּשִׁין, דִּבְעַל כָּרְחָהּ - בֵּין הִיא בֵּין אָבִיהָ. - הֲרֵי מַאֲמָר דְּמִדַּעְתָּהּ, וְקָתָנֵי: בֵּין הִיא וּבֵין אָבִיהָ! - הָתָם בְּמַאֲמָר דִּבְעַל כָּרְחָהּ, וְרַבִּי הִיא. דְּתַנְיָא: הָעוֹשֶׂה מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ; רַבִּי אוֹמֵר: קָנָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא קָנָה. מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי? - גָּמַר מִבִּיאָה דִּיבָמָה; מַה בִּיאָה דִּיבָמָה בְּעַל כָּרְחָהּ - אַף הָכָא נַמִי בְּעַל כָּרְחָהּ. וְרַבָּנַן סָבְרִי, יָלְפִינַן מִקִּידּוּשִׁין; מַה קִּידּוּשִׁין דְּמִדַּעְתָּהּ - אַף הָכָא נַמִי דְּמִדַּעְתָּהּ. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי סָבַר: מִילֵּי דִּיבָמָה מִיבָמָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף. וְרַבָּנַן סָבְרִי: קִידּוּשִׁין מִקִּידּוּשִׁין הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף. הָכִי נַמִי מִסְתַּבְּרָא כִּדְקָא מְתָרֵץ רַבִּי יוֹחָנָן, מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקִידּוּשִׁין. - אֶלָּא נֵימָא תֵּיהֲוֵי תִּיובְתָּא דְּרֵישׁ לָקִישׁ? - אָמַר לְךָ רֵישׁ לָקִישׁ: הָא מַנִּי - רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר: אֵין שְׁתֵּי יָדַיִם זוֹכוֹת כְּאַחַת. - אִי רַבִּי יְהוּדָה - מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקִידּוּשִׁין?! מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּגֵירוּשִׁין מִיבָּעֵי לֵיהּ! - אִין הָכִי נַמִי. אֵידֵי דְּתָנָא מַאֲמָר דְּדָמֵי לְקִידּוּשִׁין - תָּנָא נַמִי: מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקִידּוּשִׁין. - וְרַבִּי יְהוּדָה, מַאי שְׁנָא מַאֲמָר? - הוֹאִיל וּזְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת. - הָשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי - רַבִּי יוֹחָנָן נַמִי לָא תִּיקְשֵׁי לָךְ מֵעֲיקָּרָא; שָׁאנֵי מַאֲמָר הוֹאִיל וּזְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת. תָּנֵן: הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה, בּוֹ וּבִשְׁלוּחוֹ - אֵין, בָּהּ וּבִשְׁלוּחָהּ - לָא, תִּיובְתָּא דְּרֵישׁ לָקִישׁ! - אָמַר לְךָ רֵישׁ לָקִישׁ: הָא נַמִי רַבִּי יְהוּדָה הִיא. - וּמִי מָצֵית מוֹקְמַתְּ לָהּ בְּרַבִּי יְהוּדָה? וְהָקָתָנֵי סֵיפָא: הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּתֶמֶרָה זוֹ" "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוּז". וְאָמְרִינַן: מַאן תַּנָּא "הִתְקַדְּשִׁי" "הִתְקַדְּשִׁי"? וַאֲמַר רַבָּה: רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: עַד שֶׁיֹּאמַר שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. וְכִי תֵּימָא: כּוּלָּהּ רַבִּי יְהוּדָה, וּבְפַרְטֵי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן - וּמִי סָבַר לָהּ? וְהָתַנְיָא: זֶה הַכְּלָל; כְּלַל - אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת, פְּרָט - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "שְׁבוּעָה לֹא לְךָ, לֹא לְךָ, לֹא לְךָ" - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "לֹא לְךָ, לֹא לְךָ, לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ שְׁבוּעָה" - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיֹּאמַר שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד! - אֶלָּא, כּוּלָּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, וּבִשְׁלִיחוּת סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אַסִּי לָא עַל לְבֵי מִדְרָשָׁא. אַשְׁכַּחֵיהּ לְרַבִּי זֵירָא, אָמַר לֵיהּ: מַאי אָמוּר הָאִידָּנָא בֵּי מִדְרָשָׁא? אָמַר לֵיהּ: אַף אֲנָא לָא עָיֵיל, רַבִּי אָבִין הוּא דְּעָיֵיל, וַאֲמַר: חַבְרוּתָא כּוּלָּהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְצַוּוּח רֵישׁ לָקִישׁ כִּי כְּרוּכְיָא: "וְיָצְאָה" "וְהָיְתָה" וְלֵיכָּא דְּאַשְׁגַּח בֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: רַבִּי אָבִין בַּר סְמָכָא הוּא? - אָמַר לֵיהּ: אִין, כְּמִין יַמָּא לְטִיגְנֵי הוּא. - אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אֲנָא לָא רַבִּי אָבִין בְּרַבִּי חִייָא, וְלָא רַבִּי אָבִין בַּר כָּהֲנָא, אֶלָּא רַבִּי אָבִין סְתָם. - לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ? לְמִירְמָא דִּידֵיהּ אַדִּידֵיהּ. בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן:

נערה

במאמר דבעל כרחה ורבי היא — ואם תאמר: אם כן מאי קאמר קטנה אין עושין בה מאמר אלא מדעת אביה, והנערה מדעתה ומדעת אביה? ואי כרבי — הא לא בעינן לא דעתה ולא דעת אביה! ויש לומר דהכי קאמר: צריך להודיע לה או לאביה, ואחר כך יקדשנה בעל כרחה. **מאי** שנא מאמר — פירוש: אמאי מחלק מאמר מגירושין? אי משום דמאמר בעל כרחה גירושין נמי בעל כרחה נינהו!

רבי יהודה אומר שבועה לא לך לא חייב על כל אחת — כך גירסת הקונטרס, ופירש דבענין זה הוי פרטא. אבל אמר "שבועה לא לך ולא לך" — כללא הוי, ואינו חייב אלא אחת, דוי"ו מוסיף על ענין ראשון. ורבינו תם גורס איפכא, דאדרבה, כשאומר "ולא לך ולא לך" — משמע שהוא נשבע לכל אחד, אבל כשאומר "לא לך לא לך" — אינו חייב אלא אחת.

צווח ריש לקיש ויצאה והיתה — ואף על גב דאפילו ריש לקיש לא מקיש הויה ליציאה, שהרי בקטנה היא מתגרשת אף על ידי עצמה לרבנן, אם יש לה דעת לשמור גיטה, ואינה מתקדשת על ידי עצמה — מכל מקום יש לנו להשוותם בכל מה שנוכל מלשון "ויצאה... והיתה" — אם כן אין לנו לחלק בין קידושין לגירושין בנערה. דנהי נמי דמחלקין גבי קטנה — היינו משום שאין לה יד לקבל קידושין, אבל לקבל גיטה יש לה יד כיון שנשאת.

כמין ימא לטיגני — פירש בקונטרס: לא היתה שהות שכחה בנתים, כמו שולה דגים מן הים והמחבת נתונה על האור לתתן בתוכה בשמן לטגנן. ורבינו חננאל פירש: דשני מקומות הם, וקרובים זה לזה. כלומר: אין אדם משקר כהאי גוונא דכיון דמקום קרוב הוא סבר: אי משקרנא — אתי אינש אחרינא ומכחישני. הילכך לא משקר.

קטנה

קטנה — שהיא שומרת יבם מן האירוסין, דעדיין רשות אביה עליה כל זמן שלא השיאה. **והנערה בין מדעת אביה וכו'** — אלמא: היכא דמפקעת עצמה מרשות אב — קיימי נמי רבנן במילתייהו! **קידושין דמדעתה** — דבעינן דעת המקנה. **אביה ולא היא** — שהתורה זיכתה לו. אבל גירושין, שישנה בעל כרחה — בין היא בין אביה. דמה לנו לדעתו, כי מקבל ליה איהו — נמי על כרחיה הוא. **ורבי היא** — דאמר: מאמר תופס ביבמה בעל כרחה, אם זרק לה בסף, ואמר לה "הרי את מקודשת לי". **רבי אמר קנה** — כשאר מאמר, להיות צריכה גט למאמר זה, אם בא לחלוץ לה. ביאה דיבמה קניא לה בעל כרחה, דנפקא לן מ"ויבמה" בפרק קמא דיבמות (ח,ב). **והכי נמי מסתברא** — דהא דקתני גבי מאמר "בין היא בין אביה" — במאמר על כרחה קאי. אבל בשאר קידושין — אביה ולא היא, כרבי יוחנן. **מדקתני סיפא** — בההיא: והנערה — בין מדעת אביה בין מדעת עצמה, מה שאין כן בקידושין. **ההיא רבי יהודה היא** — ואם תאמר: במאמר מאי טעמא מודה, ומאי שנא מאמר מגירושין? הרי שניהם על כרחה! לקמיה פריך לה, ומשני: שכן זקוקה ועומדת. **מה שאין כן בגירושין מיבעי ליה** — ואפילו בגירושין דאיתנהו בעל כרחה פליג רבי יהודה נמי, ואמר: אין שתי ידים זוכות כאחת! **מאי שנא מאמר** — כיון דבגירושין פליג, דאיתנייהו בעל כרחה, ומאי שנא מאמר דמודה בה? **הואיל** וזקוקה **ועומדת** — לפיכך תופס בה בכל דהו. **השתא דאתית להכי** — דתלית טעמא משום דזקוקה ועומדת — לרבי יוחנן נמי, לטעמיה קמא דיהיב רבי יוחנן למלתייהו דרבנן, דגירושין מכנסת עצמה לרשות אביה וקידושין מפקעת עצמה, ואותיבנא ממאמר דמפקעת עצמה — לא תיקשי. דאיכא לשנויי נמי: שאני מאמר הואיל וזקוקה ועומדת. **בה ובשלוחה לא** — אלמא: נערה שיש לה אב — לא מקדשה עצמה. וקא סלקא דעתין דברי הכל היא. **התקדשי לי כו'** — אם יש באחת מהן שוה פרוטה — מקודשת, ואם לאו — אין מצטרפין לשוה פרוטה. דכיון דאמר בכל חדא "התקדשי" — כל חדא הוו קידושין באפי נפשייהו. **מאן תנא** — דבעינן "התקדשי" "התקדשי", ואי לא אמר "התקדשי" לכל חדא, אלא "התקדשי לי בזו ובזו" — הוו מצטרפי לפרוטה. **רבי שמעון היא דאמר** — גבי חמשה תובעין אותו: תן לנו פקדון שיש בידך, ואמר: שבועה שאין לך בידי, לא לך ולא לך — אינו חייב אלא אחת, עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד. **וכפרטי סבר לה כרבי שמעון** — דלא חשיב פרטא עד שיאמר לכל אחד ואחד שבועה. **כלל אינו חייב אלא אחת** — ובשבועות מפרש איזהו כללו של רבי מאיר ופרטו. **שבועה** — שאין לך בידי, ולא לך, ולא לך, ולא לך. **חייב** — אשם גזילות. **לא לך לא לך** — דוקא בלא וי"ו. אבל "ולא לך ולא לך" — כללא הוי. **לא לך ולא לך שבועה** — דבענין שבועה באחרונה. אבל אם הזכיר שבועה תחלה — לא שדינן אבולהו, וכללא הוי. **אלא** — מתניתין דהתקדשי התקדשי רבי שמעון היא. **ובשליחות סבר לה כרבי יהודה** — דאביה ולא היא. **אנא נמי לא הואי בי מדרשא אבל רבי אבין הוה בבי מדרשא** — והוא אמר לי, לאחר שיצא, שחברו כל חבורות של בית המדרש, ונמנו וגמרו כרבי יוחנן, דבקידושין — אביה ולא היא. **כי כרוכיא** — תרגום של עגור, *גרוא"ה בלעז. **ויצאה והיתה** — כך היה צועק: הא כתיב "ויצאה... והיתה", הויה כיציאה; מה גירושין בין היא בין אביה — אף קידושין בין היא בין אביה. **אמר ליה ואבין בר סמכא הוא** — בלשון שאילה קאמר ליה: ובקי אתה ברבי אבין זה, שיש לסמוך על דבריו, שמדקדק בשמועתו שאינו משכח? **כמין ימא לטגני** — לא היתה לו שהות שכחה בנתים, שכשיצא מבית המדרש אמרה לי מיד, כשולה דג מן הים והמחבת נתונה על האור לתתו בתוכו בשמן לטגנו. טגני = **פריזר"א בלעז. **אנא לא רבי אבין ברבי חייא** — בשמועה זו של רבי אבין, לא שמעתי איזה אבין הוא.

נערה

קידושין. האיש מקדש – פרק שני דף מד עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה — ונראה דהוא הדין בנערה איכא חידוש לריש לקיש אליבא דרבי יהודה, ולרבי יוחנן אליבא דכולי עלמא. והא דנקיט קטנה — משום דבנערה לא שייך למימר "צריכה מיאון", דאין מיאון בנערה, כדאמר (נדה נב,א): עד מתי הבת בממאנת — עד שתביא שתי שערות.

מאן דמתני הא — פירש בקונטרס: מאן דמתני פלוגתא דעולא אדשמואל לא מתני אדשמואל האי פירוש דפריש בה רב נחמן: והוא ששידכו. אלא סבר דאמר שמואל בלא שידכו, ומשום הכי פליג עלייהו. איכא דאמרי אמר עולא: אפילו מיאון אינה צריכה. פירש בקונטרס: ואפילו שידכו. וזה דחקו לפרש כן: דאי בלא שידכו דוקא — מאי איכא בין "איכא דאמרי" ללישנא קמא? וקשה: דאין זו סברא לומר שתהא חלוקה כל כך, דהא לעיל פריך גמרא: אף על גב דשידכו? — אלמא סבירא לגמרא שהדבר פשוט הוא דבשידכו צריך מיאון, והכא ללישנא דאיכא דאמרי אמרינן דלא צריך! לכך נראה לפרש: דלעולא לא מיירי אלא דוקא בלא שידכו. ויש חילוק בין איכא דאמרי ללישנא קמא; דלישנא קמא פליג אדרב ושמואל, כדפירש בקונטרס, דמאן דמתני פלוגתא דעולא אדרב ושמואל כו'. ולכך איכא דאמרי דכולי עלמא סבירא דלא פליג אדשמואל, ומילתא באפי נפשיה איתמר בלא שידכו. ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

אלא דקידשה נפשה וקתני דבעיא מיאון — ותיובתא דעולא, דאמר: אפילו מיאון אינה צריכה. ואם תאמר: לשמואל מי ניחא? והא איהו דאמר דבעיא גט בהדי מיאון, והכא קאמר "או מיאנו" — דמשמע דלא בעיא גט! ויש לומר: בשלמא לשמואל — לא קשיא ליה מידי, דאיכא למימר דלעיל מיירי בשידך, והכא מיירי בדלא שידך, ולהכי לא מצריך אלא מיאון. אלא לעולא קשה: דאי מיירי בשידך — גט ומיאון בעי לפירוש רבינו יצחק, ללישנא דאיכא דאמרי. ולפירוש הקונטרס אפילו מיאון לא צריך. ואי מיירי בדלא שידך — אפילו מיאון לא צריך, בין לפירוש הקונטרס בין לפירוש רבינו יצחק.

אלא

נערה — לרבנן דאמרי: מקבלת את גיטה, מהו שתעשה אחר שליח לקבל את גיטה בחיי אביה? **כיד אביה כו'** — הא דאמרי רבנן דהיא עצמה מקבלת מאי סבירא להו — ליד אביה מדמו לה, או לחצר אביה מדמו לה? **ומי מספקא ליה לרבא** — שיהא על אדם בן דעת תורת חצר כשהוא ניעור? ישן **והיא משמרתו הרי זה גט** — דהויא לה חצר המשתמרת לדעתה, על ידה. **ניעור אינו גט** — דהויא חצר המשתמרת לדעת העבד עצמו, ואינו דומה לחצר גמורה. דכי אתרבאי חצירה — משום דסתם חצר משתמרת על פי הבעלים, שגדרה סביב, ופותח ונועל. **אינו גט עד שיניע גט לידה** — דאין שליחות לקטן. הילכך המביאו לה יהא שלוחו של בעל להולכה, ויתנגו לה. **אם אמר לו אביה** — של קטנה. **אם רצה הבעל לחזור בו** — משנמסרו לו. **לא יחזור** — דשליח לקבלה הויא הוא, ומשבא גט לידו — נתגרשה. ואפילו נשרף הגט מיד. **במה דברים אמורים** — דקטנה לא שייך בה שליחות — כשאין לה אב, אבל יש לה אב ואמר ליה אביה כו'. כלומר, אבל יש לה אב — שייך בה שליחות על פי אביה, אפילו נערה. שאם אמר לו אביה, בין של קטנה בין של נערה "התקבל לבתי כו'". ומהשתא לא תקשי דיוקא דרישא, דהא בשאין לה אב קאי. **קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה** — לא אמר לה אביה לקבלם, ולא ידע. ובקטנה הכל מודים שאין קידושיה קידושין שלא לדעתו. **צריכה גט וצריכה מיאון** — כדאמר טעמא לקמיה. **אמר קרנא דברים בנו** — כך אמר קרנא: יש דברים בתוך דבר זה. כלומר: יש תשובה ותימה בדברי שמואל. **אמרו ליה** — בני בית המדרש לקרנא. **הא מר עוקבא ובית דינו בכפרי** — שם מקום סמוך לנו. אם נהרדעא ששמואל שם רחוק ממנו — בא ונשאל למר עוקבא. והוא היה אב בית דין בימי שמואל, כדאמר במועד קטן (טז,ב):

אפכוה ושדרוה לקמיה דרב — בשם קרנא: צריכה גט ומיאון, ובשם שמואל: דברים בגו. ושדרוה לקמיה דרב, לידע אם יודה לדברי שמואל שהיה חלוק על הדבר. ומשום דרב אוהבו של שמואל היה אפכוה, אולי יודה לדברי קרנא שאמרו בשם שמואל. **אבא כר אבא** — אבוה דשמואל הוה. **וצריכה מיאון שמא לא נתרצה האב בקידושיה ויאמרו כו'** — הרואה שהצרכנוה גט סבור שנתרצה האב בקידושיה, והוה ליה גרושתו מעליא, ושוב אין קידושין תופסין לו באחותה. שאחות גרושתו בכרת. דכתיב (ויקרא יח) "בחייה" — כל שבחייה. ואי קדיש אחותה — אתי לאפוקה בלא גט. **והוא ששידכו** — הא דאמר צריכה גט — כששידך בה לאביה קודם קידושין, דאיכא לספוקי שמא נתרצה כששמע, והוו להו קידושין למפרע. **אפילו מיאון אינה צריכה** — שאין מעשה קטנה כלום בחיי אביה. ומתמה גמרא: אפילו שידכו אמר עולא דאף מיאון אינה צריכה? ומשני: **דמתני הא לא מתני הא** — מאן דמתני פלוגתא דעולא אדשמואל — לא מתני אדשמואל האי פירושא דפריש בה רב נחמן: והוא ששידכו.

---

1 נַעֲרָה מַהוּ שֶׁתַּעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל גִּיטָהּ מִיַּד בַּעְלָהּ?
2 כְּיַד אָבִיהָ דְּמָיָא אוֹ כַּחֲצַר אָבִיהָ דְּמָיָא? כְּיַד אָבִיהָ
3 דְּמָיָא; מָה אָבִיהָ מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ - אַף הִיא נַמִּי מְשַׁוֵּי
4 שָׁלִיחַ. אוֹ דִּילְמָא כַּחֲצַר אָבִיהָ דְּמָיָא, וְעַד דְּמָטֵיָא
5 גִּיטָא לְיָדָהּ - לָא מִיגַּרְשָׁה. - וּמִי מְסַפְּקָא לֵיהּ לְרָבָא
6 הָא? וְהָאָמַר רָבָא: כָּתַב גֵּט וּנְתָנוֹ בְּיַד עַבְדָּהּ יָשֵׁן
7 וּמִשַּׁמַּרְתּוֹ - הֲרֵי זֶה גֵּט. נִיעוֹר - אֵינוֹ גֵּט. נִיעוֹר אַמַּאי
8 אֵינוֹ גֵּט - דְּהָוְיָא לָהּ חָצֵר מִשְׁתַּמֶּרֶת שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ.
9 וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כַּחֲצַר אָבִיהָ דְּמָיָא - כִּי מְטָא גִּיטָהּ
10 לְיָדָהּ נַמִּי לָא תִּיגָּרֵשׁ, דְּהָוְיָא לָהּ חָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת
11 שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ! אֶלָּא לְעוֹלָם פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּכִי
12 יַד אָבִיהָ דְּמָיָא, וְהָכִי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ: מִי אַלִּימָא כְּיַד
13 אָבִיהָ לְשַׁוֵּיהָ אִיהִי שָׁלִיחַ, אוֹ לָא? - אָמַר לֵיהּ: אֵין
14 עוֹשָׂה שָׁלִיחַ. אֵיתִיבֵיהּ: קְטַנָּה שֶׁאָמְרָה "הִתְקַבֵּל לִי
15 גִּיטִי" - אֵינוֹ גֵּט עַד שֶׁיְּגִיעַ גֵּט לְיָדָהּ. הָא נַעֲרָה -
16 הֲרֵי זֶה גֵּט! - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּשֶׁאֵין לָהּ אָב.
17 - הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: אִם אָמַר אָבִיהָ "צֵא וְקַבֵּל גֵּט
18 לְבִתִּי", אִם רָצָה בַּעַל לַחֲזוֹר בּוֹ - לֹא יַחֲזוֹר. מִכְּלָל
19 דְּרֵישָׁא בְּדֵיֵּשׁ לָהּ אָב עָסְקִינַן! - חַפּוּרֵי מִיחַסְרָא,
20 וְהָכִי קָתָנֵי: קְטַנָּה שֶׁאָמְרָה "הִתְקַבֵּל לִי גִּיטִי" - אֵינוֹ
21 גֵּט, עַד שֶׁיְּגִיעַ גֵּט לְיָדָהּ. הָא נַעֲרָה - הֲרֵי זֶה גֵּט.
22 בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - כְּשֶׁאֵין לָהּ אָב, אֲבָל יֵשׁ לָהּ
23 אָב, וְאָמַר אָבִיהָ "צֵא וְקַבֵּל לְבִתִּי גִּיטָהּ" וְרוֹצֶה בַּעַל
24 לַחֲזוֹר - לֹא יַחֲזוֹר. אִיתְּמַר, קְטַנָּה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא
25 לְדַעַת אָבִיהָ; אָמַר שְׁמוּאֵל: צְרִיכָה גֵּט, וּצְרִיכָה
26 מִיאוּן. אָמַר קַרְנָא: דְּבָרִים בְּגוֹ! אִם גֵּט - לָמָּה
27 מִיאוּן, אִם מִיאוּן - לָמָּה גֵּט? אָמְרוּ לֵיהּ: הָא
28 מָר עוּקְבָא וּבֵי דִּינֵיהּ בְּכַפְּרֵי. אַפְּכוּהָ, שְׁדָרוּהָ לְקַמֵּיהּ דְּרַב, אֲמַר לְהוּ: הָאֱלֹהִים! צְרִיכָא
29 גֵּט וּצְרִיכָה מִיאוּן, וְחַס לֵיהּ לְזַרְעֵיהּ דְּאַבָּא בַּר אַבָּא דְּנַיְמָא הָכִי. וְטַעְמָא מַאי? - אָמַר
30 רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: צְרִיכָה גֵּט - שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב בְּקִידּוּשִׁין, צְרִיכָה מִיאוּן
31 - שֶׁמָּא לֹא נִתְרַצָּה הָאָב בְּקִידּוּשִׁין, וְיֹאמְרוּ: אֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ. אֲמַר רַב
32 נַחְמָן: וְהוּא שֶׁשִּׁדְּכוּ. עוּלָּא אָמַר: אֲפִילּוּ מִיאוּן אֵינָהּ צְרִיכָה - אַף עַל גַּב דְּשִׁדְּכוּ? -
33 מַאן דְּמַתְנֵי הָא - לָא מַתְנֵי הָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר עוּלָּא: קְטַנָּה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא
34 לְדַעַת אָבִיהָ - אֲפִילּוּ מִיאוּן אֵינָהּ צְרִיכָה. מִתִּיב רַב כָּהֲנָא: וְכוּלָּן אִם מֵתוּ, אוֹ מֵאֲנוּ,
35 אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ אֲיֵילוֹנִית - צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת. דְּקִדְּשָׁהּ מַאן? אִילֵימָא כְּיַד
36 אָבִיהָ - בְּמִיאוּן סַגִּי לָהּ?! גֵּט מַעְלֶיָא בָּעֵיא! אֶלָּא לָאו - דְּקִדְּשָׁהּ אִיהִי נַפְשָׁהּ, וְקָתָנֵי
37 דְּבָעֵיָא מִיאוּן! - הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ: כְּגוּן שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ מַעֲשֵׂה יְתוֹמָה בְּחַיֵּי
38 הָאָב. מִתִּיב רַב הַמְנוּנָא: אֵין מוֹכְרָהּ לְקָרוֹבִים, מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר אָמְרוּ: מוֹכְרָהּ לְקָרוֹבִים.

ושוין

איכא דאמרי אמר עולא — מילתא באפיה נפשיה הוא מתני לה, ולא אדרב ושמואל. וסתמא קאמר ליה, ולא שנא שידכו ולא שנא לא שידכו. **וכולן** — חמש עשרה עריות ששנינו ביבמות שפוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום, ויליף לה מקרא שהערוה הנופלת ליבום לפני קרוב שהיא עליו בכרת — פטורה, ופוטרת צרתה. וכולן, העריות, אם מתו קודם שמת הבעל, או מיאנו בבעל או נתגרשו (קודם מיאון), דכשמתה ונפלה הצרה לפני היבום לא צרת ערוה היתה, ולא פטרה ערוה צרותיה, ומותרות ליבם. וקתני בתו באותן חמש עשרה, וקאמר דאם מיאנה בחיי אחי אביה, שהוא בעלה, ומת לאחר מיאון — צרתה מתייבמת לאביה. אלמא: יש לנו בתו ממאנת בחי אביה. **והיכי דמי? אי דקדשה אביה לאחיו במיאון סגי לה** — בתמיה: והלא זיכתה תורה לאב בקידושי בתו! **דקדשה איהי נפשה** — שלא לדעת אביה. **מעשה יתומה בחיי האב** — כגון שהשיאה אביה לאחר, ונתארמלה או נתגרשה בקטנותה. שהרי היא בחיי אביה כיתומה, דכיון שהשיאה — אין לאביה רשות בה. ואחרי כן קדשה היא את עצמה לאחי אביה, דהני קידושין בעו מיאון, שלא היה לה להמתין את דעת אביה. ובמיאון סגי להו, דאין מעשה קטנה כלום, אלא מדרבנן — דתקון נישואין לקטנה שאין לה אב, שלא ינהגו בה מנהג הפקר. **אין מוכרה** — לבתו, לקרובים שאין להם קידושין בה, דבעינן ראויה לייעוד. **מוכרה לקרובים** — כדילפינן בפרק קמא (קדושין יט,ב): "בתו לאמה" — פעמים שאינה נמכרת אלא לאמהות.

ושוין

נַעֲרָה, שיש לה יד לקבל בעצמה את גיטה, מַהוּ שֶׁתַּעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל גִּיטָהּ מִיַּד בַּעֲלָהּ.רבא מבאר את צדדי הספק: האם מה שנערה יכולה לקבל את גיטה בעצמה, הוא משום שידה כְּיַד אָבִיהָ דָּמְיָא – נחשבת. אוֹ שהסיבה היא שכַּחֲצַר אָבִיהָ דָּמְיָא – נחשבת, וכאשר קבלה את הגט בידה נחשב הדבר כאילו נכנס הגט לחצר אביה. אם הסיבה היא משום שכְּיַד אָבִיהָ דָּמְיָא, יש לנו לומר מָה אָבִיהָ מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ – ממנה שליח לקבל את גיטה של בתו, אַף הִיא נַמִּי מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ – יכולה למנות שליח, שכן היא חשובה כמותו לענין קבלת הגט. אוֹ דִּילְמָא שהסיבה שאף היא יכולה לזכות בגט הוא משום שכַּחֲצַר אָבִיהָ דָּמְיָא, לפיכך אינה יכולה לשלוח שליח לקבל את גיטה, וְעַד דְּמַטְיָא גִּיטָא לִידָהּ לֹא מִינַּרְשָׁה – עד שיגיע הגט לידה, שאז נחשב כאילו נכנס לחצר של אביה, אינה מתגרשת. הגמרא תמהה: וּמִי מְסַפְּקָא לֵיהּ לְרַבָּא הָא – האם ניתן בכלל לומר שרבא הסתפק בזה, וְהָאָמַר רָבָא, אם אדם כָּתַב גֵּט לאשתו, וּנְתָנוֹ כְּיַד עַבְדָּהּ, כדי שתזכה בו האשה ע"י קבלת העבד, אם היה העבד יָשֵׁן וּמִשַּׁמְּרִתּוֹ האשה, זוכה האשה בגט מדין קנין חצר, וְהֲרֵי זֶה גֵּט ומתגרשת על ידו. אבל אם היה נֵיעוֹר, אף על פי שהיא משמרת את העבד אֵינוֹ גֵּט, ואינה מגורשת. מבארת הגמרא: אם היה העבד נֵיעוֹר אַמַּאי אֵינוֹ גֵּט, משום דְּהַוְיָא לָהּ העבד חָצֵר מִשְׁתַּמֶּרֶת שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ של האשה, שהעבד משמר את עצמו ואת מה שבידו לדעתו. וכל שהחצר אינה משתמרת לדעת בעליה, אינה קונה. הגמרא מסיימת את קושייתה: וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ לומר שהסיבה שהבת זוכה בגט הוא משום שכַּחֲצַר אָבִיהָ דָּמְיָא, אם כן אפילו כִּי מָטָא גִּיטָהּ לִידָהּ נַמִּי לֹא תִּינַּרְשׁ – גם לאחר שבא הגט לידה לא תוכל להתגרש על ידו אלא אם כן היתה כפותה וישנה, דְּהַוְיָא לָהּ – הרי היא דומה כאשר היא נעורה לְחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ אלא לדעת עצמה, ואינה קונה.

הגמרא מבארת את הספק של רבא באופן אחר: אֶלָּא, לְעוֹלָם פְּשִׁיטָא לֵיהּ לרבא שהסיבה שהבת מקבלת את הגט הוא דְּכִי יַד אָבִיהָ דָּמְיָא. וְמה שהסתפק אם הבת יכולה למנות שליח לקבל את הגט, הוא משום דַּהֲכִי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ: כשהתורה רבתה שאף הבת יכולה לקבל את הגט, מִי אַלִּימָא – האם כוחה רב וּכְיַד אָבִיהָ היא, לְשַׁוְיָהּ אִיהִי שָׁלִיחַ – ולפיכך יכולה אף היא לשלוח שליח, כאביה. אוֹ לֹא – או שמא אין כוחה רב, ואינה כידו של אביה ממש, ולפיכך אביה עושה שליח אבל לא היא. תשובתו של רב נחמן: אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, אֵין הנערה עוֹשָׂה שָׁלִיחַ לקבל גיטה מיד בעלה, לפי שאין ידה חזקה כיד אביה.

רבא מקשה על הכרעתו של רב נחמן: אִיתְּיבֵיהּ רבא לרב נחמן, שנינו במשנה במסכת גיטין (גיטין סה.), קְטַנָּה שֶׁאָמְרָה לשליח, 'הִתְקַבֵּל לִי גִּיטִּי – קבל בעבורי את גיטי מיד בעלי', אֵינוֹ גֵּט ואין הקטנה מתגרשת בו, עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ של הקטנה בעצמה. שמאחר וקטן אינו יכול למנות שליח, יוצא אם כן שאין הוא שליח שלה, ואינו זוכה בעבורה את הגט בשעת קבלתו, ואינה מתגרשת באותה שעה. אולם, השליח נהיה שלוחו של הבעל [שהוא גדול] להולכת הגט לאשתו, לפיכך בשעה שנתן לה אותו וזכתה בו מתגרשת.

מדייק רבא: המשנה נקטה את הדין בקטנה, הָא נַעֲרָה שאמרה לשליח 'התקבל לי גיטי' הֲרֵי זֶה גֵּט, ומתגרשת מיד בשעת קבלת הגט על ידי השליח. הרי שנערה יכולה למנות שליח לקבל את גיטה מיד בעלה, ולא כפי שאמר רב נחמן. מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, בְּשֶׁאֵין לָהּ אָב. וחידש התנא, שלמרות שהיא יתומה ואין היא ברשות אביה, אינה יכולה לעשות שליח, לפי שהיא קטנה, הלכך אינו גט עד שיגיע לידה, ובנערה אף שאין לה אב יכולה לעשות שליח, כיוון שהיא גדולה והיא ברשות עצמה. אבל נערה שיש לה אב שהיא ברשות אביה, אינה יכולה לעשות שליח, כרב נחמן. הגמרא מקשה: הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא – מזה שבסיפא של המשנה ההיא [בגיטין] שנינו, אִם אָמַר (לו) אָבִיהָ של הקטנה לשליח 'צֵא וְקַבֵּל גֵּט לְבִתִּי מאת בעלה' – אִם רָצָה הַבַּעַל לַחֲזוֹר בּוֹ ולבטל את השליחות לאחר שכבר מסר את הגט לידי השליח, לֹא יַחֲזוֹר, לפי שהשליח זכה בו לאב מהשעה שהוא קבל אותו, שכן שלוחו הוא, ומיד התגרשה בו הקטנה, ואפילו אם ישרוף הגט לפני שיגיע לידי האב היא מגורשת. ומעתה יש לנו לדייק: אם נקטה המשנה דין באביה ששלח שליח, מִכְּלָל דְּרֵישָׁא בְּדִיֵּשׁ לָהּ אָב עַסְקִינָן – משמע שהמשנה עוסקת בקטנה שיש לה אב. מתרצת הגמרא: חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא – המשנה חסרה וְהָכִי קָתָנֵי – וכך יש לשנות אותה: קְטַנָּה שאין לה אב שֶׁאָמְרָה לשליח 'הִתְקַבֵּל לִי גִּיטִּי מאת בעלי' – אֵינוֹ גֵּט, עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ, כיון שקטנה אינה עושה שליח. ודייק מכאן, הָא נַעֲרָה הֲרֵי זֶה גֵּט, מאחר והיא יכולה לעשות שליח וזוכה היא בגט מיד בשעה שהשליח קיבל אותו. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שקטנה דווקא כְּשֶׁאֵין לָהּ אָב והרי היא ברשות עצמה, והיא הרי אינה יכולה לשלוח שליח לפי שקטנה היא. אֲבָל יֵשׁ לָהּ אָב שייך בה שליחות על ידי אביה, וְלכן אם אָמַר אָבִיהָ לשליח 'צֵא וְקַבֵּל לְבִתִּי את גִּיטָהּ מיד בעלה', וְרוֹצֶה הַבַּעַל לַחֲזוֹר בו לאחר שכבר נתן את הגט לידי השליח, לֹא יַחֲזוֹר, לפי ששלישה זה, שליח לקבלה של האב הוא, ומיד כשקבל את הגט התגרשה בו האשה. אִיתְּמַר, קְטַנָּה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ, וכששמע האב על כך – שתק, ואין אנו יודעים אם הסכים להם, אָמַר שְׁמוּאֵל, יש לחשוש שמא הסכים האב וחלו הקידושין, ולפיכך צְרִיכָה הקטנה לקבל ממנו גֵּט, וּצְרִיכָה גם מֵיאוֹן בבעל. הגמרא תמהה: אָמַר קַרְנָא, דְּבָרִים בְּגוֹ – יש קושיה ותמיהה בדברים אלו שאמר שמואל, אִם היא צריכה גֵּט שחלים הקידושין מן התורה, אם כן לָמָּה היא צריכה מֵיאוֹן, הלוא אין מיאון מועיל בקידושין שחלו מן התורה. וְאִם היא צריכה מֵיאוֹן שאין קידושיה חלים מן התורה, לָמָּה היא צריכה גֵּט, הרי קידושין שאינם אלא מדרבנן אינם צריכים גט אלא מיאון בלבד.

מספרת הגמרא: אָמְרוּ לֵיהּ החכמים לקרנא, הָא מַר עוּקְבָא [שהוא אב בית דין] וְכִי דִּינֵיהּ יושבים בְּעִיר כַּפְּרֵי הסמוכה אלינו, הבה ונשאל אותם מה טעמו של שמואל. אַפְּכוּהָ – הפכו השולחים את דברי קרנא לדברי שמואל ודברי שמואל לדברי קרנא. וַשַּׁדְרוּהָ לְקַמֵּיהּ דְּרַב – שיגרו את השאלה לפני רב. תשובת רב: אָמַר לְהוּ רב לשלוחים: הָאֱלֹהִים – בשבועה אני אומר לכם, צְרִיכָה גֵּט וּצְרִיכָה מֵיאוֹן. וְחָם לֵיהּ – חלילה לו לְזַרְעֵיהּ דְּאַבָּא בַּר אַבָּא – לשמואל, בנו של אבא בר אבא, דְּנִימָא הָכִי – שיאמר כך ויתמה 'אם גט למה מיאון ואם מיאון למה גט' שבודאי כך הוא הדין.הגמרא מבארת: וְטַעְמָא מַאי – מהו הטעם לדין זה. אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, צְרִיכָה גֵּט, שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב בְּקִידּוּשִׁין למרות שנעשו שלא בידיעתו, ואם כך הרי היא מקודשת מן התורה. וּצְרִיכָה מֵיאוֹן שֶׁמָּא לֹא נִתְרַצָּה הָאָב בְּקִידּוּשִׁין, ולא חלו כלל והגט שקבלה אינו גט, וְאֹמְרוּ אלו שיראו שהצרכנו אותה לקבל גט שהאב התרצה בקידושין ולכן אֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ כַּאֲחוֹתָהּ, שכן אין קידושין תופסים באחות גרושתו של אדם, ויתירו את אחותה להינשא לאחר אף ללא שתקבל גט מהראשון. לכך עשו חכמים היכר בדבר, שיבינו הכל שאין זה גט גמור, אלא מחמת הספק ולא יתירו את אחותה ללא גט.הגמרא מגבילה את הדין של רב ושמואל: אָמַר רַב נַחְמָן: מה שחששו רב ושמואל שמא התרצה האב בקידושי קטנה אף כאשר נעשו שלא מדעתו, והצריכו אותה לקבל גט מבעלה, וְהוּא שֶׁשִּׁדְּכוּ – לא אמרו זאת אלא במקרה שנעשו שידוכין ביניהם, שכבר דברו עם האב אודות זיווג זה עוד לפני הקידושין, והוא התרצה להם באותה שעה, לפיכך חששו שמא לאחר ששמע שבתו התקדשה לאותו אחד, התרצה. אבל אם לא דובר אודות זיווג זה מעולם, או שהאב לא הסכים לו, אין חוששים שמא התרצה האב כששמע ואינה צריכה גט כלל.

עולא חולק על רב ושמואל: עוּלָּא אָמַר: קטנה שנתקדשה שלא

המשך בעמוד פח

וְשָׁוִין חכמים ורבי אליעזר שֶׁיכול האב לִמּוֹכְרָהּ כשהיא אַלְמָנָה אפילו לְכֹהֵן גָּדוֹל, אף על פי שכהן גדול אסור באלמנה ולא יוכל ליעד אותה. וכן אם היא גְּרוּשָׁה או חֲלוּצָה [שמת בעלה הראשון ללא בנים וחלץ לה אחיו], יכול הוא למוכרה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, אף על פי שגרושה וחלוצה אסורות אפילו לכהן הדיוט. והטעם שיכול למוכרה לאלו, הוא משום שאין איסורן של אלו אלא בלאו, וקידושין הלא תופסים בחייבי לאוין [להלן סח.], אם כן יש לאדון בהן קידושין, אף על פי שהן בעבירה.

הגמרא מבארת את הברייתא, ומקשה ממנה על עולא: הַאי אַלְמָנָה ששנינו בברייתא שיכול אביה למוכרה לכהן גדול, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן מדובר, כלומר כיצד חלו נישואיה הקודמים מהם התאלמנה. אִילֵימָא דְּקִדְּשָׁהּ אָבִיהָ לאותו שהתאלמנה ממנו לפני המכירה הזו. אי אפשר לומר כך, שהרי אם כן מִי מָצֵי מְזַבֵּין לָהּ – וכי יכול הוא כלל למוכרה כעת, הָא – הרי כלל הוא שאֵין אָדָם מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ לִשְׁפָחוּת אַחַר אֵירוּשִׂין. כלומר, לאחר שקדש האב את בתו – שוב אין לו זכות בה ואינו יכול למוכרה אפילו אם תתאלמן או תתגרש מהקידושין ההם. אֶלָּא לַאו מדובר במקרה דְּקִדֵּישׁ אִיהִי נַפְשָׁהּ – שהיא קדשה את עצמה, שלא מדעת אביה, ואף על פי כן קָא קָרֵי לָהּ התנא אַלְמָנָה, משמע אם כן שמעשיה הועילו וצריכה גט או לכל הפחות מיאון, שאם לא כן לא היה התנא קורא לה אלמנה. אם כך, קשה על עולא שסובר שקטנה שנתקדשה שלא מדעת אביה אפילו מיאון אינה צריכה. הגמרא מיישבת את הברייתא לשיטת עולא: אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לעולם אם קיבלה הבת קידושין בעצמה ללא ידיעת אביה לא צריך לחוש להם כלל, ואפילו מיאון אינה צריכה, בעולא, וְהָכָא שקראה הברייתא לבת זו בשם אלמנה מקידושיה הקודמים [אף על פי שהאב לא קיבל אותם], מדובר שהתקדשה בְּקִידּוּשֵׁי יְעוּד – קידושין שעושה אדון בשפחתו העבריה, שכבר מכר את בתו פעם אחת לשפחה, ובמכירה ההיא קידש אותה האדון לעצמו, ובמיתתו נעשתה הבת אלמנה, ובאה הברייתא לחדש, שכשבא האב למוכרה שוב, אף על פי שהיא אלמנה ואסורה להינשא לכהן גדול, יכול הוא למכרה לו, מאחר ואם יקדש אותה בעבירה יחולו הקידושין. וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה היא הברייתא, דְּאָמַר (לעיל יט) שִׁמְעוֹת רִאשׁוֹנוֹת – שקיבל האב במכירתה לַאו לְקִידּוּשִׁין נִיתְּנוּ – לא ניתנו אף עבור הקידושין, אלא עבור המכירה בלבד, ואם יבוא האדון לקדשה צריך הוא לתת לה פרוטה נוספת עבור קידושיה, ונמצא שלא קיבל האב קידושין עבורה מעולם. ולכן אף שכבר מכרה כבר פעם אחת ונתקדשה לאדון, יכול למוכרה שוב ואין זה נחשב שמוכרה לשפחות אחר אישות.לאחר שאמר רב שעל הקטנה שהתקדשה שלא לדעת אביה לקבל גט ומיאון, מוסיף רב להביא את מה שנוגע מהלכה זו להלכות נוספות. וכגון, שמת המקדש ונפלה הקטנה ליבום לפני אחיו, ואף הוא קידש אותה שלא מדעת אביה. כך, שאם עד למיתת המקדש היה החשש משתי אפשרויות בלבד ולפיכך די היה לה בגט ומיאון, מעתה גדל החשש והאפשרויות הקיימות הן ארבעה. א. שמא התרצה האב לקידושי הראשון ולא התרצה לקידושי השני. ב. שמא התרצה לקידושי השני ולא התרצה לקידושי הראשון. ג. שמא התרצה לקידושי שניהם. ד. שמא לא התרצה לקידושי שניהם.

אִיתְּמַר מֵת אותו אחד שקידש את הקטנה שלא מדעת אביה, וְנִפְלָה לִפְנֵי אָחִיו לְיִבּוּם [כגון שלא היו לראשון בנים]. אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, יש להבחין ולחלק בין המקרים. אם עשה בה היבם מאמר, אזי כשבאה לצאת ממנו ומקבלת הימנו גט, מְמָאֶנֶת לְמַאֲמָרוֹ – צריכה היא למאן בו משום המאמר שעשה בה, שמאחר ומוטל עליה לקבל גט כדי להפקיע את קידושי המאמר, ממילא צריכה היא אף למאן, וְאִינָהּ מְמָאֶנֶת לְזִיקָתוֹ – אינה צריכה למאן בו כדי להפקיע את זיקתו אליה, אם לא עשה בה היבם מאמר, אלא בחליצה בלבד היא ניתרת. כֵּיצַד, עָשָׂה בָּהּ היבם מַאֲמָר, צְרִיכָה לקבל ממנו גֵּט, וּצְרִיכָה גם חֲלִיצָה, וּצְרִיכָה אף מֵיאוּן. והטעם שצריכה לכל שלושת הדברים הוא כדלהלן. צְרִיכָה גֵּט - שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב רק בְּקִידּוּשֵׁי שֵׁנִי וקידושיו תופסים מן התורה, והיא אשתו גמורה שאינה ניתרת אלא בגט. צְרִיכָה חֲלִיצָה - משום שיש לנו לחשוש עוד שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב בְּקִידּוּשֵׁי רִאשׁוֹן, וכשמת [ללא בנים] נופלת הבת לפני אחיו ליבום, לפיכך צריכה חליצה. וּצְרִיכָה אף מֵיאוּן – כיון שאנו חוששים שֶׁמָּא לֹא נִתְרַצָּה הָאָב לֹא בְּקִידּוּשֵׁי רִאשׁוֹן וְלֹא בְּקִידּוּשֵׁי שֵׁנִי, וקידושי שניהם לא חלו, ולא היתה צריכה לא גט ולא חליצה, ואילו בני אדם שישמעו שקבלה גט מדשני לא יתלו זאת מחמת הספק אלא יחשבו שהיתה אשתו גמורה, וְאִם יקדש את אחותה יֹאמְרוּ שֵׁאֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין לו בַּאֲחוֹתָהּ לפי שהיא אחות גרושתו, לפיכך צריכה מיאון כדי להודיע לכל שהגט אינו גט אלא מספק, ולא יבואו להתיר את אחותה ללא גט. אבל אם לֹא עָשָׂה בָּהּ היבם מַאֲמָר, ואינה אלא 'זקוקה' - אֵינָהּ צְרִיכָה אֶלָּא חֲלִיצָה בִּלְבָד כדי להתיר אותה לשוק, ואינה צריכה למאן עם החליצה. מַאי אָמְרַתְּ – שמא תטען ותאמר: תִּיבְּעֵי נַמִּי מֵיאוּן – תתצטרך גם למאן מלבד החליצה, מאחר וגם כאן יש לחשוש, מכיון ואחות חלוצה אסורה אף היא על החולץ – שֶׁמָּא יֹאמְרוּ אֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין לחולץ בַּאֲחוֹתָהּ. אין לחשוש לכך כלל, שכן הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁאֲחוֹת חֲלוּצָה אינה אסורה אלא מִדְּרַבָּנָן, וקידושין תופסים בה מן התורה ולא יבואו בני אדם להתיר את אחותה ללא גט, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּאן שָׁנָה רַבִּי – מדברי רבי במשנה זו [ביבמות (פ"ד מ"ח)], אנו למדים שאֲחוֹתָהּ של הַגְּרוּשָׁה אסורה על המגרש מִדְּאוֹרַיְיתָא, ואילו אֲחוֹתָהּ של הַחֲלוּצָה אינה אסורה על החולץ כי אם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. הגמרא מביאה מעשה באדם שקידש אשה לבנו שלא מדעת הבן: הָנְחוּ בֵּי תְּרֵי דַּהֲווּ קָא שָׁתוּ חַמְרָא – מעשה בשני בני אדם שהיו שותים יין, תּוּתֵי צִיפֵּי בְּכָבֶל – תחת אילן הצפצפה [ממין הערבה] בבבל. שָׁקַל חַד מִינַּיְיהוּ כָּסָא דְּחַמְרָא יָהַב לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ – נטל אחד מהם כוס יין ונתנה לחברו וְאָמַר לו, מַיְקַדְּשָׁא לִי בְּרָתִיךְ לְבְרִי – הרי בתך מקודשת לבני בכוס יין זו. אָמַר רָבִינָא על מעשה זה, אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר [רב ושמואל] בקטנה שהתקדשה שלא לדעת אביה צריכה גט מספק משום שחַיְישִׁינָן שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב, חשש

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שלישי עמ' א

הסיפא של המשנה, העוסקת באדם שקידש אשה בצירוף כמה תמרות יחדיו, וּמַאי עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה – ומה כוונת המשנה באומרה שאם יש באחת מן התמרות שוה פרוטה הרי היא מקודשת, עַד שֶׁיְּהֵא בָּאַחֲרוֹנָה שָׁוֶה פְּרוּטָה – רק באופן שיש בתמרה האחרונה שוה פרוטה, אך אם היתה אחת הראשונות שוה פרוטה אינה מקודשת, שמאחר שאכלתה קודם גמר הקידושין, הרי היא כהלואה, ואין האשה מתקדשת במחילת הלואה.

רבא מפרש כמה דינים המתבארים מדברי רבי אמי: אָמַר רָבָא, שָׁמַע מִינָּהּ מִדְּרַבִּי אַמִּי תְּלָת – יש ללמוד מדברי רבי אמי שלשה דינים. האחד, שָׁמַע מִינָּהּ הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת – שאדם המקדש אשה במחילת חוב שיש לו עליה אינה מקודשת, שהרי הוצרך להעמיד שאינה מקודשת אלא אם כן יש בתמרה האחרונה שוה פרוטה.

השני, וּשְׁמַע מִינָּהּ הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה וּפְרוּטָה דַּעֲתָהּ אַפְּרוּטָה – ויש ללמוד מדבריו, שאדם המקדש אשה במחילת חוב שיש לו עליה, ובנוסף לכך נותן פרוטה בידה, הרי היא מקודשת. שהרי לדבריו של רבי אמי המשנה עוסקת באדם המקדש אשה בכמה תמרות, ורצונו שתתקדש בכולן כאחת, ואף שאכלה חלק מן התמרות ונזקפו עליה במלוה, מכל מקום חלים הקידושין, מאחר שנותרה בידה תמרה השוה פרוטה.

ושוין שמוכרה אלמנה כו' — הואיל ויש לו בה קידושין, אף על פי שהן בעבירה. דקידושין תופסין בחייבי לאוין. **אילימא דקדשה אביה** — לאותו שנתאלמנה הימנו לפני מכירה זו. **בקידושי יעוד** — שנתאלמנה מקידושי יעוד. ואם תאמר: הלא על ידי אביה באו לה, והוה ליה מוכר לאישות, ושוב אינו מוכרה לשפחות! הא מתניתא אליבא דרבי יוסי, דאמר: מעות הראשונות שמקבל על המכירה — לאו לקידושין ניתנו, אלא לשפחות. ויעוד שתופס בה — מחמת שפוחת פרוטות פעולה שיש לו עליה הוא בא. ולא על ידי אביה באו לה, דלהוי הך מכירה בתרייתא שפחות בתר אישות. **איתמר מת** — זה שקדשה שלא לדעת אביה. **ממאנת למאמרו** — צריכה מיאון עם גט המוטל עליה; אם עשה בה מאמר — אותו הגט מצריכה להיות עמו מיאון. **ואינה ממאנת לזיקתו** — אבל אם לא עשה בה מאמר, דאין עליה גט אלא חליצה לזיקתו — אותה חליצה אינה זוקקתה להיות ממאנת עם החליצה. והשתא מפרש למילתא ואזיל. **כיצד עשה בה מאמר** — דקיימא לן ביבמות (נ,א) דהעושה מאמר ביבמתו, ובא לפוטרה בלא כניסה — צריכה גט למאמרו, וחליצה לזיקתו. וזו שקדשה שלא לדעת אביה אף צריכה מיאון עמהם — שמא לא נתרצה האב לא בשל ראשון ולא בשל שני, ולא היתה צריכה לא גט ולא חליצה. והרואה שהצרכנוה גט אומר שהקידושין קידושין גמורים הן, ואין קידושין תופסין לו באחותה. וקשיא לי: למה לי שמא לא נתרצה האב בקידושי ראשון? אפילו נתרצה בשל ראשון, ובשל שני לא נתרצה — אין זה גט. וכיון דאין כאן גט — תפסי קידושין באחותה, דקידושין תופסין באחות חלוצה, כדלקמיה. והרואה שהצריכוה גט אומר דגט גמור הוא, וקידושין אין תופסין באחותה, וצריכה מיאון! ואומר אני: שמא לא נתרצה בקידושי ראשון — כדי נסבה. **הכל יודעים** — שאפילו אם חליצה זו חליצה גמורה — קידושין תופסין באחותה, שאחות חלוצה אינה אסורה אלא מדברי סופרים. **כאן שנה רבי** — ביבמות שנינו: החולץ ליבמתו ונשא אחיו את אחותה, ומת — חולצת ולא מתיבמת. המגרש אשתו, ונשא אחיו את אחותה ומת — הרי זו פטורה, דהויא לה אחות גרושתו, שהיא ערוה לו בחייה. ועל משנה זו אמר ריש לקיש: כאן שנה לנו רבי — ממשנה זו אנו למדים, דאחות גרושה הויא ערוה מן התורה, אבל אחות חלוצה אינה אלא מדברי סופרים. **תותי ציפי** — תחת אילני צפצפה שהוא מין ערבה. לשון אחר: מחצלות נתונות על גבי זיזין הבולטין ברשות הרבים, לשבת תחתיהן מפני החמה. **ברתך לברי** = בתך לבני. **אפילו למאן דאמר** — דבת שנתקדשה שלא לדעת אביה, שמא נתרצה האב, אמרינן.

וְשָׁוִין שֶׁמּוֹכְרָהּ אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. הַאי אַלְמָנָה הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּקִדְּשָׁהּ אָבִיהָ - מִי מָצֵי מִזְּבֵין לָהּ? הָא אֵין אָדָם מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת! אֶלָּא לָאו - דְּקִדֵּישׁ אִיהִי נַפְשָׁהּ, וְקָא קָרֵי לָהּ אַלְמָנָה! - אֲמַר רַב עַמְרָם אֲמַר רַבִּי יִצְחָק: הָכָא בְּקִידּוּשֵׁי יֵעוּד, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לָאו לְקִידּוּשִׁין נִיתְּנוּ. אִיתְּמַר, מֵת וְנִפְלָה לִפְנֵי אָחִיו לְיִבּוּם; אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מְמָאֶנֶת לְמַאֲמָרוֹ, וְאֵינָהּ מְמָאֶנֶת לְזִיקָתוֹ. כֵּיצַד? עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר - צְרִיכָה גֵּט, וּצְרִיכָה חֲלִיצָה, וּצְרִיכָה מֵיאוּן. צְרִיכָה גֵּט - שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב בְּקִידּוּשֵׁי שֵׁנִי. צְרִיכָה חֲלִיצָה - שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב בְּקִידּוּשֵׁי רִאשׁוֹן. צְרִיכָה מֵיאוּן - שֶׁמָּא לֹא נִתְרַצָּה הָאָב לֹא בְּקִידּוּשֵׁי רִאשׁוֹן וְלֹא בְּקִידּוּשֵׁי שֵׁנִי, וְיֹאמְרוּ: אֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ. לֹא עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר - אֵינָהּ צְרִיכָה אֶלָּא חֲלִיצָה בִּלְבַד. מַאי אָמְרַתְּ - תִּיבְעֵי נַמִּי מֵיאוּן, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: אֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ - הַכֹּל יוֹדְעִים: אֲחוֹת חֲלוּצָה דְּרַבָּנַן. דַּאֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּאן שָׁנָה רַבִּי אֲחוֹת גְּרוּשָׁה - מִדְּאוֹרַיְיתָא, אֲחוֹת חֲלוּצָה - מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. הָנְהוּ בֵּי תְרֵי דְּהָווּ קָא שָׁתוּ חַמְרָא תּוּתֵי צִיפֵּי בְּבָבֶל. שְׁקַל חַד מִינַּיְיהוּ כָּסָא דְּחַמְרָא, יְהַב לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ, אֲמַר: מִיקַּדְּשָׁא לִי בְּרַתֵּיךְ לִבְרִי. אֲמַר רָבִינָא: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב

שמא

אלא לאו דקידשה איהי נפשה וקרי לה אלמנה — אלמא: בעי גט או מיאון, דאי לאו הכי — לא קרי לה אלמנה. וקשה לעולא, דאמר אפילו מיאון לא צריכה. ואם תאמר: אמאי לא משני דמיירי בששידכו — להכי קרי לה אלמנה! ויש לומר: כיון דשידך היינו כמו שקידשה אביה, ואם כן הדרא קושיא לדוכתיה: ומי מצי מזבן לה? והא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות! אבל אליבא דשמואל ניחא, דמוקי לה בלא שידכו, וקרי לה אלמנה — משום דבעי מיאון. אלא לעולא קשיא. ואם תאמר: ומגרושה לכהן הדיוט נמי תיקשי אפילו לרב ושמואל — דהיכי משכחת לה גרושה לכהן הדיוט? אי מיירי בשידכו — מי מצי מזבן לה? הא אין אדם מזבן כו'! ואי מיירי בלא שידכו — הא לא בעיא אלא מיאון, והיכי קרי לה גרושה? הא אינה אסורה לכהן! ויש לומר: דלעולם מיירי בלא שידכו, ומיירי שכך אירע, שלא מיאנה אלא גירשה. דאמת הוא שנפסלת לכהן באותו גט, ביתומה שהשיאוה אחיה ואמה, דאם מיאנה — לא נפסלה לכהן, ואם גרשה — פסלה מן הכהונה. אבל ודאי פשיטא דלא בעי אלא מיאון. **צריכה** מיאון שמא לא נתרצה לא לראשון ולא לשני — פירש הקונטרס: שמא לא נתרצה לראשון — כדי נסבה. דאפילו נתרצה לראשון ולא נתרצה לשני — קידושין תופסין באחותה, דאחות חלוצתו — דרבנן, כדאמרינן בסמוך, והם יאמרו דלא תפסי בה קידושין, ויתירו אשת איש לעלמא בלא גט. ורבינו שמשון מקוצי אומר: דהא נמי כדי נסבה, דאפילו נתרצה לראשון ולשני — איכא למיחש להא שמא יאמרו אין קידושין תופסין באחותה, והרי הן תופסין באחותה מן התורה. דאי משום נתרצה בקידושי ראשון — אחות חלוצה אינה אלא מדרבנן, ואי משום מאמר של שני — הא נמי אינו אלא מדרבנן, דמאמר ביבמה אינו דאורייתא. ואם כן איכא למיחש לשמא יאמרו דאין קידושין תופסין באחותה משום הגט, ולכך הצריכו מיאון. ואם תאמר: אם כן אמאי נקט לא נתרצה כלל? ופירש רבינו יצחק: דלא מיבעיא קאמר; לא מיבעיא נתרצה לראשון — דבעי מיאון, לפי דכיון דנתרצה לראשון — מעתה, בין נתרצה לשני בין לא נתרצה — איכא למיחש לשמא יאמרו אין קידושין תופסין משום הגט, ופשיטא דתופסין. דאי לא נתרצה לשני — אינה אלא אחות חלוצתו, ואחות חלוצתו דרבנן. ואפילו נתרצה לשני נמי — אין המאמר שעשה השני אלא מדרבנן, אלא אפילו אמרת לא נתרצה לראשון, דאז אם נתרצה לשני — אין קידושין תופסין באחותה, שהרי קידושי שני הוו קידושין גמורין — אפילו הכי איכא למיחש דשמא לא נתרצה אף לשני, ואז קידושין תופסין באחותה, ויאמרו דאין כו'. ולהכי נקט לא נתרצה בשניהם. ואם תאמר: למה לי מיאון? כיון דצריכה חליצה — אם כן חיישינן שמא נתרצה לראשון. ואם כן, אפילו נתרצה נמי לשני — קידושין תופסין באחותה, כדפרישית — דאחות חלוצתו דרבנן. ואי משום מאמר השני — אינו אלא מדרבנן. ואם כן איך יטעו לומר אין קידושין תופסין באחותה, ומיאון למה לי? ויש לומר: דאי לא בעינן מיאון — איכא למיחש שמא יאמרו חליצה אינה הוכחה, כי יעלה על דעת בני אדם לומר שכך האמת, שנתרצה לשני ולא לראשון. שהרי הראשון עשה שלא כהוגן, שקדשה שלא לדעת אביה, והילכך איכא למימר דלא נתרצה לו. אבל השני שלא עשה כל כך שלא כהוגן כמו הראשון, שהשני היה סבור שהיתה זקוקה לו, והילכך איכא למימר שנתרצה לשני, ומה שהצריכוה חליצה — אינו אלא לרווחא דמילתא, משום בני אדם שאינם בעלי סברא, ויעלה על דעתם שנתרצה לראשון — לכך הצריכוה מיאון, להודיעם שאנו מסופקים, דשמא אינה אשתו של שני, וקידושין תופסין באחותה. **הכל** יודעים אחות חלוצה דרבנן דאמר ריש לקיש כאן שנה רבי אחות חלוצה דרבנן — ששנינו ביבמות (מא,א): החולץ ליבמתו ונשא אחיו את אחותה, ומת — חולצת ולא מתייבמת. המגרש את אשתו, ונשא אחיו את אחותה, ומת — פטורה מן החליצה ומן היבום, דהוה ליה אחות גרושתו, שהיא ערוה לו בחייה. ועל משנה זו קאמר ריש לקיש: כאן שנה רבי כו'. ואם תאמר: כי לא עשה בה מאמר נמי תבעי מיאון, דניחוש שמא יאמרו אין קידושין תופסין באביו או בבן אחיו, כי יאמרו שנתרצה לראשון, והויא כלתו של אב או דודתו של בן, והיה לנו להצריכה מיאון להודיע שלא נתרצה אף לראשון, וקידושי דאב או קידושין דבן תופסין בה! ויש לומר: דמילתא דלא שכיחא היא שיקדשנה האב מאחר שהיה לה שום עסק עם בנו, שאין אדם רגיל אצל כלתו להיות לבו עליה לקדשה אפילו היתה מותרת לו, כי האי דלא נתרצה לא לזה ולא לזה, לפי שכלתו אסורה לו אפילו אחר מיתה. אבל אחות אשתו, המותרת לאחר מיתה — דעתו עליה, ורגיל אצלה. ולכך עשו חכמים תקנה בדבר, שמא יארע שיקדשנה.

שמא

בפירוש אמר מר לא סבירא ליה להא דשמואל — דקאמר לעיל: חיישינן שמא נתרצה לראשון. ופירש בקונטרס: דהיינו רבינא דלא סבר לדשמואל. ואף על גב דקאמר רבינא "אפילו למאן דאמר דחיישינן שמא נתרצה האב" — לאו משם דסבירא ליה הכי, אלא לרווחא דמילתא נקטיה. ופסק רב אלפס ובשאלתות דרב אחאי דהילכתא כרבינא — דהוא בתראה, וסוף הוראה היה, ורבה בר שימי נמי סבר כוותיה; ולא חיישינן שמא נתרצה האב, ואין צריך לא גט ולא מיאון, ואפילו שידכו. ואף על גב דמתמה גמרא לעיל (מד,ב) "ואף על גב דשידכו"? מיהו "איכא דאמרי" אינו סובר כן. ואם כן אין צריך לדחוק ולפרש מה שפירש רבינו יצחק לעיל אפילו מיאון אינה צריכה — דוקא היכא דלא שידכו. דאיכא למימר כמו שפירש בקונטרס, ומיירי אפילו שידכו. ואי משום דמתמה גמרא: ואף על גב דשידכו? — איכא למימר דמ"איכא דאמרי" ואילך אית ליה סברא אחרת, ומסתמא זו היא — דאפילו בשידכו אינה צריכה מיאון, שהרי כמו כן קאמר רבינא. ועוד פסק בשאלתות דרב אחאי בקטנה שהלך אביה למדינת הים שהיא יכולה להתקדש מדרבנן, כדין יתומה דאין לה אב דתקנו רבנן קידושין משום הפקר. וזו שהלך אביה למדינת הים — הרי היא ביתומה, משום הפקר. והרב רבינו מנחם מיונ"י אינו מודה בדבר. ומעשה אירע באחד שהלך לארץ רחוקה, ולו בת קטנה, ונתקדשה הבת. ואסר הרב רבינו מנחם מיונ"י לקיימה. ואמר: חיישינן שמא יקדשנה אביה לאיש אחר במקום שהוא, ונמצא בא זה עליה באיסור אשת איש. ושלח לו רבינו תם: לדבריך, אם מת האב במדינת הים היא תאסר לכל אדם לעולם, שמא קידשה אביה במדינת הים, ואין אנו יודעים למי! והשיב רבינו מנחם: דלהא לא חיישינן; שמא יקדש — אמרינן, שמא קידש — לא אמרינן. דכי האי גוונא אמר פרק "כל הגט" (גיטין כח,ב): לשמא מת — לא חיישינן, לשמא ימות — תנאי היא, וקיימא לן כרבי יוסי דפליג עליה דרבי מאיר, דאמר: חיישינן לשמא ימות — דרבי מאיר ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי. ועל זה אמר רבינו תם: דהשתא דאתית להכי — אף כשהיא קטנה מותרת. דכיון דלא חיישינן שמא קידש — אם כן היא מותרת לעולם, דכל שעה ושעה יש לנו לומר דעדיין לא קידש. ואפילו חיישת שמא יקדש, הואיל וכל שעה יש לומר עדיין לא קידש — מותרת היא אצלו. ולא דמי לשמא ימות, דהתם מיירי שאסר את אשתו בתרומה כשהגט חל שעה אחת לפני מיתתו. ואיכא למימר דמיד ימות — נמצא דכל שעה אסורה לאכול בתרומה, דאיכא למימר דמיד ימות. אבל הכא, דאינה אסורה עד שיחולו הקידושין שקידש אביה שם — כל שעה איכא למימר עדיין לא חלו הקידושין, כדפירשתי. והביא רבינו תם ראיה מהלכות גדולות, שפירש בהלכות קידושין: קטנה דאיתא לאבוה במדינת הים ואנסיבתא אמה. שאלתא הדא מלתא קמיה דרבנן, ואמרו: שפיר עבדת אמה, דנישואין תקינו לקטנה. אם איתיה לאב — מקדשה קידושין מן התורה, ואי ליתיה — מינסבא בתיקון חכמים. ולכי גדלה — גדלי נישואין בהדה, ולכי אתי אב לא צריך לקדשה. **ונמצאת** זרה למפרע — נראה ד"זרה" דנקט לא קאמר שתהא זרה דאורייתא, שהרי מן התורה ארוסה אוכלת בתרומה, אלא זרה דרבנן קאמר. ואף על גב דלא שייך הכא לא משום סימפון ולא משום שמא ימזגו, דכיון דנבנסת לחופה — דוכתא מייחד לה ומבדק בדיק לה — אפילו הכי לא חילקו חכמים בין ארוסה לארוסה. כלומר, כיון שאין חופתה חופה גמורה, שהאב יכול למחות — לא פלוג רבנן בין זו ללא נבנסה לחופה כלל. **הוה** עובדא וחש לה רב להא דרב אסי — נראה דהלכה כרב אסי, דהא הדר ביה רב. אך רבינו תם פסק הילכתא כרב, שהרי רב אסי היה תלמידו, ובכל מקום שהרב והתלמיד חולקין — הלכה כדברי הרב באמוראי ראשונים עד אביי ורבא. אבל מכאן ואילך פסקינן כבתראי, לפי שדקדקו יותר מן הראשונים להעמיד הלכה על בוריה. ואף על גב דחש לה רב להא דרב אסי — משום הכי לא חזר בו, אלא חומרא בעלמא שהחמיר אנפשיה. כמו שמצינו בפרק קמא דמגילה (ה,א): אמר רב: מגילה בזמנה — ביחיד, שלא בזמנה — בעשרה, רב אסי אמר: אחד זה ואחד זה בעשרה. הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי. ואפילו הכי קיימא לן כרב, דהא רבי יוחנן קאי כוותיה בפרק שני דמגילה (יט,ב), דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים — לא יצא, ומחו ליה אמוחיה: לא שנו אלא בצבור מפני כבוד צבור, אבל יחיד — לא. אלמא משמע דפעמים קורין אותה ביחיד, והיינו בזמנה, כרב.

אוכי ממונא בחזקת מריה — ואפילו הוא מוחזק בנכסי מלוג שלה — אינו בחזקתו, אלא בחזקת יורשי האשה, דתפיסתו שלא בדין היתה. ואף על גב דשרי לה רב לאכול בתרומה — היינו משום דמן התורה ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה, כדפירש בקונטרס.

נראין

שמא נתרצה הבן — בקידושין שקידש לו האב שלא מדעתו — לא אמרינן. דאב בקידושי בתו — בכל דהו ניחא ליה, דטב למיתב טן דו. אבל גברא — דייק ונסיב. ובן אינו ברשות אביו לקדש לו אשה שלא בשליחותו. **ודילמא ארצויי ארצי** — בן קמיה אביו, וגילה לו דעתו שהוא חפץ בה, והאב נעשה לו שליח מאליו, וזכין לאדם שלא בפניו? **מר** — רבינא.

בפירוש — שמעתי ממנו דלא סבר ליה לדרב ושמואל (דאין) [דאמרי] חוששין שמא נתרצה האב. וכל שכן לשמא עשאו הבן שליח, אלא אם כן שמענו. ודקאמר: אפילו למאן דאמר כו' — לרווחא דמילתא, כי היכי דלקבליה מיניה קאמר הכי. **בכישא** = אגודה. וקטנה שלא לדעת אביה הואי. **אידי ואידי** — בחדא מינייהו הוי בזיון. **הוא אמר לקריבי** — מעשה היה שהאיש אמר לתת בתו קטנה לקרובו, ואשתו אמרה שיתננה לקרובה. **כפתיה** — הכריחתו והודה לה לתתה לקרובה, ועשו סעודה לחיבת חיתון, וזימנו את קרוביהן. **באינרא** = בעליה. וקדשה — בסתר, ועדיין לא קבל האב קידושין מקרוב של אשתו. **לא יעשו עולה** — ולא חיישינן בהא שמא נתרצה האב, דלא הדר ביה מדבוריה. **רבא אמר** — טעמא אחרינא, דודאי לא נתרצה: דכיון דטרח האי אבי הבת לעשות סעודה — אינו מפסידה. **דלא טרח** — לעשות סעודה; לאביי מכיון דאודי לה — תו לא הדר. ולא חיישינן לשמא נתרצה. **אוכלת בתרומה** — אם כהן הוא זה. ואף על פי שלא היתה חופה זו לדעת האב, ואמרו רבנן (כתובות נז,ב): אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה — זו, הואיל וקידושיה לדעתו היו — חופה נמי ניחא ליה, עד שנשמע שיבא וימחה. **ומודה רב** — אף על גב דגבי תרומה מחזקינן ליה בחזקה שנתרצה בחופה — התם הוא דאי נימא לא נתרצה — אכלה מדאורייתא, דארוסה אוכלת בתרומה דבר תורה. אבל לענין ירושה, דבעינן "שארו" — מודה דאינו אלא כארוס, ואם מתה — אינו יורשה. דכיון דמספקא לן אם מתרצה בחופה או לאו — אוקימנא ממונא בחזקת מריה. **ונשאת שלא לדעת** — לא הודיעתו. **ומה התם דקידושיה דאורייתא** — שנתקדשה לדעת.

נראין

1 שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הַבֵּן - לָא אָמְרִינַן. אָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן
2 לְרָבִינָא: וְדִילְמָא שְׁלִיחַ שַׁוְיֵהּ? - לָא חָצִיף אִינִישׁ
3 לְשַׁוְיֵי לַאֲבוּהּ שָׁלִיחַ. - וְדִילְמָא אַרְצוּיֵי אַרְצִייֵהּ קַמֵּיהּ?
4 - אֲמַר לֵיהּ רַבָּה בַּר שִׁימִי: בְּפִירוּשׁ אֲמַר מָר
5 דְּלָא סָבַר לְהָא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל. הַהוּא גַּבְרָא דְּקִדֵּישׁ
6 בְּכִישָׁא דְּיַרְקָא בְּשׁוּקָא. אָמַר רָבִינָא: אֲפִילּוּ לְמַאן
7 דְּאָמַר חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב - הָנֵי מִילֵּי דֶּרֶךְ
8 כָּבוֹד, אֲבָל דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן - לָא. - אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא
9 מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא: בִּזָּיוֹן דְּמַאי; אִי בִּזָּיוֹן דְּיַרְקָא אִי
10 בִּזָּיוֹן דְּשׁוּקָא? נָפְקָא מִינָּהּ דְּקִדֵּישׁ בְּכַסְפָּא בְּשׁוּקָא,
11 אוֹ בְּכִישָׁא דְּיַרְקָא בְּבֵיתָא, מַאי? - אֲמַר לֵיהּ: אִידִי
12 וְאִידִי דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן הוּא. הַהוּא דַּאֲמַר: "לִקְרִיבַאי",
13 וְהִיא אָמְרָה: לִקְרִיבָהּ, כְּפַתֵּיהּ עַד דַּאֲמַר לָהּ: "תֵּיהֲוֵי
14 לִקְרִיבָהּ". אַדְּאָכְלֵי וְשָׁתֵי - אֲתָא קְרִיבֵיהּ בְּאִינְגְּרָא
15 וְקִדְּשָׁהּ. אֲמַר אַבָּיֵי: כְּתִיב "שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ
16 עַוְלָה וְלֹא יְדַבְּרוּ כָזָב". רָבָא אֲמַר: חֲזָקָה אֵין אָדָם
17 טוֹרֵחַ בִּסְעוּדָה וּמַפְסִידָהּ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? - אִיכָּא
18 בֵּינַיְיהוּ דְּלָא טָרַח. נִתְקַדְּשָׁה לְדַעַת אָבִיהָ, וְהָלַךְ אָבִיהָ
19 לְמְדִינַת הַיָּם, וְעָמְדָה וְנִישֵּׂאת; אָמַר רַב: אוֹכֶלֶת
20 בִּתְרוּמָה, עַד שֶׁיָּבֹא אָבִיהָ וְיִמְחֶה. רַב אַסִי אָמַר:
21 אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, שֶׁמָּא יָבוֹא אָבִיהָ וְיִמְחֶה, וְנִמְצֵאת זָרָה
22 אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה לְמַפְרֵעַ. הֲוָה עוּבְדָא וְחָשׁ לָהּ רַב
23 לְהָא דְּרַב אַסִי. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק:
24 וּמוֹדֶה רַב שֶׁאִם מֵתָה - אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ, אוֹקֵי מָמוֹנָא
25 בְּחֶזְקַת מָרֵיהּ. נִתְקַדְּשָׁה לְדַעַת וְנִיסֵּת שֶׁלֹּא לְדַעַת,
26 וְאָבִיהָ כָּאן; רַב הוּנָא אָמַר: אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, רַב יִרְמְיָה
27 בַּר אַבָּא אָמַר: אוֹכֶלֶת. רַב הוּנָא אָמַר: אֵינָהּ אוֹכֶלֶת.
28 וַאֲפִילּוּ לְרַב דַּאֲמַר אוֹכֶלֶת - הָתָם הוּא דְּלָא אִיתֵיהּ לָאָב, אֲבָל הָכָא דְּאִיתֵיהּ לָאָב, הַאי
29 דְּאִישְׁתִּיק - מִירְתַּח רָתַח. רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר: אוֹכֶלֶת, וְאֲפִילּוּ לְרַב אַסִי דַּאֲמַר אֵינָהּ
30 אוֹכֶלֶת, הָתָם הוּא דְּשֶׁמָּא יָבוֹא אָבִיהָ וְיִמְחֶה, אֲבָל הָכָא, מִדְּשָׁתֵיק - אִינְנוּחֵי אִינְחָא לֵיהּ.
31 נִתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ, וְנִיסֵּת שֶׁלֹּא לְדַעַת, וְאָבִיהָ כָּאן; רַב הוּנָא אָמַר: אוֹכֶלֶת, רַב
32 יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר: אֵינָהּ אוֹכֶלֶת. אָמַר עוּלָּא: הָא דְּרַב הוּנָא - "כַּחֹמֶץ לַשִּׁנַּיִם וְכֶעָשָׁן
33 לָעֵינָיִם". הָשְׁתָּא וּמַה הָתָם, דְּקִידּוּשֵׁי דְּאוֹרַיְיתָא - אָמְרַתְּ לָא אָכְלָה, הָכָא לֹא כָּל שֶׁכֵּן?!

נראין

זה לא נאמר אלא בבת שהתקדשה שלא מדעת אביה, לפי שפעמים מרוב רצונו של האב שבתו תתקדש, ניחא לו אפילו בכל קידושין שהן, לפיכך יש לחשוש אף כאן שמא התרצה האב מאחר וכבר התקדשה. אבל **שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הַבֵּן** בקידושין שקידש עבורו האב שלא מדעתו – **לֹא אַמְרִינָן**, כיון שבן מדקדק בנישואיו, ומקפיד ואינו נושא כל אחת, לפיכך אין לחשוש שאכן התרצה בהם. מקשה הגמרא: **אָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן לְרַבִּינָא**, אכן, כדבריך, אם נעשו הקידושין שלא בידיעתו אין לחשוש שמא התרצה בהם הבן כששמע, אבל עדיין יש לנו לחשוש **וְדִילְמָא שָׁלֵיחַ שַׁוְיֵהּ** – אולי הבן שלח את אביו לקדש לו אשה זו, וכשקידש אותה האב, לדעת בנו עשה זאת, והרי היא מקודשת. דוחה הגמרא: **לֹא חָצִיף אִינִישׁ לְשַׁוְיֵי לַאֲבוּהּ שָׁלִיחַ** – אין אדם מחציף פניו באביו וממנה אותו לשליח לעשות ולפעול במקומו, לפיכך אין לחשוש שמא קידש האב את האשה בשליחות בנו. שואלת הגמרא: **וְדִילְמָא אַרְצוּיֵי אַרְצְיֵיהּ קַמֵּיהּ** – אולי הבן גילה דעתו לפני אביו שחפץ הוא באשה זו וזכות תהיה לו אם תתקדש אליו, והלך האב מעצמו וקידש לו אותה. ומאחר והבן מחשיב קידושין אלו לזכות עבורו, יכול האב לקדש לו אותם בדין שליח, כיון שזכין לאדם שלא בפניו (וכדלעיל מב.).

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַבָּה בַּר שִׁימִי, כְּפֵירוּשׁ אָמַר מַר** – רבינא, **דְּלֹא סָבַר לְהָא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל** שחוששים שמא התרצה האב בקידושין שקיבלה בתו שלא מדעתו, ולדבריהם אכן יש לחשוש גם בבן שקידש לו אביו אשה, אלא דעתו שאין חוששים לכל זה כל זמן שלא שמענו שהתרצה האב בקידושי בתו או שהתרצה הבן בקידושין שקידש עבורו אביו.

הגמרא מביאה מעשה שממנו למדים דין נוסף: **הַהוּא גַּבְרָא** – מעשה באדם, **דְּקַדֵּישׁ בְּכִישָׁא דְּיַרְקָא בְּשׁוּקָא** – שקידש בת קטנה שלא מדעת אביה, ונתן לה עבור קידושיה אגודה של ירק שהוא דבר פעוט ובזוי, וגם עשה את הקידושין בשוק שהוא מקום מבוזה. **אָמַר רַבִינָא, אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר** [־רב ושמואל] **שחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא נִתְרַצָּה הָאָב** בקידושין שקיבלה בתו שלא מדעתו, **הָנֵי מִילֵּי** – אין זאת אלא כאשר נעשו הקידושין **בְּדֶרֶךְ כָּבוֹד, אֲבָל** אם נעשו **בְּדֶרֶךְ בַּזָּיוֹן לֹא**, שבודאי אין האב מתרצה להם, ואין כאן חשש קידושין. **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרַבִינָא, בַּזָּיוֹן דְּמַאי**, מהו הבזיון שבגללו אין האב מתרצה בקידושין, **אִי בַּזָּיוֹן דְּיַרְקָא אִי בַּזָּיוֹן דְּשׁוּקָא** – האם מה שהתקדשה באגודת ירק, או מה שהתקדשה במקום שאינו מכובד. **וַנַּפְקָא מִינָּהּ** במה הבזיון, כגון **דְּקַדֵּישׁ בְּכַסְפָּא** שהוא דבר מכובד, אבל הקידושין יהיו **בְּשׁוּקָא, אוֹ** אם יקדש אותה **בְּכִישָׁא דְּיַרְקָא** אבל יעשה זאת **בְּבֵיתָא** שהוא מקום מכובד, **מַאי. אָמַר לֵיהּ** רבינא, **אִידִי וְאִידִי** – הן אם התקדשה בשוק, והן אם התקדשה באגודת ירק, **דֶּרֶךְ בַּזָּיוֹן הוּא** ובודאי לא התרצה להם האב.

מעשה בענין קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה: **הַהוּא** – מעשה באדם **דְּאָמַר** שברצונו לקדש את בתו **לְקִרְיַנְאִי** – לקרוב שלו, **וְהִיא** – אשתו **אָמְרָה** שרצונו שתנשא **לְקִרְיַבְהּ** – לקרוב שלה. **כְּפַתֵּיהּ** – הכריחה האשה את בעלה בדברים, **עַד דְּאָמַר לָהּ תֵּיהֲוֵי לְקִרְיַבְהּ** – עד שהוא הסכים לה ואמר שתינשא בתו לקרוב של אשתו. עשו ההורים סעודה לחיבת חיתון, וזימנו אליה את קרוביהם. **אַדְּאָכְלֵי וְשָׁתֵי** – תוך כדי שאכלו ושתו, [ועדיין לא התקדשה הבת], **אָתָא קְרִיבֵיהּ כְּאִינְּרָא** – הגיע קרובו של האב בסתר ב'עליה', **וְקִדְּשָׁהּ. אָמַר אַבָּיֵי, כְּתִיב** (צפניה ג יג) 'שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עַוְלָה, **וְלֹא יְדַבְּרוּ כָזָב**' אלא בדיבורם הם עומדים. לפיכך, אין לחשוש שמא התרצה האב, ואין הבת מקודשת. **רָבָא אָמַר**, אין לחשוש שמא התרצה האב בקידושיה עם קרובו, שכן **חֲזָקָה אֵין אָדָם טוֹרֵחַ בִּסְעוּדָה וּמַפְסִידָהּ**, ומאחר וטרח האב להכין סעודה לנישואין אלו אין הוא מפסיד אותה ואינו מתרצה לקידושי קרובו.

מבררת הגמרא, **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה ההבדל בין הטעמים להלכה, עונה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** במקרה **דְּלֹא טָרַח** האב ולא הכין סעודה לכבוד השידוך. לפי אביי אף כשלא טרח אינו חוזר בו, ואינה מקודשת, כיון שאינו עושה עולה, אבל לרבא כאן שלא טרח האב יש לחשוש שמא התרצה לקידושי קרובו ומקודשת מספק.

הגמרא דנה באופן שרק הנישואין היו שלא מדעת האב: קטנה או נערה **שנִתְקַדְּשָׁה לְדַעַת אָבִיהָ**, ואחר כך **הָלַךְ אָבִיהָ לְמִדִינַת הַיָּם** ולא חזר עדין, **וְעָמְדָה וְנִישֵּׂאת** שלא מדעתו. **אָמַר רַב**, הואיל וקידושיה נעשו לדעת אביה מסתבר שאף בחופתה הוא מתרצה, לפיכך אפילו אם בעלה כהן – הרי זו **אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה**, שאנו נוקטים שהיא נשואה **עַד שֶׁיָּבֹא אָבִיהָ וְיִמְחֶה** בנישואין ויתברר שאינה נשואה ואזי תפסיק מלאכול עוד בתרומה. **רַב אַסִּי אָמַר**, אף על פי שנישאת **אֵינָהּ אוֹכֶלֶת** בתרומה, כיון שיש לחשוש **שֶׁמָּא יָבוֹא אָבִיהָ וְיִמְחֶה** ויתבטלו נישואיה שהיו שלא לדעתו, **וְנִמְצֵאת זָרָה אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה לְמַפְרֵעַ** – מתברר למפרע שזרה אכלה בתרומה, מאחר ולא נכנסה לחופה כדין. לפיכך, כל זמן שלא בא האב ולא ידוע בבירור שהתרצה, אין לה לאכול בתרומה. **הָוָה עוֹבְדָא** – אירע מקרה, וקטנה שהתקדשה לדעת אביה עמדה ונישאת שלא מדעתו, **וְחָשׁ** [־ חשש] **לָהּ רַב, לְהָא דְּרַב אַסִּי**, ואסר עליה אכילת תרומה עד שיבוא אביה ויחליט בדבר.

הדין לענין ירושה: **אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, וּמוֹדֶה רַב שֶׁאִם מֵתָה הבת בעלה אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ**, שבאכילת תרומה שאינה אסורה לארוסתו של כהן אלא מדרבנן נוהגים לקולא, אבל לענין ירושה, שמדין תורה אין הבעל יורש את אשתו עד שתיכנס לחופה, מספק אין מוציאים את הממון מחזקת יורשי האשה, אלא **אוֹמְרִים מָמוֹנָא בְּחֶזְקַת מָרֵיהּ** – העמד את הממון בחזקת בעליו.

דין נוסף בנשאת שלא מדעת האב: קטנה או נערה **שנִתְקַדְּשָׁה לְדַעַת** אביה **וְנִיסֵּת שֶׁלֹּא לְדַעַת, וְאָבִיהָ כָּאן** – אביה שהה בעיר בזמן החופה אך לא השתתף בה. **רַב הוּנָא אָמַר**, יש לחשוש שמא לא נתרצה האב **וְאֵינָהּ אוֹכֶלֶת** בתרומה. **וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר**, אף זו **אוֹכֶלֶת** בתרומה, לפי שאנו אומרים שהאב התרצה. הגמרא מבארת: **רַב הוּנָא שֶׁאָמַר אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, וַאֲפִילּוּ לְרַב דְּאָמַר** שבת שנישאה שלא לדעת אביה ואביה במדינת הים **אוֹכֶלֶת** בתרומה, מודה הוא בזו שאביה כאן שאינה אוכלת. כיון **דְּהָתָם הוּא דְּלֹא אִיתֵיהּ לְאָב** – האב אינו נמצא כאן, לפיכך יש לחשוש שהתרצה בנישואיה, **אֲבָל הָכָא דְּאִיתֵיהּ לְאָב** – אבל בזו שאביה נמצא כאן ולמרות זאת היא נישאה שלא לדעתו בודאי לא התרצה האב בנישואיה **וְהַאי דְּאִישְׁתִּיק מִירְתַּח רָתַח** – ומה ששתק על מעשיה הוא משום שרתח עליהם. **רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא שֶׁאָמַר אוֹכֶלֶת, וַאֲפִילּוּ לְרַב אַסִּי דְּאָמַר** בנישאת שלא לדעת ואביה במדינת הים **שאֵינָהּ אוֹכֶלֶת** בתרומה, זו שאביה כאן אוכלת בתרומה. כיון **דְּהָתָם** – כשאביה במדינת הים ולא שמע על הנישואין **הוּא** שאסורה בתרומה, **דְּשָׁמָא יָבוֹא אָבִיהָ** ממדינת הים **וְיִמְחֶה** ונמצאת זרה אוכלת בתרומה למפרע, **אֲבָל הָכָא** שאביה כאן ויודע מנישואיה, **מִדְּשָׁתִיק** ואינו מוחה, משמע **אִיתְנוּחֵי אִיתְנְחָא לֵיהּ** – נוח לו בהם ומתרצה.

דין נוסף בקידושין שנעשו שלא מדעת האב.

נִתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ, וְאַף נִיסֵּת [־ נישואין] **שֶׁלֹּא לְדַעַת, וְאָבִיהָ כָּאן. רַב הוּנָא אָמַר**, חזקה שהאב התרצה במעשיה **וְאוֹכֶלֶת** בתרומה. **רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר, אֵינָהּ אוֹכֶלֶת.**

הגמרא תמהה על דברי רב הונא: **אָמַר עוּלָּא, הָא דְּרַב הוּנָא** דברי תימה הם והם קשים **כַּחוֹמֵץ** הקשה **לַשִּׁנַּיִם וְכָעָשָׁן** הקשה **לָעֵינַיִם.** מאחר ויש לתמוה, **הַשְׁתָּא, וּמָה הָתָם** – כשנתקדשה לדעת אביה, **דְּקִידּוּשֵׁי דְּאוֹרַיְיתָא** – שקידושיה חלים מן התורה, שהרי נעשו מדעתו של האב, **אָמְרַתְּ** – בכל זאת סובר רב הונא **שלֹּא אָכְלָה** בתרומה, לפי שיתכן ולא הסכים אביה עם נישואיה שהיו שלא לדעתו, **הָכָא** – זו שאף התקדשה שלא לדעתו **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיש לחשוש שמא לא התרצה האב, ולא תאכל בתרומה.

לפיכך נִרְאִין דִּבְרֵי תַּלְמִיד הוא רב ירמיה בר אבא תלמידו של רב הונא, הסובר שאינה אוכלת בתרומה. רבא מיישב את דברי רב הונא: אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא דְּרַב הוּנָא, הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה יְתוֹמָה בְּחַיֵּי הָאָב, שמה שקידשה והשיאה את עצמה שלא מדעתו, בכך התנהגה כיתומה שאינה צריכה את דעת אביה כלל, והאב שרואה זאת ושותק, יש להסיק מזה או שמפקיר את הזכות שיש לו בבתו לקדשה, ולכן אינו מוחה. או, שבליבו הוא מודה ומתרצה בקידושיה, ששתיקה כהודאה. ובשלמא כאשר הקידושין היו מדעת האב, ורק נישואיה היו שלא מדעתו, אין שתיקת האב מוכיחה מאומה, לפי שיתכן שמרוב כעסו הוא שותק. אבל כאשר גם הקידושין אינם מדעתו, שתיקתו היא הוכחה גמורה שמסכים ומתרצה לכך.

אִיתְּמַר, קְטַנָּה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ, אָמַר רַב, בֵּין הֵיא, [־הבת המתקדשת] אם רוצה לבטל את הקידושין לפני שישמע האב ויתרצה, וּבֵין אָבִיהָ אם אינו מתרצה להם, יְכוֹלִין לְעַכֵּב – למאן ולסרב בקידושין ולבטלם. וְרַב אַסִּי אָמַר, שדווקא אָבִיהָ יכול לעכב וְלֹא הֵיא. כלומר, אם האב מתרצה, אפילו הבת מעכבת היא מקודשת. הגמרא מקשה על שיטת רב אסי: אִיתִּיבֵיהּ רַב הוּנָא לְרַב אַסִּי, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שחִיֶּיא בַּר רַב הקשה כן לְרַב אַסִּי. שנינו בברייתא, לאחר שציותה התורה על המפתה את הבתולה לשאת אותה לאשה, נאמר (שמות כב טז) 'אִם מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ, כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתֻלֹת'. כלומר, אם האב מסרב שבתו תינשא למפתה, חייב המפתה לשלם קנס. מדייקת הברייתא, אֵין לִי – מן הפסוק אין אנו יודעים שיכול למאן אֶלָּא אָבִיהָ, אבל שהֵיא – המפותה עַצְמָהּ גם כן יכולה למאן מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר – לפיכך כפלה התורה ואמרה 'אִם מָאֵן יְמָאֵן', ללמדנו שהמיאון מועיל מִכָּל מָקוֹם, גם כאשר הוא נעשה על ידי הבת. הגמרא סברה כעת שמדובר בפסוק במפתה לשם אישות וכוונתו לקדשה באותה ביאה, והתורה מלמדת שאם האב או בתו ממאנים בקידושין שכבר נעשו, הרי הם בטלים. וקשה אם כן על רב אסי, שאמר שרק האב יכול לעכב ולא הבת. רב מיישב את הקושיא על רב אסי: אָמַר לְהוּ רַב לרב הונא תלמידו ולחיא בנו, לֹא תֵּיזִלוּ בָּתַר אִיפְּכָא – אל תקשו קושיא שאין בה ממש. שכן רב אסי יָכוֹל לְשַׁנּוּיֵי לְכוּ, [־ לתרץ לכם] שבפסוק מדובר כְּגוֹן שֶׁפִּיתָּהּ אותה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת, אלא לשם זנות, ומאחר ואין כאן קידושין, יכולה אף הבת לעכב, אבל אם קיבלה ממנו קידושין אינה יכולה לעכב.הגמרא תמהה על התירוץ: כיצד אפשר להעמיד את הפסוק במפתה לשם זנות, וכי באופן שפִּיתָּהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת קְרָא בָּעֵי – צריכה התורה ללמדנו שיכולים האב או בתו למאן שלא תהיה מקודשת למפתה, הלא בעילתו לא היתה לשם קידושין כלל, ואיך תהיה מקודשת ללא כוונת קידושין. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אין כוונת התורה להשמיענו שעל ידי המיאון מותרת הבת להינשא לכל אדם, אלא כוונתה לוֹמַר שֶׁגַּם כאשר הבת ממאנת מְשַׁלֵּם קְנָס כְּמִפּוּתָּהּ – חייב המפתה לשלם את הקנס, כפי שהוא חייב לשלמו במפותה כאשר שהאב ממאן שתינשא לו.

רב יוסף מוכיח שאכן בפסוק מדובר במפתה שלא לשם אישות: אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף לרב נחמן, אִי הָכִי – אם אכן כדבריך, הֵיינוּ דְּתָנְיָא – מובן מה ששנינו בברייתא, שדרשה מן הפסוק במפתה 'מָהֹר יְמַהֲרֶנָּה לוֹ לְאִשָּׁה', ללמד שֶׁצְּרִיכָה המפותה הֵימֶנּוּ – מן המפתה, קִידּוּשִׁין אחרים. וְאִם נאמר שבפסוק מדובר בפִּיתָּהּ לְשֵׁם אִישׁוּת, יקשה קִידּוּשִׁין אחרים שיקדש את המפותה לָמָּה לִי, הרי היא כבר מקודשת לו בביאה הראשונה שהרי התכוונו לשם קידושין. אלא ודאי שהפיתוי היה לשם זנות ולא היו כאן קידושין, ולפיכך היא צריכה לקבל ממנו קידושין אחרים. הגמרא דוחה את ראיית רב יוסף: אָמַר לֵיהּ אֲבַיֵּי לרב יוסף, אין לך להביא ראיה מברייתא זו. כיון שיתכן ואף אם פיתה לשם אישות היא צריכה לקבל ממנו קידושין אחרים, ואינה מקודשת בקידושין הראשונים שנעשו בה כבר. לפי שהיא צְרִיכָה לקבל קִידּוּשִׁין שינתנו לְדַעַת אָבִיהָ, ואילו הקידושין הראשונים נעשו שלא מדעתו.

משנה

אדם הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּתְמָרָה [־ תמר] זוֹ הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּתְמָרָה זוֹ, ונותן לה שתי תמרות, אִם יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה, הרי היא מְקוּדֶּשֶׁת באותה התמרה, וְאִם לָאו אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, ואף אם בצירוף שתיהן יש שוה פרוטה, שאין כוונתו לקדשה בשתי התמרות יחד, אלא או בזו או בזו, ועל כן צריך שיהא באחת מהן שוה פרוטה.אמנם אם נתן לה כמה תמרות ואמר לה הרי את מקודשת לי בָּזוֹ וּבָזוֹ וּבָזוֹ, כוונתו לקדשה בכולן יחד, ועל כן אִם יֵשׁ שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּצִירוּף כּוּלָּן, מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. הָיְתָה האשה אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה – שאכלה כל תמרה מיד עם קבלתה, קודם שקיבלה את התמרה הנוספת, באופן כזה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת אף אם יש שוה פרוטה בצירוף כל התמרות, עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה בפני עצמה. ודין זה יבואר להלן בגמרא.

גמרא

מאן תַּנָּא 'הִתְקַדְּשִׁי' 'הִתְקַדְּשִׁי' – מי הוא התנא הסובר שרק באופן שאמר 'התקדשי לי בתמרה זו' 'התקדשי לי בזו' כוונתו לקדשה בכל אחת בפני עצמה, אך אם יאמר 'התקדשי לי בזו ובזו', כוונתו לקדשה בצירוף שניהם כאחת. אָמַר רַבָּה, רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר לגבי אדם שחמשה אנשים תובעים ממנו פקדון שיש להם בידו, ואמר להם 'שבועה שאין לך בידי ולא לך', ונמצא שנשבע לשקר, אינו חייב אלא קרבן שבועה אחד, עַד שֶׁיֹּאמַר לשון שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מהם, דהיינו, שיאמר 'שבועה שאין לך בידי, ושבועה שאין לך בידי'. שנינו במשנה, בָּזוֹ וּבָזוֹ וּבָזוֹ, אִם יֵשׁ בְּכוּלָּן יחד שָׁוֶה פְּרוּטָה הרי זו מקודשת כו':

מבררת הגמרא: אַהֲנָיָא – על איזה חלק מדברי המשנה נאמרה הלכה זו, אִילֵימָא אַרִישָׁא – אם על הדין המבואר ברישא שאמר לה 'התקדשי לי בתמרה זו, התקדשי לי בזו', מַאי אִירְיָא – מדוע נקט התנא הדין באוֹכֶלֶת, הרי אֲפִילּוּ מַנַּחַת נַמִּי – אף אם הניחתן לפניה אינה מקודשת כשאין באחת מהן שוה פרוטה בפני עצמה, דְּהָא הִתְקַדְּשִׁי לִי בָּזוֹ קָאָמַר – שהרי קידש אותה רק באחת מן התמרות, ולא בצירוף שתיהן.אֶלָּא אַסֵּיפָא – אלא בהכרח שהלכה זו נאמרה על הסיפא של המשנה, שקידשה בכמה תמרות המצטרפות לשיעור שוה פרוטה. מקשה על כך הגמרא: וַאֲפִילּוּ בְּקַמְּיֵיתָא – האם אף באופן שיש שוה פרוטה באחת מן התמרות הראשונות שכבר אכלה תהא מקודשת, וְהָא מְלֻוָּה הִיא – הרי מאחר שלא נגמרו הקידושין עד קבלת כל התמרות, נמצא שבשעה שאכלתם הרי היא כלווה אותם מן האיש המקדשה, ולאחר מכן היא מתקדשת במחילת הלוואה זו, וכלל הוא בידינו (לקמן מז.) 'המקדש במלוה אינה מקודשת'.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הֲרֵי שֶׁלֶּחֶן וַהֲרֵי בָּשָׂר וַהֲרֵי סַכִּין וְאֵין לָנוּ פֵּה לֶאֱכוֹל. משל הוא, כלומר, הרי משנה שנויה לפנינו, ואין אנו יודעים כיצד לפרשה.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור דברי המשנה: רַב וּשְׁמוּאֵל אָמְרֵי תְּרַוַיְיהוּ – אמרו שניהם, לְעוֹלָם אַרִישָׁא – שהלכה זו שאם אכלה האשה קודם גמר הקידושין אינה מקודשת, נאמרה על הרישא העוסקת באדם האומר לאשה 'התקדשי לי בתמרה זו, התקדשי לי בזו', וְלֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר – כוונת המשנה להשמיענו חידוש בדין זה. לֹא מִיבַּעְיָא מַנַּחַת דְּאִי אִיכָּא שָׁוֶה פְּרוּטָה אֵין אִי לֹא לֹא – שלא רק באופן שקיבלה האשה את שתי התמרות והניחתם לפניה, אינה מקודשת אם אין באחת מהן שוה פרוטה, אֲכָל אוֹכֶלֶת – אלא אף באופן שקיבלה את התמרה הראשונה ואכלתה קודם שקיבלה השניה, שהיה מקום לומר בזה שהוֹאִיל וּמִיקַּרְבָא הֲנָיְיתָהּ – שמאחר והיתה הנאתה מן התמרה קרובה לנתינה, שמיד עם קבלתה אכלתה וגילתה דעתה שהיא חפיצה בה, אֵימָא גָּמְרָה וּמְקַנְיָא נַפְשָׁהּ – נאמר שתתקדש בתמרה זו אף שאין בה שוה פרוטה, קָא מַשְׁמַע לָן שאינה מקודשת, מאחר שאין האשה יכולה לקדש עצמה בפחות משוה פרוטה.

דעת החולק: רַבִּי אַמִּי אָמַר לְעוֹלָם אַסֵּיפָא – הלכה זו נאמרה על

המשך בעמוד רמח

נראין דברי תלמיד — עולא קמסיים למילתיה, ואזיל וקאמר: נראין דברי רבי ירמיה, שהוא תלמידו של רב הונא. **הואיל ונעשה בה מעשה יתומה בחיי האב** — בחייו קידשה, והשיאה עצמה שלא לדעתו כאילו היא יתומה, והוא ראה ושתק — או הפקיר זכות שיש לו בה, או שתיקתו הודאה. דבשלמא נתקדשה לדעתו וניסת שלא לדעתו — איכא למימר בחדא שתיקה מרתח רתח, אבל כולי האי לא שתיק.

יכולין לעכב — הואיל ובשעת קבלה לא נתרצה האב, אם באתה לחזור קודם שיתרצה האב — חוזרת, ולא מהניא תו ריצוי האב. **אין לי** — דיכול למאן אלא אביה. **היא כו'** — וקא סלקא דעתך בפיתה לשם קידושין אשמועינן קרא, ולמימר דמצי הדרה בה. **לא תיזלו כתר איפכא** — דבר שאינו. **יכול לשנויי לכו** — קרא בפיתוי שלא לשם קידושין משתעי. **קרא בעי** — למימר דאביה יכול לעכב וכן היא, ומהיכא תיתי לן לאוסרה בהדיא בעילה למימר קידושין הן? **אמר רב נחמן לומר שמשלם קנס כמפותה** — קרא לאו לאשמועינן היתרא איצטריך, אלא לאשמועינן דכי מעכבא איהי — נמי משלם קנס כדין מפותה, שתלה הכתוב קנסא במיאון האב — הכי נמי תלי במיאון דידה. **אי הכי** — סייעתא היא. **היינו** — ודאי דתנינא: מהר ימהרנה לו כו'. **אמר ליה** — מהא לא תסייען, דאיכא למימר דמצריך לה בקידושי אחריני לדעת אביה. **משנה ואם לאו אינה מקודשת** — דכיון דאמר "התקדשי" "התקדשי" — כל חדא וחדא הוו קידושין באנפי נפשייהו. **היתה אוכלת ראשונה ראשונה** — בגמרא מפרש לה אהייא קאי, וטעמא מאי? **גמרא מאן תנא התקדשי התקדשי** — הוא דהוי פרטא, אבל "בזו ובזו" לאו פרטא הוא? **אמר רבה רבי שמעון היא** — בשבועות (לו,ב) גבי חמשה תובעין אותו. **אהייא** — קאי היתה אוכלת? **אילימא אריש** — כי אמר "התקדשי" "התקדשי". **אלא אסיפא** — דחשיבא ליה כללא, קאמר דאם היתה אוכלת ראשונה ראשונה כו', וכי איכא בחדא שוה פרוטה — מיהא מיקדשא. **ואפילו בקמייתא** — ואפילו הראשונה או השניה שוה פרוטה, אף על פי שאין באחרונה שוה פרוטה — מקודשת? **והא מלוה היא** — כיון דקידושין לא נגמרו עד שתקבלם כולם, והיא כבר אכלה את הראשונה קודם שתקנה אותה בקידושיה — הויא זו הראשונה מלוה גבה! **הרי שלחן כו'** — כלומר, הרי לנו משנה שנויה ואין אנו יודעים לפרשה. **ומיקרבא הנייתה** — מוכנת היתה הנייתה, וגלתה את לבה שהיתה חפיצה בהן. **שמע מינה מדרבי אמי** — דשני הא מילתא, תלתא. **שמע מינה המקדש במלוה אינה מקודשת** — מדקביל דף אתקפתא דפרכינן לעיל: והא מלוה היא! ואיזדקיק לשנויי עלה: מאי באחת — באחרונה קאמר, אלמא סבירא ליה שאינה מקודשת. **ושמע מינה פרוטה ומלוה דעתה אפרוטה** — מדשנייה למתניתין הכי, דכי יש באחרונה שוה פרוטה מקודשת, ואף על גב דקמייתא מלוה הויא בהדה. ובכולהו קדשה, דהא כללא חשיב ליה גבי מנחת, וקאמר דאם יש בכולן שוה פרוטה מקודשת, אלמא קידושי אכולהו קיימי. אפילו הכי גבי אוכלת דהוו להו מלוה ופרוטה — מקודשת באחרונה.

ושמע

נְרָאִין דִּבְרֵי תַּלְמִיד. אֲמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַב הוּנָא - הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה יְתוֹמָה בְּחַיֵּי הָאָב. אִיתְּמַר, קְטַנָּה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ. אָמַר רַב: בֵּין הִיא וּבֵין אָבִיהָ יְכוֹלִין לְעַכֵּב, וְרַב אַסִי אָמַר: אָבִיהָ וְלֹא הִיא. אֵיתִיבֵיהּ רַב הוּנָא לְרַב אַסִי, וְאָמְרִי לָהּ חֲיָיא בַּר רַב לְרַב אַסִי: "אִם מָאן יְמָאֵן אָבִיהָ", אֵין לִי אֶלָּא אָבִיהָ, הִיא עַצְמָהּ מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם מָאֵן יְמָאֵן" מִכָּל מָקוֹם! אֲמַר לֵהּ רַב: לָא תֵּיזְלוּ בָּתַר אִיפְּכָא! יָכוֹל לְשַׁנּוּיֵי לְכוּ - כְּגוֹן שֶׁפִּיתָּהּ שֶׁלֹּא לְשׁוּם אִישׁוּת. - פִּיתָּהּ שֶׁלֹּא לְשׁוּם אִישׁוּת קְרָא בָּעֵי? - אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לוֹמַר שֶׁמְּשַׁלֵּם קְנָס כְּמְפוּתָּה. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: אִי הָכִי - הַיְינוּ דְּתָנֵינָא "מָהֵר יְמַהֲרֶנָּה לוֹ לְאִשָּׁה" - שֶׁצְּרִיכָה הֵימֶנּוּ קִידּוּשִׁין. וְאִם פִּיתָּהּ לְשׁוּם אִישׁוּת - קִידּוּשִׁין לָמָּה לִי? - אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: צְרִיכָה קִידּוּשִׁין לְדַעַת אָבִיהָ. **מִשְׁנָה** הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּתִמְרָה זוֹ", "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ"; אִם יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. "בְּזוֹ וּבְזוֹ וּבְזוֹ"; אִם יֵשׁ שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּכוּלָּן - מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. הָיְתָה אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה. **גְּמָרָא** מַאן תַּנָּא "הִתְקַדְּשִׁי" "הִתְקַדְּשִׁי"? אָמַר רַבָּה: רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דַּאֲמַר: עַד שֶׁיֹּאמַר שִׁבּוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. "בְּזוֹ וּבְזוֹ וּבְזוֹ אִם יֵשׁ בְּכוּלָּן שָׁוֶה פְּרוּטָה כו'". אַהֵיָיא? אִילֵימָא אַרֵישָׁא - מַאי אִירְיָא אוֹכֶלֶת? אֲפִילּוּ מַנַּחַת נַמִי, דְּהָא "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ" קָאָמַר! אֶלָּא אַסֵּיפָא. וַאֲפִילּוּ בְּקַמַּיְיתָא? וְהָא מִלְוָה הִיא! - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חֲרֵי שָׁלְחָן, וַחֲרֵי בָּשָׂר, וַחֲרֵי סַכִּין - וְאֵין לָנוּ לֶאֱכוֹל. רַב וּשְׁמוּאֵל אָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: לְעוֹלָם אַרֵישָׁא, וְלָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר; לָא מִיבַּעְיָא מַנַּחַת, דְּאִי אִיכָּא שָׁוֶה פְּרוּטָה - אֵין, אִי לָא - לָא. אֲבָל אוֹכֶלֶת, הוֹאִיל וּמִיקַּרְבָא הַנְיָיתָהּ - אֵימָא גְּמָרָה וּמַקְנְיָא נַפְשָׁהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. רַבִּי אַמִּי אָמַר: לְעוֹלָם אַסֵּיפָא, וּמַאי "עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה" - עַד שֶׁיְּהֵא בָּאַחֲרוֹנָה שָׁוֶה פְּרוּטָה. אָמַר רָבָא: שְׁמַע מִינָּהּ מִדְּרַבִּי אַמִּי תְּלָת; שְׁמַע מִינָּהּ: הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וּשְׁמַע מִינָּהּ: הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה וּפְרוּטָה - דַּעְתָּהּ אַפְּרוּטָה,

ושמע

נראין דברי תלמיד — משמע הכא דרב ירמיה תלמידיה דרב הונא הוה. וקשה: דבפרק "תפלת השחר" (ברכות כז,ב) משמע דתלמיד חבר דרב הוה, דקאמר התם: רב צלי של שבת בערב שבת, אמר ליה רב ירמיה בר אבא: מי בדלת? אמר ליה: אין, בדילנא. ומדלא קאמר ליה רב ירמיה "מי בדיל מר" — שמע מינה שהיה לו תלמיד חבר! ונראה דתרי רב ירמיה הוו.

בין היא בן אביה יכולין לעכב — ואף על גב דאמר רב לעיל (מד,ב): חיישינן שמא נתרצה האב — היינו בסתמא, ששמע ושתק. אבל היכא דמיחה — גילה בדעתו. ולא מיבעיא אם לא נתרצה האב, שיכולה היא לעכב. אלא אפילו נתרצה האב — יכולה לעכב. ואם תאמר: מה יועיל שתעכב אחרי שיתרצה האב? הא בידו לקדשה בעל כרחה! ויש לומר: היינו דוקא בתחילת (הקדושין). אבל היכא דנתקדשה שלא לדעת אביה, ואחר כך נתרצה האב, ואתה רוצה לומר דמקודשת מטעם דזכות הוא לו — אמרינן: כיון דבתו מעכבת, דחוב הוא לו, ולא היה מתרצה אם היה יודע — דמעכבה. ומיהו, לפירוש הקונטרס לא קשיא מידי, דפירש: הואיל ובשעת קבלת הקידושין לא נתרצה האב, אם באתה לחזור קודם שיתרצה האב — חוזרת, ולא מהני תו רצוי האב.

קרא בעיא — פירוש: שלא תהא אשתו באותה ביאה? פשיטא, דהא אפילו לא ימאנו אינה אשתו בהך ביאה, כיון שפיתה שלא לשם אישות! בשלמא אם פיתה לשם אישות — אשמועינן חידוש, דבין היא ובין אביה יכולין לעכב. אבל השתא מאי חידוש אשמועינן? וליכא למימר דקרא הכי קאמר: שאם יבא אביה לקדשה לאותו מפתה — שתוכל בתו למאן. דפשיטא שיכול לקדשה בעל כרחה! ומשני: לומר שמשלם קנס כמפותה. פירוש: לעולם מיירי שפיתה שלא לשם אישות, ואפילו הכי אשמועינן רבותא, דכי מעכבא איהי — שמשלם קנס. דכמו דתלה הכתוב קנס דמפותה במיאון האב — כך תלאו במיאון דידה. והאי מיאון דידה ודאי אינו מועיל לענין שלא תינשא לו, דכיון דאביה רוצה שתהא אשתו — אינה יכולה לעכב, אלא מהני שמשלם קנס כאילו האב ממאן. אי נמי, נפקא מינה היכא דבא עליה ואחר כך נתייתמה, דהשתא מהני מיאון דידה לעכב שלא תהא אשתו. **אמר** רב יוסף אי הכי — בניחותא, וסייעתא היא. וכן היה רב יוסף רגיל לומר, דכאמרינן בפרק "במה מדליקין" (שבת כח,א): אי הכי היינו דמתרגמינן ססגונא. אמר ליה אביי: צריכה קידושין כו' ולא תסייעיה מהא. ויש מפרשים דרב נחמן בא ליישב: לעולם אימא לך שפיתה לשם אישות, וגרסינן: אלא אמר רב נחמן. ולא תימא דתיקשי לרב אסי דאמר: אביה ולא היא. דהא דקאמר הכא דיכולה למאן — אינו רוצה לומר דלא תהא אשתו, כיון דרוצה אביה — אינה יכולה לעכב. אלא רוצה לומר שמשלם קנס כמפותה, כלומר: כדין שאר מפותות, שהאב ממאן, כדפירש בקונטרס. ופריך רב יוסף בתמיה: אי הכי כו'.

ואפילו בקמייתא — פירש בקונטרס: אפילו הראשונה או השניה שוה פרוטה, אף על גב דאין באחרונה שוה פרוטה — מקודשת? והא מלוה היא, כיון דהקידושין לא נגמרו עד שתקבלם כולם, והיא אכלה הראשונה כבר קודם שתקנה אותה בקידושין — הויין מלוה גבה! ואם תאמר: כיון דבתורת קידושין אתו לידה — היכי הוה מלוה? הא אמרינן לקמן בפרק "האומר" (נט,א): האומר לאשה התקדשי לי לאחר שלושים יום, אפילו נתאכלו המעות — מקודשת. אלמא, לאו מלוה ניהנו היכא דבתורת קידושין אתו לידה! ויש לומר: דיש לחלק, דהתם הרי הדיבור נגמר קודם שנתאכלו, אבל הכא דלא נגמרו הקידושין עד אחר מסירה אחרונה, ובתוך כך אכלה הראשונה והשניה — איכא למימר דמלוה הן אצלה.

[**אימא** גמרה ומקניא כו' — אף על גב דלא תלו בדידה להתקדש בפחות משוה פרוטה, כדאמרינן בפרק קמא, מיהו בקל עושה צריכותא]. תוספות ישנים.

ושמע

ושמע מינה מעות בעלמא חוזרין — פירוש: אם אמר לה: התקדשי בפרוטה זו ובזו ובזו, ובעוד שלא נגמרו הקידושין חזר בו מלקדשה — לא אמרינן דליהוו המעות שמסר לה קודם החזרה — מתנה, אלא פקדון הוא אצלה, וחוזרין לו. והכי נמי אמרינן כשאמר לה: התקדשי בתמרה זו ובזו ובזו, ובעוד שלא גמר דיבורו אבלה הראשונה ושניה — מה שאכלה מלוה הן אצלה, ולא יחולו אלא מה שהוא בעין, ולכך צריך פרוטה באחרונה. דאי אמרת מעות בעלמא מתנה, והיכא דלא נגמרו הקידושין הוו המעות הראשונים מתנה אצלה, ולא בעיא לאהדורינהו — היכא דגמר דבריו לשם קידושין כי הכא נימא דיחולו הקידושין אף על אותן תמרים שאינם בעולם, וכי אכלה — מדידה אכלה. דבשלמא בעלמא לא הוו קידושין — שהרי מתנה הן אצלה כי הדר ביה מקידושין. אבל הכא, שלא חזר מלקדשה, נהי נמי דכי אכלה הראשונה עדיין לא גמר כל הקידושין ומקדשה נמי אף בקמייתא, כיון דבתורת קידושין אתו לידה, דהוו כמו נתאכלו המעות דלקמן (נט,א), דאמרינן דמקודשת, כיון דבתורת קידושין אתי לידה אפילו אין שוה פרוטה אלא בקמייתא או בבולן — מקודשת. ויוכל להיות דבהא פליגי רב ושמואל ורבי אמי, דרב ושמואל סברי מעות בעלמא מתנה. ולא מיבעיא דלא בעינן שוה פרוטה באחרונה, אלא אפילו כולן מצטרפות. ואם כן היכי מצי קאי אסיפא והא קתני: עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה! אלא קאי ארישא, בדפרישית. ורבי אמי סבר מעות בעלמא חוזרים, בדפרישית. **דאיתמר** — אית דגרס "איתמר" בלא דל"ת, והדין עמהם. דלא שייך המחלוקת לבאן כלל. דאפילו למאן דאמר דבאחותו מעות חוזרין — היינו משום דאדם יודע כו' וגמר ונתן לשם פקדון, אבל היכא דאינו יודע אם יחולו אם לא — שמא נתן לשם מתנה. ועוד: דאי גרסינן "דאיתמר" — קשה רב אדרב. דלעיל פירש שלא רצה להעמידה כרבי אמי דמוקי לה אסיפא — משום דסבר מעות מתנה, והכא קאמר דחוזרין. לכך נראה דגרסינן "איתמר" — דמילתא באפיה נפשיה היא. **[מן** הנקוב על שאינו נקוב תרומה — לענין שאין הכהן חייב להחזירה, וגם אין הבעל הבית חייב להפריש עוד משאינו נקוב. דכיון דאין עליו חיוב תרומה אלא מדרבנן — הם אמרו דאין צריך תיקון אחר לשאינו נקובו]. תוספות ישנים. [וקסבר בעל הבית נתקנה עיסתו כו' — מעיקרא אוקמא משום חורבא דכהן ולא אוקמא משום בעל הבית, משום דכהן גופיה ידע אי מחיל. אבל בעל הבית לא ידע דמחיל כהן]. תוספות ישנים.

אם אינו קדוש נשיאות חטא למה — למאן דאמר התם (תמורה ד,ב) "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד — מהני. דאי לא מהני — אמאי לקי?" ניחא מאי דקאמר דהתורם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה, דאי אינו קדוש — נשיאות חטא למה. אבל למאן דאמר התם דאי עביד לא מהני, והא דלקי משום דעבר אמילתא דקאמר רחמנא — אם כן קשה: מאי קאמר הכא גמרא: אם אינו קדוש נשיאות חטא למה? דילמא לעולם אימא לך דאינו קדוש, ואפילו הכי איכא נשיאות חטא דעבר אמילתא דקאמר רחמנא? ויש לומר: דודאי בעלמא לא מהני

ושמע מינה מעות בעלמא חוזרין — כל קידושין שאינן קידושין, לא אמרינן מעות מתנה, אלא פקדון, וחוזרין. והיינו דקרי לה להך אוכלת ראשונה מלוה, דכיון דאכלתו, וליתנהו בשעת גמר קידושין — לא מקדשת בהן, והוה להו כפקדון שאכלתו, ואיתעביד מלוה באכילתה. דאי אמרת מעות בעלמא מתנה, ואי לא גמיר קידושין לא בעיא לאהדורינהו, השתא דגמיר — לאו מקדש במלוה הוא, ומתנה נמי לא הוי, דהא על מנת קידושין נתנו, וגמר דבריו. **אינה חלה** — דכתיב "ראשית עריסותיכם". **וגזל הוא ביד כהן** — אם אינו מחזירה לבעלים. **שאני התם** — להכי אצרכוה רבנן לאהדורי — דנפק מינה חורבה. **חמשת רבעים קמח** — חמשה לוגין צפורים חייבין בחלה, שהן שש ירושלמיות, שהן שבע מדבריות וביצה וחומש ביצה, דהיינו "עריסותיכם" — כדי עיסת מדבר, עומר לגולגולת. והעומר עשירית האיפה, והאיפה שלשה סאין, והסאה ששה קבין, והקב ארבע לוגין. נמצא איפה שבעים ושנים לוגין, עשירית של שבעים לוגין — שבעה לוגין. פשו להו שתי לוגין שהן שנים עשר ביצים, עשירית שלהן ביצה וחומש ביצה. הרי עומר — שבעה לוגין וביצה וחומש ביצה. הוסיפו בירושלים על המדות שתות, והגדילו קבין ולוגין שתות מלבר, דהוה חומשא מלגאו. נתנו שש הראשונות בחמש, פשו להו לוג מדברי וביצה וחומש, והן לוג ירושלמי. ביצד? לוג מדברי ששה ביצים, תנהו בחמש ביצים גדולים — הרי לוג ירושלמי חסר ביצה גדולה. עשה מביצה וחומש ביצה מדברית שבידך ביצה ירושלמית, שחומש ביצה הוא שתות מלבר, להוסיף על ביצת מדברית להשלים ביצה ירושלמית — הרי שש לוגין ירושלמיות, והם חמש ציפוריים, שהציפוריים עודפות על ירושלמיות שתות. **דזמנין דאית לכהן פחות** — מכשיעור, והאי קמח שנתן לו ישראל לשם חלה, וקסבור ששם חלה עליו, ואינו חייב בחלה להצטרף ולהשלים את השיעור. **ואליש להו בחדי הדדי** = ולש אותם ביחד. **ותהוי תרומה ולא תאכל עד שיפרוש עליה חלה ממקום אחר** — למה הזקיקוהו להחזירו מחמת חורבה זו? יאמרו: המפריש חלתו קמח הרי היא חלה, דגמר ונתן לשם מתנה, ולא תאכל לכהן עד שיפריש הכהן עליה חלה! **מי לא תנן** — דכוותה, לא הצריכוהו להחזירה. **הנקוב על שאינו נקוב** — דהוה ליה מן החיוב על הפטור. **תרומה היא** — שאין הכהן חייב להחזירה. **ולא תאכל** — לכהן, דהא טבל גמור הוא, שלא חל שם תרומה עליה. שהרי בשביל דבר פטור הפרישה, וטבל אסור אף לכהן. **עד שיפריש עליה תרומה ממקום אחר** — והאי ממקום אחר — לאו דוקא, דהוא הדין אם מפריש עליה מיניה וביה. **בשני מאני ציית** — נקוב ושאינו נקוב שני כלים הם, וכי אמרת לכהן חזור והפרש עליה, שטבל הוא, שלא חל שם תרומה עליה — ציית לך. **בחד מנא** — כגון חלת קמח שניטלה על קמח הנותר שם, כי אמרי ליה לכהן: אינה חלה, חזור והפרש עליה — לא ציית לך. לפיכך הצריכוהו להחזירה. **כהן מיצת ציית** — דכהנים זריזים וכשרים הם, דאין נותנין תרומה אלא לכהן חבר. ולמה הצריכוהו להחזירה — משום בעל הבית, דאי מעכב לה כהן — סבור: נתקנה עיסתו. **וניהוי תרומה ויחזור ויתרום** — ולמה הזקיקוהו להחזיר מיראה זו? יאמרו: המפריש חלתו קמח הרי זו תרומה, וגמר ונתן לשם מתנה, ויחזור ויתרום! **מי לא תנן** — כהאי גוונא ולא אצריכיתיה לאהדורי. **ויחזור ויתרום** — מן הנקוב שלא נפטר בראשונה. ולא אמרינן: נהדריה כהן שמא יאמר בעל הבית נתקנו פירותיו. **אבטיח** = *בזיקל"ש. **שאני התם דמדאורייתא תרומה מעליא היא** — הילכך לא מצי למימר ליהדרה להיות טבל, דיערביניה עם פירותיו. וגזירה דחורבה נמי ליכא, דאי נמי לא ציית לך ואכל להו לשארא — ליכא איסורא דאורייתא, דהא איפטרו. **בהרימכם את חלבו** — לא תשאו חטא. הא אם תרימו את הרעה שבו — תשאו חטא. אם אינו קדוש — נשיאות חטא למה?

וּשְׁמַע מִינָּהּ: מָעוֹת בְּעָלְמָא חוֹזְרִים. אִיתְּמַר, הַמְקַדֵּשׁ אֲחוֹתוֹ; רַב אָמַר: מָעוֹת חוֹזְרִים, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מָעוֹת מַתָּנָה. רַב אָמַר: מָעוֹת חוֹזְרִים; אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתוֹ, וְגָמַר וְנָתַן לְשׁוּם פִּקָּדוֹן. - וְלֵימָא לָהּ לְשׁוּם פִּקָּדוֹן? - סָבַר: לָא מְקַבְּלָה. וּשְׁמוּאֵל סָבַר: מָעוֹת מַתָּנָה; אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתוֹ, וְגָמַר וְנָתַן לְשׁוּם מַתָּנָה. - וְנֵימָא לָהּ לְשׁוּם מַתָּנָה? - סָבַר: כְּסִיפָא לָהּ מִילְּתָא. מְתִיב רָבִינָא: הַמַּפְרִישׁ חַלָּתוֹ קֶמַח - אֵינוֹ חַלָּה, וְגָזֵל בְּיַד כֹּהֵן. וְאַמַּאי גָּזֵל בְּיַד כֹּהֵן? נֵימָא: אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מַפְרִישִׁים חַלָּה קֶמַח, וְנָתַן לְשֵׁם מַתָּנָה! - שָׁאנֵי הָתָם, דְּנָפֵיק חוּרְבָּה מִינָּהּ; זִימְנִין דְּאִית לֵיהּ לַכֹּהֵן פָּחוֹת מֵחָמֵשׁ רְבָעִים קֶמַח וְהַאי, אַלֵּישׁ לֵיהּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, וְקָסָבַר נִתַּקְּנָה עִיסָּתוֹ, וְאָתֵי לְמֵיכְלָה בְּטִבְלָהּ. - וְהָאָמְרַתְּ: אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מַפְרִישִׁים חַלָּה קֶמַח! - יוֹדֵעַ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ; יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מַפְרִישׁ חַלָּה קֶמַח. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ, דְּסָבַר: טַעֲמֵייְהוּ מַאי - מִשּׁוּם טִירְחָא דְּכֹהֵן, וְטִירְחָא דְּכֹהֵן - אַחֵילְתֵּיהּ - וְתֵיהֵוֵי תְּרוּמָה, וְלֹא תֵּאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ חַלָּה מִמָּקוֹם אַחֵר, מִי לָא תְּנַן: מִן הַנָּקוּב עַל שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - תְּרוּמָה, וְלֹא תֵּאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר מִמָּקוֹם אַחֵר! - בִּתְרֵי מָנֵי - צָאֵית, בְּחַד מָנָא - לָא צָאֵית. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם כֹּהֵן מִיצַת צָיֵית, וְקָסָבַר בַּעַל הַבַּיִת נִתַּקְּנָה עִיסָּתוֹ, וְאָתֵי לְמֵיכַל בְּטִבְלָא. - וְהָאָמְרַתְּ: אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין חַלָּה קֶמַח! - יוֹדֵעַ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ; יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין חַלָּה קֶמַח. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ, דְּסָבַר: טַעֲמָא מַאי - מִשּׁוּם טִירְחָא דְּכֹהֵן, טִירְחָא דְּכֹהֵן קִבְּלָה עֲלֵיהּ. - וְתֵיהֵוֵי תְּרוּמָה וְיַחֲזוֹר וְיִתְרוֹם, מִי לָא תְּנַן: מִשֶּׁאֵינוֹ נָקוּב עַל הַנָּקוּב - תְּרוּמָה, וְיַחֲזוֹר וְיִתְרוֹם! - הָא אוֹקִימְנָא, בִּתְרֵי מָאנֵי - צָאֵית, בְּחַד מָנָא - לָא צָאֵית. - וְלָא צָאֵית?! וְהָתְּנַן: הַתּוֹרֵם קִישּׁוּת וְנִמְצָא מָרָה, אֲבַטִּיחַ וְנִמְצֵאת סָרוּחַ - תְּרוּמָה, וַיַּחֲזוֹר וְיִתְרוֹם! - שָׁאנֵי הָתָם, דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא תְּרוּמָה מַעֲלִיָּא הִיא, מִדְּרַבִּי אֶלְעָאי. דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָאי: מִנַּיִן לַתּוֹרֵם מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה שֶׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה - שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ", אִם אֵינוֹ קָדוֹשׁ - נְשִׂיאוּת חֵטְא לָמָּה? מִכָּאן לַתּוֹרֵם מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה שֶׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. אָמַר רָבָא:

לא

והשלישי, **וּשְׁמַע מִינָּהּ מְעוֹת בְּעֶלְמָא חוֹזְרִים** – אדם המקדש אשה במעות ואין הקידושין חלים, על האשה, להחזיר המעות למקדש. ולפיכך, המקדש אשה בכמה תמרות פיקדון הן בידה, ואם אכלה מהן נזקפות עליה במלוה, ואינה מתקדשת בהן:

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין זה: **אִיתְּמַר**, אדם **הַמְקַדֵּשׁ** את **אֲחוֹתוֹ** שאין הקידושין חלים, נחלקו אמוראים מה דין המעות שנתן. **רַב אָמַר מְעוֹת חוֹזְרִים** – האחות חייבת להחזיר את המעות שקיבלה, **וּשְׁמוּאֵל אָמַר מְעוֹת** אלו **מַתָּנָה** הן, ואינה צריכה להשיבם.

סברות המחלוקת. **רַב אָמַר** שמְעוֹת אלו **חוֹזְרִים** למקדש, שהרי **אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בַּאֲחוֹתוֹ**, שאין קידושין תופסים בחייבי כריתות, **וְגָמַר** בדעתו **וְנָתַן** לה המעות **לְשׁוּם פִּקָּדוֹן**, ועל כן עליה להשיב לו את מעותיו.

מקשה הגמרא: **וְלֵימָא לֵהּ לְשׁוּם פִּקָּדוֹן** – שיאמר לה מלכתחילה שכוונתו לפיקדון. ומתרצת, **סָבַר לֵא מְקַבְּלָה** – חושש היה שאם יאמר לה כן לא תרצה לקבל ממנו המעות כפקדון.

וּשְׁמוּאֵל סָבַר שמְעוֹת אלו **מַתָּנָה** הן, שהרי **אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בַּאֲחוֹתוֹ, וְגָמַר** בדעתו **וְנָתַן** לה את המעות **לְשׁוּם מַתָּנָה**, ולכך אינה צריכה להשיבן לו.מקשה הגמרא: **וְנֵימָא לֵהּ לְשׁוּם מַתָּנָה** – שיאמר לה מלכתחילה שרוצה ליתנם לה במתנה. ומתרצת, **סָבַר כְּסִיפָא לֵהּ מִילְּתָא** – חושש היה שתתבייש בדבר.

הגמרא מקשה על שיטת שמואל: **מָתִיב רָבִינָא**, שנינו במסכת חלה (פ"ב מ"ה), שאדם **הַמַּפְרִישׁ** את **חַלָּתוֹ** מן **הַקֶּמַח**, קודם שנעשה עיסה, **אֵינוֹ חַלָּה** – אין שם הפרשת חלה על קמח זה, מאחר שאמרה תורה (במדבר טו כ) ״ראשית עֲרִסֹתֵיכֶם [״ עיסתכם] חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה״, שרק לאחר הכנת העיסה יש להפריש ממנה חלה, **וְגָזַל בְּיַד כֹּהֵן** – וקמח זה גזול הוא ביד הכהן, אם לא ישיבנו לבעליו.

ויש להקשות, **וְאַמַּאי גָּזֵל הוּא בְּיַד כֹּהֵן**, הרי לדעת שמואל **נֵימָא** גם כאן **שאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מַפְרִישִׁים חַלָּה** מן **הַקֶּמַח**, וגמר בדעתו **וְנָתַן** קמח זה לכהן **לְשֵׁם מַתָּנָה**.

מתרצת הגמרא: שאכן כוונת המפריש ליתן הקמח לכהן לשם מתנה, ומכל מקום חייב הכהן להשיבו לבעליו, **דְּשַׁאנִי הָתָם דְּנַפִּיק חוּרְבָּה מִינָּהּ** – ישנו חשש שתצא תקלה ממתנה זו, **וּמִנִּין דְּאִית לֵיהּ לְכֹהֵן פָּחוֹת מֵחֲמֵשׁ רְבָעִים קֶמַח** – שלעיתים יש לכהן בביתו קמח פחות מכשיעור חמש רביעיות הקב, שהוא שיעור עיסה החייבת בחלה, **וְהַאי** – ובנוסף יש לו עתה קמח זה שנתן לו הישראל, **וַאלִּישׁ לֵיהּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי** – ולש הכהן את הקמח שהיה בביתו יחד עם הקמח שקיבל מן הישראל, ובכך נצטרפו העיסות לשיעור החייב בחלה, **וְקָסָבַר** שנִּתְּקָנָה **עִיסָּתוֹ**, שהרי הקמח שהיה בביתו הינו פחות מכשיעור, ואילו הקמח שנתן לו הישראל סבור הוא שיש עליו שם חלה, **וְאָתֵי לְמֵיכְלָהּ** לעיסה זו **בְּטִיבְלָהּ** – כשלא הופרשה ממנה חלה. ולפיכך תיקנו שישיב הכהן את הקמח לישראל. מקשה הגמרא: **וְהָאָמְרִתְּ שאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מַפְרִישִׁים חַלָּה** מן **הַקֶּמַח**, ועל כן נותנו לכהן לשם מתנה, ואם כן הלא גם הכהן יודע זאת, ואין חשש שיבוא לידי תקלה.

ומתרצת, **יוֹדֵעַ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ** – אין הכהן יודע הדין על בוריו. **יוֹדֵעַ** הוא **שֶׁאֵין מַפְרִישִׁים חַלָּה** מן **הַקֶּמַח, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ** את טעם הדבר. **דְּסָבַר טַעְמָא מַאי מִשּׁוּם טִירְחָא דְּכֹהֵן** – שהטעם שאין להפריש מן הקמח, הוא **מִשּׁוּם טִירְחָא דְּכֹהֵן** – שלא ייאלץ לטרוח בהכנת העיסה, **וְטִירְחָא דְּכֹהֵן אַחֵילְתֵּיהּ** – ועל טירחתו יכול הוא למחול, ולכך סבור הוא שחל שם חלה על הקמח, ועלול הוא לבוא לידי תקלה.

מקשה הגמרא: מדוע צריך הכהן להשיב את הקמח, הרי ניתן לומר שתשאר ברשותו של הכהן **וְתֵיחֵוֵי תְּרוּמָה** – ויהא שם חלה עליה, **וְלֵא תֵּאכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ חַלָּה מִמָּקוֹם אַחֵר** – ויורו חכמים לכהן שאינו רשאי לאוכלה עד שיתקנה בהפרשת חלתה מעיסה אחרת, **מִי לֵא תְּנַן** – הרי שנינו דין כעין זה במסכת דמאי (פ"ה מ"י), שאדם שהפריש תרומה **מִן** הפירות **הַגְּדָלִים** בעציץ **נָקוּב** [״שיש חור בתחתיתו ויונק הוא מן הארץ], החייבים בתרומה מן התורה, **עַל** פירות הגדלים בעציץ **שֶׁאֵינוֹ נָקוּב** שאינם חייבים בתרומה אלא מדברי חכמים, הרי זו **תְּרוּמָה** ושייכת היא לכהן, **וְלֵא תֵּאכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא** – יפריש **עָלֶיהָ** הכהן **תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר מִמָּקוֹם אַחֵר** – מפירות אחרים, שמאחר ומן התורה לא חלה הפרשה זו, שהרי מפריש על פירות שאינם חייבים בתרומה, נידונית תרומה זו כטבל גמור, ואסורה באכילה עד שיתקנוה. ויש ללמוד שלא חששו חכמים שיבוא הכהן לידי תקלה בתרומה זו, אלא הורוהו לתקנה, ואם כן, אף לגבי המפריש חלה מן הקמח נאמר כן.

מתרצת הגמרא: **כִּתְרֵי מָנֵי צָאִית בְּחַד מָנָא לֵא צָאִית** – בשני כלים יציית הכהן לדברי חכמים, אך בכלי אחד לא יציית. דהיינו, כשמפריש מעציץ נקוב על שאינו נקוב, מבין הכהן שלא חלה הפרשה זו, ויציית לדברי חכמים לתקן התרומה, ולפיכך לא הצריכוהו להשיבה. אמנם כאשר מפריש אדם חלה מן הקמח, שהכל בכלי אחד, בזה אין הכהן מציית לדברי חכמים לתקן את הקמח, ועל כן הצריכוהו להשיבו לישראל.

הגמרא מבארת את דברי שמואל באופן נוסף: **וְאִיבְּעִית אֵימָא, לְעוֹלָם כֹּהֵן מֵיצַת צָיֵת** – אכן הכהן יציית לדברי חכמים אף בהפרשת חלה מן הקמח, ומכל מקום חייבוהו חכמים להשיב הקמח לישראל משום חשש תקלה לישראל המפריש. **וְקָסָבַר בַּעַל הַבַּיִת נִתְקָנָה עִיסָּתוֹ וְאָתֵי לְמֵיכַל בְּטִיבְלָא** – שיהא סבור הישראל שנתקן הקמח שבביתו, והרי אין הדבר כן, ולכך חייבו את הכהן להשיב הקמח לישראל, שבכך יידע שלא חלה הפרשתו כלל.

מקשה הגמרא: **וְהָאָמְרִתְּ שאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין חַלָּה** מן **הַקֶּמַח**, ויודע הוא שלא נתקנה עיסתו בכך. ומתרצת: **יוֹדֵעַ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ** – אין הישראל יודע הדין על בוריו. **יוֹדֵעַ** הוא **שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין חַלָּה** מן **הַקֶּמַח, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ** את טעם הדבר, **דְּסָבַר טַעְמָא מַאי מִשּׁוּם טִירְחָא דְּכֹהֵן** – שלא טירח הכהן בהכנת העיסה, **וטִירְחָא דְּכֹהֵן קִבְּלָהּ עֲלֵיהּ** – והרי קיבל עליו הכהן טירחה זו, ועל כן יש לחשוש שיאכל הישראל את עיסתו כשאינה מתוקנת.מקשה הגמרא: מדוע צריך הכהן להשיב הקמח לישראל, הרי ניתן להשאירו ברשותו, **וְתֵיחֵוֵי תְּרוּמָה** – ויחול שם חלה עליו, **וְיַחֲזוֹר וְיִתְרוֹם** – ויורו חכמים לישראל שעליו לשוב ולהפריש חלה לאחר שיכין את העיסה. **מִי לֵא תְּנַן** – והרי שנינו כעין זה במסכת דמאי (שם), שהמפריש תרומה **מִן** הפירות הגדלים בעציץ **שֶׁאֵינוֹ נָקוּב** שאינו חייב בתרומה אלא מדברי חכמים, **עַל** הפירות הגדלים בעציץ **הַנָּקוּב** החייבים בתרומה מן התורה, הרי זו **תְּרוּמָה** ושייכת היא לכהן, **וְיַחֲזוֹר וְיִתְרוֹם** – אך עליו לשוב ולהפריש על הפירות שבעציץ הנקוב שלא נתקנו. ואף לגבי המפריש חלה מן הקמח נאמר כן, שיהא הקמח שייך לכהן, ויפריש הישראל חלה בשנית בשיכין את העיסה.

מתרצת הגמרא: **הָא אוֹקִימְנָא כִּתְרֵי מָאנֵי צָאִית בְּחַד מָנָא לֵא צָאִית** – הרי כבר נתבאר שאין אדם מציית לדברי חכמים אלא בשני כלים ולא בכלי אחד, ויש לחוש שלא יציית הישראל לשוב ולהפריש חלה מן העיסה, ולכך חייבו את הכהן להשיב את הקמח. מקשה הגמרא: **וְלֵא צָאִית** – האם בכלי אחד אין אדם מציית לדברי חכמים, **וְהָתְּנַן** (תרומות פ"ג מ"א), שאדם **הַתּוֹרֵם** – מפריש תרומה מן **הַקִּישׁוּת** [קישואים קטנים], **וְנִמְצָא** שהיא **מָרָה**, או שהפריש תרומה מן **הָאֲבַטִּיחַ וְנִמְצֵאת סָרוּחַ** – מקולקל, הרי זה **תְּרוּמָה** ושייך לכהן, **וְיַחֲזוֹר** הישראל **וְיִתְרוֹם** – יפריש תרומות ומעשרות על פירותיו, מאחר שלא נתקנו בהפרשה זו=. ויש ללמוד מכאן, שאף בכלי אחד מציית הישראל לדברי חכמים.מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם** – לגבי קישות ואבטיח, **דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא תְּרוּמָה מְעַלְּיָא הִיא** – שמן התורה חלה התרומה בהפרשה זו, **מִדְּרַבִּי אֶלְעָאי, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָאי מִנַּיִן לְתוֹרֵם מִן הָרָעָה** – מפריש תרומה מן פירות רעים ומקולקלים, **עַל הַיָּפָה** – על פירות טובים ומשובחים, **שֶׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה** היא מן התורה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר יח לב) ״**וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ**״, – אם תפרישו את ״חלבו״, דהיינו מן המשובח, אזי לא יהא בכם חטא, וממילא ניתן לדייק שאם לא תפרישו מן המשובח אלא מן הגרוע, יהא בכם חטא. **ואם אֵינוֹ קָדוֹשׁ נְשִׂיאוּת חֵטְא לָמָּה** – ואם המפריש מן הרעה על היפה אין הפרשתו חלה מן התורה מדוע חוטא הוא.

המשך בעמוד רעו

לֹא שָׁנוּ – שאם אכלה את הראשונות אינה מקודשת, אֶלָּא באופן דְּאָמַר לָהּ ׳הרי את מקודשת לי בְּזוּז וּבְזוּז וּבְזוּז׳, שמאחר ולא גמר דיבורו אין כוונתו ליתן לה עתה התמרות בתורת קידושין. אֲבָל אם אָמַר לָהּ ׳הרי את מקודשת בְּאַלּוּ׳, שגמר דיבורו קודם שאכלה את התמרות, אֲפִילּוּ אם אוֹכֶלֶת את התמרות הראשונות קודם שקיבלה את האחרונות נַמִּי מְקוּדֶּשֶׁת, כִּי קָא אָכְלָה מִדְּנַפְשָׁהּ קָאָכְלָה – מה שאכלה משל עצמה אכלה, שמאחר וגמר דיבורו נותן לה התמרות בתורת קידושין.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רבא: תַּנְיָא בברייתא כְּוָתֵיהּ דְּרַבָּא. אדם האומר לאשה הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּפְרִי עֵץ הָאִילָּן, בְּרִמּוֹן וּבְאֱגוֹז, אוֹ שלא פרט את דבריו אלא שֶׁאָמַר לָהּ בכללות הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּאַלּוּ, הדין הוא שאם יֵשׁ בְּכוּלָּן יחד שֶׁוֶה פְּרוּטָה הרי זו מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לַאו אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וכן אם אמר לה התקדשי לי בְּזוּז וּבְזוּז וּבְזוּז, גם בזה הדין הוא שאם יֵשׁ בְּכוּלָּם שֶׁוֶה פְּרוּטָה מְקוּדֶּשֶׁת וְאִם לַאו אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. אמנם אם אמר לה התקדשי לי בְּזוּז ונתן פרי בידה, ומיד נְטָלַתּוּ האשה וַאֲכָלַתּוּ, ושוב נתן פרי בידה ואמר לה בְּזוּז וּנְטָלַתּוּ וַאֲכָלַתּוּ, וחזר ונתן בידה פרי ואמר לה וְעוֹד בְּזוּז ואכלתו, וְעוֹד בְּזוּז ואכלתו, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שֶׁוֶה פְּרוּטָה, שלאחר שאכלתם אינם ראויים לצירוף.

מבררת הגמרא: הַאי התקדשי לי בְּאַלּוּן בְּרִמּוֹן בֶּאֱגוֹז הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּאָמַר לָהּ התקדשי לי אוֹ בְּאַלּוּן אוֹ בְּרִמּוֹן אוֹ בֶּאֱגוֹז, אי אפשר לומר כן, שהרי הדין הוא שאם יֵשׁ בְּכוּלָּן יחד שֶׁוֶה פְּרוּטָה הרי הם מצטרפים וּמְקוּדֶּשֶׁת, ומדוע, וְהָא אוֹ קָאָמַר – והרי לא נתכוין לקדשה אלא בזה או בזה. וְאֶלָּא בהכרח צריך לומר שאמר לה הרי את מקודשת בְּאַלּוּן וּבְרִמּוֹן וּבֶאֱגוֹז יחדיו, ולכך מצטרפים הם לשיעור שוה פרוטה, אמנם אם כן יש להקשות, דהַיְינוּ ממש כאומר הרי את מקודשת לי בְּזוּז וּבְזוּז וּבְזוּז, ומדוע הוצרכה הברייתא לכפול הדברים. אֶלָּא לַאו כוונת הברייתא שנתן לה אלון רימון ואגוז וּדְאָמַר לָהּ הרי את מקודשת בְּאַלּוּ, ולכך הוצרכה הברייתא להשמיענו הדין בין באומר ׳בזו ובזו׳ ובין באומר ׳באלו׳.

מקשה הגמרא: וְהָא מְדַקְתָּנֵי בסֵיפָא של תחילת הברייתא אוֹ שֶׁאָמַר לָהּ הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּאַלּוּ, מַכְלָל דְּהַרִישָׁא של תחילת הברייתא לַאו בְּאַלּוּ עֲסָקִינָן. ומתרצת: פֵּירוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ – הסיפא מפרשת את הרישא, שברישא נאמר הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּאַלּוּן בְּרִמּוֹן בֶּאֱגוֹז, ועל כך מפרשת הסיפא כֵּיצַד – באיזה אופן אמר לה הממקדש, כְּגוֹן דְּאָמַר לָהּ הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּאַלּוּ.ועתה מבארת הברייתא כיצד ניתן להוכיח מן הברייתא כדברי רבא: וְקָתָנֵי בסֵיפָא של הברייתא, שאם אמר לה הרי את מקודשת לי בְּזוּז ומיד נְטָלַתּוּ וַאֲכָלַתּוּ, ושוב אמר לה בזו ונטלתו ואכלתו, אזי אִם יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶם שֶׁוֶה פְּרוּטָה בפני עצמה הרי זו מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לַאו אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, שמאחר שאכלתן אינן מצטרפות.

אמנם חילוק זה מבואר בברייתא רק לגבי המקדש ׳בזו ובזו׳, וְאִילּוּ בְּרִישָׁא לגבי המקדש ׳באלו׳ לֹא קָא מַפְלִיג – אין הברייתא מחלקת בֵּין אוֹכֶלֶת לְמַנַּחַת, ומשמע שאף אם אכלה מן הפירות קודם גמר הנתינה, מצטרפים כל הפירות לשיעור שוה פרוטה, ומקודשת. שְׁמַע מִינָּהּ כָּל הֵיכָא דְּאָמַר לָהּ בְּאַלּוּ כִּי קָא אָכְלָה מִנַּפְשָׁהּ קָא אָכְלָה – יש להוכיח שכאשר אמר לה הרי את מקודשת באלו, כוונתו ליתן לה מיד לשם קידושין, ועל כן אף אם אכלה קודם גמר הנתינה משלה היא אוכלת, ומצטרפים כל הפירות לשיעור שוה פרוטה, ומקודשת. שְׁמַע מִינָּהּ – אכן הוכחה ברורה היא מן הברייתא לדברי רבא.

הגמרא מקשה מברייתא זו על דברי רב ושמואל לעיל (מו.): נתבאר לעיל שנחלקו רבי אמי ורב ושמואל בביאור דברי המשנה ׳עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה׳. לרב ושמואל דין זה נאמר על הרישא באומר ׳התקדשי לי בתמרה זו התקדשי לי בזו׳, שאם אין באחת מהן שוה פרוטה אינה מקודשת. ועל כך מוסיפה המשנה שדין זה נאמר אף אם אכלה את הראשונה מיד ונהנתה ממנה, אינה מקודשת אם אין בה שוה פרוטה.

ורבי אמי נחלק עליהם, וביאר שדין זה נאמר על הסיפא במקדש אשה בכמה תמרות יחדיו, המצטרפות לשיעור שוה פרוטה. ועל כך מוסיפה המשנה, שאם אכלה את הראשונות קודם גמר הקידושין אינה מקודשת, שמאחר שאכלה אין כאן צירוף.

ומקשה הגמרא: הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר – דברי הברייתא מיושבים הם לשיטת רבי אמי הסובר שדין זה אַסֵּיפָא של המשנה קָאֵי, וּמַאי כוונת המשנה ׳עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה׳, עַד שֶׁיְּהֵא בָּאַחֲרוֹנָה שָׁוֶה פְּרוּטָה, הָכִי נַמִּי ניתן לבאר את כוונת דברי הברייתא, עַד שֶׁיְּהֵא בָּאַחֲרוֹנָה שָׁוֶה פְּרוּטָה. אֶלָּא לְשיטת רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ שדין זה אַרִישָׁא קָאֵי שכוונתו לקדשה בתמרה אחת בלבד, וכוונת המשנה שאם יש באחת מן התמרות שוה פרוטה, אפילו מאלו שכבר אכלה, הרי היא מקודשת, וְאוֹכֶלֶת אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ – והחידוש בזה, שאף שאכלה וגילתה דעתה שנהנתה מן הפירות, אינה מקודשת בפחות משוה פרוטה. אם כן כיצד יבארו את דברי הברייתא, הרי הָכָא כְּלָלֵי קָחָשִׁיב פְּרָטֵי לֹא קָא חָשִׁיב – הרי הברייתא עוסקת רק באופנים שמקדשה בכמה פירות בכללות, ולא באופן שמקדשה בפרי אחד בפרטות, ומה כוונת הברייתא באומרה ׳אם יש באחת מהם שוה פרוטה מקודשת׳.

מתרצת הגמרא: הָא מַנִּי רַבִּי הִיא, דְּאָמַר לגבי פיגול, שלֹא שָׁנָא אם אמר ׳בְּזַיִת בְּזַיִת׳ וְלֹא שָׁנָא אם אמר ׳בְּזַיִת וּבְזַיִת׳ פְּרָטָא הָוֵי – כוונתו לפרוט כל אחד בפני עצמו. ולשיטתו, בין אם אומר ׳התקדשי לי בזו בזו׳, ובין אם אומר ׳התקדשי לי בזו ובזו׳, אין כוונתו לקדשה אלא באחד מהם בלבד. ולפיכך צריך שיהא באחד מן הפירות בפני עצמו שוה פרוטה.

דין המקדש במלוה: אָמַר רַב, אדם הַמְקַדֵּשׁ אשה בְּמִלְוָה – במעות שהלוה לה ועדיין הן ברשותה שלא הוציאתן, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, מאחר שמִלְוָה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה – הלוה רשאי להוציא את המעות ואינו חייב לעשות בהם איזה עסק שיהיו מצויים למלוה לכשידרשם, ועל כן משעת נתינת ההלואה עומדות מעות אלו ברשות האשה, ונמצא שבשעת הקידושין אינו נותן לה מאומה משלו. הגמרא רוצה לתלות דין זה במחלוקת תנאים: נִימָא כְּתַנָּאֵי. שנינו בברייתא, שאדם הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שהרי היא מְקוּדֶּשֶׁת. ומבררת הגמרא, מַאי לַאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמַר סָבַר מִלְוָה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה ונמצא שלא קיבלה האשה מידו מאומה ואינה מקודשת, וּמַר סָבַר מִלְוָה לַאו לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה – אין הלוה רשאי להוציא המעות לחלוטין, אלא עליו לעשות בהם עסק, שיהיו מצויות למלוה לכשידרשם, ונמצא שבשעת הקידושין נותן הוא לה מעות אלו לחלוטין, ובזה היא מתקדשת. דוחה הגמרא: וְתִסְבְּרָא – וכי סבור אתה שניתן לבאר כן, אֵימָא סֵיפָא – הרי שנינו בסיפא של הברייתא וְשָׁוִים בְּמָכָר שֶׁזֶּה קָנָה – שלגבי מכר מודים כולם שיכול אדם לקנות מחבירו קרקע במעות שהלוה לו קודם לכן, וְאִי אָמְרַתְּ מִלְוָה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה בְּמַאי קָנֵי – ואם נאמר שלדעת אחד מן התנאים עומדות המעות מיד ברשות הלוה, כיצד יכול המלוה לרכוש קרקע על ידן.

ולפיכך יש לבאר המחלוקת באופן אחר, וכפי שאָמַר רַב נַחְמָן, הוּנָא חַבְרִין מוֹקִים לָהּ בְּמִילֵּי אוֹחֲרֵי – הונא חברנו מעמיד הברייתא באופן אחר, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן כְּגוֹן שֶׁנתן אדם מעות לאשה וְאָמַר לָהּ הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה זה, וְנִמְצָא שנתן לה מָנֶה שחָסֵר בו דִּינָר, דהיינו שלא נתן לה אלא תשעים ותשעה דינרים במקום מאה, ואמר לה המקדש, דינר זה החסר יהא עלי מלוה. ובאופן כזה נחלקו התנאים. מַר סָבַר כְּסֵיפָא לָהּ מִילְּתָא לְמִיתְּבְעֵיהּ – אחד מן התנאים סובר שמתביישת היא לתבוע ממנו דינר זה, ועל כן אינה סומכת דעתה בקידושין אלו ואינה מקודשת. וּמַר סָבַר לֹא כְּסֵיפָא לָהּ מִילְּתָא לְמִיתְּבְעֵיהּ – התנא השני סובר שאינה מתביישת לתובעו, ועל כן סומכת היא בדעתה שיפרע לה דינר זה, ומקודשת.

מקשה הגמרא: וְאֶלָּא הָא – דין זה דְּאָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר, שאדם האומר לאשה הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה וְנָתַן לָהּ לעת עתה רק דִּינָר אחד,

המשך בעמוד רעה

רש"ל

לא שנו — היכא דאוכלת ראשונה ראשונה דאין מצטרפת לפרוטה. **אלא דאמר** לה **בזו ובזו ובזו** — דלא גמרי קידושין, ולא נקנה לה עד נתינה אחרונה שהיא גמר דבורו, וכבר היו הראשונות מלוה. **אבל באלו** — מקבלת הראשונה לא באתה לידה בתורת מלוה, דמשנגמר הדיבור הקנה לה בתורת קידושין, וכי אבלה — מדידה קא אבלה. ואפילו אבלה ראשונה ראשונה — מקודשת, אם יש בכולן שוה פרוטה. הכי גרסינן: אבל אמר לה באלו אפילו **אוכלת נמי** מקודשת. **באלון ברמון באגוז** — אלון = *אגלנ"ט בלעז, והוא מאכל חזיר יער, ובלשון אשכנז **אייכל"ן. וגם בני אדם אוכלין וצולין אותם באש כמו ערמונים. הכי גרסינן: בזו ובזו אם יש בכולן כו' בזו נטלתו ואכלתו ועוד בזו ועוד בזו וכו'** — והאי דפלגינהו לתרי בבי דרישא ומציעתא, ותנא בתרוייהו "אם יש בכולן" — משום דבעי איפלוגי במציעתא בין אוכלת למנחת, כדמפרש ואזיל. **הניחא כו'** — לאו לרבא פרכינן, אלא לעיל קאי, דמתרצינן "היתה אוכלת" דמתניתין לרב ושמואל — ארישא, ולרבי אמי — אסיפא. הניחא לרבי אמי, דאוקמה ל"היתה אוכלת" דמתניתין אסיפא, דהוי כללא, ומאי "באחת" — באחרונה, הכא נמי "היתה אוכלת" דברייתא קאי נמי אכללא, כדתני בה "בזו ובזו" אם יש בכולן שוה פרוטה מקודשת. ותנא פלוגתא גבי נטלתו ואכלתו, למימר עד שיהא באחת מהן — מצינו נמי לתרוצי: עד שיהא באחרונה. אלא לרב ושמואל דאמרי "באחת" אפילו אחדא מקמייתא נמי אמר, ואפרטא ד"התקדשי" "התקדשי" קאי, ואוכלת איצטריכא ליה — האי "באחת" דברייתא היכי מיתרצי? הא בהך ברייתא לא תנא שום פרטא? דהא "בזו ובזו ובזו" כללא חשיב לה, וכל שכן היכא דקתני "ועוד בזו ועוד בזו ועוד בזו", וקתני גבי אוכלת: עד שיהא באחת מהן. ואי אקמייתא דאכלתנהו מיד נמי קאמר, דאי איכא בחדא שוה פרוטה מקודשת — קשיא: הא הוה ליה מלוה! הכי גרסינן: **הא מני רבי היא דאמר לא שנא כזית כזית ולא שנא כזית וכזית פרטא הוי** — ודך סיפא דקתני "בזו" נטלתו ואכלתו, "ועוד בזו" "ועוד בזו" — תנא אחרינא הוא, ולאו היינו תנא דרישא ומציעתא. וסבירא ליה כרבי, ותנא אוכלת והוא הדין למנחת. ואוכלת איצטריכא ליה לאשמועינן, דאף על גב דמקרבה הנייתה — לא מקדשה בפחות משוה פרוטה. ולהכי תנא "בזו בזו" תרי זימני גבי נטלתו ואכלתו "ועוד בזו" "ועוד בזו", ותנא: אם יש באחת מכולן שוה פרוטה מקודשת — משום דסבירא ליה "התקדשי" אכל חדא קאי: "התקדשי בזו", "התקדשי בזו", "ועוד בזו התקדשי". ודך דרבי בזבחים בפרק שני, במחשב בשחיטת הזבח, בין ששחט על מנת לאכול כזית למחר כזית בחוץ, בין שאמר כזית למחר וכזית בחוץ — הוו להו שתי מחשבות, ולרבי יהודה דאזיל בתר לשון ראשון — הוי פיגול, וחייבין עליו כרת. **אינה מקודשת** — אפילו ישנה בעין. **להוצאה ניתנה** — הלוה רשאי להוציאה בהוצאה, ואינו חייב להעמידה בעיסקא, שתהא מצויה בכל עת שיתבענו. וכיון דלהוצאה ניתנה — הויא לה כי דידה, ולא יהיב לה מידי. ושוין **במכר** — אם מכר לו קרקע שנקנה בכסף, אם אמר ליה: "מלוה שיש לי עליך יהא לך בשביל המכר", ונתרצה לו — קנה הלוקח, אם ישנה בעין. **במילי אוחרי** — בדבר אחר, דהך מלוה — לא במלוה שיש לו עליה קאמר, אלא שאמר לה: התקדשי לי במנה, ונמצא מנה חסר דינר, ואמר לה: הרי הוא עלי מלוה. **כסיפא לה מילתא למיתבעיה** — ולא סמכה דעתה, הילכך אינה מקודשת. **כסיפא לה מילתא** — דדבר מועט הוא דינר מִמְּנָה. דרבי אלעזר שלא קבלה מכל המנה אלא דינר — לא כסיפא לה מילתא למיתבעיה את המנה. **אפילו לא נשתייר כו'** — מקודשת בההיא הנאה דמחיל לה גבה.

הרי

תוספות

מהני והכא מדני. והיינו דקאמר גמרא: אם אינו קדוש — נשיאות חטא למה כתוב? כלומר, אי משום דעבר אמילתא דקאמר רחמנא, כיון דבקרא כתיב "בהרימכם את חלבו ממנו" "כל חלב דגן תירוש ויצהר" דמשמע שיש לו לאדם לתרום מן היפה, ואם לא הביא מחלבו — פשיטא דעבר, אם כן למה כתיב האי קרא "ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו" — פשיטא! אלא שמע מינה דלהכי כתביה — לומר לך דהתורם מן הרעה על היפה, דאיכא שני חטאות; חטא שעבר על מה דקאמר רחמנא דיתרום מן היפה, וחטא על תרומתו, דהוא תרומה מן הרעה. והיינו דקאמר: מכאן לתורם מן הרעה על היפה כו'.

לשון רש"י הכי גרסינן: **בזו** ובזו אם יש בכולן שוה פרוטה כו' — והאי דפלגינהו לתרי בבי, רישא דקתני "באלו", ומציעתא דקתני "בזו ובזו", אף על גב דתנא בתרוייהו: אם יש בכולן כו' — משום דקבעי לפלוגי במציעתא בין אוכלת למנחת, כדמפרש ואזיל.

לשון רש"י **הניחא** — לאו לרבא פרכינן אלא לעיל קאי, דמתרצינן דהיתה אוכלת דמתניתין, לרב ושמואל קאי ארישא, ולרבי אמי אסיפא.

הא מני רבי היא דאמר לא שנא כזית כזית לא שנא כזית וכזית פרטא הוי — ודך סיפא דקתני "בזו", נטלתו ואכלתו, "ועוד בזו" "ועוד בזו" — הוה פרטא, כמו "התקדשי" "התקדשי". ותנא אוכלת, דבעינן שוה פרוטה, והוא הדין מנחת. ואוכלת איצטריכא ליה לאשמועינן, דאף על גב דמקרבא הנייתה — לא מקדשה בפחות משוה פרוטה. ולאו היינו תנא קמא דמציעתא, דתנא "בזו ובזו" אם יש לו בכולן שוה פרוטה מקודשת. דלרבי פרטא הוה, ובעינן שוה פרוטה, באחת מהן. אלא תרי תנאי הוו, ומי ששנה זו לא שנה זו.

מילתא דרבי בפרק שני דזבחים (ל,ב).

אלא

לא שָׁנוּ אֶלָּא דַּאֲמַר לָהּ "בְּזוֹ וּבְזוֹ וּבְזוֹ", אֲבָל אָמַר לָהּ "בְּאֵלּוּ", אֲפִילּוּ אוֹכֶלֶת נַמִּי מְקוּדֶּשֶׁת, כִּי קָא אָכְלָה - מִדְּנַפְשָׁהּ קָאָכְלָה. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרָבָא: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּאַלּוֹן בְּרִמּוֹן וּבְאֶגּוֹז" אוֹ שֶׁאָמַר לָהּ "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּאֵלּוּ"; אִם יֵשׁ בְּכוּלָּן שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. "בְּזוֹ וּבְזוֹ וּבְזוֹ"; אִם יֵשׁ בְּכוּלָּם שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. "בְּזוֹ" - נְטָלַתּוּ וַאֲכָלַתּוּ, "בְּזוֹ" - נְטָלַתּוּ וַאֲכָלַתּוּ, "וְעוֹד בְּזוֹ" "וְעוֹד בְּזוֹ" - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה. הַאי "בְּאַלּוֹן בְּרִמּוֹן בְּאֶגּוֹז" הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דַּאֲמַר לָהּ "אוֹ בְּאַלּוֹן אוֹ בְּרִמּוֹן אוֹ בְּאֶגּוֹז", אִם יֵשׁ בְּכוּלָּן שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקוּדֶּשֶׁת? וְהָא "אוֹ" קָאָמַר! וְאֶלָּא: "בְּאַלּוֹן וּבְרִמּוֹן וּבְאֶגּוֹז" - הֵיינוּ "בְּזוֹ וּבְזוֹ וּבְזוֹ"! אֶלָּא לָאו - דַּאֲמַר לָהּ "בְּאֵלּוּ". - הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: אוֹ שֶׁאָמַר לָהּ "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּאֵלּוּ" - מִכְּלָל דְּרִישָׁא לָאו בְּ"אֵלּוּ" עָסְקִינַן! - פֵּירוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ; "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּאַלּוֹן בְּרִמּוֹן בְּאֶגּוֹז", כֵּיצַד? - כְּגוֹן דַּאֲמַר לָהּ "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּאֵלּוּ", וְקָתָנֵי סֵיפָא: "בְּזוֹ" - נְטָלַתּוּ וַאֲכָלַתּוּ, אִם יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶם שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְאִילּוּ רִישָׁא לָא קָא מַפְלִיג בֵּין אוֹכֶלֶת לְמִנַּחַת, שְׁמַע מִינַּהּ: כָּל הֵיכָא דַּאֲמַר לָהּ "בְּאֵלּוּ", כִּי קָא אָכְלָה - מִנַּפְשָׁהּ קָא אָכְלָה, שְׁמַע מִינַּהּ. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר אַסִּיפָא קָאֵי, וּמַאי "עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה" - עַד שֶׁיְּהֵא בָּאַחֲרוֹנָה שָׁוֶה פְּרוּטָה, הָכִי נַמִּי - עַד שֶׁיְּהֵא בָּאַחֲרוֹנָה שָׁוֶה פְּרוּטָה. אֶלָּא לְרַב וּשְׁמוּאֵל, דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: אַרִישָׁא קָאֵי, וְאוֹכֶלֶת אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, הָכָא - כְּלָלֵי קָחָשֵׁיב, פָּרְטֵי לָא קָא חָשֵׁיב. הָא מַנִּי - רַבִּי הִיא, דְּאָמַר: לָא שְׁנָא "כְּזַיִת כְּזַיִת" וְלָא שְׁנָא "כְּזַיִת וּכְזַיִת" - פְּרָטָא הָוֵי. אָמַר רַב: הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, מִלְוֶה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה. נַיְמָא כְּתַנָּאֵי: הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מְקוּדֶּשֶׁת. מַאי לָאו בְּהָא קָמִפַּלְגִי; דְּמָר סָבַר: מִלְוֶה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה, וּמַר סָבַר: מִלְוֶה לָאו לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה? - וְתִסְבְּרָא?! אֵימָא סֵיפָא: וְשָׁוִים בְּמֶכֶר שֶׁזֶּה קָנָה. אִי אָמְרִתְּ מִלְוֶה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה - בְּמַאי קָנֵי? אָמַר רַב נַחְמָן: הוּנָא חַבְרִין מוֹכִים לָהּ בְּמִילֵי אוֹחֲרֵי. וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁאָמַר לָהּ "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה", וְנִמְצָא מָנֶה חָסֵר דִּינָר. מָר סָבַר: כְּסִיפָא לָהּ מִילְּתָא לְמִיתְבְּעֵיהּ, וּמַר סָבַר: לָא כְּסִיפָא לָהּ מִילְּתָא לְמִיתְבְּעֵיהּ. וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה" וְנָתַן לָהּ דִּינָר - הָרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, וְיִשְׁלִים. לֵימָא כְּתַנָּאֵי אֲמָרָהּ לִשְׁמָעֲתֵיהּ? - אָמְרִי: מָנֶה חָסֵר דִּינָר - כְּסִיפָא לָהּ מִילְּתָא לְמִיתְבְּעֵיהּ, מָנֶה חָסֵר תִּשְׁעִים וְתִשַּׁע - לָא כְּסִיפָא לָהּ מִילְּתָא לְמִיתְבְּעֵיהּ. מֵיתִיבִי: הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּפִקְדוֹן שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדֵךְ", וְהָלְכָה וּמְצָאַתּוּ שֶׁנִּגְנַב אוֹ שֶׁאָבַד, אִם נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנּוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וּבְמִלְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנּוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקוּדֶּשֶׁת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: מִלְוֶה

הרי

אלא מלוה ברשות בעלים לחזורה איכא בינייהו — פירוש: דלתנא קמא דרבי שמעון אינה מקודשת, משום דמלוה ברשות לוה קיימא. ורבי שמעון בן אלעזר דאמר מקודשת — משום דמלוה ברשות מלוה קיימא. ואם תאמר: אכתי נימא: רב כתנאי אמרה לשמעתיה, דהא איהו דאמר המקדש במלוה אינה מקודשת לא מצי סבר כרבי שמעון בן אלעזר! ויש לומר: דרב נמי סבר כוותיה, ולא תיקשי מידי. דהא דאמר רב אינה מקודשת — מיירי במלוה שהתחיל להוציאה, ובהא קאמר דאינה מקודשת אפילו נשתייר שוה פרוטה. ורבי שמעון בן אלעזר לא איירי אלא במלוה שהיא עדיין בעין. ואף על גב דאמר במילתיה דרבי שמעון: אם נשתייר שוה פרוטה מקודשת, דמשמע אף על פי שהתחיל להוציאה — יש לומר דרבי שמעון בן אלעזר מיירי שנגנבו או שאבדו, שלא שלח בהן יד. אבל אם התחיל להוציאה — אינה מקודשת.

אלא הא דאמר רב הונא השואל קורדום מחבירו ביקע בו קנאו — לענין שלא יוכל המשאיל לחזור בו קאמר. אבל לענין להתחייב באונסין — כי לא ביקע בו נמי חייב באונסין, כדאמר בפרק "השואל" (בבא מציעא צט,א) דמשעת משיכה חייב באונסיה. **לעולם** שטר חוב דאחרים — אבל שטר חוב דידה אינה מקודשת. ואם תאמר: ומאי שנא? והא אידי ואידי מלוה היא! ויש לומר: דודאי מלוה דידה, שקנאתו כבר, ואינו נותן לה שום דבר חדש, שהרי אותם המעות היו שלה קודם הקידושין — דין הוא דאינה מקודשת. אבל בשנתן לה המלוה דאחרים — נותן לה דבר חדש שלא היה בידה קודם, אמר דמקודשת. דנהי דאין המלוה בעין — מכל מקום זכות הוא לו כאילו היה בעין.

דכולי עלמא לית להו דרבי — מכאן יש להוכיח דאין הלכה כרבי, מדהוה מצי למימר: דכולי עלמא אית להו דרבי דמסירת אותיות לחודה מהני, והכא גבי אשה נמי מיירי שמסר לה את השטר. והיינו טעמא דחכמים דאמרי אינה מקודשת — משום דקסברי דצריך לומר בפה כשמוסר לו השטר "קני לך איהו וכל שיעבודיה" והוא לא אמר לה כך. ופליגי בדרב פפא, דכי היכי דאמר רב פפא דבעי למיכתב ליה "קני לך איהו וכל שיעבודיה", כמו כן צריך לומר הכי בפה למאן דאמר אותיות במסירה נקנות. ומדקאמר גמרא דכולי עלמא לית להו דרבי — שמע מינה דלית הלכתא כוותיה דרבי. ובפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא עז,א) יש ספרים חלוקין; אית דגרסי דהלכה דאותיות נקנות במסירה, ואית דגרסי דהלכה דאין אותיות נקנות במסירה. ומשמע הכא כההיא גירסא דאין אותיות נקנות במסירה.

המוכר

הֲרֵי הִיא כִּפְקָדוֹן. עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא דְּמָר סָבַר: מִלְוֶה אַף עַל גַּב דְּלָא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה, וּמַר סָבַר: נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה - אִין, וְאִי לָא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה - לָא. אֲבָל דְּכוּלֵּי עָלְמָא מְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה מְקוּדֶּשֶׁת! - אֲמַר לֵיהּ רָבָא: וְתִסְבְּרָא, הָא מְתַרְצְתָּא? הָא מְשַׁבַּשְׁתָּא הִיא! הַאי פִּקָּדוֹן הֵיכִי דְּמֵי? אִי דְּקַבִּיל עֲלֵיהּ אַחֲרִיּוֹת - הֵיינוּ מִלְוֶה, אִי דְּלָא קַבִּיל עֲלֵיהּ אַחֲרִיּוֹת - אִי הָכִי, אַדְּתָנֵי סֵיפָא "וּבְמִלְוֶה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקוּדֶּשֶׁת" - נִיפְלוּג וְנֵיתְנֵי בְּדִידֵהּ: כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁלֹּא קִבְּלָה עָלֶיהָ אַחֲרָיוּת, אֲבָל קִבְּלָה עָלֶיהָ אַחֲרָיוּת, אַף עַל גַּב דְּלָא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקוּדֶּשֶׁת! אֶלָּא תֵּרֵיץ הָכִי: וּבְמִלְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שָׁוֶה פְּרוּטָה - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. "רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: מִלְוֶה הֲרֵי הִיא כִּפְקָדוֹן". בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? אָמַר רַבָּה: אַשְׁכַּחְתִּינְהוּ לְרַבָּנַן בְּבֵי רַב, דִּיתְבֵי וְקָאָמְרִי: בְּמִלְוֶה בְּרְשׁוּת בְּעָלִים לַחֲזָרָה, וְהוּא הַדִּין לְאוֹנְסִין, קָמִיפַּלְגִי. דְּמָר סָבַר: מִלְוֶה בִּרְשׁוּת לוֹוֶה קַיְּימָא, וְהוּא הַדִּין לְאוֹנְסִים. וּמַר סָבַר: מִלְוֶה בִּרְשׁוּת בְּעָלִים קַיְּימָא, וְהוּא הַדִּין לְאוֹנְסִים. וְאָמְינָא לְהוּ: לְאוֹנְסִים - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דִּבְרְשׁוּת לוֹוֶה קַיְּימִי. מַאי טַעְמָא - לָא גְּרְעָא מִשְּׁאֵלָה: מַה שְּׁאֵלָה דְּהַדְרָה בְּעֵינָא חַיֵּיב בְּאוֹנְסִים - מִלְוֶה לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אֶלָּא הָכָא - מִלְוֶה בִּרְשׁוּת בְּעָלִים לַחֲזָרָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא: הַשּׁוֹאֵל קוֹרְדּוֹם מֵחֲבֵירוֹ, בִּיקֵּעַ בּוֹ - קְנָאוֹ, לֹא בִּיקֵּעַ בּוֹ - לֹא קְנָאוֹ. לִימָא כְּתַנָּאֵי אֲמָרָהּ לִשְׁמָעֲתֵיהּ? - לָא, עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּמִלְוֶה, דְּלָא הָדְרָה בְּעֵינָא. אֲבָל בִּשְׁאֵלָה דְּהַדְרָה בְּעֵינָא - דִּבְרֵי הַכֹּל: בִּיקֵּעַ בּוֹ - אִין, לֹא בִּיקֵּעַ בּוֹ - לֹא קְנָאוֹ. נֵימָא כְּתַנָּאֵי: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּשְׁטַר חוֹב" אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ מִלְוֶה בְּיַד אֲחֵרִים וְהִירְשָׁהּ עֲלֵיהֶם, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מְקוּדֶּשֶׁת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. הַאי שְׁטַר חוֹב הֵיכִי דְּמֵי? אִילֵימָא שְׁטַר חוֹב דַּאֲחֵרִים - הֵיינוּ מִלְוֶה בְּיַד אֲחֵרִים! אֶלָּא לָאו - שְׁטַר חוֹב דִּידֵהּ, וּבִמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה קָמִיפַּלְגִי - לְעוֹלָם שְׁטַר חוֹב דַּאֲחֵרִים, וְהָכָא בְּמִלְוֶה בִּשְׁטָר וּבְמִלְוֶה עַל פֶּה קָא מִיפַּלְגִי. בְּמִלְוֶה בִּשְׁטָר בְּמַאי פְּלִיגִי - בִּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי. דְּתַנְיָא: אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בְּמִסְּרָה, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין שֶׁכָּתַב וְלֹא מָסַר, בֵּין שֶׁמָּסַר וְלֹא כָּתַב - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּכְתּוֹב וְיִמְסוֹר. מָר אִית לֵיהּ דְּרַבִּי, וּמָר לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֵית לְהוּ דְּרַבִּי, וְהָכָא בְּדָרַב פַּפָּא קָמִיפַּלְגִי. דְּאָמַר רַב פַּפָּא: הַאי מַאן דְּזַבֵּין שְׁטָרָא לְחַבְרֵיהּ - צָרִיךְ לְמִיכְתַּב לֵיהּ "קְנֵי לָךְ הוּא וְכָל שִׁעְבּוּדֵיהּ". מָר אִית לֵיהּ דְּרַב פַּפָּא, וּמָר לֵית לֵיהּ דְּרַב פַּפָּא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב פַּפָּא, וְהָכָא בְּדִשְׁמוּאֵל קָמִיפַּלְגִי. דְּאָמַר שְׁמוּאֵל:

המוכר

הרי היא כפקדון — דאם נשתייר — אין, לא נשתייר — לא. **אבל דכולי עלמא המקדש במלוה** — שישנה בעין, מקודשת. **ותסברא מתרצתא היא** — דקתני: במלוה אף על פי שלא נשתייר מקודשת? **אי דקביל עליה אחריות** — שאם יגנב תשלמנו לו. **היינו מלוה** — כיון שנגנב ונתחייבה בו — נמצא מלוה אצלה, וכיון דתנא במלוה: אף על פי שלא נשתייר מקודשת — פקדון נמי שלא נשתייר — תתקדש ביה. **אלא דלא קביל עליה אחריות** — וכי איגנוב לא אחייבא ביה. אבל קבלה עליה אחריות — מקודשת. **אדתני** — במלוה, נפלוג בפקדון גופיה, דיש פקדון שאפילו לא נשתייר כלום מקודשת! **אלא** — על כרחך בדקבלה עליה אחריות קתני, דאם לא נשתייר אינה מקודשת, דמלוה היא, והמקדש במלוה אינה מקודשת. וכי נשתייר — מקודשת בההיא שיור. וגבי מלוה תריץ הכי: אף על פי שנשתייר אינה מקודשת, משום דלהוצאה ניתנה. **במאי קמיפלגי** — אי בלהוצאה ניתנה פליגי — סוף סוף כתנאי אמרה רב לשמעתיה: **אשכחתינהו לרבנן בבי רב** — מצאתי התלמידים בבית המדרש. דכל היכא דמיירי בבי רב — לאו רב ממש הוא, אלא בבית המדרש הוא. **וקאמרי** — לעולם להוצאה ניתנה דברי הכל, ואם שלח בה יד להוציא ממנה שוה פרוטה — הרי החזיק בהם, ואין הבעלים יכולין לחזור, והויא ליה מלוה, ואינה מקודשת, ואפילו רובה בעין. והכא בשלא הוציא ממנה כלום. ולהכי אמר רבי שמעון בן אלעזר מקודשת, דקסבר: מלוה שהיא כולה בעין — ברשות בעלים היא לחזרה, אם בא מלוה לחזור בו ולתובעה — חוזר. הילכך, השתא הוא דיהבה ניהליה. והוא הדין לאונסין קיימא נמי ברשותיה, דאי מתאנסי — פטור הלוה. **השואל קורדום** — לעשרה ימים. **ביקע בו** — הויא חזקה להשתמש בו ימי שאילתו ואין המשאיל יכול לחזור בו. **לימא כתנאי אמרה** — דלרבי מאיר אם ביקע בו — קנאו, לא ביקע בו — לא קנאו. ולתנא קמא אפילו לא ביקע בו נמי, דמלוה אינו ברשות בעלים לחזרה. **דלא הדרה בעינא** — הילכך, כיון דרשאי הלוה ליקח בהן סחורה — מיד הויא ליה ברשותיה, ואין המלוה יכול לחזור. שהרי לא לכך הלוהו לקבל מעות הללו עצמן, אלא מעות אחרים. **נימא כתנאי** — הא דרב, דאמר: המקדש במלוה אינה מקודשת. **והירשה עליהן** — כתב לה הרשאה עליהן. **נקנות במסירה** — אינו צריך לכתוב שטר מכירה על השטר שהוא מוכר לו, אלא משמסר לו שטר שיש לו על אחרים לזכות בו — נתחייב הלוה לפורעם לזה. **בין שכתב** — לו שטר מכירה עליו ולא מסר לו שטר החוב, ובין שמסר לו שטר החוב ולא כתב לו שטר מכירה עליו — לא קנה. והכא נמי שמסר לה שטר החוב, אף על פי שלא כתב לה שטר מכירה עליו. מאן דאמר מקודשת — אית ליה דרבי, ומר לית ליה דרבי. **ואיבעית אימא דכולי עלמא לית להו דרבי** — והכא בשמסר וכתב מיירי, אלא שכתב לה "קני לך האי שטר" ולא כתב לה "קני לך כל שעבודא דאית ביה". מאן דאמר אינה מקודשת — כרב פפא. **דכולי עלמא אית להו דרב פפא** — וכי אמר רבי מאיר מקודשת — בשכתב לה בו, והכא בדשמואל קא מיפלגי.

ואפילו

חֲרֵי הִיא כְּפִקָּדוֹן – דין המלוה כדין הפקדון, שרק אם נותר ממנו שיעור שוה פרוטה הרי היא מקודשת.

ומבארת הגמרא את הקושיא על דברי רב: עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי – לא נחלקו התנאים אֶלָּא במלוה שלא נשתייר הימנה שוה פרוטה, דְּמַר סָבַר, שהמקדש אשה במִלְוָה חלים הקידושין אַף עַל גַּב דְּלֵא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה – מהלוואה זו, שֶׁוֶה פְּרוּטָה, וּמַר – רבי שמעון בן אלעזר סָבַר, שאם נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שֶׁוֶה פְּרוּטָה, אֵין – האשה מקודשת, וְאִי לֵא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שֶׁוֶה פְּרוּטָה, לֵא – אינה מקודשת. אֲבָל דְּכוּלֵּי עָלְמָא מודים שהמְקַדֵּשׁ אשה בְּמִלְוָה שנשתייר הימנה שוה פרוטה, האשה מְקוּדֶּשֶׁת, ושלא כדברי רב.

מתרצת הגמרא: אֲמַר (לֵיהּ) רָבָא, וְתִסְבְּרָא הָא מִתְרַצְתָּא – האם יתכן לומר שבריתא זו מתוקנת היא, הָא מְשַׁבַּשְׁתָּא הִיא – הרי משובשת היא. והוא מבאר את דבריו: הַאי פִּקָּדוֹן הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּקַבִּיל עֲלֵיהּ אַחֲרָיוּת – אם קיבלה אחריות על פקדון זה, הַיְינוּ מִלְוָה – הרי זה ממש כהלוואה, ומאחר שלגבי הלוואה סובר תנא קמא שהאשה מקודשת במחילת החוב אף שלא נשתייר ממנו שוה פרוטה, אם כן מדוע הוא סובר שבפקדון אינה מקודשת אלא אם כן נשתייר שוה פרוטה. וְאִי דְּלֵא קַבִּיל עֲלֵיהּ אַחֲרָיוּת – ואם לא קיבלה אחריות על פקדון זה, אִי הָכִי, אַדְּתָנֵי סֵיפָא – מדוע הוצרכה הברייתא לכתוב בסיפא 'וּבְמִלְוָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שֶׁוֶה פְּרוּטָה מְקוּדֶּשֶׁת', נִיפְלוֹג וְנִיתְנֵי בְּרֵישָׁהּ – הרי ניתן להשמיענו דין זה אף בפקדון, ולומר כך, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאין האשה מקודשת אם לא נשתייר בפקדון שוה פרוטה, כְּשֶׁלֹּא קִבְּלָה עָלֶיהָ אַחֲרָיוּת על הפקדון, אֲבָל אם קִבְּלָה עָלֶיהָ אַחֲרָיוּת אַף עַל גַּב דְּלֵא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שֶׁוֶה פְּרוּטָה מְקוּדֶּשֶׁת, שהרי זה כהלוואה שניתן להתקדש בה אף כשלא נותר ממנה שוה פרוטה. ולכך הכרח הוא לומר שברייתא זו הינה משובשת.ועתה מבאר רבא כיצד יש ליישב הברייתא: אֶלָּא תְּרֵיץ הָכִי – יש לגרוס כך, וּבְמִלְוָה אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנָּה שֶׁוֶה פְּרוּטָה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. זו היא דעת תנא קמא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר מִלְוָה חֲרֵי הִיא כְּפִקָּדוֹן, וכשם שבפקדון האשה מקודשת אם נשתייר בו שוה פרוטה, אף לגבי הלוואה הדין כן. אך אם לא נשתייר שוה פרוטה מודים כולם שאין האשה מקודשת.מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפְּלְגֵי. אָמַר רַבָּה, אַשְׁכַּחְתִּינְהוּ לְרַבָּנָן כְּבֵי רַב דִּיָתְבֵי וְקָאָמְרֵי – פגשתי התלמידים היושבים בבית המדרש, שביארו שבְּדִין מִלְוָה בִּרְשׁוּת בְּעָלִים לַחֲזָרָה וְהוּא הַדִּין לְאוֹנָסִין קָמִיפְּלְגֵי – שנחלקו התנאים לגבי הלוואה שלא הוציאה הלוה, האם היא ברשותו של המלוה לענין שיוכל לדרוש מהלוה שיחזיר המעות לרשותו, וכן לענין שאם יארע אונס למעות אלו אין הלוה חייב לשלמם, או לא. דְּמַר – תנא קמא סָבַר, שמִלְוָה בִּרְשׁוּת לֹוֶה קַיְימָא לענין שאין המלוה יכול לחזור בו, וְהוּא הַדִּין לְענין אוֹנָסִים – שחייב הלוה בכל אונס שיארע למעות ההלוואה, ועל כן אין המלוה יכול לקדש אשה במעות אלו. וּמַר – רבי שמעון בן אלעזר סָבַר, שמִלְוָה בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים – המלוה, קַיְימָא לענין שיכול הוא לחזור בו, וְהוּא הַדִּין לְענין אוֹנָסִים – שאין הלוה חייב באונס שיארע עד שיתחיל להשתמש, ועל כן יכול המלוה לקדש אשה במעות אלו. כך ביארו התלמידים לרבה.וממשיך רבה בדבריו, וַאֲמִינָא לְהוּ – אמרתי לתלמידים אלו, שלְגבי חיוב אוֹנָסִים אין הדבר שנוי במחלוקת, אלא כּוּלֵּי עָלְמָא לֵא פְּלִיגִי דְּבִרְשׁוּת לֹוֶה קַיְימֵי – לדעת כל התנאים חייב הלוה בכל אונס שיארע למעות, אף שעדיין לא נשתמש בהם. מַאי טַעְמָא, לֵא גָּרְעָא מִשְׁאֵלָה – אין דין מעות הנלקחות בהלוואה גרוע מדין כלי הנלקח בשאלה, מַה שְּׁאֵלָה דְּהַדְרָה בְּעֵינָא חַיָּיב בְּאוֹנָסִים – וכמו שכלי שאול אף שחוזר כמות שהוא לבעלים ולא יצא כלל מרשותם, מכל מקום חייב השואל לשלם את שווי הכלי אם יארע לו איזה אונס, מִלְוָה לֵא כָּל שֶׁכֵּן – על אחת כמה וכמה לגבי הלוואת מעות, שיוצאות הן מרשות המלוה, שחייב הלוה באחריותן..ומסיים רבה את דבריו: אֶלָּא הָכָא מִלְוָה בִּרְשׁוּת בְּעָלִים לַחֲזָרָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – אלא יש לומר, שנחלקו רק לגבי דין חזרה, שלדעת תנא קמא אין המלוה יכול לחזור בו, ועל כן אינו יכול לקדש בהן את האשה, ולדעת רבי שמעון ברבי אלעזר יכול הוא לחזור בו כל זמן שלא התחיל הלוה להשתמש במעות, ולכך רשאי הוא אף לקדש בהן את האשה.

הגמרא מקשה ממחלוקת תנאים זו על דין שאמר רב הונא: וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא שאדם הַשּׁוֹאֵל קוּרְדּוֹם מֵחֲבֵירוֹ להשתמש בו, וּבִיקֵּעַ בּוֹ – חתך בו, קָנָאוֹ, לענין זה שאין המשאיל יכול לחזור בו, אך אם עדיין לֹא בִּיקֵּעַ בּוֹ לֹא קָנָאוֹ, לֵימָא כְּתַנָּאֵי אַמְּרָהּ לְשֶׁמַעְתֵּיהּ – נאמר שדבריו תלויים הם במחלוקת התנאים, שסובר כרבי שמעון בן אלעזר, ושלא כדעת תנא קמא.

מתרצת הגמרא: לֵא, עַד כָּאן לֹא פְּלִיגֵי התנאים אֶלָּא בְּמִלְוָה דְּלֵא הַדְּרָה בְּעֵינָא – שאין הלוה משיב את מעות ההלואה עצמן ללוה, ולכך סובר תנא קמא שמיד עם קבלת ההלואה נכנסו המעות לרשות הלוה לגמרי, ואין המלוה יכול לחזור בו, אֲבָל בִּשְׁאֵלָה דְּהַדְּרָה בְּעֵינָא – אבל לגבי שאלת כלים, שחייב השואל להשיב למשאיל את אותו החפץ ששאל ממנו, בזה דְּבְרֵי הַכֹּל שאם בִּיקֵּעַ בּוֹ השואל אֵין – קנאו, ואין המשאיל יכול לחזור בו, אך אם לֹא בִּיקֵּעַ בּוֹ השואל, לֹא קָנָאוֹ, ורשאי המשאיל לחזור בו.הגמרא מנסה לתלות את דין מקדש במלוה במחלוקת תנאים: נֵימָא כְּתַנָּאֵי, שנינו בברייתא, שאדם האומר לאשה הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּשֶׁטַר חוֹב זה שיש לי על פלוני, אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ מִלְוָה בְּיַד אֲחֵרִים וְהִירְשָׁהּ עֲלֵיהֶם – היו אנשים חייבים לו מעות, וכתב לה הרשאה לגבותן מהם, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מְקוּדֶּשֶׁת היא בכך, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. ומבררת הגמרא: הַאי 'התקדשי לי בשֶׁטַר חוֹב' הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵּימָא שֶׁטַר חוֹב דַּאֲחֵרִים – שהלוה מעות לאדם אחר וכתב לו הלה שטר חוב, ועתה נותן הוא שטר זה לידי האשה ומקדשה בכך, אם כן הַיְינוּ ממש האופן השני 'שהיה לו מִלְוָה בְּיַד אֲחֵרִים והירשה עליהם', ומדוע הוצרכה הברייתא לכפול הדברים. אֶלָּא לַאו שמקדשה בשֶׁטַר חוֹב דִּידָהּ על ידי מחילת החוב, ובאופן כזה נחלקו התנאים האם חלו הקידושין או לא, וּבְמִקַּדֵּשׁ בְּמִלְוָה קָמִיפְּלְגֵי – ונחלקו בדין מקדש במלוה, שלדעת רבי מאיר מלוה לאו להוצאה ניתנה, שכל זמן שלא הוציאה המעות עומדות הן עדיין ברשות המלוה, ולכך יכול לקדשה בהן, ולדעת חכמים מלוה להוצאה ניתנה ואינן עוד ברשות המלוה, ולכך אינה מקודשת.

דוחה הגמרא: לְעוֹלָם יש להעמיד את דברי הברייתא במקדשה בשֶׁטַר חוֹב דַּאֲחֵרִים, וְמכל מקום הוצרכה הברייתא לכפול הדברים, מאחר שהָכָא בְּמִלְוָה בִּשְׁטָר וּבְמִלְוָה עַל פֶּה קָא מִיפְּלְגֵי – נחלקו התנאים בשני אופנים. האחד, כשהלוה לאחר וכתב לו הלה שטר על הלוואה זו, ומקדשה עתה במסירת שטר חוב זה, והשני, כשהלוה על פה ללא כתיבת שטר, ומקדשה עתה בנתינת הרשאה לגביית חוב זה. ומאחר שנחלקו בשני דינים שונים, הוצרכה הברייתא לכפול הדברים, אמנם כשמקדש אשה בחוב שהיא עצמה חייבת לו, בזה יתכן שיודו כולם שאינה מקודשת.

ועתה מבארת הגמרא את סברת מחלוקתם בכל אחד מאופנים אלו: במקדש אשה בְּמִלְוָה בִּשְׁטָר בְּמַאי פְּלִיגִי, בְּפִלּוּגְתָּא דְּרַבִּי וְרַבָּנָן קָמִיפְּלְגֵי – נחלקו במחלוקת רבי וחכמים לגבי אדם המוכר שטר חוב לחבירו. דְּתַנְיָא, אוֹתִיּוֹת – שטרות, נְקִנּוֹת בְּמְסִירָה, דִּבְרֵי רַבִּי, דהיינו, אדם המוכר לחבירו שטר חוב שיש לו על אחרים, אינו זקוק לכתוב שטר נוסף על מכירה זו, אלא די בכך שימסור לקונה את השטר חוב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שלא ניתן למכור כך, אלא בֵּין באופן שֶׁכָּתַב המוכר לקונה שטר על מכירה זו וְלֹא מָסַר לו את השטר עצמו, וּבֵין באופן שֶׁמָּסַר לו את השטר חוב וְלֹא כָּתַב לו שטר נוסף על מכירה זו, לֵא קָנָה הלוקח את החוב, עַד שֶׁיִּכְתּוֹב לו המוכר שטר על המכירה, וְבנוסף לכך יִמְסוֹר לו את השטר חוב. ומבארת הגמרא שבמחלוקת זו נחלקו אף רבי מאיר וחכמים. כשקידש אשה בשטר חוב שיש לו על אחרים, ומסר לה את השטר, אך לא כתב לה שטר נוסף על כך. מַר – רבי מאיר הסובר שהמקדש אשה בשטר חוב הרי היא מקודשת, אִית לֵיהּ דְּרַבִּי – סובר הוא כרבי שניתן למכור שטרות באופן כזה, ועל כן אף

המשך בעמוד ג

שאדם הַמּוֹכֵר שְׂדֵה חוֹב לַחֲבֵירוֹ, כגון ראובן שמכר ללוי שטר חוב שיש לו על שמעון, וְלאחר המכירה חָזַר ראובן וּמְחָלוֹ לחוב זה לשמעון, הרי זה מָחוּל, וַאֲפִילּוּ היוֹרֵשׁ של ראובן מוֹחֵל את החוב לשמעון.

ומבארת הגמרא כיצד יש לתלות את מחלוקת רבי מאיר וחכמים בדינו של שמואל: דְּמַר – חכמים, אִית לֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל שיכול המלוה למחול החוב ללוה אף לאחר שמכרו, ולכך אין האשה מתקדשת בשטר חוב שיש למקדש על אחר, מאחר שחוששת שמא לאחר הקידושין ימחול בעלה ללוה את חובו. וּמַר – רבי מאיר, לֵית לֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אלא סובר שאין המלוה יכול למחול לאחר שמכר את השטר, ולכך ישנה סמיכות דעת מצד האשה ומקודשת.הגמרא מבארת את מחלוקת רבי מאיר וחכמים גבי מקדש במלוה בשטר באופן נוסף: וְאִיבְּעֵית אֵימָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דִּשְׁמוּאֵל, וְהָכָא בְּאִשָּׁה קָמִיפְּלְגִי – וכאן נחלקו לגבי סמיכות דעת האשה, מַר – רבי מאיר, סָבַר שאִשָּׁה סָמְכָה דַּעְתָּהּ על בעלה שלא ימחל את החוב ללוה לאחר שמקדשה בשטר החוב, מֵימַר אָמְרָה, לֹא שָׁכִיק לֵיהּ לְדִידִי וּמְחַל לֵיהּ לְאַחֲרִינֵי – לא יעזוב אותי בעלי וימחול לאחרים, ולכך מקודשת. וּמַר סָבַר – וחכמים סוברים, אִשָּׁה נַמִּי לֹא סָמְכָה דַּעְתָּהּ – אין האשה סומכת על בעלה, וחוששת שימחל את החוב ותפסיד המעות, ולכך אינה מקודשת. נתבארו עד עתה סברות מחלוקת רבי מאיר וחכמים לגבי המקדש אשה בשטר חוב שיש לו על אחרים. ועתה מבררת הגמרא, במקדש אשה בְּמִלְוָה עַל פֶּה שיש לו ביד אחרים, בְּמַאי פְּלִיגִי. ומבארת, שנחלקו בְּדִינוֹ של רַב הוּנָא אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, האומר לחבירו מָנֶה יש לִי המופקד בְּיָדְךָ, תְּנֵהוּ לְפְלוֹנִי, אם אמר לו כן בְּמַעֲמַד שְׁלֹשָׁתָן – שהנותן והמקבל וזה שהופקד המנה בידו עומדים יחד, קָנָה הלה את המנה, אף קודם שהגיע לידו.

ומבארת הגמרא כיצד יש לתלות את מחלוקת רבי מאיר וחכמים בדינו של רב: מַר סָבַר – דעת חכמים היא, כִּי קָאָמַר רַב הָנֵי מִילֵּי בְּפִקָּדוֹן אֲבָל מִלְוָה לֹא – לא אמר רב את דין 'מעמד שלשתן' אלא כשמקנה פיקדון שיש לו ביד אחר, ולא בהלוואה, ולכך אין אדם יכול לקדש אשה במלוה על פה שיש לו אצל אחרים. וּמַר – רבי מאיר, סָבַר לֹא שְׁנָא מִלְוָה וְלֹא שְׁנָא פִּקָּדוֹן – ניתן להקנות אף מעות הלוואה, ועל כן ניתן אף לקדש בהן את האשה.

הגמרא מבררת האם יש לתלות את דינו של רב לגבי מקדש במלוה במחלוקת תנאים: נִימָא כְּתַנָּאֵי. האומר לאשה הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּשִׁטָּר, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, אף אם הנייר עצמו יש בו שוה פרוטה, וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר מְקוּדֶּשֶׁת אף אם אין הנייר עצמו שוה פרוטה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שָׁמִין אֶת שווי הַנְּיָיר, אִם יֵשׁ בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה מְקוּדֶּשֶׁת מתורת קידושי כסף, וְאִם לַאו – שאין הנייר שוה פרוטה, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. מבררת הגמרא: הַאי שְׁטָר הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵּימָא במקדש אשה בִּשְׁטַר חוֹב דַּאֲחֵרִים, קַשְׁיָא דְּרַבִּי מֵאִיר אַדְּרַבִּי מֵאִיר, שהרי לעיל (מז:) סובר רבי מאיר שהמקדש בשטר חוב שיש לו על אחרים הרי היא מקודשת. אֶלָּא שמקדשה בִּשְׁטַר חוֹב דִּידֵהּ – שמוחל לה המעות שהלוה לה, וּבְמִקַּדֵּשׁ בְּמִלְוָה קָא מִיפְּלְגִי, שלדעת רבי מאיר אינה מקודשת, ולדעת רבי אלעזר מקודשת.

דוחה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אין הברייתא עוסקת באדם המקדש אשה בשטר חוב בתורת קידושי כסף, אלא הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן בְּגוֹן שֶׁקִּדְּשָׁהּ בִּשְׁטַר קידושין שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים – שכתב לה בשטר הרי את מקודשת לי, ולא החתים עדים על שטר זה, אלא שמסרו לה בפני עדי מסירה, ובאופן זה נחלקו התנאים האם מקודשת היא בתורת קידושי שטר או לא.

ומבארת הגמרא את סברות מחלוקתם: וְרַבִּי מֵאִיר לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר עֵדֵי חֲתִימָה כָּרְתֵי – רבי מאיר סובר כשיטתו לגבי גט, שרק עדי חתימה הם הנותנים לגט תוקף של ספר כריתות, ועל כן אף לענין שטר קידושין אם אין עליו עדי חתימה אין האשה מקודשת בתורת קידושי שטר. וְרַבִּי אֶלְעָזָר לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר עֵדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי – רבי אלעזר סובר אף הוא כשיטתו לגבי גט, שעדי המסירה הם הנותנים לגט תוקף של ספר כריתות, ועל כן אף לענין שטר קידושין אם נתנו לה בפני עדי מסירה הרי היא מקודשת מתורת קידושי שטר, אף שאין חתומים בו עדים. וְרַבָּנַן הסוברים ששמין את הנייר אם יש בו שוה פרוטה, מְסַפְּקָא לְהוּ אִי כְּרַבִּי מֵאִיר שעדי חתימה כרתי, אִי כְּרַבִּי אֶלְעָזָר שעדי מסירה כרתי, אך סוברים הם שדעת האשה להתקדש אף בשווי הנייר, הִלְכָּךְ שָׁמִין אֶת הַנְּיָיר, אִם יֵשׁ בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה הרי היא מְקוּדֶּשֶׁת בנייר זה בתורת קידושי כסף, וְאִם לַאו אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת קידושי ודאי בתורת קידושי כסף, אלא הרי היא ספק מקודשת, שמא הלכה כרבי אלעזר שעדי מסירה כרתי ויש כאן קידושין מתורת שטר.

הגמרא מבארת את מחלוקתם של רבי מאיר וחכמים באופן נוסף: וְאִיבְּעֵית אֵימָא בְּגוֹן שֶׁכְּתָבוֹ לשטר הקידושין שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ של האשה, וּבְדִינוֹ של רֵישׁ לָקִישׁ קָמִיפְּלְגִי, דְּבָעֵי רֵישׁ לָקִישׁ, שְׁטַר אֵירוּסִין שֶׁכְּתָבוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ של האשה, מַהוּ – האם כשר הוא או לא. וצדדי הספק הם, האם הֲוָיָה לִיצִיאָה מַקְשִׁינָן – מקישים דין קידושין לדין גירושין, מַה יְּצִיאָה בְּעִינָן לִשְׁמָהּ – כשם שחובה לכתוב גט לשם האשה, אַף הֲוָיָה נַמִּי בְּעִינָן לִשְׁמָהּ – כך יש לכתוב שטר קידושין לשם האשה, אוֹ דִּלְמָא הֲוָיוֹת לְחֲדָדֵי מַקְשִׁינָן – או שמקישים את סוגי הקידושין זה לזה, מָה הֲוָיָה דְּכֶסֶף לֹא בְּעִינָן לִשְׁמָהּ – כשם שלגבי קידושי כסף אין צורך שיהא הדינר מוטבע לשם האשה, אַף הֲוָיָה דִּשְׁטָר לֹא בְּעִינָן שיכתב לִשְׁמָהּ של האשה. בָּתַר דִּבְעֵיא חֲדַר פַּשְׁטֵהּ – לאחר שנסתפק ריש לקיש בדין זה פשט שיש לדרוש הכתוב (דברים כד ב) 'וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר', שבפסוק זה מַקִּישׁ הכתוב הֲוָיָה – קידושין, לִיצִיאָה – גט, ועל כן סובר ריש לקיש שכשם שיש לכתוב גט לשם האשה, כך יש לכתוב שטר קידושין לשם האשה.

ועתה מבארת הגמרא כיצד יש לתלות את מחלוקתם של רבי מאיר וחכמים בדינו של ריש לקיש: מַר – רבי מאיר, אִית לֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ, ומאחר שהברייתא עוסקת באופן שכתב את השטר שלא לשם האשה, אינה מקודשת. וּמַר – ר' אלעזר, לֵית לֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ, ולכך סובר שהמקדש אשה בשטר שלא נכתב לשמה מקודשת. וחכמים נסתפקו בזה, ולכך סוברים שאם הנייר שוה פרוטה הרי היא מקודשת מתורת קידושי כסף, ואם לאו הרי היא ספק מקודשת מתורת קידושי שטר.

הגמרא מבארת את מחלוקתם של רבי מאיר וחכמים באופן נוסף: וְאִיבְּעֵית אֵימָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ, וְהָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן שֶׁכְּתָבוֹ לשטר הקידושין לִשְׁמָהּ של האשה, וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ – אך לא הודיע לה קודם הכתיבה. וּבִפְלוּגְתָא דְּרָבָא וְרָבִינָא וְרַב פָּפָּא וְרַב שְׁרַבְיָא קָמִיפְּלְגִי. דְּאִיתְּמַר, כְּתָבוֹ לשטר קידושין לִשְׁמָהּ של האשה וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, רָבָא וְרָבִינָא אָמְרֵי שמְקוּדֶּשֶׁת, מאחר שסוברים שאין צריך את דעת האשה לכתיבת שטר הקידושין, וְרַב פָּפָּא וְרַב שְׁרַבְיָא אָמְרֵי שאֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, מאחר שלשיטתם אין מועילה כתיבת שטר קידושין ללא ידיעת האשה. וביאור מחלוקת התנאים הוא כך: שרבי מאיר סובר שצריך את דעת האשה, ומאחר שהברייתא עוסקת באופן שכתב השטר בלא ידיעתה אינה מקודשת. ולדעת רבי אלעזר אין צריך את דעתה, ועל כן היא מקודשת. וחכמים מסתפקים כמי ההלכה, ועל כן סוברים שאם יש בנייר שוה פרוטה הרי היא מקודשת מתורת קידושי כסף, ואם לאו, הרי היא ספק מקודשת מתורת קידושי שטר.

הגמרא מבררת עוד האם יש לתלות את דינו של רב לגבי מקדש במלוה במחלוקת תנאים: נִימָא כְּהָנֵי תַּנָּאֵי דְּתַנְיָא – שנינו בברייתא, לגבי אשה הנותנת זהב לאומן, ואומרת לו עֲשֵׂה לִי מזהב זה שֵׁירִים – מין צמידים, נְזָמִים וְטַבָּעוֹת, וְאֶתְקַדֵּשׁ אֲנִי לְךָ תמורת שכר פעולתך, הדין הוא שכָּיוָן שֶׁעֲשָׂאָן הרי היא מְקוּדֶּשֶׁת לו דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת לו, עַד שֶׁיַּגִּיעַ מָמוֹן לְיָדָהּ.

ומבררת הגמרא: הַאי מָמוֹן הֵיכִי דָּמֵי – לאיזה ממון כוונת חכמים, אִילֵּימָא אוֹתוֹ מָמוֹן – אם כוונתם שאינה מקודשת עד שיביא הצורף את התכשיטים לרשותה, מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר אֲפִילּוּ אוֹתוֹ מָמוֹן נַמִּי לֹא – שלדעת רבי מאיר הרי היא מקודשת אף קודם שיבואו התכשיטים לידה, וכיצד יתכן הדבר, אֶלָּא בְּמַאי (בו) עַסְקִינָן – שלדעת רבי מאיר הרי היא מקודשת אף קודם שיבואו התכשיטים לידה, וכיצד יתכן הדבר, אֶלָּא בְּמַאי (בו)

המשך בעמוד רמג

ואפילו יורש — של מלוה. **מוחל** — שהלוה לא נתחייב ללוקח כלום אלא מחמת המוכר — והרי מחלו אצלו. רבי מאיר לית ליה דשמואל, הלכך סמכה דעתה, ולא חיישינן דלמא אזיל ומחיל ליה. ורבנן אית להו דשמואל, הלכך לא סמכה דעתה, דסברה: אזיל ומחיל ליה. **אית להו דשמואל** — דאי בעי אזיל ומחיל ליה. **והכא באשה קא מיפלגי** — כלומר, אם היה מקנהו קרקע בדמי שטר זה — ודאי לא קנה המלוה את הקרקע, דלא סמכה דעתא דבעל קרקע. אבל באשה סבר רבי מאיר דסמכה דעתה, דכיון דאיתתיה אנא — לא שביק לדידי ומחיל לאחריני. **במעמד שלשתן** — אמר לו כן — קנה. ואין טעם בדבר, דהא חד הוא מתלת מילי דשוינהו רבנן הלכתא בלא טעמא, במסכת גיטין. **בפקדון** — דאיתיה בעין, וסמכה דעתא דמקבל. **נימא כתנאי** — במקדש במלוה. **התקדשי לי בשטר** — גרס, ולא גרס הכא "בשטר חוב". **אינה מקודשת** — ואפילו הנייר שוה פרוטה, דלאו דעתה להתקדש בפרוטת הנייר, אלא במה דכתיבא ביה. **רבי אלעזר אומר מקודשת** — ואפילו אין בנייר שוה פרוטה. כדמפרש טעמא לקמן, אי משום דמקדש במלוה מקודשת, אי משום כדמשנינן לקמיה. **שמין את הנייר** — דדעתה נמי אנייר. **קשיא דרבי מאיר אדרבי מאיר** — דהא תניא לעיל: התקדשי לי בשטר חוב, רבי מאיר אומר מקודשת. **אלא לאו בשטר חוב דידה** — שיש לו מלוה עליה. **בשטר שאין לו עדים עליו** — שטר אירוסין קאמר, שכתב לה על הנייר "הרי את מקודשת לי", ולא החתים עליו עדים, אלא מסרו לה בפני עדים. פלוגתא דרבי מאיר ורבי אלעזר במסכת גיטין גבי גט, דקאמר רבי אלעזר: אף על פי שאין עליו עדים, אלא נתנו לה בפני עדים — כשר, שאין העדים חותמים על הגט אלא מפני תקון העולם. **כרתי** — משוי ליה ספר כריתות. **מספקא להו בהאי אי כרבי מאיר אי כרבי אלעזר** — וסבירא להו דדעתה נמי אניירא, הלכך שמין כו'. ולפי התירוץ הזה נראה בעיני דלא גרס בהא דרבנן "ואם לאו אינה מקודשת", אלא: וחכמים אומרים שמין את הנייר, אם יש בו שוה פרוטה — מקודשת. ובאין שוה מידי לא איירי, משום דמספקא להו בההיא אי כרבי מאיר אי כרבי אלעזר. והשתא ביש בו הוא דאתו לאיפלוגי, דאם יש בנייר שוה פרוטה — מקודשת בתורת כסף, דדעתייהו נמי אנייר. **שכתבו** — לשטר אירוסין שלא לשמה. **יציאה בעינן לשמה** — דכתיב (דברים כד) "וכתב לה" — לשמה הוא. **שלא מדעתה** — לא ידעה כשנכתב. **רבא ורבינא אמרו מקודשת** — טעמייהו מפרש בפרק קמא (קדושין ט,ב): מה יציאה לא בעינן כתיבה מדעתה, שהרי בעל כרחה מגרשה — אף הויה כו'. **אינה מקודשת** — מה יציאה בעינן בכתיבת הגט דעת מקנה, דהיינו בעל שמקנה את האשה לעצמה בגט זה — אף הויה בעינן דעת מקנה, והיא האשה שמקנה את עצמה לבעל בשטר זה. **כהני תנאי** — מקדש במלוה דשמעתיה דרב. **שיירין** — אצעדה מתרגמינן שיירין (במדבר לא). **ואקדש אני לך** — בשאר פעולתך, שהזהב משלה הוא. **אותו ממון** — שיחזירם לה לאחר שגמרם. **מכלל דתנא קמא אפילו אותו ממון נמי לא** — בתמיה: כלומר, מכלל דכיון שעשאן דקאמר רבי מאיר אף על פי שלא באו לידה קא מתמה: אלא במאי? **בו מקדשא! אלא במקדש במלוה קמיפלגי** — והכא מאי מלוה איכא? — דקסברי כולהו ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף — כל פרוטה ופרוטה כשנגמרה נתחייב בה בעל המלאכה לפועל בשכירות עשיית המלאכה. הלכך בשמחזירן לה — ההוא הויא לה מלוה למפרע.

המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול — יש מפרשים: היינו טעמא דמחלו מחול — משום דקנין שטר אינו אלא מדרבנן, ולא אלים להפקיע כח הראשון שלא יוכל למחול אותו. וכן משמע בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמז,ב) דקנין שטרות אינן אלא מדרבנן.

כי קאמר רב בפקדון אבל במלוה לא — ואם תאמר: אמאי לא קאמר דכולי עלמא כי קאמר רב — אפילו במלוה, והכא מיירי במעמד שלשתן, וקמיפלגי בדשמואל דאמר אפילו יורש מוחל. אי נמי סברי כשמואל, ובסמכה דעתה קא מיפלגי, וכדאמר לעיל? אלא מדלא קאמר הכי — שמע מינה דאפילו שמואל מודה דהמקנה לחבירו במעמד שלשתן ומחלו — אינו מחול. והא דקאמר לעיל: המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול — היינו דוקא כשאין הלוה בפנינו בשעה שמכר לו את השטר. **אילימא** בשטר חוב דאחרים קשיא דרבי מאיר אדרבי מאיר — ואם תאמר: ומאי קושיא? לישני דלעיל מיירי דאמר ליה "קני לך שטר וכל שיעבודיה", והכא מיירי דלא אמר ליה! ויש לומר: שהיה תופס לדוחק, מאחר שהלשונות שוים, לומר שאינם בסיגנון אחד.

ורבנן מספקא להו כו' — לפירוש זה לא גרס במילתייהו "ואם לאו אינה מקודשת" — דהא אפילו ליכא בנייר שוה פרוטה צריכה גט מספק, דשמא עדי מסירה כרתי כרבי אלעזר. דאי אמרת דאין צריכה גט — אם כן קאי כרבי מאיר, דאמר עדי חתימה כרתי מכל וכל, ואם כן מאי האי דקאמר: מספקא להו אי כרבי מאיר אי כרבי אלעזר.

שמין את הנייר — ודוקא אליבא דרבנן אמרינן דשמין את הנייר. אבל לרבי מאיר, אפילו איכא בנייר שוה פרוטה — אינה מקודשת, דאמר: עדי חתימה כרתי הקידושין. ואם תאמר: לרבנן אמאי שמין את הנייר? אפילו כי ליכא בנייר שוה פרוטה מקודשת מספק, כרבי אלעזר, דאמר עדי מסירה כרתי! ויש לומר: דלזה מהני, אם היה בו שוה פרוטה — מקודשת קידושין גמורין, אבל אם אינו שוה פרוטה — אינה מקודשת כי אם מספק, להצריכה גט אם נשאת לאחר. **דכולי** עלמא ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף — אין לדקדק מכאן דהלכה דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף. דהא לא הוה מצי למימר דכולי עלמא אינה לשכירות — דאם כן מאי טעמא דמאן דאמר אינה מקודשת? אך יש להביא ראיה דהלכה דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף מההיא דפרק קמא דמסכת עבודה זרה (יט,ב) תנן: הגיע

---

1 המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול — יש מפרשים: היינו טעמא דמחלו מחול —
2 משום דקנין שטר אינו אלא מדרבנן, ולא אלים להפקיע כח הראשון שלא יוכל
3 למחול אותו. וכן משמע בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמז,ב) דקנין שטרות אינן אלא
4 מדרבנן.
5 כי קאמר רב בפקדון אבל במלוה לא — ואם
6 תאמר: אמאי לא קאמר דכולי עלמא כי
7 קאמר רב — אפילו במלוה, והכא מיירי במעמד
8 שלשתן, וקמיפלגי בדשמואל דאמר אפילו יורש
9 מוחל. אי נמי סברי כשמואל, ובסמכה דעתה קא
10 מיפלגי, וכדאמר לעיל? אלא מדלא קאמר הכי —
11 שמע מינה דאפילו שמואל מודה דהמקנה לחבירו
12 במעמד שלשתן ומחלו — אינו מחול. והא דקאמר
13 לעיל: המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול
14 — היינו דוקא כשאין הלוה בפנינו בשעה שמכר
15 לו את השטר. אילימא בשטר חוב דאחרים
16 קשיא דרבי מאיר אדרבי מאיר — ואם תאמר:
17 ומאי קושיא? לישני דלעיל מיירי דאמר ליה "קני
18 לך שטר וכל שיעבודיה", והכא מיירי דלא אמר
19 ליה! ויש לומר: שהיה תופס לדוחק, מאחר
20 שהלשונות שוים, לומר שאינם בסיגנון אחד.
21 ורבנן מספקא להו כו' — לפירוש זה לא גרס
22 במילתייהו "ואם לאו אינה מקודשת" —
23 דהא אפילו ליכא בנייר שוה פרוטה צריכה גט
24 מספק, דשמא עדי מסירה כרתי כרבי אלעזר. דאי
25 אמרת דאין צריכה גט — אם כן קאי כרבי מאיר,
26 דאמר עדי חתימה כרתי מכל וכל, ואם כן מאי
27 האי דקאמר: מספקא להו אי כרבי מאיר אי כרבי
28 אלעזר.
29 שמין את הנייר — ודוקא אליבא דרבנן אמרינן
30 דשמין את הנייר. אבל לרבי מאיר, אפילו
31 איכא בנייר שוה פרוטה — אינה מקודשת, דאמר:
32 עדי חתימה כרתי הקידושין. ואם תאמר: לרבנן
33 אמאי שמין את הנייר? אפילו כי ליכא בנייר שוה
34 פרוטה מקודשת מספק, כרבי אלעזר, דאמר עדי
35 מסירה כרתי! ויש לומר: דלזה מהני, אם היה בו
36 שוה פרוטה — מקודשת קידושין גמורין, אבל אם
37 אינו שוה פרוטה — אינה מקודשת כי אם מספק,
38 להצריכה גט אם נשאת לאחר. דכולי עלמא
39 ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף — אין לדקדק
40 מכאן דהלכה דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף.
41 דהא לא הוה מצי למימר דכולי עלמא אינה
42 לשכירות — דאם כן מאי טעמא דמאן דאמר
43 אינה מקודשת? אך יש להביא ראיה דהלכה
44 דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף מההיא דפרק
45 קמא דמסכת עבודה זרה (יט,ב) תנן: הגיע

1 המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול, וְאֲפִילּוּ יוֹרֵשׁ מוֹחֵל. דְּמָר - אִית לֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל, וּמָר
2 לֵית לֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דִּשְׁמוּאֵל, וְהָכָא בְּאִשָּׁה קָמִיפַּלְגִי; מָר סָבַר:
3 אִשָּׁה סָמְכָה דַּעְתָּהּ, מֵימַר אָמְרָה: לָא שָׁבִיק לֵיהּ לִדִידִי וּמָחֵל לֵיהּ לְאַחֲרִינִי. וּמַר סָבַר: אִשָּׁה נַמִּי לָא
4 סָמְכָה דַּעְתָּהּ. בְּמִלְוֶה עַל פֶּה בְּמַאי פְּלִיגִי - בִּדְרַב הוּנָא אָמַר רַב. דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: "מָנֶה
5 לִי בִּידֶךָ תְּנֵהוּ לִפְלוֹנִי" - בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן קָנָה. מָר סָבַר: כִּי קָאָמַר רַב - הָנֵי מִילֵּי בִּפְקָדוֹן, אֲבָל מִלְוֶה
6 - לָא. וּמַר סָבַר: לָא שְׁנָא מִלְוֶה, וְלָא שְׁנָא פִּקָּדוֹן. גֵּימָא כְּתַנָּאֵי; "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּשִׁטָּר", רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר:
7 אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מְקוּדֶּשֶׁת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: שָׁמִין אֶת הַנְּיָיר, אִם יֵשׁ בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה
8 - מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. הַאי שְׁטָר הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא שְׁטַר חוֹב דַּאֲחֵרִים - קַשְׁיָא דְּרַבִּי
9 מֵאִיר אַדְּרַבִּי מֵאִיר. אֶלָּא בִּשְׁטַר חוֹב דִּידָהּ, וּבִמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה קָא מִיפַּלְגִי. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הָכָא
10 בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁקִּדְּשָׁהּ בִּשְׁטַר שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים. וְרַבִּי מֵאִיר לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר: עֵדֵי חֲתִימָה כָּרְתֵי,
11 וְרַבִּי אֶלְעָזָר לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר: עֵדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי. וְרַבָּנַן מְסַפְּקָא לְהוּ אִי כְּרַבִּי מֵאִיר אִי כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, הִלְכָּךְ
12 שָׁמִין אֶת הַנְּיָיר, אִם יֵשׁ בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: כְּגוֹן
13 שֶׁכְּתָבוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וּבְדְרִישׁ לָקִישׁ קָמִיפַּלְגִי. דְּבָעֵי רֵישׁ לָקִישׁ: שְׁטַר אֵירוּסִין שֶׁכְּתָבוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, מַהוּ?
14 הֲוָיָה לִיצִיאָה מַקְשִׁינַן: מַה יְּצִיאָה בָּעֵינַן לִשְׁמָהּ - אַף הֲוָיָה נַמִּי בָּעֵינַן לִשְׁמָהּ, אוֹ דִּלְמָא: הֲוָיוֹת לַהֲדָדֵי
15 מַקְשִׁינַן, מַה הֲוָיָה דְּכֶסֶף - לָא בָּעֵינַן לִשְׁמָהּ, אַף הֲוָיָה דִּשְׁטָר - לָא בָּעֵינַן לִשְׁמָהּ! בָּתַר דְּבָעֵיָא הֲדַר
16 פָּשְׁטָהּ: "וְיָצְאָה... וְהָיְתָה" - מַקִּישׁ הֲוָיָה לִיצִיאָה. מָר אִית לֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ, וּמָר לֵית לֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ.
17 וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ,
18 וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - שֶׁכְּתָבוֹ לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ. וּבִפְלוּגְתָּא דְּרָבָא וְרַבִּינָא וְרַב פַּפָּא
19 וְרַב שֵׁרֵבְיָא קָמִיפַּלְגִי. דְּאִיתְּמַר: כְּתָבוֹ לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ; רָבָא וְרַבִּינָא אָמְרִי: מְקוּדֶּשֶׁת,
20 רַב פַּפָּא וְרַב שֵׁרֵבְיָא אָמְרִי: אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. גֵּימָא כְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: "עֲשֵׂה לִי שִׁירִים
21 נָזִמִים וְטַבָּעוֹת וְאֶקְדַּשׁ אֲנִי לְךָ", כֵּיוָן שֶׁעָשָׂאָן - מְקוּדֶּשֶׁת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים:
22 אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת עַד שֶׁיַּגִּיעַ מָמוֹן לְיָדָהּ. הַאי מָמוֹן הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא אוֹתוֹ מָמוֹן - מִכְּלָל
23 דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר אֲפִילּוּ אוֹתוֹ מָמוֹן נַמִּי לָא?! אֶלָּא בְּמַאי? בּוֹ מִקַּדְּשָׁא! אֶלָּא לָאו -
24 בְּמָמוֹן אַחֵר. וּשְׁמַע מִינַּהּ: בְּמִקַּדֵּשׁ בְּמִלְוֶה קָמִיפַּלְגִי. וְסָבְרִי, דְּכוּלֵּי עָלְמָא יֶשְׁנָהּ לִשְׁכִירוּת
25 מִתְּחִלָּה [וְעַד] סוֹף, וַהֲוָה מִלְוֶה. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה
26 - מְקוּדֶּשֶׁת, וּמָר סָבַר: הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת? - לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא מְקַדֵּשׁ
27 בְּמִלְוֶה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְהָכָא - בְּיֶשְׁנָהּ לִשְׁכִירוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר:

אינה

אינה

לכיפה שמעמידים בה עבודה זרה אסור לבנותה, וקאמר רבי אלעזר בגמרא דאם בנה — שברו מותר. ומפרש התם טעמא: משום דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, ואימת קמיתסר — במכוש אחרון, ובמכוש אחרון לית בה שוה פרוטה. שמע מינה דהכי הילכתא, דליכא מאן דפליג. ואין נפקותא לענין חזרה, דהא דאמר רב (בבא מציעא עז,א): פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום — היינו אפילו למאן דאמר אינה לשכירות אלא לבסוף. אבל איכא נפקותא לענין קידושין, דאי ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף — חשיב האי שכירות מלוה, ואינה מקודשת. ולענין עבודה זרה אם בנה — שברו מותר, ואף על גב דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף — מכל מקום אינה משתלמת אלא לבסוף, כדאמרינן בפרק "איזהו נשך" (בבא מציעא סה,א): "בשכיר שנה בשנה" — שכירות של שנה זו אינה משתלמת אלא בשנה אחרת. **הא** במיא — פירש הקונטרס: במיא שאינם חשובים אמרינן: בו ולא במה שבתוכו, בחמרא דחשוב — במה שבתוכו ולא בו, ובציהרא פירש: ציר דגים שעשוי לימים רבים לטבל, והכוס צריך לו לשומרו. לשון אחר: ציהרא = שמן, כמו יצהר, שצריך לכלי שמשהיין אותו לזמן גדול — בו ובמה שבתוכו. וקשה לרבינו תם: דאין זה סדר הברייתא שהביא. לכן פירש רבינו תם: במיא — בו ובמה שבתוכו, שדמים בטלים לגבי הכוס. בחמרא — בו ולא במה שבתוכו, שהיין חשוב ואינו בטל לגבי הכוס. ומכל מקום אינו חשוב כל כך שנאמר דדעתה תהא על היין. אבל בציהרא — במה שבתוכו, דחשוב יותר מן הכוס, אבל לא בו, דהכוס אינו בטל לגבי ציהרא. ומיהו, קושיא דרבינו תם לאו קושיא היא, שהרי מצינו בגמרא דאינו חושש לסדר הברייתא, כדאמר בפרק "הישן" (סוכה כו,א) גבי "לא יישן אדם בתפילין לא שינת קבע ולא עראי בו"", ודוק ותשכח.

איכא דניחא ליה בכספא ולא ניחא ליה בדהבא — פירוש: כגון שצריכה כסף להשלים תכשיט של כסף שעושה. ומיהו, היכא שהטעה האשה בממון — לא פליג רבי שמעון [ס"א: רבנן].

דהוה צייר בבליתא — פירש בקונטרס: כשנתנו לשליח היה צורר בסמרטוט, וכשהגיע ליד האשה מצאתו של זהב. ולעיל כי פריך: "נמצא" — מעיקרא נמי זהב היה — לא מצי לשנויי: מאי "נמצא" — דהוה צייר בבליתא, דהא האשה עצמה מקבלת קידושין, אם כן יודעת היא שהוא של זהב. שאם היא סבורה שהוא של כסף — הוי קשיא ליה: אמאי מקודשת? והא איכא דניחא ליה בכספא ולא ניחא ליה בדהבא! וכל שכן שהשליח יודע כך. דאם לא כן טועה הוא, ואין הקידושין כלום, ולא שייך התם טעמא דמראה מקום היא לו. אבל הכא, שעשאתו שליח לקבל קידושין — שייך טעמא דמראה מקום היא לו.

שיכול

אֵינָהּ לִשְׁכִירוּת אֶלָּא בַּסּוֹף, וּמָר סָבַר: יֶשְׁנָהּ לִשְׁכִירוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא יֶשְׁנָהּ לִשְׁכִירוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, וּמִקַּדֵּשׁ בְּמִלְוֶה - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְהָכָא בְּאוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי קָמִיפַּלְגִי; מָר סָבַר אוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי, וּמַר סָבַר: אֵין אוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין אוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי, וְיֶשְׁנָהּ לִשְׁכִירוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, וּמִקַּדֵּשׁ בְּמִלְוֶה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁהוֹסִיף לָהּ נוֹפֶךְ מִשֶּׁלּוֹ. דְּמָר סָבַר: מִלְוֶה וּפְרוּטָה - דַּעְתֵּיהּ אַפְּרוּטָה, וּמַר סָבַר: דַּעְתֵּיהּ אַמִּלְוֶה. וּבִכְּפוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: "בִּשְׁכַר שֶׁעָשִׂיתִי עִמָּךְ" - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, "בִּשְׁכַר שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ" - מְקוּדֶּשֶׁת. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: "בִּשְׁכַר שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ" - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְכָל שֶׁכֵּן "בִּשְׁכַר שֶׁעָשִׂיתִי עִמָּךְ". רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר: בְּאֶמֶת אָמְרוּ: בֵּין "בִּשְׁכַר שֶׁעָשִׂיתִי" בֵּין "בִּשְׁכַר שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ" - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם הוֹסִיף לָהּ נוֹפֶךְ מִשֶּׁלּוֹ - מְקוּדֶּשֶׁת. בֵּין תַּנָּא קַמָּא לְרַבִּי נָתָן - אִיכָּא בֵּינֵיהוּ שְׁכִירוּת. בֵּין רַבִּי נָתָן לְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא - אִיכָּא בֵּינֵיהוּ מִלְוֶה וּפְרוּטָה, מַר סָבַר: מִלְוֶה וּפְרוּטָה - דַּעְתֵּיהּ אַמִּלְוֶה, וּמַר סָבַר: דַּעְתֵּיהּ אַפְּרוּטָה. **מִשְׁנָה** "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכוֹס זֶה שֶׁל יַיִן" וְנִמְצָא שֶׁל דְּבַשׁ, "שֶׁל דְּבַשׁ" וְנִמְצָא שֶׁל יַיִן, "בְּדִינָר זֶה שֶׁל כֶּסֶף" וְנִמְצָא שֶׁל זָהָב, "שֶׁל זָהָב" וְנִמְצָא שֶׁל כֶּסֶף, "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי עָשִׁיר" וְנִמְצָא עָנִי, "עָנִי" וְנִמְצָא עָשִׁיר - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אִם הִטְעָה לְשֶׁבַח מְקוּדֶּשֶׁת. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: "הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכוֹס זֶה" תָּנֵי חֲדָא: בּוֹ וּבְמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ, וְתַנְיָא אִידָךְ: בּוֹ, וְלֹא בְּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ, וְתַנְיָא אִידָךְ: בְּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ, וְלֹא בּוֹ. וְלָא קַשְׁיָא: הָא - בְּמַיָּא, הָא - בְּחַמְרָא, הָא - בְּצִיהֲרָא. "אִם הִטְעָה לְשֶׁבַח הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת". וְלֵית לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן: יַיִן וְנִמְצָא חוֹמֶץ, חוֹמֶץ וְנִמְצָא יַיִן - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזוֹר בָּהֶם. אֲלָמָא: אִיכָּא דְּנִיחָא לֵיהּ בְּחָלָא, וְאִיכָּא דְּנִיחָא לֵיהּ בְּחַמְרָא. הָכָא נַמִּי: אִיכָּא נִיחָא לֵיהּ בְּכַסְפָּא, וְלָא נִיחָא לֵיהּ בְּדַהֲבָא! - אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי: אַשְׁכַּחְתֵּיהּ לְאַבַּיֵּי, דְּיָתֵיב וְקָמְסְבַּר לֵיהּ לְבֵרֵיהּ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁאָמַר לִשְׁלוּחוֹ "הַלְוֵינִי דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף וְלֵךְ וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה פְּלוֹנִית", וְהָלַךְ וְהִלְוָה שֶׁל זָהָב. מָר סָבַר: קְפִידָא, וּמַר סָבַר: מַרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ. אִי הָכִי "הִתְקַדְּשִׁי לִי"?! "הִתְקַדְּשִׁי לוֹ" מִיבְּעֵי לֵיהּ! "הִטְעָה לְשֶׁבַח"? "הִטְעָהוּ לְשֶׁבַח" מִיבְּעֵי לֵיהּ! "נִמְצָא"?! מֵעִיקָּרָא נַמִּי דְּזָהָב הֲוָה! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אֲנִי וַאֲרִי שֶׁבַּחֲבוּרָה תַּרְגֵּימְנָא, וּמַגּוּ - רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁאָמְרָה הִיא לִשְׁלוּחָהּ "צֵא וְקַבֵּל לִי קִדּוּשַׁי מִפְּלוֹנִי שֶׁאָמַר לִי 'הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָר שֶׁל כֶּסֶף'", וְהָלַךְ וְנָתַן לוֹ דִּינָר שֶׁל זָהָב. מָר סָבַר: קְפִידָא, וּמַר סָבַר: מַרְאֶה מָקוֹם הִיא לוֹ. וּמַאי "נִמְצָא" - דְּקָא צַיֵּיר בִּבְלִיתָא. אָמַר אַבַּיֵי: רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ: מַרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן - הָא דַּאֲמָרַן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל - דִּתְנַן:

גט

אינה לשכירות אלא לבסוף — כשמחזירן לה. והרי לשם קידושין הוא מוחלו אצלה, ואין כאן מלוה כשמחזירן לה. **ואיבעית אימא דכולי עלמא ישנה כו'** — ודכולי עלמא המקדש במלוה אינה מקודשת. **והכא באומן קונה כו'** — כלומר, הכא בשלא התנה להיות שכיר ימים אלא קבלן — שקבל עליו לגמור המלאכה בכך וכך. ובאומן קבלן, כשמשביחו ועשה מן הזהב כלי — קונה לזכות בכלי כשהוא משביחו קמיפלגי; רבי מאיר סבר: אומן קונה בשבח כלי, ואין בזו לומר ישנה לשכירות כו'. דכל מה שמשביח אינו מלוה על הבעלים, אלא בכלי הוא זוכה. וכשמחזירו לו בשכר הקצוב — ההיא שעתא הרי הוא כמוכרו לו. **אין אומן קונה כו'** — והרי הוא כשאר שכירות. **בשכר שעשיתי עמך** — התקדשי לי — אינה מקודשת, דהויא ליה כמלוה. **בשכר שאעשה עמך מקודשת** — לכשיגמור ויתננו לה, דקא סבר: אינה לשכירות אלא לבסוף. **רבי נתן אומר בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת** — דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף. **וכל שכן וכו'** — וכיון דגמרו והחזירו לה כבר היא מלוה גמורה — **ואם הוסיף לה כו'** — מכלל דרבי נתן סבר: אפילו הוסיף לה אינה מקודשת. דקסבר: מלוה ופרוטה — דעתיה אמלוה. **איכא ביניהו שכירות** — אם ישנה מתחילה ועד סוף או לאו, כדפרישית. **בו ובמה שבתוכו** — בשניהם זכתה, (ד)(ו)מצטרפי לשוה פרוטה. **בו** — קדשה, ולא במה שבתוכו — אינה זוכה בו ואינו מצטרף לשוה פרוטה. **במיא** — דלא חשיבא (היא), ולא היתה דעתה אלא בכלי. **בחמרא** — במה שבתוכו ולא בו, דעבידי למשתייא ומהדרי כוס למריה. **בציהרא** — ציר דגים, שעשוי לימים רבים לטבל בו, והכוס צריך לשומרו — בו ובמה שבתוכו. ויש אומרים: ציהרא — שמן, לשון יצהר (במדבר יח). **שניהם** — הלוקח ומוכר. ומשנה בבבא בתרא היא. **איכא דניחא ליה בחלא** — ואף על גב דחמרא עדיף — פעמים שזה צריך לחומץ. **הכא במאי עסקינן כו'** — כלומר, אי טעות גבי דידה הוי — לא הוה פליג רבי שמעון. אלא כגון דהוה טעות גבי דידיה, דאמר לשליח כו'. **תנא קמא סבר קפידא היא** — ולא ניחא ליה לתת לה זהב, ואין זה שלוחו בזאת. ורבי שמעון סבר: מינח ניחא ליה, דחשיבותא היא גביה. והאי דקאמר ליה דינר כסף — מראה מקום הוא לו, להקל עליו, ולומר: אם אינך יכול להלוות לי דינר זהב — תלוה לי דינר כסף. **אי הכי** — דשליח קדשה לו — "התקדשי לו" מיבעי ליה! ועוד, אם טעות גביה הוא — "אם הטעהו" מבעי ליה! ועוד "נמצא של זהב" דקתני מאי היא? מעיקרא כי יהביה בחזקת זהב יהביה! **קפידא** — לא היתה חפיצה אלא בשל כסף, דאיכא דניחא ליה בכספא. **ומר סבר מראה מקום היא לו** — אף אם לא יתן אלא כסף קבלהו. ומיהו, היכא דטעאי איהי גופה — לא פליג רבי שמעון. **ומאי נמצא** — הא מעיקרא הכי הוה! **דהוה צייר בבליתא** — כשנתנו לשליח היה צורר בסמרטוט, ומצאתו של זהב. **כולהו סבירא להו מראה מקום הוא לו** — האומר לשלוחו לעשות לו בדבר הקל, ועשה לו בדבר כבד. דאין זו שינוי, ולא אמר לו דבר הקל אלא להראות לו מקום להקל בשליחותו, אם כבד עליו בענין אחר.

גט

אֵינָהּ לִשְׁכִירוּת אֶלָּא בְּסוֹף – אין מזמין המלאכה מתחייב בתשלום שכר האומן אלא בסיום הפעולה, כאשר מביא האומן את המלאכה לרשות הבעלים, ונמצא שאין האומן מקדשה במחילת מלוה שיש לו עליה מכבר, אלא במחילת השכר שמתחייבת לו עתה, ולכך הרי היא מקודשת. וּמַר סָבַר – ודעת חכמים היא, שֶׁיֶּשְׁנָהּ לִשְׁכִירוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף – שעל כל חלק מן המלאכה נתחייבה האשה בתשלום שכרו, אלא שנזקפו עליה במלוה, ונמצא שמקדשה במחילת מלוה, ולכך אינה מקודשת.

הגמרא מבארת את מחלוקת רבי מאיר וחכמים באופן נוסף:

וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה לומר, ניתן לבאר דְּכוּלֵּי עָלְמָא – בין רבי מאיר ובין חכמים, סוברים שֶׁיֶּשְׁנָהּ לִשְׁכִירוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, ועל כן יש לדון את שכר פעולתו כמלוה שיש לו על האשה, וְכמו כן סוברים כולם שאדם הַמְקַדֵּשׁ אשה בְּמִלְוָה שיש לו עליה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, ולפיכך אין האומן יכול לקדש את האשה במחילת שכר פעולתו. וְהָכָא – בברייתא זו, בְּדִין אוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי קָמִיפַּלְגֵי – נחלקו התנאים באומן המשביח כלי של אדם אחר, האם הוא קונה את אותו החלק שהשביח, אלא שבשעת מסירת המלאכה למזמין הוא מוכרו לו תמורת שכר פעולתו, או שאין האומן קונה מאומה בגוף הכלי, אלא זכאי הוא לשכר עבור פעולתו. מַר – רבי מאיר סָבַר שאוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי, ונמצא, שכאשר מקדש האומן את האשה בשבח שהשביח את הכלי נותן הוא לה מממונו, ולכך הרי היא מקודשת, וּמַר סָבַר – וחכמים סוברים שאֵין אוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי, ונמצא שאינו נותן לאשה מממונו, אלא מוחל לה את שכר פעולתו, ומאחר ששכר הפעולה נידון כהלוואה, אין הוא יכול לקדשה בכך.הגמרא מבארת את מחלוקת רבי מאיר וחכמים באופן נוסף:

וְאִי בָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה לומר, ניתן לבאר דְּכוּלֵּי עָלְמָא – בין רבי מאיר ובין חכמים סוברים שאֵין הָאוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי, ונמצא שאינו נותן לה מאומה מרכושו, וְכמו כן סוברים כולם שֶׁיֶּשְׁנָהּ לִשְׁכִירוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, ונמצא שמעות שכר הפעולה נזקפו כבר על האשה במלוה, וְכמו כן סוברים כולם שהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְהָכָא בְּמאי עַסְקִינָן – באיזה אופן עוסקת הברייתא, כְּגוֹן שֶׁהוֹסִיף לָהּ האומן לתכשיט שעשה עבורה, נוֹפֶךְ – אבן טובה, מִשֶּׁלּוֹ – מרכושו. ונמצא שעתה חפץ הוא לקדשה במחילת שכר פעולתו שדינו כמקדש במלוה, ובנוסף לכך מקדשה אף בתוספת שהוסיף לה מרכושו, שיש בה שוה פרוטה. ונחלקו התנאים במה סבור הוא לקדשה. דְּמַר – רבי מאיר סָבַר, שאדם המקדש אשה בְּמִלְוָה שיש לו עליה, וְבנוסף לכך נותן לה פְּרוּטָה משלו, דַּעְתֵּיהּ של המקדש אַפְּרוּטָה – לקדשה בתוספת הפרוטה שהוסיף לה, ולכך הרי היא מקודשת, וּמַר סָבַר – וחכמים סוברים, שדַּעְתֵּיהּ אַמִּלְוָה – אין דעת האומן לקדשה בפרוטה שהוסיף לה, אלא במחילת החוב שחייבת היא לו עבור מלאכתו, ולכך אין היא מקודשת.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בדין מקדש במלוה ופרוטה:

וּכְפַלּוּגְתָּא דְּתַנָּאֵי – ובנידון זה של מקדש במלוה ופרוטה מצינו מחלוקת תנאים נוספת. דְּתַנְיָא – שנינו בברייתא, שאומן האומר לאשה הרי את מקודשת לי בְּשָׂכָר שֶׁעָשִׂיתִי עִמָּךְ – כלומר, במחילת שכר הפעולה עבור מלאכה שעשה לה מכבר, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, מאחר שכבר נזקף שכר זה עליה במלוה, והמקדש במלוה אינה מקודשת. אך אם אומר לה הרי את מקודשת לי בְּשָׂכָר שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ איזו מלאכה, הרי היא מְקוּדֶּשֶׁת, לאחר שיסיים האומן את מלאכתו וישיב את החפץ לרשות האשה, מאחר שתנא זה סובר שאינה לשכירות אלא לבסוף, ולכך אינו נידון כמקדש במלוה. זו היא דעת תנא קמא. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אף אם אומר לה הרי את מקודשת לי בְּשָׂכָר שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, מאחר שסובר שישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, והרי הוא מקדש במלוה. וְכָל שֶׁכֵּן אם אומר לה הרי את מקודשת בְּשָׂכָר שֶׁעָשִׂיתִי עִמָּךְ מלאכה כבר, שאינה מקודשת, שודאי נזקף שכרו עליה כבר במלוה. רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר, בֶּאֱמֶת אָמְרוּ – כן היא ההלכה, שבֵּין אם אומר לה הרי את מקודשת לי בְּשָׂכָר שֶׁעָשִׂיתִי עמך מלאכה כבר, וּבֵין אם אומר לה הרי את מקודשת לי בְּשָׂכָר שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, כדעת רבי נתן. אמנם נחלק עליו רבי יהודה הנשיא בענין אחד, שלדעת רבי נתן אין האשה מקודשת אף אם יוסיף לה האומן משהו משלו, וְאילו רבי יהודה הנשיא סובר שאִם הוֹסִיף לָהּ האומן בעשיית התכשיט נוֹפֶךְ – אבן טובה מִשֶּׁלּוֹ, הרי היא מְקוּדֶּשֶׁת באותה האבן.

ומבארת הגמרא את מחלוקות התנאים: בֵּין תַּנָּא קַמָּא לְרַבִּי נָתָן שנחלקו מה הדין במקדש אשה במלאכה שאעשה עמך, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ שְׁכִירוּת – נחלקו האם שכירות אינה משתלמת אלא בסוף ולכך אין כאן מלוה, ומקודשת, או שישנה מתחילה ועד סוף והרי זה מקדש במלוה ואינה מקודשת. וּבֵין רַבִּי נָתָן לְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא שנחלקו מה הדין אם הוסיף לה נופך משלו, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – נחלקו בדין המקדש במִלְוָה וּפְרוּטָה, מַר – רבי נתן סָבַר, שהמקדש במִלְוָה וּפְרוּטָה דַּעְתֵּיהּ של המקדש אַמִּלְוָה, ואינה מקודשת, וּמַר – רבי יהודה הנשיא סָבַר, שדַּעְתֵּיהּ אַפְּרוּטָה, ולכך היא מקודשת.

משנה

זו דנה לגבי אדם האומר לאשה בשעת קידושיה שמקדשה בדבר מסוים, אך בפועל הוא מקדשה בדבר אחר, האם חלים קידושין אלו, והאם ישנו חילוק בזה בין אם נתן לה דבר השוה יותר ממה שאמר לה, לבין אם נתן לה דבר השוה פחות ממה שאמר.

המשנה מונה שלשה אופנים של הטעיה, ובכל אחד מהם ישנו אופן של הטעיה לשבח, וישנו אופן של הטעיה לגנאי: האופן הראשון. אדם הנותן לאשה כוס יין ואומר לה הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכוֹס זֶה שֶׁל יַיִן, ובשעת הקידושין לא ראתה האשה את תכולת הכוס, וְלאחר מכן נִמְצָא שהיא כוס שֶׁל דְּבַשׁ, והטעיה זו לשבח היא, מאחר שערכו של דבש גדול מערכו של יין. או שהטעה אותה לגנאי, ואמר לה התקדשי לי בכוס זו שֶׁל דְּבַשׁ וְלאחר מכן נִמְצָא שהיא שֶׁל יַיִן.

האופן השני. אדם האומר לאשה התקדשי לי בְּדִינָר זֶה שֶׁל כֶּסֶף שבידי, וְנִמְצָא לאחר מכן שהוא דינר שֶׁל זָהָב, והיינו הטעיה לשבח. או שהטעה לגנאי, ואמר לה התקדשי לי בדינר זה שֶׁל זָהָב וְנִמְצָא שהוא דינר שֶׁל כֶּסֶף.האופן השלישי. אדם האומר לאשה התקדשי לי עַל מָנָת [־על דעת] שֶׁאֲנִי עָשִׁיר, וְנִמְצָא שהוא עָנִי, והיינו הטעיה לגנאי. או שהטעה לשבח, ואמר לה התקדשי לי על דעת שאני עָנִי וְנִמְצָא שהוא עָשִׁיר.בכל אופנים אלו סוברים חכמים שאֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת מאחר שנתקדשה בטעות. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם הִטְעָה אותה לְשֶׁבַח – שנתן לה בפועל דבר חשוב יותר ממה שאמר, הרי היא מְקוּדֶּשֶׁת, אך אם הטעה אותה לגנאי, שנתן לה בפועל דבר הפחות ממה שאמר לה, אינה מקודשת.

גמרא

הגמרא מקשה סתירה בין ברייתות: תָּנוּ רַבָּנַן – שנינו בברייתות הדנות לגבי אדם האומר לאשה הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכוֹס זֶה, האם מתקדשת היא רק בכוס עצמה ללא תכולתה, או רק בתכולתה, או בשניהם.תָּנֵי חֲדָא – בברייתא האחת שנינו, שהאשה מקודשת בּוֹ – בכוס עצמה, וְאף כַּמָּה שֶׁבְּתוֹכוֹ, שזוכה היא אף בתכולת הכוס, ואף מצטרף שווי תכולת הכוס לשוויה של הכוס כדי להשלימה לשוה פרוטה. וְתַנְיָא אִידָּךְ – ובברייתא השנית שנינו, שהאשה מקודשת בּוֹ – בכוס עצמה, וְלֹא כַּמָּה שֶׁבְּתוֹכוֹ, שאינה זוכה אלא בכוס עצמה ולא בתכולתה, ואם אין הכוס עצמה שוה פרוטה אינה מקודשת, ואין תכולת הכוס מצטרפת להשלימה לשיעור שוה פרוטה. וְתַנְיָא אִידָּךְ – ובברייתא השלישית שנינו, שהאשה מתקדשת כַּמָּה שֶׁבְּתוֹכוֹ – בתכולת הכוס, וְלֹא בּוֹ – אך אינה זוכה בכוס עצמה, אלא צריכה היא להשיבה למקדש, ואם אין תכולת הכוס שוה פרוטה אינה מקודשת, ואין הכוס עצמה מצטרפת להשלים לשיעור שוה פרוטה.

המשך בעמוד רמב

האחד, **גֵּט פָּשׁוּט** – רגיל, שעֵדָיו חתומים **מִתּוֹכוֹ** ככל השטרות, והשני גט **מְקוּשָּׁר** – גט מיוחד העשוי קשרים קשרים, שעֵדָיו חתומים **מֵאַחוֹרָיו**.

ונחלקו התנאים מה הדין אם שינה בזה. דעת תנא קמא היא, שגט **פָּשׁוּט שֶׁכָּתְבוּ** [־חתמו] **עֵדָיו מֵאַחוֹרָיו** כדין גט מקושר, **וְגֵט מְקוּשָּׁר שֶׁכָּתְבוּ** [־חתמו] **עֵדָיו מִתּוֹכוֹ** כדין גט פשוט, **שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים**, מאחר שלא נעשו כפי תקנת חכמים. **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר**, שאמנם גט פשוט שחתמו עדיו מאחוריו פסול הוא, אך גט **מְקוּשָּׁר שֶׁכָּתְבוּ** [־חתמו] **עֵדָיו מִתּוֹכוֹ** הרי הוא **כָּשֵׁר**, מאחר **שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ פָּשׁוּט** – יכול הסופר שלא לתפור את הכריכות יחדיו אלא לפושטם כצורת גט פשוט, ועל כן אין חסרון בכך שחתומים עדיו בתוכו. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר**, שיש לעשות **הַכֹּל כְּפִי מִנְהַג הַמְּדִינָה**, ולפיכך אם אמר אדם לשלוחו שיכתוב עבורו גט, יש לו לכתבו כפי המנהג באותו המקום, ואם המנהג לכתוב גט פשוט וכתב עבורו גט מקושר או להיפך, הגט פסול, שלא מינהו שליח לכך.הגמרא דנה בדברי הברייתא: **וְהַוֵּינָן בָּהּ** – נתקשו בני הישיבה, שהרי ממשמעות דברי רבן שמעון בן גמליאל משמע שכוונתו לחלוק על התנאים שנזכרו במשנה מקודם לכן, ומדוע, **וְכִי תַּנָּא קַמָּא לֵית לֵיהּ מִנְהַג הַמְּדִינָה** – האם תנא קמא ורבי חנינא בן גמליאל אינם מודים לדינו של רבן שמעון בן גמליאל, הרי לא נחלקו אלא בגט פשוט שחתמו עדיו מאחוריו או להיפך, ולא עסקו כלל בדין שליח המשנה מדעת משלחו. **וְאָמַר רַב אַשִׁי**, שאכן אין כוונת רבן שמעון בן גמליאל לחלוק בענין שבו עוסקת הרישא, אלא כוונתו לחלוק בענין אחר, לגבי שליח ששינה וכתב גט אחר ממה שציוה לו המשלח.

ומבאר רב אשי את פרטי הדינים בזה. **בְּאַתְרָא דְּנָהֲגֵי בְּפָשׁוּט** – במקום שבו נוהגים כולם לכתוב גט פשוט, ואמר אדם לשלוחו צא וכתוב לי גט, והלך השליח **וְעָבַד לֵיהּ** – כתב עבורו גט **מְקוּשָּׁר, אִי נַמִּי בְּאַתְרָא דְּנָהֲגֵי בְּמְקוּשָּׁר** – או במקום שנוהגים כולם לכתוב גט מקושר, ואמר לשלוחו כתוב לי גט, והלך השליח **וְעָבַד לֵיהּ** – וכתב עבורו גט **פָּשׁוּט**, בשני אופנים אלו **כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי** – מודים כל התנאים **דְּוַדַּאי קְפִידָא** – שודאי מקפיד המשלח שגיטו יכתב כמנהג המקום, ומאחר ששינה השליח מן המנהג, הגט פסול. **כִּי פְּלִיגֵי** – אמנם נחלקו התנאים **בְּאַתְרָא דְּנָהֲגֵי** – במקום שבו המנהג לכתוב **בֵּין בְּפָשׁוּט בֵּין בְּמְקוּשָּׁר, וְאָמַר לֵיהּ** המשלח לשליחו **עָבֵיד לִי** – כתוב עבורי גט **פָּשׁוּט**, שהוא דבר שקל לעשותו, **וְאָזַל וְעָבַד לֵיהּ** – והלך וכתב עבורו גט **מְקוּשָּׁר**, שקשה יותר לעשותו, ואמנם לא שינה ממנהג המקום אך שינה מדברי המשלח. **מַר סָבַר** – דעת תנא קמא ורבי חנינא בן גמליאל שיש בכך **קְפִידָא** – מכיון שהמשלח חפץ בכתיבת גט פשוט בדווקא, ומאחר ששינה השליח מדעתו וכתב גט מקושר, פסול. **וּמַר** – רבן שמעון בן גמליאל **סָבַר, מַרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ** – אין המשלח חפץ בגט פשוט בדווקא, אלא כוונתו להראות לשליח מקום להקל בדבריו, שאם יקשה עליו לכתוב גט מקושר רשאי הוא לכתוב גט פשוט, אך אם כתב גט מקושר אף הוא כשר, שעשה כמנהג המדינה.

מתבאר אם כן מדברי הגמרא, שאף רבן שמעון בן גמליאל סובר את סברת 'מראה מקום הוא לו', שכאשר ממנה אדם שליח לעשות עבורו דבר קל, כוונתו שיכול הוא להקל בזה, אך אם יעשה דבר כבד יותר אין בזה שינוי מדעתו של המשלח.

הגמרא מבארת היכן מצינו שאף רבי אלעזר סובר את סברת 'מראה מקום הוא לו': **רַבִּי אֶלְעָזָר** אף הוא סובר כן, **דְּתָנֵן** – שנינו במשנה (גיטין סה.), **הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה** לשלוחה **הִתְקַבֵּל לִי גִּיטִּי** – **הֲיֵה** שליח לקבל גט עבורי מיד בעלי **מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי**, והלך השליח **וְקִבֵּל לָהּ** את **גִּיטָּהּ מִמָּקוֹם אַחֵר, פָּסוּל**, מאחר ששינה מדעת האשה, שאמרה לו ליטול הגט דווקא ממקום פלוני. זו דעת תנא קמא. **וְרַבִּי אֶלְעָזָר מַכְשִׁיר. אֶלָּא** – יש ללמוד מכך, **שֶׁקָּסָבַר** רבי אלעזר **מַרְאֶה מָקוֹם הִיא לוֹ** – שאין כוונת האשה שיטול בדווקא ממקום פלוני, אלא הורתה לו את המקום שבו סברה שיוכל לקבל הגט מבעלה, אך אינה מקפידה אף אם יטלנו ממקום אחר, ולפיכך הגט כשר.

הגמרא חוזרת לדון במחלוקת חכמים ורבי שמעון במשנה: **אָמַר עוּלָּא, מַחֲלוֹקֶת** חכמים ורבי שמעון לגבי מקדש שהטעה את האשה לשבח, אינה אלא באופן שהטעה אותה **בְּשֶׁבַח מָמוֹן**, כגון שאמר לה שמקדשה על דעת שהוא עני ונמצא שהוא עשיר, ובזה דעת רבי שמעון שמסתבר לומר שהיא מעדיפה להתקדש לאדם עשיר, ולפיכך היא מקודשת, **אֲבָל** אם הטעה אותה **בְּשֶׁבַח יוּחֲסִין**, כגון שקידשה על דעת שהוא ממזר הפסול לבוא בקהל מן התורה, ונודע שהוא נתין [־גבעוני] שאינו פסול אלא מדברי חכמים, בזה **דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת**, ואף רבי שמעון מודה שאין האשה חפצה בכך, **מַאי טַעְמָא**, מאחר שאומרת האשה **מְסָאנָא דְּרַב מִכַּרְעֵאי לֵא בְּעֵינָא** – איני חפצה במנעל הגדול ממידת רגלי, ומשל הוא, שאינה רוצה בבעל מיוחס, כדי שלא יתגאה עליה.

הגמרא מביאה ראיות לדברי עולא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כך בברייתא, **שְׁמוֹרֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן** לחכמים **שֶׁאִם הִטְעָה** המקדש את האשה **לְשֶׁבַח** בענייני **יוּחֲסִים, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת**.

אָמַר רַב אַשִׁי, מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְקָא – אף מן המשנה ניתן לדייק כדברי עולא, **דְּקָתָנֵי** במשנה להלן (ע"ב) שאדם האומר לאשה הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת שֶׁאֲנִי כֹּהֵן וְנִמְצָא** שהוא **לֵוִי**, או שאמר לה הרי את מקודשת לי על מנת שאני **לֵוִי וְנִמְצָא** שהוא **כֹּהֵן**, וכן אם קידשה על דעת שהוא **נָתִין** [־גבעוני] **וְנִמְצָא** שהוא **מַמְזֵר**, או על דעת שהוא **מַמְזֵר וְנִמְצָא** שהוא **נָתִין**, בכל אלו הדין הוא שקידושי טעות הם ואין האשה מקודשת, **וְלֹא פָּלִיג רַבִּי שִׁמְעוֹן** – ולא נחלק בזה רבי שמעון לומר שאם הטעה אותה לשבח הרי היא מקודשת, ומוכח מכך כדברי עולא, שאף רבי שמעון מודה שאם הטעה אותה לשבח בענייני יוחסין אין האשה מקודשת, מאחר שאינה חפצה בבעל מיוחס.

הגמרא מקשה על ראייתו של רב אשי: **מַתְקִיף לָהּ מַר בַּר רַב אַשִׁי, כֵּיצַד** יתכן לומר שרבי שמעון אינו חולק על דברי המשנה להלן, **אֶלָּא דְּקָתָנֵי** – הרי נתבאר במשנה שם, שאדם האומר לאשה הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת** [־על דעת] **שֶׁיֵּשׁ לִי בַּת אוֹ שִׁפְחָה מְגוּדֶּלֶת** [־גדולה] שתוכל לשמשך, **וְנִמְצָא** שאֵין **לוֹ**, או שקידשה **עַל מְנָת שֶׁאֵין לוֹ** בת או שפחה גדולה **וְנִמְצָא** שיֵּשׁ **לוֹ, דְּשֶׁבַח מָמוֹן הוּא** – שדברים אלו עניני ממון הם, ומבואר שם במשנה שאין האשה מקודשת מאחר שהטעה אותה בכך, ולא נחלק בזה רבי שמעון, **הָכִי נַמִּי דְּלֵא פָּלִיג** – האם ניתן לומר שמאחר שלא נחלק על כך מודה הוא בזה, הרי דעת רבי שמעון שאם הטעה אותה המקדש בענייני שבח ממון הרי היא מקודשת, **אֶלָּא** בהכרח צריך לומר **דְּפָלִיג בְּרִישָׁא וְהוּא הַדִּין לְסֵיפָא** – שמאחר ונחלק רבי שמעון כבר במשנתינו לענין המקדש אשה על מנת שהוא עני ונמצא שהוא עשיר, לפיכך לא הוצרך לשוב ולחלוק במשנה להלן לענין מקדש על מנת שיש לו בת או שפחה, **הָכָא נַמִּי פָּלִיג בְּרִישָׁא וְהוּא הַדִּין לְסֵיפָא** – ואם כן אף לענין שבח יוחסין יש לומר כן, שמאחר ונחלק רבי שמעון במשנתינו לא הוצרך לשוב ולחלוק על דברי חכמים במשנה להלן, אך דעתו היא שאף בענייני יוחסין אם הטעה המקדש לשבח הרי היא מקודשת.

מתרצת הגמרא: **הָכִי הַשְׁתָּא** – כיצד ניתן לדמות הדברים זה לזה, **הָתָם** – לגבי מקדש על מנת שיש לו בת או שפחה, אכן לא הוצרך רבי שמעון לשוב ולחלוק בזה, מאחר **שאִידֵי וְאִידֵי דְּשֶׁבַח מָמוֹן** – בין הרישא העוסקת במקדש על מנת שהוא עני ונמצא עשיר, ובין הסיפא העוסקת במקדש על מנת שיש לו בת או שפחה, ענייני שבח ממון הן, ולפיכך **פָּלִיג בְּרִישָׁא וְהוּא הַדִּין בְּסֵיפָא** – מאחר שכבר נחלק רבי שמעון ברישא לא הוצרך לכפול הדברים בסיפא. אבל **הָכָא** – לגבי מקדש על מנת שהוא לוי ונמצא שהוא כהן, **דְּשֶׁבַח יוּחֲסִים הוּא** ולא שבח ממון, ויש מקום לומר שמודה בזה רבי שמעון שאין האשה מקודשת מאחר שאינה חפצה בבעל מיוחס, **אִם אִיתָא דְּפָלִיג נָתֵי** – אילו היה רבי שמעון נחלק אף בזה היה לו לומר כן במפורש, ומאחר שלא נחלק על המשנה להלן, יש ללמוד מדבריו שבזה מודה הוא לדברי חכמים, שאם הטעה הבעל את

המשך בעמוד רפד

גט פשוט — העשוי כעין שלנו. **עדיו מתוכו** — תחת הכתב. **מקושר** — התם מפרש לה בבבא בתרא, שתקנוהו לכהנים שאין יכולין להחזיר גרושותיהן, ובשהיו כועסין הולכין אל הסופר, דממהר לכתוב גט, ונותנו לה, ומתחרט לאחר זמן. תקנו להו מקושר, שיש בו טורח לעשותו, ואדהכי והכי מייתבא דעתיה. מניח בראשו שיטה חלק, וכותב שיטה, ושיטה חלק, וכותב שיטה, וכן עד שלשה או ארבעה או יותר שיטין חלק. וכופל חלק הראשון על הכתב, ותופר, וחוזר וכופל חלק השני על שיטת הכתב שתחתיו ותופר, וכן שלישי. והעדים חותמין מבחוץ בין קשר לקשר. וילפינן התם דגט פשוט — עדיו שנים, מקושר — עדיו שלשה. וכל כפל וכפל קרוי קשר, ושלשה קשרין יש בו, ואם בא להרבות קשרים — מרבה בעדים. ושאר טופס השטר כתוב כדרכו. **שניהם פסולין** — שלא נעשו כתקון חכמים. **שיכול לעשותו פשוט** — שלא לתפור הקשרים. ואם מפסיק אויר בין שיטות העליונות — מה בכך? וטעמא דתנא קמא מפרש התם (קסד,ב) דקסבר אין יכול לעשותו פשוט — מפני שהמקושר והפשוט אין זמנו שוה, שאין כותבין זמן למקושר מאותה שנה, אלא משנה של אחריה. **הכל כמנהג המדינה** — מקום שנהגו בפשוט ועשאו מקושר, מקושר ועשאו פשוט — פסול. דבי עבדיה בעל שליח לכתוב — על מנהג המדינה הוא דשויה. ובהאי לא איירי תנאי קמאי, אלא כשאינה במקום עדים. והיינו דהוינן בה: ותנא קמא לית ליה מנהג המדינה? ומאן פליג עליה בהאי? ומשני: ודאי פלוגתא אחריתא היא ומיהו באתרא דנהיגי כו'. **עביד לי פשוט** — שליחות קלה. **ועבד מקושר** — שליחות כבידה. רבן שמעון בן גמליאל סבר: מראה מקום הוא לו, דאמר: די לך בפשוט, וכי עביד מקושר, הואיל ומנהג מדינה, אף במקושר — כשר. ותנאי קמאי פליגי עליה, ואמרי: קפידא הוא, ודווקא אמר ליה לעשותו פשוט. **מראה מקום היא לו** — שם תמצאנו. ולתנא קמא הוי קפידא: אי איפשי שתקבלנו אלא שם, ואין זה שלוחה במקום אחר. **בשבח ממון** — הוא דאמר רבי שמעון, דאף על פי שהטעה — מקודשת, דמסתמא ניחא לה. **אבל בשבח יוחסין** — "על מנת שאני ממזר" ונמצא שהוא נתין — לא ניחא לה בשבחו, מפני שהוא מתגאה עליה. **מסאנא דרב מברעאי** — מנעל גדול ממדת רגלי איני חפיצה בו, שאיני יכולה להלך בו, ומשל הוא. **נתין** — זה גבעוני, על שם "ויתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים". ואמרינן ביבמות (עח,ב): דוד גזר עליהם. **מגודלת** — גדולה, וראויה לשמשני. **אלא פליג ברישא** — בבבא קמייתא, גבי עני ונמצא עשיר. **והוא הדין** — דפליג בבבא בתרייתא גבי שפחה. וכיון דפליג ברישא דאם הטעה לשבח לאו טעותא היא — לא איצטריך למהדר אפלוגי בסיפא. הכי נמי גבי שבח יוחסין, לא איצטריך אפלוגי, דפליג ברישא בשבח ממון, והוא הדין דפליג בסיפא לשבח יוחסין. **התם** — גבי בת או שפחה מגודלת. **אידי ואידי** — רישא דעני ונמצא עשיר, וסיפא דאין לו שפחה ויש לו — תרוייהו לשבח ממון הוא. כיון דגלי רבי שמעון פלוגתא ברישא — לא איצטריך למהדר אפלוגי בסיפא. **הכא** — גבי לוי ונמצא כהן. **דשבח יוחסין הוא** — ואיכא למימר דמודה רבי שמעון בהא, משום דמסאנא דרב מברעאי הוא, אם איתא דפליג רבי שמעון עליה — נתנייהו **גדלת** — חשובה. **לא ניחא לי** — שתהא שפחה חשובה לי, דשקלה מילי מינאי ואזלא נדיא גבי שבבתאי: משום שהיא חשובה — מציוה לספר עם שכינותיה ותשמע ממני דברים ותסדר אותם לפני שכינותי ותתן אותי בפיהם ללעג וקלס. **יתרגם אפילו מדעתיה** — בתמיה: שלא כתרגום שלנו?! **המתרגם פסוק כצורתו** — שבא לחסר תוספת התרגום שלנו, לומר: לא אתרגם פסוק זה אלא כצורתו, כגון "לא תענה על ריב" (שמות כג) — לא תסהיד על דינא, הרי זה בדאי. **והמוסיף עליו** — שבא לומר: הואיל וניתן רשות להוסיף — אוסיף גם אני בכל מקום שארצה. **הרי זה מחרף** — מבזה את המקום, משנה את דבריו. ואונקלוס כשהוסיף — לא מדעתו הוסיף. שהרי בסיני ניתן, אלא שנשתכח, וחזר וישדו, כדאמרינן במגילה (ג,א): "ושום שכל" — זה תרגום. **והני מילי** — דסגי בשלשה פסוקים, דאמר לה "קריינא". **הלכות** — הלכה למשה מסיני. **תורה** — קא סלקא דעתך תורה שבכתב. **מדרש** — ספרא וספרי, שהן הלכות של [מדרשי] מקראות (ספר ויקרא).

גֵּט פָּשׁוּט - עֵדָיו מִתּוֹכוֹ, מְקוּשָׁר - עֵדָיו מֵאַחוֹרָיו. פָּשׁוּט שֶׁכָּתְבוּ עֵדָיו מֵאַחוֹרָיו, וּמְקוּשָׁר שֶׁכָּתְבוּ עֵדָיו מִתּוֹכוֹ - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מְקוּשָׁר שֶׁכָּתְבוּ עֵדָיו מִתּוֹכוֹ - כָּשֵׁר, שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ פָּשׁוּט. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. וְהָיֵינוּ בָּהּ: וְתַנָּא קַמָּא לֵית לֵיהּ מִנְהַג הַמְּדִינָה? וְאָמַר רַב אַשִׁי: בְּאַתְרָא דְּנָהִיגִי בְּפָשׁוּט, וַעֲבַד לֵיהּ מְקוּשָׁר, אִי נַמִּי: בְּאַתְרָא דְּנָהִיגִי בְּמְקוּשָׁר וַעֲבַד לֵיהּ פָּשׁוּט - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, דְּוַדַּאי קָפִידָא. כִּי פְּלִיגִי - בְּאַתְרָא דְּנָהִיגִי בֵּין בְּפָשׁוּט בֵּין בְּמְקוּשָׁר, וְאָמַר לֵיהּ "עֲבֵיד לִי פָּשׁוּט" וַאֲזַל וַעֲבַד לֵיהּ מְקוּשָׁר. מָר סָבַר: קָפִידָא, וּמַר סָבַר: מַרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר - דִּתְנַן: הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה "הִתְקַבֵּל לִי גִּיטִּי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי" וְקִבֵּל לָהּ גִּיטָהּ מִמָּקוֹם אַחֵר - פָּסוּל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר מַכְשִׁיר. אַלְמָא קָסָבַר: מַרְאֶה מָקוֹם הִיא לוֹ. אָמַר עוּלָּא: מַחֲלוֹקֶת בְּשֶׁבַח מָמוֹן, אֲבָל בְּשֶׁבַח יוּחָסִין - דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, מַאי טַעְמָא - "מְסָאנָא דְּרַב מִבַּרְעַאי לָא בָּעֵינָא". תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן, אִם הִטְעָהּ לְשֶׁבַח יוּחָסִים - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. אָמַר רַב אַשִׁי: מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְקָא, דִּקְתָנֵי: "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי כֹּהֵן" וְנִמְצָא לֵוִי, "לֵוִי" וְנִמְצָא כֹּהֵן, "נָתִין" וְנִמְצָא מַמְזֵר, "מַמְזֵר" וְנִמְצָא נָתִין, וְלָא פְּלִיג רַבִּי שִׁמְעוֹן. מַתְקִיף לָהּ מָר בַּר רַב אַשִׁי: אֶלָּא דִּקְתָנֵי "עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי בַּת אוֹ שִׁפְחָה מְגוּדֶּלֶת" וְאֵין לוֹ, עַל מְנָת שֶׁאֵין לוֹ וְיֵשׁ לוֹ, דְּשֶׁבַח מָמוֹן הוּא - הָכִי נַמִּי דְּלָא פְּלִיג? אֶלָּא: פָּלֵיג בְּרֵישָׁא וְהוּא הַדִּין לְסֵיפָא. הָכָא נַמִּי - פָּלֵיג בְּרֵישָׁא, וְהוּא הַדִּין לְסֵיפָא. - הָכִי הָשְׁתָּא?! הָתָם אִידִי וְאִידִי דְּשֶׁבַח מָמוֹן - פָּלֵיג בְּרֵישָׁא וְהוּא הַדִּין בְּסֵיפָא, הָכָא - דְּשֶׁבַח יוּחָסִים הוּא, אִם אִיתָא דְּפָלֵיג - נִתְנֵי! אִיבָּעֵית אֵימָא: הָכָא נַמִּי שֶׁבַח יוּחָסִים; מִי סָבְרַתְּ מַאי מְגוּדֶּלֶת - גְּדוֹלָה מַמָּשׁ? מַאי מְגוּדֶּלֶת - גַּדֶּלֶת. דְּאָמְרָה הִיא: לָא נִיחָא לִי דְּשִׁקְלָה מִילֵּי מִינַּאי וְאָזְלָא נָדְיָא קַמֵּי שִׁיבַּבּוֹתַיי. תָּנוּ רַבָּנַן: "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי קַרְיֶינָא", כֵּיוָן שֶׁקָּרָא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת - הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּקְרָא וְיִתְרְגֵּם. - יְתַרְגֵּם מִדַּעְתֵּיהּ?! וְהָתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמְתַרְגֵּם פָּסוּק כְּצוּרָתוֹ - הֲרֵי זֶה בַּדַּאי, וְהַמּוֹסִיף עָלָיו - הֲרֵי זֶה מְחָרֵף וּמְגַדֵּף! - אֶלָּא מַאי תַּרְגּוּם - תַּרְגּוּם דִּידָן. וְהָנֵי מִילֵּי - דַּאֲמַר לָהּ "קַרְיֶינָא", אֲבָל אָמַר לָהּ "קָרָא אֲנָא" - עַד דְּקָרֵי אוֹרַיְיתָא נְבִיאֵי וּכְתוּבֵי בְּדִיּוּקָא. "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה", חִזְקִיָּה אָמַר: הֲלָכוֹת, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: תּוֹרָה. מֵיתִיבֵי: אֵיזוֹ הִיא מִשְׁנָה? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הֲלָכוֹת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִדְרָשׁ!

שיכול לעשותו פשוט — פירש בקונטרס: אי משום שיש אויר בין שיטה לשיטה כשפושטו — אין לחוש, שיש סופרים הרבה שאינם אומנים לסדר כתיבתן, ומניחין אויר בין השיטות. ונראה דאפילו יש חלק הרבה אין לחוש. ואף על גב דגט קרח פסול — לא מיקרי קרח אלא כשיש שיטות של חלק טפי מן העדים החתומים בו, אבל אם יש עדים החתומים בו כשיטות של חלק — לא מיקרי קרח. **מאי** מגודלת גדלת — פירש הקונטרס: חשובה, ומתוך שהיא חשובה בעיני האנשים דבריה מקובלים. ורבינו חננאל פירש: מגדלת שער, כמו מגדלא שער נשייא (חגיגה ד,ב). ומתוך שהולכת מבית לבית לקלון — מספרת כל הדברים ממנה.

המתרגם פסוק כצורתו — פירוש: כמשמעותו, כגון "לא תענה על ריב" — מתרגם "לא תסהיד על דינא". הרי זה בדאי — דאדרבה, מצוה הוא להוציא הדין לאורה. אלא הבי מתרגם: לא תתמנע מלאלפא למאן דמתבעי מינך בדינא. והמוסיף עליו — פירש בקונטרס, שבא לומר: הואיל וניתן רשות להוסיף — אוסיף אני בכל מקום שארצה. הרי זה מחרף — פירוש: מבזה את השם, משנה את דבריו. ואונקלוס שהוסיף — לא מדעתו הוסיף, שהרי בסיני ניתן התרגום, שנשתכח וחזר וישדו, כדאמר במגילה, (ג,א). ורבינו חננאל פירש: המתרגם פסוק כצורתו — כגון "ויראו את אלהי ישראל" (שמות כד) דמתרגם: וחזו ית אלהא דישראל — הרי זה בדאי, דשכינה ממש לא ראו, דכתיב (שם לג): "כי לא יראני האדם וחי". והמוסיף עליו — דאמר "וחזו ית מלאכא דאלהא" — הרי זה מחרף, שתולה שבח המקום במלאך. אלא הבי מתרגמינן: וחזו ית יקרא דאלהא דישראל.

לבנות

לבנות לה בית — פירש בקונטרס: לבנות לה ולא בנו, כמו "אז יבנה שלמה במה לכמוש" ואמרינן (שבת נו,ב): ביקש לבנות ולא בנה. ויש מפרשים: מדכתיב "לה" ולא כתיב "להן", משמע דליכא אלא אחת, והיינו חנופה. ולא נהירא, דהא בכל הפרשה קורא איפה לשון יחיד, ועל זה שייך שפיר "לבנות לה"! ויש מפרשים: מדכתיב "לה" בלא מפיק ה"א, דכל "לה" שבמקרא מפיק ה"א בר משלשה, וזה אחד מהם — הוי כמו "לא" באל"ף. ואשמועינן דלא נתקיים לה שם זה. וכן פירש רש"י גבי "ויקרא לה נובח בשמו" (במדבר לב) שהוא רפה, לפי שלא נתקיים לה שם זה. **דברים** שבלב אינם דברים — משמע: דוקא משום שלא פירש דבריו, אבל אם פירש דבריו להדיא, ואמר בשעת המכר שהוא מוכרם לפי שהוא רוצה ללכת לארץ ישראל — הוה המכר בטל. וקשה: אמאי? הא בענין תנאי כפול, והרי לא התנה שאם לא ילך לא יתקיים המקח! ורבינו שמואל בן מאיר פירש (סוכה מא,ב) גבי אתרוג: על מנת להחזיר, אם החזירו — יצא, לא החזירו — לא יצא. ואף על גב דבענין תנאי כפול — הני מילי באיסור, כגון "התקדשי לי על מנת שתתני לי מאתים זוז", וכן בגט אתקין שמואל בגיטא דשכיב מרע. אבל בממון — לא בענין תנאי כפול. ולא נהירא, דהא כל תנאי ילפינן מבני גד ובני ראובן, והתם דבר שבממון! ואומר רבינו יצחק: דצריך לחלק ולומר דיש דברים שאינם צריכין תנאי כפול אלא גלוי מילתא, דאגן סהדי דאדעתא דהכי עביד. וגם יש דברים דאפילו גילוי מילתא לא בעי, כגון ההיא דהכותב כל נכסיו לאחרים ושמע שיש לו בן — שהמתנה בטלה. וכן הכותב כל נכסיו לאשתו — לא עשאה אלא אפוטרופא. לפי שאנו אומדין שלכך היה בדעתו. וכמו כן אנן סהדי דלא זבן אלא אדעתא למיסק לארעא דישראל. היה

הכי גרסינן: מאי תורה — מדרש תורה. **בן עזאי ובן זומא** — תלמידים היו, ובחורים, ולא באו לכלל סמיכה, ולא היו בימיהם כמותם בתורה. כדתנן (סוטה מט,א): משמת בן עזאי בטלו השקדנים. **בכל מקום** — מאחד מן המקומות. **ואפילו במסכת כלה** — שאין עומק בה, ובריירתא היא, וכך היא שנויה: כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה. **דברי חכמה** — מילתא דתליא בסברא. **רבי אלעזר בן חרסום** — אמרינן במסכת יומא (לה,ב) שהניח לו אביו אלף ספינות בים וכנגדן אלף עיירות ביבשה. **רבי אלעזר בן עזריה** — תריסר אלפי עגלים היה מעשר מעדרו כל שתא (שבת נד,ב). **חכמה** — תורה ודרך ארץ. **האיפה** — לעיל מינה כתיב "זאת הרשעה וישלך אותה אל תוך האיפה" — יצר הרע שנמסר בידם השליכו בתוכה, כדאמרינן בסנהדרין (סד,א): שדיוה בדודא דאברא. ואלו שתי נשים נשאו יצר הרע של חנופה וגסות הרוח, כדכתיב "ורוח בכנפיהם" — היא גסות הרוח, וחנופה — נראה בעיני דדייק ליה מ"בנפי החסידה", שעושה חסידות עם חברותיה, כדאמר ב"אלו טריפות" (חולין סג,א). **להכא** — לבבל. **להתם** — לעילם. **דיקא נמי דכתיב לבנות לה בית** — גבי הולכה כתיב "להן" — שתי נשים, וגבי קביעותא, כשבאו לבנות בית לקבוע בבבל כתב "לה", דהיינו חנופה לחודה. לשון אחר: לבנות ולא בנו. **מאי עניות** — דהוה ליה סימנא לגסות. **עניות דתורה** — דאינה נוחה על גסי הרוח, דמתוך גסותו אין משמש כל צרכו, ואין מחזר על שמועתו. **דכתיב אחות לנו קטנה** — אלמא עניות דתורה בעילם הוא, שהיה בה דניאל, כדכתיב (דניאל ח) "ואני (הייתי) בשושן הבירה אשר בעילם המדינה", וכן מרדכי. ולא היו דורם עוסקים בתורה, ולא זכו אלו החכמים ללמד, כאילו לא היה להם שדים להניק. אבל בבל זכתה ללמד, כדכתיב בעזרא "כי הכין לבבו להבין בתורת ה' וללמד לישראל חק ומשפט". **עזות** — ממזרות. **תשעה נטלה מישן** — רובן ממזרים, כדאמר לקמן (עא,ב) גבי יוחסין: מישן מיתה. וביבמות אמרינן נמי: פסולי דהרפניא משום פסולי דמישן, בשילהי פרק קמא (יז,א). **משנה בן עיר ונמצא בן כרך** — ישיבת כרכים קשה, שהכרך הוא מקום שווקים, והיוקר מצוי בו, ודוחק עוברים ושבים. **בן כרך ונמצא בן עיר** — אף על פי שהטעה לשבח — טעות הוא. להתקדש לו — אף על פי שהדבר כן כמו שהוא עכשיו, שאין תנאו אמת. **גמרא** לנכסיה — מקרקעי. **אדעתא למיסק** — ונאנס ולא עלה. **ובעידנא דזבין לא אמר** — דאדעתא למיסק מזבנינא. דאילו פריש בשעת מכירה דאדעתא למיסק מזבנינא — לא הוה זבינא, דאדעתא דהכי לא זבין שיהא דר כאן בלא קרקע.

- מַאי תּוֹרָה - מִדְּרַשׁ תּוֹרָה. וְהָנֵי מִילֵּי - דַּאֲמַר לָהּ "תָּנֵינָא", אֲבָל אָמַר לָהּ "תַּנָּא אֲנָא" - עַד דְּתָנֵי הֵילְכְתָא סִפְרָא וְסִיפְרֵי וְתוֹסֶפְתָּא. "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי תַּלְמִיד" - אֵין אוֹמְרִים כְּשִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי וּכְשִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא, אֶלָּא: כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם דָּבָר אֶחָד בְּתַלְמוּדוֹ וְאוֹמְרוֹ, וַאֲפִילּוּ בְּמַסֶּכְתָּא דִּכְלָה. "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי חָכָם" - אֵין אוֹמְרִים כְּחַכְמֵי יַבְנֶה, כְּרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵירָיו, אֶלָּא: כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ דְּבַר חָכְמָה בְּכָל מָקוֹם וְאוֹמְרָהּ. "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי גִּבּוֹר" - אֵין אוֹמְרִים כְּאַבְנֵר בֶּן נֵר, וּכְיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, אֶלָּא כָּל שֶׁחֲבֵירָיו מִתְיָרְאִים מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי גְּבוּרָתוֹ. "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי עָשִׁיר" - אֵין אוֹמְרִים כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם וּכְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, אֶלָּא כָּל שֶׁבְּנֵי עִירוֹ מְכַבְּדִים אוֹתוֹ מִפְּנֵי עוֹשְׁרוֹ. "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי צַדִּיק" - אֲפִילּוּ רָשָׁע גָּמוּר מִקּוּדֶּשֶׁת, שֶׁמָּא הִרְהֵר תְּשׁוּבָה בְּדַעְתּוֹ. "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי רָשָׁע" - אֲפִילּוּ צַדִּיק גָּמוּר מִקּוּדֶּשֶׁת, שֶׁמָּא הִרְהֵר דָּבָר עֲבוֹדָה זָרָה בְּדַעְתּוֹ. עֲשָׂרָה קַבִּים חָכְמָה יֵרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. עֲשָׂרָה קַבִּים יוֹפִי יֵרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה יְרוּשָׁלַיִם, וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, עֲשָׂרָה קַבִּים עֲשִׁירוּת יֵרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה רוֹמִי, וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. עֲשָׂרָה קַבִּים עֲנִיּוּת יֵרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה בָּבֶל, וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. עֲשָׂרָה קַבִּים גַּסּוּת יֵרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה עֵילָם, וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. וְגַסּוּת לְבָבֶל לָא נָחִית? וְהָכְתִיב: "וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה שְׁתַּיִם נָשִׁים יוֹצְאוֹת וְרוּחַ בִּכְנָפֵיהֶם וְלָהֵנָּה כְנָפַיִם כִּכְנָפֵי הַחֲסִידָה וַתִּשֶּׂנָה אֶת הָאֵיפָה בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמָיִם. וָאֹמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי אָנָה הֵמָּה מוֹלִכוֹת אֶת הָאֵיפָה. וַיֹּאמֶר אֵלַי לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר" וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ חֲנוּפָּה וְגַסּוּת הָרוּחַ שֶׁיָּרְדוּ לְבָבֶל! - אֵין, לְהָכָא נָחִית, וְאִשְׁתַּרְבּוּבֵי הוּא דְּאִשְׁתַּרְבּוּבֵי לְהָתָם. דַּיְקָא נַמִּי, דְּקָתָנֵי: "לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת", שְׁמַע מִינָּהּ. - אִינִי? וְהָאָמַר מָר: סִימָן לְגַסּוּת - עֲנִיּוּת, וַעֲנִיּוּת בְּבָבֶל הוּא דְּאִיכָּא! - מַאי עֲנִיּוּת - עֲנִיּוּת דְּתוֹרָה, דִּכְתִיב "אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ", וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ עֵילָם, שֶׁזִּכְתָּה לִלְמוֹד וְלֹא זָכְתָה לְלַמֵּד. עֲשָׂרָה קַבִּים גְּבוּרָה יֵרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ פַּרְסִיִּים וכו'. עֲשָׂרָה קַבִּים כְּנִים יֵרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה מָדַי כו'. עֲשָׂרָה קַבִּים כִּשָּׁפִים יֵרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה מִצְרַיִם כו'. עֲשָׂרָה קַבִּים נְגָעִים יֵרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ חֲזִירִים כו'. עֲשָׂרָה קַבִּים זְנוּת יֵרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה עֲרַבְיָא כו'. עֲשָׂרָה קַבִּים עִזּוּת יֵרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה מִישָׁן כו'. עֲשָׂרָה קַבִּים שִׂיחָה יֵרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ נָשִׁים כו'. עֲשָׂרָה קַבִּים שִׁכְרוּת יֵרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ כּוּשִׁים כו'. עֲשָׂרָה קַבִּים שֵׁנָה יֵרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ עֲבָדִים, וְאֶחָד נָטְלוּ כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. **משנה** "עַל מְנָת שֶׁאֲנִי כֹּהֵן" וְנִמְצָא כֹּהֵן. "נָתִין" וְנִמְצָא מַמְזֵר, "מַמְזֵר" וְנִמְצָא נָתִין. "בֶּן עִיר" וְנִמְצָא בֶּן כְּרַךְ, "בֶּן כְּרַךְ" וְנִמְצָא בֶּן עִיר. "עַל מְנָת שֶׁבִּיתִי קָרוֹב לַמֶּרְחָץ" וְנִמְצָא רָחוֹק, "רָחוֹק" וְנִמְצָא קָרוֹב. עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת אוֹ שִׁפְחָה מְגוּדֶּלֶת וְאֵין לוֹ, אוֹ עַל מְנָת שֶׁאֵין לוֹ וְיֵשׁ לוֹ. עַל מְנָת שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים וְיֵשׁ לוֹ, אוֹ עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵין לוֹ. וּבְכוּלָּם אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרָה: בְּלִבִּי הָיָה לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ - אַף עַל פִּי כֵן אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְכֵן הִיא שֶׁהִטְעָתוּ. **גמרא** הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבִּין לִנְכְסֵיהּ אַדַּעְתָּא לְמֵיסַק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבְעִידָנָא דְּזַבִּין לָא אָמַר וְלָא מִידֵּי. אָמַר רָבָא: הָנֵי דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב - אֵינָם דְּבָרִים. מְנָא לֵיהּ לְרָבָא הָא? אִילֵימָא מֵהָא דִּתְנַן:

יקריב

יקריב

– כגון ספרא וספרי, שהן הלכות הנדרשות מן הכתובים. אמנם לדעת כל התנאים אין הכוונה בזה לתורה שבכתב, ואם כן יש להקשות מכאן על דברי רבי יוחנן הסובר שהאומר ׳על מנת שאני שונה׳ כוונתו לתורה שבכתב.

מתרצת הגמרא, **מַאי תּוֹרָה מִדְּרַשׁ תּוֹרָה** – אין כוונתו של רבי יוחנן לתורה שבכתב, אלא למדרש תורה, שהם הספרא והספרי הדורשים הלכות מן המקראות. ומוסיפה הגמרא, **וְהָנֵי מִילֵּי** שאם שונה הוא הלכות או מדרש תורה הרי היא מקודשת, דווקא **בְּדְאָמַר לַהּ** הרי את מקודשת לי על דעת **שְׁתָנֵינָא** אנא – יודע לשנות, **אֲבָל** אם **אָמַר לַהּ** הרי את מקודשת לי על דעת **שְׁתַנֵּא אֲנָא** – בעל משנה, אינה מקודשת **עַד דְּתָנֵי הִילְכְתָא** – יש לו לידע גם הלכות וגם **סִפְרָא וְסִיפְרֵי וְתוֹסֶפְתָּא,** שכן משמעות תיבת ׳תנא׳ היא שיודע את כל אלו.

הגמרא מבארת אופנים נוספים של מקדש אשה על תנאי: האומר לאשה הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת שֶׁאֲנִי תַּלְמִיד, אֵין אוֹמְרִים** שעליו להיות **כְּשִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי וּכְשִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא** שנקראו תלמידים מאחר שלא נסמכו, ולא היו בזמנם גדולים במותם בתורה, **אֶלָּא כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם** [־באחד מן המקומות] **דָּבָר אֶחָד בְּלִימּוּדוֹ וְאוֹמְרוֹ** – די בכך שיכול הוא לענות תשובה על שאלה אחת בתלמודו, **וַאֲפִילּוּ** אם אינו יודע להשיב אלא **בְּמַסֶּכְתָּא דְּכַלָּה** שפשוטה היא ואין בה עומק, מכל מקום שם תלמיד עליו, והאשה מקודשת.

האומר לאשה הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת שֶׁאֲנִי חָכָם, אֵין אוֹמְרִים** שעליו להיות חכם **כְּחַכְמֵי יַבְנֶה** או **כְּרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵירָיו, אֶלָּא כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ דְּבַר חָכְמָה בְּכָל מָקוֹם וְאוֹמְרָהּ** – די בכך שיכול הוא לענות על שאלה התלויה בסברא.

האומר לאשה הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת שֶׁאֲנִי גִּבּוֹר, אֵין אוֹמְרִים** שעליו להיות גיבור **כְּאַבְנֵר בֶּן נֵר וּכְיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, אֶלָּא כָּל שֶׁחֲבֵירָיו מִתְיָרְאִים מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי גְּבוּרָתוֹ.**

האומר לאשה הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת שֶׁאֲנִי עָשִׁיר, אֵין אוֹמְרִים** שעליו להיות עשיר **כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם וּכְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, אֶלָּא כָּל שֶׁבְּנֵי עִירוֹ מְכַבְּדִים אוֹתוֹ מִפְּנֵי עׇשְׁרוֹ.**

האומר לאשה הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת שֶׁאֲנִי צַדִּיק, אֲפִילּוּ** אם הוא ידוע עתה כ**רָשָׁע גָּמוּר** מכל מקום הרי היא **מְקוּדֶּשֶׁת** מספק, שיש לחוש **שֶׁמָּא הִרְהֵר** עתה **תְּשׁוּבָה בְּדַעְתּוֹ,** ונמצא שצדיק גמור הוא.האומר לאשה הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת שֶׁאֲנִי רָשָׁע, אֲפִילּוּ** אם הוא ידוע עתה **כְּצַדִּיק גָּמוּר** מכל מקום הרי היא **מְקוּדֶּשֶׁת** מספק, שיש לחוש **שֶׁמָּא הִרְהֵר** עתה **דְּבַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּדַעְתּוֹ,** ונמצא שרשע גמור הוא.הגמרא מבארת איזה מידות מיוחדות הן לכל אומה ומקום: **עֲשָׂרָה קַבִּים** [־שם מידה] של **חָכְמָה** – תורה ודרך ארץ, **יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד** – הקב הנותר, נתחלק **לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. עֲשָׂרָה קַבִּים** של **יוֹפִי יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה יְרוּשָׁלַיִם וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.**

עֲשָׂרָה קַבִּים של **עֲשִׁירוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ רוֹמִיִּים** קַדְמוֹנִים **וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.**

עֲשָׂרָה קַבִּים של **עֲנִיּוּת יָרְדוּ לְעוֹלָם תִּשְׁעָה נָטְלָה בָבֶל וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.**

עֲשָׂרָה קַבִּים של **גַּסּוּת** הרוח – גאוה, **יָרְדוּ לְעוֹלָם תִּשְׁעָה נָטְלָה עֵילָם** [־שם מקום] **וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.**

מקשה הגמרא: **וְכִי גַּסּוּת** הרוח ירדה רק לעילם **וּלְבָבֶל לֹא נָחִית** – לא ירדה, **וְהָכְתִיב** (זכריה ה ט־יא) ׳**וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה שְׁתַּיִם נָשִׁים יוֹצְאוֹת וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם וְלָהֶנָּה כְנָפַיִם כְּכַנְפֵי הַחֲסִידָה, וַתִּשֶּׂנָה אֶת הָאֵיפָה בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמָיִם וָאוֹמַר אֶל הַמַّלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי, אָנָה הֵמָּה מוֹלִכוֹת אֶת הָאֵיפָה וַיֹּאמֶר אֵלַי לִבְנוֹת לָהּ בֵּית בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר,** ׳ **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** שהאיפה הנישאת בידי שתי הנשים זו ׳יצר הרע של **חֲנוּפָּה וְגַסּוּת הָרוּחַ שֶׁיָּרְדוּ לְבָבֶל,** שהיא ארץ שנער, ויש להוכיח מכאן שגסות הרוח ירדה אף לבבל ולא רק לעילם.מתרצת הגמרא: **אֵין** – אכן **לְהָכָא נָחִית** – לבבל ירדה גסות הרוח מתחילה, **וְאִשְׁתְּרִבּוּבֵי הוּא דְּאִשְׁתַּרְבּוּבֵי לְהָתָם** – ומבבל נשתרבבה והלכה לעילם. **דְּיָקָא נַמִּי דְּקָתָנֵי ׳לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת** בארץ שנער׳, שהוא לשון יחיד, ומשמע מכך שרק אחת מן הנשים נותרה בארץ שנער – בבל, והיינו החנופה, בעוד שגסות הרוח עברה לעילם, **שְׁמַע מִינָּהּ.**

מקשה הגמרא: **אִינִי** – וכי אפשר לומר כן שאין גסות הרוח מצויה בבבל, **וְהָאָמַר מַר** – והרי שנינו **שִׁמְּן לְגַסּוּת** הרוח **עֲנִיּוּת,** דהיינו, שבמקום שבו גסות הרוח מצויה אף העניות מצויה, **וַעֲנִיּוּת בְּבָבֶל הוּא דְּאִיכָּא** – ועניות מצויה היא בבבל, ויש בכך סימן שאף גסות הרוח מצויה היא בבבל.מתרצת הגמרא: **מַאי עֲנִיּוּת** – איזו עניות היא סימן לגסות הרוח, **עֲנִיּוּת דְּתוֹרָה** – שאין גסי הרוח זוכים ללמוד תורה, ובבבל התורה מצויה מאחר שאינם גסי הרוח, אך בעילם אין התורה מצויה.

ומוכיחה הגמרא שאין התורה מצויה בעילם, **דִּכְתִיב** (שיר השירים ח ח) ׳**אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ**׳, ויש לדרוש הכתוב לגבי חכמים שאין מצויים להם אנשים החפצים ללמוד מתורתם, **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** זו – כוונת הכתוב למדינת **עֵילָם, שֶׁזָּכְתָה לִלְמוֹד** – שהיו בה חכמים כדניאל ומרדכי שלמדו תורה הרבה, **וְלֹא זָכְתָה לְלַמֵּד** – אך לא נמצאו בה אנשים שהיו חפצים ללמוד תורה מפיהם.

הגמרא שבה לבאר המידות המיוחדות לכל אומה ומקום: **עֲשָׂרָה** קַבִּים של **גְּבוּרָה יָרְדוּ לָעוֹלָם תִּשְׁעָה נָטְלוּ פַּרְסִיִּים** וְכוּ׳ ואחד לכל העולם כולו.

עֲשָׂרָה קַבִּים של **כִּנִּים יָרְדוּ לָעוֹלָם תִּשְׁעָה נָטְלָה מָדַי** כו׳ ואחד לכל העולם כולו.

עֲשָׂרָה קַבִּים של **כְּשָׁפִים יָרְדוּ לָעוֹלָם תִּשְׁעָה נָטְלָה מִצְרַיִם** כו׳ ואחד לכל העולם כולו.**עֲשָׂרָה** קַבִּים של **נְגָעִים יָרְדוּ לָעוֹלָם תִּשְׁעָה נָטְלוּ חֲזִירִים** כו׳ ואחד לכל העולם כולו.**עֲשָׂרָה** קַבִּים של **זְנוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם תִּשְׁעָה נָטְלָה עֲרַבְיָא** כו׳ ואחד לכל העולם כולו.**עֲשָׂרָה** קַבִּים של **עַזּוּת** – ממורות, **יָרְדוּ לְעוֹלָם תִּשְׁעָה נָטְלָה מֵישָׁן** [־שם מקום] כו׳ ואחד לכל העולם כולו.

עֲשָׂרָה קַבִּים של **שִׂיחָה יָרְדוּ לָעוֹלָם תִּשְׁעָה נָטְלוּ נָשִׁים** כו׳ ואחד לכל העולם כולו.

עֲשָׂרָה קַבִּים של **שִׂכְרוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם תִּשְׁעָה נָטְלוּ כּוּשִׁים** כו׳ ואחד לכל העולם כולו.

עֲשָׂרָה קַבִּים של **שֵׁינָה יָרְדוּ לָעוֹלָם תִּשְׁעָה נָטְלוּ עֲבָדִים וְאֶחָד נָטְלוּ כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ:**

משנה

זו מוסיפה לדון באופנים שונים של הטעיה בקידושין, הן לשבח והן לגנאי.

המשנה מונה ששה אופנים של הטעיה, ובכל אחד מהם ישנו אופן של הטעיה לשבח, וישנו אופן של הטעיה לגנאי: האופן הראשון. האומר לאשה הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת** [־על דעת] **שֶׁאֲנִי כֹּהֵן, וְנִמְצָא** שהוא **לֵוִי,** או שאמר על מנת שאני **לֵוִי, וְנִמְצָא** שהוא **כֹּהֵן.** האופן השני. המקדש על דעת שהוא **נָתִין** – מן הגבעונים, **וְנִמְצָא** שהוא **מַמְזֵר,** או על דעת שהוא **מַמְזֵר וְנִמְצָא** שהוא **נָתִין.** האופן השלישי. המקדש על דעת שהוא **בֶּן עִיר** קטנה, **וְנִמְצָא** שהוא **בֶּן כְּרַךְ** – עיר גדולה, או על דעת שהוא **בֶּן כְּרַךְ וְנִמְצָא** שהוא **בֶּן עִיר.** האופן הרביעי. האומר הרי את מקודשת **עַל מְנָת שֶׁבִּיתִי קָרוֹב לְמֵרְחָץ, וְנִמְצָא** שהוא **רָחוֹק** מן המרחץ, או על דעת שביתו **רָחוֹק** מן המרחץ, **וְנִמְצָא** שהוא **קָרוֹב.** האופן החמישי. המקדש **עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת אוֹ שִׁפְחָה מְגוּדֶּלֶת** – גדולה וראויה לשמש, **וְנִמְצָא שאֵין לוֹ, אוֹ עַל מְנָת שֶׁאֵין לוֹ** בת או שפחה מגודלת, **וְנִמְצָא שיֵּשׁ לוֹ.** האופן השישי. המקדש **עַל מְנָת שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, וְנִמְצָא שיֵּשׁ לוֹ, אוֹ עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לוֹ** בנים, **וְנִמְצָא שאֵין לוֹ,** בכל אופנים אלו הדין הוא שאין האשה מקודשת, מאחר שקידושי טעות הם. מוסיפה המשנה, **וּבְכוּלָּם אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרָה** האשה לאחר מכן **בְּלִבִּי הָיָה לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ אַף עַל פִּי** שהדבר **כֵּן,** שאין האמת כפי שאמר המקדש, מכל מקום **אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְכֵן הִיא שֶׁהִטְעַתּוּ** – וכן הוא

המשך בעמוד רעו

הדורשת מן הכתוב (ויקרא א ג) 'יַקְרִיב אֹתוֹ', מְלַמֵּד שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ – שבית דין כופין אדם שנדר להביא קרבן, לקיים את נדרו. יָכוֹל – שמא תאמר, שכופין אותו אף בְּעַל כָּרְחוֹ – שמלקין אותו עד שיביא הקרבן שלא מרצונו, תַּלְמוּד לוֹמַר בהמשך הפסוק 'לִרְצוֹנוֹ' – שגזירת הכתוב היא שיביא אדם את קרבנו מרצונו הטוב. הָא כֵּיצַד – כיצד יתכן הדבר, שמחד גיסא כופין אותו לקיים נדרו, ומאידך, צריך שיביא מרצונו, כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי – בית דין כופין ומלקין את האדם שאינו חפץ לקיים נדרו, עד שיאמר שחוזר בו מכוונתו הרעה, וחפץ הוא עתה לקיים נדרו ולהביא את קרבנו מרצונו.

עתה מבארת הגמרא כיצד ניתן להוכיח ממשנה זו שדברים שבלב אינם דברים: וְאַמַּאי – מדוע יש לדון אדם זה כמביא קרבן מרצונו, הָא בְּלִבֵּיהּ לֹא נִיחָא לֵיהּ – הרי בליבו אינו מסכים להביא, אלא שמוכרח הוא לומר בפיו שרוצה מחמת כפיית בית הדין. אֶלָּא לַאו – בהכרח צריך לומר שאין אנו מתחשבים במה שבליבו, מִשּׁוּם דְּאַמְרִינָן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים, ועל כן די בכך שאומר בפיו שחפץ להביא הקרבן.

דוחה הגמרא: וְדִילְמָא שַׁאנִי הָתָם דַּאֲנַן סַהֲדֵי דְּנִיחָא לֵיהּ בְּכַפָּרָה – שמא שונה הדבר באדם החייב קרבן, שאנו עדים בדבר שכל אדם חפץ בכפרה על עוונותיו, ועל כן יש לומר, שלאחר שכפוהו בית דין להביא את קרבנו חפץ הוא בכך אף בליבו כדי לזכות בכפרה, וממילא, לא ניתן להוכיח מכאן שדברים שבלב אינם דברים.

הגמרא מנסה להביא ראיה בענין זה מן הסיפא של הברייתא: אֶלָּא יש להוכיח שדברים שבלב אינם דברים מִן הַסֵּיפָא של הברייתא, האומרת, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא – דין זה של כפיה לאדם עד שיאמר רוצה אני, בְּגִיטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, שאדם המחוייב על פי דין לגרש אשתו או לשחרר עבדו, ואינו חפץ לעשות זאת, בית דין מלקין וכּוֹפִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי לגרש או לשחרר. שאם יכפוהו לכך בלא שיאמר רוצה אני, אין תוקף לגירושין או לשחרור.

עתה מבארת הגמרא כיצד יש להוכיח מכאן שדברים שבלב אינם דברים: וְאַמַּאי – מדוע יש לדון אדם זה כמגרש או משחרר מרצונו הטוב, הָא בְּלִבֵּיהּ לֹא נִיחָא לֵיהּ – הרי בליבו אינו חפץ כלל לגרש או לשחרר, ורק בפיו אומר שחפץ בכך מחמת הכפיה. אֶלָּא לַאו – בהכרח צריך לומר שאין אנו מתחשבים במה שבליבו, מִשּׁוּם דְּאַמְרִינָן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים, ועל כן די בכך שאומר בפיו שחפץ לגרש או לשחרר.

דוחה הגמרא: וְדִילְמָא שַׁאנִי הָתָם מִשּׁוּם דְּמִצְוָה לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים – שמא שונה הדבר לגבי מגרש או משחרר, שמאחר וחכמים חייבוהו לעשות כן חפץ הוא לקיים המצוה לשמוע בקול חכמים, ועל כן יש לומר שלאחר שכפוהו בית דין לכך גמר בדעתו לקיים את דבריהם, וממילא, לא ניתן להוכיח מכאן לענין דברים שבלב.

הגמרא מנסה להביא ראיה אחרת לדעת רבא הסובר שדברים שבלב אינם דברים: אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף מֵהָכָא – יש להוכיח כן מדברי המשנה להלן (סב.), האומרת שאדם הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה, וְאָמַר לאחר הקידושין, כְּסָבוּר הָיִיתִי שֶׁהִיא כֹּהֶנֶת ועל דעת כן קידשתיה, וַהֲרֵי נתברר לי עתה שהִיא לְוִיָּה, או שאומר שסבור היה שהיא לְוִיָּה וְנִמְצֵאת שהיא כֹּהֶנֶת, וכן אם טעה לחשוב שהיא עֲנִיָּה וַהֲרֵי נתברר שהִיא עֲשִׁירָה, או שהיה סבור שהיא עֲשִׁירָה וַהֲרֵי הִיא עֲנִיָּה, בכל אופנים אלו הדין הוא שהאשה מְקוּדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִטְעָתוּ – שהרי היא לא הטעתה אותו בכך, אלא הוא מעצמו היה סבור כן, ועל כן אין קידושין אלו נידונים כקידושי טעות.

עתה מבארת הגמרא כיצד ניתן להוכיח ממשנה זו שדברים שבלב אינם דברים: וְאַמַּאי – מדוע חלים קידושין אלו, הָא קָאָמַר כְּסָבוּר הָיִיתִי – הרי המקדש אומר שלא נתכוין לקדשה אלא על דעת שהיא כהנת או עשירה וכיוצא בזה, ואף שהיא לא הטעתה אותו מכל מקום הרי נתברר שאינה כזו, ואם כן, הרי לא נתכוין כלל לקדשה. אֶלָּא – בהכרח צריך לומר שאין אנו מתחשבים במה שבליבו, מִשּׁוּם דְּאַמְרִינָן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים, ומאחר שקידשה בפיו בלא שום תנאי אין לנו לדון קידושין אלו כטעות. דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב יוסף, דִּלְמָא שַׁאנִי הָתָם דִּלְחוּמְרָא – שמא שונה הדבר שם, שאין הקידושין חלים אלא לחומרא. כלומר, אין להוכיח ממשנה זו שדברים שבלב אינם דברים, אלא יתכן לומר שאילו היה המקדש נאמן בדבריו אכן לא היו חלים הקידושין כלל, אמנם מאחר שאין אנו יודעים אם להאמינו בזה, שהרי יתכן שבשעת קידושין היה בדעתו לקדשה בכל ענין ורק לאחר מכן נתחרט, לפיכך יש לדון קידושין אלו כספק, שמחד גיסא אינה מותרת לקהל עד שתקבל גט מן המקדש, ומאידך, אם יבא אחר ויקדשה צריכה גט אף ממנו.

הגמרא מנסה להביא ראיה ממשנתינו שדברים שבלב אינם דברים: אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, מֵהָכָא – יש להוכיח כן ממשנתינו, שהרי שנינו בסיפא כך, בְּכוּלָּם – בכל אופני הטעות המבוארים במשנה, כגון שקידשה על דעת שהוא כהן ונמצא לוי וכיוצא בזה, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרָה האשה בְּלִבִּי הָיָה לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ אַף עַל פִּי שהדבר כֵּן שאין התנאי שאמר המקדש אמת, מכל מקום אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְאַמַּאי – מדוע אינה מקודשת, הָא קָאָמְרָה בְּלִבִּי הָיָה – הרי אומרת שבשעת הקידושין היה בדעתה להתקדש לו אף אם אין דבריו אמת. ובהכרח צריך לומר, שדברים שבלב אינם דברים, ולפיכך אין אנו מתחשבים במה שהיה בליבה.

דוחה הגמרא: וְדִלְמָא שַׁאנִי הָתָם דְּכֵיוָן דְּאַתְנֵיהּ לַאו כָּל כְּמִינָּהּ דְּעַקְרָא לָהּ לִתְנָאֵיהּ – שמא שונה הדין במקרה זה, שמאחר והבעל התנה במפורש שמקדשה על מנת שהוא כהן וכיוצא בזה, והאשה שמעה את דבריו ולא אמרה חפצה אני להתקדש לך בלא תנאי, לפיכך אף אם דברים שבלב הוו דברים, אין בכוח מחשבת ליבה לעקור את תנאו של המקדש.

הגמרא מביאה ראיה אחרת שדברים שבלב אינם דברים: אֶלָּא אָמַר רַב חִיָּא בַּר אָבִין, עוּבְדָּא הֲוָה בֵּי רַב חִסְדָּא – מעשה בא לפני רב חסדא באדם שמכר את נכסיו על דעת לעלות לארץ ישראל, אך לא פירש כן בשעת המכירה, וְרַב חִסְדָּא בֵּי רַב הוּנָא – והלך רב חסדא לבית מדרשו של רב הונא לדון עמו בדבר, האם יש להתחשב בדברים שבלב או לא, וּפַשְׁטוּהָ מֵהָא – ופשטו שדברים שבלב אינם דברים, מדברי המשנה במסכת מעילה (כא.), האומרת, שאדם הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ הָבֵא לִי מעות מִן הַחֻלִּין אוֹ מִן הַדְּלוּסְקְמָא – כמין שק, וקנה לי בשוק דבר מה במעות אלו, וְהֵבִיא לוֹ השליח את מבוקשו, ונתברר לאחר מכן שהיו מעות אלו של הקדש, הדין הוא, שאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר בַּעַל הַבַּיִת לֹא הָיָה לִי בְּלִבִּי אֶלָּא עַל זֶה – לא נתכוונתי שתביא לי המעות מארנק זה של הקדש, אלא מארנק אחר של חולין שהיה מונח אף הוא באותו חלון, מכל מקום כֵּיוָן שֶׁהֵבִיא לוֹ השליח מִזֶּה – מארנק של מעות הקדש, בַּעַל הַבַּיִת מָעַל – בעל הבית הוא זה שעבר על איסור מעילה, ועליו להשיב מעות אלו להקדש בתוספת חומש, וכן להביא קרבן מעילה, שהרי השליח מילא אחר שליחותו של בעל הבית.

עתה מבארת הגמרא כיצד ניתן להוכיח ממשנה זו שדברים שבלב אינם דברים: וְאַמַּאי – מדוע מעל בעל הבית, הָא קָאָמַר בְּלִבִּי – הרי הוא טוען שלא נתכוין בליבו לארנק של הקדש, אלא לארנק אחר שהיו מונחים בו מעות חולין, ונמצא, שלא מילא השליח אחר שליחותו של בעל הבית.

אֶלָּא לַאו – בהכרח צריך לומר, מִשּׁוּם דְּאַמְרִינָן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים, שמאחר ואמר לשליח להביא לו מעות מן החלון, והיו שם אף מעות הקדש, אף שבליבו לא נתכוין אלא למעות החולין אין אנו מתחשבים בכך, אלא במה שהוציא מפיו בלבד.

מקשה הגמרא: וְדִלְמָא שַׁאנִי הָתָם דִּלְמִיפְטַר נַפְשֵׁיהּ מִקָּרְבָּן קָאָתֵי – שמא שונה הדין שם, מאחר שיש לחשוש שבעל הבית משקר ורוצה לפטור עצמו מקרבן מעילה, ולפיכך אין לנו להאמינו שהיה בליבו מארנק אחר, אך אילו היה נאמן על כך היו מועילים אף הדברים שבליבו.

מתרצת הגמרא: שאין לנו לחשוש שמא בעל הבית משקר כדי

המשך בעמוד רעג

יקריב אותו — קרא יתירא הוא, דהא כתיב ברישא דקרא "זכר תמים יקריבנו". **שכופין אותו** — לקיים דברי נדרו. **דמצוה לשמוע דברי חכמים** — ואית לן לאחזוקיה בחזקת מקיים מצוה, וגמר בלבו לקיים דברי בית דין. **שאני התם** דלחומרא — כלומר, איכא למימר דהא דתני מקודשת — לחומרא קאמר, שאינה מותרת לאחר בלא גט. אבל קידושין גמורים לא הוו, לבטל קידושין אחרים שלא יתפס בה. שאם בא אחר וקדשה — צריכה גט אף משני. **אינה מקודשת** — והיינו קולא. **כיון דאתניה** — שפירש תנאו בפיו — לאו כל כמינה למיעקר תנאו בדברים שבלב, הואיל ושמעה ולא מיחתה, לומר: אף על פי כן אני חפיצה בך, קדש אותי בלא תנאי. **ורב חסדא הוה כי רב הונא** — כלומר, הלך לבי מדרשו של רב הונא לעיין בדבר. **הבא לי מן החלון** — מעות, והיו שם מעות של הקדש. ושגג בעל הבית, בסבור שהן חולין. **דלופקמא** = *טסק"א. **והביא לו** — מאותו חלון **לא היה בלבי** — מכיס זה, אלא מכיס זה. **בעל הבית מעל** — שהרי עשה שליח שליחותו, ותנן (מעילה ב,א): השליח שעשה שליחותו — הבעל הבית מעל. **והא לא היה בלבי קאמר** — והוה ליה לא עשה שליחותו! **למיפטר נפשיה מקרבן קאמר** — ושקורי קא משקר. אבל האי גברא חזינן דטרח לעלות לארץ ישראל, ונאנס. **לא עביד איניש כו'** — קושיא היא, כלומר: דילמא האי דלא מיפטר — משום דלא מהימן הוא. ודקאמרת: היה לו לפטור עצמו בענין אחר, ולומר "מזיד הייתי" — הא לא ניחא ליה למימר, דמשוי נפשיה רשע. **נזכרתי** — לאחר (שהלכתי) להוציאה בשוק בשליחותי, נזכרתי שהם של הקדש קודם שהוצאת. **שליח מעל** — ובעל הבית פטור. דכיון שנזכר — לא שגגה היא גביה. ושליח חייב — שהוציא מעות הקדש לחולין. ואילו לא נזכר בעל הבית — הוה רמיא מעילה עליה, דאיתרבי שליח למעול שולחו על ידו בריש פירקין (לעיל מב,ב). אבל השתא, דאיפטר בעל הבית — רמיא מעילה אשליח, ככל התורה כולה דאין שליח לדבר עבירה, והעושה הוא מתחייב. **דזבין לניכסיה אדעתא למיסק** — ופריש ליה, דאדעתא דהכי עביד. **ולא איתדר** — ולא יכול לדור, או משום חיסור מזונות או לא מצא דירה. **והא לא מיתדר ליה** — והוה ליה כמאן דלא מצי למיסק, והדר זביני. **אי בעי הוה סליק** — ובדידיה קיימא מילתא, ולא בטלה זביניה. **אי בעי לא סליק** — בתמיה: מי אנסו? **דאיתיליד ליה אונסא באורחא** — שמע שהיו ליסטים בדרך. ולישנא קמא לא הדרינן זביני, דהכי קאמר: דאי בעי למטרח ולאהדורי בתר שיירתא — הוה סליק. ולישנא בתרא דקא מתמה אתמוהי, ומשמע שלא היה לו שום עיכוב, אבל אם היה לו צד עיכוב — הדרי זביני. **משנה אינה מקודשת** — דדוקא קאמר ליה מקום פלוני, שיש לי שם אוהבים ואם בא אדם לומר דברים עלי בפניהם — ימחו בידו. **הרי היא** — שם תמצאנה, ואין זו קפידא. **גמרא לא ממלי מילי עלי** — לא יאמרו לה דבר גנאי עלי. **לא ניחא ליה דליבוי** — שהמגרש את אשתו גנאי הוא לו. **משנה תצא שלא בכתובה** — דאמר: אי אפשי באשה נדרנית. אבל גיטא בעיא מדברים מספיקא; כיון דלא פריש — דלמא דעתיה נמי אנדרנית. **הפוסלין בכהנים** — מפורשים בבכורות (פרק "מומין אלו"). **גמרא כהאי גוונא** — משנה שנויה שם ב"המדיר". **הכא לאשמועינן קידושין איצטריכא ליה** — תנא דין כתובה אטו דין קידושין. **והתם** — דקאי בדיני כתובות, איצטריכא ליה משום כתובה. ותנא "המקדש אינה מקודשת" אטו כתובה, דבעי למיתני בסיפא: כנסה סתם — תצא בלא כתובה. **משנה** סכלונות — דורונות שדרך חתן לשלוח לארוסתו.

אינה

היה לו לומר מזיד הייתי — דנהי דאין אנו מאמינים אותו לומר "בלבי היה כך", מכל מקום "מזיד הייתי" הוי טענה מקובלת יותר, ואין נראה כל כך רמאות. והרב רבינו משה פירש: ודאי "מזיד הייתי" אנו מאמינים לו יותר, כי הא דאמרינן בפרק קמא דבבא מציעא (ג,ב), גבי אמרו לו שנים "אכלת חלב" והוא אומר "לא אכלתי", דחכמים פוטרים, מטעם דאם ירצה לומר "מזיד הייתי". **דאיתיליד** ליה אונסא באורחא — ולעיל שהוצרך לומר דברים שבלב אינן דברים — צריך לומר דללישנא ד"אי בעי לא סליק" אתילידה ליה אונסא באורחא, ולישנא ד"אי בעי סליק" צריך לומר — דאיתילידה אונס, שאפילו על ידי תיור לא היה יכול לעלות.

חוששין

"יַקְרִיב אֹתוֹ" - מְלַמֵּד שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ, יָכוֹל בְּעַל כָּרְחוֹ - תַּלְמוּד לוֹמַר "לִרְצֹנוֹ". הָא כֵּיצַד? כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר "רוֹצֶה אֲנִי". וְאַמַּאי? הָא בְּלִבֵּיהּ לָא נִיחָא לֵיהּ! אֶלָּא לָאו - מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן: דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים. - וְדִלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דַּאֲנַן סָהֲדֵי דְּנִיחָא לֵיהּ בְּכַפָּרָה. אֶלָּא מִסֵּיפָא: וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּגִיטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים - כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר "רוֹצֶה אֲנִי". וְאַמַּאי? הָא בְּלִבֵּיהּ לָא נִיחָא לֵיהּ! אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים. - וְדִלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, מִשּׁוּם דְּמִצְוָה לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים. אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף, מֵהָכָא: הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה, וְאָמַר: כְּסָבוּר הָיִיתִי שֶׁהִיא כֹּהֶנֶת וַהֲרֵי הִיא לְוִיָּה, לְוִיָּה וְנִמְצֵאת כֹּהֶנֶת, עֲנִיָּה וַהֲרֵי הִיא עֲשִׁירָה, עֲשִׁירָה וַהֲרֵי הִיא עֲנִיָּה - מְקוּדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִטְעָתוּ. וְאַמַּאי? הָא קָאָמַר "כְּסָבוּר הָיִיתִי"! אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים. - אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: דִּלְמָא שָׁאנֵי הָתָם דִּלְחוּמְרָא. אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, מֵהָכָא: בְּכוּלָּם, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרָה "בְּלִבִּי הָיָה לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ" - אַף עַל פִּי כֵן אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. וְאַמַּאי? הָא קָאָמְרָה "בְּלִבִּי הָיָה"! - וְדִלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דְּכֵיוָן דְּאַתְנֵיהּ - לָאו כָּל כְּמִינָהּ דְּעָקְרָא לָהּ לְתִנְאֵיהּ. אֶלָּא אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אָבִין: עוּבְדָא הֲוָה בֵּי רַב חִסְדָּא, וְרַב חִסְדָּא בֵּי רַב הוּנָא, וּפְשִׁטוּהָ מֵהָא: הָאוֹמֵר לְשָׁלוּחוֹ "הָבֵא לִי מִן הַחַלּוֹן אוֹ מִן הַדְּלוּסְקְמָא" וְהֵבִיא לוֹ; אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר בַּעַל הַבַּיִת "לֹא הָיָה לִי בְּלִבִּי אֶלָּא עַל זֶה", כֵּיוָן שֶׁהֵבִיא לוֹ מִזֶּה - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל. וְאַמַּאי? הָא קָאָמַר "בְּלִבִּי"! אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים. - וְדִלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דִּלְמִיפְטַר נַפְשֵׁיהּ מִקָּרְבָּן קָאָתֵי. - הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר מֵזִיד הֲוָה - לָא עָבֵיד אִינִישׁ דְּמִשַּׁוֵּי נַפְשֵׁיהּ רְשִׁיעָא. - הֲוָה לֵיהּ לוֹמַר "נִזְכַּרְתִּי", דִּתְנַן: נִזְכַּר בַּעַל הַבַּיִת וְלֹא נִזְכַּר שָׁלִיחַ - שָׁלִיחַ מָעַל. הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבְנִינְהוּ לְנִיכְסֵיהּ אַדַּעְתָּא לְמֵיסַק לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, סָלֵיק וְלָא אִיתְּדַר לֵיהּ. אֲמַר רָבָא כָּל דְּסָלֵיק - אַדַּעְתָּא לְמִידַּר הוּא, וְהָא לָא אִיתְּדַר לֵיהּ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אַדַּעְתָּא לְמֵיסַק, וְהָא סָלֵיק לֵיהּ. הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבְנִינְהוּ לְנִיכְסֵיהּ אַדַּעְתָּא לְמֵיסַק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְסוֹף לָא סָלֵיק. אָמַר רַב אַשִׁי: אִי בָּעֵי - סָלֵיק. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אִי בָּעֵי לָא סָלֵיק?! מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּאִיתְּיְלִיד אוּנְסָא בְּאוֹרְחָא. **משנה** הָאוֹמֵר לְשָׁלוּחוֹ "צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה פְּלוֹנִית בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי" וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, "הֲרֵי הִיא בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי" וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת. **גמרא** וּתְנַן נָמֵי גַּבֵּי גִּיטִּין: הָאוֹמֵר "תְּנוּ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי" וְנָתְנוּ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - פָּסוּל, "הֲרֵי הִיא בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי" וּנְתָנוּ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - כָּשֵׁר. וּצְרִיכָא: דְּאִי אִשְׁמַעִינַן גַּבֵּי קִידּוּשִׁין, בְּמָקוֹם דִּלְקוּרְבָּהּ קָאָתֵי - בְּהַאי אַתְּרָא רַחֲמוּ לִי וְלָא מְמַלֵּי מִילֵּי עָלַיְי, בְּהַאי אַתְּרָא סָנוּ לִי, מְמַלֵּי מִילֵּי עָלַיְי. אֲבָל גַּבֵּי גִּיטִּין דִּלְרַחוּקָהּ קָאָתֵי, אֵימַר לָא אִיכְּפַת לֵיהּ. וְאִי אִשְׁמוּעִינַן גַּבֵּי גֵּירוּשִׁין - בְּהַאי אַתְּרָא נִיחָא לֵיהּ דְּנִיבְזֵי, בְּהַאי אַתְּרָא לָא נִיחָא לֵיהּ. אֲבָל גַּבֵּי קִידּוּשִׁין - אֵימָא לָא אִיכְּפַת לֵיהּ, צְרִיכָא. **משנה** הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלֶיהָ נְדָרִים וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. כְּנָסָהּ סְתָם וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים - תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִּכְתוּבָּה. עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלֶיהָ מוּמִין וְנִמְצְאוּ בָהּ מוּמִין - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. כְּנָסָהּ סְתָם וְנִמְצְאוּ בָהּ מוּמִין - תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִּכְתוּבָּה. שֶׁכָּל הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּכֹהֲנִים פּוֹסְלִין בְּנָשִׁים. **גמרא** וּתְנַן נָמֵי גַּבֵּי כְּתוּבּוֹת כִּי הַאי גַּוְונָא! - הָכָא קִידּוּשִׁין אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ - תָּנָא כְּתוּבּוֹת אַטּוּ קִידּוּשִׁין, הָתָם כְּתוּבּוֹת אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ - תָּנָא קִידּוּשִׁין אַטּוּ כְּתוּבּוֹת. **משנה** הַמְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה, אוֹ אִשָּׁה אַחַת בְּפַחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁלַח סִבְלוֹנוֹת לְאַחַר מִכָּאן

אינה

חוששין לסבלונות — פירש בקונטרס: ששידך האשה ונתרצית, וקדם קודם הקידושין ושלח סבלונות בעדים — חוששין שמא לשם קידושין שלח. משמע מתוך פירושו דחיישינן שמא מחמת קידושין הם. ולכך נקט בלשונו שידך, דאם לא כן לא הוו קידושין, דמנא ידעה? כדאמר בפרק קמא (קדושין ו,א) גבי נתן לה קידושין ולא פירש. וקשה להרב רבינו משה: וכי שידך מאי הוי? והא בעינן שידבר מענין לענין ובאותו ענין! לכך נראה לפרש "חוששין" כלומר, כיון ששלח לה סבלונות — חיישינן שמא קידשה כבר. וכן משמע בסמוך דקאמר: באתרא דמקדשי והדר כתבי כתובה חיישינן. והתם על כרחך צריך לומר דחיישינן שמא קידש כבר, דלשון חיישינן שמא לשם קידושין שלח לא שייך, דהא פשיטא דלא שילח לה הכתובה לשם קידושין. **הכי** גרסינן: מקדשי והדר מסבלי פשיטא — דמקודשת. כלומר, היכא דשלח סבלונות קודם הקידושין — דמקודשת, דדלמא לשם קידושין שלח. ויש מפרשים: פשיטא דמקודשת, דאמרינן דקידשה כבר, והוי כמו שפירשתי. ומשני: לא צריכא, דרובא מקדשי והדר מסבלי, ומיעוטא מסבלי והדר מקדשי. מהו דתימא ניחוש למיעוטא, פירוש: ולא תהא מקודשת — קא משמע לן דאזלינן בתר רובא, ותהא מקודשת. וקשה: דהיכי קאמר ניחוש למיעוטא והוי להקל? מיהו, אין זו קושיא, דהכי נמי אשכחן בכמה דוכתין: חיישינן שמא במי מילין כתבו (גיטין יט,ב) והוי חששא להקל, והוי גיטא מכל וכל. וכן בריש פרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין לב,א): שטר שכתוב בו זמנו בשבת או בעשרה בתשרי — כשר, חיישינן שמא אחרוהו וכתבוהו. ורבינו חננאל גרס איפכא: לא צריכא דרובא מסבלי והדר מקדשי, ומיעוט מקדשי והדר מסבלי. מהו דתימא: לא ניחוש למיעוטא, פירוש: שלא תהא מקודשת — קא משמע לן דחיישינן למיעוטא ותהא מקודשת. והשתא ניחא דחיישינן למיעוטא משום חומר דאיסור אשת איש. והשתא הא דקאמר רב פפא: באתרא דמקדשי והדר מסבלי, היינו שמיעוטם מקדשי והדר מסבלי, ואפילו הכי חיישינן למיעוטא. מסבלי והדר מקדשי, היינו שכולם מסבלי והדר מקדשי. אך רבינו יצחק מצא כתוב גירסא אחרת: מסבלי והדר מקדשי — פשיטא דלא חיישינן, ואינה מקודשת. לא צריכא דרובא מסבלי והדר מקדשי, ומיעוט מקדשי והדר מסבלי. מהו דתימא ניחוש למיעוטא ותהא מקודשת, קא משמע לן.

לא תקח — פירוש: לא יהא לך ליקוחין בה. תימה: אם "לא תקח" משמע שאין ליקוחים תופסים בה, אם כן אמאי תפסי קידושין בחייבי לאוין, כגון אלמנה לכהן גדול, וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט? הא כתיב בהן "לא תקח"! ויש לומר: דלא ממשמעות ד"לא תקח" דרשינן, אלא משמע ליה דהכי פירושא דקרא "ואשה אל אחותה לא תקח" — בבת אחת. פירוש: לכל אחת ואחת יש דין אחות אשה, ואסורה. ואחות אשה נפקא לן בפרק "האומר" (קדושין סז,ב) דאין קידושין תופסין בה, דחייבי כריתות היא.

אי הכי היינו דכתיב ונכרתו הנפשות העושות ואי קידושין לא תפסי כרת מי מחייב — וקשה: דאמרינן ביבמות פרק "ארבעה אחין" (כה,ב) גבי שלשה אחים שנים מהם נשואים לשתי אחיות, דרבי שמעון פוטר בשתיהן מן החליצה ומן הייבום, שנאמר "אשה אל אחותה לא תקח לצרור" — בשעה שנעשו צרות זו לזו. אלמא משמע אף על גב דקידושין לא תפסי — יש בהם כרת, כיון שפוטר אותם מן החליצה ומן הייבום! ויש לומר: דשאני התם, דליכא למיפרך כדפריך הכא "כרת מי מחייב", דבלא הקידושין נמי איכא כרת, דקא פגע באשת אחיו שלא במקום מצוה.

אינה מקודשת, שמחמת קידושין הראשונים שלח. וכן קטן שקידש — ושלח סבלונות משהגדיל. **גמרא** וצריכא למיתני שתי נשים בפרוטה, ולמיתני או אחת בפחות משוה פרוטה, וקטן שקידש. לאשמועינן בבולהו דסבלונות דבתר הכי לאו לקידושין ניתנו. **טעי** — וסבר דקידושין נינהו, ולא מסיק אדעתיה דסבלונות לשם קידושין. **חוששין לסבלונות** — מי ששידך באשה, ונתרצה, וקדם ושלח סבלונות בעדים — חוששין שמא קידושין הן, ואם נתקדשה לאחר — צריכה גט מן הראשון. **וכן אמר רבה** גרס. **ומותבינן אשמעתין** — יש לי להשיב על דברי. **התם כדקתני טעמא דטעי כו'** — בקידושי קמאי, וסמיך עלייהו. אבל האי, דלא קידש — איכא למיחש להכי. **בעלמא** — היכא דשלח בלא קידושין. **דלא נחית לתורת קידושין כלל** — ולא העלה קידושין על לבו. **אבל הכא דנחית לחכי** — ומתוך שעלה על לבו ונזכר שאן קידושיו כלום, ושלח סבלונות — אימא לשם קידושין. **חיישינן** — דכיון דאורחייהו לקדושי ברישא, חיישינן דשדר הני לשם קידושין. **הוחזק שטר כתובה בשוק** — שראו שטר כתובה. **מהו** — אם נתקדשה לאחר, מהו להחזיקה כמקודשת לראשון? **דלא שביח ספרא** — אין הסופר מצוי בעיר תמיד. **ספרא הוא דאתרמי ליה** — וקדם לכתוב קודם קידושין. **משנה כאחת** — אמר "הרי שתיכם מקודשות לי". **אינן מקודשות** — ואין אחת מהן צריכה גט. ובגמרא מפרש טעמא. **ושל שביעית היתה** — בגמרא מפרש מאי אתא לאשמועינן. **גמרא בשעה שנעשו צרות זו לזו** — כגון שקדשן באחת. קא סלקא דעתך דקרא בהכי כתיב, וקאמר "לא תקח" — אין לך בהן לקוחין. **אי הכי** — דקרא בבת אחת כתיב, היכי מיחייב כרת אם בא עליהן? הרי אין כאן איסור אחות אשה! **אלא בזה אחר זה** — שבקידושין הראשונה היא אשתו, וקאמר: אין קידושין תופסין באחותה, ואם בא עליה — ענוש כרת. **ומתניתין** — כי היו נמי בבת אחת — מהאי קרא נפקי, וכדרבה. וסברא בעלמא הוא: כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו. הלכך, כיון דבאחות אשה לא תפסי קידושין, כי קדשינהו בבת אחת — נמי לא הוו קידושין.

המרבה

אינה מקודשת — ולא אמרינן: יודע היה שאין קידושיו קידושין, וגמר ושלח סבלונות לשם קידושין. אלא אמרינן: מחמת קידושין הראשונים שלח. **וכן קטן שקידש** — ושלח סבלונות משהגדיל. **גמרא וצריכא** למיתני שתי נשים בפרוטה, ולמיתני או אחת בפחות משוה פרוטה, וקטן שקידש. לאשמועינן בבולהו דסבלונות דבתר הכי לאו לקידושין ניתנו. **טעי** — וסבר דקידושין נינהו, ולא מסיק אדעתיה דסבלונות לשם קידושין. **חוששין לסבלונות** — מי ששידך באשה, ונתרצה, וקדם ושלח סבלונות בעדים — חוששין שמא קידושין הן, ואם נתקדשה לאחר — צריכה גט מן הראשון. **וכן אמר רבה** גרס. **ומותבינן אשמעתין** — יש לי להשיב על דברי. **התם כדקתני טעמא דטעי כו'** — בקידושי קמאי, וסמיך עלייהו. אבל האי, דלא קידש — איכא למיחש להכי. **בעלמא** — היכא דשלח בלא קידושין. **דלא נחית לתורת קידושין כלל** — ולא העלה קידושין על לבו. **אבל הכא דנחית לחכי** — ומתוך שעלה על לבו ונזכר שאן קידושיו כלום, ושלח סבלונות — אימא לשם קידושין. **חיישינן** — דכיון דאורחייהו לקדושי ברישא, חיישינן דשדר הני לשם קידושין. **הוחזק שטר כתובה בשוק** — שראו שטר כתובה. **מהו** — אם נתקדשה לאחר, מהו להחזיקה כמקודשת לראשון? **דלא שביח ספרא** — אין הסופר מצוי בעיר תמיד. **ספרא הוא דאתרמי ליה** — וקדם לכתוב קודם קידושין. **משנה כאחת** — אמר "הרי שתיכם מקודשות לי". **אינן מקודשות** — ואין אחת מהן צריכה גט. ובגמרא מפרש טעמא. **ושל שביעית היתה** — בגמרא מפרש מאי אתא לאשמועינן. **גמרא בשעה שנעשו צרות זו לזו** — כגון שקדשן באחת. קא סלקא דעתך דקרא בהכי כתיב, וקאמר "לא תקח" — אין לך בהן לקוחין. **אי הכי** — דקרא בבת אחת כתיב, היכי מיחייב כרת אם בא עליהן? הרי אין כאן איסור אחות אשה! **אלא בזה אחר זה** — שבקידושין הראשונה היא אשתו, וקאמר: אין קידושין תופסין באחותה, ואם בא עליה — ענוש כרת. **ומתניתין** — כי היו נמי בבת אחת — מהאי קרא נפקי, וכדרבה. וסברא בעלמא הוא: כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו. הלכך, כיון דבאחות אשה לא תפסי קידושין, כי קדשינהו בבת אחת — נמי לא הוו קידושין.

המרבה

אינה מקודשת, שמחמת קידושין הראשונים שלח. **וכן קטן שקידש** — ושלח סבלונות משהגדיל. **גמרא וצריכא** למיתני שתי נשים בפרוטה, ולמיתני או אחת בפחות משוה פרוטה, וקטן שקידש. לאשמועינן בבולהו דסבלונות דבתר הכי לאו לקידושין ניתנו. **טעי** — וסבר דקידושין נינהו, ולא מסיק אדעתיה דסבלונות לשם קידושין. **חוששין לסבלונות** — מי ששידך באשה, ונתרצה, וקדם ושלח סבלונות בעדים — חוששין שמא קידושין הן, ואם נתקדשה לאחר — צריכה גט מן הראשון. **וכן אמר רבה** גרס. **ומותבינן אשמעתין** — יש לי להשיב על דברי. **התם כדקתני טעמא דטעי כו'** — בקידושי קמאי, וסמיך עלייהו. אבל האי, דלא קידש — איכא למיחש להכי. **בעלמא** — היכא דשלח בלא קידושין. **דלא נחית לתורת קידושין כלל** — ולא העלה קידושין על לבו. **אבל הכא דנחית לחכי** — ומתוך שעלה על לבו ונזכר שאן קידושיו כלום, ושלח סבלונות — אימא לשם קידושין. **חיישינן** — דכיון דאורחייהו לקדושי ברישא, חיישינן דשדר הני לשם קידושין. **הוחזק שטר כתובה בשוק** — שראו שטר כתובה. **מהו** — אם נתקדשה לאחר, מהו להחזיקה כמקודשת לראשון? **דלא שביח ספרא** — אין הסופר מצוי בעיר תמיד. **ספרא הוא דאתרמי ליה** — וקדם לכתוב קודם קידושין. **משנה כאחת** — אמר "הרי שתיכם מקודשות לי". **אינן מקודשות** — ואין אחת מהן צריכה גט. ובגמרא מפרש טעמא. **ושל שביעית היתה** — בגמרא מפרש מאי אתא לאשמועינן. **גמרא בשעה שנעשו צרות זו לזו** — כגון שקדשן באחת. קא סלקא דעתך דקרא בהכי כתיב, וקאמר "לא תקח" — אין לך בהן לקוחין. **אי הכי** — דקרא בבת אחת כתיב, היכי מיחייב כרת אם בא עליהן? הרי אין כאן איסור אחות אשה! **אלא בזה אחר זה** — שבקידושין הראשונה היא אשתו, וקאמר: אין קידושין תופסין באחותה, ואם בא עליה — ענוש כרת. **ומתניתין** — כי היו נמי בבת אחת — מהאי קרא נפקי, וכדרבה. וסברא בעלמא הוא: כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו. הלכך, כיון דבאחות אשה לא תפסי קידושין, כי קדשינהו בבת אחת — נמי לא הוו קידושין.

המרבה

מכל מקום **אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת,** ואין אומרים שיודע הוא שאין קידושין חלים בפחות משוה פרוטה, ולפיכך חפץ לקדשה עתה במתנה זו, אלא יש לומר **שֶׁמֻּחֲמֶת קִידּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים שָׁלַח** – שסבור שחלו קידושין הראשונים, ולפיכך אין כוונתו לשלוח סבלונות אלו לשם קידושין אלא לשם מתנה.

וְכֵן קָטָן שֶׁקִּדֵּשׁ – וכן הוא הדין באדם שקידש אשה בקטנותו, ולאחר שגדל שלח לה סבלונות, שאין לומר שיודע שאין קידושי קטן חלים, ולפיכך שלח לה עתה מתנות אלו בתורת קידושין, אלא סבור שחלו קידושין הראשונים, ושולח לה סבלונות אלו לשם מתנה.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע הוצרכה המשנה לכתוב דין זה בשלשה אופנים שונים: **וּצְרִיכָא** – המשנה הוצרכה להשמיענו הדין שאין כוונת החתן לשלוח סבלונות לשם קידושין אלא לשם מתנה, בשלשה אופנים: האחד, באדם שקידש שתי נשים בפרוטה אחת. השני, באדם שקידש אשה אחת בפחות משוה פרוטה. והשלישי, באדם שקידש אשה בקטנותו.

דְּאִי אַשְׁמְעִינָן שָׁוֶה פְּרוּטָה – אילו היתה המשנה משמיעה הדין רק באדם שקידש שתי נשים בפרוטה, היה מקום לומר **דַּאֲיֵדֵי דְּקָא נָפֵיק מָמוֹנָא מִינֵּיהּ טָעֵי** – מאחר שיצאה פרוטה שלימה מרשותו טועה וסובר שחלו הקידושין, אף שכל אחת מן הנשים קיבלה פחות משוה פרוטה, ולפיכך אינו שולח הסבלונות לשם קידושין אלא לשם מתנה, **אֲבָל** המקדש אשה **בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, אֵימָא** – היה מקום לומר, שיוֹדֵעַ הוא שֶׁאֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה **פְּרוּטָה,** וְעל כן, **כִּי קָא מְשַׁדַּר סִבְלוֹנוֹת אַדַּעְתָּא דְּקִידּוּשִׁין קָא מְשַׁדַּר** – כוונתו לשלוח הסבלונות לשם קידושין. ולפיכך הוצרכה המשנה להשמיענו שגם בזה אדם טועה, וסובר שניתן לקדש אשה בפחות משוה פרוטה, ועל כן אינו שולח הסבלונות לאחר מכן לשם קידושין אלא לשם מתנה.

וְאִי אַשְׁמְעִינָן הָנֵי תַּרְתֵּי – ואילו היתה המשנה משמיעה הדין רק בשני אופנים אלו, היה מקום לומר שרק באופנים אלו אדם טועה, **מִשּׁוּם דְּכִין פְּרוּטָה לְפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה לֹא קִים לֵהּ לְאִינְשֵׁי** – אין האנשים בקיאים בדין שאשה מתקדשת דוקא בפרוטה ולא בפחות מפרוטה, ולפיכך טועה הוא וסובר שחלו הקידושין בעבר, ואינו שולח עתה את הסבלונות לשם קידושין, **אֲבָל** קָטָן שֶׁקִּדֵּשׁ אשה, הרי הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁאֵין קִידּוּשֵׁי קָטָן כְּלוּם, **אֵימָא** – היה מקום לומר, **כִּי קָא מְשַׁדַּר סִבְלוֹנוֹת אַדַּעְתָּא דְּקִידּוּשֵׁי קָא מְשַׁדַּר** – שנתכוין לשלוח הסבלונות לשם קידושין, **קָא מַשְׁמַע לָן** שישנם אנשים הטועים גם בזה, וסבורים הם שחלו הקידושין שעשו בקטנותם, ואינם שולחים הסבלונות לשם קידושין אלא לשם מתנה.

מאחר שנתבאר במשנה שאין לחשוש שאדם שולח סבלונות לשם קידושין, מביאה הגמרא ענין הדומה לזה: **אִיתְּמַר** – נאמר דין בבית המדרש. **רַב הוּנָא אָמַר חוֹשְׁשִׁין לְסִבְלוֹנוֹת, וְכֵן אָמַר רַבָּה חוֹשְׁשִׁין לְסִבְלוֹנוֹת.** דהיינו, אדם שנשתדך עם אשה ועדיין לא קידשה, ולאחר מכן שלח לה מתנות בפני עדים, יש לחשוש שכוונתו לקדשה במתנות אלו, ולפיכך, אם לאחר קבלת המתנות נתקדשה לאדם אחר, יש להצריכה גט משניהם. הגמרא מקשה על דין זה מדברי המשנה: **אָמַר רַבָּה וּמוֹתְבִינַן אַשְׁמַעְתִּין** – יש להקשות על דין זה שאמרתי. שהרי שנינו במשנה שאדם שקידש אשה בפחות משוה פרוטה, **אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁלַח סִבְלוֹנוֹת לְאַחַר מִכָּאן אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת,** מאחר שאין כוונתו לשלחם בתורת קידושין אלא בתורת מתנה. ואם כן יש לומר כן גם באדם השולח סבלונות למשודכתו, שאין כוונתו לשולחם לשם קידושין אלא לשם מתנה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרבה, **הָתָם כִּדְקָתָנֵי טַעְמָא** – במשנה ישנו טעם לומר שלא שלח לשם קידושין, כיון שיש לתלות **שֶׁמֻּחֲמֶת קִידּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים שָׁלַח,** שהרי סבור הוא שחלו הקידושין שקידשה מקודם לכן, ולפיכך אינו מכוין עתה לקדשה אלא ליתן לה מתנות. אך אדם שנשתדך עם אשה ועדיין לא קידשה, יש לחשוש שחפץ הוא לקדשה עתה במתנות אלו.הגמרא מביאה דעת ׳יש אומרים׳, הסוברים שרבה מביא הוכחה לדבריו ממשנתינו: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי אָמַר רַבָּה מְנָא אֲמִינָא לֵהּ** – יש אומרים שלא הקשה רבה על דבריו מן המשנה, אלא אדרבה הביא משם הוכחה לדבריו. **כִּדְקָתָנֵי טַעְמָא** – שהרי במשנה מבואר שהטעם שאין חוששים לקידושין, מאחר שיש לתלות **שֶׁמֻּחֲמֶת קִידּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים שָׁלַח** לה מתנות אלו, וממילא ניתן לדייק מכך, שדווקא **הָכָא** – במשנה, העוסקת באופן שקידשה מקודם לכן, **הוּא דְּטָעֵי** – טועה הוא, וסובר שחלו קידושין הראשונים, ולפיכך שולח לה עתה לשם מתנה, **הָא בְּעָלְמָא הָווּ קִידּוּשִׁין** – אבל באדם שעדיין לא קידש, יש לומר ששולח הסבלונות לשם קידושין.

דוחה הגמרא: **וְאַבַּיֵי, לֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר** – אביי סובר שאין להוכיח כן מדברי המשנה, מאחר שיתכן שהמשנה נוקטת בדרך ׳אין צריך לומר׳. דהיינו, **לֹא מִיבַּעְיָא בְּעָלְמָא דְּלֹא נָחֵית לְתוֹרַת קִידּוּשִׁין כְּלָל** – אין צריך לומר שאדם השולח מתנה למשודכתו אינו מעלה על דעתו כלל ליתנה לשם קידושין, **אֶלָּא אֲפִילּוּ הָכָא דְּנָחֵית לְתוֹרַת קִידּוּשִׁין** – אלא אף במשנתינו שבבר חפץ היה לקדשה מקודם לכן, **אֵימָא הָווּ קִידּוּשִׁין** – והיה מקום לומר שנזכר שלא חלו קידושיו הראשונים, ולפיכך חפץ הוא לקדשה עתה במתנות אלו, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין זה כך, אלא עדיין בטעותו הוא עומד, וסובר שחלו קידושין הראשונים, ולפיכך אין בדעתו לקדשה עתה בנתינת הסבלונות.

מבררת הגמרא: **מַאי הֲוֵי עֲלָהּ** – כיצד יש לפסוק להלכה בענין חוששין לסבלונות. **אָמַר רַב פָּפָא, בְּאִתְרָא דִּמְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי** – במקום שבו המנהג לקדש תחילה את האשה ולאחר מכן לשלוח לה סבלונות, **חַיְישִׁינָן** – יש לחשוש שכוונתו לקדשה עתה במתנות אלו, שאינו חפץ לשנות ממנהג המקום, אך במקום **שֶׁמְּסַבְּלֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי** – שדרכם לשלוח מתנות תחילה ולאחר מכן לקדש האשה, **לֹא חַיְישִׁינָן** – אין לחוש שמתכוין לשם קידושין.

מקשה הגמרא: **מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי פְּשִׁיטָא** – במקום שבו נוהגים כולם לקדש תחילה ולאחר מכן לשלוח מתנות, פשוט הדבר שאם שלח מתנות תחילה יש לחוש ששלחם לשם קידושין, ומדוע הוצרך רב פפא להשמיענו דין זה.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – אכן אין צריך להשמיע דין זה אלא באופן **דְּרוּבָּא מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַבְּלֵי וּמִיעוּטָא מְסַבְּלֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי** – שרוב אנשי המקום מקדשים ולאחר מכן שולחים מתנות, אך ישנו מיעוט השולח מתנות קודם הקידושין, **מַהוּ דְּתֵימָא נֵיחוּשׁ לְמִיעוּטָא** – שמא תאמר שנסמוך על כך שאדם זה הוא מן המיעוט השולחים מתנות תחילה, ולפיכך נאמר שאין כוונתו לקדשה בסבלונות אלו, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאי אפשר לומר כן, אלא יש לומר שאדם זה נוהג כרוב אנשי מקומו המקדשים קודם שליחת המתנות, ולפיכך יש לחשוש שנתכוין לקדשה במתנות אלו.

הגמרא מביאה דין נוסף לגבי ספק קידושין, התלוי במנהג אנשי המקום: **בְּעָא מִינֵּיהּ** – שאל **רַב אַחָא בַּר רַב הוּנָא מַרְבָּא, הוּחְזַק שְׁטַר כְּתוּבָּה בַּשּׁוּק מַהוּ** – אם ראו עדים ביד אדם שטר כתובה על שם אשה פלונית, האם יש ללמוד מכך שמקודשת היא לו. **אָמַר לֵיהּ וְכִי מִפְּנֵי שֶׁמַּחֲזִיק** אדם זה **בִּשְׁטַר כְּתוּבָּה בַּשּׁוּק נַחֲזִיק בָּהּ** – באשה זו, **כְּאֵשֶׁת אִישׁ,** הרי יתכן שעדיין לא קידשה אלא הכין השטר ליתן לה לאחר הקידושין.

מַאי הֲוֵי עֲלָהּ – כיצד יש לפסוק להלכה בשאלה זו. **אָמַר רַב אַשִׁי, בְּאַתְרָא דִּמְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר כָּתְבֵי כְּתוּבָּה** – במקום שבו נוהגים לקדש תחילה ולאחר מכן לכתוב שטר כתובה, **חַיְישִׁינָן** – יש לחשוש שאשה זו מקודשת, אך במקום בו **כָּתְבֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי** – כותבים תחילה שטר כתובה ולאחר מכן מקדשים האשה, **לֹא חַיְישִׁינָן** – אין לחשוש שמקודשת, אלא יש לתלות שהכין שטר זה ליתן לה לאחר שיקדשה.

מקשה הגמרא: **מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר כָּתְבֵי פְּשִׁיטָא** – במקום שבו נוהגים

המשך בעמוד פה

רעב

המשך ביאור למסכת קידושין ליום ראשון עמ׳ א

מאמר, שאף על פי שהבת מפקיעה את עצמה מרשות אביה בקבלתם, הרי מקבלת אותם. כעת, יש לתרץ ולומר שאני קידושי מאמר מקידושין בעלמא, שאף על פי שבקבלתם הבת מפקיעה את עצמה מרשות אביה, מכל מקום הוֹאִיל וּזְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת ליבם כבר ממיתת בעלה, ואין במעשה הקידושין אלא גמר הקנין, לפיכך יכולה אף היא לקבלם. מה שאין כן בקידושין בעלמא, שהם מעשה קנין גמור, אביה מקבלם ולא היא.

הגמרא מביאה קושיא ממשנתנו על שיטת ריש לקיש: **תְּנַן** – שנינו במשנה (לעיל מא.), **הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה, בֵּין וּבְשְׁלוּחוֹ** – הן הוא בעצמו והן על ידי שלוחו. הגמרא מדייקת: **בֵּין וּבְשְׁלוּחוֹ אֵין** – האב או שלוחו יכולים לקבל את הקידושין עבור הבת, אולם **בָּהּ וּבְשְׁלוּחָהּ** – כלומר הבת או השליח שלה, **לֹא** – אינם יכולים לקבל קידושין עבורה. הרי, שאין הבת יכולה לקבל קידושין ללא ידיעת אביה. **וּתְיוּבְתָּא דְּרֵישׁ לָקִישׁ** שאמר שאף בקידושין סוברים חכמים שהיא ואביה מקבלים. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ** – ריש לקיש יתרץ לך את הקושיא מהמשנה, **הָא** – משנה זו, **נַמִּי לְפִי רַבִּי יְהוּדָה הִיא** שסובר שאפילו בגט אביה מקבל ולא היא, כיון ש׳אין שני ידים זוכות כאחת׳. ולשיטתו, הוא הדין בקידושין שאביה מקבלם ולא היא. אבל חכמים שסוברים בגט שאף הבת יכולה לקבלו, אכן סוברים כך אף בקידושין, שגם הבת יכולה לקבלם.

הגמרא תמהה: **וּמִי מָצִית מוֹקְמַתְּ לָהּ** – האם ניתן כלל להעמיד את המשנה **כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְהָרִי קָתָנֵי** – שנינו **בְּסִיפָא** של המשנה (להלן מו.), **הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה** בעת שנתן לה תמר שתתקדש לו בו: **הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּתַמָּרָה זוּ׳, ושוב נתן לה תמר ואמר ׳הִתְקַדְּשִׁי לִי בָּזוּ׳.** הדין הוא, ש׳אם יש באחת מהן שווה פרוטה – מקודשת, ואם לאו – אינה מקודשת׳. שכל נתינת תמר נחשבת למעשה קידושין בפני עצמו, ואין הקידושין חלים אלא על כל אחד מהתמרים בנפרד, לפיכך אם יש באחת מהם שווה פרוטה הרי היא מקודשת, ואם אין באחת מהם שוה פרוטה, אע״פ שכולם יחד שוים פרוטה, אינם מצטרפים ואינה מקודשת. **וְאַמְרִינָן** – וביארנו **מַאן תַּנָּא** – מידו התנא ששנה את משנת **׳הִתְקַדְּשִׁי הִתְקַדְּשִׁי׳**, שרק באופן כזה, שאמר המקדש ׳התקדשי׳ על כל נתינת תמר ותמר, נחשב כל תמר כקידושין בפני עצמו ואין התמרים האחרים מצטרפים אתו להיחשב כמעשה קידושין אחד בכולם. אבל אם היה אומר ׳התקדשי לי בזו ובזו׳ [בתמר זה ובתמר זה], היו נחשבים כל נתינות התמרים למעשה קידושין אחד, ואם היה בכולם שווה פרוטה היתה האשה מתקדשת. **וְאָמַר רַבָּה**, התנא ששנה את המשנה **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר** שהוא סובר בענין שומר שנתבע על ידי חמשה אנשים [וכל אחד תבע אותו בנפרד] להחזיר להם את הפיקדון שהפקידו בידו, וכפר בהם השומר ונשבע שאין בידו פיקדון כלל, ואחר כך הודה שאכן קיבל מהם פיקדון, שאין השומר חייב קרבן [אשם גזילות] על כל כפירה וכפירה **עַד שֶׁיֹּאמַר** – אלא אם כן אמר **שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.** אבל אם אמר להם ׳שבועה שאין לך בידי ולא לך ולא לך׳, ולא הזכיר לשון שבועה כנגד כל אחד ואחד מהתובעים, אינו חייב אלא קרבן אחד, לפי שבאופן זה נחשב הדבר לשבועה אחת בלבד. וכמו כן סובר רבי שמעון בקידושין, שאם אמר לאשה פעם אחת ׳התקדשי׳ בעבור כל התמרים שנתן לה [אע״פ שמזכיר אותם כל אחד בפני עצמו, ואומר ׳בזו ובזו׳], נחשב הדבר למעשה קידושין אחד, ואם יש שווה פרוטה בכולם יחד, מצטרפים ומתקדשת האשה. אבל אם אמר על כל תמר בנפרד ׳התקדשי לי׳ נחשבת כל נתינה בפני עצמה, ואינה מקודשת אלא אם כן יש שווה פרוטה באחת מהם. ומאחר והתנא ששנה את המשנה הוא רבי שמעון, כיצד תירץ ריש לקיש שרבי יהודה הוא ששנה אותה.

הגמרא מנסה לתרץ, **וְכִי תֵּימָא** – אולי נאמר **שכּוּלָּהּ רַבִּי יְהוּדָה,** התנא ששנה את משנתינו כולה [אף את הסיפא] אכן רבי יהודה הוא, אלא **וּכְפַרְטֵי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** דהיינו בדיני פרט וכלל סבר כרבי שמעון, שאינו מחשיב כפרט אלא כאשר אומר לכל אחד בנפרד, ולכן נקט בסיפא ׳התקדשי׳ בכל אחת ואחת. הגמרא דוחה את התירוץ: **וּמִי סָבַר לָהּ** – וכי יתכן לומר שרבי יהודה סובר כרבי שמעון בכללים שנאמרו בלשונות של פרט וכלל. **וְהָתַנְיָא,** הלוא שנינו בברייתא בענין שבועת הפיקדון, **זֶה הַכְּלָל, כְּלָל** – אם כלל השומר בשבועתו את כל התובעים אותו, ונשבע שבועה אחת לכולם ביחד, **אֵינוֹ חַיָּיב** קרבן **אֶלָּא** על שבועה **אַחַת.** אבל אם **פֵּרַט** את שבועתו ונשבע לכל אחד מהתובעים בנפרד, **חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת,** על כל שבועה ושבועה. **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** אם אמר השומר בשבועתו ׳**שְׁבוּעָה לֹא לְךָ לֹא לְךָ לֹא לְךָ**׳, ללא וא״ו [כלומר שלא אמר שבועה לא לך ולא לך], נחשב הדבר כאילו נשבע לכל אחד מהם בנפרד, **וְחַיָּיב** קרבן **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** מהשבועות. אבל אם אמר ׳שבועה לא לך ולא לך׳, בתוספת וא״ו לכל אחד ואחד, אינו חייב אלא קרבן אחד. והטעם, לפי שלשון זו מורה על כוונתו לכלול בשבועתו את כל התובעים אותו, ואין כאן אלא שבועה אחת. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** רק כאשר הזכיר השומר את שבועתו בסוף דבריו, ואמר ׳**לֹא לְךָ לֹא לְךָ לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ שְׁבוּעָה**׳, נחשב הדבר כשבועה בנפרד לכל אחד מהתובעים, **וְחַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.** אבל אם הזכיר את השבועה בתחילת דבריו, ואחר כך פירט למי כוונתו, נחשב הדבר כשבועה אחת לכולם ואינו חייב אלא קרבן אחד. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּיב** קרבן על כל אחד ואחד, **עַד שֶׁיֹּאמַר** בלשון **שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד** בנפרד. כלומר, שאמר ׳שבועה לא לך שבועה לא לך׳ וכן הלאה. אבל אם לא הזכיר שבועה לכל אחד מהתובעים בנפרד, בין אם יאמר שבועה בתחילה ובין אם יאמרה לבסוף, ובין אם יאמר ׳לא לך ולא לך׳ ובין אם יאמר ׳לא לך לא לך׳, נחשב הדבר כשבועה אחת בלבד. הרי שרבי יהודה אינו סובר כרבי שמעון בכללי פרט וכלל, אם כן אי אפשר להעמיד את משנתינו כרבי יהודה ולומר שבסיפא [׳התקדשי התקדשי׳] הוא סובר כרבי שמעון. הגמרא מתרצת באופן אחר: **אֶלָּא, כּוּלָּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא,** ולכן סוברת המשנה שאם אמר לאשה פעם אחת ׳התקדשי׳ – מצטרף הכל לשווה פרוטה. **וּכְשְׁלִיחוּת,** שאמרה המשנה שאביה מקדשה בו ובשלוחו, ואילו הנערה אינה יכולה להתקדש בעצמה, **סָבַר לָהּ** – רבי שמעון כְּדעת **רַבִּי יְהוּדָה** שאין שני ידים זוכות כאחד, ולפיכך בכל מקרה האב מקבל ולא הבת.

הגמרא מביאה מעשה ופסק הלכה במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש: **רַב אַסִּי לֹא עָל לְבֵי מִדְרָשָׁא** – לא הגיע לבית המדרש, **אַשְׁכְּחֵיהּ** [־פגש] **לְרַבִּי זֵירָא, אָמַר לֵיהּ** רב אסי לרבי זירא: **מַאי אָמוּר הָאִידְּנָא בֵּי מִדְרָשָׁא** – מה אמרו חכמים היום בבית המדרש. **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא, **אַף אֲנָא לֹא עָיֵיל** – גם אני לא נכנסתי היום לבית המדרש ולא שמעתי מה אמרו שם חכמים, אבל **רַבִּי אָבִין הוּא דְּעָיֵיל** – רבי אבין נכנס לבית המדרש, **וְאָמַר לִי שַׁחֲרִיתָא כּוּלָּהּ** – כל החבורות שבבית המדרש התאספו וקבעו הלכה **כְּרַבִּי יוֹחָנָן,** שנערה שיש לה אב אינה מקבלת את קידושיה אלא מדעתו. **וְצַוּוּחַ רֵישׁ לָקִישׁ** בבית המדרש **כִּי קְרִיבְיָא** - כעוף ששמו עגור ומצפצף בקולו, ואמר, הלוא התורה הקישה קידושין לגירושין, שנאמר (דברים כד ב) ׳**וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר**׳, אם כן, כשם שאת גיטה יכולה הנערה לקבל אף את קידושיה תוכל לקבל. **וְלֵיכָּא דְּאַשְׁגַּח בֵּיהּ** – ולא היה מי שהשגיח בדבריו. **אָמַר לֵיהּ** רב אסי לרבי זירא: **רַבִּי אָבִין בַּר סַמְכָא הוּא** - וכי מכיר אתה את רבי אבין כמי שיש לסמוך על דבריו, שמדקדק הוא היטב להבין את שמועתו ואינו משכחה. **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא לרב אסי, **אִין** [־ כן], בודאי יכול אני לסמוך על דבריו, שהרי היה זה **כְּמִין יַמָּא לְטִיגְנֵי הוּא** – כאדם השולה דג מן הים והמחבת כבר נתונה לצידו על האש כדי לטגנו מיד. כלומר, מיד כשיצא מבית המדרש אמר לי את דבריו, ולא היתה לו שהות בינתיים לשכוח.

הגמרא מביאה נידון מידו רבי אבין: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אֲנָא לֹא** שמעתי שמועה זו בשם **רַבִּי אָבִין בְּרַבִּי חִיָּיא, וְאַף לֹא** בשם **רַבִּי אָבִין בַּר כַּהֲנָא, אֶלָּא רַבִּי אָבִין סְתָם,** ולא התפרש לי איזהו. שואלת הגמרא: **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** – מה זה משנה איזה רבי אבין אמר מימרא זו. מתרצת הגמרא: **לְמִירְמָא דִּידֵיהּ אַדִּידֵיהּ** – להקשות מדברי רבי אבין עליו. שאם תהיה סתירה בדברים שנאמרו בשם רבי אבין נאמר ששנים המה ולא איש אחד אמרם.שיטת חכמים, כמבואר לעיל, שאף נערה יכולה לקבל את גיטה מידי בעלה. הגמרא דנה אם היא גם ממנה שליח לכך: **בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן**

להפטר מקרבן, שהרי אילו חפץ היה לשקר **הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר מַזִּיד הָוָה** – היה לו לומר שמעל במזיד, שהיא טענה המקובלת יותר על לב השומעים, ובכך היה נפטר מקרבן מעילה, ומאחר שלא טען טענה זו, יש להאמינו שלא נתכוין שיטול השליח מארנק מעות ההקדש. ומכל מקום אינו נפטר בכך, מכיון שדברים שבלב אינם דברים.

דוחה הגמרא: שאין להוכיח שהוא דובר אמת מכך שלא טען 'מזיד הייתי', מאחר שלא **עָבִיד אִינִישׁ דְּמִשַּׁוֵּי נַפְשֵׁיהּ רְשִׁיעָא** – אין דרך אדם לעשות עצמו רשע, ועל כן מעדיף הוא לטעון שלא נתכוין לארנק של הקדש.

ומחמת קושיא זו חוזרת בה הגמרא מתירוץ זה, וסוברת שאכן אין להאמינו מחמת שלא טען 'מזיד הייתי', אמנם מכל מקום יש להאמינו מסיבה אחרת, שהרי **הָוָה לֵיהּ לוֹמַר נִזְכַּרְתִּי** – יכול היה לומר שלאחר שאמר לשליח להוציא המעות נזכר שהם הקדש, קודם שהוציאם השליח בשוק, ובאופן כזה השליח הוא המועל ולא המשלח. **(דתנן) [דְּתַנְיָא]** – שכן שנינו בברייתא, שאם לאחר שאמר הבעל הבית לשליח **נִזְכַּר בַּעַל הַבַּיִת** שמעות אלו הקדש הן קודם שהוציאם השליח, **וְלֹא נִזְכַּר שָׁלִיחַ** – אך לא נודע על כך לשליח, הדין הוא שהַשָּׁלִיחַ מָעַל.נמצא, שיכול היה המשלח להפטר מקרבן בטענת 'נזכרתי', ולפיכך יש להאמינו אף בטענת 'לא היה בליבי', שאכן לא נתכוין שיטול השליח מארנק של הקדש. ומאחר שאינו נפטר בטענה זו, יש להוכיח שדברים שבלב אינם דברים, ולפיכך, אין אנו מתחשבים במה שהיה בליבו.הגמרא מביאה כמה ספיקות לגבי אנשים שמכרו נכסיהם על דעת לעלות לארץ ישראל: **הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבְּנִינְהוּ לְנִיכְסֵיהּ אַדַּעְתָּא לְמֵיסַק לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל** – מעשה באדם שמכר נכסיו על דעת לעלות לארץ ישראל, ופירש בשעת המכירה שכך היא דעתו, **סָלִיק וְלֹא אִיתְּדַר לֵיהּ** – עלה לארץ ישראל, אך לא הצליח להתיישב בה, מחמת חוסר דירה או מזונות, ולפיכך שב לחוץ לארץ, ועתה חפץ הוא לבטל המכירה. **אָמַר רָבָא, כָּל דְּסָלִיק אַדַּעְתָּא לְמִידַּר הוּא** – כל אדם העולה לארץ ישראל דעתו היא על מנת שיוכל לדור בה, **וְהָא לֹא אִיתְּדַר לֵיהּ** – ואדם זה לא נסתייע בידו לדור בה, ולפיכך יש לדונו כאילו לא עלה והמכירה בטילה.

אִיבָּא דְּאָמְרֵי – ויש אומרים בשמו של רבא, שאין המכירה בטילה, מאחר שאדם זה מכר **אַדַּעְתָּא לְמֵיסַק** – על דעת שיעלה לארץ ישראל, **וְהָא סָלִיק לֵיהּ** – והרי עלה, ולפיכך אין אנו מתחשבים בכך שלא נסתייע בידו לדור בארץ.

מעשה נוסף: **הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבְּנִינְהוּ לְנִיכְסֵיהּ אַדַּעְתָּא לְמֵיסַק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** – מעשה באדם שמכר נכסיו על דעת לעלות לארץ ישראל, ופירש כן בשעת המכירה, **לְסוֹף לֹא סָלִיק** – לאחר מכן נתחרט ולא עלה, וחפץ הוא לבטל את המכירה. **אָמַר רַב אַשִׁי, אִי בָּעֵי סָלִיק** – הרי אם ירצה יכול הוא לעלות, ולכן אין הרשות נתונה בידו לבטל את המכירה מחמת שנתחרט מלעלות. **אִיבָּא דְּאָמְרֵי** – ויש אומרים בשמו של רב אשי, שאין לבטל את המכירה, מאחר **שאִי בָּעֵי לֹא סָלִיק** – וכי אם ירצה לא יוכל לעלות, בלשון שאלה, כלומר, שבידו הדבר נתון לעלות ולפיכך אין המכירה בטילה.

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה חילוק יש בין שתי הלשונות, הרי לדעת שתיהן אין המכירה בטילה מאחר שיכול הוא לעלות. **אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ דְּאִיתְּלִיד אוּנְסָא בְּאוֹרְחָא** – החילוק ביניהם הוא באופן שישנו איזה עיכוב לעלות, כגון ששמע שיש ליסטים בדרך, ואין אדם יכול לילך בדרך זו לבדו אלא בשיירה. ובאופן כזה נחלקו הלשונות. שלדעה הראשונה, מאחר שעדיין ישנה אפשרות בידו לטרוח ולעלות בשיירה אין המכירה בטילה. אך לדעה השניה, ששאל רב אשי בתמיה 'וכי לא יכול הוא לעלות', אין המכירה קיימת אלא כאשר יכול לעלות בקלות ללא שום מעכב, אך אם ישנו איזה עיכוב בדרך לא מכר על דעת כן, והמכירה בטילה. משנה זו עוסקת באדם הממנה שליח לקדש עבורו אשה במקום מסויים, ושינה השליח מדעת משלחו.

משנה

אדם **הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ צֵא** וְקַדֵּשׁ לִי [־ עבורי] **אִשָּׁה פְּלוֹנִית בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהָלַךְ** השליח **וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת,** מאחר שהמשלח מקפיד שיקדש עבורו את האשה במקום שבו אמר לו לקדשה.

אמנם אם אמר לו המקדש צא וקדש לי אשה פלונית, **וְהֲרֵי הִיא** נמצאת **בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי,** והלך השליח **וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר, הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת,** מאחר שאין המשלח מקפיד שיקדשה במקום מסוים, ולא נתכוון אלא להדריך את השליח היכן יוכל למוצאה.

גמרא

וּתְנַן נַמִּי גַּבֵּי גִּיטִּין – שנינו דין זה אף במסכת גיטין (סה.), שאדם **הָאוֹמֵר לשלוחיו תְּנוּ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי,** והלכו השליחים **וְנָתְנוּ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר, פָּסוּל,** ששינו מדעת המשלח המקפיד לגרשה במקום פלוני בדווקא. אמנם אם אמר להם תנו גט זה לאשתי, **וְהֲרֵי הִיא** נמצאת **בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְנָתְנוּ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר, כָּשֵׁר,** מאחר שאינו מקפיד שיגרשוה באותו מקום, ולא נתכוון אלא להדריכם היכן יוכלו למוצאה.

הגמרא מבארת מדוע יש צורך לשנות דין זה הן לגבי גט והן לגבי קידושין: **וּצְרִיכָא** – יש צורך לשנות דין זה פעמיים, **דְּאִי אַשְׁמְעִינָן** – שאם היה התנא משמיענו דין זה רק **לְגַבֵּי קִידּוּשִׁין,** היה מקום לומר שדין זה נאמר רק **בְּמָקוֹם דְּלְקוֹרְבָהּ קָאָתֵי** – לגבי קידושין שכוונתו לקרב האשה אליו, שבזה מקפיד הוא לקדשה במקום פלוני, מאחר שסובר בדעתו **בְּהַאי אַתְרָא דָּחֲמוּ לִי וְלֹא מְמַלֵּי מִילֵּי עֲלָיַי** – במקום זה גרים אוהבי ולא יאמרו לאשה דבר גנאי עלי, **בְּהַאי אַתְרָא סָנוּ לִי מְמַלֵּי מִילֵּי עֲלָיַי** – אך במקום אחר גרים שונאי, ועלולים הם לומר לאשה דברי גנאי עלי, ולכך אינו חפץ שיקדשה השליח אלא במקום שאמר לו, **אֲבָל גַּבֵּי גִּיטִּין דְּלִרְחוֹקָהּ קָאָתֵי** – שמרחק את האשה ממנו, **אֵימַר לֹא אִיכְּפַת לֵיהּ** – היה מקום לומר שאינו מקפיד באיזה מקום יגרשה השליח, ולכך הוצרך התנא לכתוב דין זה אף לגבי גיטין.

וְאִי אַשְׁמוּעִינָן – ואם היה התנא משמיענו דין זה רק **לְגַבֵּי גֵּירוּשִׁין,** היה מקום לומר שדין זה נאמר רק במגרש את אשתו שהוא גנאי לו, ועל כן, **בְּהַאי אַתְרָא נִיחָא לֵיהּ דְּנִיכַּוֵּי בְּהַאי אַתְרָא לֹא נִיחָא לֵיהּ** – ישנן מקומות שאינו מקפיד בהן על בזיונו, וישנן מקומות שמקפיד, ולפיכך יש לשליח לגרשה במקום שנאמר לו בדווקא, **אֲבָל גַּבֵּי קִידּוּשִׁין** שאינם גנאי לו, **אֵימָא לֹא אִיכְּפַת לֵיהּ** – היה מקום לומר שאינו מקפיד באיזה מקום יקדשנה השליח, **צְרִיכָא** – לכך הוצרך התנא לכפול דין זה, הן בגיטין והן בקידושין, שבשניהם מקפיד הוא על המקום שאמר, ואין השליח רשאי לשנות מדבריו.

משנה

זו דנה לגבי אדם המקדש אשה על מנת שאין עליה נדרים או מומין ונמצא שיש בה, האם חלים הקידושין או לא.

אדם **הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה עַל מְנָת** – בתנאי **שֶׁאֵין עָלֶיהָ נְדָרִים** – שלא אסרה על עצמה נדרי עינוי נפש, **וְנִמְצְאוּ שיש עָלֶיהָ נְדָרִים, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת,** מאחר שלא נתקיים התנאי. **כְּנָסָהּ סְתָם** – הנושא את האשה בסתם ללא תנאי, **וְנִמְצְאוּ שיש עָלֶיהָ נְדָרִים, תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִּכְתוּבָּה.** שמאחר שלא התנה במפורש על כך חלו הקידושין, וצריך ליתן לה גט אם רוצה להוציאה, אך רשאי להוציאה בלא כתובה, כיון שיכול לטעון שאינו חפץ באשה נדרנית.וכן הוא הדין אף לענין מומין. שהמקדש את האשה **עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלֶיהָ מוּמִין, וְנִמְצְאוּ** שיש **בָּהּ מוּמִין, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת,** מאחר שלא נתקיים

המשך בעמוד רפז

המשך ביאור למסכת סוטה ליום רביעי לעומר עמ' א

הוא **כְּדֵי לִגְמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ**, ואילו **הָכָא** - בברייתא השנייה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי לִגּוּמְעָהּ** – לגמוע ביצה אחת. מתרצת הגמרא, מה שאמר רבי יהודה בן בתירא בברייתא הראשונה שהשיעור הוא כדי לגמוע שלש ביצים, אין זו דעתו, שהרי הוא סובר כדי גמיעת ביצה אחת. אלא **לְדִבְרָיו דְּרַבִּי עֲקִיבָא קָאָמַר, דְּקָאָמַר** רבי עקיבא **שִׁשָּׁעֲרִין בְּצִלְיָאָה וּבִגְמִיעָה** של ביצה אחת, וכפי שביארה הגמרא את שיטתו, ולדבריו אמר רבי יהודה בן בתירא, מדוע אתה משער בצלייה וגמיעה של ביצה אחת, **אֵימָא** - תאמר **שִׁיעוּר** של **גְּמִיעָה לְחוּדָהּ**, כלומר **כְּדֵי לִגְמֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ, דְּהַיְינוּ צְלִיאָה וּגְמִיעָה** – ששיעור זה שווה לצלייה וגמיעה של ביצה אחת.

שנינו בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִרְמְיָה אוֹמֵר** שהשיעור הוא **כְּדֵי שֶׁיְּקַשּׁוֹר גַּרְדִּי נִימָא** – שיקשור האורג את החוטים שיוצאים מהבד. **בָּעֵי רַב אַשִׁי** לפי איזה שיעור זמן משערים, **דְּמַרְחַק** – קשירת שני חוטים שרחוקים אחד מהשני, **אוֹ דְּמִקְרַב** – קשירת שני חוטים שקרובים אחד לשני, ונדרש פחות זמן לקושרם. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ**.

שנינו בברייתא, **חָנִין בֶּן פִּנְחָס אוֹמֵר** שהשיעור הוא **כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיָּהּ לִיטּוֹל** את **הַקֵּיסָם. בָּעֵי רַב אַשִׁי** לפי איזה שיעור זמן משערים, **דְּמַרְחַק אוֹ דְּלָא מַרְחַק** – להוציא קיסם שנמצא דחוק בין השניים, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ**.

שנינו בברייתא, **פְּלִימוֹ אוֹמֵר** שהשיעור הוא **כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לַסֵּל לִיטּוֹל כֵּבָר** ותיטלו. **בָּעֵי רַב אַשִׁי** לפי איזה שיעור זמן משערים, **דְּמַרְחַק אוֹ דְּלָא מַרְחַק** – להוציא כבר שנמצא דחוק בסל, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק האם משערים **בְּחַדְתָּא אוֹ בְּעַתִּיקָא** – בסל חדש או בישן, סל חדש אינו נוח לשימוש משום שיוצאים ממנו חוטי האריגה, אך סל ישן נוח לשימוש ונדרש פחות זמן להוציא ממנו את הכבר. וכן יש להסתפק האם משערים **בַּחֲמִימָא אוֹ בְּקָרִירָא** – בבכר חם או קר, כבר חם צריך להוציאו מן הסל בנחת כדי שלא ימעך ויפול מידו, אך בכבר קר נדרש פחות זמן להוציאו מן הסל.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ד ניסן, תשי״ז
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ

מו״ה אברהם חנוך שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום י״ג ניסן, יום ההילולא של כ״ק אדמו״ר הצ״צ וכן קטעי העתונים, ובטח ישנה רשימה מאלו ששלחו להם מצה שמורה למען לעמוד עמהם בקישור בענינים של של התעוררות גם במשך השנה ולא לחכות עד ערב פסח הבע״ל...

אף שאינו מזכיר עד״ז תקותי שראה החומר ע״ד חב״ד שנכנס בהאנתולוגיא בכדי שיצאו הדברים מתוקנים כפי האפשרי...

במ״ש אודות הספר על הפסיכולוגיא, פרטי הדברים יודע הרד״ח שי׳ כיון שעמו נדבר ומ״ש אודות מראי מקומות הדרושים, ישתמש במפתח הענינים דתו״א דרך מצותיך וכו׳ וימים אלו תקותי יו״ל מפתח הענינים ללקו״ת שכל הנ״ל יספיק די חומר לא רק לספר אחד אלא לכו״כ.

אקוה לידעות מפורטות אודות כינוס המל״ח בכפר חב״ד וכן על המסיבה שלאחרי׳ בכפר חב״ד וכן בת״א, ובכל זה הרי כל המרבה ומפרט ה״ז משובח.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

מהנכון הי׳ לסדר אם אין הוצאות וקישוים בדבר שישלח להספרי׳ כאן את כל המכ״ע דאה״ק ת״ו המופיעים ביום ועש״ק שכפי השמועה יש בהם תוכן מענין קיים.

המשך ביאור למסכת קידושין ליום רביעי עמ' א

חֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת מִיד, וְיַשְׁלִים – ועליו להשלים לה עוד תשעים ותשעה דינרים. לֵימָא כְּתַנָּאֵי אֲמָרָהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ – לכאורה יש לומר שדין זה תלוי במחלוקת התנאים, שהרי יש הסובר שמתביישת היא לתבוע ממנו את הסכום הנותר, ולכך אינה מקודשת.

מתרצת הגמרא, אָמְרֵי – ביארו בני הישיבה שיש לחלק בין המקרים, שהמקדש בְּמָנֶה חָסֵר דִּינָר כְּסִיפָא לָהּ מִילְּתָא לְמִיתְבְּעֵיהּ – מתביישת היא לתובעו בשל חסרון דינר אחד, ולכך אינה מקודשת, אך המקדש בְּמָנֶה חָסֵר תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע דינרים לֵא כְּסִיפָא לָהּ מִילְּתָא לְמִיתְבְּעֵיהּ – אינה מתביישת לתובעו, מאחר שלא קבלה את עיקר המעות, ולפיכך הרי היא מקודשת.

הגמרא מקשה על שיטת רב הסובר שהמקדש במלוה אינה מקודשת: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא שאדם הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּפִקְדוֹן שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדֵךְ, וְהָלְכָה האשה לבדוק את הפקדון וּמְצָאַתּוּ שֶׁנִּגְנַב אוֹ שֶׁאָבַד, הדין הוא שאִם נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנּוּ בשיעור שָׁוֶה פְּרוּטָה, הרי היא מְקוּדֶּשֶׁת בכך, וְאִם לַאו אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. ובמקדש אשה בְּמִלְוָה שיש לו בידה, ונמצא שנגנב או אבד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּיר הֵימֶנּוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, הרי היא מְקוּדֶּשֶׁת בהנאה זו שמחל לה את פרעון המלוה. זו היא דעת תנא קמא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, מִלְוָה

אגרות קודש

ב״ה, כ״ד ניסן, תשי״ז
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ רב פעלים
מו״ה מאיר שלום שי׳

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נעם לי לקבל מכתבו בו כותב אודות... וההצלחה שזיכתו ההשגחה העליונה במר י.ד. שי׳ - בודאי תוסיף בו עוד מרץ בהשתדלות האמורה. ובכגון דא - גודל זכותו אין די באר ואין לשער.

אתענין לדעת אם הראה לו מר י.ד. שי׳ את מכתבי האחרונים אליו, תכונת נפשו, והסביבה בה מסתדר וכו׳.

בתוך כל הענינים כתב י מר י.ד. שי׳, אשר בהסמכו על הצעתי התחיל לדבר עם מושפעיו ג״כ ע״ד קיום מצות מעשיות, וכנראה מאופן כתיבתו, עדיין לבו מהסס אם השומעים מוכשרים כבר לדבורים כאלה, וגם ירא שלא יתרחקו עי״ז וכו׳, ואפשר עוד יראה יש אצלו וכו׳. ולכן כאן המקום אשר ינצל הזדמנות קרובה לסבב השיחה עמו בנושא האמור, ומבלי שיורגש שממני באה ההתעוררות, ויעודדו ויחזקו גם מצדו בענין האמור, וגם בזה זכות הרבים מסייעתו.

נעם לי לקרות בסיום מכתבו ע״ד ההטבה שנראית בפרנסתו, ותקותי חזקה שאין זה אלא התחלה, ויוטב המצב עוד יותר, ובאופן שיוכל להקדיש מזמנו ומרצו עוד ועוד להפצת המעינות חוצה.

מוסג״פ מכתבי לחג הפסח למר אביגדור המאירי שי׳, אשר אף שמסיבות נתאחר השילוח - בכל זה לאמיתתו של דבר כל השנה זמנו הוא, ובפרט ע״פ פתגם כ״ק מו״ח אדמו״ר, אז חסידים זאגען ניט חסל סידור פסח, דער רבי -רבנו הזקן - האט ניט אריינגעשטעלט אין סידור נאך דער הגדה די ווערטער ״חסל סידור פסח״ ויילע בא חב״ד ענדיגט זיך ניט דער פסח, נאר ער ווע[ר]ט נמשך שטענדיג. ובטח אם נצרך הנ״ל לכגון דא יוסיף הסברה משלו. ויהי רצון שיצליח להפיח (פאנאדערבלאזען) הניצוץ האלקי אשר בהנ״ל עד שתהיה שלהבת עולה מאליה׳, וכידועה דרז״ל שזהו המטרה של בהעלותך את הנרות.

בברכה לבשו״ט בכל האמור,

מ. שניאורסאהן

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שלישי עמ' ב

מִכָּאן לְתוֹרֵם
מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה שֶׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה – ובהכרח שחלה הפרשתו מן
התורה, ולכך חוטא הוא שהפריש מן הפירות הרעים על היפים.
ומאחר שחלה הפרשתו מן התורה, אין לכהן להשיב התרומה
לישראל, שהרי אסורה היא לו, ואף אין לחוש לתקלה אם לא
ישוב הישראל ויפריש על פירותיו, כיון שמן התורה כבר מתוקנים
הם, אך המפריש חלה מן הקמח שלא חלה הפרשתו מן התורה,
אם לא ישיב הכהן הקמח לישראל יש לחוש שלא יפריש הישראל
חלה מן העיסה, ונמצא אוכל עיסה בטיבלה.
נתבאר לעיל (ע"א), שלדעת רבי אמי אם אכלה האשה את
התמרות הראשונות קודם שסיים ליתן לה את כל התמרות אינה
מקודשת, אלא אם כן נשאר שוה פרוטה בתמרה האחרונה שלא
אכלה.
אָמַר רָבָא,

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שישי עמ' ב

הדין בכל אופנים אלו והדומים להם, אם הטעתה האשה את
המקדש אין קידושיה חלים, אף אם יאמר לאחר מכן שנתכוין
לקדשה בכל ענין.

גמרא

הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבִּין לִנְכְסֵיהּ אַדַּעְתָּא לְמֵיסַק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – מעשה
היה באדם שמכר את כל נכסיו, מאחר שהיה בדעתו לעלות
לארץ ישראל, **וּבְעִידְנָא דְּזַבִּין לֹא אָמַר וְלֹא מִידִי** – אמנם בשעת
המכירה לא הזכיר כלל שמוכר משום כך, אלא מכר בסתם.
ולאחר מכן נאנס ולא נסתייע בידו לעלות, ועתה חפץ הוא לבטל
המכירה. **אָמַר רָבָא, הָוֵי דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב** – מאחר שלא הזכיר בשעת
המכירה שמוכר על דעת לעלות לארץ ישראל, אין זה אלא
דברים שבליבו, וְהדין הוא שדְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָם דְּבָרִים, ולפיכך,
אין לבטל מכירה זו אף שלא נסתייע בידו לעלות. מבררת הגמרא:
מְנָא לֵיהּ לְרָבָא הָא – מהיכן למד רבא דין זה, שדברים שאדם
מתנה בליבו אינם נידונים כדברים שהתנה בפיו. **אֵילֵימָא מַהָא דִּתְנַן**
– אם תאמר שלמד דין זה מן המשנה,

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז ניסן, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו, בו כותב אשר מחשבות מבלבלות אותו וכו' וכו'.

וכבר כתבתי כ"פ לכמה מאנ"ש, אף שדבר פשוט וידוע הוא שהגזמת בלבול דמ"ז - גם זה מפיתויי היצה"ר המשתדל בכל האופנים והתחבולות לבלבל את האדם מעבודת השי"ת בשמחה ובטוב לבב, שמזה מובן שככל שלא יגזימו בדבר ולא עוד אלא גם על ידי היסח הדעת מלא (ולא בדרך מלחמה עם המ"ז), ילך המצב הלוך והשתפר, אלא כיון שהמחשבה משוטטת תמיד (כמבואר גם במאמרי דחג הפסח מני' אזלינן שלכן נקראת המחשבה בשם נהר) הנה הדחי' היא ע"י מחשבה בענין אחר, ומובן שכשהענין יהי' בתורה ומצותי' הרי מעט אור דוחה הרבה חשך עאכו"כ הרבה אור.

מהענינים והסגולות למהר ביטול בלבול הנ"ל הוא הלימוד מבפנים לימוד תורה בטהרה, נתינה לצדקה לפני תפלת הבקר בימות החול, וכיון שכפי מכתבו ראה הטבה בשאר עניניו הרי גם זה צריך להוכיח לו ברור שגם בענין המ"ז הוטב אלא שהצד שכנגד מסתיר הטבה זו וכו'

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

נ.ב. בטח השתתף באפיית המצה שמורה ובכלל בפעולות צעירי אגו"ח בירושלים עיה"ק ת"ו

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ג.** אִם חָל יוֹם טוֹב אוֹ יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּאַחַד יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה בְּשָׁבוּעַ הַבָּא אֲפִלּוּ חָל בְּעֶרֶב שַׁבָּת הַבָּא[ג] אֵין
2 נוֹהֲגִים לוֹמַר וִיהִי נֹעַם[10] שֶׁכֵּיוָן שֶׁאוֹמְרִים וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה ב' פְּעָמִים[11] צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַשִּׁשָּׁת יָמִים
3 רְאוּיִים לִמְלָאכָה[ד] אֲבָל אִם חָל בְּשַׁבָּת אוֹמְרִים אוֹתוֹ.
4 וּבִזְמַן שֶׁאֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ אֵין נוֹהֲגִים לוֹמַר גַּם וְאַתָּה קָדוֹשׁ וְכָל סֵדֶר קְדֻשָּׁה לְפִי שֶׁיִּהְיוּ נֹעַם שַׁיָּךְ לִמְלֶאכֶת
5 הַמִּשְׁכָּן וְעַל־יְדֵי־כָּךְ שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל וְזֶהוּ וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל[13] עַל כֵּן הֵן נִסְמָכִין זֶה
6 לָזֶה לְעוֹלָם אֲבָל וְיִתֶּן־לְךָ נוֹהֲגִים לוֹמַר בְּכָל עִנְיָן[ה][ו]:

חלק ב סימן רצה הבדלה שעושה ש"ץ סעיף ג

ביאורי הלכה

ג] **שבת הבא** - אם חל פסח (או יוה"כ) בשבת, נהגו לומר "ויהי נועם" במוצאי שבת־הגדול (או שבת תשובה)[7]. וכן אומרים אותו במוצ"ש בשבוע שחל בו פורים[8], או ט' באב[9].

ד] **ראויים למלאכה** - בבית האבל והחתן אומרים ויהי נועם - אף שאסורים במלאכה[12].

ה] **בכל ענין** - במוצאי־שבת שהוא גם מוצאי יום־טוב אומרים 'ויתן לך'[14]. מוצאי שבת חול המועד אומרים 'ויתן לך' בלחש[15]. מוצאי שבת שחל ביו"ט - אין אומרים 'ויתן לך'.

ו] **בכל ענין** - המנהג לומר 'ויתן לך'[16] לאחר ההבדלה בביתו[17], ומכל־מקום אף שאין אומרים אותו עם

ציונים והוספות

7) כך איתא ברשימותיו של הגר"י לנדא ע"ה: אצל כ"ק רבינו [מוהרש"ב] נבג"מ זי"ע, לא אמרו "ויהי נועם" אלא רק בשבוע שחל בו יום־טוב ממש. לפני ערב־פסח ולפני ערב־יוהכ"פ אמרו "ויהי נועם". עכ"ל. וכך כתב בס' שבח־המועדים (עמ' 184 הע' 8) בשם הרה"ג ר' זלמן שמעון דווארקין ע"ה, שכן נהגו בליובאוויץ. וכך גם נהג כ"ק אדמו"ר כשעבר לפני התיבה בשנת תשמ"ח בו חל יום א' דחג הפסח בשבת, ואילו בלוח "כולל חב"ד" כתב, שאין אומרים "ויהי נועם" בקביעות כזו.

(ע"פ אוצר מנהגי חב"ד - מוצאי שבת הגדול, וראה ס' מקדש מלך ע' תקד מרשימת א' התמימים (וכן הוא בכמה יומנים) שבמוצאי שבת תשובה ה'תשכ"ד הקהל אמר 'ויהי נועם' אבל כמדומה שכ"ק אדמו"ר לא אמר.

8) פורים אינו אסור במלאכה, ראה סידור 'סדר קריאת המגילה'.

9) ואם חל ט' באב במוצאי שבת עצמו - אין אומרים 'ויהי נועם'.

10) בתורת מנחם חכ"ט ע' 127: במוצאי שבת אומרים "ויהי נועם ואתה קדוש", ומהטעמים לדבר - כיון ש"ויהי נועם" הוא "שיר של פגעים" (זח"א יד, ב). אמנם, כשחל יו"ט בשבוע שלאחרי השבת אין אומרים "ויהי נועם"...

ומבאר היעב"ץ (סידור יעב"ץ מוצ"ש): "העיקר הוא לדעתי משום שימי החול שבינתיים מוטלים בין שתי קדושות שיש בהן כדי להגין ולהציל מן המזיקין", ומוסיף עוד יותר, ש"אם היו אומרין אותו אז, נראה כפוגם בכבוד הקדושה הנוספת שיש בשבוע זו באמצעה". ע"כ.

ועפי"ז מובן מדוע אין לחוש לחזרת הנשמות לגיהנם כיון שהיו"ט שחל בזה השבוע מגן עליהם.

11) בפעם אחת 'ומעשה ידינו' היינו אומרים שדי בכך שחלק מימי השבוע יהיו ימי מלאכה, אך כשאומרים פעמיים 'מעשה ידינו' משמע שאומרים ברכה זו רק כשכל ששת הימים הם ימי מלאכה (תשובות הגאונים הובא בשבה"ל נא, א).

12) קצות השלחן סי' צג בדה"ש ס"ק טו: וכתב המג"א מהכנה"ג דיש מקומות שא"א פסוק ויהי נועם בבית האבל אלא מתחילין יושב בסתר. ואדמו"ר ז"ל לא הזכיר מזה כלל, משמע דבמקומות אשכנז נהגו לומר.

והטעם בפשטות משום שאינם ימים האסורים במלאכה לכולם.

13) יושב פי' נשפל למטה (לקו"ת קדושים כט, ג - "כמו היושב שמשפיל קומתו") - שנמשך לשרות בישראל.

ולכך אומרים "ואתה קדוש" המרמז על השראת השכינה בעקבות השלמת המשכן דווקא כשאומרים ויהי נועם שהוא הברכה על השלמת המשכן, וכשאין אומרים אותו - גם "ואתה קדוש" אין אומרים.

14) כך נדפס במחזורים, וראה המלך במסיבו ח"א ע' קכב.

15) היום יום יט ניסן, יז תשרי.

16) מעניני אמירת 'ויתן לך': היציאה משבת לימות החול בהדרגה: רואים במוחש, שאין זה באופן שמיד לאחר הבדלה נרגשת אווירה של חולין ("מ'פילט זיך וואָכעדיק") - שהרי אומרים "ויתן לך", מקפלים הטלית ועוד כו"כ ענינים של מנהגי ישראל, אשר עם היותם מנהגים בלבד, הרי מנהג ישראל תורה היא, היינו שנעשים חלק מהתורה כיון שבנ"י קיבלום על עצמם בתור מנהג.

(תורת מנחם חלק ל ע' 57, וראה ס' השיחות ה'תשמ"ט ע' 75 שענין 'ויתן־לך' הוא לפתוח את ימי החול עם ברכה).

17) כן הוא בסידור אדמו"ר הזקן (וכן נהג האריז"ל פע"ח שער השבת פרק כ"ד, ובאור התורה בראשית קנא, א נתבאר באריכות שהוא לפי שאומרים "ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ", וכדי להיות המשכה זו צריך

ביאורי הלכה

הציבור המנהג לאמרו[18] ביחד (באותו הסידור)[19] עם מישהו נוסף[20].

ציונים והוספות

להקדים העלאת הריח בהבדלה, כמו שכתוב "ראה ריח בני" ועל ידי זה אח"כ "ויתן לך כו'"), אלא שמנהג אשכנז לומר 'ויתן לך' בבית הכנסת קודם או לאחר הבדלה (ראה סי' תפט סכ"ו) ולכך נזכר בסעיף זה ביחד עם 'ויהי נועם' 'ואתה קדוש'.

18) **עמידה בעת אמירת 'ויתן לך'**: עומדים בשעת אמירת 'ויתן לך'.

19) **קודם או אחר ברכה אחרונה**: מנהג כ"ק אדמו"ר לברך קודם ברכה אחרונה על היין ולאחר מכן לומר 'ויתן לך'. (לקט הליכות ומנהגי ש"ק ע' 64: לפני "ויתן לך" הי' רבינו אומר הברכה אחרונה על היין. לאמירת "ויתן לך" קם רבינו מהשולחן שעליו הבדיל, והלך לשולחן אחר. אמר "ויתן לך" בעמידה (וכן הי' בתום חלוקת כוס של ברכה לאחרי יו"ט שחל בשבת) ובעת האמירה היה פושט האבנט שלו ומקפלו), אמנם בס' השיחות ה'תשמ"ט א ע' 75 משמע שיש מקום לומר "ויתן לך" קודם לברכה אחרונה, ובלקט הליכות ומנהגי ש"ק שם הובא שכך נהג כ"ק אדמו"ר מוהר"ש).

על הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהר"ש מובא (ספר הלקח והלבוב על התניא ע' רט) שאחד החסידים אמר לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (לאחר שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ביאר ענין בחסידות לאחר הבדלה קודם 'ויתן לך') כי שמע מאדמו"ר מהר"ש שאין להפסיק בין ההבדלה לאמירת "ויתן לך" אלא לסמכם יחדיו. וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בירר אם שמע כך בעצמו.

(בס' מגדל עוז ע' רכו הובא בסיום מעשה זה שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נענה שהוא פלא גדול עבורו שלא נזדמן לו מעולם לשמוע מאביו דבר זה).

וראה רשימות הרב"ש ע' פד על מנהג כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (בשנת תרע"ה): ואמר "ויתן לך" תיכף ומיד בסידור, וגם אני אמרתי עמו מתוך הסידור.

20) באשר לאמירת "ויתן לך" רואים דבר פלא בהנהגת רבותינו נשיאנו, שהיו משתדלים לומר "ויתן לך" ביחד עם מישהו נוסף (איינו יודע טעם לזה אם זה כדי לומר "ויתן לך" לחבירו, וגם לשמוע "ויתן לך" מחבירו, או שזה מפני טעם אחר).

ועד שראינו כמה פעמים (ואחרים מסתמא ראו זאת לעיתים קרובות יותר) שאפילו בזמנים שכ"ק מו"ח אדמו"ר היה מחושב מאד בזמנים שלו, בכל זאת, היה נשאר לאחרי הבדלה. ומסתכל בסידור ביחד עם עוד אחד או כמה, ואומר "ויתן לך" מתחילתו ועד גמירא.

(שיחת ש"פ וילך ה'תשל"ט, וראה המלך במסיבו ח"ב ע' לט שאירע שכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ קרא לכ"ק אדמו"ר לומר עמו ביחד 'ויתן לך').

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

יג ...ויש אומרים שאינו מזכה ע"י בנו ובתו הסמוכים על שלחנו אפילו הם גדולים הואיל ומציאתם שלו וידם כידו ולא ע"י בתו אפילו אינה סמוכה על שלחנו כל זמן שלא בגרה שמציאתה ג"כ שלו משום איבה שלא ימסרנה למנוול ומוכה שחין ולא ע"י אשתו שמעלה לה מזונות או שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך שמציאתה ג"כ שלו ואפילו יש לה בית בפני עצמה בחצר זו או במבוי זה אין אומרים מתוך שהיא זוכה בעירוב זה לעצמה בשביל ביתה זוכה היא ג"כ לאחרים לפי שהיא אינה זוכה בו כלל לעצמה מפני שאינה צריכה לו כלל שכיון שהוא מזכה משלו לאחרים בודאי העירוב יהא מונח בביתו וא"כ אינה אוסרת על בעלה אף על פי שלא עירבה עמו כמו שיתבאר בסימן ש"ע אבל מזכה הוא ע"י בנו שאינו סמוך על שלחנו אפילו הוא קטן כיון שמציאתו שלו וע"י בתו שבגרה ואינה סמוכה על שולחנו וע"י אשתו שאינו מעלה לה מזונות ואפילו אין לה בית בחצר כיון שמציאתה שלה.

ולענין הלכה במקום שאפשר טוב לחוש לדברי שניהם להחמיר בבנו קטן שאינו סמוך על שלחנו כסברא הראשונה ובבנו גדול ובתו בוגרת הסמוכות על שלחנו ובנערה אפילו אינה סמוכה על שלחנו ובאשתו שמעלה לה מזונות כסברא האחרונה וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד סומכין על דברי המיקל בעירוב (ואפילו לכתחלה במקום שאי אפשר בענין אחר יש להקל כסברא הראשונה שהוא עיקר):

יד ולדברי הכל גדול שיש לו אשה אין ידו כיד אביו ואף על פי שסמוך על שלחן אביו יכול לזכות לכתחלה על ידו וכן אחר הסמוך על שלחנו כגון מי שמגדל יתום בביתו יכול לזכות על ידו לדברי הכל מפני שאין ידו כיד בעל הבית ומציאתו שלו מטעם שיתבאר בח"מ סימן ע"ר:

טו המזכה לאחרים משלו אינו צריך להודיע להם קודם השבת שעירב עליהם אלא מודיעם בשבת והם מותרים לטלטל ואע"פ שבשעת קניית העירוב שהוא בין השמשות (כמו שיתבאר בסימן שצ"[ג]) לא ידעו ממנו כלל אין בכך כלום שקניית עירוב זה זכות הוא להם וזכין לאדם שלא מדעתו:

טז בני החצר שהיו מסובים לאכול בבית אחד מהם וקידש עליהם היום הפת שעל השלחן סומכין עליו משום עירוב אפילו הוא פת של בעל הבית לבדו ואע"פ שהמערב משלו צריך לזכות בכאן סתמו כפירושו שכל שזימן לאכול על השלחן הרי זיכה להם את הכל ואף על פי שלא הונח הפת על השלחן לשם עירוב אין בכך כלום.

והוא שמסובין בבית שהוא מקום הראוי להנחת עירוב אבל

אם מסובין בחצר אינו עירוב שהרי העירוב צריך להיות בבית דירה.

וכן בני החצר שיש להם פת בשותפות לסחורה אינם צריכים לערב כלל אם הפת מונח בבית דירה אע"פ שלא הונח שם לשם עירוב כלל:

יז אפוטרופוס של קטן יכול לערב בעד הקטן אפילו משל הקטן שלא מדעתו מפני שהוא לו כבן בית שיכול לערב משל בעל הבית שלא מדעתו כמו שיתבאר בסי' שס"ז:

יח מצוה לחזו(ו)ר אחר עירובי חצירות כדי שלא יבואו לטלטל באיסור.

וצריך לברך עליו אקב"ו על מצות עירוב כמו שצריך לברך על כל מצות של דבריהם.

ואומר בדין עירובא יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית לכל הבתים שבחצר ונוסח שלנו יתבאר בסימן שצ"ה.

ואימתי מברך בשעה שמקבץ אותו מבני החצר או בשעה שמזכה להם מפני שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן.

ולמנהג מדינות אלו שהשמש עושה העירוב בחלה שאופה מהקמח שקיבץ אם אינו מזכה להם הרי הברכה היא אחר שנעשה העירוב ממילא כשנאפה החלה ואעפ"כ היא עובר לעשייתן מפני שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב שקניית עירוב היא בין השמשות (ולפי זה אדם אחר שאינו דר בעיר זו אינו יכול לברך ברכה זו שכיון שאינו שייך בעירוב זה על מה יברך ואינו דומה לשאר מצות שהעושה מצוה לאחרים יכול לברך על עשייתה מפני שהוא עושה אותה להם אבל כאן אינו עושה כלום שהעירוב נעשה כבר ממילא) אבל העיקר כמו שנתבאר למעלה שהשמש יזכה להם העירוב ויברך בשעה שמזכה או הוא או הזוכה להם (ואפילו אינו דר בעיר זו).

ואם גבו העירוב ולא ברכו עליו ולא אמרו עליו כלום אין הברכה והאמירה מעכבת ומותרים לטלטל מבתים לחצר:

חלק ב סימן שסו דין עירוב לחצר שהרבה בני אדם דרים בתוכו:

א אשתו של אדם מערבת עליו משלו שלא מדעתו אפילו אם מיחה בה שלא לערב ואפילו אינו רגיל לערב עמהם.

במה דברים אמורים כשאוסר עליהם החצר אם לא יערב עמהם כגון שאין ביתו פתוח אלא לחצר זו בלבד ואין לו דרך אחרת לצאת מביתו לרשות הרבים אלא דרך חצר זו אבל אם הוא פתוח לשתי חצירות באחת הוא רגיל לצאת ולבא תדיר שאינו אוסר עליהם כלל אלא שאסור לטלטל ממנה לביתו באותה שרגיל בה מערבת עליו אשתו בעל כרחו ואפילו איננו רגיל לערב עמהם אבל באותה שאינו רגיל בה אינה מערבת עליו בעל כרחו אלא אם כן הוא עצמו היה רגיל לערב עמהם אבל אם לא הורגל עדיין לערב עמהם אינם יכולים ליטול עירובו שלא מרצונו ברצון אשתו כיון שאינו אוסר עליהם.

והוא שגילה דעתו בפירוש שאינו רוצה אבל כל זמן שלא אמר כן בפירוש יכולה אשתו ליתן להם עירובו אע"פ שאינו אוסר עליהם ואינו רגיל לערב עמהם לפי שמן הסתם נוח לו בעירוב אשתו.

אבל אינה יכולה לזכות משלו לאחרים שלא בידיעתו אפילו לבני חצר שאוסר עליהם ורגיל לערב עמהם אבל יכולה היא לזכות להם ממזונותיה שהוא שלה.

ואם אין הבעל והאשה בעיר יכולים בני הבית לערב משלו שלא בידיעתו שמן הסתם לא יקפיד עליהם והוא שאין הבית פתוח אלא לחצר אחת שעירוב זה בודאי זכות הוא לו ואין לו בו צד חובה וזכין לאדם שלא מדעתו אבל אם הוא פתוח לשתי חצירות אין כל אחת מהן יכולה לערב עליו משלו ממה שנותנים לה בני ביתו שלא בידיעתו כי עירוב זה איננו זכות לו ודאי כי שמא לא יחפוץ לערב עם חצר זו אלא עם זו ומכל מקום אם הוא רגיל לערב באחת מהן יכולה היא לערב עליו שלא מדעתו ממה שנותנים בני ביתו כי מן הסתם חפץ הוא בעירובה גם היום כמו עד עתה.

אבל מי שעירב כבר עם בני החצר ועירובו קיים ואח"כ חזר בו מעירובו אין חזרתו כלום ועירובו עירוב בעל כרחו אם אוסר עליהם או שרגיל לערב עמהם אבל אם אינו אוסר עליהם ואינו רגיל לערב עמהם ועירב עמהם באקראי ואח"כ חזר בו הרי נתבטל עירובו ואם רוצה לחזור ולערב צריך לחזור ולזכות בעירובו:

חלק ב סימן שסז דין אם אשה יכולה לערב:

א עירבו ואח"כ נתקלקל העירוב ונתמעט משיעורו קודם שנכנס השבת ובא אחד מבני החצר לתקנו להוסיף עליו עד כשיעור אם בא לערב ממין הראשון אין צריך להודיע להם אפילו מערב עליהם משלהם ובלבד שלא יטול פתם מבתיהם שלא מדעתם אלא בני הבית יתנו לו ואפילו אם כלה הראשון לגמרי ובא לערב מחדש משלהם אין צריך להודיעם ואפילו מי שצריך להודיע לו בתחלת העירוב ואין מערבין בתחלה שלא מדעתו כגון שביתו פתוח לשתי חצירות שאין העירוב הזה זכות לו בודאי וכמו שנתבאר בסי' שס"ז אין צריך להודיע לו כשנתקלקל וחוזר ומתקנים אותו שכיון שכבר נתרצה בו בתחלה מן הסתם גם עכשיו יתרצה בו.

אבל אם בא לערב ממין אחר (כגון שמתחלה היה פת חטים ועכשיו בא לעשותו מפת אורז) אם כלה מין הראשון לגמרי צריך להודיע לכל מי שצריך להודיע לו בתחלת עירוב שגם עכשיו הוא כתחלת עירוב כיון שכלה מין הראשון לגמרי ושמא לא יתרצו במין זה.

והוא שמערב משלהם אבל אם מזכה להם משלו אין צריך להודיעם אפילו כלה מין הראשון לפי שבודאי יתרצו שיערב עליהם בכל המינים שירצה כיון שהם אין נותנים כלום.

ואם לא כלה מין הראשון לגמרי אלא נתמעט משיעורו קודם שנכנס השבת ובא להוסיף עליו יכול להוסיף אפילו ממין אחר ואין צריך להודיעם אף על פי שמערב משלהם:

ב וכל זה אם בא להוסיף מחמת שנתקלקל אבל אם בא להוסיף מחמת שניתוספו דיורין בחצר אפילו אם מזכה להם משלו צריך להודיע לכל מי מהם שצריך להודיע לו בתחלת עירוב דהיינו כל מי שביתו פתוח לשתי חצרות לפי שהוספה זו היא תחלת עירוב להם ובתחלת עירוב אין מערבין שלא לדעת לכל מי שביתו פתוח לשתי חצרות אפילו אם מזכה לו משלו כי שמא אינו חפץ כלל לערב בחצר זו אלא באחרת:

ג כמה הוא שיעור העירוב בתחלתו בזמן שהם י"ח או פחות שיעורן כגרוגרת פת לכל אחד ואם הם יותר מי"ח אפילו הם אלף או יותר שיעורו מזון ב' סעודות שהם י"ח גרוגרות שהם כששה ביצים בינונית פת ויש אומרים שב' סעודות הן כשמונה ביצים.

וכל זה בתחלת העירוב אבל שיורי עירוב דהיינו עירוב שהיה בו כשיעור ונתמעט אחר שנכנס שבת ראשונה ונשתייר בו אפילו כל שהוא כשר אף לשאר שבתות.

ואפילו אם המשוייר אינו ככר שלם אלא פרוסה ולא אמרו שאין מערבין בפרוסה אלא בתחלת העירוב ואפילו אם נפרס קודם כניסת השבת כשר אם שיעורו קיים עד כניסת השבת שהרי לא הצריכו שלם אלא בשביל שלא יבואו לידי מחלוקת וא"כ דיו כשהוא שלם בשעת הנחתו אבל אם נתמעט משיעורו קודם כניסת השבת אף אם המשוייר הוא ככר קטן שלם פסול שתחלת העירוב הוא תחלת כניסת השבת:

ד אם נתעפש פת העירוב ונפסל מלאכול הרי הוא כמו שכלה לגמרי וצריך לערב מחדש ולכן נהגו במדינות אלו לעשות העירוב בערב פסח מחלת מצה שאינה ממהרת להתעפש ועוד שיכולין לשומרה בימי הפסח ויכולין לשמור העירוב כל השנה וזה טוב יותר מלערב כל ערב שבת כי שמא ישכחו מלערב פעם אחת זהו טעם המנהג אבל באמת יותר טוב לערב כל ערב שבת כי רוב פעמים מצה של עירוב מתקלקלת ומתעפשת מאורך הזמן ואינה ראויה לאכילה והרי היא כמו שכלתה לגמרי וכל המערב בכל ערב שבת יש לו לאכול העירוב למחר כמו שיתבאר בסי' שצ"ד.

והרוצה לעשות על צד היותר טוב יערב משלו בכל ערב שבת ויזכהו לכל הקהל ע"י אחר ובזה אין חשש אם יתקלקל העירוב שבבית הכנסת ולא יברך על שלו כיון שיש עירוב בבית הכנסת ושמא הוא כשר והברכות אינן מעכבות:

חלק ב סימן שסח אם אחר שעירבו נתקלקל העירוב:

א הנותן מעות לנחתום ואמר לו אם יבואו בני החצר לקנות ממך ככר לעירוב זכה לי בעירוב שיהא לי חלק עמהם בשביל מעה זו אינו עירוב לזה שמעות אינן קונות עד שימשוך ואפילו אם זיכה הנחתום הככר לכל בני החצר כולם בכלל ע"י אחר במתנת חנם והרי גם זה הוא מכלל בני החצר ונתכוין הנחתום שגם זה יזכה ויהיה לו חלק בככר זה מכל מקום לא נתכוין הנחתום שיזכה בו זה ע"י הזוכה שיהא נעשה שלוחו כמו שנעשה שליח לכל שאר בני החצר שמזכה להם הנחתום במתנת חנם אלא דעת הנחתום הוא שזה יש לו כבר זכות בככר זה בשביל המעה שנתן לו ולשאר בני החצר שנותן להם מתנת חנם להם בלבדם הוא שעושה את הזוכה שליח שיזכה בשבילם אבל לזה אינו עושהו שליח כלל ונמצא שאין לו חלק בעירוב (אבל אם יש בדעתו שיהיה הזוכה שליח לזה כמו לשאר בני החצר קנה עירוב).

חלק ב סימן שסט באיזה אופן מקנין העירוב:

לקוטי תורה

מטרת תפלת שחרית - לעורר את האהבה לה' המסותרת בלב כל איש ישראל מ"שינתה"

תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה וגו' [ובטוב לבב מרוב כל].

בפרשת כי תבא נאמר אשר הסיבה המביאה על בני ישראל את הענינים הבלתי רצויים רחמנא-ליצלן (הכתובים בפרשת התוכחה שם), היא - "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך, בשמחה ובטוב לבב מרוב כל".

אחד הפירושים בכתוב הוא שהעונש הוא על ש"לא עבדת את ה'" מתוך שמחה ("בשמחה"). כלומר, אף שבני ישראל עבדו את ה', מכל מקום, אם העבודה לא היתה מתוך "שמחה וטוב לבב" - היינו שעבודת ה' לא חשובה אצלם כל כך עד שיהיו בשמחה מהעבודה עצמה - אזי העבודה אינה כדבעי, עד כדי כך שמגיע להם על זה עונשים חמורים רח"ל.

ומזה מוכח, אשר מדריגה זו - להיות בשמחה וטוב לבב מעצם עבודת ה' - היא בהישג יד של כל אחד ואחד מישראל.

ד"ה תחת אשר לא עבדת פרק א

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ב) **והנה** ידוע בפי' אמת ואמונה כל זאת וקיים כו'
דזאת לשון נוק' וקיים ל' זכר לפי שבחי'
מקבל שיש במלכות שהוא הדיבור למעלה מבחי'
משפיע שבו ומה שמקבל הוא משפיע ויובן זה למעלה
בבחי' חומר וצורה שבדיבור העליון דמ"ש בדבר ה'
שמים כו' נק' חומר של דיבור היוצא לחוץ והוא הבל
הנפרד דמיניה איתעביד קלא שהן ז' הבלים תתאין
דקהלת להוות את הנבראים מאין ליש ונק' אותיות
אלקים שנבראו בהן כו' כמו דברי אשר יצא מפי כו'
ונק' כח הפועל בנפעל והיינו אתוון אתגליפו כידוע
ונק' חומר הדיבור שהוא בחי' משפיע לנבראים ובחי'
הצורה הוא המשכות אורות עליונים דמוחי' למדות
ורצון ותענוג העליון הכל נמשך בצירופי אותיות
הדיבור העליון (וכנ"ל דלבד צמצום התענוג שבשכל
ומדות שבא בדיבור יש בדיבור מצד עצמו ממהות
התענוג שבעצמות) אבל דברים שיוצאים מהבל הלב
בדיבור עושה רושם ולא כשמן השפה ולחוץ מזה ראי'
להיפך שאין זה מצד הדיבור עצמו רק מצד הלב ומצד
יציאתו ובקיעתו דוקא וקול הניגון יוכיח שמצד הבל
הלב בקול בלא דיבור יתפעל השומע ונמצא שבחי'
מקבל שבדיבור שהוא האור וחיות של המדות והשכל
וכו' נעשה בחי' משפיע באותיות שיוצאין לחוץ וכמ"ש
בס"י וקבען בפה דוקא וכמו כל הנחלים הולכין אל
הים ונק' עשישתא דמקבל כל נהורין עילאין כו' ונק'
כלה שכלולה מהכל וכידוע בציור הע"ס בג' קווין
חח"נ מימין ובג"ה משמאל ודת"י באמצע הכל נמשך
אל המל' שעומדת למטה תחת קו האמצעי דת"י והוא
אור הכתר שעל גבי ג' הקוין משום דנעוץ תחילתן
בסופן כו' והנה אע"פ שמקבלת מהכל אדרבה היא
הנותנת לומר דמעלה יתירה יש במל' יותר מהכל וכמא'
בינה יתירה ניתנה באשה יותר מבאיש כו' (וראי' ממה
שהים אינו מלא כו') שהרי ג' הקוין אינם מקבלים רק
מח"ס שהוא חכמ' שבכתר אבל כתר שבכתר נבדל מג'
הקוין ויש פרסא מפסקת כמ"ש והבדילה הפרוכת בין
קה"ק שהוא כתר שבכתר כידוע בשרשי או"א שהן רק
ממזלות דא"א כמשל טפה א' הנוזל מן הדלי אחר
הפסקת שוליה כו' וכאשר המל' מקבלת מהכל בזה
יתרון מעלה שלמעלה מכולם והוא בחי' כתר שבכתר
שנעוץ תחילתן ממש בסופן דוקא משא"כ בב' הקוין
וגם לא בקו האמצעי דת"י רק במל' מטעם הנ"ל.

שער הבחירה. ראה נתתי לפניך. יג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

והדרך לעורר בחי' האש דנה"א מתוך החשך דנה"ב,
ע"ז כתי' כי אתה נרי הוי' והוי' יגיה חשכי,
והפי' שבחי' הוי' הוא הנר המאיר לנה"א מתוך החשך
דנה"ב, וה"ע זהו מ"ש בק"ש הוי' אלקינו פי' אלקינו
ל' כח כמ"ש ואת אילי הארץ לקח, כי כל עיקר
התהוות הנבראים ליש ודבר נפרד הוא רק מבחי' שם
אלקים כמ"ש בראשית ברא אלקים, ובכל פ' בראשית
לא נזכר רק שם אלקים ורק לאחר שבת נז' שם הוי',
ואף שעיקר החיות הוא משם הוי', אבל מצד ההסתר
דשם אלקים על בחי' שם הוי' לכן נק' ע"ש אלקים,
ואפי' מלאכים עליונים נק' בני האלקים כמ"ש ויבואו
בני האלקים כו', ויש ק"כ צירופי אלקים, ומה שלמטה
יותר ההסתר גדול יותר, אבל בנש"י כתי' הוי' אלקינו
שכל עיקר הכח והחיות של הנשמה הוא מבחי' שם
הוי', הי' הוה ויהי' כאחד למעלה מהזמן, וזהו מ"ש כי
אתה נרי הוי' שע"י התבוננות הוי' אלקינו כו' הנה ע"י
התבוננות זו יעורר לבחי' האש דנה"א, שיהי' בחי'
ורוח האדם העולה למעלה בחי' עולה וקרבן.

כי תבאו אל ארץ מושבותיכם

בע"ה שבת שלח תרט"ו

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

אך צ"ל האיך תוכל הנשמה שהיא נברא ובע"ג לקבל גילוי אור כזה, והגם שהנשמה טהורה היא, אבל אח"כ אתה בראת ונעשית נברא ובע"ג. אך זהו שנשפלו תומ"צ למטה בכדי שע"י לבושים דתומ"צ תוכל לקבל הגילוי אור שהוא זיו והארה מהמצוה, כי המצוה בעצמה א"א להתגלות עד לע"ל כי שכר מצוה מצוה ובג"ע היא הארת המצוה, ולקבל זה ההארה א"א כ"א ע"י לבושים דתומ"צ בעוה"ז, כי מעשיית המצוה נעשה לבוש בגעה"ת, ומכוונת המצוה לבוש בגעה"ע.

יפה שעה אחת

בס"ד פ' תולדות תרל"ב

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

עד כאן האריך הרבי נ"ע לבאר את המשלים לענין ה'אור' ולא ה'שפע', בשורות הבאות מבאר מהו הנמשל של זה באור אין־סוף.

והדוגמא מכל זה יובן למעלה בבחינת אור אין־סוף שהוא בבחינת גילוי העצם שמעין העצם כו'. שזוהי ההגדרה של אור, שמגלה את המאור ומעין המאור.

דהנה בדרך כלל ב' המדריגות דאור ושפע שהתבארו באריכות בפרקים האחרונים **למעלה** - בדרגות העליונות - **הוא האור** הפנימי **המתלבש בכלים** של הספירות **ובעולמות** של סדר ההשתלשלות, **והאור** המקיף **שלמעלה מהתלבשות כו'**, והוא אור הסובב כל עלמין. **דהאור המתלבש בכלים הוא שבא בבחינת שפע כו'**, שהוא אור הממלא כל עלמין, והאור המקיף בבחינת האור.

ובשרשו ומקורו של האור הפנימי **הוא בחינת האור להאיר את העולמות לא בבחינת גילוי העצם כו'**, - גם לפני הצמצום יש שתי בחינות אור, יש את בחינת האור (הנקראת 'ספירות אין קץ') שכל עניינה הוא לגלות את העצם והיא שרש האור המקיף - בחינת האור. ויש את בחינת האור (הנקראת 'עשר ספירות הגנוזות') שענינה להאיר את העולמות והיא שרש האור הפנימי - בחינת השפע. **והיינו** שעוד לפני הצמצום מטרתו היא **להיות בבחינת מציאות אור כו'**,

והרי הוא בא לאחר הצמצום **בבחינת התלבשות בכלים, ובהתלבשותו בתוך הכלי הרי הוא נעשה בבחינת מהות ומציאות דבר כו'.** - כיון שהאור המתלבש בכלים נמשך בעולמות באופן מדוד ופנימי, התלבשותו בתוך הכלי משפיעה על האור להיות בבחינת ומציאות דבר.

וההמשכה של האור הפנימי **היא בסדר והדרגה ובבחינת התחלקות דמעלה ומטה בריבוי ומיעוט ושמחולקים בעצם מהותם ומדריגתם כו'**, כפי שהתבאר כל זה באריכות במאמרים הקודמים[120], **והיינו מפני שכללות האור** גם כפי שהוא בשורשו לפני הצמצום **הוא** לא לגלות את העצם, אלא רק **להאיר את העולמות ובא בבחינת התלבשות כו'**. כלומר, כבר בשורשו הוא מקור לענין של 'שפע' ולא של 'אור'.

אבל האור שבבחינת אין־סוף והם הספירות אין קץ **הוא שבא מן הָעֲצִמוּת לא בשביל להאיר את העולמות,** היינו, לפעול איזו שהיא פעולה, **כי־אם בבחינת גילוי העצם,** אלא רק בשביל לגלות את מקורו, **שהוא בבחינת אין בעצם לא בבחינת מהות ומציאות דבר כלל כו'**, והרי **הוא בבחינת אין־סוף ובבחינת פשיטות ממש ואינו בא בבחינת התלבשות כלל כו'**, - כיון שאור אין־סוף לא נמשך בשביל לעשות איזו שהיא פעולה, אין הוא צריך להתלבש ולהתצמצם באיזו מהות והגדרה מסוימת, אלא הוא נשאר בבחינת 'אין' — כלומר, בביטול מוחלט למקורו ובפשיטות מוחלטת. **דכשם שהָעֲצִמוּת אינו בגדר התלבשות כמו כן הגילוי מן הָעֲצִמוּת** שכל עניינו הוא להיות מעין המאור **אינו בא בהתלבשות כו'.**

שבת פרשת שופטים

120) ראה לעיל מאמר ש"פ פנחס ואילך.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"י

כדי לנצח במלחמה, מוסרים האוצרות לאנשי חיל המנצחים בפועל. וזהו נצח ישראל, שנקראו צבאות הוי'. וכשהלולב בימינו, נראה דאנן ניצוחייא. ע"י נצחון נפש האלקית על נפש הבהמית גורם דאתכפיא סט"א

יט) **וְזֶהוּ** עִנְיַן הַנִּצּוּחַ שֶׁמֵּשְׁרָשׁ בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים דְּרָצוֹן הַגָּלוּי וּמוֹחִין, וְלָכֵן בְּמִדַּת הַנֶּצַח יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ לָאוֹצָר הָעֶלְיוֹן, פֵּרוּשׁ דְּהִתְגַּלּוּת וְהַמְשָׁכַת אוֹצָר הָעֶלְיוֹן הוּא בְּמִדַּת הַנֶּצַח, וְזֶהוּ פְּתִיחַת הָאוֹצָרוֹת בְּעֵת הַמִּלְחָמָה, דְּעִקַּר עִנְיַן הַמִּלְחָמָה הוּא הַנִּצּוּחַ, וּבִשְׁבִיל לְנַצֵּחַ אֶת הַמְנַגֵּד אָז פּוֹתְחִים גַּם הָאוֹצָרוֹת הַכְּמוּסִים, וְכָל הוֹן יָקָר שֶׁבְּהָאוֹצָרוֹת נִתָּן לְאַנְשֵׁי הַחֵיל שֶׁהֵם הֵם הַמְנַצְּחִים, הֲגַם שֶׁמִּסִּירַת הָאוֹצָר הוּא עַל־יְדֵי שָׂרִים וּפְקִידִים דַּוְקָא, אֲבָל הַכַּוָּנָה פְּנִימִית הֵם הָאַנְשֵׁי חַיִל אֲשֶׁר בָּהֶם וְעַל יָדָם בָּא הַנִּצּוּחַ בְּפֹעַל. וְזֶהוּ "וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל", שֶׁהַנֶּצַח הוּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְגַם גּוּף הַנִּצָּחוֹן הוּא נִצָּחוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דְּלִהְיוֹת שֶׁהֵם נִקְרָאִים צְבָאוֹת הֲוָיָ', לָכֵן הִנֵּה לִפְנֵיהֶם פּוֹתְחִים אוֹצָרוֹת שֶׁלְּמַעְלָה בִּכְדֵי לְנַצֵּחַ אֶת הַמְנַגֵּד, וְלִהְיוֹת דְּנֶצַח יִשְׂרָאֵל, דִּבְיִשְׂרָאֵל יֵשׁ בְּחִינַת הַנֶּצַח, לָכֵן הֵם נִקְרָאִים צְבָאוֹת הֲוָיָ', וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ 'שׁוֹחֵר טוֹב' עַל פָּסוּק "תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים": "אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים כו', אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְדָוִד: חַיִּים אַתָּ בָּעֵי[יב], צְפֵה לַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ" כו'. (וּבְמִדְרָשׁ רַבָּה וַיִּקְרָא פָּרָשָׁה ל), "שֹׁבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ (וּמְפָרֵשׁ שֹׁבַע לְשׁוֹן שֶׂבַע, דְּשֶׂבַע שְׂמָחוֹת בְּהָרוֹאִים אֶת פָּנֶיךָ, וּכְאָמְרָם) אֵלּוּ שֶׁבַע כִּתּוֹת צַדִּיקִים שֶׁעֲתִידִין לְהַקְבִּיל פְּנֵי שְׁכִינָה וכו'. נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח, וְכִי מִי מוֹדִיעֵנוּ אֵיזוֹ כַּת הַחֲבִיבָה וְהַנְּעִימָה שֶׁבָּהֶן, חַד[יג] אָמַר זוֹ שֶׁבָּאָה מִכֹּחָהּ שֶׁל תּוֹרָה וּמִכֹּחָן שֶׁל מִצְוֹת, וְאָחֳרָנָא[יד] אָמַר אֵלּוּ סוֹפְרִין וּמְשַׁנִּין שֶׁמְּלַמְּדִין תִּינוֹקוֹת בַּאֲמִתָּתָן, שֶׁהֵן עֲתִידִין לַעֲמֹד בִּימִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, הַדָּא הוּא דִּכְתִיב[טו] נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח", דְּכָל זֶה הוּא לְפִי שֶׁעֶצֶם הַנִּצָּחוֹן שַׁיָּךְ לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה עַל פָּסוּק "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן", דְּעִנְיַן הַלּוּלָב הוּא "וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל", וְזֶהוּ "נְעִימוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח", דְּכַאֲשֶׁר הַלּוּלָב בִּימִינוֹ אָז הוּא הַנִּרְאֶה דְּנֶצַח, וְכַמָּשָׁל דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה לִשְׁנַיִם שֶׁנִּכְנְסוּ אֵצֶל הַדַּיָּן וְלֵית אֲנָן יָדְעִין מַאן נָצַח, אֶלָּא מַאן דִּנְסַב בַּאֲיָין בְּיָדוֹ (מִי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא לוּלָב וַהֲדַס בְּיָדוֹ) אֲנָן יָדְעִין דְּהוּא נָצַח[טז], כָּךְ יִשְׂרָאֵל כו' אָנוּ יוֹדְעִין דְּיִשְׂרָאֵל אֵינוּן נַצָּחַיָּא[יז], וּבִכְלָלוּת בָּעֲבוֹדָה הוּא נִצָּחוֹן הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, וְעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָאָדָם בַּעֲבוֹדָתוֹ בְּתוֹרָה מִצְוֹת וּתְפִלָּה מְנַצֵּחַ אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, עַל־יְדֵי־זֶה גּוֹרֵם הַנִּצָּחוֹן לְמַעְלָה לִהְיוֹת אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא[יח], וּבִשְׁבִיל זֶה הוּא הִתְגַּלּוּת אוֹצָר הָעֶלְיוֹן.

ב' ניסן, ה'שי"ת

יב. אתה רוצה. יג. אחד. יד. ואחר. טו. זהו מה שכתוב. טז. ואין אנו יודעים מי מנצח, אלא מי שלוקח חנית אנו יודעים שהוא מנצח. יז. שישראל הם מנצחים. יח. התכופפות הצד האחר (המנגד לקדושה).

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

ה. באחד מימי חול המועד הגיע אחד מתלמידי התמימים, ר' שמואל איקוניאוו – בנו של הרב מוועליז – שחי בעיירה ליטאית, ובגלל מצב פרנסה קשה – כמה פעמים נשרפה חנותו הבלתי מבוטחת – נעשה חזן ונסע בין עיירות פרייסן והרוויח די טוב מחזנותו.

בהיותו בימים הראשונים של פסח בקניגסברג בריווח טוב, החליט לנסוע לימי החג האחרונים אל אבי.

בתלמיד ר' שמואל איקוניאוו יכלו לראות מה מייצג החינוך וההדרכה של ישיבת תומכי תמימים. זאת רואים יותר בהתוועדות חסידית.

ר' שמואל איקוניאוו היה בעל כשרונות קטן. כשאביו - הרבי מוועליז - הביא אותו ללויבאוויטש היה בן שמונה שנים. בן יחיד מפונק שלא יכל ולא רצה ללמוד, ובכל זאת עלה ב"ה בידי המשפיעים והמשגיח להשריש בו במדה ידועה יראת שמים ומדות טובות ברגש חסידי.

ו. בשביעי של פסח, אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מאמר חסידות 'לגוזר ים סוף לגזרים'. תוכן המאמר היה הענין של קריעת ים סוף, שישראל, נשמות דעלמא דאתגליא, הלכו ביבשה בתוך הים, ובשעת קריעת ים סוף היו במעלת עלמא דאתכסיא מצד גילוי האורות של פנימיות האצילות.

שביעי של פסח בסעודת היום

אגרות קודש

ב"ה י"ט תמוז תרח"ץ

אטוואצק

ידידי הרה"ג הנודע לשם תהלה, וו"ח

אי"א מוהר"ר ישראל שי' דזיקאבסאן

שלום וברכה.

אחר ההחלט להתקרב דבר קנין החצר והבית עבור הישיבה תו"ת יצ"ו, הנה המניעה היא לע"ע אשר חסר תקנון אגודת חב"ד מאושר מהממשלה דארצוה"ב וגם מהקונסול הפוילני בנויארק שאז יהי' באפשרי לקנות בעזה"י הבנין על שם אגודת חב"ד, וכפי שכתב בזה בפרטיות ידידי הרר"י שי' פייגין.

ובזה הנני לבקשו להזדרז בסידור תקנון המתאים ומספיק ולא יתחשבו עם ההוצאות הדרושות על זה, ובבקשה להזדרז באופן שלסוף חודש מנחם־אב כבר יתקבל אלינו התקנון המאושר הנ"ל. אכפול ואשלש בקשתי להזדרז בזה.

ידידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שישי עמ' א

האשה בענייני יוחסין אינה מקודשת.

תירוץ נוסף. **אִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה יש ליישב הקושיא באופן נוסף, **דְּהָכָא נַמִּי שֶׁכַּח יוּחֲסִים** – אף המקדש אשה על מנת שיש לו בת או שפחה ענייני יוחסין הן. **דְּמִי סָבְרַתְּ מַאי מְגוּדֶּלֶת גְּדוֹלָה מַמָּשׁ** – האם סובר אתה ששפחה מגודלת היינו גדולה בשנים, אין הדבר כן, אלא **מַאי מְגוּדֶּלֶת גַּדֶּלֶת** – שפחה חשובה, ולפיכך אין האשה חפצה בה, **דְּאָמְרָה הֵיא לֹא נִיחָא לִי דְּשַׁקְלָה מִילֵּי מִינַּאי וְאַזְלָא נַדְיָא קָמֵי שִׁיבְּכוֹתַיי** – שאומרת האשה, אין נוח לי בשפחה חשובה, שמחמת חשיבותה רגילה היא לדבר עם השכנות, וחוששת אני שמא תשמע ממני דברים ותלך ותספרם לשכנותי.

ועל כן מודה בזה רבי שמעון שקידושי טעות הן.

הגמרא מבארת כמה דינים בענייני קידושין: **תָּנוּ רַבָּנָן,** אדם האומר לאשה הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת שֶׁאֲנִי קַרְיָינָא** – על דעת שיודע אני לקרות בתורה, **כֵּיוָן שֶׁקָּרָא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת חֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת,** שהרי נתברר כדבריו שיודע הוא לקרות. זו דעת תנא קמא. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד שֶׁיִּקְרָא וְיִתְרְגֵּם** – עליו לידע אף לתרגם ולפרש פסוקים אלו שקורא.

מקשה הגמרא: **יְתַרְגֵּם מַדַּעְתֵּיהּ** – וכי רשאי הוא לתרגם הפסוקים כפי דעתו ורצונו, **וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** כל **הַמְתַרְגֵּם פָּסוּק כְּצוּרָתוֹ** – כפי דברי המקרא בדיוק, **חֲרֵי זֶה כַּדַּאי** – שקרן, מאחר שפעמים רבות אין כוונת הכתוב למשמעות הפשוטה של דברי המקרא. **וְהַמּוֹסִיף עָלָיו** – אדם המוסיף על ביאור המקרא ומפרשו כרצונו, **חֲרֵי זֶה מְחָרֵף וּמְנַדֵּף** – הרי הוא מבזה את הקדוש ברוך הוא, שמפרש את דבריו שלא כהלכה, ואין אנו רשאים לתרגם ולפרש אלא כפי קבלת חכמינו זכרונם לברכה, וכיצד יתכן שאדם זה יתרגם ויפרש מדעתו.

מתרצת הגמרא, **אֶלָּא מַאי תַּרְגּוּם תַּרְגּוּם דִּידָן** – אין כוונת הגמרא שיקרא ויתרגם כפי דעתו ורצונו, אלא שיודע הוא לקרוא במקרא ולפרש על פי תרגום אונקלוס שניתן למשה מסיני.

ומוסיפה הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי** שאם יודע לקרות שלשה פסוקים הרי היא מקודשת, **דְּאָמַר לָהּ** – לאשה, הרי את מקודשת על דעת שאני **קַרְיָינָא** – יודע לקרות, **אֲבָל** אם **אָמַר לָהּ** הרי את מקודשת לי על דעת **דִּקְרָא אֲנָא** – בעל מקרא, בזה הדין הוא שאינה מקודשת **עַד דְּקָרֵי אוֹרַיְיתָא נְבִיאֵי וּכְתוּבֵי בְּדִיוּקָא** – אלא אם כן יודע הוא לקרוא את כל התנ"ך בדקדוק, מאחר שמשמעות תיבת 'קרא' היא שיודע לקרוא את כל התורה בצורה מדויקת.

דין נוסף: אדם האומר לאשה הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת** [־על דעת] **שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה,** נחלקו האמוראים במשמעות דבריו. **חִזְקִיָּה אָמַר** שכוונתו שהוא שונה **הֲלָכוֹת** שנאמרו למשה מסיני. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר** שכוונת דבריו שהוא שונה **תּוֹרָה** שבכתב.הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, שנחלקו התנאים **אֵיזוֹ הִיא מִשְׁנָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר הֲלָכוֹת** למשה מסיני, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִדְרָשׁ**

לוח זמנים לשבוע אחרון של פסח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי'ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:03	05:57	08:43	08:39	09:19	09:16	10:27	10:24	19:16	19:20	19:43	19:47	18:59	19:58
חיפה (ק)	06:00	05:54	08:40	08:36	09:17	09:14	10:26	10:23	19:20	19:24	19:44	19:49	18:54	20:00
ירושלים (ק)	06:00	05:54	08:40	08:36	09:17	09:13	10:25	10:22	19:19	19:24	19:42	19:46	18:43	19:57
תל אביב (ק)	06:02	05:56	08:42	08:38	09:18	09:15	10:27	10:24	19:17	19:22	19:44	19:49	19:01	20:00
אוסטריה, וינה (ק)	05:48	05:37	08:27	08:19	09:18	09:13	10:31	10:27	19:59	20:07	20:35	20:45	19:48	21:00
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:55	07:00	08:57	08:59	09:34	09:37	10:30	10:32	17:42	17:35	18:10	18:03	17:18	18:14
אוקראינה, אודסה (ק)	05:54	05:44	08:34	08:26	09:23	09:17	10:35	10:31	19:57	20:05	20:32	20:41	19:46	20:56
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:22	05:12	08:01	07:54	08:53	08:47	10:06	10:02	19:32	19:41	20:09	20:18	19:21	20:33
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:32	05:22	08:11	08:03	09:03	08:58	10:16	10:12	19:44	19:53	20:21	20:31	19:34	20:46
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:54	05:42	08:31	08:23	09:27	09:21	10:40	10:36	20:14	20:24	20:53	21:03	20:04	21:20
אוקראינה, קייב (ק)	05:46	05:34	08:23	08:15	09:19	09:13	10:33	10:29	20:07	20:17	20:46	20:57	19:57	21:13
איטליה, מילאנו (ק)	06:22	06:13	09:02	08:55	09:50	09:45	11:02	10:58	20:24	20:31	20:56	21:04	20:12	21:18
אקוואדור, קיטו (ח)	06:09	06:08	08:39	08:38	09:08	09:08	10:11	10:10	18:15	18:14	18:38	18:37	17:56	18:46
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:24	07:29	09:31	09:32	10:06	10:08	11:02	11:03	18:20	18:13	18:46	18:40	17:56	18:51
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:26	08:32	10:23	10:26	11:02	11:05	11:57	11:59	19:00	18:52	19:31	19:23	18:36	19:35
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:16	06:08	08:57	08:52	09:38	09:34	10:49	10:45	19:53	19:59	20:24	20:30	19:40	20:43
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:03	05:55	08:44	08:38	09:27	09:22	10:37	10:34	19:45	19:51	20:16	20:23	19:32	20:36
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:04	05:56	08:44	08:39	09:27	09:23	10:38	10:34	19:46	19:52	20:17	20:24	19:33	20:36
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:37	06:28	09:17	09:11	10:02	09:57	11:13	11:09	20:25	20:31	20:57	21:04	20:12	21:17
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:45	06:39	09:25	09:21	10:00	09:57	11:08	11:06	19:55	19:59	20:21	20:25	19:41	20:36
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:10	06:03	08:50	08:46	09:28	09:24	10:37	10:34	19:31	19:35	19:59	20:04	19:16	20:15
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:49	06:44	09:28	09:25	10:02	09:59	11:09	11:07	19:49	19:52	20:14	20:18	19:34	20:28
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:58	05:50	08:39	08:33	09:22	09:17	10:33	10:29	19:42	19:49	20:14	20:21	19:29	20:34
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:28	06:20	09:09	09:03	09:51	09:47	11:01	10:58	20:09	20:15	20:40	20:47	19:56	20:59
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:56	05:47	08:36	08:31	09:20	09:16	10:31	10:28	19:42	19:49	20:14	20:21	19:30	20:34
בוליביה, לה-פס (ח)	06:43	06:44	09:04	09:04	09:35	09:35	10:35	10:34	18:18	18:15	18:42	18:39	17:57	18:48
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:28	06:16	09:05	08:56	10:02	09:56	11:17	11:12	20:54	21:04	21:33	21:44	20:44	22:01
בלגיה, בריסל (ק)	06:29	06:18	09:07	08:58	10:03	09:57	11:17	11:13	20:53	21:03	21:32	21:43	20:43	22:00
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:24	06:27	08:41	08:41	09:12	09:13	10:11	10:11	17:49	17:45	18:09	18:05	17:28	18:15
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:11	06:14	08:29	08:29	09:00	09:01	09:59	09:59	17:34	17:29	17:58	17:54	17:12	18:04
בריטניה, לונדון (ק)	05:45	05:33	08:22	08:13	09:20	09:14	10:34	10:30	20:14	20:24	20:52	21:04	20:08	21:21
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:48	05:36	08:23	08:12	09:26	09:19	10:41	10:36	20:27	20:38	21:09	21:21	20:21	21:40
גרמניה, ברלין (ק)	05:49	05:37	08:25	08:15	09:25	09:18	10:40	10:35	20:23	20:33	21:02	21:14	20:14	21:32
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:14	06:03	08:52	08:43	09:47	09:41	11:01	10:56	20:34	20:43	21:12	21:23	20:24	21:39
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:28	06:31	08:42	08:43	09:14	09:16	10:13	10:13	17:49	17:44	18:08	18:03	17:27	18:13
הודו, מומבאי (ח)	06:15	06:11	08:52	08:49	09:24	09:21	10:29	10:28	18:59	19:01	19:23	19:25	18:42	19:35
הודו, פונה (ח)	06:11	06:08	08:49	08:46	09:20	09:18	10:26	10:24	18:54	18:56	19:18	19:20	18:38	19:30
הונגריה, בודפשט (ק)	05:38	05:28	08:18	08:10	09:08	09:03	10:21	10:17	19:46	19:55	20:22	20:31	19:35	20:46
טורקיה, איסטנבול (ק)	06:08	05:59	08:48	08:43	09:31	09:27	10:42	10:38	19:50	19:56	20:21	20:28	19:37	20:41
יוון, אתונה (ק)	06:37	06:30	09:18	09:13	09:58	09:54	11:08	11:05	20:10	20:15	20:39	20:45	19:56	20:58
מולדובה, קישינב (ק)	06:00	05:50	08:40	08:32	09:30	09:24	10:42	10:38	20:06	20:14	20:41	20:50	19:55	21:05

לוח זמנים לשבוע אחרון של פסח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:11	06:08	08:49	08:46	09:21	09:18	10:26	10:25	18:57	18:59	19:21	19:23	18:40	19:33
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:16	07:24	09:08	09:11	09:50	09:53	10:44	10:46	17:38	17:29	18:11	18:02	17:12	18:14
נפאל, קטמנדו (ח)	05:30	05:25	08:10	08:06	08:44	08:41	09:51	09:49	18:34	18:37	19:00	19:03	18:19	19:14
סינגפור, סינגפור (ח)	06:58	06:57	09:29	09:28	09:58	09:57	11:01	11:00	19:07	19:07	19:30	19:29	18:49	19:38
פולין, ורשא (ק)	05:19	05:07	07:55	07:45	08:55	08:48	10:09	10:05	19:50	20:01	20:31	20:42	19:41	21:00
פרו, לימה (ח)	06:14	06:15	08:38	08:38	09:08	09:08	10:09	10:09	17:58	17:56	18:21	18:19	17:38	18:28
צרפת, ליאון (ק)	06:39	06:29	09:19	09:12	10:07	10:02	11:19	11:15	20:39	20:47	21:14	21:22	20:28	21:37
צרפת, פריז (ק)	06:42	06:31	09:21	09:13	10:14	10:08	11:27	11:23	20:58	21:07	21:33	21:43	20:47	21:59
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:47	05:45	08:19	08:18	08:49	08:47	09:52	09:51	18:02	18:02	18:25	18:25	17:44	18:34
קנדה, טורונטו (ק)	06:19	06:11	09:00	08:54	09:46	09:41	10:57	10:54	20:15	20:22	20:45	20:53	20:03	21:07
קנדה, מונטריאול (ק)	05:53	05:43	08:33	08:26	09:21	09:15	10:33	10:29	19:54	20:02	20:27	20:35	19:42	20:50
קפריסין, לרנקה (ק)	06:02	05:56	08:43	08:38	09:21	09:17	10:30	10:27	19:25	19:30	19:54	19:59	19:11	20:11
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:32	05:18	08:05	07:52	09:11	09:04	10:27	10:22	20:18	20:30	21:02	21:15	20:10	21:35
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:02	04:48	07:33	07:19	08:43	08:36	10:00	09:54	19:58	20:10	20:40	20:54	19:50	21:14
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:16	05:06	07:56	07:48	08:46	08:41	09:59	09:55	19:23	19:31	19:58	20:08	19:12	20:23
שוויץ, ציריך (ק)	06:21	06:10	09:00	08:53	09:50	09:45	11:03	10:59	20:33	20:41	21:04	21:13	20:22	21:28
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:00	05:57	08:36	08:33	09:06	09:04	10:11	10:09	18:33	18:34	18:56	18:58	18:16	19:07

עירוב תבשילין

ביום חמישי ערב יום טוב יקח הפת משבת וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג ויתן ביד אחר לזכות על ידו לכל הקהל ואומר:

אֲנִי מְזַכֶּה לְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לִזְכּוֹת וְלִסְמוֹךְ עַל־עֵרוּב זֶה:

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח, וחוזר ונוטל מיד הזוכה והמזכה מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵרוּב:

בְּדֵין יְהֵי שָׁרָא לָנָא לַאֲפוּיֵי וּלְבַשּׁוּלֵי וּלְאַטְמוּנֵי וּלְאַדְלוּקֵי שְׁרָגָא וּלְתַקָּנָא וּלְמֶעְבַּד כָּל־צָרְכָּנָא מִיּוֹמָא טָבָא לְשַׁבַּתָּא לָנָא וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדָּרִים בָּעִיר הַזֹּאת:

[=בָּזֶה יִהְיֶה מֻתָּר לָנוּ לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל וּלְהַטְמִין (אֹכֶל) וּלְהַדְלִיק נֵר וּלְתַקֵּן וְלַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכֵּנוּ מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדָּרִים בָּעִיר הַזֹּאת]:

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵיהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

סדר מצות הדלקת נרות לשביעי ושבת אחרון של פסח

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה, ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

בחו"ל - או בארץ ישראל כשחל חג בערב שבת - נותנים בהדלקה של היום הראשון גם עבור היום השני.

ערב שביעי של פסח

יש להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות שלמחרת.

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים.

במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

אין מברכין שהחיינו

בחו"ל ערב שבת קודש – אחרון של פסח

מדליקים את הנרות מנר דולק ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם טוֹב:

אין מברכין שהחיינו

המשך מעמוד רעג

1 התנאי. **כְּנָסָהּ סָתָם** – הנושא את האשה בסתם ללא תנאי, **וְנִמְצְאוּ**
2 שיש **בָּהּ מוּמִין, תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִּכְתוּבָּה** – מאחר שאינו חפץ באשה
3 בעלת מום, אך מכל מקום זקוקה היא לגט, שהרי לא התנה על כך
4 במפורש. (שֶׁ)כָּל **הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּכֹהֲנִים פּוֹסְלִין בְּנָשִׁים** – המומין
5 שבהם עוסקת המשנה, הינם אלו הפוסלים את הכהנים מעבודת
6 בית המקדש, ושנויים הם במסכת בכורות (פ"ז), אך שאר מומין
7 אינם מעכבים בקידושין.

גמרא

8
9 **וּתְנַן נַמִּי גַּבֵּי כְּתוּבּוֹת כִּי הַאי גַּוְונָא** – שנינו משנה זו אף במסכת
10 כתובות (עב:), ומבארת הגמרא את הצורך בכפילות זו, **הָכָא**
11 **קִידּוּשִׁין אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ תָּנָא כְּתוּבּוֹת אָטוּ קִידּוּשִׁין** – כאן עוסקת
12 המסכת בעניני קידושין, ונשנו במשנה אף דיני הכתובה אגב דיני
13 הקידושין, **הָתָם כְּתוּבּוֹת אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ תָּנָא קִידּוּשִׁין אָטוּ כְּתוּבּוֹת**
14 – שם עוסקת המסכת בעניני כתובות, ונשנו אף דיני הקידושין אגב
15 דיני הכתובה.משנה זו דנה לגבי אדם המקדש אשה, ולא חלו
16 הקידושין מאיזו סיבה, ולאחר מכן שלח מתנות לאשה, האם יש
17 לומר שכוונתו לקדשה עתה במתנות אלו, או לא.

משנה

18
19 אדם **הַמְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי נָשִׁים** ביחד, **בְּדבר** שהוא **שָׁוֶה פְּרוּטָה** אחת
20 בלבד, ונמצא שיש לכל אשה פחות משוה פרוטה, **אוֹ** שמקדש
21 **אִשָּׁה אַחַת בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה,** הדין הוא **שאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁלַח**
22 לאשה **סְבָלוֹנוֹת** – מתנות, **לְאַחַר מִכָּאן** – לאחר קידושין אלו,

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00523
24/04/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

2304-3377